

New Testament

Münik Language

Münik -Bible -New Testament

Macë	3	
Mark	83	
Lük	129	
Ŝaŋ	211	
Bon yéd kënedi boŋ	267	
Rom	348	
1 Korent	388	
2 Korent	425	
Galati	451	
Éfes	465	
Filip	479	
Kolos	489	
1 Tesalonik	498	
2 Tesalonik	505	
1 Timoté	509	
2 Timoté	520	
Tit	528	
Filémoŋ	533	
Ébërë	535	
Ŝak	566	
1 Piyer	576	
2 Piyer	587	
1 Ŝaŋ	594	
2 Ŝaŋ	604	
3 Ŝaŋ	606	
Ŝüd	608	
Oféd or gen Ŝésü eŋ	612	

Münik -Bible -New Testament

Macë

Macë 1

- ¹Gakayiti aṅ gaṅ ɛng majat man bër alëka bër Šésü Ar Dónóluko Urün maṅ etakal. Afüsén aróm ariyé ale Dafid alam ar Bër Isërayel ale yéd kënmayó. Danaṅ Dafid üwum han gañamb an Abëraham šaldëko.
- ²Ako e majat man bër alëka bër Šésü maṅ kabiriṅ Abëraham haṅ Dafid. Awa. Abëraham komarëm Isak. Isak komarëm Šakob. Šakob koberëm Šüda ɛng bubulum bëshan büróm.
- ³Šüda koberëm Péres ɛng Šéra. Lümbün bër Péres ɛng Šéra Tamar yéd kënbiyó. Péres komarëm Esërom. Esërom komarëm Aram.
- ⁴Aram komarëm Aminadab. Aminadab komarëm Nahasoṅ. Nahasoṅ komarëm Salëmaṅ.
- ⁵Salëmaṅ komarëm Bos. Lümbün bër Bos Rahab yéd kënbiyó. Awa. Bos komarëm Obed. Lümbün bër Obed Rüt yéd kënbiyó. Obed komarëm Šesé.
- ⁶Šesé komarëm Dafid. Dafid üwum yédük alam ar Bër Isërayel ale. Awa. Mungum e majat man bër alëka bër Šésü maṅ kabiriṅ Abëraham haṅ Dafid. Majat epóng mala yék. Ako e majat man bër alëka bër Šésü maṅ kabiriṅ Dafid haṅ watur mëlkenbe bër Babilon bële Bër Isërayel bële ibüt laṅ, ṅékënbe bër talaṅ han ikón er Babilon. Awa. Dafid komarëm Salomoṅ. Lümbün bër Salomoṅ Uri ñërdëkébe. Gang lëmko Uri, Dafid ñërkëma.
- ⁷Awa. Salomoṅ komarëm Roboham. Roboham komarëm Abiya. Abiya komarëm Asaf.
- ⁸Asaf komarëm Šosafat. Šosafat komarëm Šoram. Šoram komarëm Osiyas.
- ⁹Osiyas komarëm Šohatam. Šohatam komarëm Akaš. Akaš komarëm Ésékiyas.
- ¹⁰Ésékiyas komarëm Manasé. Manasé komarëm Amoṅ. Amoṅ komarëm Šosiyas.
- ¹¹Šosiyas koberëm Yekoniya ɛng bubulum büróm. Watu üwum bër Babilon bële bašemléd Bër Isërayel bële ibüt laṅ. Kënbiṅé han ikón er Babilon. Mungum e majat man bër alëka bër Šésü maṅ kabiriṅ Dafid haṅ Yekoniya. Majat epóng mala yék.
- ¹²Ako e majat man bër alëka bër Šésü maṅ kabiriṅ hucék watur ṅékënbe bër Babilon bële Bër Isërayel bële han ikón er Babilon haṅ watur Šosef le. Awa. Yekoniya komarëm Šéyalëtiyel. Šéyalëtiyel komarëm Sóróbabel.

- 13 Sóróbabel komarëm Abiyid. Abiyid komarëm Éliyakim. Éliyakim komarëm Asor.
- 14 Asor komarëm Sadok. Sadok komarëm Ašim. Ašim komarëm Éliyid.
- 15 Éliyid komarëm Éléyasar. Éléyasar komarëm Mataņ. Mataņ komarëm Šakob.
- 16 Šakob komarëm Šosef ašan ar Mari ale. Mari üwum yék lümbün bër Šésü Ar Dónóluko Urün ale hara noņ mage Šosef remdëkëma Šésü.
- 17 Kabiriņ Abëraham haņ Dafid la wo yékën bër alëka bër Šésü epóng bëla. Kabiriņ Dafid haņ watur ñékënbe bër Babilon bële Bër Isërayel bële han elóđ idóbün la wo yékën bër alëka bër Šésü epóng bëla. Kabiriņ watur ñékënbe han elóđ er Babilon haņ watur rëmkënma Šésü Ar Dónóluko Urün ale la wo yékën bër alëka bër Šésü epóng bëla. Gungum e majat man bër alëka bër Šésü Ar Dónóluko Urün ale bële. Ngër kak eenelange iyi Šésü han Abëraham ëng Dafid šaldëko le.
- 18 Ako yék edëm er Šésü ed. Mari lümbün bër Šésü Šosef ñünédëkëbe. Haņ fo barkën gañar Šosef ëng Mari le, fangar Genjëm en Urün le këri haņ Mari košot gacëđ.
- 19 Awa. Šosef noņ malangëđelaņ wey iyi fangar Genjëm en Urün le ridük haņ šotëko Mari gacëđ. Gungum e gang langëko Šosef iyi Mari ëng gacëđ ewo, këmafër opët iñüné ed bawo masariya man Urün laņ kak šaldëk. Kono bawo mamapërdelaņ omacëfélën han bal, akapëđ iyi opët iñüné ed hara mënlangayelaņ bal kingiriņ.
- 20 Gang hapëko opët le, imbalingum gang đakëko gokëđ, ađaņal ar Urün ale komašaņëta gonëkëđ laņ. Komare: — Šosef, wuj ar šalëk šan gaňamb an Dafid, koyëņ imamad Mari ogé asówar arój bawo ñaņëso ñan dũbko Mari ñaņ fangar Genjëm en Urün le rik haņ šotëko gacëđ aņ, mage hal.
- 21 Mari omadëme ñaņëso ñacan. Ñungum imatap Šésü. Koto ër uyat or Šésü ówum od le gon e oņ iyi Afeyën ar bal e. Gungum ejëmatapal ñaņëso ñungum Šésü bawo obepeyëne bal büróm bële oméy or ñüdëkëbe kongol ër biñüñula bindóbün laņ. Ngër kak redëkoma ađaņal ar Urün ale Šosef. Gang hëñëlakoma mësësün, koyë.
- 22-23 Gen ošot or gacëđ or šungutuņ ër mamalange ašan eņ, Urün od acasëđ kabiriņ alëka iyi ogéye le. Aded: Šungutuņ ër mamalange ašan ocote gacëđ, omadëme ñaņëso ñacan ñungum ënmayó Emanuwel. Koto ër Emanuwel le gon e oņ iyi Urün od ëng bé eene. Gon redëko Urün oņ ašükélün ar Urün ale aňugëđ. Gang šotëko Mari gacëđ hara mamalangëđelaņ ašan, agé gon redëko Urün kabiriņ alëka ogéye oņ.
- 24 Šosef gang lügütëko, adid ngër gang redëkoma ađaņal ar Urün ale le. Komamad Mari. Kogé asówar aróm.
- 25 Kono mënbardelaņ gañar ëng Šosef haņ fo rëmkoma Mari ñaņëso ñaņ le. Gang rëmkoma, Šosef amatapëđ ñaņëso ñungum Šésü.

Macë 2

- ¹Awa. Maribèn bamadèm Êsüsü han ikón er Betéléyem. Ikón igum han elódf er Êsüdé yédük. Ñungum Érod yék alam ar elódf igum ale. Gang rëmkënma wum Êsüsü, bal bër sóludük safëliñal bële kënyögu han ikón er kënyó Êrüsalem.
- ²Gang sëmken, kënnünüré: — Êsaa ewo ñañeso ñan wokën marëm ñañ ñan egé alam ar wün Bÿsüwif ñañ? Bilang bamadèm le bawo bilugu ekor er wum ed safëliñal. Gungum yögube bimabëy.
- ³Alam ale Érod gang hérko gungum, këmekëna kaşabi le sobe bawo gëngër münéd e, ñañeso ñungum omadëte ilam er wum lañ. Danañ gang hérkën bal bër şan Êrüsalem bële iyi Érod kaşabi üróm le amekëna, bën pécéñ ce këmekëna makaşabi mónzóbün mañ ëmba mangomadi Érod guññüla ar ebëtal óróm lañ ale.
- ⁴Awa. Érod kobibar bër gaf bër bësüméd bër macadaha bële ëng makaramoko man masariya man Urün mañ. Gang barkën, kobiñün: — Êsaa şasëdëkën büsükélün bër Urün bële enmadëm Ar Owodóñólu Urün ale?
- ⁵Kënmayaka. Kënmare: — Ako reko asükélün ar Urün ale iyi şan ikón er Betéléyem şan elódf er kënyó Êsüdé enmadëm. Gon langalbe iyi halañ enmadëm oñ bawo Urün od amapéd asükélün ar wum Urün ale oñug komkom iyi şalañ enmadëm le. Urün od aded:
- ⁶Bër ikón er Betéléyem, ikón er wün ed abikó majare bikon şan elódf er Êsüdé bañ pécéñ bawo ikón er wün lañ owocal alam ar bal bëram ale, gungum e Bër Isërayel bële. Danañ obikadace. Ngër kak redëko Urün od iyi han ikón er Betéléyem enmadëm Ar Owodóñólu Urün ale.
- ⁷Awa. Imbalingum Érod kobiyó şapol bër sóludük safëliñal bële. Kobiñün iyi idé kidima ludëkën ekor ed gang enjëg. Kënmáféd dér lukën.
- ⁸Gang ñünkobe ngër kak le, imbalingum kobidañal şan ikón er Betéléyem. Kobere: — Êënyë han ikón er Betéléyem. Êënmañéngérégu ñañeso ñañ. Gëngër ëcënmaciña, ëënbutu gañ şañ ëënnilëngün. Gungum e no ce meyëye ëmmatëbün wum ngër alam.
- ⁹Awa. Bër sóludük safëliñal bële gang şësünkobe Érod ngër kak le, kënyë. Kënbët këñşina ekor er ludëkën kabiriñ alëka safëliñal ed gang dóngünkëbe. Kono gang sëmëk gunand on lar ewo ñañeso la, këhal.
- ¹⁰Gang lukën ekor ed halëk ngër kak le, këbelëngal sobe.
- ¹¹Awa. Gang sëmken han ikón er Betéléyem, kënmëg han kunañ. Kënbësëk ñañeso ñañ ëng lüm Mari. Këñsütën madëkëla mañ ënmagebëyál ñañeso ñañ. Imbalingum kënbahëta mayanga mañ. Këñfërët mubuña mañ. Mubuña mungum gon e oñ batang ëng curay ëng bukafa. Kënmayën.
- ¹²Awa. Imbalingum Urün od kobişañëta gonëkëdf lañ. Kobere iyi bakëbët déy gan Érod añ. Awa. Këndëk gangam gingélüm. Kënmaş şan elódf idóbün.

- 13** Gang mašekën bër sôludük safëliñal bële, adañal ar Urün ariyé komaşañëta wum Sosef gonëkëd lañ. Komare: — Ikal. Ibimad ñañëso ñañ ëng asówar ale. Eëngür şan elód er Êşipët. Eënbö halañ hañ watur yó këmmere eënbët bawo Érod omañangaye ñañëso ñañ pur omađam le.
- 14** Awa. Sosef kohal gümüđ gümüđ. Kobimad ñañëso ñañ ëng lüm. Kënyë han Êşipët.
- 15** Kënbo şalañ hañ watur lëmko Érod le. Gang lëmko Érod, imbalingum Sosef ëng ubaş óróm od kënhówa han elód er Êşipët. Kënbët sôndóbün. Awa. Gon yeyaldëko Sésü han elód er Êşipët oñ pur ogé gon şasëko Urün alëka oñ. Urün od aded. Kore: Ñañëso ñandam ñañ ëng ayë han elód er Êşipët, ëmmayówe ëmmade ocólu, oyógu. Gon redëko Urün gen ñañëso ñóndóm eñ oñ, asükélün ar Urün ale añugëd gakayiti an wum Urün lañ. Eëng ilu gon yeyalkën Sosef ëng Sésü han elód er Êşipët bëtëkën sôndóbün oñ, agéd gon redëko Urün od kabiriñ alëka omagéye Sésü oñ le e.
- 16** Awa. Gang lëkak hañ bawo Érod mabiluwelañ ce bër sôludük safëliñal bële, alangéd bamayüfé le. Këmadógül sobe. Kobere masordáš móndóm mañ iyi enyë han ikón er Betéléyem ëng han bikón ban dup ër Betéléyem. Eënbidam bëñëso bëcan damiñ bën mabetëke müli müki. Gon reyaldëko müli man şug kak mañ bawo alang watur ludëkën bër sôludük safëliñal bële ekor ed le e.
- 17** Masordáš mañ gang damkënbe bëñëso bëñ, kisañ këwud macap man bësówar mañ. Gang wudük macap man bësówar bër Betéléyem mañ, ogéyal gon redëko asükélün ar Urün ar kënyo Sérëmi ale oñ.
- 18** Ako redëko: Eëcënikëre mañer ëng macap maparame şan ikón er kënyó Betéléyem. Betéléyem Rama kënyó ce. Raşel afüşën ar Bër Isërayel ale abicap bëñëso bündóm bëñ. Magemañlañ bal bële ënmayüfëñür bawo bacës bëñëso bündóm bëñ. Kak redëko Sérëmi. Gang damkënbe masordáš man Érod mañ bëñëso bëñ han ikón er Betéléyem, agéd gon redëko asükélün ar Urün awum oñ.
- 19** Imbalingum gang lëmko Érod, adañal ar Urün ale komaşañëta Sosef gonëkëd lañ ñan woko şan Êşipët lañ.
- 20** Komare: — Ikal. Ibimad ñañëso ñañ ëng lüm. Eënbët, eënmaş şan elód er Bër Isërayel bawo bër yékëma mañanga ñañëso ënmađam bële, baceka mëlëm.
- 21** Awa. Sosef kohal. Kobimad ñañëso ñañ ëng lüm. Kënbët şan elód er Bër Isërayel. Kono Sosef mabëtëdelañ kidíma lar rëmkënma Sésü la bawo akér iyi Arëkélawus héyém ër Érod abëtal or süm lañ şan elód er Şüdé. Şüdé han elód er Isërayel e.
- 22** Gang hërko kak le, Sosef koyëñ iyi oyë obët odí han elód igum. Gungum e Urün od komafëd gonëkëd lañ akoyëñ. Oyë han elód er Galilé. Galilé ce han elód er Isërayel e. Gang fëdkoma ngër kak le, kënyë şalañ ëng Sésü ëng Mari.
- 23** Gang sëmken, kënyë şan ikón er kënyó Nasaret. Wum Sosef kori iyanga la. Awa. Gen odí or Sésü han ikón er Nasaret eñ, büsükélün bër Urün bële bacasëd kabiriñ

alëka iyi Êsüsü odiye la le. Gang yékên Sosef ëng Maribën han Nasaret, agéd gon redékên büsükélün bër Urün bële oñ iyi bal bële ënmayówe Êsüsü ar Nasaret ale.

Macë 3

- ¹Awa. Ñungum Şaṅ añëmb ar bal ale kosumu şan ijün er elóđ er kënyó Şüdé. Kobilapal mare bal bële.
- ²Obegede: — Ëënlëmbët makaşabi mónón maṅ. Ëëntëb mëri biññüla ben eenedi beṅ bawo mangolëka Urün ođ oyóguwe olam jamani ëjo. Ngër kak yéđ kobede Şaṅ bër yéđ keyë obeñëmb bële.
- ³Gon owodi Şaṅ oñ asükélün ar Urün ar alëka ar yéđ këneyó Ésayi ale acaséd komkom gon owodi wum Şaṅ oñ. Aded: La wo ewo aşan şan ijün. Ogecas tengët. Ogede: Ëënmayékünürün Ar Gaf ale gangam aṅ. Ëënmadin gangam an sêdüték. Ngër kak şasêdëko komkom Ésayi gen Şaṅ eṅ haṅ fayër yóguko le.
- ⁴Awa. Şaṅ binjüm ban riyaldékên móbóy man ñogome baṅ yéđ kodëna. Danaṅ gateba an yéđ koteba gan ganar yéđük. Danaṅ bingór beṅ ëng mañana manjekëla maṅ yéđ kotó.
- ⁵Bal bër ikón er Sérüsalem bële ëng bër bikón baṅëneṅ ban han elóđ er Şüdé baṅ pécéṅ mayë yéđ këneyë ñungum şan Şaṅ obeñëmb. Danaṅ bër bikón ban yáfa yáfa ër bühëb ër Şurdeṅ bële ce pécéṅ mayë yéđ këneyë şan Şaṅ obeñëmb.
- ⁶Gang sëmken, idértén yékënma Urün ođ emekên idóbün eđ yëngën ër bal. Kenaṅ Şaṅ obeñëmb han bühëb ër Şurdeṅ.
- ⁷Bëlam bër Büşüwif bële kingiriṅ mayë yéđ këneyë ce obeñëmb Şaṅ. Bëlam büwum bër talaṅ Büşüwif bër gingór an kënyó Bëfarisiyeṅ laṅ yékên. Bër talaṅ Büşüwif bër gingór an kënyó Bësadüséyeṅ laṅ yékên. Şaṅ ga luko bayógu obeñëmb le, kobere: — Wün büññüla een ngër bon karkari bon malac. Ako yidékëen ëmba ëenkore mügür haṅ ëenpe oméy or Urün laṅ hara mënlëmbëtelaṅ makaşabi mónón maṅ gen biññüla bindón eṅ. Kono mangëenpe.
- ⁸Gungum e gëngër amënpër ëmmëñëmb, ëendi gon ënlangal bal iyi ëcënlëmbët makaşabi mónón oñ. Gungum e ëëntëb gangam an biññüla aṅ.
- ⁹Konyidé iyi ëenkore mafe oméy or Urün laṅ bawo şan gañamb an Abëraham şalkëen bawo mage kak e. Gëngër Urün ođ amapër bëṅëso bën şalkën han Abëraham bëṅ, okore mamad mahañ maṅ maṅo obidiyal bëṅëso büngum. Gungum e konyidé iyi ëenkore mafe oméy or Urün laṅ tuṅ bawo şan gañamb an Abëraham şalkëen.
- ¹⁰Urün ođ ako ewo ngër ar yalëtak komkom otaṅ bat ban magedëm mandëmel baṅ. Gat yó wok magedëm mandëmel manjekëla, otaṅ. Ëng ayër, okeb han ñukudó. Ngër kak owodi Urün ođ. Ar yó wok matëbelaṅ mëri biññüla ben owodi beṅ otakal mëri bonjekëla boṅ, Urün ođ omaméyë.

¹¹Gen oñëmb or no eñ, no mëngé lañ tuñ emëmëññëmb pur ënlangal bal bële ëcënlëmbët makaşabi mañ gen buññüla bon eenedi eñ. Kono ar enëmedéyëgu ale anikó sobe. Wum ëng Genjëm en Urün eñ ëng ñukudó ñañ omëññëmbal. Oñëmb or ëng Genjëm en Urün of gon e oñ, bër emadaya Ar Owodóñólu Urün bële Genjëm en Urün eñ odiye óróbün lañ. Danañ koto ër oñëmb or ëng ñukudó of gon e oñ, Urün of obiméyë ëng ñukudó ñañ bër emabürün Ar Owodóñólu Urün bële.

¹²Gon owodi Ar Owodóñólu Urün ale oñ ako e ëng gon këri asówar oñ gang kobayëtër gon masó oñ ëng bakam bañ le. Ogekabasa gon masó oñ ogedën han kurukuru. Bakam bañ oñane şan ñukudó. Kono ñukudó ñan owoñanal bakam ñungum mangoñëf bawo ñan gani egé. Gungum e ëënlëmbët makaşabi mañ gen buññüla bon eenedi boñ akomënméy'Urün of.

¹³Awa. Şésü koşólu şan elóf er Galilé. Koyé şan bühëb ër kënyó Şurdeñ. Kosëm han Şañ omañëmb le.

¹⁴Gang sëmko, komare iyi omañëmb. Kono Şañ mamañdelañ. Komare: — No ñüdük meyëd şóndój ëñjeñëmb.

¹⁵Kono Şésü komayaka. Komare: — Imañ ogé ngër kak wey ñañ ñañ bawo ëng imañ, gon fërkëma Urün oñ kidíma ejedi. Awa. Kisañ Şañ komañ. Komañëmb Şésü.

¹⁶Gang ñëmbëkoma tuñ, Şésü kofërëta mëngé lañ. Kisañ şan ewo Urün këbañëta. Şésü kolu Genjëm en Urün eñ gang eñkütëgu óróm lañ mëndër ngër idabal.

¹⁷Awa. Bër yék la bële kënhër ulim or Urün of gang ecólu kabiriñ şan urün gang ede: — Ñaño ñañëso ñandam ñan ñalme sobe ñañ e. Danañ anelëngal sobe gen wum eñ.

Macë 4

¹Awa. Genjëm en Urün eñ komañé Şésü şan ijün iyi Ibilisa omalókól ëmba Şésü omamékününe Urün of le.

²Awa. Şésü kosém make mafó mala gümüf e gümëdëb e. Awa. Gang hucék make mungum, këmadëk ñëmbé ñañ.

³Ibilisa ar kënyó ce ayüfé ar bal ale komasana. Komare: — Bawo ñañëso ñan Urün tigi ej, icësün mahañ mañ maño olëmbëta ëmburó.

⁴Şésü komayaka: — Ó ó. Mangëmdi bawo ëmburó le tuñ mangomawurnén hal ale. Gon këmawurnén hal oñ mande man Urün mañ e. Ako ñugëkën büsükélün bër Urün bële. Bade: Mage ëmburó le tuñ këmawurnén hal ale. Mande man Urün mañ ce këmawurnén. Kak redëko Urün of gakayiti an wum lañ iyi mande man wum mañ këmawurnén hal ale.

⁵Awa. Ibilisa komañé Şésü şan ikón er Şérüsalem. Ikón igum to e ganamët an Urün bawo kunañ ër Urün la wo yédük la. Komahót şan tëñ ër kunañ ër Urün.

⁶Daro komare: — Bawo ñañeso ñan Urün ej, icüg han güd. Ëng icüg, mangomigañe bawo Urün of omibaraye. Kak ñugëkën gakayiti an Urün lañ: Urün of obidõñoluwe bẽdãñal büróm bẽle ënmikabara akëmigañe fado ñigé itapar lañ.

⁷Kono Êsüsü komayaka: — Mangëmdi kak bawo Urün of ade iyi hal ale akomalókól wum Urün. Ako reko: Komalókól Ar Gaf arój ale Urün of ëmba odiye wala ëmba mangodi gon hişañak pur omepóngal. Kak redëko Urün of.

⁸Imbalingum Ibilisa komañé Êsüsü han tẽj han ekóm er rafëk sobe. Komafënün malam man jamani mañ pécëñ ëng mapanga man bẽlam mañ.

⁹Daro komare: — Ëmmeyëne pécëñ ilam gëngër ënjitébün, ënjibëy ngër gang kënmaëy bal bẽle Urün of le.

¹⁰Êsüsü komayaka Ibilisa ar kënyó ce Satañ ale. Komare: — Satañ, ekówa loñ. Mangëmmibëy ngër Urün bawo Urün of ade iyi hal ale omagebëy wum Urün tuñ. Ako reko: Imabëy Ar Gaf ale Urün órój of mól tuñ. Kak redëko Urün of.

¹¹Ñungum sëbkoma Ibilisa Êsüsü. Koyë. Gang yëko, bẽdãñal bër Urün bẽle kënyógu. Kënmabara wum Êsüsü gon fërkëma oñ.

¹²⁻¹³Imbalingum Êsüsü akér iyi bamadëk Şañ. Bamadën han kaso le. Gang hérko, kosëb ikón er kënyó Nasaret ed. Koyë han ikón er kënyó Kapernüm han elód er kënyó Galilé. Kodi la. Ikón igum dup ër géy yék. Bër Sabüloñ ëng Bër Nefëtali bẽle yéd kedi elód er Galilé lañ.

¹⁴ - (v 16) Gon yeyalko, díko Êsüsü han elód er Galilé oñ pur ogéyal gon redëko asükélün ar Urün ale Ésayi oñ e. Alëka Urün of amaded Ésayi oñug komkom lar owodí Êsüsü la. Ésayi abeded bër Sabüloñ ëng bër Nefëtali bër dik han elód er kënyó Galilé bẽle. Kobere:

¹⁵⁻¹⁶Wün bër dik han elód er kënyó Galilé, imüd lañ een. Elód er wün lañ bër mënge Büşuwif bẽle ce badi. Elód igum bër şalëk han gañamb an Sabüloñ ëng bër şalëk han gañamb an Nefëtali didük. Elód igum şëmëgiñal ër bühëb ër Şurdeñ e, makar han géy le. Wün bër dik şalañ, bawo mënwurýelañ ganamët an Urün añ, ako een ngër bër dik elód er bër şësëk lañ. Ngër kak een kono ëenluwe kirikiri ëfame le. Bawo Ar Dóñóluko Urün ale ayógu, ako emëngé ngër wacakëmën mawaca. Ngër kak redëkobe Ésayi bër dik han elód er kënyó Galilé bẽle. Gang yëko Êsüsü han Galilé odí la, agéd gon redëko Urün oñ iyi bër şalëk han Sabüloñ ëng bër şalëk han Nefëtali balu kirikiri ëfame le.

¹⁷Kabiriñ dëróm Êsüsü kobisakal mëfëd bal bẽle: — Ëënlëmbët makaşabi mañ bawo ilam er Urün ed musumu e le. Gungum e mangolëka Urün of olame jamani ëjo.

¹⁸Awa. Êsüsü koyë han géy ër kënyó Galilé. Gang owoyáfa, kobilu bërgibulum bühi Simoñ ëng André. Simoñ üwum, Piyer ce yéd kënmayó. Bëdëk bër uhal yékën. Êsüsü kobesëk gang enelëng majala mañ géy lañ ënbédëkal uhal of.

¹⁹Kobere: — Ĕënyõgu. Ĕënnidéyégú. Ĕëngé bëraya bëram. Ĕëmmënkaraje gang eenbidi bërleñ ce bëraya bëram.

²⁰Kisañ kënsëb majala món dóbün mañ. Kënmaraya.

²¹Kënhucé. Šésü kobilu ce bërgibulum bühi Šak eng Šañ. Bëñëso bën Sébéde yédékën. Hóngi er mëngé lañ yékën eng süm gang eneyekënër majala món dóbün mañ eng süm. Šésü kobere iyi ënmadaya.

²²Awa. Kisañ kënferëta hóngi er mëngé lañ. Kënmasëb süm. Kënmaraya Šésü.

²³Šésü kolapal mayašëra elódf er Galilé lañ obipëdüre bal bële gindéy genjekëla gen ilam er Urün eñ. Ĕng atëm ikón kala, maharañ yéd kobekarañ makunañ man kënbar Bùšuwif ënkarañ gakayiti an Urün lañ, obegepëdf gindéy genjekëla gen ilam igum eñ. Danañ mafakën yéd kobepakën bal bële gëtëber yó dëkëkébe.

²⁴Gungum e fado bal bër elódf er kënyó Siri bële pécéñ bakér gen wum eñ. Gang hérkën, kënbiñé han wum bër sëberëk bële pécéñ eng bër etampe bële pécéñ eng bër mëgëkën büyüdf bële eng bër bóngušëbët bële eng bër mabege ñahal bimal lañ bële. Gang ñékënbe han Šésü, kobifakën büwum pécéñ.

²⁵Bal kingiriñ yedék han ewo wum Šésü. Gungum e bal bër han elódf er Galilé bële eng bër bikón ban kënyó bikón ban epó bañ bële eng bër ikón er Šërüsalem bële eng bër bikón ban Šüdé bële bañëneñ eng bër gunand on šafëliñal er bühëb er kënyó Šurdeñ bële. Bën pécéñ kënyõgu. Kënmaraya Šésü.

Macë 5

¹Awa. Šésü gang lukobe gimug an bal añ, kofërësa han ekóm. Gang fërësako, koñëña pur obikarañ bal bële. Gang ñëñako, bëraya bürom bële kënyé dup ürom.

²Kobisakal maharañ. Kobere:

³— Obelëngale bašal bër yó dëkakëma obibara wum Urün tuñ bële bawo bën emëg bašal han ilam er Urün.

⁴Obelëngale bašal bër ecap jóni bële bawo Urün of obiyüfëñüre.

⁵Obelëngale bašal bër ñëkëtëk magaf món dóbün bële bawo Urün of obeyëne jamani ëjo ëndëm.

⁶Obelëngale bašal bër yó furedéké mëri gon fërkëma Urün tuñ bële bawo Urün of obibaraye hañ ënkör mëri gon fërkëma wum Urün oñ.

⁷Obelëngale bašal bër hañëlalédéké gen bërleñ eñ bawo Urün of omakañëlale ce gen bën eñ.

⁸Obelëngale bašal bër furedéké ënmagólén Urün tuñ bële bawo bën emalu Urün of.

⁹Obelëngale bašal bër ebepëdüñëdfür bal bële bawo bën egé bëñëso bën Urün bëñ.

- 10**Obelängale baŝal bër etampe bawo idiyen gon fërkëma Urün bële bawo bën emëg baŝal han ilam er Urün.
- 11**Omënlängal gëngër bal bële icérenmën wala itampénenmën wala ikafalenmën gon mage kongol ër gon eennëmedaya no laŋ.
- 12**Omënlängal sobe bawo Urün of omënkótüne ekót iparame han ewo wum Urün. Gen osampe órón eŋ, mage daro sakalkënbe masampén bal bër emadaya Urün bële. Bësükélün bër Urün bële ce kabiriŋ alëka masampén yéd kënbetampén.
- 13**Ŝésü kobere bëraya büróm bële: — Wün e mangad man obinaŋfa bal bër jamani maŋ. Kono gëngër mangad maŋ akac, graki ebët ce müyüm? Mangobët ce müyüm muk. Gungum e mangobebët ce manaf bal bële. Bawo magobinaŋfa, bal bële ënkebëŋe tuŋ. Danaŋ ëncügalëre. Gungum e konri gon ëngéyal ngër mangad man hacëk maŋ. Gungum e konri gon mangobinaŋfa bal bële.
- 14**Wün e gingub an ebewub bal bër jamani ëjo aŋ. Eënmaŋ bal bële ënlu gingub gingum. Par ekësampël gëngër babéy ikón of ekóm laŋ yëk, mangënludi bal bële? Eyi. Eñluwe. Ikón er e ekóm laŋ of mapolapolalaŋ.
- 15**Wala hal ale gëngër aŋëgün lampó le, mangomad itam of oŋob lampó le. Kono mahót kohót lar owub kunaŋ le pécéŋ la.
- 16**Bawo wün ce ngër gingub een, ngër kak ñüdük gingub an wün aŋ obiwub bër jamani bële. Gon obiwubal oŋ iyi ënluwal bal bële bonjekëla bon eenedi boŋ. Iyi danaŋ ënmabéyal Sóre Urün or e han urün.
- 17**— Konyidë miyógu medët masariya man Urün maŋ ëng bon ñugëkën bësükélün bër Urün boŋ. Mage gungum yógume. Gon yógalume oŋ, midiyal ogé gon ŝalëk bakayiti bingum oŋ.
- 18**Ŝésü kobere bëraya büróm bële: — Konhuyélal déy. Damiŋ gon ñugëdëkën bësükélün bër Urün bële gakayiti an Urün laŋ ogéye oŋ, ogéye fayër okeca jamani ëjo ëng urün or eenekéŋéye of odó le. Bindéy ben ñugëkën beŋ pécéŋ ogéye. Fado talaŋ ër gindéy giyé wok mangobo hara magéyelaŋ.
- 19**Wün bër enëmedéyëgu añüd ëëndaya masariya man Urün maŋ pécéŋ fado man wok matébe maŋ. Gungum e ar yó edaya masariya man Urün maŋ pécéŋ danaŋ obegekaraŋ ce bërleŋ gang e ënkor maraya masariya mungum le, adém awum ogéye afarame han ilam er Urün. Kono ar yó wok magedayalaŋ masariya maŋ fado ogé sariya üriyé ër matébe le e, danaŋ ogekódañëta obegepang ce bërleŋ iyi ëntëb maraya masariya mungum, adém awum omëge han ilam er Urün kono mangogé afarame ngër bërleŋ le. Danaŋ bër emëg bërleŋ pécéŋ ënmakóye sobe.
- 20**Parakët emëmënpëd iyi añüd ëënmakó maraya Urün of ëng makaramoko man masariya man Urün maŋ ëng gingór an Bësüwif bër kënyó Bëfarisiyeŋ aŋ le. Eëng mage gungum, wün ce mangëënmëg lar obelamal Urün of bal la.

21Ŝésü kobere bëraya büróm bële: — Êcënlàng gon rekobe Urün of bër alëka büróbé bële masariya man Urün laṅ iyi bakëmadam hal. Danaṅ ar yó dämkäma hal, ënmañawe. Ênmaméyë. Kak redëkobe Urün of bër alëka büróbé bële.

22Danaṅ münéd e. Kono no metënde gon reko Urün laṅ. Mede iyi akëmëndógül gen ibulu ër ganamët an Urün eṅ hara noṅ gon mañüde. Ar yó dógülédéké gen ibulum üróm hara noṅ gon mañüde eṅ, Urün of omañawe. Omaméyë. Danaṅ ar yó šérkëma ibulum ër ganamët an Urün aṅ, ënmañéye han bëlam büróbé pur ilam ed omañawe omaméy. Danaṅ ar yó rekëma ibulum iyi ar fëtuk ewo, añüd oyë han ñukudó ñan gani.

23-24 Gungum e gëngër etëm lar ënmalücün Urün of šadaha la, ikuyüt iyi ibulu ër ganamët an Urün aṅ amikutün jiñ han gacéd, ekót gon ejëmalücün Urün oṅ, kenaṅ ebët, eyë, ëëncas ëng ibulu haṅ omënpëdër. Gëngër amënpëdër, ebët, imalücün Urün of šadaha le.

25Awa. Gëngër ar ibüt arój ale amapër omiñé han ñawure, fayër ëëntëm han ñawure, egere haṅ omënpëdër ëng ar emeñé han ñawure awum. Gon ñüdük omënpëdër oṅ bawo ëng mamënpëdërelaṅ, šugo añawe ale omamaše sariya le. Gëngër amamaš sariya le, omiméyë wuj. Oméy'ówum gon e oṅ omedën han kaso haṅ eyobe sariya le.

26Ako reme, mangical ëng mage ëng eyobe sariya üwum pécéṅ. Ganamët an Urün aṅ ce ngër kak e. Gungum e idi haṅ omënpëdër ëng Urün of jamani ëjo fayër ecës le.

27Ŝésü kobere bëraya büróm bële ce: — Êcënkér gon reko Urün of gakayiti an wum laṅ iyi kondak ëng asówar ar mage arój oṅ.

28Danaṅ münéd e. Kono no metënde gon reko Urün laṅ. Mede iyi mage ëëndak ëng ar mage arój tuṅ e emekën ed. Fado gëngër imalu asówar ale, iyidënür han kašabi amepër ëëndak le, awa gungum ce emekën e bawo ëëndak fërkëme fado ga wok mëëndakelaṅ wey.

29Ëng la wo e gon emeñé han emekën, edët gungum pur akimamékününal ce Urün of. Gungum e gëngër kongol ër gingüs gató gan wuj laṅ ejëmamékünün Urün of, awa, ilé gingüs an ejëmaluwal hal gungum, ekeb bëdëb ürój pur akimamékününal Urün of. Bawo apëca iperdi gingüs giyé gan wuj aṅ ëng lar ënmepër han ñukudó ñan gani la. Bóyé nañfa le imüdé bingüs baṅ jap biki, eyëyal han ñukudó ñan gani? Magelaṅ.

30Mibütéléye. Ëng la wo e gon emeñé han emekën, edët gungum akimamékününal ce Urün of. Gungum e gëngër kongol ër eñüt etó er wuj laṅ ejëmamékünün Urün of, idang eñüt ed, ekeb bëdëb ürój. Bawo apëca iperdi eñüt etó er wuj ed ëng lar ënmepër han ñukudó ñan gani la. Gungum e gon yó gon ejedi haṅ imamékünün Urün of, edët gungum akimamékününal ce Urün of.

31Ŝésü kobere bëraya büróm bële ce: — Acal ce gakayiti an Urün laṅ iyi Urün of aded iyi ar yó ematëbüt asówar aróm ale, añüd oñug gakayiti ode iyi asówar aram ajo

emmatëbüt. Gëngër añug, omayëne asówar aróm ale gakayiti gungum. Ngër kak ñüdük odi ar yó furedéké ënpašër ëng asówar aróm ale.

³²Kono no ako reme, ašan ale akomasëbüt asówar aróm ale piñ. Gon mangomatëbüt oñ bawo fado ëng adedo amatëbüt ašówar aróm ale, bingüs ban Urün lañ eñër lañ wo wokën. Gungum e asówar ar sëbütko ale ëng ayê ašan ayélüm, ogéye ar enedak ëng ašan ar mage aróm. Ašan aróm ar sakal ale rik hañ géko ar ngër kak bawo eñër er sakal lañ woko bingüs ban Urün lañ. Danañ ašan ar madkëma ar sëbko ašan aróm ale, ašan awum ce amamékünün Urün od bawo agé ar enedak asówar ar mage aróm. Gungum e ako reme, ašan ale akomasëbüt asówar aróm ale. Kono gëngër eñër er mañüde lañ en, omakore mësbüt.

³³Šésü kobere bëraya büróm bële ce: — Awa. Gen ganamët an obesa or Urün eñ, ëcënlang Urün od abede bër alëka büróbé bële iyi ar yó besalëk uyat or Urün od, añüd odi gon besalko gungum. Kak rekoë Urün od.

³⁴Kono no ako reme, konbesa gambes piñ. Gungum e konmabesal Urün od ëënde iyi no ëng urün or e šan tën od. Gon wok mangëenbesal oñ bawo halañ owolam Urün od.

³⁵Konbesal ce ëënde iyi no ëng jamani ëjo bawo Urün od lëcëk jamani ëjo. Lojo owolam ce. Danañ konbesal ce ëënde iyi no ëng ikón er Šérüsalem ed bawo la ewo alam afarame la. Gungum e Urün od.

³⁶Danañ konbesal fado no ëng gaf ëram le bawo mangekor gimbal ëng giyé malëmbët ogé gepeša wala gimala. Gungum e konbesa piñ gambes.

³⁷Lar ëenbesal, ëng icaseen, ëënde tuñ éyi kak e wala ó ó mage kak e hara mëntëndelañ gambes. Ëng ëcëntënd gambes, Ibilisa añüñüla ale emënpangan ëenbesa kak le.

³⁸Šésü kobere bëraya büróm bële ce: — Ëcënlang Urün od ade iyi gëngër imamaša hal ale, ako ejëmamaša. Gëngër ayélüm amiléyün gungüs añ, imamaša wum ce. Gungum e imaléyün gungüs an wum añ. Gëngër agub giñanga en wuj eñ, imamaša. Gungum e imagubün wum ce giñanga en wum eñ. Kak reko Urün od.

³⁹Kono no ako remëmën, konmamaša ar yó rikëmën guñüñüla. Gëngër ayélüm amebop gameb gató lañ, imabébën ce gameb gañeneñ omebop ce gungum.

⁴⁰Gëngër ayélüm amapër omiñé han ñawure, gëngër imade mimüdeyelañ bingóti, omade añawe ale iyi imayën gaba ürój le. Awa. Imadünütén gaba üwum. Imayën. Danañ etënd ce imayën gon wok mamedeyelañ imayën oñ. Gungum e ebët ce imayën gangaba gaparame gan wuj añ.

⁴¹Wala gëngër sordâš le amikarañañ imabétéd idüb er wum ed gon sëkëk kilomet üriyé, ebët ce iné gon sëkëk mëkilomet müki. Ngër kak ejëmabütelün ar rikëmën guñüñüla ale gonjekëla.

⁴²Gëngër ayélüm amecëmba imayën jiñ, imayën. Gëngër ayélüm amede imalubé jiñ, imañ imalubé.

⁴³— Ęcĕnlang Urĕn of ade, «Ibĭnal bĕr ofĭ bĕr wuj bĕle tuŋ. Ebekoŋ bĕr ibĭt bĭrĭj bĕle.»

⁴⁴Kono no ako remĕmĕn, konbĭnal bĕyĕnda bĭrĭn tuŋ. Ęĕnbĭnal ce bĕr ibĭt bĭrĭn bĕle. Danaŋ ĕĕnbĭcĭmbĕn ce bĕr kĕmĕnsampĕn bĕle.

⁴⁵Gĕngĕr idiyeen ngĕr kak le, bal bĕle ĕnluwe bĕŋĕso bĕn Sĕrĕ Urĕn een bawo wum Urĕn idinobe gonjekĕla bĕr cĭp bĕle ĕng bĭnĭŋĭla bĕle jap. Gungum e Urĕn of mĕri kori haŋ giŋal eŋ ĕng apĕl, obiwuĕ bĕn jap. Danaŋ idiyewo ce gĭtĭb ũn etĭb ũŋ mĕsĭbĭn kĕbisĭbĭn bĕn jap. Gungum e idinobe bĕn jap bonjekĕla boŋ.

⁴⁶Gĕngĕr noŋ ĕcĕnbĭnal bĕr ŋalkĕmĕn bĕle tuŋ, omĕnbĭtĕlĭnde Urĕn of imbalingum gonjekĕla? Muk. Mangomĕnbĭtĕlĭn bawo fado bĕhana bĕr mujuti bĕle gungum e fado bal bĭnĭŋĭla bĕle ngĕr kak kĕnri.

⁴⁷Gĕngĕr bubulu bĭrĭn tuŋ kĕĕnsĕmar, gungum jĭŋ ĕfarama de? Ó ó. Mage jĭŋ ĕfarama e bawo fado bĕr mĕnmalange Urĕn bĕle maŕĕmar kĕnsĕmar land ĕr bĕrgĭbulum.

⁴⁸Awa. Ngĕr gungum le e, ĕĕngĕ bĕr cĭp ngĕr gang ewo Urĕn of le bawo Urĕn of Sĕrĕ ũrĭn ĕr e ŕan tĕŋ ar cĭp ewo.

Macĕ 6

¹Ŕĕsĭ kosĕnd. Kobere bĕraya bĭrĭm bĕle: — Ęĕndi gon kĕnri bĕr emadaya Urĕn oŋ. Kono ĕĕnbĭtĕlal kaŕabi. Konri tuŋ pur bal bĕle ĕnmĕnlu ĕnmĕnbĕyĕl. Gĕngĕr ĕcĕndi pur bal bĕle ĕnmĕnbĕyĕl tuŋ, Urĕn of Sĕrĕ ũrĭn mangomĕnbĭtĕlĭn gonjekĕla imbalingum han ewo wum.

²Gungum e gĕngĕr eyĕneenbe bĕr anek bĕle bĭngĭti baŋ, ĕĕnbegeyĕn ŕapol. Konri ngĕr gang kĕnri bĕr talaŋ le. Bĕn mafaf kĕnfaf mapaf maŋ iyi bal bĕle ĕnbĭŋadal gang eenbeyĕn bĕr anek bĕle bĭngĭti baŋ le. Gungum e gĕngĕr babeyĕn han makunaŋ man kĕnbar Bĭsĭwif ĕnkaraf gakayiti an Urĕn wala maboloŋ laŋ, mafaf kĕnfaf mapaf maŋ pur bal bĕle ĕnbĭlu ĕnbĭbĕyĕl. Konri wĭn ngĕr kak. Bĕjo manafgi en. Bĭwum bacot komkom gon yĕk ĕncotĕdo oŋ bawo babĭbĕyĕl bĕle.

³Wĭn noŋ konri ngĕr gang kĕnri bĕn le. Kono ako e ĕĕndi. Gĕngĕr eyĕneenbe jĭŋ bĕr anek bĕle, ĕĕnbegeyĕn ŕapol.

⁴Gungum wok hal yĭ hal mangolang gon rikĕĕn oŋ. Kono Urĕn of Sĕrĕ ũrĭn oluwe gon rikĕĕn ŕapol oŋ. Danaŋ omĕnbĭtĕlĭne gonjekĕla.

⁵Gĕngĕr ecĕmbayeenma Urĕn of, ĕĕnmacĕmba ŕapol. Konmaŕĕmba ngĕr gang kĕnmaŕĕmba manafagi maŋ le bawo bĕn baŋal ĕnmacĕmba Urĕn of han makunaŋ man kĕnbar Bĭsĭwif ĕnkaraf gakayiti an Urĕn ĕng bĕŕĕndĕriyĕ bĕr maboloŋ laŋ. Gungum e bal bĕle ĕnbekor mulu gang enmacĕma enmacĕmba Urĕn of le. Bawo bal bĕle babĭlu babĭbĕyĕ, obĕyĕ or bal ũwum tuŋ enecot. Urĕn of mangobĭbĕyĕ.

- ⁶Gëngër ecëmbayejëma Urün od Sóre ürój od, imëg han kunañ ürój, ibañ ñakan ñañ akomilu ayélüm. Imacëmba Urün od şapol. Kono Urün or mangomalu hal od oluwe gon ejëmacëmba şapol oñ. Èng alu wum, omibütélüne gonjekëla imbalingum.
- ⁷Danañ èng ecëmbayejëma Urün od, kobişün gon ejëmacëmba oñ bawo mëbütelé imabütélé tuñ gon ejëmacëmba oñ. Bër mënmalange Urün bële kak kënmaşëmba Urün od bawo ako rekën iyi gëngër abişün gon enmacëmba oñ obikérnéye.
- ⁸Konbiyëfëd bën bawo Urün od Sóre ürön alang komkom gon fërkëmën oñ fayër şëmbakëënma le. Danañ omënkérnéye.
- ⁹Kono ako ñüdük ëënmacëmba Urün od. Èënmade: Baba üróbé èr e han urün, ènmibëydo bal bële. Danañ èntébündo uyat órój od.
- ¹⁰Ibilamaldo bal bër jamani bële pécéñ. Danañ bal bële ènmimëñündo han jamani ngër gang enmimëñün bër e han urün lar ej wuj la bële.
- ¹¹Ibayën daro gon masó gon ñüdekëba oñ.
- ¹²Danañ ibatëbün hake biññüla bindóbé beñ ngër gang këbibişëbün hake bé ce bër këbari bé ce biññüla bële.
- ¹³Komañ Ibilisa obalókól hañ ëmba bimimékününe. Kono ibapeyën bangaf ban Ibilisa ar ññüülük lañ. Ngër kak redëkobe Şésü bëraya büróm bële ènmagecëmba Urün od Süm üróbün. Awa. Şésü kosënd gen osëbün or hake eñ. Kobere:
- ¹⁴Awa. Gëngër ibitëbün hake biññüla ben rikënme bërleñ beñ, Urün od Sóre ürój èr e han urün omitëbüne hake biññüla ben wuj beñ.
- ¹⁵Kono gëngër mibitëbünelañ hake biññüla ben bën beñ, wuj ce Sóre mangomitëbün hake biññüla ben wuj beñ.
- ¹⁶Şésü kosënd. Kobere: — Gëngër itémér er gon masó lañ ej, kolëmbët igas ed ngër dógülkëme módögül ngër gang kënri manafiñ mañ le. Bën malëmbët kënlëmbët magas mañ pur ènlangal bal bële iyi itémér lañ en le. Bal bële ènbitëbüne bawo itémér lañ en kono komkom şotëkën gon ñüdük èncot oñ. Urün od mangobitëbünlün jiñ yó jiñ imbalingum.
- ¹⁷Wün noñ gëngër itémeen, èënlaaba magas mañ. Èënbişüt bumbal boñ.
- ¹⁸Gungum e gëngër bal bële bamënlü, mangënkör malang kisañ iyi itémér lañ een. Sóre èr e han urün èr mangënmalu bal, wum mól elu gon rikëën şapol oñ. Kenañ omënbütélüne gonjekëla imbalingum.
- ¹⁹Şésü kosënd. Kobere: — Konbar napulu le gen magaf mónón eñ tuñ. Napulu üwum maheca këheca. Bingór beñ ènñatëre. Danañ mañam mañ ènñame. Danañ bonjël boñ ènmekëne wala oyálaye.
- ²⁰Kono èënbar napulu èr èëntëk han Urün le bawo halañ magelañ ar emëg odeka. Danañ bonjël boñ mangënmekën halañ. Danañ mangoyála ce.

21 Bawo lar e napulu ürój la, la wo këgé ce binjidé ban wuj bañ. Gëngër napulu ürój le han elód šaño tuñ e, mangiyidénür gen Urün eñ. Kono gëngër napulu ër wuj le han ewo Urün e, gen Urün eñ tuñ ejeyidénür.

22 Šésü kosënd. Kobere: — Bingüs ban hal bañ ako mëndèrèk ngër lampó ër gimal en wuj. Ako e ngër emebara ilu gan ejeyè añ. Gëngër bingüs bañ matëberelañ, iluwe balënga gon ejedi oñ.

23 Kono gëngër bingüs bañ atëber, mangilu balënga gan ejeyè añ. Ngër kak e ce ganamèt an kašabi ër hal añ. Gëngër mabañëtayelañ kašabi ër wuj ganamèt an gon e napulu kidîma, imüf iparame lañ kidîma ejegé.

24 Šésü kosënd. Kobere: — Ahól ëng ariyé magelañ ar obekor mërin bëlam bëhi büróm bële gangam giyé. Gëngër amañal ariyé, arleñ mangomañal. Gëngër amadëk ariyé, arleñ mangomadëk. Ngër kak e ce ganamèt an Urün ëng gan bingóti añ. Mangekor mañal jap gangam giyé.

25 Šésü kosënd. Kobere: — Gungum e gëngër Urün od tuñ dëkakëen, akëmënyëmb binjidé bañ sobe gang e ëengecot gon ëenwuréyal oñ le. Gungum e akëmigé kašabi lañ iyi onetëkéde gon masó on miwuréyal oñ bawo Urün od ebawurnén. Mangobayëndi ce gon masó on ëeniwuréyale oñ? Obayëne. Konyidénür hébé ce gen gimal en wün eñ ëng gen bon ëëndën bimal ben wün boñ. Urün od lëcëkéba. Mangobayëndi binjüm ban ëenedënaye bañ? Obayëne.

26 Ngër gang kobibara Urün od ošëf od le, ngër kak wo obagebara bé ce. Èenbiñada wa ošëf od. Mëngepallañ. Danañ mëngemókëlañ. Danañ mëngedënlañ gon masó han kurukuru. Kono mëngecësëlañ ñëmbé bawo Urün od Sóre ürón ebeyën gon ëntó oñ. Wün ëng ošëf od loobën hókëma mafër Urün od? Mayedi wün e? Gungum e omënmëlal iyi wün ce omënbaraye Urün od.

27 — Akëmëngé hébé binjidé bañ sobe gen owuré óron eñ. Ar šaa okor masënd make mónóm mañ šug fërkëma le kongol ër binjidé baparame ban wum lañ tuñ? Magelañ. Gungum e konyidé sobe ganamèt gingum.

28 Kenañ bawo bóyé le eeneyidé hébé gen binjüm eñ? Urün od mangomënbaradi ban ëëndëna? Omënbaraye. Èenñada wa bopëter boñ ga këdüg odaf hinoñ magolegolelañ jiñ. Danañ mabalërayabalërayalañ ogé binjüm.

29 Kono ako remëmën iyi bopëter bungum hók mayarar mañada ëng binjüm banjekëla ban yëf kodëna alam aróbé ar yëf këneyó Salomonñ ale bañ.

30 Ngër kak lëcëko Urün od bopëter boñ ëng uyarar órom od ihinoñ~uyarar ówum mangolëka. Gon daro ëng bašal tuñ e. Danañ ëng ayër gucam gungum, madëkën këndëkën obód. Kak riko Urün od bopëter boñ. Koni wün amënbékül holare. Bawo kak kori Urün od bopëter boñ, wün alo mangomëenkëlütëdi ? Omënkëlüte.

31 Gungum e konyidénür ëende iyi ëmba obabarade Urün od ëmba mangobabara bawo obabaraye. Danañ konyidénür ëende iyi obayënde Urün od gon betó oñ ëng gon bicab

oŋ ëmba mangobayën bawo obayëne. Danaŋ konyidénür eënde iyi obayënde gon bedëna oŋ wala ëmba mangobayën bawo obayëne. Gungum e konyidénür eënde iyi obabarade Urün of ëmba mangobabara.

³²Bër mënmaholeye Urün bële mënlangelaŋ iyi Urün of obekore mabara le. Gungum enegere ëncot. Kono wün mañüdeleŋ eëngere ngër gang enegere bën le. Urün of Sórë ürón alang gon fërkëmën oŋ.

³³Gungum e kongere eëncot bon jamani ëjo boŋ ëng fere ürón le tuŋ. Gon ñüdük omënpër oŋ iyi Urün of omënlamal. Danaŋ omënpër eëndi gon cüp ngër gang fërkëma wum le tuŋ. Gëngër eënci gungum, omënyëne bon fërkëmën jamani ëjo boŋ ce.

³⁴Gungum e kongesoro mëyidénür daro ëmba eëncote baŋal bon fërkëmën eëncot jamani ëjo boŋ. Eënhole tuŋ iyi Urün of emënbara. Baŋal eëngeyidénür gen gon eenecot baŋal oŋ.

Macë 7

¹Ŝésü kosënd. Kobere bëraya büróm bële: — Konbiñawe bërlëŋ eënbëde balap. Gëngër eëncibiñawe bërlëŋ, Urün of omëññaweye wün ce.

²Danaŋ ngër gang eenbeñawe bal bële le, ngër kak wo omëññawe ce wün. Gëngër eëncibiñawe hara mamëkañëlaleleŋ gen bër eeneñawe eŋ, ngër kak wo ce omëññawe wün Urün of.

³Graki ejekor mulu ñacam ñan e gingüs an ibulu ñaŋ, ihinoŋ wuj os ofarame of gang e gingüs an wuj laŋ? Graki ejekor mëri ngër kak? Mangekor.

⁴Wala graki ejëmade ibulu, ecëla, ëmmidütün ñacam ñan e gingüs an wuj ñaŋ, itëb os ofarame or e gingüs an wuj of? Mangimakor mërütün.

⁵Wuj, nafigi ej, edët wey os or e gingüs an wuj of. Gungum e ekor mulu balënga haŋ ekor marët ñacam ñan e gingüs an ibulu ñaŋ.

⁶Ŝésü kosënd. Kobere: — Konbifëd gindéy en Urün eŋ bër mabepëre mëhéne bële. Bawo gëngër eëncibipëd, ako e ngër madkëen yënkëenbe maŋat maŋ jiñ ër ŝerëk. Gëngër eëncibeyën, mangëntébün gon yënkëenbe oŋ. Kono ënkore ënkódañëta, ënmëñas. Makose maŋ ce ngër kak en. Konbeyën biñan ben ŝerëk ben kënyó perël beŋ bawo gëngër eëncibeyën, mangëntébün. Danaŋ eëncügalüré tuŋ. Gungum e jiñ ër ŝerëk ngër gindéy en Urün eŋ, konbifëd bër mabepëre mëhéne bële.

⁷⁻⁸Ŝésü kosënd. Kobere ce bëraya büróm bële: — Eëng amepër jiñ, imacëmba Urün of bawo ar yó ŝëmbakëma Urün of, omayëne. Eëng iñanga jiñ, iñanga han Urün bawo ar yó ñangak jiñ han Urün, Urün of odiye haŋ ociña. Ekoŋkoŋ ñakan ñan Urün ñaŋ, omiyakaye bawo ar yó hoŋkoŋëk ñakan ñan Urün ñaŋ, omayakaye. Omedeye imógu.

⁹Wün bër müdëkébe bëñëso, gëngër bamënde eënbeyën ëmburó ër ënyák, eënbeyënde igañ ed lar eënbeyën ëmburó la? Ó ó. Mangënbeyën.

10Wala gëngër bamënde ëënbeyën uhal or ënbetó, ëënbeyënde gonkarkari? Ó ó. Mangëënbeyën.

11Awa. Wün büññüülük een kono mubuña manjekëla këënbeyën bëñëso bën wün bëñ. Urün of Sórë ürón ër e han urün, wum alo? Wum ayekëla ewo. Bóyé owodi wum gëngër bëñëso bën wum bëñ bamacëmba? Mayedi wum ce obeyëne bër sëmbakëma bële mubuña manjekëla mañ.

12— Gon fërkëmën ënmëndin wün bal oñ, ëënbegedin bën ce ngër kak. Kak šalëk masariya man Urün lañ ëng bakayiti ban ñugëkën büsükélün bër Urün lañ ëëndi.

13-14Šésü kosënd. Kobere bëraya büróm bële: — Imëg ilam er Urün lañ ñakan ñankëš lañ. Danañ gangam an ejoyéyal han ilam er Urün añ omikëyáale mayé. Danañ bër šíñak bële mënyëmbelañ. Kono gëngër imëg, ëënwurëye gani ëng Urün of. Kono la wo e ce ñakan ñaparamë ëng gangam an yangëk. Kingiriñ en bër emëg la bële. Kono ñakan ñungum ñan yëk han ñukudó ñan gani ñañ e.

15Šésü kosënd. Kobere: — Eënbütélal kašabi gen bër ekafërayal iyi büsükélün bër Urün en bële. Gëngër ëcënbilu tuñ, edeyeen ngër mape en bawo mangënmëndi guññüla mandëk han makašabi ako en ngër batama. Eënmëndi guññüla hašabikën.

16Kono ocale gang en kidíma le kongol ër biññüla ben enedi lañ. Mandëmel man gató an kënyó reseñ mañ gató an reseñ lañ kënhóc. Mangënkóc makóš lañ. Gungum e gëngër amënpër mandëmel man kënyó reseñ mañ, ëënkóc gató an reseñ lañ mage makóš lañ. Wala gëngër amënpër mandëmel man gató an kënyó ganak mañ, gató an ganak lañ ëënkóc. Mangëënkóc makóš lañ.

17-18 Ngër kak e ce gató ganjekëla añ. Mandëmel manjekëla wo kërëm. Mangodëm mandëmel müññüla. Kono gató gan mayarare añ mandëmel müññüla wo kërëm. Mangodëm mandëmel manjekëla.

19Gató kala wok magedëmlañ mandëmel manjekëla mañ, bal bële ëntañ. Eëng ayër, ëndëkën. Ngër kak ce Urün of obiméyë bër ekaf iyi büsükélün bër Urün en bële mandëk bër këri guññüla oñ en.

20Ngër gungum le e kongol ër mandëmel man edëm lañ e ëënkoral malangal gató añ gañ ganjekëla e wala giññüla e. Ngër kak le wo ce eenbekore malang bër e büsükélün bër Urün kidíma bële. Gëngër bonjekëla boñ enedi, ëënlange büsükélün bër Urün bële en. Danañ gëngër guññüla enedi, ëënlange mage büsükélün bër Urün bële en.

21Šésü kosënd. Kobere bëraya büróm bële: — Mage ar enëmeyó Ar Gaf aróm ale kala emëg lar owolam Urün la. Ar edi gon fërkëma Baba ër e han urün ale, adëm awum tuñ emëg han ilam er Urün.

22Eëng atëk dër obiñawe Urün of bal bële le, dëróm kingiriñ ënnedeye iyi Ar Gaf, uyat or wuj lañ sükëldëbebe bal bële gon rekoša Urün oñ. Danañ uyat or wuj lañ biñbida

büyüd bër mēgēdēk han bal. Danaŋ uyat or wuj laŋ ce bīdi bon hiŋaŋak boŋ kingiriŋ. Kongol ər gungum pécēŋ añūd bimēg han e ilam er Urün.

²³Kenanŋ no ẽmbiyakaye parakēt. Ẽmbedeye: «Wün mage bal bēram een. Bēri bër guññūla bējo een. Ẽñkówa loŋ.»

²⁴Awa. Ŝésü kobifēd sanda. Kobere: — Añūd ẽnnikérné, ẽnnimēñün. Ar yó hérük gon emecas oŋ danaŋ odi ce gon hérko emecas oŋ, ako ewo ngēr ar sétük ar béyūk kunaŋ üróm le gangaŋ laŋ.

²⁵Gütüb üŋ kēyõgu. Bühēb le kējüm haŋ kēsēpēr. Kēsēm han kunaŋ ər gangaŋ. Ekoc iparame ed kēlapal mēri haŋ kēlēf kunaŋ le kono mawucelaŋ bawo gangaŋ laŋ yék. Ngēr kak ewo ar yó hérük gon emecas oŋ, danaŋ odi ce gon hérko emecas oŋ.

²⁶Kono ar yó hérük gon ŝasēme oŋ atēb hara madiyelaŋ gungum, ako ewo ngēr ar matéte ar béyūk kunaŋ üróm le inini laŋ. Gütüb üŋ kēyõgu. Kējüm bühēb le haŋ kēsēpēr. Ekoc iparame ed kēlapal mēri haŋ kēlodēta kunaŋ üwum.

²⁷Kēwuc kunaŋ le wup. Ngēr kak ewo ar yó hérük gon emecas oŋ hara noŋ madiyelaŋ.

²⁸Gang hēñēlako maŝas Ŝésü, bal bēle abikiŝaŋaɗ sobe gen gang obekor maharaŋ balēnga ngēr kak le

²⁹bawo ako yékobe maharaŋ ngēr ar sēbalko Urün kidima obikaraŋ bal. Mabikaraŋelaŋ ngēr makaramoko man masariya man Urün maŋ.

Macē 8

¹Awa. Gang hēñēlakobe Ŝésü maharaŋ bal bēle, koriŝ ekóm laŋ. Gang riŝēko, bal kingiriŋ kēnmalapal maraya.

²Ar bandamb ale koyõgu. Koŝütén madēkēla maŋ enóng er Ŝésü omatébün. Komare: — Ar Gaf, ẽng imaŋ, ẽnjekore mafakēn.

³Ŝésü komayélün eñüt ed. Komabaka. Komare: — Mimaŋ. Ipak. Kisaŋ kofak.

⁴Imbalingum Ŝésü komare: — Komafēd hal yó hal no fakēnkēme le. Eyē. Imapēnün asümēd ar macadāha ale ipak le. Gēngēr imapēnün, omelókól pur omamēlal iyi ipak le. Gēngēr acal ipak le, ekore imēg han kunaŋ ər Urün ce. Imbalingum imalücün Urün od ŝadāha ər reko Moyis ar bandamb ale omalücün Urün od ẽng apak gētēber ẽn bandamb ẽŋ le. Awa. Ar bandamb ar fakēndēko Ŝésü ale koyē. Kori ngēr gang rekoma Ŝésü le.

⁵Awa. Imbalingum Ŝésü koyē han ikón er kēnyó Kapernüm. Gang sēmko, ar gaf ar masordāŝ keme ale komasana Ŝésü. Komaŝēsün.

⁶Komare: — Ar Gaf, ẽnjibara. Ahól aram ale adak gētēber. Han iyanga ŝandam ewo. Danaŋ magekorlaŋ fado müyüngélé. Danaŋ itampeyewo sobe.

⁷Ŝésü komare: — Meyeye emmapakën.

⁸Kono ar gaf ar masordâs ale komare: — Ar mage Ašuwif eme. Mañüdelañ eyê imëg kunañ eram lañ. Gungum e bawo ar gaf ej, icas tuñ mašas loño imapakën. Milang ëng icas, kisañ ahól aram ale opake.

⁹Gon emelangal ngër kak oñ bawo mifame gen or gaf of eñ. No kidima ëmbimüde bër gaf. Danañ no ce ar gaf ar masordâs eme. Gëngër ëmmade ariyé okal oyê šaño, okale oyê. Gëngër ëmmade ayélüm oyõgu, oyõguwe. Gëngër ëmmade ahól aram ale odi goñ, odiye. Gungum e milang gëngër icas tuñ iyi imapakën ahól aram ale, opake.

¹⁰Ŝésü gang hérko gon šasëko sordâs oñ, këmahišaņa gen holare ër wum eñ bawo mage Ašuwif ewo. Kobere bër emadaya bële: — Ako reme, ar holekem šug ajo mammaciñayelañ han wün Bër Isërayel.

¹¹Gëngër Urün of olame jamani ëjo, ogéye ofëla ofarame of. Bër alëka büöróbé bële, gungum e Abëraham ëng Isak ëng Šakob ëntaweye han ofëla ówum. Kono mage Bër Isërayel bële tuñ enetawe ofëla ówum. Bër mënge Bër Isërayel bële kingiriñ ëncóluwe šafëliñal ëng šëmëgiñal ënyõgu. Ëntaweye ce ofëla ówum.

¹²Kono Bër Isërayel bër talañ bër nüdedük ënmëg han ilam er Urün bële, mangënmëg bawo mëneholeyelañ. Urün of obelëce han pac ër ilam er wum Urün ënyê han e imüf. Halañ ëngecap bawo mangënkör mëmëg. Danañ ëngëyëkëred mañanga mañ faker gon enetampe han pac iyi han imüf halañ.

¹³Imbalingum gang hëñëlako mašas gungum, Ŝésü komare ar gaf ar masordâs ale: — Eyê. Ngër gang holekëjem emmapakëne ahól arój ale le, emmapakën. Awa. Ar gaf ar masordâs ale koyê. Ñungum kisañ ahól ale kofak.

¹⁴Awa. Imbalingum Ŝésü koyê han iyanga er Piyer. Gang sëmko, kobesëk ayarambën bër Piyer ga dakëkën gëtëber. Gimal gindóbün eñ ayikéd.

¹⁵Awa. Ŝésü kobibaka eñüt lañ pur omapakënal le. Ñungum gëtëber eñ këšal kisañ óróbün lañ. Kënfak. Kënhäl. Kënbilügén.

¹⁶Awa. Gang müdfük, bal bële kënbijé bal sobe bër mëgëkën büyüf han ewo Ŝésü. Gang ñékënbe, Ŝésü kobere büyüf bële ëncal or bal lañ. Kisañ büyüf bële këšal. Kobifakën ce bër mëngekor bële pécëñ.

¹⁷Kongol ër ofakën or fakënkobe Ŝésü lañ, agéd gon redëko alëka asükélün ar Urün ale Ésayi. Wum acasëd komkom iyi Ar Owodõñólu Urün ale ëng ayõgu, obipakëne bal bële. Aded: Abapakën bëtëber bën bé bëñ pécëñ.

¹⁸Awa. Bal bële kingiriñ kënbär dúp ër Ŝésü. Ŝésü gang lukobe, kobere bëraya büöróm bële iyi ënyê ënyicüté géylé.

¹⁹Awa. Kono fayër yëkën le, karamoko ër masariya man Urün üriyé koyõgu han Ŝésü. Komare: — Karamoko, anepër ëmmidaya šan yó šaa ejeýê.

- ²⁰Ŝésü komayaka. Komare: — Bal bële bamüde makunaŋ man ëndakal maŋ. Majakara maŋ bamüde lar ënye ëndak la. Oşed of bamüde muguner maŋ lar ëndak la. Kono no ar şuluk han Urün gëme hal, mammüdeyelaŋ lar meye micata midak la. Gënger ënjidaya no, wuj ce mangecot lar ekor eye idak la.
- ²¹Awa. Araya ar Ŝésü ariyé komare Ŝésü: — Ar Gaf, anepër ëmmidaya. Kono mangëmmekor maraya jóni wey. Èng acës baba ëmmidayaye.
- ²²Kono Ŝésü komayaka ëng sanda. Komare: — Ibitëb bër şësëk ganamët an Urün bële ënbeyekën bër şësëk büróbün bële. Ènjidaya jóni.
- ²³Awa. Ŝésü ëng bëraya büróm bële kënfëra hóngi ër mëngé laŋ. Kënye.
- ²⁴Gang eneye ñungut tuŋ ekoc iparame këhótu han géy haŋ këlapal mën maŋ mëmëg hóngi ër mëngé laŋ. Gungum pécéŋ Ŝésü kobo ga dakëko gokëd. Malügütëdelaŋ.
- ²⁵Bëraya büróm bële kënmasana. Kënmalügüt. Kënmare: — Ar Gaf, íbapeyën. Masó eba mën maŋ.
- ²⁶Ŝésü kobyaka. Kobere: — Wün, mënnholeyelaŋ kingiriŋ. Bawo bóyé le eeneyën ngër kak? Mañüdelaŋ. Akodi rekëen iyi mangëmmëkor mAfeyën ? Emmënkore mAfeyën . Awa. Ŝésü kohal. Koşësün ekoc ed ëng géy le ëng fanga. Komare ekoc ed otëb mëri. Awa. Kisaŋ ekoc ed kësëb mëri. Komare géy le okal yëm. Këhal yëm.
- ²⁷Gang riko Ŝésü ngër kak le, bëraya büróm bële abikişañad sobe. Èngede: — Hara aşan ajo amüde fanga haŋ ekoc ed ëng mën maŋ emamëñün.
- ²⁸Awa. Ŝésü ëng bëraya büróm bële gang yicütëkën géy le, kënsëm han elód er kënyó Gadarëŋ. Gang sëmken, bër mëgëkën büyüf bühi bële kënsólu han bambenen. Kënye. Kënfëd ëng Ŝésü. Bër mëgëkën büwum sobe leñdëkën. Magelaŋ ar yed keyó muhucé lar yó en la.
- ²⁹Gang lukënma Ŝésü, kënlapal maŋer. Èngede: — Ñañëso ñan Urün, bóyé eba? Iyõgudi íbatampén fayër otëk watur reko Urün of obatampén le? Ngër kak rekënma Ŝésü.
- ³⁰Awa. La wo yékën uşamb ofarame or makose gan eneyákërara deşët üróbün şigé.
- ³¹Büyüf bër e bëşan büwum laŋ ënmagecëmba Ŝésü. Ènmagede: — Gënger íbada, íbatëb bíbimëg makose maŋ maŋ.
- ³²Ŝésü komaŋ. Kobere ënye. Awa. Ñungum kënsal or bër mëgëdëkën laŋ. Kënye. Kënmëg han makose. Kisaŋ uşamb or makose of pécéŋ këngür han gamaŋ an géy. Kënfëra géy laŋ. Mën maŋ këbesó.
- ³³Bër këbihadac makose mungum bële gang lukën gon yékëbe makose oŋ, këngür. Kënbët han ikón. Kënbifëd pécéŋ gon yékëbe bër mëgëkën büyüf bële oŋ.
- ³⁴Awa. Bër ikón bële pécéŋ kënsal. Kënye han ewo Ŝésü. Gang sëmken, kënmalapal maşëmbe Ŝésü ocal gunand on bën laŋ akëbeşot ce tana üyélüm.

Macë 9

- ¹Awa. Êsü kohal. Kofëra hóngi ër mëngé laŋ. Koyicüté géy'le. Kobët sòndóm.
- ²Gang bëtëko, bër ikón bër dantaŋ kënmaŋé ar mamagelaŋ ñahal gimal laŋ ale han Êsü ga dakëko gañar laŋ. Êsü gang luko iyi bahole omakore mafakën le, komare ar mamagelaŋ ñahal gimal laŋ awum: — Ašan, omelëngal bawo ëmmitëbün hake biññüla ben wuj beŋ.
- ³Makaramoko man masariya man Urün man talaŋ gang hérkën gon reko Êsü oŋ kënyidënür makaşabi mónzóbün laŋ. Kënre: — Ašan ajo amekën uyat or Urün of bawo icasewo wum ce omakore mëşëbün hal ale hake biññüla beŋ ihinoŋ Urün of tuŋ horkëma mëşëbün hal ale hake biññüla bindóm beŋ.
- ⁴Kono Êsü alangëd gon yidëkën oŋ iyi amekën uyat or Urün of. Gungum rekobe: — Bawo meded ëmmakore mëşëbün hake hal ale biññüla bindóm beŋdi eeneyidënür iyi ëmba memekën uyat or Urün of?
- ⁵Gëngër imade hal ale iyi imatëbün hake biññüla bindóm beŋ wala ëmba imade okal oye, jap biki makëyëlaŋ mare. Bëmëş le matókalelaŋ jiñ.
- ⁶Kono mage mare tuŋ emede. Emmënpënuë omënmëlal Urün of aneyën fangar ëmbekoral mëşëbüal bal bële hake biññüla ben bën beŋ jamani ëjo la. Gungum e midiye gon horko Urün tuŋ. Komare ar mamagelaŋ ñahal gimal laŋ ale: — Ikal. Imad gañar an wuj aŋ. Ebët han iyanga.
- ⁷Awa. Kisaŋ ašan ale kohal. Kobët han iyanga.
- ⁸Gimug an bal aŋ gang lukën gungum, kënyëŋ. Kënmaşëy'Urün of kongol ër fangar yënkobe wum Urün of bal bër jamani bële.
- ⁹Awa. Êsü kohucé. Gang owokucé, komalu ašan ar kënyó Macë gang ñëŋako gang owokana mujuti maŋ. Êsü komare: — Ëñjidëyégu. Awa. Macë kohal. Komaraya.
- ¹⁰Awa. Êsü ëng bëraya büróm bële kënyë han kunaŋ ër Macë ëntó osó of. Gang enetó, bëhana bër juti bële ce bayógu ëntó ëng bën. Danaŋ bayógu ce bër rekën Bëfarisiyeŋ bële iyi bëjo mëncédütëyelaŋ ganamët an Urün aŋ bële. Gon reyaldëkën ngër kak oŋ bawo mëngedayalaŋ masariya man Urün maŋ ngër bën le.
- ¹¹Gingór an Büşuwif gan kënyó Bëfarisiyeŋ bër talaŋ gang lukënbe Êsü ëng bën gang enetó, kënbiñün bëraya bër Êsü bële. Kënbere: — Bawo bóyé le enetó ñan ñiyé karamoko ürón le ëng bëhana bër juti bële ëng bër mëngedaya masariya man Urün maŋ ngër gang ebedaya bé le? Mañüdelan.
- ¹²Êsü gang hérko gon ñünkënbe oŋ, kobere Bëfarisiyeŋ bële sanda laŋ: — Mage büyëy' bële ñüdédéké ayàra ale. Bëyëw bële ñüdédéké ayàra ale.
- ¹³Êsü kosënd. Kobere: — Ëënyë. Ëënyidënür gon reyalko Urün of gakayiti an wum Urün laŋ. Aded: Manepërelaŋ bal bële ënnilücün no Urün şadaha. Gon fërkem oŋ,

obikañëlal gen bërleñ eñ. **Êsü** kosend. Kobere: — Mamyõguwelañ ëmbiyó bër **êdüték** ganamët an Urün bële ënlëmbët makaşabi mañ. Gon yõgume oñ, ëmbiyó bër mëncëdütéye bële ënlëmbët makaşabi mañ.

14Awa. Bëraya bër **Şa**ñ añëmb ale bële kënmasana **Êsü**. Kënmañün: — Bawo bóyé le wok mënetémlañ bëraya bër wuj bële? Ihinoñ bé ëng Bëfarisiyeñ bële itémebe?

15**Êsü** kobiyaka ëng sanda. Kobere: — Ako e gëngër eyë han eñër. Bër e han eñër bële mañüdelañ ëntém gon masó bawo aşan ar emañër aşiyél ale la wo woko. Kono gëngër bamadëk bër ibüt büróm bële, bamadët or bëraya büróm lañ, dëróm enetakal mësem bëraya büróm bële. Ngër kak ebegé bëraya bëram bële. Gëngër banedëk bër ibüt bëram bële, dëróm enetakal mësem.

16**Êsü** kosënd ce gocas góngélüm ënfame mangënkör madëk gon sëkatëkën han büfüsën büróbün ëng gon obekarañ **Êsü** oñ jap. Kobere: — Ëng gangaba gacësal añ acëk, bóyé ñüdük odi hal ale? Añüdedi omad ginjüm gangaşa, obadal gangaba gacësal gingum? Ó ó. Mañüdelañ bawo ëng abadal gangaşa ginjüm gacësal lañ, obëte ce obanja maşëk pit lar şëkëdëk gan sakal lañ.

17**Êsü** koşas ce gocas góngélüm. Kobere: — La wo dewo ar ekoş gëngoy gëmbara ëñ ganëp gacësal lañ? Ó ó. Magelañ ar ekoş. Bawo gëngër akoş gacësal lañ, opise ganëp añ bawo gacësal e. Ëng apis, gëngoy ëñ odeye. Gungum e añüd okoş gëngoy gëngaşa ëñ ganëp gangaşa gingum. Bawo ganëp gangaşa añ e mangopis, gëngoy eñ ce mangodeyëraya. Ngër kak fëdkobe **Êsü** bal bële ëntëb gon sëkatëkën han büfüsën oñ, ëndëk gon obekarañ oñ.

18Gang obipëd **Êsü** bal bële gungum, ar gaf ariyé ar Büşüwif ale koyõgu enóng er **Êsü**. Koşütën madëkëla mañ omatëbün. Komare: — Şungutuñ eram le mëlëm woko. Kono iyie, imadambal eñüt er wuj ed, imakëñüt. Bawo mehale ëng imadambal tuñ eñüt ed, okale obët owuré.

19Awa. **Êsü** kohal. Kënyë ëng bëraya büróm bële.

20La wo yéko asówar ar sëberëk müli epóng müki. Asówar awum dër kala tuñ yéd kolu fécé m le müli epóng müki mungum. Awa. Watur halkën **Êsü** ëng bëraya büróm bële mayë le, asówar ale koyõgu. Kobaka ipém er gangaba an **Êsü** ed.

21Gang bakako, mare yéko kaşabi lañ, ogede: «Gëngër mekordoye bete maşaka ipém er gangaba ed, mipake.»

22Gang bakakoma tuñ, **Êsü** kohódañëta. Komalu. Komare: — Asówar, omelëngal bawo kongol ër holare ër holekëj lañ Urün od amipakën. Kisañ ñungum asówar ale kofak.

23Awa. **Êsü** ëng bër yék la bële kënhucé. Kënsëm han iyanga er alam ar Büşüwif. Gang sëmkën, **Êsü** komëg kunañ lañ. Kobesëk bër emacap bële ëng bër epaf mafaf bële gang enmadëd ar lëmëk ale.

- 24**Ŝésü kobere pécéŋ: — Êëncal. Êënkówa la. Ŝungutuŋ le mage mašês šêsëko. Gokéd wo ďakëko. Gang hérkën gon reko oŋ, kënmalapal madêš.
- 25**Kono adém ar iyanga ale kobira. Gang rakobe, Ŝésü koyé lar ewo ŝungutuŋ la. Kodék eñüt er wum ed. Awa. Ŝungutuŋ le kobët muwuré. Kohal.
- 26**Bal bële batakal mašas gen ohënüt or ŝungutuŋ ecës laŋ haŋ bër gunand gungum bële pécéŋ kënher gon riko Ŝésü oŋ.
- 27**Ŝésü kohal. Kohucé la. Kodék gangam. Awa. Bêšémük bühi kënhal. Ênmagedaya gang enmaŋéred enede: — Wuj ar šalëk han gañamb an Dafid, omikañëlal gindóbé eŋ. Ibacémüt wa.
- 28**Awa. Ŝésü komëg kunaŋ laŋ. Gang mëgëko, bêšémük büwum ce kënmaraya. Kënmëg. Kënmasana. Gang sanakënma ngër kak le, Ŝésü kobiñün: — Êcënholedi iyi ëmmënkore mëšémüt le? Kënmayaka. Kënmare: — Éyi. Behole.
- 29**Awa. Ŝésü kobibaka bingüs laŋ. Gang obibaka, kobere: — Ogédo ngër gang holekëen le.
- 30**Awa. Ñungum kisaŋ kënšémüté. Kono Ŝésü kobišanjara. Kobere: — Konmaféd hal yó hal ëmmëncémüt le.
- 31**Kono mënmaŋďelaŋ gon rekobe oŋ. Kënyé. Kënbifédüré bal bële gen gon rinkobe Ŝésü oŋ.
- 32**Awa. Watur yédékën mašët bër šémütëko Ŝésü bële, bal bële kënmëg han kunaŋ. Kënmaŋóyu han Ŝésü ar mëgëko ayüď ale. Ayüď awum rik haŋ ašan ale yéko abóbó.
- 33**Ŝésü komara ayüď awum. Gang rakoma, ašan ale kosakal mašas. Bal bër yék la bële këbihišaŋa. Kënre: — Elód er Isërayel laŋ ed magelaŋ ar ñakëk mulu gon hišaŋak gon grako.
- 34**Kono bër gingór an Bûšuwif bër kënyó Bëfarisiyeŋ bër talaŋ kënre: — Ibilisa ar gaf ar büyüď ale barakëma fangar obekor marayal büyüď le. Kono Ŝésü mabiyakadelaŋ jiñ yó jiñ.
- 35**Ŝésü ogeyašëra bikón ëng békón laŋ pécéŋ. Obegepëďüré gindéy en Urün eŋ han makunaŋ man kënbar Bûšuwif ënkaralaŋ gakayiti an Urün. Êng atëm ikón laŋ, mayé yéd koyé han kunaŋ ër kënbar Bûšuwif ënkaralaŋ gakayiti an Urün, obegepëď bal bële gindéy genjekëla gen ilam er Urün eŋ. Mafakën yéd kobepakën ce bër mëngedëkor bële bon yó sëberkën.
- 36**Gang lukobe gimug an bal, amakañëlalëď gindóbün eŋ bawo ako yédékën ngër ušamb or mape or cémüt ahadac bawo abekocëhocad. Makašabi maŋ madakëďelaŋ. Danaŋ magelaŋ ar obibamb jomb ganamët an Urün aŋ.
- 37**Kobere bëraya bürom bële: — Omók od ayëmb déy kono bër emók bële mënyëmbelaŋ. Ngër kak šasëko Ŝésü gen bal bër luko eŋ.

³⁸Kosënd. Kobere: — Ëënmacëmba Ar Gaf ar omók ale Urün od pur obidañal bër emók bële ënyë han omók.

Macë 10

¹Awa. Šésü kobiyó bëdañal büróm bër epóng bühi bële. Kobisëbal fangar ënbekoral marayal büyüď le. Kobisëbal ce fangar ënbipakënal bër mëngekor bële gëtëber yó sëberkën.

²Awa. Kandeñ e majat man bëdañal bër epóng bühi bër salako Šésü bële. Gon yékën Simoñ ër sapëko Simoñ Piyer ëng ibulum André. La wo yékën ce Šak ëng ibulum Šañ. Bën bühéyém bër Sébédé yékën.

³Šésü kobiyó ce Filip ëng Bartélëmi ëng Toma ëng Macë. Macë noñ ahana ar juti yéko. Kobiyó ce Šak héyém ër Alfë ëng Tadé ëng

⁴Simoñ. Simoñ wum e ar mamapërdë bëdiyar ënlam elód idóm lañ. Danañ komayó ce Šüdas Isëkariyot, wum e ar fuwündëkobe imbalingum Šésü bëlam bër Bùšüwif bële ënmaďam.

⁵⁻⁶Bër epóng bühi büwum ðañalkobe Šésü han Bër Isërayel pur ënbipëď gen ilam er Urün eñ. Fayër yékën le, kobere: — Ëënyë ëënbipëď Bër Isërayel bële tuñ gen ilam er Urün eñ. Kono konbifëď bër mënge Bër Isërayel bële. Danañ konyë ce han bikón ban bër Samari. Gon eeneyëyal han Bër Isërayel oñ tuñ bawo bën ako en ngër mape man huyük.

⁷Gëngër eyëeen, ëënbegepëď iyi mangolëka Urün od olame jamani ëjo.

⁸Danañ ëënbegepakën bër mëngekor bële. Danañ ëënbegekëñüt bër šësëk bële. Danañ ëënbipakën bër bandamb bële. Danañ ëënbida büyüď bële or bal lañ. Danañ ëmmënpangan gang e ëënkör mëriyal gungum pécëñ. Mangëmmënde ëëneyobe pur ëmmënpangan le. Awa. Wün ce ëënyë. Ëënbibara gon remëmën oñ hara wün ce mëënbedayelañ iyi ënmënyobe.

⁹Ëng eyëeen, ako eeneyë. Kongeñyéé bingóti.

¹⁰Danañ kongebaha kufa. Danañ kongeñyéé magaba müki. Ëëñyéé üriyé tuñ. Danañ kongeñyéé bipëď ban sekur. Danañ kongeñyéé ce ošet. Gungum pécëñ kongeñyéé bawo añüd bër emënkërné bële ënmënbara. Jamani ëjo gëngër imagólén hal ale, añüd omeyobe. Gungum e bawo no ejególén, añüd ce bër emënkërné gindam eñ bële ënmënbara gon ëënwuréyal oñ.

¹¹Ako eenedi. Gëngër ëcëntëm han ikón, ëënmañanga jatigi. Ëëngé la hañ watur yó fërkëmën muhucé.

¹²Ëng imëgeen iyanga lañ, ëëngede iyi ëngédo jam bën bër iyanga.

13Gëngër bër iyanga bële bamënkaca balënga, awa Urün of omënkénéne. Gëngër danaŋ mënmënkacayelaŋ balënga, Urün of mangomënkénéni iyi mangëngé jam iyanga laŋ.

14Gëngër ëcëntëm ikón er sëmkkëen laŋ, hara mënmaŋelaŋ ënmënkaca ënmënkérné, awa ëëndëk gangam an wün aŋ ëënkucé. Gang eeneyé, ëënpóka icürdédé er masapar mónón ed. Ofóka or icürdédé of findé e iyi Urün of obiméyë bër ikón büwum.

15Ako reme, ëng atëk ñawure ër Urün le, büwum ënluwe giméy. Fado oméy or bal büññüla bër bikón ban Sodom ëng Gomor of fëcak ëng oméy or enelu bën of.

16Ŝésü kosënd. Kobere bëraya büróm bële: — Ikéreen. Gang emëmëndaŋal grako le, ako mëndërkëen ngër mape man emedaŋal lar en batama la. Gungum e ëënbütélaŋ kaşabi gen bër e ngër batama bële. Danaŋ ëëngé ngër urabal. Gungum e konbiri bal guññüla.

17Gon ëënbütélaŋ kaşabi gen bër batama bële oŋ bawo bal büwum ënmëndëke. Ënmëñyé han bër magaf bër makunaŋ man kënbar Büsüwif ënkaray gakyiti an Urün. Gëngër bamëñyé la, ënmëññawe bawo bëraya bëräm een. Gëngër bamëññawe, ënmëñméyë. Oméy ówum gon e oŋ ënmëñyice sobe biliŋ makunaŋ mungum.

18Bawo ëcëñhole, bër mëngé Büsüwif bële ënmëñyé han bëlam bër jamani ëmëññawe. Gëngër bamëñyé şalaŋ, ëëñbipëd gindam eŋ bëlam büwum ëng bër mënge Büsüwif.

19Kono gëngër bamëndëk, bamëñyé han ñawure, konsoro mëyidé komkom gon eenecas oŋ. Ëng atëk watur ëëñbiyaka le, Urün of omëñbaraye ëëñlang gon ëëncas oŋ ëng gang e ëëncas le ce.

20Mande man eenecas mungum mage man ecal makaşabi mónón egé. Genjëm en Urün Sóre ürón eŋ emëñpëd gon ñüdük ëëñbipëd oŋ.

21Bal bër mëñholeye bële ëñbiyéye bër holekem bële han ñawure pur bëññawe bële ëñbiñawe ëñbidam. Fado bubulum bër mëñholeye bële ëñbiyéye bubulum bër holekem bële han ñawure ëñbidam. Büsüm bër mëñholeye bële ëñbiyéye bëñşo büñdóbün bën holekem bëñ ëñbiñawe ëñbidam. Bëñşo bën mëñholeye bëñ ëñbiyéye büsüm bër holekem ëñbiñawe ëñbidam.

22Bal bële pécëñ ëmëñkoñe kongol ër gon eennëmedaya laŋ. Kono ar yó wok maniyähëtaŋaŋ haŋ dër këheca tampere le, adëm awum Urün of omapeyëne.

23Gen tampere eŋ, gëngër bamëntampén gikón aŋ gaŋ, ëëñkal ëëngür ëënyé gikón gingélüm. Ako reme, mangëñpat mayé bikón ban Bër Isërayel laŋ hara no ar şóluŋ han Urün géme hal mamtumuwelaŋ.

24Magelaŋ ñan karaŋ ñan hókëma karamoko üróm le. Danaŋ magelaŋ ahól ar hókëma alam aróm ale.

25Gungum e gon enmadi karamoko oŋ enmadiye ñan karaŋ ñaŋ ce. Gen ahól eŋ ce ngër kak e. Gon enmadi ar gaf oŋ, enmadiye ce ahól aróm ale. Gëngër baniyó no adém ar iyanga ale Bélsébül wala Ibilisa, wün bër iyanga bële alo, mayedi enmënkówe masabote?

26-27Šésü kosënd. Kobere bëraya büróm bële: — Fado gëngër bal bële abepër enmëndi guññüla, konbiyéŋ bawo no dëmkëmën. Gon emëmënpëd šapol oŋ, eënbütükél bal bële tengët. Gon yó fëdmëmën lak lak, eënpang han ijüb er kunaŋ, eënpóm.

28— Konbiyéŋ bër enmënkör tuŋ mađam bële. Bawo gimal eŋ tuŋ e enkor mađam. Kono eënmáyéŋ Urün of wum ar omënkör mađam bimal beŋ eng benjëm ak pécéŋ watur omënpër ñukudó ñan gani laŋ le.

29Mahore alo mëyicé bëcéd büki ñóngóti ñiyé bawo naŋfa üróbün fayida magelaŋ. Kono fado kak, ñiyé mangocës eng mage Urün of Sóre ürón maŋëk. Bé alo? Hal ocësède eng mamaŋelaŋ Urün of? Mangocës muk.

30-31Wün hókëbe mëséb bëcéd bëŋ kingiriŋ. Wün kidíma fado gumbal on magaf mónón oŋ, Urün of apël. Alang šug e le. (v 31) Gungum e konbiyéŋ bal büññüla büwum.

32Gungum e enbegepëd bal bële gindam eŋ bawo ar yó rartek yëngën bal rek iyi araya aram ewo, no ce medeye yëngën Baba Urün of iyi ajo araya aram ewo.

33Kono ar yó yaëtakem yëngën bal iyi araya aram ewo, no ce emmayaëtaye yëngën Baba mede iyi ajo mage araya aram ewo.

34— Konyidé embipëdünëdür bal bër jamani bële yógume. Mage gungum yógume. Embipëšünëdür yógume.

35Gungum e gëngër ñaŋëso ñacan ñaŋ anehole, gon yógume oŋ midiye haŋ ñaŋëso ñacan ñaŋ mangobipëdër eng süm ar maneholeyé, ñaŋëso ñatuwar ñaŋ gëngër anehole, mangobipëdër eng lüm. Asówar ale gëngër anehole, mangobipëdër eng lümbün bër ašan aróm.

36Bër iyanga bürón bële kidíma enmënkoñe bawo wün bër talaŋ eëneholeyé. Kono bër talaŋ mangënehole.

37— Ar yó ñalkëbe süm wala lüm wala bëŋëso bündóm bëŋ pit šug ñalkonem no le mañüdelañ ogé araya aram.

38Danaŋ ar yó wok mamadelaŋ os or lëmbënd óróm odambal onidaya, adém awum mañüdelañ ogé araya aram.

39Ar yó egere akošës, adém awum ocëse. Kono ar yó šësëk kongol eram laŋ, adém awum owuréye gani.

⁴⁰Awa. $\hat{S}$ ésü kosënd. Kobere bëraya bürom bële: — Ar yó hacakëmën balënga, ako e ngër hacakonem no. Ar yó hacakem no balënga, Urün of wum Ar Dónólukem ale hacako.

⁴¹Ar yó hacakëma asükélün ar Urün ale bawo asükélün ar Urün ewo, Urün of omabütélüne adém awum gon nüdük omabütélün asükélün oñ. Ar yó hacakëma ar cüp ganamët an Urün ale bawo ar cüp ewo, adém awum Urün of omabütélüne gon nüdük omabütélün ar cüp awum oñ.

⁴²Parakët emëmënpëd, gon yó rinkëenna araya aram ale fado ar hókëbe mëbékül bëraya bëram ale bawo araya aram ewo, Urün of omënbütélüne gonjekëla. Fado gëngër imayën póti ër mëngé mëñëma bawo araya aram ewo, münéd e Urün of omibütélüne gonjekëla.

Macë 11

¹Gang hëñëlakobe maharañ $\hat{S}$ ésü bëraya bürom bëer epóng bühi bële, kobidañal ënyë. Wum kidima koyë han bëer bikón ban elód er Galilé. Kobiféd gindéy en ilam er Urün eñ la.

²Awa. $\hat{S}$ añ añëmb ale han kaso yéko. Gang hérko gon owodi $\hat{S}$ ésü oñ, kobidañal bëraya bürom bële han $\hat{S}$ ésü ënmañün ëmba Ar Dónóluko Urün ale dewo wala ëmba ënmacëlayedi ayélüm.

³Awa. Kënyë. Kënmañün $\hat{S}$ ésü.

⁴Gang nünkënma, $\hat{S}$ ésü kobiyaka. Kobere: — Eënbët. Eënmapëd $\hat{S}$ añ gon hérkëen sasëme oñ ëng gon lukëen rime oñ.

⁵Mëshëmüt këmbisëmüt bëshëmük bële hañ ënbët ënlu. Mafakën këmbifakën bëer mëngedëkor mayë bële hañ ënkor mayë jóni. Mafakën këmbifakën bëer bandamb bële hañ jóni bapak. Mafakën këmbifakën ce bëer mëngedekër bële hañ jóni ikëren. Mëhënüt këmbihënüt bëer sësëk bële hañ ënbët ënwuré. Maharañ këmbiharañ bëer anek bële gindéy genjekëla gen Urün eñ. Bën ce ikëren.

⁶ $\hat{S}$ ésü kosënd. Kobere: — Eënmade ce $\hat{S}$ añ, omalëngale ar yó wok gang holek iyi Ar Dónóluko Urün kidima eme. Awa. Bëraya bëer $\hat{S}$ añ bële kënbët han $\hat{S}$ añ. Kënmaféd gon reko $\hat{S}$ ésü oñ.

⁷Gang enebët bëraya bëer $\hat{S}$ añ bële, $\hat{S}$ ésü kobilapal mëféd gimug an bal an yék la añ gen wum $\hat{S}$ añ eñ. — Eëcënyë han ijün pur eënmalu $\hat{S}$ añ. Gang yékëen ëmba gucam gon eyëngër ekocëdi yedëkëen mulu? Ó ó. Mage gungum yékëen.

⁸Wala eëcënyëdi eënmalu ar dënak binjüm banjekëla? Ó ó. Mage gungum yékëen bawo bal bëer ngër kak bële mangëndi ijün lañ. Bën han makunañ man bëer napulu dikën.

- ⁹Awa. Kenaŋ bóyé yékèèn alo han ijün? Èmba èenmalu asükélün ar Urün aledi yékèèn? Éyi. Èenmalu asükélün ar Urün yékèèn. Kono mage asükélün ar Urün tuŋ ewo déy' bawo gole üróm le mage usükélün or Urün od tuŋ yék.
- ¹⁰Aðaŋal ar Urün ewo ce. Gen awum eŋ ñugèdèkèn büsükélün bër Urün bële gon reko Urün gindóm oŋ. Ako rekoma Urün od ñañeso ñóndóm ñañ: Èmmaðaŋale komkom enóng er wuj aðaŋal aram ale oyé omiyékünün gangam gan eyéyal laŋ.
- ¹¹Ŝañ e aðaŋal awum. Ako reme, jamani laŋ pécéŋ magelaŋ hal ar müdék gole èr hók èng gole èr oðaŋal or Ŝañ od. Kono ar yó emèg han ilam er Urün fado ar hókèbe mèbékül bër e han ilam er Urün bële, adém awum amakó Ŝañ.
- ¹²Kabiriŋ watur sakalkobe mañëmb Ŝañ añëmb ale bal bële haŋ jóni ilam er Urün ed ogebamba èng fanga. Danaŋ bal bële èngere ènmèg.
- ¹³Kabiriŋ aléka Moyis èng büsükélün bër Urün bële maŝas yéd kèncas gen ilam er Urün er eyógu jamani èjo ed haŋ watur yóguko Ŝañ añëmb ale. Gang yóguko Ŝañ, wum ce abitakaléd mèfèd bal bële gen ilam er Urün eŋ.
- ¹⁴Gèngèr ècènhole gon rekèn büsükélün bër Urün bële oŋ, Ŝañ e Éli asükélün ar Urün ar rekèn obutu fayèr oyógu Ar Dónóluko Urün ale.
- ¹⁵Ar yó fùrédéké ofame, oyidènr gen gon hérko eŋ.
- ¹⁶Ŝésü kosènd. Kobere: — Kono wün bër talaŋ banèf bindón baŋ akèm. Gucas emecas gen gang een wün bal bër jóni bële. Ako mèndèrkèèn ngèr bènjeso bèn ñèŋak han gangod. Ènbegede bëyèndam:
- ¹⁷Kèbëmènyèrün oyèr od pur omènlèngal dاناŋ èenmala kono mènmalayelaŋ. Kèbebèt kèbëmènyümün ce mulu makañëla maŋ ngèr man kënyüm gèngèr hal ale acès kono mènncapelaŋ.
- ¹⁸No èng Ŝañ añëmb ale ako ebe ngèr bènjeso büngum. Gon yó ebèdi mangomènlèngal. Ŝañ ayógu. Mèsém yéd kotém. Danaŋ mangotó. Danaŋ mangocab uŝab. Ga lukèèn gungum, kèenre iyi ayüd ale mègèkèma.
- ¹⁹Awa. Imbalingum miyógu. Gang yógume no ar sóluk han Urün géme hal, ècènlü mamgetémlaŋ. Danaŋ etóweme. Danaŋ icabeme. Kèenre iyi ajo asó afarame ewo. Danaŋ aŝab afarame ewo. Ayèndam èr bëhana bër juti èng bër mëngedaya masariya man bëlam bër Büsüwif maŋ ewo. Kak redèkèèn. Gungum e gon yó ebèdi no èng Ŝañ mangomènlèngal gindóbé eŋ. Kono èncale bër owobara Urün od èng osét óróm bële kongol èr gon enedi laŋ èng osét ówum.
- ²⁰La wo e bikón ban hódèko Ŝésü mèri bon hiŝaŋak boŋ èng bikón baŋèneŋ. Fado gang lukèn, mënlèmbètèdelaŋ makaŝabi maŋ pur ènmahole. Awa. Ŝésü kobilapal malèp bal büwum. Obegede:
- ²¹— Wün bër ikón er Koreseŋ, Urün od omèntampéne déy' bawo mënlèmbètelaŋ makaŝabi maŋ haŋ èennehole. Wün bër ikón er Betèsayida ce, Urün od omèntampéne

déy bawo mënlëmbëtelaŋ makaşabi maŋ. Urün od abiméy alëka bër bikón ban Tir ëng Sidoŋ bële bawo bër ñuñülük yédëkën. Kono gëngër baludo bon hişajak bon lukëen wün boŋ, ënlëmbëtëdo yék makaşabi maŋ. Ëndënado yék binjüm ban móbótó, ëññëjado icórüc laŋ pur ënlangal bal bële iyi balëmbët makaşabi maŋ le. Abetowëldo han makaşabi gen biñuñüla ben rikën beŋ. Kono wün gang lukëen bon hişajak bon rime boŋ, mëëndidëlaŋ ngër kak. Mënlëmbëtëdëlaŋ makaşabi maŋ.

²²Ngër gungum le emëmënpëd, ëng atëk dër obiñawe Urün od bal bële, Urün od omënkówe mëméy wün pit lar obeméy bër Tir ëng bër Sidoŋ la.

²³Wün bër ikón er Kapernüm alo, ëenpede oméy or Urün laŋ? Muk. Mangëenpe. Urün od omënpër han ñukudó ñan gani bawo mënlëmbëtelaŋ makaşabi maŋ gen no eŋ haŋ ëennehole. Bawo gëngër midido han ikón er Bër Sodom bële bon hişajak bon rime han ikón er wün boŋ, ënlëmbëtëdo yék makaşabi maŋ Bër Sodom bële haŋ Urün od mangobimulëdo.

²⁴Kono bawo mënlëmbëtelaŋ makaşabi maŋ gindam eŋ, ëng atëk dër obiméy Urün od bal bële le, oméy órón od e okó mafarame ëng oméy or Bër Sodom od bawo ëcënlü bon hişajak bon rime boŋ kono mënlëmbëtelaŋ makaşabi maŋ. Gungum e wün owokó mëméy Urün od.

²⁵Ñungum Şésü komare Urün od: — Baba, wuj ar lamëk han urün ëng jamani ëjo, ëmmecëma bawo ibipëd toña ër wuj le bër mëntété bële kono ebeyom gungum bër sétük bële.

²⁶Éyi, ngër kak e ogé bawo wuj furerdéké ogé ngër kak.

²⁷Baba sëbalkem jiñ kala. Magelaŋ ar langëkem no ñañëso ñan Urün ëng mage Baba. Magelaŋ ar langëkëma Baba ëng mage no ëng bër salako ënmalang bële. Şésü kosënd sanda üyéülüm. Kobere:

²⁸Wün bër dübük mëdüb man sébük, gungum e binjidé ban wün baŋ ayëmb, ëënyógu şandam. Emmëñbaraye ëëncata.

²⁹Danaŋ ëenmaŋ no e Ar Gaf arón ale. Danaŋ ëëngé bëraya bëram bawo mamleñelaŋ. Danaŋ midiye haŋ odak makaşabi mónón maŋ.

³⁰Idüb idam ed matébelaŋ. Danaŋ makëyélaŋ mëdüb.

Macë 12

¹Awa. Dambata ohe or kënşata Büşuwif od yék. Şésü ëng bëraya bürom bële këñfëra mapat man gon masó gon kënyó bëlé laŋ ëngeyë yícüt ër mapat mungum. Ñan enekucé mapat laŋ ñungum këhawërer bëraya bër Şésü bële abedëk ñëmbé ñaŋ. Awa. Bawo abedëk ñëmbé ñaŋ, kënlapal mëmëşéyé bëlé le gang enekucé. Ëngeyák.

²Awa. La wo yékën ce bër gingór an Büşuwif bër kënyó Bëfarisiyeŋ la. Gang lukënbe gang enemëşéyé bëlé ngër kak le, këmmare Şésü: — Iludi bëraya büroj bële gon

enegole oŋ bawo iméséyéyen bélé le? Hinoŋ daro ohe or këniŋataye od e. Magelaŋ magole.

³Ŷésü kobyaka. Kobihuyütün gon ūaldék gakayiti an Urün laŋ. Kobere: — Mayedi ecenkaraj gakayiti an Urün laŋ gon rikën Dafid afüŋen aróbé ale eng bal bürom bër yékën eng wum bële gang dëkékébe ñembé ñaŋ? Bamekën masariya man Urün maŋ

⁴bawo bamëg han kunaŋ er Urün er ginjüm. Kënyak emburó er hótédékën to ganamët an Urün le. Mañüdelaj enyákëdo. Bësümëd bër macadaha bële tuŋ ñüdük enyák. Kono Dafid eng bër yékën eng wum bële fado gang yákékën emburó üwum, sëbütekën sariya gen iyák er emburó er hótédékën to ganamët an Urün aŋ, kono Urün od wok madedelaj iyi bamekën.

⁵Danaŋ acal ce gakayiti an Urün laŋ gen bësümëd bër macadaha bële eŋ iyi magole këngole han kunaŋ er Urün ohe or këniŋataye od. Mësëbütkënsëbütkë sariya er oŋata od kono mënmagemékününlaŋ Urün od.

⁶No alo? Bawo mikó kunaŋ er Urün le eng masariya man gole han kunaŋ er Urün, no ce mekor mënsëbütkë sariya er oŋata od.

⁷Mëenfameyelaŋ gon reko Urün od gen gon fëcalalkëma oŋ. Aded: Müned e anepër hal ale onilücün macadaha maŋ. Kono gon fëcalalkem oŋ, hal ale omakañëlal gen hal ayélüm eŋ. Gëngër ecenfamedo gindéy gen ohañëlal gingum, mangëenbededo bëraya bëram bële iyi mëndayadelaŋ sariya er oŋata od le.

⁸Gungum e bëraya bëram bële mënmekëndelaŋ. No rek. Gon emede ngër kak oŋ bawo no ar ūóluk han Urün géme hal kësas gon okor mëri hal ohe or këniŋataye oŋ bawo ar gaf ar ohe or këniŋataye eme.

⁹Awa. Ŷésü koyë han kunaŋ er kënbar Büūuwif enkaraj gakayiti an Urün.

¹⁰La wo yéko la aŋan ar müdék eñüt ejërëk. La wo yékën ce la bër fürédédüyéké enmakap Ŷésü uŋas laŋ. Büwum kënmañün. Kënmare: — Añüdedi imapakën hal ale ohe or këniŋataye od? Gon ñünalkënma ngër kak oŋ bawo gon yidékën oŋ, ofakën or hal od gole e. Danaŋ mañüdelaj hal ale ogole ohe or kënsata od. Gungum e gëngër Ŷésü amapakën hal ale ohe or kënsata od, amamékünün Urün od enede.

¹¹Ŷésü kobyaka. Kobere: — Wün alo? Bóyé eenedi ohe or këniŋataye laŋ? Gëngër ariyé arón amamüde jëfe, gëngër jëfe üwum apëra gukat laŋ dër ohe or këniŋataye, eënmatëbde biliŋ dërom wala eënmapëretëde? Mayedi eënmapërete ihinoŋ ofërët or jëfe od gole e?

¹²Bóyé hók kenaŋ hal ale eng jëfe le? Mayedi hal ale hókëma jëfe? Gungum e mage emekën ed e gëngër imadine hal ale gonjekëla fado eng ohe or këniŋataye od e.

¹³Awa. Ŷésü komare aŋan ale: — Iyéleñüt ed. Koyéleñüt ed. Kisaŋ këfak. Këgé ngër gang e edeleŋ le.

- 14**Kono bër gingór an Bûsüwif bër kënyó Bëfarisiyeŋ bële mabelëngaldelaŋ bawo bade Sêsü atëbüt sariya ër Urün le. Kënyë. Kënšas gang enmadam Sêsü le.
- 15**Sêsü gang langëko iyi gingór an Bûsüwif bër kënyó Bëfarisiyeŋ bële abepër ënmadam le, košal la. Bal kingiriŋ kënmaraya. Èng laŋ e ar magedëkor land üróbün, abipakëñëf pécëŋ.
- 16**Gang fakënkobe, kobere bakëbifëf bërleŋ gon rinkobe oŋ.
- 17**Gon fakënkobe oŋ pur okor mëgé gon šasëdëko Urün komkom odiye oŋ. Asükëlün ar Urün ale Èsayi aňug gon šasëko wum Urün oŋ. Ako reko Urün of:
- 18**Kamaŋ ewo ahól aram ale. Èmmatala. Danaŋ ëmmaŋal. Danaŋ anelëngal gen wum eŋ. Midi haŋ Genjëm en no Urün eŋ adí óróm laŋ. Obipëdë bër mënge Bûsüwif bële gang ebebepeyën le.
- 19**Èng bapëdër han maboloŋ, mangëndéyër ëng hal. Mangobitakër ëng hal.
- 20**Omakañëlale gen bër mënmüdéye mapanga bële. Ngër kak owodi haŋ bal bële ënmaŋ gen ofeyën or Urün eŋ.
- 21**Bal bër jamani bële pécëŋ ëndamb óróm laŋ. Ngër kak reko Urün gen Sêsü ahól aróm ale.
- 22**Awa. Bal bële kënmaŋé han Sêsü ar mëgéko ayüf ale. Kabiriŋ dër mëgëkoma ayüf ale ašan awum atëbëf mahor mašas ëng mulu. Kogé ašëmük ëng abóbó. Awa. Gang ŋékënma han Sêsü, Sêsü komara ayüf ale or wum laŋ. Ngër kak fakënkoma haŋ kobët mahor mulu ëng mašas ce.
- 23**Bal bële pécëŋ gang lukën, abikišañad. Èngeñünür bën bën ëmba ajo e Ar Owodóŋólu Urün ale, ëmba ajo e ar ecal han gaňamb an Dafid ar šëlakën ale.
- 24**Kono gingór an Bûsüwif bër kënyó Bëfarisiyeŋ bële gang hérkën gungum, kënre makašabi laŋ: — Ajo mage Ar Owodóŋólu Urün ale ewo. Bélsébül gungum e Ibilisa ar gaf ar büyüf ale emapangan. Gungum obekor mara büyüf bële or bal laŋ.
- 25**Sêsü kolang gon yidëkën oŋ. Kobere: — Mage Ibilisa enëbara ëmbida büyüf bële bawo gëngër bal bër ilam édiyé bële itakërebe bën bën, ilam igum oyicüréyëye. Bal bër ikón er yó wok mabihawërerelaŋ, ikón igum oyicüréyëye. Bër iyanga yó wok mabihawërerelaŋ, iyanga igum oyicüréyëye.
- 26**Gungum e gëngër ibüt ed agé land ër büyüf bër e ilam er Ibilisa bële, olëkade ilam er wum ed? Ó ó. Mangolëka okecaye.
- 27**Gungum e gëngër ëmbida büyüf bële, mage Ibilisa enëmebara. Bawo gëngër ibarayonem, obitakëre ëng büyüf büróm. Mangodi. Danaŋ bëraya bürón bële mara kënbara ce büyüf bële. Bën alo? Loo ebepangan haŋ ënbekor mara? Ibilisa debepangan wala ëmba Urün of debepangan? Gon enedi bëraya bürón bële oŋ findé e bungaf e gon rekëen iyi Ibilisa fangankem oŋ.

- 28**Kono no gëngër Genjëm en Urün eñ enëmepangan hañ ëmbekor mara büyüf bële, awa gungum e gëngër ëcënlü ëmbida, ëenlange iyi Urün of atakal malam jamani ëjo.
- 29**Gucas emetënd. Ar gaf ar büyüf ale ako ewo ngër ar müdék fanga ale. Magelañ ar okor mëmëg kunañ üróm odeka ëng mage ar hókëma mafanga omëg omakap. Ëng amakap, kenañ odeka pécéñ bon müdëko bon. Ëng ilu ëmbida büyüf bële bawo ëmmamël ar gaf ar büyüf ale le e.
- 30**Ar yó e ar mage ayëndamël ëram, ayëndam ër Ibilisa ewo. Ahoñ aram ewo. Ar yó wok manegebaralañ gang ëmbiñé bal bële han Urün, adëm awum iyicürobe bal pur bakësëm han Urün.
- 31**Gëngër imamékünün Urün of wala ëng imacér, imbalingum ëng elëmbët kaşabi le, Urün of omitëbüne hake. Kono ar yó şérkëma Genjëm en Urün eñ, Urün of mangomatëbün hake muk.
- 32**Gëngër ënjicér no ar şóluk han Urün géme hal, imbalingum ëng elëmbët kaşabi le, Urün of omitëbüne hake. Kono gëngër imacér Genjëm en Urün eñ, Urün of mangomitëbün hake muk. Mangomitëbün hake daro, mangomitëbün hake başal. Gungum e ëenbütelal kaşabi gon eenmede oñ iyi Ibilisa enëmebara gon emedi oñ. Ëng mage gungum ëenmacére Genjëm en Urün eñ. Emekën igum Urün of wok mangomitëbün hake le muk.
- 33**Şésü kosënd. Kobere: — Ëënyidënür gang eme le ëng gon emedi oñ, ayekëla deme wala ëmba aññüla deme? Gëngër gató añ gan yararëk e, mandëmel mañ ce man yararëk e. Kono gëngër gató añ mayarayelañ, mandëmel mañ ce mangoyarar. Kongol ër mandëmel lañ ilange gang e gató añ. Kongol ër gonjekëla gon emedi lañ eenelange gang eme le.
- 34**Wün bon karkari bon malac bon bon, graki eenekor maşas bonjekëla ihinoñ makaşabi müññüla müdëkéen? Graki? Bawo gon e juku ër hal lañ, gungum ocal oşas lañ ce.
- 35**Hal ayekëla ale gonjekëla kori bawo kak e juku üróm le. Aññülük ale guññüla kori bawo kak e juku üróm le.
- 36**Ako reme, ëng atëk dër obiñawe Urün of bal bële, Urün of omañüne ar kala gen gindéy giññüla gen sowëlëk gen şësünkoma hal kala eñ.
- 37**Kongol ër gon rekëj lañ omiñaweye Urün of. Gëngër benjekëla e, mangomiméy. Kono gëngër biññüla e, omiñaweye, omiméyë.
- 38**Awa. Gingór an Búşuwif bër kënyó Bëfarisiyeñ bër talañ ëng makaramoko man masariya man Urün man talañ këmare Şésü: — Karamoko, abapër idi gon hişanjak bilu bilang gëngër Ar Dóñóluko Urün ej.

³⁹Ŝésü kobiyaka. Kobere: — Wün bër mēenneholeye, ěcēnnede midi gon hiŝaŋak ěēnlu. Mangēmdi. Gon hiŝaŋak ěng góyē magelaŋ gon eenelu ěng mage gon rinkoma Urün of asükélün ar Urün ale Ŝonas oŋ.

⁴⁰Ěcēnlang iyi Ŝonas agēd make matas gacēd an gakaŋ laŋ. Imbalingum acal. Ngēr kak le ce no ar ŝóluk han Urün géme hal ěng mecēs, migéye make matas han gambenen. Imbalingum mebēte miwuré. Gon hiŝaŋak gungum tuŋ emedi.

⁴¹Ěng atēk watur obiñawe Urün of bal bēle, bër lēmbētēk makaŝabi maŋ ěnmēnlēpe wün bër mēnlēmbēte. Ěcēnlang gang hérkēn tuŋ bër han ikón er Ninif bēle gon rekobe Ŝonas oŋ, kisaŋ lēmbētēdēkēn makaŝabi maŋ, rartedēkēn bomekēn bóndóbün boŋ. Gungum e ěng atēk watur obiñawe Urün of bal bēle le, bër ikón er Ninif bēle ěnkale. Ěnmēnlēpe wün bal bër daro bawo mēēnlēmbētelaŋ makaŝabi maŋ. No ar hókēma Ŝonas yóguk. Ěmmēnpēd gindéy en Urün eŋ kono mēēnlēmbētelaŋ makaŝabi maŋ. Mēēneholeyelaŋ. Gungum ěnmēnlēpe.

⁴²Mage bēn tuŋ emēnlēp. Ěcēnlang la wo yéko alam asówar ar ŝóluk makar ŝan elód er Ěŝipēt ale. Akér gen osét or alam aróbé ar alēka ar yéd kēneyó Salomoŋ ale. Gang hérko, kohal. Koyē omakérné Salomoŋ. No ar hókēma Salomoŋ yóguk kono mēēnmaŋelaŋ ěēnnikérné. Gungum e ěng atēk ñawure le, alam asówar awum okale. Omēnlēpe. Odeye iyi añüd Urün of omēnméy bawo mēēnmaŋelaŋ ěēnnikérné.

⁴³Awa. Ŝésü kosēnd. — Ayüf ale ěng acal or hal laŋ, oyēye han ijün oñangara lar ocata la kono macotelaŋ.

⁴⁴Imbalingum odeye iyi obēt han ŝóluko. Gēngēr abēt, alu magelaŋ ar e la gang fokēkēn, yekēnrēkēn balēnga.

⁴⁵Imbalingum obēte obiñéngégu büyüf būnjóng būhi bër hókēma müññūl wum. Gēngēr abecot, obiñéye ěnbēt mēmēg ěndí or hal laŋ la ce. Gon ema aŝan awum imbalingum oŋ hók müññūl ěng gon yékēma gan sakal oŋ. Wün bër ññūlūk, grako emēngé ce wün. Bawo mēēnholeyelaŋ gon haraŋmēmēn oŋ, ěēnbambaye müññūl pit ěng gan sakal aŋ le.

⁴⁶Gang obicēsün Ŝésü bal bër e la bēle, lümbün ěng bubulum kēnhal han pac. Abepērēd ěnluwūr ěng Ŝésü.

[⁴⁷Ariyé ar yék la ale komafēd Ŝésü iyi lümbün ěng bubulum han pac halkēn. Abepēr ěnluwūr.]

⁴⁸Ŝésü komayaka ar fēdkēma ale. Komare: — Loobēn e maanbēn ěng būbülémül kidima le?

⁴⁹Kobifan bēraya būróm bēle. Kobere: — Kabēn en bër e maanbēn ěng būbülémül kidima bēle.

⁵⁰Ar yó rik gon fērkēma Baba ěr e han tēŋ han urün, ako en ngēr ibülémül ěsówar ěng ěŝan ěng maanbēn.

Macë 13

- ¹Déróm Šésü koşal han pac. Koyê han géy. Koñëña.
- ²Gimug an bal ce kënyõgu sôndóm. Faker gon yëmbëralkën bal bële, Šésü kohal. Kofëra hóngi èr mëngé lañ ènmakor mëhéral pécéñ. Koñëña. Bal bële noñ tinti èr géy lañ haldëkën. Obegekarañ.
- ³Èng masanda tuñ yéď kobekarañ. Sanda üriyé èr haraňaldëkobe gen ilam er Urün eñ gen ofal or gon masó od e: — Giňal ašan ale koyê opal gon masó.
- ⁴Kofal. Gang owopal, bembey ben talañ këlapa gangam lañ. Oşéd od kënyõgu. Kënhol talañ üwum.
- ⁵Talañ üyelüm këlapa bindën lañ. Këdüg kisañ bawo matébelañ elód ed.
- ⁶Kono gang sèkèk mëdëb mañ, këdor bañas bañ. Këyer bawo bangal bañ mamëgëdelañ elód lañ bawo bindën e.
- ⁷Talañ üyelüm ce këlapa makôs lañ. Këdüg. Këraf kono makôs mañ këmahód gon masó oñ. Makorelañ maraf šako odëm.
- ⁸Kono talañ üyelüm këlapa elód ejekëla lañ. Këdüg. Këraf. Kërëm. Gembey giyé kërëm bembey mafó masas. Gingélüm kërëm bembey mafó mójóngiyé. Gingélüm kërëm keme.
- ⁹Ñungum Šésü kosënd. Kobere: — Ar yó furedéké ofame, oyidënür gen gon hérko eñ.
- ¹⁰Awa. Imbalingum bëraya bër Šésü bële kënmasana. Kënmañün: — Gen bóyè le ejëbekarañ bal bële èng masanda?
- ¹¹Šésü kobiyaka. Kobere: — Kabiriñ alëka Urün od wok mabipëdelañ bal bële gang e ilam er wum ed le kono jóni amañ melëc. Èmmënpëdë wün gang egé le kono mangëmbipëď bër pac bële. Bën gon kala sanda lañ tuñ enekér.
- ¹²Ar yó sakalëk mafame gen ilam er Urün eñ, obambe mafame. Ar yó wok mafameyelañ, Urün od odiye hañ okuyélal fado gon famedëko oñ.
- ¹³Ngër gungum le e, bër mënfameye inaçayen kono mënluwelañ. Ikéren kono mënmañelañ ënfame. Gungum ebebekarañ èng masanda.
- ¹⁴Alëka asükélün ar Urün ale Ésayi acasëď komkom mangënfame le. Gang haraňdëkobe Šésü èng masanda mañ, agéd óróbün lañ déróm gon redëkobe Bër Isërayel bële Ésayi alëka oñ. Ésayi aded: Èenkérneye kono mangëënfame. Èënñaçaye kono mangëënlü.
- ¹⁵Kak rekobe Ésayi. Kosënd. Kobere gon rekobe Urün oñ. Urün od abeded: Bal bëjo abikëm banëf. Bacoy banëf bañ bakëhér. Bakóm bingüs bañ bakëlu. Èng mage gungum ënludoye. Danañ ënfamedoye hañ ënlëmbëtëdo makaşabi mañ. Gëngër balëmbëtëdo makaşabi mañ, ëmbipakëndoye. Gungum e ëmbitëbündoye hake

biñuñula ben bën beñ. Kak redëkobe Urün od. Gon redëkobe alëka oñ abigéd ce bër mënmaholeye Sésü bële.

16 Sésü kosënd. Kobere bëraya büróm bële: — Kono wün mage kak een. Amënlëngal bawo iluween. Ikéreen.

17 Bësükélün bër Urün bër alëka kingiriñ ëng bër e bër cüp ganamët an Urün bër alëka kingiriñ abepëred' ënlu gon lukëen wün oñ kono mënluwelañ. Danañ abepëred' ce ënkér gon hérkëen wün oñ kono mënkérelañ. Gungum e lëngaldomën amënlëngal bawo iluween, ikéreen.

18— Ikéreen koto ër sanda ër afal ar gon masó le.

19 Bembey' ben lapak gangam beñ bal bër hérük gindéy' gen ilam er Urün eñ en. Gang hérkën noñ mën fameyelañ. Danañ ar ññüülük ale gungum e Ibilisa oyõguwe kisañ. Odëte makaşabi mómódóbün lañ gon hérkën oñ. Gungum e bembey' ben lapak gangam beñ.

20— Bembey' ben lapak bindën beñ bingum bal bër hérük gindéy' gen ilam er Urün eñ en. Gang hérkën, kisañ obelëngal, ëncas bëmëş lañ iyi bahole.

21 Kono mënpërelañ makaşabi mómódóbün lañ gon hérkën oñ. Imbalingum ëng abikëyál tuñ wala ëng babetoron kongol ër gindéy' gungum lañ, kisañ ëntëbüüt gangam an Urün añ.

22— Bembey' ben lapak land ër makóş beñ bal bër hérük gindéy' gen ilam er Urün eñ en kono gen jamani ëjo tuñ kënyidénür. Obepër ëngé bëfame. Gen bopër bon jamani ëjo tuñ sopëtekën. Gungum wok mëngedafëlañ ganamët an Urün añ.

23— Bembey' ben lapak elód' er yararëk beñ bal bër hérük gindéy' gen ilam er Urün eñ en. Bal büwum bakér gindéy' en Urün eñ hañ bahole. Danañ amëg makaşabi mómódóbün lañ. Ëngedaya gon langëkën oñ. Bën ako en ngër bembey' ben edëm talañ mafó masas, talañ mafó mójóngiyé, talañ keme.

24 Awa. Sésü kobiféd' ce sanda üyélüm gen ilam er Urün eñ. Kobere: — Ilam er Urün ed' ako e ngër afal ar gon masó ale. Bembey' benjekëla falko ufat lañ.

25 Koyé. Këndak ëng ubaş od. Gang enedak, ar ibüt aróm ale koyé. Kolad' ibi ed' gon masó lañ. Kobët.

26 Imbalingum gang dügük gon masó oñ, gang rafëk, këluy ce ibi igum biliñ ufat lañ.

27 Bühól bër afal bële gang lukën, kënbët. Kënmare alam: — Ëmba mage bembey' benjekëla tuñ falkëj han ufat. Graki ce horëk mëdüg ibi la?"

28 Kobiyaka. Kobere: — Ar ibüt aram ale rik. Bühól bële kënmañün: — Bóyé yidëkéj alo jóni? Bibic ibi eddi fërkëme?

29 Kobiyaka: — Ó ó. Konbic déy. Ëëntëb odaf ñan ñiye bawo gëngër ibiceen ibi ed' jóni, şugo ëënbicürëde ëng gon masó oñ.

- ³⁰Ĕëntëb odaf ßang hañ otëk omók of. Watu üwum gëngër emóken, ëmbipëde bër emók bële, ënkaß wey'ibi ed, ënkap. Ĕng ayër, kenañ ëndëkën. Imbalingum ënbar gon masó oñ. Ĕndën han kurukuru.
- ³¹Ŝésü kosënd ce sanda üyélüm gen gang eparame ilam er Urün eñ. Kobere: — Ilam er Urün ed ako mëndërek ngër ñambey'ñan gató an kënyó mutard añ. Hal ale amad. Apal han ufat.
- ³²Bembey'ben kënfal bal beñ magelañ ben hókëma mëbékül bembey'bingum. Kono gëngër adüg, obikówe bocémšëm boñ pécéñ maraf. Müli man gat gingum mañ këfarame hañ ošëd' of ënkor mëri mugunér müli lañ. Ŝésü kosënd ce sanda üyélüm gen gang mëndërek ilam er Urün ëng lefir eñ. Kobere: — Ilam er Urün ed ako mëndërek ngër lefir ër këwugün farin le. Asówar ale mamad' komad' lefir le, obarër ëng güpi gëparame üñ olem. Ĕng alem, owuge hañ eparame. Ilam er Urün ce ngër kak eparameye imbalingum.
- ³⁴Ŝésü gang obipëd' bal bële gen ilam er Urün eñ, ëng masanda mañ tuñ yéd' kobepëd'. Magelañ gon fëdkobe ëng mage sanda lañ tuñ.
- ³⁵Ofëd' or fëdkobe ëng masanda ówum ridük hañ gék gon šasëko Urün oñ. Ako reko Urün of: Ĕmbicësüne ëng masanda. Ĕng masanda mungum ebebeyomütün gon yomdëme kabiriñ dër lëcëme jamani ëjo. Bawo Ŝésü abikarañëd' ëng masanda, agéd' gon reko Urün ogéye gen masanda eñ iyi obicësüne ëng masanda.
- ³⁶Awa. Ŝésü kobisëb gimug an bal añ. Kënmëg ëng bëraya büróm bële han kunañ. Gang mëgëkën, bëraya büróm bële kënmare: — Ibapütütürün koto ër sanda ër šasëkéj gen ibi er ufat eñ.
- ³⁷Ŝésü kobiyaka. Kobere: — Afal ar gunad' gonjekëla ale no ar šóluk han Urün géme hal e.
- ³⁸Koto ër ufat le gon e oñ iyi jamani ëjo e. Gunad' gonjekëla oñ gon e oñ iyi bal bër mëgëk han ilam er Urün bële e. Koto ër ibi le gon e oñ iyi bëraya bër Ibilisa añüñüla ale bële e.
- ³⁹Ar ibüt ar afal ale Ibilisa e. Koto ër bër emók gon masó bële gon e oñ iyi bëdañal bër Urün bële e. Omók ówum dër ekeca jamani ëjo egé.
- ⁴⁰Ngër gang hašëkën ibi ed fërkën han ñukudó le, ngër kak egé oméy' or bër mëneholeye bële dër ekeca jamani ëjo.
- ⁴¹No ar šóluk han Urün géme hal ëmbidóñóluwe bëdañal bër Urün bële ënbedët bër ebepang bal ënmekën bële pécéñ ëng bër emekën bële pécéñ.
- ⁴²Ĕnbepër han ñukudó ñaparamë ñan gani. Halañ ëncapë gang enetampe sobe sobe.
- ⁴³Ñungum bër cüp bële gingub' gindóbün añ owube ngër gang këwuß giñal eñ ilam er Süm Urün lañ le. Ŝésü kosënd. Kobere: — Ar yó furedéké ofame, oyidénür gen gon hërko eñ.

- 44— Ilam er Urün ed ako mëndèrèk ngër napulu èr bingóti èr madkèn bulkèn ufat laṅ. Ariyé košina. Kobèt kobul ce. Faker gon lengalkëma tuṅ oyè, oyicé bon müdéko bon pécéṅ, obèt oyical ufat ówum, odém napulu èr bingóti èr e la le.
- 45— Ilam er Urün ed ako mëndèrèk ce ngër ar eñanga mahañ man šerèk man kënyó perël maṅ.
- 46Èng alu igañ édiyé er hók majare, oyè, oyicé bon müdéko bon pécéṅ. Omaf bingóti bingum oyical igañ igum, odém.
- 47— Ilam er Urün ed ako mëndèrèk ce ngër jala èr ènbedèkal uhal le. Gèngèr balèng,
- 48gèngèr bamèg uhal od haṅ bacéf, èndécède han tinti èr géy. Imbalingum ènñèṅa, ènbegebayètèr uhal od. Or yararèk masó od, ènbepèr binól laṅ. Or mënyarare masó od ènbibütél han géy.
- 49Ngër kak egé ce dër ekeca jamani èjo. Bèdaṅal bër Urün bële ènyõguwe. Ènbibayètèr bër e cüp bële èng bër mënge bër cüp bële.
- 50Bër cüp bële ènbiṅéye han ñèlènga han urün. Bër mënge bër cüp bële ènbepère han ñukudó ñaparamè ñan gani. La enecap gang enetampe sobe sobe.
- 51Šésü kobiñèn: — Ècènfamedi gungum pécéṅ? Kënmayaka. Kënmare: — Éyi. Bifame.
- 52Šésü kobere: — Karamoko èr masariya man Urün èr yó maṅèk Urün od omalamal, ako ewo ngër adém ar iyanga ar müdék bongaša èng bocésal kurukuru üróm laṅ ale.
- 53Šésü gang hènèlako mašas masanda mungum, kohówa la.
- 54Koyè. Kobèt sóndóm. Gang sëmko, kobilapal maharaṅ bal bële kunaṅ èr kënbar Bùšuwif ènkaraṅ gakayiti an Urün laṅ. Gang hérkënma, këbihišaṅa. Kënre: — Šaa haraṅko gungum pécéṅ haṅ sétèko šug kak? Loo fangankëma okor mëri bon hišaṅak bon pécéṅ?
- 55Mayedi bibilang bal büróbün bële? Süm üróm afès ar bat tuṅ ewo. Maribèn e lümbün le. Buɓulum Šak èng Šosef èng Simoṅ èng Šüd e.
- 56Mayedi buɓulum bèsówar büróm loṅo díkèn? Šaa haraṅko gungum pécéṅ haṅ sétèko šug kak? Loo fangankëma okor mëri bon hišaṅak bungum pécéṅ?
- 57Awa. Mënmaholedelaṅ kono Šésü kobere gucas: — Asükélün ar Urün ale mësébün kënmasébün šan yó kala kono mage han ikón er wum èng han iyanga er wum. La mangënmatébün.
- 58Šésü madiyelaṅ bon hišaṅak kingiriṅ la bawo bër e la bële mënmaholedelaṅ.

Macè 14

- 1Ñungum alam ale Érod kohér gon owodi Šésü oṅ bawo uyat óróm od acal.

- ²Gungum rekobe bër këmagólén büróm bële: — Bawo Sésü Sâñ añëmb ale butuko, gungum owokor Sésü mëri bon hişanak boñ.
- ³⁻⁴Gon reyaldëko ngër kak oñ bawo Érod amamadëf Érodiyad asówar ar ibulum Filip ale. Filip noñ malëmdëlañ gang wuréko wodëko. Sâñ gang langëko Érod amamad Érodiyad le, koyë. Komare Érod mañüdeleñ omamad bawo asówar ar ibulum Filip e. Filip noñ malëmdëlañ. Kongol ër gon reko Sâñ lañ, Érod komadën han kaso.
- ⁵Amapëred omadam Sâñ kono mëyëñ yéko omadam le bawo bal bële ede yékën Sâñ asükélün ar Urün ewo. Mangëmañ omadam ar e asükélün ar Urün ale.
- ⁶Awa. Imbalingum Érod kori ofëla or okuyütal dër rëmkënma od. Awa. Sungutuñ ër Érodiyad le koyögu. Kobimélén. Érod këmalëngal sobe gon mélënkobe şungutuñ üwum oñ.
- ⁷Kobesa. Komare iyi omayëne gon yó fërkëma.
- ⁸Awa. Sungutuñ le koyë han lümbün. Kobifëd gon rekoma Érod oñ. Lümbün këmare iyi oyë omade Érod omayën gaf ër Sâñ añëmb ale gimból lañ. Awa. Sungutuñ le kobët. Komare Érod iyi gaf ër Sâñ añëmb ale fërkëma. Odang opër gaf le gimból lañ fërkëma.
- ⁹Érod gang hérko gungum, këmamekëna kaşabi le sobe. Kono bawo abesad yëngën ër bër yék osó lañ pécëñ iyi omayëne şungutuñ le gon yó rekoma, këmaşëfël olëmbët gon rekoma şungutuñ oñ. Komañ odang gaf ër Sâñ le omayën.
- ¹⁰Kodañal ënmadóngunu gaf ër Sâñ le han kaso. Kënmaróngunu.
- ¹¹Këñjë gaf le gimból lañ han şungutuñ. Kënmayën. Sungutuñ le koyë. Kobeyën lümbün.
- ¹²Imbalingum bëraya bër Sâñ bële gang hérkën, kënyögu. Kënmayekën Sâñ. Kënyë. Kënmafëd Sésü gon yédëkëma Sâñ oñ.
- ¹³Sésü gang hérko Sâñ alëm le, kënfëra hóngi ër mëngé lañ wum ëng bëraya büróm bële tuñ. Kënyë lar mëngelañ bal la.
- ¹⁴Awa. Sésü kofërëta hóngi ër mëngé lañ han tinti ër géy. Kobilu gimug an bal. Këmahañëlal sobe gindóbün eñ. Kobifakën bër mëngekor bële.
- ¹⁵Fitiro le ga sëkek, bëraya bër Sésü bële këmmasana Sésü. Këmare: — Amüf giñal eñ. Han idümëd eene. Magelañ gon masó loño. Ebede bal bële ënyë bikón ban e dup dup loñ lañ. Gungum e gëngër batëm, ënkor mëyic gon ëntó.
- ¹⁶Kono Sésü kobere bëraya büróm bële: — Bakësoro mamaşëra. Eënbeyën wün gon ëntó oñ.
- ¹⁷Këmare: — Bëmburó bünjó ëng bëkal büki bën büdkën tuñ müdëbe.
- ¹⁸Sésü kobere: — Eënbijóyu loño.

- 19 Imbalingum $\hat{S}$ ésü kobere bal bële ënñëjara. Kënñëjara. Gang ñëjarakën, $\hat{S}$ ésü komad bëmburó bünjó bëj ëng bëkal bëki bëj. Kohéjé han urün. Komašëma Urün od gen gon masó ej. Kogubür bëmburó bëj. Kobeyën bëraya bürom bële ënbeyënëra bal bële. Kënbeyënëra.
- 20 Kënsó hañ kënméd. Imbalingum bëraya bë $\hat{S}$ ésü bële kënyë. Kënmaðara ëmburó ër sañkëbe le. Kënlëmbëtëra binól lañ hañ jümünük binól epóng biki.
- 21 Awa. Imbalingum babepëléd bëšan bë sódük bële. Batëkéð bëšan muwuli mójó. Kono bësówar bële ëng bëjëso bëj wok mënbepëlelañ.
- 22 Awa. Kisañ $\hat{S}$ ésü kobere bëraya bürom bële: — Eënpëra hóngi ër mëngé lañ. Eëndöng. Eënyicüté géy le ëmmëntëk han yicüt halañ. No, ëmbedeye bal bële ënbëtëra šondóbün.
- 23 Awa. $\hat{S}$ ésü kobere bal bële ënbëtëra. Kënbëtëra. $\hat{S}$ ésü wum kofërësa ekóm ed wum mól omagecëmba omagecëma Urün od. Amakélésëð wum mól šalañ.
- 24 Bëraya bë $\hat{S}$ ésü bële badëbër ëng tinti ër géy le. Balëkad gang eneyüng hóngi ër mëngé le han géy bawo mëfëð yékën ëng ekoc ed. Mën mañ ce mëyüngélé yék gang ogeyögu gindóbün añ.
- 25 Ohe od $\hat{S}$ ésü kobiraya gang owoyë mëngé lañ yék.
- 26 Bëraya bürom bële gang lukënma gang owoyögu mëngé lañ yék, kënyéñ sobe. Kënñer bawo bayidéd ar šësëk ar butuk lukën.
- 27 Kono $\hat{S}$ ésü kobere kisañ: — Konyéñ. Eënpap majomb mañ. No e.
- 28 Piyer komare: — Ar Gaf, gëngër wuj e, ënjede no ce meyë mëngé lañ yék ipède.
- 29 $\hat{S}$ ésü komare: — Iyögu. Awa. Piyer kofërëta hóngi ër mëngé lañ. Kosakal mayë mëngé lañ gang owoyë gan $\hat{S}$ ésü añ.
- 30 Gang langëko ekoc ed aparame, kolapal mëyéñ. Kisañ ñungum këmalapal mómówuð. Piyer komare $\hat{S}$ ésü: — Ar Gaf, ënjepeyën.
- 31 Kisañ $\hat{S}$ ésü koyél eñüt ed. Komadëk. Komare: — Wuj, bawo býyé le ej ar biki biki? Mañüdelañ. Holare ër wuj le mayëmbelañ.
- 32 Awa. Kënfëra hóngi ër mëngé lañ. Gang fërakën, ekoc ed këhal.
- 33 Bër yék hóngi bële kënmaðëy $\hat{S}$ ésü ngër Urün gang enede: — Münéd e, ñañëso ñan Urün ej.
- 34 Gang yicütëkën géy le, kënsëm han elód er kënyó Génësaret.
- 35 Bër díðük la bële gang huyütëkënma $\hat{S}$ ésü, këndañalëra bikón lañ pécéñ iyi bal bële ënyögurégu. Awa. Kënyögurégu. Kënbijóyu bër mëngekor bële pécéñ.

³⁶Kënmašëm̄ba obitëb bër mēngekor bële ënbaka ipém er gangaba gan wum aṅ. Šésü komaṅ. Kobisëb. Kënbaka. Bër yó bakak, mafak yéd kënepak kisaṅ.

Macë 15

¹Gingór an Būsüwif bër kënyó Bëfarisiyeṅ bër talaṅ ëng makaramoko man masariya man Urün man talaṅ kënhólu han ikón er Šérüsalem halaṅ. Kënyõgu han Šésü. Gang sëmken, këmare: —

²Bëraya bër wuj bële mēngedayalaṅ manamu man sèkatekëene han büfüsén bürobé maṅ. Gon reyalbe ngër kak oṅ bawo mēngelablaṅ mañüt maṅ ngër gang sèkatekëene le fayër ëntó le. Bawo bóyé le sëbkën maraya manamu mónóbé? Mañüdelalaṅ.

³Šésü mabiyakayelaṅ gon ñünkënma. Kobiyaka góngélüm: — Wün alo? Idayayeen gon sèkatekëene han büfüsén oṅ kono ëcëntëb maraya masariya man Urün maṅ kongol ër manamu mónón laṅ.

⁴Mayedi Urün of aded sariya üróm laṅ ibitëbün sóré ëng lóré? Aded ce: Ar yó šérkëma süm wala lüm añüd ënmađam adém awum.

⁵Kak redëko Urün of masariya mónóm laṅ. Wün noṅ ako rekëen iyi mage karaṅ e hal ale obitëbün süm ëng lüm wala obibara. Gëngër ašan ale amapër ocal sariya üwum, omade tuṅ süm wala lüm : “Gon ëmmënbarado oṅ, Urün of emeyën. Gungum e mangobekor mabara. Ngër kak šotëko gangam an ocalal sariya ër Urün aṅ.

⁶Jóni mage forse e obibara. Ngër kak eenmabürün Urün of kongol ër manamu mónón laṅ.

⁷Manafigi een. Sariya yékëma asükélün ar Urün ale Ésayi gang bütélédëko gon reko Urün kabiriṅ alëka gindón eṅ le. Urün of aded:

⁸Bal bëjo ušas laṅ tuṅ ennëmebëy. Kono holare üróbün le mamëgëdelaṅ han makašabi mónóbün.

⁹Gëngër ikaraṅenbe bal bële, edeyen masariya mónóbün maṅ ako e ngër no Urün of kidima lëcëk. Gungum e gon fu ennëmebëy. Kak redëko Urün of gen wün eṅ.

¹⁰Šésü kobiyó gimug an bal aṅ ënyõgu. Gang yõgukën, kobere: — Ikéreen ëenfame.

¹¹Mage gon masó on sokó hal oṅ këmabalëngün hal ale ganamët an Urün aṅ. Gon omabalëngün hal ale ganamët an Urün oṅ gon e oṅ guññüla yó šalëk kašabi üróm laṅ oṅ. Gungum këmabalëngün hal ale ganamët an Urün aṅ.

¹²Awa. Bëraya bër Šésü bële kënyë. Kënmasana Šésü. Këmare: — Ilangëdi gingór an Būsüwif bër kënyó Bëfarisiyeṅ bële mabelëngaldelaṅ gen gon fëdkëjëbe oṅ?

¹³Šésü kobiyaka gen bën eṅ. Kobere: — Gat yó wok gan madëde Baba ër e šan tēṅ han urün, obice.

- 14**Konyidé hébé gen bën eñ. Ako en ngër bëshémük bühi. Gëngër akal ašémük ariyé omadëkën ošët or ašémük arleñ ënyé, jap ënpëraye gukat lañ.
- 15**Piyer komare: — Ibapütütürün wa sanda ëjo.
- 16**Šésü kobere: — Wün ce mëenfameyelañdi iyi magelañ gon otó hal ale gon omabalëngün ganamët an Urün añ?
- 17**Gon mangomabalëngün oñ bawo gon owotó hal gungum mage han kašabi emëg. Han gacëd tuñ eyé. Imbalingum ocale han pac.
- 18-19**Šésü kosënd: — Gon e kašabi ër hal lañ oñ, gungum ecal. Gungum këmabalëngün hal ale ganamët an Urün añ bawo han kašabi ër hal šalëk binjidé biññüla bingum, odám or hal od, odák or ëng ar mage asówar aróñ od, odák or ëng ašan ar mage aróñ od, orek od, uhafal or hal od, bingaf beñ pécëñ.
- 20**Biññüla beñ beñ pécëñ han kašabi kësakal. Bingum këmabalëngün hal ale ganamët an Urün añ. Kono osó or gon masó ëng mañüt man mamële od, gungum mangomabalëngün hal ale ganamët an Urün añ.
- 21**Šésü ëng bëraya büróm bële kënšal la. Kënyé han gunand on bikón ban Tir ëng Sidon bañ.
- 22**La wo yéko asówar la. Asówar awum ar Kanañ yéko. Bër Kanañ bële noñ mage bal bër Urün en. Šungutuñ üróm le magedëkor. Gungum e bawo šungutuñ le magedëkor, gang sëmken Šésü ëng bëraya büróm bële lar ewo la, asówar ale koyé. Komahaš. Koñer. Komare: — Ar Gaf, wuj ar šalëk han gañamb an Dafid, omikañëlal gindam eñ. Šungutuñ ëram le itampeyewo sobe bawo ayüf mëgëkëma.
- 23**Kono Šésü mamayakayelañ jiñ yó jiñ. Gungum e bëraya büróm bële kënyé. Kënmasana. Këmare: — Imada wa asówar ale. Kabiriñ alëka obagedaya gang obañeral.
- 24**Šésü komare asówar ale: — Urün od han Bër Isërayel tuñ dañalkonem. Bën ako en ngër mape man huyük. Manidañalelañ han wün bër mënge Büşüwif.
- 25**Kono asówar ale koyögu. Košütén madëkëla mañ omatébün. Komare: — Ar Gaf, ënñibara.
- 26**Šésü komayaka ëng gucas. Komare: — Mangoyarar mimaf ëmburó ër bënjësö le ëmbeyën mañat mómódöbün mañ. Büşüwif bële mañat yéñ kënbisabote bër mënge Büşüwif bële.
- 27**Asówar ale komare: — Éyi. Münéd e. Kono fado mañat mañ masó kënsó gon ebepëc bënjësö bën etó tabël bën.
- 28**Šésü komare: — Asówar, holare ër holekëjem le ayëmb ganamët an no añ. Gungum e gon rekëjem midi oñ, midiye. Awa. Šungutuñ le kofak kisañ. Kabiriñ watu üwum ayüf ale košal or šungutuñ lañ.

²⁹Awa. Šésü eng bëraya büróm bële kënšal la. Kënyé han géy' er kënyó Galilé. Kënyáfa. Imbalingum kënferësa han ekóm. Kënñëña.

³⁰Gang ferësakën ñëñakën, imbalingum gimug an bal aŋ kënyé han ewo. Kënbiñyéyë bër mëngekor kingiriŋ bële eng bër mënkore mayé bële eng bësémük bële eng bër mënkorelaŋ mayé balënga bële eng bëbóbó bële eng büyéllum ce. Kënbiñyéyë pécéŋ. Kënbehót küdüť üróm. Awa. Kobifakën pécéŋ.

³¹Bal bële këbihišaŋa gang lukënbe bër mëngekor bële pécéŋ bapak le. Bëbóbó bële mašas yédëkën. Bër mëngedekor mayé bële mayé yédëkën. Bësémük bële mulu yédëkën. Këbihišaŋa gon lukën woko mëri oŋ. Kisaŋ kënmalapal mëbëy' Urün or kënbëy' bën Bër Isërayel.

³²Šésü kobiyó bëraya büróm bële. Kobere: — Anikañëlal gen bal bëjo eŋ. Kabiriŋ dëlëlaŋ yógukën. Jóni abekëca gon masó oŋ. Gëngër ëmbede ënbët šóndóbün hara mambeyënelaŋ gon masó oŋ, mangoyarar bawo bër talaŋ bëdëb enebët. Obetówülün ñëmbé ñaŋ haŋ obiwušübüt gangam.

³³Bëraya bër Šésü bële kënmare: — Šaa ebecot gon masó on obetëk bal bëjo pécéŋ oŋ? Han ijün eene. Gon masó magelaŋ.

³⁴Šésü kobiñün bëraya büróm bële: — Bëmburó bücugé müdëkëen? Kënmare: — Bëmburó bünjóng büki eng bëkal bënkëš bën dantaŋ.

³⁵Šésü kobere gimug an bal aŋ iyi ëññëñara. Kënñëñara.

³⁶Gang ñëñarakën, komad' bëmburó bünjóng büki bëŋ eng bëkal bëŋ. Komašëma Urün od. Kogubür bëmburó bëŋ. Kobeyën bëraya büróm bële ënbeyënërara bal bële. Kënbeyënërara.

³⁷Kënsó haŋ kënmëd. Imbalingum bëraya bër Šésü bële kënyé. Kënmađara bon saŋkëbe bal boŋ. Bon saŋkëbe boŋ atëk binól binjóng biki.

³⁸Bëšan bër sóđük bële muwuli mala yékën. Bën tuŋ fëldëkën. Bësówar bër sóđük bële eng bëñëso bëŋ noŋ mënbepëldelaŋ.

³⁹Imbalingum Šésü kobere bal bële ënbëtëra han šólukën. Gang bëtëkën, Šésü eng bëraya büróm bële kënfëra hóngi er mëngé laŋ. Kënyé han elód er kënyó Magadaŋ.

Macë 16

¹Awa. Gingór an Büşüwif gan kënyó Bëfarisiyeŋ bële aŋ eng gan kënyó Bësadüséyeŋ aŋ kënyé han Šésü. Abepëred' ënma kap ušas laŋ. Kënmare: — Ibadin findé pur bilangal iyi Urün od dőŋólukëme le.

²Šésü kobere: — Mangëmdi findér grako. La wo e mëfindé maŋ këenlu dër yó dër. Šambakaŋ eng ibarëŋ er giñal ed', mare këenre iyi ipahal eŋ wereŋ e owaca.

[³Holhol ëŋ ëng abar bacale baŋ, mare kënre ce daro otübe gütüb üŋ. Gungum pécéŋ méfindé e la. Danaŋ écënfame mungum. Kono gon emedi jóni oŋ ako e ngër findé kono mëënfameyelaŋ.]

⁴Gon mangëënfameyal oŋ bawo büñüñüla een. Danaŋ mamënpërelaŋ ëëmalang Urün od. Gungum eennëmede midi gon hiŋaŋak kono mangëmdi gon hiŋaŋak ëng mage gon hiŋaŋak gon yékëma Ŝonas oŋ. Ngër gang yéko Ŝonas make matas gacëd an gakaŋ laŋ, imbaligung acalëd, kobët kowuré le, ngër kak no ce onigéye ngër gang yékëma wum le. La fédéko maŋas. Kobisëb. Kënyë ëng bëraya bürom bële.

⁵Awa. Ŝësü ëng bëraya bürom bële kënyicüté géy le. Gang yicütékën, bëraya bürom bële kënhuyüt iyi bakuyélal ëñyéyë ëmburó le.

⁶Ŝësü kobere: — Eënbütélal kaŋabi gen uharan or gingór an Büŝuwif gan kënyó Bëfarisiyeŋ aŋ ëng gan kënyó Bësadüséyeŋ aŋ. Uharan ówum ako e ngër lefir.

⁷Gang hérkën bëraya bë Ŝësü bële gon reko Ŝësü oŋ, kënlapal mare bën bën. Eëngede: — Bawo écënikuyélale eëniŋyéyëguwe ëmburó le owocasal Ŝësü ngër kak.

⁸Ŝësü kolang gon enecas oŋ. Kobere: — Bawo bóyë le eenecas wün wün eenede iyi bawo mëëñyéyëguwelaŋ ëmburó le emecasal ngër kak le? Mañüdeŋ. Wün, mëëñholeyelaŋ kingiriŋ iyi ëmmëñkor mayën gon masó oŋ le.

⁹Mëënfameyelaŋdi wey gon horne mëri oŋ? Eëcënkuyélal dér yékëbe bëŋan muwuli mójó, mimadëd bëmburó büñjó bëŋ. Këmbeyënera ëntó. Batód haŋ bamëd. Dërom binól bicugé madëradëkëën bon saŋkën boŋ? Mayedi binól epóng biki madëradëkëën?

¹⁰Awa. Mage ñungum tuŋ madme ëmburó, lëmbëtëdëme ëmbeyënera bal bële. Büyë la wo yédëkën bëŋan muwuli mala. Këmmad bëmburó büñjóng büki. Këmbeyënera. Kënsó haŋ këmëd. Bon saŋdëkébe bal büwüm boŋ, binól bicugé lëmbëtëdëkëën? Mayedi binól binjóng biki yédük? Gon horbebe mayën bëŋan büwüm pécéŋ oŋ mangëmmëñkordi mayën? Mekore kono mëënfameyelaŋ gungum wey.

¹¹Danaŋ wün mëëñgefamelaŋ haŋ jóni iyi mage gen lefir ër këñriyal ëmburó eŋ emecas. Gen lefir ër gingór an Büŝuwif bë kënyó Bëfarisiyeŋ ëng bë kënyó Bësadüséyeŋ bële eŋ emecas.

¹²Ñungum famedëkën lefir ër rekobe ënbütélal kaŋabi uharan or gingór an Büŝuwif bë kënyó Bëfarisiyeŋ ëng bë kënyó Bësadüséyeŋ od e.

¹³Awa. Ŝësü ëng bëraya bürom bële kënyë han bikón ban dúp ër ikón er kënyó Sësarë Filip. Gang eneyë, Ŝësü kobiñün bëraya bürom bële. Kobere: — No ar sóluk han Urün géme hal eme. Kono loo eme no enede bal bële?

¹⁴Këñmayaka: — Bër talaŋ edeyen iyi Ŝaŋ añëmb ale butukëj. Bër talaŋ edeyen iyi asükélün ar Urün aróbé ar alëka ar kënyó Éli ale butukëj. Bër talaŋ ce edeyen iyi Ŝérimi asükélün ar Urün aróbé ar alëka ale butukëj wala asükélün ar Urün aróbé ar alëka ayélüm butukëj.

- 15**Kono *Ŝésü* kobiñün ce. Kobere: — Kono wün alo? Loo eme no rekëen?
- 16**Simonj Piyer komayaka. Komare: — Wuj e Ar *Dónóluko* Urün ale. Wuj e ñañeso ñan Urün ñan ebawurnén ñañ.
- 17***Ŝésü* komare: — Simonj, ñañeso ñan *Ŝañ*, amelëngal bawo Baba Urün fëdkëme ar eme ale. Mage hal fëdkëme.
- 18**Ako rememe iyi Piyer ememetap. Koto ër uyat or Piyer of gon e oñ igañ. Gon rekëj iyi Ar *Dónóluko* Urün eme oñ ako e ngër gangañ gan emebéyál gingór gandam añ. Fado ecës ed wok mangoyicür gingór gungum.
- 19**Danañ ëmmeyëne mukundiñ man ilam er Urün mañ. Koto ër mukundiñ le gon e oñ iyi gon yó mañkëj bal bële ënkore mëri jamani ëjo, Urün of ce omañe ëndi gungum le. Gon yó barkëj bakëri, Urün of ce mangomañ bal bële ëndi gungum le.
- 20**Awa imbaligum *Ŝésü* kobefóna sobe bakëmafëd wey hal yó hal iyi Ar *Dónóluko* Urün ale ewo le.
- 21**Kabirinj ñungum *Ŝésü* kobisakal mëfëd bëraya büróm bële gon emagé imbaligum oñ. Ako rekobe iyi añüd oyë han ikón er *Ŝérüsalem*. Danañ añüd bëlam bër *Büsüwif* bële gungum e büfüsën bër *Büsüwif* bële ëng bër gaf bër bësumëd bër macadaha bële ëng makaramoko man masariya man Urün mañ ënmatampén sobe. Danañ añüd ënmadam. Kono ëng akucé make matas, Urün of omakënüte obët owuré. Kak rekobe emagé.
- 22**Kono Piyer gang hérko gon reko *Ŝésü* oñ, komañe dešet. Komare: — Ar Gaf, akëmigé gungum.
- 23**Kono bawo Piyer abalaña gon reko *Ŝésü* omagé oñ, *Ŝésü* kohódañëta. Komare Piyer: — Wuj Satañ ëjo, ënjekówa. Gangam an rekonem Urün meyeyal lañ halkëj. Ngër hal ejeyidëñür gen gon reme oñ, mage ngër gang koyidë Urün of le ejeyidë.
- 24**Awa. *Ŝésü* kobere bëraya büróm bële: — Ar yó furedëké onidaya, omañ odi gon fërkem no oñ hara mage gon fërkëma wum oñ. Omad odübéné os or lëmbënd or wum of onidaya. Gungum e kongol ër gon mañko onidaya lañ ocëse gang onëmedaya. Gungum e ako e ngër ocës ganamët an bopër bóndóm boñ odiyal bopër bon Urün boñ.
- 25**Bawo ar yó furedëké otopëte gen gaf üróm tuñ jamani ëjo, adëm awum ocëse. Kono ar yó mañëk ocës kongol ër no lañ, owuréye kidíma ganamët an Urün añ.
- 26**Bóyë nañfak ecot bon fërkëme jamani ëjo boñ pécëñ hara ebo mecotelañ uwuré or kidíma han ewo Urün od? Magelañ gon nañfak. Wala jiñ ër saa ejëmayën Urün of ër omañ omiwurnénañ gani? Magelañ gon ejëmakor mayën pur omiwurnénañ gani.
- 27**Kono ar yó sësëk kongol ër no lañ, owuréye kidíma ganamët an Urün añ bawo no ar söluk han Urün géme hal bibutuwe ëng bëdñañal bër Urün bële ëng fangar wum Urün le şan elód şaño. Ëng miyógu, ëmmabütélüne ar kala gon riko oñ.

²⁸Ako reme, wün bër halëk loŋo bër talaŋ mangëencës haŋ fo ëännilugu no ar sôluk han Urün géme hal gang emeyõgu ngër alam le.

Macë 17

¹Gang hucék make mójongiyé, Sésü kobimaŋ Piyer ëng bërgibulum Sâk ëng Sâŋ. Kobidungün. Kënyë han ekóm iparame. Bën tuŋ yédük sâlaŋ.

²Gang sëmken, gimal en Sésü eŋ këlëmbëta yëngën üróbün. Igas er wum ed këlalpal muwub ngër giñal. Binjüm ban wum baŋ ce këlëmbëta. Këfëš dod.

³Gang lëmbëtak gimal en Sésü eŋ, bëraya bër Sésü bële kënbilu asükélün ar Urün ar alëka ale Éli ëng Moyis gang enecas ëng Sésü.

⁴Piyer komare Sésü: — Ar Gaf, abalëngal bawo loŋo eene. Èng amepër, bëmëndine bañañ batas. Wuj giyé, Moyis giyé, Éli giyé.

⁵Ñan omacësün Sésü ñungum laŋ, gacal an fešëk haŋ këbišuf. Kënmahér Urün od gang obede: — Ajo héyémül ër ñalme sobe ewo. Èënmakérné.

⁶Bëraya bër Sésü bële gang hérkën ulim or Urün od, kisaŋ kënyëŋ haŋ kënwucüné elód laŋ.

⁷Sésü koyë. Kobibaka. Kobere: — Konyëŋ déy. Èënkâl.

⁸Kënhâl. Këñadara gunand gungum pécéŋ kono magelaŋ ayélüm ar ludëkën ëng mage Sésü mól.

⁹Awa. Gang eneñëkëta han ekóm, Sésü kobefóna. Kobere: — Konmafëd hal yó hal wey gon fédkëën mulu han ekóm oŋ. Èëncëla wey haŋ mecës mebët mikal ecës laŋ le. Watu üwum ëënbekore mëfëd bal bële gon lukëën oŋ.

¹⁰Këñmañün: — Makaramoko man masariya man Urün maŋ edeyen añüd oyõgu wey asükélün ar Urün ar alëka ale Éli fayër oyõgu Ar Owodõŋólu Urün ale le. Gëngër Ar Dõŋóluko Urün ej, bawo bóyë le wok Éli mayõguwelaŋ wey?

¹¹Sésü kobiyaka. Kobere: — Münëd e. Añüd Éli oyõgu wey fayër oyõgu Ar Dõŋóluko Urün ale le. Èng ayõgu, oyekëne pécéŋ fayër otumu Ar Dõŋóluko Urün ale le.

¹²Danaŋ ogé gon langëkëën iyi Éli ayõgu le. Bal bële wok mënmakuyütelaŋ. Këñmadëk. Këñmasoron ngër ga fërkëbe le. Këñmasampén haŋ këñmadam. Danaŋ ngër kak wo ce enñëmetampén no ar sôluk han Urün géme hal. Kenañ ëñnidame.

¹³Ñungum bëraya bër Sésü bële kënfame iyi gen Sâŋ añëmb ale eŋ owocas Sésü, mage gen Éli kidima.

¹⁴Gang sëmken Sésü ëng bër yékën ëng wum bële han gimug an bal, ašan ariyé komasana. Košütén madëkëla maŋ enóng er Sésü omatëbün.

- 15**Komare: — Ar Gaf, omikañälal gen ñañëso ñandam eñ. Magekor bawo ayüď ale mēgēkēma. Imada ayüď awum. Ayüď awum gēngēr amadēk ñañëso ñañ, mareba komareba~elód lañ. Danañ ce sobe komasampén gēngēr amadeba. Dér yó dér muwuc kowuc ñukudó lañ obód wala mēngé lañ omacēbēď.
- 16**Ēmbedeď bēraya būrój bēle ěnmada ayüď awum óróm lañ kono bamatókal malēc.
- 17**Ŝésü kobere bēre e la bēle: — Wün bēre mēenneholeye, būññūla een. Hañ idé ñüďük ěēneboye ěng wün hañ ěēnehole? Mitamginé mangolēka. Hañ idé ñüďük ěmmēnuñén? Awa. Ŝésü komare süm: — Imañóyu ñañëso ñañ.
- 18**Awa. Kēnmañóyu ñañëso ñan mēgēko ayüď ñañ. Ŝésü komare ayüď ale ocal or ñañëso lañ. Ayüď ale košal. Ńungum ñungum kisañ ñañëso ñañ kofak.
- 19**Imbalingum gang yékēn Ŝésü ěng bēraya būróm bēle, kēnmañün: — Bawo bóyē le wok bē mabemakorelañ mara ayüď awum?
- 20**Ŝésü kobyaka. Kobere: — Bawo holare le mayēmbelañ órón lañ le wok mēēnmakorelañ mara. Gēngēr ěcēneholedo, magelañ gon mangēēnkor mēri. Fado gēngēr holare ürón le mayēmbēďelañ ngēr gembey' en gató an kēnyó mutard. Gembey' gingum magelañ gembey' gen békülük ŝug gingum. Kono gēngēr ěcēneholedo ěng holare ŝug kak, magelañ gon wok mangēēnkor mēri. Fado ogé ekóm eď eďo rekēn okówa loño, okówaye tuñ.
- 21**Kono gen ayüď ar ngēr kak, añüd imacēmba Urün oď gang sémkēj. Gungum e ěēnbekor mara būyüď bēre ngēr kak bēle.
- 22**Büyé Ŝésü ěng bēraya būróm bēle gang barkēn han elód er Galilé, Ŝésü kobere: — No ar sóluk han Urün géme hal ěnnepēre bangaf ban bēre ibüt bēram lañ
- 23**pur ěnnidám. Kono gēngēr banidám, ěng akucé make matas, mebēte mikal miwuré. Bēraya bēre Ŝésü bēle gang hérkēn gon reko oñ, kēbesowēl han majomb sobe. Ako ŝasēko Ŝésü gen ŝagale ěr kunañ ěr Urün le
- 24**Bēli kala bēšan bēre Būšuwif bēle mabar yēď kēnebar bingóti pur ěnyekēnal kunañ ěr Urün le. Büyé Ŝésü ěng bēraya būróm bēle kēnsēm han ikón er Kapernüm. Gang sémkēn, bēre kēhana bingóti ban kunañ ěr Urün bingum kēnmasana Piyer. Kēnmañün. Kēnmare: — Karamoko ürój le, mayobedi koyobe wum ce bingóti ban kunañ ěr Urün bañ?
- 25**Piyer kobere: — Éyi, mayobe koyobe. Awa. Imbalingum gang mēgēko Piyer han kunañ ěr yēďēko Ŝésü la, koyak Ŝésü gindéy' eñ. Komare Simoñ Piyer: — Simoñ, bóyē yidékēj wuj? Loobēn ñüďük ěnyobe ŝagale ěr bēlam bēre jamani ějo le? Bēñëso bēn bēre lamēk bēñ ěmba bēre lamalkēn bēle?
- 26**Piyer komayaka. Komare: — Bēre lamalkēn bēle ñüďük ěnyobe. Ŝésü komare: — Awa. Mayedi bēñëso bēn bēre lamēk bēñ wok mañūdelelañ ěnyobe?

²⁷Kono bé fado gang eje bélam, mabapërelañ bal béle obikişaña kongol ér gon wok mangemađ şagale lañ. Gungum e eyê han géy edêk er uhal. Ikal er ejetakal madêk ed, iyibén bëmêş le. Êng iyibén, iluwe biliñ bëmêş lañ gingóti giyé şug ér otêk şagale ér wuj êng no le. Kenañ imad gingóti gungum. Eyobe şagale üróbé le kisañ. Awa. Piyer koyê. Kori ngër gang rekoma Şésü le.

Macë 18

¹Awa. Ñungum bëraya bër Şésü béle kënmañün Şésü: — Loo hókêbe majare bërleñ han ilam er Urün?

²Şésü komayówu ñañeso. Koyógu. Kohal land üróbün.

³Ñungum Şésü kobere: — Ako reme, êng mëñlëmbëtelañ makaşabi mañ êngé ngër gang en bënşeso bën le, mangëñmëg han ilam er Urün.

⁴⁻⁵Gungum e ar yó ñëkëtêk gaf üróm le ogé ngër ñañeso ñañ ñaño, adém awum e ar hókêbe bërleñ han ilam er Urün ale. (v 5) Danañ ce ar yó hacakëma ar ñëkëtêk gaf üróm ale, adém awum no kidîma hacako.

⁶ — Urün od omaméyê ar yó fangëkëma ar holekem ale, afüşén yó ñañeso yó hañ animékünün. Ako mayarardo adém awum ënmañawe ënmaméy. Oméy ówum gon e oñ ënmakepërd êng gangañ gaparame egula lañ, ënmapër han géy omató mën mañ. Oméy ówum fëcak êng oméy or omaméy Urün od.

⁷Kata ebe bër edi hañ bal béle ënmatëb maraya Urün od béle. Mayararelañ. Mamekën man ngër kak mañ ogéye. Kono ëñlang tuñ iyi Urün od omaméyê amekën awum sobe.

⁸Gëngër ilang imamékününe Urün od êng eñüt er wuj ed, fayër imamékünün le, idang eñüt igum. Ekeb. Bawo akó mayarar eyê han owuré or Urün êng eñüt édiyé êng lar eyê han ñukudó êng mañüt müki la. Ñukudó ñungum ñan gani e. Gëngër ilang imamékününe Urün od êng itapar er wuj ed, fayër imamékünün le, idang itapar ed. Ekeb. Bawo akó mayarar eyê han owuré or Urün êng itapar édiyé êng lar eyê han ñukudó êng masapar müki la. Ñukudó ñungum ñan gani e.

⁹Gëngër ilang imamékününe Urün od êng gingüs an wuj añ, fayër imamékünün le, ilé gingüs añ. Bawo akó mayarar eyê han owuré or Urün êng gingüs giyé êng lar eyê han ñukudó êng bingüs biki la. Ñukudó ñungum ñan gani e.

¹⁰Şésü kosënd. Kobere: — Konbîñada bër holekem bër e ngër bënşeso béle ngër mage bal en. Ako reme, bëdañal bër Urün bër ebetopëte bënşeso büngum béle inadayenma Urün od Baba dér yó dér.

¹¹Şésü kosënd. Kobere: — No ar şóluk han Urün géme hal ëmbepeyën bër huyük béle yógume ngër gang oyê ahadac ar mape ale oñanga ñape ñan huyük ñañ le.

¹²Sanda emecas jóni. Ar müdékêbe mape keme, gëngër amadap üriyé, mayedi obitëb mape man wok mañ ënyäkëra han ekóm, obët omañéngégu jêfe ér dápëko le?

- 13** Omañangaye hañ omaciña ñan ðapëko ñañ. Ako reme, ëng amaciña, omalëngale. Danañ omakówe malëngal gen jëfe ër bëtëko maşiña eñ ëng gen man mënkuyde mañ.
- 14** Urün od Sóre ürön wum ce ngër ahadac ar mape ewo. Mamapërelañ fado ariyé arón okuy ganamët an wum Urün añ hañ otëb maraya gangam gindóm añ. Ëng akuy, omañangaye. Fado ar rekën bal bële mayembe ganamët an Urün añ, mamapërelañ okuy. Omañangaye hañ omaciña.
- 15**— Gëngër ibulu ër ganamët an Urün amimékünün, eyë imapëd gon mëkününkome oñ hara gang een wün bëhi tuñ e. Ëng amikérné hañ alëmbët kaşabi le gen emekën er wum eñ, omënbëte mëfëdër. Danañ ëënbëte okëm ibañër ed.
- 16** Kono gëngër mamikérnéyelañ, ibimad ariyé wala bëhi ce ëngé bëşede ënmibat, bën ce ënkér gon eenecas oñ.
- 17** Gëngër wün bëhi ce mamënkérnéyelañ mamënmëñünelañ, ibipëd bër gingór an Krist bële ënmibara masopëte bën. Gëngër bën ce maşikérnéyelañ maşimëñünelañ, ëënmañada ngër ar mamaholeye Urün wala ngër ahana ar juti ar këbesó bal.
- 18** Múnéd e gon yó şasëkéen hañ mañkëen gen oméy ówum, Urün od ce omañe. Wala gëngër ëcëncas, ëcënmañ ëënmatëbüne hake, Urün od ce omañe omatëbüñ hake.
- 19** Toña e gëngër ëcënbar ëënmacëmba Urün od jiñ watur ëënma bëy le fado ëng bëhi bësas tuñ e, Baba ëram ër e şan tëñ omañe. Danañ omënyëne.
- 20** Gon owomañal oñ bawo lar yó barkëen ëënmacëmba Urün od uyat oram lañ, no ce migéye la.
- 21** Awa. Piyer koyé han Şésü. Komañün: — Ar Gaf, gëngër ibülémül anigemékünün, bapak bicugé ñüdük ëmmatëbüñ hake? Gon sëkëk bingut binjóng bikidi tuñ ñüdük ëmmatëbüñ hake?
- 22** Şésü komayaka: — Ó ó. Mage hañ bingut binjóng biki tuñ ejëmatëbüñ hake. Kono bingut mafó mójóng müki ëng binjóng biki ñüdük ejëmatëbüñ. Gungum e gani.
- 23** Ikéreen. Sanda emecas. Ilam er Urün ed ako e ngër alam ar furedéké bühól büróm bële ënmamaş módóndóñ mónóm mañ.
- 24** Alam ale koyé. Kobere bühól büróm bële ënmamaş módóndóñ mañ. Kënsakalër wey ëng ahól ar müdëndëkéma dóndóñ ër bingóti mëmiliyon mëmiliyon ale.
- 25** Kono ahól awum makordelañ mayobe. Awa. Alam ale kore iyi ënbiyicé aşan ale ëng asówar aróm ale ëng bëñëso bëñ ëng pécéñ bon müdéko boñ. Kenañ omañ bingóti bingum oyobeyal dóndóñ le.
- 26** Kono ahól ale koşütén madëkéla mañ. Komare: “Ar gaf, iwakile. Ëmmibütélüne pécéñ. “
- 27** Alam ale këmahañëlal gindóm eñ. Koyafe dóndóñ le. Komasëb ahól ale. Kobët şóndóm.

²⁸Kono gang owobët ahól ale, kénféd èng ahól ayélüm. Ahól awum la wo müdéndékoma dǒndónj ahól ar wokèn mësëbüüt ale kono wum mayëmbëdelañ dǒndónj le. Awa. Gang fëdërkën, ahól ar wokèn mësëbüüt ale komadëk arleñ. Komadëde egula lañ. Komare: «Ënjimaâ dǒndónj le.»

²⁹Ahól ar dëkëko ale kowucüné. Komare: «Iwakile. Ëmmimaâe.»

³⁰Kono mamañelañ. Kore iyi koy' la horko mawakile. Kobere bër kaso bële ènmaðen han kaso hañ oyobe dǒndónj le. Awa. Kënmaðen han kaso.

³¹Bühól bërleñ gang lukën gon riko oñ, këbemekëna makaâabi mañ. Kënyë. Kënmaðed' alam aróbün ale gon lukën oñ.

³²Alam ale gang hérko, komayó ahól ar sëbüütëko ale oyógu. Gang sëmko, komare: “Wuj ahól añünjula ej. Ëmmitëbün dǒndónj ürój le bawo ènjecëmbad.

³³Mañüdelañdi omikañëlal wuj ce gen ahól ayélüm hañ imatëbün dǒndónj le ngër gang hañëlalalkem gen wuj eñ le? Añüd omikañëlal. “

³⁴Awa. Alam ale këmadógül pas gen ahól awum eñ. Komamad'. Kobeyën bëšëla bër kaso bële ènmatampén hañ opat mayobe dǒndónj le.

³⁵Sanda üwum šësünkobe Šësü ènlang añüd ènbitëbün hake bër soñekëbe bërleñ. Gang hëñëlako mašas sanda üwum, Šësü kobere: — Ènbitëbün hake biñünjula ben rikënmën bübülemül büron beñ. Gëngër mënbitëbünelañ, Urün od Baba eram omëndiye ngër gang rikoma alam ale ahól ar mamakañëlale ale.

Macë 19

¹Šësü gang hëñëlako mašas gungum, kënhal èng bëraya bürom bële. Kënhówa elód' er Galilé lañ. Kënyë han elód' er kënyó Šüdé. Élód' igum yicüt èr bühëb èr kënyó Šurdeñ le yék.

²Gimug an bal añ kënmaraya. Gang sëmkën, kobifakën bër mëngekor bële land üróbün.

³Gingór an Büšuwif bër kënyó Bëfarisiyeñ bër talañ abepëred' ènmaðap Šësü ušas lañ. Awa. Kënmasana dúp pur ènmañün ganamët an eñer añ. Kënmañün: — Bóyé šalëk masariya man bé Büšuwif lañ gen ofašër or ašan èng asówar eñ? Gen guñünjula yó omadi asówar ale ašan aróm ale, omakorde mësëbüüt asówar aróm ale pur obët han iyanga er sümbün?

⁴Šësü kobere: — Mayedi ècënleng gon šalëk gakayiti an Urün lañ oñ iyi gan sakal añ gang lëcëko Urün od jamani èjo abelëcéd' ašan ale èng asówar ale pur èngé hal ariyé?

⁵Kosënd ce: Gungum e ašan ale obitëbe süm èng lüm, omadëk asówar aróm ale, èngé bën jap ngër hal ariyé.

⁶Jóni mage bühi en, kono ariyé tuñ en. Gungum e gon barko Urün ogé góyé oñ, hal akofëšünëd'ür.

⁷Kënmañët mañün: — Gëngër kak e, bawo bóyé le noñ reko Moyis gang omakor mësëbüt așan ale așówar aróm ale? Mayedi aded ëng așan ale amapër omatëbüt asówar aróm ale, añüd oñug gakayiti lañ iyi amatëbüt le? Ëng añug, omayën asówar ale gakayiti gingum. Gëngër amayën, omade obët han süm. Ngër kak enepașër, reko Moyis.

⁸Șésü kobyaka. Kobere: — Éyi. Ngër kak reko Moyis. Gon mañko oñ bawo banëf ban wün bañ sobe hëmëk. Kono gan sakal añ Urün od madedelañ iyi ëenkore mafașër ëng bësówar bürón bële.

⁹Kono no ako reme, așan ale akomasëbüt asówar aróm ale. Ëng amatëbüt, ayë, amamad ce asówar ayélüm, omamékününe Urün od bawo agé ar enedak ëng mage asówar aróm. Eñër er sakal lañ woko ga dëkëko Urün od. Kono gëngër eñër er mañüdelañ lañ en, omakore mësëbüt.

¹⁰Bëraya bër Șésü bële kënmare: — Gëngër kak e gen ofașër or eñër od, akó mayarar așan ale akomañër asówar bawo Urün od wok mamañelañ ënpașër imbalingum le.

¹¹Șésü kobyaka: — Mage ar kala horëk mabo hara mënñërelañ. Bër barako Urün bële tuñ e ënkore mëgé ngër kak.

¹²Gon mangënkore mañër oñ mage góyé e. Bëșan bër talañ kabiriñ dér rëmkënbe mangënkore mañar gañar ëng asówar bawo ușan magelañ. Bër talañ bal bële mëcëkëbe kërëm hañ mangënkore mañar gañar ëng asówar. Bër talañ mangobepër ënmamad asówar pur ënmagólénal Urün od tuñ. Ar yó horëk maraya gon remëmën oñ, awa odaya.

¹³Bal bër talañ kënbiñé bëñëso bëñ han Șésü obidambal mañüt mañ obiduwén duwa eyekëla. Kono bëraya büróm bële kënbere bakëbiñé bawo ënmajindéne Șésü.

¹⁴Kono Șésü kobere: — Konbere bakëbiñóyu bëñëso bëñ șandam. Eënbiteb ënbiñóyu bawo bër ngër bën bële emëg han ilam er Urün.

¹⁵Imbalingum bal bële kënbiñé bëñëso bëñ. Șésü kobidambal mañüt mañ magaf lañ. Kobiduwén duwa eyekëla. Gang duwënkobe, koșal la.

¹⁶Awa. La wo yéko așan ar müdëk napulu ale. Kohal. Koyë han Șésü. Gang sëmko, komañün: — Karamoko, gonjekëla gon șaa ñüdük midi bekor muwuré gani ëng Urün od?

¹⁷Șésü komayaka. Komare: — Gen bóyé le ejëmiñün gen gonjekëla? Ar e ayekëla ale ariyé tuñ e, gungum e Urün od. Gëngër amepër eënwuré gani ëng wum, idaya masariya man wum Urün mañ.

¹⁸Așan ale komañün Șésü: — Man șaa? Șésü komare: — Komadam hal. Kondak ëng asówar ar mage arój. Koreka. Kohaf ñawure lañ.

¹⁹Ibitebün sóré ëng lóré. Imañal ayënda ngër gang ñalayakëj wuj le.

- ²⁰Aşan ale komare Şésü: — Gungum pécéñ idiyeme. Bóyé ce wok midi?
- ²¹Şésü komare: — Gëngër amepër igé ar cüp kidîma ganamët an Urün aṅ, eyé iyicé bon müdékéj bon pécéñ. Kenaṅ bingóti bingum ebeyënëra bër anek bële. Gëngër ebeyënëra, iyõgu. Ènjidaya. Gëngër idi gungum, etëke imbalingum napulu ëfaramë han Urün.
- ²²Aşan ale gang hërko tuṅ gon reko Şésü oṅ, igas er wum eḏ këlëmbëta. Igas laṅ ilange mamalëngaldëlaṅ bawo mamapërdëlaṅ otëb napulu ëfaramë ër müdëdëko le. Kohal. Koyë.
- ²³Şésü kobere bëraya büróm bële: — Kono akëy gang e ar napulu ale omëg han ilam er Urün le.
- ²⁴Ako remëmën, omakëyâlde ñogome le gang e omëg ñakat ñan ségiraṅ laṅ le? Éyi. Omakëyale déy. Awa. Omëg or ar napulu ale han ilam er Urün oḏ hók mëhëy.
- ²⁵Bëraya bër Şésü bële këbiḃamb mëhişaṅa. Èngede bën bën: — Ha. Èng kak e, loo epe omëy or Urün laṅ? Loo okor mëmëg ilam er Urün laṅ? Gon reyalkën ngër kak oṅ bawo bayidëḏ iyi bër müdék napulu bële ënpeye bawo bamüdë napulu.
- ²⁶Şésü kobirada. Kobere: — Magëlaṅ gon okor mëri hal ale haṅ opeyal. Kono Urün oḏ omakore mAfeyën madën han ilam er wum fado ar napulu ale bawo wum magëlaṅ gon sókalko.
- ²⁷Piyer komare: — Kenaṅ bé alo? Bóyé obabütélüne bé Urün oḏ bawo bitëb pécéñ bon müdëbe bon pur bimidaya wuj? Kënaṅ bóyé obabütélüne bé Urün oḏ?
- ²⁸Şésü kobere: — Ako reme, imbalingum no ar şóluk han Urün géme hal milame han jamani ëaşá. Watu üwum wün bër epóng bühi bër rayakem ce ëënbilamaleye ëng no bañamb ban epóng biki ban Bër Isërayel baṅ.
- ²⁹Kono mage wün tuṅ. Ako reme, ar yó sëbëk jiñ jamani ëjo kongol ër no laṅ, adëm awum Urün oḏ omabütélüne bingut kingiriṅ. Danaṅ owurëye gani ëng Urün oḏ. Hal ar yó sëbëk iyanga er wum eḏ kongol ër no laṅ, ocote mayanga keme. Hal ar yó sëbkëbe bubulum bëşan ëng bëtówar ëng lümbün wala süm wala bëṅëso bündóm bëṅ kongol ër no laṅ, adëm awum obecote bubulum bëşan ëng bëtówar keme ëng büllum keme ëng büsüm keme ëng bëṅëso keme. Hal ar yó sëbëk ofat óróm oḏ kongol ër no laṅ, ocote mapat keme.
- ³⁰Kono han ilam er Urün bal sobe bër yidék iyi bën hókëbe bërleṅ bële, büwum ëngëye imbalingum bër epoy. Danaṅ bal sobe bër e han epoy jóni bële ëngëye imbalingum bër enóng.

Macë 20

- ¹Şésü kobere bal bër yék la bële sanda laṅ ënlang iyi Urün oḏ obibütélüne pit gon gólënkënma oṅ. Kobere: — Ilam er Urün eḏ ako mëndërek ngër gang yobekobe adëm

ar ufat bër gólénkëma bële. Awa. Holhol pün adém ar ufat ale koyé obiñanga bër emagólén bële. Kobeşot.

²Kënşas şug obeyobe le hañ këbifëdër. Gon şasëkën oñ ar kala omayobe şug koşot ar këgole omëd od kër ale. Gang fëdërkën, kobere ënlëca şóndóm ëngole. Awa. Kënyë. Kënlëca. Këngole.

³Awa. Giñal en ëngoy koyé han marse. Kobesëk ce bëşan gang ñëñakën bawo mëncotëdelañ gole.

⁴Kobere büwum ce ënyë ëngole han ufat órom. Obeyobeye şug ñüdük obeyobe.

⁵Awa. Kënyë. Awa. Giñal en gaf koyé ce han marse. Kobesëk ce büyélüm. Kori ce ngër kak. Salifana le ce koyé. Kobesëk ce büyélüm. Kori ngër kak.

⁶Fitiro le ce koyé. Kobesëk ce büyélüm gang ñëñakën bawo mëncotëdelañ gole. Kobiñün: «Bawo bóyé le halkëen loño omëd od kër ngër mage bër eñanga gole?» Kënmayaka. Kënmare:

⁷«Magelañ ar rekëba bimagólén. Gungum halbe loño.» Kobere: «Wün ce ënyë. Ëngole han ufat oram.»

⁸Gang müdük, adém ar ufat ale komare ar ebetopëte bër gole ale. Komare: «Ibiyó bër gole bële. Kenañ imayobe ar kala bingóti şug ñüdük ocot ar golek omëd od kër. Ibitakal mayobe bër fédek mayë ëngole bële. Ibiépédé mayobe bër sakalëk magole bële.»

⁹Awa. Bër sakalëk magole watur fitiro bële kënyë. Kënşot bingóti ban kënşot bër omëd bañ. Bër sakalëk salifana bële ëng bër sakalëk giñal en gaf bële ëng bër sakalëk watü ër giñal en ëngoy bële pécéñ góyé kënşot.

¹⁰Gungum e bër sakalëk magole holhol pün bële kënre iyi ënkó maşot bën ëng bërleñ le bawo bën dónga sakalëk magole kono góyé şotëdëkën bën pécéñ.

¹¹Gang şotëkën bër sakalëk magole holhol pün, kënmalapal marela adém ar ufat ale.

¹²Ëngede: «Bëjo lër üriyé tuñ golekën. Bé noñ omëd od kër mëdëb mëdëb pécéñ golebe. Ibadin góyé. Mañüdelañ.»

¹³Kono adém ale kobere: «Bëşan, sariya em gon rime oñ. Mayedi fayër sakalkëen magole, ëmmënpëd şug emëmënyobe le? Ëcënmañëd. Bingum yënmëmën.

¹⁴Ëënmañ bingóti ban wün bañ. Anepër ëmmënyën wün ëng bër fédek masakal magole bële góyé.

¹⁵Mañüdelañdi midi bingóti bandam bañ ngër gang fërkem le? Ëmba mamënlëngalelañ ngër gang fërkem no le? Ëmba dënañ mamënlëngalelañ gang rime le bawo ëmbeyobe pit lar golekën la?»

- 16**Awa. **Ŝésü** kobere: — Ilam er Urün laŋ bër e bër fédek bële jamani ëjo jóni ëngéye bër sakal ilam er Urün laŋ. Bër e bër sakal bële jamani ëjo jóni ëngéye bër fédek ilam er Urün laŋ.
- 17**Gang eneyé **Ŝésü** ëng bal bële han ikón er **Ŝérüsalem**, koberešët bëraya büróm bër epóng bühi bële pur obicësün.
- 18**Kobere: — Han ikón er **Ŝérüsalem** eeniyiye. Halaŋ ënbipuwüne no ar sôluk han Urün géme hal bër gaf bër bësüméd bër macadaha bële ëng makaramoko man masariya man Urün maŋ. **Ënniñaweye**. **Ëndeye ecës ed ñüdekem**.
- 19**Imbalingum ënbipuwüne bër mënge **Büšuwif** bële. **Büwum ënnedêše. Ënnelêfe**. Imbalingum ënnipinge os or lëmbënd laŋ. **Gëngër banidam**, ëng akucé make matas, mebëte mikal. **Kak redëkobe Ŝésü bëraya büróm bële gen ecës er wum eŋ**.
- 20**Awa. **Giñal Ŝak** ëng **Ŝaŋ bayed** ëng lümbün han **Ŝésü**. **Bën bëñëso bën Sébéde yédëkën**. **Gon yeyalkën oŋ bawo lümbün abepëred ënmacëmba Ŝésü obibara**. **Gang sëmken, kënšütën madëkëla maŋ ënmatëbün**.
- 21****Ŝésü** kobere: — **Bóyé fërkëmën? Lümbün bër Ŝak** ëng **Ŝaŋ kënmare**: — **Gon fërkem oŋ imaŋ bëñëso bëndam bëñ ce ëenlam ëng wuj watur ejelam jamani ëjo le**. **Ariyé oñëña šató ürój, arleŋ oñëña šamay ürój ënlam**.
- 22****Ŝésü** kobere **Ŝak** ëng **Ŝaŋ**: — **Mëenlangelaŋ gon eennëmeñün oŋ. Ëënkorde masampe šug emetampe no le? Kënmayaka: — Éyi. Bekore**.
- 23****Ŝésü** kobere: — **Éyi, ëëntampeye**. **Kono ar eñëña šató wala šamay ër no watur emelam le, mage no ebetala büwum**. **Baba Urün wum ebetala bër eñëña la bële**.
- 24**Awa. **Bëraya bër epó bërleŋ gang hërkën gon rikën bër bühi oŋ këbidógül gen bën eŋ**.
- 25****Ŝésü** gang hërko, **kobiyó pécéŋ ënyógu**. **Kobibar ñan ñiyé**. **Kobere: — Ëcënlam gon kënri bëlam bër jamani ëjo bële**. **Bën ako enbelamal bal bële ngër bühól büróbün**. **Ënbegede ëndi goŋ ëndi goŋ**.
- 26**Kono wün konri ngër kak. **Ar yó furedéké ogé afarame land ër wün añüd ogé ahól arón**.
- 27**Ar yó furedéké ogé ar sakal land ër wün añüd ogé ahól arón.
- 28**No ar sôluk han Urün géme hal **mamyógudelaŋ bal bële ëngéyal bühól bëram**. **Gon yógalume oŋ, migé ahól ar bal ale**. **Danaŋ mecës ëmbedëcal bal kingiriŋ emekën laŋ**.
- 29**Awa. **Ŝésü** ëng bëraya büróm bële ikón er **Ŝeriko** laŋ yédëkën. **Gang enecal, gimug an bal aŋ kënbiraya**.
- 30**Awa. **La wo ñëñadëkën boloŋ laŋ bëšëmük bühi la**. **Gang hërkën Ŝésü ikucéyewo, kënŋer. Kënmare: — Ar Gaf, wuj ar šalëk šan gañamb an Dafid, omikañëlal gindóbë eŋ bawo bëšëmük ebe**.

³¹Gimug an bal aŋ kënbera ënmóm kono bën kënband maŋer: — Ar Gaf, wuj ar šalëk ſan gañamb an Dafid, omikañëlal gindóbé eŋ.

³²Ŝésü kohal. Kobiyó ënyõgu. Gang yõgukën, kobere: — Bóyé fërkëmën ëmmëdin?

³³Kënmayaka: — Ar Gaf, abapër bilu.

³⁴Ŝésü këmahañëlal gindóbün eŋ. Kobaka bingüs bindóbün baŋ. Kisaŋ kënsemüté. Kënmaraya.

Macë 21

¹Awa. Ŝésü ëng bëraya büróm bële kënsaal ikón er kënyó Betëfaše. Ikón igum dup ër ikón er Ŝërüsalem yédfük. Betëfaše ekóm er kënyó Olifiyé laŋ yék. Ŝésü kobidaŋal bëraya büróm bühi bële.

²Kobere: — Ëënyë han ikón er enóng indóbé. Ëng ëcëntëm tuŋ, ëënbetëke fali le ëng ñañëso ñónóm ñañ gang defëkënbe. Kenaŋ ëënbepët. Ëënbijóyu.

³Gëngër ëcëntëm, gëngër bamënde: «Bawo bóyé le eenbedefët fali le ëng ñañëso ñónóm ñañ?» ëënbede: «Ar Gaf aróbé ale furedéké.» Gëngër ëcënbede ngër kak, ënmaŋe ëënbijóyu. Ngër kak redëkobe Ŝésü bëraya büróm bële. Gon haſabiko oŋ omapangal fali üwum omëgal han ikón er Ŝërüsalem.

⁴Awa. Asükélün ar Urün ar alëka ale acasëd komkom gen omëg or Ŝésü han ikón er Ŝërüsalem iyi obipangal fali le ëng ñañëso ñañ gang owomëg le. Gungum e gang riko Ŝésü ngër kak le, agëd gon reko asükélün ar Urün awum oŋ. Ako redëko asükélün ar Urün ale:

⁵Ibipëd bër ikón er Ŝërüsalem bële gungum e bër ikón er Siyoŋ bële ebede iyi ëënmaŋada alam arón ale gang owoyõgu sóndón. Mage ëng fanga owoyõgu. Gang fangalkobe fali le ëng ñañëso ñañ owoyõgu. Gungum yelaldëkënbe bëraya bër Ŝésü bële fali le ëng ñañëso ñañ omagéyal Ŝésü gon redëko asükélün oŋ.

⁶Awa. Bëraya büróm bër bühi bële kënyë. Kënri ngër gang rekobe Ŝésü le.

⁷Kënbijóyu fali le ëng ñañëso ñañ han Ŝésü. Kënmađ binjüm bindóbün baŋ. Këndamb bengoñ ben fali ëng ñañëso laŋ. Ŝésü kobifangal. Ëngeyë.

⁸Gang owokucé Ŝésü, gimug an bal aŋ mësebün yékënma Ŝésü ngër alam. Ëngemađ binjüm bindóbün baŋ. Ëngedën gangam laŋ enóng indóm ënmatëbünal. Bër talaŋ ëngëtóŋu bakes baŋ. Ëngedën gangam laŋ ënmatëbünal.

⁹Bër yék han enóng er Ŝésü bële ëng bër yék han epoy er wum bële pécëŋ ëngeŋer. Ëngede: Ëënmabëyë ar šalëk or Dafid laŋ ale. Urün od omaduwendó ar eyõgu uyat or wum Ar Gaf laŋ. Ëënmabëyë Urün od. Ëngeŋer ngër kak le.

¹⁰Gang mëgëko Ŝésü han Ŝërüsalem, bal bër ikón bële pécëŋ këmahañëfëñëfëral. Ëngeŋer. Ëngeñünür bën bën: — Ar ſaa e ajo? Ar ſaa e ajo?

- 11** Bal bër emadaya Êsü bële kënbiyaka. Kënre: — Êsü e. Asükélün ar Urün ar sôluk han ikón er Nasaret han elód er Galilé ale e.
- 12** Awa. Êsü kosëm han iyanga er kunañ ër Urün. Komëg. Kobesëk bal sobe gang eneyicé bocinji kingiriñ la. Bëjo bër këyic, bëjo bër këyicé. Këmadógül bawo kunañ ër Urün enemekën. Kobira bën pécéñ. Kosiñütër matabël man bër këlëmb bingóti ban bëdiyar bañ ogé bingóti bindóbün bañ. Kosiñütër ce bangop ban bëyicé bër urabal or këmalücün Urün od' sadaha bañ.
- 13** Kobere: — Ako ñugëkën büsükélün bër Urün bële gon reko Urün oñ. Urün od' aded: Kunañ eram le añüd ogé lar ënyógu bal bële ënnecëmba. Kak redëko Urün od'. Kono wün, kunañ ër Urün le ëcënlëmbët ëcëndi kunañ ër bocinji. La ñüdedük ënma bëy' do bal bële Urün od', la eeneyicé bocinji boñ gang eenbetó bal bële.
- 14** Ñan wodëko Êsü lañ, bëšëmük bële ëng bër mëngekor may'e bële këny'e sôndóm. Êsü kobifakën bën pécéñ.
- 15** Bëñëso bëñ la wo yékën la ce gang eneñer gang enede “Ënma bëy'e ar šalëk han gañamb an alam aróbé ale Dafid lañ », gungum e Êsü. Bër gaf bër bësumëd bër macadaha bële ëng makaramoko man masariya man Urün mañ la wo yékën la ce. Gang lukën bon hišañak bon riko Êsü boñ, gang hërkën bëñëso eñeren, këbidógül pas.
- 16** Kënmañün Êsü: — Mikérelañdi gon enede bëñëso bëñ oñ? Êsü kobiyaka. Kobere: — Éyi. Ikéreme. Mayedi ëcëññak maharañ gon šalëk gakayiti an Urün lañ iyi bëñëso bëñ ënma bëy'e Urün od'? Asükélün ar Urün ale amaded Urün od': Idi hañ fado bëñëso bëñ ëng bëmbere bëñ pécéñ ekorenme mëbëy' balënga. Awa. Gen no eñ šasëko gakayiti an Urün añ.
- 17** Êsü kobisëb la. Kënšal ikón er Sérüsalem lañ wum ëng bëraya büróm bële. Këny'e han ikón er Betani. Këndak halañ.
- 18** Holhol püñ gang enebët Êsü ëng bëraya büróm bële han ikón er Sérüsalem, Êsü këmadëk ñémbé.
- 19** Kolu gató an kënyó ganak añ gang lëtëk. Awa. Êsü koy'e. Kolókól gató gungum ëmba ocote mandëmel man okóc, otó kono maluwelañ mandëmel. Bañas tuñ lëtëdëk. Êsü kofëñüté. Kohéñé gató añ. Koduwa duwa üññüla. Kore akërëm ce muk. Kisañ gató añ këyër.
- 20** Bëraya büróm bële gang lukën gungum, këbihišaña gang yandëk mayër gató añ le. Kënñünür: — Graki horëk mayër camcambëc ngër kak?
- 21** Êsü kobere: — Ako reme, gëngër ëcënhole hara mage biki biki e holare ürón le ganamët an Urün añ, wün ce ënkore mëri ngër gang rime no le. Fado ekóm ed' edó ënkore mare oy'e opëra han géy'. Kisañ ekóm ed' okale oy'e opëra han géy'.
- 22** Gëngër ëcënhole Urün od' odiye gon šëmbakëënma oñ, omëndine gon oñ.

23Awa. *Ŝésü kobët han iyanga er kunaŋ ër Urün. Kobisakal maharaŋ bal bële. Gang obekaraŋ, bëlam bër Bûsüwif bële kënmasana. Gungum e bër gaf bër bësümëd bër macadaha bële ëng büfüsén bër Bûsüwif bële. Kënmare: — Loo sëbalkëme idi han kunaŋ ër Urün gon ejedi oŋ? Loo rekëme idi?*

24*Ŝésü kobiyaka: — Èëncëla. No ce ëmmënnüüne góyé. Gëngër ëcënniyaka, no ce ëmmënyakaye ar sëbalkem ale.*

25*Ŝaŋ añëmb ale, loo sëbalkëma obeñëmb bal bële, Urün oddi sëbalkëma ëmba bal bële wo sëbalkëma? Awa. Kënlapal mašas bën bën. Kënre: — Ha, gëngër ëcënedeye Urün od sëbalkëma Ŝaŋ, obañüine gen bóyé le noŋ wok mënmaholeyeyelaŋ Ŝaŋ?*

26*Danaŋ ce gëngër ëcënedeye bal bële sëbalkëma Ŝaŋ obeñëmb, bal bële pécëŋ mangobelëngal gindóbe eŋ bawo bën ako yidékën iyi Ŝaŋ asükélün ar Urün ewo. Iyëŋeyeene gëngër bal bële bakér gang eenedeye iyi bal bële sëbalkëma obeñëmb le ëmba bal bële wok mangënbadiyal jiñ.*

27*Kënmayaka Ŝésü: — Mabilangelaŋ ar sëbalkëma. Ŝésü kobere: — Awa. Bawo mënniyakayelaŋ gon mëlëk, no ce mangëmmënpëd ar sëbalkem midi gon emedi ale.*

28*Ŝésü kobifëd bal bële sanda ër bërgibulum bühi gen omëŋün or süm eŋ. Ako rekobe: — La wo yéko ašan ar müdédékëbe bëŋëso bëcan büki. Giñal komare Ŝaro le oyë ogole dëróm han ufat or bat ban gëngoy gëmbara.*

29*Ŝaro komare mangoyë kono imbalingum kolëmbët kašabi le. Koyë. Kogole han ufat.*

30*Ga lëkak šige asüm ale komare Tama üróm oyë olëca han ufat. Tama komaŋ kono mayeyelaŋ.*

31*Awa. Ŝésü kobiñün bër e la bële: — Bûwum bühi loo rik la gon fërkëma süm oŋ, Ŝarodi rik wala ëmba Tama rik? Kënmayaka: — Ŝaro rik. Imbalingum Ŝésü kobere bëlam bër Bûsüwif bële: — Ako reme, bëhana bër juti bële ëng macaga maŋ ënmëge han owolam Urün fayër ëënmëg wün le.*

32*Gon reyalme ngër kak oŋ bawo Ŝaŋ añëmb ale koyõgu. Komënfënün gangam an ñüdük ëëndaya gan e ëëngé bër cüp aŋ kono mënmaholedelaŋ. Kono bëhana bër juti bële ëng macaga maŋ bamahole. Fado gang lukëen bën bahole le, wün mënlëmbëtelanŋ makašabi maŋ haŋ ëënmahole. Gungum e bën emëg han ilam er Urün mage wün.*

33*Awa. Ŝésü kosënd. Kobifëd sanda üyélüm gen bër egole han ufat or kënšëm bat ban gëngoy gëmbara baŋ. Kobere: — Adëm ar ufat ale korëd bat ban gëngoy gëmbara baŋ. Bat ban rëdko baŋ mandëmel mónóm maŋ gëngoy gëmbara eŋ kënriyal. Kori gakela an mahañ céy'ër bat. Gakela laŋ biliŋ kolac gukat lar ogekëda šalaŋ mën man mandëmel maŋ gëngër icügalen mandëmel mungum. Kori ce gatand gan ëngecëla sardiñé le. Gang hëñëlako gungum pécëŋ, kobifuwün bëšëla bële sardiñé le ëncëla,*

ëntopëte. Adém ale kobere bëshëla bële šidik üróbün le talaŋ ér mandëmel mungum e. Imbalingum adém ar sardiñé ale koyé han jamani.

³⁴Gang sèkèk omók od, adém ale kobidaŋal bühól büróm bële ënyel gokëd góndóm oŋ. Kënyé.

³⁵Kono bëshëla bër sardiñé bële kënbedëk bühól büwum. Ariyé kënmalëf. Ariyé kënmađam. Ariyé kënmađüpür ëng mahañ haŋ kolëm.

³⁶Awa. Adém ale kobët kobidaŋal ce bühól büyéllum. Bühól büwum hódük ëng bër daŋalko gan sakal bële kono bëshëla bële kënberi büwum ce ngër kak wo.

³⁷Héyém tuŋ wok mamađaŋaldelaŋ wey. Kore: Èmmađaŋale héyémül. Bawo héyémül e, ënmatébüne wum. Danaŋ ënmayëne gokëd gondam oŋ.

³⁸Kono bëshëla bële gang lukënma héyém gang owoyógu, kënšas bën bën. Kënre: «Kamaŋ ewo héyém ér adém ar bat. Èng alëm süm, wum ebütëd sardiñé le. Èëniyiye ëënmađame. Gëngër ëcënmađame, ëënidémeye sardiñé le.»

³⁹Awa. Gang sëmko héyém, kënmađaf. Kënmaheb han pac ér sardiñé. Kënmađam.

⁴⁰Ñungum Šésü kobiñün. Kobere: — Gëngër adém ar sardiñé ale aye, bóyé obidiyal bëshëla bële?

⁴¹Bër hérnekëma bële kënmayaka. Kënre: — Èng mage aki obidame büññüülük büwum hara mangomakañëlal gindóbün eŋ. Obeyëne büyéllum ëntopëte ufat od, bër ënmayën gokëd góndóm bële.

⁴²Šésü kobyaka. Kobere: — Tigi. Mayedi ëcënñak maharaŋ gakayiti an Urün laŋ gon ñugëkën büsükélün bër Urün bële gen no eŋ oŋ? Bade: La wo e igañ er dápëñkën bër ebéy kunaŋ bële. Igañ igum agé er hók majare ënbéyál kunaŋ le ëng mahañ mañëneŋ le. Urün od ar Gaf ale rik gungum. Danaŋ gon yararëk šug kak hal mañakelaŋ mulu. Ngër kak šalëk gakayiti an Urün laŋ.

⁴³No e igañ igum. Wün ako een ngër bër ebéy kunaŋ bër dápëñkën igañ igum. Gungum e Urün od mangomaŋ ëënmëg lar owolam la. Danaŋ lar ëënmëgëdo wün la, omaŋe bal büyéllum ënmëg bër emamëñün bële. Ako redëko Urün od:

[⁴⁴Ar yó wucëk, lapak igañ igum, adém awum ogube mëñën mëñën. Danaŋ ar yó wucalëdëdëké ce omabüriyé ogé ngër icürdëdë.] Ngër kak redëko Urün od.

⁴⁵Bër gaf bër bësümëd bër macadaha bële ëng Bëfarisiyeŋ bële gang hérkën masanda man šasëko Šésü maŋ, kënlang gen bën eŋ šasëko Šésü. Bën e ngër bër dápëk igañ bële.

⁴⁶Abepëred ënmađëkëdo Šésü kono kënyëŋ ënmađëk bawo bal bële bayidëf iyi Šésü asükélün ar Urün ewo. Gungum yëñkën ënmađëk le. Kënmasëb.

Macë 22

- ¹Ŝésü kobiféd bal bële ce sanda le. Kobere:
- ²— Ilam er Urün ed ako e. Alam ale këmafër odi ofëla dër owoñër ñañëso ñóndóm.
- ³Gang sèkèk eñër ed, kobidañal bühól büróm bële ënyë, ënbipódu bër yóko ënyógu ofëla bële iyi aték ofëla od ënyógu. Awa. Bühól bële kënyë. Kono bër fëdkën ënyógu bële kënbar ënyógu.
- ⁴Awa. Bawo babar ënyógu, kobët kobidañal ce bühól bërleñ ënbede ënyë ënpódu bër yóko bële ënyógu jóni bawo bakëñëla osó od. Danañ bakëñëla masêd ñas ñan bikëy ban yañëk ñañ. Ënyógu han ofëla or eñër. Awa. Kënyë. Kënbiféd
- ⁵kono mëntébünelañ uşas or alam od. Ariyé kolëca. Ariyé koyë han haju üróm.
- ⁶Bër wok bële kënbefëk bühól bër alam bële. Kënbelëf. Kënbidam.
- ⁷Alam ale gang hérko gon rikënbe bühól büróm oñ, këmadógül pas. Kobere masordâş móndóm mañ ënyë ënbidam bër dâmkëbe bühól büróm bële. Imbalingum ëndëkën ikón idóbün ed.
- ⁸Imbaligum alam ale kobere bühól büróm bële: “Ofëla or eñër od bakëñëlaraya kono bër yóme bële mage bër ñüdük ënyógu en bawo mënnitébünelañ.
- ⁹Jóni eënyë han maboloñ man bikón bañ. Ëënmade ar yó sèkëkëen oyógu han ofëla. “
- ¹⁰Awa. Bühól bële kënyë han maboloñ. Kënbibar bal bër yand. Kënbijé bër yararëk ëng bër mënyarare bële pécéñ han ofëla hañ kunañ ër egé ofëla lañ kënjüm bal bële. Këndëna binjüm ban ofëla ban yëndëkobe alam bañ.
- ¹¹Kono gang mëgëko alam ale la obecëma bër yóguk bële, komalu aşan ariyé ar madënaye binjüm bingum.
- ¹²Komañün: “Aşan, graki horkëj mëmëg loño hinoñ medënyayelañ binjüm ban ofëla bañ?» Kono magelañ gon omakor mayaka.
- ¹³Ñungum alam ale kobere bühól büróm bële iyi ënmakap mañüt lañ ëng masapar lañ. Ëënmakëb han pac han imüf lar enecap bal gang enetampe sobe sobe la.
- ¹⁴Ŝésü kofédé maşas gen ilam er Urün eñ iyi Urün od abiyó kingiriñ ënmëg han ilam idóm kono abitala bër dantañ tuñ ënmëg.
- ¹⁵Bëfarisiyeñ bële kënyë. Kënbar. Kënsaş gang e ënmakor madëk Ŝésü uşas lañ ëmba ocas gon mage.
- ¹⁶Kënbidañal bëraya büróbün bële ëng bër e gingór an Érod bële han Ŝésü. Këmmasana. Kënmare: — Karamoko, bilang toña tuñ kişas. Ikaranejëba toña ër Urün le balënga. Mangibibayëtër bal bële ajo ëng ajo. Pécéñ góyé rikëj.
- ¹⁷Gungum e ibapéd, añüdedi ëënmayobeye alam ar jamani pécéñ ale sagale le?

- 18**Kono **Ŝésü** alangéd abepèréd ènmakap uŝas laŋ. Kobere: — Wün manafigi, milang amènpèr èënnikap.
- 19**Awa. Gen yobere èr sagale eŋ, èënnipènün wa gingóti gan eeneyobeyale sagale aŋ. (v 19) Kènmayèn gingóti giyé.
- 20**Kobiñün: — Igas er loo e gingóti laŋ? Kènmayaka: — Igas er alam ar jamani pécéŋ ale e gingóti laŋ. Kobiñün ce: Uyat or loo ñugèkèn gingóti laŋ?
- 21**Kènmayaka: — Uyat or alam ar jamani pécéŋ ale e la. **Ŝésü** kobere: — Awa. Bawo uyat or alam ar jamani pécéŋ ale e gingóti laŋ, èënmayèn bon ñüdekéma boŋ. Gen Urün eŋ, èënmayèn wum gon ñüdekéma wum oŋ.
- 22**Gang hérkèn gon yakakobe oŋ, kèbihiŝaŋa. Kèmmasèb. Daro kényè.
- 23**La wo yékèn gingór an **Büsüwif** bër kényó **Bésadüséyeŋ** bële. Bèn gon holekèn oŋ iyi hal ale èng acès mangobèt mahal. Awa. **Déróm** kényè han **Ŝésü**. Kènmasana.
- 24**Kènmare: — Karamoko, ako ñugèko **Moyis** gakayiti an Urün laŋ. Kore: Land èr bërgibulum gèngèr ariyé añèr kono alèm hara mamadümünelaŋ asówar ale ñañeso, omabütède íbulum èrleŋ asówar awum. Gèngèr amadèm ñacan, ñacan ñungum omabütéd bon dèmkò aŝan ar sakal boŋ. Kak ñugèko **Moyis**.
- 25**Awa. La wo yékèn bërgibulum bünjóng bühi bër dík loŋo. **Ŝaro** le komañèr asówar kono kolèm. Mamacótündelaŋ ñañeso.
- 26**Tama le komabütéd asówar awum. Wum ce kolèm. Mamacótündelaŋ ñañeso. Dóndó ce komabütéd asówar awum. Wum ce kolèm. Mamacótündelaŋ ñañeso. **Ñapam**, **Kali**, **Fader**, **Ŝaro** bëtèla ce bèn pécéŋ bütèddèkéma asówar awum kono pécéŋ kènlèm hara magelaŋ ar sòtündèkéma ñañeso asówar awum.
- 27**Imbalingum asówar ale ce kolèm. Awa. Fayèr lèmkò asówar awum le, abimüdéf bëŝan bünjóng bühi.
- 28**Awa. Jóni èng atèk dér enekal bal ènbèt ènwuré, aŝan ar ŝaa emamüde asówar awum bawo ar kala amamüdéf? Kono gon ñünalkènma ngèr kak oŋ iyi ènmadèk uŝas laŋ. Bèn kidfima mènholedelaŋ hal ale èng acès, okale ce ecès laŋ.
- 29****Ŝésü** kobere: — Kono ècènkuy. Bingut biki huykèèn. Büyé ècènkuy bawo mëenlangelaŋ gon ŝalèk gakayiti an Urün laŋ ganamèt an ohal or hal ar lèmkè od. Gikin aŋ ècènkuy bawo mëenlangelaŋ ŝug fangako Urün od le bawo abekor mëhènüt bal bële gèngèr bacès. La ce ècènkuy. Awa. Gen gon ñünkèènem gen asówar eŋ
- 30**iyi asówar awum mangogé asówar ar aŝan bawo watur yó kobehènüt Urün od bal bële, bal bële èngéye watu üwum ngèr gang en bédañal bër Urün bële han urün. Eñèr mangogé. Mèenfameyelaŋ gungum.

- 31** Gon mēenfameye oṅ ce gen uhal or hal ɛng acēs eṅ Urün of acasēd gakayiti gindóm laṅ. Danaṅ ɛcēñnak maharaṅ gakayiti an Urün gan ñugēko Moyis laṅ gen watur šaṅtadēkoma Urün of wum Moyis ñacēc laṅ le kono mēenfamedelaṅ koto le.
- 32** Urün of amade Moyis: No e Urün or enebēy Abēraham ɛng Isak ɛng Šakob of. Watur redēkoma Urün of Moyis kak le, Abēraham ɛng Isak ɛng Šakob balēmēd kono babēt muwuré han Urün. Gungum lukēj Urün of mage Urün or bēsēsēk hara mangēnbēt muwuré ewo. Urün or bēsēsēk bē ebēt muwuré ewo. Ɛcēnkuy pas bawo ako yidēkēen iyi hal ale gēngēr acēs, mangobēt muwuré.
- 33** Gimug an bal aṅ gang hérkēn gon yakakobe Šésü gingór an Būšuwif bēr kēnyó Bēsadüséyeṅ oṅ, kēbihišaṅa.
- 34** Gingór an Būšuwif bēr kēnyó Bēfarisiyeṅ bēle gang hérkēn Šésü abemēl Bēsadüséyeṅ bēle, kēnbar. Kēnyē han Šésü.
- 35** Ariyé aróbūn karamoko ɛr masariya man Urün le yéko. Awum komañūn jiñ omakapēdo Šésü ušas laṅ.
- 36** Komare: — Karamoko, land ɛr masariya man Urün pécēṅ, sariya ɛr šaa hókēbe majare masariya maṅēneṅ?
- 37** Šésü komayaka: — Sariya ɛr hókēbe majare ɛēnidayaye danaṅ ɛēnimēṅüne le gon e oṅ Imaṅal Urün of Ar Gaf arój ale ɛng kašabi ürój ak pécēṅ. Danaṅ imaṅal Urün of Ar Gaf arój ale ɛng dīrikón ürój le pécēṅ.
- 38** Gungum e sariya ɛr hókēbe maṅēneṅ le.
- 39** Sariya ūhin ɛr jarēk le gon e oṅ: Ngēr gang ṅalayakēj le, iḃiṅal bēr odi būrój bēle.
- 40** Masariya man mūki mungum iluwe pécēṅ gon šalēk masariya man Moyis laṅ ɛng bakayiti ban ñugēkēn būsūkélūn bēr Urün laṅ.
- 41** Šésü kobere gingór an Būšuwif bēr kēnyó Bēfarisiyeṅ bēr bardēk la bēle.
- 42** Kobiñūn: — Graki yidēkēen, Ar Owodōṅólu Urün ale ñaṅeso ñan loo ewo? Kēnmayaka: — Ar Owodōṅólu Urün ale ocale šan gañamb an Dafid.
- 43** Šésü kobere: — Ɛyi, han gañamb an Dafid owocal. Kono bawo bóyé le fangankoma Genjēm en Urün eṅ Dafid haṅ yókoma Ar Owodōṅólu Urün ale Ar Gaf aróm? Dafid aded:
- 44** Ar Gaf ale Urün of amade Ar Gaf aram ale. Komare: Eñēṅa šató ɛram haṅ ɛmbemēl bēr ibüt būrój bēle. Kak redēko Dafid.
- 45** Dafid amayó Ar Owodōṅólu Urün ale Ar Gaf aróm. Awa, graki okor mēgé Ar Owodōṅólu Urün óróm laṅ šalko? Mangokor mēgé. Gon mangokor mēgé oṅ bawo magelaṅ ar komayó ar šalēk óróm laṅ Ar Gaf aróm.

⁴⁶Gang hérkën gungum, kënómóm yëm. Mënماكordelañ mayaka. Kabiriñ déróm magelañ ar yódekëma mëñün jiñ pur ënmakape ušas lañ.

Macë 23

¹Ñungum Šésü kobere gimug an bal añ ëng bëraya бүрóm bële:

²— Makaramoko man masariya man Urün mañ ëng Bëfarisiyeñ bële jorër Moyis lañ en. Gungum e añüd ënmënpütütürün masariya man Urün man ñugëko Moyis mañ.

³Gungum e ce añüd ëënbimëñün. Danañ ëëndi ngër gang rekënmën le. Kono konri ngër gang enedi le bawo edeyenmën gon ñüdük ëëndi oñ kono bën kidíma mëngedilañ ngër gang rekënmën ëëndi oñ.

⁴Gon harañkënmën ëëndaya masariya man Urün lañ oñ ako e ngër idüñ iparame. Bamëndübén kono bën kidíma mënmëngebaralañ mëdüñ fado šigé.

⁵Gingór an Bүšүwif bër kënyó Bëfarisiyeñ bañal bal bële ënbibëy. Gungum e gon yó gon enedi pur bal bële ënbilu enediyal. Gëngër eyeyen ënmacëmba Urün, ngër kak yéd kënedi ce. Èng ecëmbayenma Urün od, mahapa kënhapa talañ ër gakayiti an Urün gan hólkën añ. Kono bën ban hólkën bën bañ hódük mafarame ëng ban hólkën bërleñ bañ le. Gungum pécéñ riyaldëkën ngër kak pur bal bële ënlu ënde iyi bën hókëma maraya Urün od ëng bërleñ le. Danañ mëbišün kënbisün sobe ipém er binjüm ban këndëna ënmacëmba Urün bañ. Gungum e gëngër bal bële balu kak le, ënde iyi bëjo këmahó maraya Urün od balënga ëng bé le.

⁶Danañ bañal mañëña ofëla lañ lar ënbitëbün bëdiyar la. Gëngër bayë han kunañ lar këënibare bé Bүšүwif ëënikarañe gakayiti an Urün la, lar ënbekor mulu bal bële pécéñ la këñëña.

⁷Gëngër bayë han marse, mafër këbefër bal bële gëngër ecëmayenbe, ënbitëbün. Danañ abepër ënbegeyó makaramoko ce. Gungum pécéñ idiyen bal bële ënbibëyal.

⁸Kono wün, kongemañ ënmënyó makaramoko bawo góyé een. Danañ karamoko üriyé müdëkéën, gungum e Urün od.

⁹Danañ konmayó karamoko ürón le ce sóré ürón ënmatëbünal bawo Sóré üriyé tuñ müdëkéën. Gungum e Urün od. Wum e Sóré ër e han tëñ han urün.

¹⁰Danañ konmañ ënmëngeyó bër gaf bawo Ar Gaf ariyé emën. Gungum e Ar Dónóluko Urün ale.

¹¹Ar yó furedéké ogé ar gaf arón, adëm awum añüd ogé wey'ahól arón.

¹²Ar yó yakëk gaf üróm le, Urün od odiye hañ oñëkëta. Ar yó ñëkëtëk gaf üróm le, Urün od odiye hañ bal bële ënmatëbün.

¹³Šésü kobere makaramoko man masariya man Urün mañ ëng gingór an Bүšүwif bër kënyó Bëfarisiyeñ añ: — Wün manafigi mañ mañ, Urün od omëntampéne déy bawo

écënbaŋ lar eneyê enmëg bal han ilam er Urün la. Wün kidîma mangëënmëg. Danaŋ mangëënbiteb ce ënmëg bër furedéké ënmëg bële.

[¹⁴— Wün manafigi maŋ maŋ, Urün of omëntampéne déy bawo ecëmbayeenma Urün of ëng bindéy bimbiša bal bële ënmënbëy ende, koni bëjo bamalang Urün of, ihinoŋ mëënmalangelaŋ.] Danaŋ mëyüfé këënbüyüfé bësówar bër lëmédeké bëšan bürobün bële haŋ ëënbikan manapulu mónóóbün maŋ. Gungum e Urün of wün owokó mëméy ëng bal bërleŋ le.

¹⁵Wün manafigi maŋ maŋ, Urün of omëntampéne déy. Pur ëëmacot ar furedéké ogé Ašuwif, mënyicuté këënyicuté géy le. Danaŋ mayašëra këënyašëra bëdëb malód man bër mënge Bùšuwif laŋ ëëmacotal. Maňangara këëňangara ëmba la wo en bër furedéké ënlëmbët makašabi maŋ ëngé Bùšuwif. Gëngër ecëmacot ariyé, mëri këënrri haŋ omënkó müňüŋül wün pit. Gungum e wum ñüdük omakó mëméy Urün of han ñukudó ñan gani pit lar omënméy wün la.

¹⁶Urün of omëntampéne déy. Wün bëšëmük een kono ecënkál ecënbidëkën bëšëmük bërleŋ. Edeyeeen hal ale gëngër abesa no ëng kunaŋ ër Urün le odiye jiň, fado ëng madiyelaŋ gon besako odi oŋ, mangomadëkëd. Kono gëngër abesa no ëng batang ban e kunaŋ ër Urün baŋ, aňüd odi gon reko odiye oŋ. Èng mage gungum, omadëkëde.

¹⁷Wün bër mëëntéte bëjo, bëšëmük een. Bóyé hók mëšëb? Batang ban e han kunaŋ ër Urün baŋdi hók mëšëb wala ëmba kunaŋ ër Urün le? Mayedi kunaŋ ër Urün le hók mëšëb bawo batang bingum ogé bamëlëk ganamët an Urün aŋ bawo kunaŋ ër Urün laŋ e? Gungum e kunaŋ ër Urün le hók mëšëb.

¹⁸Edeyeeen ce gëngër hal ale abesa no ëng lar këñmalücün Urün of macadaha la, mangomadëkëd. Kono gëngër abesa no ëng šadaha le, omadëkëde ëng madiyelaŋ gon besalko oŋ.

¹⁹Wün bër mëëntéte bëjo, wün bëšëmük bëjo, bóyé hók mëšëb, šadaha le wala lar këñmalücün Urün of macadaha la? Mayedi lar këñmalücün Urün of macadaha la hók mëšëb bawo bakót la buña le gungum horëk mëgé šadaha ganamët an Urün aŋ?

²⁰Gungum e ar yó besalëk lar këñmalücün Urün of macadaha la, adëm awum abesal lar këñmalücün Urün of macadaha la ëng macadaha man yó hótëkën la.

²¹Ar yó besalëk kunaŋ ër Urün le, adëm awum abesal kunaŋ ër Urün le ëng Urün or dik biliŋ la of.

²²Ar yó besalëk no ëng urün or eenekëŋéye of, adëm awum abesa lar koňëŋa Urün olam la ëng wum Urün kidîma. Šësü kosënd. Kobere makaramoko man masariya man Urün maŋ ëng gingór an Bùšuwif bër kënyó Bëfarisiyeŋ aŋ iyi Urün of obitampéne.

²³— Wün manafigi maŋ maŋ, Urün of omëntampéne déy kongol ër guňüŋüla gon eenedi laŋ. Mayën këëñmayën Urün of farila ër gon masó le. Fado bon mafër bon kënyó mentoŋ ëng fenoy ëng kumin oŋ mayën këëñmayën Urün of farila. Gon majareye hébé eenedi oŋ idiyeen. Kono gon hók majare ëëndi oŋ, gon šalëk masariya

man Urün laṅ eēndi oṅ, mēēngedilaṅ. Ako šalēk masariya man Urün laṅ, eēnbetopēte bērlēṅ balēnga. Danaṅ omēnkañlāl gen bal eṅ. Danaṅ eēnmagedaya Urün od. Masariya man hók majare mungum ce ñūdük eēndaya. Danaṅ konsēb maraya masariya man matébe maṅ ce.

24Wün, eēcnbidükēn ošēt or bēšēmük bēle ihinoṅ wün ce bēšēmük een. Danaṅ mahar kēēnbihar móñóhóm maṅ mēngé laṅ fayēr eēncab le. Kono ēng la wo en maṅogome maṅ mēngé laṅ, eēnbitēbe la. Mangēnbikar. Danaṅ eēnbicēbērēde.

25Wün manafigi maṅ maṅ, eēntampeye déy. Ako een ngēr bēr kēlaṅ mópóti maṅ ēng bimból baṅ han pac tuṅ haṅ omēl kono hara han biliṅ mēngelablaṅ omēl. Gungum e gēngēr eēnlaṅ bimal bēṅ, eēnlaṅ ce makašabi mónón maṅ hara mage bimal bēṅ tuṅ bawo makašabi mungum gen orek tuṅ eēneyidēnūr ēng gen ošilal.

26Wün Bēfarisiyeṅ bēšēmük bējo, eēnlaṅ wey gon e han makašabi mónón. Imbalingum gon eenedi oṅ omēle ce.

27Wün makaramoko man masariya man Urün maṅ ēng gingór an Būsūwif bēr kēnyó Bēfarisiyeṅ aṅ, manafigi maṅ een. Urün od omēntampéne déy. Ako mēndērkēēn ngēr bambenen ban fešēnkēn. Bal bēle gēngēr balu ēndeye iyi ayarar maṅada. Kono han biliṅ acēf mey man bal maṅ ēng bon bērēk boṅ.

28Ngēr kak een wün ce bawo bal bēle gēngēr balu gon eenedi oṅ tuṅ ēndeye iyi bēr cūp een mandēk gang een le kidima, bēr ñūñlūk een. Manafigi een.

29Wün Urün od omēntampéne déy. Manafigi maṅ een bawo eēcnbéy tēṅ tēṅ ēr bambenen lar yekēnkēnbe būsukélūn bēr Urün la. Danaṅ eēcnyēkēnēr lar yekēnkēnbe bal bēr cūp bēle.

30Edeyeen: Ha, bēr alēka büróbé bēle babidam būsukélūn bēr Urün bēle. Gēngēr bigédo bé la watu ūwum mangēbitawedo udam or būsukélūn būwum laṅ. Kak kēēnre.

31Gang eenede ngēr kak le, eēcnmaṅ iyi han bēr damkēbe būsukélūn šóndóbūn šalkēēn.

32Eēnkēñēla gon sakalkēn mēri būfūšēn bürón oṅ. Eēnidam ce no.

33Wün bangalima baṅ baṅ, ēng mage aki Urün od omēnméyē gani han ñukudó.

34Ikéreen. Eēnbidañalēde būsukélūn bēr Urün bēle ēng bēsētük ganamēt an Urün bēle ēng makaramoko man masariya man Urün maṅ han wün ēnmēngēkaraṅ gakayiti an Urün aṅ. Bēr talaṅ eēnbidame. Bēr talaṅ eēnbipingē mat man lēmbēnd laṅ. Bēr talaṅ eēnbelēfe lar kēēnbar wün Būsūwif eēnkaraṅ gakayiti an Urün la. Danaṅ eēnbegedayaye bikón ēng bikón elófidón laṅ.

35-36 Ako remēmēn, bawo eēndiye gungum Urün od omēnméyē wün bēr daro. Mage gen gon eenediye oṅ tuṅ omēnméyēale. Omēnméyē ce gon damkēēnbe wün ēng bēr alēka bürón bēle bēr cūp bēle pécéṅ oṅ. Ar cūp yó damkēēn kabiriṅ Abel haṅ watur Sakari ñañeso ñan Baraši ñaṅ, pécéṅ wün damkēbe. Danaṅ Urün od omēnméyē gon

dámkëenbe búwum oŋ. Wum Sakari land ër kunaŋ ër Urün ɛng lar kënmalücün Urün of macadaha la, la dâmdëkëenma.

³⁷— Wün bër ikón er Šérusalem, ɛcënbidam büsükélün bër Urün bële. Danaŋ ɛcënbidüpür bédanjal bër Urün bële ɛng mahañ haŋ bacës. Sobe fërdëkem ɛmmënbar han no ngër gang kobibar icér ed bëñëso bündóm bëñ obicaŋ le kono wün wok mëenmaŋelaŋ.

³⁸Ikéreen. Urün of okówaye kunaŋ ër wum Urün laŋ loŋo.

³⁹Danaŋ no ce mangëënnilu loŋo haŋ watur yó kënlëmbët makašabi mónón maŋ gen no eŋ. Watu üwum ɛëngedeye: Urün of omađuwéndo ar eyógu uyat or Ar Gaf aróbé Urün laŋ.

Macë 24

¹Awa. Šésü košal han kunaŋ ër Urün. Gang šalko, bëraya büróm bële kënmasana. Kënmare: — Injadá makunaŋ man e han iyanga er Urün maŋ šug yararëk le.

²Šésü kobere: — Mayedi ɛcënlü gungum pécéŋ? Ako reme, bër ibüt bürón bële ɛnyóguwe. Ẹndëtère makunaŋ maŋo pécéŋ haŋ fado igañ édiyé mangobo gang sëndarëk.

³Awa. Šésü ɛng bëraya büróm bële kënyé han ekóm er kënyó Olifiyé. Awa. Bën tuŋ yék la. Gang ñëŋako Šésü, bëraya büróm bële kënmasana dúp. Kënmare: — Iɓapëd wa dër enedëtër kunaŋ ër Urün le. Iɓapëd ce gang ebelangal watur ejebutu ɛng watur ekeca jamani ɛjo le.

⁴Šésü kobiyaka. Kobere: — Ẹënbutélal kašabi bakëmënyüfé ganamët gingum.

⁵Fayër okeca jamani ɛjo le bal kingiriŋ ɛnyóguwe uyat oram laŋ. Ẹndeye iyi bër dójóluko Urün en. Danaŋ bal kingiriŋ ɛnholeye iyi kak kidíma en le.

⁶Ẹënkére gen mübüt man dúp ürón ɛng man bédëb ürón kono akëmënmekëna makašabi maŋ. Añüd ogé mübüt mungum kono fado ñungum konyidé atëk watur okeca jamani ɛjo kongol ër mübüt man eenekér laŋ.

⁷Bal bër elód édiyé bële obitakére ɛng bal bër elód igélüm. Alam ariyé omalapale alam ayélüm obitakër. Fitinar ñëmbé le ogéye sobe. Elód ed odüge jamani laŋ.

⁸Gungum pécéŋ ogéye fayër okeca jamani ɛjo le. Ako e ngër basowël ër edëm. Basowël üwum mage edëm ed kidíma e kono findé e mangolëka odëm le.

⁹Ñungum bal bële ɛnmënmade ɛnbipuwün bëlam bële pur ɛnmëntampén bawo ɛcënehole le. Kenaŋ ɛnmëndame. Bal bër malód man jamani bële pécéŋ ɛnmënkoñe bawo idayayeenem no.

¹⁰Danaŋ bal kingiriŋ ɛnnitëbe maraya. Danaŋ ɛnpuwünüre bën bën han bëlam ɛnbiñawe ɛnbidam. Danaŋ ɛnkoñere bën bën.

- 25** Komkom fëdmëmën gon egé oṅ.
- 26** Gëngër bamënde, “Kamaṅ laṅ ewo Ar Dónóluko Urün ale han ijün, » konyé halaṅ. Mahafërayal tuṅ kënhafeṅrayal. Mage Ar Dónóluko Urün ale e. Ar ekafërayal Ar Dónóluko Urün ale tuṅ e. Wala gëngër bamënde, “Han kunaṅ han biliṅ ewo, » konhole déy gungum.
- 27** Oyõgu or no ar sòluk han Urün géme hal ako e ngër inéṅhél. Mayedi iluwe sáfëliṅal èng sëmëgiṅal ce? Ar kala oluwe. Ngër kak ce ogéye oyõgu oram od. Gëngër miyõgu ce, bal bër jamani bële pécéṅ ènniluwe.
- 28** Sanda üróbé laṅ ako sàlèk: Lar yó e oyeṅ la, la kënyõgu malapa oyaf od.
- 29** Gëngër akucé tampere üwum, kisaṅ giṅal eṅ omüde. Danaṅ fécéme le mangowuḅ. Danaṅ mahor maṅ odótuwe. Danaṅ bon nëgnëg bon e han Urün boṅ odüge.
- 30** Watu üwum bal bër jamani bële ènluwe han Urün gon ènlangal iyi no ar sòluk han Urün géme hal emeyõgu bacale laṅ èng fanga èng ginguḅ gaparame. Bal bër jamani bële èncape haṅ bawo bayéṅ èmbiméyé le.
- 31** Gëngër awuḅ ipaf ed sobe, èmbidaṅale sàṅ yó sàa bëdaṅal bëram bële ènbimad bër salame bële, lar yó lar en jamani laṅ ènbibar ñan ñiyé.
- 32** Mayedi ècënlàng gató an kënyó ganak aṅ, gëngër alèt tuṅ bañas baṅ, ilange watu e le?
- 33** Wün ce gëngër ècënlàng gungum pécéṅ gon fëdmëmën oṅ, ècënlàng mangolëka ogéye le.
- 34** Ako reme, bal bër luk mëfindé mungum bële mangënpat mašës haṅ fayër ogé gungum pécéṅ le.
- 35** Urün or eenekëṅéye od odó èng jamani èjo okecaye. Kono gon reme ogéye oṅ, ogéye tuṅ.
- 36** Sésü kosënd. Kobere: — Magelaṅ hal ar langëk watur emebutu èng mage Baba. Danaṅ bëdaṅal bër Urün bële ce mënlàngelaṅ. Fado no ar sòluk han Urün géme hal mamlàngelaṅ.
- 37** Gungum e bawo mënlàngelaṅ dér emebutu, gëngër mibutu, obikišaṅaye. Gon enedi bal watur emebutu no oṅ góyé e èng gon yéd kënedi bal watur Nowé oṅ.
- 38** Watur Nowé le fayër yõguk mëm man sùbahana maṅ le, bal bële osó èng ošab èng gen mañer tuṅ sopëtedëkën haṅ dér mëgëko Nowé hóngi èr mëngé laṅ.
- 39** Mënlàngëdelaṅ mëm man sùbahana maṅ oyõguwe haṅ watur yõguk sòkëbe le. Ngër kak egé ce obutu or no ar sòluk han Urün géme hal od. Mangënlànga obutu laṅ eme fayër mitumu le.

- ⁴⁰Watur emebutu üwum gëngër ëmbetëk bëšan bühi gang enecém han ufat, ëmmamadë ariyé ëmmatëb ariyé.
- ⁴¹Gëngër ëmbetëk bësówar bühi gang enetün ñan ñiyé, ëmmamadë ariyé ëmmatëb ariyé.
- ⁴²Gungum e kondak déy bawo mëenlangelañ watur emebutu no Ar Gaf arón le.
- ⁴³Gëngër adém ar iyanga ale alangëdo watur owoyögu arek ale gümüd ün, mangodakëdo kono ocëladoye. Danañ mangomatëbdo arek ale omëg ëng fanga han kunañ odeka.
- ⁴⁴Wün ce, kondak déy bawo watur mëenyidéye miyöguwe le emeyögu no ar söluk han Urün géme hal.
- ⁴⁵Œésü kosënd. Kobere: — Èng la wo e ahól ar holeko adém ar iyanga ale ar sétük, mayedi adém ar iyanga ale omatëbale ogé ar gaf ar bühól bër iyanga er wum bële? Gon omatëbale oñ obeyën bühól bële gon masó góndóbün oñ.
- ⁴⁶Gëngër adém ar iyanga ale ayë mañe, ëng amósu, gëngër amatëk ahol ale gang owodi gon sëbalkoma oñ, omalëngale ahól awum.
- ⁴⁷Ako reme, omadine ahól awum ar gaf ar bonjanga bóndóm pécéñ.
- ⁴⁸Kono gëngër ahól awum añüñülük e, ogede kaşabi üróm lañ, “Ar gaf aram ale ilükëguwewo. Mangolang gon emedi oñ. Danañ mangoniméy.”
- ⁴⁹Gungum e gëngër adém ar iyanga ale ayë mañe, obitakale malëf bühól bërleñ. Ogetó. Ogecab ëng bëşab bëfaramë bële. Magegolelañ jiñ yó jiñ.
- ⁵⁰Kono imbalingum adém ale omósuwe dër mayidëñürelañ ahól aróm ale omósu le.
- ⁵¹Èng amósu, omatampéne sobe ahól awum dëróm ngër gang kënbisampén manafigi mañ le. La obo gang owocap gang owotampe sobe sobe.

Macë 25

- ¹Œésü kobifëd bëraya bürom bële sanda le. — Watur emebutu no ar söluk han Urün géme hal, ilam er Urün ed ako egé ngër gon yékëbe mucungutuñ epó mañ. Mucungutuñ mungum emakaca aşan ar eñër ale ëng iyöguwewo han aşiyél aróm. Ar kala gang ñeyéko lampó ër móg le.
- ²Awa. Mucungutuñ mójó man sétük mañ yédëkën. Mójó mañëneñ mëntétëdëlañ.
- ³Man mëntéte mañ këñjë malampó mañ kere hara mënkantarañadëlañ móg müngélüm.
- ⁴Man sétük mañ noñ bakantarañayad. Këñjë ce mabidoñ man móg mañ.
- ⁵Gang lëkak hañ aşan ale matumuwelañ, këbedëk gokëd oñ mucungutuñ mañ. Këndak.

- ⁶Awa. Gingélés aŋ bër batëkëma aŋan bële kënsumu. Kënŋer: «Aŋan ale atumu. Ęënkak. Ęënmakaca.»
- ⁷Mucungutuŋ maŋ pécéŋ kënlügüté. Këndécéd bingó ben malampó beŋ.
- ⁸Man mëntéte maŋ kënbere man sétük maŋ: «Ęënbayüneu laŋ móg. Malampó móndóbé maŋ ŝaŝa oñef.»
- ⁹Kono man sétük maŋ kënbiyaka. Kënbere: «Ó ó. Man müdébe maŋ mangobatëk bé pécéŋ. Ęënyé han bër këyicé móg. Ęënyicu halaŋ.» Awa. Bër mëntété bële kënyé.
- ¹⁰Kono gang yékën ënyicuwégu, aŋan ale ëng bër batëkëma bële kënsumu. Kënmëg han kunaŋ han ofëla or eñër. Mucungutuŋ man sétük man yék la maŋ ce kënmëg. Kënbəŋ ñakan ñaŋ.
- ¹¹Imbalingum man mëntété maŋ kënyógu. Gang sëmken, kënmare aŋan ale: «Ar gaf, Ar gaf, íbabëŋütün ñakan ñaŋ.»
- ¹²Kono aŋan ale kobiyaka. Kobere: «Ako reme, mammënlangaŋ.»
- ¹³Gang fédekobe Ŝésü sanda üwum mëféd hëñëlako, kosënd. Kobere bëraya bürom bële: — Ęcënkérđi gon yékëbe mucungutuŋ man mëntété oŋ? Gungum e ëncëla. Kondak déy bawo mënlangaŋ watur emebutu no ar ŝóluk han Urün géme hal le.
- ¹⁴Ŝésü kobere bëraya bürom bële: — Ilam er Urün ed ako mëndërek ce ngër aŋan ar eyé mañe ale. Fayër yéko le, kobiyó bühól bürom bële. Kobisëbal bon müdeko wum boŋ pécéŋ.
- ¹⁵Ar kala ŝug ër okor masopëte le yëndëkoma. Ariyé komayën muwuli mójó. Ariyé komayën muwuli müki. Ariyé komayën wuli. Awa. Gang yënkobe, koyé.
- ¹⁶Ar ŝotëk muwuli mójó ale koyé kisaŋ. Kogolal bingóti bingum. Koŝot ce muwuli mójó müngélüm.
- ¹⁷Ar ŝotëk muwuli müki ale wum ce koyé. Kogolal bingóti bingum. Koŝot ce muwuli müki.
- ¹⁸Kono ar ŝotëk wuli ale koyé. Kolac gukat. Kofër. Koyom bingóti ban sëbalkoma ar gaf aróm baŋ gukat ër lacëko laŋ.
- ¹⁹Gang lëkak haŋ ar gaf ar bühól büwum ale komóŝu. Kobiyó bühól bürom bële obiñün gen bingóti ban hótünkënma baŋ eŋ.
- ²⁰Ar yëndëko muwuli mójó ale komafëñün muwuli epó. Komare: «Ar gaf, ëñjitëbalëd muwuli mójó. Kandoŋ mecot ce muwuli mójó müngélüm.»
- ²¹Ar gaf ale komabëy. Komare: «Balënga rikëj. Ahól ar yararëk ej. Ar mahole ej. Bawo balënga sopëtekëj gon mayembe oŋ goŋo, ëmmitëbale bünjiñ kingiriŋ. Anelëngal déy. Iyógu igéye ñëlënga laŋ ëng no.»

- 22**Ar yëndëko muwuli müki ale ce ayõgu. Komare ar gaf ale: «Ënjitëbalëd muwuli müki. Kandoŋ mecot ce muwuli müki müngélüm.»
- 23**Ar gaf aróm ale komabëy: «Balënga rikëj. Ahól ar yararëk ej. Ar mahole ej. Bawo balënga sopëtekëj gon mayëmbe oŋ goŋo, ëmmitëbale bünjiñ kingiriñ. Anelëngal déy. Iyõgu wuj ce igéye ñëlënga laŋ ëng no.»
- 24**Ahól ar yëndëko wuli tuŋ ale koyõgu. Komare ar gaf aróm ale: «Ar gaf, milang ikëm. Mamók kemók lar miladë la. Mabar kibar gon masó oŋ lar mipale la.
- 25**Gungum yéŋme ëmba ënjidiyale jiñ gëngër miperdi bingóti ban yënkëjem baŋ. Këmyë. Këmyom wuli le elód laŋ. Këmfërët. Kandoŋ e bingóti ban sëbaldëkëjem baŋ.»
- 26**Ar gaf aróm ale komare: «Wuj, añüñülük ej. Danaŋ afëyéék ej. Edeđ mamók këmmók lar mamladë la. Danaŋ mabar këmbar gon masó oŋ lar mampale la. Awa.
- 27**Bawo kak eme rekëj, ekótëdo bete bingóti bandam baŋ han bank. Gungum e mecotëdo bete ban enetënda han bank baŋ.»
- 28**Kobere bühól bële: «Ëënmakana wuli le. Ëënmayën ar müdëk muwuli mójó bawo ar yó müdëk, ënmaðambe ce omayëmba.
- 29**Ar yó wok mamüdeýelaŋ, fado ñan ñigë ñan müdëko ñungum ënmanaye.
- 30**Ahól ajo maninaŋfayelaŋ. Ëënmaðëk. Ëënmakeð han pac han imüđ ënmatampén halaŋ. Halaŋ owocap gang owotampe sobe sobe.»
- 31**— No ar sóluk han Urün géme hal gëngër mubutu eme, ëng fanga ëfaramë eram le emebutu gang ennëmebat bëdãŋal bër Urün bële pécéŋ. Gëngër mubutu eme, ngër alam emebutu pur milam.
- 32**Urün of obibare bal bër jamani bële pécéŋ yëngën eram ëmbiñawe. Ëng babar, bibibayëtëre ðapak biki ngër gang kobibayëtër ahadac ale mape maŋ ëng bembó beŋ le.
- 33**Bër cüp bële bën mëndërëk ngër mape man hótëko şató üróm maŋ. Bër mage cüp bële bën mëndërëk ngër bembó ben hótëko şamay üróm beŋ.
- 34**Imbalingum no ëmbedeye bër şató eram bële: «Urün of Baba amënduwén duwa ëyekëla. Ëënmëg han ilam idam er yékününrünkömën Urün of gila fayër læcëko jamani ëjo le.
- 35**Gon eenemëgal oŋ bawo watur dëkëdëkem ñémbé le, ëcënneyënëđ gon masó. Watur şarme şare le, ëcënneyënëđ gon micað. Watur yëdëme adiyar le, ëcënnëtopëted balënga.
- 36**Watur hëldëme le, ëcënnikëlütëđ. Watur sëberdëme le ëcënyëđ. Këënnişümëgu. Watur dënkënem han kaso le ëcënyëđ. Këënnişümëgu.»

³⁷Bër cüp bële bër e şató ër alam bële ẽnmayakaye. Ẽnmadeye: «Ar gaf, watur şaa lubeme gang dëkëkëme ñémbé, yënbeme gon masó? Wala idé şarkëj, yënbeme gon icab?

³⁸Idé yéd bemetopëte ngër adiyar? Idé lubeme ga hélkëj mëkél, hélütëbeme yënbeme binjüm edëna?

³⁹Idé hérbe ga sëberkëj, yédëbe bemecëma? Idé hérbe han kaso ej, yédëbe bemecëma? » Gungum pécéj ẽnniñüne bër cüp bële bër e şató ër no pécéj.

⁴⁰No ẽmbiyakaye. Ẽmbedeye: «Ako reme, gon yó rinkëenma araya aram ariyé, fado ogé ar hókëbe mëbékül ale e, no rinkëen.»

⁴¹Imbalingum kobere bër e şamay üróm bële: «Urün of amënduwén dıwa ünñüla le. Ẽenkówa. Ẽenyé han ñukudó ñan gani ñan yékünürünkobe Urün of Ibilisa ẽng bëdñal büróm ñaŋ obiméyal.

⁴²Halaŋ eeneyé bawo watur hëyáلكem le mënnibaradëlaŋ. Gungum e anedëkëd ñémbé kono mënneyëndëlaŋ gon masó. Anedëkëd şare le kono mënneyëndëlaŋ gon micab.

⁴³Meyéd odiyar şóndón kono mënnetopëtedëlaŋ balënga. Migéd mëkél kono mënnékélütëdëlaŋ. Danaŋ metëberéd kono mënyeyelaŋ ẽnneçëma. Danaŋ banedën han kaso kono mënyedëlaŋ ẽnneçëma.»

⁴⁴Bër şamay bële kënmañün: «Ar gaf, idé langëbe amedëk ñémbé hara mabemeyënelaŋ gon masó? Idé langëbe amedëk şare le hara mabemeyënelaŋ gon icab? Idé langëbe eyéd şóndóbé odiyar hara mabemetopëteyelaŋ balënga? Idé langëbe mëkél ej binjüm hara mabemekélütëdëlaŋ binjüm? Idé hérbe gëtëber ej hara mabeyeyelaŋ bemecëma? Idé hérbe bamedën han kaso hara mabeyeyelaŋ bemecëma?»

⁴⁵Ẽmbiyakaye. Ẽmbedeye: «Ako reme, gëngër mënnmadinelaŋ araya aram ar yó ar e, fado ẽng araya aram ar hókëbe mëbékül bërleŋ ale e, no wok mënnidinelaŋ ce.»

⁴⁶Bër şamay üróm bële gungum e bër mage bër cüp bële ẽnyeye han oméy or gani kono bër cüp bële ẽnyeye ẽnwuré ẽng Urün of gani.

Macë 26

¹Gang hëñëlako maşas gungum pécéj, Şésü kobere bëraya büróm bële:

²— Make müki wok fayër ogé ofëla or oyünüté or Urün of. Déróm bal bële ẽnñipuwüne no ar şóluk han Urün géme hal bëlam bële pur ẽnñiping no os or lëmbënd laŋ.

³Gang enecas Şésü ẽng büróm bële, bër gaf bër bësümëd bër macadaha bële ẽng büfüşën bër Büşuwif bële kënbar han kunaŋ ër ar gaf afarame ar bësümëd bër macadaha ar kënyó Kayif ale.

- ⁴Gang barkën, kënšas gang e ënmaðëk Êsü şapol ënmaðam le.
- ⁵Kono bawo ofëla of atumu, bacasëd iyi ëncëla wey ofëla ówum okucé kenañ ënmaðëk. Bawo gëngër bamadëk ofëla lañ kidima iyi bal bële mangobelëngal gindóbün en bawo bade iyi Êsü Ar Dónóluko Urün ale ewo. Gungum e gëngër bamadëk, bal bële ëndiye ibüt hañ ënmekën ofëla of.
- ⁶Awa. Êsü kogé han kunañ ër ašan ar kënyó Simoñ ar yék bandamb han ikón er Betani ale.
- ⁷Gang yéko la, asówar ale komasana ga müðëko kabañ ër bokafa bon şerëk le. Êsü ga ñëñako osó lañ, asówar awum komahoş Êsü bukafa boñ gaf lañ pur omatébüna.
- ⁸Bëraya bër wum Êsü bële gang lukën gon riko asówar awum oñ, këbidógül gindóm en. Kënlapal mëñünür. Èngede: — Gen bóyé le hoşëkoma bukafa boño pécéñ gon fu?
- ⁹Oyicédo mëyicé bukafa bungum ocotaldo bingóti kingiriñ ban obibaraldo bër anek bële.
- ¹⁰Êsü gang langëko gon enecas oñ, kobere: — Konmarela asówar ajo. Gon rikonem oñ ayarar sobe.
- ¹¹Gen bër anek büwum gani en ëng wün. Gungum e watur yó fërkëmën ëënbekore mabara. Kono no mage loño emebo gani.
- ¹²Gon hoşëkonem bukafa oñ goñ komkom onëmeyekënër fayër mecës le.
- ¹³Ako reme, şan yó şaa enbepëd bal bële gindéy genjekëla gindam en jamani ëjo, ënbegepëd ce gonjekëla on rikonem asówar ajo oñ.
- ¹⁴Araya ariyé ar Êsü ar epóng bühi ale Şüdas Isëkariyot yéð kënmayó. Wum haldëk koyë han bër gaf bër bësumëd bër macaðaha.
- ¹⁵Kobere: — Bóyé eennëmeyën gëngër ëmmënpuwün bangaf bindón lañ Êsü? Kënmayaka. Kënmare iyi ënmayëne bingóti ban bimból gon sëkëk mafó masas. Awa. Komañ. Gang mañko, kënmayën bingóti bingum.
- ¹⁶Kabiriñ ñungum Şüdas kolapal mañanga gang e obipuwün Êsü le.
- ¹⁷Awa. Atëk ofëla or ëmburó ër cémüt gon këwugün le. Ofëla ówum lañ ce këgé ofëla or oyüñüté or Urün of. Dërom ñündëkënma Êsü bëraya bürom bële. Kënmare: — Şaa fërkëme beyë bimilügén osó or ofëla or oyüñüté or Urün of?
- ¹⁸Kobiyaka. Kobere: — Èënyë han ikón. Gëngër ëcënmëg, ëënyë han ar emëmënpëd. Gëngër ëcëntëm, ëënmade iyi han iyanga er wum enetó ofëla or oyüñüté or Urün of karamako le ëng bëraya bürom bële bawo atëk watu le.
- ¹⁹Awa. Bëraya bër Êsü bële kënyë. Kënri ngër gang redëkobe wum Êsü le wo. Kënlügé şimañ ër ofëla or oyüñüté or Urün of.
- ²⁰Or şambalkañ of kënsëm Êsü ëng bëraya bër epóng bühi bële.

- 21** Gang enetó, **Êsü** kobere: — Ako reme, ariyé arón obipuwüne no bër hoñkem bële.
- 22** Gang hérkën gungum, këbemekëna makaşabi mañ. Ar kala omageñün **Êsü**: — A! No de? No de?
- 23** **Êsü** kobiyaka: — Ariyé arón ar ebeleş itam éđiyé ale tigi ebepuwün no bër hoñkem bële.
- 24** No ar şóluk han Urün géme hal maşës eme ngër gang ñugédëkën gakayiti an Urün lañ le. Kono ar ebepuwün no bër hoñkem ale oluwe tampere. Ëng ilu şug owotampe le, gon fëcadëk tuñ bakëmarëndo.
- 25** **Şüdas** ar ebipuwün **Êsü** ale komare: — Karamoko, no de? **Êsü** komayaka. Komare: — Éyi. Wuj e déy.
- 26** Gang enetó, **Êsü** komad ëmburó le. Komaşëma Urün of gen ëmburó üwum eñ. Daro kogubür. Kobeyënëra bëraya büróm bële. Kobere: — Ëenkana. Ëënyak. Goño gimal gindam eñ e.
- 27** Imbalingum komad gëngoyf gëmbara eñ. Komaşëma Urün of gen gëngoyf gëmbara güngum eñ. Kobeyënëra.
- 28** Kobere: — Ar kala ocaş. Goño mayël mandam man emede ogéyal gipëd añ land ër Urün of ëng bal bële e. Bal bëyëmbëk emedeyënal mayël mañ mañ ëmbitëbünal hake biññüla ben bën beñ.
- 29** Ako reme, mangëmcaş ce gëngoyf eñ gëñ ëng wün ëng mage watur owolam Urün of Baba jamani ëjo le. Dërom gëngoyf gëmbara gëngaşa eñ eenecabe ëng wün.
- 30** Awa. Kënyüm mulu man ofëla or oyüñüté or Urün mañ. Gang yümken, kënhal. Kënye han ekóm er kënyó Olifiyé.
- 31** Gang sëmken han ekóm er kënyó Olifiyé, **Êsü** kobere: — Daro or şambalkan of wün pécëñ ëënnigürayale ëënnitëş no mól. Gon langalme ëënnigürayale oñ bawo komkom şasëko Urün of gakayiti an wum Urün lañ iyi ëënniyicürayale pécëñ ëënnitëşe le. Urün of ade: Ëmmadame ahadac ale. Kenañ mape man ahadac awum mañ ënyicüreyéye. Kak reko Urün of gakayiti an wum Urün lañ.
- 32** Kono gëngër mecës, mebëte mikal. Meyë han elód er Galilé. Ëënnetëke şalañ.
- 33** Piyer komare: — Muk. No ëng wuj ejeboye. Fado ëng bërleñ pécëñ bamigüral bamitëş, no mangëmmitëş.
- 34** **Êsü** komayaka. Komare: — Ako reme, daro gümiüd ün güño kidîma fayër icér ican ed ofér le, wuj kidîma ëñjiyãëtaye bingut batas.
- 35** Kono wum Piyer kobütélé. Komare: — Muk. Mangëmmiyãëta. Ëng ecëseye, bang ejecëse. Kono mangëmmiyãëta no muk. Bërleñ pécëñ ce kënre ngër kak.

- ³⁶Awa. *Ŝésü* eng bëraya büróm bële kënyé imbalingum lar kënyó *Ŝetésémané* la. Ga yékën la, *Ŝésü* kobere: — *Ëännëña* loño. *Meyeye* halan *ëmmacëmba* *Urün* od.
- ³⁷Awa. *Ŝésü* kobimad *Piyer* eng bëñëso bën *Sébédé* bëñ *Ŝak* eng *Ŝañ*. *Kënbamba* enóng *ŝigé*. *Ŝésü* këmahışa hañ. *Këmekëna* kaşabi üróm le.
- ³⁸Kobere: — *Ëënbo* loño. *Anetowël* han kaşabi hañ ngër emelu ecës. *Kondak déy*.
- ³⁹*Ŝésü* wum kobamba ce enóng *ŝigé*. *Kowucüné* elóđ lañ pur *omacëmba* *Urün* od. *Komaşëmba*. *Komare*: — *Baba*, magelañ gon mekore. *Ëñjedët* tampere ér ememëg ëjo. *Kono* noñ ogé gon fërkëme wuj oñ. *Akëgé* gon fërkem no oñ.
- ⁴⁰Awa. *Ŝésü* kobët han bëraya bësas büróm. *Kobesëk* badak gokëđ. *Kobilügüt*. *Komañün* *Simon* *Piyer*: — *Wün* bësas, bawo bóyé le dakëkëen? *Mañüdelañ*. *Mëenkorelañđi* mabo hañ watu ëjo hara fado *ŝigé* mëëndake?
- ⁴¹*Kondak déy*. *Ëënbo* gang eenmacëmba *Urün* od iyi omënpangan. *Gungum* e gëngër *Ibilisa* amënlókól iyi *ënnitëb* maraya le, mangënnitëb maraya. Han kaşabi amënpër *ëñwakile* kono bimal ben wün beñ atókëraya. *Gungum* emënkómün. *Gungum* e kondak déy. *Ëënmagecëmba* *Urün* od.
- ⁴²Awa. *Ŝésü* kobët gikin añ han yéko *omacëmba* *Urün* od. *Kobütélé* gon *ŝasëđëko* gan sakal oñ. *Komare* *Urün* od: — *Baba*, *ëñjedët* tampere ér ememëg ëjo. *Kono* noñ gëngër añüđ metoro ngër kak, awa ogédo gon fërkëme oñ.
- ⁴³*Kobët* han yékën bëraya büróm. *Kobesëk* gang dakëkën bawo sobe *dëkëđëkëbe* gokëđ oñ.
- ⁴⁴*Kobisëb*. *Mabilügütelañ*. *Koyé*. *Komaşëmba* ce *Urün* od gatasën. *Kobütélé* ngër gang *ŝasëđëko* bingut bañëneñ le.
- ⁴⁵*Imbalingum* kobët gatasën han yékën bëraya büróm. *Kobere*: — *Ëcëndakëdi* ce? *Gór* e gon dakëkëen oñ. *Atëk* watur ennëmepër no ar *şóluk* han *Urün* géme hal bangaf ban bëmekën lañ.
- ⁴⁶*Ëënkál*. *Ëëniyiye*. Ar ebepuwün ale atumu. *Kamañ* şalañ owoyógu.
- ⁴⁷*Ŝésü* gang wok obecësün bëraya büróm bële, *Ŝüdas* ariyé ar bëraya epóng bühi ale kosumu. *Këmaréyëgu* gimug an bal ga müđëkën bëjo madama, bëjo bot. *Bër* gaf bër bësümëđ bër macadaha bële eng bër gaf bër *Büşüwif* bële dõñóludëkëbe ënmađëk *Ŝésü* le.
- ⁴⁸*Fayër* sëmken le, *Ŝüdas* ar fuwünkëbe bëlam *Ŝésü* ale abipëđëđ gimug añ findér ënmalangal ar enedëk ale. *Abedëđ*: — Ar yó şëmame ngër gang këenmaşëmaye karamoko le, awum e. *Ëënmađëk*. *Ëënmañé*.
- ⁴⁹Gang sümken tuñ, *Ŝüdas* komasana *Ŝésü*. *Daro* komare: — *Karamoko*. *Ëmmecëma*.
- ⁵⁰*Ŝésü* komare: — *Ayëndamël*, gon yógukëj idi oñ, idi camcambëc. *Gang* rekoma tuñ ngër kak le, bëşan bër talañ kënmasana *Ŝésü*. *Kënmađëk*.

- 51 Bëraya bër **Êsü** bële ariyé aróbün korëg dama üróm le. Komasañ ganëf añ mot ašan ariyé ar bër yõgudük ënmaðëk **Êsü** bële. Ašan awum ahól ar ar gaf ar bësümëð bër macaðaha yëko.
- 52 **Êsü** komare ar sañkëma ale: — Ibütél dama le gacëmar gindóm lañ bawo ar yó ebibüt bal bële ëng dama, ngër kak enmaðam awum.
- 53 Danañ la wo en bër enëmebara ëng anepër. Milangelañdi ëmmakordo yék móyó Baba pur onibara gen bër ibüt bëram eñ? Danañ obidõñóludo yék bëdañal bër wum Urün bële mugurup epóng müki ënnibara. Gurup kala bëdañal muwuli mójóngiyé ëng makeme müki en.
- 54 Kono gëngër loño ëmmade onibara, mangogé gon şasëko Urün od gakayiti gindóm lañ ogéye oñ. **Êsü** kosënd.
- 55 Kobere bër yõguk ënmaðëk bële: — Bawo bóyé le yõgukëen ëng madama ëng bot ënneðëk no ngër gang kënmaðëk ar bütëkëma alam ale? Karamoko tuñ eme. Dér yó dér yéð mëmënkarañ han iyanga er kunañ ër Urün. Danañ halañ wok mangomënkë/aldo ënneðëk kono watu üwum mëenneðëkëðelañ.
- 56 Gon mëenneðëkaldelañ watu üwum oñ pur ogéyal gon ñugëkën büsükélün bër Urün bële gakayiti an Urün lañ ganamët gandam añ oñ e. Gang hëñëlakobe mare **Êsü** ngër kak le, bëraya büróm bële pécéñ këngür. Kënmasëb.
- 57 Awa. Bër ðëkëkëma **Êsü** bële kënmañé han Kayif ar gaf afarame ar bësümëð bër macaðaha ale pur omañawe. La bardëkën la ce büfüsén bër Büşüwif bële ëng makaramoko man masariya man Urün mañ.
- 58 Kono Piyer maraya yéð komadaya **Êsü** ginadëb. Koyë han biliñ ër iyanga er ar gaf afarame ar bësümëð bër macaðaha olang gang enmañawe **Êsü** le. Koyë. Këññëña ëng bëşëla bër iyanga bële olang gang ekucé ñawure ër **Êsü** le.
- 59 Gang ñóyukënma **Êsü** han ñawure, bër gaf bër Büşüwif bële pécéñ kënbiñangara bër ënmakafal bawo abepër ënmaðam.
- 60 Kono mënbecotëðelañ bawo madidelañ gon ënmaðamal maðamal. Bëyëmbëk hafaldëkëma **Êsü** kono bën pécéñ mage gon góyé şasëðëkën. Ar kala koşas to. Ar kala koşas to. Daro bühi kënyõgu.
- 61 Kënre: — Ašan ajo bimakér gang owode iyi okore marëtër kunañ ër Urün le kono loño ëng make matas tuñ obütéle kunañ üyélüm.
- 62 Kono **Êsü** mabiyakadelañ jiñ yó jiñ. Imbalingum ar gaf ar bësümëð bër macaðaha ale kohal land ër gimug an bal büwum pécéñ. Daro komañün **Êsü**. Komare: — Wuj, mangibiyakadi gon enecas ganamët an wuj oñ?
- 63 Kono **Êsü** mamayakayelañ jiñ yó jiñ. Kobo ga mómko yëm. Ar gaf ar bësümëð bër macaðaha ale komare ce: — Ebesa, wuj ëng Urün or ebewurnén bal od, ibapëð ëmba Ar Dõñóluko Urün ale ej, gungum e ëmba ñañëso ñan Urün ej.

⁶⁴Ŝésü komayaka. Komare: — Éyi, ñungum eme. Danaŋ loŋo emëmënpëd wün pécëŋ iyi ëënniluwe no ar sôluk han Urün géme hal gang ebelam ëng Urün or hókëma mafanga jiñ kala od gang ñëŋame eñüt etó er wum. Danaŋ ëënniluwe ce gang emebutu bacal laŋ pur ëmbiñawe bal bër jamani bële pécëŋ. Déróm eenelang ñañëso ñan Urün eme le.

⁶⁵Gang hérko ar gaf ar bësümëd bër macadaha ale gungum, košek gangaba üróm ër dënadëko le bawo amagéyal sobe gon reko Ŝésü oŋ iyi ñañëso ñan Urün ewo le. Daro kobere: — Bëšede bër bóyé eeneñangaye ce? Ècënmakére gang woko mamekën uyat or Urün od le gang owode iyi wum Urün ewo.

⁶⁶Aki rekëen? Bëñawe bële pécëŋ kënre iyi amekën uyat or Urün od. Danaŋ ëcës ed ñüdekëma.

⁶⁷Kënmalapal masëpal. Kënmasün igas laŋ. Ènmagecëng.

⁶⁸Daro ënmageñün: — Wuj, ëng Ar Dóŋóluko Urün ale ej, ibapëd wa ar šëngëkëme kidima ale. Gungum e obamëlal iyi Ar Dóŋóluko Urün ale kidima ej.

⁶⁹Piyer la wo wodëko han iyanga er ar gaf ar bësümëd bër macadaha. Ŝungutuŋ ühól ër yédük la le komasana Piyer. Komare: — Wuj ce bang yékëen ëng Ŝésü ër sôluk han elód er Galilé.

⁷⁰Kono Piyer koyá yëngën üróbün pécëŋ. Kobere: — Mammalangelan ar ejede ale.

⁷¹Gang yakakobe, Piyer koyé han ñakan ñan iyanga. Ŝungutuŋ ühól üyélüm ce komalu. Kobere bër yék la bële: — Ašan ajo ëng Ŝésü ër šalëk han ikón er Nasaret yédëkën.

⁷²Kono Piyer koyá ce. Kobesa wum ëng Urün od mamalangelan.

⁷³Malëkayelan ce bër yédük la büyélüm kënmasana Piyer. Kënmare: — Wuj tigi araya ariyé aróm ej bawo ngër ar Galilé ejecas ngër wum.

⁷⁴Piyer kobesa: — No ëng Urün od mammalangelan ar eenede ajo. Ñungum ñungum kisaŋ icér ican ed kofér.

⁷⁵Piyer kohuyüt gon redëkoma Ŝésü oŋ iyi fayër opér icér ican ed le, omyáëtaye bingut batas. Piyer gang huyütëko gungum, kisaŋ košal han pac. Košap sobe bawo amatowël sobe han kašabi gon yáëtakoma Ŝésü oŋ.

Macë 27

¹Ipašal eŋ holhol püŋ bër gaf bër bësümëd bër macadaha bële ëng büfüsën bër Büşuwif bële kënhap ënmađam Ŝésü le.

²Kënmahap Ŝésü ëng gingó. Kënmaŋé han Pilat pur omañawe. Pilat üwum alam ar sëbalkën Bër Rom obilamal Büşuwif yédëko.

- ³Ŝüdas ar fuwünkêbe bêlam bër Bûşuwif bêle Ŝésü ale, gang luko iyi ênmađame Ŝésü le, kolëmbët kaşabi le. Koyê han kunaŋ êr Urün lar yédêkên bêsümêđ bër macađaha êng büfüşên bër Bûşuwif la pur obimaş bingóti ban yicalđêkênma Ŝésü baŋ.
- ⁴Kobere: — Êmmamékünün Urün of bawo êmmênpuwün ar mañüde ênmađam ale. Kënmayaka. Këmare: — Mabahajuwelaŋ ganamët gingum. Wuj rik.
- ⁵Ŝüdas kolëng bingóti baŋ kunaŋ êr Urün laŋ. Daro koşal. Koyê. Kohap gingó eŋ egula laŋ. Daro kohaŋa. Koşês.
- ⁶Bër gaf bër bêsümêđ bër macađaha bêle kënmađara bingóti bingum. Kënre: — Bingóti baŋ baŋ şinji ar mayël man hal e. Gungum e mañüdelan ênpër han kes êr bingóti ban kunaŋ êr Urün. Gon reyalkên ngër kak oŋ bawo êng bingum yobedêkênma Ŝüdas obibara ênmađam Ŝésü.
- ⁷Kênşas iyi ênyic ufat or abéy ar bingunjë. Ufat ówum laŋ e ênbegeyekên bêdiyar bêle êng balëm.
- ⁸Gungum e bawo êng bingóti ban yobeyalkên ênmađamal Ŝésü baŋ yicalkên ufat ówum, gungum sapalkên ufat ówum ufat or mayël. Ngër kak kënyó haŋ daro gang emeñug gakayiti an gaŋ.
- ⁹Asükélün ar Urün ale Ŝéremé acasêđ komkom êndiye gungum. Ade: Bamađ bingóti baŋ bimból mafó masas, şinji ar maŋkên bal Bër Isërayel bêle ênmayical.
- ¹⁰Kënyical ufat or abéy ar bingunjë ngër gang rekonem Ar Gaf ale Urün of le. Bawo bayical ufat ówum, agêđ gon reko Ŝéremé oŋ.
- ¹¹Awa. Bër gaf bër bêsümêđ bër macađaha bêle êng büfüşên bër Bûşuwif bêle kënmaŋé Ŝésü han alam ar Bër Rom ar kënyó Pilat pur omañawe. Gang ñêkênma, Pilat komañün Ŝésü: — Alam ar Bûşuwif dej? Ŝésü komayaka: — Kak rekêj.
- ¹²Bër gaf bër bêsümêđ bër macađaha bêle êng büfüşên bër Bûşuwif bêle ênmagetoñe Ŝésü iyi amekên kingiriŋ kono Ŝésü mabiyakadelaŋ.
- ¹³Imbalingum Pilat komañün Ŝésü. Komare: — Megekérlanđi bon enmede rikêj boŋ?
- ¹⁴Kono Ŝésü mamayakadelaŋ jiñ. Kobo ga mómkó. Gungum këmahişanşa sobe Pilat bawo mamayakayelaŋ le.
- ¹⁵Awa. Ofëla or oyüñüté or Urün kala Pilat mësêbüt yêđ komatêbüt ar kaso ariyé. Ar yó rekênma bal bêle omatêbüt, awum yêđ kotêbüt.
- ¹⁶⁻¹⁷Awa. Bal bêle kënbar han Pilat. Gang barkên, Pilat kobiñün: — Loo fêrkêmên êmmatêbüt? Barabasdi wala êmba Ŝésü êr dõŋóluko Urün? Watu üwum la wo yédêko han kaso ar yêđ këneyó Barabas. Bal bêle balangêđ guñüñula on riko haŋ dênalkênma han kaso oŋ.

- 18**Gon ñunaldëkobe Pilat ngër kak oñ bawo alangëd iyi bër gaf bër bësümëd bër macadaha bële módógülal tuñ ebedógülal gen Sésü eñ. Gungum fuwündëkënma Pilat omañawe kenañ omañam le. Mage bawo amekën le fuwündëkënma.
- 19**Pilat watur ñëñako lar kobiñawe bal la, asówar aróm ale adañalëd sóndóm iyi akomasoro mëriyal jiñ ašan ar cüp awum bawo wum asówar sobe sampedëko gümüf üñ gonëkëd lañ ganamët an ašan awum añ.
- 20**Pilat amapëred omatëbüt Sésü. Kono bër gaf bër bësümëd bër macadaha bële ëng büfüsën bër Büsüwif bële kën bifang gimug an bal ënmayaka Pilat iyi Barabas fërkëbe obitëbütün le. Iyi ënmañam Sésü fërkëbe.
- 21**Gungum e gang ñünkobe Pilat ar šaa fërkëbe obitëbütün ce, kënmayaka iyi Barabas fëcalalkëbe obitëbütün.
- 22**Pilat kobiñün: — Sésü ër eeneyó Ar Dónóluko Urün ale, bóyé emamadiyal? Kënmayaka. Këmare: — Imaping os or lëmbënd lañ.
- 23**Pilat kobiñün: — Bóyé mekenko? Kënbamb mañer: — Imaping os or lëmbënd lañ.
- 24**Pilat ga luko nañfa ër obamb mañasal magelañ, dñañ ce bal bële eñereralen sobe le, komad mëngé mañ. Kolaba yëngën üróbün iyi gëngër bamadám Sésü, bën rik déy mage wum. Kobere: — Ëng ašan ajo acës déy, ogé wün rik mage no rik.
- 25**Bal bële pécéñ kënmayaka. Këmare: — Bimañ bé rik, bé éng bëñëso bündóbé bëñ.
- 26**Awa. Pilat kobisëbütün Barabas han kaso. Daro kobere masordâš mórdóm mañ iyi ënmamad Sésü ënmalëf ëng binguš. Gang lëfëkënma, kobifuwün masordâš mañ ënmaping os or lëmbënd lañ.
- 27**Masordâš man Pilat mañ kënmañé Sésü han iyanga er wum Pilat. Gang sëmken, kënbiyó ce masordâš man wodëk gingór an bën mañ.
- 28**Gang sëmken, kënmadënüt Sésü binjüm bañ. Kënmadën gangaba gambara añ ngër gan kodëna alam le.
- 29**Kënmañ müli man gat an makóš. Këndap ngër šangap ër alam. Daro kënmañangap gaf lañ. Kënmañuwün ošët of eñüt etó lañ ngër gang komüde alam ale. Kënsütén madëkëla mañ enóng indóm ënmatëbün. Kënmalapal madëšal. Ëngedak küdüt üróm ngër gang këndak küdüt ër alam le. Ënmagede: — Bemecëma wuj alam ar Büsüwif.
- 30**Ënmagetëpal. Kënmahana ošët of. Ënmalëfal gaf lañ.
- 31**Gang hëñëlakënma madëš ngër kak le, kënmadënüt gangaba gambara añ. Kënmañët madën binjüm bindóm bañ. Imbalingum kënmalëc. Kënmañé ënmaping os or lëmbënd lañ.
- 32**Masordâš mañ gang šalkën ikón lañ, kënfëd ëng Simoñ. Han ikón er Siren sóluđuko. Gang fëdëkën ëng Simoñ, kënmañarahañ iyi odamba os or lëmbënd or Sésü of.

- ³³Kënmañé Êsü gunand on kënyó Golgota lañ. Koto ér uyat or Golgota le gon e oñ iyi «lar mëndërek ëng hekëd ér gaf.»
- ³⁴La këmayën Êsü ocañ gëngoy'ën barërkën ëng bomeša bon obayët basowël boñ. Kolókól maşab kono gang lókólko, mamañdelañ maşab.
- ³⁵Masordâş mañ këmafing os or lëmbënd lañ. Kënhënüt os ówum. Kënrëd. Imbalingum kënlókól ëng bët ënlangal ëmba loo ecot binjüm bindóm bañ.
- ³⁶Imbalingum këññëña. Ënmagecëla Êsü.
- ³⁷Kënmañ gakayiti añ. Këññug gakayiti lañ gon mekënko hañ ñüdük ënmañam oñ. Daro kënfing os or lëmbënd lañ tēj ér gaf ér Êsü. Ako ñugëdëkën gakayiti lañ: «Ajo e Êsü alam ar Bûşuwif ale.»
- ³⁸Kënbifing ce dup ér Êsü bër ibüt bër alam bühi. Ariyé ale şató, ariyé ale şamay fingëdëkënbe.
- ³⁹Bal bër ekucénür dup la bële mëşër yéď kënmacér gëngër batëm dup ér wum Êsü.
- ⁴⁰Ënmageďës: — Hé, wuj redëk iyi edëtëre kunañ ér Urün le iyi loño ëng make matas ibutélal kunañ üyélüm. Ëng ñañëso ñan Urün ñañ tigi ej, idişu os or lëmbënd lañ epeyënaya.
- ⁴¹Bër gaf bër bësumëd bër macađaha bële ëng makaramoko man masariya man Urün mañ ëng büfüşën bër Bûşuwif bële la wo yékën la. Bën ce maďëş yékënma Êsü. Ëngecas bën bën.
- ⁴²Ëngede: — Abepeyën bal büyélüm kono mangokor maFeyën aya gaf üróm le. Gëngër alam ar Bër Isërayel ale kidıma ewo, odişu jóni os or lëmbënd lañ. Gungum e obamëlal alam ar Bër Isërayel kidıma ewo le.
- ⁴³Amahole Urün od. Gungum e añüd Urün od omapeyëndo jóni ëng amapër bawo ade ñañëso ñan Urün ewo le.
- ⁴⁴Bër fingëdëkën şató ëng şamay ér Êsü bële ce mëşër yéď kënmacér Êsü.
- ⁴⁵Awa. Këgé imüď elóď ed'pécëñ kabiriñ giñal en gaf han giñal en mütüñ.
- ⁴⁶Gang sëkëk giñal en mütüñ, Êsü koñer gaparame mande man Ébërë lañ. Kore: — Eloyi, Eloyi, lema sabaşëtani. Gungum e: Urün oram, Urün oram, bawo bóyë le sëbüñkëjem?
- ⁴⁷Bër talañ bër yék la bële bawo mënfameyelañ gon reko oñ, këñre: — Ëënmakér. Éli asükélün ar Urün ale owoyó.
- ⁴⁸Kisañ ariyé aróbün komad bon dukuñ dukuñ boñ. Kogür. Kofiş os lañ. Koñëmb wenegër lañ. Daro komayélün Êsü iyi oyóş ocañ.
- ⁴⁹Bërleñ kënmare: — Ëëñecëlaye. Ëëñiluweye gëngër Éli oyóguwe omapeyën.

- 50⁵⁰Ŝésü kobët koŋer ce gaparame. Gang ŋerko, daro kolëm.
- 51⁵¹Ñungum Urün of kori haŋ ginjüm an hótündëkën land ër kunaŋ ër Urün aŋ kësëk caw. Kabiriŋ han tën haŋ han güd góyé ŝaŋ, góyé ŝaŋ. Elód ed kërüg. Mahañ maŋ kélé.
- 52⁵²Bambenen baŋ këbaŋëta. Urün of kobihënüt bal büróm bër ŝësëk bële kingiriŋ ënbët muwuré.
- 53⁵³Kënŝal bambenen laŋ. Gang halko Ŝésü ecës laŋ, bër halëk gambenen bële bayéd han ikón er Ŝérüsalem. Gang sëmken, bal kingiriŋ baбилu.
- 54⁵⁴Awa. Ar gaf ar masordâs man Bër Rom ariyé ëng masordâs maŋëneŋ man yékëma mašëla Ŝésü maŋ ga lukën elód ed adüg ëng pécéŋ gon yék oŋ, kënyëŋ. Kënre: — Ašan ajo héyém ër Urün tigi yédëko.
- 55⁵⁵Bësówar kingiriŋ ce la wo yékën ënmageŋada Ŝésü ginadëb. Kabiriŋ han elód er Galilé, marayara yéd këmdayara ënmagebara gon yó gon owodi.
- 56⁵⁶Land ër bën la wo yékën Mari ër ŝalëk han ikón er Magëdala ëng Mari lüm ar Ŝak ëng Ŝose, awa ce lüm ar bëŋëso bën Sébédé.
- 57-58⁵⁷⁻⁵⁸La wo yéko ašan afarame ënmayó Ŝosef. Han ikón er Arimaté sóluduko. Wum ce araya ar wum Ŝésü yédëko. Ga müdük, Ŝosef üwum koyë han Pilat iyi omayën gimal en Ŝésü eŋ omayekën. Pilat kobere büróm bële ënmayën. Kënmayën.
- 59⁵⁹Ŝosef komad gimal en Ŝésü eŋ. Koféd kasanké laŋ.
- 60⁶⁰Daro komafër gambenen laŋ. Gambenen gungum lacëdëkën komkom gangaŋ gaparame laŋ. Gungum e ëng alëm Ŝosef iyi ënmayekën la. La yekëndëkënma Ŝésü. Gang hótëkoma wum Ŝésü la, kohüdümüt gangaŋ gaparame opóŋal ñakan ñan gambenen ñaŋ. Koyë.
- 61⁶¹Mari ër ŝalëk han ikón er Magëdala ëng Mari ërleŋ la wo ñëŋadëkën lar yekënkënma Ŝésü la dúp ër gambenen.
- 62⁶²Oke ogé dër kënŝata BÛsüwif of yék. Déróm mëngolegolelaŋ. Déróm bër gaf bër bësuméd bër macadaha bële ëng Bëfarisiyeŋ bële kënyë han wum Pilat.
- 63⁶³Kënmare: — Bikuyüt jiñ. Ñan wodëko ga wuréko Ŝésü laŋ, akaféd. Kore iyi ëng acës ëng atëk make matas, okale ecës laŋ ce obët muwuré.
- 64⁶⁴Gungum fërkëba ibidaŋal masordâs maŋ ënyë ëncëla gambenen aŋ haŋ okucé make matas mungum. Bawo ëng mage gungum, bëraya büróm bële ënyëye ëndëka gimal gindóm eŋ, kenaŋ ënbipëdüré bal bële iyi Ŝésü akal ecës laŋ le. Bingaf bingum e okó müñüŋül ëng ben sakal beŋ le.
- 65⁶⁵Pilat kobere: — Eënbimad masordâs maŋ ënyë ënmëncülén gambenen aŋ.

⁶⁶Awa. Kënyê. Kënri findé gangañ laŋ hal akorët gangañ gingum le. Kënbehót la masordâs maŋ ëncëla.

Macë 28

¹Gang hucék dër kënşata Bûşuwif, ipaşal eŋ anapas aŋ holhol ëŋ Mari ër şalëk han ikón er Magëdala ëng Mari ërlenŋ kënyê han gambenen ënlókól gambenen aŋ.

²Ga sëmken, elód ed kërüg sobe bawo adañal ar Urün ale añükütëgu. Koyê. Kohüdümüt gangañ an ñakan ñan gambenen aŋ. Koñëŋa yék gangañ laŋ.

³Igas ed ako yék muwub ngër injëljel. Binjüm bindóm baŋ ako feşëdëk lët.

⁴Masordâs man kësëla gambenen maŋ kenyéŋ haŋ këbebo mërüg tuŋ. Ako yédëkën ngër bër şësëk.

⁵Adañal ar Urün ale kobere bësówar bële: — Konyéŋ. Milang Şésü ër fingëdëkën os or lëmbënd eeneñanga.

⁶Magelaŋ loŋo. Eëñŋada lar hótëdëkënma la. Akal. Abët muwuré ngër gang redëko okale le.

⁷Eënyê camcambëc. Eëñbipëd bëraya büróm bële iyi abët akal adóng han elód er Galilé. Ngër eëñmatëk halaŋ. Eëcënkërđi?

⁸Awa. Bësówar bële kënhówa gambenen laŋ camcambëc gang yëñkën, danaŋ ce gang lëngalkëbe haŋ. Këngür ëñbipëd bëraya bër Şésü bële.

⁹Gang eneyê, Şésü kobişañëta bësówar büwum. Kobeşëma. Kënmasana. Kënmadëk masapar laŋ. Kënma bëy ngër Urün.

¹⁰Şésü kobere: — Konyéŋ. Eënyê. Eëñbipëd bübülëmul iyi ënyê han elód er Galilé. Eëñnetëke şalaŋ.

¹¹Bësówar bële gang eneyê, masordâs man kësëla gambenen man talaŋ këñhal. Kënyê han ikón. Këñbifëd bër gaf bër bësümëd bër macadaha bële gon yékëbe oŋ pécëŋ.

¹²Gang hérkën gungum, bër gaf bër bësümëd bër macadaha bële këñbar ëng büfüşën bër Bûşuwif bële. Kënşas gon ëndi oŋ. Këñbiyó masordâs maŋ. Këñbeyën bingóti kingiriŋ. Këñbere iyi ëndi gon yó rekënbe ëndi oŋ.

¹³Këñbere: — Gëngër bal bële bamëññün gen gimal en Şésü eŋ, eëñbede iyi bëraya büróm bële yédëk gümüf gümüf. Këñmad. Këñŋé watur dákëbe le.

¹⁴Gëngër alam ar Bër Rom ale akér ecëndak, bidiye fere haŋ mangomëñmëy.

¹⁵Masordâs maŋ këñmaŋ. Këñmad bingóti baŋ. Kënri ngër gang rekënbe bëlam bër Bûşuwif bële le. Haŋ daro Bûşuwif bële edeyen iyi Şésü makaldëlaŋ ecës laŋ iyi bëraya büróm bële rekadëk gimal en wum Şésü eŋ.

¹⁶Bëraya bër Šésü bër epóng ariyé bële kenye han elóđ er Galilé han ekóm er redëkobe Šésü ënye.

¹⁷Gang sëmken lukënma, kënmaëy ngër Urün. Kono bër talañ mabemëldëlañ iyi wum kidima e le.

¹⁸Šésü kobere: — Urün od sëbalkem ëmbilamal pécëñ bër e han urün ëng bër e han elóđ šaño bële.

¹⁹Gungum emëmëndañal ënye han jamani pécëñ. Eënpëdüré bal bër jamani bële pécëñ gindéy genjekëla gindam eñ hañ bën ce gëngër bakér, ëngé bëraya bëram. Kenañ eënbëñëmb uyat or Baba lañ ëng uyat or no ñañošo ñóndóm lañ ëng uyat or Genjëm en Urün lañ.

²⁰Eënbifara gang e ënkor maraya gon haraņmëmën oñ pécëñ le. Danañ eënläng ce bang eene ëng wün ëng bëraya bër eyógu imbalingum bële kabiriñ daro hañ dër ekeca jamani ëjo.

Mark

Mark 1

- ¹Ako sakalék gindéy' genjekëla gen Héyém ér Urün eḡ gungum e Šésü Ar Dónóluko Urün ale.
- ²⁻³Alëka Ésayi asükélün ar Urün ar alëka ale añugëd gen gindéy' genjekëla gungum eḡ. Gon ñugëko oḡ, gon rekoma Urün Héyém oḡ ñugëko. Gungum e Urün od komare Héyém: Ikérné gon hašabime oḡ. Emmadaḡale ar omidungün omiyékünürün gangam an ejejeyal aḡ. Adaḡal awum noḡ han ijün owodí. La obegeyó bal bële, obegede ënyekëner gangam an ejejeyal wuj Ar Gaf aróðün aḡ. Kak redëkoma Urün od Héyém.
- ⁴Awa. Adaḡal Ar Dónóluko Urün awum Šaḡ añëmb ale yéd kënmayó. Han ijün didëko. Danaḡ bal bële eyé yédëkën sóndóm šalaḡ. Gëngër batëm, Šaḡ ipëd yédëkobe gon ñüdük ëndí haḡ ënpeyal oméy' or Urün laḡ. Obegede: — Eënlëmbët makašabi maḡ gen biññüla ben eenedi eḡ. Kenaḡ ëëntëb mëri. Gëngër ëcënlëmbët makašabi maḡ, ëcëntëb mëri, ëmmëññëmbë mëngé laḡ. Gëngër ëcëndí gungum, Urün od omëntëbüne hake biññüla ben wün beḡ.
- ⁵Bër elód er Šüdé bële pécéḡ ëng bër ikón er Šérusalem bële pécéḡ mayé yéd kënëye han Šaḡ. Gëngër batëm, mërértén yéd kënmadértén Urün od tengët gon mékününkënma oḡ. Awa. Gëngër bamadértén, kenaḡ Šaḡ obeñëmb han bühëb ér Šurdeḡ.
- ⁶Awa. Šaḡ üwum binjüm bindóm baḡ móboy man ñogome maḡ baldëkën. Danaḡ gateba an ganar an gikéy' yéd kotëba. Danaḡ ßingór beḡ ëng maḡana manjekëla maḡ yéd kotó han ijün halaḡ.
- ⁷Bal bële gëngër bayé han Šaḡ, mëfëd yéd kobepëd. Obegede: — Imbalingum oyóguwe ar hókem no sobe ale. No kidima mañüdeðelaḡ fado migé ahól aróm bawo sobe hucérbe.
- ⁸No mëngé laḡ tuḡ emëmëññëmb. Kono ar eyógu imbalingum ale awum Genjëm en Urün laḡ omëññëmb. Kotor oñëmb or Genjëm en Urün ówum gon e oḡ ar eyógu imbalingum ale odiye haḡ Genjëm en Urün eḡ oyógu odí órón laḡ.
- ⁹Ñungum Šésü han ikón er kënyó Nasaret yédëko. Nasaret han elód er Galilé yék. Awa. Kohal. Koyé han Šaḡ omañëmb le. Šésü gang sëmko, Šaḡ komañëmb han bühëb ér Šurdeḡ.
- ¹⁰Gang ñëmbëkoma, Šésü kofërëta bühëb laḡ. Kohéjé. Kolu urün od gang baḡëtak. Kolu Genjëm en Urün eḡ gang eñkütégu óróm laḡ mëndër idabal.
- ¹¹Kenaḡ Urün od komare Šésü: — Ñañëso, ëmñiḡal. Danaḡ anelëngal sobe gen wuj eḡ. Ngër kak yédük oñëmb or Šésü od.
- ¹²⁻¹³Awa. Gang ñëmbëkoma Šaḡ Šésü, kisaḡ Genjëm en Urün eḡ komamad Šésü. Komaḡé han ijün. Ijün igum la wo yédëkën bonëk. Watu üwum bëdaḡal bër Urün bële

masopëte yéd kënmatopëte Šésü. Šésü kobo han ijün la make mafó mala. Nñungum Ibilisa malókól yéd komalókól Šésü ëmba omamékününe Urün od, kono atókaléd Ibilisa.

14 Imbalingum alam ar yéd këneyó Érod ale komadëk Šaṅ. Komadën han kaso. Gang dëkëkoma dënkoma han kaso, Šésü koyë han elód er Galilé. Gang sëmko la, kobiféd bal bële gindéy genjekëla en Urün eṅ.

15 Kobere: — Watu le atëk. Šaša olam Urün od jamani ëjo laṅ. Gungum e ëenlëmbët makašabi maṅ gen biññüla ben eenedi eṅ. Danaṅ ëenhole gindéy genjekëla gen ilam er Urün eṅ.

16 Awa. Šésü kohucé han géy ër kënyó Galilé. Gang owoyáfa géy üwum, kobesëk bërgibulum bühi Simoṅ ëng André gang eneñad majala man bën maṅ han géy ënbedëkal ohal od.

17 Šésü kobiyó. Kobere: — Èëntëb gole ër dëkëkëen üwum. Èënnidéyëgu. Danaṅ ëmmënkarane gang e ëenbiṅoyu bal bële šandam le.

18 Simoṅ ëng André kënmaṅ kisaṅ. Kënsëb majala món dóbün maṅ la. Këngé bëraya bër Šésü.

19 Awa. Šésü kohucé enóng šigé. Gang hucéko, kobesëk ce bërgibulum bühi Šak ëng Šaṅ. Süm üróbün Sébéde yéd kënmayó. Hóngi ër mëngé laṅ yédëkën gang eneyekëner majala món dóbün maṅ.

20 Šésü gang lukobe, kobiyó. Kobere: — Èënnidéyëgu. Awa. Kënmaṅ. Kënbisëb süm ëng bër këmagólén wum süm bële la. Kënmaraya Šésü.

21 Awa. Šésü ëng bëraya büróm bële kënyë han ikón er kënyó Kapernüm. Dër dambata Šésü koyë obikaraṅ Būsüwif bële han kunaṅ ër kënbar ënkaraṅ gakayiti an Urün.

22 Bër yék la bële abikišañad gon harañkobe Šésü oṅ bawo mage ngër makaramoko man masariya man Urün maṅ yékobe maharaṅ. Bën gopëdal tuṅ yéd kënbekaraṅ bal bële, kono Šésü gon sëbalkoma Urün oṅ kidima yékobe maharaṅ.

23 Awa. La yédëko ce ar mëgëko ayüf ale.

24 Gang obekaraṅ Šésü bër e la bële, ar mëgëko ayüf awum koṅer. Komare Šésü: — Šésü, wuj ar Nasaret, ibatëb. Edët fanga üróbé ledi yögukëj? Èmmilang déy. Ar mëlëk ar dóṅóluko Urün ej.

25 Šésü komare ayüf ale: — Emóm. Ical óróm laṅ.

26 Ayüf ale komayüngür sobe ašan ale. Daro košal or ašan laṅ gang owonjeraya.

27 Bër yédük la bële pécéñ këbihišaña sobe. Èngede bën bën: — Ha! Fado büyüf bële gëngër abede ëncal or bal laṅ, mašal kënšal. Danaṅ ašan ajo akor déy maharaṅ. Gon

mëeniñakeyelaŋ mëhére owokaraŋ. Ngër ar sëbalko Urün obikaraŋ bal kidima owokaraŋ.

²⁸Kisaŋ bër elód er Galilé bële pécéŋ kënlang gon riko wum Šésü oŋ.

²⁹Awa. Šésü ëng bëraya büróm bële kënšal han kunaŋ ër kënbar Bûšuwif ënkaraŋ gakayiti an Urün. Kënyê kisaŋ han kunaŋ ër Simoŋ ëng André.

³⁰Awa. La wo yékën ce la ayarambën bër Simoŋ. Danaŋ mëngedëkor. Ganëk dëkëdëkébe. Danaŋ abidutalëd sobe. Gang sëmko Šésü tuŋ, kënmafëd kak iyi ayarambën bër Simoŋ mëngekor.

³¹Awa. Šésü koyê han dákëkën. Kobedëk eñüt laŋ. Kobihënüt. Kënfak kisaŋ. Kënhal. Kënbilügén.

³²⁻³³Or šambalkaŋ od gang mëgëk giñal eŋ, bër ikón bële pécéŋ kënbar ñakan ñan kunaŋ ër Simoŋ ëng André laŋ. Kënbiŋóyu han Šésü bër mëngekor bële pur obipakën pécéŋ. Danaŋ kënbiŋóyu ce bër mëgëkën büyüf bële pécéŋ pur obida óróbün laŋ.

³⁴Mafasoŋ man bëtëber bën sëberkën bal maŋ pécéŋ, Šésü kobifakën. Kobere ce büyüf bële: — Èëncal or bal laŋ. Gëngër icaleen, konšas gindam eŋ. Awa. Kënšal. Danaŋ mëncaselaŋ gindóm eŋ. Gon reyalkobe bakëšas oŋ bawo balang Šésü Ar Dóŋóluko Urün ale ewo le.

³⁵Ipašal eŋ ohe od Šésü kohal. Koyê lar mëngé bal la omagecëma omagecëmba ce Urün od.

³⁶Simoŋ ëng bër yékën ëng wum bële gang lügütékën, kënmalémé Šésü. Kënhal. Kënmañangara.

³⁷Gang šinakënma, kënmare: — Bé ëng bër ikón bële pécéŋ darodi ebëmeñangara.

³⁸Šésü kobiyaka. Kobere: — Mage gen bën tuŋ yógume jamani ëjo. Èëniyiye han bikón ban dúp dúp. Añüd ëmbipëd bën ce gindéy'en Urün eŋ bawo gungum yógume.

³⁹Awa. Šésü ëng bëraya büróm bële kënyašëra han bikón ban elód er Galilé laŋ pécéŋ. Ikón kala sëmken, mëmëg yëd komëg Šésü han kunaŋ ër kënbar Bûšuwif ënkaraŋ gakayiti an Urün. Gang mëgëkën, Šësi kohal. Kobiharaŋ bal bële gindéy'en Urün eŋ. Danaŋ gëngër abetëk bër mëgëkën büyüf bële, malëc yëd kobelëc büyüf büwum or bal laŋ.

⁴⁰Awa. Ar bandamb ale koyê han ewo Šésü. Kodak küdüť üróm. Komašëmba iyi omapakën le. Komare: — Èng imaŋ, ënjipakën. Milang ënjekore mafakën.

⁴¹Šésü këmahañëlal gen wum eŋ. Komayélün eñüt ed. Daro komabaka. Komare: — Mimaŋ ëmmipakën.

⁴²Gang rekoma kak tuŋ, kisaŋ gëtëber ën bandamb ëŋ këmasëb ar bandamb ale. Kofak.

⁴³⁻⁴⁴Ŝésü komare: — Eyê han asümêd ar macadaha ale pur omelókól olang gëngër ipak le. Ëng etëm, asümêd ar macadaha ale omelókóle. Ëng amamëlal ipak le, imalücün Urün of şadaha ngër gang redêko Moyis alêka omalücün ar bandamb ale ëng apak le. Danañ gëngër imalücün Urün of şadaha üwum, bal bële ënlangale ipak le. Kono kobifêd bal bële iyi no fakënkëme le.

⁴⁵Kono fado gang fóngadêkoma Ŝésü akomafêd hal iyi apak le, ar bandamb ale ayêd. Kobifêdüréré gang fakënkoma Ŝésü le. Gungum wodêk Ŝésü makordëlañ mëmëg han bikón obikarañ bal bële bawo bër furredéké obipakën bële bayëmbêd. Han pac pac ër bikón yêd kobo Ŝésü ban e ipa cëlondonñ lañ. Fado kak bal bër gunand gungum bële gang langëkën lar ewo la, mayê yêd këneyê şalañ pur obipakën le.

Mark 2

¹Awa. Make man dantañ gang hucék, Ŝésü kobët han ikón er Kapernüm. Gang sëmko, koyê han jatigi üróm. Awa. Kënlängëra bal bële la wo ewo la.

²Bal sobe kënbar şalañ hañ kënşêf. Fado ñakan ñan kunañ lañ wok mëngédëlañ mahëñër. Gang barkën, Ŝésü kobiharañ gindéy'en Urün eñ.

³Gang obekarañ, bëşan bëla kënmañóyu ar mamagelañ ñahal gimal lañ ale.

⁴Kono bawo kongol ër gon yëmbêdêkën bal lañ mangënmakor mësümêd cok han ewo Ŝésü. Gungum fangêdêkën han ijüb er kunañ ër bilikën han tēj. Gang fangëkën, kënfél gukat gëndën lar ewo Ŝésü la. Kënmaamad ar mamagelañ ñahal gimal lañ awum. Kënmayel gañar lañ. Daro kënmafër kënmañëkët gukat lañ.

⁵Ŝésü gang luko gon rikën oñ, kolang bamahole. Komare ar mamagelañ ñahal gimal lañ ale: — Ëmmitêbün hake biññüla ben wuj beñ.

⁶Awa. La wo yékën makaramoko man masariya man Urün man dantañ la. Ëngeyidê makaşabi món dóbün lañ.

⁷Ëngede: — Ha! Hal ajo ëmba graki owoyó maşas grako? Mañüdelañ. Urün of tun e ar omakor hal ale mësëbün hake biññüla ben wum ale. Amekën uyat or Urün of bawo ade iyi wum omakore mësëbün hal ale hake le.

⁸Awa. Ŝésü kolang kisañ gon eneyidê oñ. Kobere: — Mikafërayaldi? Bawo bóyê le eeneyidê ngër kak? Mañüdelañ.

⁹Uşas lañ ëmmakor mare aşan ajo ëmmatêbün hake wala ëmmakor mare ëmmapakën. Kono ëcënilange jap gon horko mëri Urün tun e.

¹⁰Kono ecëla ëmmapakëne aşan ajo. Gon emamapakënal oñ pur ëenlang Urün of sëbalkem no ar şóluk han Urün géme hal ëmbitêbün bal bële hake biññüla bindó bün beñ jamani ëjo le. Awa. Ŝésü komare ar mamagelañ ñahal gimal lañ awum.

¹¹Komare: — No rekëme ikal. Imad gañar an wuj añ. Ebët han iyanga er wuj.

- 12**Kisaŋ kohal. Komad bingó ben wum beŋ. Koŋal gang enmaŋaɗa bal bële pécéŋ. Bën pécéŋ këbihiŋaŋa sobe. Ênmagebëy' tuŋ Urün od. Êngede: — Mëëniñakeyelaŋ muluwe gon grako muk.
- 13**Awa. Êsü koŋal han ikón er Kapernüm halaŋ. Kobët han tintir géy'. Bal sobe yédèk sòndóm ŋalaŋ iyi obikaraŋ. Awa. Kobiharaŋ.
- 14**Imbalingum gang hëñelakobe maharaŋ, kohucé. Gang owoyè, komasèk Léfi héyém èr Alfé gang ñëŋako owokana juti le. Komayó. Komare: — Itëb gole ürój üwum. Êñjidéyegu. Awa. Léfi kohal. Komaraya. Kogé araya aróm.
- 15**Awa. Êsü èng bëraya bürom bële kënyè han kunaŋ èr Léfi. La wo yékën la ce bëhana bër juti bële. Danaŋ bër këre Bëfarisiyeŋ bële iyi büwum mëncédütéyelaŋ ganamët an Urün bële la wo yékën bën ce la. Büwum ce bëraya bër Êsü yék. Bën pécéŋ ñëŋaɗèk osó laŋ èng Êsü.
- 16**La wo yékën la ce Bëfarisiyeŋ bër e makaramoko man masariya man Urün bële. Makaramoko mungum gang lukënma Êsü gang enetó èng bëhana bër juti bële èng bër këre Bëfarisiyeŋ büwum bër mëncédütéyelaŋ ganamët an Urün bële, kënbisësün bëraya bër Êsü bële. Kënbere: — Bawo bóyè le enetó Êsü èng bal bëjo ñan ñiyé? Mañüdelajaŋ.
- 17**Êsü gang hérko gungum, koŋas gocas. Kobere: — Mage büyëy' bële ñüdedéké ayàra ale. Bëyëw bële ñüdedéké ayàra ale. No mamyôguwelaŋ ëmbiyó bër sédüték ganamët an Urün bële ënlëmbët makaŋabi maŋ. Gon yógalume oŋ, ëmbiyó bër mëncédütéye bële ënlëmbët makaŋabi maŋ.
- 18**Awa. Watu üwum bëraya bër ŋaŋ añëmb bële èng Bëfarisiyeŋ bële itémér er gon masó laŋ yédèkën. Bëraya bër Êsi bële noŋ mëngedetémaŋ. Gungum yédèkën bal bële han Êsü ënmañün gen itémér er bëraya bürom eŋ. Gang sëmken, kënmañün Êsü: — Bawo bóyè le wok mëngetemlaŋ bëraya büroj bële, hinoŋ bëraya bër Bëfarisiyeŋ bële èng bëraya bër ŋaŋ añëmb bële itémen?
- 19**Êsü kobiyaka gocas laŋ. Kobere: — Eñër laŋ gëngër babiyó bër salakën ënyè han eñër bële ënyè ëntó, oyararde ëntém mangënto gon lügënkënbe oŋ? Ó ó, mangoyarar. Bawo aŋan ar emañër aŋiyél ale la wo ewo la, gungum wok mangoyarar ëntém.
- 20**Kono imbalingum gëngër bamadèk bër ibüt bürom bële, dërom enetakal mësem. No ngër aŋan ar emañër asówar eme. Gëngër banedèk bër ibüt bëram bële, dërom enetakal mësem bëraya bëram bële.
- 21**Awa. Êsü kosënd ce gocas góngélüm. Kobere: — Êng gangaba gacësalaŋ acék, bóyè ñüdük odi hal ale? Omadde ginjüm gangaŋaŋaŋaŋ, obadál gangaba gacësalaŋ gungum? Mangodi. Bawo èng abadál ginjüm gangaŋaŋaŋaŋaŋ gacësalaŋ laŋ, èng acora ce, obambaye maŋèk pit gan sakal aŋ.
- 22**Awa. Êsü koŋas ce gocas góngélüm. Kore: — La wo dewo ar okoŋ gëngoy' gëmbara èŋ ganëp gacësalaŋ laŋ? Magelaŋ. Bawo gëngër akoŋ gacësalaŋ laŋ, opise ganëp

aŋ bawo gacésal e. Èng apis, gëngoyf ëŋ odeye. Gungum ñüdük mahoê gëngoyf ëŋ ganëp gangaša laŋ.

²³Awa. Dambata le ohe or kënšata Bûšuwif od yék. Šésü ëng bëraya bürom bële kënहुcé biliŋ mapat man bëlé laŋ. Gang enekucé, bëraya bürom bële kënşakal mëméséyé bëlé le pur ënyák.

²⁴Awa. Kënbesëk Bëfarisiyeŋ bële. Bëfarisiyeŋ büwum kënmare Šésü: — Iludi gon enedi bëraya büroj bële oŋ? Egoleyen. Bamamékünün Urün od bawo masariya mónóóbé laŋ acal akëñiriye gole daro ohe or këñiŋataye od.

²⁵⁻²⁶Šésü kobiyaka. Kobere: — Mayedi ëcëññak maharaŋ gakayiti an Urün laŋ gon ridëko alam aróbé ar alëka ale Dafid oŋ? Nungum Abiyatar yédük ar gaf ar bësümëd bër macadaha ale. Awa. Dafid ëng bër yékën ëng wum bële abedëkéđ ñëmbé ñaŋ. Gungum e Dafid komëg kunaŋ ër lar kënmaëy/Urün la. Kunaŋ laŋ biliŋ la wo yék la ëmburó ër hótëkën lar ewo Urün la. Gang mëgëko Dafid, Abiyatar komayën Dafid ëmburó üwum. Koyák. Kobeyën bëšan bër yékën ëng wum bële ce. Èmburó üwum noŋ bësümëd bër macadaha bële tuŋ ñüdük ënyák. Kono Urün od madedelaŋ iyi Dafid amekën bawo amadëkéđ ñëmbé ñaŋ. Mayedi ëcëñlu ako mayarar otó ëmburó üwum bawo amadëk ñëmbé ëng lar obo ñëmbé laŋ gang owodaya sariya ër ëmburó ër hótëkën lar ewo Urün la le?

²⁷Šésü kosënd. Kobere Bëfarisiyeŋ bële: — Gungum e gen ohe or këñiŋataye bé Bûšuwif od ako e. Urün od mabelëcelaŋ bal bële pur ëndaya masariya man itémér er gole maŋ. Pur obinaŋfa bal bële rekobe ëngecata omëd óriyé loho kala.

²⁸Danaŋ no ar šóluk han Urün géme hal ecas masariya man ñüdük ogé ohe ówum maŋ.

Mark 3

¹⁻²Awa. Dambata le ohe or kënšata Bûšuwif od yédük. Šésü kobët ce han kunaŋ ër kënbar Bûšuwif ënkararaŋ gakayiti an Urün. La wo yédëko la ašan ar yëredëdüyéké eñüt. Awa. Bër yédük la bële ënmagetis Šésü ëmba omapakëne dëróm. Gëngër Šésü amapakëndo dëróm, ëndedoye iyi amekën bawo agub sariya ër ohe or kënšata bën Bûšuwif od bawo agole.

³Šésü komašësün ar yëredëdüyéké eñüt ale. Komare: — Ikal.

⁴Kohal. Gang halko, Šésü kobiñün bër en la bële: — Bóyé ñüdük ëñidiye daro ohe or këñiŋataye bé od? Añüdüdi imadi hal ale gonjekëla wala imadi guñüñüla? Añüdüdi imapakën hal ale wala imadam? Kono kënmóm yëm. Mënmayakayelaŋ jiñ yó jiñ.

⁵Šésü obegeŋada céy gang dógülkëma. Amagéyalëd bawo mabikañëlalelaŋ gen ašan awum eŋ. Šésü komare ašan ale. — Iyéñ eñüt ed. Koyél. Eñüt ed kisaŋ këbët ngër gang yék gan sakal aŋ le.

- ⁶Bëfarisiyeŋ bële gang lukën gon riko Êsü on, kënhäl. Kënsäl kisaŋ. Kënyë. Kënluwür ëng bëraya bër alam ar kënyó Érod bële. Kënsas gang e ënmaðëk Êsü ënmaðam le.
- ⁷Awa. Imbalingum Êsü ëng bëraya bürom bële kënyë han géy. Bal sobe kënbiraya. Bër rayakëma bër talaŋ bër elóð er Galilé bële ëng bër elóð er Súde bële yék.
- ⁸La wo yéðëkën ce bër ikón er Sérüsalem bële ëng bër elóð er Idümé bële ëng bër yicüt ër bühëb ër Surdeŋ bële ëng bër gunand on ikón er Tir ëng ikón er Sidoŋ bële. Bal büwum pécéŋ gang hérkën gen bon hişaŋak bon owodi Êsü boŋ, kënyë han ewo Êsü.
- ⁹Gang sëmken, Êsü kobere bëraya bürom bële: — Eëññaŋa hóngi ër mëngé. Eëññoŋu ðup eram. Gungum e gëngër bal bële ecéyënem, mekore mafëra hóngi üwum bakënidübür.
- ¹⁰Bawo bal sobe fakënko Êsü, bër sëberëk bële pécéŋ móyõgu yéð këneyõgu, ëngedübür gindóm aŋ pur ënmaðaka le. Gon yéð kënmapër maðakal on pur obipakën le e.
- ¹¹Bër mëgëkën büyüð bële ëng bamalu Êsü tuŋ, maðak yéð këneðak kisaŋ küðüt üróm. Eëngeŋer. Eëmagede Êsü: — Héyém ër Urün ej.
- ¹²Kono sobe yéð kobepóna büyüð büwum bakëbifëð bal bële iyi wum Êsü ñañëso ñan Urün ewo.
- ¹³Imbalingum Êsü kofërësa han ekóm. Kobiyó bër salako bële ënyõgu. Awa. Kënyõgu ðup üróm.
- ¹⁴Kobisala bëšan epóng bühi bële. Gon salalkobe on pur ëngegé bang ëng wum. Danaŋ obegedañaalëra ënbegepëð bal bële gindéy/en Urün eŋ.
- ¹⁵Danaŋ obeyën ce fangar ënbekoral malëcal büyüð bële or bal laŋ.
- ¹⁶Ako kënbiyó bër epóng bühi bër salako Êsü büwum: Simoŋ, ër sapëko Êsü Piyer
- ¹⁷ëng Êak ëng ibulum Şaŋ, bühéyém bër Sébéðé. Bërgibulum büwum Êsü kobisap uyat or bër këheñ bawo maheñ këneñ uşas laŋ.
- ¹⁸Êsü kobiyó ce André ëng Filip ëng Bartélëmi ëng Macë ëng Toma ëng Êak héyém ër Alfë ëng Tadé ëng Simoŋ wum ar mamapërelaŋ ënlam bëðiyar bële elóð er wum laŋ
- ¹⁹ëng Súdás Isëkariyot, wum ar ebepuwün Êsü imbalingum bëlam bër Büşüwif bële.
- ²⁰Awa. Êsü kobët han jatigi üróm. Gimug an bal aŋ ce kënyõgu. Kënmëg kunaŋ laŋ. Kënbijündén Êsü ëng bëraya bürom bële haŋ fado osó oð wok mënkorelaŋ masó.

- ²¹Lümbün ñng bubulum bër Êsü kênher iyi bal bële ijündéna Êsü han makorelañ masó sobe. Kênhal. Kénye pur ñmadék ñmabütéd sòndóbün bawo bade ar fétuk ewo jóni.
- ²²Awa. Makaramoko man masariya man Urün man šalék han Êrusalem mañ kénye han ewo Êsü. Gang sémkën, ñngede: — Êsü Ibilisa mëgékëma. Ibilisa ar gaf ar büyüf pécéñ ale yënkëma Êsü fangar obeléal büyüf bële or bal lañ le. Kak yéd këne.
- ²³Awa. Êsü kobyó makaramoko mungum. Kobiñün. Kobere: — Ibilisa ar kënyó ce Satañ odayayade ñng gindóm? Wala odayayade ñng gindóm iyi ocal óróm lañ? Ó ó, mangodi ngër kak.
- ²⁴Gëngër bër elóf édiyé bële mabipédërelañ, mangënyicüréyédi? Éyi. Ënyicüréyéye.
- ²⁵Wala bër iyanga édiyé bële gëngër mabipédërelañ, mangënyicüréyédi? Éyi. Ënyicüréyéye.
- ²⁶Ngër kak e ce gen ilam er Ibilisa ed. Gëngër bëraya bër Ibilisa bële mabipédërdoyelañ land ër bën, ënyicüréyédoye. Gëngër bayicüréyédo, ilam er Ibilisa ed okecadoye, kono ilam er wum ed makecayelañ wey. Ibilisa ga hémko woko.
- ²⁷Êsü kosënd ce gucas góngélüm gen Ibilisa eñ. Gucañ lañ ar hémék ale Ibilisa e. Kore: — Ar hémék ale gëngër ecëla ewo iyanga er wum ed, ar šaa e okor mëmëg la, omakap ñng mage ar hókëma mëhëm wum ale? Kono gëngër ar hókëma mëhëm ale ayógu, omakape omakanaye gon müdëko wum ar hémék oñ pécéñ. Kosënd. Kobere: — ñng ilu no gang ebebekor maléc büyüf bële or bal lañ bawo ëmmakó mafanga Ibilisa le e. Gungum horbëbe maléc büyüf bële or bal lañ.
- ²⁸Ako reme, emekën kala riko hal ale Urün of omakore mësbün hake gëngër alëmbët kašabi le ganamët gingum. Fado gëngër hal ale amekën uyat or Urün of gëngër alëmbët kašabi le, Urün of omatëbüne hake adëm awum.
- ²⁹Kono gëngër hal ale amekën uyat or Genjëm en Urün of, Urün of mangomatëbüne hake adëm awum muk. Osëbüne or hake emekën igum of magelañ.
- ³⁰Gon reyalko Êsü kak oñ bawo makaramoko man masariya man Urün mañ ede yékën iyi Êsü ar mëgëko ayüf ewo. La bamekën uyat or Genjëm en Urün of.
- ³¹Lümbün ñng bubulum bër Êsü kënsëm han iyanga lar ewo Êsü la. Kënmadañal ayélüm omade Êsü oyógu ñnluwür fërkëbe.
- ³²Bal sobe ññjadék céy ër Êsü. Ariyé aróbün komare Êsü: — Eyë. Lórëbüne ñng bubulu e han pac. Ënluwür ñng wuj fërkëbe.
- ³³Êsü kobere bër e la bële: — Mage ar rëmkem ale tuñ e mañ. Danañ mage bër ebe gacéd giyé bële tuñ e bübülémul.
- ³⁴Kobiñada bër ññjak céy la bëjo. Kobere: — Wün ce e mañ ñng bübülémul bëram.

³⁵Ar yó edi gon fèrkéma Urün oṅ, adém awum ngèr maan̄ èng bübülemül bëšan wala bësówar enem.

Mark 4

¹Awa. Šésü kobisakal maharaṅ ce bal bële dup èr géy. Kono bawo bayëmb bër baraldékéma bële, Šésü kofëra hóngi èr mëngé laṅ. Koñëṅa la. Bal bële pécéṅ han tintir géy yédékën.

²Awa. Šésü kobiharaṅ bünjiñ sobe masanda laṅ.

³Kobere: — Èënkérné. Giñal ariyé kohal. Koyé opal gon masó oṅ.

⁴Gang owopal, bembey ben talaṅ këlapa gangam laṅ. Ošëd od kënyõgu. Kënhol talaṅ üwum.

⁵Talaṅ le këlapa bindën laṅ. Këdüg kisaṅ bawo matébelaṅ elód ed.

⁶Kono gang sèkëk tuṅ mëdëb maṅ, këdor bañas baṅ. Këyër bawo bangal baṅ makorelaṅ mëmëg elód laṅ.

⁷Talaṅ le këlapa makôs laṅ. Këdüg kono makôs maṅ këmahóf gon masó oṅ. Makorelaṅ maraf šako odëm.

⁸Talaṅ le këlapa elód ejekëla laṅ. Këdüg. Këraf. Kërëm. Gembey giyé kërëm bembey mafó masas. Gingélüm kërëm bembey mafó mójongiyé. Gingélüm kërëm keme.

⁹Šésü kobere: — Ar yó fùredéké ofame, oyidënür gen gon hërko eṅ.

¹⁰Awa. Imbalingum gang yékën Šésü èng bëraya bürom bële èng bër epóng bühi bër saladëko bële tuṅ, këmalapal mëñün gen koto èr sanda èr šasëko le.

¹¹Šésü kobere: — Kabiriṅ alëka Urün od maḅipédelaṅ bal bële gang e ilam er wum ed jamani ëjo le kono jóni amaṅ ëmmënpëd wün gang egé le. Kono bër pac pac bële bën gon kala sanda laṅ tuṅ enekér.

¹²Gon haraṅalbebe èng masanda oṅ iyi iṅadayen gon emedi oṅ kono mangënfame gon lukën oṅ. Ikéren gon emecas oṅ kono mangënfame. Bawo gëngër bafamedo, ënlëmbëtédoye makašabi maṅ. Danaṅ ënmaholedoye Urün od. Gëngër bamaholedo Urün od, Urün od obitëbündoye hake biññüla bindóbün beṅ.

¹³Šésü kobiñün bëraya bürom bële gen sanda èr ofal or gon masó le: — Mëënfameyelaṅdi sanda èr šasëme gen ofal or gon masó eṅ le? Añüd ëënfame bawo gëngër mëënfameyelaṅ sanda ëjo, mangëënfame masanda maṅëneṅ pécéṅ.

¹⁴— Koto èr sanda ëjo gon e oṅ iyi afal ar gon masó ale, afëd ar bal gindéy en Urün eṅ ale e.

¹⁵Bal bër hërük gindéy gingum bër talaṅ ako en ngèr bembey ben lapak gangam beṅ. Gëngër bakér tuṅ gindéy en Urün eṅ, kisaṅ Sataṅ oyõgu odët makašabi mómódübün laṅ gon hërkën oṅ. Sataṅ üwum Ibilisa këm Mayo ce.

- 16 Bal bër hérük gindéy' gingum bër talaŋ ako en ngër bembey' ben lapak bindën beŋ. Gëngër bakér gindéy' en Urün eŋ, kisaŋ ëncas bëmêš laŋ iyi bahole. Obelëngal ce
- 17 kono mangënpër han makašabi mórdóbün. Imbalingum ëng abikëy'al tuŋ wala ëng babitampén ganamët an gindéy' gingum aŋ, kisaŋ ëntëbüt gangam an Urün aŋ.
- 18 Bal bër hérük gindéy' gingum bële bër talaŋ ako en ngër bembey' ben lapak land ër makôš beŋ.
- 19 Ëngeyidënür gen jamani ëjo eŋ tuŋ. Obepër ëngé bër fangak. Gen bopër bon jamani ëjo boŋ tuŋ enetopëte. Gungum wok mëngedafëlaŋ ganamët an Urün aŋ.
- 20 Bal bër hérük gindéy' gingum bër talaŋ ako en ngër bembey' ben lapak elód er yararëk beŋ. Bal büwum bakér gindéy' en Urün eŋ haŋ bahole. Danaŋ amëg makašabi mórdóbün laŋ. Danaŋ idayayen gon langëkën oŋ. Ako en ngër bembey' ben edëm talaŋ mafó masas, talaŋ edëm mafó mójóngiyé, talaŋ edëm keme.
- 21 Šésü kobere bëraya büróm bële: — Gëngër iŋé lampó ër tampet le kunaŋ laŋ, mangimaď itam ed' eŋoš lampó le. Danaŋ mangeyom küdüť ganaka laŋ lar mangowuť kunaŋ la kono ekót lar owuť kunaŋ le pécëŋ la.
- 22 Ngër kak e ce gen gindéy' en Urün gen hérkën bal eŋ. Jóni fado gang wok Urün of mamaŋelaŋ wey' ëënfame, imbalingum omaŋe ëënfame.
- 23 Ar yó furedéké ofame, oyidënür gen gon hérko eŋ.
- 24 Šésü kosënd: — Ëënkérné balënga gon emecas oŋ. Bawo gëngër amënpër ëënfame gon emecas oŋ, ëmmënpütütürüne.
- 25 Ar famek obambe mafame imbalingum enóng enóng. Ar mafameye okuyélale fado ñan šigé ñan famedëko ñaŋ.
- 26 Šésü kosënd sanda üyélüm ce gang e obamba ilam er Urün ed. Kore: — Ariyé koyë. Kofal gon masó oŋ.
- 27 Gang falko, këdüg haŋ këraf kono wum kidima mafameyelaŋ gang dügük haŋ rafëk le.
- 28 Elód ed këdügün bembey' beŋ. Ëng adüg bembey' beŋ, odaf. Ëng adaf, opëď bonüg boŋ. Ëng apëď, ocal haŋ odëm, kenaŋ otüg.
- 29 Ëng atüg, ar faldëk ale oyë okaš bawo atëk omók or gon masó le kono wum kidima mafamedëlaŋ gang dügük haŋ rafëk le.
- 30 Šésü kosënd ce sanda. Kore: — Metënde sanda üyélüm gon mëndërëk ilam er Urün ed.
- 31 Ilam er Urün ed ako mëndërëk ngër ñambey' ñan gató an kënyó mutard aŋ. Bembey' ben kënfal beŋ magelaŋ ben hókëma mëbëkül

- ³²kono gëngër adüg, adaf, omakówe maraf bocémâém boŋ pécéŋ. Müli man gató gingum maŋ oparameye haŋ ënyõguwe ošëd od ëntün la mëdëb maŋ.
- ³³Ëng masanda man grako maŋ sobe haraŋdëkobe Ŝésü bal bële. Koy lar ënkor mafame la haraŋdëkobe.
- ³⁴Ëng masanda maŋ tuŋ yéd kobikaraŋ gen ilam er Urün eŋ. Imbalingum gang yékën ëng bëraya bürom bële, kobifütütürün makoto man masanda mungum maŋ.
- ³⁵Déróm šambalkaŋ Ŝésü kobere bëraya bürom bële: — Eëniyiye. Eëniyicüteye géy le.
- ³⁶Awa. Bëraya bër Ŝésü bële kënbisëb bal bële la. Kënfëra hóngi ër mëngé laŋ lar ñëŋako Ŝésü la. Kënyë. Bal bër talaŋ kënyë ëng mokóngi maŋëneŋ man yédük la maŋ.
- ³⁷Awa. Gakoc gaparame aŋ këhótu. Mën man géy maŋ këlapal mëyüngélé hamëy hamëy haŋ ogecüg mëšüg. Ogepëra hóngi laŋ biliŋ haŋ šigé ojüm mën maŋ hóngi laŋ.
- ³⁸Ŝésü noŋ adakëd gokëd han epoy er hóngi ër mëngé biliŋ gang gafanako gangafanaya laŋ. Bëraya bër Ŝésü bële kënmalügüt. Kënmare: — Karamoko, mangomikañëldi gen bé eŋ? Mašës ebe.
- ³⁹Ŝésü kohal. Komašësün ekoc ed: — Ikal. Itëb mëri. Ekoc ed kësëb mëri kisaŋ. Ŝésü komare géy le: — Itëb mëyüngélé. Kësëb mëyüngélé.
- ⁴⁰Awa. Ŝésü kobere bëraya bürom bële: — Bawo bóyé le eenyéŋ? Mañüdelan ëenyéŋ. Bawo bóyé le ëenbo hara mënneholeyelaŋ haŋ jóni? Mañüdelan.
- ⁴¹Kënyéŋ sobe. Ñungum kënlapal mëñünür bën bën. Eëgede: — Hal ajo, ar grake ajo? Fado ekoc ed ëng géy le emamëñün.

Mark 5

- ¹Awa. Ŝésü ëng bëraya bürom bële kënsëm han yicüt ër géy han gunand on Bër Ŝérasëneŋ.
- ²Gang sëmken, fëretakën tuŋ hóngi ër mëngé laŋ, ar mëgëko ayüdü ale košólu lar e bambenen la. Koyõgu gan Ŝésü aŋ.
- ³⁻⁴Ar mëgëko ayüdü awum han bambenen didëko. Bawo sobe leñko, bal bër la bële bamalókólëd ënmakap. Mahap yéd kënmakap masapar laŋ ëng mañüt laŋ ëng majoloko maŋ kono mahot yéd kokot majoloko mungum. Magelaŋ ar yéd këmamël.
- ⁵Gümüdü e gümëdëb e han bambenen ëng han mahóm yéd koŋerëra. Danaŋ mahañ man ŋakëk maŋ yéd komad ogekacaya ëng gindóm.
- ⁶Awa. Ar mëgëko ayüdü awum gang lukoma Ŝésü bëdëb, koguru gan Ŝésü aŋ. Gang sëmko, košütën madëkëla maŋ omatëbün.

- 7-8 **Ŝésü komare ayüf ale:** — Ical óróm laŋ. Bawo Ŝésü amade ayüf ale ocal óróm laŋ, ayüf ale koŋer pas. Komare: — Ŝésü, héyém ér Urün or hókëma mafanga jiñ kala, ënjitëb. Ebesa wuj ëng Urün of mangënjëtampén.
- 9 **Ŝésü komañün:** — Graki kënniyó? Ayüf ale komayaka. Komare: — Gimug kënniyó bawo sobe ebe.
- 10 **Büyüf büwum ënmagecëmba Ŝésü pëk pëk akobira gunand gungum.**
- 11 **Awa. Ušamb ofarame or makose la wo yékën mayákëra mahóm man dúp la laŋ.**
- 12 **Awa. Büyüf bële kënmašëmba Ŝésü. Kënmare:** — Ibatëb bihimëg makose maŋo.
- 13 **Awa. Ŝésü komaŋ gon rekënma büyüf oŋ. Büyüf bële këňšal or ašan awum laŋ. Kënyë. Kënbimëg makose maŋ. Gang mëgëkënbe, kisaŋ makose maŋ këngür camcambëc gan gamoŋ an géy aŋ. Kënfëra pécéŋ han géy. Mën maŋ këbesó. Fayida makose muwuli müki yédük.**
- 14 **Awa. La wo yédëkën la bëhadac bër makose mungum bële. Gang lukën gungum, këngür. Kënyë. Kënbifëdüréré bër ikón bële ëng bër gunand gungum bële gon riko Ŝésü oŋ. Awa. Bal bële gang hërkën, kënyë ënlang gon yédëkëbe oŋ.**
- 15 **Kënsëm han ewo Ŝésü. Kënmalu ar mëgëdëko ayüf gang ñëŋako dënako binjüm baŋ. Danaŋ kašabi le abutu. Gang lukënma, kënyëŋ.**
- 16 **Bëhadac bër makose bële kënbifëd pécéŋ gon ludëkën oŋ. Danaŋ babipëd gon yékëma ar mëgëdëko ayüf awum oŋ ëng gon yédëkëbe makose oŋ.**
- 17 **Gang hërkën, kënmalapal mašëmba Ŝésü ocal gunand góndóbün laŋ.**
- 18 **Awa. Gang owopëra Ŝésü hóngi ér mëngé laŋ oyë le, ašan ar mëgëdëko ayüf ale koyögu. Komašëmba Ŝésü iyi omaŋ ëngé taw ëng wum**
- 19 **kono Ŝésü komabëla. Komare:** — Ebët han bal bürój. Ibipëd gonjekëla on rinkome Ar Gaf ale Urün oŋ. Eyë. Ibipëd ngër gang hañëlkëma gen wuj eŋ le.
- 20 **Awa. Ašan ale kori ngër gang redëkoma Ŝésü le. Koyë han bikón ban epó ban kënyó Dekapolis. Koto ér Dekapolis le gon e oŋ iyi bikón epó. Gang sëmko ikón kala, obegepëdüréré gon rinkoma Ŝésü oŋ. Bal bële pécéŋ gang hërkën gungum, këbihišaŋa.**
- 21 **Awa. Ŝésü kofëra hóngi ér mëngé laŋ. Koyicüté ce géy le. Gang yicütëko, gimug an bal aŋ kënmaŋaral tintir géy laŋ.**
- 22 **Awa. La wo yéko ašan ënmayó Ŝayir. Ŝayir üwum ar gaf ar kunaŋ ér kënbar Büšuwif ënkarəŋ gakayiti an Urün ale han ikón er Kapernüm yédëko. Awa. Ŝayir kohal. Koyë han Ŝésü. Gang sëmko, košütën madëkëla maŋ omatëbün.**
- 23 **Omagecëmba Ŝésü iyi omaŋara. Komare:** — Ŝungutuŋ ëram le mašës ewo. Eyë. Imadambal mañüt man wuj maŋ imapakën akošës.

- ²⁴Awa. $\hat{S}$ ésü komañ. Kënyé eng $\hat{S}$ ayir. Bal kingiriñ ce kënmaraya. Daro ënmagedüb gang eneyé le.
- ²⁵Awa. La wo yéko asówar la. Asówar awum atékéd müli epóng müki kabiriñ gon sèberko oñ. Gon sèberko oñ iyi magedetëblañ mulu fécém le.
- ²⁶Bawo atampe, mayé yéd koyé han madohotoro ënmayára. Danañ masampén yéd kënmatampén sobe oyárar lañ. Danañ asówar awum apatéd bingóti ban wum bañ han madohotoro mungum. Danañ omagebamba mañbamba enóng enóng gëtëber ëñ.
- ²⁷Awa. Asówar awum kohér iyi $\hat{S}$ ésü ipakëno be bal bële. Kohal. Koyé han $\hat{S}$ ésü. Kobara han gimug an bal. Koyé epoy' er $\hat{S}$ ésü. Kobaka gangaba an $\hat{S}$ ésü añ
- ²⁸bawo aded gëngër abaka tuñ gangaba an wum añ, opake.
- ²⁹Gang bakako gangaba añ, kisañ kofak. Danañ alangéd ce apak le.
- ³⁰Kisañ $\hat{S}$ ésü ce kolang fangar këmafakënal hal ale acal óróm lañ. Kohódañëta. Kobiñün bal bër yék la bële: — Loo bakak gangaba gandam añ?
- ³¹Bëraya bër $\hat{S}$ ésü bële këmare. Kënre: — Mayedi ibilu bal bële gang enmedüb $\hat{s}$ ató, $\hat{s}$ amay? Danañ ibañün iyi loo bakakëme?
- ³²Kono $\hat{S}$ ésü mañadá yéko be bër yék la bële pur olang ar bakadëkëma ale.
- ³³Asówar ar fakëngo $\hat{S}$ ésü ale, bawo alang amapakën, koyé. Koütén madëkëla mañ gang yéñko, gang owodüg. Komaféd $\hat{S}$ ésü pécéñ.
- ³⁴ $\hat{S}$ ésü komare: — Ipak bawo ehole. Igédo jam lañ. Gëtëber gën ngër grako mangomedëk ce.
- ³⁵Gang omapéd $\hat{S}$ ésü asówar ale gungum, bër iyanga er bër $\hat{S}$ ayir bële kësumu. Këmare $\hat{S}$ ayir: — $\hat{S}$ ayir, ñañëso ñan wuj ñañ alëm. Imade karamoko le $\hat{S}$ ésü fado eng matoroyelañ mayé.
- ³⁶Kono $\hat{S}$ ésü fado gang hérko gon rekënma $\hat{S}$ ayir oñ, komare $\hat{S}$ ayir: — Koyéñ déy. Ëñjehole tuñ.
- ³⁷ $\hat{S}$ ésü mamañdelañ bër yédük la bële ënmadaya eng mage Piyer eng $\hat{S}$ ak eng $\hat{S}$ añ ibulum er $\hat{S}$ ak. Kobisëb bërleñ la.
- ³⁸Kënyé han iyanga er $\hat{S}$ ayir. Gang sëmko, $\hat{S}$ ésü kobesëk gang enecap hañ han kunañ.
- ³⁹Komëg han kunañ. Kobere: — Bawo bóyé le eenecap? Mañüdeleñ bawo ñañëso ñañ malëmelañ mëlëm. Madak tuñ dakëko.
- ⁴⁰Kono këmadëš $\hat{S}$ ésü sobe bawo balang ñañëso ñañ acës le. Awa. $\hat{S}$ ésü kobere iyi ëncal. Kobimañ süm eng lümbün eng bëraya büróm bële. Kënmëg lar dakëko ñañëso la.

41-42⁴²Ŷésü komadëk ñañëso ñañ eñüt lañ. Ñañëso ñungum müli epóng müki yékëma. Komare mande mónóóbün lañ: — Talita kumi. Gungum e: Ñañëso, ëmmede ikal. Awa. Ñañëso ñañ kohal kisañ. Ogeyašëra mayašëra. Bër yék la bële këbihišaña sobe.

43⁴³Ŷésü kobifëd bër e la bële bakëbifëd bal bële amakënüt ñañëso ñañ le. Kobere ce ënmayën ñañëso ñañ gon otó.

Mark 6

1¹Awa. Ŷésü ëng bëraya büróm bële kënšal lar yédëkën la. Kënyë šóndóm.

2²Ohe or kënšata BÛšuwif of Ŷésü koyë han kunañ ër kënbar BÛšuwif ënkarañ gakayiti an Urün pur obegekarañ bër ikón bële gen Urün eñ la. Bër yék la bële këbihišaña sobe gen Ŷésü eñ. Èngede: — Loo harañkëma hañ sétëko grako? Šaa šotëko fangar okor mëriyal bon hišañak le?

3³Mayedi wum afës ar bat tuñ ewo? Lümbün Maribën e. Bubulum büróm Šak ëng Šose ëng Šüd ëng Simoñ en. Bubulum bësówar ce loño díkën. Awa. Gungum rik hañ mënmaholeyelañ.

4⁴Ŷésü kobere: — Bal bële mësébüün kënmasëbüün asükélün ar Urün ale. Kono gëngër abët šóndóm lar rafëko la, bër ikón büróm bële ëng bër iyanga büróm bële mangënmatëbüün.

5⁵Ŷésü abidambal mañüt mañ bër mëngedëkor bër dantañ pur obipakën. Kono bawo bër ikón bële mënmaholedëlañ, Ŷésü makordëlañ mëri bon hišañak kingiriñ la.

6⁶Amakišaña sobe bawo mënmaholedëlañ fado šigé. Awa. Kohówa la.

7⁷Imbalingum kobiyó bëraya büróm bër epóng bühi bële. Kobisëbal ënbikarañ bal bële ënlëmbët makašabi mañ ganamët an emekën er enedi añ. Kobisëbal ce ënbegelëc büyüf bële or bal lañ uyat óróm lañ. Kobidañalëra bühi bühi.

8-9⁸⁻⁹Fayër yékën le, kobere: — Gëngër ëcënyë, ëëñjéyé ošët of ëng gaba üriyé tuñ. Danañ ëënpédé bipëd bañ kono kónjéyé ëmburó ëng ganëp ëng bingóti bawo bër eenekarañ bële ënmënbaraye gon fërkëmën oñ.

10¹⁰Gëngër ëcëntëm han iyanga, gëngër bër iyanga bële bamëntopëte balënga, ëënbo la hañ fayër ëënkucé ikón igélüm le.

11¹¹Kono ikón er sëmkkën hara bër ikón igum bële mënmëntopëteyelañ balënga wala mënmañelañ ënmënkérné, konbo la. Èëncal. Gëngër ëcëncal, ëënpóka icürdédé ed masapar man wün lañ. Gon eenepókal oñ pur obigéyal findé Urün of obiméyé bër ikón büwum imbalingum.

12¹²Awa. Bëraya bër Ŷésü bër epóng bühi bële badi ngër gang rekobe Ŷésü le. Kënhal. Kënyë. Kënbifëd bal bële iyi ënlëmbët makašabi mañ ganamët an emekën er enedi añ.

13¹³Kënbelëc büyüf sobe or bal lañ. Kënbifakën bër mëngekor bële gang lümkënbe móg mañ.

14Awa. Alam ale Érod ce kohér gon owodi Êsüsü oñ bawo uyat óróm od acal. Ñungum bal bër talañ ede yédékèn: — Bawo Êsüsü Êsañ añëmb ale butuk, gungum horko Êsüsü mèri bon hişañak boñ.

15Bër talañ ede yédékèn: — Ó ó, Êsüsü Éli asükélün ar Urün ale butuk, gungum horko Êsüsü mèri bon hişañak boñ. Bër talañ ede yédékèn: — Ó ó, Êsüsü asükélün ar Urün ale butuk ngër gang yékèn büsükélun bër Urün bër alëka bële, gungum horko Êsüsü mèri bon hişañak boñ.

16Kono Érod gang hérko gon rekèn bal oñ, kore: — Ó ó, Êsüsü Êsañ añëmb ale butuk. Milang Êsañ acës bawo ëmmañañalëd sordáš üriyé oyë odang gaf ër wum Êsañ le pur omadam. Wum butuk.

17-19 Ako yédékëbe Êsañ ëng Érod hañ Érod dãmkomã. Awa. Érod komamad komañër Érodiyad asówar ar ibulum Filip ale. Kono watur madkoma le, Filip noñ malëmdëlañ wef gang wuréko wodëko. Êsañ gang langëko Érod amañër asówar ar ibulum üróm ale le, koyë. Komare Érod iyi mañüdelañ omamad Érodiyad bawo asówar ar ibulum Filip e, ihinoñ wum Filip noñ malëmdëlañ. Awa. Érodiyad gang langëko gon êsünkoma Êsañ Érod oñ, këmadögül pas gen Êsañ eñ. Komahutün gacëd. Këmafër omadam kono mangomakor madam bawo Érod amadëcëd Êsañ. Amadënëd han kaso akomaşot Érodiyad. Ngër kak rëcëdëkoma.

20Gon rëcaldëkoma Érod Êsañ oñ bawo amatëbünëd. Gon sébüñaldëkoma oñ bawo Êsañ hal yéko. Danañ ar cüp yéko ganamët an Urün añ. Awa. Érod añañalëd omakérné Êsañ fado gang madakëlañ kaşabi üróm le watur omakérné le gen gon rekoma Êsañ gen Érodiyad eñ.

21Awa. Giñal giyé tuñ Érodiyad koşot fere ër omadamal Êsañ le. Érod kori ofëla or okuyütañ dër rëmkënma od. Kobiyó bër këmabara ilam lañ ëng bër gaf bër masordáš bële ëng bër gaf bër elód er Galilé bële ënyögu han ofëla. Awa. Kënyögu. Këññëña osó lañ.

22Awa. Êşungutuñ ër Érodiyad le koyögu. Kobimélén. Këbelëngal Érod ëng bër yöguk bële gen gon mélënkobe oñ. Faker gon lëngalkëma alam ale komare êşungutuñ le. — Gon yó fërkëme ëmmidin, icas tuñ, ëmmidine.

23Mebesa, no ëng Urün od, gon yó şëmbakëjem ëmmidine fado ogé talañ ër elód er lamme ede.

24Awa. Êşungutuñ le koşal. Koyë han lümbün. Kobiñün: — Êmba bóyë ëmmacëmba alam ale? Lümbün këmmare: — Eyë. Imade iyi omeyën gaf ër Êsañ añëmb le.

25Êşungutuñ le kobët camcambëc han alam. Komare: — Anepër ëñjeyën jóni gaf ër Êsañ añëmb le gimból lañ loñ.

26Alam ale gang hérko gungum, këmagéyal gungum sobe. Kono mamapërelañ obar odi kongol ër gon besako omadine êşungutuñ lañ ëng kongol ër bër yék la lañ bawo bakër gon besalko oñ.

- 27 Awa. Komadañal kisañ sordâs üriyé iyi oyê, omañóyunu gaf ér Şaṅ le. Sordâs le koyê han ewo Şaṅ han kaso. Korang gaf ér Şaṅ le.
- 28 Daro kofêr gaf le gimból laṅ. Koñóyu. Komafuwün şungutuṅ le. Şungutuṅ üwum ce koñéyé. Kobefuwün lümbün.
- 29 Awa. Ngêr kak lêmko Şaṅ añëmb ale. Awa. Bêraya bër Şaṅ bële gang hérkên gungum, kënyôgu. Kënmađ gimal en Şaṅ eṅ. Kënyekên.
- 30 Bêdañal bër Şésü bële kënmoşu. Kënmaḃaral Şésü. Kënmaḃêđ pécéṅ gon rikên èng gon haraṅkênbe bal oṅ.
- 31 Watu üwum bër eyôgu han Şésü ebêt sóndóbün bële bayëmbêđ. Şésü èng bêdañal büróm bële fado osó ođ wok maḃegeḃeyandëlaṅ masó. Şésü kobere bêdañal büróm bële: — Èñiyiye lar mëngelaṅ bal la. Èñicataye.
- 32 Kënfëra hóngi ér mëngé laṅ ènyê lar mëngelaṅ bal la
- 33 kono bal kingiriṅ kënbiḃu gang eneyê. Kënlang Şésü e la. Bër e bikón ban đup ér géy bële këngür camcambëc. Kënmaḃaş hóngi laṅ.
- 34 Şésü gang sêmko, fêrêtako hóngi laṅ, kobilu gimug an bal aṅ. Këmahañëlal gen bën eṅ ḃawo ako yékên ngêr mape man cémüt aḃaḃac. Gungum sakalkobe maharaṅ bonjëmbëk.
- 35 Gang hucék salifana le, bêraya bër Şésü bële kënyôgu sóndóm. Kënmare: — Amüđ giñal eṅ. Danaṅ loṅo magelaṅ gon masó.
- 36 Ebede bal bële ènyê han bikón ban e đup loṅ. Gëngêr batêm, ènyic gon èntó oṅ.
- 37 Kono Şésü kobere bêraya büróm bële: — Ó ó, wün ebeyën gon èntó oṅ. Kënmayaka: — Bédi? Şaa ebecot ãingóti ban ãiḃiyicënal gon masó èntó bëjo pécéṅ oṅ?
- 38 Şésü kobiñün: — Bëmburó bücugé müđékëên? Kënmare: — La wo e bëmburó bünjó èng ohal óhi or büđkên.
- 39 Şésü kobere bêraya büróm bële: — Èñbëde bal bële èññëṅara mugurup mugurup. Awa. Kënyê. Kënbere iyi èññëṅara.
- 40 Awa. Kënñëṅara mugurup man talaṅ keme, man talaṅ maḃó mójó.
- 41 Imbalingum Şésü komad bëmburó bünjó bëṅ èng ohal óhi ođ. Kohéjé han Urün. Komaşëma Urün ođ gen gon masó oṅ. Kogubür bëmburó bünjó bëṅ. Kobeyën bêraya büróm bële iyi ènbeyënëra bal bële. Kënbeyënëra. Imbalingum kobigubür ce ohal ođ. Kori ngêr gang riko ëmburó le. Kobeyën bêraya büróm bële iyi ènbeyënëra bal bële. Kënbeyënëra.
- 42 Kënsó ḃaṅ kënmedëré.

- ⁴³Imbalingum bëraya bër Êsü bële kënyê. Kënmaðara ëmburó le ëng ohal of bon sañkêbe boñ. Kënlembët binól lañ. Kënjumün binól epóng biki.
- ⁴⁴Bêsan bër sók bële muwuli mójó yékën.
- ⁴⁵Awa. Êsü kobere bëraya büróm bële iyi ënpëra hóngi ër mëngé lañ ëndöng obetëk han ikón er Betësayida han yicüt ër géy. Kono Êsü kobo la obegede bal bële ënbëtëra sòndóbün.
- ⁴⁶Gang bëtërakën, Êsü kofërësa han ekóm omacëmbal Urün of.
- ⁴⁷Bëraya bër Êsü bële gang fërakën hóngi ër mëngé lañ, kënyê. Aðimüðëð gang eneyüng hóngi ër mëngé le han géy. Êsü noñ han ekóm wodëko.
- ⁴⁸Awa. Êsü alu abikëyál mëyüng hóngi ër mëngé le bëraya büróm bële ðawo ekoc ef mëfëð yédëkën. Awa. Ohe of Êsü koyë gan bëraya büróm añ gang owoyë mëngé lañ yëk. Kori ngër obikucé muhucé.
- ⁴⁹⁻⁵⁰Kono gang lukënma gang owoyë mëngé lañ yëk, kënyëñ. Kënñer ðawo bayidé ar sësëk, ar bëtëk muwuré lukën. Kisañ Êsü kobere: — Èënkap majomb mañ. Konyëñ ðawo no e.
- ⁵¹Awa. Êsü kofëra hóngi ër mëngé lañ. Gang fërako, ekoc ef kësëb mëri. Bëraya büróm bële këbihişaña sobe
- ⁵²şug fangako Êsü le. Fado gang lukën fangar Êsü le gang yënkobe gon masó oñ bêsan muwuli mójó, mënfamedëlañ şug fangako Êsü le.
- ⁵³Kënsëm yicüt ër géy han gunand on kënyó Ênésaret. Këndef hóngi ër mëngé le.
- ⁵⁴Gang fërëtakën hóngi ër mëngé lañ, kisañ bal bër e la bële gang lukënma Êsü, kënmahuyüt.
- ⁵⁵Këngürürérégu. Kënbifëðüréré bër gunand gungum bële pécëñ iyi Êsü atumu. Gang hërkën bal bële Êsü atumu le, mëñé yéð kënbijé bër mëngekor bële bingó lañ şalañ.
- ⁵⁶Lar yó sëmko Êsü, mëñé yéð kënbijé bër mëngekor bële han gangoð. Kënmaşëmba ënbaka gangaba an wum añ fado ogé ipëm er gangaba ef e. Danañ ar yó bakak, opake.

Mark 7

- ¹Gingór an Bûşuwif an kënyó Bëfarisiyëñ bële ëng makaramoko man masariya man Urün man talañ kënsal han ikón er Şërüsalem. Kënyê han ewo Êsü.
- ²Gang sëmken, kënbesëk bëraya bër Êsü bër talañ gang enetó hara mënlabayelañ mañüt mañ ngër gang sëkatëkën han büfüsën büróbün le. Gungum rekën iyi bëraya bër Êsü bële ëng mañüt man mamële ganamët an Urün enetó.

³Awa. Büsüwif bële kofe Bëfarisiyeŋ bële idaya yédékën balënga gon sëkatëkën han büfüsën büróbün oŋ. Gungum e mëngedetólaŋ wey mënlabaye mañüt maŋ balënga ngër gang sëkatëkën han büfüsën büróbün le.

⁴Gëngër bacal han marse, babët han mayanga, mangëntó wey hara mënlaçayelaŋ. Manamu mañeneŋ man sëkatëkën han büfüsën büróbün ce la wo yék duk. Gungum e la wo e ce manamu man ilaß er mópóti macabalaya ëng bingunjé ëng bimból ëng banaka.

⁵Awa. Gungum e bawo Bëfarisiyeŋ bële ëng makaramoko man masariya man Urün maŋ babetëk bëraya bër Sésü bële gang enetó mañüt man mamële, kënmañün Sésü. Kënmare: — Bawo bóyé le wok bëraya bürój bële mëngedayalaŋ gon sëkatëkën han büfüsën büróbé oŋ? Masó kënsó ëng mañüt man mamële ganamët an Urün aŋ. Bawo bóyé le enedi kak? Mañüdeleŋ.

⁶Sésü kobiyaka. Kobere: — Toña yékëma Ésayi asükélün ar Urün ale gon şasëdëko alëka gen wün eŋ iyi manafigi een. Ésayi añug gon reko Urün oŋ. Urün of aded: Bal bëjo mare kënre bëmëş laŋ iyi banitëbün. Mandëk makaşabi laŋ mënnitëbünelaŋ.

⁷Gon fu ennëmebëy bawo masariya man enbekaraŋ bal ëndaya maŋ mónzóbün maŋ tuŋ e, mage mandam maŋ e. Ngër kak reko Urün of gen bën eŋ.

⁸Wün ngër kak këenri bawo ëcëntëb maraya masariya man Urün maŋ. Eëngedaya man sëkatëkëen han büfüsën maŋ.

⁹Sésü kosënd ce. Kobere: — Koni ëcëntëbüüt masariya man Urün maŋ. Gon sëbütalkëen oŋ pur eëndaya masariya man wün maŋ man sëkatëkëen maŋ.

¹⁰Gakayiti an ñugëko Moyis laŋ şalëk iyi Urün of ade: Eënbitebün sóré ëng lóré. Ade ce: Ar yó duwënkëbe süm wala lümbün duwa üñüñüla le, adëm awum ënmađam bal bële.

¹¹Kak reko Urün of. Kono ako rekëen wün, mage forse e aşan ale obitëbün süm ëng lüm. Par ekësampël, gëngër hal ale mamapërelaŋ obibarara süm ëng lüm, ako owodi. Obipëd süm ëng lüm iyi bon müdéko boŋ Urün of dëmük jóni. Gëngër abipëd kak,

¹²wün wok mangëenmaŋ obibararal süm ëng lüm imbalingum.

¹³Kak eenetëbün masariya man wün maŋ, eenebëkülün man Urün maŋ. Danaŋ mage osëbün or süm ëng lüm of tuŋ lëmbëtëkëen gon reko Urün oŋ. Sobe e gon lëmbëtëkëen oŋ.

¹⁴Awa. Sésü kobiyó ce bal bër yék la bële. Kobere: — Eënnikérné wa wün pécéŋ. Danaŋ eënfame.

¹⁵Magelaŋ yó gon e gon otó hal ale gon omabalëngün ganamët an Urün aŋ. Gon owoyidë hal han kaşabi oŋ gungum këmabalëngün ganamët an Urün aŋ.

[¹⁶Ar yó fürédéké ofame, oyidëñür gen gon hërko oŋ.]

- 17^ŶŶsü kobisëb bal bële han pac. Komëg han kunaŷ. Bëraya bürom bële gang mëgëkën bën ce han kunaŷ, kënmañün Ŷsü koto ër gon sašëko oŷ.
- 18^ŶŶsü kobiñün. Kobere: — Wün ce bër cémüt makašabi deen? Añüd ëenfame iyi magelaŷ gon kosó hal ale gon omabalëngün ganamët an Urün aŷ
- 19^Ŷbawo gon owotó gungum mage han kašabi emëg. Han gacëd tuŷ eyë. Imbalingum ocal han pac. Kabiriŷ ñungum kongol ër gon reko Ŷsü laŷ mabowelaŷ osó or wok mamële ganamët an Urün aŷ.
- 20^ŶŶsü kobere: — Gon koyidë hal han kašabi oŷ, gungum këmabalëngün ganamët an Urün aŷ
- 21^Ŷbawo han kašabi ër hal kësakal binjüdcë biññüla beŷ, orek od, odam or hal od,
- 22^Ŷodak or ëng ar mage asówar arój od, odak or ëng ašan ar mage arój od, ošilal or gon dëmko ayélüm od, ohoñün or gon dëmko ayélüm od, oññülél od, osétal or hal od, odógülal or hal od, onafigi od, omanti od ëng idi er gon mañüde ed.
- 23^ŶBuññüla boŷ boŷ pécéŷ han kašabi ër hal kësakal. Bungum këmabalëngün hal ale ganamët an Urün aŷ.
- 24^ŶŶsü košal la. Koyë gunand on ikón er Tir. Gang sëmko, komëg kunaŷ laŷ la kono mamapërdelaŷ ënlang bal bële la wo ewo la. Kono kënlang.
- 25^ŶLa wo ewo ñatuwar ñan mëgëko ayüdc ale. Lümbün gang hërkën Ŷsü e la, kënhal. Kënyë šóndóm. Gang sëmken han Ŷsü, këndak küdüc üróm.
- 26^ŶAsówar awum noŷ mage Ašüwif yéko. Ar mamalange Urün or Büšüwif yëdcëko. Han gunand on Fénisi han elódc er kënyó Siri rëmdëkënma. Gang sëmko, komašëmba Ŷsü iyi omalëc ayüdc ale ñañëso ñóndóm laŷ
- 27^Ŷkono Ŷsü komayaka ëng gocas: — Bëñëso bëŷ ñüdüc ëncot gon masó oŷ fayër ëncot maŷat maŷ le. Mañüdelaŷ biŷikana bëñëso bëŷ osó od, bebeyën maŷat maŷ. Büšüwif bële yëdc kënbësaŷote bër mënge Büšüwif bële iyi maŷat en.
- 28^ŶAsówar ale komare: — Ar Gaf, toña e. Kono fado maŷat maŷ mašot këñšot gon ebepëc bëñëso bëŷ osó laŷ oŷ.
- 29^ŶŶsü komare: — Bawo ënñiyaka balënga, mimaŷ gon šëmbakëjem oŷ. Ëmmalëcëdc ayüdc ale or ñañëso ñan wuj laŷ. Ebët šóndój ëng jam le.
- 30^ŶAsówar ale kobët šóndóm. Komasëk ñañëso ñañ gang dákëko, gang šalko ayüdc ale óróm laŷ.
- 31^ŶŶsü kohówa gunand on Tir laŷ. Kohucé han ikón er Sidoŷ. Kohucé gunand on bikón ban epó ban kënyó Dekapolis baŷ. Kosëm han géyc er kënyó Galilé.
- 32^ŶGang sëmko, kënmaŷé ar mangokér mangokor mašas balënga ale šóndóm. Kënmašëmba Ŷsü iyi omadambal mañüt maŷ omapakën.

³³Ŝésü komaresët ar mangokér mangokor mašas ale. Koleb banëf ban ašan laṅ. Kosëp gatal laṅ. Kobaka idëm er ar mangokér mangokor mašas ale.

³⁴Kohëṅé. Komare mande man wum laṅ: — Efata, gungum e, ecoyëta.

³⁵Kisaṅ ašan ale kohor mëhér. Kohor ce mašas balënga.

³⁶Ŝésü kobišanjara bër luk gon hišanak on riko bële. Kobere: — Konbifëdüré déy bal bële gon hišanak gon ridëme oṅ. Kono gang bambëkobe mëfëd iyi bakëbifëdüréré bal bële, ënbegebamb mëfëdüréré.

³⁷Bër luk gon hišanak bële këbihišana haṅ. Èngede: — Gon yó riko ašan ajo gon yararëk tuṅ e. Fado bëbóbó bële idiyewo haṅ ënkor mašas. Adi ce haṅ bër mënkërkér bële bakor mëhér.

Mark 8

¹Ñungum bal kingiriṅ kënbóru ce han Ŝésü. Kënbo ëng wum la haṅ kënfat gon masó gon müdédëkën oṅ. Gungum e Ŝésü kobiyó bëraya büróm bële.

²Kobere: — Anikañëlal gen bal bër yóguk loṅo eṅ bawo abedëk ñémbé ñaṅ. Make matas hucék kabiriṅ dër yógukën loṅo. Bapat gon masó on müdédëkën oṅ.

³Gëngër ëmbede ënbët sòndóbün hara mambeyënelaṅ gon masó oṅ, mangoyarar. Bawo bër talaṅ bédëb eneyë, obedëke ñémbé ñaṅ haṅ obiwušübüt gangam.

⁴Bëraya bër Ŝésü bële kënmare: — Bóyë ebebeyën bal bëjo pécéṅ ëntó? Ijün laṅ loṅ gon masó magelaṅ.

⁵Ŝésü kobiñün: — Bëmburó bücugé müdëkëën? Kënmayaka: — Bëmburó bünjóng büki müdëbe.

⁶Ŝésü kobere bal bële iyi ëññëṅara. Këññëṅara. Komad bëmburó bünjóng büki bëṅ. Komašëma Urün od. Kobigubürün. Kobeyën bëraya büróm bële ënbeyënëra bal bële. Kënbeyënëra.

⁷Bëraya büróm bële babimüdeď ce bëkal bën dantaṅ. Ŝésü kobimad bëkal büngum. Komašëma Urün od. Kobere bëraya büróm bële iyi ënbeyënëra bal bële büngum. Kënbeyënëra.

⁸Kënsó haṅ kënmëd. Gang hëñëlakën masó, bëraya büróm bële kënbët. Kënmada bon saṅkëbe bal boṅ. Këñjümün binól binjóng biki.

⁹Bëšan bër sóďük bële fayida muwuli mala yékën.

¹⁰Ŝésü kobere bal bële ënbëtëra sòndóbün. Kisaṅ Ŝésü ëng bëraya büróm bële kënfëra hóngi ër mëngë laṅ. Kënyë han gunand on kënyó Dalmanuta.

¹¹Gang sëmken, Bëfarisiyeṅ bële kënyë han Ŝésü. Kënlapal mašasër ëng wum. Këbefër Ŝésü odi gon hišanak oṅ ënlangal Urün od daṅalkëma.

- 12Gang hérko *Ŝésü* gungum, amatowëléd han jomb. Kobere: — Bawo bóyé le fêrkëmën midi ce gon hişañak ngër kak? Ako remëmën mangëmdi.
- 13*Ŝésü* kobisëbüté. Kënfëra ce hóngi èr mëngé lañ èng bëraya büróm bële. Kënyicüté géy'le.
- 14Gang fërakën hóngi èr mëngé lañ, bëraya bër *Ŝésü* bële bakuyéalaléd ènñyéyé èmburó şug obetëke le. Èmburó üriyé tuñ müdëkën hóngi biliñ le.
- 15Gang eneyicüté géy'le, *Ŝésü* kobere: — Èënbutéalal kaşabi gen Bëfarisiyeñ bële èng alam ar kënyó Érod ale eñ bawo ngër gon këwugün èmburó en.
- 16Kënsakal maşas bën bën gen gon reko *Ŝésü* oñ. Èngede: — Èmba bawo mënimüdëyeyelañ èmburó le reyalëko kak.
- 17*Ŝésü* kolang gon enecas oñ. Kobiñün. Kobere: — Bawo bóyé le eenede mënmüdëyelañ èmburó? Mañüdeleñ. Mëënfameyelañ wey' iyi mage gen èmburó kidima emecas. Banëf ban wün bañ sobe hëmëk.
- 18Ècënmüdé bingüs kono mëëngelulañ. Ècënmüdé banëf kono mëëngékérleñ. Mëënkuyütelañdi gon rime oñ?
- 19Dér yékën bëşan muwuli mójó, migubür bëmburó bünjó. Këmbeyën èntó. Gang sókën mëdëkën, binól bicugé mađadëkëën bon şańkébe boñ? Kënmayaka. Kënmare: — Binól epóng biki mađadëbe.
- 20Kobere ce: — Imbalingum dér yékën bëşan muwuli mala, migubür bëmburó büjóng büki. Gang sókën, mëdëkën, binól bicugé mađadëkëën bon şańkébe boñ? Kënmayaka. Kënmare: — Binól binjóng biki mađadëbe.
- 21*Ŝésü* kobere: — Fado gang lukëën gungum pécëñ kono hañ jóni mëënfameyelañ şug fangame le.
- 22Awa. *Ŝésü* èng bëraya büróm bële kënsëm han ikón er kënyó Betësayida. Bal bële kënmañé aşëmük ale han *Ŝésü*. Kënmaşëmbe iyi omabaka pur omacémüt.
- 23*Ŝésü* komad' eñüt er aşëmük ed'. Komalëc ikón lañ. Gang lëcëkoma, komasëpal bingüs lañ. Komabaka bingüs lañ. Komañün. Komare: — Iludej jóni?
- 24Aşëmük ale kohor mulu kono mage balënga. Komayaka. Kore: — Èmbilu bal gang mëndërkën ngër bat gang eneyaşëra.
- 25*Ŝésü* komadambal ce mañüt mañ bingüs lañ. Koşëmüté aşëmük ale. Kolu balënga.
- 26*Ŝésü* komare: — Ebët kisañ han dikëj hara mebëtelañ ikón edó. Awa. Aşan ale komañ. Kohal. Kobët han ikón idóm.
- 27Awa. *Ŝésü* èng bëraya büróm bële kënyë han bikón ban dúp èr ikón er kënyó Sësaré Filip. Gang eneyë, kobiñün. Kore: — Loo eme no enede bal bële?

- ²⁸Kënmayaka. Kënmare: — Bër talañ edeyen iyi Şaṅ añëmb ale butukëj. Bër talañ edeyen iyi Éli asükélün ar Urün ale butukëj. Bër talañ ce edeyen iyi asükélün ar Urün ayélüm butukëj.
- ²⁹Kobët kobiñün ce. Kobere: — Kono wün alo? Loo eme yidékëen? Piyer komayaka. Komare: — Wuj Ar Dóṅóluko Urün ale ej.
- ³⁰Şésü kobefónḡa sobe iyi bakëmafëd hal yó hal iyi Ar Dóṅóluko Urün ale ewo le.
- ³¹Awa. Şésü kobilapal mëfëd bëraya büróm bële gon emagé imbalingum wum ar şóluk han Urün géko hal oṅ. Kobere iyi bëlam bër Bùşuwif bële ënmatampéne wum haṅ. Danaṅ ënmañaweye büfüşën bële ëng bër gaf bër bësümëd bër macadaha bële ëng makaramoko man masariya man Urün maṅ. Ënmadeye mage Ar Dóṅóluko Urün ale ewo. Danaṅ ënmaḡame ce. Kono ëng akucé make matas, imbalingum okale ecës laṅ.
- ³²Bawo Şésü abipëdëd parakët ocëse le, Piyer komareşët. Komare Şésü akoşas kak le
- ³³kono Şésü kohódañëta. Kobiñada bëraya büróm bële. Komare Piyer: — Sataṅ, ekówa loṅo. Mifameyelaṅ gon haşabiko Urün oṅ. Ngër ar pac pac tuṅ ejeyidénür.
- ³⁴Şésü kobiyó bëraya büróm bële ëng gimug an bal aṅ. Kobere: — Ar yó furedéké onidaya, omaṅ odi gon fërkem no oṅ hara mage gon fërkëma wum oṅ. Danaṅ omaḡ os or lëmbënd oram od. Gungum e kongol ër gon maṅko onidaya laṅ amaṅ ocës.
- ³⁵Bawo ar yó furedéké otopëte gen gaf üróm tuṅ jamani ëjo, adëm awum ocëse. Kono ar yó şësëk kongol ër no ëng gindéy genjekëla en no laṅ, adëm awum owuréye kidima ganamët an Urün aṅ.
- ³⁶Şaa e nañfa le ecot bingóti ban jamani baṅ pécëṅ kono mangecot uwuré or gani ganamët an Urün od? Magelaṅ gon nañfak.
- ³⁷Wala bóyé ejëmayën Urün od ecotal uwuré or kidima ganamët an Urün od? Magelaṅ gon ejëmayën.
- ³⁸Awa. Mabët eme han Urün kono bibutuwe jamani ëjo ëng bëdñal bër Urün bële. No gëngër mibutu, ëng fangar Baba le emebutu. Jamani ër daro le bër pac pac bële bër sëbkëma maraya Urün en, bër këmamékünün Urün en. Bëraya bëram bële ënmañde ënbipëd bër pac pac bële iyi bëraya bëram en wala ëmba mangënbipëd? Ëndayade masariya mandam maṅ yëngën bër pac pac bële wala ëmba mangëndaya? Ar yó yaëtakem, adëm awum ëmmañaëtaye no ce, mede ajo mage araya aram ewo.

Mark 9

- ¹Şésü kobere bëraya büróm bële ëng gimug an bal bër yëdük la aṅ: — Ako reme, wün bër loṅo, bër talañ mangëncës fayër ëenlu gang owolam Urün od jamani ëjo ëng fanga le.

- ²Gang hucék make mójongiyé, ^ÊSésü kobimad Piyer eng ^ÊSak eng ^ÊŞaŋ. Kobidungün. Kényé han ekóm iparame. Kënfërësa. Bën tuŋ yédük la. Gang sëmken, gimal en ^ÊSésü eŋ këlëmbëta yëngën üróbün.
- ³Binjüm ban wum baŋ ce këlëmbëta. Këfeş haŋ ogeŋëg mëŋëg. Magelaŋ ar okor malaŋ binjüm baŋ opeş şug kak le.
- ⁴Gang lëmbëtak gimal en ^ÊSésü eŋ, bëraya bër ^ÊSésü bële kënbilu ^ÊÉli asükélün ar Urün ale eng Moyis gang enecas eng ^ÊSésü.
- ⁵Gang lukënbe, Piyer komare ^ÊSésü: — Karamoko, abalëngal bawo loŋo ebe. Bëmëndine bañañ batas. Wuj giyé eng Moyis giyé eng ^ÊÉli giyé. Gon reyaldëko Piyer ngër kak oŋ bawo ayëŋ, fado magelangëlaŋ ce gon owocas oŋ. Gungum le şasaldëko ngër kak.
- ⁷Awa. Gacal aŋ këbişuf. Urün of gang ewo gacal laŋ kobişësün bëraya bër ^ÊSésü bële. Kobere: — Ajo héyémül ër ŋalme ewo. Eënmakérné.
- ⁸Kisaŋ bëraya bër ^ÊSésü bële kënşadara gunand gungum kono magelaŋ ayélüm ar lukën eng mage ^ÊSésü mól gang halko dúp üróbün.
- ⁹Awa. Gang enebët mañëkëta ekóm ed, ^ÊSésü kobefóna. Kobere: — Konmafëd hal yó hal wey gon fédkëën mulu han ekóm oŋ. Kono gëngër mecës, mebët mikal ecës laŋ, watu üwum eënbekore mëfëd gon lukëen oŋ.
- ¹⁰Awa. Kënmaŋ. Mënbipëdelaŋ bal kono engeñünür bën bën, gen bóyé le reyalko ^ÊSésü ocëse, danaŋ obëte okal ecës laŋ.
- ¹¹Awa. Bawo mulu wodëkënma ^ÊÉli, kënmañün ^ÊSésü gen wum eŋ. Kënmare: — Bawo bóyé le rekën makaramoko man masariya man Urün maŋ iyi añüd oyögu ^ÊÉli fayër oyögu Ar Dónóluko Urün ale le?
- ¹²⁻¹³^ÊSésü kobiyaka. Kore: — Bawo kak e. Fayër oyögu Ar Dónóluko Urün ale le, añüd ^ÊÉli oyögu wey pur oyekënër pécéŋ komkom. Danaŋ ëmmënpëd ce, ^ÊÉli ayöguŋ le. Ako şalëk gakayiti an Urün laŋ, gëngër ayögu, bal bële ënmediyale gon yó fërkëbe. Awa. Agéd. Bamadid ngër gang fërkëbe le. Bamatampëñëd haŋ kënmaŋam. Danaŋ gakayiti an Urün laŋ ce acal gen no ar şóluk han Urün géme hal eŋ iyi mitampeye. Danaŋ ënñiñada ngër mangelaŋ hal eme.
- ¹⁴Bal sobe kënbar eng bëraya bër ^ÊSésü bër sëbdëko han güd ër ekóm bële. Makaramoko man masariya man Urün maŋ engecasër eng bëraya bër ^ÊSésü büwum. ^ÊSésü eng Piyer eng ^ÊŞaŋ eng ^ÊSak këñëkëta han güd. Kënsëm lar en bal la. Kënbilu bal bële eng makaramoko man masariya man Urün maŋ.
- ¹⁵Bal bër e la bële gang lukënma ^ÊSésü tuŋ, këbihişaŋa. Këngür şóndóm iyi ënmacëma le.
- ¹⁶^ÊSésü kobiñün bëraya bürom bële. Kobere: — Bóyé enecasër loŋo eng makaramoko man masariya man Urün maŋ?

- 17Hal ariyé ar yédük la komayaka. Kore: — Karamoko, ñañëso ñandam ñañ ñóyume han wuj bawo ayüf ale mëgëkëma. Ayüf awum rik hañ ñañëso ñañ makorelañ mašas.
- 18Ayüf awum gëngër amadëk ñañëso ñañ, mareba komareba elódf lañ. Ëng amadeba, mañera koñera. Mëñësürëd ce koñësürëd mañanga mañ. Danañ gimal eñ oyër mayër. Bawo mammetëkatëdëlañ loño, ëmbeded bëraya bürój bële ënmalëc ayüf awum kono bamatókal malëc.
- 19Ŝësü kobere bër yék la bële: — Wün mëënneholeyelañ. Hañ idé ñüdük mebo land ürón hañ ëënnehole le? Danañ anikëyal mimuña bawo mëënneholeyelañ. Ëënmañóyu ñañëso ñañ loño.
- 20Kënmañóyu. Ayüf ale gang lukoma tuñ Ŝësü, komayüngür ñañëso ñañ hañ kowuc. Gang wucëko, omageküdümütür gang owoñora.
- 21Ŝësü komañün süm: — Idé sakaldëkëma? Süm komayaka. Komare: — Kabiriñ ñañëso sakaldëkëma.
- 22Mareb komareb ayüf ale ñañëso ñañ han ñukudó wala mëngé lañ omađam. Kono ëng ibakore mañara, omikañëlal. Ibabara.
- 23Ŝësü komare: — Bawo bóyë le rekëj iyi ëmba ëmmënkore mañara? Mañüdeleñ bawo no ar yó holekem tuñ këmhör mañara.
- 24Kisañ süm komare: — Ar Gaf, mehrole. Ëñjiñara hañ holare ëram le okëm.
- 25Ŝësü gang luko bal sobe gang enegür sôndóm, komašësün ayüf ale. Komare: — Ako reme, ical óróm lañ. Danañ komamëg ce.
- 26Ayüf ale koñer. Komayüngür pas ñañëso ñañ. Koşal. Bal bële kënsakal mare iyi acës bawo mañada lañ amëndër ngër šësëko mašës.
- 27Kono Ŝësü komadëk ñañëso ñañ eñüt lañ. Komahënüt.
- 28Imbalingum Ŝësü ëng bëraya büróm bële kënmëg han kunañ bën mól. Gang mëgëkën, kënmañün. Kënmare: — Bawo bóyë le wok mabimakordëlañ malëc ayüf awum?
- 29Ŝësü kobiyaka. Kore: — Ayüf ar ngër kak ale mangëenmakor malëc ëng mage Urün of šëmbakëen pur omënbara ënmalëc.
- 30Awa. Ŝësü ëng bëraya büróm bële këñşal ikón igum. Kënhótün gunand on Galilé oñ. Ŝësü mamapërdëlañ hal olang lar ewo la
- 31bawo amapëred obikarañ bëraya büróm bële hara hal yó hal mabimékününelañ uharañ óróbün of. Kobere: — Ëñbipuwüne no ar şóluk han Urün géme hal bër ibüt bëram bële. Danañ ënnidame kono make matas ëng atëk, mikale.
- 32Kono bëraya büróm bële mënfamedëlañ gon reyaldëko ngër kak oñ kono kënyëñ ënmañün koto le.

- 33**Ŝésü ëng bëraya бүрóm бөле кэнсэм han ikón er Kapernüm. Gang mëgëkën han kunañ ër Piyer, Ŝésü kobiñün. Kobere: — Gang eeneyõguwe, býé yékëen mañopër han gangam?
- 34**Kono kënmóm yëm bawo mabepërelañ ënmapëf iyi oñopër lañ yédëkën iyi ëmba loo hók land er bën.
- 35**Ŝésü koñëña. Kobiyó bëraya бër epóng бүhi бүрóm бөле. Kobere: — Ar yó furedéké ogé ar enóng ganamët an Urün añ, añüd ogé ar epoyf. Gungum e ogé ahól ar bal pécéñ.
- 36**Ŝésü komamad ñañëso ñañ. Komañé land üróbün. Komadamba.
- 37**Kobere: — Gëngër imadin ñañëso ñañ gonjekëla uyat oram lañ, ako mëndërek ngër rinkëjem no ce. Danañ gëngër imadin, mage no tuñ rinkëj. Urün or döñólukem of ce rinkëj.
- 38**Ŝañ komare Ŝésü: — Karamoko, bimalu ar ebelëc büyüüf ale uyat or wuj lañ. Këbimare obitëb malëc bawo mabagedayalañ bé.
- 39**Ŝésü kobere: — Ó ó. Konmare obitëb malëc. Hal ale ëng adi gon hişañak oñ uyat oram lañ, mangoniyand marela ce.
- 40**Hal ale gëngër mabakoñelañ, abañal.
- 41**Ako reme, ar yó yënkëmën fado gon icab uyat oram lañ, bawo bal bëram een, adém awum Urün of omabütélüne gonjekëla.
- 42**Ŝésü kosënd. Kobere: — Pas mékününkëjéma Urün of gëngër ar holekem no ale anitëb mayara kongol ër gon mékününkëjéma wuj Urün lañ kofe ëng ñañëso ñan holekem ñañ e. Gon fécak oñ ënmañ igañ iparame, ënmikëpëred egula lañ, ënmepër han géyf ometó mën mañ. Apëca ecës kak ëng lar omiméyf pas Urün la.
- 43-44**Gëngër ilang imamékününe Urün of ëng eñüt er wuj ed, fayër imamékünün le, idang eñüt igum akimamékünün. Bawo akó mayarar eyë han Urün ëng eñüt édiyé ëng lar eyë han ñukudó ñan gani ëng mañüt müki la.
- 45-46**Wala gëngër ilang imamékününe Urün of ëng itapar er wuj ed, fayër imamékünün Urün of le, idang itapar igum akimamékünün. Bawo akó mayarar eyë han Urün ëng itapar édiyé ëng lar ënmepër han ñukudó ñan gani gang müdëkéj masapar müki la.
- 47**Wala gëngër ilang imamékününe Urün of ëng gingüs an wuj añ, fayër imamékünün Urün of le, ilé gingüs an wuj añ akimamékünün. Bawo akó mayarar imëg han ilam er Urün ëng gingüs giyé ëng lar ënmepër han ñukudó ñan gani ëng bingüs biki la.
- 48**La bonjël bon kënyák ñas boñ mangëncës. Ënbowe gang enmeyák. Danañ ñukudó ñañ omegëñane gani. Mangoñëf.
- 49**Araya aram kala otampeye jamani ëjo obamb maraf ganamët an no añ.

⁵⁰Mangad maŋ naŋfa le la wo e. Kono gëngër adëta oyüm óróm od, naŋfa magelaŋ. Wün ce gëngër ëcënnitëb mayara, ëëngéye ngër mangad man rëtak oyüm maŋ. Mangëënbinaŋfa bal bële. Akëmëëngegëyéner wün wün kongol ër gon këenre iyi «no hókëmën», wala «ó ó, no hókëmën». Omënpëdër mëfëdër.

Mark 10

¹Ŝésü ëng bëraya büróm bële kënsal lar yékën la. Kënhucé han gunand on Ŝüdé. Kënfëra hóngi ër mëngé laŋ. Kënyicüté bühëb ër kënyó Ŝurdeŋ le. Gang yicütékën, bal sobe kënmaŋaral Ŝésü ce. Obegekaraŋ ngër gang mërkoŋe maharaŋ le.

²Bëfarisiyeŋ bër talaŋ kënyé han Ŝésü. Kënmañün gen ufaŝër or eñër od ëmba Ŝésü oŋope gon ñugëko Moyis oŋ. Awa. Kënmañün. Kënmare: — Ganamët an masariya man eñër mónóbé aŋ, añüdüdi aŋan ale omatëbüt asówar aróm ale wala mañüdelan?

³Ŝésü kobiyaka. Kobiñün: — Graki rekomën Moyis?

⁴Kënmayaka. Kënre: — Moyis amaŋ aŋan ale omatëbüt asówar aróm ale. Aded: Ako reko iyi gëngër aŋan ale amapër omatëbüt asówar aróm ale, oñug gakayiti laŋ amatëbüt le. Kenaŋ omayën gakayiti gingum. Ngër kak omatëbüt aŋan ale asówar aróm ale.

⁵Ŝésü kobiyaka. Kore: — Éyi. Moyis amaŋ ëënpaŝër kono bawo banëf ban wün baŋ akëm sobe gungum tuŋ maŋko.

⁶Kono gan sakal aŋ Urün od mamaŋdelaŋ ënpaŝër aŋan ale ëng asówar aróm ale. Gang lëcëkoŋe Urün od bal bële, kobelëc aŋan ale ëng asówar ale.

⁷Kosënd ce: Gungum e aŋan ale obitëbe süm ëng lüm

⁸ëngé góyé ëng asówar aróm ale, ëngé ngër hal ariyé. Gungum e mage bühi wokën. Ngër hal ariyé en.

⁹Urün od barkëbe aŋan ale ëng asówar ale. Mage hal fëdünëdürkëbe. Gungum e bawo Urün barkëbe, aŋan ale akomasëbüt asówar aróm ale.

¹⁰Gang bëtëkën han kunaŋ, bëraya bër Ŝésü bële kënmañün ce gen ufaŝër or eñër eŋ.

¹¹Ŝésü kobere: — Aŋan ale gëngër amatëbüt asówar aróm ale, ar bëtëko mañër ale mage asówar aróm e ganamët an Urün aŋ bawo eñër er sakal ed makecayelaŋ. Fut góyé e ëng badak ëng ar mage aróm. Emekën ed e ganamët an Urün aŋ.

¹²Asówar ale ce gëngër acal aŋan aróm laŋ, ayé amamëgal aŋan ayélüm, ganamët an Urün aŋ emekën ed e bawo aŋan awum mage aŋan aróm ale e. Fut góyé e ëng badak ëng ar mage aróm.

¹³Awa. Bal büyélüm kënbijóyu bëñëso bënkëŝ bëŋ han Ŝésü iyi obiduwén duwa ëyekëla le. Kono bëraya bër Ŝésü bële ënbegede bër ebeŋóyu bëñëso bële iyi bakëbijóyu.

- 14¹⁴Ŝésü gang hérko gungum, këmadógül. Kobere bëraya bürom bële: — Ènbitëb ënbiñóyu bëñëso bënkêš bëñ. Konbihatana bawo bën ngër bëño bëñ emëg ilam er Urün lañ.
- 15¹⁵Ako reme, ar yó wok maholeyelañ ngër gang kohole ñañëso ñañ le, adém awum mangomëg ilam er Urün lañ.
- 16¹⁶Ŝésü kobidamba bëñëso bëñ. Kobidambal mañüt mañ. Daro kobiduwén duwa ëyekëla.
- 17¹⁷Awa. Ŝésü gang rodëtëko tuñ mañe mañ, ašan ayélüm kogüru gindóm añ. Këñfëd. Košütén madëkëla mañ omatébün. Daro komare Ŝésü: — Karamoko, ayekëla ej. Bóyé ñüdük midi hañ mecotal uwuré or gani od?
- 18¹⁸Ŝésü komare: — Bawo bóyé le rekëjem, ayekëla eme? Magelañ yó ar e ayekëla kucë ëng mage Urün od mól.
- 19¹⁹Gen gon rekëj iyi gon ñüdük idi ecotal uwuré or gani od, ilang gon šalëk masariya man Urün lañ oñ. Komadam hal. Kondak ar mage asówar arój wala ar mage ašan arój. Koreka. Komahafal hal. Komayüfé hal hañ imatówal. Ibitébün sóré ëng lóré. Masariya mungum ñüdük idaya pur ecotal uwuré or gani od.
- 20²⁰Ašan ale komayaka. Komare: — Karamoko, idayayeme masariya mungum pécéñ kabiriñ yéďëme ñañëso hañ daro.
- 21²¹Awa. Ŝésü komañadà. Gang ñadákoma tuñ ašan awum, komañal. Komare: — Góyé wokëme. Eyë. Iyicé gon müďëkéj oñ pécéñ. Kenañ bingóti bingum ebeyënëra bër anek bële. Gëngër ebeyënëra, kenañ iyógu. Èñjidéyëgu. Gëngër idi gungum, kenañ ecote imbaligum napulu ëfarame han ewo Urün.
- 22²²Ašan ale gang hérko tuñ gon reko Ŝésü oñ, igas er wum ed këlëmbëta. Mamalëngalelañ bawo napulu ëfarame müďëko. Kohal. Koyë.
- 23²³Ŝésü kobiñadàra céy bëraya bürom bële. Daro kobere: — Kono akëy gang e bër müďëk jiñ bële ënmëg han ilam er Urün le.
- 24²⁴Bëraya bër Ŝésü bële këbihišaña sobe gon reyaldëko ngër kak oñ bawo bën gon yidëkën iyi mangobikëyál bër müďëk jiñ bële ënmëg han ilam er Urün. Imbaligum Ŝésü kobütélé. Kobere: — Bëyëndamël, akëy gang e hal omëg han ilam er Urün le.
- 25²⁵Mayedi ilang ñogome le mangokor mëmëg bëmëš ër ségirañ lañ? Awa. Omakówe mëhëyál ar müďëk jiñ ale omëg han ilam er Urün.
- 26²⁶Bëraya bër Ŝésü bële këbibamb mëhišaña. Èngede bën bën: — Ha! Èng kak e, magelañ ar okor mafe omëy or Urün lañ. Danañ magelañ ar okor mëmëg ilam er Urün lañ.

- 27**Ŝésü kobiñada. Kobere: — Magelañ gon okor méri hal ale pur opeyal oméy or Urün lañ. Kono Urün of bawo magelañ gon sókalko, omakore mafeyen maden han ilam er wum.
- 28**Piyer komañün Ŝésü. Komare: — Kenañ bé alo? Bitëb pécéñ bon müdébe boñ pur bimidaya wuj. Bóyé ebecot bé daro jamani ëjo ëng bahal han Urün?
- 29-30**Ŝésü kobere: — Ako reme, ar yó sëbëk jiñ jamani ëjo kongol ër no lañ ëng kongol ër gindéy genjekëla gen Urün lañ, Urün of omabütélüne jamani ëjo kingiriñ. Gungum e hal ar yó sëbëk iyanga er wum of kongol ër no lañ, ocote mayanga keme. Hal ar yó sëbëk ofat óróm of kongol ër no lañ, ocote mapat keme. Hal ar yó sëbkëbe bubulum ëng lümbün ëng süm wala bëñëso bündóm bëñ kongol ër no lañ, obecote bubulum ëng bülüm ëng büsüm ëng bëñëso keme. Kono mage gonjekëla tuñ owocot jamani ëjo. Tampere le ce ocote. Imbalingum owuréye gani han ewo Urün.
- 31**Kono bal sobe bër yidék iyi bën hókëbe bërleñ, imbalingum ëngéye epoy er bën. Danañ bal sobe bër e han epoy jóni bële, imbalingum ëngéye bër hókëbe bërleñ.
- 32**Ŝésü ëng bëraya bürom bële këndëk gangam an ikón er Ŝérüsalem añ. Ŝésü kodóng. Bëraya bër Ŝésü bële këbihišana. Bër yékëma maraya Ŝésü bële ce mëyéñ yédëkën ëmba omagé Ŝésü gon tana šalañ. Ŝésü kobibar bëraya bürom bër epóng bühi bële.
- 33**Kobifëd iyi han Ŝérüsalem eneyë. Kobifëd ce gon emagé šalañ oñ. Kobere: — Ariyé obipuwüne no ar sóluk han Urün géme hal bangaf ban bësümëd bër macadaha lañ ëng bangaf ban makaramoko man masariya man Urün lañ. Ënniñaweye. Danañ ëndeye iyi ënnidam. Danañ ënbipuwüne bër mënge Büšuwif bële ënnidam le.
- 34**Bër mënge Büšuwif büwum ënnedëše. Danañ ënnetëpale. Danañ ënnelëfe. Danañ ënnidame kono lojo ëng make matas imbalingum mikale ecës lañ.
- 35**Awa. Šak ëng Šañ bëñëso bën Sébédé bëñ kënyë han Ŝésü. Kënmare: — Karamoko, ibadin gon yó rebeme.
- 36**Kobiñün: — Bóyé fërkëmën ëmmëdin?
- 37**Kënmare: — Gon fërkëba oñ gëngër ilam ëng fanga jamani ëjo, bé ce abapër ëenilame ëng wuj taw. Ariyé oñëña šató ürój, ariyé oñëña šamay ürój.
- 38**Ŝésü kobere: — Mëënlange lañ bër ebelam ëng no bële bitampeye sobe. Mangëënkör mašab gon emecañ no oñ. Danañ mangëënmañ ënmëññëmb ngër gang ënnëmeñëmb no le.
- 39**Kënmayaka. Kënmare: — Ó ó, bé ce bekore mašab. Danañ bimañe ce ënbañëmb. Ŝésü kobere: — Ëëncabe ce gon emecañ oñ. Danañ ënmëññëmbe ce ngër gang ënnëmeñëmb no le.
- 40**Kono mage no ecas bër ebelam ëng no bële. Urün of ecas. Danañ kabiriñ alëka salakobe bër ebelam ëng no bële.

- ⁴¹Bëraya bër epó bële gang langëkën gon rekënma Šak ëng Šaŋ oŋ, këbidógül gen bën eŋ.
- ⁴²Šésü kobiyó bëraya büróm bële pécëŋ. Kobere: — Ęcënläng ngër gang kënri bëlam bër mënge Bùšuwif bële. Maharahaŋ kënbiharahaŋ bal bële.
- ⁴³Kono wün, konri ngër kak. Ar yó furedéké ogé ar gaf land ër wün, añüd ogé ahól arón.
- ⁴⁴Danaŋ ar yó furedéké ogé ar hókëbe bërleŋ, añüd ogé ahól ar bal pécëŋ.
- ⁴⁵Bawo fado no ar šóluk han Urün géme hal mamyoŋuwelaŋ ënnidin no bal bële jiñ. Gon yógume oŋ, ëmbidin bën jiñ. Gon ebebedin oŋ, mecëse kongol ër bën laŋ meyobeyal šinji ër emekën er bën ed.
- ⁴⁶Awa. Šésü ëng bëraya büróm bële kënsëm han ikón er Šérikó. Kënhucé ikón laŋ biliŋ. Këñsal. Bal sobe rayadëkébe. Gang šalkën, kënmasëk ašémük ënmayó Bartimé gang ñëŋako dup gangam laŋ. Bartimé üwum héyém ër Timé yédük. Mašëmba yéd kobecëmba bër ekucéré bële ënmayën laŋ bingóti.
- ⁴⁷Awa. Bartimé kohér iyi Šésü ër Nasaret eyógu. Kolapal maŋer. Ogede: — Šésü wuj ar šalëk han gañamb an Dafid, omikañëlal gindam eŋ.
- ⁴⁸Bëyëmbëk ënmagede iyi omóm kono ogekó maŋer. Ogede: — Wuj ar šalëk han gañamb an Dafid, omikañëlal gindam eŋ.
- ⁴⁹Awa. Šésü kohal. Kobere: — Ęënmade oyógu. Kënmare ašémük ale: — Iwakile. Ikólu. Iyógu. Iyówome.
- ⁵⁰Ašémük ale kohef bayó le. Kohal kërëmüt. Koyë han ewo Šésü.
- ⁵¹Gang sëmko, Šésü komañün. Komare: — Bóyé fërkëme ëmmidin? Ašémük ale komare: — Ar Gaf, anepër mebët mulu.
- ⁵²Šésü komare: — Eyë. Bawo ënjehole, icémütëye. “Kisaŋ kobët mulu. Komaraya Šésü.

Mark 11

- ¹Awa. Šésü ëng bëraya büróm bële kënsaël bikón ban kënyó Betëfašë ëng Bétani baŋ. Bikón bingum dup ër Šérusalem yédük. Kënsëm han ekóm er kënyó Olifiyé. Šésü kobidaŋal bëraya büróm bële bëhi.
- ²Kobere: — Ęënyë han ikón er enóng indóbé. Ęng ëcëntëm tuŋ, ëënmatëke ñapali gang defëkënma. Kenaŋ ëënmapótu. Ęënmaŋóyu loŋ. Ñapali ñungum magelaŋ hal ar ñakëkéma mafangal.
- ³Gëngër ëcëntëm, gëngër bamënde: «Gen bóyé le eenmadefët ñapali ñaŋ?» ëënbede: «Ar Gaf aróbé ale furedéké. Omabutóduwe kisaŋ.»

- ⁴Bëraya büróm bër bühi bële kënyë. Kënmasëk ñapali ñañ gang defëkënma bolon lañ dup ër ñakan ñan kunañ. Kënmaðefët.
- ⁵Gang enmaðefët, bër yëduk la bële kënbere: — Bawo bóyë le eenmaðefët ñapali ñañ?
- ⁶Kënbiyaka ngër gang redëkobe Êsü le. Gang hérkën gungum, kënmañ ënmañé le. Bëraya bër Êsü bële kënmañé. Kënyë.
- ⁷Kënmasümëd ñapali ñañ han ewo Êsü. Gang sëmken, kënmað binjüm bindóbün bañ. Këndamb gengoñ en ñapali lañ. Êsü komafangal ñapali ñañ. Ëngeyë.
- ⁸Gang owokucé Êsü, bal bële mësébüñ yëd kënmatébün Êsü ngër alam. Gungum e ëngemað binjüm bindóbün bañ ëngedën gangam lañ enóng indóm. Bër talañ ëngetóñu bakes bañ han mapat ëngedën gangam lañ enóng idóm.
- ⁹Bër yék han enóng er Êsü bële ëng bër yék han epoy er wum bële pécéñ ëngeñer. Ëngede: — Ëënmaðëyë Urün od. Urün od omaðuwéndo ar eyógu uyat or wum Ar Gaf lañ ale.
- ¹⁰Urün od oðuwéndo ilam er ar eyógu ed. Ogédo ngër gang yék ilam er afüsén aróbé ale Dafid ed. Urün od obapeyéndo. Ngër kak yékën muðuwa, ëngeñer.
- ¹¹Awa. Êsü komëg han Sérüsalem. Koyë han kunañ ër Urün. Koñadara pécéñ. Bawo amüf giñal eñ, kënbët han Bétani ëng bëraya bër epóng bühi büróm bële.
- ¹²Ipaşal eñ Êsü ëng bëraya büróm bële kënhal han Bétani ënbët han Sérüsalem. Gangam lañ këmaðëk Êsü ñëmbé ñañ.
- ¹³Kolu bëdëb gató an kënyó ganak añ. Koyë. Kolókól olang gëngër adëm. Gang sëmko, kosëk maðemelañ. Bañas tuñ yék. Mandëmel mañ magelañ bawo mage watur kërëm le yék.
- ¹⁴Êsü komare gató añ: — Mangedëm ce gani. Bëraya büróm bële kënhër gon şasëko oñ.
- ¹⁵Êsü ëng bëraya büróm bële kënsëm han Sérüsalem. Êsü komëg kunañ ër Urün lañ. Kobesëk bër këyicé bocinji bële ëng bër këyic bële han kunañ ër Urün. Gang sëkékoobe, kobira. Kosiñütër matabël man bër këlëmb bingóti ban jamani bële mañ. Kosiñütër ce bangop ban bër këbiyicé urabal bañ.
- ¹⁶Mamañelañ ce bër dübük müdüb bële ënkucénër gan iyanga er kunañ ër Urün añ.
- ¹⁷Epoy igum abikarañed bër yék la bële. Kobere: — Ako reko Urün od gakayiti an wum lañ. Kore: Mage bal bëram bële tuñ e ënyógu ënnibëy kunañ eram lañ. Bër pac pac bële ce ënyóguwe ënnibëy kunañ eram lañ. Ngër kak redëko Urün od. Êsü kosënd ce. Kobere: — Kono wün, ako lëmbëtëkëen kunañ ër Urün le. Lar ënmaðëydo bal bële Urün od la ëngeyicé bocinji boñ ëenbegetó bal bële.

18Bër gaf bër bësümëd bër macadaha bële ëng makaramoko man masariya man Urün mañ kënher gon riko Sêsü oñ. Kënshas ëmba ëncote fere ër ënmacamal kono bayëñëd ënmacëk ñungum kisañ le bawo bal bële abikişaña hañ gen gon haraŋkobe Sêsü oñ.

19Gang müdfük, Sêsü ëng bëraya büróm bële kënshal ikón lañ. Kënbët han Bétani.

20Ipaşal eñ ohe of gang enebët han Sêrusalem, Sêsü ëng bëraya büróm bële kënlu gató an kënyó ganak añ gang yërëk pécëñ pécëñ.

21Piyer gang luko gató gingum, kohuyüt gon redëko Sêsü dër hucékën la oñ. Komare Sêsü: — Karamoko, iñada. Gató an rekëj akërëm ce añ ayër.

22Sêsü kobere: — Eënmahole Urün of.

23Ako reme, ar yó rekëma ekóm edó okal oyë opëra han géy, ekóm ed ëng gindóm okal oyë opëra. Gon yó reko gëngër ahole kidîma ogéye, ogéye.

24Gungum e ako remëmën, gëngër imacëmba Urün of, ehole ecote gon sëmbakëjëma oñ. Gëngër ehole, omidine omeyëne gon sëmbakëjëma oñ.

25Kono fayër imacëmba Urün of le, gëngër ilang la wo ewo ar hutünkëj jiñ gacëd ale, komaşëmba wey Urün of. Ical wey. Eyë. Imatëbün hake ar hutünkëj jiñ gacëd ale. Gëngër imatëbün hake, imbalingum ibutu han kunañ ër Urün, imacëmba Urün of. Bawo gëngër imatëbün hake hal awum, Urün of Sórë ër kibëy ce omitëbüne hake.

[**26**Kono gëngër mimatëbünelañ hake, Urün of Sórë ër kibëy mangomitëbün ce wuj hake.]

27Sêsü ëng bëraya büróm bële kënsem ce han Sêrusalem. Gang sëmkën, kënyë han kunañ ër Urün. Sêsü gang owoyë han iyanga er kunañ ër Urün, bër gaf bër bësümëd bër macadaha bële ëng makaramoko man masariya man Urün mañ ëng büfüsën bër Bûşuwif bële kënyë han ewo. Kënmafaral.

28Kënmañün. Kënmare: — Loo rekëma ibida bër këyicé bocinji bële han kunañ ër Urün? Loo sëbalkëme idi gungum?

29Sêsü kobere: — Eëmmëñüne ce wün jiñ. Gëngër ëcënniyaka, ëmmënpëde ar sëbalkem ëmbida bër këyicé bocinji bële han kunañ ër Urün.

30Loo rekëma Şaň aňëmb ale obeñëmb bal bële? Urün odđi rekëma obeñëmb ëmba hal tuñ rekëma? Eënniyaka.

31Awa. Kënlapal maşas bën bën ëngede: — Ha! Gëngër ëcënmadeye: «Urün of rekëma Şaň obeñëmb bal bële» Sêsü obadeye: «Awa. Bawo bóyë le wok mënmañdelañ omëññëmb?»

32Kono gëngër ëcënmadeye: «Hal tuñ rekëma Şaň obeñëmb bal bële, la ce ha!» Awa. La bayëñ ëncas kak bawo bal bële pécëñ bahole iyi Şaň asükélün ar Urün kidîma yëko le.

³³Gungum yakadëkënma Êsüsü. Kënmare: — Mabilangelaŋ ar rekëma iyi obeñëmb bal bële. Êsüsü kobere: — Awa. Bawo mënniyakayelaŋ, no ce mangëmmënyaka.

Mark 12

¹Êsüsü kobisakal maharaŋ bër yédük la bële. Kobifëd sanda laŋ: — Ariyé koyë. Korëd bat. Bat ban rëdko baŋ mandëmel mónóm maŋ gëngoy gëmbara ëŋ kënriyal. Kori ce gakela an mahañ céy'ër bat. Gakela laŋ biliŋ kolac gukat lar ogekëda mën man mandëmel maŋ gëngër icügalen mandëmel mungum. Kori ce gatand an mahañ pur ëngcëla sardiñé le. Gang hëñëlako gungum pécéŋ, kobisëbal bëšëla bële sardiñé le ëncëla ëntopëte. Adëm ale kobere bëšëla bële šidik üróbün le talaŋ ër mandëmel mungum egé. Imbalingum koyë han jamani.

²Imbalingum gang sèkëk omók ođ, komadaŋal ahól aróm ale oyël gokëd góndóm oŋ. Awa. Ahól ale koyë

³kono bëšëla bële kënmaamad' ahól awum. Kënmalëf. Kënmare obët. Mënmayënelaŋ jiñ yó jiñ. Awa. Kobët.

⁴Awa. Adëm ale komadaŋal ce ahól ahin. Gang sëmko, kënмагаñe gaf laŋ. Kënmašér. Awa. Ahól awum ce kobët.

⁵Awa. Adëm ale kobët komadaŋal ce ahól اساسën. Awum kënmađam. Adëm awum kobët ce kobidaŋal büyélüm. Bër talaŋ kënbelëf. Bër talaŋ kënbidam.

⁶Adëm awum abidaŋalëd bühól bürom bële pécéŋ. Héyém tuŋ wok mamađañaldëlaŋ wey. Héyém üwum sobe ŋaldëkoma. Kore iyi omađañale héyém ce. Ënmatëbüne awum bawo héyém e. Awa. Komadaŋal.

⁷Kono bëšëla bële gang lukënma héyém gang owoyõgu, kënšas bën bën. Kënre: «Kamaŋ ewo héyém ër adëm ar bat. Ëng alëm süm, wum ebütëd sardiñé le. Ëëniyiye ëënmadame. Gëngër ëcënmađame, ëënidëme sardiñé le.»

⁸Gang sëmko héyém, kënmaamad'. Kënmađam. Kënmalëc han pac ër sardiñé.

⁹Êsüsü kobere bër hérük sanda üwum bële. Kore: — Bóyé yidëkëen obidi adëm ale bëšëla büwum? Mayedi oyëye obidam? Obeyën büyélüm sardiñé le ëncëla.

¹⁰Mayedi ëcënläng gon šalëk gakayiti an Urün laŋ? Ako šalëk:

¹¹La wo e igañ er dápëŋkën bër ebéy' kunaŋ bële. Igañ igum hók majare ënbéyal kunaŋ le ëng mahañ mañëneŋ. Urün ođ Ar Gaf ale rik gungum. Danaŋ ayarar sobe.

¹²Gang hëñëlako mašas, bër gaf bër Büšüwif bële kënlang iyi Êsüsü bën owobëta bawo ade bën ako mëndërkën ngër bëšëla bër sardiñé bële wala ngër bëbéy' bër kunaŋ. Këbefër ënmađëk Êsüsü ënmađën han kaso kono kënbiyéŋ bal bër yédük la bële ëmba ënbidi guñüŋüla gëngër bamadëk Êsüsü. Kënmasëb la. Kënyë.

¹³Bëlam bër Büšüwif bële kënbiđañal Bëfarisiyeŋ bër talaŋ ëng bëraya bër Érod bër talaŋ han Êsüsü. Gon daŋalkënbe oŋ ënyë ënmađap Êsüsü ušas laŋ.

- 14**Awa. Kënyé. Kënsëm han Êsü. Këmare: — Karamoko, bilang parakët tuŋ kiŋas bünjiñ bün. Mibibayëtërelaŋ ajo ëng ajo. Miŋadayelaŋ ajo alam ewo wala ó ó ajo ahól ewo. Gon ejekaraŋ oŋ gangam an Urün aŋ tigi e. Awa. Ibapëd wa añüdüdi ëënmayëne alam ar jamani pécëŋ ale ūagale le wala mañüdelan ëënmayëne?
- 15**Êsü alang gon ñünkënma oŋ pur ënmaŋap uŋas laŋ le e. Kobere: — Bawo bóyë le eënnëmecësün ëmba medëkayaye ëng gindam? Eënnënyën wa gingóti giyé milu.
- 16**Kënmayën giyé. Gang yënkënma, kobiñün. Kobere: — Igas er loo yëfëdkën loŋo? Uyat or loo ñugëkën loŋo? Kënmayaka. Këmare: — Igas er Sésar alam ar jamani pécëŋ ale ed yëfëdkën loŋo. Uyat or wum od ñugëkën loŋo.
- 17**Êsü kobere: — Bon dëmko alam ar jamani pécëŋ ale boŋ, ëënmayën wum. Bon dëmko Urün boŋ, ëënmayën wum Urün. Këbihiŋaŋa gon yakakobe Êsü oŋ.
- 18**La wo yédëkën bër gingór an Büsüwif bër yéd këneyó Bësadüseyeŋ. Awa. Bësadüseyeŋ bër dantaŋ kënyé han Êsü. Bën gon holekën oŋ iyi hal ale ëng acës, mangokal ce ecës laŋ. Kënmañün Êsü.
- 19**Këmare: — Karamoko, ako ñugëko Moyis. Kore: Land ër bërgibulum gëngër aŋan ariyé añër kono alëm hara asówar aróm ale mamadümünelaŋ aŋan ale ñañëso, omabütëde ibulum ërleŋ asówar awum omadümün ñañëso. Kak ñugëko Moyis.
- 20**Awa. La wo yékën bërgibulum büjóng bühi. Šaro komañër asówar kono Šaro awum kolëm kono mamacotëdelaŋ ñañëso fayër lëmko le.
- 21**Tama komabütëd asówar awum. Wum ce kolëm kono mamacotëdelaŋ ñañëso. Dóndó le ce komabütëd asówar awum. Wum ce kolëm kono mamacotëdelaŋ ñañëso.
- 22**Ñapam ëng Kali ëng Fader ëng Šaro bëtëla ce bën pécëŋ kënmabütëd asówar awum kono kënlëm bën pécëŋ hara magelaŋ ar sôtünkëma ñañëso asówar awum. Imbalingum asówar ale ce kolëm.
- 23**Awa. Fayër lëmko asówar awum le, abimüdüd bëŋan büjóng bühi. Awa. Jóni ëng atëk bal bële ënkäl ënbët muwuré, aŋan ar ūaa emamüdü asówar awum?
- 24**Êsü kobyaka. Kore: — Koni ëcënkuy bawo edeyeen hal ale ëng acës, mangobët mahal ce. Mëënlangelan gon ūalëk gakayiti an Urün laŋ ganamët an ohal or hal ecës laŋ od. Danaŋ mëënlangelan ce ūug fangako Urün od le.
- 25**Watur yó hënütëkobe Urün od bal bële, bal bële ëngéye watu üwum ngër gang en bëdãŋal bër Urün bële han urün le. Watu üwum aŋan ale mangomañër asówar. Danaŋ asówar ale ce mangomañanga aŋan.
- 26**Danaŋ Urün od aded iyi hal ale gëngër acës, obëte mahal ce. Eëcëñnak maharaŋ gakayiti an Urün laŋ gan ñugëko Moyis gen watur ūaŋëtadëkoma Moyis Urün od ñacëc laŋ le. Urün od amacaŋëtad Moyis. Komare: No e Urün or enebëy Abëraham ëng Isak ëng Šakob od.

- 27**Watur redëkoma Urün od Moyis kak le, Abëraham ëng Isak ëng Šakob balëmëd kono babët muwuré han Urün. Gon eenelangale babët muwuré oŋ bawo Urün od mage Urün or bër ecës mangënbët muwuré ewo. Urün or bër ecës ënbët muwuré ewo. Ëcënkuy pas bawo ako yidëkéen iyi hal ale gëngër acës, mangobët ce muwuré.
- 28**Karamoko ër masariya man Urün le koyõgu. Kohër gang enecas Šësü ëng Bësadüséyeŋ bële. Kolang Šësü abiyakad balënga. Komañün: — Land ër masariya man Urün maŋ, sariya ër šaa hókëbe masariya maŋëneŋ?
- 29-30**Šësü komayaka. Komare: — Sariya ër hókëbe maŋëneŋ pécëŋ ce gon e oŋ: Bër Isërayel, ikéreen. Urün Ar Gaf aróbé ale wum tuŋ e Ar Gaf. Magelaŋ Ar Gaf ayélüm. Danaŋ imaŋal Ar Gaf arój ale ëng kašabi ürój ak pécëŋ. Danaŋ imaŋal Ar Gaf arój ale ëng fanga ürój ak pécëŋ. Danaŋ imaŋal Ar Gaf arój ale ëng dirikón ürój ak pécëŋ. Kak šalëk gakayiti an Urün laŋ. Sariya üwum hókëbe maŋëneŋ pécëŋ.
- 31**Sariya ühin le gon e oŋ: Ibiŋal bër odi bürój bële šug ŋalayakëj gaf ürój le le. Masariya müki mungum hókëbe mësëb maŋëneŋ pécëŋ.
- 32**Karamoko ër masariya man Urün le komayaka Šësü. Komare: — Karamoko, balënga yakakëjem iyi Urün óriyé tuŋ e. Urün óyéülüm magelaŋ.
- 33**Danaŋ akó mayarar hal ale omaŋal Urün od ëng lar obiŋal bër odi bële la. Danaŋ akó mayarar omaŋal Urün od ëng lar omalücün Urün od šadaha la.
- 34**Šësü kosëdä karamoko le balënga yakadëkoma. Komare: — Itaël ilam er Urün ed. Kabiriŋ dëróm magelaŋ ar yókëma ce müñün jiñ ëmba odëkayaye Šësü ëng gindóm ošas laŋ.
- 35**Šësü obegekarar bal bële han iyanga er kunaŋ ër Urün. Kobiñün. Kobere: — Bawo bóyé le rekën makaramoko man masariya man Urün maŋ iyi Ar Dóŋóluko Urün ale han gañamb an Dafid owocal?
- 36**Ëënkérné gon reko Dafid kidíma oŋ. Gon lënkoma Genjëm en Urün oŋ e. Dafid kore: Urün od Ar Gaf ale amade Ar Gaf aram ale: Eñëŋa eñüt etó idam haŋ ëmbemël bër ibüt bëram bële.
- 37**Awa. Dafid komayó Ar Dóŋóluko Urün ale Ar Gaf aróm, ihinoŋ han gañamb an wum Dafid owocal. Grake ekor mëgé gungum? Gimug an bal aŋ kënre iyi mënlangelaŋ. Danaŋ abelëngalëd gang hërkën, gang šasëko Šësü ngër kak.
- 38**Šësü gang obikaraŋ, kosënd. Kobere: — Ëënbütélal kašabi gen makaramoko man masariya man Urün eŋ. Bën gon ŋalkën oŋ, ëndëna bangaba baparamë baŋ. Kenaŋ ëngeyašëra pur bal bële ënbilu. Gon ŋalkën oŋ ce gëngër eyeyen han gangod, bal bële ënbitëbün ošëma laŋ.
- 39**Danaŋ gëngër bayë lar kënbar Büşüwif ënkarar gakayiti an Urün la, lar ñüdük ëñëŋa bër fangak la, la këbefër mañëŋa. Danaŋ gëngër bayë han ofëla, lar ñüdük ëñëŋa büfüsën la këbefër mañëŋa.

⁴⁰Danaŋ mësétal kënbişétal bësówar bër lémédéké bêsán büróbün bële haŋ ëncot bon müdékën boŋ pécéŋ. Kono gëngër ecëmbayenma Urün od, sobe kënlëka fayër ënmakëñëla maşëmba le. Gon kënriyal ngër kak oŋ ënbiyüféyal bal bële iyi bër cüp en ganamët an Urün aŋ le e. Bër këri ngër kak bële owokó Urün od mëméy' ëng bal bërleŋ le.

⁴¹Han kunaŋ ër Urün la wo yék kes lar yéd kënepër bal bële bingóti ban ënmayën Urün baŋ. Awa. Šésü koyé. Koñëŋa makar han kes le obegenada bal bële gang enepër bingóti baŋ kes laŋ. Bër fangak bëyëmbëk mafër yéd kënepër bingóti sobe kes laŋ.

⁴²Aşówar ar lémédéké aşan aróm ale ce koyógu. Asówar awum ar anak yéko. Gang yóguko, kofër bingóti biki ban wum baŋ. Bingóti biki bingum mayëmbelaŋ fado šigé.

⁴³Šésü kobihafëca bëraya büróm bële. Kobere: — Ako reme, aşówar ajo gon fërko kes laŋ oŋ gungum hók ëng gon fërkën bërleŋ pécéŋ oŋ.

⁴⁴Bën bingóti kingiriŋ fërkën kono kingiriŋ wokëbe. Kono aşówar ajo wum fado gang aneko, amayën Urün od pécéŋ gon müdédëko oŋ. Fado gon etówal oŋ mamabowelaŋ.

Mark 13

¹Gang enecal kunaŋ ër Urün laŋ, bëraya bër Šésü bële ariyé ale komare Šésü: — Karamoko, iŋada wa kunaŋ ër Urün le ëng makunaŋ man e iyanga maŋ. Iŋada šug faramek mahañ man béy'alkën kunaŋ ër Urün maŋ.

²Šésü komare: — Kunaŋ ër Urün ëjo ayarar maŋada déy' kono mangobo grako. Ëndëtëre kunaŋ ëjo pécéŋ haŋ fado igañ édiyé mangobo gang sëndarëk ëng maŋëneŋ.

³Awa. Kënyé han ekóm er kënyó Olifiyé. Këñëŋa makar han e kunaŋ ër Urün le. Piyer ëng Šak ëng Šaŋ ëng André kënmañün Šésü šapol.

⁴Kënmare: — Işapëd dër egé gon rekëj oŋ. Findé ër graki egé pur bilangal atëk watu le le?

⁵Šésü kobere: — Ëënbütëlal kaşabi, bakëmënyüfé bër ede iyi bër dõŋóluko Urün en bële.

⁶Bawo imbalingum bal kingiriŋ ënyóguwe ende iyi bër dõŋóluko Urün en. Ënbegeyüfé bal kingiriŋ.

⁷Gen mübüt man jamani eŋ gëngër ëcënkër la wo e, konyëŋ. Añüd ogé mübüt mungum. Kono ëng agé, konyidé şaşa okeca jamani le.

⁸Fayër okeca le, bër malódf bële obitakëre wey'. Danaŋ bëlam bële ce obitakëre ëng bëlam bërleŋ le. Danaŋ ñëmbé le ce ogéye. Danaŋ jamani ëjo odüge. Ngër kak etakal tampere haŋ fayër obutu Ar Dõŋóluko Urün ale. Tampere üwum ako e ngër basowël ër ar edëm ale bawo ogebambe enóng enóng.

⁹Ëënbütëlal kaşabi. Büşüwif bër mënehöleye bële ënmëñyéye wün bër holekem han bër gaf büróbün ënmëññawe. Danaŋ ënmëñléfe han kunaŋ ër kënbar Büşüwif ënkaraj

gakayiti an Urün. Danaŋ enmēñjéye ce han bëlam bër jamani enmēññawe bawo ecēñehole. Gon enmēñjéyal oŋ pur eēngéyal bëšede bëram. Gungum e eēñbipēd gindam eŋ.

10 Añüüd bal bër jamani bële pécéŋ enkér gindéy genjekëla gindam eŋ haŋ fayër okot jamani ëjo le.

11 Gēngēr bamēñdëk, bamēñjé han bëlam enmēññawe, konyidé komkom gon eenbeyaka oŋ. Genjēm en Urün eŋ omēñlēne gon eenbeyaka oŋ watu üwum bawo mage gon yidëkēen wün oŋ eenbeyaka. Gon emēñlēn Genjēm en Urün eŋ oŋ gungum eenbeyaka.

12 Land ër bërgibulum, ibulum ër maneholeyale omamadé ar holekem ale obipuwün bëñawe bële enmañawe enmadam. Land ër süm eng ñañëso ñan wum ñan holekem ñañ, süm omamadé obipuwün bëñawe bële enmañawe enmadam. Bëñëso bēn mēñneholeyale bëŋ enbimadé büsüm eng büllum bër holekem, enbipuwün bëñawe bële enbñawe enbidam.

13 Bal bële pécéŋ enmēñkoñe kongol ër no laŋ kono ar yó wakilek watur tampere üwum le, adēm awum opeye oméy or Urün laŋ.

14 — Danaŋ eēñluwe ar hoñkëma Urün ale gang mēgëko han kunaŋ ër Urün. Bawo amēg kunaŋ ër Urün laŋ, kunaŋ ër Urün le mangobo kunaŋ ër mēlëk ganamēt an Urün aŋ. Gēngēr ecēñlu ar hoñkëma Urün ale amēg han kunaŋ ër Urün, wün bër een han elód er Südé eēngür kisaŋ han mahóm. Ar yó ekaraŋ gakayiti aŋ gaŋo, ogere ofame balēnga gon ñugalme ngēr kak oŋ.

15 Wün pécéŋ eēngür han mahóm. Gungum e wün bër fangëk han kunaŋ ër bilikēn, eēñdišu. Eēngür. Konmēg han kunaŋ eēñmófu jiñ. Eēngür kisaŋ.

16 Wün bër e han mapat, konmaš han ikón eēñyél bonjanga bon wün boŋ. Eēngür han mahóm tuŋ.

17 Bēsówar bër eng bacēd bële eng bër ebeyerēn bëñëso bële entampere sobe watu üwum.

18 Eēñmacēmba Urün of akégé gungum watur bëyēm le.

19 Kabiriŋ dēr lécëko Urün of jamani le haŋ daro tampere ër grako le mañakelaŋ mēgé. Danaŋ mangogé ce ngēr kak.

20 Gēngēr Urün of Ar Gaf aróbé ale mabayëtëdoyelaŋ make man tampere mungum, magelaŋ ar obodo macēselaŋ. Kono kongol ër bër salako Urün obepeyēn laŋ, abayët make man tampere mungum.

21-22 Watur tampere le eñyōguwe bër këre bër dōñóluko Urün en bële eng bër këre büsükélün bër Urün en bële. Danaŋ endiye mēfindé maŋ eng bon hišaŋak boŋ enlókól ëmba enbiyüféyale bër salako Urün bële, kono mangēnbekor mēyüfé. Gungum e gēngēr bade: «Kamaŋ ewo Ar Dōñóluko Urün ale» wala «Kamašalaŋ ewo», konhole.

- ²³Ĕĕnbütélal kašabi. Ĕĕnlang gon egé bawo ĕmmĕnpĕdĕd komkom.
- ²⁴Watu üwum giñal eñ mangowuĕ ce. Danañ fĕcĕm le ce mangowuĕ ce.
- ²⁵Danañ mahor mañ mangobo lar e la. Odáte.
- ²⁶— Watu üwum bal bĕr jamani bĕle ĕnniluwe no ar šóluk han Urün géme hal gang emebutu bacal lañ ĕng fanga ĕfaramĕ ĕng ce ginguĕ gaparamĕ añ.
- ²⁷Danañ ĕmbidŏñuluwe bĕdāñal bĕr Urün bĕle ĕnbĕbar ñan ñiyé bĕr salame bĕle pĕcĕñ šan yó šaa en.
- ²⁸Mayedi gĕngĕr ilu gató an kĕnyó ganak añ gang elĕt, ilang uša od atumu?
- ²⁹Awa. Gĕngĕr ĕĕnlu mĕfindé man remĕmĕn mañ, ĕĕnlangĕ ce atĕk watur ekeca jamani le hara mangolĕka.
- ³⁰Ako remĕ, wün bĕr elu mĕfindé mungum mangĕĕncĕs pĕcĕñ fayĕr ogé gungum le.
- ³¹Jamani ĕjo ĕng gon e han urün oñ okecaye kono gon remĕ ogéye oñ ogéye.
- ³²Magelañ ar langĕk dĕr owobutu Ar Dŏñóluko Urün ale jamani ĕjo lañ. Bĕdāñal bĕr Urün bĕle mĕnlangelañ. Fado no mamlangelañ. Baba tuñ langĕk.
- ³³Ĕĕnbütélal kašabi. Kondak déy bawo mĕĕnlangelañ watur egé le.
- ³⁴Ako e ngĕr ar eyĕ mañe. Fayĕr oyĕ le, obĕtĕbale bühól büróm bĕle gon ĕndi oñ hañ fayĕr obutu le. Ariyé omatĕbal ocĕla ñakan ñañ iyi ĕng abutu, obañĕt ñakan ñañ omĕgal. Ar ecĕla ñakan ale ocĕla bawo malangelañ dĕr owobutu adĕm ale.
- ³⁵Ngĕr kak e ce bawo wün mĕĕnlangelañ dĕr emebutu, ĕĕncĕla. Obutu oram od okore mĕgé ohe od wala holhol ĕñ wala gümüd üñ wala gingĕlés añ. Gungum e ĕĕncĕla bawo mĕĕnlangelañ watur emebutu le.
- ³⁶Fado ogé jembĕt butume, akĕmmĕnsĕkat gang dākĕkĕĕn.
- ³⁷Gon remĕmĕn ĕĕncĕla oñ, mage wün tuñ šĕsünme. Bĕraya bĕram bĕle pĕcĕñ emecĕsün bakĕdāk. Ĕĕncĕla.

Mark 14

- ¹Make müki wodĕk otĕk ofĕla or oyüñüté or Urün od ĕng ofĕla or ĕmburó ĕr cĕmüt gon kĕwugün le. Bĕr gaf bĕr bĕsümĕd bĕr macadaha bĕle ĕng makaramoko man masariya man Urün mañ abepĕrĕd ĕnmaĕk Šĕsü, ĕnmaĕam hara bal bĕle mĕnlangayelañ.
- ²Kĕnre: — Konmaĕame ofĕla lañ kidĕma bawo gĕngĕr ĕĕnmaĕame dĕróm, bal bĕle obatakĕre ĕng bé bawo sobe ñalkĕnma le.
- ³Šĕsü han ikón er Bĕtani yĕko han iyanga er Simoñ ĕr yĕdük bandamb. Gang enetó, koýŏgu asówar ale gang ñyéyĕguco kabañ ĕr bokafa kere bon šĕrĕk. Kabañ üwum igañ

fësödëkën. Asówar awum koyé han Êsüsü. Kogub gaf ér kabaŋ le pur obañetal le. Daro komahoş wum Êsüsü bokafa bungum gaf laŋ.

⁴Bër yék la bër talaŋ këbidógül gen asówar eŋ. Êngede: — Bawo bóyé le hoşëkoma Êsüsü bokafa bungum gon fu? Mañüdelañ.

⁵Gëngër asówar ajo ayicédo bokafa boŋ boŋo, ocotédo yék bingóti kingiriŋ. Obekordoye mayën bër anek bële bingóti bingum. Gungum wok mabelëngaldëlaŋ gon riko oŋ.

⁶Kono Êsüsü kobere: — Êënmatëb. Konmare jiñ. Gon rikonem oŋ goŋo ayarar.

⁷Haŋ okeca jamani ëjo ëngéye bër anek bële jamani laŋ. Watur yó fërkëmën ëënbifara bër anek bële, ëënbekore mabara. Kono no mage loŋo emebo gani. Gungum e ar yó furedéké onidin jiñ, fok onidin jóni.

⁸Asówar ajo adi gon horko oŋ. Anekoş bokafa boŋ pur oyekëneral gimal gindam eŋ fayër mecës le.

⁹Ako reme, jamani laŋ pécéŋ şan yó şaa ënkére gindéy' genjekëla gindam eŋ, ënkére ce gen asówar ajo eŋ ëng gen gon rikonem eŋ. Mangënkuyélal gon rikonem oŋ goŋo.

¹⁰Bëraya bër epóng bühi bër saladëko Êsüsü bële, ariyé aróbün ënmayó Şüdas Isëkariyot. Wum Şüdas koyé han bër gaf bër bësümëd bër macadaha. Kobere iyi gëngër bamayobe iyi obibaraye gang e ënmacota madëk Êsüsü le.

¹¹Gang hërkën gungum, këbelëngal gon şasëko oŋ. Kënmaŋ ënmayobe. Kabiriŋ dëróm Şüdas ogeñanga gang e omadëk Êsüsü pur obipuwün bëlam bële le.

¹²Dër mëgëk ofëla or ëmburó ér cémüt gon këwugün, dëróm kënbedëng mape man şadaha ér oyüñüté or Urün maŋ. Dëróm kënmañün bëraya büróm bële Êsüsü. Kënmare: — Şaa fërkëme beyé bimilügén osó or ofëla or oyüñüté or Urün od?

¹³Êsüsü kobidaŋal bëraya büróm bühi. Kobere: — Êënyé han ikón. Gëngër ëcënmëg, ëënmatëke aşan ar dñübük gingunjé an mëngé. Êënmadaya aşan awum.

¹⁴Iyanga er yó mëgëko, ëënmëg wün ce. Êënmade adëm ar iyanga ale: «Ako reko karamoko le iyi ibapënün kunaŋ ér lar ebetó bé bëraya büróm ëng wum Êsüsü ofëla or oyüñüté or Urün od la.»

¹⁵Gëngër ëcënmapëd kak, omënpënüne kunaŋ ëfaramë ér sëndërkën ér şan tëŋ le gang yekënerkën komkom. La e ëënlügé osó óróbé or ofëla or oyüñüté or Urün od.

¹⁶Büwum bühi kënhal kisaŋ. Kënyé. Kënsëm han ikón. Kënsëk gon kala ngër gang fëddëkobe Êsüsü le wo. Kënlügé simañ ér ofëla or oyüñüté or Urün od.

¹⁷Şambalkañ kënsëm Êsüsü ëng bëraya bër epóng bühi bële.

- 18Gang enetó, *Ŝésü kobere*: — Ako reme, ariyé arón ar ebetó ñan ñiyé ebepuwün no bër hoñkem bële.
- 19Këbemekëna makaşabi mañ. Ar kala omageñün *Ŝésü*. Ogede: — No de? No de?
- 20*Ŝésü kobiyaka*: — Wün bër epóng bühi ariyé arón e. Ar ebeleḅ itam édiyé kidíma e.
- 21No ar *şóluk* han Urün géme hal maşës eme ngër gang ñugédëkën gakayiti an Urün lañ le. Kono ar ebepuwün bër hoñkem ajo oluwe tampere. Adém ajo gon fëcadëk bakëmarëmdo.
- 22Gang enetó, *Ŝésü komad ëmburó* le. Komaşëma Urün od. Kogubür. Kobeyënëra bëraya büróm bële. Kobere: — *Ëenkana. Ëënyák. Goño gimal gindam eñ* e.
- 23Imbalingum komad *gëngoy* *gëmbara* ëñ. Komaşëma Urün od. Kobeyënëra. Kënşab bën pécëñ.
- 24Kobere: — Goño may'ël mandam man gipëd gangaşa mañ e. Bal bëyëmbëk emedeyën may'ël mañ mañ.
- 25Ako reme, mangëmcaḅ ce *gëngoy* ëñ gëñ ëng mage watur owolam Urün od jamani ëjo le. Watu üwum wo mebët maşab. Déróm *gëngoy* *gëmbara* gëngaşa eñ emecaḅ.
- 26Imbalingum kënyüm mulu man ofëla or oyüñüté or Urün mañ. Gang hëñëlakën mëyüm, kënhal. Kënyé han ekóm er kënyó Olifiyé.
- 27Gang sëmken han ekóm er kënyó Olifiyé, *Ŝésü kobere*: — Wün pécëñ ëënnitëbe ëëngür bawo kak şalëk gakayiti an Urün lañ iyi ëënnitëbe le. Ako redëko Urün od: *Ëëmmadame ahadac ale. Gëngër ëëmmadam, mape man ahadac awum mañ ënyicüréyëye pécëñ. Kak şalëk gakayiti an Urün lañ.*
- 28Kono gëngër mecës, mikale. Meyëye han Galilé ëënnetëk şalañ.
- 29Piyer komare: — Fado ëng bërleñ pécëñ bagür, no mangëmmitëḅ.
- 30*Ŝésü komayaka*. Komare: — Ako reme, daro gümüf ün kidíma fayër icér ican ed opér bingut biki bañ le, ëñjiyãëtaye wuj bingut batas.
- 31Kono wum Piyer kobütélé mare. Komare: — Muk. Mangëmmyãëta. *Ëng ecëseye, bang ejecëse kono no mangëmmyãëta muk. Bërleñ pécëñ ce ëngecas kak.*
- 32*Ŝésü* ëng bëraya büróm bële kënyé imbalingum lar kënyó *Ŝëtësëmané* la. Ga yëkën la, *Ŝésü kobere*: — *Ëëññëña loño. Meyé ëëmmacëmba Urün od.*
- 33*Ŝésü kobimad* Piyer ëng *Şak* ëng *Şañ*. Kënhucé enóng şigé. *Ŝésü këmahişaña* sobe. Këmekëna kaşabi üróm le.
- 34Kobere: — Amekëna kaşabi eram le hañ ngër mecës maşës. *Ëënbo loño. Kondak déy.*

- 35 **Ŝésü** wum kobambaŋ ce enóng ŝigé. Kowucüné elód laŋ. Daro komaŝemba Urün of iyi gëngër laŋ e gang e omadët tampere laŋ, omadët. Komare:
- 36 — Baba, magelaŋ gon mekore. Ëñjedët tampere ër ememëg ëjo kono noŋ akégé déy gon fërkem no oŋ. Ogé gon fërkëme wuj oŋ.
- 37 **Ŝésü** kobët han bëraya büróm. Kobesëk gang ðakëkën gokëd. Kobilëgët. Komare Simon Piyer: — Simon, bawo bóyé le ejedak? Mañüdelañ. Kodak déy. Fado ŝigé wok mekorelaŋ mabo hara midake.
- 38 Kondak déy. Ëënmagecëmba Urün of omënkëmün. Han kaŝabi amënpër ëënwakile, kono bimal beŋ atókëraya. Ikómünemën.
- 39 **Ŝésü** kobët gikin aŋ han yéko pur omacëmba Urün. Kobütélé gon ŝasëko gan sakal oŋ.
- 40 Kobët ce han bëraya büróm. Kobesëk gang ðakëkën ce gokëd bawo abedëkëd sobe gokëd oŋ. Gang ñünkobë ce **Ŝésü** iyi badakëdi, mëngelangëlaŋ fado gon ënmayaka oŋ. **Ŝésü** kobët ce lar yékoma maŝemba Urün la. Kobütélé maŝas ce gon ŝasëdëko oŋ.
- 41 Kobët gatasën aŋ han bëraya büróm. Kobesëk ce gang ðakëkën. Kobere: — Ëcëndakëdi ce? Gó r e gon ðakëkëën oŋ. Atëk watur ënnepër no ar sòluk han Urün géme hal bangaf ban bëmekën laŋ le.
- 42 Ëënkál. Ëëniyíye. Ar ebepuwün bëlam no ale musumu ewo.
- 43 Gang owocas **Ŝésü** ngër kak le, kisaŋ **Ŝüdas** ariyé aróbün ar bër epóng bühi ale kosumu. Kënyógu taw ëng gimug an bal aŋ ga müdëkën bëjo madama, bëjo bot. Bër gaf bër **Büšuwif** bële dõŋóludëkébe.
- 44 Fayër sumudëkën le, **Ŝüdas** abipëdëd gimug an bër emadëk **Ŝésü** aŋ gon owodi oŋ pur ënmalangal ar enedëk ale. Abeded: — Ar yó ŝëmame ngër gang këenmaŝemaye karamoko le, awum e. Awum eenedëk. Ëënmaŋé. Danaŋ ëënmarene balënga. » Ngër kak fëdkobe **Ŝüdas** gimug an bal aŋ.
- 45 Awa. Gungum e gang sumukën tuŋ, **Ŝüdas** komasana **Ŝésü**. Daro komare: — Karamoko. Komaŝëma.
- 46 Gang hëñëlakoma maŝëma, bër yóguðük ëng wum **Ŝüdas** bële këmadëk **Ŝésü**.
- 47 Gang ðëkëkënma, bëraya bër **Ŝésü** bële ariyé aróbün korëg dama üróm le. Komasaŋ ahól ariyé ganëf aŋ mot. Ahól awum ahól ar ar gaf ar bësümëd bër macadaha ale yéko.
- 48 **Ŝésü** kobere: — Bawo bóyé le yógukëën ëng madama ëng bot ëënnedëk ngër gang këmadëk arek ale ëng fanga le? Mañüdelañ.
- 49 No karamoko tuŋ eme. Dër yó dër yéd mëmënkaraŋ han kunaŋ ër Urün kono watu üwum mënnedëkëdelaŋ. Gungum pécéŋ yédëkem pur ogéyal gon ñugëkën gakayiti an Urün laŋ gindam eŋ oŋ.

- 50** Gang hēñlakobe mare Šésü ngēr kak le, bëraya bër Šésü bële pécéñ kēnmasëb. Kēnhówa la. Kēngür.
- 51** La wo yéko la ce labar ér batédékēma Šésü. Gindēn gindóm añ tuñ hapadēko. Wum ce abepëréd ēnmadék.
- 52** Ga dēkēkēnma, kosëbüte gindēn gindóm añ. Kogür.
- 53** Bër dēkēkēma Šésü büwum kēnmañé han ar gaf ar bësüméd bër macadaha ale pur omañawe. La wo bardékēn la ce bër gaf bër Būsüwif, gungum e bër gaf bër bësüméd bër macadaha bële èng büfüsén bër Būsüwif bële èng makaramoko man masariya man Urün mañ pécéñ.
- 54** Danañ Piyer omagedaya Šésü ginadëb hañ han biliñ ér iyanga er ar gaf ar bësüméd bër macadaha. Kēññēña èng bēsëla bële. Èngeyësa la ñukudó ñañ.
- 55** Gang ñóyukēnma Šésü han ñawure, bër gaf bër Būsüwif bële pécéñ kēnbiñangara bër èncas gon mekēnko Šésü bële bawo abepër ēnmañam kono mēnbecotédelañ.
- 56** Bëyëmbëk kēnmahafal Šésü kono gon šasékēn oñ mage góyé šasédékēn. Ar kala košas to. Ar kala košas to.
- 57** Bër talañ kēnhal. Kēnmahafal Šésü.
- 58** Kēnre: — Bimakér gang owode iyi odëtère kunañ ér Urün le. Èng akucé make matas, imbalingung obütél üyélüm hara mage mañüt man hal rik.
- 59** Kono fado gungum ce mage góyé šasédékēn. Ajo košas to. Ajo košas to.
- 60** Ar gaf ar bësüméd bër macadaha ale kohal land ér bal büwum pécéñ. Daro komañün Šésü. Komare: — Mangibiyakadi gon enecas ganamët gindój oñ?
- 61** Kono Šésü mabiyakadelañ jiñ. Komóm yēm. Ar gaf ar bësüméd bër macadaha awum komañün ce. Komare: — Wuj de Ar Dónóluko Urün ale? Wuj de ñañëso ñan Urün or kēñnibëyé ñañ?
- 62** Šésü komayaka. Komare: — Éyi, ñungum eme. Danañ èñniluwe no ar sóluk han Urün géme hal gang lambe ñan niyé èng Urün or hókēma mafanga jiñ kala of gang ñēñame han eñüt etó er wum Urün. Èñniluwe ce danañ gang emeyógu bacal lañ ñawure lañ.
- 63** Gang hérko ar gaf ar bësüméd bër macadaha ale gon yakakobe oñ, kēmadógül hañ košék gaba üróm ér dēnadēko le. Daro kore: — Bawo bóyé le woyekēēnbe ñangaraye ce bēsede bër ènde iyi añüd ènmañame bawo amekēn le? Mañüdelañ. Añüd tuñ ènmañame.
- 64** Danañ ecēnkér gang owomekēn uyat or Urün of le? Aki rekēēn? Bēñawe bële pécéñ kēnre iyi amekēn uyat or Urün of. Danañ ecēs ed tuñ ñüdékēma.

- ⁶⁵Bër talaŋ kënmalapal masëpal Šésü. Kënmasün igas laŋ. Ęnmagecëng. Daro Ęnmageñün. Ęngede: — Loo sëngëkëme? Bëšëla bële bën ce kënmađëk Šésü. Ęnmagebopër.
- ⁶⁶Piyer la wo wodëko han güđ han iyanga er ar gaf ar bësümëđ bër macadaha. Kosumu ahól asówar ar ar gaf ar bësümëđ bër macadaha awum.
- ⁶⁷Komalu Piyer gang owoyësa ñukudó ñaŋ. Komasëda. Daro komare: — Wuj ce bang yékën ëng Šésü ër Nasaret.
- ⁶⁸Kono Piyer koyá. Kore: — Ó ó. Mamlangelaŋ gon ejecas oŋ goŋo. Piyer koyë han ñakan ñan iyanga. Kisaŋ icér ican eđ kofér.
- ⁶⁹Imbalingum ce ahól asówar ayélüm komalu Piyer la. Kobere bër yék la bële. Kobere: — Ašan ajo ce araya ar Šésü e.
- ⁷⁰Piyer koyá. Malëkayelaŋ ce bër yédük la bële kënmabütelé mare Piyer. Kënre: — Wuj kidima ariyé aróm ej bawo wuj ce ar šan elód er Galilé ej.
- ⁷¹Piyer kobesa. Kore: — No ëng Urün od. Mammalangaŋ ar eenede ajo. Urün od alang gon emecas oŋ toña e.
- ⁷²Ñungum ñungum kisaŋ icér ican eđ kofér gikin aŋ. Piyer kohuyüt gon redëkoma Šésü oŋ iyi amaded iyi fayër opér icér ican eđ bingut biki baŋ le, omayäetaye bingut batas. Piyer gang huyütëko tuŋ gungum, kisaŋ kolapal mašap.

Mark 15

- ¹Ipašal eŋ holhol püŋ bër gaf bër Büşüwif bële pécëŋ kënbar ëncas gang e ëndi gen Šésü eŋ le. Kënšas iyi ënma kap, ënmaŋé han Pilat omañawe. Awa. Kënmahap Šésü. Kënmaŋé.
- ²Gang sëmken, Pilat komañün Šésü. Komare: — Wuj de alam ar Büşüwif ale? Šésü komayaka. Komare: — Kak rekëj.
- ³Bër gaf bër bësümëđ bër macadaha bële Ęnmagetoñe Šésü iyi amekën kingiriŋ.
- ⁴Pilat komare Šésü: — Ikérej. Bonjëmbëk bon enede rikëj boŋ, megeyakalaŋdi fado jiñ?
- ⁵Kono Šésü mayakadelaŋ ce jiñ. Awa. Pilat këmahišana sobe.
- ⁶Ofëla or oyüñuté or Urün kala Pilat mësëbüť yéđ komatëbüť ar kaso ariyé. Ar yó rekën omatëbüť bal bële, awum yéđ kotëbüť.
- ⁷La wo yékën han kaso bër büťëđëkëma alam ar Bër Rom ale. Ibüt igum babidamëđ masordáš man alam ar Bër Rom maŋ. Ar ibüt ariyé awum Barabas yéđ kënmayó.
- ⁸Awa. Büşüwif bële kënyë han Pilat. Kënmašëmba iyi omatëbüť ariyé ar kaso ngër gang yéđ kobitëbüťün le.

- ⁹Pilat kobyaka. Kobere: — Amënpërëdi ëmmatëbüt Êsü alam arón ale?
- ¹⁰Gon reyaldëko ngër kak oñ bawo alangëd iyi sobe dógülalkëbe bër gaf bër bësümëd bër macadaha bële gen Êsü eñ. Gungum le ñoyudëkënma sòndóm.
- ¹¹Kono bër gaf bër bësümëd bër macadaha büwum ënbegepang bal bële ënagede Pilat omatëbüt Barabas fëcalalkëbe ëng lar omatëbüt Êsü la.
- ¹²Pilat kobiñün ce bal bële. Kobere: — Bóyé fërkëmën kenañ ëmmadiyal ar enede iyi alam arón ewo ajo?
- ¹³Kënñer. Këmmare: — Imaping os or lëmbënd lañ.
- ¹⁴Pilat kobiñün: — Bóyé mekënko? Kënbamb mañer: — Imaping os or lëmbënd lañ.
- ¹⁵Pilat këmafër obelëngal bal bële gindóm eñ. Gungum sëbütekoma Barabas. Kobere masordâs mónóm mañ iyi ënmamad Êsü ënmalëf ëng binguû beñ. Gang lëfëkënma, kobifuwün masordâs mónóm mañ ënmaping os or lëmbënd lañ.
- ¹⁶Masordâs mañ kënmañé Êsü han iyanga er Pilat. Gang sëmkën, kënbiyó ce masordâs man wodëk gingór gindóbün mañ.
- ¹⁷Kënmadën Êsü gangaba gambara ngër gan kodëna alam añ. Kënmad müli man gat an makóû. Këndap ngër sangap ër alam. Daro kënmasangap gaf lañ.
- ¹⁸Daro kënmalapal madëshal. Engede: — Bemecëma wuj alam ar Bûsüwif.
- ¹⁹Ënmagelëf gaf lañ ëng ginguû eñ. Ënmagetëpal. Daro ëngedak küdüüt üróm ngër gang këndak küdüüt ër alam le.
- ²⁰Gang hëñlakënma madëshal ngër kak, kënmadënüt gangaba gambara añ. Kënmabët madën binjüm bindóm bañ. Daro kënmalëc ënmañé ënmaping os or lëmbënd lañ.
- ²¹Masordâs mañ gang enecal ikón lañ, kënfëd ëng Simoñ gang owomóûsü han ikón. Simoñ üwum han ofat yédëko. Han ikón er Siren sòludëko. Simoñ üwum süm ar Alekësandër ëng Rüf yédëko. Awa. Masordâs mañ gang fëdëkën ëng Simoñ, kënmaharahañ iyi odamba os or lëmbënd or Êsü of.
- ²²Kënmañé Êsü lar kënyó Golgota la. Koto ër uyat or Golgota le gon e oñ iyi «lar mëndërek hekëd ër gaf.»
- ²³Kënmayën Êsü ocañ gëngoy' ën barërkën ëng bëshal bër këbayët basowël ëñ kono Êsü mamañdelañ ocañ.
- ²⁴Masordâs mañ kënmañing os or lëmbënd lañ. Kënhënüt mat mañ. Kënrëd. Imbalingum kënlókól bët lañ ënlang ar ecot binjüm bindóm ale.
- ²⁵Giñal en ëngoy' fingëdëkënma Êsü os or lëmbënd lañ.
- ²⁶Daro këññug gon mekënko Êsü oñ. Ako ñugëkën: «Ajo alam ar Bûsüwif ewo.»

- 27**Kënbifing ce dup ër Sésü bër ibüt bër alam bühi. Ariyé ale sato, ariyé ale samay fingëdëkënbë.
- 28**Bawo bamaping land ër bër edeka ëng fanga bühi, agëd gon salëk gakayiti an Urün laṅ oṅ. Ako salëk: «Bamaṅada ngër ewo amekën.»
- 29**Bal bër ekucé bële ëng batëm lar ewo Sésü la, mëšër yëd këmacër. Ënmagedës ce: — Hé! Wuj edëd edëtëre kunaṅ ër Urün le, loṅo ëng make matas ibütëlal üyëlüm.
- 30**Idišu os or lëmbënd laṅ, epeyënaya.
- 31**Bër gaf bër bësümëd bër macadaha bële ëng makaramoko man masariya man Urün maṅ bën ce madës yëkënma Sésü. Ëngecas bën bën. Ëngede: — Abepeyën bal büyëlüm kono mangokor mafeyënaya gaf üróm le.
- 32**Ar Dónóluko Urün ale, alam ar bër Isërayel ale odišu jóni os or lëmbënd laṅ. Ëng ëcëniluwe gungum, awa obamëlale Ar Dónóluko Urün ale ewo. Bër fingëdëkën sato ëng samay ër Sésü bële ce mëšër yëd këmacër Sésü.
- 33**Këgé imüf kabiriṅ giṅal en gaf haṅ giṅal en mütüṅ.
- 34**Gang sëkëk giṅal en mütüṅ, Sésü koṅer pas. Kore: — Éloyi, Éloyi, lema sabakëtani. Gungum e: Urün oram, Urün oram, bawo bóyë le sëbüṅkëjem?
- 35**Bër talaṅ bër yëk la bële gang hërkënma, kënre: — Ënmakër. Asükëlüm ar Urün ale Éli owoyó.
- 36**Ariyé aróbün komad bon dukuñ dukuñ boṅ. Kofiš os laṅ. Kogür. Koñëmb wenegër laṅ. Daro komayëlüm Sésü iyi oyoš. Daro kore: — Ënecëlaye. Ënëniluweye gëngër Éli oyoḡuwe omadišëd os or lëmbënd laṅ.
- 37**Sésü koṅer sobe. Kisaṅ kolëm.
- 38**Ginjüm an hótünkën land ër kunaṅ ër Urün laṅ aṅ kësëk caw. Kabiriṅ han tëṅ haṅ han güd kësëk góyë šaṅ góyë šaṅ.
- 39**Ar gaf ar masordâs man Bër Rom ariyé ar haldëk makar han ewo Sésü ale amalud gang owolëm le pécëṅ. Sordâs üwum kore: — Ašan ajo héyëm ër Urün tigi yëk.
- 40**Bësówar büyëlüm ce la wo yëkën ënmageṅada ginadëb. Land ër bën la wo yëkën Mari ër salëk han ikón er Magëdala ëng Mari lüm ar Šak ëbakëla ëng Šose, awa ëng Salomé.
- 41**Gon yëdëko Sésü han Galilé oṅ, maraya yëd këmadaya pur ënmagebara. La wo yëkën ce bësówar büyëlüm bëyëmbëk bër fërësadëkën bang ëng wum han ikón er Sérüsalem.
- 42-43**Ohe or kënyekënër Bësüwif bonjanga boṅ od yëk. Ipašal eṅ ohe or këšata Bësüwif od yëk. Dërom mëngolegolelaṅ Bësüwif bële. La wo yëko ašan ënmayó Šosef. Han ikón er Arimaté šóludëko. Danaṅ ar gaf ar Bësüwif yëko ce. Danaṅ

Büşüwif bële bamatébünéd sobe. Wum Şosef atamginéd iyi ilam er Urün ed oyõguwe. Or şambalkaŋ od Şosef kohap jomb le. Kohërna. Koye han Pilat. Komare omayen gimal en Şesü en oyekën.

⁴⁴Pilat këmahışaŋa ga hërko iyi Şesü alëm le. Komayó ar gaf ar masordaş ale. Komañün emba Şesü alëm.

⁴⁵Ar gaf ar masordaş awum komayaka Pilat. Komare, eyi alëm. Gang fëdkoma ngër kak le, Pilat komaŋ. Komasebütün Şosef gimal en Şesü en.

⁴⁶Şosef koye. Koyic kasanké le. Korişéd gimal en Şesü en os or lëmbënd laŋ. Komaféd Şesü ginjüm laŋ. Daro komahót gambenen an lacëkën ngër gitimba gindën laŋ biliŋ. Imbalingum kohüdümut gangaŋ gaparame gan kofóŋal ñakan ñan gambenen ñaŋ.

⁴⁷Mari er şalëk han ikón er Magédala eng Mari lüm ar Şose kënlü lar yekënkënma Şesü la.

Mark 16

¹Gang hucék dambata ohe or dër kënsata Büşüwif od, Mari er şalëk han ikón er Magédala eng Salomé eng Mari lümbün bër Şak kënye. Kënyic móg makafa enlümäl gimal en Şesü en.

²Ipaşal en holhol pün kënhäl. Kënye han gambenen.

³Gang eneye, engeñünür: — Loo ebaküdümutün gangaŋ an ñakan ñan gambenen aŋ?

⁴Gang sëmken, kënfëjüté. Kënlü gangaŋ aŋ gang hüdümuték.

⁵Kënmëg gambenen laŋ. Gang mëgëkën, kënmalu labar er dënak gangaba gapeşa, gang ñëŋako şató. Labar üwum adaŋal ar Urün yédük. Kënyen.

⁶Labar le kobere: — Konyen déy. Şesü er Nasaret, er fingëkën os or lëmbënd laŋ eeneŋanga. Magelaŋ loŋo. Eëñada lar hótëdëkënma la. Akal. Abët awuré.

⁷Eënbët. Eënbipéd bëraya bër Şesü bële kofe Piyer iyi Şesü odõnge han elód er Galilé. Eënbipéd ce eënbëde enmatëke la ngër gang rekobe le.

⁸Awa. Bësówar bële kënsäl gambenen laŋ gang yenkën, gang hişanakëbe. Këngür. Bawo bayen, gang eneye han lar en bëraya bër Şesü bële la, mënmapëdelaŋ hal yó hal gon lukën oŋ.

⁹Anapas aŋ holhol pün gang halko Şesü, komaşañeta wey Mari er Magédala. Mari üwum büyüd büjóng bühi mëgëdëkëma kono Şesü abelëcéd órom laŋ.

¹⁰Gang şañetakoma Şesü Mari, Mari koye. Kobiféd bër yéd kënegé eng Şesü bële. Kobesëk gang enecap.

¹¹Kono gang rekobe iyi Şesü abët awuré iyi wum amalu, mënholedelaŋ gon şasëko oŋ.

- 12**Awa. **Ê**sü kobişanëta bëraya bürom bühi bële gang şalkën ikón lañ kono mënماكuyütelañ kisañ bawo ëng gimal en to şanëtaðekobe.
- 13**Imbalingum gang sëbkoðe **Ê**sü, kënbët han ikón. Kënbifëð bëraya bë **Ê**sü bërlen iyi **Ê**sü akal abicanëta kono mënbeholeðelañ bëraya bühi büwum ce.
- 14**Imbalingum ce **Ê**sü kobişanëta bëraya bürom bë epóng ariyé bële gang enetó. Kobere: — Wün bë mëngehole, wün bë yëredëké banëf. Bóyé le wok mënenholeyelañ bë rekëmën banilu gang halme ecës lañ bële? Mañüðelañ.
- 15**Ako reme, ëënyë jamani lañ pécëñ. Èënbipëðüréré bal bële pécëñ gindéy genjekëla gen no eñ.
- 16**Ar yó holek gindéy gingum, ñëmbëkënma mëngë lañ, aðëm awum opeye oméy or Urün lañ. Kono ar yó wok maholeye, mangope.
- 17**Urün of obeyëne bë holek gindéy gingum bële mapanga man ëngediyal bon hişanäk boñ. Uyat oram lañ ënbegelëce büyüð bële. Danañ ëngecas mande man mënlange.
- 18**Danañ ëng babinas bonkarkari bon malac boñ, mangëncës. Danañ ëng bacab posëne le, mangobidi jiñ. Danañ ëng babidambal mañüt mañ bë mëngekor bële, ënbipakëne.
- 19**Ar Gaf ale **Ê**sü gang hëñëlakobe mëfëð gungum, Urün of komadëneð han wum. Gang dënëðkoma Urün of **Ê**sü, **Ê**sü koñëña şató ër wum Urün.
- 20**Imbalingum bëraya bë **Ê**sü bële kënyaşëra jamani lañ. Ènbegepëðüréré bal bële gindéy genjekëla gen wum **Ê**sü eñ. Ar Gaf ale **Ê**sü kobibara mëri bon hişanäk boñ bal bële ënlangal gon şasëkën bëraya bë **Ê**sü oñ toña e. Amina.]

Lük

Lük 1

1-2Téyofil, emmecëma eng oséb od. Anepër emmiñugün emmipëd gen Sésü eñ pur omemëlal münéd e gon hérkëj gen wum eñ. La wo yékën bal kingiriñ bër ñugük gon fëdkënbe bër yékën eng Sésü bële. Babipëd pécëñ gon riko oñ kabiriñ dér sakalkobe maharañ bal bële hañ daro. Danañ ipëd wokënbe bal bër jamani bële gindéy genjekëla gen wum Sésü eñ. Büwum fëdkëba bé ce gon riko Sésü oñ.

3No ce embiñünüréréd bër yédëkën eng Sésü bële pur mifame koy gang yék le.

4Gungum le reme emmiñugün gakayiti añ gaño wuj ce omemëlal toña e gon harañkënme gen Sésü oñ.

5Watur yéko Érod alam ar elód er Súdë ale, la wo yédëko asüméd ar macadaha ariyé enmayó Sakari. Bësüméd büwum bingór bingór yékën. Wum Sakari han gingór an bësüméd bër macadaha bër šalëk han ašan ar yéd këneyó Abiya lañ šalko. Asówar aróm ale Élisabet yéd këmayó. Asówar awum ar alëka aróm ale Aroñ yéd këmayó. Aroñ wum asüméd ar macadaha ar sakal ale yédëko.

6Awa. Wum Sakari eng asówar aróm ale bër cüp yékën ganamët an Urün añ. Maraya yéd kënedaya balënga masariya man Ar Gaf aróbün Urün mañ pécëñ

7kono mënmacotëdëlañ ñañëso bawo Élisabet asówar ar mangodëm yéko. Danañ wum eng imürém jap badaféd.

8-9 Awa. Atëk watur enmagólén bër gingór an sawedëko Sakari lañ Urün od. Awa. Ariyé tuñ ñüdük omëg kunañ ër Urün lañ odi šadaha ër bukafa bon kënyó curay boñ lar këññan bukafa ngër šadaha la. Awa. Bawo ariyé tuñ horëk mëmëg, jiñ yéd kënedi ënlangal land üróbün ar ñüdük omëg omagólén Urün od ale. Awa. Këwuc or Sakari lañ iyi wum emëg oñan bukafa boñ déróm. Awa. Wum Sakari kohal. Komëg han kunañ ër Urün. Koñan bukafa boñ.

10Watur owodëkën bukafa bungum le gimug an bal añ han pac wodëkën ënmagecëmba Urün od.

11Watur ebód bukafa bungum le, adañal ar Ar Gaf ale Urün ariyé komašañëta Sakari. Kohal eñüt etó er lar këññan bukafa la.

12Awa. Sakari gang lukoma adañal ar Urün ale, këmamekëna kašabi le. Koyëñ.

13Kono adañal ar Urün ale komare: — Sakari, koyëñ. Urün od amikénén. Gungum e asówar arój ale Élisabet omacote ñañëso ñacan. Eng amadëm, imatap ñañëso ñungum Šañ.

14Omelëngale sobe. Danañ bal bëyëmbëk ce obelëngale gëngër bamadëm ñañëso ñungum

- 15** bawo ñañeso ñnungum ogéye hal afarame ganamët an Urün aṅ. Danaṅ mangocab gëngoy/ gëmbara. Danaṅ mangocab ce gëngoy/ gën yërëk piṅ. Danaṅ Genjëm en Urün eṅ oyõguwe odi óróm laṅ kabiriṅ dër ejëmadëm le.
- 16** Şaṅ odiye haṅ Bër Isërayel bëyëmbëk ënmabët maraya Ar Gaf aróbün ale Urün od.
- 17** Danaṅ Urün od omapangane ngër gang fangankoma Éli asükélün ar wum Urün ale. Şaṅ ëng adaf, oyëye enóng er Urün obipëdünëdür büsüm bële ëng bëṅëso bündóbün bëṅ. Danaṅ odiye haṅ bër bërünkëma Urün bële ënlëmbët makaşabi maṅ, ënyidënür balënga gen Urün eṅ ngër gang kënyidënür bër cüp bële le. Ngër kak owodi Şaṅ bal bële ënkëñëlëraya ënmamëṅün Urün od Ar Gaf aróbün ale watur owoyõgu le.
- 18** Gang hëñëlako adaṅal ar Urün ale maşas ngër kak le, Sakari komayaka. Komare: — Graki enemëlal ogéye gon rekëjem oṅ? No ëng asówar aram ale bikucé gan bemacot ñañëso jóni.
- 19** Ñnungum adaṅal ar Urün ale komayaka. Komare: — No Gabëriyel kënyó. No këhal ënóng er Urün ëmmacëla onidaṅal midi gon reko oṅ. Şóndój dõṅólukonem miyõgu ëmmipëd gindéy/ genjekëla geṅo
- 20** kono mënjeholeyelaṅ hinoṅ gon sükélmeme oṅ ogéye watur salako Urün le. Bawo meholeyelaṅ gon fëdmeme oṅ igéye abóbó kabiriṅ daro haṅ dër egé gungum. Danaṅ mangelkor maşas.
- 21** Gungum pécéṅ gimug an bal aṅ han pac wodëkën gang şëlakënma Sakari. Abikişañad gon yéko mülükëgu Sakari han kunaṅ ër Urün oṅ bawo alëkad gon mëgëko oṅ.
- 22** Imbalingum Sakari koşólu. Kono gang sóluko, magedëkorlaṅ mahor maşas. Ëng mañüt maṅ wo yékobe mëşësün. Bal bër wodëk han pac bële kënlang kisaṅ jiñ luko han kunaṅ ër Urün.
- 23** Imbalingum Sakari gang hëñëlako gole ër yéko mëri han kunaṅ ër Urün le, kobët han iyanga.
- 24** Gang lëkak şigé, Élisabet asówar ar Sakari ale koşot gacëd. Watu üwum, wum Élisabet magedëcalëralaṅ haṅ sëkëk mëpécëm mójó.
- 25** Ogede: — Ñëlënga ñaṅ ñaṅ rikonem Ar Gaf ale Urün or këmbëy/ od. Mecot gacëd aṅ. Danaṅ anidütün başëfël ër dëkëdëkem han bal le bawo mammacotëdëlaṅ ñañëso. Danaṅ anikëlërayal sobe.
- 26** Gang sëkëk mëpécëm mójóngiyé kabiriṅ gon şotëko Élisabet gacëd oṅ, Urün od komadaṅal adaṅal ar wum Urün ar kënyó Gabëriyel ale oyë han ikón er Nasaret han elód er Galilé.
- 27** Ikón er Nasaret igum la wo yéko şungutuṅ üriyé ënmayó Mari. Mari üwum mamalangelaṅ aşan. Danaṅ labar ër şaldëk han gañamb an Dafid ñünëdëkëma. Şosef

yéd kënmayó laɓar üwum. Urün od han wum Mari daɗaldëkoma Gabëriyel aɗaɗal aróm ale.

28Awa. Aɗaɗal ar Urün awum koyë. Komëg han kunaɗ ër Mari. Komare: — Ëmmecëma Mari. Omelëngal ɓawo Ar Gaf ale Urün od duwënkëme duwa ëyekëla le. Danaɗ ɓang een ëng wum Ar Gaf ale Urün od.

29Kono Mari gang hërko uſas or aɗaɗal ar Urün od, këmamekëna kaſabi le. Kolapal mëyidë ëmba koto ër grake ſëcëm ër ſëmakoma üwum.

30Ñan woko gang owoyidënür ñungum, aɗaɗal ar Urün ale komare: — Mari, koyëɗ. Urün od duwënkëme duwa ëyekëla le.

31Duwa üwum gon e oɗ iyi ecote gacëd. Danaɗ imadëme ñacan. Ñaɗëso ñungum imatape ſëſü.

32Ñaɗëso ñungum afarame egé. Danaɗ ñaɗëso ñungum ënmatape ñaɗëso ñan Urün ofarame. Ar Gaf ale Urün od omadiye alam ngër gang ridëkoma Dafid alam ar alëka aróbé ale le.

33Danaɗ obilamale Bër Isërayel bële gani. Danaɗ ilam idóm ed mangokeca.

34Awa. Ñungum Mari komayaka aɗaɗal ar Urün ale. Komare: — Kenɗ graki ekor mëgé gungum? No mammalangelan aſan.

35Aɗaɗal ar Urün ale komayaka. Komare: — Genjëm en Urün eɗ oyóguwe órój laɗ. Danaɗ fangar Urün le omicaɗe ngër gamod. Gungum le enmayówal ñaɗëso ñan ejecot ñungum Ar Cüp. Danaɗ ënmayówe ce ñaɗëso ñan Urün.

36Findër omemëlal iyi ogéye gungum le iyi hal aróɗ ale Élisabet ëng gacëd ewo. Fado gang fûſénéko, acot gacëd. Ako yéd kënedë ɓal bële iyi Élisabet mangomacot ñaɗëso kono noɗ jóni wum acot gacëd. Kabiriɗ gon fërakëma oɗ ëng jóni atëk mépécëm mójóngiyé.

37Ëng ilu asówar afûſën acot gacëd, ilang Urün od magelan gon sókalko.

38Ñungum yakakoma Mari. Kore: — Mimaɗ. Ahól ar Urün Ar Gaf eme. Ogédo ngër ga fëdkëjem le. Gang rekoma ngër kak le, aɗaɗal ar Urün ale koyë.

39Mari ga fëdkoma aɗaɗal ar Urün ale ngër kak le, kohal kisaɗ oyë omalukulu Élisabet han elóf er ſüde. Elóf er ſüde igum han mahóm yédük.

40Mari gang sëmko, koyë. Komëg han iyanga er Sakari. Sakari noɗ aſan ar Élisabet yédëko. Komaſëma Élisabet.

41Élisabet ga hërko tuɗ ſëcëm ër Mari le, kisaɗ ñaɗëso ñan han gacëd gindóm ñaɗ koyüngélé. Ñungum kisaɗ Genjëm en Urün eɗ këmafangan Élisabet

42haɗ koſas tengët. Komayaka Mari. Komare: — Urün od amiduwën duwa ëyekëla le ɓawo imacote ñaɗëso. Duwa ër duwënkome Urün le hók mafarame ëng duwa ër

duwénkobe bésówar bër jamani bërleŋ pécéŋ. Danaŋ Urün of amađuwén duwa ëyekëla le ñañëso ñan ejecot ñañ.

⁴³Ha! Wuj, lüm ar Ar Gaf aram, iyõgu şandam ënjecëma. Anikişaña şug sëbünkonem Urün of haŋ yõgukëj wuj ënjecëma le.

⁴⁴Ga hërme tuŋ şecëm ürój le, ñañëso ñan dübme ñañ faker gon lëngalkëma, ayüngélé han gacëd.

⁴⁵Mari, ñëlënga laŋ ej bawo ehole ogéye gon fëdkome Ar Gaf ale Urün oŋ.

⁴⁶Gang hëñëlako Élisabet maşas ngër kak le, Mari komayaka. Komare: Ëmmabey Ar Gaf ale Urün of bawo aparame.

⁴⁷Danaŋ anelëngal han jomb ngër gungum kala magelaŋ kongol ër Urün of Afeyën aram laŋ.

⁴⁸Bawo amakañëlal gindam eŋ, akuyüt no ahól aróm. Éyi. Kabiriŋ daro bal bër jamani bële pécéŋ ëngedeye no ñëlënga laŋ eme

⁴⁹bawo Urün anidin bünjiñ bëparame. Urün ówum or fangak e. Danaŋ or hókëma gon kala of e. Danaŋ amëlëk ewo.

⁵⁰Ar hañëlalédéké gen bër sëbünkëma wum tuŋ ewo gani.

⁵¹Ëng fanga üróm le riko bünjiñ bëparame bën hişanak bëŋ. Danaŋ abiyicür bër yakëk magaf mündóbün bële.

⁵²Danaŋ abedët ilam laŋ bëfaramë bër lamëk bële. Danaŋ abitébün bër wok mënyake magaf móndóbün bële.

⁵³Danaŋ abeyën gon masó goparame bër dükédédüyéké ñémbé bële. Kono abede bëfaramë bële ënbët mañüt koloŋ hara maŋeyënelaŋ jiñ yó jiñ.

⁵⁴⁻⁵⁵Maŋikuyélalelaŋ Abëraham ëng bër şalëk gañamb gindóm bële gungum e Bër Isërayel bële. Büwum e bühól bürom bële. Danaŋ abíbara. Danaŋ abo gani ga hañëlalëkëma gindóbün eŋ ngër gang redëkobe bër alëka bürobé bële le. Kak rekoma Mari wum Élisabet.

⁵⁶Awa. Imbalingum Mari kënbo ëng Élisabet haŋ sëkëk mépécëm matas. Gang woko mépécëm matas, Mari kobët şóndóm han ikón er Nasaret.

⁵⁷Awa. Gang sëkëk watur odëm wum Élisabet le, komarëm ñañëso ñacan.

⁵⁸Awa. Bër odi bürom bële ëng bëbañër bürom bële kënhér iyi Urün of amadin wum Élisabet gonjekëla goparame, gungum e amayën ñañëso ófüşën órom laŋ. Këbelëngal ëng wum Élisabet gen gonjekëla gon rinkoma Urün gungum.

⁵⁹Gang sëkëkëma ñañëso ñañ lohocok le, bal bër odi bër Élisabet bële ëng bëbañër bürom bële pécéŋ kënyõgu han mamëc man ñañëso ñungum. Gon enmamëc ñambere oŋ bawo alëka Urün of abedëd Bër Isërayel bële ënbegemëc bëñëso bëcan bëŋ dér

kégé lohocok. Déróm wo ce yéd kënbetap majat mañ. Awa. Ga barkën mamëc mungum, gimug an bal añ kēbefēr ënmatap ñañëso ñañ uyat or süm Sakari lañ

⁶⁰kono lümbün kënbebëla. Kënbere: — Ëënmatap Êañ.

⁶¹Ñungum kënmayaka. Kënmare: — Han bal bürón magelañ ar kënyó Êañ. Graki ejëbade bimatap Êañ?

⁶²Awa. Süm bawo magedëkorlañ maşas ñungum, bal bële kënmalapal mëñün ëng mañüt mañ ënlang wum ce gang yidëko omatap ñañëso ñañ le.

⁶³Gang ñünkënma kak, Sakari kobifëd ëng mañüt mañ ënmayünëgu lar oñug uyat la. Gang yünëgukënma, koñug: — Êañ kënmayó. Gang lukën iyi uyat or Êañ ñugëko, pécéñ kēbihişaña.

⁶⁴Kisañ gang ñugëko tuñ iyi «Êañ kënmayó» le, Sakari kolapal maşas tengët. Omagebëy/Urün od.

⁶⁵Bal bër e dúp dúp la bële pécéñ kënyëñ. Elóđ er Şüde lañ gunand on mahóm mungum lañ pécéñ bër hérük gungum bële pécéñ kënlapal maşas gon yédëkëma Sakari han mamëc man ñañëso ñóndóm lañ oñ.

⁶⁶Bër yékën mübütelén bële pécéñ mëhişaña yékëbe ëngeyidëñür makaşabi lañ: — Ñañëso ñañ ñañ kabiriñ oşal lañ wo şotëko fangar Urün le. Emba bóyé owodi kenañ gëngër adaf?

⁶⁷Sakari gang ñugëko iyi ñañëso ñañ Êañ kënmayó, këyögu Genjëm en Urün eñ. Këmafangan okor maşas gon fërkëma Urün ocas gon eyögu imbalingum oñ. Ogede:

⁶⁸Ëënmaëyë Ar Gaf ale Urün or Bër Isërayel od bawo ayögu abadëc bé bal büróm.

⁶⁹Danañ abadöñólu Afeyën ar fangak ale. Han gañamb an Dafid ahól aróm Urün lañ şalko Afeyën awum.

⁷⁰Büsükélün bër Urün bële babapëd kabiriñ alëka gon reko Urün oñ.

⁷¹Gungum e Urün od abaded obadëce or bër ibüt büróbé lañ ëng or bëhoñ büróbé lañ pécéñ.

⁷²Aded ce omakañëlale gen bër alëka büróbé eñ. Danañ ogekuyüte gen gipëd gamëlëk gan ridëkën ëng bën añ.

⁷³⁻⁷⁴Urün od amade Abëraham ar alëka aróbé ale obadine jiñ ëyekëla oñ. Gon reko obadine oñ iyi obadëce bangaf ban bër ibüt büróbé lañ. Danañ odiye hañ ënmakore mëbëyë hara mëñbiyëñeyelañ bër ibüt büwum.

⁷⁵Obadëce ce ëëniyéye gani bër cüp ëng bëmëlëk ganamët gindóm añ.

⁷⁶Sakari kosënd. Komare héyém Êañ: Hé! Wuj, ñañëso ñandam, bal bële ënmiyówe asükélün ar Urün or hók mafanga jiñ kala. Wuj emadungün Ar Gaf ale imayékünürün gangam an oyeyal añ.

⁷⁷Imadungüne ce pur ibipëd bal büróm bële wum e ar ebepeyën ale. Ofeyën ówum gon e oñ obitëbüne hake biññüla bindóbün beñ.

⁷⁸⁻⁷⁹Bawo Urün od sobe këmahañëlal gindóbé eñ, obawube ginguñ an mëndërek ngër giñal en wok mafël. Obiwuñ bër e imüf bële ëng bër e gakód an ecës bële. Kenañ obapër gangam an jam lañ ëëniyiyale. Ngër kak şasëdëko Sakari gon owodi Urün oñ.

⁸⁰Awa. Şaņ adaf. Gang owodaf, kaşabi üróm le ce mafanga yék óróm lañ. Gang rafëko, han ijün yéko hañ dër yéko obipëd Bër Isërayel bële gen Urün eñ.

Lük 2

¹Awa. Şosef kohal. Koyë han ikón er Nasaret han elód er Galilé. Nñungum alam ar malód man jamani pécéñ ale Ógüsët yéd këmmayó. Awa. Wum Ógüsët kodëbélüré bikón lañ pécéñ. Kobere iyi ënbiñugüre bal bër malód man lamko bële pécéñ.

²Oñug or sakal ówum watur yéko Kiriniyüs alam afarañ han elód er Siri yédük.

³Bër kala han gikón gan rëmkënbe bër alëka büróbün yéd këneyë ëññugégu.

⁴⁻⁵Awa. Gungum haldëko Şosef. Koyë han ikón er kënyó Betëléyem han elód er Şüdë bawo halañ rëmdëkënma Dafid ar alëka aróm ale. Awa. Bawo Şosef han gañamb an wum Dafid şalko, gungum yédëko han Betëléyem halañ ëññugégu wum ëng Mari ar ñünédëko ale. Nñungum noñ Mari ëng gacëd yéko.

⁶Danañ atëkëd gan odëm lañ. Nñan sëmken han Betëléyem lañ, kënmëg han gici an manapulu bawo makunañ man këngé bëdiyar lañ bajümëd bal bële. Mabodëlañ lar ëndak. Gang mëgëkën tuñ, ññungum wum Mari korëm.

⁷Komaşot ñañëso ñacan gungum e Şaro. Komaşañër binjüm bañ. Komayel ñañëso ññungum lar kënbeyënal manapulu gon masó la.

⁸Gunand gungum kidima la wo yékën bëhadac bër mape. Bëhadac büwum han mapat yéd kënedak ënbecëla manapulu mañ.

⁹Adañal ar Urün ariyé kobişañëta. Kisañ ginguñ an Ar Gaf añ këbiwuñ. Kënyëñ sobe.

¹⁰Kono adañal ar Urün ale kobere: — Konyëñ, gindéy genjekëla emëmënpëd. Bal bële pécéñ ëng bakër gindéy genjekëla gungum, obelëngale.

¹¹Daro gümüf üñ güño bamadëm ar egé Afeyën arón ale han ikón er şalko afüşën arón ale Dafid. Afeyën awum Ar Dónóluko Urün ale ewo. Gungum e Ar Gaf arón ale Urün od.

¹²Findër omëmmëlal toña e le gon e oñ iyi ëënmatëke ñambere ñañ ga şañërkënma binjüm bañ ga yelkënma lar kënbihótün manapulu gon masó la.

¹³Kisañ ññungum gimug an bëdañal bër Urün añ kënyögu. Kënbarar ëng adañal ar yékëbe mëşësün bëhadac awum. Ëñmagebëy Urün od. Ëngede:

- 14** Ënma bëyë Urün or e han tēj han urün od. Odido hañ ogé jam land ər wum ęg bal bər jamani bər ñalko bële.
- 15** Bëdañal bər Urün bële gang bëtəkən mēdēn han urün, bëhadac bële kēnlapal maşas bēn bēn ęggede: — Ëëniyiye wo han ikón er Betéléyem ęn ilukuluwe gon fēdkoba Ar Gaf ale Urün oñ.
- 16** Awa. Bëhadac bële kēnhal. Kēnyē camcambēc. Gang sēmkēn, kēnsēk pécēñ ngēr ga fēdkobe adañal ar Urün ale le. Kēnbesēk Mari ęg Şosef gang yelkēnma ñañeso ñañ lar kēnbihótün manapulu gon masó la.
- 17-20** Ga lukēnbe, kēnbēt gang enma bëyēyē Urün od gen Şésü eñ. Ënma bëyē ce ganamēt an bon hērkēn ęg bon lukēn añ, đanañ gang eneyak uyat or Urün od. Awa. Imbalingum bëhadac bële kēnbifēdūrē gon fēdkobe adañal ar Urün oñ ganamēt an ñañeso ñungum añ. Bal bər hērnédēkēbe gang enecas búwum pécēñ kēbihişaña gen gon fēdkēnbe eñ kono Mari mamakişañađelañ. Ogeyidēnūr tuñ ganamēt gungum.
- 21** Ñañeso ñañ gang sēkēkēma lohocok le, kēnmamēc. Daro kēnmasap uyat or Şésü od. Uyat ówum yēndēkoma adañal ar Urün ale kabiriñ hañ fayēr yēko lüm ęg gacēđ le.
- 22-24** Ako şalēk sariya ər Moyis lañ iyi asówar ar wok marēm kala ñūdük omalücün Urün od şadaha pur obēt mamēl ganamēt an Urün añ. Edēm er ñañeso ed rik hañ asówar ale mamēlelañ ganamēt an Urün añ. Şadaha ər okor malēc le iyi bēnda bal bükü wala bēkurumañ bükü yēk. Ëng amalücün Urün od şadaha üwum, asówar ale obēt mamēl ganamēt an Urün añ. Gungum e gang sēkēk watu le, Şosef ęg Mari kēnyē han ikón er Şérüsalem ęnmalücün Urün od şadaha üwum. Kēnmañé Şésü. Gang sēmkēn, kēnyē han kunañ ər Urün ęnmapēnün Şésü Urün od bawo acalēđ ce sariya ər Moyis lañ iyi ñacaro kala Urün od dēmkēma. Gungum ñūdük ęnmapēnün Urün od.
- 25** Watu üwum la wo yēđēko han Şérüsalem aşan afüşēn ęnmayó Sim éyoñ. Aşan awum ar yararēk yēk ganamēt an Urün añ. Mēsébün yēđ komatébün Urün od. Danañ maşēla yēđ komacēla ar ebepeyēn Bēr Isērayel ale oyógu. Awa. Genjēm en Urün eñ yēk óróm lañ.
- 26** Genjēm gungum amadeđ Siméyoñ iyi mangocēs hara mamaluwelañ Ar Owodóñólu Urün Ar Gaf ale.
- 27** Awa. Gang sēmkēn bērēm bər Şésü bële han kunañ ər Urün, ñungum Genjēm en Urün eñ kēma búrnüt Şiméyoñ ce oyē gan kunañ ər Urün añ. Awa. Kohal. Koyē. Kobesēk bērēm bər Şésü bële han kunañ ər Urün. Bamañēđ halañ pur ęnmapēnün Şésü Urün od, đanañ ęnmapēr bangaf ban Urün lañ ngēr gang şalēk masariya man Urün lañ ęndi le.
- 28** Siméyoñ gang lukoma Şésü, kisañ komahana Şésü. Komamüđē. Komalapal maşēma Urün od. Ogede:
- 29-30** Ar Gaf, ęg mecēs jóni, ęg jam emecēs bawo jóni ęmmalu Afeyēn ar ebepeyēn bal búrój ale ngēr gang redēkējem ęmmaluwe le.

- 31** Bal bürój büwum pécéñ ënmaluwe Afeyën awum.
- 32** Ofeyën ówum ako e ngër gingub an ebepëf bal bër jamani bële pécéñ gen wuj eñ. Danañ kongol üróm lañ bal bër jamani bële pécéñ ënðibëyë bal bürój bële gungum e Bër Isërayel bële.
- 33** Sosef ëng Mari abikişañad sobe gang yéko mahor Siméyoñ maşas gen Sésü eñ le.
- 34** Awa. Siméyoñ kobidambal Sosef ëng Mari mañüt mañ. Kobiduwén duwa ëyekëla. Daro komare Mari: — Kongol ër ñañëso ñañ ñañ lañ Bër Isërayel bër talañ ënmabëte maraya Urün od kono bër wok bële mangënmañ ënmabët maraya. Danañ ako ewo ngër findër ebecanjara bal bële ënmamëñün Urün od kono bal bër talañ ënmabëruine.
- 35** Urün od olëce han kirikiri bon e makaşabi man bal bëyëmbëk boñ. Danañ wuj lüm omimëge basowël ad han jomb ürój ngër enmekôş ëng dama.
- 36-37** La wo yéko han kunañ ër Urün ce asükélün ar Urün asówar ënmayó An. Asówar awum hébém ër Penuwel yék. Wum Penuwel gañamb an Bër Isërayel gan kënyó Aser lañ şalko. Asówar awum apüşénéf sobe. Müli mójóng müki tuñ yédëkën ëng aşan ar ñërdëkëma ale. Imbalingum aşan ale kolëm. Gang lëmko aşan aróm ale, mamabëtëdelañ maşot aşan ayélüm. Mól wo yéko imbalingum hañ koşot müli mafó mócóng masas. Asówar awum gümüf e gümedëb e han kunañ ër Urün yéd kobo omagólén Urün od. Bóngélüm mësém yéd kotém gon masó ëng ecëmbayoma ecëmayoma Urün od.
- 38** Gang hëñëlakobe mëşësün Siméyoñ, An kobisana. Gang lukoma Sésü, komalapal maşëma Urün od iyi amalu Afeyën ale. Imbalingum kobilapal ce mëfëf gen ñañëso ñungum eñ damiñ bal bër şëladëkëma Urün od obepeyën bal Bër Sërüsalem bële.
- 39** Sosef ëng Mari gang hëñëlakën mëri namu le, kënmamad Sésü. Kënbët han elód er Galilé. Kënhucé han ikón idóbün gungum e han ikón er Nasaret.
- 40** Gang en han Nasaret halañ, Sésü koraf hañ kolaşar. Watu üwum Sésü ñañëso ñan kaşabi yéko. Duwa ër Urün le ce la wo yék óróm lañ.
- 41** Büli kala bërëm bër Sésü bële mayë yéd këneyë han gikón an Sërüsalem ëndi ofëla or oyüñüté or Urün od.
- 42** Büli ër sëkkëma Sésü müli epóng müki le, bërëm bürom bële bamañeyéd wum Sésü han ofëla han Sërüsalem. Ngër kak yék namu üróbün le iyi labar le ëng atëk müli epóng müki, otawe han ofëla ówum.
- 43** Gang hecak ofëla od, bal bële pécéñ kënmaşërara. Sosef ëng Mari ce kënmaş kono Sésü wum kobo han Sërüsalem halañ. Sosef ëng Mari noñ mënlängëdelañ Sésü la wo wodëko le.
- 44** Ako yidëdëkën iyi Sésü ëng bër mañë bürobün bële yékën han enóng. Awa. Kënri omëf óriyé gang eneyë imbalen Sésü. Imbalingum ga şatakën, Sosef ëng Mari

kënmalapal mañanga wum Šésü. Ĕngeyē bëbañēr büöróbün lañ eng han bëyëndam büöróbün ěnbegeñün ěmba bamaluwal lañ Šésü

⁴⁵kono mënmaciñadelañ. Imbalingum kën hódañēta. Kënbët han Šérüsalem ěnmageñangaya.

⁴⁶Dér ohe usasën kënmasëk han kunañ ěr Urün gang ññjako land ěr makaramoko man masariya man Urün gang obekérné obiñün danañ bon mëñün.

⁴⁷Wum ce gëngër bamañün, balënga yékobe mayaka. Bën ce ěnmageñün bon mëñün. Bal bër yékëma mëhérné bële pécéñ këbihišaña gen gon yékobe mayaka balënga oñ.

⁴⁸Bërëm büöróm bële ga lukënma, këbihišaña gon owodi Šésü la oñ. Awa. Lüm Mari komare: — Héyémül, bawo bóyé le rikëjéba goño? Mañüdelañ. No eng sóré abamekëna makašabi mañ gang ebëmeñangara.

⁴⁹Šésü kobyaka. Kobere: — Bawo bóyé le eennëmeñanga? Mañüdelañ. Mëñlangelañdi añüd migé han kunañ ěr Baba? Añüd ěñlangëdo.

⁵⁰Kono Šosef eng Mari mënfamedelañ koto ěr gon reyalkobe kak oñ.

⁵¹Gang yakakobe ngër kak, Šésü kohal. Kobiraya bërëm büöróm bële. Kënbët han ikón er Nasaret. Kobimëñün. Bon ekucé bungum pécéñ Mari mafër yéko kašabi lañ.

⁵²Awa. Imbalingum Šésü ogebamb maraf. Ogebamb ce mëset kašabi le. Urün of eng bal bële abelëngalëd gindóm eñ.

Lük 3

¹⁻²Awa. Šañ héyém ěr Sakari han ijün yéko. Gang ewo han ijün halañ, Urün of komafëd han kašabi gon obipëd wum Šañ bal oñ. Watur haldëko šalko Šañ han ijün, Tiber müli epóng mójó yéko gang ewo alam ar jamani pécéñ ale. Danañ Pons Pilat wum yék alam ar elód er Šüdé ale. Danañ Érod alam ar elód er Galilé yéko. Danañ ibulum Filip yéko alam ar malód man kënyó Ituré eng Trašonitid. Danañ Lisaniyas alam ar elód er Abilen yéko. (v 2) An eng Kayif yék bër gaf bër bësumëd bër macadaha bële ñungum. Watu üwum Šañ kohal, košal han ijün.

³Koyé han bühëb ěr Šurdeñ. Mayafa yéd koyafa obegede bal bële: — Ĕñlëmbët makašabi mañ gen biññüla ben eenedi eñ. Ĕñnyögu ěmmëññëmb gungum e Urün of omëntëbün hake biññüla bindón beñ.

⁴Awa. Gen Šañ eñ Ésayi asükélün ar Urün ale añugëd komkom. Ako reko: Hal owocas han ijün. Ogede: Ĕñmayékünürün gangam an oyögalu Ar Gaf añ ěñmadin bangam ban šëdüték.

⁵Oññüréyé bambó bañ. Danañ oññüréyé ce mahóm mañ eng bëkumët bëñ. Bangam bitumbék bañ ocëdüté. Bangam ban mekënak bañ ěnyekëñer.

- ⁶Ñungum bal bër jamani bële pécéñ enmaluwe Afeyën Ar Dónjóluko Urün ale. Kak redëko Ésayi asükélün ar Urün ale. Gang yóguiko Şaş, agéd gon redëko Ésayi ogéye oñ.
- ⁷Bal kingiriñ maye yéd këneye han bühëb ër Şurdeñ halañ obeñëmb Şaş. Awa. Kobeñëmb. Kono bër yó yék hara mënlëmbëtelañ makaşabi mañ, ako yéd kobede: — Wün ßangalima ßañ ßaño. Loo fëdkëmën gëngër ëmmëññëmb mëngé lañ tuñ, ëenkore mafe oméy or Urün or sowëlëk of ofo? Mangëenkor mafe ßawo gëngër mënlëmbëtelañ makaşabi mañ, mangëenpe.
- ⁸Ëëndi bon obamëlal ëcënlëmbët makaşabi mónón mañ. Konyidë ëënde «Bepe oméy or Urün lañ ßawo gañamb an Abëraham lañ şalbe. Mangobaméy Urün of.» Ngër kak eeneyidë. Kono parakët emëmënpéd, mage uşal or han gañamb an Abëraham of e omënpëyën. Urün of mamasókëlayelañ obecot bër ecal or Abëraham lañ. Ëng amapërdo, okordowe mamañ mahañ mañ olëmbët obidi bal bër gañamb an Abëraham.
- ⁹Urün of aßac komkom ecënga er owotañal ßat ed. Han marëp kërëm owotañ. Gungum e gat yó wok magedëmlañ mandëmel manjekëla, otañe opër han ñukudó. Akëñlëraya watur obiméy bal le.
- ¹⁰Bër lëmbëtëk makaşabi bële, gang hërkën gon reko Şaş oñ, kënmañün. Kënmare: — Bóyë ñüdük alo ßidi jóni bal bële obemëlal belëmbët makaşabi mañ le?
- ¹¹Şaş kobiyaka. Kobere: — Ar yó müdëk magaba müki omañ omalër üriyé ar mamüdéye fado ale. Ar yó müdëk gon masó obilër bër mënmüdéye gon masó bërleñ.
- ¹²Bëhana bër mëjuti bële ce kënyógu han Şaş obeñëmb bën ce. Ga sumukën, kënmañün. Kënmare: — Karamoko, bóyë ñüdük ßidi bé ce bal bële obemëlal belëmbët makaşabi mañ?
- ¹³Şaş kobiyaka. Kobere: — Konbiñangal bal bële juti le pit lar şasëk sariya la.
- ¹⁴Masordáš mañ ce gang yékën la, kënmañün. Kënmare: — Bé alo bóyë ñüdük ßidi? Şaş kobiyaka. Kobere: — Konmahan hal ßingóti ëng fanga. Danañ konmahëpëréd hal ëëncotal ßingóti. Danañ omënlëngal şug yobekënmën bëlam bële.
- ¹⁵Ñungum bal bële oyógu or Ar Owodónjólú Urün of tuñ şëladëkën. Ar kala mëyidë yéko ëmba şugo Şaş Ar Owodónjólú Urün ale kidíma ewo.
- ¹⁶Awa. Şaş ga langëko kak le, kobere: — No mage Ar Owodónjólú Urün ale eme déy. No ëng mëngé mañ tuñ emëmëññëmb kono mangolëka oyógu ar hókem no ale. Fado migé ahól aróm le wok mañüdelañ. Awum ëng ayógu ëng Genjëm en Urün eñ ëng ñukudó ñañ omëññëmb.
- ¹⁷La wo müdëko eñüt lañ gindëféd an okabasal gon masó oñ. Danañ obayëtëre ßakam ßañ ëng gon masó oñ. Danañ okóte gon masó oñ han kurukuru. ßakam ßañ noñ opëre han ñukudó ñan gani.

- 18 Danaŋ ëng mande müngélüm ce Êŋ yéd kobekaraŋ bal bële gindéy genjekëla gen Urün eŋ.
- 19 Imbalingum Êŋ komalëp Érod bawo amamad asówar ar íbulum ale hinoŋ íbulum gang woko ga wuréko. Komalëp ce gen mamekën müngélüm man ridéko wum Érod.
- 20 Imbalingum Érod kobamb mamekën bawo amamad Êŋ. Komadën han kaso.
- 21-22 Êŋ fayër dënkënma han kaso le, eñëmb wodékobe bal bër lëmbëtëk makaşabi bële han bühëb. Awa. Êsü ce koyë han Êŋ pur omañëmb. Awa. Êŋ komañëmb. Gang ñëmbëkoma, Êsü komalpal maşëmba maşëma Urün od. Gang omacëmba omacëma, han urün këbaŋëta. Genjëm en Urün eŋ këñükütëgu or Êsü laŋ mëndër idabal. Ñungum Urün od koşas. Komare Êsü: — Wuj e ñaŋëso ñandam ñan ŋalme sobe ñaŋ. Danaŋ anelëngal sobe gen wuj eŋ. Ngër kak şësünkoma Urün od Êsü.
- 23 Êsü ga sëkëkëma müli mafó masas, koşal han iyanga er Êsof. Koyë obegepëdüre bal bële gindéy genjekëla gen Urün eŋ. Gon yidëdëkën bal oŋ, Êsü héyëm ër Êsof yék. Êsof héyëm ër Éli yék.
- 24 Wum Éli héyëm ër Matat yék. Matat héyëm ër Léfi yék. Léfi héyëm ër Melëşi yék. Melëşi héyëm ër Şanayi yék. Awa. Şanayi héyëm ër Êsof yék.
- 25 Êsof üwum héyëm ër Matatiyas yék. Matatiyas héyëm ër Amos yék. Amos üwum héyëm ër Nahum yék. Nahum héyëm ër Esëli yék. Esëli héyëm ër Nagayi yék.
- 26 Wum Nagayi héyëm ër Mat yék. Mat héyëm ër Matatiyas yék. Matatiyas héyëm ër Sémeyiŋ yék. Sémeyiŋ héyëm ër Êsoş yék. Êsoş héyëm ër Şoda yék.
- 27 Şoda üwum héyëm ër Yohanaŋ yék. Yohanaŋ héyëm ër Résa yék. Résa héyëm ër Sorobabel yék. Sorobabel héyëm ër Êşyalëtiyel yék. Êşyalëtiyel héyëm ër Néri yék.
- 28 Wum Néri héyëm ër Melëşi yék. Melëşi héyëm ër Adi yék. Adi héyëm ër Kosam yék. Kosam héyëm ër Elëmadam yék. Elëmadam üwum héyëm ër Er yék.
- 29 Wum Er héyëm ër Êsü yék. Êsü héyëm ër Éliyëser yék. Éliyëser héyëm ër Şorim yék. Şorim héyëm ër Matat yék. Matat üwum héyëm ër Léfi yék.
- 30 Léfi üwum ce héyëm ër Siméyoŋ yék. Siméyoŋ héyëm ër Şüda yék. Şüda héyëm ër Êsof yék. Êsof héyëm ër Şonam yék. Şonam héyëm ër Éliyakim yék.
- 31 Wum Éliyakim héyëm ër Méléya yék. Méléya héyëm ër Mena yék. Mena héyëm ër Matata yék. Matata héyëm ër Nataŋ yék. Nataŋ héyëm ër Dafid yék.
- 32 Wum Dafid héyëm ër Êsë yék. Êsë héyëm ër Obed yék. Obed héyëm ër Bos yék. Bos héyëm ër Sala yék. Sala héyëm ër Nason yék.
- 33 Nason héyëm ër Aminadab yék. Aminadab héyëm ër Adëmeŋ yék. Adëmeŋ héyëm ër Arëni yék. Arëni héyëm ër Esëroŋ yék. Esëroŋ héyëm ër Péres yék. Péres héyëm ër Şüda yék.

³⁴Ŝüda üwum héyém ér Ŝakob yék. Ŝakob héyém ér Isak yék. Isak héyém ér Abëraham yék. Abëraham héyém ér Téra yék. Téra héyém ér Nahor yék.

³⁵Wum Nahor héyém ér Serug yék. Serug héyém ér Réyu yék. Réyu héyém ér Péleg yék. Péleg héyém ér Éber yék. Éber héyém ér Ŝéla yék.

³⁶Ŝéla üwum ce héyém ér Kénañ yék. Kénañ héyém ér Arëpakësad yék. Arëpakësad héyém ér Sem yék. Sem héyém ér Nowé yék. Nowé héyém ér Lémek yék.

³⁷Lémek wum héyém ér Matüsalem yék. Matüsalem héyém ér Énok yék. Énok héyém ér Yéred yék. Yéred héyém ér Malaléyel yék. Malaléyel héyém ér Kénañ yék.

³⁸Wum Kénañ héyém ér Énos yék. Énos héyém ér Set yék. Set héyém ér Adañ yék. Adañ Urün od béyëdëkéma. Gungum yédük majat man bër alëka bër Ŝésü mañ.

Lük 4

¹Awa. Ŝésü kohuwégu han bühëb ér Ŝurdeñ gang fangankëma Genjëm en Urün eñ. Genjëm en Urün gingum komadungün gang owoyë gan ijün añ.

²Ŝésü gang sëmkö han ijün halañ, Ibilisa malókól yéd komalókól Ŝésü make mafó mala ëmba omamékününe Urün od. Kono Ŝésü mamamékünündëlañ Urün od. Awa. Ŝésü amadëkéð ñémbé ñañ bawo make mungum pécéñ magedëtólañ jiñ yó jiñ.

³Ñungum Ibilisa komare Ŝésü: — Bawo ñañëso ñan Urün ej, imacësün igañ ed edó olëmbëta ëmburó iyák.

⁴Ŝésü komayaka. Komare: — Gakayiti an Urün lañ ako šalëk iyi: Mage osó od tuñ këmawurnén hal ale.

⁵Ga yakakoma ngër kak, imbalingum Ibilisa komamad. Komadëñéd Ŝésü han tëñ ér ekóm yék. Komafënünüré malód man jamani mañ pécéñ gangam giyé.

⁶Daro komare: — Ëmmeyëne malód mañ mañ pécéñ ëng napulu ér e malód mañ mañ le. Jamani ëjo pécéñ no démük. Gungum e ëmmakore mayën ar yó fërkem.

⁷Gëngër ëñjibëý ngër gang kënmaëý bal bële Urün od le, ëmmeyëne maño pécéñ idëm.

⁸Ŝésü komayaka. Komare: — Muk. Mangëmmibëý bawo hal ale añüd omaëý Urün od tuñ. Ako šalëk gakayiti an Urün lañ: Imabëý Ar Gaf ale Urün órój od mól. Danañ imamëñün wum mól.

⁹Imbalingum Ibilisa komamad Ŝésü. Komañé han ikón er Ŝërüsalem. Komahót han ijón er kunañ ér Urün. Daro komare: — Bawo ñañëso nan Urün ñañ tigi ej, idatëna han elód.

¹⁰Gëngër idatëneyej, mangigañe bawo ako šalëk gakayiti an Urün lañ: Gëngër idatej, Urün od obidónóluwe bëdañal bürom bële ënmetopëte balënga akëmigañe.

- 11**Ibilisa kosënd ce. Kore: — Acal ce gakayiti an Urün laṅ, Ênmikabaraye han tēṅ hara mangigañe. Fado itapar ed mangibēd̄ igañ.
- 12**Ŝésü komayaka ce. Komare: — Muk. Mangēmdi bawo acal ce gakayiti an Urün laṅ: Komalókól Ar Gaf ale Urün órój od ěmba odiye gon reko odiye oṅ.
- 13**Awa. Ibilisa gang lókólkoma Ŝésü ěmba omamékününe Urün od, gang sókalkoma, komasēb han d̄élum.
- 14**Awa. Ŝésü kohal. Komaŝ han elód̄ er Galilé. Ńungum Genjēm en Urün eṅ sobe fangand̄ekēma. Elód̄ er Galilé laṅ pécéṅ maŝas yékēn gen wum eṅ.
- 15**Maharaṅ yéd̄ kobekaraṅ gindéȳ en Urün eṅ makunaṅ man kēnbar Būšuwif ěnkaraṅ gakayiti an Urün laṅ. Danaṅ bal b̄er yéd̄ kēmakérné b̄ele pécéṅ mēbēȳ yéd̄ kēnmaḃēȳ Ŝésü ganamēt gingum.
- 16**Awa. Ŝésü koye han Nasaret ikón er rafeko la. Dér ohe or kēnŝata Būšuwif, Ŝésü komēg han kunaṅ er kēnbar Būšuwif ěnkaraṅ gakayiti an Urün nḡer gang yéd̄ kodi le. Koñēṅa. Ga s̄ek̄ek̄ watur uharāṅ le, kohal pur ogekaraṅ bakayiti ban Urün baṅ.
- 17**Awa. Kēnmafuwün gakayiti an ñugēd̄eko asükélün ar Urün ar yéd̄ kēneyó Ésayi ale. Ga fuwünkēnma, kohód̄et. Lar yéko maharaṅ la, ako ñugēd̄eko Ésayi:
- 18**Urün od̄ aneyēn Genjēm en wum Ar Gaf eṅ bawo anitala ěmbiṅeyün gindéȳ genjekēla gen Urün eṅ b̄er anek̄ b̄ele. Danaṅ anidaṅal meyé ěmbipēd̄ b̄er e kaso ěr emekēn b̄ele gang enepe le. Danaṅ anidaṅal ce meyé ěmbipēd̄ b̄esēmük̄ b̄ele gang e ěncēmüté le.
- 19**Gon daṅalkonem oṅ pur ěmbepeyēn b̄er sampek b̄ele. Danaṅ anidaṅal ce meyé ěmbipēd̄uré bal b̄ele atēk̄ b̄uli ěr owoyógu Ar Gaf ale obepeyēn bal b̄üróm̄ b̄ele le. Gang haraṅko Ŝésü gon ñugēko Ésayi oṅ, kofém̄ la.
- 20**Gang hēñēlako maharaṅ kak, kohód̄ bakayiti baṅ. Komamaŝ ar kēsopēte bakayiti ban han kunaṅ ěr kēnbar Būšuwif ěnkaraṅ gakayiti an Urün bingum ale. Imbalingum kobēt̄ koñēṅa pur obegekaraṅ. Bal b̄er yék̄ la b̄ele pécéṅ kēnmaṅada.
- 21**Gang ṅadākēnma, Ŝésü kobere: — Gon wome maharaṅ oṅ goṅ, agé daro oram laṅ. Gen gaf ěram eṅ ŝasēko Ésayi.
- 22**Ńungum gonjekēla ŝasēkēn gen Ŝésü eṅ. Danaṅ kēbihiŝaṅa ce gen mande manjekēla man ŝasēko maṅ bawo bayid̄é h̄eyém̄ ěr Ŝosef tuṅ yéko. Ęngede: — Ęmba mayedi h̄eyém̄ ěr Ŝosef tuṅ e?
- 23**Ŝésü kobiyaka. Kobere: — Ęng mage aki ěēnniyakaye ěng gucas oṅ. Ęēnnede iyi wuj ayāra, iyāraya gaf ūrój le. Gon eenedeyal nḡer kak oṅ bawo amēnp̄er midi loṅo bon hiŝaṅak̄ boṅ nḡer gang hérkēēn̄ midi han ikón er Kapernüm.

- 24** Imbalingum Êsü kobët kore: — Toña emëmënpëd, gëngër asükélün ar Urün ale abët sôndóm, mangënmakaca ngër ewo asükélün ar Urün. Gungum e fado gëngër midi loño bon hişaşak boñ, mangëñnehole.
- 25** Êcënlàng danañ münéd e iyi watur wodëko ga wuréko le Éli asükélün ar Urün ale la wo tigi yédëkën bësówar sobe bër lëmédéké bëshan han bé Bër Isërayel. Nungum müli matas ëng talañ hucédük magetüb gütüb hañ gang yék fitina ëfaramé le.
- 26** Kono noñ Urün od mamadeyelañ Éli oyë han asówar ar Isërayel ariyé omabara. Kono amadef oyë han asówar ar mage ar Isërayel omabara. Asówar awum ar lëmédéké aşan yéko. Danañ adí han ikón er kënyó Sarepëta han elódf er Sidoñ.
- 27** Êenkuyüt wa ce gen Élisé eñ. Wum ce asükélün ar Urün yédëko. Nungum la wo yédëkën bal sobe bër dükédéké gat gambara han elódf er Isërayel. Kono ëng ariyé magelañ ar fakëndëko Élisé. Ar yéd këneyó Namañ tuñ fakëndëko. Wum noñ mage ar Isërayel yéko. Han elódf er Siri sôludëko. La e omënmëlal iyi toña e magelañ asükélün ar Urün ar kënhaca ngër ewo asükélün ar Urün gëngër abët sôndóm.
- 28** Bal bër yék biliñ kunañ ër kënbar Bûşuwif ënkarañ gakayiti an Urün bële pécéñ këbidógül sobe ga hérkën gon şasëko Êsü gen bër mënge Bûşuwif eñ.
- 29** Awa. Kënhal. Kënmalëc Êsü ikón lañ. Kënmasümëd han epërcëc er ekóm ënmatatëndo ocës. Ikón igum han ekóm yék yék. Kënmafëngëd han epërcëc er ekóm.
- 30** Kono Êsü kofe. Kohucé land üróbün. Koyë.
- 31** Êsü gang fëcëkobe han Nasaret, koyë han ikón er Kapernüm han elódf er Galilé. Dér yék ohe or kënsata Bûşuwif, koyë han kunañ ër kënbar Bûşuwif ënkarañ gakayiti an Urün. Gon yéko oñ obegekarañ bal bële gindéy genjekëla en Urün eñ.
- 32** Bal bële abikişaşad sobe ngër gang yékobe maharañ le bawo tédám tédám yékobe maharañ ngër ar sëbalko Urün obikarañ bal.
- 33** Biliñ kunañ ër kënbar Bûşuwif ënkarañ gakayiti an Urün lañ, la wo yéko ar mëgëko ayüdf ale. Awa. Kolapal mañer ëng fanga. Ogede:
- 34** — Êsü ër şalëk han Nasaret, bóyé fërkëme ibadiyal? Ibañüfün ledi yögukëj? Milang kidíma ar ej ale. Amëlëk ej. Danañ Ar Dóñóluko Urün ale ej.
- 35** Awa. Êsü komaşësün ëng fanga ayüdf ale. Komare: — Emóm. Kobifëduré bal bële ar eme ale. Jóni ical or aşan ajo lañ. Ayüdf ale komareba aşan ale elódf lañ land ër bal. Daro koşal. Gang owocal, mamadidëlañ jiñ aşan ar mëgëdëko ale.
- 36** Pécéñ bër yék la bële këbihişaña. Kënlapal maşas bën bën. Êngede: — Awa. Uşas or aşan ajo od apanga bawo gëngër icësünobe büyüdf bële ëng mande man fangak mañ, icalen or bal lañ.
- 37** Bal bër elódf er Galilé bële pécéñ maşas yékën gen gon hişaşak on riko Êsü eñ.

³⁸Ŝésü koşal kunaŋ ər kënbar Bûşuwif ênkaraŋ gakayiti an Urün laŋ. Koye han iyanga er Simoŋ. Ayarambën bër Simoŋ la wo yékën la kono mëngedëkor. Ganëk dëkëdëkébe sobe. Bal bële kënmaşëmba Ŝésü obipakën.

³⁹Awa. Ŝésü komaŋ. Koberóngal. Koşas ëng fanga. Komare iyi ganëk aŋ ocal óróbün laŋ. Awa. Kisaŋ ganëk aŋ kēşal. Asówar ale kohal. Obegeyënëra osó od bal bële.

⁴⁰Ëng ecëf er fitiro ed kënbiŋóyu damiŋ bër mëngedëkor bër ikón igum bële han Ŝésü. Bëtëber bën mage fasoŋ üriyé tuŋ yék. Ŝésü kobidambal mañüt maŋ ar kala ar kala. Kobifakën.

⁴¹Danaŋ kobira büyüf bër mëgëdëk or bal laŋ bële. Gang rakobe, şalkën or bal laŋ, ëngeŋeraya. Ënmagede Ŝésü: — Naŋëso ñan Urün ej. Kono Ŝésü kobişësün ëng fanga. Kobere ëntëb maşas ngër kak bawo bën balangëd Ar Dóŋóluko Urün ale yéko.

⁴²Ga hirkirék tuŋ, Ŝésü koşal ikón laŋ. Koye makar ñanand ñan e cëlondoŋ. Gimug an bal aŋ kënmalapal mañangara Ŝésü. Awa. Ga şiñakënma, këbefër ënmakot Ŝésü ënbo ëng bën hara akoye ñüngélüm ce.

⁴³Kono Ŝésü kobere: — Mangëmkor mebo loŋo. Añüd ëmbipëdüre bal bër bikón bingélüm ce gindéy genjekëla gen ilam er Urün eŋ hara bën ce ênkér. Gungum dóŋólukonem Urün od.

⁴⁴Imbalingum Ŝésü koye han bikón bingélüm. Obegepëdüre gindéy en Urün eŋ han makunaŋ man lar kënbar Bûşuwif ênkaraŋ gakayiti an Urün man e han elód er Şüdé ce.

Lük 5

¹Ŝésü ga halko dúp ər gamóŋ an géy ər kënyó géy ər Ŝénésaret laŋ, gimug an bal aŋ kënyógu dúp üróm ênkérné gindéy en Urün eŋ. Ëngedübür ënmatana Ŝésü.

²Awa. Ŝésü kolu mëkóngi man kënbedëkal uhal müki gang defëkën gamóŋ laŋ. Bëdëk bër uhal bële badişëd ënlaß majala man kënbedëkal uhal maŋ.

³Ŝésü kofang hóngi ər mëngé ər Simoŋ laŋ. Daro komare wum Simoŋ odeşët hóngi le şigé gamóŋ an géy laŋ. Simoŋ gang deşëtëko hóngi le, Ŝésü koñëŋa hóngi üwum obegekaraŋ gimug an bal aŋ gindéy genjekëla en Urün eŋ.

⁴Imbalingum Ŝésü ga hëñëlakobe maharaŋ, kohódafañëta gan Simoŋ aŋ. Komare: — Iné hóngi le han mën mëtéma. Ëënlëng majala maŋ wuj ëng bër këbedëk uhal bële.

⁵Simoŋ komayaka. Komare: — Ar Gaf, abake wac gang ebeñëmb majala kono mabebecotelaŋ uhal. Kono bawo ënjedëd melëng jala le, meyëye melëng.

⁶Awa. Simoŋ ëng bëyëndam büróm kënyé. Kënlëng jala le. Gang lëngëkën, kënbedëk uhal od kingiriŋ. Faker gon yëmbënkën uhal tuŋ, jala le alapalëd maşëk.

⁷Bawo atëbëd jala le, Simoŋ ëng bër këbedëk uhal bële babiyówuđ bëyëndam bër yék mëkóngi mañëneŋ bële ënyógu ënbíbara mëdëcëd. Awa. Büwum kënyógu. Kënbíbara

médécéd. Gang dócódukënbe uhal od, kënberi mékóngi müki laṅ pó. Faker gon fódékën uhal od mékóngi laṅ, ɓapamb ɓan mékóngi ɓaṅ tuṅ wodék pac laṅ. Goṅñeṅ pécéṅ amowéd.

⁸Simonṅ Piyer gang luko gungum, košütén madékëla maṅ enóng er Šésü omatébün. Daro kore: — Èmmecëmba, Ar Gaf, iwakile ekówa dúp eram. No amékën eme.

⁹Simonṅ ëng ɓër këbedék uhal ɓële pécéṅ këbihišaṅa gen gon yëmbékën uhal or dëkékën od.

¹⁰Fado ɓër këbedék uhal ëng Simonṅ ɓële gungum e Šak ëng Šaṅ ɓëhéyém ɓër Sébédé, ɓën ce këbihišaṅa. Kono Šésü amadéd Simonṅ. Komare: — Koyéṅ. Daro fédekëjébe madék uhal. Jóni igéye adék ar ɓal. Gungum e ebegepéd ɓal ɓële gindam eṅ haṅ ëngé ɓëraya ɓëram.

¹¹Ga rekoma Simonṅ ngër kak le, kënyicüt mékóngi man kënbedékal uhal maṅ pécéṅ han tinti èr géy. Ga yicütékën, kënsëb ɓunjanga ɓóndóbün ɓoṅ pécéṅ la. Kënmaraya Šésü.

¹²Awa. Šésü gang ewo ikón igélüm, ašan ar dükédéké gat gambara ayélüm koyõgu. Gimal eṅ pécéṅ mekëndékëma gat gambara gingum. Gang lukoma Šésü, korün haṅ igas ed kësëm elód laṅ omatébün. Daro komašëmba Šésü. Kore: — Ar Gaf, ëng amepër, ënjekore mafakën.

¹³Ašan ale gang reko kak le, Šésü koyél eñüt ed. Komabaka. Awa. Gang yélko, ɓakakoma, komare: — Éyi, anepër èmmipakën. Jóni ipak. Kisaṅ gat gambara aṅ këšal or ašan awum laṅ. Kofak.

¹⁴Imbalingum Šésü komašanjara. Komare: — Komaféd hal yó hal goṅo kono eyé. Imapëñün asüméd ar macadaha ariyé omilu gang ej le omitëbüt imalücün Urün od šadaha èr sëbalkoɓa Moyis ar dükédédüyéké gat gambara le. Gungum e obemëlal ɓal ɓële iyi ipak le.

¹⁵Kono ɓal ɓër ṅadakëma gang omapakën ašan awum kënbifédüréré ɓal büyélüm gon lukën oṅ. Gungum e gimug an ɓal aṅ mabar yéd këneɓar ënmakërne Šésü. Danaṅ obipakën ɓër mëngekor ɓële yõgukën

¹⁶kono Šésü mabodelaṅ la. Mašala yéd kocala lar mëngelaṅ ɓal omacëmba omacëma Urün od.

¹⁷Giñal Šésü obegekaraṅ ɓal ɓële gindéy en Urün eṅ. Gang obekaraṅ, la wo ñëṅadékën dúp üróm ɓëfarisiyeṅ ëng makaramoko man masariya man Urün maṅ. ɓëfarisiyeṅ büwum ëng makaramoko mungum ɓikón ɓan elód er Galilé ëng ikón er Šërüsalem ëng ɓikón ɓingélüm elód er Šüdé laṅ sóludékën. Danaṅ Ar Gaf ale Urün od amapangan Šésü haṅ obekor mafakën ɓër mëngekor ɓële.

¹⁸Awa. ɓal büyélüm kësumu gang dúbukënma gañar laṅ ašan ar mamagelaṅ ñahal gimal laṅ ale. ɓal büwum mañanga yékën gang e ënmaðën ašan awum ëng gañar ak han kunaṅ èr yéko Šésü. Abepëred ënmakót enóng indóm ëmba omapakëne.

- 19**Kono faker gon yëmbëkën bal bële kunaŋ laŋ mënlangelanŋ gan e ënmaďen. Awa. Bal bër dũbukënma gaňar laŋ kënfang han ijüb er kunaŋ ër bilikën han tënŋ. Kënfël gukat oŋ gëndën lar ewo Šésü la. Daro kënmaďar ar mamagelanŋ ñahal gimal laŋ ale. Kënmaďer gukat gungum gang ďakëko gaňar laŋ. Kënmaňëkët enóng er Šésü.
- 20**Šésü kolang bahole omakore mafakën le. Gang langëko, komare ar magekor ale: — Ašan, ëmmitëbün hake biňũŋũla ben wuj beŋ.
- 21**Šésü ga šasëko ngër kak le, makaramoko man masariya man Urün maŋ ëng Bëfarisiyeŋ bële kënlapal mëyidë. Ëngede han binjidë: — Ašan ajo amekën uyat or Urün od. Loo omakor hal ale mëšëbün hake biňũŋũla bindóm beŋ ëng mage Urün od mól.
- 22**Šésü kolang gon yidëkën oŋ. Kobere: — Bawo bóyë le yidëkëen gungum? Maňüdelanŋ.
- 23**Gëngër imade hal ale iyi imatëbün hake biňũŋũla bindóm beŋ wala ëmba imade okal oyë, jap biki makëyëlanŋ mare. Bëmëš le matókalelanŋ jiň.
- 24**Anepër omënmëlal iyi no ar šóluk han Urün géme hal mimüdë fangar ëmbekor mëšëbünal hake bal bële biňũŋũla bindóďbün beŋ jamani ëjo. Gungum emamapakën ašan ajo omënmëlal ëmmakor mëšëbünal hake biňũŋũla bindóm beŋ. Awa. Šésü komašësün ašan ar mamagelanŋ ñahal gimal laŋ ale. Komare: — No rekëme ikal. Imad gaňar an wuj aŋ. Ebët han iyanga.
- 25**Awa. Kisaŋ ašan ale kohal. Komad gaňar an ďakaldëko aŋ. Kobët han iyanga gang omabëyëyé Urün od. Gungum pécëŋ yëngën ër gimug an bal yék.
- 26**Gimug an bal an yék la gingum pécëŋ këbihišaŋa. Ga yëko ašan ale, imbalingum gimug an bal gingum këmalapal mëbëyë Urün od. Ëngecas ëng ginjéŋ. Ëngede: — Daro ëcëniluwe bünjiň bün hišaŋak bünŋ.
- 27**Gang hucék gungum, Šésü košal la. Koyë. Awa. Gang owoyë, komalu ahana ar juti ale gang ñëŋako lar kohana juti le la. Ašan awum Léfi yéd këmayó. Šésü ga lukoma wum Léfi, komare: — Ëňjidëyégu.
- 28**Awa. Léfi komaŋ. Kohal. Kosëb gole ër uhana or juti. Komaraya Šésü.
- 29**Imbalingum Léfi komarin Šésü ofëla kunaŋ üróm laŋ. Bëhana bër juti bëyëmbëk ëng bal büyélüm la wo yékën ce osó laŋ. La wo yékën ce Bëfarisiyeŋ büyélüm ëng makaramoko man masariya man Urün müngélüm la kono mënbarardelanŋ ëng bëhana bër juti bële.
- 30**Awa. Bëfarisiyeŋ büwum ëng makaramoko man masariya man Urün mungum ga lukënbe Šésü ëng bëraya büróm bële gang enetó ëng bëhana bër juti bële, kënbere bëraya bër Šésü bële. Kënre: — Bawo bóyë le eenetó eenecab ñan ñiyë ëng bëhana bër juti bëjo ëng bëmekën bëjo?

- ³¹Awa. *Ŝésü kohér gon rekënbe oŋ. Kobiyaka. Kobere:* — Bal bër yéyúk bële mabepërelaŋ ayára ale. Bal bër mëngekor bële büwum fûrédéké ayára ale.
- ³²Mamyõguwelaŋ ëmbiyó bër cüp bële ënlëmbët makaşabi maŋ. Bëmekën bële yõgume ëmbiyó ënlëmbët makaşabi maŋ.
- ³³Bal büyélüm kënmare *Ŝésü:* — Bëraya bër *Şaŋ* bële ëng bër Bëfarisiyeŋ bële maşëmba kënmaşëmba Urün of bapak kingiriŋ. Danaŋ itémér laŋ këngé watur ënmacëmba le kono noŋ bëraya büroj bële mëngetëmlaŋ.
- ³⁴*Ŝésü kobiyaka ëng sanda. Kobere:* — Eënbekorde maharahaŋ bër e eñër bële ëntém bakésó gang en bang ëng aşan aşiyél ale? Mangënbekor maharahaŋ ëndi gungum.
- ³⁵Kono imbalingum ënyõguwe bëhoñ bürom bële ënmadët or bër yõguk eñër laŋ. Dërom bër eñër bële ëntéme. Mangëntó osó. Danaŋ mangëncab uşab.
- ³⁶*Ŝésü kobiféd ce gucas. Kobere:* — Magelaŋ ar okac ginjüm gangaşa aŋ obadal gacësal laŋ. Operdiye jap. Ginjüm gacësal aŋ mangoyarar maŋada hara gangaşa aŋ amekëna.
- ³⁷Danaŋ magelaŋ ce ar okoş gëngoyf gëmbara gëngaşa ëŋ ganëp gacësal laŋ. Eëng mage gungum ganëp aŋ opise odeyeraŋ gëngoyf ëŋ. Imbalingum gëngoyf ëŋ ëng ganëp aŋ operdiye jap.
- ³⁸Gungum e añüd okoş gëngoyf gëngaşa ëŋ banëp bangaşa laŋ.
- ³⁹Gon yó mërko hal ale, gungum ŋalko. Ar yó mërëk maşab gëngoyf gëmbara gëcësal ëŋ, fado malókól wok mangomaper olókól gëngaşa ëŋ. Odeye gëcësal ëŋ hók malëngal ëng gëngaşa ëŋ le. Gungum wok mamagepër maşab gëngaşa ëŋ.

Lük 6

- ¹Awa. Giñal dër ohe or kënşata Bûşuwif, *Ŝésü ëng bëraya bürom bële kënfëra mapat man gon masó gon kënyó belé laŋ. Eëngëye. Bëraya bürom bële kënyangëtaya biñatat ben belé ben dantaŋ. Eëngemëşyé mañüt laŋ. Eëngëyak.*
- ²Awa. Bëfarisiyeŋ büyélüm ga lukënbe gang enedi ngër kak, kënbisësün. Kënbere: — Bawo bóyé le eeneyangët biñatat ben belé beŋ eenemëşyé, hinoŋ acal masariya man Urün laŋ magelaŋ magole dër ohe or kënişataye? Mañüdelalaŋ eëndi bawo gole e.
- ³*Ŝésü kobiyaka Bëfarisiyeŋ büwum. Kobere:* — Mayedi ecënkaraŋ gakayiti an Urün laŋ gang sëbko Dafid masariya man Urün maŋ? Büyé ga dëkekëbe ñëmbé ñaŋ wum ëng bër yékën ëng wum bële,
- ⁴Dafid amëgëd han kunaŋ ër Urün ër ginjüm. Koyë. Komad ëmburó ër duwakën hótëkën han kunaŋ ër Urün le. Koşal. Kobeyën ce bëşan bër yékën ëng wum bële. Kënyak. Hinoŋ masariya man Urün laŋ acal iyi ëmburó üwum bësumëd bër macadaha bële tuŋ ñüdük ënyak. Kono Urün of wok madedelaŋ iyi Dafidëben bamamëkünün gang yakëkën.

- ⁵Ŝésü kobišésün ce. Kobere: — No ar šóluk han Urün géme hal Ar Gaf ar ohe or kēnišataye bé Būšuwif eme.
- ⁶Awa. Giñal dēr yék ohe or kēnšata Būšuwif od ce Ŝésü koyé. Komēg han kunaṅ er kēnbar Būšuwif ēnkaraṅ gakayiti an Urün. Obegekaraṅ bal bële gindéy en Urün eṅ. Kunaṅ üwum la wo yédēko la ašan ayélüm ar bókédéké eñüt.
- ⁷Makaramoko man masariya man Urün maṅ eng Bēfarisiyeṅ bële masēda yékēnma Ŝésü ēnlang ěmba omapakēne ašan awum dēr ohe or kēnšata Būšuwif. Kenaṅ ěncot gangam an ěnmadeyal amekēn bawo bēn ako yidékēn ipakēn er hal ed gole e. Gungum e mangoyarar imapakēn hal ale dēr kēnšata bēn Būšuwif.
- ⁸Kono Ŝésü alangēd gon hašabikēn oṅ. Komašésün ašan ar bókédéké eñüt ale. Komare: — Ikal. Iyōgu. Ikal land ěr bal šaṅo. Ašan ale kohal. Koyé. Kohal land ěr gimug an bal.
- ⁹Imbalingum Ŝésü kobiñün. Kobere: — ěēnripēd: ganamēt an sariya ěr ohe or kēnišataye aṅ, bóyē maṅko Urün od ěēnidiye? Amaṅdi hal ale odi gonjekēla ngēr imapeyēn omapeyēn hal ale wala idi odi guñūṅula ngēr imadām omadām hal ale? Bóyē maṅko Urün od ěēnidiye?
- ¹⁰Ŝésü ga šasēko ngēr kak le, kobiṅada wey bal bële céy. Daro komare ašan ale: — Iyēlu eñüt ed. Ašan ale koyél eñüt ed. Kisaṅ kofak. Eñüt ed kēbēt ngēr ga yék le.
- ¹¹Kono bērleṅ kēbidōgūl sobe bawo ako yidédékēn iyi Ŝésü atēb sariya ěr ohe or kēnšata Būšuwif od. Gungum e amamékünün Urün od bawo amapakēn ašan ale ohe or kēnšata od. Kēnlapal mēñünür bēn bēn ěmba bóyē ěnmakor mēriyal Ŝésü.
- ¹²Watu üwum Ŝésü kofang han ekóm omagecēma, omagecēmba Urün od. Kēmahe wac gang omacēma, omacēmba Urün od.
- ¹³Gang hirkirék, Ŝésü kobiyó gimug an bal an yékēma maraya aṅ. Gang sumukēn tuṅ, Ŝésü kobisala land üróbün bēšan epóng bühi. Kobiri bēdāṅal büróm.
- ¹⁴Bēšan epóng bühi büwum on yékēn: Simoṅ ar sapēdēko Piyer ale eng ibulum André. Abitala ce Šak eng Šaṅ eng Filip eng Bartélēmi.
- ¹⁵La wo yékēn ce Macē eng Toma eng Šak héyém ěr Alfē eng Simoṅ. Simoṅ üwum ar ṅalék elód idóm sapēdékēnma.
- ¹⁶Šüd héyém ěr Šak eng Šüdas Isēkariyot ar fuwündékēbe imbalingum Ŝésü bëlam bēr Būšuwif ale, bēn ce salako Ŝésü engé bēdāṅal büróm.
- ¹⁷Awa. Ga salakobe bēdāṅal büróm bële, Ŝésü eng bēraya büróm büwum kēnrišu. Kēnyé. Kēnhal han ibüdüc. Halaṅ ce la wo šēladékēnbe gimug an bēraya büróm. La la wo yékēn ce bal bëyēmbék bēr šóludük han ikón er Šērüsalem eng bikón bingélüm han elód er Šüdē, han ikón er Tir eng han ikón er Sidoṅ. Bikón ban Tir eng Sidoṅ baṅ dūp ěr géy/yék.

- 18** Būwum pécéŋ yóguduk ênmakérné Ŝésū. Danaŋ êmba obipakêne land üróbūn bër sêberék bële ce yógudêkên. Bër mëgêdêkên büyüf bële, abelêc büyüf būwum or bal laŋ.
- 19** Ar kala magere yéko omabaka Ŝésū bawo ar yó bakakêma awum, la wo yék mósólu or Ŝésū laŋ fangar omapakênal le.
- 20** Awa. Ŝésū kobîjadá bëraya büróm bële. Kobere: — Wūn bër anek jamani êjo, omênlêngale bahal bawo Urūn of e alam arón ale.
- 21** Wūn bër e ñémbé jamani êjo ñaŋo ñaŋo, omênlêngale bahal bawo Urūn of oményêne pécéŋ gon fêrkêmên oŋ imbalingum. Wūn bër ecap jóni, omênlêngale bahal bawo Urūn of odiye haŋ omênlêngal imbalingum.
- 22** Wūn bër enêmedaya, omênlêngale bahal fado gang enmëndi guñüŋüla kongol êr gon enêmedaya no ar sôluk han Urūn géme hal laŋ. Omênlêngale bahal fado ga hoñkêmên, fado gang enmëndêt óróbūn laŋ, fado gang enmêncér, fado gang enmênde büñüŋüla een. Fado gang enmëndi gungum pécéŋ, omênlêngale bahal.
- 23** Gêngêr gungum atêk, omênlêngale haŋ ngêr gungum kala magelaŋ bawo Urūn of amênkótūn buña êfaramê êyekêla han ewo wum. Ngêr gang enmêntampén bal bële wūn jóni le, ngêr kak ce yêf kênbetampén büsükêlūn bër Urūn bële alêka. Ŝésū gang hêñêlakobe mêsêsūn bëraya büróm bële, kohódañêta han gimug an bal. Kobere:
- 24** Kata laŋ een wūn bër e bêfaramê jóni bawo êcêncot komkom ñêlênga ñaŋ jamani êjo.
- 25** Kata laŋ een wūn bër sôtêk gon masó kingiriŋ jóni bawo ñémbé laŋ eenegé imbalingum. Kata laŋ een wūn bër edêš madêš jóni bawo imbalingum êêncapê. Ŝésū kosênd ce. Kobere:
- 26** Kata laŋ een wūn bër yakêkên bal bëyêmbêk majat mónón, hinoŋ mage kak een bawo bër alêka bürón bële ngêr kak yêf kênecas gen majat manjekêla man bër ekafêrayal büsükêlūn bër Urūn en bële.
- 27** Ŝésū kosênd. Kobere bër emakérné bële: — Êcênkér êênbiŋal bër ŋalkêmên bële kono ako remêmên wūn bër enêmekérné: Konbiŋal bër ŋalkêmên wūn bële tuŋ. Êênbiŋal ce bër hoñkêmên bële. Êênbidin bonjekêla bêhoñ bürón bële.
- 28** Êênbiduwén duwa êyekêla le bër emênduwén duwa üñüŋüla bële. Danaŋ êênbicumbén bër emêntampén bële.
- 29** Gêngêr ariyé amebop gameb giyé aŋ, imabébéen ce gameb gaŋëneŋ omebop. Gêngêr ariyé amedênüt gangaba gaparamê gan wuj aŋ, imatêb ce omedênüt gaba ükêš ürój le.
- 30** Ar kala imayên gon yó ñünkome. Danaŋ gêngêr ariyé amad gon dêmkêj oŋ, imatêbünüŋ omaf. Komare omimaš ce.
- 31** Êênbidin bërleŋ gon langêkêên omênlêngale gêngêr bamêndin wūn.

- 32**Gëngër ecënbiṅal bër ṅalkëmën bële tuṅ, graki eenekor masamginé Urün of omënkótüne gonjekëla kongol üwum? Mangëënkör masamginé gungum. Fado bëmekën bële maṅal kënbiṅal bër ṅalkëbe bële.
- 33**Danaṅ ce gëngër ecënbidin bonjekëla bër këmënrin bonjekëla bële tuṅ, majareyelaṅ ëëntamginé Urün of omënkótüne gonjekëla kongol üwum. Fado bëmekën bële mërin kënbirin bonjekëla bër këbirin bën ce bonjekëla bële.
- 34**Danaṅ ce gëngër ecënbidõndóṅé bër samginékëën ënmënmaṣe bële tuṅ, la ce majareyelaṅ ëëntamginé Urün of omënkótüne gonjekëla bawo fado bër mënmaholeye Urün bële ce módõndóṅér këndõndóṅér bën bën ënmaṣër ŕug dõndóṅérkën le.
- 35**Lar ëëndi gungum la, ëënbiṅal bër hoñkëmën bële ce. Eënbidin bonjekëla boṅ. Danaṅ ëënbidõndóṅé hara mëëntamginéyelaṅ ënmënmaṣ le. Gëngër ecëndi ngër kak, ëëncote baṣal buña ëfaramé han Urün. Danaṅ ëëngéye bëṅëso bën Urün or fangak bawo wum Urün mahañëlal këmahañëlal gen bëmekën eṅ eṅ gen bër mënmacëmaye eṅ.
- 36**Omënkañëlal gen bal eṅ ngër gang emakañëlal Soré Urün of gen bal pécéṅ eṅ le.
- 37**Ŝésü kosënd. Kobere bër emakérné bële: — Konmañawe hal. Gungum e Urün of mangomëññawe wün ce. Danaṅ konmalëp hal. Gungum e Urün of mangomëñlëp wün ce. Eënbitebün hake bërlëṅ. Gungum e Urün of omëntëbün hake wün ce.
- 38**Eëngé bër yënek sobe. Gungum e Urün of omënyën wün ce gon sobe. Urün of olëmbëte itam er wün laṅ mudó ër ṅüñko jümük haṅ ede made le. Urün of ŕug ṅüñnkëënbe bërlëṅ le wo omëñṅüñün wün ce bõñjiñ bõndóm boṅ.
- 39**Awa. Ősü kobiŕësün ce sanda. Kobere: — Aŕëmük ale omakorde mëdëkën oŕët aŕëmük ayélüm? Muk. Eëng adi gungum, eëng batëmël gambó, obepëre bën jap bühi gambó gungum.
- 40**Magelaṅ ñan karaṅ ñaṅ omakó malang karamoko üróm le. Kono ñan karaṅ yó famek balënga olange ŕug langëko karamoko üróm le le.
- 41**Konri ngër gang kori hal ar müdëk os ofarame gingüs an wum laṅ ale. Awum akomasoro mare ibulum, ecëla ëmmidütün ñacam ñan e gingüs an wuj ñaṅ.
- 42**Graki omakor mare ibulum le iyi ibülémül, ikérné ëmmidütün ñacam ñan e gingüs an wuj ñaṅ? Hinoṅ wum ce la wo e os ofarame of gingüs an wum laṅ? Odët wey' os ofarame or e gingüs an wum of. Kenañ imbaligung okore mulu balënga gang e omadütün arlëṅ ñan e gingüs an wum ñaṅ.
- 43-44**Mandëmel laṅ wo enelang bal bële gat aṅ gëngër ganjekëla e wala gëngër giññüla e. Par ekësampël, eëng amënpër mandëmel manjekëla man gat an kënyó ganak maṅ wala mandëmel man gat an kënyó reseṅ maṅ, mangëënyë ëënkóc gat an makóŕ laṅ mandëmel mungum. Añüd eënyë, ëënkóc mandëmel manjekëla mungum han gat an kënyó ganak eëng han gat an kënyó reseṅ. Ngër kak e gen bat banjekëla eëng

gen bat biññüla eñ. Ngër gang horkëen mabayëtär bat banjekëla ßaŋ ëng biññüla ßaŋ kongol ër mandëmel mónóm laŋ, ngër kak wo horkëenbe mabayëtär ßal bëyekëla bële ëng ßal büññüla bële kongol ër gon kënßas laŋ.

⁴⁵Hal ayekëla ale bindéy benjekëla wo koßas ßawo kaßabi le ëyekëla e. Kono hal aññüla ale bindéy biññüla wo koßas ßawo kaßabi le üññüla e. Ngër kak enbibayëtär ßal bëyekëla bële ëng ßal büññüla bële.

⁴⁶— Bawo bóyë le eennëmeyóréré Ar Gaf, Ar Gaf, hinoŋ mëngedilaŋ gon rememën oŋ? Mañüdelañ.

⁴⁷⁻⁴⁸Ëmmënpëñüne gang ewo hal ar hérnékem gon emecas ale. Hal ar hérnékem, edaya gon reme oŋ ale ako mëndërko ngër ar ebéy kunaŋ lacëko elód ef haŋ sëmëlko gindën gaparame. Da...ro kosakal mëbéy kunaŋ le yëk gindën laŋ. Gëngër wamer bühëb le apesal kunaŋ üwum, mangowuc ßawo gindën gaparame laŋ béyëko kunaŋ le.

⁴⁹Kono ar yó enëmekérné tuŋ, madayayelaŋ gon ßasëme oŋ, adëm awum ako mëndërko ngër ar ebéy kunaŋ hara mabéyelaŋ gindën laŋ yëk. Gëngër wamer bühëb le apesal kunaŋ üwum, owuce kisaŋ olowëraya pécéŋ pécéŋ hara kunaŋ le amekëna.»

Lük 7

¹Ûésü gang hëñëlakobe mëfëd ßal bële masanda mungum, kohal. Koyë han ikón er Kapernüm.

²Ikón igum la wo yëko ar gaf ariyé ar masordäß ar müdëdëkëma ahól ayélüm ar ñaldëko sobe. Ahól awum magedefekor. Fayida dup ecës laŋ yëko.

³Awa. Sordäß üwum gang hérko Ûésü ayõgu, kobidaŋal büfüsën bër Büsüwif bër dantaŋ ënmayówu Ûésü oyõgu omapakën ahól aróm ale.

⁴Awa. Kënyë. Kënmasëk Ûésü. Kënmalapal mëyüfëñür kingiriŋ oyë omapakën ahól ar sordäß ale. Ënmagede: — Iwakile imapakën. Iwakile. Aßan ajo ñüdük imadin gon sëmbakome oŋ

⁵ßawo sobe ñalkobe ßal büróbé bële. Danaŋ wum béyünkëba kunaŋ ër këßibar bikaraŋ gakayiti an Urün le.

⁶Awa. Ûésü komaŋ. Kohal. Kënyë taw ëng büwum han iyanga er sordäß. Kono ßaßa ëntëm le tuŋ, sordäß le kobidõñólu bëyëndam büróm büyélüm ënmade Ûésü: — Ar Gaf, fado ëng metoronayayelaŋ masëm. Milang mage Aßüwif eme. Milang mañudelaŋ wuj Aßüwif imëgetëmimi han iyanga er no ar mage Aßüwif.

⁷Gungum le wok mamyõguwelaŋ no kidíma. Kono icas tuŋ maßas, ahól aram ale opake.

⁸Anemëlal gungum ßawo no kidíma masordäß man hókem müngélüm lamalkem. No ce la wo en masordäß man lamalme. Ëng ëmbede ëndi goŋ, mëri kënri gungum. Gëngër ariyé ëmmade: «Eyë ßaŋ» kisaŋ koyë. Gëngër ce ëmmade ayélüm: «Iyõgu»

kisaŋ koyõgu. Gëngër ëmmade ahól aram ale: «Idi goŋo» mëri kori gungum. Gungum e sordâs le aholed gëngër Êsü acas tuŋ, ahól aróm ale opake.

⁹Êsü gang hérko gungum, këmahisaŋa sobe gen gon yakakoma sordâs üwum eŋ. Imbalingum kohódañëta. Kobisësün gimug an bal an yékëma maraya aŋ. Kobere: — Toña emëmënpëd, mamñakelaŋ mulu fado han Bër Isërayel ar müdëk holare şug ajo. Êsü kobere bër dõŋóludũko sordâs bële ënbët iyi ahól ale apak.

¹⁰Kënbët han iyanga er sordâs. Gang sëmken, këmmasëk ahól ar sordâs ale apak.

¹¹Awa. Imbalingum Êsü koyë gan ikón er kënyó Nayiŋ aŋ. Bëraya büróm bële ëng gimug an bal aŋ maraya yékënma.

¹²Watur sëmken Êsü ëng bal bër yékëma maraya bële bamef ban ikón laŋ, bër ikón igum bële eyekën er hal yékën mayë. Ñaŋëso ñan asówar ar lëmédéké ašan lëmdëk. Ñaŋëso ñungum tuŋ wodëkëma asówar awum. Bal bëyëmbëk batëdëkëma asówar awum han eyekën er ñaŋëso ñungum.

¹³Awa. Êsü ga lukoma asówar awum, këmahañëlal sobe gen wum eŋ. Komaşësün. Komare: — Kosoro maşap.

¹⁴Ga rekoma ngër kak, Êsü kobisana bër dübdük oyeŋ bële. Kobaka mat man dübdëkënma oyeŋ maŋ. Bër dübdük oyeŋ bële kënal. Awa. Êsü komaşësün ar lëmëk ale. Kore: — Laŋar, no rekëme ikal.

¹⁵Laŋar le kohal. Kolapal maşas. Ga halko, Êsü komamad laŋar le. Komamaş lüm.

¹⁶Bal bër yédük la bële péceŋ kënyëŋ. Daro këmalapal mëbëy Urün od. Èngede: — Asükélün ar Urün afarame ale ayõgu land üróbé. Këre ce: — Urün od ayõgu obibara bal büróm bële.

¹⁷Bër ludük gungum bële kënlapal maşasërara haŋ bal bër elód er Şüdë bële péceŋ ëng bal bër malód man dup dup ër elód er Şüdë bële balangërad gon riko Êsü dëróm oŋ.

¹⁸⁻¹⁹Awa. Bëraya bër Şaŋ añëmb bële kënyë. Këmafëd wum Şaŋ péceŋ gon riko Êsü oŋ. Ga fëdkënma ngër kak, Şaŋ kobidaŋal bëraya büróm bühi han Ar Gaf ale Êsü ënmañün. Èmade: «Ar Owodõŋólu Urün ale dej ëmba bimabamb maşëla ayélüm?»

²⁰Bëdaŋal büwum kënyë. Gang sëmken han ewo Êsü, këmare: — Şaŋ añëmb ale dõŋólukëba bimiñün ëmba wuj e Ar Owodõŋólu Urün ale wala ëmba bimabamb maşëla ayélüm?»

²¹Awa. Watu üwum bal bëyëmbëk yéd kopakën. Danaŋ büyüf bële ce elëc yédëkobe or bal laŋ. Bëşëmük bëyëmbëk yéd kocémüt.

²²Ga riko gungum, imbalingum kobiyaka bëdaŋal bër Şaŋ bële. Kobere: — Èënbët. Èënpëd Şaŋ gon lukëen ëng gon hérkëen emedi oŋ. Gungum e bër şëmdük bële

iluwen, bër yéd keco bële ekoren maye balenga, bër gat gambara bële bapak, bër banéf mēngedekér bële ikéren jóni. Bër lēmék bële ěmbikēnūt ecēs laŋ, babēt bawuré. Fado bër anek bële ipēdebebe gindéy genjekēla gen Urün eŋ.

23Ñělēnga laŋ ewo ar yó holek iyi no Ar Dónóluko Urün ale eme.

24Bër dónóluduko Ŝaŋ büwum ga bētēkēn, Ŝésü kobilapal mēfēd gimug an bal aŋ gen Ŝaŋ eŋ. Obegede: — Boyé yēdekēen mulugu han ijün? Ginjór an gucam an eyüngür ekocēdi yēdekēen mēñédégu? Ó ó. Mage gungum yēdekēen.

25Wala aŝan ar dēnak binjüm banjekēladi yēdekēen mēñédégu? Ó ó. Mage gungum yēdekēen bawo mangēenmalu ar ngēr kak halaŋ bawo bër kēdēna binjüm banjekēla ban ŝerēk bële ēng bër kēsó gon lēngak bële han mayanga man bēlam en.

26Gang yēdekēen han Ŝaŋ han ijün, býyé yēdekēen alo mulugu halaŋ? Asükélün ar Urün aledi yēdekēen mēñédégu? Éyi. Asükélün ar Urün ewo kono mage asükélün tuŋ.

27Bawo gen Ŝaŋ añēmb eŋ acal gakayiti an Urün laŋ: Urün of amade Ar Owodónólu ale, ěmmadaŋale adaŋal aram ale enóng indój omiyékünün gangam an ejejeyal aŋ. Kak reko Urün of gakayiti an wum laŋ. Gon ŝasalko ngēr kak oŋ, gen Ŝaŋ eŋ ŝasalko ngēr kak.

28Ŝésü kosēnd. Kobere: — Toña emēmēnpēd, mēnmadēmelaŋ jamani ějo ar hókēma mafarame Ŝaŋ. Kono noŋ ar yó mēgēk ilam er Urün laŋ amakó mafarame wum Ŝaŋ. Fado hal ar hókēbe mēbékül ēng bër mēgēk bērlēŋ, awum hókēma mafarame Ŝaŋ.

29Bal bële pécēŋ fado bēhana bër mujuti bële Ŝaŋ abeñēmb mēngé laŋ. Gungum e gang hérkēn gon ŝasēko Ŝésü ganamēt an Ŝaŋ aŋ oŋ, bamamaŝ Urün of toña le.

30Kono ēng ilu Bēfarisiyeŋ bële ēng makaramoko man masariya man Urün maŋ ga bardēkēn obeñēmb Ŝaŋ, ilange babarēd ěndi gon rekobe Urün ěndi oŋ.

31Ŝésü kobere: — ěmmēnpēde ngēr gang en bal bër jóni bële le.

32Ako en ngēr bēñēso bēn barēk han gangof ēngekeñēral. ěngede: «Bēmēnyérün oyér of ěēnmala kono mēēnmalayelaŋ. Bēbēt bēmēnyümün mulu makañēla maŋ kono mēēncapelaŋ. Ngēr kak een wün bal bër jóni. Gon yó gon ebēdi no ēng Ŝaŋ añēmb ale mangomēnlēngal.

33Gan sakal aŋ Ŝaŋ ayóguđ magedetólaŋ. Magedēcablaŋ uŝađ kono ěcēndēd iyi «Ar mēgēkēma ayüđ ewo.»

34Imbalingum no ar ŝóluk han Urün géme hal miyógu etóweme, icabeme. Gungum ce mēēnŋalelaŋ. ěcēnlapal mare: «ěēnmaŋada aŝan ajo osó ēng oŝađ tuŋ rayako. Ayēndam ěr bēhana bër mujuti ēng ayēndam ěr bēmēkēn ewo.»

35Ngēr kak eenbade no ēng Ŝaŋ. Kono bër enēmedaya no bële ēng bër emadaya Ŝaŋ bële, bër sētük kidíma en ganamēt an Urün aŋ bawo bafame gon riko Urün oŋ.

- ³⁶Awa. La wo yéko Afarisiyeŋ enmayó Simoŋ. Awa. Simoŋ üwum kobiyó Êsü eng bëraya bürom bële enye enšimaŋ šondóm. Awa. Kënye. Këññeŋa engetó.
- ³⁷Ikón igum la wo yéko asówar ar šélédédüyéké uyat óññüla. Awa. Asówar awum gang hérko iyi Êsü han iyanga er Afarisiyeŋ ewo, komad kabaŋ ér bokafa bon šerék. Koye han enetó Êsü eng Afarisiyeŋ.
- ³⁸Gang sëmko, koye. Kohal epoy er Êsü lar belko Êsü masapar la. Ogecap haŋ mangol møndóm maŋ kësëkësëkën masapar man Êsü maŋ. Daro korün. Komët masapar man Êsü maŋ eng gumbal gøndóm oŋ. Ga hëñelako mamët, koyoš masapar man Êsü maŋ pur omatébün. Daro komad bukafa boŋ. Kolüm masapar man Êsü maŋ.
- ³⁹Afarisiyeŋ ar yódekëma Êsü entó ale ga luko gungum, košas han kašabi. Kore: «Gëngër ašan ajo ašukélün ar Urün kidíma ewodo, olangédowe asówar ar emabaka ajo amekën ewo. Ar e ašukélün ar Urün ale malang kolang jiñ ngër kak.»
- ⁴⁰Awa. Ñungum Êsü kolapal mašas. Komare: — Simoŋ, jiñ fërkem emmipéd sanda laŋ. Simoŋ komayaka. Komare: — Icas, karamoko.
- ⁴¹Êsü komare: — Bal bühi la wo müdëndëkënma hal ariyé bingóti. Ariyé ale bingóti muwuli keme müdëndëkoma, arleŋ bingóti epó müdëndëkoma.
- ⁴²Kono ar müdëndëkën awum ga luko magelaŋ jap bühi ar omakor mamaš, kobisëbün dëndóŋ le. Büwum bühi ar šaa e omakó maŋal ar sëbünkëbe dëndóŋ ale?
- ⁴³Simoŋ komayaka. Komare: — Mikómüri ar hók dëndóŋ ale e omakó maŋal ar sëbünkëbe dëndóŋ ale. Êsü komare: — Toña eme.
- ⁴⁴Ga rekoma ngër kak, Êsü kohóñañeta gan ewo asówar aŋ. Daro komare Simoŋ: — Imaludi asówar ajo? Mimógu han iyanga er wuj kono mënjejënelaŋ mën man milaba masapar maŋ. Kono asówar ajo anilaš masapar mandam maŋ eng mangol møndóm maŋ gang owocap. Abët anemët eng gumbal gøndóm oŋ.
- ⁴⁵Gon sumume oŋ, mënjikacayelaŋ balënga bawo mënjepówayelaŋ. Kono wum kabiriŋ sumume, manitëbelaŋ mayoš masapar mandam maŋ.
- ⁴⁶Danaŋ ga sumume, mënjikacayelaŋ balënga ce bawo mënjekošelaŋ móg man mašere gaf laŋ. Kono asówar awum anekoš bokafa bon šerék boŋ masapar laŋ. Bungum pécéŋ mënjidinelaŋ.
- ⁴⁷Ngër gungum le ememepéd: oŋal oframe or ŋalkonem od findé e Urün od amatëbün hake biññüla biparame ben wum beŋ. Kono ar yó sëbüngo Urün od hake biññüla bimakëla, oŋal órom od ganamët an Urün aŋ mangoyëmb.
- ⁴⁸Êsü komašësün asówar ale. Komare: — Emmitëbün hake biññüla bindóŋ beŋ.

⁴⁹Bal bër yékën masó ßang ëng Êsü bële kënlapal mëyidé makaßabi mónðóbün lañ. Êngede: «Hal ar grake ajo ar ebeyó mësebün hake bal bële biññüla bindóbün ajo? Urün of tuñ horkëbe mësebün hake bal bële biññüla bindóbün beñ.»

⁵⁰Kono Êsü komare asówar ale: — Êmmitëbün hake kongol ër holare ürój lañ. Eyë. Igédo jam.

Lük 8

¹⁻²Imbalingum Êsü kënhucé ëng bëdãñal bër epóng bühi bürom bële ëng bësówar bër dantañ. Kënyë. Kënbifëdüréré bal bële gindéy genjekëla gen ilam er Urün eñ han bikón ßaparamë ëng han bikón ßamakëla. Bësówar bër yédëkën ëng wum bële bër mëgëdëkën büyüf læcëkobe Êsü yédëkën. Büyelüm bër fakëngo bëtëber büngélüm yédëkën. Bësówar büwum gon yékën: Mari ër sóluk han ikón er Magëdala. Or wum Mari lañ tuñ büyüf büjóng bühi læcëdëkobe Êsü.

³Awa. Êen, asówar ar Êüsa ale wum ce la wo yédëko. Wum Êüsa ar gole ar alam ar kënyó Érod ale yédëko. Asówar ar kënyó Süsan ale ëng bësówar bëyëmbëk büyelüm yékën. Bësówar büwum mayën yéd kënbeyën Êsü ëng bëraya bürom bële ßingóti bindóbün ßañ pur ënbíbara.

⁴Bal kingiriñ yéd kënecólu han bikón ßanjëmbëk. Kënyë han Êsü. Gang sëmken, ßaralkënma Êsü, Êsü koßas sanda ëjo. Kobere:

⁵—Awa. Aßan ariyé kohal. Koßal. Koyë. Kofal gon masó. Gang owopal gon masó oñ ufat lañ, bembey ben dantañ këlapa gangam lañ. Bër ekucé bële kënsügalër. Oßëd of kënyögu. Kënhol bembey ßingum.

⁶Bembey ßingélüm këlapa bindën lañ. Bembey ßingum gang dügük tuñ, këyër kisañ ßawo elódf ed mayëmbelañ.

⁷Bembey ßingélüm këlapa ßon e makóß lañ. Gon masó oñ ëng makóß mungum këdüg taw. Makóß mañ këmahódf gon masó oñ. Makorelañ maraf.

⁸Kono bembey ßingélüm këlapa elódf ejekëla lañ. Këdüg. Këraf. Këri ßapoka ßaparamë. Kërem. Gapoka kala kërem bembey keme. Êsü kosënd. Kore: — Ar yó furedéké ofame, oyidënür gen gon hërko eñ.

⁹Awa. Bëraya bër Êsü bële kënmañün koto ër sanda ër ßasëdëko üwum.

¹⁰Kobiyaka. Kobere: — Mimañ ëmmënpütütürün koto ër sanda üwum ßawo Urün of adi hañ ëënkör mafame jóni gon yomdëko ganamët an ilam er wum Urün añ. Kono bal bërlenë ëng masanda tuñ ebebepeðf: Gungum ënkore mulu hara mënlangelan kidíma gon e oñ. Ênkore ce mëhér hara mënfameyelañ kidíma gon hërkën oñ.

¹¹— Ako e koto ër sanda üwum le: gon masó on opal oñ gindéy en Urün eñ e.

- 12** Bal büyélüm ako mëndërkën ngër elódf er gangam ed. Büwum ikéren gindéyf en Urün eñ kono Ibilisa oyógu omađ makaşabi mónđóbün lañ. Mangënkör mahole hañ ënpe.
- 13** Büyélüm ako mëndërkën ngër elódf er bindën ed. Ikéren gindéyf en Urün eñ ëng ñëlënga kono mëntëbelañ omëg makaşabi mónđóbün lañ. Koyf gangam tuñ yék holare üróbün le. Ëng batakal tuñ masampe kongol ër gon holekën lañ, kisañ holare üróbün le odëta.
- 14** Büyélüm ako mëndërkën ngër elódf er lar e makóş la. Ikéren gindéyf en Urün eñ kono binjidé banjëmbëk ëng bopër bon jamani ëjo boñ ëng ñëlënga ñan jamani ëjo ñañ odëke han makaşabi. Holare üróbün le mangoparame ganamët an Urün añ, ëngé ngër gat an rëmëk mangotüg mangoparame mandëmël mónđóm mañ.
- 15** Kono la wo en bal büyélüm. Ako mëndërkën ngër elódf ejekëla. Ikéren gindéyf en Urün eñ. Epëren makaşabi manjekëla lañ. Iyidënüren balënga ganamët gingham. Idayayen gon hërkën oñ. Ako en ngër bembeyf ben kërëm kingiriñ.
- 16** Awa. Şésü kobifëdf bër yék la bële sanda le. Kobere: — Magelañ yó ar këñëgün lampó imbalingum oñof biliñ ër itam bakëlu bal bële wala odën küdfüt ganaka lañ. Gakaña an lampó lañ këñhañ obegewuđ bër yó emógu ënluwal.
- 17** Ngër kak e ce gen ilam er Urün eñ. Gon yó gon yomđëko Urün oñ, oyomëte imbalingum obipënnün bal bële. Danañ gon yó gon wok gundó, Urün od olëce bal bële ënlang.
- 18** Ëëngere ëënfame uharañ or Urün or eenekérné od. Ar yó famek jóni obambe mafame imbalingum. Kono ar yó wok mafameyelañ jóni, Urün od odiye hañ mangofame fado gon yidëdfëko okore mafame oñ.
- 19** Awa. Lümbün bër Şésü ëng bubulum kënyë han ewo Şésü kono mënkordëlañ masëm cok han yëko bawo bal bële bayëmbëdf.
- 20** Awa. Bal bële kënmasükél Şésü. Kënmare: — Şésü, lórëbün ëng bubulu şëlakëme han pac. Ëënluwür fërkëbe.
- 21** Kono Şésü kobişësün bal bële pécëñ. Kobere: — Bër ekérné gindéyf en Urün edaya ga ñüdük bële, büwum e maañbën ëng bübülemül bëram kidíma.
- 22** Giñal Şésü ëng bëraya büróm bële kënfëra hóngi ër mëngé lañ. Ga fërakën, Şésü kobişësün. Kobere: — Ëëniyicütëye géyf le. Awa. Kënyë.
- 23** Gang eneyë, Şésü kodak gokëdf. Awa. Ñan đakëko ñungum, këhótu gakoc gaparame bën gang en hóngi ër mëngé lañ biliñ. Mën mañ këlapal mëmëg hóngi lañ. Fayida şigé tuñ wodëk ojüm mën mañ hóngi lañ. Kata ëfaramë yékën.
- 24** Gang lukën ngër kak le, bëraya bër Şésü bële kënmasana wum Şésü. Kënmalëgët. Kënmare: — Ar Gaf, Ar Gaf, bé maşës ebe. Ga lëgëtëkënma Şésü, kohal. Koheñal

ekoc ed eng mën man yék mahamëy/hamëy/mañ. Ga heñalko tuñ, kisañ ekoc ed këhal. Mën man yék mahamëy/hamëy/mañ ce këhal. Këyé sëmšëm.

25Ŝésü kobišësün bëraya büróm bële. Kobere: — Bawo bóyé le wok mēenneholeyelañ? Mañudelañ. Kono bëraya büróm bële bayeñed. Kēbihišaņa. Kēnlapal mēñünür bēn bēn. Èngede: — Ašan ar grake ajo? Gon yó reko ogé, ogéye. Fado ekoc ed eng mën mañ emamēñün.

26Awa. Gang yicütékēn géy le, Ŝésü eng bëraya büróm bële kēñada gan elód er Bēr Ŝérasēñeñ añ. Elód igum yicüt ēr géy gon gēndēn on elód er Galilé yék.

27Awa. La wo yéko han elód igum ar mēgēkēn büyüüf. Kabiriñ alēka magedēdēnalañ binjüm. Danañ han bambenen yéd kogé hara magedēdākēlañ iyanga. Awa. Ŝésü ga fērētako tuñ hóngi ēr mēngé lañ, yicütéko han elód ejērēk, kisañ ar mēgēkēn büyüüf bële koyōgu. Komahaca Ŝésü.

28Awa. Ašan awum gang lukoma Ŝésü, koñer gaparame. Koyē. Kowucüné masapar man Ŝésü lañ. Komare tengēt: — Ŝésü wuj ñañeso ñan Urün or hókēma jiñ kala, bóyé fērkēme ēñjidi? Èmmecēmba konjiméy.

29Gon reyaldēko kak oñ bawo Ŝésü mēšēsün yékoma ayüüf ale ocal óróm lañ. Ayüüf awum alēka mēgēdēkoma. Danañ ce mage gangam giyé tuñ mēgēkoma. Bingut bingut yéd komēg ocal. Gungum e bal bële yéd kēnmañap eng majoloko mañ masapar lañ eng mañüt lañ ēnmarene. Kono eng amakēlēd, mahot yéd kokot majoloko mungum ogür han ijün. Ayüüf ale yéd kēmagürüüf gingum.

30Awa. Ayüüf ale gang ñünkoma gon fērkēma Ŝésü omadi oñ, Ŝésü komañün ašan ale. Komare: — Graki kēnmiyó? Ašan ale komayaka. Komare: — No gimug kēnniyó. Gon reyalko gimug kēnmayó oñ bawo büyüüf sobe mēgēdēkēma.

31Büyüüf büwum yékēma mašēmba Ŝésü akobiñeñ ēnyē lar obeméy Urün büyüüf bële la.

32Awa. La la wo yékēn ušamb or makose gang eneyākēra han ekóm. Büyüüf bële kēnmašēmba Ŝésü obitēb ēnmēg or makose mungum lañ. Awa. Ŝésü kobisēb ēnmēg.

33Ñungum šalkēn büyüüf bële or ašan awum lañ. Kēnyē. Kēnbimēg makose mañ. Ga mēgēkēnbe tuñ, ušamb or makose od kēngür gan gamóñ an géy an sémük añ. Kēnfēra géy lañ. Kēbesó mën mañ.

34Bēhadac bēr makose mungum bële ga lukēn gungum, bëjo kēngür han ikón. Bëjo kēngür gan mapat añ. Kēnbifēdüréré bal bële koy gon šotēkēbe bēn bēhadac eng makose mañ oñ.

35Bal bële kēnsélérégu ēnlu gon hucék oñ. Kēnsēm han yéko Ŝésü. Kēnmasēk ašan ar mēgēdēkēn büyüüf ale ga ñēñako masapar man Ŝésü lañ ga dēnako binjüm. Danañ kašabi le abutud. Ga lukēnma ngēr kak le, kēnyēñ.

- ³⁶Daro ɛnbegebütélén bal bële bër wodèk musumu bële koy gang fakènkoma Êsü ašan ar mëgèkèn büyüf ale le.
- ³⁷Gang hérkèn gungum, bër gunand gungum bële pécéŋ kènmare Êsü okal okówa elód idóbün laŋ bawo sobe yéŋdèkèn. Ñungum Êsü kobèt kofèra hóngi ɛr mëngé laŋ. Kénye ɛng bëraya büróm bële.
- ³⁸Fayèr yékèn le ašan ga luko Êsü apèra hóngi laŋ, koye. Komare Êsü omatèb omadaya wum Êsü kono Êsü komayaka. Komare:
- ³⁹— Ó ó. Ebèt han ikón er wuj. Ibipèdüré bal bële gon rinkome Urün oŋ. Awa. Ašan ale kobèt han ikón. Kobifèdüréré bal bële pécéŋ gon rinkoma Êsü oŋ.
- ⁴⁰Awa. Gimug an bal aŋ kènmašèla Êsü yicüt ɛr géy. Gang sémko, kènmahaca.
- ⁴¹Watu üwum kosumu ašan ayélüm ɛnmayó Šayir. Ar gaf ar kunaŋ ɛr kènbar Bùsüwif ɛnkarəŋ gakayiti an Urün yéko ikón igum. Ga sumuko, kowucüné masapar man Êsü laŋ. Komasèmba Êsü iyi ɛnye han iyanga er wum Šayir bawo la wo müdédèkoma šungutuŋ ɛr magekor.
- ⁴²Sobe yékèma gètèber ɛŋ haŋ šige ocès. Šungutuŋ üwum mól tuŋ müdédèko. Müli epóng müki yékèma fayida. Awa. Êsü ga halko oyè han iyanga er Šayir, ñungum bal bële sobe kènmaheta Êsü haŋ kènlapal mëdübür.
- ⁴³Land ɛr gimug gingum la wo yéko asówar ar yéd kelu gani fécéŋ le. Amatèkéd müli epóng müki kabiriŋ gon sakalkèma oŋ. Apatéd mëyicé pécéŋ bon müdédèko boŋ oyáral gaf üróm le kono magelaŋ gon bayètadèkèma. Mapakédelaŋ.
- ⁴⁴Awa. Asówar awum komasana Êsü han epoy. Kobaka ipém er gangaba an Êsü ed. Ga bakako tuŋ, kisaŋ asówar ale kosèb mulu fécéŋ le. Kofak.
- ⁴⁵Awa. Êsü kobiñün bal bële. Kobere: — Loo bakakem? Bër yék la bële pécéŋ kénya. Èngede: — Mage no bakakème. Mage no bakakème. Magelaŋ ar rartedèk. Awa. Ñungum Piyer komašèsün wum Êsü. Komare: — Ar Gaf, goŋo pécéŋ bal hetakèma haŋ enmedüb mëdüb. Graki wok mangèmekor maŋaka?
- ⁴⁶Kono Êsü komayaka. Komare: — Ariyé bakakem bawo milanga fanga le gang ecal oram laŋ.
- ⁴⁷Awa. Gang eneñünür kak le, asówar ale alang déy mašal le. Kohal gang owodüg bawo ayéŋ. Koye. Kowucüné masapar man Êsü laŋ. Komaféd pécéŋ land ɛr bal kongol ɛr gon bakalkoma laŋ ɛng gang fakédèko le.
- ⁴⁸Asówar ale ga fédkobe gimug an bal aŋ ngèr kak le, amapédéd ce Êsü. Êsü komare: — Asówar, eyè. Urün od amipakèn kongol ɛr holare ɛr holekèjem laŋ. Etèmdo diyamo.
- ⁴⁹Awa. Êsü gang omacèsün asówar ale ngèr kak le, adaŋal ayélüm košólu han iyanga er Šayir. Komare: — Komasoro masampén karamoko le. Hébé alèm.

⁵⁰Ŝésü noŋ ga hérko gungum, komaŝésün Ŝayir. Komare: — Kosoro mëyéŋ. Enjehole tuŋ. Êng ênjehole, hébé ürój obëte mahal owuré.

⁵¹Gang sëmken Ŝésü êng bër yékên êng wum bële han iyanga, magelaŋ yó ar sëbdëko wum Ŝésü omëg han kunaŋ êr yelkên oyeŋ or ŝungutuŋ êng mage Piyer êng Ŝaŋ êng Ŝak êng lümbün êng süm ar ŝungutuŋ.

⁵²Bal bële pécéŋ maŝap yékên gen gon lëmko ŝungutuŋ eŋ. Imbalingum Ŝésü kobisësün. Kobere: — Konsoro maŝap. Ŝungutuŋ le malëmelaŋ mëlëm. Gokëd wo tuŋ ðakëko.

⁵³Bal bër yék la bële kënmaðëŝ Ŝésü ðawo bën abemëlalëd ŝungutuŋ le alëm le.

⁵⁴Kisaŋ Ŝésü komadëk ŝungutuŋ le eñüt laŋ. Koŝas tengët. Komare: — Ñaŋëso, ikal ecës laŋ.

⁵⁵Ŝungutuŋ le kohal kisaŋ. Ŝésü kobere ênmayën gon otó.

⁵⁶Bërëm bër ñaŋëso bële abikiŝaŋad sobe kono Ŝésü abicanjarad ðakëmafëd hal yó hal gon ridëko oŋ.

Lük 9

¹Ŝésü kobibar bëdãŋal bër epóng bühi bürom bële. Kobeyën fangar ênbekor marayal damiŋ büyüd or bal laŋ êng fangar ênbekor mafakënal bër mëngekor bële.

²Awa. Kobidaŋal enyé ênbipëdüréré bal bële gen ilam er Urün eŋ. Danaŋ ênbipakënera bër mëngekor bële.

³Fayër yékên le, Ŝésü kobere: — Gëngër eyeyeen, ênbipëdüréré bal bële gindéy en Urün eŋ. Konsoro mëñyéyé oŝët wala ganëp wala pana wala bingóti. Danaŋ akëgëlaŋ ar omüde magaba müki.

⁴Ŝan yó ŝaa sëmkeën, ênpém iyanga er hacakënmën laŋ wo haŋ watur yó këenhal muhucé.

⁵Ŝaa yó barkën ênmënkaca, ênpók icürdédé er masapar ed ênkucé. Gungum obigéye findé iyi Urün od obiméyé le.

⁶Awa. Bëraya bër Ŝésü bële kënyé. Kënyafëta bikón laŋ pécéŋ. Kënbifëdüréré gindéy genjekëla gen ilam er Urün eŋ. Mafakën yékênbe bër mëngekor bële pécéŋ ban eneyé laŋ.

⁷Awa. Érod alam ar elód er Galilé ale gang hérko bon hiŝaŋak bon owodi Ŝésü boŋ êng gon enecas bal ganamët an Ŝésü oŋ, amamekënad kaŝabi le ðawo bal bër talaŋ mare yékên iyi Ŝaŋ añëmb ale butuk.

⁸Bëjo êndeye, «Ó ó, asükélün ar Urün ariyé ar alëka butuk.» Bëjo êndeye, «Ó ó, Éli asükélün ar Urün ale butuk.»

- ⁹Awa. Érod ga hérko ngër kak enecas bal bële, kolapal mëyidénür gen Êşan eñ. Kore: — Anemëlal mage Êşan butuk bawo ëmmađaňalëđ sordâş üriyé oyë onidóngunu gaf ër Êşan le. Awa. Koyë. Kodang. Këniňóyunu. Kenañ graki horko mubutu Êşan haň odi bon hişañak bon emekér boň boň? Bawo Êşésü mage Êşan butuk, loo butuk? Awa. Ga hëñëlako maşas ngër kak le, kisaň komalapal maňangara ëmba omaluwe Êşésü.
- ¹⁰Awa. Bëđañal bër Êşésü bële kënbutu. Gang butukën, kënmafëđ Êşésü gon rikën oň. Imbalıngum Êşésü kobimađ bëđañal büróm büwum. Kobıñé dup ër ikón er kënyó Betësayida ëngé bën mól şalaň.
- ¹¹Kono ga yékën tuň halaň sëmkën, gimug an bal aň ce aki yó aki yék kënlang lar en Êşésü ëng bëraya büróm bële la, kisaň kënbiraya. Gang sëmkën, Êşésü kobihaca. Kobılapal mëfëđ gen ilam er Urün eň. Kobıfakën ce bër mëngekor bële.
- ¹²Awa. Bëđañal bër Êşésü bër epóng bühi bële ga lukën móyóguwe mëmüđ le, kënmasana Êşésü. Kënmare: — Idëmüđ laň eene. Mangıbitëbütëdi gimug an bal aň ënyë han bikón wala han mapat ënňangara gon ëntó oň ëng lar ëndak?
- ¹³Kono Êşésü kobiyaka. Kobere: — Ó ó. Wün nüdük ëënbeyën gon ëntó oň. Kisaň bën ce kënmayaka. Kënmare: — Graki? Bé bëmburó bünjó ëng bëkal büki tuň müđëbe. Büngum tuň graki ebetëk gimug aň gaň pécëň? Ëmba đanaň beyë bibiyicunu bëjo pécëň gon ëntódi haşabıkëj?
- ¹⁴Awa. Êşésü kobere bëraya büróm bële ënbicësün bal bële pécëň ënňëňara. Kenañ ënbede ënbayëtar ënňëňara mugurup mugurup.
- ¹⁵⁻¹⁶Gang bayëtarkën, hëñëlakën, Êşésü komad bëmburó bünjó bëň ëng bëkal büki, kohëné han urün. Daro komaşëma Urün od iyi amalëngal gen bëmburó büngum eň. Ga hëñëlako, kogubür bëmburó bëň ëng ohal od. Kobeyën bëraya büróm bële ënbilërirëré bal bële.
- ¹⁷Gang lërirërékënbe, bal büwum pécëň kënsówëra haň kënmëđ. Bon saňkëbe boň bëđañal bër Êşésü bële bamadërad. Kënjümün binól epóng biki.
- ¹⁸Giňal Êşésü ëng bëraya büróm bële ñan ñiyé yëđëkën. Awa. Êşésü koşala mól pur omacëma, omacëmba Urün od. Ga hëñëlako, Êşésü kobiñün. Kobere: — Loo emene bal bële?
- ¹⁹Kënmayaka. Kënmare: — Bër talaň ako enede iyi Êşan añëmb ale ej. Bër talaň ce edeyen iyi asükëlün ar Urün ar yëđ këneyó Éli ale ej. Büyëlüm ce edeyen iyi asükëlün ar Urün ar butukëj ej.
- ²⁰Awa. Ga fëdkënma gungum, Êşésü kobiñün. Kobere: — Wün alo, loo rekëen eme? Piyer komayaka. Komare: — Ar Dóňóluko Urün ale ej.
- ²¹Êşésü abıpóngad sobe bakëmafëđ hal ayëlüm Ar Dóňóluko Urün ale ewo.
- ²²Danaň Êşésü abitëdüñëđ ce. Kobere: — No ar sóluk han Urün géme hal nüdük mitampe wey sobe. Danaň bër gaf bër Büşüwıf bële gungum e büfüşën bële ëng bër

gaf bër bësümëd bër macadaha bële ëng makaramoko man masariya man Urün mañ mangënmañ iyi Ar Dónóluko Urün ale eme. Ënnidame kono dér ohe osasën mebëte mikal miwuré.

23 Imbalingum ce Sésü abicësün bër yék la bële pécëñ. Kobere: — Ar yó fùrédéké onidaya, añüd adém awum otëb mëyidë gen gaf üróm eñ. Danañ odamba os or lëmbënd óróm of dér yó dér. Koto ër odamba os or lëmbënd of gon e oñ iyi omuña dér yó dér gon enmatampén bal oñ kongol ër gon onëmedaya no lañ.

24 Ar yó ar haşabik opeyën gaf üróm le ëng gindóm, adém awum olëmërale gaf üróm le. Kono ar yó ar lëmëralëk gaf üróm le kongol ëram lañ, adém awum opeye.

25 Ëënyidënür balënga. Nañfa la wo de hal ale ocot bopër bon jamani ëjo bon pécëñ hinon mapeyënelañ gaf üróm le bawo manegedayalañ? Nañfa magelañ. Bon omaméyal Urün tuñ owodaya. Mage no owodaya.

26 Ar yó rek mage araya aram ewo, odeye ce iyi mangodaya uharañ oram of, no ar şóluk han Urün géme hal ce medeye iyi ajo mage araya aram ewo watur yó emebutu. Watu üwum bal bële ënluwe fanga ëram le ëng fangar Baba le ëng fangar bëdñal bër Urün le.

27 Toña emëmënpëd, bër talañ bër en loño bële, mangënlëm wey hañ fo ënlu ilam er Urün ed.

28 Sésü ga şasëko ngër kak, imbalingum gang sëkëk fayida lohocok, kobimad Piyer ëng Şağ ëng Şak. Kënfang han ekóm ënmacëmba ënmacëma Urün of.

29 Awa. Sésü gang omacëmba omacëma Urün of, igas idóm ed këlëmbëta. Danañ binjüm bindóm bañ këfeş lüt hañ rik bingand bingand. Komasëb maşëmba maşëma Urün of.

30 Nñungum kisañ kënbişañëta bëşan bühi gang enecas ëng Sésü.

31 Bëşan büwum Moyis ëng Éli asükélün ar Urün ar alëka ale yék. Bën haldëk ëng Sésü land ër ginguñ an Urün gang enecas gen ecës er Sésü eñ iyi mangolëka ocëse han ikón er Şërüsalem. Ëng acës, ogéye gon şasëkën büsükélün bër Urün bële ogéye oñ.

32 Nñungum Piyer ëng bëyëndam gokëd şërşër yédëkën kono imbalingum balügütëd. Kënlu ginguñ an Sésü añ. Danañ balu Sésü gang halkën ëng Moyis ëng Éli.

33 Awa. Moyis ëng Éli gang halkën eneyë, Piyer komare Sésü: — Ar Gaf, ayarar ëënidíye loño. Bëmëndin bañañ batas. Giyé wuj, giyé Moyis, giyé Éli. Nñungum Piyer fayida magéyelañ malang gon owocas oñ.

34 Piyer ñan owocas kak lañ, kënlugu gacal gang eñükütëgu hañ këbidul. Gang ebidul gacal añ, Piyer ëng bëyëndam kënlapal mëyëñ.

35 Gacal lañ kënmahër Urün of gang owode: — Ajo ñañëso ñandam ñan salame onigólén ñañ e. Ëënmakërné.

- ³⁶Urün of ga şasëko tuŋ, hëñëlako, ñungum magelaŋ yó gon yék mulüy ëng mage Ŝésü tuŋ. Bëraya bër Ŝésü bële gon lukën dëróm oŋ, mënmapëdelaŋ hal ñungum ñungum. Kënmómëral yëm.
- ³⁷Ga hucék gungum, ipaşal ed Ŝésü kënriş han güd ëng Piyer ëng Ŝak ëng Ŝaŋ. Awa. Kisaŋ ga lukënbe, gimug an bal aŋ kënbihaca. Këñfëd.
- ³⁸Land ër gimug gingum la wo yéko aşan ayélüm gang ogeŋer. Ogede: — Karamoko yandi ëmmecëmba eyë imalókól şaro ëram. Ñiyé tuŋ onem.
- ³⁹Ayüdü ale dër yó dër komamëg. Gëngër amamëg, omalapal kisaŋ mëyüngür gaparame haŋ olapal mañora. Mangomatëb ëng mage ëng sobe sókërayako.
- ⁴⁰Ëmbecëmbad bëraya büróŋ bële ënmalëc ayüdü awum or ñañëso laŋ kono mënmakorelaŋ.
- ⁴¹Awa. Aşan ale ga şasëko ngër kak, Ŝésü kobere bër yék la bële: — Wün bër ñüñülük bër mënmaholeye Urün bëjo, haŋ idë haşabikëën ëneboye bang ëng wün haŋ ënehole? Koni mënniyandelaŋ mahole. Komare aşan ale: — Imaŋóyu ñañëso ñaŋ loŋo.
- ⁴²Awa. Ñañëso ñaŋ gang omatana Ŝésü, ayüdü ale komayüngür gaparame. Komareb elóđ laŋ kono Ŝésü komaşësün ayüdü ale ëng fanga. Komare: — Ical or ñañëso laŋ. Daro komara ayüdü ale ñañëso laŋ. Ga lëcëkoma, komamad ñañëso ñaŋ. Komamaş süm.
- ⁴³Bal bër yék la bële pécëŋ abikişañad. Kënre iyi Urün of apanga. Kongol ër gon ridëko Ŝésü laŋ redëkën ngër kak.
- ⁴⁴— Ëënkérné balënga gon emëmënpëd oŋ. Gungum e ar şóluk han Urün géko hal ënmamade bal bële ënmapër bangaf ban bal bër jamani laŋ.
- ⁴⁵Kono bëraya büróm bële mënഫamedelaŋ gon saşaldëko ngër kak oŋ bawo koto le Urün of abeyomëd bakëhor mafame. Danaŋ ce mëyéŋ yédëkën ënmañün Ŝésü koto ër gon yéko maşas kidíma le.
- ⁴⁶Bëraya bër Ŝésü bële kënlapal mëdëcëdüŋ gen ar ogé ar gaf land üróbün ale.
- ⁴⁷Awa. Ŝésü kolang gon haşabikën oŋ. Ñungum komamad ñañëso ñaŋ. Komahót düp üróm.
- ⁴⁸Daro kobere: — Ar yó hacakëma hal kongol ëram laŋ fado ogé ñan şug ñaŋo e, adëm awum no hacako. Danaŋ ar yó hacakem ce no, adëm awum amakaca ce ar dónólukem no ale. Gungum e ar hókëmën mëbëkül land ër wün ale, awum hókëmën mafarame ganamët an Urün aŋ.
- ⁴⁹Ga şasëko Ŝésü, hëñëlako, Ŝaŋ komare: — Ar Gaf, la wo lubema aşan ayélüm gang obelëc büyüdü bële or bal laŋ uyat óróŋ laŋ. Bimade otëb mëri ngër kak bawo mage gurup üriyé laŋ eene.

⁵⁰Kono Šésü komayaka. Komare: — Konmare otëb mëri gungum bawo ar yó wok mage ar ibüt arón, ar gipëd arón ej.

⁵¹Ga sówuk watur ñüdük Urün od omadëñëd Šésü han urün le, Šésü kohap oyë han ikón ër Šérüsalem.

⁵²Awa. Kobidañal bër edöng. Awa. Kënyë. Kënsëm han ikón er elód er Samari ënyekëñërdo la.

⁵³Kono bër ikón bële mënmañdëlañ ënbikaca bawo Šésü han Šérüsalem hašabidëko mayë.

⁵⁴Awa. Šak ëng Šaṅ ga lukën gungum, këmmare Šésü: — Ar Gaf, amepërdi bimacëmba Urün od obañóyunu ñukudó ñan obimulén bër ikón bëjo?

⁵⁵⁻⁵⁶Kono Šésü kohódañëta gan bëraya büróm aṅ. Kobelëp. Daro kobere bakëbere ngër kak le. Daro kënhucé. Kënyë ikón igélüm.

⁵⁷Awa. Šésü ëng bëraya büróm bële gang dëkëkën gangam aṅ gang eneyë, ašan ariyë komare Šésü: — Emmidayaye šan yó šaa ejeyë.

⁵⁸Šésü komayaka. Komare: — Bimacar beṅ la wo ebe bukat bon këmmëg. Ošëd od la wo ebe mugunér. Kono no ar šóluk han Urün géme hal manegelañ fado lar midak micata la.

⁵⁹Ga yakakoma awum ngër kak le, Šésü komašësün ašan ayélüm. Komare: — Ëñjidéyëgu. Kono ašan awum komayaka. Komare: — Ar Gaf, ecëla wey. Gëngër baba alëm, ëmmidayaye.

⁶⁰Šésü komayaka. Komare: — Ibitëb bëšësëk bële ënbeyekën bëšësëk büróbün bële. Wuj eyë. Ibipëdüre bal bële gen ilam er Urün eṅ.

⁶¹Ašan ayélüm komare Šésü ce: — Ar Gaf, ëmmidayaye kono ëñjecëla wey mebët meyë han iyanga ëmbipédëgu bal bëram bële.

⁶²Awum ce Šésü komayaka ëng sanda. Komare: — Ar ecëm šariṅ ale, gëngër akódañëta han epoy watur owocëm le, nañfa magelañ. Adëm awum mañüdeleñ omëg han ilam er Urün.

Lük 10

¹Gang šasëkën ëng bëšan bësas büwum hëñëlako, Šésü kobisala bëšan mafó mójóng mühi ëng bühi. Kobibayëtër bühi bühi. Daro kobidañal enóng indóm han bikón ban hašabiko mayë.

²Fayër yëkën le, kobere: — La wo e omók ofarame kono bal bër emók bële mënyëmbelañ. Jóni añüd ëënnacëmba Urün od wum adëm ar omók obidónólu bër ënmamókün gon masó gungum, ëndën han mukurukuru.

³Jóni ëënyë kono ëëñlang ako emëmëndañal han jamani ngër bëpe land ër macafa.

- ⁴Gëngër maye een, konbaha ganëp wala kufa. Konhantaraña bipëd. Konhalëra gangam ëënmacëma hal.
- ⁵Danañ ëng imëgeen iyanga, ëënde wey: «Jam le odişudo iyanga ed edo.»
- ⁶Gëngër la wo ewo ar ñüdük okana duwa üwum, okanaye. Gëngër danañ magelañ ar ñüdük okana duwa üwum, obëte duwa le.
- ⁷Iyanga er yó mëgëkëën, ëënbo la. Ëëntó. Danañ ëëncañ gon yó yënkënmën bawo ar gole ale gole üróm lañ wo ñüdük owuré. Konye iyanga ëng iyanga.
- ⁸Gëngër ëcënmëg ikón er yó mëgëkëën, bamënkaca, ëëntó gon yó yënkënmën.
- ⁹Ëënbipakën bër sëberëk bër ikón igum bële. Ëënbede: «Ilam er Urün ed amënténégu dup ürón.» Mangolëka Urün of obilamal bal bële.
- ¹⁰Kono gëngër ëcëntëm ikón er yó sëmkëën, mënmënkacayelañ, ëëncal han maboloñ. Ëënbede:
- ¹¹”Icürdédé er ikón er wün er ðarakëba masapar lañ ed ebepóka omëncälal, omëngé findé Urün of omënmëye bawo mëënbakacayelañ. Biyögu bëmënpëd gen ilam er Urün eñ kono ëcënbar ëënbakérné.”
- ¹²— Kono toña emëmënpëd, ðér obiñawe Urün of bal bële, giméy an büwum añ ekó mafarame fado giméy an bal büñüñülük bër ikón er Sodom.
- ¹³Şésü kosënd. Kobere bal bër yék la bële. Kata ëfarame şëlakëmën wün bër bikón ban Şorasıñ ëng Betësayida. Bawo gëngër han bikón ban Tir ëng Sidoñ ridëmedo bon hişanak bon rime bikón bindón lañ boñ, bal bër bikón bingum ënlëmbëtëdo yék makaşabi mañ alëka. Bañënado icóruc lañ, ëndënado binjüm ban móbótó ogéyal findé balëmbët makaşabi mañ.
- ¹⁴Gungum e ðér obiñawe Urün of bal bële giméy gindón añ ekó fado giméy gan bal bër bikón ban Tir ëng Sidoñ bañ.
- ¹⁵Wün bër gikón an Kapernüm ce konyidé iyi Urün of omëndëne şóndóm. Muk. Mangomëndën kono odiye hañ ëënye han ñukudó ñan gani.
- ¹⁶Imbalingum Şésü kohóðañëta. Kobere bëraya bürom bële: — Ar yó hérnékëmën, ako e ngër hérnëkonem no. Ar yó wok mamënkérnyelañ, ako e ngër wok manikérnyelañ no ce. Danañ ar yó wok manikérnyelañ no, ako e ngër wok mamakérnyelañ ce Urün ar dónólukem ale. Ga hëñëlakobe mëfëd gungum pécëñ bëşan bër mafó mójóng mühi ëng bühi bële, kobidañal ënyë ënbipëdüre bal bële gen ilam er Urün eñ.
- ¹⁷Bal mafó mójóng mühi ëng bühi bër ðañaldëko Şésü bële kënbutu pécëñ ar kala ëng ñëlänga. Këmmare Şésü: — Ar Gaf, fado büyüf bële ebamëñün gëngër bibicësün uyat órój lañ ëncal or bal lañ.

- 18**Ŝésü kobiyaka. Kobere: — Êmmalud Ibilisa gang owodótu camcambéc han tēŋ han urün ngēr inéŋél.
- 19**Awa. Haŋ fayēr daŋalmēmēn le, êmmēnyēn fangar ēnbekoral mēšūgal bonkarkari boŋ ēng bēpid bēŋ hara mēnmēnŋaselaŋ. Danaŋ êmmēnyēn ce fangar ēēnbemēlal bēr ibüt bürón bēle pécéŋ. Bēr ibüt bürón bűwum bēdaŋal bēr Ibilisa en. Danaŋ magelaŋ yó gon omēnkor masówülün.
- 20**Amēnlēngal bawo bamēnmēŋün bűyűd bēle kono omēnkó malēngal bawo Urün od aŋug majat mórdón maŋ gakayiti an wum laŋ han urün.
- 21**Watur obicēsün Ŝésü gungum kidíma, Genjēm en Urün eŋ kēri haŋ Ŝésü kēmalēngal sobe. Awa. Kisaŋ ŋungum Ŝésü komašēsün Urün od. Komare: — Baba, wuj Ar Gaf ar han tēŋ ēng han elód, êmmibēy bawo ibipēnün bal bēr mēnkarane bēle gon yomkējēbe bēr haraŋek sētük bēle oŋ. Éyi. Baba, emmecēma bawo ngēr kak hašabidēkēj idi. Ŝésü kobere bēr hērnékēma bēle: —
- 22**Baba anipuwün bangaf laŋ bünjiŋ bűŋ pécéŋ. Danaŋ magelaŋ yó ar langēkem no ŋaŋěso ŋan Urün ēng mage Baba. Danaŋ ce magelaŋ yó ar langēkēma Baba ēng mage no ŋaŋěso ŋóndóm ēng bal bēr fēdme gang ewo bēle.
- 23**Ga šasēko gungum hēñelako, Ŝésü kohódañēta gan bēraya büróm aŋ. Kobifēd bēn tuŋ. Kobere: — Omēnlēngal bawo iluween gon lukēen oŋ.
- 24**Bawo toña emēmēnpēd, bűsükélün bēr Urün bēr alēka bēle ēng bēlam bēr alēka bēyēmbék abepērēd ēnnilu ngēr gang lukēenem wün le kono mēnniluwelaŋ. Danaŋ abepērēd ce ēnkérēd gon hérédkēen wün oŋ kono mēnkérēdelaŋ ngēr gang hérédkēen wün le.
- 25**Giñal gang obekaraŋ Ŝésü bal bēle, la wo yéko la karamoko ēr masariya man Urün le. Karamoko üwum amapērēd omakap Ŝésü ušas laŋ. Kohal. Komañün Ŝésü. Komare: — Karamoko, bówé ŋűdük midi mecotal owuré or gani od?
- 26**Ŝésü komayaka. Komañün: — Bówé ŋugēkēn masariya man ŋugēko Moyis laŋ? Bówé famekēj ŋűdük idi masariya mungum?
- 27**Ašan ale komayaka. Komare: — Ako ŋugēkēn gon ŋűdük idi oŋ iyi: «Imaŋal Ar Gaf ale Urün órój od. Gungum e imaŋal ēng kašabi úrój ak pécéŋ. Danaŋ imaŋal ēng fanga úrój le pécéŋ. Danaŋ imaŋal Ar Gaf arój ale ēng dirikón úrój le pécéŋ. Danaŋ imakó maŋal wum ēng gaf úrój le kidíma le.» Gukin góndóm oŋ acal iyi : «Ibiŋal bēr odí bürój bēle šug ŋalayakēj gaf úrój le le.»
- 28**Ga yakakoma ngēr kak le, Ŝésü komayaka. Komare: — Balēnga yakakēj. Jóni idaya gungum. Ęng idaya gungum, ecote owuré or gani od.
- 29**Kono karamoko ēr masariya man Urün le amapērēd ēnmamaš wum toña le. Komañün Ŝésü. Komare: — Ga rekējem emmaŋal adí aram ale ngēr ga ŋalayame no kidíma le, loo e adí awum?

- 30**Ñungum yakadëkoma Êsü eng sanda. Komare: — Büyé Ašuwif ariyé kohal han ikón er Êrüsalem. Koyé mayé han ikón er kënyó Êrikó. Awa. Gang owoyé, mabandi mañ këmahaş gangam. Kënmadënüt binjüm bañ. Kënmayíc hañ ngër ocës maşës. Daro këmahana bingóti bañ. Kënmasëb ašan awum dúp ecës lañ. Kënyé.
- 31**Awa. Imbalingum këhawërer asümëd ar macadaha ariyé wum ce gang dukuko gangam gingum oyé han Êrikó. Ga lukoma ašan awum ga dakëko gangam lañ kak, komabeşa. Kohucé gangam gindóm.
- 32**Awum ga hucéko, kosumu ce ašan ayélüm. Ašan awum büwum e bër yéd këbebara bësümëd bër macadaha han kunañ ér Urün bële. Wum ce ga sumuko, lukoma ar lëfërkën mabandi awum ga dakëko gangam lañ, komabeşa. Kohucé.
- 33**Imbalingum ašan اساسën ale koyé mañe. Ar Samari yéko. Bër Samari bële eng Büşuwif bële mëñjalërñalër lañ. Koyé. Komasek ar gañekën ale ga dakëko gangam lañ. Gang lukoma, komasana. Këmahañëlal sobe gindóm eñ fado gang wok mabigéyelañ gipëd bër Samari bële eng Büşuwif bële.
- 34**Awa. Gang sanakoma, komad gëngoy éñ eng móg mañ. Komalëbünal mëcëngën lañ. Komahëpün. Ga hëpünkoma, hëñëlako, komadamb fali üróm lañ. Komañé han kunañ ér këndak bëdiyar. K. omabamb mayära.
- 35**Ipaşal ed ga wacak kolëc bingóti ban bimból biki. Komayën adëm ar kunañ üwum ale. Ko.. mare: Êñjiyëren ašan ajo hañ opak. Gëngër mibutu, şug yó bambëkëj bingóti bañ, ëñjipëd. Kenañ ëmmimaş. Awa. Koyé.
- 36**Awa. Êsü ga şasëko ngër kak, komañün ašan ale. Komare: — Bër bësas büwum ar şaa yëduk ar odi aróm ale kidima?
- 37**Karamoko ér masariya man Urün le komayaka. Komare: — Ar sopëtekëma ale wo e ar odi aróm ale kidima. Êsü komayaka. Komare : — Awa. Jóni eyé. Egedi ngër ga riko awum le.
- 38**Awa. Êsü eng bëraya bürom bële gang dëkëkën gangam añ eneyé, kënsëm ikón. Ikón igum la wo yéko asówar ënmayó Mart. Asówar awum ga lukobe Êsü eng bëraya bürom bële, kobihaca. Kobedën han iyanga idóm.
- 39**Wum Mart la wo müdëdëkoma ibulum ësówar ënmayó Mari. Awa. Mari üwum koyé. Koñëña dúp ér Êsü ogekërné gon obekarañ oñ.
- 40**Awa. Mart la wo yéko iyanga lañ kono magole manjëmbëk müdëdëko. Fayida mamagéyelañ mayand mañëña omakërné Êsü ngër ibulum Mari le. Awa. Bawo gole le amayëmba, ibulum noñ añëñad mamagebaralañ, awa Mart komaşësün Êsü. Komare: — Ar Gaf, wuj ce megeyidëlañdi imade ibülémül okal onibara mayekëner mayanga mañ? Sëbkëjëma ñëñako loñ, no mól tuñ gang emegole şalañ.

⁴¹Ar Gaf ale komayaka. Komare: — Mart, Mart, ijindé gen bünjiñ kingiriñ kono bünjiñ büngum pécéñ gen gole üriyé mól ñüdük ijindé. Gungum salako Mari ñëñako onikérné gon emamakaraj oñ. Magelaj ar omade akonihérné.

Lük 11

¹Giñal Šésü mašëmbe yékoma Urün od. Gang hëñëlakoma mašëmbe, araya ariyé aróm komare: — Ar Gaf, ibakaraj gang bimagecëmbe Urün od ngër gang harajkobe Šaj añëmb ale bëraya büróm bële.

²Awa. Šésü komayaka. Komare: — Gëngër ecëmbayeenma Urün od, ëënmagede: Baba ënmitëbündo bal bër jamani bële. Ibalamaldo jamani ëjo.

³Ibayën gon masó góndóbé dér kala.

⁴Ibatëbün hake bawo bé ce mësëbün këbibisëbün hake bër këbari guñüñula bële. Komañ Ibilisa obalókól hañ ëmba bimumékününe. Grako e ëënmagecëmbe Urün od.

⁵⁻⁶Imbalingum Šésü kobamb ce. Košas gen gang e ganamët an ošëmbe or Urün añ. Kobere: — Délüm gëngër imacot adiyar gingélés añ, mimüdüyelañ gon imayën otó, mangeyëdi han ayëndam ürój ëmba omibaraye gon imayën otó adiyar arój ale? Éyi, eyeye. Èng etëm, imade: «Kéy, ëñjibara lañ bëmburó bëtas. Ayëndamël eram wok musumu han iyanga. Matëkatelañ emët.»

⁷Kono bawo gingélés añ e, šugo ayëndamël ürój omiyékégu han kunañ biliñ, omede: «Èñjitëb micata. Miñaj ñakan ñaj. Mecoka. No ëng ubaš oram od bidak jóni. Mangëmkor mahal ce ëmmeyën jóni ëmburó.»

⁸Šésü kosënd. Kore: — Ako remëmën, ëng ebo gang ejëmacësün, omeyëne šug fërkëme le kono mage bawo ayëndamël ürój e le yënkome. Gon yënkome oñ bawo ebo gang wok gang ejëmacësün. Gungum yënkome. Ganamët an ošëmbe or Urün añ ako mëndërëk ngër gang riko ar šotëkëma adiyar ale le. Gëngër amënpër Urün od omëñbara jiñ, ako remëmën, ëënmagecëmbe pake pake ngër gang riko ar šotëkëma adiyar ale le.

⁹— Èënmagecëmbe Urün od, gungum e omënyën gon fërkëmën oñ. Èëññañga jiñ han Urün, gungum e ëënciña gon ñangakëën oñ. Èëñkoñkoñ ñakan ñan Urün ñaj, gungum e omëñbëñütün wum Urün.

¹⁰Bawo ar yó šëmbakëma Urün od, mayën komayën. Ar yó ñangak jiñ han Urün, ociñaye, ocote. Ar yó hoñkoñëk ñakan ñan Urün ñaj omañbëñütün.

¹¹Wün büsüm, gëngër bëñëso bündón bëñ bamëncëmbe uhal or ëñbetó, ëëñbeyënde bonkarkari? Muk. Mangëñbeyën.

¹²Wala gëngër bamëncëmbe müñlil man macëdké, ëëñbeyënde bëtañel? Muk. Mangëñbeyën.

13Wün bon yó ñüñülkëen, bonjekëla këenbeyën bëñjëso bündón bëñ. Gëngër wün ëcënbekor mayën bëñjëso bëñ bonjekëla, graki le wok Sórë ürön ër e şan tëñ mangobeyën bër emacëmba bële bünjiñ bün hók mayarar bün yënkëenbe wün bëñjëso bündón büñ. Gungum e omënyëne Genjëm en Urün eñ bër yó şëmbakëma.

14Awa. Hal ayélüm la wo mëgëdëkoma ayüď. Ayüď awum amadiď hal awum abóbó. Şésü komalëc ayüď awum or hal awum lañ. Ga lëcëkoma tuñ ayüď ale, kisañ hal awum kolapal maşas balënga. Gimug an bal añ ga hërkënma gang owocas balënga, këbihişaña

15kono bër talañ kënlapal mare: — Bëlsébül alam ar büyüď ale emayën Şésü fangar obelëcal büyüď or bal lañ.

16Bëlsébül wum Ibilisa ëng Satañ yëď kënmayó ce. Büyélüm këbefër ënmalókól Şésü ënlang gen fangar wum eñ gëngër Urün oď fangankëma obelëcal büyüď bële or bal lañ wala ëmba Ibilisa fangankëma. Awa. Kënmare jóni odi gon hişanak gon ënlangal oñ

17kono Şésü alangëď gon haşabikën oñ. Kobiyaka. Kobere: — Ilam er yó enedokor bal bële bën bën, ilam igum ënyicürëye tuñ bal bële. Iyanga er yó ëndokore bër iyanga bële, iyanga igum ënyicürëye.

18Gungum e gëngër bal bër Ibilisa bële itakërebe bën bën, graki elëka kenañ ilam idóm eď? Mangolëka okeca ilam er wum eď. Gon emedeyal ngër kak oñ bawo edeyeen iyi Ibilisa yënkem fangar ëmbelëcal büyüď le.

19Magë no tuñ ebelëc büyüď bële. Bëraya bürön bële ce malëc kënbëlëc. Gëngër edeyeen Ibilisa enëmepangan ëmbelëc, bën alo? Loo ebepangan? Mayedi bën kidima emëñjop iyi magë Ibilisa enëmepangan le.

20Awa. Eënläng ëng fangar Urün le ebebelëcal büyüď bële. Gëngër ëcënlü ëng fangar Urün le ebebelëcal büyüď bële, gungum findé e ilam er Urün eď atakal musumu le. Şésü kosënd sanda ër ënlangal fangar wum le hók ëng fangar ar gaf ar büyüď le. Ako rekobe:

21Gëngër hal ar fangak ale amüďë majogorañ man ocëla iyanga idóm mañ, mayedi magelañ ar okor mareka bon e han biliñ bon?

22Kono gëngër ar hókëma mafanga ayélüm ayõgu, badokor, amamël, amakana majogorañ mónóm man holedëko mañ, imbalingum omaď bonjanga bon yék han kunañ üróm bon. Obilër bëyëndam bër yó fërkëma.

23Gungum e ar yó magë gipëd gandam lañ saweko, adëm awum ar ibüt aram ewo. Danañ ar yó wok mabegebórułañ bal bële şandam, adëm awum mëyicür obiyicür.

24— Gëngër ayüď ale acal or hal lañ, mayë koyë oñangara lar oďi lar magelañ mëngé. Kono gëngër macotelañ, ako kore: «Mabët eme han kunañ ër sakal eram.»

25Eëng abët, otëk kunañ ëşësal üróm le gang fókëkën hañ mëlëk yekënerkën.

- 26**Kenañ eng alu kak, obët obiyówu bünjüd bünjóng büki bün hókëma müññül wum ënyógu bën pécéñ ëndi biliñ or awum lañ. Gungum kilu gëngër büyüf büwum pécéñ bañët mëdi óróm lañ, imbalingum kënma hó masampén.
- 27**Ŝésü gang owocas gen büyüf eñ asówar ariyé ar haldék land ér gimug an bal ale komaşësün Ŝésü tengët. Komare: — Amalëngal asówar ar rëmkëme yérünkëme ale.
- 28**Kono Ŝésü komayaka. Komare: — Ó ó, ede abelëngal bal bër ekérné mande man Urün enmamëñün Urün bële.
- 29**Watur lapalkën bal bële móbóru sobe sobe dup ér Ŝésü le, Ŝésü kobere: — Bal bër jóni bële bër ñññülük tuñ en. Epërebe ënlu wey'bon hişañak fayër ënhole le. Kono gon hişañak eng góyé magelañ gon enelu eng mage gon hişañak on yékëma Ŝonas oñ. Gungum e gon yédfëko Ŝonas make matas gacëd an gakañ lañ.
- 30**Gon yékëma Ŝonas oñ findé e Urün of dñañalkëma oyé han bal Bër Ninif. Ngër kak eme ce no ar sóluk han Urün géme hal iyi gon enëmegé oñ findé e Urün of dóñólukem sóndón le.
- 31**Dér obiñawe Urün bal bër jamani, dëróm fado alam asówar ar yógu duk han Salomoñ ale obelëpe. Bawo ñnungum asówar awum akólud bédëb makar han elód er Ésipët, ayógu omakérné Salomoñ gang owocas bawo mande man sétük mañ yéko maşas wum Salomoñ. Jóni noñ loño wo ewo ar hókëma mëset Salomoñ, kono noñ ibaren awum ënmakérné.
- 32**Dér obiñawe Urün of bal bële, bër ikón er Ninif bële ënkale ënbelëp bal bër jóni bële bawo bën balëmbëtëd makaşabi mañ gang hërnékënma Ŝonas. Kono la wo ewo jóni land üróbé ar hókëma Ŝonas kono bal bër jóni bële mëngemañlañ ënlëmbët makaşabi mañ.
- 33**— Magelañ ar këñëgün lampó le oyom mayom akëbiwuñ bal bële. Danañ magelañ ar oñëgün lampó le, daro omañ itam eñ oñof lampó üwum. Gon kiri oñ gëngër iñëgün lampó le, ikañ mahañ obiwuñ bal bële pécéñ.
- 34**Ngër gang këbiwuñ bal bële lampó le kunañ lañ, ngër kak këwuñ bingüs bañ kaşabi ér hal le. Gëngër bingüs banjekëla müdfëkëj, kaşabi ürój le ogéye kirikiri lañ. Kono gëngër bingüs ban wuj bañ bañambëlëc e, kaşabi ürój le ogéye imüf lañ.
- 35**Gungum e ibütélal kaşabi, kirikiri lañ kidíma dej wala ëmba imüf lañ dej?
- 36**Gungum e gëngër kaşabi ürój le pécéñ kirikiri lañ e, magelañ lar ogé imüf la. Igéye pécéñ kirikiri lañ ngër gang këbiwuñ lampó le bal bële pécéñ le.
- 37**Awa. Ŝésü gang hëñëlako tuñ maşas, Afarisiyeñ ariyé komayó Ŝésü han iyanga er wum ëntó osó of. Awa. Ŝésü koyé. Komëg han iyanga er wum. Koñëña tabël lañ ëntó le.
- 38**Awa. Afarisiyeñ ale këmahişaña sobe ga lukoma Ŝésü lapalko masó hinoñ malabayelañ mañüt mañ.

- ³⁹Kono Ar Gaf ale Śésü komare: — Grako een wün Bëfarisiyeŋ. Malaḅ kēenlaḅ pac pac ər masam ęng pac pac ər mópóti macabaya le, hinoŋ han biliŋ gang balęngęk. Wün ce kak wo een, malaba kēenlaba mañüt maŋ ęng masapar maŋ kono han kaṣabi gang eeneyidé gen orek ęng biññüla tuŋ.
- ⁴⁰Wün őr meentéte őrjo. Ęmba mage Urün óriyé of wo rik jap han pac ęng han biliŋ?
- ⁴¹Bon e mópóti laŋ őr ęnbeýen őr anek őrle. Gęngęr ęcęnbeýen, Urün of omalęngale gen wün eŋ.
- ⁴²— Kata ęfaramę řelakēmęn wün Bëfarisiyeŋ. Manafiŋi een. Mayęn kēenmayęn Urün of farila ər bocémřem bódón le. Fado gon mafęr gon kęnyó ment ęng rü oŋ mabayęt kēenbayęt farila le ęenmayęn Urün of kono mēenbegetopętelaŋ bal őrle balęnga. Danaŋ mēenmaŋalelaŋ Urün of nęr gang rekomęn ęenmaŋal le. Ęendi jap. Ęenmaŋal Urün of. Danaŋ ęenbegetopęte ce bal őrle balęnga hara mēenmatębelęn mayęn Urün of farila ər gon masó le.
- ⁴³Wün Bëfarisiyeŋ, kata laŋ een. Makunaŋ man kęnbar Būsüwif ęnkaraŋ gakayiti an Urün laŋ ęcęnŋal mañęŋa bañuŋ bandafa laŋ ęnmęnlu bal őrle. Danaŋ gęngęr ečemayęnmęn han gangof, ęcęnŋal bal őrle ęnmęntębün.
- ⁴⁴— Wün, kata laŋ een. Wün bal őrle edeyen őr cüp een kono gon eenbekaraŋ bal oŋ, uharaŋ or obemekęn bal tuŋ e. Ako een nęr bambenen őr e gangam laŋ, ęnbéndé hara noŋ męnlangelaŋ őr őręk enebéndé.
- ⁴⁵Awa. Nungum karamoko ər masariya man Urün üriyé komare Śésü: — Karamoko, gang ejecas grako le edelayeŋba ce őr.
- ⁴⁶Śésü komayaka. Komare: — Wün makaramoko man masariya man Urün, kata laŋ een. Gon eenbede bal őrle ęndi oŋ ako męndęręk nęr eenbedübenüréré müdüb mętęba haŋ ebeñor mañor hara noŋ mēenbegebaralaŋ fado řigé mędüb.
- ⁴⁷Wün, kata laŋ een. Ęcęnyekęnęr bambenen őr büsükęlün őr Urün őr, ihinoŋ őr alęka büron őrle őrmdękębe büsükęlün őr Urün büwum.
- ⁴⁸Danaŋ ęcęnmaŋ ce wün gon őrmdękęnbe oŋ. Bęn őrmdękębe, daro wün kęyekęnęr bambenen őrndóbün őr. Nęr kak kęnbifęnün bal őrle iyi wün ce ęcęnmaŋ gon őrmdękęnbe oŋ.
- ⁴⁹Gungum langędęko Urün of komkom, ñugędęko gakayiti gindóm an kęnyó osęt or Urün laŋ. Adęf : “Ęmbidaŋale řondóbün büsükęlün őrram őrle ęng őrdaŋal őrram őrle. Kono őr talaŋ őr emedaŋal büwum ęnbidame, őr talaŋ ęnbitampęne masampęn.”
- ⁵⁰Kono bal őr jóni őrle ęmbimęyé gen gon őrmdękęnbe büsükęlün őrram őr kabiriŋ dęr lęcęme jamani haŋ daro ər e daro.

⁵¹Gungum e kabiriŋ dër damkënma Abel haŋ dër damkënma Sakari land ër lar kënmalücün Urün of macadaha la ɛng kunaŋ ër Urün la. Éyi. Kak e, ɛmbiméyɛ bal bër jóni bële bawo bër alëka büróm bële damkëbe büsükélün bëram bële ɛng bëdaŋal bëram bële.

⁵²Wün makaramoko man masariya man Urün, kata laŋ een. Ako e ngër la wo e kunaŋ, gëngër bamëg la bal bële, ɛnfameye gakayiti an Urün aŋ. Ęcënmüde kundin ër kunaŋ üwum le kono mënmaŋelaŋ mëmëg. Danaŋ ce mënbegetëblaŋ bër furedéké ɛnmëg bële ɛnmëg. Kata ɛfarame šelakëmën kongol üwum.

⁵³Imbalingum Šésü kohówa la. Koyé. Kabiriŋ dërom Bëfarisiyeŋ bële ɛng makaramoko man masariya man Urün maŋ kënmaüt. Imbalingum gang luwürkën, kënmalapal mëñün Šésü bon mëñün ɛmba ɛnmaðeke ušas laŋ.

Lük 12

¹Awa. Watu üwum bal muwuli muwuli kënbar han Šésü haŋ ɛngecugalër mësügalër bën bën. Ńungum Šésü kobišësün wey bëraya büróm bële. Kobere: — Ęënbütélal kašabi gen Bëfarisiyeŋ eŋ bawo mëngedilaŋ bonjekëla boŋ ngër gang kënbere bal bële ɛndi le.

²Kono ngër gang en kidima le, ocale imbalingum bawo gon yó gon e gapola jóni, ocale dëlüm. Danaŋ gundó kala gundókëen jóni, ocale ɛng alëka.

³Gungum e gon yó gon šasëkëen šapol imüð laŋ, bal büyélüm ɛnbütéléye han gangod gümedëb ün. Danaŋ gon yó gon lakëlakarkëen han biliŋ han kunaŋ ɛbaŋké, ɛncase büyélüm tengët han mayanga ɛnkér bal bële pécëŋ.

⁴— Wün bëyëndamël emepëð: konmayëŋ ar yó furedéké omëndam tuŋ bawo gimal eŋ mól ecës. Ęng akucé la mangomëkor ce mëri jiŋ yó jiŋ.

⁵Lar ɛënbiyëŋ bal la, ɛmmënpëñüne ar ñüdük ɛënmayëŋ ale. Gungum e Urün of. Gon ñüdük ɛënmayëŋ oŋ bawo wum müdeð fangar omëndamal, imbalingum omënpër han ñukudó ñan gani. Éyi, toña emëmpëð, wum ñüdük ɛënmayëŋ.

⁶⁻⁷Konyëŋ ɛmba Urün of omënkuyélale mangomëntopëte. Mayedi šinji ër bëcëð bünjó bingóti biki tuŋ e? Kono Urün of wum ɛng ñiyé magelaŋ ñan kohuyélal. Fado bumbal bóndón boŋ Urün of alang šugé le. Gungum e konyëŋ. Wün hókëbe majare bëcëð büngum.

⁸Ako reme, ar yó šasëk yëngën bal iyi jóni araya aram ewo, no ar šóluk han Urün géme hal ce ɛmbipëde no ce bëdaŋal bër Urün bële iyi ajo araya aram ewo.

⁹Kono ar yó šasëk hërkën bal bële reko iyi manilangelaŋ, no ce ɛmbipëde bëdaŋal bër Urün bële ɛmbede iyi no ce ajo mammalangelaŋ.

¹⁰Ar yó ar relaxem no ar šóluk han Urün géme hal, Urün of omakore mësëbün hake. Kono ar yó mekënek uyat or Genjëm en Urün of, adëm awum Urün of mangomatëbün hake muk.

- 11**Gëngër bamënyó ënmënñawe han makunaŋ man kënbar Bûsûwif ënkaraŋ gakayiti an Urün bawo bëraya bëram een wala gëngër bamënyó han bër magaf bër Bûsûwif wala han bër magaf bër mënge Bûsûwif ënmënñawe, konsoro mëyidénür gon ëënbiyaka oŋ.
- 12**Genjëm en Urün eŋ omënbaraye ñungum ñungum gang e ëënbiyaka le.
- 13**Awa. Gang en la, ašan ariyé land ër gimug komare Sésü: — Karamoko, imade ibülémül onilér napulu ër sëbalkoba baba le.
- 14**Sésü komayaka. Komare: — Ašan, loo rikem añawe arón wala alér ar napulu ürón? Mage alér ar napulu eme. No mage gungum yõgume.
- 15**Awa. Imbalingum kobere bër halék la bële: — Èënbütélal kašabi ganamët an iŋal er napulu aŋ bawo uwuré or kidima or hal oď mage napulu le e. Fado ëng imüdé napulu kingiriŋ, mangekor mabamb make món dój maŋ.
- 16**Awa. La kisaŋ kobilapal mësëbënün sanda le. Kobere: — La wo yéko ašan afarame. Sobe yéd kocot gon masó oŋ. Danaŋ mapat món dóm maŋ sobe yéd keyarar.
- 17**Gang sèkèk omók oď, büyé koñëŋa ogeyidénür ëng gindóm ogede: «Anikišaŋa gang midi loŋo. Mammüdéyelaŋ lar mekor mayekën pécéŋ gon masó oŋ goŋ.»
- 18**Awa. Kobamb mëyidénür. Kore: «Jóni milang gon emedi oŋ: Melowër mukurukuru mandam maŋ, mebët mëbéy man hók mafarame la. Gëngër mekëñëla, mekore mayekën bon masó bondam boŋ ëng pécéŋ bocot bondam boŋëneŋ la.
- 19**Imbalingum mekore mare: Bóyé emëñanga ce jóni? Mecot gon masó on müli müli. Jóni micata metó micaḅ mekod.»
- 20**Kono Urün oď komare: «Wuj ašan ajo, ical kašabi. Gümüď üŋ gũŋo ilëme. Kenan imbalingum loo edém napulu ër barkëj ëjo? Mage wuj déy edém. Ayélüm wo obütëď.»
- 21**Imbalingum Sésü kosënd. Kobere: — Ngër kak mëndërko ar yó eñanga napulu tuŋ oyekën ogé afarame hara noŋ ganamët an Urün aŋ mamüdéyelaŋ napulu. Gungum e imahole Urün oď. Danaŋ koyidë binjidë ban yëmbëk baŋ.
- 22-23**Imbalingum Sésü kobifëď bëraya büróm bële. Kobere: — Ngër gungum le këmmënre: Uwuré or hal oď hók ëng gon masó oŋ. Danaŋ gimal eŋ ce hók ëng binjüm baŋ. Gungum e konsoro mëyidé, bóyé metó, bóyé medëna?
- 24**Èënbijaďa ošëď oď. Mënñakëďelaŋ malaď šako mamók. Mabegelaŋ oyidénür or gen gon masó. Mabegelaŋ ce kurukuru kono Urün oď iwurnénoḅe. Wün hókëḅe ošëď oď. Gungum e añüď oďëta binjidë ban yëmbëk baŋ.
- 25**Akëmëngé hébé binjidë baŋ gen uwuré órón eŋ. Ar šaa okor masënd make món dóm maŋ šug fërkëma le kongol ër binjidë ḅaparame ban wum laŋ tuŋ? Magelaŋ. Gungum e konyidë sobe ganamët gingum.

- 26** Gëngër mangëenkor mëri gon makëye oŋ, gen bóyé le eeneyidénür kenaŋ gen bünjiñ bün hók mēhēy' bün?
- 27** Ēēnɲada ga kēdūg bopēter boŋ odaf hinoŋ magolegolelaŋ jiñ. Danaŋ mabalballaŋ ogé binjūm. Kono ako remēmēn iyi bopēter bungum hók mayarar maŋada ēng binjūm banjekēla ban yéƒ kodēna alam aróbé ar yéƒ kēneyó Salomoŋ baŋ.
- 28** Ngēr kak lēcēko Urūn of bopēter boŋ ēng uyarar óróm ak ihinoŋ~uyarar ówum mangolēka. Gon daro ēng baŋal tuŋ e. Danaŋ ēng ayēr, ēnɲane obód. Kak kori Urūn of bopēter boŋ. Koni wūn amēnbékūl holare. Bawo kak kori Urūn of bopēter boŋ, mangomēenkélütēdi ce wūn? Omēnkélüte.
- 29** Ngēr gungum le e bawo Urūn of omēntopēteye, konsoro mēyidénür gen gon ēéntó oŋ ēng gon ēēncab oŋ haŋ ēēndac mēlēmūral magaf mónón maŋ.
- 30** Bēr mēnmalange Urūn bēle kēyidénür gen gungum watu kala. Kono wūn mañūdelaŋ ēēndi ngēr kak bawo ēcēnmamūdē Sóré ēr langēk gon yó fērkēmēn kala.
- 31** Lar ēēnjindé gen gungum la, ēēnkó mējindé gen ilam er Urūn eŋ. Imbalingum Urūn of omēnbaraye gang e ēēnwuré le.
- 32** Urūn of amapēr ēēnmēg ilam er wum laŋ. Gungum e fado gang wok mēēnyēmbē, konsoro mēyēŋ.
- 33** Ēēnyicé bocot bódón boŋ. Bingóti ban eenecot baŋ ēēnbeyēnēra bēr anek bēle. Ngēr kak eenepēr makalépé man mangocēk gani maŋ napulu han Urūn le. Napulu ūwum mangokeca gani. Danaŋ mangomekēna bawo han urūn bērek bēle mangēntēmēl šako ēntó bonjēl botósó boŋ.
- 34** Ako e: lar yó yekēnkēn napulu ürón la, makašabi mónón maŋ madētadētalaŋ la. La ebo.
- 35-36** – Ēēnyekēnar komkom kenaŋ ēēnnikaca gēngēr ibutuweme. Ēēnyekēnar ngēr bēr kēmašēla obutu or alam aróbūn ēng ayē han eñēr. Būhól bēyekēla bēle ēngēŋgūn malampó maŋ bawo mēnlangelaŋ watur owobutu le. Gēngēr abutu šóndóm, ēng akoŋkoŋ, ēnmaβēŋütūn kisaŋ ñakan ñaŋ. Awa. Wūn ce ēēndi ngēr gang kēnri būhól bēr ngēr kak bēle le.
- 37** Obelēngale būhól bēr yó sēkēk ar gaf aróbūn ale gang enecēla obutu óróm of. Ēng abutu, odēnūtaye binjūm ban alam baŋ, odēnar ban kēnlügéyal baŋ, obede būhól būróm bēle ēññēŋa obilónunu osó of ēntó.
- 38** Ñēlēnga laŋ enegé būhól bēr yó sēkatēko alam ale gang šēlakēnma watur yó obutu le.
- 39** Šésū kosēnd. Kobere: — Ēēnkérné balēnga. Gēngēr adēm ar iyanga ale alangēdo watur oyōgu arek ale le, oyekēnardoye komkom. Mangomatēbdo omēg odeka.

- ⁴⁰Ngër gungum le e wün ce añüd ëenyekënar komkom bawo watur mēenkašabiye mibutuwe le emebutu no ar šóluk han Urün géme hal.
- ⁴¹Šésü ga šasëko gen obutu or wum eñ hēñëlako, Piyer komañün. Komare: — Ar Gaf, sanda ër šasëkëj ëjo gen bé bëraya бүрój eñ tuñdi šasalkëj ëmba gen bal pécëñ?
- ⁴²Awa. Šésü komayaka ëng sanda. Komare: — Alam ale ëng amapër omatala ahól ar omatëbal gon masó on obeyën бүһól бërleñ oñ, ar šaa kosala? Mayedi ar sétük kosala, ar odi ngër gang sëbalkoma ale le. Awum kosala omatëbal.
- ⁴³Gëngër abutu alam ale amatëkat gang riko ahól ale ngër gang sëbalkoma le, ahól awum ñëlënga ñaparamelañ owogé.
- ⁴⁴Toña emëmënpëç, imbalingum alam ale omadine ahól awum ar gaf ar ñonjanga bõndóm pécëñ.
- ⁴⁵Kono ahól ar matéte ale mangomañ ušas or alam aróm od. Danañ ogede: «Alam aram ale ilükéguwewo». Gungum e mangobetopëte balënga бүһól бërleñ. Obegekóršëtaye. Ogetówe. Ogecañ hañ omadëk.
- ⁴⁶Awa. Imbalingum gëngër alam ale amóšu jembët, ëng amatëkat gang owodi gungum, omaméyë hañ omadam. Omadiye ngër gang kënбiri бër mënmaholeye Urün bële.
- ⁴⁷Ahól ar langëk gon fërkëma alam aróm oñ kono noñ makalelañ odi gungum, awum ñüdük ënmaméy'ëñmalëf sobe.
- ⁴⁸Kono ahól ar malange gon fërkëma alam aróm oñ, gëngër amekën, mangënmalëf sobe. Ganamët an Urün añ ce ngër kak wo e. Бër талаñ Urün od abeyën бүñjiñ kingiriñ. Gungum e bašal obiñüne kingiriñ ganamët an бүñjiñ бүngum añ.
- ⁴⁹— Gon yógalume oñ ëmbiñawe bal бër jamani ëjo bële. Ñawure üwum ako e ngër ñukudó. Danañ anepër otakal obód fado ogé jóni e.
- ⁵⁰Oñëmb or enëmeñëmb od tampere e. Ëñnetampéne. Gungum mekënakem kašabi le gang e okucé gungum le.
- ⁵¹— Ëñcot jam ledi yógume jamani ëjo? Ó ó ye. Mammëñjuyuwelañ jam le. Gon yógalume oñ, ënpašër bal bële le yógalume.
- ⁵²Kabiriñ daro iyanga er en bal obitakëre kongol ër holare ër dënkën oram lañ hañ ëñbayëtar. Ëng la wo en bal бүjó iyanga lañ, бүһи bële ëñneholeye бësas bële mangëñnehole. Wala бësas bële ëñneholeye бүһи bële mangëñnehole.
- ⁵³Asüm ale omabüte ñañëso ñõndóm ñañ. Ñañëso ñõndóm ñañ omabüte asüm ale. Danañ alüm ale omabüte hébém. Danañ hébém ce omabüte alüm ale. Alüm ar ñañëso ñacan ale omabüte asówar ar héyém ale. Asówar ale omabüte alüm ar ašan aróm ale.
- ⁵⁴Imbalingum Šésü kobišësün gimug an bal añ. Kobere: — Gëngër ëcëñlu bacal ban yümük bañ gang eyógu šëmëgiñal le, mare këenre «daro otübe.» Danañ mësüb küsüb.

⁵⁵Gëngër ce ekoc ed icalé šabuḅ, mare ce këenre: «daro oyíkéye.» Danaḅ kak wo e iyi mëyíké këyíké.

⁵⁶Awa. Wün, manafagi een. Èëngëkor malang bon ekucé han urün han tëḅ ḅoḅ kono mëenlangelaḅ gon owodi Urün jóni jamani èjo oḅ. Wün, manafagi een.

⁵⁷Šésü kobisündün. Kobere: — Münéd e ècënlàng gon fërkëma Urün èëndi oḅ. Gungum e èëndi jóni fayër èënkál yëngën Urün ñawure laḅ le.

⁵⁸Mayedi jamani èjo ako këenri? Gëngër imamékünün hal ale, gëngër añawe ale amiyó omiñawe, haḅ fayër èënyé han ñawure le, èëncas wey haḅ omënpëdër hara mëentorowelaḅ mayé han añawe. Bawo èng ècëntëm han añawe, gëngër amiñawe, bawo wuj mëkününkëma, obedeye ènmedëk ènmedën han kaso.

⁵⁹Èmmipëd parakët: gëngër bamedën han kaso halaḅ, mangënmitëḅüt eyé èng mage bingóti ban rekome añawe ale eyóḅe ḅaḅ yobekëj. Gungum e èëndi komkom gon ñüdük èëndi oḅ fayër èënkál ñawure èr Urün laḅ le.

Lük 13

¹Awa. Malëkayelaḅ imbalingung ḅal bër dantaḅ kënyóḅgu. Kënmafëd Šésü iyi alam ar kënyó Pilat ale abidam ḅal bër elód er Galilé bër dantaḅ watur yéd kënmalücün Urün od šadaha le.

²Gang hérko gungum, Šésü kobiyaka bër yék la bële. Kobere: — Mayedi ècënyidé iyi bër damkën büwum hókëḅe mëgé bëmekën ganamët an Urün aḅ èng Bër Galilé bër wok bële le, gungum damkënḅe?

³Kono mage kak e. Danaḅ wün ce gëngër mëenlëmbëtelaḅ makašabi maḅ, èëncëse ngër gang šësëkën bën le.

⁴Mayedi ècënkér ce iyi gakunaḅ gandafa lar kënyó Silowé la abiwucal ḅal epóng büjóng bësas han ikón er Šérüsalem. Bawo ḅabikó müñüñül Bër Šérüsalem bëledi wucalkëḅe?

⁵Ó ó ye. Mënbikówelaḅ müñüñül. Mage gungum wucalkëḅe. Wün ce, gëngër mëenlëmbëtelaḅ makašabi maḅ èëntëḅ bomekën bon eenedi ḅoḅ, wün ce èëncëse ngër gang šësëkën bën le.

⁶Awa. Imbalingung Šésü kobišësün sanda. Kobere: — Ašan ariyé la wo müdédëko gat an kënyó ganak land èr ḅat ḅan këriyal gëngoy gëmbara. Awa. Giñal koyé iyi okóc mandëmël man gat gungum maḅ. Kosëk magelaḅ edëmel èng édiyé gató laḅ.

⁷Ga sëkëk ngër kak le, komašësün ar këmasopëtën ḅat ale. Komare: «Iludi darojo e müli matas gon emeyóḅgu mekóc mandëmël man gat aḅ gaḅ? Kono mamgetëkatëlaḅ edëmel èng édiyé. Gungum e itaḅ gat gaḅo jóni bawo magelaḅ gon naḅfak ogé ufat laḅ, hinoḅ magedëmlaḅ.»

- ⁸Kono ar këmasopëtén ufat ale komayaka. Komare: «Ar gaf, itëb tuŋ gan darojo aŋ. Milace edëp ed céy. Daro mekobe gundu oŋ.
- ⁹Ŝugo odëme. Gëngër madëmelaŋ, ngër itaŋ lëkakëd.» Awa. Ar gaf ale komaŋ ngër kak le.
- ¹⁰Büyé dër ohe or kënsata Bûsüwif Ŝésü koye han kunaŋ èr kënbar Bûsüwif ènkaraŋ gakayiti an Urün. Gon yeyalko oŋ obegekaraŋ bal bële gindéy en Urün eŋ.
- ¹¹Awa. Biliŋ kunaŋ laŋ la wo yéko asówar ariyé ar magedëkor. Asówar awum atëkëd müli epóng mójóng matas gon mëgëdëkoma ayüf oŋ. Ayüf awum rik haŋ sumbëdëko asówar ale haŋ magedëkorlaŋ maye cüp.
- ¹²Awa. Ŝésü ga lukoma asówar awum, komayó oyõgu. Asówar ale ga yéko, komare: — Asówar, ëmmipakën.
- ¹³Daro komadambal mañüt maŋ. Kisaŋ ñungum asówar ale kosumbüté. Kohal cüp. Komalalpal mëbëy Urün od.
- ¹⁴Kono ar gaf ar kunaŋ èr kënbar Bûsüwif ènkaraŋ gakayiti an Urün ale amagéyalëd sobe gen gon fakënkoma Ŝésü asówar awum bawo dër ohe or kënsata Bûsüwif le e. Awa. Kobilalpal mëšësün gimug an bal aŋ. Obegede: — Lohocok laŋ make mójóngiyé këgé mahor magole. Gëngër amënpër ašan ajo omënpakën, ëëngeyõgu make man mójóngiyé mungum omënpakën. Kono konyõgu dër ohe or këenišataye bé Bûsüwif pur omënpaken.
- ¹⁵Awa. Ar Gaf ale Ŝésü kobiyaka wum ëng bër yidék ngër wum bële. Kobere: — Wün manafigi maŋ maŋ. Èmba mage ar kala edi gole èr ñüdük odi le dër ohe or këenišataye? Par ekësampël, mayedi madëfët komadëfët gikëy wala fali üróm le omaŋé omacóbódu?
- ¹⁶Kenanaŋ no graki le wok mañüdelanaŋ ëmmayara asówar ajo dër ohe or këenišataye? Wum han gañamb an Abëraham šalko ngër bé kono Ibilisa rik haŋ makorelaŋ mahal cüp. Danaŋ atëk müli epóng mójóng matas gang sampeko ngër kak. Añüd ëmmapakën fado gëngër dër ohe or këenišataye od e.
- ¹⁷Ŝésü ga yakakobe ngër kak, abecëfëlenëd sobe bër yékën mašasër ëng wum bële. Kono gimug an bal aŋ malëngal yékëbe gen bon hišaŋak bonjekëla bon yéko mëri Ŝésü boŋ.
- ¹⁸⁻¹⁹Ŝésü kobere bër yék la bële: — Èmmënpëde gon mëndërëk ngër ilam er Urün ed. Ilam er Urün ed ako mëndërëk ngër ñambey ñan mutard ñan madko ašan ladko han sardiñé üróm ñaŋ. Gembey gingum ñankés e. Kono gëngër alad, odüge odufe ogéye gat gaparame haŋ ënyõgu ošëd od ëndi mugunér maŋ müli laŋ. Ngër gang békülük ñambey ñan mutard ñaŋ adüg agé gat gaparame, ngër kak eparame ce ilam er Urün ed.
- ²⁰Ŝésü kobët ce. Kobifëd sanda üyélüm. Kobere:

- 21— Ęmmęnpęde ce gon męndęrek ilam er Urün ed. Ilam er Urün ed ako męndęrek ngęr gon kęwugün ęmburó oņ. Asówar ale amad gon sękęk mükiló mafó mühi ęng mójó man güpi. Kobarę ęng gon kęwugün gungum oņ. Gon kęwugün gungum owugüne güpi üņ pęcęņ. Ngęr gang kęwug ęmburó oparame le, ngęr kak ce eparame ilam er Urün ed.
- 22Şęsü gang halko owoyę han ikón er Şęrusalem, maharaņaya yękobe gindęy en Urün ęņ bal bęr bikón ban e đup đup ęr gangam gan yęko muhucé bęle.
- 23Awa. Gang eneyę, hal ariyę komañün. Komare: — Ar Gaf, Urün od bal bęr đantaņ tuņđi opeyęn? Şęsü kobiyaka bęr yęk la bęle ęng mande man sanda. Kobere: — Ęęndacıraya ęęnmęg gan ñakan ñankęş ñan ilam er Urün ñaņ fayęr obaņ le. Bawo toña emęmęnpęđ, bal sobe ęnlókóle męmęg ñakan ñungum kono mangękor.
- 25Gęngęr adęm ar iyanga ale akal, acok ñakan ñan kunaņ ñaņ, wün han pac eenebo. Imbalıngum ñakan ñaņ tuņ omęnbo mahoņkoņęra. Imbalıngum ęęnmagede: «ıbabęñütün ñakan ñaņ.» Wum omęnyakaye. Omęnde: «Mammęnlangelaņ. Danaņ mamlangelaņ lar sólukęęn la.»
- 26Awa. Ñungum ęęnmayaka. Ęęnmade: «Mayedi bę sók, şabęk taw, wuj haraņęrarakęba gindęy en Urün ęņ maboloņ man ikón idóbę laņ?»
- 27Omęnbęte mayaka. Omęnde: «Mammęnlangelaņ. Ęęnkówa đup ęram damıņ wün bęr edi guñüjula bęjo. “
- 28— Ęęnbiluwe Abęraham ęng Isak ęng Şakob ęng büsükęlün bęr Urün bęle pęcęņ gang męgęken han ilam er Urün. Wün noņ gang een han pac gang eenecap gang eenetampe sobe sobe bawo mangęęnmęg le.
- 29Bęr męngę Büsüwif bęyęmbęk bęr męnyidęde ęntaweye ilam er Urün laņ, ęncóluwe şafęliñal ęng şęmęgiñal ęng şabuđ şamay ęng şabuđ şató. Büwum pęcęņ ęnyęye ęntawe han ofęla or ilam er Urün.
- 30Bęn ako en ngęr bęr yóko Urün imbalıngum ęntawe. Bęn ęntaweye kono bęr yóko Urün gan sakal ęntawe bęle, bęr talaņ mangęntawe.
- 31Awa. Gang hęñęlako maşas, Bęfarisiyęņ büyęlüm kęnmasana Şęsü. Kęnmare: — Ekówa gunand oņ goņo. Igür. Eyę ñan bęđęb bawo alam ar kęnyó Érod ale amapęromidam.
- 32Ñungum yakakobe Sęsi. Kobere: — Mangęmgür. Ęęnyę ęęnmade ejokol edo: «Büyüđ bęle elęcebebe or bal laņ. İpakęnebebe ce bęr męngekor bęle. Danaņ midiye bungum kabiriņ daro haņ başal haņ lémbék. Danaņ midiye ngęr gang ñüdük midi le haņ mekęñęla.»
- 33Kono añüd mejoke gindiyęl gandam aņ kabiriņ daro haņ başal haņ lémbék gang emeyę han Şęrusalem. Añüd meyę han ikón er Şęrusalem bawo han Şęrusalem

yandëkënbe maɗam büsükélün bër Urün bële. Imbalingum Ŝésü abitakal mësësün Bër Ŝérusalem bële ngër la wo yékën la.

³⁴ -Wün Bër Ŝérusalem, ecënbidam büsükélün bër Urün bële. Danaŋ ecënbidüpür eng mahañ hañ bacës bëɗaŋal bër ɗaŋalko Urün bële. Mage büyé tuŋ fërdëkem emmënbar wün ɗup eram ngër gang kobibar icér ilüm eɗ bëcér bëñéngóy bëŋ ɗup üróm le kono mēenmaŋelaŋ.

³⁵ Gungum e jóni emmētëbūŋe. Emmēnpēɗ mangēennilu ce loŋo hañ fayër mibutu imbalingum le. Gēngēr mibutu, ēennikacaye, ēennedeye: «Urün oɗ omaɗuwéndo ɗuwa eyekëla le ar eyōgu uyat or Ar Gaf laŋ.»

Lük 14

¹ Awa. Dér ohe or kēñsata Būsūwif, Ŝésü kohal oyē han iyanga er ar gaf ar Bēfarisiyeŋ ariyé èntó osó. Awa. Bër yék la bële pécéŋ kēnmalapal masis wum Ŝésü emba omekën sariya èr osata or Būsūwif le.

² Ašan ar magedëkor ariyé la wo haldëko enóng er Ŝésü. Masapar maŋ eng mañüt maŋ wugëdëko.

³ Awa. Ŝésü kobiñün makaramoko man masariya man Urün maŋ eng Bēfarisiyeŋ bële. Kobere: — Ganamēt an masariya mónóóbé laŋ ayarardi imapakën hal ale dér ohe or kēniŝataye wala mangoyarar ɓawo gole e? (Būsūwif bële noŋ mëngolegolelaŋ dér ohe or kēñsata.)

⁴ Kono makaramoko maŋ eng Bēfarisiyeŋ bër ñünko bële mēnmaŋelaŋ ènmayaka. Kēnmóméral yēm. Ñungum ɗëkékoma Ŝésü ašan ar magedëkor ale. Komafakën. Ga fakënkoma, komare ašan ale obët sóndóm.

⁵ Daro kobere bërleŋ: — Gēngēr ariyé arón ñaŋeso ñóndóm ñaŋ apëra han woyundu, fado ogé ohe or kēniŝataye bé Būsūwif oɗ e mangogürdi camcambëc omapërèt? Éyi, ogüre omapërèt fado ogé ohe or kēniŝataye bé Būsūwif oɗ e. Wala gēngēr gikëy gindóm aŋ apëra han woyundu, mangogürdi camcambëc omapërèt fado ogé ohe or kēniŝataye bé Būsūwif oɗ e? Éyi, ogüre omapërèt.

⁶ Kono bën pécéŋ kēnmóméral yēm. Magelaŋ ar hordëkéma mayaka jiñ Ŝésü gon šasëko oŋ ɓawo ɓalang sariya ema.

⁷ Awa. Ŝésü kobesëɗa bër yókën osó bële, ar kala eng atumu otala oñëŋa ɗup èr ar yókëma ale. Ŝésü ga sëɗako ngër kak le, kobifëɗ sanda. Kobere:

⁸ — Gēngēr bamiyó ofëla or eñër laŋ, koyē eñëŋa ɓañuŋ ɓan hók mayarar laŋ pur ɓal bële ènmitëbün. Gon mangidiyal ngër kak oŋ ɓawo okore mëgé bamayó ce ar hókëme mëséɓ wuj ale.

⁹ Imbalingum ar yókëme ale okore oyōgu omikënüt pur oñëŋal awum. Wuj noŋ omibütëɗ ɓangop ɓan han epoy laŋ. Wuj eng ɓašëfël ejeyē eñëŋa han epoy.

- 10**Kono gëngër eyê eñëña han ban epoy, gëngër ar yókëme ale ayõgu omitébërayale, omede: «Kéy, iyõgu han bañuñ ban hók mayarar eñëña.»
- 11**Gungum e konyak magaf mónón mañ bawo ar yó yakëk gaf üróm le ënmañükütün gaf üróm. Kono ar yó ñëkëtëk gaf üróm le ëng gindóm, adém awum Urün of odënëde gaf üróm le.
- 12**Imbalingum Sésü komaşësün ar yódëkëma ëntó ale. Komare: — Gëngër mójó ejëbe bal bële ëntó şan iyanga er wuj, kobiyó bër langëkëj ënmekore mëbütelün ënmiyó wuj ce délüm. Gungum e kobiyó bëyënda büroj wala bubulu büroj wala bëbañër büroj wala ce bëfarame bër ngër wuj.
- 13**Lar ibiyó büwum la, ibiyó bër langëkëj mangëmekor mëbütelün ënmiyó. Gungum e ibiyó bër anek bële wala bër sëberëk masapar wala bër sëberëk mañüt bële wala bër ecó maşó bële wala bëşëmük bële.
- 14**Ëng idi gungum, Urün of omiduwéne duwa ëyekëla le. Fado ga wok bën mangëmekor mëbütelün, Urün of omibütelün dér yó kobihënüt bër cüp bële ecës lañ.
- 15**Awa. Sésü ga şasëko hëñëlako, ariyé ar hërnédëkëma gon owocas ale komare: — Omalëngale ar yó sawek han ofëla or ilam er Urün.
- 16**Ñungum yakakoma Sésü ëng sanda. Kore: — Aşan ariyé kolügé bülug ëfarame. Daro kobiyó bal kingiriñ ënyõgu ëntó.
- 17**Awa. Gang sëkëk watu le, aşan awum komadañal ahól aróm ale obipëdürëgu bër yóko bële iyi osó of bakëñëla le. Awa. Ahól ale koyë. Kobifëd.
- 18**Kono bër yódëko büwum pécëñ ar kala kënre: «Mangëmkor mayë.» Ar sakal fëdko ale komare ahól ale: «Ha! No mangëmkor mayëd. Ufat yicëme şañ. Halañ fërdëkem mayë milukulu. Hake wo ëënitëbün déy.»
- 19**Ayélüm ce komare: «No bikëy epó ban bicém yicëme. Bingum fërdëkem ëmbelókól daro milang ëmba ënkore mëşëm. Gungum e hake wo ëënitëbün déy. Mangëmkor mayëd.»
- 20**Ayélüm komayaka. Komare: «Hé! No aşiyél wome mamađ make mañ mañ. Gungum hadëkem meyëd le. Hake wo ëënnitëbün déy.»
- 21**Awa. Ahól ale kobët. Komafëd alam aróm ale koy gang yakakënma le. Alam ale ga hërko gungum, fameko iyi mabepërelañ ënyõgu tuñ yakadëkënma ngër kak, këmadógül sobe. Komare ahól ale. Komare: «Ikal. Eyë. Jóni iyaşëra maboloñ maparame lañ ëng mankéş lañ. Ibiyówurëgu bër anek bële ëng bër sëberëk masapar wala mañüt bële ëng bëşëmük bële ëng bër ecó maşó bële ënyõgu ëntawe han ofëla oram.
- 22**Awa. Gang lëkak şigé ahól ale kobutu. Komaşësün alam aróm ale. Komare: «Alam, midi déy ngër ga rekëjem le kono ha jóni la wo wok bañuñ ban koloñ.»

²³Alam ale komabët komare: «Eyê. Idaya bangam ban yêk han bikón ban eng ban yêk han mapat ban. Ibiyórurégu bal bële ënmósûrégu han ëncëf iyanga idam lan.

²⁴Ako remëmën, damiñ bër yódème gan sakal bële magelan eng ariyé ar elókól mañac osó ówum šako otó.”

²⁵Gimug an bal an bardëk gangam eng Šésü añ, ñungut tuñ gang eneyê, Šésü kohódañëta. Kobere:

²⁶Ar yó furedéké onidaya ñüdük onikó mañal no eng bal bërleñ pécëñ. Gungum e añüd onikó mañal no eng lar obiñal süm eng lüm eng bënëso bündóm bën eng bubulum bëšan eng bësówar büróm la. Danañ añüd onikó mañal fado eng gaf üróm le kidima. Eng mage gungum, mangokor mëgé araya aram.

²⁷Ar yó madambayelan os or lëmbënd óróm od onidaya, mangokor mëgé araya aram.

²⁸Gëngër ariyé arón amapër mëbéy' gakunañ gaparame, oñëñaye opële bingóti šug ñüdük obéyál gakunañ le. Ëng alang šug ñüdük obéyál kunañ le, kenañ olang gëngër bingóti ban müdéko ban omatëke mahëñëla mëbéy' gakunañ gungum.

²⁹Kono gëngër mapëlelan bingóti ban olang gëngër otëk le, gëngër atakal mëbéy', gëngër amatak bingóti ban, bal bële ënmadëše,

³⁰ënde: «Ëcënmaludi ašan ajo? Atakal mëbéy' kono makëñëlayelan bawo bingóti ban mamatëkelan.”

³¹Gon góyé wo e gëngër alam ariyé akal obitakër eng alam ayélüm. Fayër obitakër añüd oñëña, oyidénür gëngër abimüdé masordâš man ënbekor mamël masordâš man müdékën bër ibüt büróm mañ. Gungum e oyidénür gëngër abimüdé masordâš muwuli epó mañ, ëmba omamële alam ar müdék masordâš muwuli mafó mühi ale wala mangomamël.

³²Gënger alang masordâš mórdóm mañ mangënbekor mamël masordâš man lëcëko arleñ mañ, añüd alam awum odañal han alam arleñ, ënmañün: “Bóyé fërkëme midi obabët mëfëd eng wuj?”

³³Ñungum rekobe Šésü. Kobere: — Ngër gungum le e, magelan eng ariyé ar okor mëgé araya aram gëngër matëbelan bon müdéko boñ pécëñ kenañ onidaya no tuñ.

³⁴Šésü kobere gimug an bal añ sanda le: — Mangad mañ gon yararëk e. Kono gëngër adëta oyüm od, graki ejekor mëbütel obët mëyüm ce?

³⁵Mangekor. Gungum e ekeb tuñ bawo nañfa magelan. Mangonañfa elód ed. Danañ mangonañfa ce ngër gundu. Ar yó furedéké ofame, oyidénür gen gon hërko eñ.

Lük 15

¹Awa. Bëhana bër mujuti bële eng bëmekën büyélüm, büwum pécëñ kënmañeta Šésü. Ëngékërné gon owocas oñ.

- ²Bëfarisiyeŋ bële ëng makaramoko man masariya man Urün maŋ këbigéyal gungum. Kënlapal maŋas bën bën. Èngede: — Aŋan ajo ayëndam ër bëmekën bëjo ewo. Osó of etówen ñan ñiyé ëng bën.
- ³Awa. Gang langëko Êsü gon enecas oŋ, kobiyaka ëng sanda le. Kobere:
- ⁴— Gëngër ariyé arón abimüde mape keme, gëngër amadap jëfe üriyé, mangobitëbdi mape mafó mójóng mala ëng mójóng mala maŋ han ijün, oyé omañéngérégu ërlen haŋ omaciña? Éyi, obitëbe oyé. Omañéngérégu.
- ⁵⁻⁶Èng amaciña, omalëngale sobe. Omadambaye omabütëd han iyanga. Danaŋ obiyówe bëyëndam ëng bër odi büróm bële pur bën ce obelëngal ngër gang lëngalkëma wum le bawo amabët maŋiña jëfe ër dápëko le.
- ⁷Ngër gungum le emëmënpëd, ar lëmbëtëk kaŋabi le ganamët an emekën er owodi aŋ sëbko emekën igum, gen awum eŋ omakówe malëngal Urün of ëng gen fado bal mafó mójóng mala ëng büjóng bëla bër e bër cüp bële.
- ⁸— Asówar ayélüm amüde d bingóti ban bimból epó. Gëngër adap gingóti giyé kunaŋ laŋ biliŋ, mangoŋëgüendi lampó le opók kunaŋ le oñangara endëmaleŋ haŋ ociña? Éyi, oñangëraye haŋ ociña.
- ⁹Gëngër aciña, obiyówe bëyëndam bësówar ëng bër odi büróm bële obegede: «Anelëngal bawo meciña gingóti an dápëme aŋ. Gungum yómëmën obalëngal ëng wün.»
- ¹⁰Ngër kak le emëmënpëd, gëngër amekën ariyé alëmbët kaŋabi le, atëb emekën er owodi ed, obelëngale bëdaŋal bër Urün bële ëng Urün of gen awum eŋ.
- ¹¹Êsü kobët ce. Kobifëd bër e la bële sanda. Kobere: — Aŋan ariyé la wo müde dëkobe malaŋar müki.
- ¹²Tama le komare süm: «Baba, íbalér napulu ër ñüdük becot no ëng koto eram le gëngër ecës.» Awa. Süm komaŋ. Kohal. Kobilér napulu üróm le bëhéyém.
- ¹³Make man dantaŋ tuŋ ga sëkëk, tama le koyicé gokëd góndóm oŋ. Daro komad bingóti baŋ. Koyé ñan bëdëb. Han yëko halaŋ kodëyër funjuŋ fanjaŋ bingóti baŋ haŋ ko. Kofat.
- ¹⁴Gang sóko bingóti baŋ fatëko, malëkayelaŋ fitinar ñëmbé le këmëg eló d igum. Danaŋ malëkayelaŋ kolapal wum ce masampe.
- ¹⁵Kohal. Komëg gole ër ar dik eló d igum. Aŋan awum komamad. Komaŋé han mapat mónóm omagecülén makose mónóm maŋ.
- ¹⁶La faker gon dëkëkëma ñëmbé mafër yéd këmapër otó osó or yéd kënbeyën makose maŋ kono mënmagedeyënaŋ.

- ¹⁷Awa. Koñëña ogeyidénür gen gaf üróm eñ gang owotampe le. Kore: «Bër gole bër baba bële pécéñ masó kénsó osó od hañ ëntëbüñ. Kono no ñañëso ñóndóm kidima maşës eme ñémbé loño.
- ¹⁸Ecëla mebët han baba meyé ëmmade: Baba, ëmmënmékünün wuj ëng Urün od.
- ¹⁹Jóni mañüdelañ ce ëñjimüde ngër ñañëso ñan wuj. Ëñjimüde tuñ ngër gang müdekëjëbe bër këmególén bële le.”
- ²⁰Ga yidénürko ngër kak, kisañ kohal. Kobët han iyanga er süm. Kono hañ fayër sëmko le, süm ga lugukoma bédëb gang owoyógu, këmahañëlal sobe gindóm eñ. Kogür. Komahaca. Këñfëd. Gang fëdekën tuñ, süm komafówa. Këñşëmar.
- ²¹Ga şëmarkën, imbalingum ñañëso ñañ komare süm: «Baba, ëmmënmékünün wuj ëng Urün od. Mañüdelañ ëñjimüde ngër ñañëso ñan wuj jóni.”
- ²²Kono süm kobere bühól büróm bële: «Ëëngür. Ëënma módunu wum gaba ër hók mayarar le ëënma dën. Danañ ëënma bak gañütëñüt añ. Danañ ëënma ñoyunu bipëd bañ ëënma pëd.
- ²³Danañ ëënma yël gikëý an belëk añ ëënma düngün. Ëënma dine ofëla.
- ²⁴Gon ëënma dinale ñañëso ñandam ñan eenelu ñañ ñañ gungum pécéñ oñ bawo ako ewo ngër ñan şësëko, bëtëko halko ecës lañ. Amurtéd kono abët mómóşu.» Ñungum kënsakal mëri ofëla ofarame or ñañëso ñungum od.
- ²⁵Awa. Watu üwum Şaro læcadëko han ufat. Gang owomóşu, kolapal mëhër batëmb bañ ëng umala od han iyanga.
- ²⁶Awa. Ga sëmko, komayó ahól ar süm ariyé. Komañün olang gon e han iyanga.
- ²⁷Ahól ale komayaka. Komare: «Íbulu amóşu. Gungum düngünkoma sóré gikëý an belënërbe añ bawo bakacac wo mósuko.”
- ²⁸Awa. Şaro gang hérko gungum, këmadógül. Kobar omëg han iyanga. Süm ga langëko ngër kak le, kohal. Koyë omayüfëñür iyi omëg han iyanga
- ²⁹kono komayaka. Komare: «Baba, ikérné. No müli müli eje loño gang ememególén ngër ahól ar wuj. Danañ magelañ dër bërünmeme kono magelañ dër yënkëjem fado ñambó ñan békülük ñañ ëmma dëng bimató ëng bëyëndamël.
- ³⁰Kono mayedi bawo atumu héyé ürój ër langëkëj adëyër napulu ürój le pécéñ ëng oşaga, wum yëkéj mëdüngün gikëý an belënërekëene gañ.”
- ³¹Kono süm komayaka. Komare: «Wuj ëng no eje loño dër yó dër. Danañ gon müdëme no oñ wuj wo dëmük.
- ³²Kono bé daro ofëla ñüdük ëënidiye. Danañ añüd obalëngal bawo íbulu ürój aşësëk yék. Jóni abët muwuré. Danañ amurté kono abët mómóşu.»

Lük 16

- ¹Şésü kobilésün bëraya büróm bële. Kobere: — La wo yéko ašan afarame ariyé. La wo yékoma ar yéd këmayékünün napulu éfaramé üróm. Awa. Bal büyélüm kënyè. Kënmaféd ašan afarame ale iyi ar këmayékünün napulu ale matopëteyelañ napulu ér ašan afarame awum le balënga.
- ²Awa. Ašan awum komayó ar këmayékünün napulu awum. Komare: «Iyi bóyé rikëj hërme? Ènjipéd camcambëj koy gang rikëj bingóti bandam bañ le bawo èmmeléc gole eram lañ.»
- ³Awa. Ñungum ar këmayékünün napulu ale kolapal mëyidénür. Ogede han kaşabi: «Ar gaf aram ale m arët onem gole eram lañ. Kenañ no graki emegé? Mammüdeyelañ fangar micémal. Danañ onecëfële ce migé ašëmbara.
- ⁴A! Milang gon emedi oñ gëngër aneléc gole lañ. Gungum e mekor maye han mayanga man bër müdénkëma ar gaf aram ale módóndóñ hara ènnimüde.»
- ⁵Imbalingum kobiyó bër müdérénkëma módóndóñ ar gaf aróm bële, ariyé ariyé. Ar sakal ar yóko ale komañün. Komare: «Şugé emën dóndóñ le èng ar gaf aram ale?»
- ⁶Komayaka. Komare: «Mëliter muwuli mójóng matas man móg man gat an kënyó olifiyé müdënmama.» Ar këmayékünün napulu ale komayaka. Komare: «Kandeñ lar ñugëkën dóndóñ ürój la. Jóni iñug mëliter muwuli mala tuñ müdënkëjëma. “
- ⁷Awum ga ñugëko hëñëlako, komayó ce ayélüm. Komare: «Wuj ce şugé emën dóndóñ le èng ar gaf aram ale?» Awum komayaka. Komare: «Móbótó keme man bélé müdënmama.» Ar këmayékünün napulu ale komayaka wum ce. Komare: «Kandeñ lar ñugëkën dóndóñ ürój la. Iñug móbótó mafó mójóng masas müdënkëjëma.»
- ⁸Ngër kak rikobe bër müdënkënma ar gaf aróm ale módóndóñ bële pécéñ. Ga rikobe ngër kak, ar gaf ale kolang gon riko oñ. Komabëy ar këmayékünün napulu ale iyi adém awum sobe sétëko bawo akor mëyidénür balënga gon omanañfa bahal oñ. Bal bër jamani ëjó bële babikó mësét ganamët gungum bër e kirikiri lañ bële.
- ⁹Şésü kosënd. Kobere bëraya büróm bële: — No ako remëmën, ènmad napulu ér jamani ëjo le, ènñibaral bër anek bële èngé bëyënda bürón. Gungum e gëngër ècëncës, ènmënkacaye èngé gani èng bën han ewo Urün.
- ¹⁰Ar yó sopëtek gang şédütëko bëkaju bënkëş bën sëbalkënma, adém awum ce okore masopëte makaju maparame man sëbalkënma mañ. Kono ar yó sumbük fado bëkaju bënkëş bën sëbalkënma bën, adém awum mangokor mësédüt makaju maparame man sëbalkënma mañ.
- ¹¹Gungum e gëngër mënkorelañ mëñyéyë balënga napulu ér jamani ëjo le, ar şaa e kenañ mësëbal napulu ér Urün le? Magelañ.
- ¹²Gëngër mënkorelañ mëñyéyë balënga gocot on bërleñ oñ hañ ènmënhole, ar şaa omënyó mayën gocot góndóm oñ? Magelañ.

- 13— Magelaŋ ahól ar obekor mēmēñjün bēlam bühi gangam giyé. Gēngēr amamēñjün ar ŋalko ale, omabērüne ar hoŋko ale. Gungum wok mangēēnmakor maraya Urün od gang enedaya ce bingóti baŋ.
- 14Awa. Bēfarisiyeŋ bēle ga hérkēn gon ūsasēko ūSēsü oŋ, kēnmalapal madēs wum ūSēsü bawo bēn baŋalēd bingóti baŋ.
- 15Kono ūSēsü abiyakad. Kobere: — Wün ako kēenri, ēēnbiyüfé bal bēle iyi bēmēlēk een. Ihinoŋ Urün od alang gon e makašabi mónón oŋ. Bonjēmbēk bon ŋalkēn bal boŋ, Urün od sobe hoŋko bungum.
- 16ūSēsü kosēnd. Kore: — Fayēr yōguko ūŠaŋ añēmb ale le masariya man Urün man ñugēko Moyis laŋ ēng bakayiti ban ñugēdēkēn būsükélün bēr Urün laŋ yēd kēnelangal bal bēle gon fērķēma Urün ēnmadin oŋ. Kono kabiriŋ dēr yōgudēko ūŠaŋ añēmb ale, ēmbitakal mēfēd bal bēle gen ilam er Urün eŋ. Ar kala hérük gindéy gingum, egereyewo gang e omēg lar obelamal Urün bal la.
- 17Kono fado gang ebebepeđüré bal bēle gen ilam er Urün eŋ, gon šalēk bakayiti ban Moyis laŋ ēng gon šalēk bakayiti ban būsükélün bēr Urün laŋ la wo wok. Gon šalēk gungum malēmbētelaŋ. Ogéye gon reko la Urün od oŋ. Fado ēng Urün or eenekēñyéye od odó akot dānaŋ fado ēng jamani ējo akot, Urün od gon reko gakayiti gindóm laŋ oŋ ogéye. Mangolēmbēt. Fado sariya ēng üriyé wok mangodēt. Ogéye. Par ekēsampēl, gon reko Urün od gen eñēr eŋ la wo wok. Malēmbētelaŋ.
- 18— Ašan yó sēbütēķēma asówar aróm ale bētēko ñērķoma asówar ayélüm, ašan awum amamēķünün Urün od bawo Urün od mamaŋdelaŋ ēnpašēr ašan ale ēng asówar aróm ale. Gungum e ar bētēķēma mañēr ale mage ēng asówar aróm enedāk. Danaŋ ce ašan yó ñērķēma asówar ar sēbütēķo ašan aróm ale, adēm awum ce amamēķünün Urün od bawo mage asówar aróm enedāk bingüs ban Urün laŋ.
- 19ūSēsü kosēnd. Kore. «La wo yēko ašan afarame. Binjüm ban šerēk tuŋ yēd kodēna. Dēr kala gon lēngalkēma tuŋ yēd kegé. Danaŋ osó or lēngak tuŋ yēd kotó.
- 20-21La wo yēko ce la ašan ar anek ayélüm ēnmayó Lasar. Gimal eŋ pécéñ mēcēngēn yēķēma. Danaŋ maŋat maŋ móyōgu yēd kēneyōgu ēndañ mēcēngēn mónóm mungum. Gēngēr imalu, omikañēlal gindóm eŋ. Mēñé yēd kēnmañé dēr yó dēr han ñakan ñan gakela ñan iyanga er afarame odāk la. Epēr yēdēķēma omayēna otó bete bon dāpēko osó boŋ.
- 22Imbalingum ar anek awum kolēm. Kēnmayekēn. Bēdaŋal bēr Urün bēle kēnmahaca. Kēnmañé han Urün dúp ēr han ewo Abēraham. Imbalingum afarame ale ce kolēm. Kēnmayekēn.
- 23Kisaŋ koyē han ñukudó ñan gani. Sobe yēko masampe halaŋ. Awa. Kofēñüté. Komalu Lasar ga ñēñako dúp ēr Abēraham.

²⁴Kisaŋ komalapal mójó, omagenjéřéř Abëraham ginadëb. Omagede: «Baba Abëraham, yandi omikañëlal gindam eŋ. Imadõŋólu Lasar oyõgu oñëmb eñüt eđ mêngé laŋ onišëkëšëkünüñ idëm eđ. No sobe emetampe han ñukudõ šaŋo.»

²⁵Kono Abëraham komayaka. Komare: “Mikuyütelaŋdi wa watur yédëkëj han jamani le, bonjekëla tuŋ yéř këjecot? Lasar noŋ wum sobe hañëldëko watur yédëko han jamani le. Jóni loŋo Urün ođ amacétéđ. Wuj noŋ gang ej tampere laŋ.

²⁶Danaŋ mangëmmakor madaŋaléđ Lasar oyé halaŋ bawo land üróbé loŋo wo e gaŋel gaparame. Bër e loŋo bële mangënkör mayéđ halaŋ. Danaŋ bër e halaŋ mangënkör mójõgu šaŋo. “

²⁷Imbalingum ašan ale komayaka. Komare: «Baba, jóni ëmmecëmba iwakile. Imadaŋal Lasar han iyanga er baba.

²⁸Oyé obipéđ bübülemül büjó bër e la gang e loŋo le, ënlanga komkom. Hara bën ce bakëyõgu tampere ër emetampe ëjo.”

²⁹Abëraham komayaka. Komare: «Bubulu ëng abepër, ënkore mëhéřné bakayiti ban ñugëkën Moyis ëng büsükëlüñ bër Urün baŋ déř yó déř. Ënkéřné bingum.» Kono ašan ale komayaka. Komare: «Uhaŋaŋ or bingum ođ tuŋ mangobemëlal haŋ ënlëmbët makašabi maŋ kono gëngër ašëšëk ariyé abët abipóđu gon e loŋo oŋ, la ënmaŋe haŋ ënlëmbët makašabi maŋ. “

³¹Kono Abëraham komayaka. Komare: «Gëngër mënmaŋelaŋ ënkéřné bakayiti ban ñugëkën Moyis ëng büsükëlüñ bër Urün baŋ, fado ogé ašëšëk halko yéko obipóđu, mangënmaŋ ënlëmbët makašabi maŋ.» Ngër kak fëdkobe Šésü gen Lasar ëng afarame eŋ.

Lük 17

¹Awa. Šésü kobere bëraya büřóm bële: — Watu kala la wo e gon këmadën hal ale emekën laŋ kono Urün ođ omaméyë ar yó këmadën ar holekem ale omamékünüñ wum Urün.

²Gëngër amadën ar holekem omamékünüñ wum Urün, fado ogé ar madafe ganamët gandam e, adëm awum Urün ođ omaméyë gon sowëlek. Gungum e akó mayarar bal bële ënmakëpëřéđ adëm awum egula laŋ gangañ gaparame ënmatëm han géyë ŋg lar omadën ayélüm emekën er ngër kak.

³Ëënbütëlal kašabi akëënmadën ayélüm emekën er ngër kak laŋ. — Gen emekën eŋ ce, gëngër ibulu le amimékünüñ, imayó. Ëëncas endëmaleŋ haŋ omënpëdër. Gëngër amidértën, imatëbüñ hake.

⁴Gëngër giñal giyé tuŋ amimékünüñ bingut binjóng biki, gëngër alëmbët kašabi le watu kala, gëngër amede: «Enjitëbüñ hake,» awa, imatëbüñ hake.

⁵Awa. Gang en Šésü ëng bëdaŋal büřóm bële, kënmare Ar Gaf ale Šésü: — Idi haŋ obamba holare üróbé le ganamët gen wuj eŋ.

⁶Ŝésü kobyaka. Kobere: — Fado ogé holare ürön le akó békülük eng ñambey' ñan mutard, ënkore mësësün gató gaparame gaño, ëende: «Wuj gató aň gaň, ibic. Eyé edëdá han géy.» Gëngër ëcënmacësün eng holare, omënmëñüne. Oyëye odëdá lar rekëj la.

⁷Ŝésü kobišësün bëraya büróm bële. Kobere: — Gëngër agé ariyé arón amamüdé ahól ar omacémün ufat óróm od' wala omakëdëcün manapulu mónóm, gëngër ahól ale amóšu han ufat, ar gaf aróm ale omadede: «Eyé eñëña etó osó od'»?

⁸Ó ó, mangomade kak bawo ahól ewo. Danaň gole üróm le makecayelaň. Mamalügënelaň wey' ar gaf aróm ale. Eng amalügén, oyé olaca olëmb binjüm baň. Eng alëmb binjüm baň, oyé omalónjün wum ar gaf, omakutün ce ošab od'. Gëngër akëñëla masó ar gaf ale, watu üwum ahól ale ce oyé oňanga osó óróm od' eng ušab or wum ahól od'.

⁹Ar gaf ale omadede ahól aróm ale amalëngal kongol ër gon gólénkoma laň? Ó ó ye, mangomade amalëngal bawo gon rekoma odi oň tuň riko.

¹⁰Awa. Ngër kak wo e ce gen gole ër eenmagólén Urün eň. Gëngër ëcëndaya pécéň ngër gang remëmën le, ëendeye: «Bé bühól tuň ebe. Gon rekoba Urün od' bidi oň tuň ribe.»

¹¹Awa. Ŝésü gang owoyë han ikón er Ŝérüsalem, kohucé bühëd' ër malód' man Samari eng Galilé le.

¹²⁻¹³Gang yéko haň, kosëmël ikón. Awa. Ga mëgëko tuň ikón igum, kënhólu bal epó bër dükédéké gat gambara. Bër gat gambara büwum gang lugukënma Ŝésü, këmahaca. Gang yékën haň šaša ënmatëmël le, kënhal ipa dešët. Daro kënlapal maňer. Ënmagede: — Ŝésü, wuj Ar Gaf, omikañëlal gindóbé eň. Ibaapakën.

¹⁴Awa. Ŝésü kobihér. Kobiñađa. Kobere: — Ëënyë ëënbipënün bësümëd' bër macadáha bële ëcënpak le. Këmahole. Kënhal. Gang halkën tuň eneyë, kisaň kënfak.

¹⁵Ariyé aróbün ga luko tuň apak le, kohódañëta kisaň. Kobët han yéko Ŝésü. Oimagebëy'Urün od' tengët.

¹⁶Ga sëmëlkoma Ŝésü, koyë. Korün haň igas ed' kësëm elód' laň omatébün. Komašëma. Ašan awum han elód' er Samari sóludúko. Gungum e mage Ašüwif yéko.

¹⁷Ŝésü ga luko gungum, kobiñün bal bër yék la bële. Kobere: — Mayedi bal epó bële pécéň bapak? Šaa en alo bër büjóng bëla bërleň?

¹⁸Magelaňdi ar yidék obutu omacëma Urün od' kongol ër gon fakënko laň eng mage ar mage Ašüwif ajo mól'?

¹⁹Ñungum halko Ŝésü, rekoma ašan awum. Komare: — Ikal eyë. Urün od' amipakën kongol ër holare ër holekëjem laň.

- 20**Awa. Bëfarisiyeŋ bële kënmañün Sësi. Këmare: — Watur šaa owolam Urün of jamani ëjo? Šësü kobiyaka. Kobere: — Ilam er Urün eď mage gang e ënkör mulu bal eyõgu jamani laŋ.
- 21**Mangëënekore mareye: «Kandoŋ e» wala «Kandoŋ halaŋ e» bawo mage halaŋ e. Urün of ilamaloba makašabi laŋ. Gungum e ilam er Urün eď jamani ëjo.
- 22**Ga šësünkobe Bëfarisiyeŋ bële ngër kak le, kohódañëta. Kobere bëraya büróm bële. Kobere: — Délüm otumuwe dër omënpër ëënebowe ñan ñiyé ëng no ar šóluk han Urün géme hal kono mangëennilu watu üwum.
- 23**Büyélüm ënmëndeye: “Ar šóluk han Urün géko hal abutu. Ëënmalókól halaŋ.» Wala ënmënde: «Ëënmalókól loŋo.» Kondëk gon enmënpëď gungum. Danaŋ konjindé olókóla ówum.
- 24**Gëngër no ar šóluk han Urün géme hal ibutuweme, ëënlanguye miċutu le. Oċutu oram oď ogéye ngër gang lukën inċelċél eď këwub jamani le pécéŋ le.
- 25**Kono haŋ fayër miċutu le, añüd wey mitampe sobe. Danaŋ añüd bër jamani bële ñaŋo ñaŋo mangënmaŋ no Ar Dóŋóluko Urün ale eme.
- 26**— Dër emebutu pur ëmbiñawe bal bële, bal bële ëndiye ngër gang yéď kënedi bal bër yéďük watur yék Nowé le.
- 27**Watu üwum bal bële mëngedeyidëñurlaŋ fado gen Urün eŋ. Gon yéď kënedi tuŋ oŋ: ëntó, ëncab, ëndi eñër eď. Idi yéďëkën bünjiñ sobe haŋ dër fërakën Nowé ëng bal büróm bële hóngi ër mëngé laŋ. Imbalingum yõguk mën man šubahana maŋ, mulënkëbe bal büwum pécéŋ.
- 28**Dër emebutu no ar šóluk han Urün géme hal, oméy or bal laŋ ako egé ce dëróm ngër watur yéďëko Lot le. Watu üwum ce bal bële etó yéďëkën. Icab yéďëkën. Iyic yéďëkën. Danaŋ iyicé ce yéďëkën. Icém yéďëkën. Danaŋ ce ibéy yéďëkën makunaŋ.
- 29**Kono dër šalko Lot hówako ikón er Sodom laŋ, Urün of koŋóyu gütüb ün ñukudó üŋ ëng gün mahañ man yikék ünċëla. Këbimulén Bër Sodom bële pécéŋ.
- 30**Ngër kak egé dër emebutu pur ëmbiméy bal.
- 31**Dëróm ar yó e yék kunaŋ ër bilikën laŋ, akoriš omëg han kunaŋ omóđu mayanga mónóm maŋ. Ogür tuŋ ope. Danaŋ ar yó e han ufat akomaš han ikón obëtël mayanga maŋ. Ogür tuŋ ope.
- 32**Ëënkuyüt wa gon yékëma asówar ar Lot oŋ gang hódañëtako ŋadaċo ikón er kënyó Sodom eď. Mayedi acësëď? Gungum e ëëngür tuŋ.
- 33**Ar yó gerek odëc gaf üróm le, ocëse. Kono ar yó sëbëk gaf üróm le madëcelaŋ, opeye.
- 34**Toña emëmënpëď, omüď or dëróm oď bal bühi ëndäke ganaka giyé. Ëmmamadë ariyé, ëmmatëb ariyé.

³⁵Danaŋ déróm bésówar bühi ëntünje mütün ñan ñiyé. Ëmmamadé ariyé, ëmmatëb ariyé.

[³⁶Danaŋ bëšan bühi ëngéye ufat óriyé. Ariyé ëmmamadé, ëmmatëb ariyé.]

³⁷Awa. Bëraya бүрóm бөле кенманүн. Кенmare: — Ar Gaf, gunand on šaa ekucé gungum? Šésü kobiyaka ëng sanda. Kobere: — Han egé oyeŋ wo këngé oyaf od. Ngër kak yakakobe Šésü ënlang lar owobutu la.

Lük 18

¹Awa. Šésü kobifëd bëraya бүрóm бөле ce sanda akëbehocëhoca gen ošëmba or Urün od dér yó dér.

²Šésü kobere: — La wo yédëko gikón gingélüm añawe ar bal. Awum mamayëŋdelaŋ Urün od. Danaŋ magelaŋ yó ar sébündëko.

³Ikón igum ce la wo yéko asówar ar lëmédéké ašan. Awa. Asówar awum mayé yéd koyé dér kala omatëk añawe ar bal ale obiñéwén wum ëng ar ibüt aróm ale. Ëng ayé kala, ede yékoma: «Ibañéwén no ëng ar ibüt aram ale.» Kono añawe ale mamagedekérnelaŋ.

⁴Asówar ale alëkad gang omadayara añawe ar bal awum kono mamagedekérnelaŋ. Kono imbalingum añawe awum këmamëtal. Kore: «Toña e mamayëŋelaŋ Urün od. Danaŋ mammatëbünelaŋ hal.

⁵Ecëla, ëmbiñéwén ëmmamaš asówar ajo toña üróm le bawo ijindenonem. Ëng mage gungum mangonitëb mëjindén.”

⁶Imbalingum Ar Gaf ale Šésü kosënd. Kobere: — Ëcënkérdi gon reko añawe añünjüla ajo oŋ?

⁷Gëngër añawe awum amaŋ amakérné asówar ale kongol ër gon mamatëbelaŋ mašëmba laŋ, Urün od obetókalde mëhérné bal бүрóm бөле гëngër ecëmbayenma gümüf e gümëdëb e? Ó ó. Mangobetókal. Wala okondarade haŋ fayër oyé obibara bal бүрóm бөле le? Ó ó. Mangokondara.

⁸Toña emëmënpëd, Urün od obiyakaye camcambëj. Kono dér emebutu no ar sóluk han Urün géme hal, ëmbetëkatëde bal бөле gang holekënem?

⁹Šésü kobifëd sanda bër yidëdük bër cüp en ganamët an Urün haŋ ënbibékülün bërleŋ бөле. Kobišëšün. Kobere:

¹⁰— Awa. Bëšan bühi kënmëg han kunaŋ ër Urün ënmagecëmba Urün od. Ariyé ale Afarisiyeŋ yék. Arleŋ kogé ahana ar juti.

¹¹Ga mëgëkën han kunaŋ, Afarisiyeŋ ale koyé. Kënhal to ëng bal büyélüm. Omagecëmba Urün od. Ogede kašabi laŋ: «Hé! Urün, anelëngal bawo mamgemékününlaŋ ngër bal bërleŋ le. Danaŋ anelëngal bawo mamgedekalaŋ. Danaŋ anelëngal bawo mamgemekënlaŋ. Danaŋ anelëngal bawo mabegedakëraralaŋ

ëng bër yand. Danaŋ anelëngal ce bawo mambegetólaŋ bal bële ngër gang kori ahana ar juti ajo le.

12Itémér ed mësém këmsém loho kala make müki. Danaŋ ce mayën këmmeyën farila ër gon yó gon šotëme.» Awa. Ga šësünkoma Urün ngër kak, kofém la.

13Kono ahana ar juti ale wum dešet wo haldëko. Fado bingüs baŋ wok magéyelaŋ mayó mëdëñëd gan Urün aŋ. Danaŋ amatowëlëd han jomb gen gon mëkününkoma Urün eŋ. Ga rünko tuŋ, komašëmba Urün od. Kore: «Urün, amekën eme. Omikañläl gindam eŋ. Danaŋ ëñjitëbün hake.»

14Imbalingum Šésü kosënd. Kobere: Toña emëmënpëd, ajo ako bëtëko han iyanga fëdëkébe ëng Urün od. Kono Afarisiyeŋ ale mabebëtelaŋ mëfëd ëng Urün od. Gungum lukëj, ar yó yakëk gaf üróm le Urün od oñëkéte gaf üróm le. Kono ar yó ñëkëtëk gaf üróm le Urün od odëñëde gaf üróm le.

15Bal bële kënbiŋóyu bëñëso bënkéš bëñ han Šésü pur obidamba mañüt maŋ magaf laŋ obiduwén duwa ëyekëla le. Awa. Bëraya bër Šésü bële ga lukënbe gang ŋóyukënbe, kënbilapal malëp bër ebeŋóyu bëñëso han Šésü bële.

16Kono Šésü kobiyó bëñëso bëñ ënyõgu. Kënyõgu. Kobere bëraya büróm bële: — Èñbitëb ënnitënégu bëñëso bëñ. Konbira mara bawo ilam er Urün ed bër këyand mahole ngër bëñëso bële dëmük.

17Ako reme: Ar yó mamüdeye holare ër ngër ñaŋëso le mangomëg han ilam er Urün.

18Alam ar Bùšuwif ariyé komañün Šésü. Komare: — Karamoko ëyekëla, bóyé ñüdük midi mecotal uwuré or gani od?

19Šésü komayaka. Komare: — Bawo bóyé le ejëmeyó iyi karamoko ëyekëla? Ilang magelaŋ yó ar e ayekëla ëng mage Urün od mól.

20Kosënd. Komañün. Komare: — Èñjiñünëd iyi gon ñüdük idi pur ecotal uwuré or gani od. Mayedi ilang masariya man reko Urün idaya maŋ? «Kondak asówar wala ašan ar mage arój. Komadam hal. Koreka. Komahafal hal. Ibitëbün sóré ëng lóré.» Idaya gungum.

21Ašan ale komayaka. Komare: — Midaya masariya mungum pécëñ kabiriŋ ñan yédëme ñaŋëso laŋ.

22Šésü ga hërko gungum, komare: — La wo e góyé gon wokëme idi: iyicé bon müdëkéj bon pécëñ. Kenaŋ ebeyënera bingóti bingum pécëñ bër anek bële. Gëngër idi gungum, ibutu. Iyõgu. Èñjidaya. Danaŋ gëngër idi gungum, ecote imbalingum napulu ëfarame han Urün.

23Kono ašan ale ga hërko gungum, kisaŋ këmekëna kašabi le. Danaŋ igas ed këlëmbëta. Mamalëngalelaŋ bawo napulu ëfarame müdëko.

- ²⁴Awa. *Ŝésü* ga lukoma ngër kak le, komare: — Sobe hëyëk hal ar müdék napulu ëfarame ale gang e omëg han ilam er Urün.
- ²⁵Ëcënlang sobe hëyëk ñogome le gang e omëg gukat on ségirañ lañ. Kono gon hók mēhëy' oñ gungum e hal afarame ale gang e omëg han ilam er Urün le.
- ²⁶Awa. Bër yékëma mēhérné bële kënmañün. Kënmare: — Jóni hal ar grake okor mafe oméy' or Urün od'?
- ²⁷Ŝésü kobyaka. Kobere: — Gon sókalko mēri hal oñ, Urün od' okore mēri. Danañ mangotókal mēri.
- ²⁸Awa. Ñungum Piyer komayaka. Komare: — Ikérné. Bé bitëb bon müdédëbe boñ pécëñ biyögu bimidaya. Boyé ebecot bé?
- ²⁹⁻³⁰Ŝésü kobere: — Toña emēmēped, ar yó sēbëk iyanga idóm ed, sēbkobe asówar aróm ale ëng bēñëso bündóm bēñ kongol ër ilam er Urün lañ, jóni jóni ocote pit gon müdëko lañ jamani ëjo. Danañ ëng acës ce ocote uwuré or gani od'.
- ³¹Ŝésü kobyó bēdañal bër epóng bühi bürom bële ënbar dúp üróm. Daro kobere: — Ëenkérné. Mēyiyé eene han Ŝérüsalem. La ogéye pécëñ gon ñugédëkën büsükélün bër Urün enigé no ar söluk han Urün géme hal.
- ³²Gon ñugëkën oñ iyi şalañ ennepër bangaf ban bër mēnmalangelañ Urün lañ. Ënedëşe. Danañ ënecére. Danañ ënnetëpale.
- ³³Danañ ënelëfe hañ. Daro ënedam. Kono dër ohe osasën, mebëte mahal ecës lañ.
- ³⁴Kono bēdañal bürom bële mēnfamedelañ gon şasalko Ŝésü ngër kak oñ. Koto ër gon hërkën oñ le Urün od' abeyomëd. Gungum wodëk mēnfamedelañ gon şasëko oñ.
- ³⁵Awa. Ŝésü gang saëlkën ikón er kënyó Ŝérikó ed ëng gimug an bal añ, komasëk ašan ašémük gang ñëñako gangam lañ obegecëmbarara bingóti bañ bēhucé bële.
- ³⁶Awa. Ašémük ale gang hërkobe gimug an bal añ gang enekucé, koñün olang ëmba loobën ekucé.
- ³⁷Awa. Kënmafëd iyi Ŝésü ër Nasaret ekucé.
- ³⁸Kisañ la wo koñer. Komare: — Ŝésü, wuj ñañëso ñan şalëk han gañamb an Dafid, omikañëlal gindam eñ.
- ³⁹Bër dōngüdük bële ënmagede otëb kak mañer kono ogekó mañer enóng enóng. Ogede: — Ñañëso ñan Dafid, omikañëlal gindam eñ.
- ⁴⁰Awa. Ŝésü kohal. Kobere ënmañé ašémük awum. Kënmañé. Ašémük ale gang sanakoma, Ŝésü komañün.
- ⁴¹Komare: — Boyé fërkëme ëmmidin? Ašémük ale komayaka. Komare: — Ar Gaf, ënjipakën. Gungum e ënjicémüt.

⁴²Ŝésü komare: — Awa. Icémüté. Urün od amipakën kongol ér holare ér holekëjem laŋ.

⁴³Kisaŋ košemüté. Kohor mulu. Daro kohal omagedaya Ŝésü gan owoyé aŋ. Danaŋ omagebëŷ/ Urün od. Gimug an bal aŋ ga lukën gungum, bën ce kënmalapal mëbëŷ/ Urün od.

Lük 19

¹Ŝésü ga sëmko han ikón er Ŝérikó, koyé mayé okótün ikón ed.

²Ikón igum la wo yédëko ašan ënmayó Sasé. Ar gaf ar bëhana bër juti yéko. Danaŋ afarame yéko.

³Awa. Ašan awum ga hérko tuŋ Ŝésü yǒguk, kohal pur omalugu wum Ŝésü. Kono bawo aroma yék, mamakordelaŋ mulu Ŝésü land ér gimug.

⁴Awa. Ga lukobe gan ŋadakën bal aŋ, wum Sasé kogür han enóng piŋ. Koyé. Kofang gat gaparame laŋ pur omalu Ŝésü bawo ikucéyewo la.

⁵Awa. Ŝésü ga sëmko küdüť gató an fangëko laŋ, kohéŋé han tēŋ. Komalu Sasé yék han gat an fangëko. Kisaŋ komare: — Sasé, iyand. Idišu bawo añüđ migé adiyar han wuj daro.

⁶Sasé korišu camcambëc. Komaŋé Ŝésü han iyanga idóm ëng ñëlënga.

⁷Kono bër luđükëma Ŝésü gang owomëg han iyanga er Sasé bële pécëŋ këbigéyal. Ëngede: — Ašan ajo han iyanga er amekën ajo yéko mëmëg ogé adiyar aróm.

⁸Imbalingum Sasé koyé. Kohal enóng er Ar Gaf ale Ŝésü. Komare: — Ar Gaf, jóni mimade talaŋ ér napulu eram le ëmbilér bër anek bële. Danaŋ ëng laŋ e ar sóme bingóti, adém awum ëmmabüťélüne bingut bana.

⁹Ŝésü komayaka. Komare: — Daro Urün od amënpeyën wuj ëng bër iyanga er wuj bële. Danaŋ ayarar omepeyën bawo wuj ce imahole Urün od ngër gang holedëkoma Abëraham le.

¹⁰Danaŋ ce no ar šóluk han Urün géme hal gon yǒgume oŋ, ëmbiňanga bër huyük ngër wuj bële, kenaŋ ëmbepeyën.

¹¹Ŝésü kosënd ce sanda üyélüm. Kobifëđ bal bër hetadëkëma bële gang enetaël ikón er Ŝéřusalem. Bal büwum ako yidëkën ëmba šugo kisaŋ egé ilam er Urün ed.

¹²Awa. Grako yakadëkobe Ŝésü sanda laŋ pur ënfame iyi mage kisaŋ egé ilam er Urün. Kobere: — Awa. Büyé afarame ale kohal. Koyé han alam ar jamani pécëŋ ale pur omacëmba ëmba omaŋe olam han elóđ idóm. Kenaŋ obutu han elóđ igum olam.

¹³Haŋ fayër yéko le, kobiyó bühól ber epó büřóm bële. Kobeyën ar kala gingóti an batang. Daro kobere: «Ëëngolal haŋ watur yó këmmóšu.»

- 14**Kono bal bër elód er şalko bële sobe hoñkënma. Gang owoyê, kënbiđañal bal bër đantañ ënmade iyi maɓepërelañ obutu ce obilamal.
- 15**Awa. Aşan ale gang sëmko han alam ar jamani pécéñ ale, komaşëmba ëmba omañe olam han elód idóm. Alam ar jamani pécéñ ale komañ ogé alam le. Gang mañko alam ar jamani pécéñ ale, aşan ale kobët han elód idóm. Ga ßutuko, kobiyó ce bühól bër sëbaldëko ßingóti ban sapëkën batang ëngolal bële olang ar kala şug bëtëko maşot.
- 16**Awa. Ar sakal ale komare: «Alam, ngër gang sëbalkëjem megalal le, megalal hañ mecot ßingóti ban sapëkën batang epó.»
- 17**Alam ale komayaka. Komare: «Ayarar. Balënga rikëj. Wuj, ahól ayekëla ej. Bawo balënga rikëj bünjiñ bëmakëla bëñ bëño, ëmmidiye ar gaf ar bikón ban epó ban e elód er lamme ßañ.»
- 18**Ahin ale ce kosumu. Komare: «Alam, ngër gang sëbalkëjem megalal le, megalal hañ mecot ßingóti ban sapëkën batang ßinjó.»
- 19**Alam ale komayaka awum. Komare: «Wuj, anelënga gen wuj eñ. Bawo balënga rikëj, ëmmidiye ar gaf ar bikón ßinjó.»
- 20**Ahól asasën ce kosumu. Komare: «Alam, kanden e gingóti an yëndëkëjem añ. Mafëđ fëddëme. Këmyekën.
- 21**Miyëñëđ gen wuj eñ bawo sobe hëykëj mëgé. Mamihadëhadëlañ mamad gon mekótelañ oñ. Danañ ce mamihadëhadëlañ ce mamók gon micémelañ oñ.»
- 22**Alam ale komayaka. Komare: «Wuj, ahól añüñula ej. Ëmniñaweye gen gon şasëkëj eñ. Ede iyi ar hëyme mëgé eme. Danañ manihadëhadëlañ mamad gon mamkótelañ. Danañ ce manihadëhadëlañ mamók gon mamcémelañ oñ. Kak rekëj.
- 23**Kenañ bawo bóyë le wok miñéyelañ ßingóti ban sëbalmeme ßañ eyekën han bank? Kenañ ga ßutume grako, meyë mikénégu ßingóti bandam ßañ ëng ban sëndak ak. Midiyelañ balënga.»
- 24**Imbalingum alam ale kobere bër yék la bële: «Ëënmakana gingóti an müdëko añ. Ëënmayën ar müdëk ßingóti epó ale. “
- 25**Kono bühól bërleñ kënmayaka. Kënmare: «Alam, graki ejëmakor ce mayën ajo bawo wum atëk epó ban müdëko ßañ?”
- 26**Alam ale kobiyaka. Kobere: «Toña emëmënpëđ, ar yó müdëk jóni jiñ, awum ënmaɓambe ënmayën gon müdëko lañ. Kono ar yó wok mamüdëye jiñ, fado ñan şigé ñan müdëko ñañ ënmakanaye. “
- 27**Imbalingum alam ale kore: «Jóni bër barëk migé alam aróbün bële ëenbiñóyu küđüt ëram ëenbiđam. » Ngër kak féđëk sanda ër féđkobe Şésü bal bële le bawo bayidé iyi ilam er Urün eđ kisañ otakal.

- 28^ŶŶsŷsŷ ga hŷnŷlako maŷas ngŷr kak le, kohal kisaŷ. Kobidungŷn gimug an bal an yŷkŷma maraya aŷ. Kŷnyŷ han ikŷn er ŶŶrŷsaleŷ.
- 29^HHaŷ fayŷr ŷntŷm han ŶŶrŷsaleŷ le, la wo yŷk gunand gungum bikŷn biki ŷnyŷ Betŷfaŷŷ ŷng Bŷtani. Bikŷn bingum dup ŷr ekŷm er bat ban kŷnyŷ Olifiyŷ laŷ yŷduk. Awa. Ga saŷlkŷn bikŷn bingum, ŶŶsŷ kobidaŷal bŷraya bŷrŷm bŷhi.
- 30^KKobŷre: — ŷŷnyŷ ikŷn er dup ed edŷ. ŷŷnmatŷke ŷnapali ŷnan mamaŷakelaŷ mafangal hal. Gŷngŷr ŷcŷnmatŷk, ŷŷnmaputu. ŷŷnmaŷŷy.
- 31^DDanaŷ gŷngŷr hal amŷnŷnŷn: «Bawo bŷyŷ le eenmadefŷt ŷnapali ŷnaŷ?» ŷŷnmayaka. ŷŷnmade: «Ar Gaf ale fŷredŷkŷ.»
- 32^AAwa. Imbalingum bŷdŷaŷal bŷr ŶŶsŷ bŷle kŷnyŷ. Ga sŷmkŷn, kŷnsŷk pŷcŷŷ ngŷr ga redŷkobe ŶŶsŷ le wo.
- 33^AAwa. Watur enmadefŷt ŷnapali le, bŷdŷm bŷle kŷnbiŷnŷn. Kŷnbere: — Bawo bŷyŷ le eenmadefŷt ŷnapali ŷnaŷ?
- 34^BBŷraya bŷr ŶŶsŷ bŷle kŷnbiyaka. Kŷnbere: — Ar Gaf ale fŷredŷkŷ. Awa. Gang yakakŷnbe ngŷr kak le, bŷdŷm bŷle bamaŷ ŷnmadefŷt ŷnapali ŷnaŷ ŷnmaŷŷ le.
- 35^KKisaŷ kŷnmadefŷt. Kŷnmaŷŷ han yŷko ŶŶsŷ. Daro kŷnmaŷ bangaba baparama bindŷbŷn baŷ. Kŷnrŷn gengoŷn en ŷnapali laŷ. Daro kŷnmafŷngŷd ŶŶsŷ yŷk ŷnapali laŷ.
- 36^ŶŶsŷsŷ ga fangŷko gengoŷn en ŷnapali laŷ owoyŷ le, bal bŷle ŷngedŷn binjŷm baŷ enŷng indŷm ŷnmaŷetŷbŷn.
- 37^WWatur enetaŷl ikŷn er ŶŶrŷsaleŷ ed le, gang dŷkŷkŷn gangam an ŷŷkŷtak han ekŷm er kŷnyŷ Olifiyŷ baŷ le, gimug an bŷraya bŷr ŶŶsŷ aŷ pŷcŷŷ kŷnmalapal mŷbŷyŷUrŷn od ŷng ŷŷlŷnga. Danaŷ maŷer yŷkŷn tengŷt ŷnmaŷeŷbŷyŷUrŷn od kongol ŷr bon hiŷaŷak bon ludŷkŷn laŷ.
- 38^BBŷr yŷkŷma mŷbŷyŷUrŷn bŷwum ako yŷkŷn mare: — Urŷn od omaŷuwŷndo alam ar eyŷgu uyat or Ar Gaf laŷ. Ogŷdo jam le han tŷŷ han ewo Urŷn. ŷŷnmaŷŷyŷdo bal bŷle Urŷn od.
- 39^AAwa. Bŷfarisiyŷŷ bŷr dŷantaŷ bŷr yŷk land ŷr gimug an bal gingum kŷnmaŷŷsŷn ŶŶsŷ. Kŷnmare: — Karamoko, ebede bal bŷr emedaya bŷjo ŷnmŷm.
- 40^ŶŶsŷsŷ kobiyaka. Kobere: — Toŷna emŷmŷnpŷd, bŷr enŷmedaya bŷle gŷngŷr bamŷm mŷnnibŷyŷelaŷ, mahaŷ maŷ maŷo ŷnŷere. Danaŷ ŷnmaŷŷyŷUrŷn od.
- 41-42^ŶŶsŷsŷ ga saŷlko ikŷn er ŶŶrŷsaleŷ ed luko, kisaŷ kolapal maŷap. Ogede: — Wŷn Bŷr ŶŶrŷsaleŷ, gŷngŷr ŷcŷnfamedo gang ŷŷndi haŷ ŷŷncot jam le, Urŷn od omŷnyŷndowe jam le kono jŷni amŷnkucŷyŷd. Danaŷ mangŷŷnfame.
- 43^GGungum e dŷlŷm otumuwe dŷr ŷnyŷgu bŷr ibŷt bŷrŷn bŷle ŷnmŷnketa cŷyŷ. Danaŷ ŷnmŷnkela ŷng gakela gikŷma haŷ mangŷŷnmŷg. Danaŷ mangŷŷncal.

⁴⁴Ënmënñüfüne wün eng bēñjēso bündón bēñ. Imbalingum ēnyicüre ikón ed. Fado ibirigi édiyé wok mangobo ga sēndarēk. Gungum pécēñ omēngēye bawo mēēnmakérnyelañ Urün od watur yōguko omēnpeyēn le.

⁴⁵⁻⁴⁶Awa. Büyé Ŝésü komēg han kunañ ēr Urün. Kobesēk bal bēle gang eneyicé bocinji boñ biliñ la. Ga lukobe, Ŝésü kobilapal mara. Obegede: — Ako ŝalēk gakayiti an Urün lañ: Kunañ ēram le, kunañ ēr lar ennegecēma no Urün e. Kak ŝaldēk. Kono wün kēēnlēmbēt kēēnri lar ēēngēyicé bocinji. Danañ ēēnbegetó bal bēle oyic or bocinji lañ.

⁴⁷Ŝésü dēr yó dēr maharañ yéd kobekarañ bal bēle kunañ ēr Urün lañ. Bēr gaf bēr bēsümēd bēr macadaha bēle eng makaramoko man masariya man Urün mañ eng ce bēr gaf bēr Būsüwif bēle mañanga yékēn gang e ēnmađēk Ŝésü ēnmađam le

⁴⁸kono bal bēle bañalēd mēhérné uharañ or Ŝésü od. Mabar yéd kēnebar ēnmagekérné Ŝésü gon obekarañ oñ. Gungum wodēk bēr gaf bēr Būsüwif bēle mēnmakordelañ mašota.

Lük 20

¹Awa. Büyé Ŝésü komēg han kunañ ēr Urün. Kobiharañ bal bēle. Danañ kobegefed gindéy genjekēla gen ilam er Urün eñ. Gang obekarañ, bēr gaf bēr bēsümēd bēr macadaha bēle eng büfúsén bēr Būsüwif bēle eng makaramoko man masariya man Urün mañ kēnyē. Kēnmasana Ŝésü.

²Kēnmare: — Ibañed wa ar sēbalkēme ebegekarañ bal ale. Ibañed ar sēbalkēme idi gon ejedi ngēr kak ale.

³Ŝésü kobiyaka. Kobere: — Èēnneçēla. No ce ēmmēññüne jiñ. Èēnñipēd wa:

⁴Loo dōñólukēma Ŝañ añēmb ale odi gon owodi oñ, Urün odđi dōñólukēma wala ēmba bal bēle dōñólukēma?

⁵Gang ñünkobe ngēr kak le, kēñlapal mañopēr bēn bēn. Engede: — Gēngēr ēcēnedeye: «Urün od dōñólukēma,» obadeye: «Gēngēr Urün od dōñólukēma, bawo bóyé le wok noñ mēēnmakérnyelañ Ŝañ? Mañüdelañ mēēnmakérnyelañ.»

⁶Gēngēr đanañ ce ēcēnmayakaye: «Bal bēle tuñ dōñólukēma, mage Urün dōñólukēma,» okēyē bawo bal bēle abemēlal iyi Ŝañ asükélün ar Urün ewo le. Gungum e gēngēr ēcēnmayakaye iyi mage Urün od dōñólukēma, bal bēle obidógüle gindóbé eñ, ēñbadüüre eng mahañ hañ ēñbadam.

⁷Gungum yakakēnma. Kēnmare: — Mabilangelañ ar dōñólukēma oyōgu obeñēmb bal bēle.

⁸Ŝésü kobiyaka. Kobere: — Awa. Bawo mēēñniyakayelañ gon ñünmēmēn oñ, no ce mammēngēpēdlañ ar sēbalkem midi bon emedi ale.

- ⁹Awa. Imbalingum *Ŝésü* kobilapal ce mēfēf bal bële sanda *ëjo*. Ogede: — Ašan ariyé korēf ufat or bat ban gēngoȳ gēmbara. Awa. Koyē. Kobedēk bër gole büyélüm *ënmagólén* ufat *óróm od*. Yobere *üróm* le talañ *ër gon enemók* lañ ecal. Bon wok boñ obebo bër *emagólén* bële. Daro *koyē mayē*. Kolükégu sobe han *yēdēko* halañ.
- ¹⁰Awa. Kēsēk watur kēgé mamók bat bingum le. Awa. Bawo wum mabutudēlañ wey le, komadañal ahól aróm ariyé. Komare oyōgulu gokēd góndóm oñ. Awa. Ahól ale koyē. Kono ga sēmko *šasēko* gungum, bër *sēbaldēko* ufat bële kēnmađēk. Kēnmalēf hañ. Kēnmasēbüt. Kobēt hara mēnmayēnelañ gokēd góndóm oñ.
- ¹¹Imbalingum adēm ar ufat ale komadañal ce ahól ayélüm. Koyē. Kono awum ce ga sēmko, bër *sēbalko* ufat bële kēnmalēf ce awum. Kēnmašér. Daro kēnmara. Danañ mēnmayēndēlañ jiñ yó jiñ.
- ¹²Ga bambak, adēm ar ufat ale komadañal ahól asasēn ale. Awum ce kēnmagañe hañ. Kēnmaheb han pac yicüt *ër gakela*.
- ¹³Imbalingum adēm ar ufat ale kore: Graki midi jóni? Kore: Jóni *ëm*madañale *héyémül* eram *ër ñalme* kidīma. *Ŝugo* wum *ëng ayē*, *ënmatébüne*. Danañ mangēnmadi *guññüla* ngēr ga rikēnbe bërleñ le. Komadañal.
- ¹⁴Kono bër kēsēla ufat bële ga lukēnma tuñ gang owoyōgu, kēnšas bēn bēn. Kēnre: «Ajo e ar *e*bütēf ufat *od* *ëng alēm süm* ale. *Ën*mađame. Gungum e ufat *od* *ënedémeye* *ëng abamba*.”
- ¹⁵Kisañ ga sumuko, kēnmamad. Kēnmaheb yicüt *ër gakela* an ufat. Daro kēnmađam. Imbalingum *Ŝésü* kobiñün bal bële. Kobere: — Jóni adēm ar ufat ale gēngēr ayōgu, bóyé obediyal bër *sēbalko* ufat *ówum* bële?
- ¹⁶Mayedi oyēye obidam bër *sēbaldēko* ufat *büwum*? Obiñanga ce *bēsēla* büyélüm. Kono bal bër *yék* la bële ga *hérkēn* gindéȳ gungum, kēnlapal mare: — Muk akobidam.
- ¹⁷Kono *Ŝésü* ga yakakēnma ngēr kak le, kobiñada. Daro kobyaka. Kobere: — Muk rekēen kono *ënkérné* *ëmmēnpēf* gon *ñugēkēn* *büsükélün* bër Urün bële *gakayiti* an Urün lañ oñ. Bade: Urün *od* *amad* *igañ* er *dápēkēn* rekēn mangoyarar *mēbéyál* kunañ *ed*, kore iyi *igañ* igum *hók* mayarar *mēbéyál* kunañ le *ëng* mahañ *mañēneñ* le. *Igañ* er reko *Ŝésü* *ed*, wum e *igañ* igum.
- ¹⁸Imbalingum *Ŝésü* kosēnd košas gen *igañ* eñ. Kobere: Ar yó wucēk, lapak *igañ* igum, adēm awum ogube mēñēn mēñēn. Danañ ar yó wucalēdédéké ce *omabüriyē* ogé ngēr *icürdédé*.
- ¹⁹Makaramoko man masariya man Urün mañ *ëng* bër gaf bër *bēsümēf* bër macadaha bële *kēbefēr* *ñungum* *ñungum* *ënmađēk* *Ŝésü* bawo gen bēn eñ *šasalko* sanda *üwum*. Kono bawo bal bële *bamañal* *mēhérné* *Ŝésü*, *kēnyēñ* *ënmađēk* le iyi *ëm*ba bal bële *ën*bibüte. Awa. Kēnmasēb.

- 20**Awa. Imbalingum kënmasis balënga. Kënbiɗaŋal bal bër ɗantaŋ han yéko *Ŝésü* ënmakérné gon owocas oŋ ëmba la wo e gon tana on ënmakoral madëkal. Bal büwum ga yékën, kënmalapal mëñün ngër fërkëbe ënlang jiñ mandëk ënmakapal uŋas laŋ le enmañün gungum.
- 21**Awa. Ga yékën, kënmahérné ŝigé. Daro kënmañün *Ŝésü*. Kënmare: — Karamoko, bilang iyi gon kiŋsas oŋ ëng gon kifiharaŋ bal oŋ gon ŝédüték tuŋ e. Danaŋ ibiŋaɗa bal bële pécéŋ góyé. Wuj toña le tuŋ kifiharaŋ bal bële. Mibiŋaɗayelaŋ bal bële to to.
- 22**Gungum le fërkëba bimiñün: bóyé yidékëj gen ŝagale üróbé eŋ? Añüɗëdi bé Büŝüwif ëenmayobeye alam ar jamani ale pécéŋ ŝagale le wala akëenmayobeye?
- 23**Kono *Ŝésü* alangëɗ abepër ënmakap le. Kobiyaka.
- 24**Kobere: — Èënnipënün wa gingóti giyé milu. Ga fënünkënma, *Ŝésü* kobiñün. Kobere: — Igas er loo e gingóti laŋ? Uyat or loo ñugëkën gingóti laŋ? Kënmayaka. Kënmare: — Uyat or alam ar jamani ëjo pécéŋ of ñugëkën gingóti laŋ. Danaŋ igas er alam ar jamani ëjo pécéŋ eɗ e gingóti laŋ.
- 25**Gang yakakënma ngër kak, *Ŝésü* kobiyaka. Kobere: — Bawo uyat óróm of ëng igas er wum eɗ e la, ëenmayobe gon dëmko oŋ. Urün of wum ce ëenmayën gon dëmko wum oŋ.
- 26**Gang hérkën gon yakakobe oŋ, këbihiŋaŋa. Kënmómëral bawo mënmakorelaŋ mahap uŋas laŋ.
- 27-28**Bësadüséyeŋ bër ɗantaŋ kënmasana *Ŝésü* ëmba ënmakore mahap uŋas laŋ. Bën yéɗ kede iyi hal ale ëng acës, mangobët muwuré. Awa. Gang sanakënma *Ŝésü*, kënmare: — Karamoko, Moyis abatëbalëɗ sariya ër ñugëkën gakayiti an Urün ëjo. Ade: «Gëngër aŋan ale alëm, amatëbüte asówar ale cémüt ñaŋëso ñacan, gëngër amamüde ibulum ëŋan, añüɗ ibulum üwum omabütëɗ asówar ale ëmba ënmacote ñaŋëso ñacan uyat or ibulum ër lëmëk laŋ. » Kak reko Moyis.
- 29**Awa. Büyé la wo yékën bëŋan bërgibulum büjóng bühi. Ŝaro komamad asówar ale kono Ŝaro kolëm hara mënmacotëɗelaŋ ñaŋëso.
- 30**Tama komabütëɗ asówar awum kono wum ce kolëm hara mënmacotëɗelaŋ ñaŋëso.
- 31**Dóndó ce kak yékëma. Bërgibulum büwum pécéŋ kënmabüteɗ asówar awum. Ajo omabütëde kono olëm. Arleŋ omamad. Awum ce olëm hara mënmacotëɗelaŋ ñaŋëso.
- 32**Bëŋan bële ga fatëkën mëlëm, asówar ale ce kolëm.
- 33**Jóni gon fërkëba bimiñün, ɗër obikënüt bal Urün of loo emadëm asówar awum land ër bërgibulum büjóng bühi büwum bawo bën pécéŋ bamañëreɗ?
- 34**Kono *Ŝésü* kobiyaka. Kobere: — Bal bër jamani ëjo bële kënmaɗër eñër. Münéɗ e.
- 35**Kono bal bër reko Urün ñüɗük ënkál ënbët ënwuré jamani ër imbal bële, mënmaɗërmaɗërlaŋ eñër.

- ³⁶Bën enwuréye gani ngër gang wurékën gani bëdñajal bër Urün bële le. Bën pécéñ bëñëso bën Urün enegé. Urün of abikënüt ecës lañ. Mangënbët maşës ce.
- ³⁷Danañ ëmmënyakaye ce gen ohal or hal ecës lañ eñ. Mayedi ëcënkuyüt Moyis kidima ñugük iyi Urün of aded iyi hal ale ëng acës, obëte ce mahal? Awa. Watu üwum Ar gaf ale Urün of amacañëtaf Moyis land ër gacëc an ebód. Amaded Moyis: No e Urün or enebëy Abëraham ëng Isak ëng Şakob of. Watur şësünkoma Moyis le, Abëraham ëng Isak ëng Şakob pécéñ balëmed yédük alëka. Eënnilange bër wurék bële tuñ e ënmakor mëbëy Urün of. Bëşësëk bële wok mangënmakor mëbëy.
- ³⁸Ngër gungum le e, bawo Urün of amaded Moyis iyi Abëraham ëng bërleñ enebëy wum Urün, ëënilangeye kisañ iyi babët mahal ecës lañ. Gungum e hal ale gëngër acës, okale ce ecës lañ.
- ³⁹Makaramoko man masariya man Urün man dantañ, ga hërkën gon şasëko Şësü oñ, këmnyaka. Këmare: — Karamoko, toña şasëkëj.
- ⁴⁰Imbalingum magelañ ar yökëma ce mëñün jiñ omadëkal uşas lañ.
- ⁴¹Şësü kobiñün bër yék la bële. Kobere: — Mare këre iyi Ar Owodóñólu Urün ale ñañëso ñan alam ar alëka ale Dafid ñañ e iyi han gañamb an Dafid owocal.
- ⁴²Kono Dafid kidima amayód Ar Owodóñólu Urün ale Ar Gaf aróm ale. Ako ñugëko Dafid gakayiti an kënyó mulu man Dafid lañ. Dafid ade: Ar Gaf ale Urün of amade Ar Gaf aram ale: Iyögu. Eëmmitébüne. Eñëña şató eram
- ⁴³hañ ëmbemël bër ibüt bürój bële ënmimëñün.
- ⁴⁴Ngër kak yökoma Dafid Ar Owodóñólu Urün ale «Ar Gaf aróm.» Bawo Dafid amayó Ar Owodóñólu Urün ale Ar Gaf aróm, gungum e ilang mage ñañëso ñan Dafid tuñ ewo.
- ⁴⁵Awa. Gimug an bal añ gang enmakérné, Şësü kobişësün bëraya büróm bële.
- ⁴⁶Kobere: — Eënbütélal kaşabi gen makaramoko man masariya man Urün mañ eñ. Bañal mayaşëra gang dënakën bangaba baparamë bündóbün bañ. Bañal ce gëngër bagé bangod lañ ëng maboloñ lañ bal bële ënbitébün oşëma lañ. Ga mëgëkën ce kunañ ër kënbär Büşüwif ënkarañ gakayiti an Urün lañ, bañal mayë han bañuñ ban enóng ëññëña ënbilu bal bële. Mapëla lañ ce bañal mañëña bañuñ banjekëla lañ.
- ⁴⁷Danañ mareñoñ lañ maşëmbe këmmaşëmbe Urün of hañ olëka pur ende bal bële iyi bëjo bëmëlëk en. Danañ ce mahan kënbihan bësówar bër lëmedéké bëşan bële bocot bódóbün boñ pécéñ kono bën ënkówe maşot oméy ofarame of pit lar enecot bëmekën bërleñ la. Gungum e eënbütélal kaşabi gen bën eñ.

Lük 21

- ¹Han kunaŋ ər Urün Ŝésü kobiŋada ɓal bële céy. Awa. Dup ər lar kënhót bingóti la haldëko. Ŝésü kobilu bëfame bër müdék napulu bële gang enemaɗ bingóti sobe enepër kes ər lar kënhót bingóti han kunaŋ ər Urün la.
- ²Awa. Komalu ce asówar ar anek ariyé gang owokót bingóti biki tuŋ han kes. Asówar awum ar lëméðéké aŝan yéko. Danaŋ bingóti biki bingum tuŋ müdédëko.
- ³Awa. Ga lukoma kak, Ŝésü kobere bëraya büróm bële: — Toña emëmënpëɗ, gon yënko asówar ajo oŋ hók ëng gon yënkën bërleŋ oŋ
- ⁴ɓawo bërleŋ pécéŋ bingóti kingiriŋ yënkënma Urün oɗ kono ban yënkënma ɓaŋ mataweyelaŋ bingóti ban enewuréyal laŋ kono asówar ajo aane. Kono fado gang aneko, amaɗ pécéŋ gon müdédëko oŋ komayën Urün oɗ.
- ⁵Awa. Bëraya bër Ŝésü bër talaŋ maŝas yédëkën gen kunaŋ ər Urün eŋ. Èngede iyi kunaŋ ər Urün ər bëykën üwum sobe yarardëk. Èng mahañ manjekëla man ŝerëk tuŋ bëyaldëkën. Danaŋ ce han kunaŋ biliŋ la wo haŋdëkën ɓapangët laŋ bünjiñ bün yararëk bün yënkënma Urün bün pur oyararën kunaŋ ər Urün le. Kono gang enecas ngër kak, Ŝésü kobiyaka.
- ⁶Kobere: — Délüm bër ibüt bürón bële ënyôguwe. Èndëtëre kunaŋ ëjo. Fado igañ édiyé mangobo ga sëndarëk. Pécéŋ èndëtëre.
- ⁷Awa. Ŝésü ga ŝasëko gen orëtër or kunaŋ ər Urün oɗ eŋ, bëraya büróm bële kënmañün. Kënre: — Karamoko, watur ŝaa egé kenaŋ gungum? Findër ŝaa egéyal bilangal atëk watur ogé bünjiñ büngum le?
- ⁸Ŝésü kobiyaka. Kobere: — Èënbütélal kaŝabi hara büyélüm mënmënyüféyelaŋ ënmënde atëk watu le. ɓawo ɓal bëyëmbëk ënyôguwe ënmënde: «No Ar Dónóluko Urün ale eme» wala ënmënde ce «Watu le atëk.» Konmaŋ déy. Danaŋ ce konbesoro maraya büwum.
- ⁹Konyéŋ gëngër ëcënkër gen mëbüɗ maŋ gang eyëmbëral jamani laŋ, ɓal bër elóɗ édiyé gang ebetakër bën bën. Konyéŋ gungum ɓawo añüd wey/ogé bungum haŋ fayër okeca jamani le le. Kono mage kisaŋ ñungum ekeca jamani le déy.
- ¹⁰Awa. Ŝésü kosënd ce. Kobere: — Bërr elóɗ édiyé bële ënkale obitakër ëng bërr elóɗ igélüm bële. Danaŋ bërr ilam édiyé bële ënkale obitakër ëng bërr ilam igélüm.
- ¹¹Elóɗ eɗ odüge sobe. Danaŋ han malóɗ manjëmbëk omëngé fitina le. Bëtëber bëŋ ce oyëmbe. Danaŋ ce mëfindé man yëñülük manjëmbëk ogéye han tëŋ han urün.
- ¹²Kono haŋ fayër otumu bungum pécéŋ le, ënmëndëke wün bëraya bëram ënmëntampén. Imbalingum ënmëndëne han makunaŋ man kënbarr Büsüwif ënkaraŋ gakayiti an Urün. Gëngër ɓamëndën, ënmënñawe ɓawo bëraya bëram een. Imbalingum ënmëndëne han kaso. Danaŋ ënmënñeye han bëlam ëng han bërr magaf ënmënñawe. Gungum pécéŋ ënmëndiye ɓawo bëraya bëram een.

- 13Watur enmëñjë enmëññawe üwum, ëengéye bëšede bëram. Gungum e ëenbipède bal bër emëññawe bële gindam eñ.
- 14Gungum e ëenkap komkom akëengeyidénür hébé gon ëenbiyaka oñ.
- 15No kidíma ëmmënbaraye gon ëenbiyaka oñ hara magelañ fado ariyé aróbün ar omëñkor mañop.
- 16Fado bal bürón bële ebepuwün bëlam bële magaf mónón mañ. Madék büsóre hañ bülóre hañ bubulu hañ bëyënda bürón. Büwum kidíma ebepuwün bëlam bële magaf mónón mañ. Wün bër talañ ënmëndame.
- 17Danañ bal bële pécéñ ënmënkoñe kongol eram lañ.
- 18Kono fado gëngër bamëndam, ëenlang tuñ bangaf ban Urün lañ eenebo.
- 19Ëenwakile noñ gungum. Ëenmuña. Gëngër ëcëñwakile gungum, ëenpeye ganamët an Urün añ. Danañ ëenwuréye gani.
- 20— Gëngër ëcëñbilu masordâs mañ kingiriñ ga hetakën ikón er Êrüsalem ed, ëenlang tuñ aték watur ënmulén ikón igum ed.
- 21Awa. Bër yó e han elóð er Êüdé ñüdük ëngür ñungum ënpang han mahóm. Bër yó e ikón er Êrüsalem lañ ñüdük ëncal ñungum ëngür. Danañ bër yó e pac pac ër ikón er Êrüsalem bakëbët mamaâs han ikón.
- 22Make mungum egé oméy' or bé BÛsüwif. Oméy' ówum alëka ñugëðékën büsükélün bër Urün bële gakayiti an Urün lañ le ogéye.
- 23Danañ bësówar bër bacëð bële ëng bër këbeyérün bëñjëso bële ëntampeye sobe dëróm. Danañ BÛsüwif bële pécéñ ëntampeye dëróm bawo Urün od obiméyë.
- 24Dëróm bër mëngé BÛsüwif bële ënbiðame Bër Êrüsalem bër talañ ëng madama mañ. Bër yó wok mëñbiðame ënbiñyéye han malóð mónóðbün ënbiði bühól büróbün. Danañ bër mënge BÛsüwif bële ëngéye bëlam bër ikón er Êrüsalem hañ oték watur haşabiko Urün od le.
- 25— Watu üwum ocale mëfindé mañ giñal lañ ëng fécéñ lañ ëng mahor lañ han tēj han urün. Han güð bal bër jamani bële ënyéñe sobe. Obemekëñaye makaşabi mañ faker şükëd ër enekér han géy' gang eyüñgélé mën man géy' mañ.
- 26Bal bër talañ ëncëse ginjéñ kongol ër binjidé ban gon egé elóð lañ bawo fado mahor mañ odüge.
- 27Watu üwum ënniluwe no ar şóluk han Urün géme hal gang emeñükütégu gacal lañ. Ëng fanga emeyögu. Oyögu oram od ako egé ngër gingub gaparame.
- 28Gëngër gungum atumu, ëenpëñüt magas mañ. Ëenkëñé han tēj bawo mangolëka Urün od omëñpeyën.

- ²⁹Ŷésü kobiféd sanda gen oyógu or ilam er Urün eñ. Kobere: — Ènñada wa gat an ganak añ èng bat bañëneñ.
- ³⁰Mayedi gèngèr ècènu bat bañ elète, kisañ kèènlàng iyi oša od atumu?
- ³¹Awa. Ngèr kak wo e ce gèngèr ècènu mèfindé man fèddèmèmèn mañ alapal mège, èènlàng tuñ ilam er Urün ed atówu.
- ³²Toña emèmènpéd, bal bër jóni bële mangènpat mašès hañ fayèr ogé gungum le.
- ³³Jamani èjo okecaye. Danañ urün or eenekèjéye od odó odètare kono mande mandam mañ mangowuc elód muk. Ogéye.
- ³⁴Èènbütélal kašabi. Kongeyidénür gen mapèla èng ošaḅ tuñ wala gen bopèr bon jamani èjo tuñ. Èng mage gungum ohe or emebutu od oyóguwe camcambèc hara mèènlàngayelañ.
- ³⁵Èng ibutuweme, mage gen wün tuñ emebutu. Gen bal bër jamani eñ pécèñ emebutu.
- ³⁶Lar èènyidénür gen bopèr bon jamani èjo boñ tuñ, èèncèla mašèla obutu oram od. Danañ kondak maḅak. Èènmagecèmba Urün od omènyèn fangar èènkoral mafeyal guññùla gon eyógu lañ. Èènmagecèmba Urün od ce akèmènsèfèl dér eenekal enóng indam no ar sòluk han Urün géme hal ñawuré lañ.
- ³⁷Dér yó dér Ŷésü mayè yéd koyè han kunañ èr Urün obikarañ bal bële kono or šambalkañ od mayè yéd koyè han ekóm er kènyó Olifiyé odák.
- ³⁸Kono èng awaca, maḅèt yéd kobèt Ŷésü han kunañ èr Urün. Gungum e bal bële mayè yéd kèneyè halañ holhol pñj ènmakèrné Ŷésü gang obikarañ gon owokarañ oñ.

Lük 22

- ¹Awa. Ofèla or èmburó or cémüt gon kèwugün od sumuk. Ofèla ówum or oyünüté or Urün yéd kèneyó ce.
- ²Awa. Ofèla ówum ga sumuk, bër gaf bër bèsüméd bër macadaha bële èng makaramoko man masariya man Urün mañ kènñanga gang e ènmaḅèk Ŷésü pur ènmaḅam hara bal bële mènlangèrayelañ bawo mèyèñ yékènbe bal bële. Gon yèñalkènbe oñ, gèngèr bamadèk Ŷésü, bal bële ènbikèlède ibüt iparame.
- ³Awa. Ñungum Satañ ar kènyó ce Ibilisa komèg or ar yéd kèneyó Ŷüdas. Ŷüdas awum Ŷüdas Isèkariyot yéd kènmayó ce. Awum ariyé ar bèdañal bër epóng bühi bër Ŷésü yéko.
- ⁴Gang mègekoma, Ŷüdas koyè. Kènšas èng bër gaf bër bèsüméd bër macadaha bële èng bër gaf bër kèšèla kunañ èr Urün bële gang e obekor mufuwün Ŷésü le.
- ⁵Gang hérkèn gon šasèko oñ, abelèngaléd sobe. Kènmare iyi ènmayène bingóti ban obipuwünal Ŷésü.

- ⁶Ŝüdas komañ. Daro kolapal mañanga gang e obekor mufuwün Ŝésü hara ñan mëngéyelañ gimug an bal gan yéd këmaketa Ŝésü lañ.
- ⁷Awa. Kësumu ohe or dër kënbedëng bëpe bën ënbilügal osó or ofëla or ëmburó ër cémüt gon këwugün od.
- ⁸Ŝésü kobidañal Piyer ëng Ŝañ. Kobere: — Èënyë. Èënlügé osó or ofëla or oyüñüté or Urün od.
- ⁹Kënmayaka. Kënmañün: — Ŝaa fërkëme beyë bilügé osó ówum?
- ¹⁰Awa. Ŝésü kobiyaka. Kobere: — Èng imëgeen ikón lañ, ëënpëde ašan ar dübük idé iparame er mëngé. Èënmadaya awum iyanga er yó mëgëko.
- ¹¹Gëngër ëcënmëg iyanga igum, ëënmade adém ar iyanga ale: «Karamoko le dõñólukëba bimiñün: Ŝaa e kunañ ër lar ebetó bé ëng karamoko üróbé le osó or oyüñüté or Urün od la?»
- ¹²Gëngër ëcënmañün ngër kak, omënpëñüne kunañ ëfaramë ër han tëñ gang yekënrëkën komkom. Kunañ üwum eeneýë mëlügé osó or oyüñüté or Urün od.
- ¹³Gang yëkën, kënsëk pécéñ ngër ga redëkobe le wo. Kënlügé osó or oyüñüté or Urün od.
- ¹⁴Awa. Gang sëkëk watur ŝimañ le, Ŝésü ëng bëdañal büróm bële këññëña osó lañ.
- ¹⁵Ga ñëñakën osó lañ Ŝésü kobere: — Anepëred sobe ëënetówe bang ëng wün osó or oyüñüté or Urün od odo fayër mitampe le.
- ¹⁶Gon fërdëkem oñ bawo gangam añ gañ emepédë masó osó or ofëla or oyüñüté or Urün jamani ëjo od. Èng atëk watur owolam Urün od jamani ëjo le, dëróm emebët masó osó od odo. Gon emetówal dëróm oñ bawo dëróm obekëñëla Urün od mafeyën bal büróm bële.
- ¹⁷Imbalingum Ŝésü komaf gëngoyf gëmbara ëñ. Komašëma Urün od. Daro kobere: — Èënkana gëngoyf gëño. Èëncab.
- ¹⁸No rek mangëmcañ ce gëngoyf ëñ gëñ hañ fayër ogé ilam er Urün ed jamani ëjo le. Èng agé, micabe ce.
- ¹⁹Imbalingum komaf ce ëmburó le. Komašëma Urün od. Daro kobigubürün. Kobeyën. Kobere: — Goño gimal gindam eñ e. Èëngedi ngër kak pur ëënegekuyütal no.
- ²⁰Imbalingum gang sókën hëñëlakën, kobeyën gëngoyf ëñ. Kobere: — Gëngoyf ëñ gëñ findër gipëd gangaša an Urün añ e. Gipëd gangaša gingum ogéye kongol ër mayël mandam man emëmëndëýün lañ.
- ²¹Kono ar enëmeyicé ale land üróbé loño wo ewo. Bang wo eene loñ or eenetówe loño.

- 22**Toña e no ar sòluk han Urün géme hal mecëse ngër ga haşabiko Urün od le kono Urün od omaméyë pas ar ebepuwün no awum.
- 23**Bëdajal bër Sêsü bële kënlapal mëñünür bën bën engede: land ër bé loo e ar ebepuwün awum?
- 24**Awa. Bëdajal bër Sêsü bële kënlapal mëdëcëdüür ënlang ar hókëbe bën pécéñ ale. Gungum e ar ebe ar gaf.
- 25**Sêsü kobyaka. Kobere: — Bëlam bër jamani bële kënbilamal bal büróbün bële ëng fanga. Danañ kënbere bër këbilamal büwum ënbegeyó bëbara büróbün.
- 26**Kono wün mañüdelañ ëendi ngër bën le. Ar Gaf arón ale ñüdük ogé ngër ahól arón.
- 27**Land ër ar ñëñak osó ale ëng ar emayën osó ale, land üróbün loo hókëma arleñ? Mayedi ar ñëñak osó ale hókëma ar emayën osó ale? Kono no land ürón ako eme ngër ahól.
- 28**— Ëcënebowe bang ëng wün gang emetampe.
- 29**Ngër gang sëbalkonem Baba ilam er Urün ed le, no ce ngër kak sëbalmëmën.
- 30**Kongol üwum eenetówe bang. Danañ bang eenecabe han ilam idam. Danañ bang eeneñëjaye han bangop ban bëlam ëënbiñaweye bañamb ban epóng biki ban Bër Isërayel ban.
- 31**Sêsü komare Simoñ Piyer: — Simoñ, Simoñ, ikérné: Ibilisa amacëmba Urün od omatëbütün omënlókól wuj ëng bëdajal bëram bële ëmba ëëndëte holare le oram lañ.
- 32**Kono ëmmicümbëñëd han Urün ebo gang holekëjem. Gëngër holare le abët ngër ga yék le, eyë ibibamb jomb bubulu bërleñ.
- 33**Piyer komayaka. Komare: — Ar Gaf, ëmmidayaye şan yó şaa ejeyë. Fado ogé babadënerëd han kaso, fado ogé babadam ëng wuj.
- 34**Sêsü komayaka. Komare: — Piyer, no rekëme: daro kidíma hañ fayër opér icér ican ed le, ëñjiyaëtaye bingut batas, edeye iyi mëñjilangelañ.
- 35**Imbalingum Sêsü kobere bëdajal büróm bële: — Gon dajalmëmën ëënyë han jamani cémüt bingóti, cémüt ganëp, cémüt bipëd oñ, lañ de gon hëyaldëkëmën ga yékëen ngër kak le? Këmayaka. Këmare: — Magelañ yó gon hëyaldëkëba.
- 36**Awa. Nungum Sêsü kobere: — Awa. Jóni ar yó müdëk bingóti opëraya. Danañ ar yó müdëk ganëp obahaya. Awa. Ce ar yó wok mamüdéye dama, apëca oyicé gangaba gindóm añ oyical dama ër omüdé.
- 37**Bawo ako remëmën, añüd bër ibüt bëram bële ënnidi gon şalëk gakayiti an Urün lañ ënnidiye oñ. Ako rekën : Bamañada ngër ewo amekën. Gungum e pécéñ gon ñugëkën gakayiti an Urün lañ iyi ënnidiye oñ iyi ënnidiye pécéñ.

- 38 Bédanjal bër Sésü bële kënmayaka. Kënmare: — Ar Gaf, kandoŋ e madama müki. Kobiyaka. Kobere: — Góŋ e mungum.
- 39 Awa. Ngër ga yéd kodi le, Sésü koŋal ikón laŋ. Koyé han ekóm er Olifiyé. Bëraya büróm bële kënmaraya.
- 40 Ga sëmken, kobere: — Eënmacëmba Urün of hara Ibilisa akomënlókól ëmba ëëndëte holare le oram laŋ.
- 41 Ga sësünkobe ngër kak, korešëta ipa dešët. Košütën madëkëla maŋ. Daro komalapal mašëmba Urün of.
- 42 Ogede: — Baba ëng imaŋ, edët tampere ëjo oram laŋ. Kono ëmmecëmba ogé gon fërkëme wuj oŋ hara mage gon fërkem no oŋ.
- [43 Nungum adanjal ar Urün ariyé komašañëta pur omašamb jomb.
- 44 Awa. Kašabi ër Sésü le këmekëna. Komašamb mašëmba Urün of sobe. Nungum bëluwas büróm bële ako mëndërdëk ngër eyat mayël elód laŋ.]
- 45 Sésü gang šëmbakoma Urün of hëñëlako, kohal. Kobët han yékën bëraya büróm. Kobesëk gang dakëkën gokëd. Bawo makašabi mómódöbün maŋ amekëna, gungum ridëk haŋ sókërayakën.
- 46 Sésü kobilëgët. Kobere: — Kondak déy. Eënkäl eënmacëmba Urün of omënbara gëngër Ibilisa amënlókól ëëndët holare le oram laŋ.
- 47 Awa. Sésü ëng bëraya büróm bële gang wokën gang enecas, kënbilugu gimug an bal aŋ gang enbeyögulalu. Šüdas araya ariyé ar bëraya bër epóng bühi bër Sésü ale dngunudëkëbe. Ga sumulukënbe Sésü ëng bëraya büróm bële, wum Šüdas komasana Sésü. Komašëma ëng osëbün of.
- 48 Kono Sésü komare: — Šüdas, anikišañä bawo ëng osëma or karamoko ejëbepuwün no ar šóluk han Urün géme hal.
- 49 Bëraya bër Sésü bële ga langëkën gon fërkëbe bër yöguk ëng Šüdas bële oŋ, kënmañün Sésü. Kënmare: — Ar Gaf, bišitaŋdi ëng madama maŋ?
- 50 Kisaŋ ariyé aróbün komad dama le. Komasaŋ ahól ar ar gaf ar bësümëd bër macadaha ale. Korang ganëf gató aŋ mot.
- 51 Kono Sésü kobere: — Eëntëb kak. Kisaŋ Sésü kobaka ganëf an ahól ar gaf ar bësümëd awum aŋ. Kofakën ganëf aŋ.
- 52 Awa. Daro kobere bër yöguk eënmadëk bële gungum e bër gaf bër bësümëd bër macadaha bële ëng bër gaf bër kësëla kunaŋ ër Urün bële ëng büfüšën bër Bësüwif bële. — Bawo bóyé le müdëgukëen madama ëng bot ngër eme ar ibüt ar alam aróbé?

- 53 Make mañ mañ pécéñ bang yéyekéene han kunañ ér Urün. Ènnedèkèdo yék kono mënnedèkelañ ñungum. Kono èng ilu daro ga yógukèenem madèk le, atèk watur ènnedèk le e bawo watur fangar biññùla le atèk le e.
- 54 Awa. La bèsèla bër kunañ ér Urün bële kënmadèk Êsüsü. Kënmañé han iyanga er ar gaf ar bèsüméd bër macadaha ale. Piyer maraya yékobe ginadèb Êsüsü èng bër müdédèkèma bële.
- 55 Ñukudó la wo fètèndèkèn land ér iyanga igum. Awa. Piyer koyé. Koñëña ñukudó ñungum èngeyësa èng büyéllum.
- 56 Awa. Ahól asówar ariyé komalu wum Piyer ga ñëñako owoyësa. Awa. Ga lukoma, komañadà. Daro kore: — Aşan ar ñëñak ajo ce bang yékèn èng Êsüsü.
- 57 Kono Piyer koyà. Kore: — Ó ó. No mammalangelañ ajo.
- 58 Ga lèkak ce şigé, ayélum ce komalu. Komare: — Wuj ce ariyé ar bëraya büróm ej. Kono Piyer komayaka ce aşan awum èng fanga. Komare: — Ó ó. No mage araya aróm eme.
- 59 Ga lèkak tuñ şigé, ayélum ce koşas tak tak. Kore: — Münéd e. Ajo èng wum yédèkèn. Mayedi ècènkér ngèr ar şalèk han elód er Galilé owocas?
- 60 Kono Piyer komayaka. Komare: — No piñ mammalangelañ ar ejede ajo. Gang şasèko tuñ gungum, kisañ icér ican ed kofér.
- 61 Ar Gaf ale Êsüsü kohódañëta. Komañadà Piyer. Kisañ Piyer kohuyüt gon redèkoma oñ: «Daro şambalkañ hañ fayèr opér icér ican ed le, èñjiyaètaye bingut batas.»
- 62 Ga huyütèko tuñ gungum, koşal han pac. Ogecap sobe.
- 63 Bal bër yékèma maşëla Êsüsü bële kënmalapal madës. Daro ènmagelëf.
- 64 Kënmasün ginjüm añ iyi akobilu. Daro ènmageñün: — Ibapéd wa ar lèfèkème ale.
- 65 Imbalingum ènmagecér tuñ.
- 66 Ipahal ed gang wacak, büfüşén bër Büşuwif bële, bër gaf bër bèsüméd bër macadaha bële èng makaramoko man masariya man Urün mañ kënbar. Kënmañé Êsüsü halañ. Ènmagede.
- 67 Kënmare: — Ibapéd. Wuj de Ar Dóñóluko Urün ale? Êsüsü kobiyaka. Kobere: — Fado gèngèr èmmènpéd, mangèennehole.
- 68 Danañ gèngèr èmmèññün ce jiñ mangèënniyaka.
- 69 Kono mangolëka èñniluwe no ar sóluk han Urün géme hal ga ñëñame eñüt etó er Urün or fangak.
- 70 Pécéñ kënyaka gangam giyé. Kënmañün: — Gungum e iyi wuj ñañëso ñan Urün ej? Kobiyaka. Kobere: — Kak rekèen.

⁷¹Imbalingum kènre: — Êcènmakérđi? Amekèn uyat or Urün od. Fado gèngèr mèenmañangayeyelañ ar šede ayélüm. Êcènikéréde bèmèš üróm lañ kidima ngèr ga reko iyi Urün ewo le.

Lük 23

¹Bèñawe bër Šésü bële kènhal pécéñ. Kènmañé Šésü han alam ar Bër Rom ènmayó Pilat.

²Ga sèmkèn, kènmalapal mēfēđ Pilat gon mekènko Šésü oñ. Engede: — Ašan ajo ako sèkēbema gang obepang bal büróbé bële bon mage gang obede iyi bakēyobe šagale le han alam. Edeyewo ce iyi wum kidima Ar Dónóluko Urün ewo. Danañ ce ade iyi alam ar Būsüwif ewo.

³Awa. Pilat komañün Šésü. Komare: — Wuj, alam ar Būsüwif dej? Šésü komayaka. Komare: — Kak rekěj.

⁴Imbalingum Pilat kobišēsün bër gaf bër bēsümēđ bër macadāha bële èng gimug an bal añ. Kobere: — Magelañ emekèn er lume er mekènko ašan ajo hañ èmmañawe mede iyi amekèn.

⁵Kono pécéñ kēnbamb mañer. Engede: — Amekèn ewo. Èng karañ üróm le obedübürēđ bal bële ènkāl ibüt lañ. Han elóđ er Galilé sókólukobe maharañ. Koyógu gan elóđ er Šüdé añ. Kohucégu hañ sèmkō loño.

⁶Pilat gang hérkobe gang enecas iyi han elóđ er Galilé šóluko Šésü, kobiñün. Kobere: — Ašan ajo han elóđ er Galiléđi diko?

⁷Kènmayaka. Kènmare: — Éyi. Han Galilé diko. Pilat kobere ènmañé han Érod bawo wum Érod yék alam ar han elóđ igum ale. Nñungum noñ han ikón er Šérüsalem wo yédēko.

⁸Ga sümēdkènma Šésü han Érod, Érod amalēngalēđ sobe bawo kabiriñ alēka fērdékēma omalu le. Akérēđ gindóm eñ kono mamañakēdeleñ mulu. Danañ amapērēđ omalu Šésü gang owodi bon hišañak boñ.

⁹Ga lukoma Érod, amañünēđ Šésü bon mēñün sobe kono èng góyé magelañ gon yakadēkoma.

¹⁰Bër gaf bër bēsümēđ bër macadāha bële èng makaramoko man masariya man Urün mañ la wo yékèn la èngecas èng fanga gon mekènko wum Šésü oñ.

¹¹Érod èng masordāš mónóm mañ ako yékènma mañadā ngèr mage hal ewo. Madēs yékènma Šésü. Daro kènmađ kènmađen ginjüm ganjekēla gan ngèr alam pur ènmađēšal. Daro kènmabüted han Pilat.

¹²Awa. Alēka Érod èng Pilat bër ibüt yédük kono dēróm abipēdeđ. Kèngé eyendar lañ.

- 13**Ga бүтөдкөнма Шэсү хан Пилат, Пилат кобибар бэр гав бэр бэсүмөд бэр мацадaha бөле өнг бүүфүсөн бэр икөн бөле өнг бэр икөн бөле.
- 14**Gang barkән, kobere: — Ёцәнманюу асан ajo лоно. Ёцәннеде iyi бал бэр икөн бөле owopang өнди bon mage. Јони ноҗ өммаһүн үөнгөн үрөн kono мамлуwелаҗ gon mekәнko нгөр gang rekөөн iyi amekән le.
- 15**Ёрод ce maluwелаҗ emekән er mekәнko бawo amabutоду һандам. Gungum e асан ajo magелаҗ gon mekәнko һаҗ өнмадам мадам.
- 16**Јони өмbedeye өнmalөф malөф. Kenaҗ өмmatөбүт.
- [**17**Awa. Ofөla or oyүнүтө or Urүн kala аһүд Пилат omatөбүт ar kaso ariyө. Gungum redөko wum Пилат iyi omatөбүт wum Шэсү]
- 18**kono бал бөле пөцөҗ мөнманҗелаҗ. Көнlapal маҗер. Ёнгөде: — Imadam асан ajo madam. Бө ibatөбүтүн Barabas.
- 19**Barabas wum хан kaso дөндөкөн kongol өр ibүт er бэр икөн өнг idam er бал лаҗ.
- 20**Bawo Пилат мамapөрдөлаҗ omadam Шэсү, kobөбөт ce. Kobiһүн gimug an бал аҗ өмба omatөбүт Шэсү.
- 21**Көнҗер ce sobe. Ёнгөде: — Imaping os or лөмбөнд лаҗ. Imaping os or лөмбөнд лаҗ.
- 22**Пилат kobөт. Коһас gatasөн. Kobere: — Emeken er graki mekәнko? No мамлуwелаҗ emekән er mekәнko һаҗ өммадам мадам. Јони өмbedeye өнmalөф malөф kenaҗ өмmatөбүт.
- 23**Kono gimug an бал аҗ көнbamb ce маҗер pas. Ёнгөде iyi omaping os or лөмбөнд лаҗ. Faker gon үөмбөк маҗер мөндөбүн маҗ,
- 24**Пилат kohap odi gon rekәнma оҗ.
- 25**Komasөбүт Barabas wum ar дөнкөн kaso kongol өр ibүт өнг idam er бал хан икөн лаҗ нгөр gang rekәнma odi le. Gang сөбүтөкома Barabas, kobifuwүн Шэсү iyi өнmapping os or лөмбөнд лаҗ.
- 26**Gang enmaҗө Шэсү pur өнmapping le, көнфөд асан ayөлүм gang owocолу хан ufat. Асан awum Simoҗ үөд көнmayо. Хан икөн er Siren didөko. Ga фөдөкөн, masordаһ маҗ көнмадөк асан awum. Көнмадamb os or лөмбөнд or өнmappingal Шэсү od. Daro komaraya. Ёнгеүө.
- 27**Bал бэр икөн бөүөмбөк maraya үөкөнbe gang enmaҗө masordаһ маҗ pur өнmapping le. La wo үөкөн ce бөсөwar бэр үөкөbe maraya gang өнмадөд Шэсү gang өнөcap gen gon өнmadi оҗ.
- 28**Шэсү kohодөһөтө. Kobiһada бөсөwar бүүwum. Kobere: — Wүн бөсөwar бэр Шөрусалөм, konsoro maһap gen no өҗ. Lar өөncap gen гав өрам la, өөncap gen magaf мөндөн өҗ өнг gen бөһөсө бүүдөн өҗ бawo өөнтampeye дөү.

- ²⁹Tampere ěfarama oměngé haŋ ěěnde: «Ñělěnga laŋ enegé bėsówar bėr mēnbecotelaŋ bēŋěso šako ěnbiyėrūn bėle.»
- ³⁰Faker gon enetampe tuŋ bal bėle ěngecėsūn mahóm maŋ. ěngede: «Ibadótal becės.» Danaŋ ce ěngecėsūne ce mahomėt maŋ. ěngede: «Ibabul wa becės.»
- ³¹Tampere ěr wūn le okówe pit tampere ěram le. Ako e ngėr sanda ūrón le iyi gėngėr bal bėle badiyal gungum os ošėka od, mangokódi gon enediyał os or yėrėk od? Gungum e gėngėr banidi guŋūŋūla no ar cūp, wūn alo? Mangėnmėnkódi mėri guŋūŋūla?
- ³²La wo yėkėnbe ce mēŋé bėmekėn būhi bang ěng Šėsŭ. Bŭwum ce ěnbiping taw ěng Šėsŭ yėkėnbe mēŋé.
- ³³Gang sėmkėn lar kėnyó “hekėd » la, masordáš maŋ kėnmafing Šėsŭ os or lėmbėnd laŋ ŋanand ŋungum. Daro kėnbifing ce bėr būhi bėrleŋ mat man lėmbėnd mŭki ajo šató ěr Šėsŭ ajo šamay ěr Šėsŭ.
- ³⁴Awa. Imbalingum Šėsŭ komare Urŭn od: — Baba, ibitėbŭn hake bėr fingėkem bėjo bawo mēnlangelaŋ gon enedi oŋ. Masordáš maŋ kėnmađ binjŭm ban Šėsŭ baŋ. Kėnlókól gon ěnlangal ar emad binjŭm bingum ale. Ga langėkėn, ar kala komad.
- ³⁵Bal bėle la wo haldėkėn gang enbeŋada. Bėr gaf bėr Bŭšŭwif bėle madėš yėkėnma Šėsŭ. ěngede: — Abepeyėn bal bŭyėlŭm. Jóni gėngėr Ar Dónóluko Urŭn ar salako Urŭn ale kidima ewo, opeyėnaya wo ce ěng gindóm.
- ³⁶Masordáš maŋ ce madėš yėkėnma. Danaŋ ěnmagetana. Daro ěnmageyėn gėngoyf gėŋama ěŋ iyi ocab.
- ³⁷ěnmage: — Gėngėr alam ar Bŭšŭwif kidima ej, edėcaya wo gaf ūrój le.
- ³⁸Tėŋ ěr gaf ūróm la wo ŋugėđėkėn. Kėnre: «Ajo alam ar Bŭšŭwif ewo.» Fayėr hėnŭtėkėn os or lėmbėnd od le fingėđėkėn gakayiti gingum la.
- ³⁹Ariyė ar bėr fingėđėkėnbe taw ale komalapal mėšėr Šėsŭ. Omagede: — ěmba mage Ar Dónóluko Urŭn ale ej rekėj. Epeyėn wo gaf ūrój le. Kenaŋ ibapeyėn ce bė.
- ⁴⁰Kono arleŋ komalėp. Komare: — He! Wuj mimageyėŋlaŋdi Urŭn od fado gang ej ecės laŋ đup?
- ⁴¹Bė ěng ilu gang enbacot mėmėy, jiŋ mėkŭnŭnekėjėbe. Danaŋ aŋŭđ ěnbamėy. Kono wum magelaŋ guŋūŋūla gon riko haŋ ěnmamėy mėmėy. Imbalingum kosėnd. Komare Šėsŭ: — Šėsŭ, konjihuyėlal dáy gėngėr igė alam.
- ⁴³Šėsŭ komayaka. Komare: — Toŋa ememepėđ, daro kidima igėyeye bang han ŋělěnga ěng no.
- ⁴⁴⁻⁴⁵Fayida ŋungum giŋal en gaf yėđŭk. Elód ed pėcėŋ kėmŭđmŭđė bawo giŋal eŋ magėyelaŋ muwuđ. Imŭđ igum sobe lėkadėk haŋ sėkėk salifana le. Ginjŭm an haŋđėkėn han kunaŋ ěr Urŭn aŋ kėšėk land kabiriŋ han tėŋ haŋ han gŭđ.

- 46Ñungum ñerdëko Êsü pas. Komare Urün od: — Baba, mepër genjëm gindam eñ bangaf bindó j lañ. Gang êsasëko tuñ ngër kak le, kisañ kolëm.
- 47Ar gaf ar masordâs ale ga luko tuñ gungum, kisañ komalapal mëbéy' Urün od. Ogede: — Aşan ajo ar cüp kidima yéko.
- 48Bër yédëk ënmañada bële pécéñ balud gon yékëma la oñ. Ar kala gang owobët şondóbün, amatowëléd han jomb ganamët an gon lukën yédëkëma Êsü oñ.
- 49Bëyëndam bër Êsü ëng bësówar bër réyégudëkëma kabiriñ han elód er Galilé bële la wo haldëkën deşët gang enmañada Êsü ngër gang yédëkëma le.
- 50-51La wo yéko aşan ënmayó Êsof. Han ikón er kënyó Arimaté şoluduko han elód er Êüdé. Aşan awum ar cüp yék. Danañ acëlad'oyógu or ilam er Urün ed. Wum ce ar gaf ar bër këbiñawe Bûşuwif yéko kono matawedëlañ dër ridëkënma Êsü bërleñ.
- 52Êsof üwum kohal. Koyé han Pilat. Komañün ëmba omatëbütün gimal en Êsü eñ oyekën. Pilat komañ.
- 53Êsof koyé. Korişéd gimal en Êsü eñ os or lëmbënd lañ. Komad'kasanké le. Koşañ gimal eñ. Daro koyé. Kodën gimal en Êsü eñ gambenen gan lacëkën komkom ngër gitimba lañ. Kodën la gimal en Êsü eñ. Gambenen gungum lar mëñnakëdëlañ mafër oyeñ or hal la yédük.
- 54Déróm dër ohe or kënyekënar komkom Bûşuwif fayër otëk ohe or kënşata bën od yédük. Şigé wodëk otëk watur ëncata Bûşuwif bële le.
- 55Bësówar bër réyégudëkëma Êsü kabiriñ han elód er Galilé bële bayéd'ëng Êsof han gambenen. Kënñada ngër gang yekëndëko Êsof gimal en Êsü eñ le.
- 56Ga lukën, kënbët han mayanga. Kënyekënër móg mañ ëng bukafa bon ënlümal gimal en Êsü boñ. Kono bawo ohe or kënşata Bûşuwif od dëróm sakaldëk, këñşëla wey'okucé loho üwum ngër gang şaldëk sariya ër Moyis lañ le pur ënlümal gimal en wum Êsü eñ.

Lük 24

- 1Dér anapas holhol püñ, bësówar bële kënşoma han gambenen. Kënñeyé móg mañ ëng bokafa bon yekëñerdëkën boñ.
- 2Ga yékën, kënsëk gangañ gan bañaldëkën ñakan ñan gambenen ñañ gang hüdümuték.
- 3Awa. Kënmëg. Kënlókól kono mëntëkelañ gimal en Ar Gaf ale Êsü eñ.
- 4Bësówar bële gang eneyidënür gungum, kisañ bëşan bër dënak binjüm biñëga bühi këñhal dup üróbün. Bëşan büwum bëdëñal bër Urün yédëkën.

- ⁵Awa. Bësówar bële kënyéñ. Kënrün mërün. Ñungum bësan büwum kënbîsësün bësówar bële. Kënbere: — Bawo bóyé le eenmañanga land ér bëšësëk ar wurék ale? Mañüdelañ bawo
- ⁶magelañ loño. Abët akal ecës lañ. Eënkuyüt wa gon redëkomën han elód er Galilé watur wurédëko le
- ⁷iyi añüd wum ar sòluk han Urün géko hal iyi opëra bangaf ßan bëmekën lañ, ënmaping os or lëmbënd lañ ocës. Kono dër ohe osasën okale owuré. Kak redëkomën komkom.
- ⁸Awa. Ñungum kënhuyüt kisañ ngër ga redëkobe Sësü le.
- ⁹Kënşal kisañ. Kënyé. Kënbifëd bëdñal bër epóng ariyé bële ëng bal bër yék la bële pécéñ.
- ¹⁰Bësówar bër yédëk han gambenen bële gon yékën Mari ér şalëk şan ikón er Magëdala ëng Şen ëng Mari lüm ar Şak ëng bësówar bërleñ. Bësówar büwum kënbîbütelén bëdñal bër Sësü bële gon lukën oñ
- ¹¹kono bëdñal büwum mënholedelañ gon fëdkënbe bësówar oñ. Kënre bongaf tuñ e.
- ¹²Kono imbalingum Piyer kohal. Kogür han gambenen. Koyüké kono kosëk kasanké le mól han biliñ. Amakişañad sobe. Kohal. Kobët han iyanga gang owoyidénür gen gon hişañak eñ.
- ¹³Déróm kidima bëraya bër Sësü bühi kënhal mayé han ikón er kënyó Emayüs. Land er ikón igum ëng ikón er Şérüsalem mëkiló epóng üriyé yédük.
- ¹⁴Gang eneyé, ëngecasaya gen bon hucédük make mungum han Şérüsalem boñ.
- ¹⁵Gang enecasaya, kobişalal beñët Sësü. Eñgeyé bang ëng wum. Mulu yékënma kono la wo e gon hadëdëkébe ënmakuyütal oñ.
- ¹⁷Awa. Sësü kobiñün. Kobere: — Gen bóyé le eenecasaya wa wün gang eeneyé grako?
- ¹⁸Awa. Ga ñünkobe kak, kënhal ar kala jókëter gang sébük igas ed. Ariyé ale ënmayó Këléyopas komayaka. Komare: — Land ér bëdñar bër yöguk han Şérüsalem, wuj mól tuñdi wok milangelañ gon hucék make mañ mañ han Şérüsalem oñ? Sësü kobiñün. Kobere:
- ¹⁹— Got gondani hucék gungum? Kënmayaka. Kënmare: — Gon yékëma Sësü ér şan Nasaret oñdi wok milangelañ? Sësü üwum asükélün ar Urün yék. Danañ akorëd maharañ balënga. Danañ amüdcëd fangar odiyal bon hişañak le. Danañ amüdcëd fangar ocal balënga. Urün od ëng bal bële abelëngalëd gindóm eñ.
- ²⁰⁻²¹Bé ako yidëdëbe ëmba wum obadëte bé Bër Isërayel tampere lañ, mandëk mage kak yék. Bër gaf bër bësümëd bër macadaha bële ëng bëlam bürobé bële bamapër

bangaf ban bünñüla laṅ. Bamadək pur enmadam. Danaṅ bamaping os or lembënd laṅ. Bamadam. Daro e make matas loṅ ɛng gon hucék gungum oṅ.

²²Danaṅ bésówar büyéllum bër ebe gingór giyé bële babapéd gon hişaṅak. Daro holhol pün bacomad han gambenen gindóm

²³kono mëntekelaṅ oyeṅ óróm od. Babutud. Kënbaféd kak le. Kënbare iyi bédanjal bër Urün büyéllum şaṅetakobe, babede iyi Şésü akal abèt muwuré le.

²⁴Bër ebe gingór giyé büyéllum ce bayéd han gambenen. Kënlukulu. Kënsék ngër ga şasékën bésówar bële le wo yédük. Kono wum Şésü kidima mënmaluwelaṅ.

²⁵Ñungum yakadəkobe Şésü. Kobere: — Wün bër makaşabi cémüt bëjo. Mëenyandëyandëlaṅ mahole gon fëdkënmën büsükélün bër Urün oṅ.

²⁶Ëmba mayedi bacaséd iyi añüd Ar Dóṅóluko Urün ale otampe ngër ga sampeko le haṅ fayër obèt mëmëg han ilam idóm le?

²⁷Imbalingum kobiféd bon ñugédékën büsükélün bër Urün ganamët an wum boṅ pécéṅ. Kobisakal wey mēféd bon ñugédékën büsükélün bër Urün bakayiti ban Moyis boṅ. Imbalingum kobifütütürün ce bon ñugédékën bakayiti ban büsükélün bër Urün boṅ.

²⁸Gang sëmken bamef ban ikón er yékën maye laṅ, Şésü kori ngër owokucé muhucé

²⁹kono bëraya büróm bër yékën maye bang bële këmahot. Kënmare: — Èeneboye loṅ wo. Mangolëka omüd. Awa. Şésü komaṅ enbo la. Kënmëg han ikón.

³⁰Gang enetó, Şésü komad ëmburó le. Komabëy Urün od. Daro kobigubürün. Kobeyën.

³¹Kisaṅ makaşabi mónóbüün maṅ këbaṅëta. Kënmahuyüt Şésü kono kisaṅ ñungum Şésü këmalëm yët.

³²Kënlapal maşas bën bën. Èngede: — Mayedi abalëngaléd déy gon yéd kobapütütürün gen bon ñügékën büsükélün bër Urün boṅ?

³³Kisaṅ kënhäl. Kënbët han Şérüsalem. Kënsëm. Kënbesék bëraya bër epóng ariyé bële ga barkën ɛng bal bër yéd këmadayara Şésü bële.

³⁴Ga sëmken, bëraya bër bardék büwum kënbere: — Toña e Ar Gaf ale Şésü abèt akal bawo fado Simoṅ kidima lukëma.

³⁵Bën ce kënbiféd gon yékëbe gangam oṅ ɛng watur huyütékënma Şésü watur gubürko ëmburó le.

³⁶Bëraya bër Şésü bële gang wokën ecas ngër gang lukënma Şésü le, kobişaṅëta wum Şésü. Kohal land üróbün. Kobere: — Jam le ogédo óróṅ laṅ.

³⁷Gang lukënma ngër kak, kënyëṅ sobe bawo ako yidédékën ëmba ayüd e.

- 38**Kono $\hat{S}$ ésü kobere: — Bawo bóyé le mekenakēmēn makašabi maṅ? Mañüdelan omēnmekēna. Bawo bóyé le emēnṅopēr han makašabi? Gungum ce mañüdelan omēnṅopēr.
- 39**Ēēnṅada wa. Kandonṅ e bon fingēdēkēmēn mañüt laṅ ḅng masapar laṅ boṅ. No kidīma e. Ēēnnelókól mabaka pur ēēnlang mage ayüď eme bawo ayüď mamüďeyelan gimal šako ebey. No noṅ ngēr gang eennēmelu le ḅng gimal ak wo eme.
- 40**Gang šēsünkobe ngēr kak le, kobifēnün mañüt maṅ ḅng masapar maṅ
- 41**kono $\hat{S}$ ésü aluď iyi ñēlēnga ñaṅ ayēmb óróbün laṅ le. Danaṅ abikišaṅa haṅ iyi mangēnyand mahole le. Gungum ñünkobe. Kobere: — Ēcēnmüďēdi loṅo gon metó?
- 42**Awa. Kēnmayēn ñakotel ñan ikal ibüďké.
- 43**Komaď ñakotel ñan ikal igum ñaṅ. Koyák yēngēn üróbün.
- 44**Imbalingum kobere: — Goṅo fēďdēmēmēn ñan yēďeyekēne bang laṅ. Ēmmēndēď ogēye pécēṅ gaf ēram laṅ ngēr gang ñugēďkēn masariya man Moyis laṅ ḅng bakayiti ban ñugēďkēn büsükélün bēr Urün laṅ ḅng mulu man lēcēďēko Dafid maṅ.
- 45**Imbalingum kobibēṅütün makašabi maṅ. Kēnhor mafame bon ñugēďkēn gakayiti an Urün laṅ boṅ pécēṅ.
- 46**Awa. Imbalingum $\hat{S}$ ésü kobere: — Kandonṅ e ngēr gang ñugēďkēn le. Bañugēď iyi Ar Dónóluko Urün ale ñüďük otampe haṅ ocēs, obēt okal ecēs laṅ dēr ohe osasēn.
- 47**Danaṅ añüď ēēnyē ēēnḅipēďüré bal bēr jamani bēle gindéy en Urün eṅ uyat oram laṅ. Han ikón er Šérüsalem eenbetakal maharaṅ bal bēle gindéy en Urün eṅ. Gungum e ēēnbede bal bēle ēnlēmbēt makašabi maṅ. Gēngēr balēmbēt makašabi maṅ, Urün oď obitēbüne hake biññüla bindóbüñ beṅ.
- 48**Wün ēcēngé bēšede bēram bawo ēcēnlu pécēṅ ngēr ga hucēďük le.
- 49**No kidīma midiye haṅ Genjēm en Urün eṅ oyōgu oďi órón laṅ. Genjēm gungum rekonem Baba ēmmēnyünélu kono ēēnbo ikón laṅ loṅo haṅ oyōgu. Ēng ayōgu, oďiye órón laṅ. Danaṅ omēnpangane.
- 50**Imbalingum $\hat{S}$ ésü kobelēcēr bēraya bürom bēle dešēt ēr ikón makar šan Bétani le. Ga sēmkēn koy lar hašabidēko la, kohal. Koyél mañüt maṅ. Kobiduwén duwa ēyekēla le.
- 51**Ñan obiduwén ñungum, $\hat{S}$ ésü kobisēbüte. Kodēn han urün.
- 52**Gang dēnko han urün, kēnmaḅēy ngēr gang kēnmaḅēy Urün oď le. Imbalingum kēnbēt han ikón er Šérüsalem gang lēngalkēbe sobe han makašabi móndóbün.
- 53**Ñungum dēr kala tuṅ yēď kēnebar han kunaṅ ēr Urün ēnmaḅēyál Urün oď.

Ŝaŋ

Ŝaŋ 1

- ¹⁻²Fayër lécëko Urün of jamani le, la wo yédëko Ar kënyó Gindéy' en Urün ale. Èng Urün of yékën ßang. Danaŋ wum Urün wo yéko ce.
- ³Urün of adi haŋ ar kënyó Gindéy' en Urün ale aléc pécéŋ bon lécëko ßoŋ. Pécéŋ lécëko. Danaŋ maboyelaŋ gon maléce.
- ⁴Wum e ar këbiwurnén ßal ale. Bawo abiwurnén, gungum horkén mafame toña èr Urün le.
- ⁵Danaŋ wum e ar këbiwuß ßal bër imüdf laŋ bële, kono bër imüdf büwum noŋ mënmalangelaŋ wum.
- ⁶Awa. La wo yéko ašan ènmayó Ŝaŋ. Ŝaŋ üwum Urün of dóŋóludëkëma
- ⁷pur obegepëdf ßal bële gen ar këbiwuß ßal awum eŋ. Gungum e ar kala okér gen wum eŋ. Danaŋ omahole. Gungum yóguđuko wum Ŝaŋ
- ⁸kono Ŝaŋ kidíma mage ar këbiwuß ßal yédëko. Obipëdf ßal bële gen ar këbiwuß ßal ale eŋ tuŋ yóguđuko.
- ⁹Ar këbiwuß ßal kidíma ale wum e ar kënyó Gindéy' en Urün ale ce. Han ßal bër jamani yóguđuko obiwuß pécéŋ pur ènlang toña èr Urün le.
- ¹⁰Ar kënyó Gindéy' en Urün ale ayógu jamani èjo. Jamani üwum Urün of sëbaldëkëma oléc. Jamani laŋ yédëko kono ßal bër jamani bële mënmalangëdfelaŋ.
- ¹¹Awa. Koyè ce han elódf idóm kono bër elódf idóm bële mënmaholedëlaŋ.
- ¹²Kono bër yó holekëma, büwum amaŋ èngé bëŋëso bën Urün bëŋ.
- ¹³Graki yédük edëm idóbün ed? Edëm er bëŋëso büngum edf mage ngër gang kënberëm bësówar bële bëŋëso bëŋ le e. Bëŋëso bën rëmkën bësówar bëŋ bëŋëso bën ßal tuŋ en. Kono edëm er bëŋëso bën Urün edf, Urün of kidíma rëmkëbe. Gungum gékën bëŋëso bën Urün.
- ¹⁴Awa. Ar kënyó Gindéy' en Urün ale kogé hal. Kodi land èr bé ßal. Wum ñaŋëso ñan mól ñan Urün Asüm ale ñaŋ yéko. Këbilu ßug yararko le. Gon horbe mare iyi ayarar oŋ bawo abadin ßonjekëla bon mabañüde ßoŋ. Danaŋ toña tuŋ fëdkoba gen Urün eŋ.
- ¹⁵Gen wum eŋ yéko maŝas Ŝaŋ toña le. Mare yédf kobere ßal bële: — Awum e ar redëmëmën oyóguwe ale. No harkëma gandëma laŋ kono anikó sobe bawo agëdf han ewo Urün fayër rëmkënem no le.
- ¹⁶Gonjekëla gon rinkoba oŋ abaŋanfa bé pécéŋ. Danaŋ mage büyé tuŋ rinkoba gonjekëla gungum. Bingut bingut rinkoba.

- 17** Moyis yëndeko Urün od masariya man Urün mañ pur obeyen Bër Isërayel bële. Kono Sésü Krist wum fëdkëba şug ŋalkoba Urün od le. Danañ abapëd toña er Urün le.
- 18** Magelañ hal ar lukëma Urün od kono ñañeso ñan Urün ñan ñiyé ñañ adi hañ ecënmalange. Ñañeso ñungum Urün kidîma yéko. Danañ eyëdar lañ en ëng Asüm ale Urün.
- 19** Bëlam bër Bûşuwif bër e şan ikón er Şërüsalem bële kënbiđañal bësümëd bër macadaha bële ëng bër këbibara bësümëd bër macadaha bële bër kënyó bër Léfi bële han Şañ. Gon dañaldëkënbe oñ ënyé ënlunguralu ar e Şañ ale. Gang sëmken, kënmañün Şañ ëmba Ar Dóñóluko Urün ale ewo.
- 20** Şañ kobiyaka parakët. Mabeyomelañ jiñ yó jiñ ganamët gingum. Kobere: — Mage Ar Dóñóluko Urün ale eme.
- 21** Kënmañün ce: — Awa. Ëng mage Ar Dóñóluko Urün ale ej, ar şaa ej? Ëmba Éli asükélün ar Urün ale dej? Şañ kobere: — Ó ó. Mage Éli eme. Kënmañün: — Awa. Ëmba asükélün ar redëko Urün oyóguwe ale dej? Şañ kobiyaka. Kobere: — Ó ó. Mage awum eme.
- 22** Awa. Kënmañün ce: — Awa. Wuj, loo ej? Ibayaka beye bibipëd bër dóñólukëba bële.
- 23** Şañ kobiyaka ëng gindéy en şasëko Ésayi asükélün ar Urün eñ. Kobere: — No e ar kësas tengët han ijün ale. Ako këmbifëd bal bële iyi ënyekënër gangam an oyógalu Ar Gaf añ.
- 24** Bër dañalkën bër yékën la bër talañ gingór an Bûşuwif bër kënyó Bëfarisiyen yékën.
- 25** Kënmañün Şañ: — Bawo mage Ar Dóñóluko Urün ale ej, danañ mage Éli ej, danañ mage asükélün ar reko Urün oyóguwe ale ej, bawo bóyé le ejëbeñëmb bal bële han mëngé? Mañüdelañ ebeñëmb.
- 26** Şañ kobere: — Han mëngé tuñ ebebeñëmb bal bële kono land er wün la wo ewo ar mëenmalange.
- 27** Awum e ar eyógu imbalingum obëtal oram lañ. Anikó hañ mangëmkor migé fado ahól aróm.
- 28** Gungum pécéñ han yékobe mañëmb Şañ bal yéduk. Gungum e han bühëb er Şurdeñ dúp er ikón er Bétani. Ikón er Bétani şafëliñal er bühëb er Şurdeñ yék.
- 29** Ipaşal eñ Şañ komalu Sésü gang omaténëgu. Gang lukoma, Şañ kobere bal bër yéduk la bële. Kobere: — Kamañ ewo Ñape ñan Urün ñan lucuko Urün od ocës kongol er bé lañ. Awum e ar ebetëbün hake biññüla ben bal bër jamani bële pécéñ beñ.

- 30** Gen wum šasëdëme iyi la wo ewo ar eyõgu epoy'idam. Kono anikó bawo hañ fayër rëmkënem le, la wo yéko wum alëka.
- 31** No ce mammalangëdëlañ awum e ëng mage jóni fameme. Kono gon yõgalume oñ iyi ëmmëñëmb wün Bër Isërayel han mëngé pur ëmmënpënün ašan awum. Bër Isërayel bële Bûšuwif kënbiyó ce.
- 32** Imbalingum Šaṅ kosënd ce. Kobifëd gon luko oñ. Kobere: — Gang ñëmbëmama Šésü, milu Genjëm en Urün eñ gang eñükütëgu óróm lañ ngër idabal. Genjëm en Urün gingum këyõgu këbo ëng wum.
- 33-34** Mamlangëdëlañ ar e kidíma kono Ar Dónólukem ëmbeñëmb bal han mëngé ale aneyën findér ëmmalang ajo e ar eyõgu epoy'idam ale. Anedëd iyi ar yó lume Genjëm en Urün eñ gang eñükütëgu óróm lañ, awum e ar edi hañ Genjëm en Urün eñ omëg odí or bal lañ. Findé üwum lume. Gungum emekor mare iyi ašan ajo ñañëso ñan Urün ñañ kidíma ewo.
- 35** Ipašal eñ ce la wo yékën Šaṅ añëmb ale ëng bëraya bër bühi büróm bële han bühëb ër Šurdeñ.
- 36** Awa. Šaṅ gang lukoma Šésü gang owokucé, kobere bër bühi büróm bële. Kobere: — Kamañ ewo Ñape ñan Urün ñan lëcëko Urün od ocës kongol ër bé lañ.
- 37** Bër bühi büwum gang hérkën Šaṅ gang owode kak le, kënmasëb. Kënmaraya Šésü.
- 38** Awa. Šésü kohódañëta. Kobilu gang enmadaya. Kobiñün: — Bóyé fërkëmën? Kënmayaka: — Rabi, šaa díkëj? Koto ër Rabi gon e oñ «Karamoko» e.
- 39** Kobere: — Eëniyiye. Eënluwe. Awa. Kënyë. Kënlu lar díko la. Watur yékën le giñal en mütüñ yék. Kënbo ëng wum. Kënhod hañ këmüf.
- 40** Ariyé aróbün ar hérük gon šasëko Šaṅ gen Šésü eñ oñ, ar sakaldëkëma mayara Šésü, awum André yëd kënmayó. André üwum íbulum ër Simoñ Piyer yék.
- 41** Gang sëbkoma André Šésü lar ewo la, André kohal. Komañanga Simoñ pur omapëd gen Šésü eñ. Gang sëkëkoma, komare: — Bimaciña Krist. Koto ër Krist le gon e oñ «Ar Dónóluko Urün ale» e.
- 42** Awa. Kënyë. André komabütëd Simoñ han ewo Šésü. Gang bütëdkoma sëmkën, Šésü komañada Simoñ. Komare: — Simoñ kënmiyó. Ñañëso ñan Šaṅ ej kono jóni melëmbët uyat or wuj od. Eñmegeyó jóni Séfas. Uyat ówum góyé e ëng Piyer. Koto ër uyat or Piyer od gon e oñ igañ e.
- 43** Ipašal eñ Šésü kohal oyë han elód er Galilé. Gang sëmko, komasëk ašan ar kënyó Filip. Komare: — Igé araya aram. Komañ. Komaraya.
- 44** Filip üwum han ikón er Betësayida díko. Šalañ díkën ce André ëng Piyer.
- 45** Awa. Filip koyë. Komasëk Natanayel. Komare: — Moyis añug gakayiti an Urün lañ gen ar eyõgu imbalingum ale. Gen wum eñ wo ce šasëkën büsükélün bër Urün bële.

Danaŋ wum wo sêkêbe daro. Šésü ar šalêk han ikón er Nasaret wum e ar eyógu imbalingum ale. Šésü üwum ñañeso ñan Šosef ñañ ewo.

⁴⁶Natanayel kobere: — Han Nasaretëdi díko? Gonjekëla gon šaa hérkëj gon šalêk han Nasaret? Magelaŋ. Filip komayaka. Komare: — Iyiye. Iluwe. Kënyê. Kënsëm.

⁴⁷Gang sëmken, gang lukoma Šésü Natanayel gang owoténégu, Šésü kore: — Ajo e Ar Isërayel ale kidíma, mamatétaltétallaŋ hal muk.

⁴⁸Natanayel gang hérko gon reko Šésü oŋ, komañün: — Graki langëkëj gang eme le? Šésü komare: — Fayër yókome Filip le, gang yédëkëj küdüť ganak laŋ, ëmmilud.

⁴⁹Natanayel komare: — Karamoko, ñañeso ñan Urün ñañ ej. Alam ar Bër Isërayel ej.

⁵⁰Šésü komare: — Bawo ëmmedeť ëmmilu küdüť gató an kënyó ganak aŋ, gungumdi holekëj ar eme ale? Ecëla. Imbalingum iluwe bon hišañak bon hók ëng gon lukëj daro oŋ.

⁵¹Kosënd. Kobere bër yék la bële: — Toña emëmënpëđ, imbalingum ëenluwe han ewo Urün gang baŋëtak. Eënbiluwe ce bëdaŋal bër Urün bële gang eneñükütëgu, enedën han no, ar sóluk han Urün géme hal.

Šaŋ 2

¹Ilëmbék ed la wo yédük eñër han ikón er Kana. Ikón igum han elód er Galilé yék. Lümbün bër Šésü kënyê. Kënsawe.

²Babiyód ce Šésü ëng bëraya büróm bële ce ëntawe eñër igum. Awa. Bën ce kënyê. Kënsawe.

³Awa. Ñungut tuŋ gëngoy gëmbara ëŋ këheca. Gang hecak, lümbün bër Šésü kënmafëđ Šésü. Kënmare: — Gëngoy gëmbara ëŋ abakeca.

⁴Šésü kobiyaka. Komare: — Maŋ, konnifëđ gon midi oŋ. Matëkelaŋ watur ëmbifara bal bële le.

⁵Lümbün kënbišësün bër elér ušať bële. Kënbere: — Eëndi gon yó rekomën.

⁶Awa. La wo yék la malema mójóngiyé man fësëkën mahañ. Mën man biliŋ malema mungum maŋ Búsüwif bële yéd kelaťal pur ënmëlëna ganamët an Urün aŋ. Elema kala otëke mëliter mafó mójóng masas wala keme ëng mafó mühi maŋ.

⁷Awa. Šésü kobere bühól bële ëndif mën maŋ haŋ ënjümün mën maŋ malema laŋ. Awa. Kënjümün tēc.

⁸Imbalingum kobere: — Eëndif laŋ šigé mën maŋ. Eëñjéyé laŋ han ar gaf ar bër këbególén bër eñër bële. Awa. Këndif. Këñjé.

⁹Gang sëmken, ar gaf ar bër kësopëte eñër ale kolókól mën man lëmbëtëko Šésü gëngoy gëmbara maŋ. Kolang iyi alënga. Malangëđelaŋ noŋ lar šotëkën la. Bühól bër

difëk mëngé bële tuŋ langëdëk. Ar gaf ale gon langëko tuŋ iyi gëngoyf gen lëngak e, komayó ašan ašiyél ale.

10Komare: — Ako rekënmën ofëla or eñër laŋ iyi gëngoyf gëmbara gën lëngak kënbiŋsakal mayënëra bal bële. Imbalingum ënbeyënëra gëngoyf ën malëngaye kingiriŋ ëŋ. Kono wuj midiyelaŋ balënga bawo ekót haŋ jóni gëngoyf gëmbara gën hók malënga ëŋ ëng lar ejëbeyënëra gan sakal aŋ.

11Olëmbët or mëngé gëngoyf gëmbara od gungum yék gon hišaŋak oŋ. Danaŋ gon hišaŋak gungum gon sakaldëko Šésü mëri oŋ yék. Han ikón er Kana han elód er Galilé ridëko gon hišaŋak gungum pur obipëñunal bëraya büróm bële fanga üróm le. Danaŋ pur ënmahole.

12Awa. Imbalingum kënyë Šésü ëng lümbün ëng bubulum bëbakëla ëng bëraya büróm bële han ikón er Kapernüm. Kënbo la make man dantaŋ.

13Gang sumuk ofëla or Büşüwif or kënyó oyëñüté or Urün od, Šésü komaš han ikón er Šërüsalem otawe ofëla ówum.

14Gang sëmko, koŷë han kunaŋ ër Urün. Gakela an kunaŋ ër Urün laŋ biliŋ la wo yékën bëšan bër këbiyicé bikëŷf ëng mape ëng urabal. La ñëŋakën ce bëlëmb bër bingóti ban jamani baŋ ëng bingóti ban Büşüwif baŋ. Awa. Gang sëmko Šésü la, kobesëk la.

15Awa. Komad bingó beŋ. Daro kodap gingó en obelëfal bër yék mëyicé han kunaŋ ër Urün büwum. Kobirayal pécéŋ gakela an kunaŋ ër Urün laŋ, jëfe yó gikëŷf yó pécéŋ. Kosiñütür matabël man bër këlëmb bingóti maŋ. Bingóti ban bën baŋ këyicüréyé.

16Kobere bër këbiyicé urabal bële: — Eëñbiŋyéyé. Konlëmbët kunaŋ ër Baba le marse lar ëngeyicé bocinji.

17Šésü gang rakobe bër këyicé han kunaŋ ër Urün bële, bëraya büróm bële bakuyütëd gon šalëk gakayiti an Urün laŋ gen Ar Dónóluko Urün eŋ. Bañug iyi Ar Dónóluko Urün ale amadef Urün od. Komare: Urün, anepër sobe sobe bal bële ëntëbün kunaŋ ër wuj le. Kongol üwum laŋ ënnidame.

18Awa. Šésü gang hëñëlakobe mara bëyicé bër bocinji bële, bëlam bër Büşüwif bële kënmañün. Kënmare: — Gon hišaŋak on šaa ejedi ibapëñunal bilangal Urün od sëbalkëme idi gon rikëj oŋ le?

19Šésü kobiyaka. Kobere: — Eëndëtër kunaŋ ër Urün ëjo. Imbalingum meböte mëbéy loŋo ëng make matas.

20Bëlam bër Büşüwif bële kënmare: — Müli mafó mala ëng mójóngiyé hucék kabiriŋ dër sakalkën mëbéyf kunaŋ ër Urün ëjo haŋ daro. Gëngër badëtër kunaŋ üwum, graki ejebët mëbéyf ce loŋo ëng make matas? Mangekor.

21Kono Šésü mage gen kunaŋ ër Urün šasëdëko. Gen gimal en wum eŋ reyaldëko kak le.

²²Imbalingum gang šesëko halko ecës laŋ, bëraya büróm bële bakuyütéd gon šasëdëko oŋ. Danaŋ baholed gon šalëk gakayiti an Urün laŋ oŋ. Danaŋ baholed ce gon šasëko Šésü oŋ.

²³Ñan yédëko Šésü han ikón er Sérüsalem laŋ, watur ofëla or oyénüté or Urün laŋ yédük. Bal kingiriŋ balud bon hišañak bon riko boŋ. Ga lukën, bal kingiriŋ kënmahole.

²⁴Kono Šésü mabeholedelaŋ bawo abilang bal bële pécéŋ gang en le.

²⁵Mañüdelañ hal omapéd Šésü gang e kašabi èr hal le bawo alang.

Šañ 3

¹La wo yéko ašan ènmayó Nikodem. Ar gaf ar bër Bùšuwif yéko. Danaŋ ar gingór an Bùšuwif gan kënyó Bëfarisiyeŋ yéko.

²Giñal gümüf üŋ Nikodem koyë han Šésü. Gang sëmko, komare Šésü: — Bilang karamoko ej. Danaŋ bilang Urün of dõŋólukëme ibakaraŋ bawo magelaŋ ar horëk mëri bon hišañak bon ejedi boŋ èng mage bang en èng Urün of.

³Šésü komayaka. Komare: — Ako reme, èng hal mënmadëmelaŋ edëm ikin ed, mangokor mëmëg han ilam er Urün.

⁴Nikodem komare: — Hal ale gëngër adaf, graki enmakor marëm ce? Graki okor mëmëg gacéd an lüm laŋ ènmadëm ce? Mangokor.

⁵Šésü komare: — Ako reme, ar rëmkën èng mën maŋ èng Genjëm en Urün eŋ tuŋ e okor mëmëg han ilam er Urün. Münéd e.

⁶Gon rëmko hal oŋ, hal tuŋ e. Ar rëmko Genjëm en Urün ale, mage hal tuŋ ewo. Danaŋ adëm awum owuréye ganamët an Urün aŋ.

⁷Akëmihišaña gon rememe oŋ iyi añüd hal ale ènmadëm edëm ikin ed.

⁸Ècënlàng gang këri ekoc ed le. Gan yó fërkëma tuŋ, kogom. Ikére kono mangilang gan ecólu aŋ. Danaŋ mangilang lar eyë la. Ngër kak e ar yó rëmkëma Genjëm en Urün eŋ. Mangilu gang omadëm le.

⁹Nikodem komañün: — Graki horëk mëgé edëm igum?

¹⁰Šésü komayaka. Komare: — Karamoko ëfaramë ej han Bùšuwif. Bawo bóyë le wok mifameyelaŋ? Añüdüdo ifame gon emecas oŋ.

¹¹Ako reme, gon langëme èng gon lume emecas kono wün bëlam bër Bùšuwif mënholeyelaŋ gon emecas oŋ.

¹²Èmmipëdéd binjiñ ben jamani ëjo beŋ kono meholedelaŋ.

¹³Magelaŋ ar dënëk han urün, bëtëko ñükütéguko jamani ëjo èng mage no ar sóluk han Urün géme hal. Magelaŋ ayélüm ar dënëk.

- 14**Ikuyütēdi? Moyis amamadēf gonkarkari on iból oŋ han ijün. Komari orēf laŋ. Komahēnüt. Ngēr kak ennēmekēnüt bal bële no ar sôluk han Urün géme hal.
- 15**Gungum e ar yó holekem, adēm awum owuréye haŋ dēre èng dēre. La fémko Sésü mašas.
- 16**Urün of abiŋal bal bër jamani bële haŋ amadōŋólu naŋëso ñan wum ñan mól ñaŋ oyógu ocēs. Gungum e ar yó holekēma mangocēs. Danaŋ owuréye haŋ dēre èng dēre šan ewo Urün.
- 17**Mage obiméy bal bële dōŋólukoma Urün of Héyém jamani laŋ. Obepeyēn bal bële dōŋólukoma.
- 18**Èng ar yó holekēma Héyém, adēm awum mangomañawe mangomaméy Urün of. Kono èng ar yó wok mamaholeyelaŋ, añaweké komkom ewo. Gon omañaweyal oŋ bawo mamaholeyelaŋ Héyém èr Urün.
- 19**Ako obeñawe Urün of bal bële. Kirikiri le ayóguŋ jamani laŋ kono bal bële mēnŋalelaŋ kirikiri le. Imüŋ ed ŋalkēn bawo bon enedi boŋ buñüŋüla tuŋ e.
- 20**Ar yó edi guñüŋüla, adēm awum maŋalelaŋ kirikiri le. Danaŋ mangoyē lar e kirikiri le la bawo kirikiri le edi haŋ bal bële ènlu gon owodi oŋ guñüŋüla e.
- 21**Kono ar edi gon cüp ale oyēye han e kirikiri. Gon owoyēyal han kirikiri oŋ bal bële ènlangal iyi Urün of rekēma odi gonjekēla gon owodi oŋ.
- 22**Imbalingum Sésü kënyē èng bëraya büróm bële han elóŋ er Šüdé. Kēnlükégu haŋ make man dantaŋ. Gang yékēn šalaŋ, Sésü obegeñēmb bal bële mēngé laŋ.
- 23**Šaŋ noŋ han lar kënyó Enoŋ yéko ñungum. Enoŋ dúp èr Salim e. Šalaŋ yéŋ kobeñēmb bal bële bawo mēn maŋ kingiriŋ e šalaŋ. Bal bële èngeyē obegeñēmb.
- 24**Gungum yék fayēr dēkēkēnma, dēnkēnma Šaŋ han kaso le.
- 25**Gang yékēn la, bëraya bër Šaŋ bër talaŋ èng Būsüwif bër talaŋ kēnšasēr gen olaba or šaa omamēlün hal ale ganamēt an Urün.
- 26**Awa. Kënyē han Šaŋ. Kēnmare: — Karamoko, ar yékēn èng wuj šafēliñal èr bühēb èr Šurdeŋ le ale, ar redēkēj awum e Ar Dōŋóluko Urün ale, a bilapal mañēmb bal bële jóni. Hal kala eyeyewo sōndóm.
- 27**Šaŋ kobiyaka. Kobere: — Magelaŋ gon ocot hal èng mage Urün of yēnkēma.
- 28**Wün kidima bëšede een gen gon remēmēn eŋ. Mayedi ako reme, no mage Ar Dōŋóluko Urün eme? Gon dōŋólaludēkonem tuŋ Urün of oŋ pur miyógu fayēr oyógu Sésü le.
- 29**Mayedi ako e eñēr laŋ? Ašiyél ale ašan ale dēmkēma. Ayēndam ar ašan la wo yéko la ce omagekérné ašan ale gang owocas le. Ayēndam awum amalēngal bawo mēhérné yékoma ašan ale gang owocas le. Ngēr ayēndam ar emakérné ar ñērēk ale eme no.

Bawo Ar Dónóluko Urün ale ayógu, ämmakér gang owocas, anelëngal ngër gungum kala magelaŋ.

³⁰Danaŋ añüd Êsü obegebamb mašot bër këmaraya enóng enóng. Ihinoŋ bër enëmedaya no bële ëngebayëta.

³¹Êsü wum ar šóluk šan urün amakó hal kala. Ar yó šalëk jamani ëjo, adëm awum hal tuŋ ewo. Gen bopër bon jamani ëjo tuŋ horko mašas. Kono ar šalëk šan urün ale awum amakó hal kala.

³²Danaŋ ogecas gon luko ëng gon hërko han urün oŋ kono magelaŋ ar holek gon šasëko oŋ.

³³Kono ar yó holek gon šasëko ar šalëk šan Urün ale oŋ, adëm awum amaŋ toña e gon šasëko Urün oŋ.

³⁴Ar Dónóluko Urün ale ogecas mande man Urün maŋ bawo Urün oď adi haŋ fangar Genjëm en Urün eŋ amapangan pécëŋ pécëŋ.

³⁵Urün oď Asüm ale amaŋal Héyém le. Danaŋ amatëbal jiñ kala bangaf ban wum laŋ.

³⁶Ar yó holekëma Héyém, adëm awum owuréye gani han ewo Urün. Danaŋ ar yó wok mamamëŋunelaŋ Héyém, adëm awum mangowuré ganamët an Urün aŋ. Danaŋ oméy'or Urün laŋ owobo.

Šaŋ 4

¹Gingór an Bësüwif gen kënyó Bëfarisiyeŋ bële kënhér iyi Êsü obegekaraŋ bal bële, obegeñëmb. Danaŋ bëraya büróm bële ëng bër ñëmbëko Êsü bële ce ëngebamba enóng enóng haŋ babikó bëraya bër Šaŋ bële ëng bër ñëmbëko Šaŋ bële.

²Awa. Êsü kidíma noŋ mabeñëmbëñëmbëlaŋ bal bële. Bëraya büróm bële tuŋ yéď këbeñëmb.

³Awa. Êsü gang langëko Bëfarisiyeŋ bële balang gon owodi oŋ, kohal han elóď er Šüdé pur oyë han elóď er Galilé ce.

⁴Kono pur oyë, otëm han elóď er Galilé añud oyicüté elóď er Samari.

⁵Gang sëmko han elóď er Samari, koyë han ikón er Sikar. Sikar đup ër elóď er yëndëkoma Šakob héyém Šosef yék.

⁶Woyundu ër lacëďëko Šakob alëka la wo yék la. Gang sëmko Êsü woyundu üwum, koñëŋa bawo atókëraya. Fayida giñal en gaf yék.

⁷⁻⁸Awa. Asówar ar han elóď er Samari koyógu pur oďif mën maŋ. Êsü mól yéďëko la bawo bëraya bër wum Êsü bële bakucëď han ikón pur ënyicu gon masó oŋ. Gang sëmko asówar ale, Êsü komare: — Ëñjiyünëgu micab.

- ⁹Awa. Bësamari bële ëng BÛsÛwif bële ma**bi**pëdërpëdërlaŋ. Gungum yakadëkoma asówar ale **Ŝ**ésü. Komare: — Wuj A**Ŝ**Ûwif ej. No asówar Asamari eme. Gungum hisaŋadëkem bawo ënjeded iyi ën**ji**yünégu ma**ŝ**ab.
- ¹⁰Ŝésü komayaka. Komare: — Milangelaŋ gon omeyën Urün od. Danaŋ mën**ji**langelaŋ no ar eme ale ar rekëme ën**ji**yünégu mën maŋ micab. Gëngër ën**ji**langëdo, ënjecëmbadoye ëmmeyën no mën man omiwurnén gani maŋ.
- ¹¹Asówar ale komare: — Mimüdeyelaŋ gon idifal mëngé. Graki ejecota mën man rekëj oniwurnén gani maŋ? Mangekor ma**ŝ**ota bawo woyundu ëjo atém.
- ¹²Ŝakob afü**ŝ**én aróbé ale abayënëd woyundu ëjo. Wum ëng bëhéyé**m** ëng manapulu man wum maŋ pécëj yéd kecab loŋo. Wujëdi hókëma **Ŝ**akob?
- ¹³Ŝésü komare: — Ar yó **ŝ**abëk mën man woyundu ëjo maŋ, adém awum ocare ce.
- ¹⁴Kono ar yó **ŝ**abëk mën man emamayën maŋ, mangocar ce muk. Mën man emamayën maŋ ogéyé ngër ikawud óró**m** laŋ. Ikawud igum omayëne uwuré or gani od.
- ¹⁵Asówar ale komare: — Ën**je**yën wa mën mungum micab. Gungum wok mangëmcar ce. Danaŋ gungum wok mangëmyógu ce loŋo idif er mëngé.
- ¹⁶Ŝésü komare: — Eyëŋ. Imade a**ŝ**an arój ale ëënyógu.
- ¹⁷A**ŝ**ówar ale komayaka. Komare: — No manegelaŋ a**ŝ**an. **Ŝ**ésü komare: — Mü**n**éd e mamegelaŋ a**ŝ**an.
- ¹⁸Bame**ñ**ë**r**éd bë**ŝ**an büjój. Ëng ar eenekod jóni ale mage a**ŝ**an arój e. Toña tigi rekëj mamegelaŋ a**ŝ**an.
- ¹⁹Asówar ale komare: — Jóni milang asükélün ar Urün ej.
- ²⁰Gungum e ën**ji**pëd gon yidékëj, **ŝ**aa ñüdük ën**ma**dine bal bële Urün od **ŝ**adaha? Gon sëkatëbe han büf**ü**ŝén bü**r**óbé bële iyi ekóm edo laŋ kën**ma**din Urün od macadaha maŋ. Kono wün BÛsÛwif këenre iyi han ikón er **Ŝ**érüsalem tuŋ ñüdük ën**ma**dine Urün od macadaha maŋ. Bóyé rekëj wuj? **Ŝ**aa ha**ŝ**abikëj ëenidiye?
- ²¹Ŝésü komare: — Asówar, ehole gon ememedé oŋ. Imbalingum mangëen**ma**bëy Baba ekóm ed edo. Danaŋ mangëen**ma**bëy/han ikón er **Ŝ**érüsalem ce.
- ²²Wün Bësamari, mëenmalangelaŋ kidima Urün or eenebëy od kono bé BÛsÛwif bimalang. Danaŋ bé tuŋ langëk gang kobefeyën Urün od bal bële le. Bé ebepëd gang e ënpe le.
- ²³Imbalingum bal bële ën**ma**bëyé Baba ngër gang fërkëma le bawo kak fërkëma. Danaŋ amapër obëy or mü**n**éd od. Genjëm en Urün eŋ obibaraye bal bële ën**ma**bëy ngër kak. Danaŋ watur ën**ma**bëy ngër kak le atumu. Danaŋ atëk.

- ²⁴Urün of mamüdeyelaḡ gimal. Genjëm ewo. Gungum e bër këmabëƴ bële ñüdük ënmabëƴ ngër gang e obibara Genjëm en Urün eḡ le ëng fanga. Danaḡ ce obëƴ ówum of ogé ngër gang fërkëma ënmabëƴ le.
- ²⁵Asówar ale komare: — Milang Ar Owodóḡólu Urün ale eyógu. Gëngër ayógu, obapütütürüne jĩn kala. Ar Owodóḡólu Urün ale Krist këmmayó ce.
- ²⁶Ŝésü komare: — No e awum.
- ²⁷Ñungum bëraya bër Ŝésü bële kënbutu. Këbihisaḡa sobe bawo bamatëk Ŝésü gang enecas ëng asówar ale kono magelaḡ ar yókëma mëñün asówar ale gon fërkëma oḡ. Danaḡ mënmayódeleḡ ce mëñün Ŝésü gon enecas ëng asówar oḡ.
- ²⁸Awa. Asówar ale kohal. Kosëb gingunjë an mëngé aḡ la. Kobët han ikón. Gang sëmko, kobere bër ikón bële:
- ²⁹— Èëniyiye. Èëmalókóle ar fëdkem pécéḡ bon rime boḡ ale. Èmba šugo awum e Ar Dóḡóluko Urün ale.
- ³⁰Awa. Kënhäl. Kënyë han ewo Ŝésü.
- ³¹Gang yëko asówar ale han ikón, bëraya bër Ŝésü bële ënmagede: — Karamoko, etó. Karamoko, etó.
- ³²Kono Ŝésü kobiyaka. Kobere: — No mimüde osó or mëenlange wün.
- ³³Awa. Bëraya bër Ŝésü bële kënlapal mëñünür. Èngede: — Laḡ de ar yënkëma gon masó?
- ³⁴Ŝésü kobere: — Osó oram of gon e oḡ iyi ëmmamëḡün Urün of wum Ar Dóḡólukem ale haḡ mekëñëla gole ër fuwünkonem le e. Idi er gungum of ako em ngër gon masó.
- ³⁵Mayedi mare këre iyi ëng atëk mëpécëm mala ëng kabiriḡ gon ladkën oḡ, ënmóke? Ŝésü kosënd sanda le ëng koto ak. Abeded: — Ako reme, ënḡada mapat maḡ. Atëk mamók.
- ³⁶Fado jóni ar emók ale omók laḡ ewo. Awum Urün of emayobe gon owogole oḡ. Ar omók awum gon owomók oḡ gungum e bal bële. Bal büwum ënwuréye gani ëng Urün of. Gungum e ar këfal ale ëng ar këmók ale jap obelëngale.
- ³⁷Gungum e münéd e gon rekën bal oḡ iyi ariyé epal, ariyé emók.
- ³⁸Èmmëndaḡale ëënmók gon mëenpale gon mëencéme. Mage wün goledëk. Bërleḡ goledëk. Wün mamók tuḡ eenemók.
- ³⁹Awa. Bësamari bër ikón igum bëyëmbëk bamaholed Ŝésü kongol ër gon fëdkobe asówar gen Ŝésu laḡ. Gon fëdkobe oḡ iyi Ŝésu amapëdëd pécéḡ bon ridëko kabiriḡ alëka boḡ.

- ⁴⁰Gungum e gang sëmken lar ewo **Êsü** la, bamaded obo la eng bën. Awa. **Êsü** komañ. Kobo la make müki. Kobiharañ gindéy en Urün eñ.
- ⁴¹Gang hérékënma, bal kingiriñ ce kënmahole.
- ⁴²Këmare asówar ale: — Mage kongol er gon fëdkëjëba lañ tuñ holebema. Bawo bé kidima bimakér, gungum holebema. Bilang ajo Afeyën ar bal bër jamani ale ewo. Ako fakënkoma **Êsü** ñañëso ñan afarame ar këgole han ilam ñañ
- ⁴³Gang hucék make müki, **Êsü** kohal. Kobët han elóð er Galilé.
- ⁴⁴Awa. **Êsü** kidima aded iyi gëngër asükélün ar Urün ej, gëngër ebët han elóð er şalkëj, mangënmitébün ngër gang ñüdük ënmatébün asükélün ale kidima.
- ⁴⁵Awa. Kono gang sëmko han elóð er Galilé, kënmahaca Bër Galilé bële. Ofëla or oyëñüté or Urün lañ yédëkën han ikón er **Êrüsalem**. Balud şalañ bon hişañak bon ridëko şalañ boñ bawo halañ yékën. Gungum sébünkënma.
- ⁴⁶Awa. **Êsü** koyë han ikón er Kana han Galilé lar lëmbëtédëko mën mañ gëngoy gëmbara la. Awa. Han ikón er Kapernüm halañ yéko afarañ ar alam ar jamani ale. Ñañëso ñan wum ñañ magedëkor.
- ⁴⁷Awa. Gang hérko iyi **Êsü** atëb elóð er **Êüdé** ed, ayë han elóð er Galilé, afarañ ar alam awum kohal. Koyë han ikón er Kana. Gang sëmko, komalapal maşëmba **Êsü** ënyë han ikón er Kapernüm, omapakën ñañëso ñan wum ñañ. Danañ omagede iyi maşës ewo.
- ⁴⁸**Êsü** kobyaka aşan ale eng bër yék la bële. Kobere: — Gëngër mëenluwelañ bon hişañak boñ, mangëennehole muk.
- ⁴⁹Aşan ale komayaka. Komare: — Iyíye koni akoşës ñañëso ñandam ñañ.
- ⁵⁰**Êsü** komare: — Ó ó. Mamgeyëlañ. Eyë wuj tuñ bawo ëmmapakën. Aşan ale kodëk uşas or **Êsü** od. Kohal. Kobët.
- ⁵¹Gang owobët, bühól büróm bële kënféd. Këmare: — Ñañëso ñan wuj ñañ apak.
- ⁵²Kobiñün watur fakëko le. Këmare: — Bakajo giñal en gaf sébkëma ganëk añ. Kofak.
- ⁵³Awa. Süm kolang watur redëkoma **Êsü** ñañëso ñañ opak le watu üwum wo fakédëko. Kënmahole **Êsü** wum eng ubaş od pécéñ.
- ⁵⁴Elóð er Galilé lañ yéko **Êsü** watur fakënkoma ñañëso ñan afarañ ñañ. Ofak or ñañëso ñungum od gon hişañak gikin yék gon riko **Êsü** kabiriñ dër şalko han elóð er **Êüdé**, yéko han elóð er Galilé oñ.

Şaņ 5

- ¹Imbalingum **Êsü** komaş han ikón er **Êrüsalem** han ofëla or Büşüwif.

- ²Awa. La wo yék ginif gaparame dup er ñakan ñan ikón er Sérusalem ñan kënyó ñakan ñan mape. Mande man Ébërë laŋ Betësata kënyó ginif gingum. Bitën binjó hetadëk ginif aŋ.
- ³La yéd kënedak bër mëngekor bële kingiriŋ. Bëšémük bële ëng bër mëngedekor mayë bële ëng bër mënkorkor mëyüngélé fado šigé bële pécéŋ la wo yékën la. Oyüngélé or mën od yéd kënecëla
- ⁴Ɔawo búngélüm búngélüm adañal ar Urün ale móyõgu yéd koyõgu oyüngür mën maŋ. Gëngër ayüngür, ar yó dõnga fërak, mafak yéd kopak kisaŋ.
- ⁵Awa. Ariyé ar yédük la gon sëberko oŋ atëkëd müli mafó masas ëng mójõng matas. Magedëkorlaŋ mayë.
- ⁶Awa. Šésü koyë šalaŋ. Ga yëko halaŋ lukoma, kolang alëka sëberko ašan awum le. Awa. Komañün. Komare: — Amapërdi ipak?
- ⁷Ar magekor ale komayaka: — Mammamüdeyelaŋ ar oniƆara mepëra ginif laŋ watur yó yüngélék mën maŋ. Èng mitakal mafëra, ayélüm onikaš opera hara wum dõnga fërak.
- ⁸Šésü komare: — Ikal. Imad gañar aŋ. IƆahaya. Injéyë.
- ⁹Kisaŋ ašan awum kofak. Kohal. Komad gañar aŋ. Koŋjéyë. Awa. Ñungum ohe or këñsata Bùšuwif od yédük.
- ¹⁰Gungum šasëdëkën bëlam bër Bùšuwif bële. Kënmare ašan ale: — Emekën. Daro ohe or kënišataye bé Bùšuwif od e. Ilang masariya mónóbé laŋ šalëk iyi akégelaŋ ar okód gañar, obahaya, oŋjéyë šan owoyë Ɔawo gungum pécéŋ gole e. Mañüdelelaŋ fado ëenidiye gungum ohe or kënišataye od.
- ¹¹Kono ašan ale kobiyaka. Kobere: — Ar fakënkem ale rekem iyi mimad miŋjéyë.
- ¹²Kënmañün: — Loo rekëme idi gungum?
- ¹³Ašan ale malangëdelelaŋ ar fakënkëma ale Ɔawo Šésü amalëmëral gimug an bal laŋ.
- ¹⁴Imbalingum Šésü komašiša ašan awum kunaŋ er Urün laŋ. Komare: — Ako reme, ipak jóni. Gungum e itëb emekën ed. Èng mage gungum, etëbere pit ëng gon sëberdëkéj laŋ.
- ¹⁵Awa. Ašan ale koyë. Kobifëd bëlam bër Bùšuwif bële iyi Šésü e ar fakënkëma ale.
- ¹⁶Awa. Bëlam bër Bùšuwif bële këmmasakal masampën Šésü Ɔawo ipakënoƆe bal bële ohe or këñsata Bùšuwif od.
- ¹⁷Šésü kobere: — Baba ibarayobe bal bële haŋ jóni. No ce ñüdük midi ngër kak.
- ¹⁸Ɔawo abicësün ngër kak le, bëlam bër Bùšuwif bële kënbamb madën gere le mašas iyi ënmaďam Šésü. Gon fërkëbe ënmaďam oŋ Ɔawo Šésü atëbüť gangam an dër këñsata Bùšuwif aŋ. Danaŋ ade wum ëng Urün od góyë en iyi Urün od Süm oma.

- ¹⁹Ŝésü kobere ce: — Toña emëmënpëd, no Héyém ér Urün mangëmkor mëri jiñ yó jiñ ëng fanga eram le. Gon mekor mëri oñ, gon emelu gon owodi Baba oñ emekor mëri bawo gon yó gon owodi Baba, gungum emedi no ce.
- ²⁰Baba mëfënün konifënün pécëñ gon owodi wum oñ bawo aniñal. Omënkishañaye sobe gëngër anipënün bon hiñajak bon hók bon sakalme mëri bon.
- ²¹Ngër gang kobihënüt Baba bal bër sësëk bële, kobiwurnén le, ngër kak wo ce no këbiwurnén no Héyém üróm bal bër fërkem ëmbiwurnén bële.
- ²²Danañ Baba mamañaweñawelañ hal. No sëbalko ëmbiñawe bal bële pécëñ.
- ²³Gon fërkëma Baba oñ iyi hal kala onitébün no ngër gang omatébün wum Baba le. Ar yó manitébüne no, adém awum mamatébünelañ ce Baba Ar Dónólukem ale.
- ²⁴Toña emecas. Ar yó hérük gon emecas oñ, holekëma Ar Dónólukem ale, adém awum owuréye gani ëng Urün od. Danañ mangoyë han ñukudó ñan gani. Danañ awuré ganamët an Urün añ hara mabowelañ ar sësëk ganamët an wum añ.
- ²⁵Toña emecas, mangolëka ðanañ atëk watur ënkér bal bër sësëk ganamët an Urün bële ulim oram no ar sóluk han Urün géme hal. Bër yó hérnekem holekem, ënwuréye gani.
- ²⁶Awa. Baba e ar këbiwurnén bal gani ale. Anitébal no ñañëso ñan wum ëmbiwurnén ce bal bële.
- ²⁷Danañ anitébal ce ëmbegeñawe, ëmbegeméy bal bële bawo ar sóluk han Urün géme hal eme.
- ²⁸Akëmëñhiñaja gon remëmën oñ. Ŝaşa otëk watur meye ëmbicëñün bësësëk bële~pécëñ le.
- ²⁹Gëngër banikérné, ënkale. Bër yéð kedi gonjekëla bële ënkale ënwuré gani han ewo Urün. Bër yéð kedi guñüñula bële ënkale ënyë han oméy or gani.
- ³⁰Mangëmkor mëri jiñ yó jiñ ëng fanga eram le. Gungum e gëngër ëmbiñawe, sariya em bawo mangëmbiñawe pur onelëngal no. Pur omalëngal Urün Ar Dónólukem ale ebebeñawe ngër kak.
- ³¹Gëngër micas gen gaf eram, mangëñmañ bawo sède ér gaf eram eme.
- ³²Kono ëmmamüde ce sède, gungum e Baba eram. Wum ecas gang eme le. Danañ milang gon owocas ganamët gandam oñ toña le e.
- ³³Ëcëñbidañalëd han Ŝañ ëñlang gon owocas ganamët gandam añ. Ŝañ sède eram yéko. Gon säsëko oñ toña le e.
- ³⁴Kono fado ëng Ŝañ macasëdoyelañ gen no eñ, bal bële ëñlangëdoye ar eme ale. Gon reyalmé iyi Ŝañ acas toña le gindam eñ oñ Urün od omëñpeyëne.

- ³⁵Mayedi gëngër edékën sondol, sondol üwum owube iluwal? Bon haraŋko Ŝaŋ boŋ ngër sondol ër ebiwub bal e pur bal bële ënlangal ar e Afeyën ale. Ęcënmaŋ ënma kérné Ŝaŋ. Danaŋ amënlëngalëd gen gon ŝasëko oŋ.
- ³⁶Magë Ŝaŋ tuŋ yék sède ëram le. Gon emedi oŋ ngër sède ëram e. Sède üwum hók mamël ëng gon ŝasëko Ŝaŋ gen no eŋ. Gon sëbalkonem Baba mekéñëla oŋ gungum emedi. Gungum e findé le Baba dóŋólukem.
- ³⁷Baba kidíma Ar Dóŋólukem ale acas gen no eŋ. Kono wün mëenmakérnéyelaŋ. Danaŋ mëenmaluwelaŋ.
- ³⁸Danaŋ mëenbütélalelaŋ kaŝabi gon ŝasëko Urün oŋ bawo mëenholeyelaŋ no e Ar Dóŋóluko Baba ale.
- ³⁹Ęngekaraŋ gakayiti an Urün aŋ bawo ëcënkaŝabi iyi gëngër ëcënkaraŋ, ëenlange gang eenewuré gani le ëng Urün od. Gakayiti gingum noŋ gen no ŝasëk
- ⁴⁰kono ëcënbar ëenyõgu ŝandam pur ëmmënwurnén gani. Gëngër ëcënyõgudo ŝandam, ëmmënwurnéndoeye.
- ⁴¹Gon emedi oŋ mage ënnibëy bal bële emedi.
- ⁴²Milang gang een le. Mëenmaŋalelaŋ Urün od kidíma.
- ⁴³Danaŋ ayélüm gëngër ayõgu uyat óróm laŋ, ëenmaŋe Urün od dóŋólukëma. No noŋ miyõgu uyat or Baba laŋ kono mëenmaŋelaŋ adañal ar Baba eme.
- ⁴⁴Malëngal këmënlëngal gëngër ibëyëreen wün wün kono mëengedilaŋ gon omënbëy Urün oŋ. Bawo kak këenri, graki eennëmehole no?
- ⁴⁵Konyidé iyi ëmba no emapëd Baba ëcënmekën le. Moyis ar yidékëen omënbaraye ëenpe ale, adëm awum emapëd Baba ëcënmekën le.
- ⁴⁶Gëngër ëcënholedo kidíma gon reko Moyis gen Ar Dóŋóluko Urün ale oŋ, ëenneholedoye ce no bawo gen no eŋ ñugëko Moyis.
- ⁴⁷Kono bawo mëenholeyelaŋ gon ñugëko Moyis oŋ, graki eenehole gon emecas no oŋ? Mangëenkor.

Ŝaŋ 6

- ¹Imbalingum Ŝésü ëng bëraya бүрóm bële kënyicüté géy ër kënyó Galilé le. Géy üwum géy ër Tibériyad ce kënyó.
- ²Bal sobe kënmaraya bawo balu gang fakëndëkobe Ŝésü bër mëngedëkor bële le.
- ³⁻⁴Awa. Ofëla or Bүsүwif od or kënyó oyénüté or Urün od atówud. Awa. Ŝésü ëng bëraya бүрóm bële gang yicütékën géy le, kënfërësa ekóm ed. Këññëŋa.
- ⁵Gang ñëŋakën, Ŝésü kofëŋüté. Kobilugu gimug an bal gang eneyõgu gindóm aŋ. Komañün Filip. Komare: — Ŝaa eeniyicuwe ëmburó ër ënyák obetëk bal bëjo?

- ⁶Ŝésü alangéd tigi gon owodi oŋ. Gon ñündëkoma ngër kak oŋ pur omalókól tuŋ Filip olang gon omayaka oŋ.
- ⁷Filip komayaka. Komare: — Ha! Hal ale fado gëngër agole make makeme müki, gëngër amad bingóti ban goleko baŋ ëng ayical bëmburó obeyën bal bële, bëmburó büngum mangomatëk ar kala.
- ⁸Awa. La wo yéko ce araya ar Ŝésü ariyé ënmayó André. Ibulum ër Simoŋ Piyer ewo. Araya awum komaŝësün Ŝésü. Komare:
- ⁹— Kamaŋ ewo ñanabar ñan müdëk bëmburó bünjó ëng uhal óhi or yürünkën kono mangobimüdün bal bëjo pécéŋ.
- ¹⁰Ŝésü kobere bëraya bürom bële: — Èënbede bal bële pécéŋ ëññëŋara. Awa. Këññëŋara. Bëŝan bër ñëŋaradëk bële batëkëd fayida muwuli mójó. Gang ñëŋakën,
- ¹¹Ŝésü komad bëmburó bëŋ. Komaŝëma Urün od. Daro kobeyën bëraya bürom bële ënbeyënëra bër ñëŋak la bële. Kobiri ngër kak ce uhal od. Këñŝotërara ar kala ŝug fërkëma le.
- ¹²Gang hëñëlakën masó, Ŝésü kobere bëraya bürom bële: — Èënyë. Èënmaðarara bon worak boŋ. Akëgëlaŋ gon déyërayak.
- ¹³Awa. Kënyë. Kënmaðarara pécéŋ bon sókën haŋ saŋkëbe bal boŋ haŋ këjüm binól epóng biki.
- ¹⁴Bal bële gang lukën gon hiŝaŋak on ridëko Ŝésü oŋ, kënsakal mare: — Èng mage aki ajo tigi e asükélün ar Urün ar redëko Moyis oyóguwe jamani laŋ ale.
- ¹⁵Ŝésü bawo alangéd abepër ënyógu ënmaðëk ënmaðarahaŋ ogé alam aróbün, kohal. Kobët ŝan ekóm wum mól.
- ¹⁶Ŝambalkaŋ bëraya bër Ŝésü bële kënyë han géy.
- ¹⁷Gang sëmken, kënfëra hóngi ër mëngé laŋ iyi ënyë han ikón er Kapernüm. Ñungum amüded. Ŝésü noŋ matëmdëlaŋ han en.
- ¹⁸Gakoc gaparame këhótu. Këlapa mëyüngélé géy le kingiriŋ.
- ¹⁹Awa. Bëraya bër Ŝésü bële kënyüŋ hóngi ër mëngé le gon sëkëk mëkilo mójó wala mójóngiyé. Gang yekën ŝug kak, këmalu Ŝésü gang owoyógu tëntëŋ ër mëngé gang owotana hóngi ër mëngé le. Kënyëŋ sobe.
- ²⁰Kono Ŝésü kobere: — Konyëŋ. No e.
- ²¹Gang hërkën gungum, këbelëngal. Kënmaŋ Ŝésü opëra hóngi laŋ. Kofera. Kisaŋ kënsëm han yékën mayë.
- ²²Awa. Gimug an bal aŋ la wo wodëkën han yicüt ër géy. Ipaŝal eŋ mënmaluwelaŋ Ŝésü. Kënhuyüt hóngi ër mëngé üriyé tuŋ yédük la bakajo. Bakuyüt ce bëraya bër

Ŝésü bële tuŋ fëradëk hóngi laŋ yëkën sëbkënma la. Danaŋ Ŝésü mapëradëlaŋ hóngi laŋ.

²³Awa. Makóngi man sòluk ŝan ikón er Tibériyad maŋ kësëm la. Lar sëmädëkoma Ŝésü Urün of gen ëmburó ër yëndëkobe bal bële ënyák le la, la sëmfdëk mókóngi maŋ.

²⁴Awa. Bal bële gang langëkën Ŝésü ëng bëraya bürom bële mëngelaŋ la, kënfëra mókóngi mungum. Kënyicütaŋ géy le. Kënsëm han ikón er Kapernüm ënmageñangara Ŝésü.

²⁵Bal bële gang ŝiñakënma Ŝésü yicüt ër géy, kënmañün: — Karamoko, idë yógukëj loŋo?

²⁶Ŝésü mabiyakayelaŋ gon ñünkënma oŋ kono kobere tuŋ: — Toña emëmënpëd, mage bawo ëcënlu bon hiŝaŋak boŋ le eennëmeñangara. Bawo ëcënyák ëmburó le haŋ ëcënmëd le, gungum eennëmeñangara.

²⁷Kongere ëëncot tuŋ gon masó gon omekëna hara mangomënwurnén gani kono ëëngere ëëncot gon masó gon omënwurnén gani. No ar sòluk han Urün géme hal emënyën gon masó gungum. Gon emëmënkoral mayënal oŋ bawo Baba Urün of amalëngal gindam eŋ le e.

²⁸Kënmañün: — Bóyé fërkëma Urün of bidi omalëngal gindóbé eŋ?

²⁹Ŝésü kobere: — Gon fërkëma Urün of ëëndi oŋ, ëënehole no Ar Dónóluko wum Urün.

³⁰Kënmañün: — Gon hiŝaŋak gon ŝaa ejedi bilu bemehole? Bóyé ejedi wuj?

³¹Büfüsën büróbé bële masó yéd kënetó gon masó gon kënyó man oŋ han ijün. Ako ŝalëk gakayiti an Urün laŋ: Abeyën gon masó gon sòluk han urün oŋ.

³²Ŝésü kobere: — Toña emëmënpëd, fado gang rekëen iyi Moyis yënkëbe büfüsën büron bële gon masó gon sòluk han urün oŋ, mage kak e. Baba yëndëkëbe. Danaŋ wum e ar emënyën gon e gon masó on kidíma gon sòluk han urün oŋ.

³³Gon masó gon omënyën Baba oŋ gon e oŋ iyi ar eñükütégu han urün, ar ebewurnén bër jamani bële. Wum e gon masó on kidíma gon sòluk han urün oŋ.

³⁴Kënmare: — Ibageyën wa dër yó dër gon masó gungum.

³⁵Awa. Ŝésü kobere: — No e gon masó gon këbewurnén bal oŋ. Ar yó yóguk ŝandam mangomadëk ce ñëmbé muk. Danaŋ ar yó holekem mangocar ce muk.

³⁶Ako reme, ëcënnilu kono mëëneholeyelaŋ.

³⁷Ar yó yënkönem Baba, adëm awum oyóguwe ŝandam. Danaŋ ar yó yóguk ŝandam mimaŋe ogé hal aram

- 38** bawo gon soluma han urun nukutegume oŋ pur midiyal gon ferkema Urun oŋ e. Urun owum donolukem. Gungum nukutegume. Mage midi gon ferkem no oŋ nukutegume.
- 39** Gon ferkema Urun or donolukem oŋ, ber yenkonem bele embetopete balenga han fado ariye akemmalemeral. Danaŋ eng atek ohe or fedek or jamani od der obiñawe Urun od bal bele, añud embikenuť ber yenkonem bele enbet enwure.
- 40** Gon ferkema Baba oŋ, ar yo lukema ñañeso ñan Urun ñañ danaŋ ar yo holekema, adem awum owureye gani. Der obiñawe Urun od bal bele, derom emmakenuťe adem awum.
- 41** Gang herken belam ber Busuwif bele gang owode iyi wum gon maso on nukuteguk han urun ewo, mabelengaldelaŋ.
- 42** Kenlapal masas ben ben. Engede: — Mayedi ajo Sesi e? Bibilang sum Sosef eng lum. Graki owoyo mare iyi han urun nukuteguko? Mañudelaŋ.
- 43** Sesi kobere: — Konnere nger kak le land uron.
- 44** Magelaŋ ar okor moyogu sandam eng mage Baba Ar Donolukem ale rik han oyogu le. Adem awum emmakenuťe der obiñawe Urun od bal bele.
- 45** Ako nugken busukelun ber Urun bele gen ar eyogu sandam en. Kenre: Urun od omakaraŋe ar kala. Kak nugken. Gungum e ar yo hernkema Baba, gungum e ar yo haraŋko oyoguwe sandam.
- 46** No e ar soluk san Urun ale. No mol lukema Baba. Magelaŋ ayelum ar lukema.
- 47** Toña ememneped, ar yo holekem owureye gani.
- 48** No gon maso gon kebiwurnen bal eme.
- 49** Bufusen buron bele yed ketó gon maso gon kenyó man oŋ han ijun. Imbalingum kenlem.
- 50** La wo e gon maso gon soluk han urun nukuteguk san jamani ejo. Genger ecento gon maso gungum, mangencens.
- 51** No e gon maso gon soluk han urun nukuteguk gungum. No e ar kebiwurnen bal ale. Ar yo yakék gon maso gungum owureye gani. Gon maso gungum gimal gindam en e, gen ebebeyen enwureyal bal ber jamani pecen.
- 52** Gang saseko Sesi kak le, belam ber Busuwif bele kensas ben ben. Kenre: — Ajo graki obayen gimal en wum en enniyake?
- 53** Sesi kobere: — Toña ememneped, genger meentowelaŋ gimal en no ar soluk han Urun geme hal en, danaŋ genger meencabelaŋ mayel mandam aŋ, mangeenwure ganamet an Urun aŋ.

- 54 Ar yó yákèk gimal gindam eḡ, šabèk may'èl mandam aḡ owuréye gani. Danaḡ emmakènuṭe adém awum dér obeñawe Urün od' bal bële.
- 55 Gimal gindam eḡ gon masó kidíma e. Danaḡ ce may'èl mandam maḡ ošaḡ kidíma e.
- 56 Ar yó yákèk gimal gindam eḡ, šabèk may'èl mandam maḡ adém awum bigéye góyé èng no.
- 57 Baba wum ar këbiwurnén bal d'òḡólukem. Danaḡ kongol üróm laḡ emewuré. Ngèr kak e ar yó yákèkem owuréye kongol èr no laḡ.
- 58 No mamgelaḡ góyé èng gon masó on yéd' kënemadá bër aléka bürón han ijün oḡ. Bër aléka büwum etó yéd'èkèn gon masó han ijün gungum kono bacès. Kono ar yó sók gon masó gon šóluk han urün oḡ owuréye gani. No e gon masó gon šóluk han urün gungum.
- 59 Šésü gon fèdkobe bal bële mande mungum oḡ, han kunaḡ èr kënbär 'Büşüwif ènkarəḡ gakayiti an Urün laḡ yéko han ikón er Kapernüm.
- 60 Bëraya bër Šésü bëyëmbèk gang hérkèn gon šasèko Šésü oḡ këre: — A. Gon šasèko ajo oḡ akëy' mafame déy'. Loo ehole gungum?
- 61 Šésü kolang gen gon šasèko oḡ. Kobere: — Amènkišaḡadi gen gon reme oḡ haḡ eennëmetëbüt maraya?
- 62 Bóyé eenede gèngèr ècènlú no ar šóluk han Urün géme hal gang emedèn emebèt han yédème?
- 63 Genjëm en Urün eḡ këbiwurnén bal bële. Hal ale mangomakor muwurnén hal ayélüm. Ušas oram od' gèngèr ècènhole, Genjëm en Urün gen këbiwurnén bal eḡ oy'òḡuwe, odiye órón laḡ.
- 64 Kono wün bër talaḡ mënneholeyelaḡ. Gon reyaldéko bër talaḡ mënmaholeyelaḡ oḡ bawo kabiriḡ salakobe Šésü bëraya büróm bële, abilangéd' bër mangënmahole èng bër emahole bële. Danaḡ amalangéd' ar ebepuwün imbalingum bëlam bër 'Büşüwif ale.
- 65 Šésü kosënd. Kobere: — Gungum remëmèn, magelaḡ ar okor móy'òḡu šandam èng mage Baba maḡèk oy'òḡu.
- 66 Kabiriḡ ñungum bëraya bër Šésü bëyëmbèk këmmasëḡ maraya.
- 67 Šésü kobiñün bëraya bër epóng bühi bële. Kobere: — Wün alo? Ènnitëbde wün ce?
- 68 Simoḡ Piyer komayaka. Komare: — Ar Gaf, loo bimadaya èng mage wuj? Wuj tuḡ e ar müdék gindéy' en obiwurnén bal eḡ.
- 69 Behole. Bilang ar mëlèk ar šóluk han Urün ale eḡ.
- 70 Šésü kobere: — Mayedi no salakëmèn wün bal epóng bühi bële pécéḡ ènggé bëraya bëram? Kono ariyé arón Ibilisa ewo.

⁷¹Gen Šüdas ñañeso ñan Simon Isëkariyot eñ yéko mašas. Ariyé aróbün yéko kono imbalingum abipuwün Šésü bëlam bër 'Büşüwif bële ënmađam.

Šaŋ 7

¹Imbalingum Šésü koyé. Ogeyašara elóđ er Galilé laŋ tuŋ. Magéđelaŋ mayé han elóđ er Šüde bawo bëlam bër 'Büşüwif bële abepëréđ ënmađék ënmađam šalaŋ.

²Awa. Ofëla or kënyó ofëla or këndak binjóŋ laŋ od kësumu.

³Gang sumuk, bubulum bër Šésü kënmare: — Ikal. Eëniyiye han ofëla han elóđ er Šüde. Gëngër ecënetëme halaŋ, idi bon hišaŋak šalaŋ ce pur ënlu bër ejekaraŋ bële gon ejedi oŋ.

⁴Hal ale gëngër amapër bal bële ënmalang, mangodi bon hišaŋak boŋ lar mangënmalu bal kingiriŋ la. Bawo idiyej bon hišaŋak boŋ loŋo, idi šalaŋ ce bal bële ënlu ënmilang.

⁵Gon reyaldëkën bubulum ngër kak oŋ, fado bën wok mënmaholedelaŋ.

⁶Gungum yakadëkobe Šésü. Kobere: — Mangëmmaš wey han ofëla bawo matëkelaŋ watur emeyé le kono wün watur yó yékëen han ofëla, ayarar.

⁷Bër jamani bële mangënmëkoñ wün kono banekoñ no bawo ëmbipëđ parakët gon enedi oŋ guñüŋüla e.

⁸Wün, ëenmaš han ofëla. No loŋo emebo. Mangëmmaš han ofëla wey bawo watu eram le matëkelaŋ.

⁹Awa. Šésü kobo han elóđ er Galilé. Bublikum büróm noŋ kënyé han ofëla han elóđ er Šüde.

¹⁰Kono imbalingum gang yékën bubulum, Šésü ce kohal. Koyé han ofëla kono gang sëmko, macalaradelaŋ bawo mamapërdelaŋ bal bële ënlang iyi ayé le.

¹¹Awa. Han ofëla bëlam bër 'Büşüwif bële ënmageñanga Šésü. Eñbegeñün bal bële. Eñbegede: — Šaa ewo ašan ale?

¹²Awa. Nungum bal bële kënlapal malakëlar. Eñgecas gen Šésü eñ. Bëjo engede: — Ayekëla ewo. Bëjo engede: — Ó ó ye. Ayüfé ar bal ewo.

¹³Kak yéđ kënecas kono magelaŋ ar yóđük mašas tengët ganamët an wum aŋ bawo bayéŋëđ bëlam büróbün bële ëmba ënbidiyal jiñ.

¹⁴Awa. Make man ofëla man talaŋ ga hucék, ñungum tuŋ halko Šésü. Koyé han kunaŋ ër Urün. Kobisakal maharaŋ bal bër yéđük la bële.

¹⁵Bëlam bër 'Büşüwif bële gang hérnëkënma, këbihišaŋa. Këre: — Graki horkobe maharaŋ bal bële ngër gang obikaraŋ le? Makaraŋelaŋ gen gangam an Urün aŋ.

¹⁶Šésü kobere: — Uharaŋ or emëmënkaraŋ od han Urün or dõŋólukem šóluk, mage šandam šalëk.

- 17**Graki owolang hal ale gëngër uharaj oram of şandam wala şan Urün şóluk? Gëngër amapër odi gon fërkëma Urün oñ, olange uharaj or ebebekaraj bal od han Urün şóluk le.
- 18**Ar yó şasëk gon langëko ëng gindóm, adém awum amapër bal bële ënmatëbün. Kono ar yó furedéké uyat or ar dõñólukëma od ocal, toña le tuñ koşas. Makafëkafëlañ.
- 19**Mayedi Moyis yënkëmën masariya man Urün mañ? Kono magelañ fado ariyé arón ar rayak masariya mungum. Bawo bóyé le fërkëmën ëënnidam? Mañüdelañ.
- 20**Bal bër yék gimug lañ bële kënmayaka. Kënmare: — Loo egereomidam? Ayüüf ale mëgëkëme.
- 21**Şésü kobere: — Gon hişajak góyé tuñ rime. Emmapakën ar magedëkor mayë ale. Amënişaja pëcéñ kono amëndõgüñ ce bawo ohe or kënişataye of fakëndëmama.
- 22**Aki famekëen gen omëc of ëng ohe or kënişataye of? Omëc of Moyis sëbaldëkéba ënmagemëc ñacan ñañ ëng atëk make mójóng matas kono mamëc mañ mage han wum sakalëk. Fado büfüşën büüróbé bële mamëc yéd kënbemëc bëcan bëñ fayër watur Moyis le.
- 23**Ëng atëk make mójóng matas, añüd ënmagemëc ñañëso ñacan kala fado ëng ohe or kënişataye bé lañ hawërek. Gëngër mënmamëcelañ dëróm, mayedi ëëngube sariya ër mamëc le? Awa. La igubeen sariya ër ohe or kënişataye of akëëngub sariya ër mamëc le. Danañ balënga këenri. Awa. Bawo ayarar mëri ngër kak, bawo bóyé le dõgülkëmën gen no eñ gon fakënmama ohe ówum ar magedëkor ale? Mañüdelañ.
- 24**Ëcënlü gon hişajak gon rime oñ. Gon hişajak gungum gon e oñ iyi ëmmapakëñëd aşan ale. Amëndër ngër migub sariya ër ohe or kënişataye of. Kono ëënyidëñür balënga ëmba balënga rime gang fakënmama hal ale, fado gang gubëme sariya ër ohe or kënişataye of.
- 25**Ñungum Bër Şërüsalem bër talañ maşas yédëkën gen Şésü eñ. Ëngede: — Abakişaja déy. Mayedi bëlam büüróbé bële abepër ënmadam aşan ajo?
- 26**Kamañ obekaraj bal bële. Bëlam bële mënmagededelañ obitëb maharaj bal bële. Ëmba şugo balang ajo Ar Dõñóluko Urün ale ewo.
- 27**Gëngër Ar Dõñóluko Urün awum ayõgu, magelañ ar olang lar enmadëm la kono ajo ëcënilange lar rëmkënma la.
- 28**Şésü gang obekaraj bal bële han kunañ ër Urün, koşas tengët. Kobere: — Ëcënilangëdi kidima? Ëcënilangëdi kidima lar şólume la? Adañal eme. Ar mënmalange dõñólukem. Awum toña tuñ koşas.
- 29**Kono no ëmmalang bawo şondóm şólume. Danañ anidõñólu miyõgu şaño.
- 30**Gang hëñëlako maşas gungum, këbefër ënmadëk ënmañé han bëlam kono magelañ ar dëkëdëkëma. Gon mënmadëkaldë oñ bawo watur ënmadëk le matëkëdëlañ.

- 31 Kono bal kingiriŋ bamaholef d́éróm. Bér holekéma d́éróm bële kénre: — Ar Dónóluko Urün ale èng ayógu, fado wum mangodi bon hişañak bon hók èng bon riko ajo boŋ.
- 32 Gingór an Búsüwif gan kënyó Bëfarisiyeŋ aŋ kënhér gon enelakèlakar bal bële gen Êsü eŋ oŋ. Bëfarisiyeŋ büwum èng bësuméd bér macadaha bële kënbidaŋal bëşëla bér kunaŋ èr Urün bële ènye ènmaðék Êsü ènmaŋóyu han bèn. Kënye.
- 33 Awa. Êsü han kunaŋ èr Urün yéko gang obekaraŋ bal bële. Kobere bér yék la bële: — Mangëmlëka loŋo. Imbalingum mebëte han Ar Dónólukem.
- 34 Èenniñangaraye kono mangëenneciña. Danaŋ lar emeyë no la, wün mangëenkor mayë.
- 35 Bëlam bële këşas bèn bèn: — Şaa owoyë ajo şan mangëenmaciñayeye? Èmba han en Búsüwif bér dik land èr bér këşas mande man Gerek owoyë? Èmba obikaraŋe bér Gerek bële şalaŋ?
- 36 Koto èr graki reyaldëko ènmañangaraye kono mangëenmaciñaye? Danaŋ lar owoyë la mangëennekore èniyiye. Mëenifameyeyelaŋ gon owocas oŋ.
- 37 Dér faşërkën ofëla, d́éróm halko Êsü. Déróm ohe or ofëla or hók mëseb od yék. Êsü koşas tengët. Kore: — Ar yó şarëk, adëm awum oyógu şandam ocaß. Ar yó holekem ocaß.
- 38 Ako şalëk gakayiti an Urün laŋ. Kénre: Óróm laŋ ecal makawuð man mëngé man obiwurnén bal maŋ.
- 39 Êsü gen Genjëm en Urün gen obeyën Urün od bér holekéma wum bële eŋ yéko maşas. Watu üwum Urün od mabeyëndelaŋ wey Genjëm gingum bawo Urün od mamadënédelaŋ Êsü han wum. Danaŋ madiyelaŋ haŋ uyat or Êsü ocal.
- 40 Gang hérkën gon şasëko Êsü oŋ, bal bér talaŋ kénre: — Ajo asükélün ar reko Urün oyóguwe ale kidima ewo.
- 41 Bér talaŋ kénre: — Ó ó, mage asükélün ewo. Ar Dónóluko Urün ewo. Bér talaŋ kénre: — Ó ó, ajo mage Ar Dónóluko Urün ewo bawo han elód er Galilé şalko ihinoŋ Ar Owodónólu Urün ale mage han elód er Galilé owocal. Han elód er Şüde owocal.
- 42 Mayedi acal gakayiti an Urün laŋ iyi Ar Owodónólu Urün ale han gañamb an Dafid owocal đanaŋ han ikón er Betéléyem enmadëm? Betéléyem han elód er Şüde yédük. Ikón igum didëko Dafid.
- 43 Awa. Bal bér yédük la bële péceŋ kënlapal maŋopër. Bëjo kénre iyi Ar Dónóluko Urün ale ewo, bëjo kénre iyi ó ó, mage Ar Dónóluko Urün ale ewo.
- 44 Bér talaŋ këbefër ènmaðék ènmadën han bëlam kono magelaŋ ar dëkekéma bawo matëkelaŋ watur ènmaðék le.

⁴⁵Awa. Bêšëla bër kunaŋ ër Urün bër yék ënmaŋóyu Êsü bële kënbët han bësümed bër macadaha ëng han Bëfarisiyeŋ. Gang sëmken, bëlam bër Bûšuwif bële kënbün: — Bawo bôyé le wok mënmaðekelaŋ Êsü ënmaŋóyu?

⁴⁶Bêšëla bële kënbiyaka. Kënbere: — Mabimañakelaŋ mëhér ar këbiharaŋ bal bële ngër ajo. Gon obekaraŋ bal oŋ ëng gon enbekaraŋ bërleŋ oŋ mage góyé e.

⁴⁷Bëfarisiyeŋ bële kënbiyaka. Kënbere: — Mayedi amënyüfé wün ce?

⁴⁸Alam aróbé ar šaa holekëma? Afarisiyeŋ ar šaa holekëma?

⁴⁹Fado ariyé kono bal bëjo pécëŋ bamahole. Bën wok mënlangelaŋ masariya man Urün maŋ. Gungum duwénkobe Urün od duwa ününula le.

⁵⁰Afarisiyeŋ ariyé la wo yéko la ënmayó Nikodem. Awum e ar yédëk šasëkën gümüf ün ëng Êsü gen edëm ikin ed eŋ. Nikodem üwum abiñünëd. Kobere: —

⁵¹Mayedi sariya üróbé laŋ ñüdük imakérné gon owoyaka hal oŋ fayër imalëp le?

⁵²Kënmayaka. Kënmañün: — Wuj alo? Ar elód er Galilé dej ngër wum le? Ikaŋ wo gakayiti an Urün aŋ. Ëng ikaŋ, mangilu asükélün ar šalëk han elód er Galilé.

[⁵³Gang rekobe ngër kak le, kisaŋ kënhäl. Kënbët han mayanga.

Šaŋ 8

¹Awa. Êsü košäl iyanga er kunaŋ ër Urün laŋ. Koyë han ekóm er kënyó Olifiyé.

²Ipašäl eŋ holhol pün kobët han kunaŋ ër Urün. Gang sëmko, bal bële kënyë. Kënmabaral. Gang barkën, koñëŋa. Kobiharaŋ.

³Awa. Gang obekaraŋ, makaramoko man masariya man Urün maŋ ëng Bëfarisiyeŋ bële kënmaŋé asówar ayélüm. Kënmahót land üróbün pécëŋ. Asówar awum gang enedak ëng ašan ar mage aróm sëkëðkënma. Awa. Kënmaðek asówar awum. Kënmaŋé han Êsü.

⁴Kënmare Êsü: — Karamoko, asówar ajo bimadëk gang enedak ëng ašan ar mage aróm.

⁵Masariya man Urün laŋ Moyis abadeð iyi ar yó rik ngër kak bimadüpür ëng mahañ haŋ ocës. Kono wuj alo? Graki rekëj wuj bimadi?

⁶Abepëred ënmaŋap Êsü, gungum ñündëkënma ngër kak kono Êsü mabiyakadelaŋ. Košütóf. Ogeñug elód laŋ ëng eñüt ed.

⁷Bën ënmañün: — Aki rekëj? Aki rekëj? Êsü kohal. Kobere: — Ëng laŋ e land ër wün ar mamamékünunelaŋ Urün od, adëm awum omatakal müdüp asówar ale ëng mahañ maŋ.

⁸Gang šasëko ngër kak le, Êsü kobët ce. Košütóf. Ogeñug elód laŋ.

- ⁹Gang hérkën gon šasëko oŋ, Būšuwif bële kënsakal mabët. Būfūšën bële dōnga yédëk. Kënfédé malabar maŋ. Kënbët pécéŋ. Kënbo Šésü ëng asówar ale la tuŋ.
- ¹⁰Awa. Šésü komañün asówar ale: — Asówar, šaa en bër ñawekëme emekën er wuj bële? Magelaŋdi ar wok loŋo?
- ¹¹Asówar ale komayaka: — Ó ó. Magelaŋ ar wok. Šésü komare: — No ce mangëmmiñawe iyi emekën. Eyë kono komamékünün ce Urün of ngër gang rikëj le.]
- ¹²Imbalingum Šésü kobere bal bër yék la bële. Kobere: — No e ar këbiwuḅ bal bër jamani pécéŋ ale. Ar yó rayakem kirikiri laŋ owoyë. Danaŋ mangoyë imüf laŋ muk kono omüdéye kirikiri ër omawurnén le.
- ¹³Bëfarisiyeŋ bële kënmare: — Ha! Šede ër gaf ürój ej. Magelaŋ ar omamëlal toña ejecas.
- ¹⁴Šésü kobere: — Münéd' e. Gen gaf ëram emecas kono fado kak toña le emecas bawo milang šan šólume. Danaŋ milang šan emeyë kono wün mëenlangelaŋ lar šólume la. Danaŋ mëenlangelaŋ lar emeyë la.
- ¹⁵Wün ngër gang këenbiñawe bal bër jamani bële le këenbiñawe bal bële. No mammañaweyelaŋ hal yó hal iyi amekën
- ¹⁶kono gëngër ëmbiñawe bal bële, sariya em. Balënga ebebeñawe bawo mage no mól ebeñawe. Èng Baba Ar Dóŋólukem ale bang ebebeñawe.
- ¹⁷Ngër gang ñugédëkën büsükélün bër Urün bële gakayiti an Urün laŋ le iyi gëngër hal ale abimüdé bëšede bühi bër ecas toña e, éyi kak yédük, ekore mahole toña e gon šasëko oŋ.
- ¹⁸No šede eme gen gaf ëram. Danaŋ Baba Ar Dóŋólukem ale wum ce šede onem.
- ¹⁹Ga šasëko ngër kak le, kënmañün. Kënmare: — Šaa ewo sóré?
- ²⁰Šésü kobiyaka. Kobere: — Mëënnilangelaŋ no. Danaŋ mëenmalangelaŋ Baba. Gëngër ëcënnilangëdo, ëenmalangëdoye ce Baba. Šésü acas gungum pécéŋ han kunaŋ ër Urün gang obekaraŋ bal bële gindéy' en Urün eŋ. Magelaŋ ar dëkëdëkëma omadën han kaso bawo matëkëdelaŋ watur ënmadëk le. Han kunaŋ ër Urün yédëkën lar kënfër bal bële bingóti ban kënmayën Urün la.
- ²¹Šésü kosënd. Kobere: — Mayë eme. Èenniñangaraye haŋ kono mangëënnilu. Danaŋ ëëncëse hara Urün of mangomëntëbün hake biñüŋüla bindón beŋ. Danaŋ mangëënkore mayë šan emeyë.
- ²²Bëlam bër Būšuwif bële kënsas bën bën. Kënre: — Madamayadi owođamaya? Gungumdi reko, mangëënekore mëyiye šan owoyë?
- ²³Šésü kosënd. Kobere: — Wün bër han güf bër han jamani ëjo een. No mage ar han güf eme. No ar han tëŋ ar šólume han urün eme.

- 24** Emmēnpēd parakēt. Eēncēse hara Urūn of mamētēbūnelaṅ hake biñūṅūla bindón beṅ. Gēngēr mēēnholeyelaṅ no Ar Dōṅóluko Urūn eme, eēncēse hara Urūn of mamētēbūnelaṅ hake biñūṅūla bindón beṅ.
- 25** Kēnmañūn. Kēnmare: — Aran ej wuj kidīma? Šésū kobere: — Emmēnpēdēd kabiriṅ gan sakal aṅ.
- 26** La wo e būnjiñ kingiriṅ būn micas gen wūn eṅ. Danaṅ la wo e kingiriṅ gon mekor mañawe ganamēt an wūn aṅ. Eēnmakore mahole Ar Dōṅólukem ale. Gon hérme šóndóm oṅ emēmēnpēd.
- 27** Gang rekobe Šésū iyi Sūm dōṅólukēma le, mēnfamedelaṅ gen Sūm Urūn eṅ owocas.
- 28** Gungum rekobe Šésū: — Gēngēr eēcnikēnūt os or lēmbēnd laṅ no ar šóluk han Urūn géme hal, dēróm eenelang Ar Dōṅóluko Urūn eme. Danaṅ gon emedi oṅ gon fērkēma Baba oṅ emedi. Mage gon fērkem no oṅ emedi. Gon emecas oṅ, gon fēdkonem Baba oṅ emecas.
- 29** Baba Ar Dōṅólukem ale bang ebe ēng no. Manitēbelaṅ migé mól bawo dēr yó dēr gon emedi oṅ iyi gon omalēngal wum oṅ emedi.
- 30** Šésū gang owocas ngēr kak le, bēr hērnédēkēma bēyēmbēk bamaholed la.
- 31** Šésū kobišēsūn Būšūwif bēr hōlekēma wum bēle. Kobere: — Gēngēr eēcēdaya gon emēmēnkarāṅ oṅ, bēraya bēram kidīma een.
- 32** Eēnlange gon e toña oṅ ganamēt an Urūn aṅ. Danaṅ toña ūwum omēndēce ohól laṅ.
- 33** Kēnmayaka. Kēnmare: — Han Abēraham šalbe. Mañakelaṅ mēgé būhól. Bawo bōyé le reyalkēj kak le iyi ibadēce ohól laṅ? Mañūdelaṅ.
- 34** Šésū kobere: — Toña emēmēnpēd, ar yó kēmamékūnūn Urūn of adēm awum ahól ar emekēn ewo.
- 35** Ahól ale mangobo gani han iyanga er alam aróm ale kono héyém ēr alam ale obowe gani.
- 36** Gēngēr héyém amēndēt ohól or emekēn laṅ, mangēnbo ohól ówum.
- 37** Milang han Abēraham šalkēēn kono būhol bēr emekēn een. Gungum fērkēmēn eēnidam bawo mēēnholeyelaṅ gon haraṅmēmēn oṅ.
- 38** Emmēnpēd gon fuwūnkonem Baba ñan yédēbe ēng wum laṅ. Wūn noṅ gon fēdkomēn sórē oṅ eenedi.
- 39** Awa. Kēnmayaka. Kēnmare: — Abēraham baba ūróbé ewo. Šésū kobere: — Gēngēr eēcēngēdo bēṅsō bēn Abēraham kidīma, eēndidoye gon ridēko Abēraham oṅ.
- 40** Emmēnpēdēd toña ēr fēdkonem Urūn le. Wūn noṅ amēnpēr eēnidam. Abēraham wok madidelaṅ ngēr kak.

- 41** Gon eenedi oŋ góyé e ëng gon riko sóré ürón oŋ. Awa. Ñungum kënmayaka. Kënmare: — Gen gaf ürój eŋ wok mabilangelaŋ kono bé mage bëŋëso bën gucam ebe. Urün od kidíma e Baba üróbé le. Bëŋëso bën wum bëŋ kidíma ebe.
- 42** Šésü kobere: — Ëngëdo Urün od sóré ürón edo, ëenniŋaldoye bawo han Urün šólume. Jamani ëjo eme jóni. Mage no hašabik miyõgu le. Baba dõŋólukem.
- 43** Mëënnifameyelaŋ bawo ëcënbar ëënnikérné.
- 44** Bëŋëso bën Ibilisa een. Amënpër ëëndi gon fërkëma wum oŋ. Kabiriŋ alëka adam ar bal ewo. Toña magelaŋ óróma laŋ bawo mañakelaŋ mašas toña le. Gëngër akaf, ngër gang ewo le riko bawo ahaf ewo. Danaŋ ãingaf beŋ han wum sakalëk.
- 45** Kono no toña le tuŋ emecas. Gungum wok mëënholeyelaŋ gon šasëme oŋ.
- 46** Magelaŋ ar onekor malëp iyi memekën. Toña le emecas. Bawo bóyé le wok mëënholeyelaŋ gon emecas oŋ? Mañüdelajaŋ.
- 47** Ar e ñaŋëso ñan Urün ale omaŋe odi gon šasëko Urün oŋ. Wün noŋ mage bëŋëso bën Urün bëŋ een. Gungum wok mëënmaŋelaŋ ëëndi gon šasëko Urün oŋ.
- 48** Bëlam bër Bùšüwif bële kënmare ce: — Mayedi toña šasëbe iyi Asamari ej? Gungum e ar mëgëko ayüď ej le.
- 49** Šésü kobiyaka. Kobere: — Mage ar mëgëko ayüď eme. No midiye haŋ bal bële ënma bëy/Urün od. Wün noŋ mëënnitëbünelaŋ.
- 50** Gon emedi oŋ mage uyat oram od ocal emedi kono la wo ewo ar furedéké uyat oram od ocal. Adëm awum balënga koñawe. Onimaše toña le iyi añüd uyat oram od ocal.
- 51** Toña emëmënpëď, ar yó maŋëk ušas oram od, adëm awum mangocës muk.
- 52-53** Bëlam bër Bùšüwif bële kënmare: — Abamëlal jóni wuj ar mëgëko ayüď ej bawo bër alëka büróbé bële pécéŋ bacës. Gungum e baba üróbé Abëraham acës. Kono gon rekëj wuj oŋ, hal ale gëngër amaŋ ušas or wuj od, mangocës. Wujëdi hókëma Abëraham? Bùšükëlün bër Urün bële ce bacës. Wujëdi hókëbe bükükëlün bër Urün bële? Bën ce bacës. Aran ej wuj?
- 54** Šésü kobiyaka. Kobere: — Gëngër melëc uyat oram od, šaa e naŋfa le? Jiñ yó jiñ. Baba ër rekëen wün Urün óróma e oni bëyë.
- 55** Mëënmalangelaŋ kono no ëmmalang. Gëngër mededo mammalangelaŋ, migédoye ahaf ngër wün le kono ëmmalang. Idiyeme gon rekonem oŋ.
- 56** Afüšën aróbé ale Abëraham amalëngalëď gang yidënrko iyi miyõguwe le. Danaŋ amalëngalëď ce bawo alang miyõguwe le.
- 57** Bëlam bër Bùšüwif bële kënmare: — Wuj mecotelaŋ müli mafó mójó. Graki lukëjëma Abëraham?
- 58** Šésü kobere: — Toña emëmënpëď, fayër yéko Abëraham le migëď no.

⁵⁹Gang hérkén gungum, kénmaɗ mahañ mañ énmaɗup Êsü le kono Êsü kofol. Koşal kunañ ér Urün lañ.

Şaŋ 9

¹Gang eneyê Êsü ëng bëraya bürom bële, Êsü komalu aşan ar şémük kabiriñ dér rëmkënma.

²Bëraya bë Êsü bële kënmañün Êsü: — Kamamoko, loo mékününkëma Urün od, aşan ajo wala lüm ëng süm bawo bamadëm ñécémük?

³Êsü kobyaka: — Mage kongol ér emekën er wum wala bërëm bële lañ rëmkënma aşan ajo aşémük. Pur bal bële ënlu fangar Urün le rëmkënma kak le.

⁴Watur kirikiri le añüd ëëniɗiye gon fërkëma Ar Dónjólukem oñ. Ëng amüɗ, dëróm magelañ ar okor magole.

⁵Gang eme jamani ëjo ngër kirikiri ér jamani eme.

⁶Gang hëñëlako maşas gungum, kosëp gicórşor añ elóɗ lañ. Kolem elóɗ eɗ. Daro komalüm ar şémük ale bingüs lañ.

⁷Komare: — Ikal. Eyê han ginif an kënyó Silowam. Ewuña. Koto ér Silowam le gon e oñ madañal e. Awa. Aşémük ale kohal. Koyê han ginif. Kowuña. Koşémüté. Awa. Kobët han iyanga.

⁸Gang owobët han iyanga, bë dídük dúp ëng dúp bële ëng bër yéɗ këmalu gang obecëmba bal bële bingóti bële kënmalu gang owobët le. Awa. Büwum kënşas bën bën. Kënre: — Mayedi ajo yéɗ keñëña obegecëmba bal bële bingóti bañ?

⁹Bër talañ kënre: — Éyi, awum e. Bërleñ kënre: — Ò ó ye. Mage awum e. Mamëndër tuñ mëndërkën. Awa. Ñungum yakadëkobe aşan ar şémük awum. Kobere: — Éyi, no tigi e.

¹⁰Ga yakakobe kak, kënmañün. Këmare: — Graki horkëj mulu jóni?

¹¹Kobyaka. Kobere: — Aşan ar kënyó Êsü ale lemëk gumak oñ. Daro konilüm bingüs lañ. Konere meyê han Silowam mewuña. Awa. Këmyê. Këmwuña. Gang wuñame, kisañ këşémüté.

¹²Kënmañün. Këmare: — Şaa ewo ar şémütëkëme ale? Kobere: — Mamlangelañ.

¹³Kënmañé aşan ar şémütëko awum han Bëfarisiyeñ.

¹⁴Awa. Dër lemko Êsü elóɗ eɗ şémütëkoma aşan ale dëróm ohe or kënşata Büşuwif od yék.

¹⁵Awa. Gang ñékënma ar şémütëko ale han Bëfarisiyeñ, kënmañün bën ce. Këmare: — Graki horkëj mulu jóni? Aşan ale kobyaka. Kobere: — Êsü lümkem gumak oñ bingüs lañ. Këmwuña. Jóni mekor mulu.

- 16 Bëfariſiyeſ bër talaſ kënre: — Daro ohe or këniſataye of e. Aſan ajo mage han Urün ſóluko bawo madayayelaſ sariya èr oſata or rekoba Urün ènicataye le. Abadeſ iyi ènicataye akènegoleye daro. Kono bërleſ kènñün. Këmare: — Èng amekèn ewo, graki horko mèri bon hiſaſak boſ? Mangokordo. Awa. Mabipèdèrelaſ.
- 17 Gungum e bëtèdèkènma ce mẽñün aſan ale. Këmare: — Wuj alo, graki rekèj gen ar ſémütèkème eſ? Aſan ale kobere: — Aſukélün ar Urün ewo.
- 18 Bèlam bër Bùſüwif bële mabepèrelaſ obemèlal iyi aſan ajo aſémük yédèko. Gungum yókènbe lüm èng süm iyi ènyògu.
- 19 Gang sèmkèn, kènbiñün: — Ajo ñaſeſo ñóndón de? Ñécémükèdi rëmkèènma rekèèn? Graki horko mulu jóni?
- 20 Bèrèm bële kènbiyaka: — Bilang ñaſeſo ñóndóbé ñaſ e. Bilang ce ñécémük rëmbema.
- 21 Kono gang horko mulu jóni mabilangelaſ déy. Danaſ mabimalangelaſ ar ſémütèkèma. Ènmañün wum wo. Laſar ewo. Okore mayaka gen gaf üróm eſ.
- 22-23 Gon reyaldèkèn kak oſ, babiyèſèd bëlam bër Bùſüwif bële bawo bëlam büwum bacasèd iyi ar yó dérték Œésü Ar Dónóluko Urün ale ewo ènmaðte óróbün laſ hara akoyè ce lar kènbar Bùſüwif ènkaraf gakayiti an Urün la. (v 23) Gungum reyaldèkèn kak iyi laſar ewo, ènmañün wum.
- 24 Bèlam bër Bùſüwif bële kènmayó ce aſan ar ſémðük ale oyògu. Gang yòguko, këmare: — Ebeſa ede no èng Urün iyi toña ejecas le. Bé kidima bilang Œésü amekèn ewo. Imaſdi?
- 25 Aſan ale kobiyaka. Kobere: — Gèngèr amekèn ewo la wok mamlangelaſ. Gon langème tuſ aſémük yédème. Jóni mekor mulu.
- 26 Kènmañün ce. Këmare: — Bóyé ridèkome? Graki ſémütèkome?
- 27 Kobere: — Èmmènpèdèd büyé. Mèènikèrnéyelaſ. Bawo bóyé le fèrkèmèn èmmènbütélén ce? Milang mamènpèrelaſ ènmaðaya.
- 28 Kènmaſér. Këmare: — Wuj araya ar aſan ajo ej. Bé bëraya bër Moyis ebe.
- 29 Bilang Urün of amacèsünèd Moyis kono ajo mabilangelaſ fado lar ſóluko la.
- 30 Aſan ale kobere: — Anikiſaſa déy la. Mèènlangelaſ lar ſóluko la kono no anicémüt.
- 31 Ècènilange amekèn ale èng amacèmba Urün of, Urün of mangomakèrné. Ar edi gon fèrkèma wum Urün ale, awum owokèrné. Danaſ ce omakèrnéye ar emabèy wum Urün ale.
- 32 Kabiriſ dèr lècèko Urün of jamani èjo magelaſ ar hérük iyi hal ale amacémüt ar rëmkèn ñécémüt.

³³Ëngëdo ar sémütékem ale ëng mage han Urün sôlukodo, mangokordo méri gon hişaŋak fado góyé.

³⁴Awa. Ga yakakobe ngër kak le, bëlam bër Bùşuwif bële këmare: — A! Wuj amekën ar kabiriŋ dër rëmkënme haŋ daro ajo ej, ibakaraŋ bédi haşabikëj? Ga rekënma ngër kak, kisaŋ këmadët land üróbün.

³⁵Awa. Sésü kohér bamadët le. Koyë. Komañanga ašan ale haŋ komaşina. Gang şinakoma, komare: — Imaholedi ar sôluk han Urün géko hal ale?

³⁶Ašan ale komayaka. Komañün. Komare: — Loo e awum? Ënjipëd. Gëngër ëmmalang, ëmmaholeye awum.

³⁷Sésü komare: — Imalu jóni. Ar emecësün ale e.

³⁸Ašan ale komare: — Ar Gaf, ëmmehole. Komabëy Sésü ngër Urün.

³⁹Sésü kore: — Nãwure laŋ yógume jamani ëjo bër sémük bële ënkor mulu, bër elu bële ëncémé.

⁴⁰Bëfarisiyeŋ ce la wo yékën la. Gang hérnékënma gang owode ngër kak, këmare: — A! Bé ce bër sémük debe?

⁴¹Sésü kobere: — Gëngër bër sémük kidíma eendo, magelaŋ ar omënlëp. Kono bawo ëcënde iluween, mage bër sémük een. Emekën laŋ wokëën.

Şaŋ 10

¹⁻³Sésü kobere: — Toña emëmënpëd, ahadac ar mape ale ako kori. Ëng awaca oyë han gici an mape. Gëngër atëm, ar këbeşëla mape man gici ale obaŋët ñakan ñaŋ, omatëb ahadac ale omëg. Ayélüm ëng ayë apang gakela laŋ omëg ñéngélüm hara mage ñakan laŋ, ilang adëm awum mage ahadac ewo. Arek ar mape ewo wala arek ar mape ëng fanga ewo. Awa. Ahadac ale ëng atëm han gici, oyówe majat man mape mónóm maŋ. Mape mungum ënkére ulim óróm ód. Oyëye obelëc gici laŋ.

⁴Ëng elëcobe, obidungün mape mónóm maŋ. Danaŋ mape maŋ ënmagedaya bawo balang ulim or wum ód.

⁵Kono gëngër ahadac ayélüm ar mënmalange mape maŋ abiyó, mangënmadaya kono ënmagüre bawo mënmalangelaŋ ar ebeyó ale.

⁶Kak rekobe Sésü kono sanda ër ahadac ar şasëko üwum mënfmadelajaŋ.

⁷Gungum e bawo mënfmeyelaŋ sanda ër ahadac le Sésü kosënd. Kobere: — Toña emëmënpëd, ako eme ngër ñakan ñan gici an mape.

⁸Bëhadac pécéŋ bër yóguk fayër yógume bële ngër bërek en kono mape maŋ mënbiyakayelaŋ bërek büwum.

⁹Ngër ñakan ñan Urün ñaŋ eme. Ar yó mëgëk kongol ër no laŋ, adëm awum opeye. Ogemëg gici laŋ. Ogecal. Ogeyákara.

- 10**Kono arek ale gon owoyõngu tuŋ obedeka mape maŋ. Danaŋ obipate. Danaŋ obedëng. Kono no gon yõgalume oŋ bal bële ënwuré kidîma. Danaŋ obelëngal gang enewuré ngër kak le.
- 11**No ahadac ayekëla ar mape eme. Mimaŋ mecës pur ëmbepeyënal mape mandam maŋ.
- 12**Ašëla ar mape ale mage góyé en ëng ahadac ale. Ahadac ale wum kidîma dëmkëbe mape maŋ kono ašëla ale mašëla tuŋ ebecëla pur ocotal bingóti baŋ tuŋ. Mage wum dëmkëbe mape maŋ. Gungum e gëngër amalu gonëk oŋ gang owoyõngu, ogüre. Obitëbüŋ mape maŋ la. Gonëk oŋ ëng atëm, obedëke mape man talaŋ. Maŋëneŋ ënyicüreyé.
- 13**Ašëla ale noŋ ogüre bawo mangomakañëlal gen mape eŋ. Pur ocotal bingóti tuŋ obegecëlal mape mungum.
- 14-15**No ahadac ayekëla ar mape eme. Ëmbilang mape mandam maŋ. Ngër gang langërbe no ëng Baba le, ngër kak langërbe no ëng mape mandam maŋ. Mimaŋ mecës kongol ër mape mandam laŋ pur ëmbepeyënal.
- 16**Ëmbimüde mape maŋëneŋ. Mage gici gandam laŋ en jóni. Mungum ce ñüdük ëmbiñóyu han maŋëneŋ ëngé ñan ñiyé ëng mandam maŋ. Ënkérnéye ulim oram od. Danaŋ ëngéye gacamb giyé hara no tuŋ egé ahadac aróbün.
- 17**Baba aniŋal bawo mimaŋ mecës mebët mikal miwuré ce.
- 18**Magelaŋ ar onidam ëng mammaŋelaŋ mecës. Toña e mecëse kono bawo mimaŋ tuŋ mecës emecës. Baba anede ecës idam ed bangaf bandam laŋ e. Danaŋ gëngër mikal ecës laŋ, gungum ce bangaf bandam laŋ e. Kak rekonem Baba.
- 19**Gang hérkën Bûšuwif bële gon šasëko oŋ, kënlapal maŋopër bën bën.
- 20**Bëyëmbëk këre: — Ajo ayüdü mëgëko. Ajo ar fëtuk e. Bawo bóyé le eenmakérnéye gon owocas oŋ? Mañudelaŋ.
- 21**Kono bërleŋ këre: — Gon šasëko oŋ mage ngër gang košas ar mëgëko ayüdü. Ar mëgëko ayüdü ale graki omakor mëšëmüt ar šëmük ale? Mangomakor mëšëmüt.
- 22**Awa. Watur bëyëm le yédük. Ofëla or kënyó obañët or kunaŋ ër Urün od kësumu han ikón er Šërüsalem.
- 23**Šësü koyë han kunaŋ ër Urün. Ogebëta gamef an kënyó gan Salomoŋ aŋ.
- 24**Awa. Bëlam bër Bûšuwif bële kënbär lar ewo Šësü la. Gang barkën, kënmañün. Kënmare: — Haŋ idé ebëmecëla ibapëd gëngër Ar Dónóluko Urün ale ej? Ibapëd wa parakët.
- 25**Šësü kobere: — Ëmmënpëdëd kono ëcënbar ëënehole. Bon hišañak bon emedi uyat or Baba laŋ boŋ ëënlangale Ar Dónóluko Urün eme.

- 26**Kono bawo mage mape mandam een, ecënbar eënehole.
- 27**Mape mandam mañ mēhérné kënnihérné. Danañ embilang. Danañ maraya kënniraya.
- 28**Danañ embiwurnéne gani. Mangëncës muk. Bangaf ban no lañ en. Magelañ ar obedët bangaf ban no lañ.
- 29**Baba yënkem embimüdü. Wum hók mafanga eng jiñ kala. Magelañ ar obekor marët bangaf ban Baba lañ.
- 30**No eng Baba góyé ebe.
- 31**Awa. Büsüwif bële gang hérkën gon reko oñ, këmadá mahañ mañ enmadüp Sésü enmadam le.
- 32**Sésü kobere: — Midi bon hişanak kingiriñ yëngën wün. Danañ Baba rekem midi bungum. Gon hişanak gon şaa rime gon fërkëmën eënnidüp eng mahañ eënnidam?
- 33**Büsüwif bële këmare: — Mage bawo gonjekëla rikëj le fërkëba bimidüpür eng mahañ mañ. Bawo imadela Urün od iyi eded iyi Urün ej ihinoñ hal tuñ ej. Gungum fërkëba bimidüp eng mahañ mañ. La imadela Urün od. Gungum fërkëba bimidüpür bimadam.
- 34**Sésü kobyaka. Kobere: — Mayedi ako ñugëkën büsükélun bër Urün bële gakayiti an Urün lañ? Ako rekobe Urün od Bër Isërayel bële iyi mürün en.
- 35**Awa. Gon ñugëkën büsükélun bër Urün bële gakayiti an Urün lañ oñ toña tuñ e. Mangolëmbëta ogé bingaf. Oboye toña tuñ gani. Gakayiti an Urün lañ rekobe Urün od bër yënkó gakayiti gungum bële iyi mürün en.
- 36**Awa. Graki eenede emmadela Urün od bawo mede ñañëso ñan Urün eme? Baba sëbalkem midi gole üróm le. Wum dóñólukem.
- 37**Gëngër mangedilañ gon sëbalkonem Baba oñ, konhole iyi wum kidíma dóñólukem le.
- 38**Kono gëngër idiyeme, fado gëngër mëëneholeyelañ no kidíma, eënhole gungum. Danañ eënhole gon emedi oñ pur eënlantal Baba oram lañ ewo. Danañ no ce óróm lañ eme.
- 39**Gang hérkën gungum, këmmasakal madëk kono kënmalëmëral.
- 40**Awa. Sésü koyë han bühëbër Şurdeñ. Koyicüté ce. Koyë lar yéd kobeñëmb Şañ bal gan sakal la. Kobo la.
- 41**Awa. Bal kingiriñ kënyë şan yéko şalañ. Gang sëmkën, këre: — Şañ mañakëdelañ mëri bon hişanak kono pécéñ bon şasëko Şañ gen aşan ajo boñ agé ngër gang şasëko le. Toña tige e.
- 42**Awa. Kongol üwum bal kingiriñ bamaholed Sésü dëróm.

Şaŋ 11

- ¹La wo yédëko ašan enmayó Lasar. Han ikón er Bétani didëkën eng bubulum bësówar büróm ariyé enmayó Mart ariyé enmayó Mari.
- ²Mari üwum hoşëdëkëma Şésü masapar laŋ bukafa boŋ. Awa. Gang hoşëkoma, komad gumbal góndóm oŋ. Komëtal masapar man Şésü maŋ. Awa. Büyé Lasar üwum kosëber.
- ³Awa. Ga sëberko, bubulum bësówar këndaŋal han Şésü. Kënmare: — Ar Gaf, ayënda ürój magekor.
- ⁴Şésü gang hérko Lasar magekor le, kobere bal bër yékën eng wum bële: — Gëtëber ëŋ gëŋo mangomadám. Pur bal bële ënlu şug fangako Urün le sëberko Lasar. Danaŋ Urün of odiye haŋ bal bële ënnibëŷ no ñaŋëso ñan Urün.
- ⁵Awa. Şésü abiŋalëd Mart eng Mari eng Lasar.
- ⁶Awa. Gang hérko Lasar atëber, makaldelaŋ kisaŋ oyë omalukulu. Kobo make müki ce lar yéko la.
- ⁷Imbalingum kobere bëraya büróm bële: — Eënebëte han ikón er Bétani han elód er Şüde ëenmalukuluwe Lasar.
- ⁸Bëraya bër Şésü bële kënmayaka. Kënmare: — Karamoko, malëkayelaŋ Büşüwif bële abepërëd ënmidüpür eng mahañ ënmidám. Bawo bóyë le ejetët ce şalaŋ? Mañüdelajaŋ.
- ⁹Şésü kobere: — Mayedi eng awaca, kirikiri le mëgé këgé mëlër epóng müki? Eng hal ale ayë gümedëb üŋ, mangomabëd bawo akirkiré. Gungum horko mulu balënga.
- ¹⁰Kono hal ale eng ayë imüf laŋ, omabëde bawo magelaŋ kirikiri le óróm laŋ.
- ¹¹Şésü kosënd. Kobere: — Lasar ayëndamël üróbé adak kono meyëye ëmmalëgët.
- ¹²Bëraya bër Şésü bële kënmare: — Ar Gaf, gëngër gokëd dakëko, omapëcaye.
- ¹³Şésü noŋ gang reko adak le gen ecës er Lasar ed yéko maşas le. Bën noŋ gen udak or gokëd famedëkën.
- ¹⁴Gungum fëdkobe Şésü parakët. Kobere: — Lasar acës
- ¹⁵kono anelëngal mamgëdelaŋ la bawo gëngër ecënlü gon emedi oŋ, ëenneholeye. Awa. Eëniyiye sóndóm.
- ¹⁶Toma ar kënyó ce Buca ale kobisësün bëraya bër Şésü bërleŋ. Kobere: — Eëniyiye ënecëse eng Şésü bang. Awa. Kënyë.
- ¹⁷Şésü eng bëraya büróm bële kënyë han ikón er Bétani. Gang sëmken, kënsëk atëk make mala kabiriŋ dër yekënkënma Lasar han gitimba.

- 18 Awa. Land är ikón er Bétani eng ikón er Êúsusalem madëbërdelañ. Mëkiló matas tuñ e.
- 19 Gungum e bawo madëbërelañ, Bûsüwif bër şan ikón er Êúsusalem bële kingiriñ bayögud han Mart eng Mari ënbiyüfénür bawo bakér ibulum Lasar alëm.
- 20 Mart gang hërko iyi Êésü oyögu lañ ewo, kohal komahaca kono Mari han iyanga wodëko.
- 21 Mart ga sëmko lar ewo Êésü la, komare: — Ar Gaf, engëdo loño yékëjëdo, ibülémül mangocësëdo.
- 22 Kono milang fado jóni, gëngër imacëmba Urün of, omeyëne gon yó şëmbakëjëma.
- 23 Êésü komare: — Ibulu obëte ce muwuré.
- 24 Mart komayaka. Komare: — Éyi, milang obëte mahal bang eng bësësëk bërleñ dér obiñawe Urün bal bër jamani bële pécéñ.
- 25 Êésü komare: — No e ar këbiwurnén bal ale. No e ce ar këbihënüt bal bële ecës lañ. Hal ale gëngër anehole, fado gëngër acës, imbalingung okale ce owuré.
- 26 Danañ ar yó wurék ganamët an Urün añ holekem no, mangocës gani. Eholedi gungum?
- 27 Mart komare: — Éyi. Ar Gaf, mehohle Ar Dónóluko Urün ale ej. Danañ ñañëso ñan Urün ñañ ej. Danañ ar redëko Urün oyöguwe jamani ëjo ale ej.
- 28 Mart gang hëñëlako maşas, kobët han iyanga. Komayó ibulum Mari lakëlak. Komare: — Karamoko üróbé le mënidëbëreyelañ. Ako reko iyi eyë.
- 29 Mari gang hërko gungum, kohal camcambëc. Koyë.
- 30 Awa. Êésü matëmdelañ wey han ikón. Lar fëdërkën eng Mart la wodëko.
- 31 La wo yédëkën Bûsüwif bële han iyanga er Mari pur ënmayüfénür le. Gang lukënma Mari gang halko camcambëc yëko, kënyidë iyi han gitimba owoyë ocap. Awa. Kënmaraya.
- 32 Mari gang sëmko lar ewo Êésü la lukoma, kowucüné. Komare: — Ar Gaf, engëdo loño yékëjëdo, ibülémül mangocësëdo.
- 33 Êésü gang lukoma gang owocap, gang lukobe Bûsüwif bër yóguk bële ce gang enecap, këmahañëlal gindóbün eñ. Këmasowël sobe Êésü han jomb.
- 34 Kobiñün: — Şaa yekënkëenna? Këmare: — Ar Gaf, ëëniyiye bimipëñün.
- 35 Awa. Ñungum Êésü kolapal maşap.
- 36 Gungum yékën maşas bër yék la bële. Èngede bën bën: — Ècënludi gon ñaldëkoma Lasar oñ?

- 37 Kono bërleŋ kënre: — Mayedi ajo ŝémütédékëma ašémfük ale? Magelaŋdi gon okor mëri haŋ Lasar mangocës?
- 38 Awa. Ŝésü këmabët ce këmasowël sobe han jomb. Koyê han gitimba gan fónkën gangañ gaparame.
- 39 Ŝésü kobere: — Èënpónjët gangañ aŋ. Awa. Mart ibulum er ar lëmëk ale komare: — Ar Gaf, make mala hucék kabiriŋ dër lëmko. Jóni apën déy.
- 40 Ŝésü komayaka. Komare: — Mayedi ëmmeded gëngër ënjehole, iluwe fangar Urün le?
- 41 Awa. Bër e la bële kënfónjët gangañ aŋ. Ga fónjëtëkën gangañ aŋ, Ŝésü kohéjé. Komare Urün od: — Baba, ëmmecëma bawo mëri kiri gon yó šëmbameme oŋ.
- 42 Milang ikérnéyëjem dër yó dër. Mage gungum reyalme kak le. Gon reyalme kak oŋ pur ënhole bër e loŋo bële iyi wuj dónjólukem.
- 43 Gang hëñëlakoma mëšësün Urün od, imbalingum Ŝésü koŋer gaparame. Komašësün Lasar. Komare: — Lasar, icólu.
- 44 Kisaŋ ar šësëk ale kohólu. Košólu. Danaŋ la wo yék binjüm ban hapédëkënma masapar laŋ ëng mañüt laŋ. Danaŋ la wo yék ce gaf laŋ. Ŝésü kobere: — Èënmapët okor mayê. Kënmafët.
- 45 Awa. Büşüwif bëyëmbëk bër yóguk ënmayüfénür Mari bële kënmahole Ŝésü gang lukën gon riko oŋ
- 46 kono bër talaŋ kënyê han en Bëfarisiyeŋ. Gang sëmkën, kënbiféd gon riko Ŝésü oŋ.
- 47 Awa. Bër gaf bër bësuméd bër macadaha bële ëng Bëfarisiyeŋ bële kënbiyó bëlam bër Büšüwif bërleŋ pécëŋ ënbar ëncas. Gang barkën, këññünür bën bën: — Bóyé ñüdük eenediye haŋ Ŝésü otëb mëri bon owodi boŋ? Ašan ajo bon hišanak kingiriŋ owodi.
- 48 Gëngër mëenmadiyeyelaŋ jiñ yó jiñ, bal bële pécëŋ ënmaholeye. Danaŋ ënmadayaye. Kono bëlam bër han Rom bële gëngër bakér gon owodi oŋ, mangënmaŋ ogé alam. Ènyóguwe. Èndëtëre kunaŋ ër Urün le. Danaŋ ënbadëte ilam laŋ.
- 49 Ariyé aróbün ale Kayif yéd kënmayó. Awum yék ar gaf ar bësuméd bër macadaha ale büli üwum. Awum kohal. Kobere: — Wün mëëntételaŋ.
- 50 Mëenfameyelaŋdi apëca ariyé ocës kongol ër bal laŋ ëng lar ëncës bal pécëŋ la?
- 51 Awa. Kayif mage ëng kašabi üróm le tuŋ yidédëko gon šasëko gangam aŋ. Bawo ar gaf ar bësuméd bër macadaha yéko büli üwum, gungum barakoma Urün od ocas gon egé imbalingum oŋ. Acaséd komkom Ŝésü ocëse lar ëncësëdo Büšüwif la pur obepeyën.

⁵²Danaŋ mage lar ëncësëdo Bûsûwif la tuŋ owocës Êsû. Lar ëncësëdo bal bër jamani bële la ce owocës obepeyën. Bal bër Urün bër e han jamani bële hara mage Bûsûwif bën ce ënyõguwe, ënbare ëngé góyé ëng Bûsûwif bër e bal bër Urün bële.

⁵³Awa. Kabiriŋ ñungum icas yékën bëlam bër Bûsûwif bële gang e ënmaðam Êsû le.

⁵⁴Awa. Bawo alang abepër ënmaðam, Êsû kosëb maye lar en Bûsûwif kingiriŋ la. Kënye ëng bëraya büróm bële han ikón er kënyó Éférayim. Ikón igum ðup er ijün yéðük. Kënbo la ëng bëraya büróm bële.

⁵⁵Awa. Ofëla or Bûsûwif or kënyó oyéñüté or Urün of atówud. Gungum e Bûsûwif kingiriŋ bamaðerëð han ikón er Êrüsalem ënmëlënaya ganamët an Urün aŋ fayër otumu ofëla of le.

⁵⁶Gang sëmken, ënmaðangara Êsû. Gang halkën han kunaŋ er Urün ëngeñünür bën bën: — Bóyé yidékëen wün? Oyóde oyõgu han ofëla?

⁵⁷Kono bër gaf bër bësümëð bër macaðaha bële ëng Bëfarisiyeŋ bële babipëðëð bër ofëla bële iyi ar yó langëk lar ewo Êsû la, adëm awum okal obipëð. Gëngër balang lar ewo Êsû la, ënye ënmaðëk.

Şaŋ 12

¹Awa. Make mójongiyé wodëk fayër otumu ofëla or oyéñüté or Urün of. Êsû kohal. Koye han ikón er Bétani. Han Bétani ðiðëko Lasar. Lasar üwum gang şësëko, Êsû amakëñütëð.

²Awa. Êsû gang sëmko han Bétani, kënmalügén. Lasar ce la wo yéko osó laŋ. Mart maðara yékobe bër ebeyënëra gon masó bële.

³Mari ce la wo yéko la. Awa. Wum Mari komad kabaŋ er talaŋ er liter er bukafa bon şerëk bon kënyó nard boŋ. Nard kéré yéðük bukafa bungum. Daro koye. Kohoş masapar man Êsû laŋ. Daro komët ëng gumbal góndóm oŋ. Këhaf kunaŋ le pécëŋ.

⁴Awa. La wo yéðëko araya ar Êsû ariyé ënmayó Şüdas Isëkariyot. Awum ebepuwün Êsû bëlam bër Bûsûwif bële imbalingum. Awa. Şüdas üwum ga lukó Mari ga hoşëko bukafa boŋ masapar man Êsû laŋ, kobiñün. Kore:

⁵— Bawo bóyé le wok asówar ajo mayicéyelaŋ mëyicé bukafa boŋ boŋo? Ëng ayicédo, ocotaldoye bimból ban makeme matas ban bingóti. Ëng bingóti bingum obekordoye maðara bër anek bële.

⁶Gon reyaldëko oŋ bawo wum yéð ketopëte bingóti ban bëraya bër Êsû baŋ. Danaŋ wum arek yéko. Délüm délüm mamað yéð komad bingóti bingum. Gungum reyaldëko ngër kak le. Mage bawo amakañëlal gen bër anek bële eŋ reyaldëko ngër kak le.

⁷Kono Êsû komayaka. Komare: — Şüdas, imatëb. Anekoş komkom fayar mecës ënyekën gimal gindam eŋ le.

- ⁸Land ër wün la wo en gani bër anek kono no mangëeneboye gani ëng wün.
- ⁹Awa. Bal kingiriŋ gang hérkën iyi Êsüsü han Bétani ewo, kënyê ënmalukulu le. Danaŋ mage ënmalukulu Êsüsü tuŋ yêdêkën. Ênmalukulu Lasar ër hënütêdêko Êsüsü ecës laŋ ce yêdêkën.
- ¹⁰⁻¹¹Bawo Êsüsü amakënüt Lasar, bal bër talaŋ babitêbêd maraya bëlam bër Bûsüwif bële. Kënmahole Êsüsü. Gungum e bëlam bër bësumêd bër macadaha bële kënhap iyi ënmaðam Lasar ce hara mage Êsüsü tuŋ.
- ¹²Awa. Ipaðal eŋ Êsüsü kohal han ikón er Bétani. Ogeyê gan Êsërüsalem aŋ. Bal sobe bamaðêd han Êsërüsalem pur ëntawe ofêla or oyêñütê or Urün laŋ. Bal büwum gang hérkën iyi Êsüsü oyõgu laŋ ewo,
- ¹³kënsaŋ müli man gañeŋ maŋ. Kënmahaca gang yêlkën müli mungum. Awa. Kënlapal maŋer. Ênmagede Urün of: — Êënmaðeyê Urün of. Imaðuwén ar eyõgu uyat or Ar Gaf laŋ ale ðuwa ëyekêla. Danaŋ imaðuwén ðuwa ëyekêla le alam ar Bër Isërayel ale.
- ¹⁴Fayêr sëmko Êsüsü han ikón le, komasêk ñapali. Komafangal. Daro kënyê. Bawo ayê ngër alam ñapali laŋ, agêd gon ñugêdêkën kabiriŋ alêka büsükêlün bër Urün gakayiti an Urün laŋ aŋ ogéye.
- ¹⁵Ako ñugêkën: Wün bër ikón er Êsërüsalem, konyêŋ. Kamaŋ owoyõgu alam arón ale gang fangalkoma ñapali ñaŋ.
- ¹⁶Ñungum bëraya bër Êsüsü bële mënfamedelaŋ amagé Êsüsü ngër gang ñugêdêkën büsükêlün bër Urün bële gakayiti an Urün laŋ le. Kono imbalingum gang halko Êsüsü ecës laŋ dënko han Urün, bakuyüt gon ñugêkën gakayiti an Urün laŋ oŋ gen Êsüsü eŋ ñugêdêkën. Danaŋ amagéð pécêŋ ngër gang ñugêdêkën le.
- ¹⁷⁻¹⁸Bër yêdük ëng Êsüsü bële ñan hënütêkoma Êsüsü Lasar laŋ, bal büwum babêtêd han Êsërüsalem. Bacasêrad gon lukën oŋ iyi Êsüsü amakënüt Lasar ecës laŋ. Gungum e gang owoyõgu Êsüsü gan Êsërüsalem aŋ, bamakaca bal bële bawo bakér gon riko oŋ.
- ¹⁹Awa. Gang lukën Bëfarisiyeŋ bële gon rinkënma bal bële Êsüsü oŋ, kenðas bën bën. Kënre: — Gon fu e gon eenediye oŋ bawo bal bër jamani bële pécêŋ idayayenma Êsüsü.
- ²⁰La wo yêkën ce bër gañamb an Gërek bër maðêdêk han Êsërüsalem ofêla laŋ ënmaðey/Urün of.
- ²¹Awa. Bër Gërek büwum kënyê han Filip. Filip üwum araya ar Êsüsü yêko. Han ikón er Betësayida han elóð er Galilé ðidêko. Awa. Bër Gërek büwum kënmare Filip: — Abapêr biluwür ëng Êsüsü. Ibaðara bicas.
- ²²Filip koyê. Komafêd André. Bën jap kënyê. Kënmafêd Êsüsü iyi la wo en Bër Gërek bër fürêdêké ënluwür ëng wum.

- 23²³Ŝésü kobere bër e la bële: — Atëk jóni Urün od odi hañ bal bële ënnitébün no ar şóluk han Urün géme hal.
- 24²⁴Toña emëmënpëd. Ako e gen bembey ben gon masó eñ. Gëngër miladelañ, mangodüg, mangodëm. Oboye bingum tuñ. Kono gëngër ilad, odüge. Danañ odëme imbalingum kingiriñ. Fayër odüg le, ako mëndërëk ngër şësëk maşës. Añüd ocës gungum e obüt fayër odüg le. Sanda üwum şasëko Ŝésü gen ecës er wum ed.
- 25²⁵Ŝésü kosënd. Kobere: — Ar yó ñalëk gaf üróm le jamani ëjo, ocëse gani. Ar yó hoñëk gaf üróm le jamani ëjo, oboye gang wurëko gani.
- 26²⁶Ar yó furedéké migé Ar Gaf aróm ñüdük onidaya. Lar yó emegé no, bigéye la ëng ahól aram ale. Danañ Baba omatëbüne ar yó gólënkem no.
- 27²⁷Atumu watur emetampe le. Danañ anetowël sobe han jomb. Emmacëmbadi Baba onedëc watur emetampe le? Ó ó ye. Mangëmmacëmba onedëc bawo gungum yóğume iyi mitampe.
- 28²⁸Baba, ibipënün bal bëjo uyarar órój od. Kënhër ulim or Urün od gang omade Ŝésü: — Embipënünëd uyarar oram od. Danañ imbalingum ëmbipënüne ce.
- 29²⁹Bër yék la bër talañ kënre: — Urün od heñëk. Bërleñ kënre: — Ó ó. Adañal ar Urün ale şësünkëma.
- 30³⁰Kono Ŝésü kobere: — Mage kongol ër no lañ şasalko Urün od ngër kak le. Omënbara wün ënhole le şasalko ngër kak le.
- 31³¹Jóni atëk watur Urün od obiñawe bër jamani ëjo bële. Danañ atëk jóni watur omakana Urün od ilam ed Ibilisa wum alam ar jamani ëjo.
- 32³²Gëngër bal bële banikënüt os or lëmbënd lañ, midiye hañ bal pécëñ ënyógu şandam.
- 33³³Ngër kak fëddëkobe komkom ngër gang owocës le.
- 34³⁴Bal bële kënmayaka. Kënmare: — Gon hérbe gon şalëk gakayiti an Urün lañ iyi Ar Dónóluko Urün ale mangocës muk. Bawo bóyé le rekëj iyi ar şóluk han Urün géko hal ënmakënüte? Loo e ar şóluk han Urün awum?
- 35³⁵Ŝésü kobiyaka. Kobere: — Ar e kirikiri ale la wo ewo land ürón kono mangobo loño lëka lëka. No e ar kirikiri awum. Eënyë camcambëc kirikiri üwum akëmëñşot imüd ed. Mayedi ar eyë imüd ale mangolang lar owobëndé la?
- 36³⁶Eënhole no ar e kirikiri ale ñan wome jamani ñañ ñañ. Gëngër ëcënhole, eëngéye bal bër kirikiri. Gang hëñëlako maşas, Ŝésü koyë. Kofol.
- 37³⁷Fado gang riko bon hişañak sobe yëngën üróbün, mënmaholedelañ.
- 38³⁸Agéd gon reko Urün oñ iyi mangënmahole le. Ésayi asükélün ar Urün ar alëka ale amaded Urün od: Ar Gaf, magelañ ar holek gon şasëbe oñ. Danañ magelañ ar luk şug fangakëj le. Gungum wok mënkorelañ mahole.

- ³⁹Danaŋ Ésayi aded ce mangënkor mahole gon šasëko Urün oŋ. Ako reko:
- ⁴⁰Urün od abicémün iyi bakëhor mulu. Danaŋ wum rik ce haŋ hëmkëbe banëf baŋ iyi bakëhor mafame. Bawo gëngër baludo, bafamedo, ënlëmbëtëdoye makašabi maŋ. Obipakëndoye. Gungum e obipeyëndoye. Ngër kak redëko Ésayi iyi mënkorelaŋ mahole.
- ⁴¹Danaŋ komkom šasëko gen Šésü eŋ bawo alu šug yararko Šésü le.
- ⁴²Awa. Fado bëlam bër Bùšuwif bële kingiriŋ bamaholed Šésü. Kono mëndarteyelaŋ bamahole le bawo bayëŋëd Bëfarisiyeŋ bële ënbedëte óróbün laŋ iyi bakësawe ce han kunaŋ ër kënbar Bùšuwif ënkarəŋ gakayiti an Urün.
- ⁴³Abepëcalal ënbibëy bal bële ëng lar obibëy Urün od la.
- ⁴⁴Awa. Šésü košas tengët. Kore: — Ar yó holekem mage no tuŋ holeko. Ar Dóŋólukem ale ce holeko.
- ⁴⁵Ar yó lukem amalu ce Ar Dóŋólukem ale.
- ⁴⁶Gon yógalume jamani ëjo oŋ ëmbiwuɓ bër e imüɗ laŋ bële. Ar yó holekem mangobo imüɗ laŋ.
- ⁴⁷Ar yó hérnekem kono manimëŋünelaŋ, mage no emañawe emaméy. Mage gungum yógalume. Gon yógalume oŋ iyi ëmbepeyën bal yógalume.
- ⁴⁸Ar yó barëk onehole, dānaŋ ar yó madayayelaŋ gon šasëme oŋ, adëm awum mangope ñawure laŋ. No kidīma mangëmmanawe. Èng mande man šasëme maŋ ëng mande mungum omañaweye Urün od omalëp.
- ⁴⁹Mage gon hašabime no oŋ šasëme. Baba wum Ar Dóŋólukem ale fëdkem tak tak gon emecas oŋ.
- ⁵⁰Milang gon šasëko Urün oŋ obiwurnéne ce bal bële gani. Gon redëkonem Baba micas oŋ tuŋ šasëme.

Šaŋ 13

- ¹Awa. Oke ogé ofëla or oyëŋüté or Urün od le yék. Šésü alangëd iyi atëk watur okówa jamani ëjo obët han Süm le. Aɓiŋalëd bëraya büróm bër e jamani ëjo bële haŋ amapër obipënün šug ŋalkobe le. Danaŋ gang ŋalkobe wodëko haŋ mašëko han Urün le.
- ²Awa. Šésü ëng bëraya büróm bële kënñëŋa šimaŋ laŋ. Awa. Ibilisa komafang Šüdas iyi atëk watur obipuwün Šésü bëlam bër Bùšuwif bële le. Šüdas ñaŋëso ñan Simoŋ Isëkariyot ñaŋ yëko.
- ³Awa. Šésü alangëd iyi Süm Urün amatëbal fangar okor mëriyal jiñ kala le. Danaŋ alangëd ce han Urün šóluko le. Danaŋ halaŋ wo owobët le.
- ⁴Gungum pécëŋ alangëd. Kohal. Kodëñüta gangaba gindóm aŋ. Komad ginjüm gamëtalaya aŋ. Kohapa gungum.

- ⁵Imbalingum komad mën mañ. Kolëmbët itam lañ. Ga lëmbëtëko, daro kobilapal malaḅ masapar man bëraya bürom bële. Daro kobemëtal ginjüm gan sébako añ.
- ⁶Awa. Kosëm han Piyer. Gang sëmko, Piyer komare: — Ar Gaf, mañüdelañ ilaḅ masapar mandam mañ.
- ⁷Ŝésü komare: — Milangelañ jóni gon emedi oñ kono ilange imbalingum.
- ⁸Piyer komare: — Mangilaḅ masapar mandam mañ muk. Ŝésü komare: — Gëngër mamlaḅelañ masapar man wuj mañ, mangeboye eyëndar lañ ëng no.
- ⁹Simonñ Piyer komare: — Awa. Ar Gaf, kolaḅ masapar mandam mañ tuñ. Ilaḅ ce mañüt mañ ëng gaf le.
- ¹⁰Ŝésü komare: — Hal ale ëng alaca, gimal eñ pécëñ omële. Ëng ayašëra imbalingum masapar mañ tuñ kolaḅa. Mangobët ce malaca ce. Ganamët an no añ wün bëmëlëk een kono mage wün pécëñ.
- ¹¹Ŝésü amalangëḏ ar ebepuwün gaf üróm bëlam bër Büšuwif ale. Gungum reyaldëko iyi mage bën pécëñ bëmëlëk en.
- ¹²Ŝésü gang hëñëlakobe malaḅ masapar mañ, kobët kodëna gangaba gindóm añ. Koñëña. Kobere: — Ëënfame gon wome mëri oñ. Ilaḅa er masapar eḏ gole ër ahól e.
- ¹³Mayedi Ar Gaf arón këënniyó? Danañ karamoko ürón ce këënniyó. Danañ balënga këënniyó ngër kak le bawo kak eme.
- ¹⁴No laḅëk masapar man wün mañ, no ar e karamoko ürón ëng alam arón. Bawo milaḅ no masapar man wün mañ, ëngelabër ce wün wün masapar man wün mañ.
- ¹⁵Gon riyalme ngër kak ëënlü oñ bawo anepër wün ce ëëngedi ngër gang rime no le.
- ¹⁶Toña emëmënpëḏ, ahól ale mangomakó alam aróm ale. Danañ aḏañal ale mangomakó ar ḏañalkëma ale.
- ¹⁷Bawo ëcënlü gon rime oñ gëngër ëcëndi ngër kak, omënlëngale.
- ¹⁸Gon reyalme omënlëngale gungum, mage wün pécëñ elüngélédé. Ëmmëntalad wün pécëñ. Danañ milangëḏ gang een le. Kono ëmmatalad fado ar ebepuwün bëlam bër Büšuwif ale bawo añüd ogé gon šasëko Urün gakayiti gindóm lañ ogéye oñ. Büsükëlün bër Urün bëyëmbëk bañug gon enëmegé no Ar Dónóluko Urün oñ. Ariyé ale ako ñugëko gon šasëko Urün oñ: Ar këbesó itam éḏiyé ariyé agé ahoñ aram. Kak reko Urün oḏ enëmegé no Ar Dónóluko Urün.
- ¹⁹Ëmmënpëḏëḏ komkom gon enëmegé oñ. Gungum e gëngër agé, ëënbambe mahole iyi no Ar Dónóluko Urün eme le.
- ²⁰Toña emëmënpëḏ, ar yó hacakëma ar ḏañalme ale, aḏëm awum no wo hacako. Danañ ar yó hacakem ce no, amakaca ce Ar Dónólukem no ale.

- 21¹Ŝésü gang hēñelako maŝas, kēmasowēl han jomb sobe. Koŝas parakēt: — Toña emēmēnpēd, ariyé arón obipuwüne no bēlam bēle.
- 22²Bēraya büróm bēle engeñadar bēn bēn. Kēbihiŝaņa ar e ale. Mēnlangēdelaņ ar e.
- 23³Araya ariyé ar űalko Ŝésü ale dúp ēr wum Ŝésü wo ñēñadēko.
- 24⁴Simonņ Piyer komafan araya awum. Komare: — Imañün Ŝésü ar e ale.
- 25⁵Awa. Ar űalko Ŝésü awum koyóné gan Ŝésü aņ. Komañün: — Ar Gaf, loo e awum?
- 26⁶Ŝésü komare: — Midiye findé ēr imalangal ar e ale. Miwudéye jóni gokotel on ěmburó oņ. Ar yó yēnme, awum e. Awa. Kowudé. Komayēn Ŝüdas ñañēso ñan Simonņ Isēkariyot ñañ.
- 27⁷Ŝüdas gang madko ěmburó le, kisaņ Sataņ komēg kaŝabi óróm laņ. Ŝésü komare: — Idi camcambēc gon haŝabikēj mēri oņ.
- 28⁸Kono bēraya bēr Ŝésü bēle magelaņ ar famedēk gon reyalkoma Ŝésü Ŝüdas kak oņ.
- 29⁹Bēr talaņ bade iyi ěmba oyē oyic gon fērķēbe ofēla laņ rekoma bawo Ŝüdas müdēdük bingóti ban bēn baņ. Bēr talaņ kēnyidē iyi ěmba ako rekoma Ŝüdas oyē obeyēnēra bēr anek bēle bingóti.
- 30¹⁰Ŝüdas ga madko ěmburó üwum, kohal. Koŝal kisaņ han pac han imüd.
- 31¹¹Awa. Ŝüdas gang halko ŝalko, Ŝésü kobere bēraya büróm bēr wok bēle: — Jóni bal bēle ěnluwe ŝug yararme no ar ŝóluk han Urün géme hal ale. Kongol ēr no laņ bal bēle enmatébün Urün od. Danaņ ěnluwe ce ŝug yararko Urün od le.
- 32¹²Gēngēr balu ŝug yararko le, odiye haņ bal bēle ěnlu ŝug yararme no le. Danaņ mangolēka ěnlu.
- 33¹³Wün bēñēso bēn űalme, mangēēneboye bang lēka lēka ěng no. Imbalingum ěēnniñangaraye kono mangēēnneciña bawo lar emeyē la mangēēnkor mayē. ěcēnkuyütēdi, kak redēbebe büyé bēlam bēr Būsüwif bēle?
- 34¹⁴Sariya ěaŝa emēmēnpēd. Sariya üwum gon e oņ iyi ěēññalēr wün wün ŝug űalmēmēn no le. Ŝug kak eeneñalēr ce wün wün.
- 35¹⁵Gēngēr ěcēññalēr, ěnlange bal bēle iyi bēraya bēram een le.
- 36¹⁶Simonņ Piyer komañün. Komare: — Ar Gaf, ŝaa ejeyē? Ŝésü komare: — Lar emeyē la mangēñjekor maraya jóni kono imbalingum ěñjidayaye.
- 37¹⁷Piyer komare: — Ar Gaf, bawo bóyē le wok mangēmmekor maraya jóni? Fado ogé banidam mimañe mecēs pur ěmmepeyēnal wuj.
- 38¹⁸Ŝésü komayaka. Komañün: — Ecēsēde ěnjepeyēnal? Toña emēmēnpēd, fayēr opēr icér ican ed le, ěñji/ãētaye bingót batas. Danaņ edeye mēñjilangelaņ no.

Şaŋ 14

- ¹Awa. Şésü kobere bëraya büróm bële: — Akëmënmekëna makaşabi maŋ bawo medeŋ mangëeneboye bang ëng wün. Ëënmaŋamb mahole Urün od. Danaŋ ëënnibamb ce mahole no.
- ²La wo e makunaŋ kingiriŋ han iyanga er Baba. Toña emëmënpëd, la wo e makunaŋ mungum. Gëngër magédoyelaŋ, mangëmmënpëddo la wo e le. Mayë eme pur ëmmënyekënerën lar eenegéye la.
- ³Gëngër meyë meyekëner, miŋutuwe. Ëmmëñgëyéye lar eme no la ëëniŋéye ñan ñiyé.
- ⁴Ëcënlam lar emeyë la. Danaŋ ëcënlam gangam aŋ.
- ⁵Awa. Gang şasëko ngër kak le tuŋ, Toma komayaka. Komare: — Ar Gaf, mabilangelaŋ lar eŋeyë la. Graki ebelam gangam aŋ?
- ⁶Şésü komayaka. Komare: — No tuŋ e gangam an han Baba aŋ. No tuŋ e ar toña ër Urün ale. No tuŋ e ar këbiwurnén bal gani ale. Kongol ër no laŋ tuŋ eneyë bal bële han Baba.
- ⁷Gëngër ëcënnilangëdo no, ëënmalangëdoye ce Baba. Jóni ëcënmalam. Danaŋ ëcënmalu.
- ⁸Awa. Ñungum Filip ce komayaka. Komare: — Ar Gaf, íbapëñün wa Sóre. Gëngër íbapëñün, gungum tuŋ gur e.
- ⁹Şésü komayaka Filip. Komare: — Filip, kabiriŋ alëka bang yédekëje ëng no kono mënŋilangelaŋ. Ar yó lukem no, adëm awum amalu ce Baba. Bawo bóyë le rekëjem ëmmënpëñün Baba? Mañüdelam.
- ¹⁰Mayedi ehole no góyë ebe ëng Baba? Danaŋ wum ce góyë wo ebe ëng no. Gon emecas oŋ, mage ëng gandam emecas. Baba ër e oram laŋ enëmepëd gon emecas oŋ. Gon emedi oŋ, mage ëng fanga eram le emedi. Baba ër e oram laŋ edi gon fërkëma wum oŋ.
- ¹¹Ëënhole gon remëmën oŋ iyi or Baba laŋ eme, ðanaŋ Baba oram laŋ ewo. Wala gëngër mëënholeyelaŋ kongol ër gon şasëme laŋ, ëënhole kongol ër bon hişaŋak bon rime laŋ.
- ¹²Toña emëmënpëd, ar yó holekem okore mëri bon hişaŋak bon ngër gang rime no le. Danaŋ bon hişaŋak bon owodi wum boŋ e hók ëng bon rime no boŋ bawo no mayë eme han Baba.
- ¹³⁻¹⁴Gon yó şëmbakëënem uŋat oram laŋ midi, midiye no ñaŋëso ñan Urün. Gon emediyal oŋ pur bal bële ënmaŋbëyál Baba.
- ¹⁵Şésü kosënd. Kobere bëraya büróm bële: — Gëngër ëcëñniŋal, ëëñdayaye masariya mandam maŋ.

- 16 Emmadeye Baba omënyunu ar omëngebara ayélüm. Adém awum oyõguwe odi órón laṅ gani omëngebara.
- 17 Abara arón awum Genjëm en Urün eṅ e. Genjëm gingum gen toña eṅ e. Mangoyõgu odi or bal bër jamani laṅ bawo mangënmakor mulu, dānaṅ mangënmakor malang. Wün noṅ ëcënmalang bawo taw wo een ëng wum jóni. Danaṅ imbalingum oyõguwe odi órón laṅ.
- 18 Mangëmye ëmmëntëb mól hara magelaṅ ar omëngebara. Mibutuwe órón laṅ.
- 19 Ëng abamba šige bër jamani bële mangënnilu ce kono wün ëënnegeluwe. Danaṅ ëënwuréye bawo no miwuré.
- 20 Déróm ëënlange han Baba eme. Wün oram laṅ een ngër gang eme órón laṅ le.
- 21 Ar yó rayak masariya mandam maṅ, adém awum e ar ṅalkem ale. Ar yó ṅalme adém awum Baba omaṅale ce. Danaṅ no ce ëmmaṅale. Danaṅ ëmmacaṅëtaye.
- 22 Šésü ga šasëko ngër kak le, Šüd komañün. Komare: — Graki ejëbacaṅëta bé hara mage bër jamani bële? Šüd ër ñünkoma ngër kak le mage Šüdas Isëkariyot e.
- 23 Šésü kobere: — Ar yó ṅalkem adém awum onimëñüne. Danaṅ Baba ce omaṅale. Danaṅ biyõguwe bidí óróm laṅ.
- 24 Ar yó maniṅale mangonimëñün. Gindéy gen šasëme eṅ mage gindéy gindam eṅ e. Gindéy gen Baba Ar Dóṅólukem eṅ e.
- 25 Ñan woyekëëne bang ñaṅ ñaṅ, ëmmënpëd gungum.
- 26 Kono ëng meye, ar omëngebara ale gungum e Genjëm en Urün eṅ omënkaraṅe pécéṅ. Danaṅ omënkuyütüne pécéṅ gon fëdmëmën oṅ. Genjëm gingum Baba omadõṅóluwe bawo ëmmadeye iyi omadõṅólu le.
- 27 Midiye haṅ ëngé jam laṅ. Jam ër ëmëmëndin üwum mage góyé e ëng jam ër jamani ëjo. Gon fëdmëmën gungum pécéṅ, akëmëngéyal makašabi mónón laṅ. Konyéṅ.
- 28 Emmënpëd maye eme kono mibutuwe šondón. Ëcënkér gang remëmën le. Gëngër ëcënniṅaldo kidíma, omënlëngaldoye gëngër ëcënkér iyi han Baba emeye le bawo wum Baba hókem.
- 29 Emmënpëd komkom fayër ogé gungum pécéṅ le. Gungum e gëngër agé, ëënholeye.
- 30 Mangëmbo gang emecas ëng wün lëka lëka bawo Ibilisa alam ar jamani ëjo ale oyõgu laṅ ewo kono mage alam aram ewo.
- 31 Gon rekonem Baba oṅ emedi. Gungum e ënlange bër jamani bële ëmmaṅal Baba le. Ëënkál. Ëënicale loṅo.

Šaṅ 15

- ¹Şésü kobere bëraya büróm bële: — Gucas tuŋ emecas. La wo e gat an muku man kërëm mandëmel man kënyó reseŋ maŋ. No ako eme ngër edëp er gató an muku man edëm mandëmel manjekëla. Wün bër holekem bële ako een ngër muku man ecal edëp er gató gingum maŋ. Baba e ar kësopëte muku mungum ale.
- ²Uhu or kala e oram laŋ or madëme mandëmel manjekëla, uhu ówum otaŋe Baba. Kono uhu or edëm mandëmel manjekëla kala odangaye ówum obamb marëmal mandëmel kingiriŋ.
- ³Wün ako een ngër muku man rangako mungum. Bawo ecënhole karaŋ ër haraŋmëmën le, amënmëlën ganamët an Urün aŋ.
- ⁴Danaŋ ëeneboyeye eyëndaŋ laŋ ëng no. Gëngër ecëneboye eyandaŋ laŋ ëng no, no ce ëeneboyeye eyëndaŋ laŋ ëng wün. Uhu od gëngër maboyelaŋ edëp laŋ, mangodëm. Kono gëngër abo edëp laŋ, odëme. Wün ce ñüdük ëeneboye eyëndaŋ laŋ ëng no. Ëng mage gungum, mangëëndi gon omënaŋfa ganamët an Urün aŋ.
- ⁵No ngër edëp er muku eme. Wün ngër muku een. Ar yó wobe eyëndaŋ laŋ ëng no, adëm awum odiye bünjiñ kingiriŋ bün naŋfak ganamët an Urün aŋ. Danaŋ ar yó maŋëk bebo eyëndaŋ laŋ ëng wum, no ce mimaŋe bebo eyëndaŋ laŋ ëng wum. Odiye kingiriŋ gon naŋfak ganamët an Urün oŋ. Añüd ëeneboye eyëndaŋ laŋ bawo gëngër mammëngebaralaŋ gon eenedi oŋ, mangëënkör mëri jiñ yó jiñ gon naŋfak ganamët an Urün oŋ.
- ⁶Muku man mandëmel man reseŋ maŋ ëng adëta edëp laŋ, oyëre. Ëng ayër, bal bële ënmaðe. Ënyël obód. Wün ce ar yó wok maboyelaŋ oram laŋ ako enmadi ngër gang kënri muku mungum le.
- ⁷Gëngër ecënbo oram laŋ, awa ce gëngër gon şasëme oŋ abo órón laŋ, ëenmagecëmbaye Baba gon yó fërkëmën. Danaŋ gëngër ecënmacëmba, omënyëne.
- ⁸Gëngër ecëndi bünjiñ kingiriŋ bün naŋfak ganamët an Urün aŋ, bal bële ënlange bëraya bëram een le. Danaŋ ënmaðëyë Baba.
- ⁹Ngër gang ŋalkonem Baba le wo ŋalmëmën ce wün. Ëënbo uŋal oram laŋ.
- ¹⁰Ako eenedi gang e ëënbo uŋal oram laŋ le. Ëëngedaya masariya mandam maŋ. Ngër kak eenedi haŋ ëënbo uŋal oram laŋ. No ce idayayeme masariya man Baba maŋ pur mebo uŋal óróm laŋ.
- ¹¹Gon fëdalmëmën gungum pécëŋ oŋ pur ogéyal ñëlënga ñandam ñaŋ órón laŋ. Danaŋ ogebamba ce enóng enóng.
- ¹²Sariya ëram le gon e oŋ iyi ëënŋalër wün wün ngër gang ŋalmëmën no le.
- ¹³Gëngër hal ale amaŋ ocës obepeyënal bëyëndaŋ büróm, uŋal ówum aparame ngër gungum kala magelaŋ.
- ¹⁴Gëngër ecëndi gon emëmënpëd oŋ, ëëngéye bëyëndaŋmël bëram kidima.

- ¹⁵Mangëmmengeyó bühól bëram ce bawo ahól ale mangolang makaju man alam aróm maṅ. Jóni ëmmengeyó bëyëndamël bëram bawo ëmmënpëd pécéṅ gon fëdkonem Baba oṅ.
- ¹⁶Mage wün salakem. No salakëmën. Danaṅ ëmmëndaṅal ëënyé ëëndi gon naṅfak ganamët an Urün aṅ. Naṅfa ër eenedi üwum mangokeca. Gëngër ëcëndi gungum, gon yó šëmbakëënma Baba uyat oram laṅ omënyëne.
- ¹⁷Sariya ëram ër emëmënde ëëndaya le gungum e iyi ëënṅalër wün wün.
- ¹⁸— Gëngër bal bër jamani bële bamënkõñ, ëenkuyüt iyi no dónge hoñkën le.
- ¹⁹Gëngër ëcëngédo góyé ëng bën, ëmmëṅaldoye ngër gang ṅalkënbe bër en góyé bële le. Kono bawo mëngélaṅ góyé ëng bën, gungum hoñkëmmën. Ëmmëntalad iyi akëënbo góyé ëng bën. Gungum wok mëenboyelaṅ góyé ëng bën. Gungum hoñkëmmën.
- ²⁰Ëenkuyüt gon remëmën oṅ iyi ahól magelaṅ ar hókëma alam aróm ale. Gëngër badaya uharaṅ oram od, ëndayaye oharaṅ órón od ce. Gëngër banitampén no, ëmmëntampéne ce wün.
- ²¹Mëmmalangaṅ Baba Ar Dónólukem ale. Gungum enmëntampén. Danaṅ bawo no dëmkëmën le ce enmëntampén.
- ²²Ëmbipëdëd gen Ar Dónólukem eṅ kono bamamékünün Urün od bawo mënholedelaṅ. Gëngër mamýõgudoyelaṅ ëmbipëd, mangëngédo bëmekën ganamët gingum. Jóni noṅ bawo ëmbipëd, mënholeyelaṅ, mangënkör mare iyi mënlangedelaṅ le.
- ²³Ar yó hoñkem no adém awum amakoñ ce Baba.
- ²⁴Danaṅ bon hišaṅak bon mañake mëri hal boṅ ridëme kono bamamékünün Urün od bawo mënholedelaṅ kono jóni balu babakoñ no ëng Baba jap.
- ²⁵Gon ridëkënem ngër kak oṅ pur ogé gon šalëk gakayiti an Urün laṅ oṅ e. Bon šalëk gakayiti an Urün laṅ enmadi Ar Dónóluko boṅ agé bawo bamadi. Awa. Ako šalëk gakayiti an Urün laṅ. Kënre: Bal bële bamakoñ kono noṅ maḃidiyelaṅ gon ënmakoñal.
- ²⁶Kono ëmmadaṅalëde ar omëngebara ale. Awum e Genjëm en Urün eṅ. Danaṅ wum toña ër Urün le tuṅ košas. Danaṅ han Baba owocólu. Gëngër ayõgu, ocase gen no eṅ. Danaṅ ogéye šede ëram.
- ²⁷Wün ce ñüdük ëëngé bëšede bëram bawo bang yéyekëëne ëng no kabiriṅ gan sakal aṅ.

Šaṅ 16

- ¹— Gungum pécéṅ fëdmëmën iyi akëmënhishaṅa haṅ ëëndët holare le oram laṅ.

- ²Bal bële mënbalangelaŋ no ëng Baba. Gungum e mangënmaŋ ëënbar ëng bën han kunaŋ ër kënbar Bûsüwif ënkaraŋ gakayiti an Urün. Danaŋ fado gëngër bamëndam déróm, ëndeye iyi Urün od'enetébün ngër kak le.
- ³Gungum pécéŋ enmëndi bawo mënbalangelaŋ no ëng Baba.
- ⁴Kono ëmmënpëd komkom gon egé oŋ. Gungum e ëng aték watur egé le, ëenkuyüte kisaŋ gon fédmëmën oŋ.
- ⁵Kono jóni mabët eme han Ar Dónólukem kono magelaŋ ëng ariyé arón ar onekor mëñün iyi šaa ejeyé.
- ⁶Bawo meded mabët eme, amënmekëna makašabi maŋ.
- ⁷Kono toña le emecas, ako mayarar mebët ëng lar ëëneboye ëng wün ñan ñiyé la. Bawo gëngër mambëtelaŋ, ar omëngebara ale mangoyógu kono gëngër mebët, ëmmadónóluwe ar oyógu odí órón laŋ.
- ⁸Gëngër ayógu, obelëpe bal bër jamani bële. Obede iyi mage balënga kënyidé gen gon e emekën oŋ ëng gon e or cüp oram oŋ ëng oméy'or Urün or eyógu od.
- ⁹Danaŋ obelëpe ce gen emekën eŋ bawo mënlangaŋ gon e emekën oŋ kidima. Emekën igum gon e oŋ iyi mëneholeyelaŋ.
- ¹⁰Mënlangaŋ gen or cüp oram eŋ. Edeyen mage cüp eme le kono ënlange imbaligum iyi ar cüp eme kidima ale bawo mebëte han Baba. Mangënnilu ce kono Urün od'odiye haŋ ënlang ar cüp eme le.
- ¹¹Obelëpe ce gen oméy' eŋ bawo bayidé iyi Urün od' mangobiñawe obiméy' le. Kono Urün od'amañawe komkom alam ar jamani ëjo ale, gungum e Ibilisa. Bawo Urün od'amañawe Ibilisa, obemëlal bal bër jamani bële iyi obiñaweye ce bën le.
- ¹²La wo wok kingiriŋ gon mammënpëde kono ñaŋo ñaŋo mangëënkör mafame wey'.
- ¹³Kono gëngër Genjëm en Urün gen kësas toña tuŋ eŋ ayógu, omëngebaraye ëënfame toña le pécéŋ. Mangocas gon langëko wum oŋ. Gon fédkoma Baba oŋ tuŋ owocas. Danaŋ omënpëde ce gon egé bašal oŋ.
- ¹⁴Odiye haŋ bal bële ënnibëy' bawo omënbütéléne gon fédmama oŋ.
- ¹⁵Gon yó reko Baba, no ce gungum këmre. Gungum redëmëmën gon yó fédmama, Genjëm en Urün eŋ omënbütéléne.
- ¹⁶Ëng abamba, mangëënnilu kono imbaligum ëënebëte ce mulu.
- ¹⁷Bëraya büróm bër talaŋ mëñünür yédëkën bën bën. Ëngede: — Bóyé kënre kak le iyi ëng abamba mangëënmaluwe bawo oyéye han Süm, danaŋ imbaligum ce ëënmabëtéye muluwe?
- ¹⁸Ëngeñünür bën bën: — Boyé kënre kak le iyi ëng abamba? Mëëñifameyeyelaŋ.

- ¹⁹Awa. *Ŝésü* kolang iyi abepër enmañün gon reyaldêko kak oñ. Kobere: — Mayedi êcênñünür wün wün gon reyalmeñen kak oñ? Mayedi êmmended êng abamba ŝigê mangëennilu, imbalingum wo ce êennebêt mulu?
- ²⁰Toña emëmënpëd, wün êencepe bawo mangëennilu kono bër jamani bële obelëngale. Wün noñ mangomënlëngal jóni kono imbalingum omënlëngale.
- ²¹Ako mëndërêk êng asówar ar edëm. Êng atêk edëm ed omakarahaj. Kono gëngër amadëm ñañëso ñañ, mangokuyüt tampere êr sampeko le kongol êr ñëlënga ñan ñañëso ñan rëmko lañ.
- ²²Ngër kak een jóni. Mamënlëngalelañ jóni kono imbalingum êenebëteye muluwüre ce. Déróm omënlëngale. Danañ magelañ ar okor marêt ñëlënga ñungum órón lañ.
- ²³Danañ magelañ ce gon êenniñün déróm. Toña emëmënpëd, gon yó eenmacëmba Baba uyat oram lañ, omënyëne.
- ²⁴Hañ jóni mënnmacëmbayelañ uyat oram lañ. Êënmagecëmba. Gëngër êcënnacëmba, êëncote danañ omënlëngale.
- ²⁵Gon fëdmëmën oñ êng gucas ŝasëdëme kono imbalingum mangëmmënpëd jiñ êng gucas. Parakêt emëmënpëd gen Baba eñ.
- ²⁶Déróm êënnacëmbaye Baba uyat oram lañ. Danañ êmmënpëd iyi mangoñüd êmmëncümbén han Baba jorër wün lañ
- ²⁷bawo Baba kidíma amëññal. Êënnakore maŝëmba wum kidíma. Baba amëññal bawo êcënniñal. Danañ amëññal bawo êcënhole han Urün ŝólume.
- ²⁸Han Baba ŝólume yó gume han jamani ëjo. Jóni mekówa jamani ëjo. Mabêt eme han Baba.
- ²⁹Bëraya büróm bële këmmare: — Jóni parakêt ejecas. Mage êng gucas ejecas.
- ³⁰Abamëlal jóni ilang jiñ kala. Imakor mayaka hal ale fayër omiñün jiñ le. Gungum holebe han Urün ŝólukëj le.
- ³¹Ŝésü kobiñün. Kobere: — Êcënholedi?
- ³²Kono watu le masëk e êenyicüreyé ar kala obêt ŝóndóm ênnitëb mól. Kono mage mól eme bawo bang ebe êng Baba.
- ³³Goño emëmënpëd komkom makaŝabi mónón mañ odak. Jamani ëjo êëntampëye kono êënwakile. Medêt fangar jamani ëjo le.

Ŝaṅ 17

- ¹Ŝésü ga hëñëlako maŝas gungum, kohéjé han urün. Komaŝëmba Urün od. Komare: — Baba, watu le atêk. Idi hañ uyat or no ñañëso ñan wuj od odën. Gungum e mekor mëri hañ uyat órój od odën.

- ²Ënjitëbal ëmbiwurnén gani bër yó yënkëjem.
- ³Wuj mól e Urün kidima. No adañal arój eme. Kongol ër olang or enbalang lañ, ibiwurnén uwuré or gani od.
- ⁴Mekëñëla gole ër sëbalkëjem le. Ngër kak rime hañ dënëk uyat or wuj od.
- ⁵Baba, jóni ër eje bang ënjitëbün ce ngër gang sëbündëkëjem fayër lëcëkëj jamani ëjo le.
- ⁶— Bër jamani bër talañ bër yënkëjem bële ëmbipëd gang ej le. Wuj dëmdëkëbe kono ënjoyën. Bamañ uharañ órój od.
- ⁷Jóni balang gon yó yënkëjem han wuj sóluk le.
- ⁸Ëmbipëd gon fëdkëjem oñ. Danañ badëk. Danañ abemëlal han wuj sólume. Danañ bahole ënjidóñólu.
- ⁹Icümbénebebe bër yënkëjem bële bawo wuj dëmkëbe. Bën emecümbén. Mage bër pac pac bële emecümbén.
- ¹⁰Bër yó müdëme no, wuj dëmkëbe ce. Bër yó müdëkëj wuj, no dëmkëbe ce. Kongol ër bën lañ uyat oram od adën.
- ¹¹Mayëd eme han wuj. Mangëmbamb malëka jamani ëjo kono bën ënboye jamani ëjo. Baba, wuj amëlëk ej. Ebetopëte bër yënkëjem bële ëng fanga ürój le hañ ënbo góyé ngër gang eje góyé no ëng wuj le.
- ¹²Ñan yébe ñan ñiyé ëng bën lañ midid hañ këngé jam lañ bal bër yënkëjem bële. Ëng fangar uyat órój or yënkëjem od rime. Danañ ëmbetopëte balënga. Ariyé tuñ wok mapeyelañ. Han ñukudó owoyé pur ogé gon sasëkëj gakayiti an wuj lañ iyi ariyé aróbün mangope.
- ¹³Baba mayëd eme. Gon fëdkëjem oñ ëmbipëdëd ñan wome jamani ëjo lañ. Gon fëdalbebe oñ iyi bën ce obelëngal ngër gungum kala magelañ. Danañ obelëngal ngër gang lëngalkem no le.
- ¹⁴Ëmbipëd gon rekëjem oñ. Gungum le hoñkënbe bër jamani bële bawo mage makaşabi man müyé müdëkën ëng bën. Danañ no ce mage kaşabi üriyé müdëbe ëng bër jamani bële.
- ¹⁵Mammecëmbayelañ ebedët jamani ëjo. Kono gon ememecëmba oñ iyi idi hañ Ibilisa ar ñüñülük ale akobeşota mëriyal guñüñüla.
- ¹⁶No mage kaşabi üriyé müdëbe ëng bër jamani bële. Bër yënkëjem bële ce mage kaşabi üriyé müdëkën ëng bër jamani bële.
- ¹⁷Idi hañ ëngé bal bürój kongol ër mande man wuj lañ. Mande mungum man toña mañ e.

- ¹⁸Ngër gang dõjólukëjem no wuj han jamani şaño le, ngër kak dañalbebe no ce bën han jamani.
- ¹⁹Kongol ër bën lañ mañme midi gon yó fërkëme. Gon riyalme ngër kak oñ bën ce ënmañ ëndi gon yó fërkëme.
- ²⁰— Baba, mage bën tuñ emecümbén. Icümbénebebe ce bër enëmehole bahal bële kongol ër gon enbipëd bal gen no lañ.
- ²¹Oram lañ biliñ ej. No ce órój lañ biliñ eme. Baba, ëmbicümbén ëngé góyé ngër gang eje no ëng wuj le. Gon ëngéyaldo góyé oñ pur obemëlal bër jamani bële iyi wuj dõjólukem.
- ²²Uyarar or yënkëjem od ebebeyën iyi ëngé góyé ngër gang eje góyé no ëng wuj le.
- ²³Gungum e migé óróbün lañ. Danañ wuj ce igé oram lañ. Ëngédo góyé kidíma bër jamani bële ënlang iyi wuj dõjólukem le. Ënlang ce ibiñal ngër gang ñalkëjem no le.
- ²⁴Baba, anepër bër yënkëjem bële iyi bigé ñang ëng no lar eme la. Anepër ënlu uyarar oram or yënkëjem fayër lëcëkëj jamani ëjo od bawo ënñiñal le.
- ²⁵Baba, ar mëlëk ej. Fado gang wok bër jamani bële mënmilangelañ kono no ëmmilang. Danañ bër yënkëjem bële balang wuj dõjólukem le.
- ²⁶Ëmbipëd gang ej le. Danañ ëmbibambe mëfëd ce gang ej le. Gon ebebepeðal gungum oñ pur uñal or ñalkëjem od ogéye óróbün lañ ce. Danañ no ce migéye óróbün lañ.

Şaň 18

- ¹Şésü gang hëñëlakoma maşëmba Urün od, kënyë ëng bëraya büróm bële. Kënyicütë bühëb ër kënyó Sédëroñ. Yicüt ër bühëb la wo yék sardiñé. Awa. Ga yicütékën, Şésü ëng bëraya büróm bële kënyë. Kënmëg sardiñé üwum.
- ²Awa. Şüdas ar ebepuwün bëlam Şésü ale alangëd sardiñé üwum bawo Şésü ëng bëraya büróm bële mayë yëd kënyë şalañ.
- ³Awa. Bëlam bër bësumëd bër macadaha bële ëng Bëfarisiyey bële kënbidañal bëşëla bër kunañ ër Urün bële iyi ënyë ënmaðëk Şésü. La wo yékën ce gimug an masordáš man Bër Rom aň gang müdëkën madama mañ ëng malampó man móg mañ ëng binal beñ. Awa. Şüdas kobidungunu büwum pécëñ. Kobibara hañ kënsëm han sardiñé.
- ⁴Şésü alangëd komkom gon enmadi oñ. Fayër sëmken lar ewo la, Şésü kohal koyë. Kënfëd. Kobiñün. Kobere: — Loo eeneñanga?
- ⁵Kënmayaka. Kënmare: — Şésü ër Nasaret ebeñanga. Şésü kobere: — Loño eme. Awa. Şüdas ar fuwümkëbe bëlam ale la wo haldëko ce la.
- ⁶Awa. Gang rekobe Şésü iyi awum e, kisañ kënmareşët bër dëkëdëkëma büwum. Kënwucüné elóð lañ.

- ⁷Ŝésü kobebët ce müñün. Kobere: — Loo eeneñanga? Kënmayaka. Kënmare: — Ŝésü ër šan Nasaret ebeñanga.
- ⁸Ŝésü kobët. Kobere: — Mayedi ëmmëded, no loño eme le? Gëngër no eeneñanga, ënbitëb bëraya bëram bële ënpe.
- ⁹Gon reyalkobe Ŝésü iyi ënbitëb bëraya bürom bële ënpe oñ géyalëk gon šëmbakoma Urün oñ. Gon šëmbadëkoma oñ iyi magelañ ëng ariyé aróbün ar lëmëraldëkëma.
- ¹⁰Awa. Simoñ Piyer korëg dama le gacëmar lañ. Kosañ ganëf gató an ahól ar alam ar bësumëd bër macadaha añ mot. Ahól awum Malëküs yëd kënmayó.
- ¹¹Ŝésü komare Piyer: — Ibütél dama le gacëmar lañ. Mangëmtampedi ngër gang reko Baba mitampeye le? Éyi. Añüd mitampe. Awa. Piyer kobütél dama le gacëmar lañ.
- ¹²Masordâš man Bër Rom mañ ëng ar gaf aróbün ale ëng bër yëd kecëla kunañ ër Urün bële kënmadëk Ŝésü. Këmahap.
- ¹³Kënmañé gan sakal añ han iyanga er An. An üwum ayaram ër Kayif yék. Büli üwum Kayif yëdük ar gaf ar bër bësumëd bër macadaha ale.
- ¹⁴Awum e ar redëkébe bëlam bër Bûšuwif iyi ako mayarar ocës ariyé ëng lar ëncës bal pécéñ la.
- ¹⁵Simoñ Piyer ëng araya ariyé ar Ŝésü ayélüm kënmaraya wum Ŝésü hañ kënsëm han iyanga er ar gaf ar bësumëd bër macadaha. Araya ar Ŝésü ar yëdük ëng Piyer awum balangëred sobe ëng ar gaf ar bësumëd bër macadaha ale. Gungum hordëkën mëmëg ëng Ŝésü han iyanga er wum.
- ¹⁶Piyer noñ han pac wodëko dúp ñakan ñan gakela lañ. Awa. Araya ar Ŝésü arlen koyë. Komašësün šungutuñ ër halëk ñakan le iyi omatëbüt Piyer omëg han biliñ ër gakela.
- ¹⁷Gang mëgëko Piyer, šungutuñ üwum komare: — Mayedi wuj ce araya ar Ŝésü ej? Piyer komare: — Ó ó. Mage araya awum eme.
- ¹⁸Awa. Këlapal mëyëm. Bawo iyëme, bëšëla bële ëng bühól bële kënheta ñukudó ñañ ëngeyësa. Awa. Piyer ce koyë. Kënhal ëng bën ëngeyësa.
- ¹⁹Awa. An, ar gaf ar bësumëd bër macadaha ale, komañün Ŝésü gen bëraya bürom eñ ëng gen gon obekarañ bal eñ.
- ²⁰Ŝésü komare: — Gon yëd mecas oñ parakët yëd mecas. Ar kala akér. Han kunañ ër këenibare bé Bûšuwif ëënikarañe gakayiti an Urün danañ han kunañ ër Urün yëd bëbekarañ bal bële. Magelañ gon šasëme gundó.
- ²¹Bawo býyé le eennëmeñün no. Mañüdelañ. Eëñbiñün bër hërnëkem bële. Bën balang tigi gon rebebe oñ.

- 22** Gang yakakoma *Ŝésü* ngër kak le, kisaŋ ar hótëdëkën omacëla wum *Ŝésü* ariyé ar yédük dúp ër *Ŝésü* komabop igas laŋ. Ga bopëkoma *Ŝésü*, komañün. Komare: — Ngër kakëdi yakakëjëma ar gaf ar bësümëd bër macadaha ale?
- 23** *Ŝésü* komayaka. Komare: — Gëngër mammayakayelaŋ balënga, ënjipëd. Kono gëngër toña le šasëme, bawo bóyé le bopëkëjem? Mañüdelajaŋ.
- 24** Awa. Gang hapëkënma *Ŝésü*, An kobere iyi ënmañé han Kayif ar gaf ar bësümëd bër macadaha ale.
- 25** Awa. Bër haldëkën la ëng wum Piyër eneyësa bële kënmañün. Kënmare: — Mayedi araya ar *Ŝésü* ej? Piyer koyá. Kobere: — Ó ó ye. Mage araya aróm eme.
- 26** Awa. La wo haldëko ce la ahól ar alam ariyé. Ahól awum abañër ar ar saŋdëko Piyer ganëf aŋ mot han sardiñé ale yék. Ahól awum komañün ce Piyer. Komare: — Mayedi ëng wum ludëmëmën han sardiñé.
- 27** Piyer koyá ce. Kisaŋ icér ican ed kofér.
- 28** Awa. Ohe od kënmamad *Ŝésü* han iyanga er kunaŋ ër Kayif. Kënmañé han iyanga er kunaŋ ër alam ar Bër Rom ënmayó Pilat kono mënmëgëdëlaŋ han kunaŋ ër Pilat kidima bawo Pilat ar mage Ašuwif yédëko. Gëngër bamëgëdo, ënbälëngëdoye ganamët an Urün aŋ haŋ mangënkordo masó ofëla or oyëñüté or Urün od. Kak šalëk masariya mónódóbün laŋ. Gungum wodëkën han pac.
- 29** Gungum e Pilat košal. Kobere: — Bóyé mekënko ašan ajo?
- 30** Kënmare: — Ëng mamekëndoyelaŋ, mangëbimaŋóyudo han wuj.
- 31** Pilat kobere: — Ëënmamad. Ëënmañawe ëng masariya man wün maŋ. Kënmayaka. Kënmare: — Fado ëng bimañawedo, bede ecës ed ñüdëkëma, wün Bër Rom mënmaŋmaŋlaŋ bimađam hal.
- 32** Awa. *Ŝésü* acašëd komkom gang enmađam wum le. Gungum yakakënma Büşuwif bële Pilat ngër kak le iyi ogé ngër gang reko *Ŝésü* ënmađam le.
- 33** Pilat kobët han kunaŋ üróm. Komayó *Ŝésü*. Komare: — Alam ar Büşuwif dej?
- 34** *Ŝésü* komare: — Wuj tuŋdi hašabik ngër kak le wala ëmba bërleŋ ce fëdkëme?
- 35** Pilat komare: — Mage Ašuwif eme. Bal bürój bële ëng bëlam bürój bële banipuwün wuj bangaf bandam laŋ. Bóyé mekënkëj?
- 36** *Ŝésü* komare: — Ilam er no ed mage er jamani ëjo e. Ëngëdo loŋo wo edo bëraya bëram bële ënbibütëdoye Büşuwif bële iyi bakënedëk. Ilam er no ed mage loŋo e.
- 37** Pilat komare: — Awa. Kono alam dej? *Ŝésü* komare: — Éyi. Alam eme kono mage alam ar ngër ar hašabikëj ale eme. Gungum rëmalkënem. Danaŋ gungum yógume jamani ëjo iyi micas gon e toña oŋ kidima. Bër ŋalëk toña bële ënnikérnye.

³⁸Pilat komañün: — Bóyé toña le? Awa. Koşal ce han Bûşuwif. Kobere: — Mamciñayelañ gon mekênko oñ.

³⁹Kono namu ürón e, büli kala ëng atëk ofëla or oyénüté or Urün od iyi mësëbüt këmmasëbüt ar kaso ariyé. Amënpërđi ëmmatëbüt alam ar wün Bûşuwif ale?

⁴⁰Gang ñünkobe ngër kak, kënñer pécéñ. Kënre: — Muk. Muk. Mage wum. Ibatëbütün Barabas. Ihinoñ wum ar ibüt ar Bër Rom yéđük.

Şaŋ 19

¹Pilat kobere masordâş mañ iyi ënmamad Şésü. Ënmañé. Ënmayíc.

²Awa. Masordâş mañ kënmad müli man makós mañ. Kënmarin ce Şésü şangap. Kënmaşangap. Kënmadën ce gangaba gambara.

³Ënmağetana. Ënmağede: — Alam ar Bûşuwif, bemecëma. Alam ar Bûşuwif, bemecëma. Ënmağebop igas lañ. Imbalingum kënmañé ce han Pilat.

⁴Awa. Pilat koşólu. Kobere Bûşuwif bële: — Ikéreen. Ëmmalucu aşan ale ëenlang no kidíma mamluwelañ gon mekênko oñ.

⁵Şésü koşal gang şangapëkënma şangap ër makós le gang dënako gangaba gambara añ. Pilat kobere: — Kamañ ewo aşan ale.

⁶Gang lukënma bëlam bër bësümëđ bër macadaha bële ëng bësëla bër kunañ ër Urün bële kisañ kënlapal mañer. Ëngede: — Imaping os or lëmbënd lañ. Imaping os or lëmbënd lañ. Kono Pilat kobere: — Ó ó. Ëënmakana wün. Ëënmaping os or lëmbënd lañ. No kidíma mamluwelañ gon mekênko hañ añüd ocës.

⁷Bûşuwif bële kënmare: — Sariya üriyé üróbé lañ ako şalëk iyi añüd ocës bawo ade iyi ñañëso ñan Urün ñañ ewo.

⁸Pilat gang hërko gungum, kobamb mëyéñ.

⁹Kobët han kunañ. Komañün Şésü: — Şaa şólukëj? Kono Şésü mamayakayelañ.

¹⁰Pilat komare ce: — Iardi ënñiyaka? Milangelañđi ëmmekore mësëbüt eyë wala ëmmekore mëfing os or lëmbënd lañ?

¹¹Şésü komare: — Mangëñjekor mëriyal jiñ yó jiñ ëng mage Urün od mañëk. Gungum e ar fuwünkëme ale emekën er wum ed hók ëng er wuj ed.

¹²Gang hërko kak, Pilat agered iyi omatëbüt Şésü oyë kono Bûşuwif bële mañer yékën. Ëngede: — Gëngër imatëbüt aşan ajo ayë, hara mage ayëndam ar alam ar jamani ëjo pécéñ ej. Ar yó rek iyi alam ewo, adëm awum ar ibüt ar alam ar jamani pécéñ ewo.

¹³Pilat gang hërko gungum, komalëc Şésü. Koñëña lar yéđ koñëña obiñawe bal la. Lar koñëña la gangam an bangañ kënyó la. Mande man Ébërë lañ Gabata yéđ këneyó ce.

14Watu üwum giñal en gaf yédük. Oke ogé ofëla or oyéñüté or Urün od yék. Pilat kobere Bûsüwif bële: — Kamañ ewo alam arón ale.

15Kënñer. Êngede: — Imadam. Imadam. Imaping os or lëmbënd lañ. Pilat kobere: — Êmmaping alam arón ale os or lëmbënd lañdi fërkëmën? Bëlam bër bësümëd bër macadaha bële kënre: — Mabagélañ alam ayélüm ëng mage alam ar jamani pécéñ ale tuñ e.

16Awa. Pilat komañ ënmaping le. Kobeyën Êsü iyi ënmaping os or lëmbënd lañ.

17Awa. Masordâs mañ kënmadâf Êsü. Kënmalëc ikón lañ. Êsü kodamba os or lëmbënd óróm. Kënyë gan ekóm er kënyó hekëd añ. Ekóm igum Golgota kënyó mande man Êbërë lañ.

18Gang sëmken, kënmañing Êsü os or lëmbënd lañ. Kënbifing ce büyéllum bühi ar kala os or lëmbënd lañ, ariyé ãañ ariyé ãañ. Imbalingum kënhënüt mat man fïngaldëkënbe lañ.

19-20 Fayër hënütëkënma Êsü le, Pilat añugëd gakayiti lañ: «Êsü ër Nasaret, alam ar Bûsüwif ewo.» Mande man kënñas bër Êbërë lañ ëng man kënñas Bër Rom lañ ëng man kënñas Bër Gërek lañ ñugëdëko. Mande man Êbërë mañ mande man Bûsüwif yék. Awa. Gang ñugëko gungum, Pilat kobere ënping gakayiti gïngum os or lëmbënd lañ tēj ër gaf ër Êsü. Lar fïngëdëkënma Êsü la dup ër ikón yék. Gungum hordëkën Bûsüwif kingiriñ mulu maharañ gon ñugëdëko Pilat oñ.

21Bëlam bër Bûsüwif bële gang harañkën, kënyë han Pilat. Kënmare: — Koñug iyi «alam ar Bûsüwif ewo. » Iñug “Ajo rek iyi alam ar Bûsüwif ewo.”

22Pilat kobere: — Gon ñugëme oñ miñug. Akucé. Mangëmlëmbët ce.

23Gang fïngëkënma Êsü, masordâs mañ kënmadâf binjüm ßan wum ßañ. Kënlér ßapak ßana. Ar kala koşot giyé. Imbalingum gangaba giyé tuñ wodëk. Gangaba gïngum mabal ßaldëkën mage masëf sëfëdëkën.

24Kënñas ßakëşëkër maşëkër. Ênlókól malókól ënlang ar ecot ale. Gang rikën ngër kak le agëd gon şalëk gakayiti an Urün lañ ogéye oñ. Gon şalëk la gen Ar Dónóluko Urün eñ: Balér binjüm bindóm ßañ. Danañ malókól lóköldëkën ënlangal ar ecot gangaba gindóm ale. Gang lërkën, lókólkën ngër kak le, agëd gon ñügëkën büsükëlün bër Urün bële kabiriñ alëka gakayiti an Urün lañ ogéye oñ.

25Bër haldëk dup ër os or lëmbënd bële gon yëdëkën lümbün bër Êsü ëng ibulum ësówar üróbün ëng Mari asówar ar Këlopas ale ëng Mari ër şalëk han ikón er Magëdala. La wo yéko ce araya ar Êsü ar ñalko ale.

26Êsü gang lukobe lümbün ëng araya aróm awum, kobere lümbün büróm gen araya awum eñ: — Mañ, kamañ ewo ñañëso ñan wuj ñañ.

- 27** Imbaligum komare ce araya aróm awum. Komare: — Kaben en lórébün. Kabirin d'éróm lümbün b'ér Sésü han iyanga er araya awum yédékén. Danañ araya awum kogé ng'ér ñañeso ñóndóbün.
- 28** Sésü alangéd iyi akèñëla pécéñ gon y'ógudúko lañ. Kore: — Mícar. Gon reyaldéko acar oñ ogéyal gon redéko Urün gakayiti an wum lañ ogéye oñ iyi Ar Dónóluko Urün ale odeye acar le.
- 29** La wo yék la itam er weneg'ér. Awa. Sordásh üriyé koñëmb epons le itam er weneg'ér üwum lañ. Kohósh èng os or kënyó hisop of. Kodënéd b'ëmësh èr Sésü lañ.
- 30** Daro koyósh weneg'ér le epons lañ. Daro kore: — Akeca. Kisañ korün. Koósh.
- 31** Awa. D'éróm oke ogé ohe oframe or kënsata Bušuwif of yédük. Gungum wok bëlam b'ér B'üşuwif bële mabepérdélañ bimal ben b'ér fingékén os or lëmbënd beñ obo la hañ watur ofëla or oyéñüté or Urün of le. Gungum yédékén han Pilat. Këmmare iyi èngubür masapar man b'ér fingékén mañ. Gungum e ènyand mašës. Èng bacës, kenañ ènbidišéd.
- 32** Awa. Pilat komañ. Masordásh mañ kënyé. Këngub masapar man ariyé ar fingédékénbe èng Sésü mañ. Këngub ce masapar man arleñ mañ.
- 33** Kono gang sëmken han Sésü langékén acës le, mëngubürdélañ masapar man wum Sésü mañ.
- 34** Lar èngubür masapar mungum la sordásh üriyé komahósh majaña lañ èng fitikar le. Kisañ këshal mayël èng mëngé.
- 35** No šede eme iyi kak yék le bawo no kidíma luk. Gungum e gon emecas oñ iyi toña e. Danañ anemëlal iyi toña e le. Wün ce ènmahole Sésü le bütélémmëmën gon lume oñ.
- 36** Gon hóshalkënma majaña lañ mëngubelañ mugub masapar oñ pur ogéyal gon šalék gakayiti an Urün lañ ogéye oñ. Ako šalék: Mangëngub meyf man wum mañ fado édiyé.
- 37** Danañ ako šalék ce: Ènmañadaye ar hóshékén ale. Gungum e bawo mëngubédélañ masapar man Sésü mañ danañ bamakóšéd majaña lañ, agéd gon sašédéko Urün omagéye oñ.
- 38** Awa. Šosef èr šóluk han ikón er kënyó Arimaté araya ar Sésü yédéko, kono mamapérdélañ bal bële ènlang araya ar Sésü ewo le bawo abiyéñéd bëlam b'ér B'üşuwif bële. Awa. Imbaligum Šosef üwum koyé. Komare Pilat iyi omatëbün gimal en Sésü eñ oyekén. Pilat komañ. Gang mañko, Šosef koyé. Komad gimal en wum Sésü eñ.
- 39** Nikodem la wo yédéko la ce. Wum ce baradékëma. Nikodem üwum yédék gümüf üñ èncas èng Sésü ñan sakaldéko be Sésü maharañ bal lañ. Nikodem üwum koyé.

Koyicu bêşal. Bêşal büwum aték mékilo mafó mala. Bêşal bër barërkën büwum allowe ëng mir kënyó. Koñéyé. Këñféd ëng Sosef. Kënyé.

⁴⁰Kënmaď gimal en Sésü eñ. Kënmafédër ëng kasanké ëng bêşal bër yicédëko wum Nikodem büwum. Kënmayekën ngër gang kënbeyekën bën Bûşuwif bêşësëk büróbün bële le.

⁴¹Awa. La wo yék sardiñé đup ër lar fingédëkënma Sésü os or lëmbënd lañ la. Sardiñé lañ la wo yék gambenen an mënmañake mayekën hal la. Gambenen gingum ngër gitimba yék.

⁴²Gon yekënkënma Sésü la oñ bawo gambenen gingum maďëbërdelañ ëng lar fingédëkënma Sésü la. Danañ baheñed bawo oke ogé ohe or kënşata Bûşuwif od yédük.

Şaň 20

¹Awa. Anapas aň ohe od Mari ër şalëk han ikón er kënyó Magédala koyé han gambenen. Gang sëmko, kolu gangañ gan fõñaldëkën gambenen aň apóñëta.

²Gang luko, kogür. Koyé han Simoň Piyer ëng araya ayélüm ar ñalko Sésü ale. Gang sëmko, kobere: — Bamalëc alam aróbé ale gambenen lañ. Mabilangelañ şan yekënkënma ce.

³Awa. Piyer ëng araya arleñ kënhal ënyé han gambenen.

⁴Këngür. Kohaş masëm ar ñalko Sésü ale đõnga han gambenen.

⁵Koyüké. Kolu kasanké le kono mamëgëdelañ mëmëg.

⁶⁻⁷Imbalingum Simoň Piyer kosëm. Gang sëmko, komëg gambenen lañ. Kolu kasanké le. Kolu ce ginjüm an şeyaldëkën gaf ër Sésü aň. Ginjüm gingum ga kódké yédük. Danañ mage ñan ñiyé yédük ëng kasanké le.

⁸Ñungum ar ñalko Sésü ar sakaldëk masëm han gambenen ale ce komëg. Kolu kasanké le. Kohole iyi Sésü akal le.

⁹⁻¹⁰Awa. Kënbët sòndóbün. Mëñfamedelañ wey gon şalëk gakayiti an Urün lañ iyi aňüd okal Sésü ecës lañ.

¹¹Kono Mari noň han pac ër gambenen wodëko. Ogecap. Gang owocap, koyüké.

¹²Koñada han gambenen biliñ. Kobilu bëdãñal bër Urün bühi gang ñëñakën gang dënakën binjüm bapeşa. Arleñ kohal han gaf, arleñ han masapar lar yédük gimal en Sésü la.

¹³Kënmañün. Kënmare: — Asówar, gen bóyé le ejecap? Kobere: — Bawo bamad bané ñüñgélüm oyeñ or alam aram od. Mamlangelañ şan yekënkën ce.

¹⁴Gang reko ngër kak tuñ, kohódañëta. Komalu Sésü gang halko la kono noň malangëdelañ iyi Sésü e awum. Mamakuyütëdelañ.

- 15**Ŝésü komare: — Asówar, bóyé ejecap? Loo ejeñanga? Mari ako yidédéko ëmba ašëla ar sardiñé ale emacësün. Awa. Komayaka. Komare: — Ëng wuj madkëma, ënjipëd šan ñékëjëma. Ëmmayele ëmmabutódu loŋo.
- 16**Ŝésü komare: — Mari. Mari kohódañëta. Komare: — Rabi. Koto ër Rabi le mande man Ébërë laŋ «karamoko» e.
- 17**Ŝésü komare: — Konjedëk wey' bawo mamdënelaŋ han Baba. Kono eyë han bëraya bëram. Ebede iyi midëne han Baba üróbé ëng han Urün óróbé.
- 18**Mari koyë. Kobifëd bëraya bër Ŝésü bële iyi amalu Ŝésü Ar Gaf aróbün ale. Kobifëd ce gon rekoma oŋ.
- 19**Awa. Déróm gümüf ün kënbar bëraya bër Ŝésü bële kunaŋ laŋ. Kënšoka bawo mayëŋ yékën gen bëlam bër Bùšuwif eŋ. Ŝésü kobišaŋëta. Kohal land üróbün. Kobere: — Konyëŋ. Odak makašabi mónón maŋ.
- 20**Gang rekobe ngër kak le, kobifënün mañüt maŋ ëng majaŋa maŋ. Gang lukënma Ar Gaf aróbün ale, kisaŋ këbelëngal.
- 21**Ŝésü kobibütélé ce mare. Kobere: — Konyëŋ. Ngër gang dónólukonem no Baba le, ngër kak emëmëndañal ce no wün.
- 22**Gang rekobe ngër kak le, kobegóm. Kobere: — Omëg Genjëm en Urün eŋ makašabi mónón laŋ.
- 23**Gëngër ëcënbitëbün bal bële hake biñüñula ben bën beŋ, Urün of ce obitëbüne hake. Gëngër danaŋ mënbitëbünelaŋ hake, Urün of ce mangobitëbün hake.
- 24**Kono Toma ariyé ar epóng bühi ar kënyó ce Buca ale magédëlaŋ watur šaŋëtaðëkobe Ŝésü üwum.
- 25**Gungum e bëraya bërleŋ ga fëdkënma iyi bamalu Ŝésü alam aróbün ale, mamaŋdelaŋ. Kobere: — Gëngër mamluwelaŋ lar fíngëdëkënma la, danaŋ gëngër mambakayelaŋ lar fíngëdëkënma mañüt ëng lar hósëdëkënma majaŋa laŋ, mangëmhole iyi akal ecës laŋ le.
- 26**Anapas aŋ dér déróm bëraya bër Ŝésü bële la wo yédëkën ce kunaŋ laŋ. Toma ce la wo yéko la. Mašoka šokadëkën han kunaŋ. Fado gang šokadëkën, Ŝésü koyë lar en la. Kobišaŋëta. Kohal land üróbün. Kobere: — Konyëŋ.
- 27**Imbalingum Ŝésü komašësün Toma. Komare: — Iludi mañüt maŋ? Iyógu. Ibaka. Danaŋ iyógu ce ibaka ce majaŋa maŋ. Ehole iyi mikal ecës laŋ le. Kobo gang holekëj iyi no mamkalelaŋ ecës laŋ le.
- 28**Toma komare: — Ar Gaf aram ej. Urün oram ej.
- 29**Ŝésü komare: — Toma, bawo ënjilu, ehole. Urün of obidine gonjekëla bër holekem hara mënniluwelaŋ bële.

³⁰La wo e bon hişañak kingiriñ bon ridêko Šésü lukën bëraya bürom bële. Mamñugëdelañ pécéñ

³¹kono boño ñugëme pur ëenhole iyi Šésü Ar Dónóluko Urün ale ewo le, đanañ ñañëso ñan Urün ewo le ce. Gëngër ëcënhole, ëënwuréye gani kongol ër wum lañ.

Şaṅ 21

¹Imbalingum Šésü kobişañëta bëraya bürom bële. Ako yékëbe. Dup ër géy ër kënyó Tibériyad yédük.

²Bër yédük la iyi Simoñ Piyer ëng Toma ër kënyó ce Buca ëng Natanayel ër han ikón er Kana han elóf er Galilé ëng bënëso bën Sébéde ëng bëraya bër Šésü bühi büyélüm. Bën yédük la.

³Simoñ Piyer kobere: — Edëk er uhal emeyë. Bërleñ ce kënre: — Èëniyiye. Awa. Kënyë. Kënfëra hóngi ër mëngé lañ. Gümüf üñ yék. Këññëmb majala mañ hañ këwaca kono mëmacotëdelañ fado édiyé.

⁴Ipaşal eñ holhol püñ Šésü kohal tinti ër géy lañ. Bëraya bürom büwum këmalu wum Šésü kono mëmakuyütëdelañ.

⁵Kobiyó. Kobere: — Ayëndamëlbën, ëcënbédëkëdi uhal od? Këñmayaka. Këñmare: — Ó ó. Mabimacotelañ fado édiyé.

⁶Kobere: — Èënlëng jala le şató ër hóngi ër mëngé. Èng ëcënlëng la, ëënbédëke. Awa. Kënlëng. Kënbédëk uhal sobe hañ mënkorelañ mëdëcëd jala le hóngi ër mëngé lañ.

⁷Araya ar Šésü ar ŋalko ale komare Piyer: — Ar Gaf aróbé ale e. Simoñ Piyer gang hërko gungum, kodëna gangaba añ. Bawo gole lañ yéko, adëñütaf wey gangaba gindóm añ. Gang dëñako, kofëra mëngé lañ.

⁸Bëraya bër Šésü bërleñ kënyögu hóngi lañ gang enedëcëd jala ër jümdëkën uhal üwum. Mëndëbërdelañ ëng tinti ër géy le. Mametër keme tuñ dëbërkën.

⁹Gang sëmken, këñlu ñukudó ñañ. La wo yékën uhal od ëng ëmburó le.

¹⁰Šésü kobere: — Èëñbiñóyu uhal or wokëën mađëk or talañ.

¹¹Simoñ Piyer kofëra hóngi lañ. Kodëcëd jala le han tinti ër géy. Uhal ofarame tuñ jümdük la. Uhal keme ëng mafó mójó ëng usas yék kono fado kak jala le macëkëdelañ.

¹²Šésü kobere: — Èënyögu. Èëñbecomaye. Magelañ ar yódekëma mëñün ëñlangal ar ewo ale bawo balangëd Ar Gaf aróbün ale ewo le.

¹³Šésü koyë. Komad ëmburó le. Kobeyënera. Komad ce uhal od. Kobeyënera.

¹⁴Gingum yék gatasën gon şañëtakobe Šésü bëraya bürom bële kabiriñ dër halko ecës lañ.

- 15** Gang hēñēlakēn masó, Šésü ēng Simon Piyēr kēnhāl. Ęngeyē. Gang eneyē, Šésü komañün. Komare: — Simon, ñañeso ñan Šaṅ, nodi hókēj maṅal ēng bērlēṅ le ? Komayaka. Komare: — Éyi, Ar Gaf, ilang ēmṅiṅal. Šésü komare: — Ebeyēn gon masó oṅ mape mandam maṅ.
- 16** Šésü komañün ce. Komare: — Simon, ñañeso ñan Šaṅ, ēnṅiṅaldi? Komare: — Éyi, Ar Gaf, ilang ēmṅiṅal. Šésü komare: — Ebeyēn gon masó oṅ mape mandam maṅ.
- 17** Komabēt ce mēñün gatasēn aṅ. Komare: — Simon, ñañeso ñan Šaṅ, ēnṅiṅaldi? Awa. Piyer kolapal mēyidē gon ñünalkoma gatasēn oṅ iyi amaṅaldi. Komare Šésü: — Éyi, Ar Gaf, dānaṅ ilang jiñ kala. Ilang iyi ēmṅiṅal le. Šésü komare: — Ebeyēn gon masó oṅ mape mandam maṅ.
- 18** Toña ememepēd, ñan yékēj labar laṅ, madēna yéd kējedēna binjüm baṅ. Mayē yéd kējeyē šan yó fērkēme. Kono ēng idaf, iyēle mañüt maṅ. Bēyélüm ēnmikape ēnmiṅeyē šan mamepēre mayē ēnmidam.
- 19** Ngēr kak fēdkoma Šésü Piyer gang owocēs le. Kongol ēr ecēs er wum laṅ odēne uyat or Urün od. Imbalingum Šésü komare Piyer: — Ęnṅidēyēgu no.
- 20** Piyer kohódañēta. Komalu ce ayara ar ṅalko Šésü ale gang obedaya. Awum yék ar yóṅédük gan Šésü aṅ dēr fēdēkēn masó bang ēng Šésü. Awum e ce ar ñündēkēma Ar Gaf ale Šésü ar ebepuwün bēlam ale.
- 21** Araya awum Piyer gang lukoma, komare Šésü: — Ajo alo? Graki enmadi ajo bal bēle?
- 22** Šésü komayaka: — Ęng anepēr ajo owuré haṅ dēr mibutu, mage haju ürój e gungum. Wuj, ēnṅidēyēgu tuṅ.
- 23** Kongol ēr gon reko Šésü laṅ, icas yédēkēn bubulum ganamēt an Urün aṅ iyi araya awum mangocēs kono Šésü madedelaṅ mangocēs. Aded tuṅ ēng amapēr owuré haṅ dēr obutu, mage haju ēr Piyer e.
- 24** No e araya ar redēkēn mangocēs awum. Šede eme. No ñugēk. Ęcēnilange gon ñugēme oṅ pécēṅ münéd e le.
- 25** Bonjēmbēk riko Šésü. Gēngēr bañug bakayiti laṅ pécēṅ gon riko oṅ, manigale ēng okēñe jamani ējo bakayiti bingum pécēṅ. Mekēñēla gon hašabidēme muñug oṅ. Šaṅ

Bon yéd kènedi boŋ

Bon yéd kènedi boŋ 1

- ¹Téyófil, ëmmecëma. Ëmniñugünëd büyé. Letër üwum ëmmipëdëd gonjekëla gon yéd kodi Šésü oŋ pécëŋ ëng pécëŋ bon yéd kobekaraŋ bal boŋ ñan yéko jamani ëjo laŋ. Gang šësëko, Urün od amakënüt.
- ²Imbalingum Urün od amadënëd šan ewo wum jóni. Kono fayër dënëdkoma Urün od Šésü le, Šésü abipëdëd bëdaŋal bürom bële gon enedi imbalingum oŋ. Genjëm en Urün eŋ amabarađ Šésü olang gon obipëd oŋ.
- ³Gang sampeko šësëko Šésü os or lëmbënd laŋ, imbalingum akal. Gang halko, mašaŋëta yéd kobecaŋëta bëdaŋal bürom bële gon sèkëk make mafó mala. Kobirin mëfindé sobe man ënlangal wum kidíma bëtëk mahal le. Mëfëd yéd kobepëd ce gen ilam er Urün eŋ.
- ⁴Giñal gang yédëkën Šésü ëng bëraya bürom bële, abeded: — Konšal wey' ikón er Šérüsalem laŋ loŋ. Ëëncëla haŋ Genjëm en Urün eŋ oyógu wey' odí óron laŋ. Ëmmënpëdëd iyi Baba ađe oyóguwe le.
- ⁵Šaŋ mëngé laŋ tuŋ yéd kobeñëmb bal bële kono loŋo ëng make Urün od omëññembe Genjëm en Urün laŋ. Oñëmb ówum koto le gon e oŋ iyi Genjëm en Urün eŋ oyóguwe odí óron laŋ.
- ⁶Kak redëkobe Šésü bëdaŋal bürom bële. Imbalingum gang barkën, kënmañün Šésü. Këmare: — Ar Gaf, kenaŋ jónidi ejedi haŋ bé Bër Isërayel ëënebëte ëënbilamale bal bër jamani bële ngër gan sakal aŋ le?
- ⁷Šésü kobiyaka. Kobere: — Ó ó. Mage jóni eenelame. No kidíma mamlangelaŋ watur ogé ilam igum le. Baba tuŋ langëk dër egé bawo wum tuŋ hótük watur egé le. Mañüdelañ ëënlangu wün gungum.
- ⁸Kono gon ñüdük ëënlangu oŋ, Genjëm en Urün eŋ gëngër añükütëgu adí makašabi mónón laŋ, omënpangane han makašabi mónón. Kenaŋ bawo adí óron laŋ, ëënyeye ëënbipëd bal bële gen no eŋ. Ëcënkér gon šasëme oŋ. Ëcënlü gon ridëme oŋ. Awa. Ëënbipëd bal bële gungum šan yó šaa. Ëënbipëd šan ikón er Šérüsalem ëng bikón baŋëneŋ pécëŋ han elóđ er Šüdé ëng han elóđ er Samari pécëŋ ëng haŋ šan fédek jamani.
- ⁹Gang hëñëlako mašas Šésü ngër kak, kënmaŋađa gang omadënëd Urün od Šésü tëŋ tëŋ haŋ këmayom gacal aŋ.
- ¹⁰Ga wokën ekéŋé gan yéko Šésü aŋ, bëšan bühi kënbišaŋëta ga dënakën binjüm bapeša. Bëdaŋal bër Urün bële yédük. Kënhal dup üróbün.

- 11** Bër şaŋetakêbe büwum kënbera bëraya bër Şésü bële: — Wün bër Galilé, konbo gang wokëen ekéŋe şan urün. Şésü er dënëdko Urün şan ewo wum obutuwe gacal laŋ ngër gang lukëenma dënko le kono mage kisaŋ.
- 12** Awa. Lar halkën bédanjal bër Şésü la ekóm er kënyó Olifiyé ed yék la. Gang şësünkënbe bëşan bühi büwum, bédanjal bër Şésü bële kënhal. Kënbët şan ikón er Şérüsalem. Land er ekóm ëng şan Şérüsalem madëberdelaŋ. Kilo tuŋ yék.
- 13** Gang sëmken şan Şérüsalem, kënfang han kunaŋ er sëndërkën şan tēŋ yék lar këngé la. Bër yékën la, Piyer, Şaŋ, Şak, André, Filip, Tomas, Bartélëmi, Macë, Şak ñaŋëso ñan Alfé ñaŋ, ëng Şüd ñaŋëso ñan Şak ñaŋ. Simoŋ la wo yéko la ce. Simoŋ üwum gingór an bër mabepërdelaŋ ënlam bëdfiyar elódf idóbün laŋ yéko.
- 14** La wo yékën ce Mari lüm ar Şésü ëng bëbañër bër Şésü ëng bësówar büyéllum. Bën pécéŋ maşëma yédf kënmacëma Urün od, maşëmba yédf kënmacëmba ce Urün od.
- 15** Giñal Piyer kohal. Kobişësün bër holekëma Şésü bër e la bële. Bal keme ëng mafó mühi yékën la.
- 16-17** Kobere: — Bübülemül, añüd ëenmatalaye ariyé ar ebëtal or Şüdas laŋ bawo alëm. Wum baradëkébe bër dëkëkëma Şésü bële haŋ şotakënma. Bër dëkëkëma Şésü büwum bamayënedf wum Şüdas bingóti obibaral ënmađëk le. Gon riko Şüdas oŋ emekën iparame yék bawo Şésü amatalad omagólén, bigé ëng bé bédanjal büróm kono komasëb móglén.
- 18** Gang barakobe haŋ dëkëkënma Şésü, gang şotëko bingóti baŋ, koyë. Koyic ufat. Daro koyë şalaŋ, kohap gingó eŋ egula laŋ. Daro kohaŋa. Kodatëna haŋ këfis gacëdf aŋ. Kisaŋ koşës.
- 19** Imbalingum Bër Şérüsalem bële pécéŋ bakërëdf ngër gang şësëko Şüdas le. Gungum sapëkën ufat or yicëko Şüdas od ufat or mayël. Gungum e bawo Şüdas ariyé aróbé yédfëko wum akówa jóni bawo alëm, añüd ëenmatalaye ar obëtal óróm laŋ ngër gang redëko afüsën aróbé ale Dafid alëka le.
- 20** Ñungum Genjëm en Urün eŋ amabara Dafid oñug bulu laŋ gen ohówa or Şüdas obëtal ayélüm eŋ. Ako ñugëko: Kunaŋ üróm laŋ kidíma akëgélaŋ ar obëtal odí la. Dafid aňug ce: Gole üróm laŋ ayélüm obëtale. Kak ñugëko Dafid. Gungum e bawo añüd ogé gon redëko Urün gen Şüdas oŋ, ëenmatalaye ariyé aróbé obëtal or Şüdas laŋ.
- 21-22** Ar eenetalaye awum ogé ar şede ar Şésü Ar Gaf aróbé ale. Gungum e şede ewo Şésü acës abët akal awuré le. Adëm awum ñüdük ogé ar yéyekëene ëng bé kabiriŋ dër ñëmbëkoma Şaŋ Şésü haŋ dër dënëdkoma Urün od wum Şésü han ewo wum ale.
- 23** Awa. Bër holekëma Şésü bër e la bële kënbisala bühi, Matiyas ëng Şosef. Şosef wum majat matas yékëma, Şosef ëng Barsabas ëng Şüsëtüs.

²⁴Bër yék la bële kënmašëm̄ba Urün of ënlang ar salako Urün obëtal or Šüdas laŋ. Kënmare: — Ar Gaf, wuj ar langëk kašabi ër hal kala, wuj langëk ar ñüdük omabütëd. Ibapëd ar salakëj ale,

²⁵ar fërkëme obëtal odaŋal or yëko Šüdas laŋ. Šüdas acës. Ayë han oméy or ñüdekëma.

²⁶Awa. Kënri gon ënlangal ar salako Urün ale land ër Matiyas ëng Šosef. Kënlang Matiyas e. Gungum bambëdëkënma Matiyas or bër epóng ariyé laŋ.

Bon yéd kënedi boŋ 2

¹Dër mëgëk ofëla or kënyó Pentëkot of, bër holekëma Šësü bële pécëj ñan ñiyé yékën.

²Gang ñëŋakën la, kisaŋ kënhër ga hótuk ngër gakoc gaparame kabiriŋ han urün këñükütëgu kunaŋ laŋ ogewud kunaŋ le mek. Wuu.

³Kënlu ngër bënëméł bën ñukudó gang elérëter, elapa ñan kala or hal, ñan kala or hal or bër yék la laŋ pécëj.

⁴Bën pécëj këbifangan sobe Genjëm en Urün eŋ han makašabi. Kënlapal mašas mande man mënlange maŋ.

⁵Ñungum bawo ofëla yék, la wo yékën han ikón er Šërüsalem Büşüwif bër këmabëy Urün of bër šóluk han malód man jamani bële pécëj.

⁶Gang hérkën gon ewud gungum, kënbóru miriŋ. Gang bórükën, këbihišaja bawo ar kala obegekër bër holekëma Šësü bële gang enecas mande mórdóbün maŋ.

⁷Këbihišaja sobe. Èngede bën bën: — Ha! Mayedi bër ecas bëjo pécëj bër šóluk šan elód er Galilé en? Bé noŋ jamani üyélüm šalekëene. Mënlange laŋ mande mórdóbé maŋ.

⁸Graki le enecas kenaŋ mande man yerekëene bé maŋ? Ar kala mande man yerko maŋ obekër gang enecas.

⁹Bé bër talaŋ bër šóluk šan elód er Parëte ëng bër šan elód er Médi ëng bër šan elód er Elam ëng bër šan elód er Mésopotami eene. Bé bër talaŋ bër šan elód er Šüdé, bër šan elód er Kapados, bër šan elód er Poŋ, bër san elód er Asi eene.

¹⁰Bé bër talaŋ bër šan elód er Fëriši ëng bër šan elód er Pamfili ëng bër šan elód er Éšipët ëng bër dík šan elód er Libi makar šan ikón er Siren eene. Bé bër talaŋ bër šóluk šan ikón er Róm eene.

¹¹Bër šóluk šan ikón er Rom büwum talaŋ Büşüwif kidíma en. Bër talaŋ bër sëbëk manamu mórdóbün maŋ en, enedi manamu man Büşüwif maŋ. Bé bër talaŋ bër šóluk šan gandamb an kënyó Këret ëng bër šan elód er Arabi eene. Ihinoŋ bé pécëj ikéreyeene ar kala mande mórdóbé laŋ gang enecas gen bon hišajak boparame bon riko Urün boŋ.

- 12**Bën pécénj këbihişaña sobe. Fado mëngelang gon ënyidénür. Ëngeñünür: — Ha! Hara bóyé gonj?
- 13**Kono bër talañ ënbegeðês bëdañal bër Şésü bële. Ëngede: — Bëjo uşab od tigi dëkëkébe.
- 14**Bëdañal bër Şésü bër epóng bühi bële kënhäl. Gang halkën, ariyé aróbün ënmayó Piyer kolapal maşas tengët. Kobere bal bële: — Wün Büşüwif, ëenkérné. Wün pécénj bër yóguk han ikón er Şérüsalem loñ ëenkérné ëng wün bër şóluk han jamani üyéllum. Awa. Ëenkérné balënga gon emëmënpëd oñ.
- 15**Edeyeen iyi uşab od dëkëkéba kono mabaðékelañ uşab. Mage gungum ebecaşal ngër kak le. Ëënñada wa. Fado matëkelañ watur maşab le. Graki ebedëk uşab od?
- 16**Kono gëngër ëcënlü gang ebekor maşas mande mónón lañ, ëënläng tuñ Urün od rik hañ Genjëm en wum eñ yóguk dik or bal bër Urün lañ. Alëka Şowel asükélün ar Urün ale aded Urün od odiye hañ oyógu Genjëm en Urün eñ odi or bal lañ. Ako ñugëko Şowel:
- 17**Urün od aded: Fayër otëk make man ekeca jamani mañ le, midiye hañ Genjëm en Urün eñ oyógu odi or bal bëram lañ pécénj. Gëngër ayógu, bëñëso bën wün bëñ bëcan e bëtówar e ënbitükéle bal bële gon ebebepëd oñ. Malabar mónón mañ ëng büfüşën büron bële ëmbicësüne ngër en gonëkëd.
- 18**Midiye hañ Genjëm gindam eñ odi or bër këniçólén lañ pécénj aşan yó aşówar yó. Ëng midi gungum, bën ce ënbitükél bal bële gon ebebepëd oñ.
- 19**Watu üwum midiye bon hişañak boparame boñ han urün ëng jamani ëjo. Jamani ëjo midiye bon hişañak bon mayël. Ëng bal bële balu, obikişañaye. Midiye ce bon hişañak bon ñukudó. Ëng bal bële balu, obikişañaye. Midiye bon hişañak bon gokoc goparame. Ëng bal bële balu, obikişañaye. Han urün ce midiye bon hişañak boñ.
- 20**Midiye hañ giñal eñ mangowuð. Midiye hañ féçém le obare ngër mayël. Imbalingum no Ar Gaf miyóguwe ëmbiñawe bal bële. Ñawure ër egé ohe ówum le mañakelañ mëgé ñawure ër ngër kak le. Bal bële ënyéje déy.
- 21**Déróm ar yó yókëma Ar Gaf ale omapeyën oméy ówum, adém awum opeye. Ngër kak redëko Urün od iyi odiye hañ Genjëm en Urün eñ oyóguwe odi or bal lañ. Gungum lukëen daro.
- 22**Awa. Wün Bër Isërayel, ëenkérné gon emëmëncësün oñ. Şésü ër şan Nasaret e ar rik hañ Genjëm en Urün yóguk. Şan Urün şóluko. Urün od adi bon hişañak bon yand ogé findér ëënlängal şalañ kidíma şóluko le. Ëcënläng wum kidíma rik bungum pécénj yëngën ürön.
- 23**Urün od haşabidëk iyi Şüdas emënpuwün Şésü bangaf wün lañ. Danañ alangëd komkom gon eenmadi Şésü oñ fayër rikëënma le. Urün od haşabidëk iyi ëenmadi kak

le kono wün dāmkēma bawo wün madkēma Šésü fuwümkēēnbe bēmekēn bële bangaf laŋ. Ēcēnmaping os or lēmbēnd laŋ haŋ acēs.

24Kono Šésü gang šēsēko, maboyelaŋ ecēs laŋ. Urün od amakēnütēd iyi akobo han bēšēsēk. Ecēs ed mangomakor madēk Šésü obo ecēs laŋ.

25Ēcēnilangēde iyi okale ecēs laŋ le bawo Dafid afūšēn aróbé ale komkom fēdkoba iyi Ar Dóŋóluko Urün ale alangēd gēngēr acēs, Urün od omakēnüte le. Ako redēkoma: Ar Gaf, dēr yó dēr kēmmilu enóng idam. Bawo ēng no eje, mangēmyēŋ jiñ yó jiñ.

26Urün, gungum e anelēngal. Gungum e ēmmibēyē ēng ñlēnga. Fado gang eme hal ar ecēs mašēs, mitamginé ēnjikēnüte ecēs laŋ

27bawo ēng mecēs, mangēnjitēb mebo ecēs laŋ. Gēngēr mecēs, no ar kēri gon fērkēme mangimaŋ gimal gindam eŋ omekēna.

28Ēnjipēdēd komkom iyi gēngēr mecēs, ēnjikēnüte le. Bawo bang eje ēng no gani, anelēngal haŋ ngēr gungum kala magelaŋ. Ngēr kak redēko Dafid gen Šésü Ar Dóŋóluko Urün ale gēngēr acēs, okale ecēs laŋ le.

29Piyer kosēnd. Kobere: — Būbūlēmül, parakēt emēmēnpēd gen afūšēn aróbé ale Dafid eŋ. Gon šasēko la oŋ mage gen gaf üróm eŋ šasalko déy. Gen Ar Dóŋóluko Urün ale Šésü eŋ šasalko bawo wum Dafid alēm. Kēnmayekēn. Gimal gindóm eŋ amekēnad. Gambenen gindóm aŋ la wo wok haŋ jóni.

30Gungum e gon reyalko Dafid iyi atamginé okale ecēs laŋ oŋ, mage gen gaf üróm eŋ šasalko. Urün od mabara yēd komabara ocas gon egé bašal oŋ. Danaŋ amadēd iyi han wum Dafid owocal ar ebētal ilam er wum ale. Dafid alangēd, amamēlal Urün od odiye gon reko odiye oŋ.

31Urün od amabarad Dafid olang gon owocas oŋ iyi mage gen gaf üróm eŋ yék. Gen Ar Dóŋóluko Urün eŋ šasalko. Adēd Urün od mamatēbelaŋ Ar Dóŋóluko Urün ale ecēs laŋ. Amakēnüt. Danaŋ matēbelaŋ omekēna gimal en wum Ar Dóŋóluko Urün eŋ.

32Ar Dóŋóluko Urün awum Šésü e. Wum hēnütēko Urün od. Bé pécēŋ šede ebe iyi Urün od amakēnüt le.

33Imbalingum gang hēnütēkoma Urün od Šésü, amadēnēd šan ewo wum. Komasébün haŋ bawo amakót šató üróm. Urün od Asüm ale amatēbal Šésü omadōŋólu Genjēm en Urün eŋ. Urün od kabiriŋ alēka akašabid omatēbale omadōŋóluwe le. Šésü rik haŋ Genjēm en Urün eŋ yōguk dik óróbé laŋ. Genjēm gungum rik pécēŋ gon lukēn hērkēn daro.

34-35 Dafid acasēd ce komkom gen odēnēd or han ewo Urün eŋ kono mage wum Dafid dēnēddēko Urün od. Gungum langekēēne iyi Dafid mage gen gaf üróm eŋ šasaldēko. Gen Ar Dóŋóluko Urün ale Šésü eŋ šasaldēko. Dafid amayó awum Ar Gaf aróm. Ēēnkérné gon ñugēdēko Dafid oŋ: Dafid ako ñugēdēko. Kore: Ar Gaf ale Urün od amade Ar Gaf aram ale iyi odēn oñēŋa šató üróm ēnlam ēng wum haŋ obemēl bēr ibüt bēr Ar Gaf aram bële. Gon šasalko Dafid ngēr kak oŋ mage gen gaf üróm eŋ šasalko

bawo mage wum dënédko han ewo Urün, danaŋ mage wum ñëŋak šató üróm. Gen Šésü eŋ šasalko. Wum dënédko, ñëŋako šató ër Urün.

³⁶Ëcënmaping Šésü üwum os or lëmbënd laŋ haŋ košës kënmayekën. Kono Urün od amakënüt ëng gimal ak. Ngër gungum le e omënmälal wün Bër Isërayel pécëŋ iyi kabiriŋ alëka rikoma Urün od Šésü Ar Gaf arón le. Danaŋ awum e ar redëko kabiriŋ alëka iyi omadõŋóluwe ale.

³⁷Bër yék la bële gang hérkën gon šasëko Piyer oŋ, këbemekëna sobe makašabi mónóóbün maŋ. Kënbiñün bëdaŋal bër Šésü bële. Kënbere: — Bübülémül, býyé ñüdük bidi kenaŋ Urün od obatëbünal hake gon mékününbema oŋ?

³⁸Piyer kobiyaka. Kobere: — Ëënlëmbët makašabi mónón maŋ ganamët an Šésü aŋ. Ëënmaŋ wum e Ar Dõŋóluko Urün ale. Ëënmahole. Kenaŋ bëmëññëmb mëngé laŋ uyat or Šésü Krist laŋ. Gëngër ëcëndi gungum, Urün od omëntëbüne hake biññüla ben wün beŋ. Danaŋ odiye haŋ Genjëm en Urün eŋ oyõgu odí órón laŋ. Oyõgu or Genjëm en Urün órón laŋ od buña ër Urün e.

³⁹Gon reko Urün od omëndine oŋ omëndine wün ëng bëñëso bën wün bëŋ ëng bër mëndiye dúp ër loŋo ëng ar yó salako Ar Gaf aróbé ale Urün od. Ëënmaŋ Urün od omënpeyën. Gungum wok mangomënméy watur obiméy bëmekën le.

⁴⁰Ngër kak yékobe mafõnga iyi ënmaŋ Urün od obepeyën.

⁴¹Bër yék la bëyëmbëk kënhole gon šasëko Piyer oŋ. Bëdaŋal bër Šésü bële këñbëñëmb büwum. Déróm batëkëd bal muwuli matas bër banjëtadëk or bër holekëma Šésü laŋ.

⁴²Bër banjëtadëk büwum mëhérné yéd kënekérné balënga dér yó dér gon enbekaraŋ bëdaŋal bër Šésü oŋ. Kenaŋ mëri yéd kënedi gon hérkën, haraŋkënbe oŋ. Bagéd eyëndar laŋ ëng bër holekëma Šésü bër sakal bële. Mabar yéd kënebar ñan ñiyé ëntó osó or Pók od. Mabar yéd kënebar ce ënmacëmba Urün od.

⁴³Bal bële pécëŋ bamatëbün Urün od bawo abibara bëdaŋal bër Šésü bële ëndi bon hišaŋak sobe ëñbipëñünal fanga üróm le.

⁴⁴Bër holekëma Šésü bële pécëŋ ako yékën góyé. Méléür yéd këneléür bon müdëkën boŋ.

⁴⁵Bóngélüm bõngélüm mapat mónóóbün maŋ ëng bon démkën boŋëneŋ müyicé yéd këneyicé. Daro ënmaŋ bingóti bingum ënbeyëñëra bër anek bële.

⁴⁶Dér yó dér mabar yéd kënebar šan iyanga er kunaŋ er Urün. Šan mayanga mónóóbün mabar yéd kënebar ëntó osó od ëng ñëlënga.

⁴⁷Mëbëy yéd kënmañëy Urün od. Bal bële pécëŋ ce babitëbüñëd bën bër holekëma Šésü bële. Dér yó dér ce yéd kobëbamb mafeyën Ar Gaf ale Šésü bal büyélüm.

Bon yéd kënedi boŋ 3

- ¹⁻²La wo yéko ar magedekor mayé kabirin dér rémkénma. Dér yó dér mēnjé yéd kēnmañé dúp ér ñakan ñan iyanga er kunañ ér Urün. Ñakan ñungum ñan yararék yéd kēneyó. Gēngēr bamañé bamakót ašan awum la, mašēmba yéd kobecēmba bingóti bēremēg šan kunañ ér Urün bēle. Giñal salifana le Piyer ēng Šaṅ kēnyé han kunañ ér Urün ēnmacēmba Urün od. Salifana le yéd kēnmacēmba Urün od Būšūwif bēle.
- ³Gang enemēg iyanga er kunañ ér Urün lañ, ar magedekor mayé ale kobilu Piyer ēng Šaṅ. Kobešēmba ēnmayēn lañ bingóti.
- ⁴Piyer ēng Šaṅ kēnhal. Kēnmañada. Daro Piyer komare: — Ibañada wa.
- ⁵Ašan ale kobiñada, ade ēmba bingóti bañ ēnmayēn.
- ⁶Kono Piyer komare: — Bingóti wok manegelañ kono gon müdēme oñ ēmmeyēne. Ikal uyat or Šésü Krist ér šan Nasaret lañ. Eyé.
- ⁷Piyer komadēk ašan ale eñüt etó lañ. Daro komahēnüt. Kisañ masapar man ar magedekor mayé mañ kēhēm.
- ⁸Košüg. Kolapal mayé. Kēnmēg bang ēng Piyer ēng Šaṅ šan iyanga er kunañ ér Urün gang owoyē gang lēngalkēma. Omagebēyēyē Urün od, ogecüg dēd dēd dēd dēd.
- ⁹Gimug an bal añ pécēñ ēnmageñada gang owoyē omabēyēyē Urün od le.
- ¹⁰Kēnmahuyüt wum yéd keñēña ñakan ñan yararék ñan iyanga er kunañ ér Urün lañ obecēmba bingóti bañ. Gang huyütēkēn gungum, kēbihišaṅa sobe ngēr gang fakēko ašan awum le.
- ¹¹Gungum gürdēkēn bal bēle ñēf ñēf ñēf ñēf han gañatir an Salomoñ la haldēkēn ašan ar fakēnkēn ale ēng Piyer ēng Šaṅ gang dēkakobe.
- ¹²Piyer gang lukobe bal bēle, kobere: — Wün Bēr Isērayel, akēmēnhišaṅa ngēr gang fakēko ašan ajo le. Konbañada ngēr ribe ēng mapanga mōndóbé mañ hañ horko mayé ašan ajo. Konyidē ēmba bawo idayayebema Urün od balēnga le horbe mēri gungum. Muk.
- ¹³Magē bé rik hañ fakēko. Šésü fakēnkēma. Urün or yéd kēnebēy Abēraham ēng Isak ēng Šakob ēng büfūsén büróbé bēle od ówum fēnünkēba šug fangako Šésü le bawo amakēnüt ecēs lañ. Danañ amadēnēd Šésü wum ar mēñünkēma šan ewo wum. Kono wün ēcēnmañadēk Šésü. Kēnmañawün Pilat omañam. Fado gang redēko Pilat iyi omatēbüt Šésü oyē bawo mamekēnelañ le, mēēnmañdelañ omatēbüt.
- ¹⁴Ēcēnmayāētañ Ar Dōñóluko Urün ale Šésü ihinoñ wum Šésü agólén ar Urün tuñ yéko. Amēñün ar Urün tuñ yéko ce. Kēnmare Pilat omēntēbütün añam ar bal ale fēcalalkēmēn ēng lar omatēbüt Šésü la.
- ¹⁵Ēcēnmañamēñ wum Šésü wum ar ebewurnén bal ale kono Urün od amakēnütēñ. Bē bēšede ebe iyi amakēnütēñ le.

- 16** Bawo bimahole *Êsü* le fakënkoma *Êsü* ašan ar lukëen langëkëen ajo. Münéd e bawo bimahole *Êsü*, gungum fakënkoma.
- 17** Kono wün bübülémül, milang mëenlangédelaŋ wün ëng bër gaf bürón bële *Êsü* ar Dóŋóluko Urün ale ewo le ñan damkëenna ñungum.
- 18** Büsükélün bër Urün bële pécéŋ bacaséd komkom gon eenmadi oŋ. Bade Ar Dóŋóluko Urün ale otampeye ocës. Gang sampënkëenna Ar Dóŋóluko Urün ale, agé gon šasëkën büsükélün bër Urün bële kabiriŋ alëka oŋ iyi ëenmatampéne, danaŋ ëenmadame le.
- 19** Gungum e ëenlëmbët makašabi maŋ gen gon rikëenna *Êsü* Ar Dóŋóluko Urün ale oŋ. Eënmabët maraya Urün od. Gëngër ëcëndi gungum, Urün od omëntëbüne hake biññüla bindón beŋ. Danaŋ ar Gaf ale Urün odiye haŋ obët mañëŋa makašabi mónón maŋ.
- 20** Danaŋ omabëte módóŋólu šondón *Êsü* wum ar salako ogé Ar Dóŋóluko wum Urün ale.
- 21** Ñaŋo añüd *Êsü* obo wey/han urün haŋ otëk tumar owolëmbët Urün od jiñ kala obët ogé gungaša le. Urün od abedéd büsükélün büróm bële kabiriŋ alëka iyi ënðipéd bal bële iyi dëlüm olëmbëte jiñ kala ogé gungaša le.
- 22** Danaŋ asükélün ar Urün ale Moyis ce abipéd Bër Isërayel bële ganamët gingum. Kobere: Ar Gaf arón ale Urün od omađóŋóluwe asükélün ar Urün ar ngër no. Órón laŋ wo owocal awum. Gon yó rekomën ëëndi, ëëndi gungum.
- 23** Kono ëng ar yó mamamëñunelaŋ asükélün ar Urün awum, ëenmadët órón laŋ. Eënmadam. Asükélün awum *Êsü* e.
- 24** La wo yékën ce büsükélün bër Urün bër šasédëk ganamët gingum. Kabiriŋ asükélün ar Urün ar yéd këneyó Samüyel ale haŋ bër réyégudukëma wum imbalingung bële, pécéŋ babipédéd bal bële gon rekobe Urün oŋ iyi Urün od omađóŋóluwe asükélün ar Urün ar ngër Moyis ale. Pécéŋ bacaséd gen watur owoyógu asükélün ar Urün awum eŋ.
- 25** Gon šasédëkën büsükélün bër Urün obidine Bër Isërayel oŋ, bé rinko bawo abadóŋólu asükélün ar ngër Moyis gungum e *Êsü*. Gipéd an ridëkën Urün ëng büfüšën bürón alëka aŋ wün enëñfédé daro. Gipéd gingum amaded Urün od Abëraham. Komare: Eëmbiduwéne duwa eyekëla bal bër jamani bële kongol ër bër ecal órój bële. Ngër kak redëkoma Urün od Abëraham.
- 26** Urün od amatala *Êsü* ogé ar mëñünkëma wum. Han wün dónge dónólukoma omëndin gonjekëla. Gonjekëla gungum gon e oŋ iyi odiye haŋ ëëntëb mëri buññüla bon këenri boŋ.

Bon yéd kënedi boŋ 4

- ¹Han iyanga er kunaŋ ər Urün la wo yékən ce bèsüméd bër macadaha bële ɛng ar gaf ar bēšēla bër kunaŋ ər Urün ale ɛng Bēsādūsēyeŋ bële. Awa. Kēnyē han Piyer ɛng Ŝaŋ. Kēnbesək gang wokēnbepéd bal bële gen Ŝésü eŋ.
- ²gang enbekaraŋ iyi Ŝésü aces, danaŋ akal ecēs laŋ le. Bawo Ŝésü akal ecēs laŋ iyi bal bële ce ɛng bacēs ɛngékale ecēs laŋ ce. Gungum yékēnbe maharaŋ. Gang sēkēkēnbe gang enbekaraŋ gen Ŝésü eŋ, kēbidógül gen Piyer ɛng Ŝaŋ eŋ gon enbekaraŋ bal gen Ŝésü oŋ.
- ³Gungum e kēnbedək. Kēnbedēn ŝan kaso haŋ ipaŝal eŋ. Mēnbekordelaŋ mañawe kisaŋ bawo ñungum amüdéd.
- ⁴Kono bëyēmbək bër hérdük gindéy en ŝasédəkēn Piyer ɛng Ŝaŋ bële baholed. Bēšan bër holedəkēma Ŝésü bële fayida batēkéd bal muwuli mójó.
- ⁵Ipaŝal eŋ yédük ñawure le. Bër gaf bër Būsüwif bële ɛng büfūsén bër Būsüwif bële ɛng makaramoko man masariya man Urün maŋ kēnbar ŝan ikón er Ŝérüsalem ɛnbiñawe Piyer ɛng Ŝaŋ le.
- ⁶La wo yékən An ar gaf ar bèsüméd bër macadaha ale ɛng bëbañēr büróm bële gungum e Kayif ɛng Ŝaŋ ɛng Alekēsandēr ce.
- ⁷Awa. Gang barkēn, kēnbere iyi ɛnbiñóyu Piyer ɛng Ŝaŋ lar en la ɛnbiñawe. Kēnbiñóyu. Gang ñóyukēnbe, kēnbiñün. Kēnbere: — Ašan ar magedekor mayē ale loo fangandəkēmēn haŋ horkēnma mafakēn? Wala ɛmba loo sēbalkēmēn ɛenmapakēn?
- ⁸Awa. Genjēm en Urün eŋ kēmafangan sobe Piyer han kaŝabi haŋ kobehor mayaka balēnga. Piyer kobere bëñawe bële:
- ⁹— Ɛcēnbañün daro gen ganamēt an gonjekēla gon rinbema ar magekor mayē oŋ, gang horbema mafakēn ašan ajo le.
- ¹⁰Awa. Ɛēnlang wun ɛng bal Bēr Isērayel bërleŋ pécéŋ, Ŝésü Krist ər ŝan ikón er Nasaret e ar fakēnkēma ɛng fanga üróm le ašan ar halək loŋo ajo. Wün fingédəkēma Ŝésü üwum os or lēmbēnd laŋ kono Urün od amakēnüt imbalingum. Kohal ecēs laŋ.
- ¹¹Wum e gangañ an rekēn iyi mangoyarar mēbéyál kunaŋ ər Urün aŋ. Danaŋ komkom ŝasédēko Urün od gakayiti an wum laŋ iyi ɛēndeye mangoyarar mēbéyál kunaŋ gangañ gingum le. Kore: Wün wo ce dápēŋək gangañ aŋ rekēn iyi mangoyarar mēbéyál kunaŋ ər Urün le. Ihinoŋ gangañ gingum hók mayarar mēbéyál kunaŋ le ɛng mahañ mañeneŋ le. Ngēr kak redēko Urün od. Awa. Ŝésü e gangañ gingum.
- ¹²Magelaŋ ar obakor mafeyēn oméy or Urün ówum ɛng mage wum Ŝésü. Jamani laŋ pécéŋ wum tuŋ yunukoba Urün od ar obakor mafeyēn bawo wum Urün rek iyi wum Ŝésü tuŋ ñüdük obakor mafeyēn.
- ¹³Gang hēñēlakobe mēšēsün, kēbihiŝaŋa sobe bëñawe bële gen gon yakakēnbe Piyer ɛng Ŝaŋ oŋ. Balu Piyer ɛng Ŝaŋ mage bër haraŋdək masariya man Urün en, danaŋ

mage makaramoko man masariya man Urün en, kono mêngéyelaŋ mëyéŋ maŋas fado gen Sésü eŋ. Danaŋ balénga yakadéŋbe. Gungum hiŋaŋadéŋbe bëñawe bële. Kénhuyüt ce iyi bang yédékén éng Sésü le. Kénre ëmba gungum horkén mayaka ngér kak.

14Danaŋ bamalu ce dúp üróbün ar fakénkén ale gang halko. Gungum wok mënbekordélaŋ maŋop iyi ende mapakelaŋ le.

15Awa. Bëñawe bële kénbere Piyer éng Sâŋ éncal kunaŋ laŋ. Gang salkén, éngeñünür bën bën:

16— Hara graki eenbediye bëjo bawo bër Sérüsalem bële pécéŋ balang kidíma bëjo rik gon hiŋaŋak oŋ goŋo le? Mangëënekore maŋope.

17Ëënbedaye Piyer éng Sbedeënbítampéneye éng bamabët mëféď ce ayélüm gen Sésü eŋ. Gungum wok mangobamba enóng enóng gindéy'en ar fakénkén eŋ.

18Kénbiyó ce Piyer éng Sâŋ ënmég. Kënmég. Gang mëgékén, kénbere iyi ënbitéb maharaŋ bal bële gen Sésü eŋ.

19Kono Piyer éng Sâŋ kénbiyaka. Kénbere: — Akéy' bawo gëngër bëmënmëŋün wun, mangëbimamëŋün Urün od. Bimabëruŋe bawo abade biŋipëďüré bal bële gen Sésü eŋ. Èënlókól wa ëmba Urün od amapër bimabëruŋ

20kono bé mangëbëmënkör mëmëŋün wün. Añüd bimamëŋün Urün od, beŋepëďüré bal bële gen Sésü eŋ gon lube riko oŋ éng gon hérbe sasëko oŋ.

21Bëñawe bële kénbere gëngër babeŋët mëféď bal bële gen Sésü eŋ, ënbitampéne. Daro kénbisëbüt ënyé. Bayidëñür haŋ kono mënciñadélaŋ gon ende goŋo ñüďük ënbitampénał bawo bal bële pécéŋ badeď iyi ufakén or aŋan od gon hiŋaŋak on riko Urün e. Balang gëngër babítampén Piyer éng Sâŋ, obidógüle bal bële bawo ibëyenma Urün od kongol ër gon fakénkënma aŋan awum laŋ. Èngede Urün od apame. Amapakén ar magedëkor mayé ajo

22ihinoŋ ar fakénko Urün awum kabiriŋ đër rëmkënma haŋ đéróm müli mafó mala éng gon sëndak yédékëma. Bal bële balang Urün od tuŋ e omakor mafakén ar ngér kak ale.

23Gang salkén la tuŋ, Piyer éng Sâŋ kënyé ŋan bër holekëma Sésü bërleŋ. Gang sëmken, kénbiŋütélén pécéŋ gon sësünkënbe bër gaf bër bësumëď bër macadaha bële éng büfüsén bële oŋ.

24Bër holekëma Sésü büwum gang hérkén gon bütélénkënbe oŋ pécéŋ, kënmaŋëmba Urün od Ar Gaf aróbün ale. Këmare: — Urün, Ar Gaf aróbé, wuj lëcëk urün od éng bon e ŋan urün boŋ. Wuj lëcëk elód ed éng bon e ŋan elód boŋ. Wuj lëcëk géy'le éng bon e ŋan géy' boŋ.

25-26 Dafid afüsén aróbé ar yéd' këmególén wuj Urün ale acasëď komkom gon emagé Sésü ër Dónólukëj wuj kidíma oŋ. Aded: Bawo bóyé le dógülkëbe bal bër jamani bële

gen Ar Gaf eŋ ñng gen Ar Dónóluko Urün eŋ? Gon fu dógüldékébe. Nanfa magelaŋ. Bawo bóyé le yidékén Bër Isërayel bële iyi ñnbemële Ar Gaf ale ñng Ar Dónóluko Urün ale? Mangënbemël. Bëlam bër jamani ëjo bële ñng bër gaf bër Bûšuwif bële ce baŋar ënbibüt Ar Gaf ale Urün of ñng Ar Dónóluko ale. Kak šasëdëko Dafid komkom gon enedi bëlam bër daro oŋ. Urün of redékëma Genjëm en wum eŋ iyi omatükél Dafid gungum.

²⁷Gon šasëdëko Dafid komkom iyi ëndiye bëlam oŋ badi daro. Ako rikën. Érod wum yék alam ar jamani ëjo ar ñnungum ale. Pons Pilat wum ce yék ar gaf ar jamani ëjo ar ñnungum ale. Bën bardék ñng bër mënge Bûšuwif bële ñng Bër Isërayel bële ikón ed edó ënmabüt Šësü Ar Dónólukëj wuj Urün ale wum ar mëñünkëme.

²⁸Kono gang barkën, bayidëf iyi gon hašabikën bën oŋ enedi. Mandék idi ñng fanga ürój le haŋ badi gon hašabikëj wuj oŋ wo.

²⁹Ar Gaf aróbé, iŋada jóni gon yëñülünkënba bëjo oŋ. Idi haŋ bé bër mëñünkëme bekor mašas gindéy'en wuj eŋ hara fado mabegeyëŋlaŋ.

³⁰Ibapangan haŋ bebekor mafakën bal bële uyat or Šësü ar mëñünkëme laŋ.

³¹Gang hëñëlakënma mašëmbe Urün of ngër kak, këyüngélé kunaŋ ër bardékën laŋ pécëŋ. Genjëm en Urün eŋ këbifangan sobe bën pécëŋ. Gang šalkën, kënbilapal mëfëdüre bal bële gindéy'en Urün eŋ hara fado mënyëŋelaŋ.

³²⁻³³Bëdaŋal bër Šësü bële maharaŋ yëf kënbekaraŋ bal bële gindéy' genjekëla gen Šësü eŋ hara fado mënyëŋelaŋ. Gon yëf kënbekaraŋ oŋ iyi Ar Gaf ale Šësü akal ecës laŋ. Abët muwuré. Gungum yëf kënbekaraŋ. Urün of maŋara yëf kobëbara sobe bal bër holekëma Šësü bële pécëŋ. Bën bër holekëma Šësü pécëŋ góyé yëf kënedi. Danaŋ pécëŋ góyé yëf këneyidë. Góyé oŋ wo fërdékëbe bën pécëŋ. Ar kala gon dëmko oŋ magededelaŋ iyi wum mól dëmük. Danaŋ gon kala bën pécëŋ yëf kedëm.

³⁴Bër anek mëngedelaŋ land üróbün bawo bóngélüm bër müdëduk mapat wala makunaŋ mëyicé yëf këneyicé. Gëngër bayicé mungum, ënmaŋ bingóti ban šotëkën baŋ.

³⁵Ënbeyën bëdaŋal bër Šësü bële. Bëdaŋal bër Šësü büwum ënmaŋ bingóti bingum, ënbegeyënëra bër anek bële.

³⁶Ariyé ar yicëduk ufat ale Šosef yëf kënmayó. Afüšën aróm ale Léfi yëf kënmayó. Han gandamb an kënyó Šipër šóludëko. Šosef üwum bëdaŋal bër Šësü bële bamatap Barnabas. Koto ër Barnabas le gon e oŋ iyi «ar këbifamb majomb bal bële ganamët an Urün aŋ ale».

³⁷Šosef üwum amüdeŋf ufat. Kohal. Koyicé. Komad bingóti bingum. Kofëraya. Koŋyé han bëdaŋal bër Šësü. Kobeyën ënbegeyënëra bër anek bële.

Bon yëf kënedi boŋ 5

- ¹La wo yéko ce așan ênmayó Ananiyas. Wum êng Safira asówar aróm ale bën ce bayicéd ufat óróbün od.
- ²Bingóti ban șotékên baŋ Ananiyas kobayët talaŋ le. Talaŋ êr wok le kobeyên bêdãŋal bër Șésü bële kono gon redêkobe oŋ iyi pécéŋ wo yênkobe. Asówar ale ce amaŋêd iyi êndi kak le.
- ³Kono gang yênkobe Ananiyas bêdãŋal bër Șésü bële bingóti baŋ, Piyer komare Ananiyas. Komare: — Ananiyas, mañüdelañ imaŋ omipangan Sataŋ haŋ íbakêfun bé êng Genjêm en Urün eŋ. Íbayët bingóti ban șotékêj baŋ, daro kere iyi pécéŋ yênkêjêba. Ikaf.
- ⁴Mayedi fayêr yicékêj ufat od le, wuj wo dêmduk? Gon yicékêj oŋ mayedi bingóti baŋ ce wuj wo dêmük? Mañüdelañ ikaf ede iyi pécéŋ yênkêjêba le. Íbakêfun bé êng Genjêm en Urün eŋ jap.
- ⁵⁻⁶Gang hêñêlakoma mêsêsün Piyer Ananiyas gungum, kisaŋ Ananiyas kowuc. Kolêm. Awa. Gang lêmko, malabar maŋ kényôgu. Kênmașañ kasanké le. Kênmaŋé. Kênmayekên. Awa. Bër hêrdük gon reko wum Piyer bële pécéŋ kényêŋ sobe.
- ⁷Imbalingum gang hucék mëlêr matas, Safira ce koyôgu. Malangêdelaŋ așan aróm ale alêm le.
- ⁸Piyer komafênün bingóti ban yênkoma Ananiyas baŋ. Daro komañün: — Bingóti baŋ baŋodi șotékêên gon yicékêên wuj êng imuré ufat oŋ? Komayaka: — Éyi. Șug kak șotêbe.
- ⁹Piyer komare: — Êcênkap wuj êng așan arój ale êênlókól êmba Genjêm en Ar Gaf aróbé eŋ omêntampéne gon hêfünkêênma oŋ. Așan arój ale alêm. Wuj ce ecêse jóni jóni. Kabelaŋ enebutu bër yêdêk ênmayekên așan arój han gambenen bële. Gêngêr ecês, wuj ce ênmiyéye ênmeyekên.
- ¹⁰Awa. Kisaŋ wum Safira ce kowuc küdüt masapar man Piyer laŋ. Kolêm. Awa. Kênsumu malabar maŋ. Kênmasêkat wum ce alêm. Kênmaŋé. Kênmayekên dup êr așan aróm.
- ¹¹Bër gingór an Krist bële yó, bër mênmaholeye Șésü bële yó gang hêrkên gon yékêbe Safira êng Ananiyas oŋ, bayêñêd sobe bawo Urün od dâmkêbe le.
- ¹²Awa. Bêdãŋal bër Șésü bële ênbegepakên bal kingiriŋ. Bër holekêma Șésü bële pécéŋ mabar yêd kenebar han iyanga er kunaŋ êr Urün lar kényó gañatir an Salomoŋ la.
- ¹³Bër mênmaholeye Șésü bële fado gang sébündêkênbe, mêngedeyólaŋ ênbar êng bër holekêma Șésü bële.
- ¹⁴Bër holekêma Ar Gaf ale Șésü bële bêșan yó bêsówar yó íbamba yêdêkên enóng enóng. Kênbambêta bër sakaldêkêma mahole Șésü sakal laŋ.

- 15 Bëdañal bër Sésü bële mafakën yéd kënbeapakën bal kingiriñ. Gungum yéd kënbiñé bal bële bër mëngekor bële maboloñ lañ. Bër talañ ënbekót banaka lañ. Bër talañ ënbeyél bañar lañ. Gungum e gëngër Piyer ikucéyewo gangam lañ, fado ëng goculó góndóm oñ tuñ ðakalkëbe, bër mëngekor bële ënpake.
- 16 Bër ðik han bikón ban ðup ër Sêrusalem bële inoyu yékënbe bër mëngekor bële ëng bër enetampén büyüf bële han Sêrusalem. Piyer kobifakën bër mëngekor bële pécëñ. Kobelëc ce büyüf bële pécëñ or bal lañ.
- 17 Awa. Ar gaf ar bësümëf bër macadaha ale ëng bër rayakëbe Bësadüseyeñ bële këbidógülal gen bëdañal bër Sésü eñ.
- 18 Daro kënbedëk. Kënbedën han kaso.
- 19 Kono gang müdük, adañal ar Ar Gaf ale koyé. Koşokët bangol ban kaso bañ. Kobelëc kaso lañ. Kobere:
- 20 — Gëngër awaca, ëënyé han iyanga er kunañ ër Urün. Bër e la bële ëënbipëf gang e ënkor muwuré ganamët an Urün añ le.
- 21 Bëdañal bër Sésü bële kënri ngër gang rekobe adañal ar Urün ale le. Gang wacak, kënyé han iyanga er kunañ ër Urün. Kënbisakal maharañ bal bële la. Awa. Ar gaf ar bësümëf bër macadaha ale ëng bal büróm bële kënbiyó büfüsén bër Bër Isërayel bële pécëñ ënyögu ënbar reñoñ lañ. Gang barkën pécëñ, këndañal han kaso ënbiñoyu bëdañal bër Sésü bële han reñoñ.
- 22 Kono bër ðañalkën bële gang sëmken han kaso, kënbiléme. Mënbetëkelañ. Kënbët. Kënbifëf kak le iyi mënbetëkelañ la.
- 23 Kënbere: — Gang sëmbe han kaso, këbesëk gocokëké wo ñakan ñan kaso ñañ. Këbebesëk bëşëla bër kaso bële gang halkën ñakan lañ. Kono gang şokëtëbe ñakan ñan kaso ñañ, mëgëbe, mabimatëkëdelañ hal yó hal.
- 24 Gang hërkën gungum, ar gaf ar bëşëla bër kunañ ër Urün ale ëng bër gaf bër bësümëf bër macadaha bële këbihişaña hañ gang şalkën bëdañal bër Sésü bële han kaso le.
- 25 Awa. Ayélüm kosumu. Kobere: — Fado jóni jóni bër ðëndëkëen han kaso bële la wo enbekarañ mangal bal bële han iyanga er kunañ ër Urün.
- 26 Gang hërkën gungum, ar gaf ar bëşëla bër kunañ ër Urün ale ëng bal büróm bële kënyé han iyanga er kunañ ër Urün. Gang sëmken, kënbedëk bëdañal bër Sésü bële. Kënbiñé endëmaleñ han büfüsén. Mënbedëkëdelañ ëng fanga bawo bayeñëf ëng babedëk ëng fanga ëmba bër enekarañ bële ënbidüpire ëng mahañ mañ bawo abelëngalëf mëhërné gon enbepëf gen Sésü oñ.
- 27 Bëşëla bële gang sümëdkënbe, kënbiñé lar barkën büfüsén bër Büşüwif la. Ar gaf ar bësümëf bër macadaha ale kobere bëdañal bër Sésü bële.

- 28**Kobere: — Mabëmencësündelaṅdi akëenbiharaṅ ce bal bële uyat or Êsü laṅ? Mëenmaṅlaṅ. Haṅ jóni ikaraṅ wokëenbe pécéṅ bal bër e Êrüsalem loṅ bële gen Êsü eṅ. Danaṅ edeyeenbe iyi bé damkëma Êsü le.
- 29**Piyer èng bëdaṅal bër Êsü bërleṅ kënbiyaka: — Éyi. Ècënbacësün akëbibiharaṅ bal bële gen Êsü eṅ le kono añüd bimamëṅün Urün bawo wum rekëba bibikaraṅ bal bële gen wum Êsü eṅ le. Mangëbëmënmëṅün wün bibitëb maharaṅ bal bële gen wum Êsü eṅ.
- 30**Danaṅ münéd e gon ebebede oṅ iyi ècënmaḍam Êsü le. Danaṅ ècënmaṅing os or lëmbënd laṅ. Kak ðamkëenma kono Urün or büfüsën büróbé of amakënüt wum Êsü ecës laṅ. Abët akal. Awuré.
- 31**Urün of amadënéd. Gon hënütalkoma ðënëðalkoma Êsü oṅ pur bal bële ènmatëbünal ngër Ar Gaf aróbün le e. Danaṅ ènmatëbünal ngër Afeyën aróbün, ðanaṅ Bër Isërayel bële ce èncotale gangam an ènlëmbëtal makaṣabi mónðóbün maṅ ènmaholeyal wum Êsü le e. Gëngër balëmbët makaṣabi maṅ, Urün of obitëbüne hake biññüla ben bën beṅ.
- 32**Bé ðede ebe iyi Êsü amakënüt ecës laṅ le. Genjëm en Urün eṅ ce ðanaṅ ðede ewo iyi Urün of amakënüt Êsü ecës laṅ le. Urün of odiye haṅ Genjëm gingum odi or ar yó kala mëṅünkëma. Gungum wok mabebegetëblaṅ mëfëð bal bële gen Êsü eṅ.
- 33**Büfüsën bër Êrüsalem bële gang hérkën gungum, këbidögül haṅ këbefër ènbidaṅ bëdaṅal bër Êsü bële.
- 34**Kono la wo yéko la Afarisiyeṅ ènmayó Gamaliyel. Karamoko èr masariya man Urün yéko. Danaṅ bal bële pécéṅ bamatëbüned. Awa. Gamaliyel kohal. Kobere ènbelëc bëdaṅal bër Êsü bële han pac wey.
- 35**Gang lëcëkënbe, kobere bër wok la bële: — Bër Isërayel, èënbütélal kaṣabi ganamët an gon haṣabikëenbe mëri bëjo aṅ.
- 36**Mayedi ècënkuyüt alëka laṅ aṣan ar kënyó Tëðas ayögud? Kore iyi ar gaf afarame ewo. Fayida bëṣan makeme mala yéð këmadaya kono bëhoñ büróm bële bamadám. Gang ðamkënma, bër yéð këmadaya wum Tëðas bële kënyicüréyé. Këheca gon sakaldëko mëri wum Tëðas oṅ.
- 37**Imbalingum la wo yéko ayélüm ènmayó Êðudas èr ṣan elóð er Galilé. Ñungum watur kënbefël bal bële ènlang ṣug en le yék. Êðudas adi haṅ bal bële kënmaraya kono wum ce bëhoñ büróm bële kënmaḍam. Gang ðamkënma, bëraya bër Êðudas bële ce bayicüréyéð. Këheca gole èr sakaldëko mëri wum Êðudas le.
- 38**Gungum emëmënde, konbiri jiñ yó jiñ bëdaṅal bër Êsü bëjo. Èënbiteb. Gëngër akeca imbalingum gon sakalkën mëri oṅ, èënlange iyi bën tuṅ haṣabidëk mëri le.
- 39**Kono gëngër Urün of furedéké èndi gindiyél gingum le, mangëënbekor mëri jiñ haṅ èntëb. Danaṅ gëngër ècënbelókól ëmba èntëbe mëri gindiyél an Urün gingum, wum

Urün kidima eenebüt. Awa. Büfüsén bële kënmañ gon şasëko Gamaliyel oñ. Bade mangënbidam mađam.

⁴⁰Bëlam bër Büşuwif bële kënbiyówu ce bëđañal bër Şésü bële. Kënbişësün iyi bakëbiharañ ce bal bële gen Şésü eñ. Kënbedëk. Kënbelëf. Daro kënbişëbüt. Kënyë.

⁴¹Gang sëbütekënbe, bëđañal bër Şésü büwum kënşal lar ñawekënbe la. Kënyë. Këbelëngal pas gon sëbünkobe Urün oñ. Osébün ówum gon e oñ Urün of adi hañ batampe kongol ër wum Şésü lañ.

⁴²Dër yó dër maharañ yéđ kënbekearañ bal bële gen Şésü eñ han iyanga er kunañ ër Urün ëng han mayanga man bal. Ënbegekarañ gindéy genjekëla eñ. Ënbegeede iyi Şésü e Ar Dóñóluko Urün ale.

Bon yéđ kënedi boñ 6

¹Ñungum bër holekëma Şésü bële ëngebamba tuñ enóng enóng. La wo yéđëkën land üróbün bër lëméđéké bëşan bürobün bële. Bësówar büwum bër talañ Büşuwif bër kësas mande man Gërek yéđëkën. Bër talañ bër kësas mande man Ébërë yéđëkën. Awa. Bësówar bër lëméđéké bëşan bürobün büwum bër holekëma Şésü bële mabara yéđ kënbëbara dër yó dër bingóti ban ënyical gon masó. Kono imbalingum bër kësas mande man Gërek bële kënre iyi gëngër babeyën bingóti bañ balér, mëncotëcotëlañ bokëd boñ gon góyé.

²Awa. Bëđañal bër Şésü bër epóng bühi bële gang hérkën gen uşas ówum eñ, kënbişar bër holekëma Şésü bële pécéñ. Gang barkën, kënberë: — Bübülemül, mangoñüd bibitëb maharañ bal bële gindéy en Urün eñ bidaya olér or bingóti of.

³Ngër gungum le e ënëbitala land ürön bëşan büjóng bühi bër yéréréđéké mujuku, bër fanganko sobe Genjëm en Urün eñ han makaşabi, bër sétük. Ëng ëcënbitala büwum, kenañ bibitëbale gindiyél an olér or bingóti gungum.

⁴Kenañ bekor bé maraya oşëmba or Urün of ëng ipëđ er gindéy en Urün of.

⁵Bër holekëma Şésü büwum pécéñ gang hérkën gon rekën bëđañal bër Şésü bële oñ, kënmañ. Kënbişala büjóng bühi bër ëngelér bingóti ban kënbeyënëra bësówar bañ. Ariyé ale Écen yéđ kënmayó. Écen üwum sobe holedëkoma Urün of. Danañ Genjëm en Urün eñ amapanganëđ sobe han kaşabi. Bërleñ ënbiyó Filip ëng Përoşor ëng Nikanor ëng Timoñ ëng Parménas ëng Nikolas ër şóluk şan ikón er Ancoş. Nikolas üwum mage Aşuwif yéko gan sakal añ kono imbalingum agéđ Aşuwif. Gang hérko gen Şésü eñ, komahole.

⁶Gang salakënbe bër büjóng bühi büwum, kënbiñé şan bëđañal bër Şésü. Bëđañal bër Şésü büwum kënbişümbën han Urün. Kënbiđambal mañüt mañ pur bal bële ënlang iyi bën sëbalkën gindiyél gungum le.

⁷Awa. Bër holekëma Êsü bële ënbegebamb mëfëd bal bële gindéy genjekëla gen Êsü eñ. Gungum e bër holekëma Êsü bële maðamba yékën sobe ðan Êrüsalem. Fado bësumëd bër macaðaha bëyëmbëk ce bamaholed Êsü.

⁸Awa. Écen Urün od fangandëkëma hañ horko müri bon hiðanjak bonjëmbëk.

⁹Kono la wo yédëkën la Bûsüwif bër eñop gon owocas gen Êsü wum Écen oñ. Bûsüwif büwum ðan ikón er Siren ëng ðan ikón er Alekësandëri ëng ðan elód er Silisi ëng ðan elód er kënyó Asi ðolukën. Bën pécéñ yéd kebar han kunañ ër lar yéd kënebar Bûsüwif bër sëbütekën ohól bële. Kunañ üwum yéd këneyó lar kënbär bër sëbütekën ohól bële. Bûsüwif büwum këmalapal mañop Écen.

¹⁰Kono mënmagedemëllañ uðas lañ bawo Genjëm en Urün eñ maðara yéd komabara Écen olang gang e obiyaka le.

¹¹Awa. Bûsüwif büwum kënbeyobe bal bële pur ëndeyal iyi Écen eñopewo gon ðasëko Moyis oñ ëng gon ðasëko Urün oñ.

¹²Bal bële ëng büfüsën bële ëng makaramoko man masariya man Urün mañ gang hërkën gon rekën gen Écen oñ, këbidögül gen wum Écen eñ. Kënyé. Kënmadëk. Kënmañé ðan bëlam ënmañawe.

¹³⁻¹⁴Kënbijéyë ce bëðede bër emakafal Écen büwum. Büwum këre: — Ajo giññüla tuñ owocas ganamët an kunañ ër kënmabëyale Urün añ. Par ekësampël bimakër gang owode iyi Êsü ër ðan ikón er Nasaret odëtëre kunañ ër Urün üwum. Danañ eñopewo ce masariya man Urün man yëndëkoma Moyis mañ. Danañ bimakër ce gang owode bitëb manamu man sëkatekëene ðan Moyis mañ bidaya manamu müngélüm. Kak redëkën bër hafaldëkëma Écen büwum.

¹⁵Bër ñëñadëk la ënmañawe büwum pécéñ ënmageñada wum Écen. Kënlü gang wubük igas er wum ed ngër igas er adañal ar Urün.

Bon yéd kënedi boñ 7

¹Awa. Ar gaf ar bësumëd bër macaðaha ale komañün Écen. Komare: — Toña de kenañ gon rekën bëðede bëjo oñ iyi guññüla kiðas gen kunañ ër Urün le ëng gen masariya man Urün eñ?

²Écen kobiyaka. Kobere: — Bübülemül, büfüsën, gon rekën bëðede büwum oñ mage kak e. Eënkërné gon emecas oñ. Gen gon rekën gon emecas gen kunañ ër Urün eñ mage kak e. Urün od mangodí kunañ ër bëykën bal lañ. Eëcnlang Urün or hókëma gon kala od amacañëtað Abëraham fayër sëmko han elód er yënkoma Urün le. Ñungum ðan elód er Mésopotami wodëko fayër wutéko ðan ikón er Arañ le. Ñungum kunañ ër Urün mënbéyðelañ kono Urün od amacañëtað. Kënsas. Abëraham komabëy Urün od. Gungum e hal ale omakore mëbéy Urün fado gëngër kunañ ër Urün magelañ.

- ³Gang şaŋġetakoma, amaded: Ikal. Ibitġġ bal büröj bële. Itġġ elód er wuj ed. Eye şan elód er yó kġmimifġnġn.
- ⁴Awa. Abġraham kohal. Kosġġ elód er Mġsopotami ed lar en Bġşaldġyeŋ la. Koyġġ. Kġnwutġ ġng sġm şan Araŋ. Gang lġmko sġm, Urġn od amamadġġ Abġraham. Komahucódġ elód er diyekġġene ed edo.
- ⁵Kono ŋungum Urġn od mamayġndelaŋ Abġraham elód igum fado ŋigġ lar odġm la. Kono ŋungum amapġdġġġ parakġt iyi omayġne elód igum odġm wum ġng bġr ecal óróm bële. Mangopġt gon redġkoma oŋ. Ŋungum noŋ Abġraham mamamġdġġdelaŋ ŋaŋġso ŋan obġtal óróm ŋaŋ.
- ⁶Ako redġkoma Urġn od. Komare: Bġr ecal şóndóġ bële ġngġye bġđiyar elód igġlġm. ġngġye şalaŋ bġhól. Bġr şalaŋ bële ġnbetampġne mġli makeme mala
- ⁷kono ġmbimġyġ bġr ebekol bġwum. Imbalingum ġġncóluwe elód igum ġġnyógu loŋo ġġnnibġyġ. Kak redġkoma Urġn od Abġraham. Watur sumukġn bġr alġka bġróbġ bële loŋo le, ŋungum ce kunaŋ ġr Urġn ġbġyġbġyġ magedelaŋ kono mġbġyġ yġđ kġnmabġyġ Urġn od kunaŋ ġr ginjġm laŋ.
- ⁸Ŋan şaŋġadġkoma Urġn od Abġraham laŋ, ŋungum sakaldġkġn mġri gipġd aŋ. Urġn od amaded kala şalġk gaŋamb gindóm laŋ ġnmamġc. Omġc ówum egġ findġr iyi atawe gipġd an Abġraham ġng Urġn laŋ. Abġraham gon rġmkoma Isak oŋ đġr yġkġma make mójóng matas, komamġc. Isak ce gang rafġko, komarġm hġyġm Şakob. Komamġc. Şakob ce gang rafġko, koberġm bġhġyġm bġr epóng bġhi bële. Kobemġc. Óróbġn laŋ sakalkġn maşal baŋamb ban epóng biki ban Bġr Isġrayel baŋ.
- ⁹Bġhġyġm bġwum kġbidógġlal gen ariyġ aróbġn ġnmayó Şosef. Daro kġnmayicġ ogġ ahól şan elód er ġşipġt. Kono Urġn od mabara yġđ komabara wum Şosef
- ¹⁰haŋ komarġc bon sampeko laŋ pġcġŋ. Komabara haŋ alam ar ġşipġt ale kolang iyi Şosef atġt sobe. Kori ce haŋ kġmalġngal alam ale gen wum Şosef eŋ. Gungum ridġkoma alam ale Şosef afaraŋ aróm elód er ġşipġt laŋ pġcġŋ ġng afaraŋ ar şan iyanga idóm.
- ¹¹Awa. Ŋungum ŋġmbġ ŋaŋ kġgġ elód er ġşipġt laŋ pġcġŋ ġng elód er Kanaŋ laŋ pġcġŋ. Bal bële batamped sobe. Bġfġsġn bġr alġka bġróbġ bële mġngedecotġlaŋ gon ġntó.
- ¹²Gungum e gang hġrko Şakob iyi la wo e gon masó oŋ han ġşipġt, kobidanaŋ bġyġ bġŋġso bġndóm bġŋ ġnyġ ġnyicu gon masó oŋ halaŋ. Bġŋġso bġngum bġfġsġn bġróbġ bële yġk. Awa. Gang daŋalkobe, kġnhal. Kġnyġġ. Kġnşot.
- ¹³Awa. Imbalingum gang hġcak gon masó gungum, kobidanaŋ gikin aŋ han elód er ġşipġt. Gang yġkġn gan sakal aŋ, mġnmakuyġtelaŋ Şosef. Kono gikin aŋ gang sġmkġn, Şosef kobişaŋġta kobere iyi wum e Şosef bawo mġnmakuyġtġdelaŋ. Awa. Bamapġdġġġ alam ar ġşipġt ale iyi bġr yóguk bële bġbulum bġr Şosef en.

- 14-15** Imbalingum Šosef kodaŋal ɛnyɔgu sũm Šakob ɛng bɛbaɲɛr bũrɔm bɛle pɛcɛŋ. Awa. Šakob ɛng ubaŋ od pɛcɛŋ kɛnhal. Kɛnyɛ han Ɛŋipɛt. Bɛr halɛk yɛk bal mafɔ mɔjɔng mũhi ɛng bal bũjɔ yɛdɛk. Imbalingum Šakob kolɛm ŋalaŋ. Bɛŋɛso bũndɔm bɛŋ ce kɛnlɛm halaŋ. Kɛnbeyekɛn.
- 16** Imbalingum bũfũsɛn bũrɔbɛ bɛle kɛnŋal han elɔd er Ɛŋipɛt, kɛnyɔgu han elɔd er Kanaŋ. Gang enecɔlu, kɛnɲɛyɛ majeŋ man Šakob ɛng bɛŋɛso bũndɔm maŋ han ikɔn er kɛnyɔ Siŋem. Kɛnyekɛn ŋalaŋ gitimba laŋ. Alɛka yicɛdɛko Abɛraham gitimba gingum han bɛŋɛso bɛn Emor pur ɛnbeyekɛn wum ɛng bal bũrɔm bɛle la.
- 17** Awa. Bɛr Isɛrayel bɛle babɔd han elɔd er Ɛŋipɛt. Imbalingum atɛk watur ogɛ gon redɛkoma Urũn od Abɛraham ogɛye oŋ le. Gungum e atɛk watur ɛncɔlu bũfũsɛn bũrɔbɛ bɛle han elɔd er Ɛŋipɛt, ɛnbutu loŋo han elɔd er Kanaŋ le. Nɲungum bɛr alɛka bũrɔbɛ bɛle mafamba yɛkɛn malaŋ ɛnɔng ɛnɔng han Ɛŋipɛt.
- 18** Awa watu ũwum kobɛtal alam ayɛlũm han elɔd er Ɛŋipɛt. Alam ar bɛtaldɛk awum malangɛdelaŋ gon bɛradɛkobe Šosef Bɛr Ɛŋipɛt oŋ bawo Šosef alɛka lɛmdɛko.
- 19** Alam awum kobiyũfɛ bal bũrɔbɛ bɛle. Danaŋ masampɛn yɛd kobetampɛn. Gon redɛkobe oŋ iyi ɛnbitɛb bɛmbere bũndɔbũn bɛŋ han pac ɛncɛs. Ngɛr kak sampɛndɛkobe.
- 20** Nɲungum rɛmdɛkɛnma Moyis. Nɲaŋɛso nɲan yararɛk igas yɛko. Bɛrɛm bɛle kɛnmasɛy mɛpɛcɛm matas
- 21** kono imbalingum mɛnmakorelaŋ mayom. Kɛnmaŋɛ kɛnmafɛr han bũhɛb ngɛr gang redɛko alam ale ɛnbepɛr le. Gang fɛrkɛnma, ŋungutuŋ ɛr alam ar Ɛŋipɛt le koyɔgu. Komamad. Komasɛy ngɛr nɲan rɛmko wum kidĩma.
- 22** Imbalingum gang rafɛko Moyis, koharaŋ damiŋ bon langɛkɛn Bɛr Ɛŋipɛt bɛle boŋ. Kongol ɛr gon owocas laŋ Moyis ɛng gon owodi laŋ kɛmaŋal uyat od sobe.
- 23** Moyis gang ŋotɛko mũli mafɔ mala, kore iyi oyɛ obilukulu bal bũrɔm bɛle. Bal bũrɔm bũwum gungum e bɛ Bɛr Isɛrayel.
- 24** Awa. Koyɛ. Gang yɛko sɛmko, komalu Ar Ɛŋipɛt ale gang omatampɛn Ar Isɛrayel ale. Komabara ar sampɛnko awum. Komadam Ar Ɛŋipɛt ale. Ngɛr kak mɛsɛndɛkobe.
- 25** Bawo amaɓara Ar Isɛrayel ale, Moyis ako yidɛdɛko ɛmba ŋugo bal bũrɔm bɛle ɛnfameye iyi Urũn od daŋalkɛma wum Moyis obedɛc ɓangaf ɓan Bɛr Ɛŋipɛt laŋ le kono mɛnfamedelaŋ.
- 26** Ipaŋal ɛŋ Moyis kobɛt. Kobesɛk Bɛr Isɛrayel bũhi gang ebetakɛr bɛn bɛn. Kɛmafɛr obedɛcɛr obĩbara haŋ obebɛt mɛfɛd. Kobere: — Bawo ɓoyɛ le eenetampɛnɛr wũn wũn? Maŋũdelaŋ. Ɛɛntɛb. Gaŋamb giyɛ een.
- 27** Kono ar yɛkɛma masampɛn arleŋ ale komadũb Moyis. Komayaka. Komare: — Emɔm. Magelaŋ ar rekɛme ibalamal wala ibaŋawe.

- 28** Akodi fërkëme ënjidam ngër gang ðamkëjëma Ar Êsipët ale bakajo le?
- 29** Moyis gang hërko gon şasëko oŋ, alang bal kingiriŋ balang amadãm Ar Êsipët ale le. Kohal. Kogür. Koyë. Kowuté han elód er Madiyaŋ. Komaşot şalaŋ asówar. Kobeşot ce şalaŋ bëŋëso bëcan büki.
- 30** Giñal gang hucék müli mafó mala, adaŋal ar Urün ale komaşañëta Moyis. Ñacëc ñan ebód laŋ şañëtaðëkoma. Ñungum Moyis han ijün ðup ër ekóm er kënyó Sinayi yéko.
- 31** Gang luko ñacëc ñaŋ gang ebód, këmahişaŋa sobe. Koyë otëða. Kohër olim or Ar Gaf od gang emade:
- 32** No e Urün or bëykën büfüşën büüróŋ od, gungum e no e Urün or bëykën Abëraham ëng Isak ëng Şakob od.» Moyis gang hërko ulim or Urün od, korüg sobe bawo ayëŋ le. Mayóðelaŋ ce mabët maŋaða.
- 33** Imbalingum Ar Gaf ale komare: Ipëðuté bipëð ßaŋ. Bawo loŋo eme, lar halkëj la elód er mëlëk ganamët an no e.
- 34** Milu gang enetampe bal bëram bële han Êsipët le. Mikër gang enecap. Gungum ñükütégume ëmbedëc ßangaf ßan Bër Êsipët laŋ. Jóni ikal. Emmidãŋale han Êsipët eyë ibilucu. Ngër kak ðañalkoma Urün od Moyis han Êsipët. Awa. Moyis kohal. Koyë.
- 35** Écen kosënd. Kobere: Moyis Urün od salakëma obilamal Bër Isërayel bële. Danaŋ Urün or şañëtakëma ñacëc laŋ od ßarakëma obedëc Bër Isërayel bële ohól laŋ kono Bër Isërayel bële babarëð obilamal le. Bamaded iyi magelaŋ ar rikëma ar gaf aróbün ar obilamal obiñawe le. Ihinoŋ Urün od rikëma ar gaf aróbün.
- 36** Awa. Moyis üwum e ar læcëkébe Bër Isërayel bële han Êsipët ale kono fayër læcëkobe han elód er Êsipët le, idi yéko bon hişañak sobe la. Gang şalkën sëmkën han géy ër kënyó géy ëbara, idi yéko ce bon hişañak ßoŋ. Gang yaşërakën han ijün müli mafó mala, idi yéko ce bon hişañak ßoŋ la. Moyis üwum babar ogé alam aróbün.
- 37** Awa. Moyis üwum e ar fëdkëbe Bër Isërayel bële gen asükélün ar eyógu eŋ. Kobere: Urün od Ar Gaf aróbé ale omatalaye land ürón ar egé asükélün ar Urün ar ngër no ale. Omëngetükéle gon rekoma Urün oŋ ngër gang emedi no le.
- 38** Moyis üwum e ar yékën ßang ëng büfüşën büüróbé gon sëmkën han ekóm er kënyó Sinayi han ijün oŋ. Ar gangam yéðëko land ër adaŋal ar Urün ar şañëtaðëkëma han ekóm er Sinayi ale ëng Bër Isërayel bële. Adaŋal awum fëððëkëma masariya man Urün maŋ han ekóm er Sinayi. Amapëðëð Moyis bindéy ben obiwurnén gani bal ganamët an wum Urün ßeŋ. Amatëbal Moyis oyë obipëð büfüşën büüróbé bële. Bën ce ënþapëð bé bër daro ëënidayaye.
- 39** Kono bëfüşën büüróbé bële babarëð ënmamëŋün Moyis. Mënmaŋðelaŋ ce obilamal. Këbefër sobe ënbët han elód er Êsipët.

40Watur yédèko Moyis han ekóm er kënyó Sinayi, Bër Isërayel bële bamaded ce Aroṅ ibulum èr Moyis. Kënmare: — Ibadin mürün man ènbegebëyë, man ènbadungün ce han enóng ènbabütéd ce han elód er Êšipët maṅ bawo mabilangelaṅ gon šotëkëma Moyis èr lucukëba han Êšipët.

41Ñungum ridëkënma gon mëndërëk gikëy gacan gan ulaḅar. Gang rikënma, këre iyi urün óróbün e. Kënmalücün macadaha maṅ urün ówum. Kënri ofëla or ènmatébünal urün or rikën èng gindóbün ówum.

42Gungum e bawo bamatëb Urün od, babadin mürün müngélüm, Urün or münéd od abitëbéd ènbëy mahor maṅ èng giñal eṅ èng fécé m le ngër mürün mónódóbün maṅ. Ganamët an obëy or gon lëcëko Urün lar ènmabëy wum aṅ, ako šalëk gakayiti an ñugëkën büšükélün bër Urün laṅ. Urün od kobere: Bër Isërayel, watur yédëkëen han ijün müli mafó mala laṅ mage no lücündëkëen macadaha maṅ.

43Mürün man kënyó Molok èng Réfaṅ Lücündëkëen macadaha mungum. Gon fësëkën mëndërëk ngër Urün or kënyó Molok oṅ ècëndënëd kunaṅ èr ginjüm laṅ. Gang eeneyašëra han ijün, mëdübüre yéd keenedübüre kunaṅ üwum. Këenri ce gon mëndërëk ngër ekor er kënyó Rafaṅ ed. Ekor igum urün órón yédük ce. Èngedübéne. Mürün mungum yéd kënebëy èng lar ènnibëy no la. Gungum e èmmëndëte elód er dikëen laṅ èmmëñyé han elód idiyar gungum e han elód er Babilon.» Ngër kak reko Urün od iyi Bër Isërayel bële bamatëb mëbëy wum Urün ènbegebëy mürün müngélüm. Écen kosënd. Kobere:

44Ñan yékën büfüsën büróbé han ijün laṅ, Urün od amaded Moyis ènmadin kunaṅ èr ginjüm ngër gang fënunkoma le. Kënmarin. La riko Urün od ginguḅ aṅ ènlangal la wo ewo la le.

45Büfüsën büróbé bër rik kunaṅ èr ginjüm üwum babitëbal kunaṅ üwum bëñëso bündóbün bëñ. Ñan yéko Šosüyé ar gaf aróbün laṅ, büfüsën büróbé bële bamëgëd han elód er Kanaṅ. Ñungum Urün od baradëkébe èncot elód igum. Kobira bal bër dik gunand gungum bële. Awa. Gang enemëg elód igum, këñjéyé kunaṅ èr ginjüm üwum. La wo wodëk kunaṅ üwum haṅ watur lamko Dafid le.

46Dafid üwum adi gon omalëngal Urün od gindóm oṅ. Komašëmba Urün od omaṅ omabëyün kunaṅ le lar ènmabëy bal büróm Bër Isërayel la.

47Kono Urün od wok mamaṅelaṅ Dafid omabëyün kunaṅ üwum. Amatala Salomoṅ ñañëso ñan wum Dafid ñaṅ omabëyün.

48Kono ècënilange Urün or hókëma gon kala od e. Mage makunaṅ man bëykën bal laṅ díko. Mamapërelaṅ kunaṅ èr ginjüm wala kunaṅ èbéybëy lar odí wum la bawo mage kunaṅ èr bëykën bal laṅ díko ówum. Wün, edeyeen guññüla šasëme gen kunaṅ èr Urün eṅ kono kunaṅ tuṅ e. Urün od magedílaṅ kunaṅ üwum. Asükélün ar wum Urün ale kidíma acasëd iyi Urün od mage kunaṅ laṅ owodi. Èënkërné.

49-50 Ar Gaf ale Urün od kore: Wün bal kunaŋ ər šaa eënkör mēri lar migé la? Han tēŋ šaŋo lamme. Šan güđ šaŋo han jamani ējo ce no wo lamēk. Mikó mafarame sobe urün or eenekéŋé od odo. Danaŋ mikó mafarame jamani le pécéŋ. Bawo kak eme, kunaŋ ər šaa eenebéy' lar mekéñ mēgé no la? Magelaŋ. Ngēr kak redēko Urün od mamapērelaŋ kunaŋ ər ginjüm wala kunaŋ ēbéy' lar odi la bawo wum mage kunaŋ laŋ owodi.

51 Écen kosēnd. Kobere: — Ha! Wün, edeyeen guñūŋūla šasēme gen masariya man Urün eŋ. Ihinoŋ wün ecēnmamékünün Urün od bawo ecēnbar eēnmamēŋün. Ecēnbar eēnmakérné. Ngēr pac pac een. Haŋ jóni ibērūneenma Genjēm en Urün eŋ gon owogole makašabi mónón laŋ. Góyé een ēng büfüšén bürón bële bawo bēn ce kak rikēn.

52 Asükélün ar Urün ar šaa wok mēnmatampēnelaŋ büfüšén bürón bële? Magelaŋ. Babidam bēr yéđ kecas komkom iyi oyōguwe ar emamēŋün dér yó dér Urün ale. Gang yōguko ar emamēŋün Urün awum gungum e Šésü, ecēnmayāeta. Kēēnbifuwün bēr ibüt büróm bële enmadām.

53 Urün od abitēbal bēdaŋal büróm bële enmēnpuwün masariya man wum Urün maŋ kono mēēnmaŋelaŋ maraya masariya mungum. Ihinoŋ wün bēr mēngedayalaŋ masariya mungum edeyeen iyi guñūŋūla šasēme gen masariya man Urün mungum eŋ. Éngaf rikēn.

54 Bēñawe bële gang hérkēn gon šasēko Écen oŋ, kēbidógül sobe.

55 Kono wum Écen gang fangankoma Genjēm en Urün eŋ han kašabi, kohéŋé šan urün. Kolu gingub an Urün aŋ. Komalu ce Šésü gang halko šató ər Urün.

56 Kobere: — Eēnkérné. Milu šan ewo Urün gang baŋētak. Emmalu ce Šésü ər e ce ñaŋēso ñan hal gang halko šató ər Urün.

57 Bēñawe bële kēnlapal maŋeral sobe. Kēñšoya banēf baŋ iyi bakēmahérné. Kisaŋ kēnmağürül wum Écen.

58 Kēnmadēk. Kēnmalēc ikón laŋ. Bēšede bēr yék han ñawure bële kēndēnūta bangaba bindóbün baŋ. Kēnmahótal labar üriyé enmayó Sol obicülén magaba mónónbün mungum. Daro kēnmalapal mēđüpür Écen ēng mahañ maŋ.

59 Gang enmadüpür ngēr kak wum Écen, mašēmba yékoma Urün od. Omagede: — Ar Gaf aram Šésü, ēng mecēs, ikana genjēm en no eŋ.

60 Košütén madékēla maŋ. Daro koŋer pas. Komare: — Ar Gaf, kobidükēđ bëjo emekēn ed edo. Ibitēbün hake. Gang hēñēlako mašas ngēr kak le tuŋ, kisaŋ kolēm.

Bon yéđ kēnedi boŋ 8

1 Gang enmadām Écen, Sol la wo yéđēko la. Amaŋēđ enmadām Écen le. (8.1 b-)

2 Der lēmko Écen bēr kēmabēy' Urün bële bamadēdēđ wum Écen. Kēnmayekēn. Kēnmašap haŋ bawo alēm. Déróm bēr mēnmaholeye Šésü bële kēnbisakal masampén

sobe bër bingór ban Krist bër e han ikón er Sérüsalem bële. Gungum e bër bingór bingum bële pécéŋ bayicüréyéď kucé bëďaŋal bër Šésü bële. Bën mól tuŋ wodék la. Bër yicüréyéĸen büwum pécéŋ talaŋ kënyê han bikón baŋëneŋ šan elóď er Šüdé, talaŋ kënyê han elóď er Samari.

³Sol atawed usampén or bër gingór an Krist laŋ. Ogemëg han mayanga man bër holekëma Šésü. Obegedëk ašan yó ašówar yó. Obegedën han kaso.

⁴Bër holekëma Šésü bële gang yicüréyéĸen, ënbegepëďüré bal bële gindéy genjekëla en wum Šésü eŋ.

⁵Ariyé aróbün Filip yéď kënmayó. Filip üwum koyê han ikón er kënyó Samari. Kobifëď la iyi Šésü e Ar Dóŋóluko Urün ale.

⁶Gimug an bal aŋ kënhérné gon owocas Filip oŋ. Kënlu bon hišaŋak bon riko boŋ. Gungum hérnéĸenma balënga holekën gon šasëko oŋ.

⁷Bon hišaŋak bon yéď kodi boŋ bon e boŋ malëc yéď kobelëc büyüď kingiriŋ or bal laŋ. Gëngër elëcobe büyüď büwum, maŋer yéď këneŋer gëngër icalen or bal laŋ. Abipakënëď ce bër mabege ñahal bimal laŋ bële ëng bër lébuk masapar bële.

⁸Bër han Samari bële abelëngalëď sobe gen gon riko eŋ.

⁹Awa. La wo yéko la ce ašan ënmayó Simoŋ. Kabiriŋ alëka yéď kodi bon hišaŋak boŋ ëng bunang boŋ haŋ këbihišaŋa Bësamari bële gen awum eŋ. Maŋaŋ yéď koŋaŋ hal afarame ewo le.

¹⁰Bër ikón bële bëlam yó bühól yó mëhérné yéď kënmakérné balënga ëng icasewo. Èngede: — Ajo aďaŋal ar Urün ar kënyó ar fangak sobe ewo.

¹¹Kabiriŋ alëka Bësamari bële maraya yéď kënmadaya bawo abikišaŋad sobe gen gon horko oduréjo eŋ.

¹²Kono gang yéko Filip halaŋ, mëhérné yéď kënmakérné gang oĸipëď gindéy genjekëla eŋ iyi Urün oď obilamale bër holekëma bële. Danaŋ Šésü e Ar Dóŋóluko Urün ale. Kënhole. Gang holekën, Filip kobeñëmb bën pécéŋ ašan e asówar e.

¹³Fado Simoŋ gang hérko gindéy genjekëla gen Šésü gungum, wum ce aholed. Gang holeko, komañëmb mëngé laŋ Filip. Gang ñëmbëkoma, wum Simoŋ omagedayara wum Filip. Gang luko bon hišaŋak boparame bon owodi wum Filip boŋ, amakišaŋad sobe wum Simoŋ.

¹⁴Awa. Bëďaŋal bër Šésü bër e han Sérüsalem bële kënhér iyi bër šan Samari bële bahole gindéy en Urün eŋ. Kënbidaŋal Piyer ëng Šaŋ han Samari.

¹⁵Gang sëmĸen, Piyer ëng Šaŋ kënmašëmba Urün oď iyi Genjëm en Urün eŋ oyógu oďi or Bësamari laŋ

¹⁶bawo ñungum mayóĸudelaŋ wey oďi or büwum laŋ. Filip wum mañëmb tuŋ ñëmbëďëkobe bawo bamahole Ar Gaf ale Šésü le kono Genjëm en Urün eŋ

mayõgudelaŋ wey/odi óróbün laŋ bawo mënbidambaldelaŋ wey/mañüt maŋ pur oyõgu Genjëm gingum odi óróbün laŋ le.

¹⁷Awa. Piyer ëng Şaŋ gang şümbénkënbe, kenbidambal mañüt maŋ. Gang dambalkënbe tuŋ, Genjëm en Urün eŋ këyõgu. Këdi makaşabi man Bësamari laŋ.

¹⁸Gang luko Simoŋ gungum, wum ce këmafër oyic gokor gungum. Kobere iyi ënmayical gokor gungum.

¹⁹Kobere: — Eënneyën laŋ no ce gokor gungum. Gungum e ëng ëmbidambal bal bële mañüt maŋ, Genjëm en Urün eŋ oyõgu odi or bal bër dambalme laŋ.

²⁰Kono Piyer komayaka. Komare: — Eyëdo han ñukudó ëng bingóti ban wuj baŋ bawo iyidé ekore mëyic buña ër Urün le ëng bingóti baŋ.

²¹Urün od mangomeyën gokor gungum bawo alang gon yidékëj oŋ emekën ed e.

²²Elëmbët kaşabi ürój le. Imacëmba Ar Gaf ale Urün od ëmba omitëbüne hake guññüla on yidékëj oŋ.

²³Ngër ahól ar emekën igum ej. Amidógülal gen gokor góndóbé eŋ sobe haŋ wuj ce amepër ecot gokor gungum.

²⁴Simoŋ kobere Piyer ëng Şaŋ. Kobere: — Eënnicümbén han Ar Gaf aróbé Urün akëniyé gon rekëen gungum. Awa. Kënmaşümbén.

²⁵Awa. Imbalingum Piyer ëng Şaŋ kënbisakal mëfëd bër holekëma Şésü bële gon langékën gen Şésü eŋ oŋ. Imbalingum kënbët han Şérüsalem. Gang enebët, mahal yéd kënekal bikón ban han elód er Samari laŋ ënbegepëd gindéy genjekëla en Ar Gaf eŋ.

²⁶Awa. Giñal adaŋal ar Ar Gaf ale koyë han Filip. Komaşësün. Komare: — Ikal. Eyë. Edëk gangam an këñşal Bër Şérüsalem bële ënyeyal han ikón er Gasa aŋ. Gangam gingum land ër ijün er Şérüsalem ëng Gasa hótünük.

²⁷Awa. Wum Filip kohal. Koyë. Awa. Gang owoyë, komasëk gangam laŋ afaraŋ ar emagólén alam ar şan elód er Écopi ale. Alam awum asówar yék. Afaraŋ awum yéd ketopëte bingóti ban alam awum baŋ. Aşan awum han ikón er Şérüsalem yedëko omabëy/Urün od.

²⁸Gang owobët şóndóm, koñëŋa şaret laŋ gang owoyë. Ogekaraŋ gakayiti an Urün gan ñugëko Ésayi asükélün ar Urün aŋ.

²⁹Awa. Genjëm en Urün eŋ komaşësün Filip. Komare: — Eyë gokes on şaret.

³⁰Filip kogür han şaret. Gang sëmko, komahérné aşan ale gang owokaraŋ tengët gakayiti an ñugëko Ésayi asükélün ar Urün aŋ. Filip komañün. Komare: — Ifamedi gon ejekaraŋ oŋ?

³¹Aşan ale komayaka. Komare: — Ó ó ye. Graki emefame ëng mage hal fütütürünkem? Mangëmfame. Ipóngu. Eñëŋaye ëng no ëñjipütütürün.

- ³²Gapak an ñugëko Ésayi asükélün ar Urün gan yéko maharañ gingum ako ñugëko la. Kore: Bal bële ënmañéye han lar kënbiđam bal la ënmađam ngër gang kënmañé jëfe han lar kënbedëng mape la. Kono ašan ar eneñé ënmađam awum mangocas jiñ. Ako owomóm yëm ngër ñape ñan eneñé ënkac tuñ moboy mónđóm mañ. Mangocap.
- ³³Bamadëš ašan awum hañ. Danañ mënmašašëđelañ sariya ngër gang ñüdeđük ënmamaš le. Danañ bamadađam. Gungum e gañamb mamagelañ. Kak ñugëđëko asükélün ar Urün ale.
- ³⁴Awa. Ašan ale komare Filip. Komare: — Ëñjipëđ wa. Gen loo šasëko asükélün ar Urün awum? Gen gaf üróm eñđi šasëko wala ëmba gen ayélüm?
- ³⁵Filip komayaka. Komare iyi asükélün ar Urün ale mage gen gaf üróm šasëk gapak an haraño añ. Gen Šésü šasëk gapak gingum. Komafëđ ce gen bapak bingélüm. Bapak bingum ce gen Šésü eñ wo šasëk.
- ³⁶Gang enekucé, kënsëm han ginif. Ašan ale komare Filip: — Kandoñ e mën mañ. Mayedi magelañ gon omihade ënjeñëmb le?
- ³⁷Filip komare: — Gëngër ehole iyi Šésü Krist e ñañošo ñan Urün ñaño, ëmmeñëmbe. Komayaka. Komare: — Éyi. Mehole.
- ³⁸Awa. Ašan ale komare ar yék mügürüđ šaret ale iyi okëlën šaret le. Kohal. Gang halko, Filip ëng ašan awum kënfëra mëngé lañ. Gang fërakën, Filip komañëmb.
- ³⁹Gang fëretakën, Genjëm en Ar Gaf aróbé ale Urün eñ komamađ Filip kisañ. Komañé han ikón er Asot. Ašan ale mamaluwelañ ce imbalingum wum Filip kono kohucé ëng ñëlënga bawo Urün of amapeyën.
- ⁴⁰Gang ñëkoma Genjëm en Ar Gaf eñ Filip han ikón er Asot, komahót la. Filip gang langëko han Asot ewo, kohal. Koyašëra gunand gungum. Obegepëđüré bal bële gindéy genjekëla eñ bikón ban šalañ lañ pécëñ. Ogeyašëra hañ kosëm han ikón er Sésaré.

Bon yéđ kënedi boñ 9

- ¹Awa. Sol obegeyëñülün obegedađ mađam bal bër talañ bër holekëma Ar Gaf ale Šésü bër e šan Šérüsalem bële. Imbalingum këmafër ce iyi oyë han ikón er Damas obedëk ce bër holekëma Šésü bër e šalañ bële. Awa. Kohal. Koyë šan ar gaf ar bësümëđ bër macadaha. Komafëđ gon hašabiko mëri oñ.
- ²Komare omañugün maletër mañ ëng ayë han ikón er Damas obeyëna bër gaf bër lar kënbar bën Büşüwif ënkarañ gakayiti an Urün la bële. Gëngër bakarañ maletër mungum, ënmatëbe wum Pol obedëk bër holekëma Šésü bër këyë han makunañ man kënbar Büşüwif ënkarañ gakayiti an Urün bële. Bër holekëma Šésü bële bër holek iyi Šésü e gangam an ëntëmal bal bële han Urün ce yéđ kënbeyó. Bëšan yó bësówar yó pécëñ obedëk, obiñé han Šérüsalem ënbiñawe ënbiméy. Ngër kak redëkoma Pol ar gaf

ar bësümëd bër macadaha ale. Awa. Ar gaf awum amañugün maletër mañ. Komayën wum Sol.

³Awa. Sol kodëk gangam an Damas añ. Ogeyê şan Damas. Gang owotaël, koyüté tuñ gingub an şóluk şan urün gang emawub.

⁴Kowuc kup. Daro kohér ulim or Şésü gang omade: — Sol, Sol, bawo bóyê le ejëmetampén?

⁵Sol komañün: — Ar Gaf, graki kënmiyó? Ar Gaf ale komayaka. Komare: — No Şésü këniyó no ejetampén.

⁶Ikal. Eyê şan ikón er Damas. Ëng etëm şalañ, ëmmipëde gon idi oñ.

⁷Bër yékëma mabat wum Sol bële fado mëngekör maşas bawo bakér tuñ ulim of kono mënmagelulañ ar şësünkëma wum Pol ale.

⁸Awa. Sol kohal. Kohëmëca kono magekor mulu fado şigé. Awa. Gungum e kënmadëkën oşët of. Kënmañé şan Damas.

⁹Make matas ridëko şan Damas şalañ magekor mulu. Danañ magedëtólañ. Magedëcablañ.

¹⁰Awa. La wo yéko şan ikón er Damas ar holekëma Şésü ënmayó Ananiyas. Ar Gaf ale komaşañëta gonëkëd lañ. Komayó: — Ananiyas. Ananiyas komayaka: — Woo?

¹¹Ar Gaf ale Şésü komare: — Ikal. Eyê şan bolonj er kënyó bolonj er cédü. Ëng etëm la, imëg şan iyanga er Şüdas. Ëng imëg, imade Şüdas amepër ëenluwür aşan adiyar ar şóluk şan ikón er Tars eneyó Sol ale. Naño oşëma or Urün lañ ewo.

¹²Amilu wuj ngër gonëkëd gang mëgëkëj şan ewo gang dambalkëjëma mañüt mañ. Gëngër eyê, imadambal mañüt mañ pur océmüté.

¹³Ananiyas komayaka. Komare: — Ar Gaf, bëyëmbëk fëdalkem gen aşan ajo eñ gang yëd kobitampén bal büroj bër e şan Şérüsalem bële le.

¹⁴Danañ bër gaf bër bësümëd bër macadaha bële mañëk oyõgu loño obedëk bër hokekëme bële obiñé han Şérüsalem le.

¹⁵Kono Ar Gaf ale komayaka. Komare: — Eyê tuñ. No salakëma aşan ajo obipëd bañamb ban jamani bañ pécëñ ëng bëlam bürobün bële ëng Bër Isërayel bële gindam eñ.

¹⁶Danañ ëmmapëde no kidima şug nüdük otampe kongol er no lañ le.

¹⁷Awa. Ananiyas komañ. Koyê. Kosëm şan iyanga. Komëg han kunañ. Komadambal mañüt mañ Sol. Daro komare: — Ibülëmul Sol, Ar Gaf ale Şésü er şañëtakëme şan gangam gang ejeyõgu loño ale döñólukem. Gon döñólukonem oñ ëmmidambal mañüt mañ ekor mëşëmüté. Gungum e danañ Genjëm en Urün eñ omipangan sobe han kaşabi.

- 18**Kisaŋ gon ngër gepëdenŋ oŋ kërëta bingüŋ ban Sol laŋ. Košémüté. Kohal. Gang halko, Ananiyas komañëmb.
- 19**Imbalingum gang sóko Sol, fanga le këbutu gimal gindóm laŋ.
- 20**Gang horko mulu ce, kisaŋ koyé han makunaŋ man kënbar Bûsüwif ênkaranaŋ gakayiti an Urün. Kobisakal la mëfëd gen Sêsü eŋ. Obegede iyi Sêsü ñañëso ñan Urün ñañ ewo.
- 21**Bër owopëd bële pécéŋ mëhišaŋa yédëkébe gen wum Sol eŋ gen gon obepëd gen Sêsü eŋ. Êngeñünür: — A! Êmba mage ajo yéd këbetampén sobe bër emabëy Sêsü şan Sêrüsalem bële? Danaŋ ce loŋo mayedi obedëk bër holekëma Sêsü bële, obikap kenaŋ obiŋé şan bër gaf bër bësümëd bër macadaha le yôgudëko?
- 22**Urün of baradëkëma Sol gang e obipëd bal bële gindéy genjekëla gen Sêsü eŋ le. Gungum e kongol ër gon obepëdfüré laŋ bër holekëma Sêsü bële êngëbamba enóng enóng. Magelaŋ ar hordëk maŋop gon fëdkobe Sol iyi Sêsü Ar Dónóluko Urün ale ewo le.
- 23**Gang lëkak haŋ, Bûsüwif bër mënmaholeye Sêsü bële kënbar. Kënhap iyi ênmaðëk ênmaðam wum Sol le.
- 24**Gümüd e gümëdëb e yéd kënmacëla mañakan man ikón laŋ iyi kenaŋ êng maşal ewo, ênmaðëk ênmaðam le. Sol kolang gon hapëkën oŋ.
- 25**Danaŋ bër haraŋdëko haŋ holekënma Sêsü bële ce balangëd. Kënmaðara haŋ kofe. Gümüd üŋ kënmamað Sol. Kënmaðër ginól gaparame laŋ. Kënmayicüt gakela an mahañ an ikón aŋ. Daro kënmañëkëtëd Sol han güd. Gang sëmko han güd han elód, kofërëta ginól laŋ. Ngër kak baradëkënma haŋ feko han ikón er Damas hara mënmacotayelaŋ maðëk. Awa. Kohal. Kobët han ikón er Sêrüsalem.
- 26**Gang sëmko Sol şan Sêrüsalem, këmaðër obara şan bër holekëma Sêsü. Kono bën pécéŋ bayëŋëd ëmba obedëke obedën han kaso le bawo mënholedeŋaŋ ar holekëma Sêsü kidima ewo le.
- 27**Kono ariyé aróbün ênmayó Barnabas gang langëko iyëŋenma Sol le, komamað wum Sol. Komaŋé şan bëdãŋal bër Sêsü. Kobifëd gon langëko yékëma wum Sol oŋ iyi Ar Gaf ale Sêsü amacaŋëtað Sol gang owoyé han ikón er Damas. Imbalingum wum Sol kidima akalëd, kobiharaŋ bër şan Damas bële gen Sêsü eŋ hara mayëŋelaŋ. Gungum pécéŋ fëdëkobe Barnabas gen wum Sol eŋ. Awa. Bëdãŋal bër Sêsü bële kënhole gon fëdkobe Barnabas oŋ.
- 28**Awa. Kabiriŋ ñungum bër holekëma Sêsü bër e şan Sêrüsalem bële kënmaŋ Sol obara şondóbün le. Lar yó en, gon yó enedi, wum ce la wo yéd kogé.
- 29**Obegekaraŋ bal bële gen Ar Gaf ale Sêsü eŋ hara fado mangoyëŋ obipëd. Wum Sol maşasër yéd këncasër êng Bûsüwif bër keşas mande man Gërek bële gen Sêsü eŋ. Kono gang lukën mënmaðekorlaŋ mamël uşas laŋ, kënhap iyi ênmaðëk ênmaðam le.

30Bubulum bër Sol ganamët an Krist aṅ gang langëkën gungum, kënmmamad. Kënmbat šan ikón er Sésaré. Gang sëmken la, kënmbara gang e ocot hóngi ër mëngé ër eyé han ikón er Tars. Awa. Sol kofëra la. Koyé. Gang fërako, bër batëdëkëma bële kënfbët han Šërüsalem.

31Kabirinḡ dëróm tampere ër enetampe bër holekëma Ar Gaf ale Šésü bële akecad. Bër gingór an Krist bële šan elód er Šüdë ëng šan elód er Galilé ëng šan elód er Samari pécëḡ këngé jam laḡ. Genjëm en Urün eḡ këbïbara haḡ kënraf ganamët an Urün aḡ. Danaḡ këbïbamba majomb. Këri ce haḡ bër holekëma Šésü bële ëngëbamba tuḡ enóng enóng. Bën pécëḡ Ar Gaf ale Šésü yékën mësebün.

32Awa. Piyer kohal. Ogeyašëra bikón laḡ. Koyé han ikón er kënyó Lida obecëma bal bër Urün bër e la bële.

33Gang sëmko, komasëk ar kënyó Éné. Müli mójóng matas hucék gang ðakëko gañar laḡ bawo ñahal magelaḡ gimal laḡ.

34Piyer komare Éné. Komare: — Éné, Šésü Krist amipakën. Ikal. Ekód gañar an wuj aḡ. Awa. Éné kofak kisaḡ. Kohal. Koyé.

35Bër Lida bële ëng bër han ikón er Saron bële kënyé ënmalu. Gang lukën apak le, kënmahole Ar Gaf ale Šésü.

36Awa. Ikón er Lida ed ëng ikón er Šopé ed madëbërelaḡ. Han ikón er Šopé la wo yéko asówar ar holekëma Šésü. Majat müki müdëdëko. Ébërë laḡ Tabita kënmayó. Görek laḡ Dorkas kënmayó. Majat müki mungum jap koto le gon e oḡ iyi gungum e gindüb. Awa. Tabita mërin yéd kobedin bal bële bonjekëla. Danaḡ mabara yéd kobëbara bër anak bële.

37Awa. Watur yéko Piyer han ikón er Lida le, Dorkas kosëber. Kolëm. Gang lëmko, bësówar bële kënlac gimal eḡ. Kënmahot kunaḡ ër sëndërkën šan tēḡ laḡ fayër ënmayekën le.

38Awa. Bër holekëma Šésü bër e šan Šopé bële kënhër iyi Piyer han ikón er Lida yéko ñungum. Awa. Kënbidaḡal bal bühi ënyé, ënmade Piyer oyógu camcambëc. Gang yékën fëdkënma Piyer,

39Piyer kohal. Kënyé taw ëng bën. Gang sëmken, kënmaḡé Piyer han kunaḡ ër šan tēḡ lar hótëkënma Tabita. Gang sëmko Piyer, bësówar bër lëmédéké bëšan bürobün bële pécëḡ bër yék la kënmaheta céy. Èngëcap. Ènmagepënün Piyer bangaḡa ëng binjüm baḡëneḡ ban süfünkobe Dorkas baḡ ñan wurédëko laḡ.

40Awa. Piyer kobere pécëḡ ëncal. Košütén madëkëla maḡ. Komašëmbe Urün od odi haḡ Tabita obët muwuré. Gang šëmbakoma Urün od, Piyer kohóḡañëta gan Tabita aḡ. Komare ar lëmëk ale: — Tabita, ikal. Awa. Kisaḡ Tabita kohómüté. Gang lukoma Piyer, koñëḡa.

⁴¹Piyer komad' eñüt édiyé er wum ed. Komabara okal. Daro kobiyó bèsówar bër lémédéké bêsan büróbün bële. Kobiyó ce bal bër Urün bërleñ. Kobifënün Tabita abët muwuré le.

⁴²Awa. Bër Sòpé bële pécéñ kènhér. Kingiriñ kènmahole Ar Gaf ale Sésü kongol èr gon hènütékoma Piyer Tabita le.

⁴³Piyer makucédelañ kisañ. Kolëka hañ la. Kènbo èng agarange ar e šalañ ar kënyó Simoñ ale.

Bon yéd kènedi boñ 10

¹La wo yéko šan ikón er Sésaré ašan ar kënyó Korné. Ašan awum ar gaf ar gingór an masordâš keme yéko. Masordâš mungum han elód' er Itali šólukèn. Gungum yówalkèn gingór gindóbün añ gan Itali.

²Korné üwum èng ubaš óróm od mèbëý' yéd kènmañbëý' Urün or kènñbëý' Bùšüwif od. Danañ mayèn yéd kobeyèn ßingóti Bùšüwif bër anek bële.

³Giñal gang sèkèk salifana le Korné kolu jiñ gonèkéd' lañ. Gon luko oñ iyi añañal ar Urün ale gang owomèg šan iyanga idóm. Gang mègèko, komayó. Komare: — Korné.

⁴Korné komañada añañal ar Urün awum. Gang lukoma, koyéñ hañ. Komayaka: — Woo? Añañal ar Urün ale komare: — Urün od amalèngal gen wuj eñ ßawo ikérewo gon ejëmacëmba oñ. Alu ce gon kibibara bër anek oñ. Gon yènkèjëbe oñ ako e ngèr yènkèjëma Urün od. Gungum lèngalkëma gen wuj eñ.

⁵Gungum e ibidañal šan ikón er Sòpé ènmayèl ar kënyó Simoñ Piyer ale oyógu.

⁶Šan iyanga er agarange ar kënyó Simoñ ewo. Iyanga er wum ed tinti èr géý' lañ e. Èng atumu, omipède gindéý' genjekëla eñ.

⁷Gang hènèlakoma mèšësün, koyé añañal ar Urün ale. Gang yéko tuñ, Korné kobiyó bühól büróm bühi èng sordâš üriyé èr holeko le. Sordâš üwum ce ibëý' yékoma Urün od ngèr wum Korné le.

⁸Korné kobiféd' pécéñ ngèr gang ludèko gonèkéd' lañ le. Daro kobidañal šan ikón er Sòpé. Awa. Kènhal. Kènyé.

⁹Ipašal eñ giñal en gaf ñan enetëmèl bër ßañalko Korné bële ikón er Sòpé ed, Piyer kofang kunañ èr bilikèn lañ omacëmba Urün od.

¹⁰Gang omacëmba Urün od, këmadèk ñémbé. Këmafèr otó. Gang enmalügén, këmagé ngèr gonèkéd'.

¹¹Kolu urün or enekéñé od gang bañètak. Kolu ce jiñ gang eñükütégu. Gon luko oñ ako mëndèrèk ngèr gindèn gaparame gang dèkèkèn mabañ mañ jap mala. Kèñükütégu hañ kësèm šan elód' lar ewo la.

- 12**Gon ngër gindën gungum biliŋ la wo yékën damiŋ bondamboñéy' gungum e bon idüméd' èng botëysëy' èng bocéd'. La wo yékën bon talaŋ bon mënbetótolaŋ Bùsüwif bële.
- 13**Kohér ulim gang emade: — Piyer, ikal. Imadam gon yó fèrkème. Imacéd, kenaŋ imayâk.
- 14**Kono Piyer komayaka. Komare: — Muk. Ar Gaf, no mammañakelaŋ mayâk gon mamële ganamët an wuj aŋ.
- 15**Kohér ce gikin ulim of gang emade: — Konjebëla. Gon rememe no amël oŋ, kore wuj mamëlelaŋ le.
- 16**Awa. Urün of komašësün ngër kak bapak batas. Kisaŋ gon ludëko oŋ këndënéd' šan urün.
- 17**Awa. Piyer gang yéko mëyidénür gen gon luko gungum eŋ, watu üwum bër daŋaldëko wum Korné bële kënsumu han ikón er Šopé. Kënñün šaa e iyanga er agarange ar kënyó Simoŋ ed. Gang langëkën lar ewo la, kënyé. Kënsëm. Kënhal ñakan ñan iyanga laŋ.
- 18**Kënñün tengët. Kënre: — Simoŋ Piyer ëmba loŋo wo dewo?
- 19**Gang woko Piyer gang owoyidénür gen gon luko eŋ, Genjëm en Urün eŋ komare: — Simoŋ, bëšan bësas bër mëngé Bùsüwif bële batumu. Wuj eneñanga.
- 20**Ikal. Eñëkëta. Fado gang en bër mënge Bùsüwif akëmedëkër ëënyé èng bën le bawo no dõŋólukëbe šóndój.
- 21**Piyer kohal. Koñëkëta. Kobešëma bër daŋaldëko wum Korné bële. Kobere: — No e Piyer. Graki emëmënbara?
- 22**Kënmayaka. Kënmare: — Korné dõŋólukëba. Korné üwum ar gaf ar masordaš keme ewo. Danaŋ hal ayekëla ewo. Wum ce Urün or këënbëy' wün Bùsüwif of kobëy'. Danaŋ Bùsüwif bële pécéŋ ce mësébü'n këmmasébün wum Korné. Awa. Malëkayelaŋ adaŋal ar Urün ale koyé. Komare Korné omiyõgulu wuj. Gëngër eyé, kenaŋ imapëd' gon ejëmapëd' oŋ.
- 23**Piyer gang hërko gon rekën oŋ, komaŋ oyé le. Kono kobere iyi ënmëg wey' han iyanga šaŋo, daro óróm laŋ la enedak. Kënmaŋ. Këndak. Ipašal eŋ kënyé Piyer èng bën. Bër holekëma Šésü bër han ikón er Šopé bër talaŋ babibatéd'.
- 24**Ilémbék ed kënsëm han ikón er kënyó Séсарé. Kënyé han iyanga er Korné. Korné èng bal büróm bële èng bëyëndam büróm la wo yékën la gang šëlakënma Piyer.
- 25**Gang mëgëko Piyer kunaŋ laŋ, kisaŋ Korné komahaca. Korün haŋ igas ed kësëm elód' laŋ. Komabëy' ngër gang komabëy' Urün of le
- 26**kono Piyer komahënüt. Komare: — Ikal. Konjebëy' ngër kak bawo mage Urün eme. Hal tuŋ eme ngër gang ej wuj le.

- 27**Awa. Piyer ëng Korné kënmëg kunañ lañ gang enecasaya. Kënbesëk la bal kingiriñ.
- 28**Piyer kobere: — Ëcënlàng ako şalëk masariya mónzóbé lañ konigéye ñan ñiyé bé Bûşuwif ëng wün bër mënge Bûşuwif. Fado mëmëg akëbimëg makunañ man wün lañ kono Urün of anipëd jóni iyi ayarar midi gungum le.
- 29**Gungum e ngër gang ðañaldëkëen iyi miyõgu le yõgume kisañ. Jóni ëennipëd milang gon yókëenem oñ.
- 30**Korné komayaka. Komare gon yékëma oñ: — Ako yékem. Delelañ watur giñal en mütün oşëmba or Urün lañ yëdëme loño. Konişañëta añañal ar Urün ar ðënak binjüm biñëga ale. Kohal pik ëram.
- 31**Konere: «Korné, Urün of akër gon ejëmacëmba oñ. Alu gon kibíbara bër anek oñ.
- 32**Gungum e ibiñañal bëşan han Şopé ënmayël ar kënyó Simoñ Piyer ale. Ënmatëke han iyanga er agarange ar kënyó Simoñ ðup ër géy.”
- 33**Gang fëdkonem kak le, këmdañal kisañ han wuj. Anelëngal bawo iyõgu. Awa. Loño ebe. Urün of ce loño wo ewo. Bemecëla ibapëd pécëñ gon rekome Ar Gaf ale ibapëd oñ. Ako fëdkoma Piyer Korné gindéy genjekëla gen Şésü eñ
- 34**Piyer kobere: — Jóni mifame tigi iyi Urün of mabedëkelañ bal bële to to le. Góyë tuñ ðëkékoşe.
- 35**Ar yó ar e, gambey yó e ëng amatëbün tuñ Urün of, ëng idiyewo gon yararëk ganamët an Urün añ, adëm awum Urün of ce omalëngale gindóm eñ.
- 36**Ëcënlàng gon fëdkoba Urün bé Bër Isërayel oñ. Gindéy gen fëdkoba eñ gon e oñ iyi obabëte mëfëd ëng wum Urün gëngër bimahole Şésü Krist. Şésü üwum e Ar Gaf ar bal pécëñ ale Bûşuwif yó ëng bër mëngé Bûşuwif yó.
- 37**Ëcënlàng gon ridëko Şésü han elóð er Şüdé oñ. Şañ añëmb ar bal ale ayõguð fayër yõguko Şésü le. Maharañ yéð kobekarañ bal bële ënlëmbët makaşabi mónzóbün mañ gen guññüla on enedi eñ, kenañ obeñëmb mëngé lañ.
- 38**Ëcënlàng Urün of abipënnün bal bële Genjëm en Urün eñ adí or Şésü ër Nasaret lañ ðanañ amapangan okor mëri bon hişañak boñ. Ëcënlàng ce ðanañ Şésü mayaşëra yéð koyaşëra elóð eð eðo pécëñ le. Gang owoyaşëra, mërin yéð kobedin bal bële bonjekëla boñ, ðanañ mafakën yéð kobepakën bër yék bangaf ban Ibilisa bële. Gon hordëko müriyal Şésü gungum oñ bawo Urün of barakëma le e.
- 39**Bé bëşëde büróm ebe bawo bilu gon riko Şésü şan ikón er Şërüsalem ëng şan bikón bañëneñ ban e han elóð er Bûşuwif bañ. Wum e ar fíngëkën os or lëmbënd lañ ðamkënma ale. Ngër kak ðamðëkënma
- 40**kono Urün of amakënnütëð ecës lañ ðër ohe osasën. Danañ adi ce hañ Şésü kidima abicañëtað Bûşuwif bële

⁴¹kono mage Bûsûwif bële pécéŋ ŝaŋëtadêko. Bé bër saladêko Urün komkom bigé bëšede büróm tuŋ ŝaŋëtadêko. Bé masó yéŋ betó, dānaŋ mašab yéŋ becaŋ ñan ñiyé èng wum Ŝésü.

⁴²Danaŋ abade bibipëdüre bal bële gindéŋ genjekëla eŋ. Gindéŋ genjekëla gungum gon e oŋ iyi Urün od rikëma Ŝésü ar obiñawe bal bële pécéŋ, bëšësëk bële èng bër wurék bële.

⁴³Büsükëlüŋ bër Urün bële pécéŋ bacas gen Ar Dóŋóluko Urün awum eŋ gungum e Ŝésü. Bade iyi ar yó holekëma, Urün od omatëbüne hake biñüŋüla bindóm beŋ kongol èr ecës er wum Ŝésü laŋ.

⁴⁴Gang owocas Piyer ngër kak le, Genjëm en Urün eŋ këñükütëgu këdi or bal bër yékëma mëhéŋé laŋ.

⁴⁵⁻⁴⁶Kisaŋ kënsakal mašas mande man mënlange maŋ. Èngede tengët iyi Urün od afüšën e, Urün od afüšën e. Bûsûwif bër batëdëkëma Piyer këbihišaŋa. Gon hišaŋadëkëbe oŋ iyi Urün od adi haŋ Genjëm en Urün eŋ ayõgu adi or bal bër mënge Bûsûwif laŋ. Gon langalkën iyi Genjëm en Urün eŋ ayõgu adi óróbün laŋ oŋ bawo babikér gang enmaŋëŋ Urün od èng mande man mënlange maŋ. Bade iyi Urün od adi haŋ Genjëm en Urün eŋ adi or bal bër mënge Bûsûwif laŋ ce hara mage or bën Bûsûwif laŋ tuŋ.

⁴⁷Piyer kobere: — Genjëm en Urün eŋ ayõgu han bëjo ce ngër gang yõguko óróbé laŋ le ce. Gungum e bën ce añüð bebeñëmb mëngé laŋ.

⁴⁸Awa. Piyer kobere ènbeñëmb bën ce mëngé laŋ bawo bamahole Ŝésü Krist. Imbalingum bër ñëmbëkën bële kënbere Piyer èng Bûsûwif bër batëkëma bële ènbo èng bën make man dantaŋ han Sésaré. Awa. Kënbo.

Bon yéŋ kënedi boŋ 11

¹⁻²Gang hucék make man dantaŋ, Piyer kobët han ikón er Ŝérüsalem. Ŝérüsalem üwum han elóŋ er Ŝüde e. Awa. Bëdāŋal bër Ŝésü bërleŋ èng Bûsûwif bër holekëma Ŝésü bër e ŝan elóŋ er Ŝüde bële pécéŋ kënhér iyi bër mënge Bûsûwif bële ce bakér bahole gindéŋ en Urün eŋ. Kono bër talaŋ badeŋ iyi Piyer alap bawo adi gon reko Urün akori oŋ iyi amëg han iyanga er bër mëngé Bûsûwif. Gungum e gang bëtëko Piyer han ikón er Ŝérüsalem, Bûsûwif bër holekëma Ŝésü bële këmalapal malëp wum Piyer.

³Kënmare: — Emekën déŋ bawo imëg ŝan iyanga er bër mënge Bûsûwif haŋ ècëntó ñan ñiyé èng bën. Bawo bóyé le mëgëkëj sókëèn èng bën ñan ñiyé? Mañüdelāŋ.

⁴Gungum fütütürünkobe Piyer gon mëgëdêko laŋ.

⁵Kobere: — Ako yék. No ošëmba or Urün laŋ yédëme ŝan ikón er Ŝopé. Gang emamacëmba Urün ñungum, këmlu jiñ ngër gonëkëd. Gon lume oŋ iyi gon ngër

gindën gaparame gang dëkëkën mabañ mañ jap mala. Ogeñükütégu kabiriñ şan urün hañ şandam.

⁶Këmsëdâ balënga biliñ ër gon ngër gindën gungum. Këmbilu damiñ bondamboñéy' gungum e bon idümëd' ëng botëysëy' ëng bocëd'. Bon talañ bon rekoba Urün akëënbesówe boñ e.

⁷Këmhër ulim gang enëmede: «Piyer, ikal. Imadam góyé. Imacëd', kenañ imayák.»

⁸Kono no këmamayaka. Këmmare: «Muk, Ar Gaf. Mangëmyák. No kabiriñ şug eme hañ daro mamñakelañ mayák ñas ñan mamële ganamët an wuj añ.»

⁹Këmhër ce ulim ówum gang enëmede gikin kabiriñ şan urün. Urün od' konere: «Kore wuj mamëlelañ gon reme no amël oñ.»

¹⁰Këmhër bapak batas gang enëmecësün ngër kak. Imbalingum bóngum pécéñ kēbēt kēdën şan urün.

¹¹Ñungum ñungum bēşan bēsas kēsumu şan iyanga er yéme. Şan ikón er Sésaré şóludëkën. Şandam dōñóludëkobe Korné.

¹²Genjëm en Urün eñ konifëd' iyi akënedëkër han kaşabi meyëdi ëmba mebo. Mikal beye ëng büwum kisañ. Bübülémül büróbé bër büjóng ariyé bër halëk bëjo batëdëkem şan ikón er Sésaré. Awa. Këbeye. Këbesëm. Këdimëg bé pécéñ şan iyanga er Korné.

¹³Korné kobafëd' iyi amalud' adañal ar Urün gang halalkoma kunañ üróm lañ. Adañal awum komare: “Ibidañal bēşan şan ikón er Şopé. Ebede ënmayel Simoñ Piyer.

¹⁴Omënpëde gang e omënpëyën Urün od' wuj ëng ubaş órój od' pécéñ gëngër ëcënhole.”

¹⁵Gang hërme gon rekën oñ, këmhal. Këmye. Gang sëmme, këmbilapal mëfëd' gindéy' genjekëla gen Şésü eñ. Gang sakalbebe mëfëd' tuñ, kisañ Genjëm en Urün eñ këñükütégu óróbün lañ ngër gang ñükütégudük óróbé lañ gan sakal añ le.

¹⁶Këmhuyüt gon redëko Ar Gaf ale Şésü oñ. Aded': Şañ mëngé lañ yéd' kobeñëmb bal bële kono wün Genjëm en Urün eñ eyógu odí órón lañ. Kak redëko Şésü gen oñëmb or Şañ eñ ëng gen odí or Genjëm en Urün or bal eñ.

¹⁷Ëcënläng Urün od' abeyën bën ce Genjëm en Urün eñ ngër gang yëndëkoba bé dër holeyekëenma Ar Gaf ale Şésü Krist le. Gungum e Urün od' abadi bé ëng bën góyé. Gungum e añüd Urün od' odí hañ Genjëm en Urün eñ odí óróbün lañ ngër gang dik óróbé lañ le.

¹⁸Gang hërkën gon yakakobe Piyer gungum, kënmasëb malëp. Kënmalapal mëbëy' Urün od'. Èngede. Kënre: — Toña e Urün od' abeyën ce bër mënge Büsüwif bële gang e ënlëmbët makaşabi mañ ënwuré gani le.

¹⁹Tumar damkënma Écen le, bër mënmaholeye Şésü bële kënbisakal masampén bër holkëma Şésü bële sobe hañ kënyicüréyë. Mënbodelañ han ikón er Şërüsalem. Bër

talaŋ kënyê haŋ ŝan elóŋ er Fénisi. Bër talaŋ kënyê ŝan gandamb an kënyó Šípër. Bër talaŋ kënyê haŋ ŝan ikón er Ancoš. Kono ñan yicüreyékën laŋ Bûšuwif bële tuŋ yéd kënepéd gen Šésü eŋ.

²⁰Kono bër holekëma Šésü büyélüm bër sòluk han gandamb an kënyó Šípër bële èng bër ŝan ikón er Siren bële kënyê ŝan ikón er Ancoš. Gang sèmkën, mage Bûšuwif bële tuŋ yéd kënepéd gindéy genjekëla gen Ar Gaf ale Šésü eŋ. Ipéd yékënbe ce bër mënge Bûšuwif bële.

²¹Ar Gaf ale Urün od kobifangan. Gungum e ga fèdkënbe bal bële gen Šésü eŋ, bër mënge Bûšuwif bële kingiriŋ këmahole Šésü. Kënsëb mayara gon sèkatékën oŋ. Kënmaraya Šésü.

²²Awa. Bër gingór an Krist bër e ŝan Šérüsalem bële kënhér gungum. Gungum daŋaldékënma Barnabas ŝan ikón er Ancoš ènlang gèngër münéd e iyi bamahole Šésü le.

²³Barnabas koyê. Gang sèmkö, kolu toña e iyi Urün od ibarayobe bër mënge Bûšuwif bër holekëma Šésü bële gang e èndi gon omalèngal gindóbün oŋ. Wum ce këmalèngal pas gon luko gungum. Kobibamb jomb. Kobere: — Èënbo gang holekëënma Ar Gaf ale bëŋ ŝan makašabi mónón.

²⁴Awa. Barnabas hal ayekëla yék. Ahole sobe gen Šésü eŋ. Danaŋ Genjëm en Urün eŋ sobe fangandékoma han kašabi. Gungum yéd kënmakérné bal kingiriŋ. Kongol èr gon hérnékënma laŋ, këmahole Ar Gaf ale Šésü.

²⁵Awa. Barnabas kohal. Koyê ŝan ikón er Tars omañanga Sol.

²⁶Komašaña. Gang šiñakoma, komañoyu ŝan ikón er Ancoš omabara ènbikaraŋ bër holekëma Šésü la bële. Bën jap kënbo la haŋ sèkèk büli gang enebar èng bër gingór an Krist bële. Ènbegekaraŋ bal sobe gindéy en Urün eŋ. Šan Ancoš šalaŋ sakaldékënbe móyo bal bër holekëma Šésü bële «makreceŋ».

²⁷Ñungum büsükélün bër Urün bër yédük han Šérüsalem bële kënyê han Ancoš.

²⁸⁻²⁹Gang sèmkën barkën, Genjëm en Urün eŋ komafangan ariyé aróbün ènmayó Agabi. Agabi kohal. Košas gon barako Genjëm en Urün ocas oŋ. Kore: Fitina èfaramè egé jamani laŋ pécéŋ. Gungum barakoma Genjëm en Urün eŋ ocas gon egé bahal oŋ. Bër holekëma Šésü bële gang hérkën iyi ogéye fitina le jamani laŋ, kënsas iyi ar kala obar bingóti šug yó horko ènbibaral bër holekëma Šésü bër e han elóŋ er Šüdé bële.

³⁰Kënbar bingóti baŋ. Kënbeyën Barnabas èng Sol ènñéyé han büfúsén bër bingór ban Krist ban e ŝan Šüdé. Fitinar redëko Agabi ogéye le agéd watur yéko Kèlod alam ar jamani pécéŋ le.

Bon yéd kënedi boŋ 12

¹La wo yéko alam ar yéd këneyó Érod ale. Awa. Kobilapal masampén bër gingór an Krist bër talaŋ. Kënbedék. Kënbedèn han kaso.

- ²Ariyé ar dëkëkën dënkën han kaso ale Šak ibulum ér Šaŋ. Érod kobere masordâš mórdóm maŋ iyi ëndang gaf ér Šak le ëng dama le. Awa. Kënyê. Kënrang gaf le.
- ³Tumar ofëla or kënyó ëmburó ér cémüt gon këwugün le yédük. Ofëla üwum ofëla or oyëñüté or Urün kënyó ce. Awa. Gang luko Érod bëlam bër Bùšuwif bële abelëngal gindóm eŋ bawo amađam Šak le, komadëk ce Piyer.
- ⁴Komadën šan kaso bawo mamapërdelaŋ omañawe wey kisaŋ. Aded ocëlaye wey ofëla or oyëñüté or Urün okucé, kenaŋ omañawe Piyer yëngën ér bal pécéŋ. Kobimađ masordâš epóng mójóngiyé. Kobere ënmagecëla wum Piyer bëla bëla akošal kaso laŋ.
- ⁵Awa. Ñan enmacëla Piyer akošal šan kaso ñungum, bër gingór an Krist bële ecëmba yédëkënma Urün od tuŋ dér yó dér iyi omalëc wum Piyer han kaso le.
- ⁶Oke omañawe Érod Piyer le gümüf üŋ, Piyer kodak land ér masordâš müki gang hapalkënma majoloko müki. Masordâš müki ce la wo haldëkën ñakan ñan kaso laŋ.
- ⁷Ñungut tuŋ Urün od kori ginguŋ gaparame. Këwuŋ kunaŋ le. Danaŋ ađañal ar Ar Gaf ale koyógu, kohal dúp ér Piyer. Ađañal awum komahum Piyer majaña laŋ. Komalëgët. Piyer gang lügütéko, ađañal ar Urün ale komare: — Ikal camcambëc. Gang rekoma ngër kak le, kisaŋ këfëta majoloko man hapaldëkën mañüt man Piyer maŋ.
- ⁸Ađañal ale komare ce: — Eteba gateba aŋ. Ipédé bipëd baŋ. Awa. Piyer kori ngër gang rekoma le. Gang hëñëlako mayekënar, ađañal ale kosënd. Komare: — Edëna gangaba aŋ, kenaŋ ëñjidéyëgu.
- ⁹Piyer kodëna gangaba aŋ. Daro komaraya ađañal ar Urün ale. Košal kaso laŋ. Mayidédelaŋ iyi münéd e gon owodi ađañal ar Urün oŋ. Ako redëko ëmba gonëkëd tuŋ ewo.
- ¹⁰Gang omadaya, kënbihucé wey masordâš man sakal maŋ. Kënbihucé ce mañëneŋ. Imbalingum kënsëm ñakan ñan gangol an kaso laŋ. Gangol ginguŋ gan gimból yék. Gangol ginguŋ ce këbaŋëta ëng gindóm. Kënsal. Kënsëm han boloŋ ér gikón. Kisaŋ ñungut tuŋ ađañal ale komasëbüte Piyer. Koyê.
- ¹¹Awa. Kašabi ér Piyer le këbutu. Kore: — Jóni milang münéd e. Mage gonëkëd eme. Ar Gaf ale dónóludëkëma ađañal aróm ale onedëc bangaf ban Érod laŋ. Danaŋ anedëc tampere ér fërdëkébe Bùšuwif bële ënnitampén laŋ.
- ¹²Piyer gang mëlalkëma acal kaso laŋ, koyê šan iyanga er Mari lüm ar Šaŋ Mark. La bal sobe bardëk ënmagecëmba Urün od iyi omalëc wum Piyer han kaso le.
- ¹³Gang sëmko Piyer han iyanga er Mari, kohonkoŋ gangol aŋ. La wo yéko ahól asówar ënmayó Rod. Awa. Wum Rod koyê obañët gangol aŋ le.
- ¹⁴Gang yéko, Piyer komašëma. Rod kohuyüt ulim or Piyer od. Këmalëngal sobe. Faker gon lëngalkëma kosëb mabaŋëtelaŋ ñakan ñaŋ. Kogür šan biliŋ. Kobifódu bër bardëk han kunaŋ bële iyi Piyer halëk han ñakan.

15 Būwum noŋ mēnholedelaŋ gon owocas asówar awum oŋ. Kēnmayaka. Kēnmare: — Muk. Mage Piyer e. Kono asówar ale obegede tuŋ: — Múnéd e. Múnéd e. Piyer e. Wum halék ŝan pac. Kono bér bardék la bële kēnbēt kēnmare iyi adañal ar Urün ar mēndèrkēn èng Piyer e.

16 Gang enecas ngèr kak, Piyer noŋ ogebamb tuŋ mahonkoŋ gangol aŋ. Imbalingum kēnyé. Kēnbaŋèt gangol aŋ. Gang lukēnma Piyer, abikiŝañad sobe.

17 Piyer kobiyélün eñüt ed. Kobere iyi ènmóm ènkérné obipéd. Gang mómkēn, kobiféd ngèr gang lécékoma Ar Gaf ale ŝan kaso le. Kobere ce iyi ènbipéd Ŝak ibulum èr Ŝésü èng bér holekēma Ŝésü bérleŋ iyi Ar Gaf ale amaléc han kaso le. Imbalingum koyé ce ñüngélüm.

18 Gang wacak, abemekēnad makaŝabi maŋ masordáŝ man yékēma maŝēla Piyer maŋ. Kēnyéŋ haŋ kēbihiŝaŋa èmba graki ŝalko Piyer han kaso le.

19 Awa. Érod kobere bal büróm bële iyi ènmañangara wum Piyer. Kēnmañangara kono mēnmaciñadelaŋ. Érod kobiyó masordáŝ man ŝeladékēma wum Piyer maŋ. Kobiñün èmba graki yék haŋ horko maŝal wum Piyer han kaso feko le. Mēnlangédelaŋ gang ŝalko le. Bawo wum Piyer ape, Érod kobere iyi ènbidam masordáŝ mungum. Kēnbidam. Imbalingum Érod koŝal han elód er Ŝüdé. Koyé ikón er Sésaré. Kolükégu ŝalaŋ.

20 Awa. Érod kēmadógül sobe gen bér ikón er Tir bële èng bér ikón er Sidon bële eŋ. Gungum haldékēn bér bikón būwum bële. Kēnyé han Bēlasēti, afarañ ar iyanga er Érod ale. Kēnmayüfénür iyi obibara haŋ obebēt mēfédèr èng Érod. Imbalingum kēnbidaŋal bér ènyé èncas èng wum Érod haŋ obebēt mēfédèr bawo gon masó on bèn oŋ han elód er Érod yéd kēnecótu.

21 Gang sèkèk dér enecas, alam ale Érod kodēna binjüm ban wum alam baŋ. Koñēŋa lar koñēŋa alam la. Kobiféd gon obipéd oŋ.

22 Gang enmakérné, èngeŋer: — Ar ecas ale mage hal ewo. Urün ewo.

23 Bawo wum Érod amañéd iyi bal bële ènmatébün ngèr Urün, kisaŋ adañal ar Ar Gaf ale komasēberēn wum Érod. Gētēber güngum gēn ngèr e èŋ bonjël bonj kēnmayák haŋ wum Érod kolēm.

24 Awa. Fado gang yéd kobetampén wum Érod bér holekēma Ŝésü bële, bér hérük gindéy/gingum ehole bële èngebamba enóng enóng.

25 Awa. Barnabas èng Sol kēnyé han Ŝērüsalem pur èñjé bingóti baŋ han büfüsén bér holekēma Ŝésü bér e la. Gang njédékēn, kēnbēt bèn èng Ŝañ Mark han ikón er Ancoŝ.

Bon yéd kēnedi bonj 13

1 Or bér gingór an Krist bér e ŝan ikón er Ancoŝ laŋ, la wo yékēn büsükélün bér Urün èng makaramoko man gindéy en Urün. Gon yékēn Barnabas èng Siméyoŋ abala ale

ëng Liîiyi ër ðan Siren ëng Manayen ayëndam ër alam ar yéd këneyó Érod ale ëng Sol.

²Nungum bër holekëma Êsü bële mësem yéd kënetém itémér er gon masó ed ënmabëyal Ar Gaf ale. Giñal gang enetém, Genjëm en Urün eñ kobere: — Êënbitebal Barnabas ëng Sol gindiyél an salabebe ëndi añ. Gindiyél gingum gon e oñ ipéd er bal gindéy genjekëla gen Êsü eñ e.

³Gang sémütékën hëñelakënma maðëmba Urün od, imbalingum kënbidambal mañüt mañ Barnabas ëng Sol. Findé e bal bële ënlang babitëbal ëndi gindiyél gingum. Daro kënbidañal ënyë. Awa. Kënhal. Kënyë.

⁴⁻⁵Ngër gang dañaldëkobe Genjëm en Urün eñ ënyë le kënyë Barnabas ëng Sol. Ðañ ër kënyó ce Ðañ Mark la wo yédëko ce wum la obiðara. Kënyë ðan ikón er kënyó Sélüsi. Ðalañ kënfëra hóngi ër mëngé lañ. Kënyë ðan gandamb an kënyó Ðipër. Gang sëmken, kënyë ðan gikón an kënyó Salamin. Gang sëmken han gikón, kënbilapal mëféd bal bële gindéy genjekëla gen Êsü eñ han makunañ man kënbar Bùsüwif ënkarañ gakayiti an Urün.

⁶⁻⁸Imbalingum kënhótün gandamb an Ðipër añ. Kënsëm han ikón er Pafos. Gang sëmken, këmmasëk Aðüwif ënmayó Bar Êsü. Bar Êsü Élimas yéd kënmayó ce. Koto ër uyat or Élimas le gon e oñ iyi aduréjo. Awa. Élimas üwum aduréjo yéko. Ede yédëko ce iyi asükélün ar Urün ewo kono ëngaf tuñ riko. Ayëndam ar Serðus Polüs yédük. Serðus Polüs ar gaf ar bër Ðipër yédëko. Serðus üwum hal ar yararëk ar sétük yédëko. Awa. Gang hérko Serðus gen Barnabas ëng Sol eñ, kisañ kobiyó iyi ënyë ðondóm bawo amapëred okér gindéy en Urün eñ. Awa. Kono Élimas mamapërdëlañ Barnabas ëng Sol ënmakarañ Serðus gindéy en Urün eñ. Gungum e gang fërkëma Serðus okér gindéy en Urün eñ, Élimas magere yéko Serðus akomahole Êsü.

⁹Sol la wo yéko la ce. Sol, Pol ce yéd kënmayó. Pol gang luko gon owodi Élimas oñ, komañadã. Genjëm en Urün eñ amapangan wum Pol sobe hañ langëko gon omade wum Élimas oñ. Awa komaðësün Elimas.

¹⁰Komare: — Wuj, ñañëso ñan Ibilisa ej. Danañ hal ar bódó ej. Wuj, ahaf ej. Danañ anafigi ej. Mangitëbdi mare toña ër Ar Gaf le bungaf tuñ e?

¹¹Ar Gaf ale omiméyë jóni jóni. Icëme loño ëng make. Kenañ ebët mulu ce. Kisañ Élimas koðém. Komañanga ar omañë bawo magelulañ.

¹²Serðus gang luko gon rekoma Pol Élimas oñ agéd kisañ, komahole ce wum Ar Gaf ale Êsü. Amakiðaña gen gon harañkënma gen Ar Gaf ale Êsü eñ.

¹³Awa. Imbalingum Pol ëng bër mañë bürom bële kënfëra hóngi ër mëngé lañ. Kënyë ðan gikón an Perëð ðan elód er Pamfili. Kono gang sëmken la, Ðañ Mark kobibayëta la. Kobët ðan Sérusalem. Mënbodëlañ ëng bën.

- 14**Awa. Imbalingum Pol eng bër mañe büróm bële kênhal ce şan ikón er Perês. Kénye şan ikón er Ancoş şan elód er Pisidi. Dér ohe or kênşata bën Bûşuwif kénye şan kunañ er kênbar Bûşuwif ênkarañ gakayiti an Urün. Kênñeña.
- 15**Awa. Makaramoko man masariya man Urün mañ kênharañ talañ er gakayiti an Urün gan ñugëko Moyis añ. Imbalingum kênharañ talañ er gapak an ñugëkên büsükélün bër Urün añ. Gang harañkên hênñelakên, bër gaf bër kunañ er kênbar Bûşuwif ênkarañ gakayiti an Urün bële kênmare ariyé aróbün oyê obede Pol eng bal büróm bële iyi ênkore maşas jiñ eng abepër. Ako rekobe: — Bübülémül, gëngër lañ e gon fêrkëmën maşas gon obabamb jomb ganamët an Urün, awa ëenyõgu, ëënbapëd jóni.
- 16**Pol kohal. Kori eñüt ed bëmêş lañ iyi bal bële ênmóm bakêşas. Imbalingum kobere: — Êenkérné. Wün Bër Isërayel eng wün bër mënge Bûşuwif bër këmabëy Urün, êenkérné gon emëmëncësün oñ.
- 17**Urün or bé Bër Isërayel od abitalad büfüşén büróbé bële. Kori hañ kênlaş watur yékên bühól han elód er Êşipët le. Imbalingum kobilucu han elód er Êşipët eng fanga üróm le.
- 18**Kobiñé han ijün. Watur yédëkên han ijün üwum, masopëte yéd kobetopëte balënga müli mafó mala fado gang bërünkënma.
- 19**Imbalingum kobiñé han elód er Kanañ. Gang sëmken, Urün od kobimulén bañamb binjóng biki ban yék la bañ. Kobeyën Bër Isërayel bële elód igum iyi êndém.
- 20**Gang hucék müli makeme mala eng müli mafó mójó, Urün od abeyënéd Bër Isërayel bële bëñawe bër ênbilamal bën Bër Isërayel hañ watur yõguduko asükélün ar Urün ar yéd këneyó Samüyel ale.
- 21**Watur yédëko Samüyel üwum, Bër Isërayel bële kênmare iyi jóni mabepërelañ ênbebo malamal bëñawe bële. İyi abepër Urün od obeyën hal ariyé ogé alam aróbün. Awa. Urün od kobeyën Saël ñañëso ñan Kis ñañ ogé alam aróbün. Gañamb an Beñsameñ lañ şaldëko Saël üwum. Awa. Saël kolam müli mafó mala.
- 22**Imbalingum Urün od komarët ilam lañ. Komari Dafid alam. Ako şasëko Urün od gen Dafid eñ. Kore: Êmmalu Dafid ñañëso ñan Şesé ñañ ñan ñalme ewo. Danañ mëri kori gon onelëngal no oñ.
- 23**Kak şasëko Urün od gen Dafid eñ iyi han gañamb an wum şaldëko ar ebapeyën bé Bër Isërayel ale. Ar şalëk awum Şésü e.
- 24**Fayër yõgudëko le, Şañ añëmb ale dõnga yõguk. Abeded Bër Isërayel bële Afeyën ale mójõgu ewo. Kobere ênlëmbët makaşabi mañ, kenañ êndarté iyi bëmekên en le, kenañ obeñëmb.
- 25**Gang hênñelako Şañ gole üróm le, abeded Bër Isërayel bële. Kobere: «Konyidé déy ëmba Ar Dõñóluko Urün ale eme. Mage no e. Awum oyõguwe imbalingum. Danañ

anikó no sobe ngër gang hókoma alam ale ahól aróm ale le. Fado mañüdelañ ëmmagólén ngër ahól aróm.» Kak redëko Êşañ gen Êşésü eñ.

26 Bübülémül, wün bër şalëk han Abëraham ëng wün bër mënge BÛşuwif bër emabëy Urün, ëenkérné. Urün of adi hañ ëcënikére daro gang obepeyën wum Urün bal bële le.

27 Bal bër Êşërüsalem bële ëng bëlam bër BÛşuwif bële mënlangedelañ iyi Êşésü Afeyën aróbün ewo le. Maharañ kënharañ dër kënşata BÛşuwif kala bakayiti ban ñugëkën büsükélün bër Urün bañ kono mënfamedelañ gon rekën büsükélün büwum oñ iyi ënmadame Afeyën awum le. Kono gang rekën Êşésü ecës of ñüdekëma, agéd gon ñugëkën büsükélün bër Urün oñ iyi ënmadame le.

28 Fado gang langëkën iyi Êşésü mamekënelañ emekën er ënmadamal le, bamaded Pilat omadam.

29 Gon rikënma Êşésü oñ pécéñ acaléd gakayiti an Urün lañ komkom ënmediye le. Gang rikënma bungum pécéñ, bamapingéd os or lëmbënd lañ. Kënmadam. Gang damkënma, kënmarışéd os or lëmbënd lañ. Kënmayekën

30 kono Urün of amakënütéd ecës lañ.

31 Imbalingum gang hënütëkoma, Êşésü maşañëta yéd kobecañëta bër yéd këmabat kabiriñ han elód er Galilé hañ şan ikón er Êşërüsalem bële. Bën ebepéd Bër Isërayel bële iyi Urün of amakënüt Êşésü le. İyi wum Êşésü kidíma lukën.

32 Bé kidíma gindéy genjekëla gen Êşésü ebëmënpéd. Gindéy genjekëla gingum gon e oñ iyi Urün of amakënüt Êşésü ecës lañ. Danañ alëka Urün of abeded büfüşën büüróbé bële iyi omakënüte le.

33 Bé bëñëso bündóbün abadin. Dafid acaséd bulu ühin üróm lañ iyi Urün of omakënüte Êşésü ecës lañ le. Ako şasëko, büütélédëko gon rekoma wum Urün Êşésü oñ. Urün of amade Êşésü: Ñañëso ñan no Urün ej. Daro ëmmidiye alam.

34 Danañ Urün of aded: Emmëndine gonjekëla gon redëmama Dafid ëmmënyëne oñ. Gang reko ngër kak le, Urün of ade omakënüte wum Êşésü ecës lañ. Danañ mangocës ce.

35 Bulu ër Dafid üyélüm ce Dafid ayëméd gon şasëko Urün oñ iyi Êşésü mangobo ecës lañ le. Dafid amaded Urün of: Mangimañ ar ememëñün ale ëng acës, obo ecës lañ obër gimal gindóm eñ le. Ako redëkoma Dafid Urün of.

36 Ecënilange iyi Dafid mage gen gaf üróm eñ le şasaldëko ngër kak le. Gon langalekëene oñ bawo gang riko Dafid gon fërkëma Urün oñ, alëméd. Danañ bamayekëned dup ër büfüşën büüróm. Gimal gindóm eñ këbër. Gungum langekëene iyi mage gen gaf üróm eñ le şasaldëko ngër kak le

37 kono gen Êşésü eñ şasaldëko bawo gimal en Êşésü eñ mabërdelañ mëbër le. Êşésü gang şësëko, imbalingum Urün of amakënütéd. Gimal gindóm eñ mabërdelañ mëbër.

- ³⁸Ngër gungum le e, wün bübülémül, anepër eënläng iyi kongol ër Êsü wum ar hënütëko Urün ecës laŋ omëntëbünal hake biññüla ben wün beŋ gëngër ëcënmahole.
- ³⁹Eënläng ar yó holekëma wum Êsü, Urün of omadeye ar cüp ewo ganamët an wum Urün aŋ kongol ër wum Êsü laŋ. Adëm awum Urün of omatëbüne hake biññüla bindóm beŋ pécéŋ pécéŋ. Kono ar edaya masariya man Urün man ogéyal ar cüp maŋ, adëm awum Urün of mangomatëbüñ hake biññüla bindóm beŋ.
- ⁴⁰Eënbütélal kašabi akomënméŋ Urün of ngër gang rekën büsükélün bër Urün bële iyi obiméŋ bër mënmaholeye bële.
- ⁴¹Ako redëkobe Urün of bër mënmaholeye bële. Kobere: Ikéreen, wün bër edëš madëš gon remëmën oŋ. Emmënméŋ sobe wün bër mënneholeye. Fado gëngër hal ale amënpëd šug yíkék oméŋ ówum le, mangëënhole kono omëñkišañaye dëlüm šug sowëlék oméŋ ówum le. Kenañ eëncëse. Ngër kak reko Urün of obidiye bër mënmaholeye bële. Awa. Pol kosënd. Kobere: — Gon rekobe Urün of obidiye bër mënmaholeye bële oŋ, omëndiye wün ce gëngër mënmaholeyelaŋ Êsü.
- ⁴²Gang hëñëlako mašas, Pol ëng Barnabas këñšal kunaŋ ër këñbar Bësüwif ënkaraŋ gakayiti an Urün laŋ. Bër yédük la bële ënbegede iyi ënbutu ce dër dëróm ënbamb mašas ce gingum.
- ⁴³Gang hecak reñoŋ le, imbalingum Bësüwif bëyëmbëk ëng bër mënge Bësüwif bër edaya manamu man Bësüwif bële këñbiraya Pol ëng Barnabas. Pol ëng Barnabas ënbegecësün bër ebodaya büwum. Eënbegede: — Eënbö gang holekëen beŋ iyi Urün of amëñŋal sobe le.
- ⁴⁴Awa. Gang sëkëk ohe or këñšata Bësüwif of, fayida ikón ed pécéŋ bardëk han kunaŋ ër këñbar Bësüwif ënkaraŋ gakayiti an Urün pur ënkërné gindéŋ en Ar Gaf eŋ.
- ⁴⁵Kono bër gaf bër Bësüwif bële gang lukën bal kingiriŋ bayõgu ënmakërné Pol, kisaŋ këbidõgüla. Këñmalapal maŋop wum Pol gon owocas oŋ. Daro ënmagecër.
- ⁴⁶Awa. Pol ëng Barnabas këñbišësün parakët. Këñbere: — Urün of abade bëmënpëd wün Bësüwif dõnga gindéŋ genjekëla gen Êsü eŋ. Gungum yõgu be loŋo bëmënpëd. Wün noŋ mëngemaŋlaŋ mëhërné. Ako rekëen mamëññüdelaŋ eënwuré gani ëng Urün of. Gungum e bawo mëngemaŋlaŋ mëhërné, jóni han bër mënge Bësüwif ebeyë bibipëd bën gindéŋ en Urün eŋ.
- ⁴⁷Danaŋ bibipëdë bawo Ar Gaf aróbé ale rekëba bibipëd le. Ako reko. Kore: Ginguñ an bal bër jamani rimeme. Gungum e ëmmidaŋale eyë haŋ šan fédëk jamani ibipëd bal bële gen Afeyën ar yõguk eŋ. Ngër kak rekoba Urün of bibipëd bër jamani bële gindéŋ genjekëla gen Êsü eŋ.
- ⁴⁸Bër mënge Bësüwif bële gang hërkën gungum, këbelëngal. Këñre gindéŋ en Ar Gaf eŋ alënga mëhërné déŋ. Damiŋ bër salako Urün of ënwuré gani ëng wum bële këñhole.

⁴⁹Gunand gungum bër ekérné ehole gindéy en Ar Gaf bële engebamba tuŋ enóng enóng.

⁵⁰Kono bëlam bër Bùsüwif bële kënbiŋfang bësówar bëfaramë bër sébündékëma Urün bële èng bëšan bër sébédeké magaf ikón laŋ bële haŋ këbidógül gen Pol èng Barnabas eŋ. Kënbilapal masampén Pol èng Barnabas sobe. Daro kënbira elóð idóbün laŋ.

⁵¹Gang enecal Pol èng Barnabas, kënbidin bër ikón bële findé iyi kënfóka icürdéde er masapar móndóbün ed. Koto èr findé üwum le gon e oŋ ènlangal Bùsüwif büwum Urün od abiŋada ngër en bër pac pac. Danaŋ obiméyë. Awa. Kënšal han ikón er Ancoš.

⁵²Awa. Bër holekëma Šésü bër han Ancoš bële këbelèngal sobe bawo Urün od abepeyën fado gang rakënbe bër ikón bële Pol èng Barnabas. Danaŋ Genjëm en Urün eŋ këbifangan sobe han makašabi.

Bon yéd kënedi boŋ 14

¹⁻³Awa. Pol èng Barnabas kënyë han ikón er Ikonim. Gang sëmken, mayë yéd kënyë han kunaŋ èr kënbär Bùsüwif ènkaraŋ gakayiti an Urün dambata kala ngër gang yéd kënedi han ikón er Ancoš le. Gèngër bayë han kunaŋ èr kënbär Bùsüwif ènkaraŋ gakayiti an Urün, maharaŋ yéd kënbekaraŋ Bùsüwif bële èng bër mënge Bùsüwif bële gen gindéy genjekëla gen Šésü eŋ. Kongol èr uharäŋ ówum laŋ bëyëmbëk bamaholed Šésü. Gungum lëkadëkën la. Kënbibamb mëfëð bal bële gindéy genjekëla gen Ar Gaf aróbün ale Šésü eŋ hara mënbiyëndelaŋ bër enekaraŋ bële. Ar Gaf ale Šésü baradëkëbe Pol èng Barnabas haŋ horkënbe mafakën bal kingiriŋ. Gon baraldëkobe oŋ pur obemëlal bër enekaraŋ bële gindéy genjekëla gen Šésü eŋ iyi münéd e Urün od abiŋal le. Kono la wo yékën la bëlam bër Bùsüwif bër mënmaŋdelaŋ ènmahole Šésü. Gungum e kënbifang bër mënge Bùsüwif bële haŋ këngé bër ibüt bër Pol èng Barnabas èng bër holekëma Šésü bërlëŋ.

⁴Bër mënge Bùsüwif bër talaŋ kënbiraya Bùsüwif bër mënmaŋe ènmahole Šésü bële. Bër talaŋ kënbiraya bëdaŋal bër Šésü bële gungum e Pol èng Barnabas.

⁵Imbalingum Bùsüwif bële èng bër mënge Bùsüwif bële èng bër gaf büróbün bële kënhap iyi ènbitampén Pol èng Barnabas. Ako šasëkën ènbedëk. Èng babedëk, ènbidüpür èng mahaŋ maŋ haŋ ènbidam.

⁶Gang langëkën Pol èng Barnabas ngër kak le, këngür han elóð er bër Likawoni. Gang sëmken la, kënyašëra elóð igum èng bikón ban Derb èng Lisëtër laŋ.

⁷Ènbegepëðüréré šalaŋ gindéy genjekëla en Šésü eŋ.

⁸Šan ikón er Lisëtër la wo yéko ašan ar magedëkor mayë. Masapar man wum maŋ mabók bóküdük. Ngër kak rëmdëkënma.

⁹Ašan awum koŋëŋa. Ogekérné gon owocas Pol oŋ. Pol komasëda. Kolu igas laŋ iyi ahole iyi Šésü omakore mafakën le.

- 10**Gungum e Pol koŝas tengët. Komare aŝan awum: — Ikal cüp. Awa. Kisaŋ aŝan ar magedëkor mayê awum kohal ñañët. Ogecügüré. Kolapal mayê.
- 11**Gimug an bal aŋ gang lukën gon riko Pol oŋ, kënlapal maŋer mande món dóbün laŋ. Èngeŋer. Èngede: — Mürün maŋ lëmbëtak bal yõguk óróbé laŋ loŋo.
- 12**Mande mungum man Bër Likawoni kënyó. Baded iyi Barnabas èng Pol mürün món dóbün maŋ e. Baded iyi Barnabas wum Seyüs ar gaf ar mürün món dóbün ale e. Awa. Pol wum këmare iyi urün or këmayó Erme ewo bawo wum yéd këbetükél gon enecas wum èng Barnabas oŋ.
- 13**Kunaŋ èr urün óróbün or kënyó Seyüs od ŝan ñakan ñan ikón yédük. Awa. Asüméd ar macadaha man urün ówum ale kobijé halaŋ bikëy bacan ban hapëkën bopëter bon yararék egula laŋ. Gon fërdëkébe wum èng gimug an bal aŋ ènbilücündo ŝadaha Barnabas èng Pol bawo bayidé iyi mürün en.
- 14**Kono Barnabas èng Pol gang hérkën tuŋ gungum, kënŝék binjüm bindóbün baŋ bawo abigéyal gon enbelücün macadaha maŋ ngër mürün oŋ. Kënbere iyi mabepërelaŋ ènbidin ngër en mürün. Kënbere iyi bën bal tuŋ en. Kënyê camcambëc ŝan en gimug an bal. Gang sëmken, kënbiŝësün tengët. Kënbere:
- 15**— Konbalücün macadaha maŋ ènbatébünal ngër ebe mürün. Bawo bóyé le eenedi gungum bawo bé ce bal wo ebe ngër gang een wün le. Gon yõgube oŋ bëmënpëd gindéy genjekëla gen Urün eŋ e. Amapër ènmatébün wum tuŋ. Mamapërelaŋ ènhole mürün man mangënmënkör mabara maŋ. Ènmabéy Urün or münéd or wurék od. Wum e ar lëcëk jiñ kala ale. Urün or eenekënyéye od èng bon e ŝan urün boŋ, elód ed èng bon e elód laŋ boŋ, géy le èng bon e géy laŋ boŋ wum lëcëk bungum pécéŋ. Bé lücünko ce.
- 16**Toña e ñanand abitëbéd bal bële pécéŋ bër kala ènbibëy mürün món dóbün maŋ ngër gang haŝabikën bën le.
- 17**Kono fado gang sëbkomën ènbibëy mürün müngélüm, idi yédëko gang e ènlang gang ewo wum kidima le. Gungum e Urün od mërin kobirin bal bële bonjekëla. Mëri kori danaŋ haŋ otüb balënga. Mayën kobeyën bal bële gon ènmók oŋ gëngër atëk watur omók le. Mayën kobeyën gon masó oŋ pur obilüngénünal sobe han majomb món dóbün. Bawo bóyé le kobirin gonjekëla gungum pécéŋ? Gungum pécéŋ kobiri ènlangal bal bële gang ewo wum le e. Gungum e bé konbabëy ngër ebe mürün. Ènmabéy wum Urün tuŋ.
- 18**Kak redëkënbe Pol èng Barnabas kono fado gang ŝësündëkënbe ngër kak le, pete pete wo maŋdëkën iyi bakëbirin ŝadaha le.
- 19**Awa. Imbalingum kënyõgu BÛsüwif bër söluk ŝan ikón er Ancoŝ èng ŝan ikón er Ikonim. Kënŝólu. Kënyõgu han Lisëtër han en Pol èng Barnabas. BÛsüwif büwum kënlapal maŝas iyi Pol èng Barnabas mënyararelaŋ. Bëhaf tuŋ en. Ènbegepëdüréré ngër kak haŋ bal bële këndëk gungum. Awa. Kënmadëk Pol. Kënmadüpür èng mahañ

maŋ iyi ênmađam. Kênmađam. Gang đamkênma, kênmaléc ikón laŋ. Kênmasêb la bawo badeđ acês.

²⁰Kono imbalingum bër holekêma Êsü bële kénye han lécêdekênma Pol halaŋ ênmalókól. Kênmaheta. Gang hetakênma Pol, kohal. Kênbêt êng bër hetadêkêma búwum šan ikón. Ipašal eŋ kênhucé wum êng Barnabas šan ikón er Derb.

²¹Gang sêmkên šan ikón er Derb, Pol êng Barnabas kênbiharaj bal bële gindéy genjekêla en Êsü eŋ. La ce bal kingiriŋ holedêkêma Êsü. Imbalingum kênbêt han bikón ban yédêkên. Gungum e kênbêt šan ikón er Lisêter êng šan ikón er Ikonim êng šan ikón er Ancoș êr e šan elóđ er Pisidi.

²²Gang bêtêkên, sêmkên han bikón bingum, Pol êng Barnabas kênbiđamb majomb bër holekêma Êsü bële. Kênbere iyi ênbo gang holekênma Êsü. Kênbere ce: — Bé bër holekêma Êsü, añüd êenitampeye sobe fayêr êenimêge šan ilam er Urün le.

²³Gingór an Krist kala ce yéd kênbetala bër êngé bëlam bër gingór gungum bële. Gang salakênbe, baticümbén bëlam búwum êng bër holekêma Êsü bële han Urün gang sêmkên. Êng baticümbén, ênmatêbal Urün od Ar Gaf aróbün ale obepong. Wum Urün e ar holekên obepeyên ale.

²⁴Imbalingum Pol êng Barnabas kênhótün elóđ er Pisidi ed. Kênhucé šan elóđ er Pamfili.

²⁵Gang sêmkên han ikón er Perêš han elóđ er Pamfili, kênbifêđ gindéy genjekêla gen Êsü eŋ. Imbalingum kénye šan ikón er Atali.

²⁶Gang sêmkên la, kênfêra hóngi êr mêngé laŋ ênyeyal han ikón er Ancoș le. Kénye. Kênsêm. Han Ancoș üwum sakaldêkên maye watur haldêkên, ênye ênbipêđüre bal bële gen Êsü eŋ le. Bër holekêma Êsü bër e halaŋ bële babepêr bangaf ban Urün laŋ iyi obibara mañe mónđóbün laŋ gang enedi gole êr sêbalkobe Urün le.

²⁷Gang sêmkên šan ikón er Ancoș šalaŋ, kênbiđar bër gingór an Krist bële. Gang barkênbe, kênbiđütélén pécêŋ bon riko Urün kongol êr gindiyél gindóbün laŋ boŋ. Dêrom fêđdekênbe gang riko Urün od haŋ sakalkênma mahole bër mênge Búsüwif bële le.

²⁸Balêkad la êng bër holekêma Êsü bër la bële.

Bon yéd kênedi boŋ 15

¹Gang wokên Pol êng Barnabas han ikón er Ancoș šalaŋ, kênsêm ce bër šalêk šan elóđ er Šüdê bële. Gang sêmkên, kênbilapal maharaŋ bër holekêma Êsü bële. Kênbere: — Añüd ênmênmeđ ngêr gang ñugêko Moyis gakayiti an Urün laŋ le. Êng mage gungum, mangêenpe oméy or Urün laŋ.

²Kak yéd kênbekaraŋ. Awa. Pol êng Barnabas gang hérkên kak le, kênbeŋop. Bën bade omêc od mataweyelaŋ ofeyên or Urün laŋ. Awa. Šasêrkên. Šasêrkên haŋ. Ebey macaldelaŋ. Gungum e bër holekêma Êsü bër e šan Ancoș bële bacas iyi ênbidaŋal

Pol eng Barnabas eng bër holekëma Êsüsü bërleñ han ikón er Êsërüsalem. Gëngër batëm la, ënbipëd bëdãñal bër Êsüsü bër e halañ bële eng büfüsën bër holekëma Êsüsü bër e halañ bële gon şasëkën oñ. Gëngër bakér, bën eñawe gëngër añüd bër mënge Bûşuwif bële ënbemëc ënpe wala bóyé. Gungum şasëkën.

³Awa. Kënbidañal Pol eng Barnabas eng bër holekëma Êsüsü bërleñ ënyë han ikón er Êsërüsalem. Gang eneyë, kënhótün elód er Fénisi ed eng elód er Samari ed. Kënbifëd bër holekëma Êsüsü bër e la bële gang hérkën holekën bër mënge Bûşuwif bële gindéy en Urün eñ. Gang hérkën gungum, pécéñ këbelëngal sobe.

⁴Awa. Gang sëmken han ikón er Êsërüsalem, bër gingór an Krist bër e han Êsërüsalem bële eng bëdãñal bër Êsüsü bërleñ bële eng büfüsën bër gingór an Krist bële kënbihaca. Pol eng Barnabas kënbifëd pécéñ gon fangankobe Urün ëndi oñ.

⁵Han bër holekëma Êsüsü la wo yékën Bûşuwif bër talañ bër e Bëfarisiyeñ. Bën kënhäl. Kënre: — Bër mage Bûşuwif bële gëngër bamahole Êsüsü, ëënbemëc ëënbede imbalingum ëndaya masariya man Urün man ñugëko Moyis mañ. Eng mage gungum, mangënpe oméy or Urün lañ.

⁶Bëdãñal bër Êsüsü bële eng büfüsën bële kënbär ëncas ganamët gungum.

⁷Gang şasëkën hañ, Simoñ Piyer kohal. Kobere: — Bübülémül, Gen ofeyën eñ Urün od amapeyën hal ale kongol ër holare lañ tuñ. Eënkuyütëdi alëka lañ şigé Urün od anitala meyé ëmbipëd bër mënge Bûşuwif bële gindéy genjekëla en Êsüsü eñ? Gëngër bakér bahole, ënpeye.

⁸Urün od alang gon e kaşabi ër hal kala. Alang ce dاناñ gëngër bër mënge Bûşuwif bële bamahole. Bën ce abeyën Genjëm en Urün eñ ngër gang yënkoba bé le, bé ce ëënilangale Urün od amañ gen bën eñ ngër gang mañko gen bé eñ le.

⁹Góyé dëkëkoba bé eng bër mënge Bûşuwif bële. Gëngër ëcënlü abitëbün hake biññüla ben bën beñ ngër gang sëbünkoba bé ce le, ëënlange kisañ bé pécéñ góyé dëkëkoba le.

¹⁰Mayedi Urün od ade iyi ëcënepeye bawo ëcënmaholeye Êsüsü? Madeyelañ ëënepeyeye bawo masariya man wum mañ eenedayaye le. Gëngër ëcënbidübën bër mënge Bûşuwif idaya er masariya man Urün mañ, mangomadógüldi Urün od bawo ëcëntëndëd gon macase wum Urün oñ? Omadógüle. Gëngër mëënekoredeyelañ bé eng bër alëka büróbé bële ëënidayaye masariya man Urün mungum, bën alo? Graki enedaya? Mangënkör.

¹¹Gon holeyekëëne ëënepeyeye oñ bawo Ar Gaf ale Êsüsü abañal le e. Bën ce ënpeye kongol ër oñal or ñalkobe lañ. Ofeyën óróbé eng ofeyën óróbün od góye e.

¹²Gang hérkën gungum, bër e la bële pécéñ kënmóm. Kënbihérné Barnabas eng Pol gang enbipëd gang fangankobe Urün od hañ rikën bon hişañak boñ yëngën ër bër mënge Bûşuwif bële.

¹³Gang hëñëlakën maşas, Şak kosakal maşas. Kobere: — Bübülémül, ëënnikérné.

- 14** Simoŋ abapütütürün iyi Urün of abitala bal bër talaŋ ëngé bal büróm. Gan sakal aŋ amakañlal gen bër mënge Bûsûwif eŋ. Ohañlal ówum gon e oŋ iyi abitala bër talaŋ ëngé bal büróm.
- 15** Gon reko Simoŋ oŋ, góyé wo šasëkën bûsükélün bër Urün bële. Urün of ade:
- 16** Imbalingum mi butuye. Meyekëne kunaŋ ër Dafid ër wucük le haŋ obët oyarar ce.
- 17** Gon emeyekënal oŋ bal bër jamani bër salame bële ënniñangaye ëngé bal bëram hara no migé Ar Gaf aróbin.
- 18** Kak reme no Ar Gaf. Danaŋ kabiriŋ alëka fëdëbebe bal bëram bële gungum. Kak rekën bûsükélün bër Urün bële gen omëg or bër mënge Bûsûwif han ilam er Urün eŋ.
- 19** Šak kosënd. Kobere: — Ako reme, konbisampéne bër holkëma Šésü bër mënge Bûsûwif bële iyi añüd ëndaya masariya man Urün maŋ le ce.
- 20** Kono ëenbiñugüne letër. Eënbipëde bakëyak ñas ñan šadaha ñaŋ bawo Urün of rekëba koniyake le. Bakëyak ce ñas ñan napulu ër mënmadënge madëng. Bakësó ce mayël man napulu. Danaŋ bakëdakëra ëng bër mënge büróbin.
- 21** Gungum pécéŋ mañüdelañ ëndi bawo gëngër badi, Bûsûwif bër holkëma Šésü bële obetowële han majomb. Bër mënge Bûsûwif bële balang iyi Bûsûwif bële mëndidilaŋ bungum bawo kabiriŋ alëka gikón kala dër ohe or kënšata Bûsûwif of ikaraŋ yédëkën Bûsûwif bële gon ñugëko Moyis oŋ han makunaŋ man kënbar ënkarañ gakayiti an Urün. Danaŋ mëfëd kënbi fëd bal bële gon šalëk bakayiti ban Urün ban ñugëko Moyis laŋ oŋ. Kabiriŋ alëka babicanjarađ iyi bakëri bungum le. Gungum e bër mënge Bûsûwif bër holkëma Šésü bële bakëri gungum akëbihišaŋa Bûsûwif bër holkëma Šésü bële.
- 22** Imbalingum bëdaŋal bër Šésü bële ëng bër gingór an Krist bële ëng büfüsën büróbin bële kënšas. Gon šasëkën oŋ iyi ënbitala land ër bën bër ënbibat Pol ëng Barnabas. Kënbisala Silas ëng Šüd. Šüd üwum Barsabas ce yéđ kënmayó. Bën jap bëlam yékën han gingór an Krist.
- 23** Bëdaŋal bër Šésü bële kënbiñugün bër holkëma Šésü bër han ikón er Ancoš bële letër. Ako ñugündëkënbe. Kënbere: «Bëmëncëma. Bé bëdaŋal bër Šésü ëng büfüsën bële ëng bër holkëma Šésü bële emëncëma. Bëmëncëma wün bër mënge Bûsûwif bër holkëma Šésü. Wün bër e han ikón er Ancoš, wün bër e han elód er Siri ëng wün bër e han elód er Silisi, wün pécéŋ ebecëma.
- 24** Bikér la wo en bër šalëk loŋo, yéđëk sòndón. Bamëndëđ iyi añüd ënmënmëc le, ëng mage gungum mangëenpe. Kono bé mabebedeyelaŋ ngër kak le. Kono kongol ër gon rekënmën laŋ, makašabi man wün maŋ amekëna. Awa. Mage bé rekëbe ënyëđ le. Bën tuŋ hašabik ënyëđ le. Danaŋ mañibidaŋalëdelaŋ.

- 25**Gungum fêrkêba êenlang toña le bawo bicas lojo hañ abapêdêr. Bibitala bër ênbibatêd bÿyëndamêl bÿróbê Pol êng Barnabas ênyêd ênmênped gon sasêbe hañ fêdêrkêba oñ.
- 26**Êcênlang bal bële abepêrêd ênbidam kongol êr gole êr enmadin Ar Gaf ale Sêsü Krist lañ.
- 27**Bër salabe ênbibat Pol êng Barnabas büwum gêngêr batêm, ênmênpedê góyé êng gon ebêmênñugün letêr êjo oñ.
- 28**Genjêm en Urün eñ êng bé emênped bon wok mañüde êendi boñ.
- 29**Gon wok mañüde êendiyal oñ akêbihişaña Bÿsüwif bële gêngêr bamênlu gang eenedi le e. Gungum e gon mañüde êendi oñ iyi konyâk ñas ñan şadâha. Konyâk ce ñas ñan napulu êr mênmadênge madêng. Konsó ce mayêl man napulu. Danañ kondakêra êng bër mênge bÿrón. Bungum pécêñ wok mañüdelañ êengedi. Gungum tuñ e. Magelañ ce góngélüm gon rebêmên êendi. Magelañ ce góngélüm gon rebêmên akêênri. Gêngêr êcëndaya gon ñugünbêmên oñ, balênga eenedi. Danañ bêmencêma hali bé bër holekêma Sêsü bër lojo.
- 30**Gang hêñêlakên muñug letêr le, bêdañal bër Sêsü bële kênbeyên bër salakên ênbibat Pol êng Barnabas bële. Awa. Pol êng Barnabas êng bër ebebat bële kênhal. Kênýe han ikón er Ancoş. Gang sêmkên, kênbiyó bër holekêma Sêsü bër e şan Ancoş şalañ bële ênbar êndi reñoñ. Gang barkên, kênbeyên letêr le. Kênharañ.
- 31**Gang harañkên, kêbelêngal bawo gon harañkên lêtêr lañ oñ abibambad jomb.
- 32**Şüd êng Silas bër batêkêbe Pol êng Barnabas bële bÿsükêlün bër Urün ce yêdêkên. Gungum e bakalêd. Kênbifêd gon ênbibamb jomb bër holekêma Sêsü bële.
- 33**Awa. Imbalingum Pol êng Barnabas kênlêka şalañ hañ. Gang lêkakên hañ, bër batêdêkêbe büwum kênbêt han bër dañaldêkêbe halañ. Gang enebêt, bër holekêma Sêsü bër e şan Ancoş halañ bële babede iyi êntêmdo jam.
- 34**Pol êng Barnabas bën kênbo la.
- 35**Bën êng bÿyembêk bÿyélüm ênbegekarañ bër holekêma Sêsü bër e han Ancoş bële gindêy en Ar Gaf ale Sêsü eñ.
- 36**Imbalingum gang lêkak hañ, Pol komare Barnabas. Komare: — Ebête han bikón ban fêdedeyekêjêbe gindêy en Ar Gaf aróbê Sêsü eñ pécêñ. Ibilukuluwe bÿbÿlémül bÿróbê bër ganamêt an Krist ilange êmba graki en ganamêt an Urün añ.
- 37**Awa. Barnabas komañ. Kêmafêr ênmañyé Şañ ar yêd kêneyó ce Mark ale.
- 38**Kono Pol wum kore bakêmañyé bawo bamañyéde lañ bÿyé kono gang sêmkên han elód er Pamfili, wum Mark abitêbütêd. Kobêt han ikón er wum. Mage bang wodêkên êng wum hañ hêñêlakên bën gole üróbün le. Bawo wum Şañ Mark abitêbütêd, gungum wok wum Pol mamapêrdelañ ênmabêt mênjyé le.

³⁹Awa. Pol eng Barnabas kënjopër iyi enmañéyé Mark, ó ó bakëmañéyé hañ kënfaâsër. Barnabas komamad Mark. Kënfëra hóngi er mëngé lañ. Kënyê san gandamb an kënyó Šipër.

⁴⁰Pol wum komasala Silas iyi omabat. Awa. Bubulum bër Pol ganamët an Krist bële kënbefër wum Pol eng Silas bangaf ban Ar Gaf ale Šésü lañ iyi oberene. Awa. Gang fërkënbe bangaf ban Ar Gaf lañ, Pol eng Silas kënhäl. Kënyê.

⁴¹Kënhótün elóð er Siri ed eng elóð er Silisi ed. Ënbegebambaya majomb bër bingór ban Krist bër e malóð mungum bële. Ënbede: Ënbo gang holekëenna Šésü.

Bon yéð kënedi boñ 16

¹⁻³Awa. Pol eng Silas kënsëm san ikón er Derb. Imbalingum kënhucé san ikón er Lisëtër. Awa. La wo yéko šalañ ar holekëma Šésü ar kënyó Timoté. Bër holekëma Šésü bër e san Lisëtër bële eng bër e san Ikonim bële pécéñ genjekëla gen wum Timoté tuñ yéð këncas. Lümbün Bûšuwif bër holedëkëma Šésü yékën, kono süm mage Ašuwif yéðëko. Bawo bër mënge Bûšuwif bële mënmëcëmëcëlañ, Timoté gungum wok mamamëcëdëlañ süm. Awa. Pol këmafër omadi Timoté ar mañe aróm. Gungum mëcëdëkoma fayër yékën le. Gungum e Bûšuwif bële enmañ enmakérné Timoté.

⁴Awa. Imbalingum Pol eng Silas eng Timoté kënyê. Bikón ban eneyê lañ enbegepëð bër mënge Bûšuwif bër holekëma Šésü bële gon šasëkën hañ fëðërkëbe bëdañal bër Šésü bële eng büfüšën bër san Šérusalem bële oñ. Ënbegede enmañ endi ngër gang ñugünkënbe letër lañ le.

⁵Kongol er gon hërkën letër lañ, bër gingór an Krist bële këbëbamba majomb mañ ganamët an holare üróbün añ. Danañ dër yó dër bër holekëma Šésü bële engebamba enóng enóng.

⁶Genjëm en Urün eñ kobifëð Pol eng bër mañe büróm bële iyi bakëbifëð bal bële gindéy'en Urün eñ san elóð er Asi. Bawo Genjëm en Urün eñ fóngadëkëbe ngër kak le, kënhótün elóð er Fëriši ed eng elóð er Galati ed.

⁷Gang sëmken dup san elóð er Misi, kënlókól ënyê san elóð er Bitini kono Genjëm en Šésü eñ mamañdëlañ Pol eng bër mañe büróm bële ënyê šalañ.

⁸Bawo mamañdëlañ, kënhótün gan Misi añ. Kënsëm san ikón er Tërowas.

⁹Gümüð üñ Pol komalu ašan ar san elóð er Maséduwan gonëkëð lañ. Ašan awum omagecëmba wum Pol mangal. Omagede: — Iyõgu san Maséduwan šaño íbabara.”

¹⁰Pol gang lukoma gonëkëð lañ, kobafëð no Lük eng Silas eng Timoté. Ar Gaf ale ebadañal iyi beyê bibipëð gindéy' genjekëla eñ bër šalañ bële. Kisañ këbere beyê san Maséduwan salañ. Kisañ këbeyê.

- 11**No Lük eng Pol eng Silas eng Timoté këbefëra hóngi er mëngé lañ şan ikón er Tërowas. Këbeyë şan gandamb an kënyó Samotëras kisañ hara mabeyeyelañ gan bekot bekot. Ipaşal eñ këbeyë şan ikón er Néyapoli.
- 12**Këbihucé şan gikón an kënyó Filip, şan elóđ er Maséduwan. Gikón lañ đíkën Bër Rom bële kingiriñ. Këbigé la make man dantañ.
- 13**Dér ohe or kënsata Büşüwif od këbişal no Lük eng Silas eng Timoté eng Pol ikón lañ. Këbeyë şan bühëb ëmba şugo la wo e la lar kënbar Büşüwif bële ënmacëmba Urün od la. Gang sëmbe, këbebesëk bësówar gang barkën oşëmba or Urün lañ. Këbeñëña. Këbibifëđ bësówar büwum gindéy genjekëla gen Şésü eñ.
- 14**Asówar ariyé awum Lidi yéđ kënmayó. Şan gikón an Tiyatir şaldëko. Binjüm bambara ban şerëk yéđ koyicé. Mëbëy yéđ komabëy Urün od. Lidi üwum ogekérné gon ebecas oñ. Ar Gaf ale Şésü kobañët kaşabi er Lidi le ofameyal gon owocas Pol gen Şésü oñ. Komahole Şésü.
- 15**Këbebeñëmb mëngé lañ wum eng bër iyanga bürom bële. Imbalingum kobayó. Kobare iyi beyë bebo şóndóm. Kobare: — Gëngër amënmëlal ëmmahole tigi Ar Gaf ale Şésü le, ëënyógu ëëngé şandam. Obagecësün ngër kak hañ këbimañ.
- 16**Awa. La wo yéko asówar ahól han ikón er Filip. Ar mëgëko ayüđ yéko. Ayüđ awum yéđ komabara asówar awum ocas gon egé bahal oñ. Gungum e gëngër bal bële abepër ënlang gon obigé bahal oñ, ënbeyobe bër dëmkëma asówar awum bële kenañ obipëđ gon obigé bahal oñ. Ngër kak yéđ kënecot bër dëmkëma asówar awum bële bingóti sobe. Awa. Giñal no Lük eng Silas eng Timoté eng Pol këbihal këbeyë lar kënbar ënmacëmba bën Büşüwif Urün la, awa këbifëđër eng asówar awum.
- 17**Obatakal maraya. Ogeñer. Obegede bal bële: — Bëşan bëjo bër emabëy Urün or hókëma jiñ kala en. Ënmënpëde gang e ëënpe oméy or Urün lañ le.
- 18**Kori ngër kak make make hañ Pol këmadógül. Kohóđañëta. Komare ayüđ ale: — Wuj, ayüđ, uyat or Şésü Krist lañ ememedede ical or aşówar ajo lañ. Kisañ ayüđ ale koşal or aşówar lañ.
- 19-20**Bër dëmkëma asówar bële gang lukën iyi ayüđ ale acal órom lañ iyi mangënmacotal ce bingóti asówar ale, kënbedëk Pol eng Silas. Kënbiñé şan bëlam bër Bër Rom ënbiñawe. Gang sëmkën, kënbere: — Bëjo Büşüwif en. Bëmekën bër ikón idóbé tuñ en
- 21**bawo edeyenba bidaya manamu man bën Büşüwif mañ. Mañüdelañ bé bidaya manamu mungum bawo bé manamu man Bër Rom mañ ebedaya. Kak rekënbe bër dëmkëma asówar bële bëlam bële.
- 22**Gimug an bal añ ce kënbihëłëđ Pol eng Silas. Gungum e bëlam bële kënbere bëfarañ bürobün bële iyi ënbedënüt bangaba bañ, kenañ ënbiyíc eng binguş beñ.

- 23** Gang yícěkënbe hañ, daro kënmare ašëla ar bër kaso ale iyi oberene Pol ëng Silas balënga bakëšal han kaso.
- 24** Gang rekënma ngër kak le ašëla ar bër kaso ale, kisañ kobimaď Pol ëng Silas. Kobedën han kaso šan kunañ han econg. Daro kohëpëred masapar mónđóbün mañ ëng mat.
- 25** Awa. Gingélés añ Pol ëng Silas ënmageyümün Urün od mulu man Dafid mañ ënmagecëmal Urün od ënmagebëyal. Bër kaso bërleñ kënbiher gang enmayümün Urün od.
- 26** Ñungut tuñ elód ed kërüg sobe. Këyüngélé kaso le pécëñ. Ñungum ñungum kisañ bangol ban kaso bañ pécëñ këbañëta. Danañ majoloko man hapalkënbe bër kaso mañ pécëñ këbefëta.
- 27** Awa. Ašëla ar kaso ale kolügüté. Kolu iyi bangol ban kaso bañ yaß e le. Korëg dama üróm le iyi odamayado bawo ayidëď iyi bër kaso bële pécëñ bagür bacal le. Alang gëngër bacaldo, bëlam bële ënmaďame le.
- 28** Kono Pol komalu. Koñer pas. Komare: — Kodamaya déy. Bé pécëñ loño wo ebe.
- 29** Ašëla ale kobere büróm bële ënjoyu gon obiwußal han kunañ. Komëg camcambëc šan kaso biliñ. Gang sëmko, kowucüné küdüť er Pol ëng Silas gang owodüg, gon yëñko tuñ.
- 30** Imbalingum kobelëc. Gang lëcëkobe, kobiñün. Kobere: — Bëšan, bóyé ñüdüť midi hañ mepe oméy or Urün lañ?
- 31** Kënmayaka. Kënmare: — Imahole Ar Gaf ale Šésü Krist. Ëng imahole tuñ, epeye. Ubaš órój od ce gëngër bamañ ënmahole tuñ, ënpeye.
- 32** Imbalingum Pol ëng Silas kënbiřëď gindëy en Ar Gaf ale Šésü eñ wum ëng bër e iyanga er wum bële pécëñ. Kënhole.
- 33** Ñungum fado gang müdüť ašëla ale kobimaď Pol ëng Silas. Kobiñé han iyanga idóm. Kobilëbün mëcëngën mañ bon yícěkënbe lañ. Gang lëbünkobe, imbalingum Pol ëng Silas kënbeñëmb mëngé lañ wum ëng bër iyanga er wum bële pécëñ.
- 34** Gang ñëmbëkënbe, ašëla ar kaso ale kobedën Pol ëng Silas šan iyanga er wum. Kobeyën gon ëntó. Ašan awum ëng bër iyanga er wum bële pécëñ këbelëngal sobe bawo bamahole Urün od le.
- 35** Gang wacak, bër gaf bër ikón bële kënbiđañal bëfarañ büróbün bële iyi ënmaď ašëla ar kaso ale obitëbüt Pol ëng Silas kaso lañ.
- 36** Ašëla ar kaso wum koyë. Komafëď Pol: — Bër gaf bële bađóñolu iyi ëmmëntëbüt ëënyë le. Mangënmënbamb masampén.
- 37** Kono Pol kobere bër đóñóludëkën büwum: — A! Bé bër e Bër Rom babadëk. Babayic yëngën er bal pécëñ. Fado mënbañaweyelañ wey ngër gang ñüdüť le ënlang

gëngër bemekën le. Imbalingum kënbadën şan kaso. Jóni obepër ënbadët han kaso hara hal malangaye. Muk. Ënyõgu bën kidıma ënbatëbüt.

³⁸Awa. Bër dõjóludëkën bële gang hérkën gon reko Pol oñ, kënbit. Kënbifódu gon yakakobe wum Pol bëlam oñ. Gang langëkën iyi Pol ëng Silas ce Bër Rom en ngër gang en bën le, kënyéñ sobe bawo mañüdedëlañ ënbiyíc Bër Rom bële. Balangëd balap bawo babitampén Bër Rom büwum le.

³⁹Kënyé şan Pol ëng Silas. Gang sëmken, kënbere iyi ënbitëbün hake gon mekënkën oñ. Kënbelëc şan kaso. Daro kënbëşëmba iyi ëncal ikón lañ

⁴⁰kono Pol ëng Silas gang şalkën tuñ şan kaso, kënyé şan iyanga er Lidi. Kënbar la ëng bër holekëma Şésü bële. Kënbibamb majomb. Imbaligum kënyé.

Bon yéd kënedi boñ 17

¹Awa. Pol ëng Silas kënhucé bikón şan Amfipoli ëng Apoloni. Gang hucëkën, kënsëm şan ikón er Tesalonik. Şalañ la wo yék kunañ ër kënbar Büşüwif ënkarañ gakayiti an Urün.

²Awa. Pol ëng atëm ikón kala, mayé yéd koyé han kunañ ër kënbar Büşüwif ënkarañ gakayiti an Urün ëncas ëng bën gen gon şalëk gakayiti an Urün lañ gen Ar Dõjóluko Urün eñ. Gungum e gang sëmken Pol ëng Silas han ikón er Tesalonik, Pol koyé han kunañ ër kënbar Büşüwif ënkarañ gakayiti an Urün dambata kala la hañ sëkëk malohocok matas. Maharañ yéd kobekarañ gakayiti an Urün añ.

³Obegepëd gang ñugëdëkën gakayiti an Urün lañ le iyi Ar Dõjóluko Urün ale otampeye ocëse okale ecës lañ ce. Obegepëd iyi Şésü e Ar Dõjóluko Urün awum.

⁴Büşüwif bër dantañ bër hérdëkëma wum Pol bële këbemëlal iyi Şésü e Ar Dõjóluko Urün ale. Kënhole. Këngé bëraya bër Şésü ëng wum Pol ëng Silas. Kono mage Büşüwif bële tuñ mëlalëdëdüyéké iyi wum Şésü e Ar Dõjóluko Urün ale. Han bër mënge Büşüwif bër yéd këmabëy' Urün bëyëmbëk ëng bësówar bër sëbédeké magaf bëyëmbëk ce abemëlalëd iyi Şésü e Ar Dõjóluko Urün ale. Bën ce kënhole. Këngé bëraya bër Şésü.

⁵Kono Bëlam bër Büşüwif bër mënmañe gon şasëko Pol bële abidógülalëd gen Pol eñ bawo bal bëyëmbëk baholed gon şasëko Pol gen Şésü eñ oñ. Büşüwif büwum kënbibar bëşan kingiriñ bër mabiyarare mujuku bër sëkëdëkën han gangod büwum. Ëngeyaşëra ikón lañ. Ëngecasëra iyi Pol mayararelañ le. Bër ikón bële gang hérkën gungum, këbidógül pécéñ gen Pol eñ. Kënyé han kunañ ër jatigi ër Pol ënmayó Şason. Kënmëg ëng fanga gang enbeñanga Pol ëng Silas. Gëngër babetëkëdo la, ënbëlëcëdo han bëlam bër ikón ënbiñawe şalañ

⁶kono mënbetëkëdëlañ Pol ëng Silas. Jatigi üróbün le Şason tuñ sëkëdëkën ëng bër holekëma Şésü bërleñ. Kënbëdëk büwum ëng fanga. Kënbijé han bëlam bër ikón ënbiñawe. Gang sëmken, këñner. Kënbere bëlam bële: — Bal bëjo şan yó eneyé, gere tuñ kënri. Jóni loño yõgukën.

- ⁷Ŝason e jatigi üróbün le. Mängedayalaŋ masariya man alam ar jamani maŋ bawo edeyen iyi la wo ewo alam ayélüm ar kënyó Ŝésü.
- ⁸Gang hérkën gungum, bëlam bële ëng bër ikón bële këbidógül sobe.
- ⁹Bëlam bële kënbere Ŝason ëng bër yédékën ëng wum bële ënyobe wey'bingóti fayër ënbitébüt le. Bingóti bingum egé findé le iyi Pol otëbe gunand on Tesalonik oŋ danaŋ mangobutu ce le. Kënyobe Ŝason ëng bër yékën ëng wum bële. Gang yobekën, kënbisébüt. Kënyé.
- ¹⁰Gang müdük tuŋ, bawo bubulum bër Pol ganamët an Krist bër e ŝan Tesalonik bële bayëŋ ëmba bal bële ënbidiye jiñ Pol ëng Silas le, kënbere ëncal la ënyé han ikón er Béré. Awa. Pol ëng Silas kënhäl. Kënyé ŝalaŋ. Gang sëmken ŝalaŋ, gang sèkèk dambata le, kënyé han kunaŋ ër kënbar Bùšuwif ënkarəŋ gakayiti an Urün ënbipëd gen Ŝésü eŋ.
- ¹¹Bùšuwif büwum mage góyé yédékën ëng bër ŝan Tesalonik bële bawo bën sobe fërdékëbe mëhéné gindéy'en Urün gen harəŋdékobe Pol eŋ. Dér yó dér maharaŋ yéd kënkarəŋ gakayiti an Urün aŋ ënlang gëngër gon owocas Pol oŋ góyé e ëng gon ŝalèk gakayiti an Urün oŋ.
- ¹²Ngër kak holedékënma bëyëmbëk Ŝésü. Bësówar bër mënge Bùšuwif bër sébédéké magaf bële ëng bëšan bër mënge Bùšuwif bëyëmbëk ce këmahole Ŝésü.
- ¹³Kono Bùšuwif bër e ŝan Tesalonik bër mënmaholeye Ŝésü bële gang hérkën iyi Pol ŝan ikón er Béré ewo iyi halaŋ obekaraŋ bal bële gindéy'en Urün eŋ, bën ce kënyé ŝalaŋ. Kënbilapal mafang bal bële iyi obidógül gen Pol eŋ.
- ¹⁴Gungum e bër holekëma Ŝésü bële kënmagürüď Pol han géy' kofe bër dógülédédüyéké gen wum bële. Kono Silas ëng Timoté noŋ ŝan ikón er Béré wo wodékën.
- ¹⁵Bër batédékëma Pol bële kënmaŋé haŋ ŝan gikón an kënyó Aten. Këmmasëb la. Daro kënbët ŝan ikón er Béré. Gang enebët, Pol kobidébél ŝan Silas ëng Timoté iyi ënyógu camcambëc ënmatèk ŝan Aten ŝalaŋ.
- ¹⁶Awa. Gang obecëla Pol Silas ëng Timoté ŝan ikón er Aten, koyašëra ikón laŋ. Kolu ikón igum mürün mónódóbün man kënbëy' ngër Urün maŋ. Këmagéyal sobe bawo mungum kënbëy'hara mage Urün or münéd'od.
- ¹⁷Gungum yéd koyé Pol han kunaŋ ër kënbar Bùšuwif ënkarəŋ gakayiti an Urün dambata kala. Mašas yéd kënecas la ëng Bùšuwif bële ëng ce bër mënge Bùšuwif bër yéd këmatébün Urün bële ganamët an Ŝésü aŋ. Dér yó dér ce danaŋ yéd kënecas ëng bal bër yó luwürkën ŝan gangod gen Ŝésü eŋ.
- ¹⁸Mašas yéd kënecas ce ëng makaramoko man kënyó Epikür ëng man kënyó Sëtoyik maŋ. Man kënyó Epikür gon holekën oŋ iyi mürün la wo en kono mabepërelaŋ gen bal eŋ. Man kënyó Sëtoyik maŋ gon ebekaraŋ bal bële oŋ jiñ kala Urün e. Èng bën

yéƒ kēnecasēr Pol. Bēr talaŋ ēngeñün hara bóyé owocas ašas afarame ajo? Bēr talaŋ ēngede gen mürün müngélüm man mēnbilange eŋ owocas. Gon reyalkēn ngēr kak oŋ bawo Pol gen Šésü ēng gen ohal or hal ecēs laŋ eŋ yéƒ kocas. Bēn ako yidédékēn iyi gen Šésü ēng gen ohal or hal ecēs laŋ eŋ ngēr mürün müki e.

¹⁹Awa. Kēnmaŋé Pol han bēñawe bēr kēbar han ekóm er kēnyó Aréyopaš laŋ. Gang ŋékēnma halaŋ, kēnmare: — Ibaŋpēd wa bilang gindéy gingaša en ejēbekaraŋ bal eŋ geŋ.

²⁰Bawo gon ebekér ejecas oŋ goŋ hišaŋakēba bé sobe e. Mabiñakelaŋ mēhēr gindéy en ngēr ako ēng mage daro. Gungum fērkēba bilang gon e oŋ.

²¹Awa. Bēr Aten bēle pécéŋ ēng bēdiyar bēr dik šalaŋ bēle pécéŋ bindéy bingaša beŋ tuŋ yéƒ kēbepēr mēhēr. Gungum tuŋ rayadēkēn.

²²Awa. Pol kohal land ēr bēñawe bēr bardēk han ekóm er Aréyopaš halaŋ. Kobere: — Wün bēr Aten loŋ, ako reme, jiñ sēdame órón laŋ. Mürün sobe kēēnbēy.

²³Gang yašerame gikón gindón laŋ loŋ, milu ban kēēnbibēy mürün laŋ mage šigé e. Sobe e. Fado ñüngélüm metēk gang béykēn kunaŋ lar kēēnmaŋéy urün or mēēnmalange. Ako ñugēkēn la. Kēnre: Loŋo kēbimaŋéy urün or mabimalange od. Ngēr kak ñugēkēn. Gen Urün ówum eŋ yōgume ēmmēnpēd.

²⁴Urün ówum lécēk jamani le pécéŋ ēng bon e jamani laŋ boŋ pécéŋ. Ówum e Ar Gaf ar han urün ale ēng Ar Gaf ar šan elód šaŋo ale. Wum mage makunaŋ man béykēn bal laŋ kodí ngēr mürün mónón maŋ le.

²⁵Danaŋ magelaŋ gon fērkēma ēnmayēn bal bēle bawo wum magelaŋ gon fērkēma. Bal bēle pécéŋ wum kēbiwurnén. Wum kēbeyēn bon fērkēbe bēn boŋ pécéŋ.

²⁶Wum lécēkēma hal ar sakal ale. Adid haŋ adēm awum alaš, baŋé bañamb ban bal baŋ pécéŋ. Kori haŋ kēnyicüréyé kēndí jamani laŋ. Fayēr lécēkobe le, acasēd lar odi gañamb kala ēng watur enedí la le.

²⁷Gon lécēkobe bal bēle Urün oŋ pur bal bēle ēngere ēmba šugo ēnmalange wum. Ihinoŋ wum dup üróbün ewo.

²⁸Fado bal bürón bēle kak rekēn. Ngēr gang ñugēkēn bēñug bürón bēr talaŋ le, bañugēd: «Barker Urün laŋ eenekore muwuréye. Danaŋ barke üróm laŋ eene.» Danaŋ bañug iyi bēñeso bēn Urün eene. Kak ñugēkēn.

²⁹Mayedi bēñeso bēŋ süm wo kēnmat? Bawo bé bēñeso bēn Urün eene, Urün od matekēēne. Gungum e mage Urün or sapēkēn batang wala bingóti ewo. Kono bal bēle mamaŋ kēnmaŋ batang baŋ wala bingóti baŋ, ēntap daro ēnde iyi Urün e. Wala ēnmaŋ mahañ ēnpēs. Daro ēnde goŋo Urün e. Kono bawo Urün od lécēkēba bé bal, mañudelaŋ ēēniyidéye iyi Urün od ako ewo ngēr gon sapēkēn masap wala ngēr gon fēsēkēn mafēs.

³⁰Watur mënmalangède bal bële Urün od, ngër kak yéd kënbiibëý mürün mungum. Urün od maḃiméýdelaḃ kisaḃ ḃawo ñungum mënmalangédelaḃ Urün od kidima gang ewo le. Kono jóni ipédobe bal bële pécéḃ ḃan yó ḃaa en iyi ënlëmbët makaḃabi maḃ gen gon holekën eḃ iyi ëntëḃ mahole gungum.

³¹Akót dér obeñawe bal bële pécéḃ ngër gang ñüdük le. Aḃan ariyé sëbalko obiñawe. Adi findér ënlangal iyi bal bële pécéḃ obiñawe le. Findé üwum gon e oḃ amakënüt ar ḃësëdëk awum ënmayó Šësü.

³²Gang hérkën Pol gang owocas gen ohal or hal ecës laḃ eḃ, bëjo mënmaholeyelaḃ. Kënmalapal madëḃ kono bër talaḃ noḃ kënmare: — Gan imbal ce obapëre bimikérné.

³³Imbalingum Pol kohal kohówa lar en la.

³⁴Bër holedëk gen Šësü bële kënmaraya. Bër holedëk büwum ariyé aróbün ale Deni yéd kënmayó. Añawe ar bër këbar han ekóm er kënyó Aréyopaḃ yédëko. La wo yéko ce asówar ënmayó Damari. Wum ce aholed. La wo yékën ce bër holekëma Šësü büyéllum.

Bon yéd kënedi ḃoḃ 18

¹⁻²La wo yéko aḃan ënmayó Akila. Aḃüwif yéko. Han elód er Poḃ rëmkënma. Wum ëng asówar aróm ale Përisil han ikón er Rom han elód er Itali didëkën kono alam ar jamani pécéḃ ale Këlod aded iyi BÛḃüwif bële pécéḃ añüd ëncal han ikón er Rom. Gungum halkën Akila ëng asówar aróm ale Përisil yékën han ikón er Korent. Malëkayelaḃ Pol kosëm. Kobesëk la.

³Pol ëng bën jap masëf yéd kënetëf makunaḃ man binjüm maḃ ënyicé. Gungum e gang sëmko la, kënbo Pol ëng bën.

⁴Dambata kala ohe or kënḃata BÛḃüwif mayë yéd koyë Pol han kunaḃ ër kënbar BÛḃüwif ënkaranaḃ gakayiti an Urün. Maḃas yéd këncas Pol ëng BÛḃüwif büwum ëng bër mënge BÛḃüwif bële ëmba ḃugo ënmaholeye Šësü.

⁵Awa. Imbalingum Silas ëng Timoté kënḃal han elód er Maséduwan. Kënḃëm han ikón er Korent. Gang sëmkën ḃalaḃ, Pol kosëḃ etëf er makunaḃ man binjüm ed. Koraya ikaraḃ er BÛḃüwif gindéý en Urün ed. Ipütütürün yédëkobe iyi Šësü e Ar Dóḃóluko Urün ale

⁶kono imbalingum BÛḃüwif bër talaḃ kënmalapal maḃop wum Pol. Danaḃ kënmalapal mahafal. Awa. Gungum e Pol kobufër gangaḃa gindóm aḃ. Gon ḃufërdëko gangaḃa gindóm gungum iyi findé ridëko iyi mangobiḃamb ce maharaḃ bën le. Kobere: — Gëngër mëenpeyelaḃ oméý or Urün laḃ, mage no rik. Wün rik. Jóni mangëmmëḃamb maharaḃ. Han bër mënge BÛḃüwif emeyë ëmbipëd gindéý genjekëla eḃ.

- ⁷Awa. Pol koşal. Kohówa lar kënbar Bûşuwif ênkaraj gakayiti an Urün. Koyé han kunañ er ar kënyó Titüs Şüsëtüs. Titüs üwum ar këmaşébün Urün yédêko. Kunañ üróm le dup er kunañ er kënbar Bûşuwif ênkaraj gakayiti an Urün yédük.
- ⁸Bal bër Korent bële bal kingiriñ holedêkëma Şésü bër hérnédêkëma Pol bële. Ariyé aróbün Kërisëpüs yéd këmayó. Ar gaf ar Bûşuwif bër kënbar han Korent yédêko. Wum ëng ubaş óróm od pécéñ gang hérkën iyi Şésü Ar Dónóluko Urün ale ewo, këmahole Ar Gaf ale Şésü. Bër holekëma Şésü bële pécéñ babeñëmbéd.
- ⁹⁻¹⁰Awa. Giñal gümüf ün gang woko han Korent, Pol komalu Ar Gaf ale Şésü gonëkéd lañ. Ar Gaf ale komare: — Pol, koyéñ gëngër idiyenme guñünjula kongol er gon ejëbibamb mëféd gindam lañ. Danañ ibibamb mëféd bal bële loño gindéy genjekëla gindam eñ bawo la wo en kingiriñ bër salame ënnehole.
- ¹¹Pol gang hérko gungum, kobo mëpécém epóng mójóng matas şan Korent halañ. Danañ ikaraj yédêkobe bal bële gindéy genjekëla gen Şésü eñ la.
- ¹²Ikón er Korent ed şan elód er Asi yék. Alam ar elód igum ale Galiyoñ yéd këmayó. Awa. Bûşuwif bële kënbar. Kënmaamad Pol. Kënmañé han Galiyoñ omañawe.
- ¹³Gang sëmken Bûşuwif büwum, këmade Galiyoñ: — Aşan ajo ipëdöbe bal bële gang ñüdük ënmabey Urün od kono mage ngër gang şalëk masariya mónóbé lañ le obepéd.
- ¹⁴Kono fayër yakakobe Pol le, Galiyoñ kobiyaka Bûşuwif bële. Kobere: — Wün Bûşuwif, gëngër ëcënmañoyudo ajo hara gang mekenko emekën iparame wala ëng adido gon tana, awa la ëmmënkérnédoye balënga ëmmañawedo.
- ¹⁵Kono mage kak e. Gen uharaj ëng majat man bal ëng masariya mónón eñ tuñ eeneñopër. Amënpër ëmmëññéwén ëënläng ar müdék toña ale kono mangëmmëññéwén no muk. Eëññawer wün wün.
- ¹⁶Awa. Kobira la lar këññawe la.
- ¹⁷La wo yéko la asan ar kënyó Sosëten. Sosëten üwum ar gaf ar Bûşuwif bër e han Korent yéko. Bër mënge Bûşuwif bële gang lukën Galiyoñ abida Bûşuwif bële, këmaamad Sosëten üwum. Kënmayíc yëngën Galiyoñ kono Galiyoñ wum mabekócëtërdelañ.
- ¹⁸Imbalingum Pol kënlëka ëng bër holekëma Şésü bële han ikón er Korent halañ. Gang lëkako halañ, kohal. Kobisëb. Koyé han ikón er Señşéré. La koşek gumbal oñ. Oşek or gumbal od findé e adi gon redëkoma Urün od odiye oñ. Awa. Pol ëng Përisil ëng Akila këñfëra hóngi er mëngé lañ ënyé han elód er Siri. Kënyé.
- ¹⁹⁻²¹Kënsëm şan ikón er Éfes. Pol mayé yéd koyé han kunañ er kënbar Bûşuwif ênkaraj gakayiti an Urün. Danañ maşas yéd kënecas ëng Bûşuwif bële ganamët an Şésü añ ëmba ëmahole. Bër talañ bamaded iyi obamb malëka la kono Pol mamañdelañ. Kobere: — Eñg amañ Urün od, mibutuwe órón lañ loñ. Awa. Pol kohal

han ikón er Éfes la. Kofëra hóngi ër mëngé lañ. Koyë. Gang yéko, kobisëb la Përisil ëng Akila.

²²Awa. Kosëm şan ikón er Sésaré. Gang sëmko, kohucé şan ikón er Şérüsalem obicümégu bër gingór an Krist bële. Imbalingum kohucé şan gikon an Ancoş.

²³Gang lëkako la hañ şan gikón an Ancoş, kohal. Koyë ce. Kohótün elód er Galati ed ëng er Fërişi ed. Obegebamb majomb bër holkëma Şésü bële iyi obegede ënmaabamb mahole Şésü enóng enóng.

²⁴⁻²⁵La wo yéko Aşüwif ënmayó Apolo. Han ikón er Alekësandëri rëmkënma. Akor maşas balënga. Danañ alang balënga gon e gakayiti an Urün lañ oñ. Alangëd gangam an Ar Gaf añ. Añalëd ce maşas gen Ar Gaf eñ. Gon langëko gen Şésü eñ, abikarañëd bërleñ balënga kono gon langëko tuñ, Şañ añëmb ale mañëmb yéd kobeñëmb bër lëmbëtëk makaşabi mónóbüün bële. Apolo üwum koyë han ikón er Éfes.

²⁶Kobisakal maharañ Büşüwif bële han kunañ ër kënbar Büşüwif ënkarañ gakayiti an Urün hara mayëñelañ. Përisil ëng Akila la wo yékën la. Gang hërkënma, kënmare ënyë han iyanga idóbün. Kënmaabamb müfütütürün gang e gangam an Urün añ le. Kofame.

²⁷Awa. Apolo këmafër oyë han elód er Asi. Gang hërkën iyi Apolo amapër oyë han Asi, bër holkëma Şésü bër e şan Éfes bële kënmaabamb jomb. Ënmagede oyë obipëd şalañ gindéy genjekëla gen Şésü eñ. Danañ kënbiñugün letër bër holkëma Şésü bër e han elód er Asi bële. Kënbere gëngër Apolo atëm salañ, ënmaakaca. Awa. Apolo koyë. Gang sëmko, Urün od amabara wum Apolo obegebamb majomb bër holkëma Şésü bële.

²⁸Apolo maşasër yéd këncasër ëng Büşüwif bële yëngën bal gen Şésü eñ. Ako yéd kobepëd gon şalëk gakayiti an Urün lañ gon emagé Ar Dónóluko Urün ale oñ. Abede gon reko Urün emagé Ar Dónóluko Urün oñ, amagéd wum Şésü. Ngër kak enelangal Büşüwif bële iyi Şésü e Ar Dónóluko Urün ale le.

Bon yéd kënedi boñ 19

¹Awa. Watur yéko Apolo şan ikón er Korent le, Pol wum kohótün elód er Galati ed ëng er Fërişi ed. Koyë şan ikón er Éfes. Gang sëmko, kobesëk şalañ bër holkëma Şésü bër dantañ.

²Kobiñün: — Gang holkëënma Şésü, ayögudi Genjëm en Urün eñ órón lañ? Kënmayaka: — Fado mëhér wok mabikérelañ iyi la wo e Genjëm en Urün eñ.

³Pol kobiñün. Kobere: — Bóyé langëkëën ganamët an oñëmb añ? Kënmayaka: — Gon langëbe tuñ iyi Şañ añëmb ale abade iyi obañëmb.

⁴Pol kobere: — Şañ yéd këbeñëmb Büşüwif bële gëngër balëmbët makaşabi mañ badarte iyi bëmekën en le. Mare yéd kobede iyi ënmahole ar eyögu imbalingum ale, gungum e Şésü.

- ⁵Gang hérkën gungum, kënhole **Ŝésü** e Ar **Dónóluko** Urün ale. Gang holekën, Pol kobeñëmb uyat or Ar **Gaf** ale **Ŝésü** lañ.
- ⁶Kobidambal mañüt mañ. Gang dambalkobe mañüt mañ, Genjëm en Urün eñ keyógu. Këdi óróbün lañ. Kënsakal maşas mande man mënlange. Ënbegepëd bal bële ce gon fëdkobe Urün oñ.
- ⁷Bëşan epóng ariyé wala bühi yékën bër holek.
- ⁸Awa. Imbalingum Pol kobo han ikón er **Éfes** mépécém matas. Maye yéd koye han kunañ er kënbar **Büşüwif** ënkarañ gakayiti an Urün. Maşas yéd këneceş eng bën pur obemëlal gen ilam er Urün eñ. Danañ magedeyëñlañ obipëd.
- ⁹Kono bër talañ mëhëmün yéd kënekëmün banëf bañ ënbar ënhole gangam an Ar **Gaf** ale **Ŝésü** añ gan obekarañ Pol añ. Gangam gungum gon e oñ iyi **Ŝésü** e ar ebepeyën bal oméy or Urün ale. Bawo mënholeyelañ, batakal maşas iyi gangam gungum mage gan Urün e. Gungum wok wum Pol maşibambëdelañ maharañ la. Kohówa. Kobimađ bër holekëma **Ŝésü** bële. Kobijéyé şan kunañ ëfarame lar yéko **Tirani** karamoko la. La yéd kobekarañ bër holekëma **Ŝésü** bële dër yó dër gen Urün eñ
- ¹⁰hañ sëkék müli müki. Kongol er uharañ ówum lañ holedëkënma bal kingiriñ **Ŝésü**. Bal büwum gang eneyaşëra han elód er **Asi**, ënbegepëd bërleñ gen **Ŝésü** eñ. Gungum e bër yék şan elód er **Asi** bële pécéñ **Büşüwif** yó eng bër mënge **Büşüwif** yó pécéñ kënhër gen Ar **Gaf** ale **Ŝésü** eñ.
- ¹¹Watur yédëko Pol han ikón er **Éfes** le, Urün od maşara yéd komaşara Pol obekor mafakën bal bële. Ngër gang yéd kodi le akişarşa sobe.
- ¹²Gungum e gëngër hal ale atëber, mayën yéd kobeyën Pol bal bële binjüm ban komëtal buluwas igas lañ bañ eng ban dënaşo gole lañ bañ. Gëngër bañé han asëberëk, gëngër abaka, opake kisañ. Wala búngélüm gëngër bañé han ar mëgëko ayüd ale, gëngër amaşaka, kisañ büyüf bële maşal yéd këneceş óróbün lañ. Ngër kak yéd komaşara Urün od Pol obipakën bal bële obida ce büyüf bële.
- ¹³Awa. La wo yékën **Büşüwif** bër yéd keneyaşëra ënbegelëc büyüf bële or bal lañ. Awa. **Büşüwif** büwum bër talañ këbefër ënbelëc büyüf bële or bal lañ kongol er uyat or Ar **Gaf** ale **Ŝésü** lañ. Gungum e gëngër bayó uyat óróm od, ëncele büyüf bële or bal lañ. Ako yéd kënbëde büyüf bële: — Uyat or **Ŝésü** er owocas Pol lañ ëncal or ajo lañ.
- ¹⁴La wo yéko ar gaf ar bësümëd bër macaşaha ale ënmayó Séfa. **Bühéyém** büjóng bühi müdëdëko. Bën yéd këbelëc büyüf bële or bal lañ uyat or **Ŝésü** lañ.
- ¹⁵Giñal gang enmacëşün ayüf ale ngër kak, ar mëgëko ayüf ale kobiyaka. Kobere: — **Ŝésü** ëmmalang. Pol ce ëmmalang kono wün mammënlängelañ. Bawo mammënlängelañ, mangëmmënmëñün.

- 16** Gang rekobe ngër kak le, ar mägëko ayüdü ale kobimägül ibüt. Kobemël. Kobedënüt binjüm baṅ. Kobiyíic haṅ kobigañe sobe. Awa. Kënşal iyanga er wum laṅ lëblëb.
- 17** Bër Éfes bële Büşüwif yó bër mënge Büşüwif yó pécéṅ gang hérkën gon yékëbe oṅ, kënyëṅ sobe. Danaṅ uyat or Şésü od adëñëd.
- 18** Bër holekëma Şésü bëyëmbëk mararté yëd kënedarté yëngën ër bër holekëma Şésü bërleṅ iyi bamekën le.
- 19** Emekën igum gon e oṅ iyi odurëjo od yëd kënedi. Awa. Baṅóyuđ bakayiti bindóbün ban odurëjo baṅ ënṅan yëngën ër bal pécéṅ. Këñfëtën ñukudó ñaṅ. Këñṅan. Awa. Bapëlëd şug hawërerdek gon yicalkën bakayiti bingum pécéṅ oṅ le. Atëkëd bingóti muwuli muwuli.
- 20** Bal bële gang lukën gon riko Urün ëng fanga üróm oṅ, abelëngalëd. Kongol ër bon hişanak bon riko Urün laṅ ëng kongol ër gon lëmbëtakën bër holekëma Şésü haṅ sëbkën odurëjo or yëd kënedi laṅ, ibamba yékën enóng enóng bër hérük holek gindëý genjekëla gen Şésü bële.
- 21** Gang hecak gungum pécéṅ, Genjëm en Urün eṅ amabarad Pol olang lar ñüdük oyë la. Gungum iyi añüd oyë okótün elód er Maséduwan ed ëng elód er Asi ed gang owoyë han ikón er Şérüsalem. Kobere bër holekëma Şésü bële: — Han ikón er Şérüsalem emeyë. Gëngër meyë halaṅ, imbalingum añüd ce meyë han ikón er Rom.
- 22** Awa. Pol kobere bër bühi bër emabat bële gungum e Timoté ëng Erasët iyi ëndöng han elód er Maséduwan obetëk şalaṅ. Wum Pol noṅ alëkad han ikón er Éfes han elód er Asi.
- 23** Awa. Ñungum këgé uşas ofarame kongol ër bër kënyó bër edaya Gangam an Ar Gaf ale Şésü aṅ ënpeyal omëý or Urün bële.
- 24** Ako yékëbe. Bër Éfes bële mëbëý yëd këmabëý urün or kënyó Arëtémis od. Urün ówum asówar yék. Awa. Bësap bër Éfes bële yëd kënetap bingóti baṅ ënyëfëd makunaṅ man urün ówum maṅ. Gëngër batap, mëyicé yëd këneyicé makunaṅ mungum. Awa. Asap ariyé awum Démëtëris yëd kënmayó.
- 25** Awa. Démëtëris üwum kobibar bër këmagólën büwum ëng bër kësap büyélüm bële. Gang barkobe, kobere: — Bëşan, wün pécéṅ ëcënläng gindiyél gindóbé laṅ këneşotale napulu ëfame le
- 26** kono ëcënkër bon owodi aşan ajo boṅ. Danaṅ ëcënlü. Edeyewo iyi mürün man enetap bal maṅ mage mürün kidıma e. Adi haṅ bëyëmbëk bahole gon owocas wum oṅ. Balëmbët makaşabi maṅ. Babitëb mëbëý mürün mónóbé mungum. Mage Éfes loṅ tuṅ fëdkobe ngër kak le. Fayida elód er Asi laṅ pécéṅ yaşërako fëdkobe ngër kak le.
- 27** Èng abamba kidıma, omekënaye gindiyél gindóbé aṅ. Omekënaye ce uyat or kunaṅ ër urün ofarame or kënyó Arëtémis od hara bal bële ëngedeye iyi kunaṅ ër urün óróbé

ówum kunaŋ tuŋ e. Mage kunaŋ ər urün kidima e. Mangënbamb mare Arëtémis urün ofarame ewo. Ihinoŋ bal bër dík elód er Asi laŋ loŋ bële ëng bër jamani bële pécéŋ íbëŷ yédékëma Arëtémis.

28Bër hérnédékëma Démétërus bële pécéŋ gang hérkën gon reko oŋ, këbidógül sobe gen Pol eŋ. Ëngeŋer ëngede: — Arëtémis ər bé bër Éfes sobe fangako. Arëtémis ər bé bër Éfes sobe fangako. Ngër kak ëngeŋer.

29Bal bër ikón bële gang hérkën, kënlapal mósólürégu haša haša. Bën ce ëngeŋer bawo abidógül le. Kënbilucu bër mañe bër Pol bële Gayüs ëng Arisëtark šalaŋ. Búwum búhi han elód er Maséduwan sóludukën. Kënbijé han gangod.

30Awa. Pol kidíma këmafër oyé šan barkën bal halaŋ obicësün kono bër holekëma Šésü bële mënmaŋdelaŋ oyé le.

31Fado bër yédük bëlam bër elód igum bër talaŋ bër yék bëyëndam bër Pol bële këndaŋal han wum Pol kënmašëmbe iyi akoyé šan barkën bal šalaŋ le. Awa. Kobo. Mayeyelaŋ.

32Awa. Bër ikón bër bardék búwum maŋer yékën kono mage gen jiñ üriyé tuŋ yékën maŋer bën pécéŋ. Fayida pécéŋ mënlangédelaŋ gon barkën laŋ.

33La wo yéko la Ašüwif ariyé ar kënyó Alekësandër. Búšüwif búwum bamaded oyé obicësün bër la bële. Gimug an talaŋ ce bamaded ocas. Awa. Alekësandër koyél eñüt ed iyi ënmóm ënmakérné gon owocas oŋ. Kobere iyi mage bé Búšüwif mekënek.

34Kono gang langëkën Ašüwif e, pécéŋ kënsakal maŋer: — Arëtémis ər bé bër Éfes ar fangak e. Arëtémis ər bé bër Éfes ar fangak e. Ëngeŋer kak mëlër müki.

35Imbalingum alam ariyé ar Éfes kori haŋ bal bële kënmóm. Kënmaŋ ënmakérné. Awa. Ga mómkën, alam awum kobere: — Bër Éfes, konmekën déŷ. Magelaŋ ar malange iyi kunaŋ ər Arëtémis le loŋo e. Ekor er hotëk han tëŋ han urün yóguk lapak, loŋo wo e. Bé kësëla kunaŋ ər Urün le. Wum këënisébüne. Loo wok loŋo ar malange gungum?

36Bawo magelaŋ ar horëk mabëla gungum, añüd ëënmóm. Konri gere.

37Ëcënbiŋóyu bal bëjo loŋo ihinoŋ mëndekayelaŋ jiñ han kunaŋ ər urün óróbé. Mënmacérelaŋ urün óróbé od.

38Gungum e gëngër Démétëris ëng bër egole ëng wum bële mabelëngalelaŋ gen hal, awa ënyé han bëlam ënbiñéwén. Ëng atëk dër eneñawe, ënyé. Ëncas la gon mekëngo Pol oŋ.

39Ëng la wo e ce gon fërkëmën ëëncas, ëëncëla haŋ bëmënyó reñoŋ ëënbar ngër gang nüdük le.

40Ëcënmekën daro. Gere rikëën. Reñoŋ ər daro le mabañüdeläŋ ëëñibare, ëënegeŋere ngër kak le. Bëlam bër Bër Rom bële gëngër babañün gon riyekëene daro oŋ, bóyé

eenbeyakaye bawo mañüdelañ ëëniñere ngër kak le. Ëñbadeye iyi ëcënemekëne. Awa. Ëñbëtëra jóni han mayanga.

⁴¹Gang hëñëlako maşas gungum, kobere ënpaşër ënbëtëra han mayanga. Kënfaşër. Kënbëtëra.

Bon yéđ kënedi boñ 20

¹Awa. Eñer eđ gang hecak han Éfes, imbalingum Pol kobibar bër holekëma Şésü bële. Kobibamb majomb ganamët an Şésü añ. Daro kobifédë iyi maye ewo. Daro koye şan elód er Maséduwan.

²Kohótün elód igum. Gang owokótün elód igum, obegebambaya majomb bër holekëma Şésü bële. Koye imbalingum şan elód er Gëres.

³Gang sëmko han Gëres, kobo la mépécém matas. Këmafër imbalingum oyë hóngi ër mëngé lañ şan elód er Siri kono gan oyë lañ tuñ, kolang iyi Büşüwif bële bakap ënmađam le. Awa. Gang langëko ngër kak le, kolëmbët kaşabi le kore iyi mageyëlañ han Siri hóngi ër mëngé lañ. Masapar owoyë. Awa. Koyë. Kosëm han elód er Maséduwan.

⁴Pol noñ mage mól yëko. La wo yékën bër batëdëkëma. Ariyé şan ikón er Béré şaldëko. Awum Sopater ñañëso ñan Piri yéđ këmayó. Bùhi şan ikón er Tesalonik şóludükën. Bùwum Arisëtark ëng Sekondi yéđ kënbeyó. Ariyé şan ikón er Derb şóluduko. Awum Gayüs yéđ këmayó. Bùhi şan elód er Asi şaldëkën. Bën Tişik ëng Tërofim yéđ kënbeyó. Ariyé Timoté yéđ këmayó. Bùwum pécéñ batëdëkëma wum Pol.

⁵Awa. Pol kobere iyi ënyë ëndóng obetëke han ikón er Tërowas. Kënyë.

⁶Awa. Gang hucék ofëla or ëmburó ër cémüt gon këwugün od, no ëng Pol ce këbefëra hóngi ër mëngé lañ şan ikón er Filip. Këbeyë. Fayër sëkkëk make mójó, këbesëm şan ikón er Tërowas. Këbebesëk şalañ bër redëko Pol ëndóng ënyë şalañ bële. Këbebo la gon sëkkëk make mójóng müki.

⁷Awa. Dambata le or şambalkañ od këbişar betó osó or Puk od. Awa. Pol kohal. Kobaharañ. Bawo ipaşal eñ fërdëkëma maye muhucé, kobaharañ hañ gingélés añ.

⁸⁻⁹Lar bardëbe la, han makunañ man sëndërkën şan tēj yédëbe. Kunañ ër sëndërkën ësasën lañ yédëbe. Malampó man móg mañ sobe yédük lar bardëbe la. Kongol ër gokoc on malampó mungum lañ, kunañ le ayiked. Labar la wo yëko ce la ënmayó Ütiküs. Fënetër lañ ñëñadëko. Awa. Pol gang obamb maharañ, omagekómün Ètiş. Omagekómün hañ kodák gokëd. Këmalëfët han pac. Kodat. Bër yék la bële këriş. Kënmayak kono acësëd.

¹⁰Pol ce koriş şan ewo. Gang sëmëlkoma, komadakal. Daro komahënüt ecës lañ. Kobere: — Konşap déy. Macëselañ. Aşët muwuré.

- 11**Awa. Bën pécéŋ kēnbēt mēdēn lar barkēn la. Gang bētēkēn dēnkēn, Pol komaf ěmburó le. Kogubür. Kēnyák. Imbalingum kobiharaŋ ce haŋ ěng owaca of. Imbalingum kohal. Kobifédé. Koyé.
- 12**Gang yéko Pol, bër yék han reñoŋ halaŋ bële kēnmabat labar le han iyanga idóm. Awa. Kēbelēngal sobe. Makašabi maŋ kēđak bawo abēt muwuré.
- 13**Awa. Kēbefēra hóngi ěr mēngé laŋ. Kēbeyé han ikón er Asos. Pol noŋ masapar yēđeko. Abaded iyi bimatēke šalaŋ bawo wum masapar owoyé.
- 14**Gang sēmbe han ikón er Asos, kēbimasék Pol atēm. Kēbimamad. Kēbimaŋyéyé hóngi ěr mēngé laŋ pur beyé han ikón er Šérüsalem. Gang fērako Pol hóngi ěr mēngé laŋ, kēbihucé han ikón er Mitilén. Kēbesēm.
- 15**Ipašal eŋ kēbihucé ce. Kēbesēm ce han gandamb an kēnyó Šiyó. Ipašal eŋ kēbihucé. Ilémbék ed kēbesēm han gandamb an kēnyó Samos. Ipašal eŋ kēbihucé. Ibušumól ed kēbesēm han ikón er Milé.
- 16**Ako hašabidēko Pol iyi mageyelaŋ han ikón er Éfes ěncēmar ěng bër holekēma Šésü bële. Mamapērdelaŋ olēka han elód er Asi šalaŋ. Ikón er Éfes noŋ han elód er Asi e. Aheñed ěmba otēme han Šérüsalem fayēr otēk ofēla or kēnyó Pentēkot of le.
- 17**Bawo mamapērdelaŋ olēka han elód er Asi šalaŋ, gang sēmko šan ikón er Milé, Pol kodaŋal ěnbeyel büfüšēn bër gingór an Krist bër e šan Éfes bële.
- 18**Awa. Gang yógukēn büfüšēn büwum šan ewo, kobere: — Wün kidíma ěcēnlu gon yēđ medi oŋ watur yēđēme šóndón kabiriŋ dēr sēmme elód er Asi laŋ haŋ dēr hucéme.
- 19**Mógólén yēđ mamagólén Ar Gaf aróbé ale Šésü hara mamyakelaŋ gaf ěram le iyi adaŋal ar Šésü eme. Bóngélüm mafesa yēđ kēnēmfesa mangol maŋ kongol ěr majaŋfa man jaŋfakēnem Büşüwif bër mēnmaholeye Šésü laŋ.
- 20**Ěcēnlang maharaŋ yēđ mēmēnkaraŋ gindéy en Urün eŋ pécéŋ hara mamyéŋelaŋ ěmmēnkaraŋ gon omēnbamb jomb ganamēt an Urün aŋ. Han gangod ěng šan mayanga mónđón yēđ mēmēnkaraŋ.
- 21**Ěmbeded parakēt iyi Büşüwif bële ěng bër mēnge Büşüwif bële ěnlēmbēt makašabi maŋ ganamēt an Urün aŋ, kenaŋ ěnmahole Ar Gaf aróbé ale Šésü Krist. Ngēr kak ridēme watur yēđēme šóndón šalaŋ le.
- 22**Jóni noŋ Genjēm en Urün eŋ anede meyé šan ikón er Šérüsalem, fado gang wok mamlangelaŋ gon enēmegé šalaŋ oŋ.
- 23**Gon langēme tuŋ iyi ikón kala emeyé ipēdonem Genjēm en Urün eŋ iyi gēngēr metēm han Šérüsalem, bal bële ěnnedēne han kaso ěnnitampén.
- 24**Kono šēsēme daro wuréme daro, magelaŋ yó gon e. Danko mikótün igüđ er emegür ed. Igüđ igum gon e oŋ iyi mekēñēla gindiyél an sēbalkonem Ar Gaf ale Šésü aŋ.

Gindiyél gandom gungum gon e oᅇ iyi ãmbipãdũrã bal bãle gindãý/genjekãla gen Šãsũ eᅇ. Gindãý/genjekãla gungum gon e oᅇ iyi Urũn od amakañãlal gen bal eᅇ.

25 Meyãd óron laᅇ. Kãmmãharaᅇ gen ilam er Urũn eᅇ, gungum e gang obilamal Urũn od bal bãle le. Kono milang jóni, wũn pãcãᅇ bãr e loᅇo, magelaᅇ ar onilu ce jóni.

26 Gungum e ãng laᅇ e ar šãsãk mamaholeyelaᅇ Šãsũ, mage no rik, wum rik

27 bawo ãmmãpãdãdã pãcãᅇ gon hašabiko Urũn oᅇ. Magelaᅇ gon yomamãmãn hara mammãpãdãlaᅇ.

28 Wũn bãr gaf, ngãr gang kobihadãc ahadãc ale mape mÃndÃm maᅇ le, ngãr kak ñũdũk ããnkadãc magaf mÃndÃn maᅇ. Gungum e ããnmagedaya Urũn od balãnga. Danaᅇ ããnbikadãc ce bãr gingÃr an wum Krist bãle. Genjãm en Urũn eᅇ sãbalkãmãn ããnbikadãc ngãr gang kobihadãc ahadãc ale mape mÃndÃm maᅇ le. Bãn e bãr yicãko Urũn od ãng mayãl man hãyãm kidĩma bãle.

29 Milang no ãng meyã, bal bãyãlũm ãnyõguwe ãnbemekãn bãr holekãma Šãsũ bãle. Bal bãwum ãndiye ngãr bonãk bon ebemãgãl manapulu han gici gindõbũn. Gungum e ãnbemekãne.

30 Óron laᅇ kidĩma bãyãlũm ãncalã bãr ãncas bon obemekãn bãr holekãma Šãsũ bãle boᅇ, kenaᅇ ãnbidayaye bãn.

31 Gungum e kondãk dãý. ããnberene balãnga. Konhuyãlal gon ridãme mũli matas man yãdãme šÃndÃn maᅇ. Mašãnjara yãdã mãmãncãnjara gãmũdã e, gãmãdãbã e. Bõngãlũm mašãp yãdã mecãp bawo anikañãlal gindÃn eᅇ.

32 Jóni ãmmãnpãr bangaf ban Urũn laᅇ. Konhuyãlal dãý gon šãlãk gindãý/genjekãla gen Urũn laᅇ iyi Urũn od amãñãl. Danaᅇ gindãý/gungum amũdã fanãar omãnbãral ããndãfal ganamãt an wum Urũn aᅇ le. Danaᅇ bawo ãcãnhole gindãý/gungum, ããncote ãng bal bãr Urũn bãrleᅇ bonjekãla bon hutũnkobe bal bãrÃm boᅇ.

33 Konhuyãlal wa gang yãdãme ñãn yãdãme šÃndÃn šãlaᅇ le. Manegedãcilallaᅇ jiñ yÃ jiñ bon mũdãkããn boᅇ. Gungum e manegedãcilallaᅇ bingõtĩ bindÃn baᅇ ãng batang bindÃn baᅇ binjũm ban wũn baᅇ.

34 Wũn kidĩma ãcãnlang ãng gandom yãdã megole becotal bon fãrkãba boᅇ no ãng bãr ebe bãle.

35 Gon yãdã megole ngãr kak oᅇ, wũn ce ããnlang gang ñũdũk ããngole pur ããncotal gon ããnbãbãral bãr anek bãle. Konhuyãlal ããndi gon redãko Ar Gaf ale Šãsũ oᅇ. Adedã. Kore: «Urũn od omikÃwe muðwãn ðuwa ãyãkãla gãngãr imayãn hal ale jiñ ãng lar omeyãn wuj la.» Kak redãko Šãsũ. Ngãr gungum le e wũn bãr gaf, ããnrene magaf mÃndÃn maᅇ ganamãt an Urũn aᅇ akãnmamãkũnũn. Danaᅇ ããnberene ce bãr gingÃr an Krist bãle.

36 Gang hãñãlako Pol mašãs ngãr kak le, bãn pãcãᅇ kãnsũtãn madãkãla maᅇ. Kãnmašãmbã Urũn odã.

³⁷Imbalingum bën pécéj kënhal. Kënmafuwa Pol. Gang enepédér, ar kala ogecap bawo maye ewo wum Pol le.

³⁸Bawo abede iyi mangenmalu ce gungum hódèkèbe masowël gen oye or wum enj. Awa. Kënabata hañ şan e hóngi er mëngé.

Bon yéd kënedi boñ 21

¹Awa. Këbifédé no Lük eng Pol eng bër mañe bürobé bële bër Éfes bële. Këbefëra hóngi er mëngé lañ. Këbeyë han gandamb an kënyó Kos. Ipaşal enj këbeyë han gandamb an Rod. Gang yebe şalañ, këbeyë han ikón er Patara.

²Gang sëmbe han Patara, këbesëk hóngi er mëngé er eye han ikón er Fénisi. Këbefëra la. Këbeyë.

³Gang ebeyë, këbilu gandamb an Şipër añ eñüt ibay. Këbisëb eñüt ibay. Këbeyë han elód er Siri. Këbesëm han ikón er Tir. Gon yeyalbe gan Tir oñ iyi enpërèt bonjanga bon fërudëkën hongu er mëngé boñ.

⁴Gang enedişéd mayanga mungum, bé këbiriş. Këbibiñanga bër holekëma Şésü bële la. Këbebeşña. Këbebo eng bën la lohocok. Ñan yédëbe la Genjëm en Urün enj abipédéd bër holekëma Şésü bër la bële gon emagé Pol gëngër aye han ikón er Şérusalem oñ. Gungum redëkënma Pol iyi akoyë.

⁵Gang sèkëk lohocok, këbihal. Këberodët mañe mañ. Bër holekëma Şésü bële pécéj bëşan yó bësówar yó bënşo yó kënbabata hañ këbişal ikón lañ hañ këbesëm han tinti er géy. Gang sëmbe, këbişütën madëkëla mañ. Këbimaşëmba Urün od. Imbalingum këbihal. Këbifédér.

⁶Këbefëra hóngi er mëngé lañ. Gang fërahe hóngi lañ, bën kënbët han ikón.

⁷Awa. Këbeyë. Këbesëm han ikón er Pëtolémayis. Këbeşëm bër holekëma Şésü bër e la bële. Këbebo eng bën oméd óriyé.

⁸Ipaşal enj këbihucé ce. Këbeyë şan ikón er Sésaré. Awa. Gang sëmbe şalañ, këbimëg şan iyanga er Filip ar këbiharañ bal bële gindéy genjekëla gen Şésü enj ale. Filip üwum, bëşan büjóng bühi bër saladëkën ënlér bingóti ban bër gingór an Krist bële, ariyé aróbün yédük Filip üwum. Awa. Këbigé şóndóm.

⁹Awa. Filip üwum abimüded mucungutuñ mala. Mucungutuñ mungum ce itükél yédëkënbe bal bële gon şasëko Urün oñ.

¹⁰Awa. Këbelëka la. Awa. Kosumu asükélün ar Urün ale enmayó Agabi. Agabi üwum şan elód er Şüdé şóluduko.

¹¹Koyõgu lar ebe la. Komad gateba an Pol añ. Kohap masapar man Pol mañ eng mañüt mañ. Gang hapëko, kore: — Ako reko Genjëm en Urün enj iyi aşan ar dëmük gateba añ gaño ale, ako enmakap Büşüwif bële gëngër atëm şan Şérusalem. Imbalingum enbipuwün bër mënge Büşüwif bële.

- 12**Awa. Gang hérbe ngër kak le, bé ëng bër holekëma Êsü han Sésaré bële këbimašëmba wum Pol akoyë šan Êrüsalem
- 13**kono Pol kobayaka. Kobare: — Bawo bóyë le eenecap? Bawo bóyë le eenegere hañ onekocëhoca? No déy fado ënnikap ënnedën han kaso danañ fado ëng banidam šan Êrüsalem kongol ër Ar Gaf ale Êsü lañ, mimañ ënnidam.
- 14**Awa. Bawo bimatókal akoyë han ikón er Êrüsalem le, këbimasëb mëšësün. Këbemóm. Këbere: — Gon fërkëma Ar Gaf oñ, ogédo gungum.
- 15**Awa. Gang yébe la make, këbeyekënër mayanga mañ. Daro këbihal. Këbeyë šan ikón er Êrüsalem.
- 16**Bër holekëma Êsü bër e šan Sésaré bër talañ ce bababatëd. Gang sëmbe han Êrüsalem, këbanañé han iyanga er jatigi üróbé Mason. Mason üwum ar sóluk šan gandamb an Šipër yédëko. Danañ ar holekëma Êsü yéko kabiriñ alëka.
- 17**Gang sëmbe šan ikón er Êrüsalem, bübülemül büüróbé bër ganamët an Krist bële kënbahaca. Bilu abelëngal bawo betëm le.
- 18**Ipašal eñ këbeyë han Šak ëng han büfüšën bër gingór an Krist bërleñ pécéñ becëmar.
- 19**Këbešëmar. Pol kobifëd pécéñ gon šarakoma Urün od odi gang yéko han bër mënge Büšuwif.
- 20**Gang hérkën büfüšën bële gungum, kënmabëy Ar Gaf ale kono kënmafëd Pol gon hëyalkëbe oñ. Kënre: — Ibülemül, mayedi ilang loño Büšuwif bër holekëma Êsü bële muwuli muwuli en le? Danañ idaya wokën balënga bën pécéñ masariya man Urün mañ
- 21**kono mabelëngalelañ gen wuj eñ bawo bakér iyi gëngër eyë han Büšuwif bër dik han malód man bër mënge Büšuwif iyi maharañ kibiharañ Büšuwif büwum iyi ëntëb maraya masariya man Urün man sëkatëkën han Büšuwif mañ. Bakér ce iyi mëfëd kibifëd bakëbemëc bëñëso bündóbün bëñ, danañ ëntëb maraya manamu mündóbün mañ.
- 22**Gungum ñüdük idi ngër findé ënlangal iyi gon hérkën oñ mage toña e le. Gëngër midiyelañ, gëngër balang loño ej, obepëre ënmidam. Ëng mage aki danañ ënlange iyi loño ej le.
- 23**Awa. Gon ekor mëri obemëlal iyi gon hérkën oñ mage toña e le pur ënlangal wuj ce balënga kiraya masariya man Urün mañ le.
- 24**Gungum e ibimaď bëšan bëla bër bësënkëma Urün iyi ënmadine jiñ bële. Ibiñé han kunañ ër Urün pur ëndi namu ër kënri bër mënmële ganamët an Urün bële. Kenañ ënmalüçüne Urün od macadaha mañ pur ënkor mašëkal gumbal oñ gaf lañ. Ošëk or gumbal od findé e iyi badi gon besadëkën ëndiye oñ. Gëngër badi gungum, ibibara. Eyobe šinji ar macadaha mungum ad. Gon ejediyal gungum pécéñ oñ, Büšuwif bële

gëngër bakér itawe namu ér sébük üwum, ënlangale gon hérkën gen wuj eñ oñ bungaf e le. Mage toña e. Ënlange iyi wuj ce balënga kiraya masariya man Urün mañ.

25Kono gen bër mage Bûšuwif bër holekëma Šésü eñ, mabelëmbëtelañ makašabi mañ. Ilang bibiñgünëd letër ënlang gon yidëbe oñ. Balang gon wok mañude ëndi jóni oñ bawo bër holekëma Šésü en. Gungum e bakëyak ñas ñan šadaha, bakësó mayël, bakëmasó gon mënmadënge madëng, bakëdakëra ëng bër mage büróbün bële. Gungum tuñ ñugünbebe bakëri.

26Awa. Pol komañ. Ipašal eñ kobimađ bëšan bëla bële. Kënyë han iyanga er kunañ ér Urün. Kënsakal namu ér omëlën or hal ganamët an Urün le. Imbalingum Pol kohucé komëg han kunañ ér Urün. Kobifëd bër këgole kunañ ér Urün lañ bële dër ekeca make man omëlën or bëšan bëla büwum mañ. Dërom enbelücün bësümëd bër macadaha bële macadaha man ganamët an omëlën or bëšan büwum añ uyat or ašan kala sadaha.

27Šigé tuñ wodëk otëk make mójóng müki, Pol koyë han kunañ ér Urün. Gang yéko la, Bûšuwif bër šan elód er Asi bële kënmalu Pol la. Büwum kënbfang bal bële hañ kënmañëd Pol. Kënmađëk.

28Ëngeñer. Ëngede: — Wün Bër Isërayel, ëënyógu déy. Ëënbabara. Kamañ ewo ašan ar ebekarañ bal pécëñ šan yó šaa bon mage ganamët an bé boñ. Ajo eñop masariya man Urün mañ. Danañ wum ecas bon mage boñ ganamët an kunañ ér Urün añ. Fado bër mënge Bûšuwif bële edënoñe šan kunañ ér Urün. Jóni amekën kunañ ér Urün ér mëlëk ëjo. Amañóyu ar mamële ganamët an Urün ale han kunañ ér Urün biliñ.

29Gon reyalkën iyi amekën kunañ ér Urün oñ bawo bade iyi Pol amadën ar mage Ašuwif ale han kunañ ér Urün kono mage kak yék. Ako yék. Babilud Pol ëng Tërofim šan ikón er Šërüsalem. Tërofim ar mage Ašuwif yéko. Han ikón er Éfes sóluduko. Awa. Bûšuwif bër sóluk šan elód er Asi bële kënre tuñ bawo babilud Pol ëng Tërofim bang šan ikón er Šërüsalem, Pol amadën wum Tërofim šan kunañ ér Urün. Gungum reyalkën Pol amekën kunañ ér Urün bawo amadën ar wok mamële ganamët an Urün ale la kono mamadëndëlañ.

30Awa. Bër ikón bële pécëñ haša haša haša haša. Šan kala ëngécólu. Ëngëguru han kunañ ér Urün. Kënmađëk Pol. Kënmađëcëd. Kënmalëc han kunañ ér Urün. Kënbañ kisañ bangol ban kunañ ér Urün bañ.

31Ënmagegere ënmađam Pol. Gang enmagere mađam Pol, ar gaf ar masordâš man Bër Rom ale kohér iyi ikón er Šërüsalem ed pécëñ bayíkën bal bële.

32Kisañ kobimađ bër gaf bër masordâš man rayakëma bële ëng masordâš mañ. Këngür šan en gimug an bal hañ kënsëm. Awa. Bal bële gang lukënbe tuñ masordâš mañ ëng ar gaf aróbün ale, kisañ kënmasëb malëf Pol.

33Awa. Ar gaf ar masordâš ale koyë han lar ewo wum Pol la. Daro kobere ënmađëk ënmapak ëng majoloko müki mañ. Awa. Imbalingum kobiñün: — Loo e awum? Bóyé riko?

³⁴Kono gimug an bal aṅ mage gon góyé yéď kënmaṅer. Bër talaṅ engeṅer goṅ, bër talaṅ engeṅer goṅ. Awa. Bawo eṅer eď ayëmb, ar gaf ar masordâs man Bër Rom ale atókalëď malang gon enede bal oṅ. Awa. Kobere masordâs maṅ iyi ënmaďek Pol ënmaṅé ŝan kunaṅ lar këngé bën masordâs la.

³⁵Gang sëmko wum Pol lar kënfang ënmëgal kunaṅ ër masordâs la, gimug an bal aṅ këbidógül pas. Këbefër ënmaďam Pol. Gungum madkënma masordâs maṅ yakëkënma wum Pol.

³⁶Bal bële engeṅer: — Eënmaďame. Eënmaďame.

³⁷Gang enmaďën masordâs maṅ Pol kunaṅ laṅ, Pol komañün ar gaf ar masordâs ale. Komare: — Emmekorde mëfëď jiñ? Ar gaf ar masordâs ale komayaka. Komare: — Ekordi maŝas mande man Gërek maṅ?

³⁸Ako redëme ëmba ar han elóď er Éŝipët ar wok mëhënüt ibüt land ër bé ëng bër Éŝipët ale ej kono bawo mande man Gërek ejecas, mage awum ej. Wum hënütëk ibüt, dungündëbe bër ibüt bal muwuli mala han ijün. Këndaka la. Bal büwum baleñ déy. Maďam kënbidam bër ibüt büróbün bële.

³⁹Pol komayaka: — Ó ó. Mage ar Éŝipët eme. Aŝüwif eme. Han ikón er Tars han elóď er Silisi dıme. Bal bële balang gen Tars eṅ bawo ikón iparame e. Eëng imaṅ, biluwür ëng bal bële fërkem.

⁴⁰Ar gaf ale komaṅ. Pol kohal gapangaya laṅ. Kori ëng eñüt eď iyi ënmóm. Kënmóm yëm. Gang mómkën, kosakal maŝas mande man Ébërë laṅ. Ako redëkobñah Pol gimug an bal aṅ mande man Ébërë laṅ. Gungum e mande móndóbün laṅ. Aded:

Bon yéď kënedi boṅ 22

¹— Kéybën, büfüŝën, eënkérné gon emecas oṅ ëmmënpütütürün gon yéďük oṅ. Mammekënelaṅ jiñ yó jiñ han kunaṅ ër Urün.

²Gang hërkën mande man Ébërë laṅ obecëŝün, kënbamb mamóm. Pol kosënd. Kobere:

³— No ce Aŝüwif eme ngër wün le. Ŝan ikón er Tars han elóď er Silisi remkënem kono loṅo yógume mëgme karaṅ laṅ. Gamaliyel yék karamoko eram le. Anikaraṅ gang midaya tak tak masariya man yënkobe Urün od büfüŝën büróbé maṅ. Anepëred ëmmadaya Urün od balënga ngër gang fërkëmën wün daro le.

⁴Bër holekëma Ŝësü bër kënyó ce bër edaya gangam an Ar Gaf aṅ ënpeyal oméy or Urün laṅ bële ëmbitampëned büwum haṅ, bër talaṅ këmbidam maďam. Bëŝan yó bësówar yó gëngër ëmbetëk, maďek yéď bebedëk ëmbikap ëmbedën han kaso.

⁵Ar gaf ar bësumëď bër macadaha ale ëng büfüŝën büróbé bële pécéṅ bëŝede en toña emecas. Danaṅ bën baneyën maletër man ñugünkënbe BÛŝüwif bër Damas maṅ miṅë ënkarāṅ ënlangal iyi bën sëbalkem ëmbedëk bër holekëma Ŝësü bër e halaṅ bële.

Gëngër ëmbedëk, ëmbikap ëmbeñoyu loñ ënbitampén. Gungum haldëme iyi meye han ikón er Damas.

⁶Këmyé hañ. Këmsaël ikón er Damas ed. Watu üwum giñal eñ atëkëd. Kisañ gingub gaparame gan sòluk şan urün këniwub.

⁷Këmwuc. Këmhér ulim od gang enëmede: «Sol, Sol, bawo bóyë le ejëmetampén?»

⁸Këmmayaka: «Ar Gaf, graki kënmiyó?» Konere: «Şésü ër Nasaret eme, no ejetampén.»

⁹Ngër kak yakakonem. Bër yédëbe ëng no bële balud gingub añ kono mënkérelañ ulim or yédëkem mëşësün od.

¹⁰Këmmare Şésü: «Ar Gaf, bóyë emedi jóni?» Konere: «Ikal. Eyë han ikón er Damas. Ëng etëm, ëmmipëde gon salameme idi oñ.»

¹¹Awa. Këmhal. Bawo gingub añ anicémün, bër yédëbe ëng no bële kënedëk eñüt lañ. Kënniñé han Damas.

¹²La wo yédëko ariyé han Damas ar yéd këneyó Ananiyas. Awum balënga yéd kodaya masariya man Urün mañ. Danañ Büşüwif bër şalañ bële pécëñ bamatëbünëd.

¹³Ananiyas üwum koyõgu şandam. Kohal dup eram. Konere: «İbülémül Sol, ebët ilu.» Kisañ këmbët mulu. Këmmalu.

¹⁴Konere: «Urün or kënbëy/ büfüşën büróbé od amitala pur ilang gon haşabiko idi oñ. Danañ amitala ce iyi imalu Şésü Ar Cüp ale ëng imakér gon omicësün oñ.

¹⁵Danañ iyi ibipëdüre bal bële pécëñ gon lukëj hërkëj sòndóm oñ.

¹⁶Bóyë şëlakëj ce? Ikal. Ëmmeñëmb. Imahole Ar Gaf ale Şésü omepeyën. Imañ Urün od omitëbün hake biññüla ben wuj beñ gang holekëjéma Ar Gaf ale Şésü.» Awa. Këmman. Koneñëmb.

¹⁷Awa. Këmbutu han ikón er Şërüsalem loño. Këmyé han kunañ ër Urün ëmmagecëmba Urün od. Këniñé ngër eme gonëkëd.

¹⁸Këmmalu Ar Gaf ale Şésü gang onede: «Ikal. İcal camcambëc Şërüsalem loñ bawo mangënman mëhërné gon ejecas gindam oñ.»

¹⁹Këmmare: «Ó ó, ënnikérnéye. Aşüwif eme. Danañ banilang. Danañ balang ce gon ribebe bër holekëme wuj Şésü bële. Gëngër ëmbetëk kunañ ër kënbär Büşüwif ënkarañ gakayiti an Urün lañ kala, madëk yéd bebedëk ëmbedën han kaso ëmbelëf.

²⁰Gang enmadam ar şede arój ale Écen, la wo yédëme. No kidima mimañëd ënmadam le. No müdëndëkébe binjüm bañ bër dämdekëma bële. Balang gon ribebe bër holekëme wuj bële. Gungum rememe iyi ënnikérnéye le e. “

- ²¹Kono *Ŝésü* kobütélé. Konere: «Ikal. Ical han lojo. Eyé bawo emmidanjal bédéb han bër mēnge *Büşüwif* eyé ibipódu bēn gindam eṅ.» Awa. Koy' la maṅkēn ēnmakérné Pol gimug an bal aṅ.
- ²²Kono gang reko iyi oyé han bër mēnge *Büşüwif* obipéd' gen *Ŝésü* eṅ, *Büşüwif* bële kēnṅer. Kēnre: — *Ēēniñüfüne* gaf üróm le bawo ajo mañüdelañ owuré.
- ²³Ēngeṅer. *Kēbidógül* sobe haṅ kēnšēk binjüm bindóbün baṅ. Kēnlēng icürdédé ed' ar tēṅ tēṅ bawo abidógüléd' sobe haṅ abepēr ēnmaḍam le.
- ²⁴Awa. Ar gaf ar masordāš ale kobere masordāš mōndóm maṅ iyi ēnmaṅé Pol han kunaṅ üróbün. Kobere ēnmalēf haṅ odarte gon mekēnko oṅ haṅ dógülkēbe *Büşüwif* bële ṅerkēn.
- ²⁵Awa. Kēnmaṅé. Kēnmahap ēnmalēf le. Gang hapēkēnma, Pol komare ar gaf ar masordāš ar haldēk la ale: — *Añüdüdi* ēnmalēf ar e Ar Rom ale hara mēnmañaweye wey'?
- ²⁶Gang hērko gungum, ar gaf ale koyé han ar gaf aróm. Gang sēmko, komare: — *Bóyé* hašabikējēma mēri? Ašan ajo Ar Rom e.
- ²⁷Awa. Ar gaf ale koyé. Komañün: — Icas wa ēng Ar Rom kidīma ej. Pol komayaka. Komare: — *Éyi*. Ar Rom eme.
- ²⁸Ar gaf ale komare: — No Ar Rom eme bawo ēmbeyobed' bingóti kingiriṅ pur migéyal Ar Rom. Pol koyaka. Komare: — No Ar Rom eme bawo baba Ar Rom yédēko.
- ²⁹Kisaṅ bër yékēma malēf wum Pol bële kēnšal. Fado ar gaf ale ce koyéṅ bawo amekēn. Mañüdelañ omakap ar e Ar Rom. Komafēt.
- ³⁰Awa. Ar gaf ar masordāš ale amapēréd' olang gon rekēn *Büşüwif* bële gon mekēnko Pol oṅ. Kodaṅal han bër gaf bër bēsüméd' bër macadāha ēng han büfüsēn bër *Büşüwif* pécéṅ. Kobere ēnbar. Gang barkēn, komaṅé Pol šalaṅ. Daro komare okal land üróbün.

Bon yéd kēnedi boṅ 23

- ¹Pol kofēñüté. Kobiṅada büfüsēn bër *Büşüwif* bële. Kobere: — *Bübülémül*, Urün od' alang iyi gen gole ēr gólēnmama wum Urün eṅ kašabi eram le adak.
- ²Ananīyas ar gaf ar bēsüméd' bër macadāha ale gang hērko gon reko Pol oṅ, kobere bër haldēk dúp ēr Pol büwum: — *Ēēnmaḍop* bēmēš laṅ. Kēnmaḍop.
- ³Pol komare: — Wuj, nafiṅi ej. Urün od' omelēfe wuj ce. Mañüdelañ eñēṅa lojo ēnñiñawe ganamēt an masariya man Urün maṅ ihinoṅ megedayalaṅ masariya mungum bawo ebede ēnneḍop.
- ⁴Bër haldēk dúp ēr Pol bële kēnmare: — *Komašér* ar gaf ar bēsüméd' bër macadāha ale.

- ⁵Gang hérko gungum, Pol amakišana. Kobiyaka. Kobere: — A! Bübülémül, aketu. Mamlangédelaṅ ar gaf ar bésüméd bër macadaha ale e. Èng milangédo, mangëmmadedo ngër kak bawo ako šalëk gakayiti an Urün laṅ «Konšas guñūṅula gen ar gaf arón eṅ.»
- ⁶Awa. Pol alangéd land èr büfüsén bër Bûsüwif iyi bër talaṅ gingór an Bësadüséyeṅ laṅ en, bër talaṅ gingór an Bëfarisiyeṅ laṅ en. Wum noṅ Afarisiyeṅ yéko. Gungum rekobe tengët: — Bübülémül, Afarisiyeṅ eme. Baba ce Afarisiyeṅ yéko. Loṅo ñawure laṅ eme bawo mitamginé iyi Urün od obikënuṅte bër šësëk bële ènbët ènwuré.
- ⁷⁻⁸Awa. Bësadüséyeṅ bële mare kënre iyi hal ale èng alëm, mangokal ce ecës laṅ. Danaṅ mare kënre ce iyi bëdaṅal bër Urün mëngelaṅ, danaṅ ce iyi büyüf mëngelaṅ. Kono Bëfarisiyeṅ bële bën kënhole iyi hal ale èng alëm, okale ecës laṅ. Kënhole ce iyi la wo en bëdaṅal bër Urün, danaṅ ce iyi büyüf la wo en. Gungum e gang reko tuṅ Pol iyi wum Afarisiyeṅ ewo, Bëfarisiyeṅ bële èng Bësadüséyeṅ bële kënsakal mašasër haṅ kënbaýëtar. Bëjo èngede goṅ. Bëjo èngede goṅ.
- ⁹Èngeṅer. Èngeṅer. Bëfarisiyeṅ bër talaṅ, bër e makaramoko man masariya man Urün bële kënhäl. Kënṅop. Kënre: — Ašan ajo mamekënelaṅ. Šugo genjëm en Urün eṅ šësünkëma wala adaṅal ar Urün ale šësünkëma.
- ¹⁰Awa. Nëndéyër ñaṅ këhó mëyiké haṅ ar gaf ar masordáš man Bër Rom ale koyéṅ èmba mangëmmacëkër Pol. Gungum redëkobe masordáš maṅ iyi èññëkëta ènyé ènmadët Pol èng fanga land üróbün, kenaṅ ènmabüted šan kunaṅ èr këngé masordáš. Awa. Kënmarët la. Kënmabüted.
- ¹¹Gümüf üṅ Ar Gaf ale Šésü komašanaṅta Pol. Daro komare: — Koyéṅ déy. Ekërna han jomb. Ngër gang fëdkëjëbe bal bële gindam eṅ Šérüsalem laṅ loṅo le, ngër kak wo ce ñüdük ibipéd ce bal bër e šan Rom bële ganamët gandam aṅ.
- ¹²Ipašal eṅ holhol èṅ Bûsüwif bër talaṅ kënhap iyi ènmađam Pol. Kënbesa iyi mangëntó jiñ, mangëncab jiñ haṅ èng mage Pol đamkën.
- ¹³Bër besadëk ngër kak bële bakód bal mafó mala.
- ¹⁴Gang besakën, kënyé han bër gaf bër bésüméd bër macadaha èng büfüsén bër Bûsüwif. Kënbere: — Bëbesa mangëbetó èng mage Pol đambe.
- ¹⁵Awa. Wün èng büfüsén, èendaṅal han ar gaf ar masordáš iyi omanóyu Pol šondón. Èenmayüfé èenmade iyi amënpër èenbamb mafame gon riko Pol oṅ. Bé bikale gangam laṅ bimadam le. Gëngër inóyuwenma masordáš maṅ, bimadame fayër otumu loṅo le.
- ¹⁶Kono iyümém èr Pol kohér gon hašabikën oṅ. Kisaṅ kohal. Koyé han kunaṅ èr këngé masordáš. Komaféd Pol ngër kak le.
- ¹⁷Pol komayó ar gaf ar masordáš ariyé. Komare: — Imaṅé labar èjo han ar gaf arój bawo amapër ènluwür.

- 18**Awa. Komañé han ar gaf aróm. Komare: — Ar kaso ale Pol rekem emmañóyu labar éjo. Ëenluwür fèrkéma.
- 19**Ar gaf ale komadèk iyümém ér Pol eñüt lañ. Komarešët. Komañün: — Bóyé fèrkéme ènjipéd?
- 20**Komare: — Ako šasèkèn büfüsén bër Bùšüwif bële iyi ènmede imañé Pol sòndóbün bašal. Ëendiye ngër fèrkébe ènmañün jiñ Pol.
- 21**Kono komañ déy bawo la wo en bëšan bër epol han gangam iyi ènmacëla ènmañam Pol hañ fayër otèm han büfüsén bër Bùšüwif le. Bër folèk bële bakó bal mafó mala. Babesa mangéntó, mangëncab èng mage Pol ðamkèn wey. Gon šèlakèn tuñ, imañ imañé.
- 22**Ar gaf ale komare. — Komafèd ce déy ayélüm iyi ènjipéd no le. Komare labar le obët. Awa. Labar le kobët.
- 23**Awa. Ar gaf ar masordâs man Bër Rom ale kobiyó bëfarañ büróm bühi. Gang sèmkèn, kobere: — Èënbiɓar masordâs makeme müki èng masordâs man fangèk mapandac mafó mójóng mühi èng masordâs man horèk ibüt er èng mëpitikar makeme müki. Wün pécéñ èenyekënar. Èng akucé watur mëšimañ, èenyé šan ikón er Sésaré lar ðiko alam ar kënyó Félikës.
- 24**Èënbeyekënër ce mapandac man èenmañé Pol mañ. Èënmatüméd jam šalañ.
- 25**Komañugün Félikës letër ér omapédal gen Pol eñ. Komare:
- 26**No Kèlod Lisiya èmmecëma wuj Félikës, wuj afarame ar gunand oñ goño.
- 27**Bùšüwif bële bamadèk ar kënyó Pol ale iyi ènmañam. Šigé tuñ wodèk ènmañam kono gang langëme Ar Rom ewo, këbeyé no èng masordâs mandam mañ. Këbimaréc.
- 28**Anepèréd milang gon rekèn Bùšüwif bële mekënko wum Pol oñ. Gungum ñédëmama han bëfüsén büróbün.
- 29**Këmlang iyi gon riko oñ mage gon ènmañam mañam e, ðanañ mage ce gon ènmañam kaso e. Gen masariya man bën eñ tuñ lapèko rekèn.
- 30**Gang hërme tuñ Bùšüwif bër talañ bakap ènmañam le, këmre iyi añüd oyéd sòndój šalañ kisañ. Këmbere bër rek amekèn bële iyi ènyéd ce ènmipéd wuj šalañ gon mekënko Pol oñ.
- 31**Awa. Masordâs mañ kënri ngër gang rekobe ar gaf ale le. Gümüd ün kënmañam Pol. Kënmañé han ikón er Antipatëri.
- 32**Ipašal eñ masordâs mañ kënbët han Šérüsalem. Bër èng mapandac bële kënmañé Pol.
- 33**Kënmasüméd han ikón er Sésaré. Kënmayën Félikës letër le. Kënmafër wum Pol bangaf ban wum Félikës lañ.

³⁴Félikës koharaŋ letër le. Gang haraŋko, komañün Pol: Gunand on šaa šólukej? Pol komayaka. Komare iyi han elóđ er Silisi šóluko. Félikës gang langëko iyi han elóđ er Silisi šóluko le,

³⁵komare omañaweje bawo wum bër šóluk han Silisi bële koñawe. Gëngër batumu bër rek iyi Pol amekën bële, omañaweje. Kobere masordâš maŋ ënmarene Pol han kunaŋ ër bëyko alam ar kënyó Érod.

Bon yéđ kënedi boŋ 24

¹Gang hucék make mójó, Ananiyas ar gaf ar bësümëđ bër macadâha ale kohal han ikón er Sérüsalem oyê han ikón er Séсарé han alam ar kënyó Félikës omapëđ gon mekënko Pol oŋ. Büfüsén bër Büšuwif bër talaŋ ce ëng ar kënyó Tertili ale batëdëkëma. Tertili üwum ar langëk masariya man Bër Rom yék. Gang sëmken, këmafëđ gon mekënko wum Pol oŋ.

²Awa. Bër Félikës bële këmayingó Pol iyi oyõgu. Gang sëmko Pol, Tertili komašëma Félikës. Komare: — Joŋwuró, wuj hal afarame ej. Bawo ilam ëng osét od, alëka sobe mageyelaŋ ibüt elóđ idóbé laŋ. Gon rikëj elóđ idóbé oŋ, anaŋfad elóđ idóbé ed dānaŋ abanaŋfad ce bé bër elóđ ed edó.

³Gungum e abalëngal haŋ ngër gungum kala magelaŋ gen wuj eŋ.

⁴Awa. Manepërelaŋ obiš ušas od ëmmitampén. Ëmmecëmba ënjikérné šigé gon emecas oŋ.

⁵Ašan ajo bimatëda ari ar bon mañüde ewo. Jamani laŋ pécéŋ šan yó šaa owoyé odiye haŋ ibüt ogé land ër Büšuwif. Ar gaf ar gingór an kënyó Nasareyeŋ ewo.

⁶Fado alókólëđ omekën kunaŋ ër Urün le kono bimadëk. Abapëred bimañawe ganamët an masariya mónódóbé aŋ

⁷kono ar gaf ar masordâš ar kënyó Lisiya ale ayëđ. Komarët óróbé laŋ ëng fanga.

⁸Imbalingum kobare biyõgu loŋo. Gëngër imañün ašan ajo Pol, ilange gon ebecas gen wum eŋ oŋ toña e.

⁹Awa. Büšuwif bërleŋ ce góyé wo šasëdëkën gen gon mekënko wum Pol eŋ. Këre iyi toña šasëko Tertili.

¹⁰Félikës komare Pol oyaka. Pol komare: — Joŋwuró, anelëngal mekor mašas yëngën ürój bawo müli sobe hucék gang ejeñawe han bé Büšuwif. Ilang masariya mónódóbé maŋ.

¹¹Ako yédëme. Meyëđ han ikón er Sérüsalem ëmmabëy'Urün od. Kabiriŋ dër sëmme halaŋ haŋ daro makówelaŋ make epóng müki. Makëyëlaŋ malang gang yék le bawo make epóng müki tuŋ hucék kabiriŋ dër yékem gon ememepëđ oŋ. Gëngër ibiñünüré, ikére iyi agëđ ngër gang fëdmeme le.

12Büşüwif bële mënniñakelañ masëk gang ebecasër ëng ayélüm han kunañ ër Urün wala gang emedi gere. Mënniñakelañ masëk gang emedi ngër kak han kunañ ër kënbär Büşüwif ënkarañ gakayiti an Urün. Danañ mënniñakelañ masëk han ikón gang emedi ngër kak.

13Danañ mënmüdüyelañ mëfindé man ekoral malangal toña şasëkën mañ.

14Kono midarte iyi ar holek Ar Gaf ale Şésü Afeyën ar bal ewo ale eme. Wum emedaya. Bër edaya gangam gingum bële bër holekëma Şésü ce kënbüyó. Ngër kak ëmamabëy Urün or yéd kënebëy büfüşën büüróbé od. Büşüwif bële noñ bade iyi mage balënga emamadaya Urün od kono mehale pécéñ gon ñugëkën Moyis ëng büsükélün bër Urün bële oñ.

15Gon samginéme iyi Urün od odi oñ, füt góyé e ëng gon samginékën bën oñ. Batamginé iyi Urün od obikëñüte bëşësëk bële pécéñ, bër yararëk ëng bër ñüñülük obiñawe.

16Gungum e bawo milang Urün od oniñaweye, megereye hañ gon yó gon emedi ogé gon cüp.

17Gon yéyalme han ikón er Şérüsalem oñ ëmbiñeyën bingóti ban ëmbibaral Büşüwif bër holekëma Şésü bële. Ëng mage gangam añ gañ alëka féðéme mayé halañ. Gon yédéme ce, ëmmalüciün Urün od macadaha ce yédéme.

18Gang yédéme han kunañ ër Urün melëc şadaha üwum, Büşüwif bër şalëk han elóð er Asi bële banetëkéð şalañ kono ayarar migé la bawo midid manamu man omëlën. Bën bade iyi gere ridéme kono no mól yédéme la. Magelañ hal ar yédébe ëng no taw. Magelañ ar şasërdébe. Bër rek memekën bële mëngédelañ han kunañ ër Urün taw ëng no. Büşüwif bër şalëk han elóð er Asi bële tuñ yédük la.

19Bën tuñ ñüdük ënyógu loño ëncas gon mekënme oñ gëngër la wo agé memekën.

20Bër halëk loño bër yébe han Şérüsalem bële baniñawed halañ. Bóyé şasëkën mekënme?

21Magelañ gon rime ëng mage bawo mikal micasëð tengët yëngën üróbün. Meded: «Ëcënniñawe daro bawo mehale iyi bëşësëk bële ënbëte muwuré ce.» Gungum tuñ mekëndéme.

22Awa. Félikës afamed gon reko Pol oñ bawo alangéd gen gon kënyó Gangam an Ar Gaf ale Şésü añ kono mamañawedelañ Pol dëróm. Komare. — Gëngër ar gaf ale Lisiya ayógu, ëmniñaweye dëróm. Kobere akeca wey ñawure le hañ gan imbal.

23Komare sordâş üriyé ër gurup ër keme lañ omarene balënga Pol kono akomahap ëng majoloko mañ. Danañ gëngër bëyëndam bër Pol abepër ënyé ënmatopëte, obitëb ënyé ënmëg ënmatopëte.

²⁴Gang hucék make man dantaŋ, Félikës komayó Pol éncas. Asówar aróm ale énmayó Dërisil la wo yéko la ce. Asówar awum Ašuwif yéko. Félikës komahér Pol gang owocas iyi añüd omahole Šésü Krist.

²⁵Pol kosënd ce. Komafëd iyi añüd hal ale odi gon cüp ngër gang reko Urün od le. Amapëd ce akëndák ëng ar mage aróm. Gëngër adi gungum, Urün od omañaweye, omaméyë. Gang hérko gen ñawure ër Urün eŋ, Félikës koyëŋ. Komare: — Ibatëb. Gëngër mipótóŋe ce, ëmmiyówe ce icase.

²⁶Kono fado gang yéŋko Félikës, atamginéď ëmba šugo Pol omayëne bingóti pur omatëbütal kaso laŋ. Gungum e yéď komayó Pol éncas ëng wum.

²⁷Gang hucék müli müki, Porsi Fesëtis kobëtal or Félikës laŋ. Wum Félikës alangëď iyi Būšuwif bële mabelëngalelaŋ gen Pol eŋ. Gungum sëbdëkoma Pol han kaso pur obelëngal gindóm eŋ.

Bon yéď kënedi boŋ 25

¹Awa. Alam ar kënyó Fesëtis ale kosëm han ikón er Sésaré. Gang hucék make matas, kohal. Koyë han ikón er Šérüsalem.

²Gang sëmko, bër gaf bër bësümëď bër macadaha bële ëng bëlam bër Būšuwif bële kënyë han Fesëtis. Kënmafëd gon mekënko Pol oŋ. Énmagecëmba Fesëtis

³ëng amaŋ omaŋóyu wum Pol han Šérüsalem ënmañawe la. Gon šëmbalkënma ngër kak oŋ bawo bakap iyi ënmaďam Pol gangam fayër otëm han ikón er Šérüsalem le.

⁴Kono Fesëtis kobere: — Ó ó. Pol obo han kaso han Sésaré. Mangolëka no ce meyé šalaŋ.

⁵Gungum e ëënbitala land ër wün bëlam bürón bër ënnibat halaŋ. Gëngër betëm šalaŋ, ëënnipëď gon mekënko oŋ gëngër la wo e gon mekënko oŋ.

⁶Awa. Fesëtis kobo gon sëkëk make mójóng matas wala make epó han ikón er Šérüsalem. Imbalingum kohal. Koyë han Sésaré. Ipašal eŋ koyë lar kobiñawe bal la iyi omañawe Pol. Koñëŋa. Kobere büróm bële ënmaŋóyu Pol.

⁷Gang sëmko Pol, Būšuwif bër šóluk han Šérüsalem bële kënmaħeta. Kënlapal mašas iyi bonjëmbëk e bon mekënko wum Pol boŋ kono mëfíndé man ënlangal iyi amekën maŋ mageyélaŋ.

⁸Pol komare Fesëtis: — Mammekënelaŋ masariya man Būšuwif maŋ wala masariya man alam ar jamani pécéŋ maŋ. Danaŋ mammekënelaŋ ce kunaŋ ër Urün le.

⁹Kono bawo Fesëtis amapëred Būšuwif bële obelëngal gindóm eŋ, komañün Pol: — Imaŋdi iyíye šan Šérüsalem ëmniñawe šalaŋ ganamët an gindéy eŋ geŋo aŋ?

¹⁰Pol komayaka: — Muk. Mammaŋelaŋ meyé ënñiñawe han ikón er Šérüsalem. Énñiñawe loŋo. Loŋo kibiñawe bal bële kongol ër masariya man alam ar Bër Rom laŋ.

Loŋo ñüdük ënjinawe ɓawo Ar Rom eme, mage han Sérüsalem. Ilang tigi magelaŋ gon mékünübbe Büšuwif bële.

¹¹Gëngër memekën gëngër midid gon ñüdük ënnidam, mimaŋ ënnidam le. Kono gëngër magelaŋ toña bon enede rime ɓoŋ pécéŋ, magelaŋ ar obekor mayën gaf eram le ënnidam. Gon fërkem oŋ, alam ar jamani pécéŋ ale kidima oniñawe šan Rom.

¹²Awa. Fesëtis ëng ɓër këmaɓamb kašabi bële këñsas. Gang šasëkën, Fesëtis komayaka Pol. Komare: — Ede omiñawe alam ar jamani pécéŋ ale fërkëme. Awa. Šalaŋ ejejë omiñawe wum.

¹³Gang lëkak haŋ alam ar kënyó Agëripa ale ëng asówar aróm ale Béréniš kënyë han Sésaré ënmacëma Fesëtis.

¹⁴Gang hucék make man dantaŋ, Fesëtis komafëd alam ar kënyó Agëripa ale gen Pol eŋ. Komare: — Loŋo wo ewo loŋo ar kaso ënmayó Pol. Félikës sëbkëma kaso loŋo kabiriŋ gon šalko ilam oŋ. Gang bëtalme ilam laŋ, këmmasëk la.

¹⁵Këmyë han Sérüsalem. Gang sëmme, ɓër gaf ɓër ɓësümëd ɓër macadaha bële ëng ɓüfüšën ɓër Büšuwif bële ɓanipëd iyi ar kënyó Pol ale amekën sobe. Kënnere ëmmañawe, ëmmadam.

¹⁶Këmbiyaka iyi bé ɓër Rom mage kak këbiri. Fayër ɓiɓipuwün hal ënmadam le, ako këbiri. ɓër rek ajo amekën bële ñüdük ënyógu ënmapëd wum kidima gon mekënko oŋ. Imbalingum wum ce obiyaka ode, éyi, midi wala ó ó, mamdiyelaŋ.

¹⁷Gang yógukën loŋo, kisaŋ ipašal eŋ këmyë lar këmbiñawe ɓal la. Këmbere ënmaŋóyu Pol ëmmañawe.

¹⁸ɓër rek amekën bële kënhal. Këñsas gon mekënko oŋ kono mage ngër gang hašabime ëncas le šasëdëkën.

¹⁹Ganamët an gon kënmaɓëy Urün šasëkën iyi ɓën ëng Pol mage góyé kënmaɓëy Urün od. Danaŋ ɓacas ce gen Šésü eŋ. ɓën ɓade iyi acës kono Pol kore éyi, acës kono aɓëtëd ce muwuré.

²⁰Graki emelang ebey ed? Metókal malang. Këmmañün Pol ëmba omaŋe ɓeyë han ikón er Sérüsalem ëmmañawe šalaŋ

²¹kono Pol mamaŋelaŋ. Konere ëmmarene han kaso haŋ ëmmaŋé han alam ar jamani pécéŋ omañawe. Awa. Këmmare awa mimaŋ.

²²Agëripa komare Fesëtis: — No kidima anepër ëmmakérné ašan ajo. Fesëtis komayaka: — Awa. Bašal imakére.

²³Ipašal eŋ Agëripa ëng Béréniš gang yekënkën, ëngeñéyëgu. Kënmëg kunaŋ ëfaramelaŋ ëng ɓër gaf ɓër masordâš bële ëng ɓër fangak ɓër Sésaré bële. Gang sëmkën, Fesëtis kobere ɓüróm bële ënmaŋóyu Pol. Kënmaŋóyu.

²⁴Fesëtis komare Agëripa: — Alam Agëripa ëng wün bër e lojo, ëenmañada ašan ajo. Bûšuwif bële pécëñ bër e lojo ëng bër e han Šérusalem bële ënmergedela, ëngede amekën, ëngeñer ëññüfün gaf üróm le.

²⁵Kono mamluwelañ gon mekënko hañ ñüdük ëmmañam oñ. Danañ bawo aded amapër alam ar jamani pécëñ ale omañawe, awa këmre ëmmañé šalañ.

²⁶⁻²⁷Kono bóyé emamañugün alam ar jamani pécëñ ale iyi goñ mekënko? Mamlangelañ. Gungum ñóyumama lojo ëenmakéñné, kofe wuj alam Agëripa. Gëngër imañün gon ejëmañün oñ, ëñjipëñ milang gon emamañugün alam oñ. Mangoyarar ëmmañé ar kaso ale han alam ar jamani pécëñ hara mamcaselañ parakët goñ goñ mekënko.

Bon yéñ kënedi boñ 26

¹Agëripa komašësün Pol. Komare: — Mimañ icas gen gaf ürój eñ. Pol koyél eñüt ed iyi amapër ocas. Komare Agëripa:

²⁻³— Alam Agëripa, anelëngal imañ micas le kofe bawo ilang manamu man bé Bûšuwif mañ balënga. Ilang ce gen gon ebedéyër bé Bûšuwif oñ. Daro ëmmekore mëfëñ gang yékem le. Ëmmecëmba iwakile ëñjikéñné. Mammekënelañ ngër gang rekën Bûšuwif bële iyi mamekën mekënme le. Jóni lojo gon eme ñawure lañ oñ bawo mitamginé iyi ëng hal ale acës, Urün of omakëñüte le e.

⁴Bûšuwif bële pécëñ balang iyi kabiriñ ñankés gon cüp tuñ yéñ medi le. Kofe bër Šérusalem bële balang iyi gon yéñ medi oñ.

⁵Gëngër bamañ ëncas, ënmipëñde gang yéme ñan yéme Afarisiyeñ lañ. Danañ Afarisiyeñ ar këdaya tak tak manamu man bé mañ eme. Balang kak yéñde.

⁶Jóni lojo gon eme ñawure lañ oñ bawo mitamginé iyi ëng hal ale acës, Urün of omakëñüte ngër gang rekobe büfüšën büróbé bële obikëñüte le.

⁷Gungum samginékën bañamb ban epóng biki ban bër Isërayel bañ. Osamginé lañ en gang enmañéñ Urün of. Alam Agëripa, bawo mitamginé ngër bën le, gungum ñóyukëñem Bûšuwif bële han ñawure rekën iyi memekën le.

⁸Wün Bûšuwif bër e lojo, mayedi ëcëñhole iyi Urün of obikëñüte bal bële gëngër bacës? Awa. Bawo bóyé le hëýalkëmën ëcëñhole iyi Urün of amakëñüt Šésü ecës lañ le?

⁹No kidíma gan sakal añ ar ibüt ar bër holekëma Šésü ër e šan Nasaret bële yéñde.

¹⁰Ako yéñ medi han Šérusalem. Bër gaf bër bësumëñ bër macadaha bële banitëbalëñ ëmbedën bal bër Urün bële han kaso. Awa. Këmbedëñ. Këmbedën han kaso. Gang ñawekëñbe rekën añüd ëncës, no ce mimañëñ ëncës le.

¹¹Danañ mage büyé tuñ sampëñbebe gang sëkébebe han kunañ ër këñbar Bûšuwif ëñkarañ gakayiti an Urün. Megereñ ëmba ënmacére Šésü. Anidógülëñ pas gen bën eñ

haɲ halme iyi meye han bikón ban malóɗ mungélum. Gèngèr èmbetèk, itampén yédèbebe.

12Gungum haldème, yédème han ikón er Damas. Bèr gaf bèr bèsümèɗ bèr macadaha bële šèbaldèkem iyi mikal meye le.

13Agèripa, gangam laɲ yédème èng bèr yéd kènèmebat bële. Giñal en gaf yék. Gingub an šalèk han urün gan hókèma mafanga giñal kèbawub no èng bèr yédèbe èng no bële.

14Bé pécéɲ kébiwuc. Kèmhér ulim oɗ gang enèmede mande man Ébèrè laɲ: «Sol, Sol, bawo bóyè le ejèmetampén? Ènjibèrүн. Bawo ènjibèrүн, itampén gaf ürój le. Wuj ako ej ngèr gikèy gan emagere mèbèɗ ar emakóš èng oso ale. Bawo ènjibèrүн, gaf ürój le ejetampén.»

15Awa. Kèmmañün. Kèmmare: «Ar Gaf, loo ej?» Ar Gaf ale koniyaka. Konere: «Šésü èr ejetampén eme.

16-17 Ikal. Gon šaɲètalmeme oɲ iyi ènjigólènal igéyal adaɲal aram. Èmmidaɲale han Bùšuwif èng han bèr mènge Bùšuwif iyi eye ibipèɗ bal bële iyi ènjilu daro no le. Ibipèɗ ce gon ememepèɗ bašal oɲ. Mangènmidam bawo èmmedèce.

18Gon daɲalalmeme oɲ iyi eye ibicémüt. Gèngèr ibipèɗ gindéy genjekèla gen Šésü eɲ bahole, èncèmutéye. Gon ejèbecémütal oɲ iyi èncal imüɗ laɲ, èngé kirikiri laɲ. Danaɲ ebedèt bangaf ban Sataɲ laɲ, ebepèr bangaf ban Urün laɲ. Gèngèr banehole, èmbitèbüne hake biññüla bindóbün beɲ, danaɲ èngéye bal bëram.»

19Awa. Alam Agèripa, mimaɲèɗ midi gon rekonem Šésü oɲ ñan šaɲètakonem ngèr gonèkèɗ ñungum.

20Kèmyè. Kèmbisakal maharaɲ Bùšuwif bële han ikón er Damas. Imbalingum kèmbiharaɲ ce Bùšuwif bële han Šérüsalem èng han elóɗ er Bùšuwif pécéɲ. Imbalingum ce kèmbiharaɲ bèr mènge Bùšuwif bële. Èmbegede pécéɲ Ašuwif yó ar mage Ašuwif yó iyi olèmbèt kašabi gen guññüla on enedi eɲ. Kenaɲ ènmahole Urün oɗ. Danaɲ èngedi gon ènlangal bal bële iyi balèmbèt makašabi mónðóbün maɲ.

21Bawo gindéy genjekèla gen Šésü eɲ ebebekaraɲ bal bële, gungum dèkèkènem Bùšuwif bële gang yédème han kunaɲ èr Urün. Banegere iyi ènnidamdo.

22Kono mènndamelaɲ haɲ daro bawo Urün oɗ ibarayonem. Gungum halme gang ebebepèɗ bal bële gen Ar Dónóluko Urün ale Šésü eɲ, bühól yó bëlam yó. Gon ebebepèɗ gen Ar Dónóluko Urün eɲ, gon góyè e èng gon šasèdèkèn Moyis èng büsükélün bèr Urün bële oɲ.

23Gon šasèdèkèn oɲ iyi Ar Dónóluko Urün ale ñüdük otampe ocès ogé ar etakal mahal wum ecès laɲ. Gon owokalal oɲ obipèɗ gindéy genjekèla gen Urün eɲ. Gindéy gingum ebewub Bùšuwif bële èng bèr mènge Bùšuwif bële.

24Gang owocas Pol ngèr kak le, Fesètis komaleñal. Komare: — Pol, ar fétuk ej. Ikaranaɲ haɲ ifétu.

- ²⁵Pol komayaka. Komare: — Joŋwuró, mage ar fétuk eme. Mage ngër ar fétuk emecas. Toña le emecas.
- ²⁶Joŋwuró, parakèt emecas bawo milang ifame ganamèt gingum. Anemèlal ilang gon yédük elód ed edo oŋ pécéŋ. Magelaŋ ar wok malange.
- ²⁷Alam Agèripa, mayedi ehole gon šasèkèn büsükélün bër Urün oŋ? Milang ehole.
- ²⁸Agèripa komare Pol: — Migé Kèréceŋ kisaŋdi fèrkème kongol èr gon hérnème laŋ?
- ²⁹Pol kohal gang wokènma ga hapèkènma èng majoloko maŋ. Komayaka. Komare: — Watur yó egé, oyarare. Gon emamacèmba Urün oŋ, igé ngër gang eme no le. Danaŋ mage wuj tuŋ. Bër e loŋo bële pécéŋ èngé ngër gang eme no le kucé èng mage bakèmènhap ce wün èng majoloko.
- ³⁰Awa. Fesètis èng Agèripa èng Béréniš èng bër yédük la bële pécéŋ gang hérkèn gon rekobe oŋ, kènhal. Kènšal.
- ³¹Gang šalkèn, kènšas. Kènre: — Ajo madiyelaŋ gon ñüdük ènmaðènal han kaso wala gon ñüdük ènmaðamal maðamal.
- ³²Agèripa komare Fesètis: — Èng Pol madedoyelaŋ amapèr alam ar jamani pécéŋ ale omañawe, imatèbütédoye kaso laŋ.

Bon yéd kënedi boŋ 27

- ¹Awa. Gang reko Fesètis iyi atèk watur beyè šan elód er Itali hóngi èr mëngé laŋ, koðimað Pol èng bër kaso büyélüm bër talaŋ. Komafuwün Šilis obiŋé han elód er Itali. Šilis üwum ar gaf ariyé ar gingór an masordâš man Bër Rom laŋ yéko. Gingór gingum yéd këneyó masordâš man alam ar jamani pécéŋ maŋ.
- ²Awa. La wo yédük hóngi èr mëngé èr eyè han elód er Asi han bikón ban e dúp èr géy baŋ. Hóngi üwum han ikón er Adèramit sòludük. Kèbefèra. Gang fèrabe, këbeyè. Arisètark ar sòluk han ikón er Tesalonik han elód er Maséduwan batèðèkèba.
- ³Ipašal eŋ këbesèm han ikón er Sidoŋ. Šilis komarene Pol balènga. Komaŋ Pol oyè obecèma bëyèndam büróm ènmayènal gon fèrkéma oŋ.
- ⁴Imbalingum këbeyè makar šan gandamb an kënyó Šipèr. Kèbihucé. Güd èr Šipèr hucédèbe bawo la magedelaŋ ekoc iparame.
- ⁵Kèbihótün géy èr e dúp èr elód er Silisi èng elód er Pamfili ed. Kèbihucé. Kèbesèm han ikón er Mira han elód er Lisiya.
- ⁶La Šilis kosèk hóngi èr mëngé èr šalèk han ikón er Alèkèsandèri gang eyè han elód er Itali. Košot lar bekèñ. Kèbefèra hóngi èr mëngé üwum.
- ⁷Kèbeyè endèmaleŋ make man dantaŋ. Bawo ekoc ed ayèmb, Pete Pete sèmbe dúp èr ikón er kënyó Sènid. Bawo mëfèd yébe ekoc ed, mangèbekor muhucé makar šalaŋ.

Këbeye güd' er gandamb an kënyó Këret bawo magelaŋ šalaŋ ekoc iparame. Gang ebeye, këbihucé ikón er Salmoné ed.

⁸Gang ebeye, këbebo dup' er tinti er géy'. Pete pete këbesëm lar këhal makóngi la akëmekën ekoc iparame ed' hóngi er mëngé le. Ikón igum dup' er ikón er Lasé yék.

⁹Këbelëka la haŋ këhucé ofëla or kënyó osëbün or hake hal od'. Watu üwum magoyarar hóngi er mëngé oye mëngé laŋ bawo ekoc ed' ayëmb šan géy'. Èng eyeye makóngi maŋ, sobe këmekëna. Gungum redëkobe Pol bër këgürüd' hóngi er mëngé bële iyi ënbütélal kašabi. Kobere:

¹⁰— Bëšan, sobe ñüŋülük jóni maye. Mayanga man e hóngi er mëngé biliŋ maŋ omekënaye. Hóngi er mëngé le omekënaye. Bal bër e hóngi er mëngé bële ce ëncëse.

¹¹Kono ar gaf ar bër këgole hóngi er mëngé ale ëng adëm ar hóngi ale bacas, bade ayarar maye. Mangogé tana. Šilis komaŋ gon šësünkënma bën oŋ. Mamakérnedëlaŋ Pol.

¹²Lar e hóngi le la mangoyarar obo la haŋ okucé watur bëyëm le. Gungum fërdëkébe fayida pécéŋ ënye ënlókól ëmba ëntëme han ikón er Fénikës gëngër ënkore. Fénikës üwum han gandamb an Këret yék. Gëngër batëm la, ënboye la haŋ okucé watur bëyëm le.

¹³Awa. Ñakoc ñankëš kësakal móhótu. Gang hótuk ñakoc ñungum, bëšan bële bade ëntëmale jam han Fénikës. Bawo maye en, kënfërèt móból man fërdëkën han mëngé akëfeyal hóngi er mëngé maŋ. Kënye haŋ kënsaël tinti er gandamb an kënyó Këret.

¹⁴Kono kisaŋ ekoc iparame er kënyó er šafëliñal ed' këhótu. Ekoc igum makar han gandamb šóludük.

¹⁵Ekoc igum këbihótün. Këbelókól musumb ëmba bekore mëfëd ëng ekoc ed' kono mabekorelaŋ musumb. Këbesókal. Jóni këbiraya ekoc ed'.

¹⁶Gang ebekucé gandamb an kënyó Kóda aŋ, këbayëta šigé ekoc ed'. La wo yédük ñókóngi ñankëš ñan defëdëkën hóngi ëfaramë laŋ. Këŋyéyé.

¹⁷Bawo ekoc ed' ayëmbëd', pete pete hordëkën mëdëcëd' ñókóngi ñankëš ñungum haŋ kësëm dup' er hóngi ëfaramë. Daro këndamb han hóngi ëfaramë. Kënhap ñókóngi ñungum akëyé. Kënhapër hóngi ëfaramë le ce akëfingüté. Kënyëŋ ëmba šugo gëngër batëm dup' er elód' er Libi, ënciñe inini er e küdüť er géy' ed'. Èng hóngi le aciñ inini ed', omekënaye. Gungum e šabayët binjüm šan hóngi baŋ pur ekoc ed' ogürüd' hóngi le endëmalaŋ.

¹⁸Ekoc iparame ed' këhótu ce. Gungum e ipašal eŋ kënfërèt mayanga mónódöbün maŋ hóngi laŋ. Kënlëng han géy' obayët osëb od'. Hóngi le mangoñëkëta hébé han mëngé.

¹⁹Ilëmbék ed' kënlëng mayanga man hóngi maŋ kidíma han géy'.

- 20** Make make mabegelulaŋ giñal wala fécém wala mahor bilang lar ebe la. Ekoc iparame tuŋ yék ogedüb hóngi le haŋ kēbadangēta iyi mangēbepe.
- 21** Kabiriŋ alēka bēšan bēle mēngedētolaŋ. Imbalingum Pol kohal yēngēn üróbün. Kobere: — Ako redēmēmēn ēeneboye han gandamb an Kēret halaŋ. Gēngēr ēcēnmaŋdo, mangēnidapedo mayanga mōndóbé maŋ géy'laŋ.
- 22** Kono jóni ēmmēncēmba ēēnkap majomb maŋ. Ēēnkērna. Magelaŋ ar ocēs. Hóngi ēr mēngé le tuŋ e omo.
- 23** Milang magelaŋ ar ocēs bawo gümüf üŋ adañal ar Urün or dēmkem or kēmbēy'ale ayógud.
- 24** Konere: «Pol, koyéŋ. Mangecēs. Urün od amapēr etēm han ikón er Rom, alam ar malód man jamani pécéŋ ale omiñawe. Urün od amikénén. Omēnpeyēne wuj ēng bēr e hóngi ēr mēngé bēle pécéŋ. Mangēncēs.»
- 25-26** Kono ekoc iparame ed obañéye haŋ han tinti ēr gandamb. Kak rekonem. Gungum e, bēšan, ēēnkap majomb maŋ. Konyéŋ bawo mehōle Urün od odiye ngēr gang rekonem le.
- 27** Awa. Make epóng mala hucédük kabiriŋ dér sakalēk mōhótu ekoc iparame igum. Gümüf üŋ yék. Ekoc iparame igum obageŋé han géy' ēr kēnyó Méditerané. Gang sēkēk gingélés aŋ, bēr kēgürüd hóngi ēr mēngé bēle bayidé bitaēl elód ed.
- 28** Kēnlókól ēng gingó osém or géy' od. Kēnsēk osém od mametēr mafó masas ēng müjóng müki e. Imbalingum kēnlókól ce. Kēnsēk osém od mametēr mafó mühi ēng mójóng matas tuŋ e iyi bitaēl elód ed.
- 29** Bayéŋ ēmba ekoc ed odiye haŋ hóngi le ociñ mahañ maŋ. Ēng aciñ noŋ, omekēnaye hóngi le. Gungum lēngēdēkēn han epoy' er hóngi móból maparame mala man kēnfēr han mēngé pur gēngēr abepēr hóngi le okal maŋ. Mabepērdelaŋ hóngi le obamb masaēl elód ed. Kēnbešēmba mürün mōndóbün maŋ iyi ēnbibara okirkiré ēnkor mulu lar en la.
- 30** Imbalingum bēr kēgürüd hóngi bēle abepērēd ēncal hóngi ēr mēngé laŋ kenaŋ ēngür. Gungum fētēkēn ñókóngi ñan fērdēkēn hóngi ēfaramē ēr mēngé ñaŋ kono mēnbapērdelaŋ iyi abepēr mēgür le. Kēnbare tuŋ iyi móból man han enóng er hóngi ēr mēngé maŋ eneyē mafēr han mēngé okalal hongi ēr mēngé le. Mandēk gēngēr bapēr tuŋ ñókóngi ñankés ñaŋ mēngé laŋ, abepērēd ēngüral, ēnpeyal.
- 31** Kono wum Pol kolang gon hašabikēn oŋ. Komare ar gaf ar masordāš ale ēng masordāš maŋ: — Bēr kēgürüd hóngi bējo gēngēr mēnboyelaŋ hóngi laŋ, mangēenpe.
- 32** Awa. Masordāš maŋ kēnhac bingó ben haŋaldēkēn ñókóngi beŋ. Kisaŋ ñókóngi ñaŋ kēfēra mēngé laŋ. Kēsēma han mēngé. Kēyē.
- 33** Awa. Ohe od Pol kobere pécéŋ ēntó. Kobere: — Make epóng mala man hucék maŋ ēcēnyéŋ haŋ mēentówelaŋ.

- ³⁴Jóni ëmmëncëmba ëëntó lañ bimal bindón beñ okëmal ëënkoral masëmal han tinti ër géy. Mangëënlëm wün. Danañ fado gimbal giyé gen wün eñ mangolëm.
- ³⁵Gang hëñëlako maşas, Pol komad ëmburó le. Komaşëma Urün od yëngën üróbün pécëñ. Kogub. Kolapal mayák.
- ³⁶Gang lukënma gang owoyák ëmburó le, bën ce kënhërna. Kënyák hañ kënmëd.
- ³⁷Bër yëdëbe ëng bé hóngi ër mëngé lañ bële makeme müki ëng bal mafó mócóng mühi ëng büjóng ariyé yëdëkën.
- ³⁸Gang sókën hañ mëdëkën, gon masó gon wodëk hóngi lañ gon kënyó bëlé oñ kënlëng gon wok oñ géy/lañ obayëta oséb or hóngi od.
- ³⁹Gang wacak, bër këgürüf hóngi bële kënlü elóf ed kono mënkuyütelañ elóf er şaa e. Kënlü tinti ër géy. Kënrë ëmba ënkore mayë hañ hóngi le otëm la ociñ ekóm er inini er e küdüť mëngé ed.
- ⁴⁰Kënhac bingó ben hapalkën móból man hóngi mañ. Móból mañ këdat géy/lañ. Kënfët bingó ben hapalkën mat man kënyüngal hóngi mañ beñ oñëkëta han mëngé. Gungum hordëkën mëyüngal imbalingum. Këndëñëd ce ginjüm an hóngi gan e han enóng añ iyi ekoc ed ogürüf hóngi le han tinti ër géy. Kënyë gan tinti ër géy/lañ.
- ⁴¹Kono fayër sëmken la le, këñşin ekóm er inini er e küdüť mëngé ed. Hóngi ër mëngé le këbo la. Gaf ër hóngi ër mëngé le këmëg küdüť inini lañ. Mageyüngélëlañ. Goñëneñ këbo han epoy. Mëngé man géy/mañ ogeciñ hóngi ër mëngé le han epoy ëng fanga hañ këlapal mamekëna.
- ⁴²Fayër mekënak hóngi le, masordaş mañ kënhap iyi ëñbidam bër kaso bële. Mabepërdëlañ ënkas, ënyicütë, ëntëm han elóf, ëngür, ënpe lañ.
- ⁴³Kono ar gaf ar masordaş ale mamañdëlañ ëñbidam bawo amapëred omapeyën Pol. Kobere ëñbitëb. Kobere bër e hóngi bële pécëñ ëngere ëntëm han elóf. Bër horëk mahas bële ënpëra bën dónğa mëngé lañ ënkas han tinti ër géy.
- ⁴⁴Bër mënkore mahas bële ëndëk mat man hóngi mañ ëngeyëyal hañ ëntëm han tinti ër géy. Ngër kak sëmdebe bé pécëñ han tinti ër géy/hara magelañ ar lëmëk.

Bon yëd kënedi boñ 28

- ¹Gang sëmbe jam han tinti ër géy, kënbafëd gandamb an sëmbe lañ iyi Malt kënyó.
- ²Bër Malt bële kënbasopëte ngër ebe eyëndar. Këbesëmar bé pécëñ. Kënbafütünün ñukudó iyi beyësa bawo atakal mësub danañ ayëm.
- ³Pol koyë oñanga mat. Kodübëgu. Kofër ñukudó lañ kono gonkarkari gon malac la wo yëko mat lañ. Bawo ayiké ñukudó ñañ, gonkarkari oñ koşal. Komaņas Pol eñüt lañ. Kobo gang wokoma ga yapëkoma bën eñüt lañ.

- ⁴Bër Malt bële gang lukën gungum, kënlapal maşas: — Èng mage aki ajo adam ar bal e. Macësëdelañ han géy/kono urün or këbimaşa bëmekën of emamaşa.
- ⁵Kono Pol komabişinjé gonkarkari oñ ñukudó lañ biliñ kono mamadidelañ jiñ malac mañ.
- ⁶Bër yék la bële kënsëla ëmba owuge gimal eñ wala ocëse kisañ. Kono gang şelakën hañ macëselañ, matëberelañ, kënlëmbët makaşabi mañ. Kënre: — Ajo urün e.
- ⁷Awa. Gunand gungum la wo yék mapat man ar kënyó Pubëliyis mañ. Madëbërdëlañ èng lar yédëbe la. Pubëliyis üwum afarame ar han gandamb an Malt yéko. Kobare beye şóndóm. Kobawere make matas.
- ⁸Süm èr Pubëliyis magedëkor. Ganék èng olëc dëkëdëkëma. Pol koye lar yéko la. Komaşumbén han Urün. Komadambal mañüt mañ. Komafakën.
- ⁹Imbalingum bër Malt bër sëberék bële gang hérkën iyi Pol amapakën süm ar Pubëliyüs, kënyógu kisañ obipakën Pol. Kobifakën.
- ¹⁰⁻¹¹Bër Malt büwum kënbabuña hañ. Gang hucék mépécém matas, imbalingum këbeye këbefëra hóngi èr mëngé lañ. Gang fërafe maye ebe le, kënbayekëna. Hóngi èr mëngé èr ebekucal le la hótëdëkën la kabiriñ watur bëyëm le. Hóngi üwum han ikón er Alekësandëri şóludük. Uyat or mürün müki man kënyó Buca lañ sapaldëkën hóngi üwum.
- ¹²Awa. Këbeye. Këbesëm han ikón er Siraküs. Këbebo la make matas.
- ¹³Gang hucék make mungum, këbihal. Këbihucé. Këbesëm han ikón er Reşiyo. Këbebo la omëd óriyé. Gang hótuk ekoc ed, këbihucé. Ilëmbék ed këbesëm han ikón er Pusol.
- ¹⁴Gang sëmbe, këbebesék bübülémül bër ganamët an Krist büyélüm ikón igum. Kënbare bebo èng bën lohocok. Këbebo lohocok. Imbalingum këbihucé. Këbesëm han ikón er Rom. Grako yékëba mañe man han Rom mañ.
- ¹⁵Awa. Fayër sëmbe han Rom le, bër holekëma Şésü bër e han Rom bële bakéréd iyi bé gangam lañ ebe. Bawo bakéréd gungum hóludükën bër holekëma Şésü bër e han Rom bële. Kënbahaca. Bër talañ këbifëdër han marse èr e gangam an kënyó Marse Apiyi añ. Bër talañ këbifëdër han kunañ èr këndak bëdïyar lar kënyó Makunañ man bëdïyar man Matas la. Pol gang lukobe tuñ, këmaşamba jomb. Komaşëma Urün of faker gon lëngalkëma tuñ.
- ¹⁶Awa. Gang sëmbe şan Rom, ar gaf ar masordaş ale kobifuwün Pol bëlam bër Bër Rom bële. Bën kënmasëb Pol odi lar yó fërkëma hara sordaş le gang omarene.
- ¹⁷Gang sëkék make matas, Pol kobiyó bër gaf bër Büşuwif bër e şan Rom bële. Gang barkën, kobere: — Bëbañer bëram, mambidiyelañ jiñ bal büróbé bële. Mammekënelañ manamu man büfüşén büróbé mañ kono büfüşén büróbé bële banedëk şan Sérüsalem. Kënbifuwün gaf eram le Bër Rom bële.

- 18**Awa. Bër Rom bële kënniñün gon mekënme oñ. Gang ñünkënem, këmbiyaka. Awa. Gang langëkën mammekënelaṅ le, këbefër ënnitëbüt bawo mënluwelaṅ ganamët gandam aṅ gon rime gon ënnidamal.
- 19**Kono BÛsÛwif bër e şalaṅ bële kënbar ënnitëbüt. Gungum reme añüd alam ar jamani pécéṅ ale oniñawe. No noṅ magelaṅ gon mede iyi goṅo mékÛnÛnkënem bal bëram bële.
- 20**Gungum le yómëmën ëeniluwüre ëmmënpëd. Bawo kongol ër gon samginéyekëene bé Bër Isërayel laṅ hapëkënem ëng majoloko maṅ.
- 21**Bër gaf bër BÛsÛwif bële kënmayaka. Kënmare: — Magelaṅ gakayiti an şóluk şan elód er Şüde sumukëba loṅo şasëk giññüla gen wuj. Danaṅ magelaṅ hal aróbé ar şóluk şalaṅ ar fëdkëba giññüla gen wuj.
- 22**Kono obapëre ibapëd gon holekëj oñ bawo ganamët an gingór an wün aṅ edelayenmën şan yó şaa.
- 23**Awa. Kënhót dër ënyõḡu obipëd gon holeko oñ. Déróm gang sëkëk, bal sobe kënyõḡu lar diko wum Pol la. Awa. Kobifütütürün pécéṅ ganamët an ilam er Urün aṅ. Obegepëd gen Şésü eṅ. Obegekuyütün gon ñugëko Moyis oñ ëng gon şasëkën büsükélün bër Urün gen Ar Dónóluko Urün ale eṅ, ëmba obemëlale gon owocas ganamët an Şésü oñ toña e iyi Şésü e Ar Dónóluko Urün awum. Awa. Kënşas kabiriṅ holhol haṅ şambalkaṅ.
- 24**Awa. Bër talaṅ këbemëlal gon owocas oñ kono bër talaṅ mënholedelaṅ.
- 25**Awa. Bën bën mabipëdërelaṅ ganamët gungum. Gang enebëtërra tuṅ, Pol kobere: — Toña e gon rekoma Genjëm en Urün eṅ Ésayi obitükél büsórë oñ.
- 26**Amadëd asükélün awum. Komare: Eyë şan bal bëjo. Ebede. Kere: Eëngekërnéye haṅ kono mangëenfame. Eëngeṅadaye tak tak kono mangëenlu kidima.
- 27**Bal bëjo mangëenfame bawo bakëmün banëf baṅ iyi bakëfame. Mangënkër bawo bacoy banëf baṅ pur bakëhér. Danaṅ gon hómalkën oñ pur bakëlu le e. Gëngër mëndidoyelaṅ kak, ënlëmbëtëdoye makaşabi maṅ. Eëng balëmbëtëdo makaşabi maṅ, ëmbitëbündoye hake.» Kak şasëko Urün gen büfüşën büróbé bële.
- 28**— Ngër gungum le e, ogé gon langëkëen bawo mënholeyelaṅ gindéy genjekëla gen këfeyën eṅ, gindéy gungum ayë han bër mënge BÛsÛwif. Danaṅ bën ënholeye.
- 29**Gang hëñëlako maşas ngër kak le, BÛsÛwif bële kënyë. Eëngecasër sobe bën bën gan eneyë aṅ.
- 30**Awa. Pol mayobe yéd koyobe kunaṅ ër yéko laṅ. Kobo la müli müki. Bëdiyar bër yéd keyõḡu ënmalókól wum bële pécéṅ la yéd kobedën.

31 Bër yó yǒguk maharaŋ yéd kobekaraŋ ganamët an ilam er Urün aŋ ëng ganamët an Ar Gaf ale Šésü Krist aŋ. Magelaŋ gon yéd koyén, đanaŋ magelaŋ gon yéd këmakatana obikaraŋ bal bële. Awa. Téryófil, la emepédé muñug.

Rom

Rom 1

¹No Pol emēñugün wün bër holekēma Šésü bër e šan Rom šalañ. Ahól ar Šésü Krist eme. Danañ adañal ar wum Šésü eme ce bawo Urün of salakem migé adañal aróm. Gon dañalkonem oñ iyi meye ěmbipēdūrē bal bële gindéy genjekēla en Urün eñ.

²⁻⁴Gindéy gingum gen Šésü ñañeso ñan Urün eñ e. Gindéy gingum Urün of abitēbalēd būsükélün büróm bële ěññug muñug bakayiti ban wum Urün lañ. Awa. Bañug. Kongol ěr gon ñugēdēkēn gungum lañ bal bër daro bële ce ěnkore malang gindéy genjekēla gingum. Gindéy gingum ebebepēdūrē bal bële ěnlang Šésü ñañeso ñan Urün ñañ e. Šésü Krist wum e Ar Gaf aróbé ale. Hal ewo bawo han gañamb an Dafid šalko kono mage hal tuñ ewo. Urün ewo ce. Gon obemēlal bal bële Šésü Krist ñañeso ñan Urün ñañ ewo le ce, Genjēm en Urün eñ amakēnütēd Šésü ecēs lañ ěng fanga ěfaramē üróm le. Ngēr kak e obemēlal bal bële iyi Šésü ñañeso ñan Urün ñañ ewo le.

⁵Kongol ěr ecēs er Šésü lañ Urün of anitala migé adañal aróm ako tuñ hara noñ maniñüdēdelañ migé adañal aróm. Wum dañalkem meye ěmbipēdūrē bër mēnge Būsüwif bële gen wum Šésü eñ. Gon ebebepēdal oñ pur bēn ce ěnmabēy wum Šésü, danañ ěnmahole ěnmagemēñün kongol ěr gon holekēnma lañ le e.

⁶Awa. Han bër holekēma büwum, wün bër e šan Rom ce ěcēntawe. Wün ce Urün of amēntala omēndēm Šésü Krist.

⁷Wün bër holekēma Šésü bër e šan Rom šalañ pécēñ ěmmēncēma. Urün of amēññal sobe. Danañ amēntala ěēngé bal büróm. Wün emēñugün letēr ějo. ěmmēncūmbén iyi Urün of Baba üróbé ěng Šésü Krist Ar Gaf aróbé ale ěnmēnbarado ako tuñ hara noñ mamēññüdēdē. Danañ ěndido hañ obodo majomb mōndōn mañ gang dākēk.

⁸Gon emēmēnpēd jóni oñ iyi ecēmayemama Urün or emebēy of gen wün eñ kongol ěr ecēs er šēsēko Šésü Krist kongol üróbé lañ. Gon emamacēmal Urün oñ ce bawo bër malód man jamani bële pécēñ ikéren gen holare ürón eñ. Gungum e ikéren iyi ěcēnmahole Šésü le. Gungum šēmamama Urün of gen wün eñ.

⁹⁻¹⁰Urün of alang münéd e ěng ěcēmbayemama wum Urün, müsūmbén kēmēmēññūmbén le. Urün ówum kēmgólēn šug hormone le. Gole ěram le gon e oñ ipēd er bal gindéy genjekēla gen hēyém ěr Urün eñ e. Danañ mašēmba kēmmašēmba ce ěng amañ, odi hañ mekor mayēd ěmmēnlukulu. Ofēr or oyē of kabiriñ alēka anepērēd mayēd.

¹¹Gon fērkem mayēd oñ bawo anepēr sobe ěmmēnbara ganamēt an Urün añ pur holare ürón le okēm.

¹²Gungum e gēngēr meyēd, bé pécēñ obabambaye majomb kongol ěr gon holeyekēnma Šésü lañ. Gungum e no onibambaye jomb kongol ěr gon holekēnma

Ŝésü laŋ. Danaŋ wün ce omënbambaye majomb kongol ër gon holemama Ŝésü laŋ. Gungum emamacëmba Urün od iyi meyëd ŝóndón.

13Bübülémül, sobe fërkem ëenlang alëka emepëlara meyëd ŝóndón ŝalaŋ kono mamkorelaŋ wey mayëd. Haŋ jóni la wo e gon enëmehade meyëd ŝalaŋ oŋ. Gon fërdëkem mayëd ŝóndón ŝalaŋ oŋ pur ëmbipëd ce bër mënge Bùšuwif bër e ŝóndón ŝalaŋ bële gindéy genjekëla gen Ŝésü eŋ. Gëngër ëmbipëd, ŝugo bër talaŋ ënholeye halaŋ ngër gang holekën bër malód maŋëneŋ bële le kongol ër gon fëdëbebe laŋ.

14Gon fërkem meyëd halaŋ oŋ ce bawo añüd meyë ŝan yó ŝaa en bal bële ëmbipëdüréré bën pécëŋ ce gindéy genjekëla gen Ŝésü eŋ. Bër e ŝan bikón bële ëng bër e ŝan mapat bële añüd ëmbipëdüréré. Danaŋ bër haraŋëk bële ëng bër mënkaraje bële añüd ëmbipëdüréré bën pécëŋ. Bal bële pécëŋ añüd meyë ëmbipëdüréré gindéy genjekëla gingum.

15Gungum fërkem mayëd han wün bër e ŝan Rom ce ëmmënpëd gindéy gingum.

16Hé! Anelëngal gen gindéy genjekëla en Ŝésü eŋ bawo gindéy gingum këmafeyën ar yó holek gindéy gingum ëng fanga üróm le. Gungum e Bùšuwif bële dónge owopeyën. Kenaŋ obepeyën ce bër mënge Bùšuwif bële.

17Gindéy gingum këbafëd gang kori Urün od haŋ hal ale ogé ar cüp ganamët an wum Urün aŋ le. Gungum e ar yó holek tuŋ gindéy gingum, gungum owogéyal ar cüp ganamët an Urün aŋ. Magelaŋ góngélüm ce. Urün od kidima ŝasëk gang owogé hal ale ar cüp le. Danaŋ asükélün ar Urün ale añugëd gon reko Urün oŋ. Urün od aded: Ar yó e ar cüp kongol ër gon holekonem laŋ, adém awum biwurëye gani ëng no. Ngër kak reko Urün od owogéyal hal ale ar cüp le.

18Kono Urün od ipëdöbe bal bële pécëŋ iyi wum kidima idógülema gen bër mënmagebëy eŋ ëng gen bër emamékünün eŋ. Bal büwum këri haŋ ënbihade bal bërleŋ ënlang gen Urün eŋ. Danaŋ idiyen haŋ bal bële mangënkör malang toña ër ganamët an Urün le kongol ër buññüla bon enedi laŋ. Gen bën eŋ emakó módógül. Danaŋ añüd obiméy.

19-20 Gon obeméyal oŋ bawo kabiriŋ dër lëcëko Urün od jamani le bal bële gëngër baŋada bon lëcëko boŋ, ënlange kisaŋ ar lëcëk bungum ale amüde fanga ër dëre ëng dëre le. Danaŋ ënlange ce wum e Urün or münéd od le. Fado gang wok mangënmakör mulu wum kidima kono gëngër baŋada bon lëcëko boŋ, ënlange kisaŋ gang ewo le. Gungum wok mangënkör mayá muk ënde iyi mënmalangelaŋ le.

21Fado gang langëkënma gang ewo le, mënmagebëylaŋ ngër gang ñüdük ënmabëy le. Danaŋ mënmagecëmalaŋ kongol ër gon obebara laŋ. Mënmagedelaŋ, «Urün, abalëngal gen gon rinkëjëba oŋ.» Kono noŋ bon yidëkën makaŝabi món dóbün laŋ ngër Urün e boŋ, mage Urün e. Bungaf tuŋ e. Imüf laŋ en. Gungum e mangënfame gon ñüdük ënfame gen ganamët an Urün eŋ.

22Fado gang ñaŋkën iyi bër langëk jiñ en ganamët an Urün aŋ, mandëk bër mënlange jiñ en

23 Bawo bamatëb mëbëy' Urün or wurék gani od. Lar ënmaëbëy' Urün ówum la, kënbilapal mëbëy' müürin man lëcëkën bën mañ. Man talañ man mëndërek ngër hal e. Ihinoñ hal ale mage ar gani ewo ngër Urün od le. Ar ecës maşës ewo. Man talañ man mëndërek ngër oşëd en, man talañ man mëndërek ngër bon masapar mala en, man talañ man mëndërek ngër bokówahówa en. Müürin mungum yéd kënebëy'. Gungum e obiméyë Urün od bawo balang gang ewo le kono noñ bamatëb mëbëy'.

24 Bawo bamatëb mëbëy' Urün od, gungum sëbkobe wum ce ëndi bopër buñüñüla bon yó yóguk makaşabi mónóóbün lañ. Bawo abitëb ëndi gon yó gon fërkëbe, gungum enedi bën bon şëfëlek bon mañüde ganamët an obar or gañar boñ.

25 Urün od abitëb ëndi bopër buñüñüla bungum ce bawo balëmbër toña ër wum Urün le ëng bingaf beñ. Kënmasëb mëbëy' Urün od. Lar ënmaëbëy' Urün or münéd or lëcëk jamani od la kënlapal mëbëy' bon lëcëko wum Urün boñ ngër Urün. Ihinoñ wum tuñ ñüdük ënmaëbëy' bal bële hañ dëre ëng dëre. Amina.

26 Bën noñ bamatëb mëbëy' Urün od. Lar ënmaëbëy' Urün la, kënlapal mëbëy' bon lëcëko wum boñ ngër Urün. gungum le sëbkobe Urün od ëndi bon şëfëlek bon ñalkën mëri boñ. Bësówar bële kënsëb mabar ëng aşan. Kënlapal mabar asówar ëng asówar.

27 Bëşan bële ce kënsëb mabar ëng asówar. Këbihó mafër ëngebar aşan ëng aşan. Gungum méykobe Urün od ngër gang ñüdük obiméy' le bawo mëngeyidëñürlañ balënga gen wum eñ gang ewo le.

28 Danañ bawo bade iyi nañfa magelañ ënmalang wum Urün, gungum sëbkobe ce Urün od ëngeyidëñür gen buñüñüla bon fërkëbe eñ tuñ. Bawo abitëb ngër kak, batakal mëri buñüñüla bon reko Urün mañüde ëndi boñ.

29 Biñüñüla kala fërkëbe mëri. Biñüñüla bingum ben e beñ iyi emekën ed e, oşilal or hañ yëmbëk od e, gokuj oñ e, imékünün er hal ed e, odógülal od e, idam er bal ed e, mübüüt mañ e, osétal or bal od e, oşësün or hal ëng módógül od e, owirüté or hal od e,

30 imékünün er hal uyat ed e, gokoñ on Urün oñ e, obewërek od e, manti le e, buñüñüla bungum pécéñ enedi. Danañ ëngeyidëñür ngër gang e ënmaëbamb mëmékünün Urün od le. Ënbegebërin bülüm ëng büsüm.

31 Makaşabi mabegélañ. Gon yó rekënbe ëndi, mangëndi. Abiyüm bacéd. Fado mangobikañëlal gen hal.

32 Balang tigi Urün od ade bër edi buñüñüla bon ngër kak bële iyi ecës ed ñüdekëbe. Kono fado kak, ëngëbamb tuñ mëri buñüñüla bungum enóng enóng. Danañ gëngër iluwenbe bal bële gang enmamékünün Urün od, malëngal këbelëngal ce bën.

Rom 2

1 Wuj Aşüwif noñ ebegede bër mënge Büşüwif bële iyi imékününenma Urün od. Oméy' od ñüdekëbe. Ihinoñ wuj ce idiyej emekën er ngër enedi bën ed. Mayedi

edékaya èng gindój? Gèngèr bèn oméy' of ñudèkébe kongol èr buññùla bon enedi lañ, kenañ wuj alo? Mayedi wuj ce oméy' of ñudèkéme?

²Ècènilange Urün of obiméyè bër mènge Bùsüwif bër edi buññùla bungum bële pécéñ ngèr gang ñüdük le.

³Gèngèr wuj ar ebede bër emamékünün Urün bële oméy' of ñudèkébe, ihinoñ wuj ce idiyej ngèr gang kènri bèn le, epede oméy' or Urün lañ yidékèj? Muk. Mangepe. Wuj ce Urün of omiméyè.

⁴Kono mangomiméy' kisañ wey'. Omidine gonjekëla. Gonjekëla gungum gon e oñ bawo ikañälalema gen wuj eñ. Danañ imuñénome emekèn er ejedi ed. Mangomiméy' kisañ. Gon hañälalkëma gen wuj oñ pur elëmbët kaşabi le itëb mëri emekèn er ejedi ed. Gungum omemuñén ngèr kak le. Wuj ce noñ bawo melëmbëtelañ kaşabi le, iñada ngèr mage sobe e gonjekëla gon rinkome oñ.

⁵Bawo ikëmünej ganëf añ hañ ibar elëmbët kaşabi ürój le, Urün of omikówe mëméy' wuj pit lar obiméy' bëmekèn bële pécéñ şug ñudèkébe la.

⁶Dér obeñawe Urün of bal bële, omabütélüne ar kala gon riko jamani ëjo oñ.

⁷Bër talañ egereyen Urün of obitébün, obiwurnén gani kongol èr bonjekëla bon enedi lañ. Bùwum obiwurnéne Urün of gani

⁸kono bër talañ gen magaf món dóbün eñ tuñ kënyidénür. Ibaren èndaya matoña man Urün mañ. Guññùla tuñ enedi. Bùwum owoméy' Urün of sobe.

⁹Kono ar yó edi guññùla e Aşüwif e ar mage Aşüwif, Urün of omatampéne sobe. Aşüwif ale dónga noñ owotampén. Kenañ imbalingum omatampén ce ar mage Aşüwif ale.

¹⁰⁻¹¹Kono ar yó edi gonjekëla e Aşüwif e ar mage Aşüwif, Urün of omatébüne. Danañ omabëyè. Danañ omayène ce jam le. Aşüwif ale dónga noñ owodin gonjekëla gungum. Imbalingum ce omadine ar mage Aşüwif ale. Ngèr kak omabütélün Urün of ar kala gon riko jamani ëjo oñ. Mage ajo èng ajo.

¹²Awa. Bër sèbalko Urün masariya man wum bële èng bër mabitëbale bële bèn jap, gèngèr bamamékünün Urün of, obiméyè. Bër mènge Bùsüwif bële Urün of mabitëbaldélañ masariya man wum Urün mañ. Gungum e gèngèr abiñawe, mangobiñaweyal masariya mungum. Kono gèngèr bamamékünün, obiméyè şan ñukudó ñan gani kongol èr gon mékününkënma wum Urün lañ. Bèn Bùsüwif noñ Urün of sèbaldékëbe masariya mungum. Gungum e gèngèr mëngedayalañ masariya mungum, bamamékünün wum Urün, obiñaweyale kongol üwum obiméy' ce bèn şan ñukudó ñan gani.

¹³Gon obeméy'al oñ bawo mage bër cüp en le e. Bakér masariya man Urün mañ kono mënmañelañ maraya hañ èngéy'al bër cüp. Gungum obeméy'. Kono ar hérük rayak tak tak masariya man Urün pécéñ hara matëbütelañ fado üriyé ale, awum e ar cüp ale.

14-15 Kono bër mënge Bûsüwif bële alo, mayedi Urün od mabitëbalelaŋ masariya man wum maŋ? Münéd e mabitëbalelaŋ ngër gang sèbalkobe Bûsüwif bële le kono makaşabi møndóbün laŋ malang kënleng goŋo gonjekëla e goŋo guñüŋüla e. Gëngër gonjekëla rikën, malëngal këbelëngal han makaşabi. Gëngër bamamékünün Urün od, masowël këbesowël han makaşabi mündóbün gen gon mékününkënma Urün eŋ. Ngër kak eenelange iyi bën ce mëngedayalaŋ masariya man e makaşabi møndóbün laŋ maŋ. Ako mëndërek ngër Urün od amađ masariya møndóm maŋ fërko makaşabi møndóbün laŋ.

16 Dër obeñawe Urün od bal bële pécéŋ ocale biñüŋüla ben rikën bër mënmaholeye Şésü bële beŋ. Kongol èr guñüŋüla kala rikën bëmekën laŋ obiméyè déróm Urün od. Kongol èr biñüŋüla ben rikën şalëk èng ben macale laŋ pécéŋ obiméyale bër rik bële déróm. Fado èng bër yó yidédük èndi guñüŋüla gungum hara noŋ mëndiyelaŋ, bër ngër kak bële büwum pécéŋ owoñawe owoméy' déróm. Ar ebeñawe ebeméy' ale Şésü Krist e. Urün od sèbalkëma obiñawe obiméy' bal büwum. Gëngër ipëđüréyebese gindéy' genjekëla gen Şésü eŋ, gungum ebebepëđ ce Şésü e ar ebeñawe ebeméy' bal ale.

17 Kenaŋ wuj Aşüwif alo? Iñaŋej iyi Aşüwif ej. Edeyey epeye oméy' or Urün laŋ bawo imüde masariya man wum maŋ. Iñaŋej ce iyi Urün od démkëme.

18 Ilang gon fërkëma Urün oŋ. Ekore mabayëtër goŋ e gonjekëla èng goŋ e guñüŋüla bawo bamikaraŋ masariya man wum Urün maŋ.

19 Amemëlal iyi wuj ebepënün bëşëmük bële gangam an Urün aŋ. Edeyey ce iyi wuj ebewubüre bër e imüđ bële.

20 Edeyey ce iyi wuj ebebürnüt bër mëntéte ganamët an Urün bële. Edeyey ce iyi karamoko èr bër mëndafe ganamët an Urün ej. Gon ejedeyal oŋ iyi bawo masariya man Urün laŋ tuŋ e toña èr Urün le. Mungum tuŋ fëdkome Urün od gen wum eŋ.

21 Kenaŋ wuj ar ebekaraŋ bërleŋ bawo bóyè le wok megekaraŋayalaŋ èng gindóŋ? Wuj ar ebekaraŋ bal bële iyi bakëgereka, bawo bóyè le ejedeka kenaŋ?

22 Wuj ar ebede kondak ar mage aróŋ, bawo bóyè le ejedi wuj bungum? Wuj ar hoñkëbe mürün man holekën bër mënge Bûsüwif maŋ, bawo bóyè le ejedeka noŋ bon e makunaŋ man mürün mungum boŋ?

23 Wuj ar ñaŋëk iyi Urün od sèbalkëme masariya man wum maŋ, bawo bóyè le ejetëb maraya masariya mungum? Bawo itëb maraya, bal bërleŋ mangënmatébün Urün od.

24 Ako şalëk gakayiti an Urün laŋ iyi kongol èr guñüŋüla gon ejedi laŋ, edëşenma bër pac pac bële Urün od. Kak şalëk gakayiti an Urün laŋ. Gen gaf üróŋ eŋ şalëk gindéy' gingum.

25 Gen mamëc man wün Bûsüwif eŋ, mayedi findé e ènlangal bal bële iyi bal bër Urün een le? Naŋfa la wo e gëngër idayayeen masariya man Urün maŋ. Kono gëngër mëngedayalaŋ gungum e gëngër ëcënmamékünün Urün od, mamëc mungum

mangomënanfa. Danaŋ eëngéye ngër bër mënmece bingüs ban Urün laŋ. Gungum e Urün of omënnadaye ngër bër mëngé Bûsüwif.

²⁶Gëngër bër mënge Bûsüwif bële noŋ idayayen masariya man Urün maŋ, mangobiŋadadi bën Urün of ngër bër mëcëké? Éyi. Urün of obiŋadaye ngër bër mëcëké.

²⁷Bër mënge Bûsüwif büwum ënkore mare iyi sariya ema Urün of gëngër iméyömën wün Bûsüwif. Gon omënméyal oŋ bawo amënyën namu ër mamëc le. Danaŋ amëntëbal ce masariya man wum maŋ. Masariya mungum gakayiti an wum laŋ ñugëkën kono mungum mëngedayalaŋ. Gungum e bër mënge Bûsüwif bële ënkore mare sariya ema Urün of gëngër iméyömën.

²⁸Awa. Bingüs ban Urün laŋ loo e Ašüwif ale kidima? Mage ar edaya tuŋ manamu man Bûsüwif ale e Ašüwif kidima. Danaŋ mage ar mëcëkën ale tuŋ e Ašüwif kidima.

²⁹Ar e Ašüwif kidima ale ogé amëcëké, danaŋ ogé ar lëmbëtënko Genjëm en Urün eŋ kidima kašabi üróm ganamët an Urün ale. Awum e Ašüwif ale kidima. Ar ngër kak ale fado gëngër mëmagebëylaŋ bal bële, Urün of omabëyé.

Rom 3

¹Awa. Ęcënilange Urün of obiméyé bër mënge Bûsüwif bële gëngër bamamékünün wum Urün. Danaŋ bé Bûsüwif ce obaméyé gëngër ëcënmamékününe. Kono gëngër abaméy' bé ce, šaa e naŋfa ër iyi bal bër Urün eene le? Magelaŋ. Danaŋ šaa e naŋfa ër mamëc món dóbé le gëngër Urün of obaméyé gëngër ëcënmamékününe wum Urün le? Magelaŋ.

²Kenaŋ bóyé ebananfa alo bé Bûsüwif? Gon sakal on ebananfa oŋ bawo bé sëbalko Urün of bindéy' bindóm beŋ gakayiti an wum Urün laŋ. Gon sëbalkoba oŋ bidaya bindéy' bingum.

³Kono bé Bûsüwif mabidayayelaŋ bindéy' bingum. Bawo mabidayayelaŋ, obadinde Urün of gonjekëla gon rekoba obadine oŋ kongol ër gon mabimadayaye laŋ?

⁴Éyi, obadine. Ęcënilange Urün of malëmbëtëlëmbëtëlaŋ. Ade obadine bé Bûsüwif gonjekëla. Bawo ade obadine, obadine tuŋ. Kono ade ce gëngër mabidiyelaŋ gon rekoba oŋ, obaméyé. Danaŋ aŋüd obaméy'. Ęcënilange Urün of amaméy' Dafid alam ar Bër Isërayel ale gang mëkününkoma. Ganamët gingum ako ñugëdëko Dafid. Amaded Urün of. Komare: Gon yó šasëkëj, idiye. Ęng atëk ñawure le, ënmimaše sariya le iyi aŋüd ibiméy' fado bal büroj bële gëngër bamimékünün. Ngër kak šalëk gakayiti an Urün laŋ iyi Urün obiméyé fado bal bürom bële gëngër bamamékünün.

⁵Kono Bûsüwif bër talaŋ edeyen iyi bawo bal bër Urün ebe, maŋüdelan Urün of obaméy'. Danaŋ edeyen gëngër Urün of abaméy' bawo bimamékünün, ocale ar cüp ewo. Gungum e kongol ër emekën idobé laŋ bal bële ënluwe Urün of ar cüp ewo le. Gungum e maŋüdelan Urün of obaméy' kongol ër emekën idobé laŋ bawo uyat óróm

od edën kongol ër emekën idobé lañ. Ngër kak enecas Bûsüwif bër talañ kono bungaf tuñ enedi. Mage toña enecas.

⁶Ako ebebeyaka. Ëcënilange Urün od obiñawe ye obiméye bër mënge Bûsüwif bële gëngër bamamékünün. Danañ ëcënilange añüd obiméy. Gungum e gëngër añüd obiméy bër mënge Bûsüwif bële gëngër bamamékünün Urün od, bé alo? Mañüdelañdi obaméy/bé Bûsüwif gëngër bimamékünün? Añüd kay.

⁷Awa. Bërleñ ce edeyen gëngër mën magedayalañ Urün od, uyat or Urün od odëne bawo bal bële ënluwe Urün od ar mahole ewo. Iyi gon yó reko odiye, odiye tuñ. Gëngër balu gungum, uyat or Urün od odëne kongol ër emekën idóbün lañ. Gungum e bawo uyat or Urün edën, mañüdelañ obiméy Urün od kongol ër gon bërünkënma lañ. Kak kënre. Kono bungaf enedi. Mage kak e.

⁸Gëngër münéd e gon rekën oñ, awa ënidiye guñüñüla kenañ ocal gonjekëla. Kono mage münéd e. Bungaf tuñ e. Ganamët gungum la wo en bër enëmekafal iyi ako ebebekarañ bal bële iyi ëndi guñüñüla, kenañ ocal gonjekëla. Bër ede ngër kak bële, añüd Urün od obiméy. Danañ obiméye. Ngër gungum le e, añüd Urün od obiméy bëmekën bële fado gang en Bûsüwif, gungum e ënlang bal bële Urün od ar cüp ewo le.

⁹Ngër gungum le e, bingüs ban Urün lañ góyé ebe bé Bûsüwif ëng bër mënge Bûsüwif ganamët an oméy or Urün añ. Mangogé Urün od obiméye bër mënge Bûsüwif bële hara mangobaméy bé ce. Gon obaméy bé pécéñ oñ bawo bé pécéñ bëmekën eene ngër gang redëme le.

¹⁰Danañ gon redëme bal bële pécéñ bëmekën en oñ góyé e ëng gon reko Urün gakayiti gindóm lañ. Ako reko: Magelañ hal ar cüp ganamët an Urün añ. Fado ariyé magelañ.

¹¹Magelañ ar langëk toña ër Urün le. Danañ magelañ ar furedéké omalang Urün od.

¹²Bën pécéñ batëb maraya gangam an Urün añ. Nañfa magelañ óróbün lañ ganamët an Urün añ. Magelañ ar këri gonjekëla. Fado ariyé magelañ.

¹³Mande müñüñüla tuñ kënşas. Gon enecas oñ pur ënbiyüféyal bal bële le enecas. Fado ëng icasen, gon enecas oñ ako mëndërëk ngër malac man gonkarkari bawo majat man bal mañ kënme kën.

¹⁴Guñüñüla tuñ kënbiduwén bal bële.

¹⁵Bër këbiyand mañam bal en.

¹⁶Lar yó en bën, ëntampeye bal bële.

¹⁷Magelañ ar këbifëdër.

¹⁸Mënmayëñelañ Urün od. Kak şalëk gakayiti an Urün lañ gang en bal bële le iyi pécéñ bëmekën en le, Aşüwif yó ar mage Aşüwif yó.

19 Ęcēnilange iyi pécēŋ gon ŝalēk gakayiti an Urūn laŋ oŋ, Būšūwif bēle ŝēsūnko Urūn of. Bēn űūdūk ēndaya masariya man Urūn maŋ bawo bēn sēbalko. Kono bawo mēngedayalaŋ, mangēncot gangam an ēncalal oméŋ or Urūn laŋ. Danaŋ Urūn of malēcēdelaŋ masariya man wum maŋ kongol ēr bēn Būšūwif laŋ tuŋ. Gon lēcaldēko oŋ pur ēnlangal bal bēr jamani bēle pécēŋ bēmekēn en le. Gungum e magelaŋ ēng ariyé ar omakor mayaka Urūn of gēngēr edeyoma amamékūnūn le, dānaŋ oméŋ of űūdēkēma. Magelaŋ ar omakor mayaka jiű yó jiű pur ocal oméŋ or Urūn laŋ.

20 Gungum e bawo magelaŋ ar okor maraya tak tak masariya man Urūn maŋ, Urūn of mangomade hal yó hal ar cūp ewo kongol ēr idaya er masariya man wum Urūn laŋ. Masariya mungum kēmafēd hal ale iyi wum kidīma amekēn ewo le.

21 Kenaŋ graki eenekore mēgéye bal bēr cūp bawo mangēēnekore marayaye masariya man Urūn maŋ? Urūn of abapēd jóni gang e ēēnigéye bal bēr cūp le. Gangam gingum Moyis ēng būsūkélūn bēr Urūn bērleŋ baűugēd komkom bakayiti ban Urūn laŋ.

22 Gangam an ēēnigéyale bēr cūp gingum gon e oŋ iyi ar yó holekēma Ŝésū Krist, adēm awum Urūn of odeye iyi ajo ar cūp ewo. Magelaŋ ajo ēng ajo ganamēt an or cūp aŋ. Būšūwif yó bēr mēnge Būšūwif yó pécēŋ kongol ēr holare tuŋ enegé bēr cūp. Gon lēcalko Urūn of gangam gingum oŋ bawo

23 bal bēle pécēŋ bēmekēn en. Pécēŋ badēbēr ēng Urūn or ebepeyēn bal of.

24 Gungum e Urūn of alēc gangam an ēēnigéyale bēr cūp aŋ. Gangam gingum gon e oŋ Ŝésū e. Wum ŝēsēk pur obapeyēnal. Ar yó holekēma, Urūn of odeye ajo ar cūp ewo ganamēt gindóm aŋ. Magelaŋ gon ēēnidiye ēēnigéyale bēr cūp. Buűa tuŋ e iyi Urūn of obabuűaye or cūp ówum. Gon buűalkoba oŋ bawo amakaűēlal gindóbé eŋ le.

25-26 Mūnéf e alēka fayēr ŝēsēko Ŝésū le, mēmékūnūn yēd kēnmamékūnūn Urūn of bal bēle kono Urūn of mabiméŋdelaŋ kisaŋ. Mumuűēn yēd kobemuűēn. Ako ridēko ngēr maluwelaŋ emekēn idóbūn ed. Kono jóni Ŝésū ayógu. Urūn of amalēc ngēr ŝadaha. Wum Ŝésū acēs, adē mayēl mōndóm maŋ pur oyobeyal emekēn idóbé ed. Gon ŝēsalko dēyalko mayēl mungum oŋ Urūn of obatēbūnal hake biűūűūla bindóbé beŋ. Gon obatēbūnal hake oŋ bawo ēcēneholeye Ŝésū acēs adē mayēl mōndóm maŋ kongol űróbé laŋ. Gon ŝēsalko oŋ pur bal bēle ēnlangal sariya yékēma Urūn of gon yēd kobemuűēn emekēn er yēd kēnedi bēn ed oŋ. Ęnlangal ce iyi ar yó holekēma Ŝésū, Urūn of odeye ajo ar cūp ewo.

27 Awa. Bawo Urūn of ababuűa or cūp óróbé of, okorde hal ale mamanti yēngēn ēr Urūn ode iyi ar cūp ewo ganamēt an Urūn aŋ kongol ēr gon owodaya masariya mōndóm laŋ? Ó ó. Mangokor mamanti. Bawo bóyé le wok mangokor mamanti? Gon mangokor mamanti oŋ bawo buűa ŝotēko. Urūn of amabuűa or cūp of. Wum kidīma madiyelaŋ jiű yó jiű haŋ odeyal Urūn of ar cūp ewo. Gungum wok mangokor mamanti bawo mage kongol ēr gon rayalko masariya man Urūn laŋ géyalko ar cūp.

28 Kongol ēr holare laŋ géyalko ar cūp.

29-30 Kono Būsüwif bële ëng bër mënge Būsüwif bële góyéde enegé bër cüp ganamët an Urün aṅ? Éyi. Góyé enegé bër cüp bawo Urün óriyé tuṅ e. Wum rek iyi Urün or bal pécéṅ od ewo. Gungum e Ašüwif yó ar mage Ašüwif yó Urün or bën pécéṅ ewo. Gungum e gon enegéyal bër cüp oṅ góyé tuṅ e. Urün ówum odeye Ašüwif ale ar cüp ewo kongol ër holare laṅ. Danaṅ odeye ce ar mage Ašüwif ale ce ar cüp ewo kongol ër holare laṅ.

31 Kono bawo hal ale kongol ër holare laṅ tuṅ owogé ar cüp, kenaṅ holare üwum adëtédi masariya man Urün maṅ? Muk. Madëtelaṅ. Gole ër masariya man Urün le la wo wok. Gon woyalék oṅ gungum e obamëlal iyi bëmekën eene le wok madëtelaṅ.

Rom 4

1 Awa. Èëniyidënüre ngër gang yékëma Abëraham afüsén aróbé ale le. Ar cüp yéko ganamët an Urün aṅ kono graki šotëko or cüp ówum?

2 Agédi ar cüp kongol ër gonjekëla gon riko laṅ? Ó ó. Magedilaṅ ar cüp kongol ër gonjekëla gon riko laṅ bawo ëng agédo ar cüp kongol ër gungum laṅ, okordoye wum Abëraham mamanti ode iyi agé ar cüp kongol ër gonjekëla gon riko laṅ. Kono mangokor mamanti yëngën ër wum Urün ode iyi ar cüp ewo kongol ër gonjekëla gon riko laṅ.

3 Awa. Kenaṅ graki noṅ géko ar cüp? Èënkérné ngër gang šalék gakayiti an Urün laṅ šotëko Abëraham or cüp od le. Ako šalék: Abëraham komahole Urün od. Awa. Gungum e kongol ër gon holekoma Urün laṅ reko Urün od iyi Abëraham ar cüp ewo ganamët an wum aṅ le. Ngër kak šalék gakayiti an Urün laṅ.

4 Awa. Jamani ëjo ako ejedi gëngër hal ale amigólén. Mayedi imayobe? Mangimade iyi mubuña buñakëjëma bawo amigólén. Kongol ër gon rinkome laṅ ejëmayobe.

5 Awa. Ganamët an ošot or or cüp or Urün aṅ, grake? Magolede wala ëmba buña tuṅ de? Gungum e hal ale ocotède or cüp or Urün od kongol ër gonjekëla gon riko laṅ wala ëmba mubuña tuṅdi buñakoma Urün od hal ale or cüp ówum? Mage kongol ër gonjekëla gon riko laṅ owocot or cüp ówum bawo gëngër kongol ër gonjekëla gon riko laṅ owocot or cüp ówum, gungum mage buña e. Gon ñüdekëma wo e. Kono Urün od e ar kère bëmekën bële bër cüp en ale. Gungum e gëngër amekën ale amahole Urün od tuṅ hara madiyelaṅ gonjekëla gon ocotal or cüp od, Urün od odeye ajo ar cüp ewo kongol ër holare üróm laṅ. Gungum e hara mubuña buñakoma or cüp ówum bawo madiyelaṅ jiñ yó jiñ pur ocotal or cüp ówum.

6 Dafid alam ar Bër Isërayel ale ce acas ganamët an or cüp or Urün aṅ. Ade ñëlënga laṅ ewo ar yó reko Urün od iyi ajo ar cüp ewo kongol ër holare üróm laṅ.

7 Ako redëko Dafid. Ñëlënga laṅ tigi ewo ar sëbünko Urün hake biñüñüla bindóm ale, gungum e ar yafeko Urün biñüñüla bindóm ale.

⁸Ñělënga laɲ tigi ewo ar yó mamadëkëdelaɲ ar Gaf ale biñüñüla bindóm beɲ. Ngër kak redëko Dafid. Ëng ikér ar mamadëkëdelaɲ ar Gaf ale biñüñüla bindóm ale, gungum e iyi hal awum ar cüp ewo. Awum e ñëlënga laɲ reko Dafid.

⁹Kono Dafid gon šasëko gen ñëlënga ñungum eɲ gen loobën šasalko? Gen Būsüwif tuɲdi šasalko gen ñëlënga ñungum eɲ bawo bër cüp en ganamët an Urün aɲ kongol ër holare laɲ tuɲ? Ó ó. Mage gen bën eɲ tuɲ šasalko. Gen bër mënge Būsüwif eɲ pécéɲ ce šasalko. Magedi meded iyi Urün of aded Abëraham ar cüp yéko ganamët an wum aɲ kongol ër holare ër dënko šan wum Urün laɲ?

¹⁰Watur šaa redëko Urün of Abëraham ar cüp ewo ganamët an wum aɲ? Amëcëddi ñungum wala ëmba mamëcëdelaɲ wey? Ó ó. Mamëcëdelaɲ wey. Fayër mëcëko le redëkoma Urün of Abëraham ar cüp ewo, mage ñan mëcëko laɲ.

¹¹⁻¹²Imbalingum mëcëdëkënma kono mage bawo bamamëcëd le yéko ar cüp. Kongol ër holare üróm laɲ tuɲ yédëko ar cüp. Mamëc maɲ findé tuɲ e ënlangal bal bële ar cüp ewo ganamët an Urün aɲ. Watu üwum mënmamëcëdelaɲ. Gungum e ar yó ar e ar cüp ganamët an Urün aɲ kongol ër holare ër holekoma Urün laɲ, ewo ar mamëce, ewo ar mëcëké iyi Abëraham e afüsën aróm ale. Afüsën ar bër holekëma Urün of bër mënmece ewo bawo aholeɲ wey fayër mëcëko le. Kongol ër holare laɲ tuɲ yéko afüsën aróbün. Danaɲ wum Abëraham wo yék ce afüsën ar bër mëcëk bër holekëma Urün of bawo imbalingum amëcëd. Kono mage kongol ër mamëc laɲ tuɲ yéko afüsën aróbün. Afüsën ar bër holekëma Urün ewo bawo wum sakaldëkëma mahole Urün of haɲ imbalingum šalkën óróm laɲ bër holekëma wum Urün bële. Gungum e Abëraham afüsën ar bër holekëma Urün pécéɲ ewo Ašüwif e ar mage Ašüwif e iyi ar holekëma Urün kala Abëraham e afüsën aróm ale.

¹³Urün of amaded Abëraham ëndëm jamani ëjo wum ëng bër ecal óróm laɲ bële. Gon enecotal jamani oɲ bawo Abëraham ahole gon redëkoma Urün oɲ. Bawo ahole, agé ar cüp ganamët an wum Urün aɲ. Kongol ër holare laɲ enecotal Abëraham ëng bër ecal óróm laɲ bële jamani ëjo. Mage kongol ër gon rayadëko masariya man Urün laɲ enecotal.

¹⁴Ëngëdo Urün of kongol ër idaya er masariya man wum Urün laɲ obeyëndo bal bële jamani le, mangobinaɲfado holare üróbün le. Danaɲ gon rekoma Urün of Abëraham iyi obeyëne wum ëng bër ecal óróm laɲ bële kongol ër holare ër holekënma laɲ, mangobinaɲfado.

¹⁵Gëngër adedo Urün of obeyëne jamani ëjo kongol ër idaya er masariya man Urün laɲ, mangëcotëdo bawo magelaɲ ar horëk maraya masariya mungum tak tak ngër gang reko Urün of le. Ar magedaya tak tak masariya mungum ale, Urün of omaméyë. Lar yó e masariya man Urün maɲ, la wo ëngé ce bër mangëndaya masariya mungum bële.

¹⁶Ngër gungum le e, Urün of aded obadine gonjekëla gon rekoba obadine oɲ kongol ër holare ër dënekëene or Šësü laɲ tuɲ. Gon šotekëene kongol ër holare üwum oɲ buña

e. Urün of rinkëba gonjekëla ako tuŋ hara noŋ mabañüde. Mage kongol ër gonjekëla gon riyekëene laŋ šotekëene. Gon šotekëene oŋ bawo ëcënmaholeye Urün of ngër gang holekoma Abëraham le. Gungum e Abëraham e afüšën ar bé bër holekëma Urün pécëŋ ale. Ar holekëma Šësü ar sëbalko Urün masariya mondóm ale ëng ar holekëma Šësü ar mamatëbale masariya mondóm ale, bën pécëŋ Abëraham e afüšën aróbün ale.

17-18 Urün of acasëf komkom iyi Abëraham afüšën ar bañamb kingiriŋ ewo. Ako redëkoma Urün of Abëraham. Komare: «Midi haŋ igé afüšën ar bañamb kingiriŋ.» Kak redëkoma Urün of Abëraham. Bawo Urün of kidíma šasëk, amamëlalëf Abëraham iyi ogéye afüšën ar bañamb kingiriŋ ale. Fado gang langëdëko akucé gan omacot ñañëso laŋ bawo adafëf, fado kak atamginëf iyi omacote. Gon owocotal oŋ bawo Urün or holeko Abëraham of or këbihënüt bësësëk ewo. Danaŋ Urün of or kësas ogéye gon mañakelaŋ mëgé ewo. Gungum e Abëraham aholed Urün of odiye haŋ ogé afüšën ar bañamb kingiriŋ fado gang langëdëko akucé gan omacot ñañëso laŋ kono atamginëf ce omacote. Gungum le ewo afüšën ar bañamb kingiriŋ ngër gang reko Urün of gakayiti an wum laŋ le. Urün of ako redëkoma. Komare: Gañamb an wuj aŋ ënyëmbe.

19 Ñan redëkoma ngër kak laŋ, fayida müli keme yékëma Abëraham. Fado gang langëdëko Abëraham wum ëng irém Sara ce bakucé gan ëndëm laŋ kono aholed gon redëkoma Urün oŋ.

20 Holare ër Abëraham le fado šigé mabayëtađelaŋ. Magëđelaŋ biki biki gen gon redëkoma Urün eŋ. Amamëlalëf Abëraham iyi Urün of odiye gon redëkoma omadine oŋ. Madeyelaŋ mangogé gon reko Urün omadine oŋ. Komabamb mahole. Komabëy.

21 Amamëlalëf tak tak wum Abëraham iyi Urün of amüde fangar okor mëriyal gon yó rekoma omadine.

22 Kongol ër holare üwum laŋ reko Urün of iyi Abëraham ar cüp ewo ganamët an wum aŋ.

23 Gon rekoma Urün of Abëraham oŋ, gungum ñugëkën gakayiti an Urün laŋ. Kënre: Abëraham ar cüp ewo ganamët an wum Urün aŋ. Kono mage gen gaf üróm eŋ tuŋ ñugëdëkën ngër kak le.

24-25 Gen magaf móndóbé eŋ ce ñugëdëkën. Gon ñugaldëkën oŋ obamëlal bé ce iyi ëcëniyéye ce bé bër cüp kongol ër holare ër dënekëene or Urün laŋ. Urün ówum hënütëkëma ar Gaf aróbé ale Šësü ecës laŋ. Gon šësaldëko Šësü oŋ bawo ëcënmamekününe Urün of. Gon hënütalkoma Urün of Šësü ecës laŋ bawo Šësü ayobe šinjar emekën idobé ađ. Gungum e ënekore mëgéye bër cüp ganamët an Urün aŋ.

Rom 5

- ¹Awa. Jóni Urün of ade bër cüp eene kongol är holare üróbé laṅ. Bawo bër cüp eene, ababët mēfēd ēng wum Urün kongol är Śésü Krist Ar Gaf aróbé laṅ.
- ²Wum Śésü rik haṅ Urün of hañēlalkēma sobe gindóbé eṅ. Gon hañēlalkēma gindóbé oṅ bawo ēcēnmaholeye Krist. Danaṅ abalēngal daro bawo ēcēnitamginéye obapēnūne bahal uyarar óróm of han ewo wum.
- ³Elēngaleḅa ce fado gēngēr itampeyeene bawo kongol är gon eenetampeye laṅ, eeneḅambe mahore muña le.
- ⁴Gēngēr imuñayeyeene, Urün of odeye balēnga riyekēene. Gēngēr Urün of ade balēnga riyekēene, ēēnitamginéyeye Urün of obayēne bonjekēla bon müdéko bon han ewo wum bahal.
- ⁵Abamēlal pelet gon reko Urün obadine oṅ, mangobo mabadinelaṅ. Mangobadaṅēta muk. Gon eḅamēlal oṅ bawo Genjēm en Urün eṅ eḅapēd iyi Urün of sobe ṅalkoba le. Genjēm en Urün ginguṅm Urün of rik haṅ yōguko, géko óróbé laṅ. Gungum pécēṅ gon rinalkoba Urün oṅ bawo ade bër cüp eene.
- ⁶Gan sakal aṅ mēēnimüdéyedēlaṅ mapanga man ēēnepeyēnale magaf mónódóbé maṅ. Ñungum yōguduḅo Krist ocēs kongol är bé ḅēmekēn laṅ. Tumar salako Urün of oyōgu le yōguduḅo Krist ocēs.
- ⁷Awa. Jamani ējo magelaṅ hal ar yandēk mamaṅ ocēs kongol är hal ar cüp laṅ. Kono okore mēgé ayélūm omaṅ ocēs kongol är hal ar hañēlalédéké gen bal laṅ.
- ⁸Kono gon mañakēdēlaṅ mēri hal oṅ, Urün of adi. Gungum e Śésü acēs kongol är ḅēmekēn laṅ. Ñan wodēyekēene ḅēmekēn laṅ ñungum yōguduḅo Krist ocēs obapeyēnal. Ngēr kak fēnūnkoba Urün of iyi abaṅal le.
- ⁹Gungum hókēḅa mamēlal Urün of obadēte oméy or gani or obaméydo imbalinguṅm laṅ. Gon mēlalkēḅa oṅ bawo ade bër cüp eene ganamēt an wum aṅ. Gon reyalko bër cüp eene oṅ bawo Krist acēs adē mayēl mónóm maṅ kongol üróbé laṅ.
- ¹⁰Gan sakal aṅ bër ibüt bër Urün yédēyekēene. Danaṅ ēcēnipašērēde ēng wum. Ñungum yōguko Krist ocēs kongol üróbé laṅ pur obabētal mēfēd ēng wum Urün. Gungum e kongol är ecēs er Krist laṅ ḅētēkēḅa mēfēd ēng wum Urün. Kono Krist mabodēlaṅ ecēs laṅ. Abētēd mahal. Kowuré. Gungum mēlalkēḅa obapeyēne gani le.
- ¹¹Danaṅ abalēngal gen gonjekēla gon rinkoba Urün eṅ bawo Ar Gaf aróbé ale Śésü Krist acēs. Wum rik haṅ ḅētēkēḅa mēfēd ēng Urün of.
- ¹²Dér sakalkoma mēmékūnūn wum Adaṅ Urün of, dēróm sakalkēn mēgé bal ḅēle pécēṅ ḅēmekēn. Kongol är emekēn igum laṅ šēsēko Adaṅ. Gungum lukēj enecēs bal ḅēle pécēṅ bawo ḅēn pécēṅ ce mēkūnūnkēma Urün of dēr mēkūnūnkoma Adaṅ bawo han wum Adaṅ šalkēn.
- ¹³⁻¹⁴Ēcēnilange bal ḅēle mēmékūnūn yéd kēnmamékūnūn Urün of fayēr watur Moyis le. Gēngēr bamamékūnūn, mabegedepēlētalaṅ emekēn er enedi ed bawo

mabitëbaldelaŋ masariya man wum maŋ. Kono bawo bamamékünün, bacës fado gang wok mënabërünelaŋ Urün od ngër gang bërünkoma Adaŋ le. Gon yéd këncës oŋ bawo bamamékünün.

¹⁵Kongol ër emekën er Adaŋ laŋ bal pécéŋ ëncëse. Kono kongol ër gon riko Krist laŋ Urün od ade bër cüp eene. Ecës ed sakaldëk kongol ër emekën er Adaŋ laŋ. Kono ūg hañëlalkëma Urün od gen bal eŋ akó pit gon ūalëk emekën er Adaŋ laŋ. Danaŋ Urün od abibuña bal bële or cüp od. Buña üwum ce akucér déy emekën igum. Gëngër ëcënlü gang owode Urün bal bële bër cüp en le bawo ūsüs Krist amakañëlal gindóbün eŋ. Ngër kak saltarëk buña ër buñakoba Urün le ëng emekën er mékününkoma Adaŋ Urün od ed.

¹⁶Danaŋ gon buñakobe bal bële ako tuŋ Urün od, ataltar ëng gon yékëbe bal bële kongol ër emeken er hal ariyé laŋ. Kongol ër emekën er Adaŋ laŋ, Urün od obiméyë bal pécéŋ. Kono fado gang mékününkënma bal bële Urün od, abibuña. Buña üwum gon e oŋ iyi bal bële ëngéye bër cüp ganamët gindóm aŋ.

¹⁷Kongol ër gon riko hal ariyé gungum e Adaŋ laŋ, bal bële pécéŋ ëncëse. Kono kongol ër gon riko ce hal ariyé gungum e ūsüs Krist laŋ, bal kingiriŋ ënwuréye gani ëng wum. Danaŋ ënlame ëng wum. Gen bal büwum Urün od amakañëlal sobe. Danaŋ abedën or cüp od ngër buña. Ako tuŋ reko bër cüp en hara mage kongol ër gonjekëla gon rikën laŋ. Ngër kak saltarëk gon ūalëk emekën er Adaŋ laŋ ëng buña ër buñako or Krist laŋ oŋ.

¹⁸Kono la wo e gon mëndërëk kongol ër emekën er riko Adaŋ laŋ ëng gon riko Krist oŋ. Bën jap kongol ër gon rikën bën laŋ, abigé bal bële pécéŋ. Gungum mëndërëk. Kongol ër emekën édiyë er Adaŋ laŋ Urün od ade obiñaweye bal bële pécéŋ obiméyë. Kono kongol ër ecës er Krist laŋ ce Urün od adi gang e ënpe bal bële pécéŋ oméyë ówum laŋ le. Danaŋ adi gang e ënwuré gani ëng wum le.

¹⁹Awa. Kongol ër gon bërünkoma hal ariyé ale Adaŋ laŋ, bal pécéŋ bagé bëmekën ganamët an Urün aŋ. Ngër kak le wo e ce bawo hal ariyé ale Krist amamëñün Urün od, bal kingiriŋ ëngéye bër cüp ganamët an Urün aŋ.

²⁰Gang mékününkoma Adaŋ Urün od, imbalingum Urün od abitëbal bal bële masariya man wum maŋ. Gon sëbalalkobe oŋ ënlangal ūg ñüñülük e emekën idóbün ed le. Gang ūotëkën masariya mungum, bamabamb mëmékünün. Kono fado gang enmabamb mëmékünün Urün od, Urün od amabamb mahañëlal pit gindóbün eŋ kongol ër emekën idóbün laŋ.

²¹Gon bambalkëma mahañëlal gindóbün oŋ bal bële ënlangal ūg hañëlalkëma gindóbün eŋ le e. Gan sakal aŋ emekën ed tuŋ lamaldëkébe bal bële. Kongol ër emekën igum enecës. Kono bawo Urün od amakañëlal gindóbün eŋ, bal bële ëngéye bër cüp. Bawo bër cüp en, ënwuréye gani kongol ër gon riko ūsüs Krist Ar Gaf aróbë laŋ.

Rom 6

- ¹Awa. Kongol ër gon şasëme gen ohañläl or Urün lañ, şugo ayélüm edeyewo awa Urün od amakañläl gen bé bër holekëma eñ kongol ër gon mékününëkëenma lañ, awa ëenmabambe mëmekününe Urün od, kenañ Urün od omabambe mahañläl pit lar hañlälaldëkëma gen bé gan sakal la. Danañ obabambe mësebün hake buññüla bungum.
- ²Muk. Ëng ilu Urün od gang hañlälalkëma gindóbé eñ pur ëenidayaye gangam gangaşa gindóm añ le hañlälalkëma. Mamakañlälalañ gindóbé eñ pur ëenmabambe mëmekününe. Pur ëenidiye gonjekëla gon fërkëma oñ le hañlälalkëma gindóbé eñ.
- ³Ñan holeyekëenma Şésü lañ, babañëmb. Ëcënläng gon ñëmbëkënba oñ findé eba iyi or Şésü Krist lañ eene jóni.
- ⁴Gungum e bawo or Şésü lañ eene, dër şësëko Şésü, ako e ngër ëcëncëse ëng wum taw. Dër yekënkënma, ako e ngër babayekën ëng wum taw. Kenañ gang halko ecës lañ, bé ce ëcënikale ëng wum. Gungum pécéñ yékëba bawo or Şésü lañ eene.
- ⁵Gungum e ñan fingëkënma Krist os or lëmbënd lañ, ako yék ngër babapingëred bé ce.
- ⁶Gon yéyalkëba ngër kak oñ bopër buññüla bindóbé boñ akëbakarañañ ëenmamékününe Urün od.
- ⁷Kono jóni mage karañañ e ëenmamékününe Urün od. Mayedi ahól ale gëngër acës, mangobo ohól lañ? Bé ce ako e ngër ëcëncëse ohól or bopër buññüla lañ. Gungum e mage karañañ e ëenegedayaye bopër bungum.
- ⁸⁻¹⁰Kongol ër emekën idóbé lañ Krist acës büyé. Mangocës ce. Gon şësalko oñ kongol ër bëmekën lañ şësalko. Gang şësëko, imbalingum abët akal awuré jóni omatëbünäl Urün od. Danañ mangocës ce muk oyobeyal emekën idóbé ed. Bawo ëcëncëse ëng Krist, ëcënholeye ëeniwuréyeye gani ce ëng wum.
- ¹¹Ëcënilange or Krist lañ eene, danañ ëcëniwuréye ëng wum. Gungum e ëenmatëbe mëmekününe Urün od, danañ ëenidiye gon odënal uyat or Urün oñ.
- ¹²Gungum e bawo ëcëncëse ëng Krist, akégélañ emekën ed obalamal bimal bindóbé lañ. Bimal bungum ben ecës maşës e. Gungum e ëenecëseye imbalingum. Gëngër emekën ed abalamal, ëenidiyeye tuñ bopër buññüla bon ebapër mëri boñ.
- ¹³Wün, konmañ ëëndiyäl bimal bindón beñ emekën ed. Lar ëenmañ ëëndiyäl emekën la, ëenmad magaf mónón mañ ëenmayën Urün od. Gon ëenmayënal Urün oñ bawo bal bër bëtëk muwuré een. Gungum e ëenmayën bimal bindón beñ Urün od ogolal gon fërkëma wum oñ.
- ¹⁴Ëenmakoreye mayëne Urün od magaf mónóbé mañ piñ ëenmagólénale bawo mëneboweyelañ bühól bër emekën. Ëcënicale ohól or emekën lañ bawo Urün od amakañläl gindóbé eñ le e. Mabadeyelañ ëenidayaye masariya man wum mañ pur

omakañëlal gindóbé eṅ. Bawo amakañëlal gindóbé eṅ, obabaraye haṅ akëenmamékününe wum Urün.

¹⁵Awa. Ayélüm okore mare şugo oyarare ëenmamékününe Urün of délüm délüm bawo amakañëlal gindóbé eṅ. Muk. Mangoyarar.

¹⁶Ëcënilange tigi alam yó mënünkëj ejëmadin gon fërkëma wum oṅ, ahól aróm ej. Gungum e gëngër imaṅ igé ahól ar emekën, imamékününe Urün of. Gëngër imamékünün, ëenpaşëre ëng Urün of gani. Kono gëngër imaṅ igé ahól ar Urün, Urün of ejemëñün. Gëngër imamëñün, egediye gon cüp hara mangimamékünün.

¹⁷Wün noṅ gan sakal aṅ bühól bër emekën yédëkëen. Kono ëmmacëma Urün of wün bër yédük bühól bër emekën, mage kak wokëen jóni. Ëcënhole şug horkëen le matoña man Urün man haraṅkënmën maṅ.

¹⁸Ëmmacëma Urün of ce bawo amëndëc ohól or emekën laṅ. Ëcëngé jóni bühól büróm. Gon géyalkëen bühól büróm oṅ iyi ëengediyaḷ gonjekëla.

¹⁹Ëng ilu gang reyalmë bühól een, ëmmënbara ëenfame matoña man Urün maṅ. Ëng mage gungum bawo bal een, mangëenyand mafame. Awa. Gan sakal aṅ bühól bër guñüñüla yédëkëen. Buñüñüla yó yöguk makaşabi laṅ yéd këenedi. Danaṅ bon şëfélëk bon mañüde ganamët an obar or gañar boṅ tuṅ yéd këenedi. Jóni ecëfëlemën bawo ëcëndi. Ngër gang kori ahól ale gon rekoma alam aróm oṅ yéd këenedi buñüñüla boṅ. Kono mëenbowelaṅ ngër kak. Jóni ëcëngé bühól bër edaya gon cüp tuṅ. Gon géyalkëen bühól bër Urün oṅ, ëengediyaḷ gon yararëk gon fërkëma Urün oṅ.

²⁰Ñan yédëkëen bühól bër emekën laṅ, mage bühól bër Urün yédëkëen. Mëengedëdilaṅ gon cüp gon fërkëma Urün oṅ.

²¹Biñüñüla ben yéd këenedi beṅ jóni ecëfëlemën bawo ëcëndi. Idi er biñüñüla bingum ed naṅfa magelaṅ bawo bër edi bingum bële ënpaşëre gani ëng Urün of.

²³Gungum e gëngër imamékünün Urün of, ecëse dānaṅ ëenpaşëre gani ëng Urün of bawo ëcës ed şinjar emekën ad e. Kono gëngër or Şësü Krist Ar Gaf aróbé laṅ ej, Urün of omiwurnéne gani. Owuré or gani ówum mubuña tuṅ buñakoba Urün of. (v 22) Kono jóni Urün of amëndët ohól or biñüñüla bingum laṅ. Lar yédëkëen bühól bër emekën la, jóni ëcëngé bühól büróm. Gungum e bawo bühól bër Urün een, wum Urün adi haṅ ëcëngé bër mëlëk ganamët gindóm aṅ. Bawo bër mëlëk een, ëenwuréye gani ëng wum.

Rom 7

¹Bübülëmül, gon emëmënpëd jóni oṅ mage gon mëenlange e. Masariya maṅ këmafëd hal ale gon ñüdük odi oṅ kono watur wuréko le tuṅ këmafëd këmalamal. Ëng alëm tuṅ, acal ilam er masariya mungum laṅ. Mangobo ce ga lamalkëma.

²Par ekësampël, sariya ër eñër le lamalkëma asówar ale ñan wuréko laṅ. Watu üwum asówar ale obo eñër laṅ iyi akoşal han aşan aróm oyë omañër ayélüm. Kak e sariya ër

eñer le. Kono eng așan ale alēm hara asówar ale pótónj ewo gen sariya er eñer eñ hara acal sariya er eñer lañ bawo așan ale alēm. Kongol er ecēs lañ rētak sariya er eñer le. Jóni okore maye așan ayélüm.

³Kono gēngēr akal ayē amañer ayélüm hara așan aróm ale gang woko gang wuréko, asówar awum agub sariya er eñer le. Bawo sariya er eñer lañ woko, așan ar bētēkēma mañer ale mage așan aróm e bingūs ban Urün lañ. Kono gēngēr așan aróm ale alēm, okore maye omañer așan ayélüm. Magelañ gon omakor ce madēk sariya er eñer lañ. Ñungum gēngēr idaken eng așan awum, mage emekēn e bawo ganamēt an Urün añ așan aróm e jóni bawo ar sakal ale alēm. Danañ mangēnmade bal bële iyi ajo ar mage așan aróm enedak. Ngēr kak fēšēndērkēbe ecēs ed eñer lañ așan ale eng asówar ale hara ecēs er așan ed amalēc asówar ale ilam er eñer lañ. Gungum e hal ale mangokor mașal sariya er eñer lañ eng mage ecēs ed lēcēkēma.

⁴Bübülēmül, ngēr gang ewo hal ale pótónj gēngēr acēs ganamēt an masariya añ le, ngēr kak eene bé ce pótónj ganamēt an masariya man Urün añ bawo ecēnecēse eng Krist. Gungum e jóni mangēnidayaye masariya man Urün mañ ēenepeyale han oméy or Urün. Urün od rētekēba, wum rik hañ fótónjeyekēne ganamēt gungum. Gon rētalkoba oñ bawo ecēnecēse eng Krist le e. Bawo ñan šēsēko Krist lañ, eng bé šēsekēne taw. Gungum e jóni ecēnicale ilam er masariya man Urün lañ. Ēcēnigēye ngēr hal ariyé eng wum Krist. Krist wum ar hēnütēko Urün ecēs lañ ale wum dēmkeba. Gon dēmalkoba Krist oñ ēenegediyale gon cüp ēenmatébēnale Urün od.

⁵Gan sakal añ fayēr holeyekēenma Krist le, mēenegedediyelañ gon cüp. Buññūla bon fērkēma kașabi er šalēk šan Adañ le tuñ yed kēenediye. Bawo ecēnilange masariya man Urün mañ, masariya mungum kēri hañ bopēr buññūla bungum ogebamba. Gungum e bawo ecēnidiye buññūla bungum, ēenecēsedowe gang fașerekēne eng Urün od.

⁶Kono jóni ecēnicale ilam er masariya man Urün lañ bawo ecēnecēse ganamēt gungum. Gon šēsalekēne oñ ēenmagólénale Urün od kono mage masariya man Urün mañ ebapēd jóni gang e ēenmagóléne Urün od le. Urün od alēc gangam gangașa gan ēenmagólénale. Gangam gungum gon e oñ Genjēm en Urün eñ ebabara gang e ēenmagóléne le.

⁷Kenañ masariya man Urün mañ kidīma mūññūldi ñññūlūk? Muk. Masariya mungum mage mūññūl ñññūlūk. Man yararēk tuñ e bawo mungum fēdkem gon e guññūla oñ. Mangēmlangēdo gon e guññūla oñ eng mage gang fēdkem masariya man Urün mañ iyi goñ guññūla e. Par ekēsampēl, mangēmlangēdo oșilal od mayararelañ eng mage gang fēdkem masariya man Urün mañ oșilal od mayararelañ le. Sariya üriyé la wo šasēk gen oșilal od. Ako reko: Akēmēnșilal gon dēmko ayélüm. Kak reko Urün od gakayiti gindóm lañ.

⁸Gang langēme oșilal od guññūla e, gēngēr anicilal, mēhuyüt kēmhuyüt han kașabi iyi oșilal od mayararelañ. Gang emeyidēnür iyi oșilal od mayararelañ le, ogebamba

oşilal od enóng enóng şan kaşabi eram. Ëng magédowelaŋ masariya man Urün maŋ, guñüŋüla oŋ mangocotëdo fanga le.

⁹Ñan mamlangëde iyi añüd midaya masariya man Urün maŋ tak tak pur mepeyal laŋ, ako yëf meyidë iyi miwuré no ganamët an Urün aŋ. Kaşabi eram laŋ magedeyóŋgulaŋ iyi no ce amekën eme. Kono gang baŋëtak kaşabi eram le gen masariya man Urün eŋ milangëf amekën eme le. Milangëf iyi kaşabi eram laŋ la wo e emekën ed. Emekën igum acot fanga le haŋ anidam.

¹⁰Mecës. Gëngër ecënkér gang emede mecës le bawo bipaşër ëng Urün od. Gungum reyalmecës le. Gungum e masariya man oniwurnéndo ganamët an Urün maŋ damkem bawo mamkorelaŋ maraya.

¹¹Gungum e emekën ed acot gangam an oniyüféyal. Amad masariya man Urün maŋ. Anidamal.

¹²Ngër gungum le e, masariya man Urün maŋ mage müñüŋüla e. Manjekëla e. Urün od sëbalkëbe bal bële obinaŋfa obipëdal gon ñüdük ëndi oŋ.

¹³Kenaf manjekëla mungumdi damkem? Muk. Gopër on idi er emekën ed damkem. Kono masariya man Urün man yararëk maŋ agole han kaşabi eram haŋ anepër ëmmamékünün Urün od. Guñüŋüla oŋ madëk gonjekëla oŋ damalkem. Gon damalkem oŋ ocal şug ñüŋülük gopër on idi er emekën ed le. Danaŋ ocale ce şug ñüŋülük gëngër mamgedayalaŋ masariya mungum le.

¹⁴Ëcënilange masariya man Urün maŋ Urün od sëbalkëba, danaŋ man mëlëk e. Kono no han Adaŋ şalme. Ahól ar emekën eme.

¹⁵Anikişafa bawo gonjekëla gon fërkem mëri oŋ mage gungum këmri. Kono guñüŋüla on hoñme oŋ, gungum këmri.

¹⁶Gëngër midi gon manepërelaŋ mëri oŋ le, këmman masariya man Urün maŋ man yararëk e le.

¹⁷Gungum e mage bawo anepër mëri guñüŋüla oŋ le këmri gungum. Gon emediyal oŋ bawo emekën er dik şan kaşabi eram ed këri haŋ midi emekën igum.

¹⁸Milang kaşabi üwum guñüŋüla tuŋ këmafër mëri. Mangomapër odi gonjekëla. Gon langalme kak oŋ bawo mafër kënefër midi gonjekëla oŋ kono mangëmkor.

¹⁹Gonjekëla on fërkem mëri oŋ mage gungum këmri. Guñüŋüla on manepëre mëri oŋ gungum këmri.

²⁰Ëng ecënlugang emedi gon hoñme oŋ, ëenlang mage no kidima edi. Emekën er e şan kaşabi eram ër şalëk şan Adaŋ ed edi.

²¹Gungum lukëj fado ëng anepër mëri gonjekëla oŋ, guñüŋüla tuŋ këmhor mëri.

²²Makaşabi müki enem. Şan kaşabi ëaşa eram sobe kënelëngal gen masariya man Urün eŋ.

²³Kono kaşabi üyélüm la wo e er eņop gon fêrkem no şan kaşabi ëaşa eram oņ. Ahól ar emekën er kaşabi ëşësal eme.

²⁴No jëņat ëjo anekëñ ekëñ iparame. Ëmba loo onidëtün fangar kaşabi er şalëk şan Adaņ er enëmedam ëjo?

²⁵Magelaņ hal ar onekor mërëtün. Kono ëmmacëma Urün od bawo adi haņ Şësü Krist Ar Gaf aróbé ale anidëtün ekëñ iparame igum. Ngër gungum le e, no kidıma han kaşabi ëaşa eram anepër midaya masariya man Urün maņ. Kono kongol er kaşabi er şalëk han Adaņ laņ, emekën ed këmraya.

Rom 8

¹Awa. Jóni Urün od mangobaméy' gani bé bër e or Şësü Krist laņ. Gon wok mangobaméy'al oņ bawo bër cüp eene kongol er holare er holeyekëenna Şësü Krist laņ.

²Gon eenelangale mangobaméy'al oņ bawo Genjëm en Urün eņ abadët fangar emekën laņ. Jóni fanga üwum mangobakor maharahaņ haņ ëenmamékününe Urün od. Danaņ abadët fangar ecës laņ. Gungum wok mangëenipaşëre gani ëng Urün od gëngër ëcenecëse. Gungum e emekën ed ëng ecës ed mangobalamal. Genjëm en Urün eņ ebalamal jóni. Genjëm gingum abawurnén kongol er gon şësëko Şësü Krist laņ.

³Mangëenepeye oméy' or Urün laņ kongol er idaya er masariya man Urün laņ bawo mangëenekore marayaye tak tak ngër gang reko Urün od le haņ ëenepeyale. Gungum e gon mëenekoreyelaņ mëriye bé oņ, Urün od adi. Gungum e abadët fangar emekën laņ ëng fangar ecës laņ. Graki riko haņ rëtëkoşa? Awa. Amadõņólu Héyém üróm ogé hal ngër gang eene bé le. Awa. Ayõgu. Agé hal kono ecënekucére. Gon hucerekëene laņ bawo mamüdéyelaņ kaşabi er şalëk han Adaņ le. Awa. Gang yõguko, acës oyobeyal şinjar emekën er bé ad. Şinjar emekën igum ad ecës ed e. Gungum şësëko yobeyalko şinji üwum. Ngër kak rëtëkoşa Urün od fangar emekën laņ ëng fangar ecës laņ.

⁴Gon riyalko Urün od gungum oņ ëenekore mëgéyale bër cüp ngër gang şalëk masariya man Urün laņ ñüdük ëenigéye le. Gëngër ëcënidayaye gangam an ebapëñün kaşabi er şalëk han Adaņ aņ, mangëenekore mëgéye bër cüp. Kono gëngër ëcënidayaye gangam an obapëñün Genjëm en Urün aņ, ëenekoreye mëgéye bër cüp.

⁵⁻⁸Buñüñüla tuņ e makaşabi man bër edaya bopër buñüñüla bon ebepëd' kaşabi er şalëk han Adaņ le. Gen bopër bungum tuņ eneyidëñür. Bër ibüt bër Urün en. Mëngedayalaņ masariya man Urün maņ. Danaņ mangëñkor maraya. Mangëñkor mëri ce gon omalëngal Urün oņ. Gëngër bacës, ënpaşëre gani ëng wum Urün. Kono bër edaya bopër bon ebepëd' Genjëm en Urün bële gen gon fêrkëma Genjëm gingum eņ kënyidëñür. Danaņ abebët mëfëd ëng Urün od. Danaņ Urün od odiye ce haņ odak majomb mónóóbün maņ. Danaņ ëngéye ce gani ëng wum Urün.

- ⁹Mage kaşabi  r şal k şan Adaņ le em nlamal j ni. J ni Genj m en Ur n gen dik  r n en em nlamal. Genj m gungum Krist daņalko od   r n laņ. Gungum e bawo Genj m en Ur n en ad   r n laņ, Krist d mk m n. Ar y  wok mađiyelaņ Genj m en Ur n en  r m laņ, ad m awum Krist mamad melaņ.
- ¹⁰Toņa e bimal ben bé beņ oc se bawo  c nmam k n ne Ur n od . Kono benj m bindob  beņ owur ye gani bawo Ur n od  ade b r c p eene ganam t an wum aņ.
- ¹¹Genj m en dik  r b  laņ en gungum h n t d k ma  s s  ec s laņ. Bawo Genj m gungum ad   r b  laņ, Ur n od  obak n te b  ce g ng r  c nec se.
- ¹²Ng r gungum le e, b b l m l, aņ d   nidayaye gon obap đ Genj m en Ur n oņ. Mage forse e   nidayaye bon ebap đ kaşabi  r şal k han Adaņ boņ.
- ¹³G ng r idayayeyeene bon ebap đ kaşabi  wum boņ,   nec seye. Ec s igum gon e oņ   nipaşere  ng Ur n od  gani. Kono g ng r  c nit be m riye buņ ņ la bon k maf r kaşabi  ş sal boņ,   niwur yeye gani  ng Ur n od . Danaņ   nekoreye m s be m riye buņ ņ la bungum bawo Genj m en Ur n en obabaraye  ng fanga  r m le ëënekoreye m s be m riye buņ ņ la bungum.
- ¹⁴B  b r maņ k Genj m en Ur n en obab rn t, b  e b ņ so b n Ur n b ņ kid ma.
- ¹⁵Ur n od  ad  haņ Genj m en Ur n gungum dik  r b  laņ. Danaņ Genj m gungum mangobay ņ l n iyi Ur n od  obadiyale jiņ. Danaņ gon riyalko Ur n od  Genj m gungum dik  r b  laņ oņ pur   nig yale b ņ so b nd m le e. Danaņ ad  ce haņ gang e   nmakore m y we wum Ur n Baba. Gungum le riyalko haņ Genj m gungum dik  r b  laņ.
- ¹⁶Genj m gungum ebap đ makaşabi m nd b  laņ iyi b ņ so b n Ur n eene le.
- ¹⁷Gungum e bawo b ņ so b n Ur n eene,   necoteye bonjek la bon hutünkoba b  b ņ so b n Ur n boņ. Ng r gang şotëko Krist bonjek la bungum le mëlalkëba b  ce   necoteye. Bawo b y  le mëlalkëba   necoteye? Gon mëlalkëba oņ bawo  c nitampeye kongol  r gonjek la gon riyek ene laņ ng r gang sampedëko Krist kongol  r gonjek la on rid ko laņ. Gungum mëlalkëba   necoteye ng r gang şotëko Krist le.
- ¹⁸No anem lal  ng iņada   l nga  nan obayën Ur n başal  naņ sobe e, ilange tampere  r eenetampeye daro le magelaņ y  gon e le.
- ¹⁹ c nlang iyi tampere le mage jiņ e bawo imbalingum Ur n od  ol ce b r e b ņ so b nd m b ņ. Gungum f rk be sobe damiņ bon l c ko Ur n jamani  jo boņ  nbilang b r e b ņ so bungum b le. Gungum ş lak n.
- ²⁰Gan sakal aņ gang m k n nkoma Adaņ hal ar sakal ale Ur n od , wum Ur n amek n đ damiņ bon l c ko jamani boņ.  ug yarar nd ko Ur n od  le, mabowelaņ  ug kak daro. Bon l c ko boņ kid ma mabep rdelaņ Ur n od  omekën kono batamgin  mangobo gang mekënak ng r kak gani

- 21**iyi Urün od obëte mayekën. Obiyararëne damiñ bon lëcëko bon ngër gang obiyararën bër e bëñëso bën wum bëñ bële.
- 22**Ëcënilange hañ daro damiñ bon lëcëko Urün bon itampeyen ngër gang kosampe asówar ale edëm lañ bawo Urün od mabiyararënelañ wey' ce ngër gan sakal lañ le. Gungum fërkëbe sobe.
- 23**Kono mage bon lëcëko Urün bon tuñ etampe. Bé ce ako eene ngër eenetampeye hañ eeneñucaye han makaşabi gang şëlayekëene dër obayën Urün od gon ñüdekëba bé bëñëso bündóm oñ. Gungum e obayëne bimal bingaşa beñ. Bawo matëkelañ ñan ëñecote pécëñ gon rekoba Urün obayëne lañ, adi hañ Genjëm en Urün eñ oyõgu odí óróbé lañ obamëlal ëñecoteye dëlüm pécëñ.
- 24**Kabiriñ dër feyënkoba Urün od samginéyekëene ëñecoteye gon reko Urün obayëne oñ. Kono gen osamginé eñ mayedi ako e? Gëngër ecot gon samginékëj oñ, mangebo ce gang samginékëj gungum. Graki ejetamginé ce gon şotëkéj oñ? Mangebo gang samginékëj ce bawo ecot.
- 25**Bé noñ mëñecoteyelañ wey' gon samginéyekëene oñ kono bawo ëcënitamginéye ëñecoteye, ëñimuñaye ëñecëlaye hañ ëñecote. Gon samginéyekëene oñ ebara ëñecëlaye gon eenecote oñ.
- 26**Genjëm en Urün eñ ce ibarayoba bon mangënekore mëriye ëng fanga üróbé bon. Genjëm gingum kidima ebacümbén han Urün bawo mëñilangelangelañ gon ñüdük ëñmacëmbaye oñ. Ëng mande man mangokor maşas hal mañ kobaşümbénañ han Urün.
- 27**Urün or langëk gon e han makaşabi món dóbé od langëk ce gon obacümbén Gengëm en wum Urün oñ. Gon langalko gungum oñ bawo gon obacümbén oñ gon fërkëma wum Urün obacümbén bé bal bürom oñ e.
- 28**Ëcënilange guññüla gon yó ebagé bé, Urün od olëmbëte ogé gon obanañfa bé bër ñalkëma wum. Bé bër ñalkëma bële gungum e bé bër salako ëñigéye bal bürom bële e. Gon obadinala ngër kak oñ bawo ngër kak haşabiko obadine le.
- 29-30**Gon haşabiko mëri Urün oñ iyi ëñigéye bé ce ngër gang ewo Héyém le. Awa. Fayër lëcëko jamani ëjo le, Urün od abilangëd komkom bër owopeyën bële. Kenañ büwum yóko ëngé ngër gang ewo Héyém le. Héyém üwum e Şaro le, bé e Tama le. Bër yóko ëngé ngër gang ewo Héyém le ade iyi bër cüp en ganamët gindóm añ. Bër reko bër cüp en ganamët gindóm bële ëntaweye uyarar or Urün lañ.
- 31**Ngër gungum le e, gëngër ëcëniñadaye bonjekëla bon rinkoba Urün bon pécëñ, ëñekoreye mareye iyi magelañ ayélüm ar obakor mëriyal guññüla bawo Urün od ebara.
- 32**Obara ówum gon e oñ iyi amañ obayën Héyém oyõgu ocës kongol üróbé lañ. Bawo ababara şug kak, kenañ mangobayëñdi ce ako tuñ bonjekëla yó fërkëma? Éyi, obayëne.

³³Fado gëngër bal bële bade bëmekën eene, Urün of kidima ade bé bër salako ëëniyéye bal büróm bër cüp eene.

³⁴Kenañ loo e obakor mare iyi oméy of ñüdekëba? Magelañ bawo Krist kidima ebacümbén han Urün. Acës obapeyënal. Abët akal. Koyë koñëña eñüt etó er Urün ënlam la ëng Urün. La ewo gang obacümbén jóni han Urün. Gungum pécéñ obadin Krist. Gungum e magelañ ar obakor mare iyi oméy of ñüdekëba.

³⁵Awa. La wo dewo ar okor mëri hañ Krist otëbünj oñal óróbé ówum? Magelañ. Wala la wo de jiñ ër okor mëri hañ Krist otëbünj oñal óróbé od? Ó Ó. Magelañ hal dñanañ magelañ jiñ ër okor mëri hañ Krist otëbünj oñal óróbé od. Tampere ër eenetampeye le alo? Okorde mëri hañ Krist otëbünj oñal óróbé od? Ó ó. Tampere üwum mangokor mëri hañ Krist otëbünj oñal óróbé od. Wala tampere ër enbatampén bal üwum alo? Okorde mëri hañ Krist otëbünj oñal óróbé od? Ó ó. Tampere üwum mangokor mëri. Wala fitina le alo? Okorde mëri hañ Krist otëbünj oñal óróbé od? Ó ó. Mangokor mëri. Mékél mañ alo? Okorde mëri hañ Krist otëbünj oñal óróbé od? Ó ó. Mangokor mëri. Wala bal bële ëng iyëñülünenba pur ënbadiyal guñünjula, oyëñülün ówum okorde mëri hañ Krist otëbünj oñal óróbé od? Ó ó. Mangokor mëri. Fado gëngër bañadám, okorde mëri hañ Krist otëbünj oñal óróbé od? Ó ó. Mangokor mëri.

³⁶Gen odám or bé eñ büsükélün bër Urün bële bañugëd alëka gakayiti an Urün lañ iyi bal bële obepëre ënbadam bawo bal bër wum Urün eene. Bade: Kabiriñ holhol ëñ hañ şambalkañ këngere bal bële ënbadam kongol ürój lañ. Ako kënbadëcëdër ngër mape man eneñé ënbedëng. Kak ñugëdekën büsükélün bër Urün bële gen bé bër holekëma eñ.

³⁷Kono bungum pécéñ magelañ yó gon okor mëri hañ Krist otëbünj oñal óróbé od. Fado gëngër bungum pécéñ ebagé kono Krist obowe gang ñalkoba le. Odiye hañ ëënicale ngër bër mëlkëbe bër ibüt büróðün bële.

³⁸Gungum le mëlalkem iyi magelañ yó gon okor mëri hañ Krist otëbünj oñal óróbé ówum. Fado ëng ëcënëcëse, ecës igum mangokor mëri hañ Krist otëbünj oñal óróbé od. Wala ohëyal or jamani ëjo od, gungum ce mangokor mëri hañ Krist otëbünj oñal óróbé od. Bëdñal bër Urün yó büyüf bër rayakëma Ibilisa yó magelañ ar okor mëri hañ Krist otëbünj oñal óróbé od. Gon yó gon ebagé daro wala gon yó gon ebagé başal mangokor mëri hañ Krist otëbünj oñal óróbé ówum.

³⁹Bëlam bër fangak bër e han urün wala bër e şan güf şaño mangënkor mëri hañ Krist otëbünj oñal óróbé od. Jamani ëjo pécéñ magelañ yó gon lëcëko Urün of gon okor mëri hañ Krist otëbünj oñal óróbé ówum. Gëngër ëcëniluwe ar Gaf aróbé ale Şësü Krist gang şësëko obapëyënal le, eenelangale şug ñalkoba Urün of le.

Rom 9

¹⁻²Bübülémül, gon emëmënpëd oñ toña e. Anepër sobe sobe Bër Isërayel bële ënpe oméy or Urün bawo bal bëram en. No ar e or Krist lañ, mage bungaf emecas. Kaşabi

ëram le ce anigé êde toña e gon emecas oñ iyi anepër sobe sobe Bër Isërayel bële ënpe. Danañ Genjëm en Urün eñ ce êde ëram e.

³Gëngërdo la wo e gon midi hañ bal bëram bële ënmahole Krist, mimañdoye midi. Fado ogédo Urün of adedo oniduwëndoye duwa üññüla le iyi bipaşër gani ëng Krist, mimañdoye. Gungum pécéñ mimañdoye mëri ënpeyal.

⁴Bé Bër Isërayel salako Urün of bigé bal büróm. Abadi bëñëso bündóm. Bfüfüşén büróbé bële şaņëtadëko Urün of watur yédëkën han ijün le. Bé mage büyé tuñ fëdkoba iyi obadine gonjekëla oñ. Gonjekëla góyé oñ gon e oñ abaded'omadõñóluwe ar ebapeyën ale. Danañ bé tuñ sëbalko masariya mónóm mañ. Bé tuñ fëdko gang e bimagebëy'le.

⁵Bfüfüşén büróbé bële Abëraham ëng Isak ëng Şakob yédëkën. Ar Dõñóluko Urün ale ce şóndóbün şalko. Ar Dõñóluko awum noñ mage hal tuñ ewo. Urün ewo ce. Wum hókëma mafanga jiñ kala. Ënmabëydo bal bële pécéñ gani. Amina.

⁶Kono gon rekoba bé Bër Isërayel Urün of obadine oñ, mabadinelañdi? Abadin kay. Kono mage Ar Isërayel kala rinko. Bër e bëñëso bën wum Urün bële tuñ rinko.

⁷Bër Isërayel bële noñ mare kënre iyi ar şalëk han Abëraham kala e ñañëso ñan Urün kono mage kak e. Bër şalëk han Isak ñañëso ñan Sara bële, bën tuñ e bëñëso bën Urün. Ako redëkoma Urün of Abëraham ganamët gungum: Kore: Bër ecal han Isak bële bën tuñ egé bëñëso bën wuj bën kidima. Gen Isak eñ tuñ redëkoma ngër kak le.

⁸⁻⁹Gungum e mage ñañëso ñan rëmko Abëraham kala e ñañëso ñan Urün. Ñan redëkoma Urün of omayëne ñañ ñungum mól egé ñañëso ñan Urün ñañ kidima. Mayedi ëcënkuyüt gon redëkoma Urün of Abëraham kongol ër edëm er ñañëso ñungum lañ oñ? Amaded: Midiye ëng fanga ëram le hañ lëkakëd' watur jóni Sara omacot ñañëso ñacan. Kak redëkoma Urün of Abëraham. Gungum e bër ecal han Abëraham kongol ër gon redëkoma Urün lañ bën e bëñëso bën Urün bën kidima.

¹⁰Danañ Urün of abapëd' iyi mage ñañëso ñan rëmko wum Isak kala egé ñañëso ñan wum Urün kidima. Ñan salako tuñ egé ñañëso ñónóm ñañ. Ëcënlàng afüşén aróbé ale Isak ëng asówar aróm ale Rébeka babecot buca.

¹¹⁻¹²Kono fayër rëmkobe buca bungum le, Urün of amaded' Rébeka komkom Şaro le ogéye ahól ar Tama. Ñungum buca bungum mëntakaldëlañ wey' mëri gonjekëla wala guññüla bawo mënbedëmdëlañ wey'. Ñungum fëddëkoma Urün of Rébeka komkom. Komare: Şaro le ogéye ahól ar Tama. Urün of amapëdëd' Rébeka komkom fayër rëmko le ënlangal bal bële iyi mage kongol ër gon rikën bëñëso lañ salakoma Urün of Tama le. Bawo Urün of furedëké géko Şaro le ahól ar Tama. Urün of gon fërkëma tuñ kori.

¹³Danañ kak şalëk gakayiti an Urün lañ iyi Urün of gon fërkëma oñ tuñ kori. Urün of aded' land ër bëñëso büngum büki Şakob ëng Esawu iyi Şakob hóko mañal. Kore: Şakob hóme mañal ëng Esawu le. Ngër kak redëko. Gungum lukëj, bër e bëñëso bën Urün bële han Şakob şalkën bawo kak saladëko Urün of.

14A! Hal ale okore mare iyi Urün od mage sariya ema bawo masala komasala ar fërkëma omatala le. Ar yó rek ngër kak bungaf riko. Urün od sariya ema déy. Masala tuḡ komasala ar yó hañëlkëma gen wum eḡ.

15Ëenkërné gon redëkoma Urün od Moyis oḡ gen ohañëlal or Urün od gang e le. Kore: Ar yó fërkem onikañëlal, onikañëlale gindóm eḡ. Ngër kak redëkoma Urün od Moyis.

16Bawo bóyé le emakañëlal Urün od gen ajo eḡ, gen ajo noḡ mamagekañëllallaḡ? Gon emakañëlal Urün od gen ajo oḡ bawo amapër le tuḡ emakañëlal. Mage bawo wum hal fëredéké omakañëlal Urün od gindóm eḡ le emakañëlal Urün od gindóm eḡ. Danaḡ ce mage kongol ër gonjekëla gon riko hal laḡ këmakañëlal Urün od gindóm eḡ.

17Ngër kak e ce gen ikëmün er ganëf eḡ. Ar yó fërkëma Urün od omakëmünün ganëf aḡ, omakëmününe ganëf aḡ. Ako reko Urün od gakayiti an wum laḡ gen ganamët gingum eḡ ce. Urün od amaded alam ar Ešipët ale. Kore: No rik haḡ gékëj alam. Gon riyalme ngër kak oḡ bal bële gëngër balu bon hišaḡak bon emedi órój laḡ boḡ, ënlange šug fangame le. Danaḡ uyat oram od ocale jamani laḡ pécéḡ. Ngër kak redëkoma Urün od alam ale.

18Ngër gungum le e, ar yó fërkëma Urün od omakañëlal, omakañëlale. Danaḡ ar yó fërkëma Urün od omakëmünün ganëf aḡ, omakëmününe ganëf aḡ.

19Šugo ariyé arón oniñüne. Onede: «Ha! Mayedi gon yó owodi hal, Urün od hašabidëk ogé ngër kak fayër riko le? Danaḡ magelaḡ ar okor mabar odi gon fërkëma Urün odi oḡ. Ngër gungum le e, mañüdelaaḡ Urün od obiméy bal bële kongol ër gon mékününkënma laḡ.» Gungum onëmeñün šugo.

20Ako emamayaka gëngër añañün ngër kak. Ëmmade, wuj, hal tuḡ ej. Mañüdelaaḡ imalëp Urün od ede iyi gon owodi Urün oḡ mayarayelaḡ. Ecëla. Gucas on jamani ëjo emecas. Gëngër hal ale amad gumak oḡ, abéy gingunje aḡ, gëngër akëñëla mëbéy, gingunje aḡ mañüdelaaḡ omade abéy ale: «Gen bóyé le béyalkëjem grako?»

21Abéy ale langëk gang owobéy gingunje aḡ le. Ëng amapër, omade gumak oḡ obéyál gingunje aḡ okót mahót ëngeḡada tuḡ bal bële. Ëng amapër omade gumak oḡ obéyál gingunje aḡ ogeyüpëtal mëngé tuḡ, wum langëk. Ngër kak kori abéy ale jamani ëjo. Urün od ce ngër kak kori bawo wum béykëbe bal bële.

22-23 Wum langëk gang obedi le. Gungum e gëngër Urün od amakañëlal gen bal eḡ, bawo bóyé le ejede mage sariya ema? Urün od alang gon owodi oḡ. Gungum wok mañüdelaaḡ ëenmalëp. Urün od akašabi obipënün bal bële módógül mónóm maḡ ëng uhañëlal óróm od jap. Gen bër edi gon emadógül eḡ, imuñénobe. Mabegeméyaaḡ kisaḡ. Danaḡ mabipënünelaaḡ wey bëmekën bële iyi obekore mëméy ëng fanga üróm le. Šaša noḡ obipënün fanga üróm le iyi obekore mëméy le. Kono imuñénobe ce bawo amapër obipënün bal bële iyi sobe ḡalkoba bé bër salako omakañëlal gindóbé eḡ. Bé yékününko komkom lar ëëniyéye ñëlänga laḡ šan ewo wum Urün la.

²⁴Bé salako. Kono mage bé Bûsûwif tuŋ salako ënigéye bal bûróm. Bër mënge Bûsûwif bële ce abitala bën ce ëngé bal bûróm.

²⁵Gen osala or bër mënge Bûsûwif eŋ, Osé asükélün ar Urün ale anugéd gakayiti an Urün laŋ gon šasëdëko Urün oŋ. Aded' iyi wum Urün of obitalaye ce bër mënge Bûsûwif bële. Urün of aded': Bër mëngéde bal bëram bële ëngéye jóni bal bëram. Bër mambîñaldé kabiriŋ gan sakal bële ëmbîñale jóni.

²⁶Lar redëkën gan sakal aŋ bëjo mage bëñëso bëndam en la, jóni ëndeye bëjo bëñëso bën Urün or fangak kidima en. Ngër kak redëko Urün of gen bër mënge Bûsûwif eŋ iyi ëngéye bal bûróm.

²⁷Kono gen Bër Isërayel eŋ ako šasëko asükélün ar Urün ale Ésayi iyi Bër Isërayel bër epe oméy' or Urün bële mangënyëmb. Aded': Fado gëngër balašëdo Bër Isërayel bële šug inini er tinti ër géy', bër owopeyën Urün bële mangënyëmb.

²⁸Gon e mangënyëmb bër epe oŋ bawo Ar Gaf ale Urün of obiméyë bal bër jamani bële ëng fanga camcambëc.

²⁹Ésayi añugéd komkom gakayiti an Urün laŋ ce magelaŋ ar opedo oméy' or Urün ëng mage Urün of ga hañëlalkëma gindóbün eŋ. Kore: Ëng magedo gang rëcëkoba Ar Gaf ar fangak ale bé bër talaŋ, ënigéyedoye ngër bër Sodom ëng Gomor bële. Obamulëndoye pécéŋ hara magelaŋ ar opedo. Ngër kak redëko Ésayi. Bër Isërayel bële mënholedëlaŋ gindéy' genjekëla gen Šësü eŋ

³⁰Ngër gungum le e, bër mënge Bûsûwif bële fado ga wok mëngedeñangalaŋ gangam an ëngéyal bër cüp aŋ, fado kak jóni balu. Gungum e Urün of ade bër cüp en kongol ër holare üróbün laŋ.

³¹Bër Isërayel bële noŋ bagere ëngéyal bër cüp kongol ër idaya er masariya man Urün laŋ kono mënkorelaŋ maraya ëngéyal bër cüp. Batókal.

³²Mëndëkëdëlaŋ gangam an lëcëko Urün ënpeyal bër cüp aŋ. Gangam gungum holare e iyi ënmahole Krist kenaŋ ënpeyal. Urün of kidíma acaséd' gakayiti gindóm laŋ gen Bër Isërayel eŋ iyi mangënmahole Krist Ar Dónóluko Urün ale. Abeded': Ëënkérné. La wo hótëmama ar ngër igañ er omënbëd' haŋ ëënwuc. Han ikón er Siyoŋ han elód' er Bër Isërayel hótëmama. Awum e Krist Ar Dónólume no Urün ale. Ar yó mamaholeye omacëfële ñawure laŋ bawo mamaholeyelaŋ. Kono ar yó holekëma mangomacëfël kongol ër gon holekoma laŋ. Ngër kak redëko Urün of iyi Bër Isërayel bële mangënmahole Krist. Wum e igañ er hótëko Urün han Siyoŋ ed.

Rom 10

¹Bübülémül, anepër sobe sobe bal bëram bële gungum e Bër Isërayel bële ënpe oméy' or Urün laŋ. Danaŋ ecëmbayemama dër yó dër Urün of obepeyën.

²Toña emecas iyi abepër sobe ëndi gon fërkëma Urün oŋ kono mënpatelaŋ mafame gon fërkëma oŋ.

³Mënmañdelañ engé bër cüp ngër gang redëkobe Urün of le. Gon mënmañde oñ bawo mënlangédelañ gangam an lécëko Urün engéyal bër cüp añ. Danañ bagere engé bër cüp ngër gang haşabikën bën le. Gungum e bagere ëndaya masariya man Urün mañ engéyal bër cüp. Gungum wok mënmañdelañ engé bër cüp ngër gang redëkobe Urün of le.

⁴Kono gangam an idaya er masariya man Urün añ Krist adët. Jóni masariya man Urün mañ maboyelañ gangam an ogéyal hal ale ar cüp añ. Bawo adët jóni, ar yó holekëma Krist Urün of odeye adëm awum ar cüp ewo kongol ër holare lañ. Mage kongol ër idaya er masariya man Urün lañ owode ajo ar cüp ewo.

⁵Ako ñugëko Moyis gang e ocot hal ale or cüp of le gëngër amapër ogé ar cüp kongol ër idaya er masariya man Urün lañ. Ako reko. Kore: Ar yó rayak masariya man Urün mañ pécéñ pécéñ hara matëbütelañ fado sariya üriyé, adëm awum ënwuréye gani ëng Urün of. Kak reko Urün of

⁶kono magelañ ar okor mëri gungum. Hal ale gon okor mëriyal ogéyal ar cüp oñ gon e oñ iyi holare le tuñ e. Gungum tuñ horko mëri hal ale. Krist ayõgu obapeyën. Acës abët akal obapeyënal le. Gungum e kosoro mëyidënür iyi añüd meyë han ewo Urün ëmmade Krist oyõgu onepeyën. Gon e akesoro mëyidënüral gungum oñ bawo Krist ayõgu jamani ëjo abapeyën.

⁷Danañ kosoro mëyidënür ce iyi añüd meyë meñëkëta han en bësësëk ëmmade Krist ocólu oyõgu onepeyën. Gon e akesoro mëyidënüral gungum oñ bawo Krist maboyelañ han en bësësëk. Abëtëd mahal ecës lañ. Kowuré.

⁸⁻⁹Gungum e ar fek kongol ër holare lañ ale okor maşas ngër gang şalëk gakayiti an Urün lañ le. Kënre: Gindéy genjekëla gen Urün eñ dúp ürón e. Gindéy gungum ebebekarañ bal bële. Gon e mëëndëbërelañ ëng wuj oñ bawo bëmëş ürój lañ ëng kaşabi ürój lañ e. Ngër kak şalëk gakayiti an Urün lañ. Gungum e bawo bëmëş ürój lañ e, ekore maşas ganamët gungum ibipëd parakët ehole iyi Şësü Ar Gaf arój ale Urün ewo. Danañ bawo kaşabi lañ e, ekore mëyidënür ganamët gungum hañ ehole han kaşabi iyi Şësü Urün of amakënüt ecës lañ. Gëngër idi gungum, epeye oméy or Urün lañ.

¹⁰Gon ejepeyal oñ bawo ehole han kaşabi, danañ ibipëd parakët bal bële. Kongol üwum géyalkëj ar cüp.

¹¹Gen holare ër Krist üwum eñ ako şalëk gakayiti an Urün lañ gen Krist eñ. Kënre: Ar yó holekëma Krist omalëngale kongol ër gon holekoma lañ. Ngër kak şalëk gakayiti an Urün lañ.

¹²Büşüwif yó, bër mënge Büşüwif yó góyé en ganamët an ofe añ bawo ar Gaf ariyé ale müdëkën. Ar Gaf awum obidine bonjekëla bër yó yókëma oyõgu obepeyën le.

¹³Urün of kidima aded gakayiti gindóm lañ. Kore: Bër yó yókëma ar Gaf ale obepeyën, obepeyëne. Ngër kak redëko Urün of.

14-15 Awa. Kono graki enmayó obepeyën gëngër mënkérelaŋ gindéy genjekëla gen ofeyën eŋ? Mangënkör ëng mage Urün od ðaŋalkëbe bal bër ënyë ënbipëd gang e ënpe bële. Gëngër bakér gindéy genjekëla gen ofeyën eŋ, ënmaholeye. Watu üwum e ënmakor móyó Urün od obepeyën. Gëngër bamayó obepeyën, obepeyëne. Ako šalëk gakayiti an Urün laŋ. Kënre: Gëngër atëm ar ebepëd gindéy genjekëla gen Šésü ale han gikón, obelëngale sobe. Ngër kak šalëk gakayiti an Urün laŋ.

16 Kono bayëdi bal ënbipëd Bër Isërayel bële gindéy genjekëla en Šésü eŋ? Éyi, bayëd déy, kënbifëd. Bakérëd déy gindéy genjekëla gingum kono mage pécéŋ holedëkën. Alëka asükélün ar Urün ale Ésayi ce acasëd ganamët gingum. Amaded Urün od. Komare: Ar Gaf, ha! Fayida magelaŋ hal ar holek gon fëdëbebe gen gindéy genjekëla gingum oŋ. Ngër kak redëkoma Ésayi Urün od.

17 Müned e mage pécéŋ holedëkën. Bër talaŋ tuŋ holedëk. Èng ilu gang holedëkën bal bër talaŋ büwum, bawo bakér le holedëkën bawo magelaŋ ar okor mahole hara magelaŋ ar fëdkëma gindéy genjekëla gen Šésü eŋ.

18 Kono Bër Isërayel bële mënkerdelaŋdi? Bakérëd kay. Èënkérné gon šalëk gakayiti an Urün laŋ. Kënre: Jamani le pécéŋ bakér gindéy gingum. Fado haŋ šan fédek jamani ëjo bakér. Ngër kak šalëk gakayiti an Urün laŋ bakér le.

19 Kono bafamedi Bër Isërayel bële gindéy genjekëla gen Šésü eŋ? Éyi. Bafame bawo fado bër mënge Bër Isërayel bële bafame kono mënmaŋdelaŋ ënmahole Krist. Moyis abütélé gon reko Urün gakayiti an wum laŋ gen ofeyën or bër mënge Büşüwif eŋ. Urün od ako rekobe Bër Isërayel bële: Èmbidine gonjekëla bër mënge Büşüwif imbalingum. Gëngër ëcënlü gonjekëla gon yënbebe gungum, omëncilale. Danaŋ gëngër ëmbidine gonjekëla bal bër këenre mënlangelaŋ jiŋ ganamët gandam no bële, omëndögüle. Ngër kak redëkobe Urün od Bër Isërayel bële gen ofeyën or bër mënge Büşüwif eŋ.

20 Asükélün ar Urün ale Ésayi ce ayówëd mëbütelé gon šasëko Urün oŋ. Acasëd parakët gon reko Urün oŋ. Urün od aded: Baneciña bër mënegedeñanga bële. Èmbicaŋëta bër mënegedeñanga bële. Ngër kak redëko Urün od iyi bër mënge Büşüwif bële ënmaholeye wum Urün.

21 Kono gen Bër Isërayel eŋ Urün od ade: Omëd od kër yóbebe ënyógu ënnimëŋün kono babar ënniyaka šako ënnimëŋün. Ngër kak redëko Urün od.

Rom 11

1 Awa. Šugo hal ayélüm oniñüne ode Bër Isërayel bële bal bër Urün wodi wokën wala ëmba abitëbüŋ pécéŋ hara mënboyelaŋ bal bürom jóni? Gon emamayaka oŋ ëmmadeye iyi abitëbüŋ bër talaŋ kono mage pécéŋ. Gon reyalmé mage pécéŋ sëbüŋkobe oŋ bawo no ce Ar Isërayel eme. Gungum e han gañamb an Abëraham gan kënyó Beŋšameŋ laŋ šalme. Fado gang eme Ar Isërayel, Urün od manitëbüŋelaŋ.

- ²Gungum lukëj Urün od mabatëbündëlañ bé Bër Isërayel pécéñ. Bal büwum alëka saladëkobe Urün od obiduwén duwa ëyekëla le. Gon sasëkën Éli ëng Urün oñ eenelangale ce Urün od mabitëbünëlañ Bër Isërayel bële pécéñ.
- ³Éli komare Urün od: Ar Gaf, babidam büsükélün bër wuj bële. Lar yéd kënmelücün macadaha la, badëtër. No tuñ wok ar holekëme. Danañ egereyem no ce ënnidam. Ngër kak redëkoma Éli Urün od.
- ⁴Awa. Graki yakadëkoma Urün od? Amayakad. Komare: Hé! Mage wuj tuñ wok ar enëmebëy. No rik hañ enëmebëy bal muwuli mójóng müki. Bal büwum mënmagebëy lañ urün or kënyó Bawal od. No tuñ enebëy. Ngër kak redëkoma Urün od Éli iyi mabitëbünëlañ Bër Isërayel bële pécéñ.
- ⁵⁻⁶Déróm la wo yédëkën bër yéd këmabëy Urün od. Daro ce loño wo ebe bé Bër Isërayel bër holekëma. Ngër kak eenelange Urün od mabitëbündëlañ Bër Isërayel bële bawo bé Bër Isërayel bër talañ bimahole. Bé Bër Isërayel bër holekëma Sésü Urün od salakëba bimahole. Bawo abañal le tuñ salakoba. Gëngër ëcënikére iyi Urün od salakëba bawo abañal, ëcënilange mage bawo bonjekëla riyekëne le salakoba.
- ⁷Awa. Ngër gungum le e, bawo Urün od abitala Bër Isërayel bër talañ tuñ, bëyëmbëk mëngédëlañ bër cüp ganamët an Urün añ ngër gang geredkën ëngé le. Bër salako Urün bële tuñ yédük bër cüp. Kono bër mabitalaye bële Urün od acémünéd makaşabi mónzóbün mañ ganamët an wum Urün añ hañ mëngédëlañ bër cüp.
- ⁸Urün od acaséd komkom gakayiti an wum lañ odiye hañ obigéye ngër kak. Kore: Bamüdé bingüs kono ako en ngër bër sëmük, mangënlü. Bamüdé banëf kono mangënkér. Ngër kak redëko Urün od.
- ⁹Dafid amadëf Urün od: Ebedëk ofëla lañ Ibimëy. Ibimaş guññüla gon rikënem oñ.
- ¹⁰Ibicémündo bakëlu. Ibiübëndo idüb iparame hañ obidungüd. Ebetampén sobe gang ñorkëbe. Ngër kak redëkoma Dafid Urün od iyi Urün od obetampén bër ibüt bër wum Dafid bële. Danañ ngër kak obedi Urün od Bër Isërayel bër mënmaholeye bële.
- ¹¹Kono Bër Isërayel bële bawo mënmaholedëlañ Krist, bapaşëredði piñ ëng Urün od? Emba mangobëbëtëdi ce mëfëd ëng wum? Ó ó. Obëbëte ce mëfëd. Kono bawo mënmaholedëlañ Krist, Urün od bër mënge Bër Isërayel bële owopeyën jóni. Gon obepeyënal bër mënge Bër Isërayel oñ Bër Isërayel bële gëngër balu, obicilale gen bën eñ hañ bën ce obepëre ënmahole Krist ngër gang holekënma bër mënge Bër Isërayel bële le.
- ¹²Kono bawo Bër Isërayel bële mënmaholedëlañ Krist, Urün od abiduwén sobe bër mënge Bër Isërayel bële duwa ëyekëla. Gungum e gëngër bamahole Bër Isërayel bële imbalingum, Urün od obikówe muduwén duwa ëyekëla le pit bal bër jamani bële pécéñ.

13Wün bër mēngé Būšūwif, ēenkérné. Ęmmacēma Urūn bawo anitēbal no migé adaŋal ar Krist han wūn bër mēngé Būšūwif iyi meye Ęmmēnpēd gindéy genjekēla gen Šésū eŋ. Gole ūwum sobe jarek.

14Kono gon fērkem oŋ, gēngēr bal bēram bēle balu bër mēngé Būšūwif bēle epeyen, obepēre bete bër talaŋ ēnpe.

15Urūn od abitēbūŋ wey Būšūwif bēle. Bawo abitēbūŋ wey, bër mēngé Būšūwif bēle abebēt mēfēd ēng Urūn od. Kono imbalingum Būšūwif bēle gēngēr bamahole Krist, obebēte mamaf ēngé ce bal būróm. Jóni noŋ wey ngēr bēšēsēk en iyi bapašēr ēng Urūn od. Gungum e gēngēr babēt bagé bal būróm ce, ako e ngēr Urūn od hēnütēkobe ecēs laŋ ēnwuré ce.

16Būšūwif bēle ako en ngēr Ęmburó ēr lūcūnkēnma Urūn od šadaha. Gēngēr bamaf gūpi ūŋ talaŋ, balem ēnbēd Ęmburó ēnmalūcūn Urūn od sadaha, gon wok oŋ ce Urūn od wo dēmūk. Ngēr kak e gen Būšūwif eŋ. Urūn od salakēbe būfūsēn bër Būšūwif bër talaŋ ēngé bal būróm. Bër talaŋ bër wok bēle ce bal būróm wo en. Wala Būšūwif bēle ako mēndērkēn ngēr bangal ban gat ban lūcūnkēnma Urūn od šadaha. Gēngēr imabuŋa Urūn od bangal bingum odēm, mayedi gat aŋ pécēŋ wum wo dēmūk ce? Ngēr kak en ce Būšūwif bēle. Urūn od salakēbe būfūsēn bër Būšūwif bēle ēngé bal būróm. Bër wok bēle ce Urūn od wo dēmūkēbe.

17Awa. Metēnde ce sanda ūyélūm gen Bēr Isērayel eŋ iyi Bēr Isērayel bēle ako mēndērkēn ngēr gat gan kēnyó olifiyé gan rēdkēn marēd aŋ. Bēn ako en ngēr gat gandēd. Awa. Urūn od koyē korēt mūli man talaŋ. Lar rētēko mūli mungum la, koyē korēt mūli man dantaŋ gat an olifiyé gan dūgūk tuŋ mēdūg aŋ. Koŋé košom mūli mungum gat an rētēko mūli laŋ. Mūli man bütélko mahap mungum, wūn bër mēngé Būšūwif e. Bawo ēcēnbētal óróbūn laŋ, wūn ecot jóni dūwa ēyekēla ēr dūwēndēkobe Urūn od Bēr Isērayel le.

18Kono konŋaŋ haŋ ēēnde iyi dūwa ēyekēla ēr dūwēndēkobe Urūn od Bēr Isērayel le, amēndūwén wūn jóni. Konŋaŋ ce ēcēnbikówe Bēr Isērayel bēle. Konhuyélal wa iyi wūn mūli tuŋ een, mage bangal een. Mūli maŋ mangomakor muwurnén bangal baŋ. Bangal baŋ kēmawurnén mūli maŋ. Kongol ēr Bēr Isērayel laŋ tuŋ šotēkēn dūwa ēyekēla le.

19Konŋaŋ ce haŋ ēēnde iyi Urūn od abedēt Bēr Isērayel bēle, amēnbütélal wūn.

20Éyi. Toŋa e. Urūn od abedēt Būšūwif bēle bawo mēnmaholeyelaŋ. Amēnbütélal wūn bawo ēcēnmahole Krist kono konyak magaf mónón maŋ ganamēt gingum. Mangēnyidédi ēmba wūn ce mangomēndēt imbalingum ngēr gang rētēkobe bēn le?

21Ęcēnlang Urūn od matēbdēlaŋ gat laŋ mūli man sakal maŋ bawo mēnmaholedēlaŋ. Omētēbde wūn ce gēngēr mēnboyelaŋ gang holekēnma? Muk. Mangomētēb ēēnbo la.

22Ĕëntēda Urūn of bóngélum mērin kobirin bal bële gonjekēla, bóngélum mēméy' kobiméy'. Jóni Būšuwif bële méyko. Wūn amēndin gonjekēla. Danaŋ gēngēr ěcēnbo gang holekēēnma, omēngēbambe mērin bonjekēla boŋ. Kono gēngēr mēēnboyelaŋ gang holekēēnma, omēndēte wūn ce.

23Fado Būšuwif bële gēngēr bamabēt mahole Krist imbalingum, Urūn of obibütēle gat laŋ ngēr gang yédēkēn le. Mangomakēy'al mūbütél mūli man yék la gan sakal maŋ.

24Mayedi Urūn of amadēf mūli man gat an yand maŋ, gungum e wūn bēr mēngē Būšuwif, kohap gat gandēf laŋ. Mangomakēy'al ce mamad mūli man gat gandēf maŋ obütél lar rišēddēko la. Gungum e Būšuwif bële ěnbēte mēgē ce bal büróm.

25Wūn búbülémūl bēr mēngē Būšuwif, anepēr ěmmēnpēd ěēnlang gon wok mabipēde bal bële Urūn of kabiriŋ alēka. Gungum e Bēr Isērayel bēr talaŋ Urūn of abikēmūnūn banēf baŋ. Kono mage gani enebo gang hēmūnūnkobe banēf baŋ. Gēngēr bēr mēngē Būšuwif bële bamahole ūg hašabiko wum Urūn ěnmahole le, dēróm obókēne banēf ban Bēr Isērayel baŋ. Gon fēdalmēmēn gon hašabiko Urūn oŋ konyak magaf mónón maŋ bawo ěcēnlang gon obidi Bēr Isērayel bële imbalingum.

26Gēngēr bahole ūg hašabiko Urūn of le, imbalingum ce Bēr Isērayel bële pécēŋ ěnholeye, ěnpeye. Ako ŋugēkēn gakayiti an Urūn laŋ gen ganamēt gingum eŋ. Urūn of aded: Afeyēn ale ocóluwe šóndóbé han ikón er Siyoŋ. Obitēbūne hake biñūŋula beŋ bal bēr šalēk han Šakob bële. Ngēr kak redēko Urūn of gen ofeyēn or Bēr Isērayel eŋ. Kosēnd ce. Kore:

27Gēngēr ěmbitēbūn hake, ěngéye ce bēr gipēd bēram. Ngēr kak redēko Urūn of.

28Ganamēt an gindéy' genjekēla gen Urūn aŋ bawo mēnholeyelaŋ gindéy' gingum, Būšuwif bële bēr ibüt bēr Urūn en. Bawo bēr ibüt bēr Urūn en, amēnnaŋfa wūn bēr mēngē Būšuwif. Naŋfa ūwum gon e oŋ bawo ěcēnkér gindéy' genjekēla gen Šésū eŋ. Kono ganamēt an osala or Bēr Isērayel ěngē bal bēr Urūn aŋ, Urūn of abiŋal kongol ěr gon rekobe bűfűšēn bűróbé bële obidin laŋ.

29Ĕng ilu gang ŋalkobe haŋ daro bawo Urūn of mangolēmbēt kašabi le gindóbūn eŋ. Abitala. Kobiduwén duwa ěyekēla le. Awa. Mangobitēbūŋ, danaŋ mangobekoŋ ce muk.

30Gan sakal aŋ wūn bēr mēngē Būšuwif wodēk mēnmamēŋūndelaŋ Urūn of kono jóni Urūn of amakañēlal gindón eŋ bawo Būšuwif bële bamatēb mēmēŋūn ce.

31Awa. Ngēr kak ce bawo bamatēb mēmēŋūn, Urūn of omakañēlale gindóbūn eŋ ce.

32Ade bal bële pécēŋ Būšuwif yó bēr mēngē Būšuwif yó mamékūnūn kēnmamékūnūn. Gungum horkēma mahañēlal gindóbūn eŋ jap.

33Gon hañēlalkēma Urūn of gindóbé oŋ mage ūgē e. Sobe e. Danaŋ akišaŋa ūg sētēko Urūn of le. Alang pécēŋ. Magelaŋ gon wok malange. Gon hašabiko mēri Urūn oŋ magelaŋ ar langēk. Magelaŋ ar famek gon obadin oŋ.

³⁴Ako šalëk gakayiti an Urün laṅ ngër gang ewo Urün of le. Kënre: Magelaṅ ar langëk gon e kašabi ër ar Gaf aróbë Urün of laṅ. Magelaṅ ar këmaürnüt omapëd gon ñüdük odi oṅ.

³⁵Loo ñakëkëma mubuña Urün of haṅ Urün of ode omabütélüne? Magelaṅ.”

³⁶Ngër kak šalëk gakayiti an Urün laṅ ngër gang ewo Urün of le. Ëcënilange jiñ kala owuréye bawo wum Urün lëcëk. Danaṅ wum këwurnén jiñ kala. Gon wurnénalko oṅ pur omabëyal wum Urün. Ëënmaëyë wum gani. Amina!

Rom 12

¹Ngër gungum le e, bübülémül, bawo Urün of amakañälal gindóbë eṅ sobe, ëmmëncëmba ëëndi gon fërkëma Urün oṅ tuṅ. Gungum e ëënmaḍ magaf mónón maṅ, kenaṅ ëënmayën Urün of ngër šadaha ër Urün ër wurék. Šadaha üwum šadaha ër cémüt ela e. Koto ër šadaha ër cémüt ela üwum gon e oṅ hara mënmagemékününlaṅ Urün of. Gen šadaha üwum eṅ Urün of omalëngale. Ngër kak eenmaëyë/Urün of eenmagólén ngër gang ñüdük le.

²Konbiyëfëd bër pac pac bële ëënmaëkünün Urün of ngër gang kënmamékünün bën le. Lar ëënbiyëfëd bën la, ëënmaṅ ëënmatëb Urün of olëmbët makašabi mónón maṅ ganamët an idi er emekën igum aṅ. Gungum e ëëntëb mëri buñüñüla boṅ. Kenaṅ ëëngedi bonjekëla boṅ. Gon owolëmbëtal makašabi mónón oṅ gungum e ëënkoral malangal gon fërkëma Urün oṅ. Gungum fërkëma Urün of iyi ëënläng gon yararëk oṅ. Danaṅ ëënläng ce gon këmalëngal wum Urün oṅ, kenaṅ ëëntala ëëndi gungum.

³Awa. Ëcënläng aḍaṅal ar Krist eme kongol ër gokor on yënkönem Urün laṅ. Gungum e bawo aḍaṅal ar Krist eme, ëëncëla jiñ emëmënpëd ëëngedi wün pécëṅ. Gen bokor eṅ Urün of amayën ar holekëma Šësü kala gokor on omagólénal. Kono gëngër iyidëñür gen gokor on yënkome Urün bawo imahole Krist eṅ, iyidëñür balënga ganamët gingum. Bawo Urün of yënkëme, koyak déy gaf ürój le.

⁴Mage ar kala góyë komagólénal Urün of gingór an Krist laṅ bawo bokor bon yënkoba Urün bungum mage góyë e. Bër gingór an Krist bële e gimal en Krist eṅ. Gen gimal en hal eṅ ako e. Bapak ban gimal en hal ban gon kala gole üróm le la wo e kono mage gon góyë këgole gapak kala. To to këgole gapak kala kono gimal giyë tuṅ e.

⁵Bë bër holekëma Šësü ce ako eene ngër gimal giyë. Fado gang yëmbekëëne, gimal giyë tuṅ eene bawo bë pécëṅ or Krist laṅ eene. Danaṅ ar kala añüd omapër arleṅ.

⁶Ar kala Urün of amabara amayën gokor gon okor mëriyal gindiyél an wum Urün aṅ. Ëng ar yó yënkó gokor on obekor müsükélal bal gon šasëko Urün oṅ, adëm awum ojoke gungum obitükél hara noṅ gon obitükél oṅ ogé gon šasëko Urün oṅ kidima e. Hara mage gon hašabiko wum oṅ tuṅ obitükél.

7 Ëng ar yó yënko gokor on obekor mabaral büyélüm, adém awum obibara büwum. Ëng ar yó yënko gokor on obekor maharañal büyélüm, adém awum obikarañal büwum.

8 Ëng ar yó yënko gokor on obekor mabambal majomb büyélüm, adém awum obibamb büwum majomb. Ëng ar yó yënko gokor on obekor mayënal büyélüm bon dëmko boñ, adém awum obeyën ëng gacëd gamëlëk añ. Ar yó ar e ar gaf ar bër holekëma Krist, adém awum obilamal şug horko le. Ar yó ebebara bër anek bële ëng bër sëberëk bële, adém awum obibara ëng ñëlënga. Ngër kak ñüdük ëënbególénale bokor bon yënkoba Urün boñ.

9-10 Ëënbinañal bal bële kidima ëng gacëd gamëlëk añ. Konbegeyüfé iyi ëcënbinañal le hara noñ mëënbinañalelañ. Ëëññalër wün wün ngër gang ñüdük ëññalër bërgibulum bële le. Ëënbitébün bërleñ hók ëng magaf mónón mañ. Ëëññal mëri sobe gonjekëla oñ. Ëëngebeşa guñüñula oñ.

11 Kongé bëfüyék ganamët an gole ër Urün añ. Danañ ëëngé bër këmagólén ar Gaf aróbé ale şug horkëën le.

12 Omënlëngal sobe bawo ëcëntamginé Urün of omënbütélüne gonjekëla. Danañ gëngër itampeyeen, ëëñmuña gang eenmacëmba Urün of dër yó dër.

13 Gëngër la wo en bër anek land ürón, ëënbibara. Danañ ëënbinañéyë balënga bër holekëma Sësü bër e bëdiyar bële.

14 Bër emëntampén bële ëënbicümbén Urün of obiduwén duwa ëyekëla le. Konbişümbén Urün of obiduwén duwa üñüñula le.

15 Gëngër lañ e ar lüngélédéké, omënlëngal ëng wün bang. Gëngër lañ e ar ecap, ëëncap ce ëng wün bang.

16 Omënpëdër mëfëdër. Konyak magaf mónón mañ. Ëëñmañ ëënbidin bal bële ngër een bühól bürobün. Ëëngé eyëndar lañ ëng bër mënbepële bal en bële.

17 Ëng ar yó rikëmën guñüñula, konmamaşa. Ëëngegere mëri gon yararëk tuñ. Gungum e gëngër balu bal bële, mangënmënlëp. Ëngedeye iyi kari hal e.

18 Ëëngere mëri şug horkëën wün le omënpëdër ëng bal bële pécëñ gëngër bamañ. Akëgé wün rik hañ wok mamëngëpëdër lañ hañ faşërkëën.

19 Bëyëndamël, guñüñula yó rikënba konbimaşaye ëng gindóbé. Ëëñmatëbe Urün of obamésën. Gon eenmatëbale Urün obamésën oñ bawo kak rekoba Ar Gaf aróbé ale iyi ëënmagetëbale wum wo le. Kore: No ëmmënmésëne guñüñula yó rikëmën. Ngër kak reko Urün of. Gungum le reyalkoba wum iyi ëëñmatëbale obamésëne.

20 Lar ëënbimaşaye mamaşaye la, Urün of ade ëënbidine gonjekëla. Kore: Ëng ar hoñkëme ale amadëk ñémbé ñañ, imayën otó. Ëng amadëk şare le, imayën ocañ. Gon ejëmadinal gonjekëla oñ bawo gëngër imadin gonjekëla gon ngër kak oñ, şugo

omacéfële haŋ olembët kaŋabi le gen wuj eŋ omiŋal. Kak rekoba Ar Gaf aróbé ale éenbidine gonjekëla bër hoŋkëba bële.

²¹Akégélaŋ ar mélédféké guñüŋüla gungum haŋ okal obimaŋa bër sampénkëma. Kono éenimadé gonjekëla oŋ, éenmamëlale guñüŋüla gungum.

Rom 13

¹Ar holekëma Ŝésü kala añüd obimëŋün bëlam bële bawo magelaŋ ar okor malam hara mage Urün of yënkëma ako tuŋ ilam ed.

²Gungum e ar yó bërünkëbe bëlam büwum, amabërün ce Urün of bawo Urün of yënkëbe bër lamëk bële ilam igum. Danaŋ ar yó bërünkëbe énmaméŷe.

³Gungum e ar yó sëbütek sariya le obiyëŋe bëlam bële ëmba énmaméŷe. Kono ar yó edaya masariya móndóbün maŋ mangobiyëŋ. Gungum e gëngër mamepërelaŋ énmiméŷ/bëlam bële, idi gonjekëla oŋ. Gëngër idiyej gonjekëla oŋ, mangibiyëŋ bëlam bële. Danaŋ énmibëŷe.

⁴Urün of ade bën emagólén omënnanŋfa wün. Kono gëngër idi guñüŋüla oŋ, ibiyëŋe déŷ bawo mage gon fu müdfékën fangar énmaméŷ/al ar mekënek ale. Gon géyalkën bëlam oŋ iyi éndi gole ër Urün le. Gole üwum gon e oŋ abitébal énmaméŷ ar edi guñüŋüla ale.

⁵Ngër gungum le e, añüd éenbimëŋüne bëlam bële. Gon eenbemëŋünale oŋ bawo énbaméŷe gëngër mëenbimëŋüneyelaŋ. Gon eenbemëŋünale oŋ ce bawo écënilange han makaŋabi añüd éenbimëŋüne le.

⁶Ngër gungum le e, bawo bëlam bële Urün of sëbalkëbe gindiyél gingum, gungum e añüd éenmad macagale maŋ. Gon eenemad al oŋ bawo bër eeneyën büwum Urün of sëbalkëbe gole ër ilam igum le.

⁷Gungum e éenbeyën bëlam bële gon ñüdfékëbe oŋ. Gëngër ŝagale le e, éenbeyën bër ñüdfük éenbeyën ŝagale bële. Gëngër juti le e, éenbeyën bër ñüdfük éenbeyën juti bële. Gëngër osëbün of e, éenbitëbün bër ñüdfük éenbitëbün bële.

⁸Gëngër écënmüdfénür módfóndóŋ maŋ, gëngër écëncot, añüd éengemaŝër. Gëngër écënmaŝër, dfóndóŋ le akeca. Kono uŋal of mage kak e. Uŋal of mage or okeca maheca e. Gungum e añüd éeniŋalëre bé bé gani. Uŋal of mage jiñ ër këheca e. Gon ñüdfük éeniŋalëre bé bé oŋ bawo ar yó ŋalkëbe bal bële, adi pécéŋ gon ŝalëk masariya man Urün éenidiye oŋ.

⁹Mage sariya üriyé tuŋ sëbalkoba Urün of. Abade: Kondak asówar ar mage arój, kondak aŝan ar mage arój, komadám hal, koreka, akëmiŝilal gon hal. Urün of atënd ce masariya manëneŋ. Mungum pécéŋ sëbalkoba Urün of éenidayaye. Kono koto ër masariya mungum pécéŋ góyé e ëng sariya ër lécfeko gen uŋal eŋ. Ade. Kore: Ibiŋal bërleŋ ngër gang ŋalayakëj wuj le. Ngër kak reko Urün of.

¹⁰Gëngër ibiñal bërleñ, mangibidi guññüla. Gonjekëla tuñ ejëbedin. Ngër gungum le e, gëngër ibiñal bërleñ, idaya gon reko Urün masariya man wum lañ pécëñ.

¹¹Ngër gungum le e, ëëndi bungum pécëñ gon remëmën oñ. Konbo gang ðakëkëën. Añüð ëënkál ëëndi kofe bawo ëcënlàng atëk watur ñüðük ëënlügüté ëëndi le. Gon hók mayarar jóni oñ ñan omënyôgulu Krist lañ hók mósówu ëng ñan holedëkëënma sakal lañ.

¹²Watur ëënbo jamani ëjo le šaša okeca ngër gang këheca omüð of le, owaca of etumu. Ngër gungum le e, bé ëënedënütaye buññüla bon ngër enedi bër e imüð lañ boñ. Kenañ bé bër e kirikiri lañ ëënedënaye binjüm ban ëënbibütale Ibilisa ëng büyüð büróm bañ.

¹³Danañ ëëniðiye bon ñüðük ëndi bër e kirikiri lañ boñ bawo mage bër e imüð lañ eene. Gungum e ëënitëbe ošaß or hañ of. Koniriye emekën er ganamët an udák añ. Konegedéyëre bé bé. Akëbagedógülër bé bé. Gungum pécëñ bër e imüð lañ bële keri.

¹⁴Koniriye ngër kak. Buññüla bon fërkëma kašabi ëšësal üróbé boñ konegeyidëñüre gang eenegediye buññüla bungum le. Bungum pécëñ ëënedënütaye jóni. Gungum e ëënitëbe.

Rom 14

¹⁻²Ëënmadëk biki ar holekëma Šësü kala. Bé bër mëlalédéké Urün of amanñ ëënekore mayake ñas, konidëyëre ëng bër mabemëläle Urün of ade ënkore mayak ñas bële. Bën bocémšëm boñ tuñ kënsó kono ënbedëk biki ngër gang en le.

³Ar yó kësó gon kala, akobere abikó ganamët an Urün añ bër mëntówe bële bawo iyakeen ñas ñañ. Awa ce ar mangoýak ñas ale akobelëp bër këyák ñas bële kongol ër gon eneyák lañ bawo bën ce Urün of abedëk biki.

⁴Urün of dëmkëbe. Bühól büróm en. Wum enekérné. Wum eñawe gon enedi oñ. Gungum e bawo wum dëmkëbe, bawo bóyé le eenbeñawe wün, eenbelëp? Mage bühól bürón en. Bühól bër Urün en. Urün of e alam aróbün ale, mage wün. Danañ okore mëri hañ ëndi balënga gon fërkëma ënmadin oñ. Gungum ñüðük wün ce ëënbédëk biki ngër gang en le.

⁵⁻⁶La wo en bër holekëma Šësü bër wok edaya gon sëkatëkën gen make man ñüðük ënmabëy/Urün fayër holekënma Šësü le. Bën ako mëlalkëbe iyi ðambata le tuñ ñüðük ënmabëy/Urün of. Gon salakën ðambata ënmabëyál Urün oñ omalëngal Urün of gindóbün eñ salakën. Bërleñ noñ gon mëlalkëbe oñ iyi make mañ pécëñ góyé e, magelañ ohe or hók majare or ënmabëyál Urün of. Awa. Kono jap sariya lañ en bawo mage emekën e gëngër ebëyenma Urün of ðambata le wala ebëyenma ohe óyélüm. Kono añüð ar kala omamëlal iyi sariya ema ganamët gingum. Gen uyák or ñas eñ ce ngër kak e. Bër talañ edeyen iyi abemëlal ënkore mayak ñas ñañ. Gon eneyákal oñ pur omalëngal Urün of le eneyák. Ëcënlàng abepër omalëngal Urün of gindóbün eñ bawo fayër ënyák le, mašëma kënmašëma Urün of bawo abelëngal gon yënkobe ëntó oñ.

Kono bër talaŋ maɓemɓelalelaŋ ɛnkore mayāk ñas. Gon mɛngeyāk ñas oŋ, ɓawo abepër omalɛngal Urün od ganamèt gingum le wok mɛngeyākɛlaŋ. Ɛcɛnlang abepër ɛnmatɛbün Urün od ɓawo mašɛma kɛnmašɛma Urün od gen ganamèt an gon yɛnkobe ɛnto aŋ. Ngër gungum le e, gon yó mɛlalkɛme ganamèt gingum, jap ayarar. Mage emekèn ed e.

7-8 Gungum e gɛngɛr ɛcɛnidiye wala mɛɛnidiyeyelaŋ, góyé tuŋ fɛrkɛba iyi Urün od omalɛngal gindóbé eŋ. Mañüdelalaŋ ɛɛniwuréye pur obalɛngal gen magaf món dóbé eŋ tuŋ. ɓawo Urün od dɛmkɛba, ɛɛniwuréye pur omalɛngal ce wum. Danaŋ ɓangaf ɓan Urün laŋ eene. Owuré óróbé od ce ɓangaf ɓan Urün laŋ e. Gungum e gɛngɛr ɛcɛnecɛse, abepër Urün od omalɛngal gindóbé eŋ ɓawo wum dɛmkɛba. Ngër gungum le e, šɛsekɛɛne wuréyekɛɛne Urün od dɛmkɛba.

9Gungum šɛsalko halko Šésü ecɛs laŋ ogéyal ar gaf ar ɓɛšɛsɛk ɛng ar gaf ar bër wurék.

10Wün bër mɛngeyāk ñas, ɓawo ɓóye le kɛnbelɛp ɓubulu bër kɛyāk ñas iyi mɛnmagedayalaŋ Urün od balɛnga? Mañüdelalaŋ ɛɛnbelɛp ganamèt gingum. Wala wün bër kɛyāk ñas, ɓawo ɓóye le eenɓɛnaɗa ɓubulu bër mɛnyākɛyākɛlaŋ ñas ngër mɛngelaŋ bal? Mañüdelalaŋ ɛɛnɓinaɗa ngër kak ɓawo bé pécɛŋ ɛɛnikaleye enóng er Urün obañawe ɛɛnilangeye ɛmba balɛnga rayayekɛɛnma jamani ɛjo. Gungum wok mañüdelalaŋ ɛɛnbelɛp ɓubulu.

11Abamɛlal ɛɛnikaleye yɛngɛn üróm kidima ngër gang šalɛk gakayiti an Urün laŋ le. Urün od kidima šasɛk. Kore: No Arɗerengɛɗere, Ar Gaf arón, ako reme: ogéye dɛlüm hal kala oyóguwe, onibéy', onede Urün eme. Ngër kak reko Urün od.

12Ngër gungum le e, ɓawo Urün e ar eɓañawe ale, koneñawere bé bé. Ɛɛnmatɛbe Urün od obañawe. Kori haŋ ibulu ürój otɛbüt gangam an Urün aŋ kongol ɛr gon ejedi laŋ

13Awa. ɓawo Urün od e ar eɓañawe bé pécɛŋ, ɛɛnitɛbe mañawere bé bé. Ɛɛnidiye gon obabamb jomb ganamèt an Urün aŋ. Akɛniriye gon obedɛn ɓübülémül han emekèn.

14Par ekɛsampil, gen gon masó eŋ anemɛlal, ɗanaŋ Ar Gaf aróbé ale Šésü kidima ce šasɛk, magelaŋ gon masó gon wok mamɛle jóni ganamèt an Urün aŋ. Kono ar yó yidɛk iyi la wo e gon masó gon mamɛle ganamèt an Urün aŋ, ganamèt an gaf üróm aŋ kak e iyi mamɛlelaŋ ganamèt an Urün aŋ.

15Gungum e ɓawo ibulu mamamɛlalelaŋ ayarar masó, konsó gungum yɛngɛn üróm akɛmasowɛl han kašabi. Gon ematowɛlal han kašabi oŋ ɓawo ayidɛ iyi emekèn ed e gon eenedi oŋ. Danaŋ gɛngɛr ɛcɛnyāk yɛngɛn üróm hara ɛcɛndi gon mañüde odi ar ŋalkɛbe bal ale. Ngër gungum le e, konri gon omatɛbal maraya Krist ibulu ürón le kongol ɛr gon sókɛɛn laŋ. Gon wok mañüde ɛɛndiyal oŋ ɓawo kongol üróm laŋ ce šɛsɛko Šésü omapeyɛnal.

¹⁶Danaŋ konri yëngën ibulu gonjekëla gon langëkëj wuj gonjekëla e, wum noŋ gon langëko oŋ guññüla e. Gëngër amiyëfëd adi, omamékününe Urün od. Kenañ bër pac pac bële ëncase imamékünün ibulu.

¹⁷Ejetó jiñ wala megetólaŋ jiñ, ilam er Urün laŋ magelaŋ masariya mungum. Gon fërkëma Urün ëenidiye ilam er wum laŋ oŋ, ëenidiye bonjekëla obapëdër mëfëdër bé bé, danaŋ Genjëm en Urün eŋ odiye haŋ obalëngal. Gungum e gëngër ëcëniŋaŋe Urün od obalamal, ëenidiyeye ngër kak.

¹⁸Ar emamëñün Krist ngër kak ilam er wum laŋ, Urün od omalëngale gindóm eŋ. Danaŋ bal bële ce ënmabëyë.

¹⁹Gungum e ëëniñangaye gang e obapëdër mëfëdër bé bé le. Ëëniñangaye ce gang e ëëniñambëre majomb ganamët an Urün aŋ bé bé le. Münëd e Urün od amaŋ ëënetówe jiñ kala le.

²⁰Kono gëngër ibülémül omakocëhocaye kongol ër gon eenediye laŋ, koniriye. Gungum e gëngër ibülémül omakocëhocaye kongol ër gon eenetówe laŋ, konesówe. Toña e gon kala mahore masó bawo gon wok mamële masó ganamët an Urün aŋ magelaŋ. Kono gëngër ilang kongol ër gon ejetó laŋ ibulu ürój omakocëhocaye haŋ omatëb maraya Urün od, kosó.

²¹Gon yó langëkëj ëng idi, ibulu ürój ër ganamët an Krist omakocëhocaye ganamët an Urün aŋ, kori gungum. Gungum e koyák ñas ñaŋ, koşab oşab, kori jiñ yó jiñ ëng ilang ibulu omatëbe maraya Urün od kongol ër gon ejedi laŋ.

²²Gon yó gon mëlalkëme ganamët an Urün aŋ iyi ayarar idi, itëb jomb ürój laŋ hara micaselaŋ. Komaharahaŋ ayélüm olëmbët kaşabi le odi ngër gang kiri wuj le. Ar edi gon yararëk danaŋ kaşabi üróm le mamageŋopërlaŋ, ar ngër kak ale Urün od omalëngale gindóm eŋ.

²³Kono gëngër ibulu üriyé mamamëlalelaŋ Urün od amaŋ otó, kosó yëngën üróm. Bawo ibulu gëngër akal ató kongol ër gon sókëj wuj laŋ gon mëlalkëma mamële oŋ, amamékünün Urün od. Gon mékününkoma Urün oŋ bawo mage gon holeko iyi ayarar masó sóko. Gungum e gon yó rikëj hara meholeyelaŋ gonjekëla e, gëngër idi, gunññüla rikëj.

Rom 15

¹Bé bër mëlalédëké gen gon maŋko Urün ëenidiye oŋ añüd ëënbimuñéne bër mabemëlale wey bële. Koniriye gon obalëngal bé tuŋ oŋ. Ëëniidiye gon obelëngal bën oŋ ëng gon obinaŋfa ce bën oŋ.

²Gon ëenidiyale gon obelëngal bën ëng gon obinaŋfa bën oŋ pur ëënbibarale ënbamb maraf ganamët an Urün aŋ.

³Ëëniyidëñüre gen Krist eŋ ëng gen gon riko wum eŋ. Mayedi Krist madidëlaŋ gon omalëngal wum oŋ tuŋ? Fado gang şërkënma bal bële, wum Krist adi gon omalëngal

Urün oŋ. Gakayiti an Urün laŋ bañug gon redëkoma Krist Urün ganamët gingum oŋ. Krist amadef Urün od: Gëngër bamicër wuj Urün, ako e ngër šërkënem no ce. Kak redëkoma Krist Urün od. Ngër gungum le e, ënidiye gon obelëngal bërlenŋ oŋ ngër gang riko Krist le.

⁴Ngër kak ebananfa gon ñugëdëkën gakayiti an Urün laŋ oŋ. Danaŋ pécëŋ gon ñugëdëkën gakayiti an Urün laŋ oŋ, bañug iyi obananfaye le. Gëngër ikaraŋeyeene, obagebürnüte. Gon ñugalkën oŋ pur ënekore mumuñaye le e. Danaŋ obabambaye jomb ganamët an Urün aŋ gëngër ikaraŋeyeene. Gëngër ababamba jomb ganamët an Urün aŋ, ëenitamginéyeye iyi Urün od obadine gonjekëla gon hérekëene gakayiti an wum laŋ iyi obadine oŋ. Ngër kak ebananfa pécëŋ gon ñugëkën gakayiti an Urün laŋ oŋ.

⁵Ëmmacëmba Urün od omënbara omënpëdër mande maŋ hara gang eenmadaya Krist. Urün or eenebëyë od ówum këri haŋ ënekore mumuñaye. Wum e ar këbabamb jomb ale.

⁶Gungum e wün pécëŋ ëenmabëy Urün od ngër ulim óriyé. Urün or eenebëyë od Süm ar Šësü Krist Ar Gaf aróbé ale e. Bër mënge Bùšuwif bële ce ënkére gindéy genjekëla eŋ

⁷Ëenedëkëre biki bé ngër gang dëkëkoba Krist bé le. Gon dëkalkoba oŋ pur ëenmabëy/ale Urün od. Bé ce gëngër ëcenedëkëre biki, bal bële ënmaabëyë Urün od.

⁸Konhuyélal déy gon yógaluko Krist oŋ. Gon yógaluko oŋ obabaral bé Bùšuwif le yógaluko. Gon obabara oŋ obadin bé ce gonjekëla gon rekobe Urün od büfüsën büróbé bële obidine oŋ. Gungum e bal bële ënlangal iyi gon yó reko Urün od odiye, odiye tuŋ. Danaŋ wum makafëkafëlaŋ.

⁹Kono konhuyélal déy mage pur obibaral Bùšuwif bële tuŋ yógaluko. Gon yógaluko oŋ ce gungum e bër mënge Bùšuwif bële ënmaabëy Urün od bawo Urün od amakañëlal ce gindóbün eŋ. Komkom ñugëkën gakayiti an Urün laŋ iyi Urün od omakañëlale ce gen bër mënge Bùšuwif eŋ . Ayélüm amadef Urün od: Bawo amikañëlal gen bër mënge Bùšuwif eŋ ce, ëmmibëyë yëngën üróbün mulu laŋ.

¹⁰Bañug ce gakayiti an Urün laŋ iyi bër mënge Bùšuwif bële obelëngale ëng Bùšuwif bële. Kënre: Wün bër mënge Bùšuwif, omënlëngal bang ëng bal bër Urün bële.

¹¹Bañug ce: Wün bër mënge Bùšuwif pécëŋ ëenmabëy Ar Gaf aróbé ale. Gungum e wün bal bër jamani pécëŋ, ëenmabëy. Ngër kak ñugëkën gakayiti an Urün laŋ.

¹²Ésayi asükélün ar Urün ale ce acasëd komkom gen Ar Dónóluko Urün eŋ. Aded obilamale bër mënge Bùšuwif bële. Kore: Šan gañamb an Šesé owocal alam ar bër mënge Bùšuwif ale. Awum samginékën ebepeyën. Kak redëko Ésayi gen Ar Dónóluko Urün ar ebelamal bër mënge Bùšuwif bële ale. Ngër gungum le e, bawo Krist abedëk biki Bùšuwif yó ëng bër mënge Bùšuwif yó, bé ce añüd ëenedëkëre bé bé.

13 Emmëncümbén Urün of odido hañ omënlëngal sobe. Odido ce hañ ofak majomb mañ bawo ëcënmahole Urün of. Wum e ar edi hañ ëënitamginéye obadine gon rekoba obadine oñ. Gon emëmëncümbén ngër kak oñ Genjëm en Urün eñ omënpangane makaşabi mónón lañ ëng fanga üróm le hañ ëëngebamb masamginé Urün of obadine ðonjekëla ðon redëko obadine ðoñ. Gungum şëmbamama Urün of odido hañ ofak majomb mónón mañ.

14 Bübülémül, no anemëlal amënyarar sobe mujuku mañ. Anemëlal ce ëcënläng tak tak gon fërkëma Urün of ëënläng gen ganamët gindóm oñ. Danañ anemëlal ëënkore mëbürnütür wün wün.

15 Kono bübülémül, gakayiti an emëmëññugün añ gañ, búngélüm parakët emëmëncësün ëmmënkuyütünañ ðon langëdëkëen ðoñ akëënhuyélañ. Ëng ilu gang ñügünmëmën ngër kak bawo Urün of anitëbal

16 Emmagólén Şésü Krist. Gungum e gole eram le gon e oñ meýe ëmbegepëd bër mënge Büşüwif bële gindéý genjekëla gen Şésü eñ. Gole eram le gon e oñ amëndër ngër gole ër asümëd ar macadaha le. Wün bër mënge Büşüwif wün e şadaha ër ëmamalücün Urün le ðanañ omëñkanaye. Gon omëñkanal oñ bawo Genjëm en Urün eñ amënmëlën ganamët gindóm añ.

17 Ngër gungum le e, bawo Şésü Krist dëmkem, anelëngal hali gen gole ër gólënmama Urün eñ.

18-19 Gungum e micase parakët gen gole ër rime le bawo Krist barakem fangankem hañ hormone. Gungum e gole ër barakonem rime le gon e oñ iyi ëmbipëd bër mënge Büşüwif bële ënkér ënhole gindéý genjekëla gen Şésü eñ. Kongol ër gon harañbebe lañ ëng kongol ër ðon hişañak ðon rime lañ holekën. ðon hişañak ðungum fangar Genjëm en Urün eñ barakem hañ hormone mëri. Gungum lukëj yaşërane kabiriñ şan ikón er Şërüsalem gunand gungum hañ şan elód er Iliri igum pur ëmbekëñëla mëfëd bal bële gindéý genjekëla en Krist eñ.

20 Kono gon fërkem oñ, gëngër meýe, meýe ëmbipëd bal bër mëññake mëhér gindéý genjekëla gen Şésü bële. Gon haşabime mëri ngër kak oñ bawo manepërelañ mebütañ magole lar sakalko magole ayélüm la. Anepër gole eram le ogé ër emetakal masakal kidima. Ako eme ngër ar etakal gapad ale, bërleñ ënbey gapangët añ.

21 Gon emegole oñ ako e ngër gang ñugëkën gakayiti an Urün lañ. Këñre: Bër mëññake mëfëd gen wum Krist bële ëñbipëdë. Gungum e bër mëññake mëhér bële ënkere ëñfameye. Ngër kak şalëk gakayiti an Urün lañ. Danañ ngër kak emegole iyi ëmbipëd bër mëññake mëhér gindéý genjekëla gen Şésü bële.

22 Awa. Kongol ër mañe man rime ëmbipëdüre bal bële gindéý genjekëla gen Şésü lañ wok mamkordëlañ mayëd. Bapak sobe fërdëkem meýëd şóndón kono gungum hadëkem meýëd.

- ²³Awa. Kono jóni gunand oŋ goŋ magelaŋ lar mênkére gen Krist eŋ. Danaŋ müli man hucék maŋ pécéŋ anepéréď sobe meyéď émménlukulu.
- ²⁴Gungum e éng eyéyeme ŝan elóď er Españ, anepér meyéď émménlókólaya. Gèngèr metéméd, éènekodeye ŝigé, kenaŋ éènnibara gang e mikucé.
- ²⁵Kono ñaŋo ñaŋo le ŝan ikón er Ŝérüsalem emeyé émbiŋyéyén bal bér Urün bér e ŝalaŋ bële bingóti.
- ²⁶Gon ebebeŋyéyénal bèn oŋ bawo bér holekëma Ŝésü bér talaŋ bér anak en. Gang hérkèn bér holekëma Ŝésü bér e han elóď er Maséduwan éng bér e han elóď er Akay bële gen bèn eŋ, bacaséd iyi ènbar bingóti, kenaŋ ènbeyèn büwum. Awa. Kènbar.
- ²⁷Mage hal ŝésündékëbe ènbar bingóti ènbeyèn. Bèn fürédéké. Kono noŋ añüd ce ènbibara Bùšuwif bér holekëma Ŝésü bële bawo bèn Bùšuwif dónge baradékëbe bér mënge Bùšuwif bële. Gon baradékënbe oŋ bawo babipéd gindéy genjekëla gen Ŝésü eŋ e. Gindéy gungum abinaŋfa sobe ganamèt an Urün aŋ. Gungum e jóni bér mënge Bùšuwif büwum nüdük ènbibara bér holekëma Ŝésü bér e Bùšuwif bële. Ubara ówum gon e oŋ iyi ènbeyèn laŋ bingóti.
- ²⁸Gungum e éng eyéyeme han Españ, émbiŋyéyéne bingóti ban bérünkènbe ènbibaraal bér holekëma Ŝésü bér e ŝan Ŝérüsalem bële baŋ. Gèngèr èmbeyèn bingóti bingum, mikucéde ŝóndón ŝalaŋ émménlukulu.
- ²⁹Anemèlal gèngèr meyéď ŝóndón, Krist obaďuwéne đuwa eyekëla le sobe.
- ³⁰Bübülémül, ècènmaŋale Ar Gaf aróbé ale Ŝésü Krist. Danaŋ Genjëm en Urün eŋ edi haŋ èñiŋalère bé bé. Gungum e émmèncëmbe ènmacëmbye Urün od sobe
- ³¹onibara haŋ bakèniri guñüŋüla bér mènmaholeye Ŝésü bér e ŝan elóď er Ŝüde bële. Èènnicümbén ce bal bér Urün bér e ŝan Ŝérüsalem bële ènmaŋ mahana bingóti ban ebebeŋyéyén halaŋ baŋ.
- ³²Gungum e èènnicümbén gèngèr amaŋ Urün od, metéméde ŝóndón éng ñèlènga. Danaŋ èènnibambe jomb gèngèr ècènekode balènga.
- ³³Èmmèncümbén iyi Urün od omènbara. Wum kèri haŋ odak makaŝabi mónđóbé maŋ. Amina.

Rom 16

- ¹Ar emènnéyénéd letèr èjo ale Fébé kènmayó. Hal ar yararék ewo. Danaŋ íbülémül èsówar üróbé e. Ar kèbibara bér gingór an Krist bér e ŝan ikón er Sankéré bële ewo.
- ²Bal bér Urün bële nüdük ènmaďék biki ar holekëma Ŝésü kala. Gungum e émmèncëmbe ènmaďék biki Fébé bawo ar holekëma Ŝésü ewo. Gon yó sokèlakëma, ènmaďara bawo wum kidíma abibaraď bal sobe. Fado no anibara.
- ³Èmmèncëma wün pécéŋ. Èmbecëma ce Pèrisil éng aŝan aróm ale Akilas. Bimaňak mógólén Ŝésü Krist éng no.

- ⁴Bañak mayafe magaf mórdóbün mañ, sigé encës kongol er ennepeyënal no lañ. Ëmbecëma gon barakënem oñ. Anelëngal. Kono mage no tuñ sëmakëbe. Bër bingór ban Krist bër mënge Bûsüwif bële pécëñ babecëma kongol er gon barakënem lañ.
- ⁵Ëmbecëma ce bër gingór an Krist gan këbar şan iyanga er Përisil ëng Akila añ. Ëmmacëma ayëndamël eram er ñalme Epayinet. Elód er Asi lañ pécëñ wum sakalkëma mahole Krist.
- ⁶Ëmmacëma Mari, wum ar këmagólén Krist sobe pur omënnanfa wün.
- ⁷Ëmbecëma Androniküs ëng Şüniya. Bën Bûsüwif en ngër no le. Ëng bën yébe şan kaso. Bëdañal bër Şésü bërleñ babitébün sobe. Bën bühi dõnga holedëkëma Krist fayër holemama no le.
- ⁸Ëmmacëma Ampëliyatüs ayëndamël eram bawo ar holekëma Ar Gaf aróbé ale Şésü ewo.
- ⁹Ëmmacëma Ürbeñ. Ëng wum ebegole gindiyél an Krist añ. Ëmmacëma ce ayëndamël eram er ñalme Sëtaşis.
- ¹⁰Ëmmacëma Apele. Gëngër ecënlü gon riko oñ, eënlange danañ omënmëlale amahole Krist le. Ëmbecëma bër iyanga bër Aristobül bële.
- ¹¹Ëmmacëma Érodiyoy. Bûsüwif ebe bé jap. Ëmbecëma bër holekëma Ar Gaf aróbé ale Şésü bële han iyanga er Narsis.
- ¹²Ëmbecëma Tërifën ëng Tërifos. Bësówar büwum edi gindiyél an Ar Gaf aróbé ale Şésü añ. Ëmmacëma Persid ayëndamël esówar eram. Asówar awum ce magólén komagólén Ar Gaf aróbé ale Şésü sobe.
- ¹³Ëmmacëma Rûfüs bawo bal bële balang iyi balënga komagólén Ar Gaf aróbé ale. Lümbün ce ëmbecëma bawo mañ kari këmbiyó.
- ¹⁴Ëmbecëma Asinkërit ëng Fëlégoñ ëng Ermes ëng Patërobas ëng Ermas ëng bübülémül bër ganamët an Krist bër këbar ënma bëy/Urün od ñan ñiyé bële.
- ¹⁵Ëmbecëma Filolog ëng Şüli ëng Néré ëng íbulum esówar üróm ëng Olimpas ëng bal bër Urün bërleñ bër këbar ënma bëy/Urün od bële.
- ¹⁶Gëngër ecënbar reñoy lañ, eëngecëmar balanga ngër bërgibulum bër e or Krist lañ. Bër bingór ban Krist ban barëk loñ bañ pécëñ bamëncëma. Gon fédéko be Pol maşanjara oñ
- ¹⁷Bübülémül, la wo en bër e manafigi lar een la. Abepër ëndi hañ eënlértér. Danañ abepër ënmënmékünün uraya or Urün od bawo eñopen gon harañkëen ganamët gingum oñ. Bübülémül, ëmmëncëmba eënbütélal kaşabi gen bën eñ. Bër ngër kak bële eënbegëgür mëgür.

18Bën mage gindiyél an Ar Gaf aróbé ale **Êsü** Krist aṅ enedi. Gon obelëngal bën tuṅ kënri. Kongol ér gon horkën mašas laṅ tuṅ enbeyüféyal bër mënlecaye ganamët an Urün bële.

19Bal bële pécéṅ balang écënhole gindéy genjekëla gen **Êsü** eṅ. Gungum e anelëngal sobe gen wün eṅ. Kono gon fërkem oṅ eënlàng gang e eëndi gonjekëla, đanaṅ eëndi gungum. Kono ganamët an guñüṅüla aṅ, eëndi ngër bër mënlàngelaṅ guñüṅüla. Gungum e konri guñüṅüla oṅ.

20Eënbígür mägür bër këmënyüfé bële. Gëngër écënbígür, Urün of wum ar këri haṅ hal ale ogé jam odiye haṅ ibilisa ar kënyó ce Sataṅ ale ođak küdüť ürón. Eëmëncümbén iyi Ar Gaf aróbé ale **Êsü** Krist omabambëdo mahañëlal gindón eṅ. Amina.

21Timoté ér ebegole ëng no këmënsëma. Lüsüs ëng **Şasöṅ** ëng Sosipater ßamëncëma. Bën ce Büsüwif en ngër no le.

22No Tertüs ce emëncëma. Ar holekëma Ar Gaf aróbé ale eme ngër wün. No emaṅugün Pol gakayiti aṅ gaṅ.

23Gayüs emëncëma. No Pol şóndóm eme jatigi. Şóndóm wo kënbar ce damiṅ bingór ßan Krist ßan e loṅo ßaṅ. Ar holekëma Krist yó sëmëk şóndóm, wum këmawere. Erasët ar këyekën bingóti ßan ikón ale ëng Kartüs ibülémül üróbé ér ganamët an Krist emëncëma.

24Ar Gaf aróbé ale **Êsü** Krist omakañëlaldo gindón eṅ. Amina.

25Eënmabëýe Urün of. Akor maßamb jomb ganamët an holare aṅ. Gungum ce këmbifëđ bal bële gëngër ipëđebebe gindéy genjekëla gen **Êsü** eṅ. Gindéy gungum Urün maßipëđđelaṅ bal bële kabiriṅ alëka

26kono jóni aßipëđ. Urün or ewuré gani of abade iyi beyë bißipëđ bal bër jamani bële pécéṅ gindéy genjekëla gen **Êsü** eṅ. Gëngër bakér, ënholeye. Gon bißipëđe oṅ gon ñugëkën ßüsükélün bër Urün gen Krist eṅ oṅ e.

27Anepër **Êsü** Krist obabara haṅ eënmabëýe Urün of gani. Wum tuṅ e Urün kidíma. Wum tuṅ e ar sétük kidíma. Magelaṅ gon malange. Amina.

1 Korent

1 Korent 1

1-2 Wün bër gingór an Urün gan e han ikón er Korent, ëmmëncëma. Êsüsü Krist salakëmën ëëngé bal büróm. Wum eenebëý' ngër gang kënmaðëý' bër holekëma Êsüsü bërleñ lar yó en la. Wum e Ar Gaf arón ale ëng Ar Gaf aróbé ale ce. No Pol adañal ar wum Êsüsü Krist ale ëng ibülémül Sosëten emëncëma. Êcënläng Urün of salakem migé adañal ar wum Krist.

3 Danañ ëmmëncümbén iyi Urün of Baba üróbé ëng Êsüsü Krist Ar Gaf aróbé ale ënmënyëndo bonjekëla bon bën boñ ako tuñ hara noñ mamëññüdeðe. Danañ ëndido hañ makaşabi mónðón mañ obo gang ðakëk. Amina.

4 Dër yó dër maşëma këmmaşëma Urün of ganamët an wün añ bawo amënyën bonjekëla bon wum boñ ako tuñ hara noñ mamëññüdeðe bawo or Êsüsü Krist lañ een.

5 Gungum e bawo or Êsüsü Krist lañ een, Urün of amënyën bünjiñ bün wum bün pécëñ. Bünjiñ bün yënkömën bungum bon e boñ iyi amënyën makaşabi man ëënkoral malangal matoña man wum Urün mañ. Danañ amënbara gang e ëënbekor mëfëð bal bële matoña mungum le.

6 Ngër kak fëñükomën Urün of iyi gon hërkëën gen ganamët an Krist eñ toña e le.

7 Gungum e jóni magelañ gokor gon wok mamënyënelañ Urün of pur ëënmagególénañ gang eeneçëla obutu or Ar Gaf aróbé ale Êsüsü Krist of.

8 Wum edi hañ ëënbo gang holekëënma hañ dër obayõgulu. Bawo omënkëmüne hañ dër obayõgulu, gungum wok magelañ ar omënkör malëp ode dëróm iyi ëcënmekën le.

9 Omënmëlal Urün of odiye gungum bawo gon yó reko odiye, odiye tuñ. Wum e ar salakëmën ëëngé eyëndar lañ ëng Héyém Êsüsü Krist Ar Gaf aróbé ale.

10 Bübülémül, ëmmëncëmba uyat or Ar Gaf aróbé ale Êsüsü Krist lañ iyi omënpëdür mëfëðür mande mañ. Gon e omënpëdür mëfëðür oñ pur akëënbayëtar mabayëtar. Gungum e ëëngeyidë góyé.

11 Bübülémül, ëng ëcënlü gang emëmmëncümbén ngër kak le, bawo bër iyanga ër Këlowé bële banipëð iyi ñëcasër tuñ e land ürón jóni.

12 İyi ako eeneçasër, ajo ode: «No Pol emedaya.» Ajo ode: «No Apolos emedaya.» Ajo ode: «No Piyer emedaya.» Ajo ode: «No Krist emedaya.» Ngër kak eeneçasër eenedéýéral.

13 Bawo bóyé le omatala ar kala ar gaf aróm? Krist bimal kingiriñdi müðëko ëmba giyé tuñ müðëko? Éyi, mage kingiriñ müðëko. Gimal giyé tuñ müðëko. Wün bër ede no Pol emedaya, no Poldi şësëk os or lëmbënd lañ kongol ürón lañ? Ó ó, mage no şësëk déý. Krist şësëk. Wala uyat or no lañdi ñëmbëkënmën? Ó ó, mage uyat oram lañ déý ñëmbëkënmën. Uyat or Krist lañ ñëmbëkënmën.

- 14** Ëmmacëma Urün od bawo magelañ ar ñëmbëme wün şalañ ëng mage Krisëpüs ëng Gayüs.
- 15-16** Ëmbeñëmb ce doñ Estafanas ëng ubaş óróom od kono mamgekuyütëlañ ëng lañ e ar ñëmbëme ce ayélüm şóndón şalañ. Gungum e magelañ ce ar okor mare no araya ar Pol eme bawo wum Pol ñëmbëkem.
- 17** Mage tana e ëmbeñëmb bal bële kono mage gungum ðaŋalkonem Urün od. Gon ðaŋalkonem oñ meýe ëmbipëdüre bal bële gindéý/genjekëla gen ecës er wum Şésü eñ. Gindéý gingum amüde fangar obepeyënal bal le. Gungum e gëngër ipëdebebe bal bële gindéý/genjekëla gen ecës er wum eñ, mage ëng osét oram od këbibifëd. Bawo gëngër bahole kongol ër osét oram lañ, fangar obepeyënal gindéý gingum le mabowelañ.
- 18** Gëngër ëmbipëdüre bal bële gen ecës er Şésü os or lëmbënd lañ eñ, bër talañ mangëhole. Büwum han ñukudó eneyë. Gëngër bakér gindéý gingum tuñ, ëndeye gindéý gingum gikafac e le. Kono bé gang héreyekëene tuñ, ëcëneholeye gindéý gingum. Bé bër epe han oméý or Urün ëcënilange gindéý/genjekëla gen ecës er Krist eñ mage gikafac e. Fangar Urün le e. Ëng fanga üwum kobefeyënal Urün od bal bër ehole bële.
- 19** Gon emecas oñ góyé e ëng gon ñugëdëkën büsükélün bër Urün bële gakayiti an Urün lañ gen osét or bal eñ. Urün od kore: Midiye hañ bal bële ënlang osét or bal bër jamani ëjo od magelañ yó gon e. Nañfa magelañ. Ngër kak redëko Urün od gen osét or bal eñ.
- 20** Gungum e bër sétük jamani ëjo bële ënmakorde malang Urün od kongol ër osét óróbün lañ? Ó ó. Urün od ade mangënmakor malang ëng osét óróbün od. Makaramoko man masariya man Urün mañ alo? Ënmakorde malang Urün od kongol ër osét óróbün lañ tuñ? Ó ó. Urün od ade mangënmakor malang ëng osét óróbün od tuñ. Bër horëk maşas balënga bële alo? Ënmakorde malang Urün od ëng osét óróbün od tuñ? Ó ó. Urün od ade mangënmakor malang ëng osét óróbün od tuñ.
- 21** Urün od tuñ e ar sétük kidíma ale. Danañ wum rik hañ bal bële mangënmakor malang ëng osét óróbün od tuñ. Kono gëngër bahole gindéý/genjekëla gen hérkën gen Krist eñ, ënmakore malang Urün od. Gindéý gingum noñ rekën bër pac pac bële iyi gikafac e le.
- 22** Büşüwif bële noñ bade iyi bën mangënhole gindéý/genjekëla gen Şésü gingum ëng mage bidi weý bon hişaŋak boñ ënlangal iyi gindéý gingum toña e le, kono mabegedilañ ngër kak. Bër mënge Büşüwif bële noñ bade mangënhole ëng mage bicas ëng mande man kënşas bër sétük mañ pur ënlangal toña e gon ebecas oñ le, kono mabegedilañ ce ngër kak.
- 23** Gon ebedi oñ bibipëd bal bële gen Krist eñ. Gungum e ënlangal iyi bal bële bamaping os or lëmbënd lañ hañ acës pur obapeyënal le. Gindéý gingum ebebepëd. Büşüwif bële gëngër bakér, mëgéyal këbigéyal hañ mangobepër mabamb mëhér

gindéy'gingum. Bër mēnge Būšuwif bële gēngēr bakér, mare kēnre iyi gindéy'gingum gikafac e.

²⁴Kono bé bër salako Urün ēēnmaholeye Krist, Būšuwif yó bër mēnge Būšuwif yó ēcēnilange gindéy'gen ecēs er Krist eŋ gindéy'genjekēla e le, mage gikafac e. Toña e Krist e ar kēri haŋ gang e ēēnilange ūg fangako Urün of le bawo ēng fanga üróm le kobefeyēnal bal bële. Wum e ar kēri ce haŋ gang e ēēnilangale ūg sētēko Urün of le.

²⁵Fado gang rekēn bal bële iyi Urün of matételaŋ bawo amaŋ Krist ocēs obapeyēnal bé le, mandēk Urün of hókēma sobe mēsēt hal ale. Danaŋ fado gang rekēn bal bële iyi Urün of mamüdéyelaŋ fanga bawo amadōŋólu Krist ocēs obapeyēnal bé le, mandēk fanga üróm le hók ēng fangar hal le.

²⁶Bübülémül, ēēntēda tuŋ wün bër salako Urün ēēnmahole Šésü. Land ürón mēnyēmbelaŋ bër sētük ngēr gang kēnšas bër pac pac bële iyi ajo atēt le. Danaŋ mēnyēmbelaŋ ce land ürón bër fangak bële. Danaŋ mēnyēmbelaŋ ce bëfaramē bële.

²⁷Kono Urün of abitala bër mēntéte bële. Gon salalkobe oŋ pur obecēfēlēnal bër rek iyi batēt jamani ējo bële, danaŋ ēnlangal iyi mēntételaŋ ganamēt an Urün aŋ le. Abitala ce bër cémüt fanga bële. Gon salalkobe oŋ pur obecēfēlēnal bër rek iyi bapanga bële ēnlangal iyi mēnpangayelaŋ ganamēt an wum Urün aŋ.

²⁸Urün of abitala ce bër yawekēn bal bële, bër mēnbiŋadaye ngēr en bal bële. Gon salalkobe oŋ pur obipēnūnal bër yawekēbe bële iyi magelaŋ yó gon en ganamēt gindóm aŋ le.

²⁹Gungum e bawo Urün of abitala ēēnmahole bër mēntéte bële ēng bër yawekēn bële ēng bër cémüt fanga bële, akégēlaŋ ar okor mamanti yēngēn ēr wum Urün ode kongol ēr osēt óróm laŋ salalkoma Urün of wala kongol ēr fanga üróm laŋ salalkoma Urün of.

³⁰⁻³¹Kono ngēr gang ñugēdēkēn būsükélün bër Urün bële gakayiti an Urün laŋ le, bade: Ar yó emanti, ogemantiyal tuŋ gen gon rinkoma Ar Gaf eŋ hara akomanti gen gon horko mēri wum eŋ. Ngēr kak redēkēn. Gon eenemantiyale oŋ bawo ēcēnigéye or Šésü Krist laŋ kongol ēr gon riko Urün laŋ. Šésü Krist üwum rik haŋ langekēēne ūg sētēko Urün of le dēr dōŋólukoma wum Šésü oyōgu ocēs kongol üróbé laŋ. Osēt ówum gon e oŋ iyi Urün of rik haŋ bētēkēba mēfēd ēng wum Urün kongol ēr ecēs er Krist laŋ. Danaŋ abadi bal büróm. Danaŋ abadēt ohól or biñūŋüla laŋ. Gungum e osēt or Urün of. Gungum e ar yó emanti omantiyal tuŋ gen gonjekēla gon rinkoma Ar Gaf eŋ hara akomanti gen gon riko wum eŋ.

1 Korent 2

¹Bübülémül, ñan yēdēme šondón laŋ, ēmmēnpēdēd gindéy'genjekēla gen gon riko Urün eŋ. Ñan fēddēmēmēn gindéy'gingum laŋ, mage ēng mande man hēyēk mafame maŋ fēddēmēmēn. Danaŋ mammēnkaraŋdelaŋ ngēr gang kēnbihaŋaŋ bër sētük bële le.

²Gon wodèk mammënkarandelaṅ ngër kak oṅ bawo gen Êsü eṅ tuṅ fërdèkem metëd iyi wum tuṅ e Ar Dónóluko Urün ale. Danaṅ wum fingëkën os or lëmbënd laṅ. Gungum tuṅ fërdèkem metëd.

³Ñan yëdème sòndón laṅ, ñungum miyëṅëd sobe ëmba mangëmkor mëri gole ër daṅalkonem Urün midi han wün le. Gole üwum gon e oṅ ipëd er bal gindéy genjekëla gen Êsü ed e.

⁴Uharaṅ or haraṅdëmëmën üwum, mammënkarandelaṅ ëng osët or bal od omënmëlal gon reme oṅ toña e le. Gon emënmëlalal oṅ bawo Genjëm en Urün eṅ egole ëng fanga üróm le han makaşabi mónón haṅ omënmëlal gon haraṅmëmën oṅ toña e le.

⁵Gungum wok mënmaholeyelaṅ Êsü kongol ër osët or bal laṅ. Gon holeyalkëënma oṅ bawo Urün od rik ëng fanga üróm le haṅ holekëënma.

⁶Münëd e mammënkarandelaṅ ëng osët or bal od pur omënmëlal gon reme oṅ toña e le. Kono la wo e osët óyélüm hara mage osët or jamani ëjo od. Osët ówum or Urün od e. Ëng osët ówum ebebekaraṅ bër rafëk ganamët an Urün bële. Kono osët ówum mage góyé e ëng osët or jamani ëjo od déy. Danaṅ osët ówum mage góyé e ëng osët or müdëkën bër gaf bër jamani ëjo bële. Bër gaf büwum Urün od obedëte ilam laṅ.

⁷Mage ëng osët or bër gaf bër jamani ówum ebebekaraṅ bër rafëk ganamët an Urün bële. Ëng osët or Urün od ebebekaraṅ. Osët ówum Urün od mabipëdelaṅ bër alëka bële kono bé bër daro ëcënilange bawo Urün od fëdkëba. Gon fëdkoba daro oṅ iyi fayër lëcëko Urün od jamani le, akaşabid komkom gang e obatébün bé ëng Ar Gaf aróbé ale Êsü le.

⁸Bër gaf bër jamani ëjo bële ëng ariyé magelaṅ ar langëdëk iyi Urün od obepeyëne bal bële kongol ër ecës er Êsü laṅ. Ëng balangëdo, mangënmapingëdo Êsü wum Ar Gaf ar fangak ajo os or lëmbënd laṅ kono bawo mënlangëdelaṅ le fingëdëkënma.

⁹Danaṅ mënlangëdelaṅ ce gonjekëla gon obadin Urün oṅ ngër gang ñugëdëkën büsükélün bër Urün bële komkom gakayiti an Urün laṅ le. Kënre: Gonjekëla gon hal mañakëde mulu, mañakëde mëhër oṅ, gon hal mañakëde mëyidë oṅ Urün od komkom hutündëkobe bër ṅalkëma bële. Ngër kak ñugëdëkën büsükélün bër Urün bële iyi bal bële mënlangelaṅ gonjekëla gon obadin Urün oṅ.

¹⁰Kono bé bër holekëma Êsü ëcënilange bawo Urün od sëbalkëma Genjëm en Urün eṅ obapëd. Gon horalkoba mëfëdal oṅ bawo wum alang gon kala le e. Fado gon e kaşabi ër Urün oṅ obakore mëfëd.

¹¹Gen olang or gon e kaşabi ër hal eṅ, adëm ar kaşabi tuṅ këlang gon e kaşabi üróm oṅ. Magelaṅ ayélüm ar okor malang. Ganamët an Urün aṅ ce kak e. Magelaṅ ar horëk malang gon e kaşabi ër Urün laṅ ëng mage Genjëm en Urün eṅ. Wum tuṅ langëk gon e kaşabi ër Urün laṅ.

¹²Genjëm en Urün gingum Urün od rik haṅ yóguk, dik or bé bal laṅ. Gon diyalëk Genjëm en Urün eṅ oróbé laṅ oṅ iyi obapëd gen bonjekëla bon yënkoba Urün ako tuṅ

en. Ëng mage gungum, mangëenilangedo ëng makaşabi man müdëyekëene maŋ maŋo tuŋ.

¹³Bon ebapëd Genjëm en Urün boŋ tuŋ ebebekaraŋ bal bële. Kono mabebegekaraŋlaŋ ëng mande man bër sétük man kënbiaraŋ bal bër jamani ëjo maŋ. Ëng mande man obakaraŋ Genjëm en Urün maŋ ebebekaraŋal matoña man Urün maŋ.

¹⁴Ëng laŋ e ar maŋiye Genjëm en Urün enj óróm laŋ, adëm awum mamapërelaŋ mëhér gen matoña mungum enj bawo ako yidéko iyi matoña mungum man fu tuŋ e. Danaŋ fado gëngër akér, mangokor mafame matoña mungum bawo Genjëm en Urün enj maŋiyelaŋ óróm laŋ. Wum tuŋ kéri haŋ hal ale olang ofame matoña mungum.

¹⁵Kono ar dik Genjëm en Urün óróm laŋ ale okore malang matoña man Urün maŋ pécéŋ. Kono ar maŋiye Genjëm gungum óróm laŋ ale mangomakor mañawe ar dik Genjëm en Urün ale.

¹⁶Graki owofame? Mangofame. Bësükélün bër Urün bële ce bañugëd gakayiti an Urün laŋ iyi mangofame le. Kënre: Magelaŋ ar langëk gon e kaşabi ër Ar Gaf laŋ. Danaŋ magelaŋ ar omakor maharaŋ. Ngër kak redëkën. Gungum wok bër maŋiye Genjëm en Urün óróbün laŋ bële mangënläng gon e kaşabi ër Ar Gaf Urün laŋ. Bë noŋ Genjëm en Urün enj epëdeba gon e kaşabi ër Krist laŋ oŋ.

1 Korent 3

¹Bübülémül, ñan yédëme şóndón laŋ, mammënkordelaŋ maharaŋ ngër gang ebebekaraŋ bër lamalko Genjëm en Urün bële. Ngër bër mamënlamaldë Genjëm en Urün enj haraŋdëmëmën wala ngër bër wokëma mahole Krist tuŋ haraŋdëmëmën.

²Gon haraŋdëmëmën gungum, ako mëndërek ngër yënmëmën mamër maŋ ëëncab. Mammënkaraŋdelaŋ ngër yënmëmën gon masó bawo mangëënkor masó wey gon masó oŋ. Danaŋ haŋ jóni mangëënkor wey masó gon masó oŋ

³bawo haŋ jóni ngër gang kënri bër pac pac bële wokëenedi. Ëng ëcënlü gang emede ngër kak bawo milu icilalër wokëmën wün wun danaŋ enj wokëen wün wun. Bawo idiyeen ngër gang kënri bër pac pac bële le, mayedi ngër bën mëndërkëen?

⁴Par ekësampël ariyé arón ode «no Pol emedaya», arleŋ ode «no Apolos emedaya.» Mayedi idiyeen ngër gang kënri bër pac pac bële le?

⁵Kono no ëng Apolos mañüdeläŋ ëënbaŋada ngër bëlam bürón. Danaŋ bër edi gole ër sëbalkoba Ar Gaf aróbë ale Şësü tuŋ ebe. Kongol ër gole üwum laŋ holekëënma Krist.

⁶Gang haraŋmëmën, ako mëndërek ngër ladme manad bawo no sakalkëmën maharaŋ. Bawo Apolos ce amënkaraŋëd, ako mëndërek ngër hoşëko mahoş gon ladme gungum kono Urün od dügünük gon ladbe, hoşëbe gungum mage bé.

⁷Mage no ar ladëk wala Apolos wum ar hoşëk mage bé nüdük ëënbatëbün. Urün od nüdük ëënmatëbün bawo wum dügünük gon ladbe hoşëbe oŋ.

⁸Ar elad ale ëng ar ekoô ale jap gindiyél giyé gan Urün laṅ wo en. Danaṅ Urün of omabütélüne ar kala šug riko gindiyél gingum le.

⁹Bé noṅ Urün of ebególén. Wün ako mëndërkëen ngër ufat or dëmkö Urün. La këbegole bé kono mabëmëndémelaṅ. Urün of dëmkëmën. Ako mëndërkëen ce ngër kunaṅ ër Urün ër ebemabéyün Urün.

¹⁰⁻¹¹Awa. Gucas emecas. Ar ebéy kunaṅ ale fayër obéy le, odiye gapad aṅ. Imbalingum obéyé kunaṅ le gapad laṅ. Awa. Gang sakalmëmën mëfëd gindéy genjekëla gen Šésü eṅ, ako yék ngër rime gapad aṅ. Urün of barakem haṅ hormone mëri. Gapad an kunaṅ aṅ midi mekëñëla. Magelaṅ ce ar okor mëri gapad gingélüm. Gapad gingum Šésü Krist e. Jóni büyélüm ëng bayõgu, ënbëte ënbéy gapad an sakalme laṅ. Kono ar kala añüd obütélal kašabi ngër gang owocos gapad laṅ le.

¹²Gëngër ibéyën gapad laṅ, bër talaṅ ëngebéyál gon wok mangokor maṅan ñukudó oṅ. Gungum e batang wala bingóti wala mahañ man šerëk. Büyélüm noṅ ëngebéyál gon okor maṅan obód oṅ. Gungum e mat wala gucam wala makacé.

¹³Kono ar kala ocale gole üróm le gon béyálko oṅ dër obañawe Urün of. Ñawëre ër Urün le ako mëndërek ngër ar kala owomad gon goleko oṅ opër ñukudó laṅ olang ëmba gon jarek e gon goleko oṅ.

¹⁴Gëngër mabódeṅ, Urün of omabütélüne gonjekëla.

¹⁵Kono gëngër abód, adém awum Urün of mangomabütélün jiñ kono gaf üróm le noṅ opeye kono ngër pete pete owopërëta ñukudó laṅ.

¹⁶Ëcënläng tigi kunaṅ ër Urün een. Gon reyalme kunaṅ ër Urün een le bawo Genjëm en Urün eṅ dik órón laṅ.

¹⁷Kunaṅ ër Urün le ër mëlëk e. Wün noṅ kunaṅ üróm een. Gungum e ar yó mekënek kunaṅ ër Urün le, Urün of omaméyé adém awum ce.

¹⁸Akëgélaṅ ar oyüféyé ëng gindóm iyi atét le. Ar yó yidék atét ngër gang këre bër pac pac bële iyi ajo atét le, adém awum añüd oṅada osét óróm of ngër mage jiñ e. Bawo gëngër aṅada ngër kak, adém awum ar sétük kidíma ewo ganamët an Urün aṅ.

¹⁹Urün of alang osét or jamani ëjo of naṅfa magelaṅ. Büsükélün bër Urün bële ce bañugëd gakayiti an Urün laṅ gen osét or bër pac pac eṅ. Këre: Ëng osét óróbün of wo obedëkal Urün of bër sétük jamani ëjo bële.

²⁰Bañugëd ce gen osét ówum eṅ. Këre: Ar Gaf ale alang binjüde ban bër sétük baṅ magelaṅ yó gon jarek. Ngër kak redëkën.

²¹Ngër gungum le e konñaṅ iyi Pol eenedaya wala Apolos eenedaya. Gon mangëññaṅal ngër kak oṅ bawo magelaṅ gon mamënyëne Urün of omëññaṅfa.

²²Amënyën makaramoko maṅ ce, gungum e no yó Apolos yó Piyer yó pur bëmënkaraṅ bëmëñbara. Pécéṅ bon lëcëko Urün boṅ omëññaṅfa le lëcëko. Šësëkëen

wurékëen, gon eyógu daro ëng gon eyógu baſal, pécéŋ gon omënnanfa wün e. Pécéŋ wün dëmkëen omënnanfa.

²³Kono wün Krist Ar Dónóluko Urün ale dëmkëmën. Danaŋ Ar Dónóluko Urün awum wum Urün dëmkëma. Gungum e ëënñaŋ gen Urün eŋ ëng gen Krist eŋ.

1 Korent 4

¹Bé makaramoko, ëënbaŋada bé. Bër emagólén Krist tuŋ ebe. Bër sëbalko Urün od bibipëd bal bële gindéy en Urün eŋ tuŋ ebe. Gindéy gungum kabiriŋ alëka Urün od mabipëddelaŋ bal bële kono jóni abapëd bé makaramoko. Abade iyi bebegepëd bal bële.

²Mayedi gëngër imatëbal hal ale odi jiñ, añüd odi ngër gang sëbalkëjëma le? Bé ce bawo Urün od sëbalkëba bidi jiñ, añüd bidi ngër gang sëbalkoŋa le.

³No alo? Balëngadi rime gon sëbalkonem Urün oŋ wala mage balënga rime? Wum tuŋ langëk. Manihajuwelaŋ ëng ëcënnelëp wala ëng büyéllum banelëp. Fado no wok mangëmñaweya mede balënga rime wala mage balënga rime.

⁴Fado gang langëme han kaſabi ëram manëpërelaŋ iyi mamdiyelaŋ balënga, kono mage gungum e noŋ medeyal balënga rime gon sëbalkonem Urün oŋ. Ar Gaf ale Sësü enëmeñawe gëngër balënga rime wala mamdiyelaŋ balënga.

⁵Ngër gungum le e bawo wum ebañawe, konbañawe bé bër sëbalko Urün bidi gindiyél gindóm aŋ. Ar Gaf aróbé ale ëng ayógu, wum ebañawe. Ëng ayógu, olëce damiŋ gon haſabiŋe mëri oŋ ëng damiŋ gon ribe oŋ. Dërom Urün od obabëye ar kala ſug ñüdük omabëy le.

⁶Bübülëmul, meded no ëng Apolos bër emagólén Krist tuŋ ebe. Gon reyalmë ngër kak oŋ, bakëbasëbün pit lar reko Urün la. Danaŋ ngër kak ſalëk gakayiti an Urün laŋ iyi bakëbisëbün bër emagólén wum Urün bële pit lar reko Urün la. Ëënbitëbün ngër gang reko Urün od le. Gungum e konre karamoko ürön le hókëbe mahor makaramoko maŋëneŋ le.

⁷Loo rekëmën wün hókëbe bërleŋ? Magelaŋ ar rekëmën ngër kak le. Bokor bon ſaa horkëen hara mamënyënelaŋ Urün od? Magelaŋ. Mubuña tuŋ buñakomën. Gungum e konñaŋ ngër rik ëng gindón haŋ sôtëkëen bokor bungum hara mage Urün od yënkëmën.

⁸Ako yidëkëen ngër ëcënläng pécéŋ gon ñüdük ëënläng ganamët an Urün oŋ kono mage kak e déy. Mëënlängelaŋ pécéŋ déy. Danaŋ ako yidëkëen iyi ëcënpanga ganamët an Urün aŋ kono mëënpangayelaŋ déy. Mage bër fangak ganamët an Urün een. Ako yidëkëen ce iyi ëcënläng balënga ëng Urün od imbal idóbé. Danaŋ mamënpërelaŋ bé. Kono mage balënga yidëkëen. Gon onelëngaldo oŋ gëngër ëcënilamedo ëng no

⁹kono mënegelamelaŋ ëng bé. Lar ëënilamedo bé la, bé noŋ tampere laŋ ebe. Mikómüri Urün od bé bêdaŋal bër Sêsü riko epoy' er bal pécéŋ. Bërleŋ pécéŋ hókëba bé. Urün od rikëba haŋ ebe ngër bal bër ñawekën ënbidam. Adi haŋ bêdaŋal bër Urün bële ëng bal bële pécéŋ enbaŋada ngër kak.

¹⁰Wün ako yidékëen iyi ëcëntét bawo or Krist laŋ een. Bé ce or Krist laŋ wo ebe kono bal bële enbaŋada ngër mabitételaŋ kongol ër gon ebemagólén Krist laŋ. Ëcënyidé ce iyi ëcënmüde ce mapanga man ganamët an Urün maŋ kono bé ako enbaŋada bal bële ngër mabagelaŋ mapanga man ganamët an Urün maŋ. Itébüenenmën wün bal bële. Bé noŋ mënbagetébünlaŋ.

¹¹Haŋ ñaŋo itampeyebe gen ñémbé eŋ ëng gen šare eŋ. Danaŋ abadëk ce mëkél maŋ. Itampénenba bal bële. Iyašërayebe haŋ lar bigé kidima mabagelaŋ.

¹²Danaŋ egoleyebe sobe pur becotal gon betó. Ëng bal bële iduwénenba duwa üñüŋüla le, bé muduwén këbïbiduwén duwa ëyekëla le. Danaŋ ëng itampénenba, mumuña këbïmuña.

¹³Ëng ikafalenba, mayaka këbïbiyaka balënga haŋ ënbatëb mahafal. Haŋ jóni bal bële mënbapëlelaŋ ngër ebe bal.

¹⁴Kono mage pur omëncëfëlal le emëmëñgüŋal ngër kak. Kono bawo bëñëso bëndam bën ŋalme een le wo emëmëncësüŋal iyi ëënbütëlal kašabi. Konbamb mëyidëñür ngër gang këënyidëñür le.

¹⁵No e sóré ürön le. Fado ëng makaramoko kingiriŋ müdekkëen ganamët an Krist aŋ, no rëmkëmën bawo no haraŋkëmën gindéy' genjekëla gen Sêsü eŋ haŋ holekkëen.

¹⁶Ngër gungum le e bawo sóré ürön eme, ëmmëncëmba ëënniyëfëd no gang emedi le. Gungum e ëënmadaya Krist ngër gang emamadaya le.

¹⁷Gungum e bawo anepër ëënniyëfëd, ëmmadaŋalëd Timoté oyed sôndón omënkuyütün ëëndi ngër gang këmri no le. Ñaŋëso ñandam ewo ganamët an Krist aŋ. Ëmmaŋal sobe. Danaŋ idayayoma tak tak Ar Gaf aróbé ale Sêsü. Gon daŋalalmama oŋ iyi omënkuyütün gang emamadaya Krist le. Danaŋ omënkuyütün gon ebebekaraŋ bër gingór an Krist bërleŋ šan yó šaa en oŋ.

¹⁸Wün bër talaŋ ëcënyak magaf maŋ haŋ ëcënde iyi mangëmyëd ce sôndón šalaŋ ëmmëñlëp.

¹⁹Kono ëng amaŋ Ar Gaf aróbé ale, mangolëka meyëd han wun. Ëng metëmëd, milange ëmba münëd e iyi Genjëm en Urün eŋ ebepangan bër yakëk magaf mónóbüŋ büwum wala ëmba mašas tuŋdi horkën.

²⁰Kongol ër gon owodi hal laŋ ejelang ëmba Genjëm en Urün eŋ lamëk han kašabi ër adëm awum, mage kongol ër gon owocas laŋ tuŋ ejelang.

²¹Bóyé fëcalalkëmën, meyëd ëmmëncësün ëng fanga wala meyëd ëmmëñjéyë balënga ëëñlang ëmmëñŋal le?

1 Korent 5

- ¹Icasen šan yó šaa iyi šóndón la wo en bër edi emekèn ed ganamèt an udaka aṅ. Gon enede oṅ iyi ariyé arón idàken èng asówar ar süm ale. Emekèn igum noṅ fado bër pac pac bële wok mëndidilaṅ.
- ²Wün noṅ gungum aṅüdüdo omëntowël masowël sobe šan majomb. Kono lar omëntowëldo masowël la, mañaṅ eeneñaṅ ganamèt gingum. Gëngër amëntowëldo šan majomb, èenmadëtëdoye ašan awum órón laṅ kono mëenmadëtelaṅ.
- ³Mamgélaṅ šóndón šalaṅ kono iyidénüreme gen wün eṅ. Gungum e fado ga wok mamgélaṅ šalaṅ, ar rik gungum ale èmmañaweye ngër eme šalaṅ. Gon ñaweme no oṅ iyi amekèn, èenmadët órón laṅ.
- ⁴Ako e èendi. Èenbar reñoṅ laṅ. Gëngër ècënbar, Ar Gaf aróbé ale Šésü Krist ce ogéye la èng fanga üróm le. No ce migéye la kašabi laṅ. Gëngër ècënbar, èenmañawe ar mekënek awum uyat or Ar Gaf aróbé ale Šésü Krist laṅ.
- ⁵Kenaṅ adém awum èenmadët órón laṅ. Èenmapër ßangaf ßan Sataṅ laṅ omađam. Sataṅ Ibilisa kënmayó ce. Gungum e gëngër ècënmapër ašan awum ßangaf ßan Ibilisa laṅ, wum kidíma ocëse. Kono dër owobutu Ar Gaf aróbé ale Šésü obiñawe bal bële, opeye iyi mangoye han ñukudó ñan gani.
- ⁶Wün noṅ mañüdelajaṅ èenñaṅ mañaṅ ßawo la wo ewo land ürón ar mekënek awum. Mëenkuyütelaṅdi sanda èr ganamèt an gon këwugün güpi le? Ako šalëk sanda laṅ: «Gon këwugün güpi oṅ èng epër šigé güpi laṅ, güpi üṅ pécéṅ owuge.» Ngër kak e sanda üwum. Gungum e gëngër ècënmatëb amekèn awum órón laṅ, wün pécéṅ mangomënmekëndi? Éyi. Omënmekëne.
- ⁷Gungum e èenmadët amekèn awum órón laṅ. Gëngër ècënmadët, èengéye bër keri gon mëlëk ganamèt an Urün aṅ. Danaṅ bër mëlëk kidíma een ßawo Krist acës kongol ürón laṅ. Ngër gang kënmađeng Bër Isërayel bële ñape ñan ofëla or oyëñüté or Urün ñaṅ kongol üróbün laṅ le, ngër kak šësëko ce Krist kongol üróbé laṅ. Ecës er wum ed ako yék ngër šadaha.
- ⁸ßawo Krist acës kongol üróbé laṅ, konegeriye ofëla ówum èng èmburó èr gon këwugün. Gungum e koniriye guññüla, konegemekëne ofëla ówum. Èenegediye ofëla ówum èng èmburó èr cémüt gon këwugün. Gungum e èenegediye èng gacëđ gamëlëk gan yararëk aṅ.
- ⁹Gakayiti an ñugündëmëmën laṅ èmmënded akëengé ñan ñiyé èng bër edi emekèn ed ganamèt an udaka bële
- ¹⁰⁻¹¹kono mëenfamedelaṅ balënga gon hašabime oṅ. Gon famekëen oṅ iyi akëengé piṅ èng bër pac pac bër edi ngër kak bële kono mage gungum hašabidëme. Gon hašabidëme oṅ akëengé èng bër rek iyi bubulu en ganamèt an Krist bële, ihinoṅ gang enedi emekèn ed ganamèt an udaka ed. Akëengé ñan niyé èng bën hašabime. Mangëenbekor marešëta bër pac pac bër edi emekèn bële èng mage jamani èjo

hówakëen bawo kingiriŋ en bër kəri mamekën man ngër kak bële. Kingiriŋ en ce bër kësílalédé gon dëmko ayélüm bële. Kingiriŋ en ce bërek bële ëng bër ehole bóngélüm bon mage Urün or kidima bële. Kak kënri bër pac pac bële kono mamekën mungum mañüdelañ ëndi bër e bubulu bër ganamët an Krist bële. Gungum e damiŋ ar rek iyi ibulu ewo ganamët an Krist aŋ, hinoŋ idiyewo emekën eɗ ganamët an uɗaka aŋ wala icilalema gon dëmko ayélüm oŋ wala ahole góngélüm gon mage Urün e oŋ wala ikafalobe bal bële wala edekayewo wala agé ašab afarame, ibulu ër ngër kak le reme iyi kongé ñan ñiyé. Fado osó oɗ wok mañüdelañ ëéntó ñan ñiyé ëng awum.

12-13 Mage haju eram e pur ëmbiñawe bal bër pac pac bër kəri ngër kak bële. Urün oɗ ebeñawe büwum. Kono bër holekëma Šésü bër edi ngër kak bële wün ñüdük ëenbiñawe bawo gingór gindón laŋ en. Gungum e ëenbedët bëmekën büwum órón laŋ ngër gang ñugëɗëkën büsükélün bër Urün bële gakayiti an wum Urün laŋ le. Gon ñugëɗëkën oŋ: «Ëng la wo ewo amekën ale órón laŋ, ëenmadët.» Gungum e ëenmadët órón laŋ.

1 Korent 6

1 Land ër wün gëngër amënkëyër, bawo bóyé le këenyé han bëlam ëññawe gungum? Bën noŋ mënmaholeyelaŋ Šésü. Mañüdelañ ëëndi ngër kak. Gon ñüdük ëëndi oŋ, ëenñé ënmëññéwén bal bër Urün bële.

2 Ëcënläng tigi bé bal bër Urün ëenbiñaweyeye bal bër jamani bële. Gëngër noŋ ëenbiñaweyeye bal büwum, graki le wok mangëënkör mañawe land ürón bon makëyé bon jamani ëjo boŋ?

3 Mayedi ëcënläng fado bëɗañal bër Urün bële ëenbiñaweyeye bé le? Gëngër ëenbiñaweyeye bëɗañal bër Urün bële, mangëënekoredi mañaweye ce bon ebagéyëner bé bé jamani ëjo boŋ? Ëënekoreye.

4 Gungum e gëngër amënkëyër kala, bawo bóyé le këenñé bungum han bër pac pac bër mëenbatébüne pur ënbañéwén? Mañüdelañ ëëndi ngër kak. Wün ñüdük ëenñawe.

5 Gon emëmëncësünaŋ ngër kak oŋ pur omëncëfël haŋ ëëntëb méri ngër kak le. Ëng mage aki la wo e bete ariyé ar sétük land ürón ar obekor méñéwén bubulum bër ganamët an Krist gëngër abikëyër.

6 Kono mëenmadeyelaŋ aɗém awum omëññéwén. Lar omëññéwén ar holekëma Šésü la, ëenmamaɗ ar mekënek awum ëenmaŋé han bëlam ënmañawe. Bëlam büwum noŋ mage bër holekëma Šésü en.

7 Bawo eyé wokëen han bëlam ënmëññéwén, la ëcënläng sobe. Gëngër ibulu ürój amidi guñüñüla, komaŋé han bëlam ënmëññéwén. Imatëb omidi guñüñüla gungum ëng lar imaŋé han bëlam ënmëññéwén la. Wala gëngër ibulu ürój ametó, komaŋé han bëlam ënmëññéwén. Imatëb ometó ëng lar imaŋé han bëlam ënmëññéwén la. Gungum fëcak ëng lar imaŋé ibulu ürój han bëlam ënmañawe la.

- 8**Kono wün noŋ mage kak kēenri. Wün noŋ ēēnbege di guñūŋula oŋ bubulu būrón. Danaŋ ēēnbegetó ce.
- 9**Ēcēnlang tigi bēri kēri guñūŋula gungum bēle mangēnmēg han ilam er Urūn. Kongeyūfē magaf mōndón maŋ. Bēri kēri emekēn ed ganamēt an udaka bēle, bēri holek bōngélūm ngēr Urūn e bēle hara noŋ mage Urūn e, bēri kēdāk ēng bēri mage bēsōwar būróbūn bēle wala bēri mage bēšan būróbūn bēle, bēšan bēri kēsēb mabar ēng asōwar ēnbar ašan ēng ašan bēle, bakēsoro mēyidē ēmba ēnmēge han ilam er Urūn. Mangēnmēg.
- 10**Danaŋ bērek bēle, bēri kēšilalédē bon dēmkēn bērleŋ boŋ, bēšan bēfaramē bēle, bēhafal bēri bal bēle, bēri kēreka ēng fanga bēle, bal bēri ngēr kak bēle bakēsoro mēyidē ēmba ēnmēge ēnlam ēng Urūn od tumar owolam le. Mangēnmēg.
- 11**Mamekēn man ngēr kak maŋ yéd kēenedi wün bēri talaŋ kono Urūn od amēndūtūn mamekēn man ngēr kak maŋ. Amēnmēlēn ganamēt gindóm aŋ. Amēndi bal būróm. Adi ce haŋ ēcēngē bēri cūp ganamēt an wum aŋ. Kongol ēri gon riko Ar Gaf aróbē ale Šésū laŋ ēng kongol ēri gon riko Genjēm en Urūn óróbē laŋ, Urūn od ade bēri cūp een ganamēt an wum aŋ.
- 12**Bēri talaŋ land ūrón edeyen iyi gon yó fērkēmēn mēri, ēēnkore mēri. Éyi. Ēēnkore mēri kono mage jīn kala e omēnnaŋfa gēngēr ēcēndi. Gungum e gon omēnnaŋfa oŋ tuŋ nūdūk ēēndi. Wala ēēnkore mēri gēngēr ēcēnlang ēēnkore mēsēb gēngēr amēnpēr mēsēb hara mangēēngē būhól bēri bopēr bungum. Kono gēngēr ēcēnlang mangēēnkōr mēsēb mēri, konri gungum. No kidīma manepērelaŋ memēr haŋ onidudó jīn haŋ metókal mēsēb.
- 13**Bēri talaŋ land ūrón edeyen iyi Urūn od yēnkēbe bacēd ban ēntówal gon masó baŋ. Mūnéd e. Gungum e ēng amēndēk nēmbé ŋaŋ, ēēnkore masó, kono mangēēnbo gani ngēr kak gang emēnpēr masó. Imbalingum gēngēr ēcēnigēye bang ēng Urūn od, Urūn od odiye gang e ēēniwuréye ngēr kak cémūt gon masó le. Awa. Edeyēn ce iyi Urūn od yēnkēmēn bimal ben ēēngebaral gaŋar ēng asōwar yand beŋ. Gungum e gēngēr amēnpēr ēēnbar gaŋar, ēēnkore mabar. Ó ó ye. Mage ēēnebarale gaŋar ēng bēri yand yēnalkoba Urūn od bimal bindóbē bungum. Ēēnmagedine gon fērkēma wum Urūn oŋ le yēnalkoba bimal bungum. Ēēnmamēŋūne wum bawo Ar Gaf aróbē ale Šésū dēmkēba. Gon fērkēma oŋ ēēnidiye gon nūdūk tuŋ ēng bimal bindóbē beŋ.
- 14**Urūn od amakēnūtéd Ar Gaf aróbē ale Šésū ēng gimal ak haŋ bētēko muwuré. Awa. Bēri ce ēng bimal bindóbē ak obakēnūte. Gungum nūdūk ēēnegediye gonjekēla tuŋ ēng bimal bindóbē beŋ.
- 15**Mēēnkuyūtelaŋdi bēri bapak ban gimal en Krist eene? Graki ememađ bapak ban Krist baŋ iyi ogē bapak bungum bapak ban ar kēdāk ēng bēri yand? Mangēmdi. Muk.
- 16**Mayedi ēcēnlang ar yó barkēn gaŋar ēng caga, adēm awum bagē ngēr gimal giyē ēng asōwar awum? Mūnéd e. Ako ŋugēdēkēn ce būsukélūn bēri Urūn bēle gakayiti an

Urün laṅ gen ašan ɛng asówar ɛng baɓar gañar. Kɛnre: Bɛn buhi ɛngéye ngɛr gimal giyé. Ngɛr kak redɛkɛn.

¹⁷Kono ar yó gɛkɛn ngɛr hal ariyé ɛng Ar Gaf aróbé ale Êsü Krist, ɛngéye ngɛr genjɛm giyé.

¹⁸Mage emekɛn kala kɛmekɛn gimal en hal eṅ kono emekɛn er ganamɛt an udaka aṅ mamekɛn kɛmekɛn gimal en hal eṅ. Gungum e ɛɛngɛgür mɛgür lar yó e emekɛn er ngɛr kak ed.

¹⁹Mɛɛnlangelaṅdi Urün of rik haṅ Genjɛm en Urün eṅ dik óróbé laṅ? Bimal bindón beṅ kunaṅ ɛr Urün le e ɓawo wum Urün dik órón laṅ. Mage wün dɛmük magaf mónón maṅ jóni.

²⁰Urün of dɛmkɛmɛn ɓawo wum yicɛkɛmɛn. ɓawo wum dɛmkɛmɛn, gon yó eenedi ɛng bimal bindón beṅ, ɛɛndi haṅ oyat óróm of odɛn.

1 Korent 7

¹Jóni ɛmmɛnyakaye gon ñugunudɛkɛɛnem ganamɛt an eñɛr aṅ. Ɛcɛnniñünɛd iyi ɛmba uyarare akɛɛnɓar gañar ɛng asówar aró j ale. Ɛyi, uyarare.

²Kono ɓawo emekɛn er ganamɛt an udaka aṅ ayɛmb šónón halaṅ, akó mayarar ašan kala omamüde asówar aróm pur ɛndakal. Asówar kala omamüde ašan aróm pur ɛndakal.

³⁻⁴Danaṅ ašan ale mañudelaṅ obar ɛnɓar gañar ɛng asówar aróm ale ɓawo asówar ale dɛmkɛma. Danaṅ asówar ale ce mañudelaṅ obar ɛnɓar gañar ɛng ašan aróm ale ɓawo ašan ale dɛmkɛma.

⁵Konbɛlɛṅɛdünür bimal bindón beṅ ganamɛt an udaka aṅ. Kono gɛngɛr ariyé amapɛr omacɛmba Urün of tuṅ make man dantaṅ hara mɛɛnɓarelaṅ gañar watur omacɛmba le, awa ayarar. Kono ako e ɛɛndi. Wün jap ašan ale ɛng asówar ale ɛɛnñɛṅa ɛɛncas haṅ omɛnpɛdɛr iyi akɛɛndak make man dantaṅ. Gɛngɛr wün jap ɛcɛnmaṅ, ɛɛndi ngɛr gang šasɛkɛn le. Imbalingum ɛɛnbɛt ɛɛngɛdɛk ngɛr gan sakal aṅ le. ɓawo gɛngɛr alɛka mɛɛnɓarelaṅ gañar, gɛngɛr mangɛɛnkor mumuña mɛɛnɓarelaṅ gañar, Sataṅ omɛnlókóle mɛyüfé iyi ɛɛnyɛ ɛɛndak ɛng ar mage aró j.

⁶Gungum e gɛngɛr amɛnpɛr akɛɛnɓar gañar pur ɛɛnmacɛmba Urün of le, awa mimaṅ kono mamgɛmmɛnde ce ɛɛndi ngɛr kak.

⁷Kono gon fɛrkem kidima oṅ, wün pɛcɛṅ ɛɛngɛdo ngɛr gang eme ako, gungum e cɛmüt asówar. Kono Urün of mamayɛnelaṅ ašan kala gokor on obo cɛmüt asówar wala asówar kala obo cɛmüt ašan. Ariyé amayɛn gokor gungum. Arleṅ mamayɛnelaṅ gokor gungum.

⁸Wün ɓɛr cɛmüt ɓɛsówar ɛng wün ɓɛr cɛmüt ɓɛšan ɛng wün ɓɛsówar ɓɛr lɛmɛdɛké ɓɛšan búron emeyaka jóni. Ɛcɛnniñünɛd ɛmba uyarare ɛɛnbo ngɛr kak ngɛr gang eme no le. Ɛyi, uyarare.

- ⁹Kono gëngër mangëenkor mumuña hara mënbarelañ gañar, apëca așan ale omañer asówar ëng lar obo kașabi üróm le gang halëk gen udaka la. Danañ apëca asówar ale omañanga așan ëng lar obo kașabi üróm le gang halëk gen udaka la.
- ¹⁰Ëcënniñünëd ce gen ofașer or eñer er land ër bër holekëma Șésü od. Ëmmënpëde gon redëko Ar Gaf aróbé ale Șésü oñ. Aded iyi asówar ar ñërkën ale akoșal eñer ed imürém lañ.
- ¹¹Kono gëngër acal, obo cémüt așan wala ëng amapër așan, obët șan așan ar șalko awum. Ar Gaf aróbé ale Șésü ce aded iyi așan ale akomasëbüt asówar aróm ale.
- ¹²Jóni gen bër ñërerëk hara ariyé aróbün mamaholeye Șésü eñ emëmënyaka. Gëngër așan ale tuñ wala asówar ale tuñ holekëma Șésü, ënbode eñer lañ wala ëmba ënpașere ñunudëkëenem. Awa. Ar Gaf aróbé ale Șésü kidima macasëdelañ ganamët gingum. No ecas gon hașabime oñ. Gëngër ibülémül eșan ër ganamët an Krist amamüdë asówar ar mamaholeye Șésü, akomasëbüt déy gëngër asówar ale amañ ëngë.
- ¹³Wala gëngër ibülémül eșówar ër ganamët an Krist añëña așan ar mamaholeye Șésü, akoșal awum gëngër așan ale amañ ëñëña eñer lañ.
- ¹⁴Kongol ër asówar ar holekëma Șésü lañ Urün od omañadaye așan aróm ale ngër ar to iyi mage góyé en ëng bëșan bër mënmaholeye Șésü bërleñ. Danañ kongol ër așan ar holekëma Șésü lañ Urün od omañadaye asówar aróm ale ngër ar to iyi mage góyé en ëng bësówar bër mënmaholeye Șésü bërleñ. Gungum e bëñëso bündóbün bëñ mage góyé en ëng bëñëso bën bër pac pac bëñ. Kongol ër ar holekëma Șésü lañ Urün od obegeñadaye bëñëso bündóbün bëñ ngër bën to. Mangobiñada ngër gang kobïñada bëñëso bën bër mënmaholeye bëñ.
- ¹⁵Kono noñ gëngër ar mamaholeye Șésü ale fùredëké ënpașër, ar holekëma Șésü ar e eñer lañ ale añüd omañ ënpașër. Ar holekëma Șésü ale yék așan ale de wala asówar ale, mage tana e gëngër amañ ënpașër bawo gon fërkëma Urün oñ iyi ogé jam.
- ¹⁶Kono noñ gëngër ar mamaholeye Șésü ale fùredëké obo, ar holekëma Șésü ale añüd omañ obo. Gon reyalme ngër kak oñ bawo wuj ar holekëma Șésü milangelañ ëng imakore mëyüfëñür ar mamaholeye Șésü ale hañ omahole Șésü. Gungum e wuj asówar ar müdëkëma așan ar mamaholeye Șésü, milangelañ ëng imakore mëyüfëñür așan arój ar mamaholeye Șésü ale hañ omahole Șésü. Wuj așan ar holekëma Șésü, milangelañ ëng imakore mëyüfëñür asówar arój ar mamaholeye Șésü ale hañ omahole Șésü. Gungum reyalme gëngër ar mamaholeye Șésü ale fùredëké obo eñer lañ, ar holekëma Șésü ale ñüdük omañ obo.
- ¹⁷Ar kala añüd obo ngër gang rikoma Ar Gaf aróbé ale. Ngër gang ewo watur yókoma Urün od omahole Șésü le ñüdük obo. Ngër kak șasëme ogé damiñ lar en bër gingór an Krist bële la.
- ¹⁸Gungum e ar mëcëk fayër holekoma Șésü ale obo ngër kak hara akëmașëfël bawo bamamëc le. Ar mamëcëde fayër holekoma Șésü ale, awum ce añüd obo ngër kak.

- 19**Mécékěj, meméce, magelaŋ yó gon e ganamët an Urün aŋ. Gon sobe e oŋ ëenidiye gon fëdkoba Urün oŋ tuŋ.
- 20**Gungum e ar kala obo ngër gang yédëko watur holekoma Šésü le.
- 21-22**Gëngër ahól yédëkěj fayër holekějëma Šésü le, ebo ohól laŋ. Koyidé ganamët gingum. Gon e akiyidé bawo ahól ej oŋ bawo ahól ar salako Urün omahole Ar Gaf aróbé ale Šésü ale, gëngër amahole, ogéye ahólër ar Ar Gaf aróbé ale. Kono gëngër imacot ar omedët ohól laŋ, ical. Gëngër ahólër ej, gëngër imahole Ar Gaf aróbé ale, igéye ahól ar Krist.
- 23**Wün pécéŋ ahól yó ahólër yó Urün of yicëkëmën. Wum dëmkëmën. Ngër gungum le e kongé bühól bër bal.
- 24**Ngër gungum le e, bübülémül, ar kala obo ngër gang yédëko fayër holekoma Šésü le.
- 25**Ëcënniñünëf ce gen mucungutuŋ man mënmalange ašan eŋ. Gon emëmënyaka gen ganamët gingum oŋ gon haşabime no tuŋ e. Mage gon rekonem Ar Gaf ale Šésü oŋ emëmënpëf. Kono fado kak, ëënkore mahole gon emecas oŋ bawo Ar Gaf aróbe ale enëmebara gon emecas oŋ.
- 26**Bawo mangolëka omënkëyal sobe kongol ër gon holekëënma Šésü laŋ, ako reme iyi akó mayarar ašan ale obo ngër gang ewo jóni le ganamët an eñër aŋ.
- 27**Gungum e gëngër imamüdé asówar, ëënbo ngër kak. Kongere haŋ ëënpaşër. Ëng meñërelaŋ, komañanga asówar.
- 28**Kono ašan ale ëng amañër asówar, mage emekën e. Danaŋ gëngër ar mamalange ašan ale ce ayë eñër laŋ, mage emekën e. Kono ëng atumu watur tampere le, bër ñërëk bële ëntampeye sobe. Bawo manepërelaŋ ëëntampe, gungum reyalme akó mayarar hal ale obo ngër gang ewo jóni le ganamët an eñër aŋ.
- 29**Bübülémül, gon reyalme ngër kak oŋ bawo şaşa obutu Krist. Watur eenmagólén Urün jamani ëjo le şaşa okucé. Gungum e konhó mësébün eñër of pit ëng gole ër Urün le. Gungum e kabiriŋ jóni bër ñërëk bële ënmagólén Urün of ngër en bër mënñëre.
- 30**Ëng icapeen kongol ër gon emëntowël han makaşabi laŋ, konşap hébé haŋ ëënmatókal mógólen Urün of. Gen ñëlënga eŋ ce ngër kak e. Bër lüngélédéké bële ëndi ngër en bër mabegelëngal. Bër këyic bünjiñ bële ëndi ngër en bër mën müdéylaŋ jiñ.
- 31**Bër kësopëte bopër bon jamani bële ëndi ngër mëngetopëtelaŋ jiñ yó jiñ. Ngër kak ñüdük ëndi bawo jamani ëjo mangobo ngër gang e ako lëka lëka. Gungum e konhó mësébün jiñ yó jiñ pit ëng lar ëënmagólén Urün la.

³²Gon fèrkem oŋ, akèenyembèn hébé binjidé baŋ gen jamani èjo eŋ. Ar mañère ale gen ganamèt an Ar Gaf eŋ tuŋ owotopète. Gon omalèngal Ar Gaf ale Sésü oŋ tuŋ owotopète.

³³Kono ar ñèrèk ale gon jamani èjo oŋ tuŋ owotopète. Gon omalèngal asówar aróm ale owotopète.

³⁴Amagé la buki bon owotopète gen Urün eŋ èng gen ubaâ eŋ. Asówar ar mage eñèr ewo ale wala ùngutuŋ èr mamalange aŝan le okore masopète noŋ gen Ar Gaf aróbé ale Sésü eŋ tuŋ bawo mage eñèr laŋ ewo. Gon yó gon owodi gon omalèngal Ar Gaf aróbé ale tuŋ owodi. Kono ar ñèrèk ale gon jamani èjo oŋ owotopète. Gon omalèngal aŝan aróm ale owotopète.

³⁵Mammèkarahaŋelaŋ pur wün bèŝan èenbo mèenbeñèrelaŋ bèsówar, wün bèsówar èenbo hara mènmenñèrelaŋ bèŝan. Pur omènnaŋfa le tuŋ redèmèmèn ngèr kak. Anepèr èèndi gon yararèk gon ñüdük. Anepèr ce èènmagólén Ar Gaf aróbé ale Sésü tuŋ.

³⁶Jóni èmmènyaka gen gon ñugunudèkèènem letèr laŋ gen eñèr er mucungutuŋ man wok han büsüm eŋ. Süm ar ùngutuŋ ecas gèngèr atèk omañanga ùngutuŋ le aŝan wala gèngèr matèkelaŋ. Èng süm amaŋ ùngutuŋ le omañanga aŝan, omañanga. Gon maŋko süm oŋ mage tana e. Ayarar. Añüdü süm odi gon yó fèrkèma ganamèt gingum. Èng amaŋ ùngutuŋ le omañanga aŝan, mage tana e.

³⁷Èng mamaŋelaŋ ce, ayarar. Èng magelaŋ ayélüm ar harahaŋkèma süm omaŋ omatèb ùngutuŋ le omañanga aŝan, ayarar èng mamaŋelaŋ. Èng süm akap ŝan jomb ùngutuŋ üróm le mangomañèr aŝan, gon haŝabiko oŋ balènga e. Mage tana e èng mènmañèrelaŋ.

³⁸Ngèr gungum le e, süm èr yó mañèk ùngutuŋ üróm le ènmañèr, adi gon yararèk. Kono süm èr yó mamaŋe ènmañèr ùngutuŋ üróm le, awum ce adi gon hók mayarar oŋ.

³⁹Asówar ale akoŝal eñèr er imürém laŋ hara gang woko ga wuréko. Kono èng imürém alèm, omakore mañanga aŝan yó fèrkèma kono hara adém awum ogé ar holekèma Ar Gaf aróbé ale.

⁴⁰Kono èng abo cémut aŝan ale wo okó mège ñèlènga laŋ. Ngèr kak haŝabime no. Danaŋ no ce milang Genjèm en Urün eŋ wo enèmebürnüt gang e èmmènpèd ngèr kak le.

1 Korent 8

¹Jóni èmmènyakaye gen gon ñugunudèkèènem gen ñas ñan ŝadaha eŋ. Ècènniñünéd oyararde èènyák ñas ñan ŝadaha ñan lüçünkènbe mürün ñaŋ. Awa. Münéd e gon rekèen iyi bé pécéŋ la wo e gon langekèene ganamèt an Urün oŋ. Gungum e Urün óriyé tuŋ e. Danaŋ mürün mañèneŋ mage man münéd e. Kono hal ale èng alang jiñ gon mènlange bërleŋ, gaf üróm le koyak. Kono èng abiŋal bër holekèma Sésü bërleŋ,

mangobimantiyal iyi jiñ langëko gon mënlange bën le. Ëng abiñal, obibambe majomb ganamët an Urün aņ.

²Ar yó yidék iyi alang jiñ ganamët an Urün aņ, malangelaņ wey gang ñüdük olang le.

³Kono ar ñalkëma Urün ale, Urün of amalang adém awum.

⁴Awa. Gen iyák er ñas ñan lüçünkënbe mürün şadaha eņ oyararde ëmba mangoyarar mayák? Gan sakal aņ gen mürün man mage münéd eņ emeyaka. Ëcënilange tigi Urün óriyé tuņ e. Danaņ ëcënilange mürün man bër pac pac mungum mage man münéd e.

⁵Münéd e bal bële iyidéyen iyi la wo en mürün ëng bër gaf büróbün şan urün ëng şan elód şaņo. Kono fado gang rekën bën mürün en,

⁶bë bër holekëma Şésü abamëlal Urün óriyé tuņ e. Wum e Baba üróbé. Wum lëçëk jiñ kala. Pur ëënma bëyé le eenewuréye. Danaņ abamëlal ce Ar Gaf ariyé tuņ e, gungum e Şésü Krist. Wum sëbalko Urün of olëc jiñ kala. Wum wurnékëba ganamët an Urün aņ.

⁷Kono mage bër holekëma Şésü bële pëcéņ mëlalédéké iyi Urün óriyé tuņ e. Bër talaņ mënlangelaņ iyi mürün man enelüçün bër pac pac maņ iyi mage man münéd e le. Danaņ ako kënbiñada ngër en mürün man münéd. Gungum e bawo babiñada ngër man münéd, ëng bayák ñas ñan lüçünkënbe mürün mungum ñaņ, ako kënyidé iyi bamamékünün Urün of.

⁸Kono iyák er ñas ed mangolëmbët eyëndar idóbé ëng Urün ed. Gëngër mëëniyakeyelaņ, mangëënmadesëtaye Urün of. Gëngër ëcëniyake, mangëënmabambe masanaye Urün of kongol ër iyák er ñas ñungum laņ.

⁹Kono fado kak, ëënbütëlal kaşabi wün bër langëk Urün of amaņ ëëniyák ñas ñungum. Konri gon obedënal ënmekën bër mabemëlale ganamët gingum bële.

¹⁰Wuj ar mëlalédéké mürün man enbelüçün bër pac pac maņ mage Urün e, egeñëña noņ makunaņ man mürün mungum laņ, egeyák ñas ñan e la ñaņ. Gëngër amilu ar mamamëlale ganamët gingum ale, mangomapërđi wum ce mayák ñas ñungum? Éyi, omapëre. Kono gëngër ayó mayák ñas ñungum ihinoņ mamamëlalelaņ ayarar mayák le, kaşabi üróm le omekënyaye bawo ayidé iyi amamékünün Urün of.

¹¹Gungum e imadën ar mamamëlale awum emekën laņ kongol ër gon rikëj wuj ar mëlalédéké laņ. Kongol ër ibulu üwum laņ ce şësëko Krist.

¹²Gëngër imadën ibulu ürój odi gon yidëko emekën e oņ, hara imamékünün. Bawo imamékünün wum, imamékünün ce Krist.

¹³Ngër gungum le e, gëngër milang ëmmadën ibülémül emekën laņ kongol ër uyák or ñas ñungum laņ, mangëmyák ce ñas ñungum muk akëmmadën ibülémül ëram emekën laņ.

1 Korent 9

- ¹Adaŋal ar Krist eme déy. Mayedi añüd midi ngër gang kënri bēdaŋal bër Krist bërleŋ le? Éyi, añüd kay. Gon eenelangal adaŋal ar Krist eme oŋ bawo ëmmalu Ar Gaf aróbé ale Šésü Krist. Danaŋ no fēdkēmēn ganamēt an Ar Gaf aróbé ale Šésü aŋ haŋ holekēēnma.
- ²Fado ëng bërleŋ mēnmaŋelaŋ adaŋal ar Šésü eme le, wün añüd ēēnmaŋ. Gon ñüdük ēēnmaŋal oŋ bawo kongol ēr no laŋ holekēēnma Krist gékēēn or Krist laŋ. Kongol ēr holare üwum laŋ obemēlal bal bële adaŋal ar Ar Gaf aróbé ale Krist eme.
- ³Bër talaŋ edelayen mage adaŋal ar Krist eme. Ako ebebeyaka bër enēmedela mage adaŋal ar Krist eme bële.
- ⁴Bawo adaŋal ar Šésü eme, mañüdeleŋdi bër emekaraŋ bële ēnneyēn gon metó ëng gon micab hara mage mëyic yicēme? Añüd kay.
- ⁵Piyer ëng bēdaŋal bër Šésü bërleŋ ëng bubulum bër Ar Gaf aróbé ale Šésü bële ëng iyaŝen, iŋyéyēnbe bēsówar büróbün bële. Bēsówar büwum bër holekēma Šésü en. No alo? Mañüdeleŋdi emmañēr emmaŋyéyé asówar ar holekēma Šésü ngër gang enedi bēn le? Añüd kay.
- ⁶Danaŋ bēdaŋal bër Šésü bërleŋ ecoten gon masó hara mēngogolelaŋ. Mañüdeleŋdi no ëng Barnabas ce becot gon masó hara mabegoleyelaŋ pur becotal gon betó? Añüd kay.
- ⁷Par ekēsampēl sordāŝ ēr šaa kēñanga ëng gindóm mayanga man ibüt maŋ pécēŋ? Magelaŋ. Hal ar šaa kērēd bat ban gēngoy' gēmbara baŋ hara mangotó mandēmel mónóm maŋ? Magelaŋ. Ahađac ar šaa kēbihadac manapulu maŋ hara obo mangocab mamēr maŋ? Magelaŋ. Gungum e bé bēdaŋal bër Krist ce abañüd becot gon masó gon biwuréal oŋ kongol ēr gole ēr udaŋal or Urün laŋ hara mabiycelaŋ mëyic.
- ⁸Kono konyidē ěmba no tuŋ šasēk gen yobere ēr bër emagólén Urün eŋ. Ó ó. Fado gakayiti an Urün gan ñugēko Moyis laŋ ce góyé oŋ wo šasēk gen yobere ēr bër emagólén Urün bële.
- ⁹Ako ñugēdēko gakayiti gungum. Kore: Gēngēr emóken ëng bikēy' baŋ, ibitēb ēntó gon masó gon enemók oŋ. Kohap mamēš mónódbün maŋ bakēsó. Ngër kak ñugēdēko gakayiti an Urün laŋ. Urün od' gen bikēy' eŋ tuŋdi šasalko gungum?
- ¹⁰Ěmba mage ganamēt an bé bal aŋ ce šasalko ngër kak le? Éyi. Gen ganamēt gindóbé eŋ šasalko gungum ēēnilangale iyi ar yó golek añüd ocot laŋ gon goleko oŋ. Gungum e ašém ar ëng sariŋ ale ëng amó ar gon masó ale batamginé ěncote gon masó oŋ gole üróbün laŋ.
- ¹¹Gang fēdbēmēn gindéy' genjekēla gen Šésü eŋ, ako mēndērēk ngër ladbe órón laŋ gunad' on ganamēt an Urün aŋ. Gunad' gungum toña ēr Urün le e. Mañüdeleŋdi kenaŋ becot bēmók talaŋ ēr bon šotēkēēn jamani ějo boŋ? Añüd becot kay.

12 Ëng büyéllum ce añüd ãncot óron laŋ, bé alo? Bé hóyédféke mëñüdedé. Kono bé mabëmëñnakelaŋ mare ëënbadin ngër kak. Bitëb. Mabëmëndeyelaŋ ëënbayobe gon ebëmënkaraŋ oŋ. Gon mabëmëndeyalelaŋ ngër kak oŋ bawo ëng šidík doye, omakëyaldoye mahole hal ale gindéy genjekëla en ganamët an Krist eŋ bawo añüd oyobe haŋ fayër okér le.

13 Kono mage bawo mañüdelalaŋ ëënbayobe le wok mabëmëndeyalelaŋ ëënbayobeyal. Añüd ëënbayobe. Mayedi ëcënlàng iyi bër egole han kunaŋ ër Urün bële mašot kënšot guküð on ñas ñan šadaha oŋ? Danaŋ bër këbedëng manapulu man šadaha man Urün bële, šadaha üwum wo këšal guküð góndóbün oŋ.

14 Ar Gaf ale Šésü ce ade iyi añüd ãncot ce bër emagólén wum bële. Kore: Bër ebepëd bal gindéy genjekëla bële gole üróbün laŋ wo këšal gon ënwuréyal oŋ. Ngër kak redëko Šésü.

15 Gungum e añüd mecot no ce kono bungum pécéŋ noŋ no mammëndeyelaŋ ëënnidin. Danaŋ mage ëënnidin le emëmëññugünał. Mañaŋ emeñaŋ sobe iyi ëmmënpëdëd gindéy genjekëla gen Šésü eŋ hara mëññibarayelaŋ bingóti. Anepëcalal mecës ñémbé ëng lar onibara hal bingóti la pur odëtal gon emeñaŋal oŋ.

16 Gen gungum emeñaŋ. Kono mamgeñaŋallaŋ iyi ipëdebebe bal bële gindéy genjekëla gen Šésü eŋ bawo mage no salak ëmbipëd. Urün of rekem ëmbipëd bal bële gindéy gingum. Gëngër mambipëdelaŋ, milangërale.

17 Gëngër no salak midi gindiyél aŋ gaŋ, mededoye añüd mecot šidík ad kongol ër gole üwum laŋ. Kono bawo mare rekonem Urün of midi,

18 šidík ër šaa emecot? Šidík ëram le gon e oŋ iyi anelëngal gëngër ëmbipëd tuŋ mëfëd bal bële gindéy genjekëla eŋ ako tuŋ. Danaŋ anelëngal ëng ëmbekor mëfëd ako tuŋ. Bawo ar ebipëd bal gindéy genjekëla gen Šésü eme, añüd mecot šidík ër bingóti kono šidík üwum mitëb. Mangëmbede ëñneyobe.

19 Danaŋ magelaŋ ar onikaraŋaŋ ohól of kono mimaŋ migé ëng gindam ahól ar bal pécéŋ. Ëng mammaŋdelaŋdo migé ahól ar bal pécéŋ, mangënyëmbëdo bër holekëma Šésü šug en jóni le.

20 Gungum e gëngër bigé ëng Bùšuwif bële, ako këmri ngër eme Ašuwif. Bën bër edaya masariya man Urün maŋ en. Gungum e gëngër bigé ëng bën, ako këmri ngër eme ar edaya masariya man bën Bùšuwif. Gon këmriyal ngër eme Ašuwif oŋ pur Bùšuwif bële ënmaŋ ëñnikérné haŋ bëyëmbëk ënmahole Krist.

21 Danaŋ gëngër bigé ëng bër mabitëbalelaŋ Urün of masariya man wum bële, ngër gang en bën le ce këmgé. Gungum e ako këmri ngër ar mamatëbale masariya man Urün, gungum e bër mabitëbale masariya bële ënmaŋ ëñnikérné haŋ bëyëmbëk ënmahole Šésü. Kono mage ar mamatëbale masariya man Urün maŋ eme bawo masariya man Krist mungum këmraya.

²²Danaŋ gëngër bigé ëng bër mëndafe ganamët an Krist bële, ako këmri ngër no ce mamdafe ganamët an Krist aŋ. Gungum e ëmbiɓara ënbamb maraf ganamët an Krist aŋ. Ngër gang yó en ɓal bële, ngër kak këmgé. Gungum e ëmbekor mabara gang e ënpe le, fado ogé bër talaŋ e.

²³Gungum pécéŋ kongol ër gindéy genjekëla gen Sésü laŋ këmri. Gon këmriyal oŋ no ce mecot gonjekëla gon obidin Urün of bër holekëma Sésü oŋ.

²⁴Ëcënlang ñëkašërkašër ñaŋ ëng agé, bër ñëkašërkašër bële kingiriŋ ëngüre kono ariyé tuŋ ecot gon košot ar enóng oŋ. Bé ce ngër igüf laŋ eene. Ngër gungum le e, ëëniŋüre ëënmadayaye Sésü tak tak, kenaŋ obadin gonjekëla.

²⁵Bër ñëkašërkašër bële fayër ogé ñëkašërkašër ñaŋ, aňüd ar kala owakile odi gon okëmünaŋ gimal gindóm oŋ. Gon owodiyal oŋ ocotal gon košot ar enóng oŋ kono gon owocot oŋ mangolëka ɓawo gangoy an ɓaňas e. Ëng alëka oyëre. Okecaye. Bé noŋ gon maňalekëëne ëënitampeye oŋ pur ëëncotale gon gani oŋ e.

²⁶Ngër gungum le emegür gan hók mëšüdüte aŋ haŋ mecot gon emegere oŋ. Ngër ar furedéké omamël ar ibüt aróm ale emamacëng. Mangëmdi ngër ar mamapërelaŋ omamël ar owocëng ale.

²⁷No mimaŋ mitampe. Ëmbipëdëf bërleŋ ce ngër gang enecot gon enegere oŋ. Gungum e gon maňalme mitampe oŋ ɓawo mangonepër Urün of onede iyi mangëmcot gon emegere oŋ.

1 Korent 10

¹Bübülémül, ako fërkem, ëmmënkuyütün wa gon yédëkébe bër alëka büróbé bële ñan yéd këmadaya Moyis han ijün laŋ. Bën pécéŋ gacal aŋ yéd kobepëñünaŋ Urün of gan ënye aŋ. Danaŋ bayicütëf géy le. Géy üwum géy ëbara kënyó.

²Bawo gacal aŋ yéd kënedaya ëng Moyis, bayicütëf ëng wum ce géy le, ako mëndërek ngër ñëmbëkënbe bën pécéŋ or Moyis laŋ. Oňëmb ówum gon e oŋ iyi ɓamaŋ Moyis ogé ar gaf aróbün.

³Ñan yédëkën šan ijün laŋ, bën pécéŋ osó óriyé of yéd kënetó. Osó ówum Urün of yéd këbeyën dér yó dér.

⁴Danaŋ bën pécéŋ mën man müyé maŋ yéd kënecaɓ. Mën mungum gangaň laŋ yéd kobeyën Urün of ñan yéd kobebatërara ñungum. Gangaň gingum Krist yék. Ngër kak ɓaradëkobe Urün of bër alëka büróbé bële.

⁵Kono mamagedelëngallaŋ gen bëyëmbëk land üróbün. Gungum le ɗamɗëkobe šan ijün.

⁶Gëngër ëcëñlu gon yédëkébe oŋ pur ëëniɓütélale kašabi akëbafër bé ce mëri ɓuňñüla ɓon fërdëkébe mëri bën ɓoŋ.

- ⁷Gungum e konbilücüne mürün man mage mañ macadaha mañ ngër gang yéd kënbelücün bën bër talañ le. Gakayiti an Urün lañ bañugéd gen ofëla or rikën Bër Isërayel han ijün eñ. Baded: Bal bële kënñëñara osó lañ. Kënsówüra. Kënşabëra. Daro kënhal. Kënmalara iyi ënmatëbünal urün óróbün od. Ngër kak redëkën.
- ⁸Danañ konegedakëraraye ëng bësówar bër yand ngër gang ridëkën bër talañ le. Bawo badi gungum, Urün od abiméyéd. Bal muwuli mafó mühi ëng bësas šësëradëk giñal giyé.
- ⁹Danañ konmamékününe Ar Gaf aróbé ale ëënilange şug horkoba mumuñén le. Bër talañ bamamékününéd ëmba şugo Urün od mangobiméy kono abiméyéd ëng bonkarkari. Kënbiñasëra hañ bëyëmbëk kënşësëra. Ngër kak méyédëkobe.
- ¹⁰Danañ konmarelaye Urün od iyi mabalëngalelañ gindóm eñ ngër gang reladëkënma bër talañ le. Bal bër reladëkëma Urün büwum, Urün od amaded adañal aróm ale oyögu obimulén. Ayögu. Kobimulén.
- ¹¹Bon yédëkébe Bër Isërayel boñ, findé eba bé ce gëngër ëcëni diye bé ce ngër gang ridëkën bën le, bé ce obagéye ngër kak. Bon yédëkébe Bër Isërayel boñ bañugéd büsükélün bër Urün bële gakayiti an Urün lañ pur ëënikarañe, ëënegebütélale kaşabi ganamët gingum akëni diye bé ce ngër gang yéd kënedi bën le. Gon reyalmëmën akëni diye bungum oñ bawo ñan eene ñañ ñañ ako mósówu oheca or jamani ëjo od.
- ¹²Gungum e ar yó ñañëk mangal ewo ganamët an Urün añ, obütélal kaşabi akowuc. Gungum e akomamékünün Urün od.
- ¹³Gëngër ayögu kaşabi lañ iyi amepër imamékünün Urün od, akëbahişaña bawo hal kala mëdëcéd këmadëcéd emekën ed han kaşabi pur omekën. Kono ñan emalókól emekën ñungum, Urün od mayën komayën hal ale fangar okor mëhëmünal hara mamamékününelañ le. Urün od bawo acas omënyëne fanga le, ëënläng tuñ omënyëne le bawo gon yó reko odiye, odiye tuñ.
- ¹⁴Ngër gungum le e, wün bër ñalme, konbelücün macadaha mañ mürün man mage mañ.
- ¹⁵Wün bër makaşabi manjekëla emecësün. Eënlókól ëng mage toña e gon emecas oñ.
- ¹⁶Osó or Puk lañ gëngër ëcënmacëmaye Urün od ganamët an gëngoy gëmbara añ, gëngër ëcënicabe tuñ, ëcëni bare şan mayël man Krist. Danañ ëng ëcëni gubüre ëmburó le, ëcëni yake tuñ, ëcëni bare han gimal en Krist.
- ¹⁷Kono bawo bé pécéñ ëmburó üriyé le këënilëre këëni yake, findé e bé fado gang eene kingiriñ gimal giyé eene.
- ¹⁸Eënbijaða Bër Isërayel bële. Mülücün këmalücün Urün od macadaha mañ. Talañ ënmabëyëtün wum, talañ ëntó bën. Eëng bayak guküd on bën oñ hara babar ëng Urün od.

- 19**Kono macadaha man bër pac pac maŋ mage ngër kak kégé bawo mürün món dóbün maŋ mage Urün kidima e. Macadaha mungum mabinaŋfanaŋfalaŋ jiñ yó jiñ.
- 20**Ako reme iyi bër pac pac bële mage Urün od enelücün. Büyüdüf bële enelücün. Manepërelaŋ noŋ ëngebar ëng büwum.
- 21**Añüdüdi ëencab gëngoyf ën Ar Gaf aróbé ëŋ osó or Puk laŋ, ëënbët ëencab ce gëngoyf ën büyüdüf ëŋ? Muk. Mañüdelalaŋ. Añüdüdi ëëntó şan Ar Gaf aróbé, ëënbët ëëntó ce şan büyüdüf?
- 22**Muk. Abapërdi omadógül Ar Gaf aróbé ale gindóbé eŋ? Ó ó ye. Wala ëmba ëcënmakówedi mafangaye wum? Ó ó ye. Wum hókëba déyf mafanga.
- 23**Bër talaŋ edeyen iyi gon kala mahore mëri. Toña e kono mage pécëŋ obanaŋfaye. Danaŋ mangobaŋbamba majomb ganamët an Urün aŋ.
- 24**Akëgélaŋ ar oñanga gon omanaŋfa wum tuŋ. Ar kala oñanga gon obinaŋfa ce bërleŋ oŋ.
- 25**Ëënkore mayák ñas ñan yó yicëkëën şan marse. Gëngër iyiceen, konñünüré ëmba ñan şadaha e. Ëënyák tuŋ.
- 26**Ayarar masó gon kala bawo Ar Gaf aróbé ale dëmük pécëŋ. Ngër kak ñugëdëkën büsükélün bër Urün bële gakayiti an Urün laŋ. Kënre: Ar Gaf ale dëmük jamani ëjo ëng damiŋ bon e jamani laŋ boŋ. Ngër kak redëkën.
- 27**Gëngër ar mamaholeye Şésü ale amënyó ëënyë ëëntó, ëng ëcënmaŋ ëcënyë, ëëntó tuŋ gon yó hótalkomën hara mëënmañünelaŋ mëñün ñas ñan şadaha de. Gungum wok mangomëntowël han kaşabi gëngër ëcënyák.
- 28**Kono ar holekëma Şésü ar mafameye okore masó gon kala ale, gëngër amënde: «Ñas ñaŋ ñaŋ ñan şadaha e wala ñan ufaşa e,» konyák déyf ñas ñungum. Bawo gëngër ëcënyák, kaşabi ër ar fëdkëmën le omekënye.
- 29**Mage gen kaşabi ürön eŋ emedeyal konyák le. Gen kaşabi ër ar fëdkëmën eŋ emedeyal konyák le. Ariyé odeye «Gëngër idiyeme gon maŋko Urün midi oŋ, kaşabi ër ayélüm onekore mahadë akëmri gon maŋko midi Urün oŋ.
- 30**Ëng ëmmacëma Urün od kongol ër gon yënkönem gon masó laŋ, onekorde mare ayélüm iyi mangoyarar metó osó ówum ihinoŋ ëmmacëma Urün od haŋ fayër sóme le?» Ó ó, magelaŋ ar onekor mare ngër kak.
- 31**Gon emamayaka ar ñünkem awum oŋ iyi gon yó eenedi, sókëën yó, şabkëën yó, gon yó gon eenedi, danko ëëndi tuŋ gang e uyat or Urün od odën.
- 32**Gungum e ëëndi tuŋ gang wok mangomagéyal hal yó hal le Aşüwif yó, ar mage Aşüwif yó, ar giŋgór an Urün yó. Ëëndi tuŋ gang wok mangomagéyal hal yó hal le.
- 33**Ngër kak këmri. Wün ce ëëndi ngër gang emedi no le. Egereyeme midi gang e obelëngal bal bële pécëŋ ganamët an gon kala aŋ le. Mage gen gon onelëngal no tuŋ

emegere. Gen gon obelëngal bal pécéj emegere, gungum e ënmañ ënnikérné gon emecas oñ hañ ënmahole Êsü. Gëngër bamahole, Urün of obepeyëne.

1 Korent 11

¹Ëënniyëfëd no ce ngër gang emamayëfëd Krist le. Ako ñüdük ëndi bër holekëma Êsü bële reñon lañ

²Bübülémül, ëmmënbëy' bawo ikuyüteen gindam eñ tumar yó, danañ idayayeen bon harañmëmën bon. Bon harañmëmën bungum bon harañkënem bër sakalkëma mahole Êsü bon e.

³Kono la wo e gon fërkem ëënlàng oñ iyi Krist e ar gaf ar ašan kala ale. Danañ ašan ale e ar gaf ar asówar aróm kala. Danañ Urün of e ar gaf ar Krist ale. Gungum fërkem ëënlàng.

⁴Gungum e ašan ar holekëma Êsü ale gëngër icësünoma Urün of wala gëngër itükélobe bal bële reñon lañ gon fëdkoma Urün oñ, gëngër atüné, mamatébünelañ Ar Gaf aróm ale Krist.

⁵Kono asówar ar holekëma Êsü ale gëngër icësünoma Urün of wala gëngër itükélobe bal bële gon fëdkoma Urün oñ, otüné gaf üróm le. Bawo gëngër matünelañ gaf üróm le, mamatébünelañ ar gaf aróm ale. Gungum e mamatébünelañ ašan aróm ale. Asówar awum ako ewo ngër asówar ar êkëk ikëngëy'.

⁶Ëng asówar ale matünelañ gaf üróm le, apëca ocëkaya ëng lar omacëšün Urün of hara matünelañ gaf üróm le la. Bawo noñ acëfël asówar ale ocëk ikëngëy' wala ocëkaya, apëca otün gaf üróm le.

⁷Kono ašan ale gëngër icësünoma Urün of wala gëngër itükélobe bal bële gon fëdkoma Urün oñ, mañüdeleñ otün gaf üróm le bawo ëng Urün of mëndërkën. Mage gimal lañ mëndërkën. Uyarar or Urün of olüye or ašan lañ. Asówar ale noñ añüd otün gaf üróm le bawo uyarar or ašan of olüye or asówar aróm lañ.

⁸Ašan ar sakal ale Urün of mamalëcëdëleñ or asówar lañ. Asówar ar sakal ale noñ šan ašan ar sakal lëcëdëkoma Urün of.

⁹Ašan ar sakal ale mage omagebara asówar ale lëcëdëkoma Urün of. Asówar ale lëcëdëko iyi omagebara ašan ale.

¹⁰Ngër gungum le e, añüd asówar ale otün gaf üróm le. Osün ówum findé e ënlangal bal bële iyi amatébün ašan aróm ale. Kongol ër bëdëñal bër Urün lañ ce otün bawo bën ce iñadäyenba.

¹¹⁻¹²Kono ganamët an gang eene or Ar Gaf aróbé lañ ce, ako eene. Asówar ale mangogédo cémüt ašan. Fado asówar ar sakal ale Urün of or ašan lañ lëcëdëkoma. Danañ ašan ale mangogédo cémüt asówar bawo jóni ašan ale šan asówar košal edëm lañ. Kono ašan yó asówar yó jap Urün of lëcëkëbe.

- 13** Bóyé yidékéen? Añüdedi asówar ale otëb gaf le ako, matünelaŋ gëngër icësünoma Urün od? Èëññawe.
- 14** Fado jamani laŋ gang e le, ënmaðëşe ašan ale gëngër atëb gumbal oŋ odaf haŋ obiș.
- 15** Kono asówar ale omalëngale ëng amabiș gumbal oŋ. Urün od yënkëma asówar ale gumbal gumbișa ogé gitüné gindóm. Gungum e mañüdelan asówar ale otëb gaf le matünelaŋ gëngër icësünoma Urün od.
- 16** Èng la wo ewo ar fürédéké obaŋop, awa. Kono bé ëng bër ðingór ban Urün baŋëneŋ grako këbiri iyi asówar ale otün gaf üróm le. Namu üwum eba.
- 17** Bübülémül, la wo e gon mangëmmënbëy' ce. Gungum emëmënpëd. Gon mangëmmënbëy'al oŋ bawo gon këenbar han reñon laŋ mamëngenanfalaŋ. Guñüñüla tuŋ këenri.
- 18** Gon reyalmëmën ngër kak oŋ bawo gan sakal aŋ gon hërme oŋ iyi ëng ëcënbar reñon laŋ, mabayëtar këenbayëtar. Danaŋ anemëndëral iyi kak wo eenedi le.
- 19** Danaŋ añüd ëenbayëtar ngër gang eenedi ngër kak le, gungum e ëncal bër e bër holekëma Krist bële kidima.
- 20** Kono bawo mabayëtar këenbayëtar, gëngër ëcënbar reñon laŋ, mage šimaŋ ër Ar Gaf laŋ kidima këengé.
- 21** Èng ëcënñëña tuŋ reñon laŋ, ar kala maheñe koheñe omað otó opat pécëŋ gon ñeyéko wum oŋ hara mangobitëbün bër mënmüdeye bële. Gungum lukëj bër talaŋ kënmëd. Bër talaŋ mangënmëd. Bër talaŋ fado šigé mangëncot. Ušað od ce bër talaŋ ëncab haŋ obedëk. Bër talaŋ fado šigé mangëncot.
- 22** Aki. Mëenmüdeyelaŋdi mayanga man ëenyë ëëntó, ëencab haŋ fayër ëenyë ëenbar han reñon le? Mayedi mëenbitëbünelaŋ bër gingór an Urün bër mëncotelaŋ bële. Ako fëlkënbe bër mabegélaŋ jiñ bër e land ër wün bële ngër mage bal en. Bóyé fërkëmën ëmmënde? Èmmënbëy'di fërkëmën? Muk. Mangëmmënbëy' bawo mage ngër gang haraŋmëmën le eenedi.
- 23** Ako haraŋdëmëmën wün ce gon haraŋkonem Ar Gaf aróbé ale Šésü oŋ gen osó or Puk eŋ. Šésü ëng bëraya bürom bële kënbar osó laŋ. Dër barkën dërom fuwündëkobe Šüdas Šésü bëlam bër Büšuwif bële. Gang barkën gümüf üŋ, Šésü komad ëmburó le.
- 24** Komașëma Urün od gen ëmburó üwum eŋ. Gang hëñëlakoma mașëma, daro kogubür ëmburó le. Kobilér. Kobere: «Èenkana ëmburó ëjo. Èenyak. Goŋo gimal gindam eŋ e. Kongol ër wün laŋ emecës. Èengedi ngër kak pur ëennegekuyütal no.»
- 25** Gang hëñëlakën masó, ngër gang maðdëko ëmburó le šëmakoma Urün od le, komad ce gëngoŋ'gëmbara eŋ. Kobere: «Gëngoŋ'ëŋ gëŋ gën gipëd gangașa eŋ e. Èng mecës, medeye mayël mandam maŋ. Kongol ër mayël mungum laŋ etakal gipëd gangașa gingum. Tumar yó eencab, ëennegekuyütal no.»

²⁶Awa. Gungum e tumar yó yákekëen ëmburó üwum, şabkëen gëngoyf güngum, gungum e ëenbipëdal bal bële iyi Ar Gaf arón ale acësëd kongol ürón lañ. Ëëngedi ngër kak hañ dër owobutu Ar Gaf arón ale.

²⁷Ngër gungum le e, ar yó yákekë ëmburó ër osó or Puk le wala şabëk gëngoyf gëmbara ëñ gëñ hara mamatëbünelañ Ar Gaf aróbé ale, adëm awum amekën bawo matëbünelañ ganamët an gimal en Ar Gaf aróbé ale eñ ëng ganamët an mayël man Ar Gaf aróbé ale mañ.

²⁸Gungum e ar yó fürëdëké masó, olókól weyf gaf üróm le ëmba atëbün ecës er wum Şësü ed wala matëbünelañ fayër oyák ëmburó üwum ëng ocaß gëngoyf güngum le. Gëngër alang atëbün, oyák ocaß. Ëng matëbünelañ, akosoro mayák.

²⁹Bawo ëng ar yó yákekë ëmburó le, şabëk gëngoyf güngum hara noñ matëbünelañ gimal en Ar Gaf eñ, adëm awum adi ëng gindóm gon omaméyal Urün oñ.

³⁰Bawo mëngelókóllañ magaf mónón mañ, gungum sakalkomën Urün od mëméyf. Gungum lukëj land ürón bëyëmbëk enetëber. Danañ bëyëmbëk enetëber hañ emëndütal bëtëber lañ. Gungum lukëj ce bër talañ land ürón enetëber hañ enecës.

³¹Ëngëdo elókóleendo fayër ëenbar le, Urün od mangomënméydo ngër kak le.

³²Ëng Ar Gaf aróbé ale amëññawe, gëngër acal iyi ëcënnekën le, omënméyë jamani ëjo. Pur omënbürnütal le omënméyf, gungum wok mangomënméyürëd gani ëng bër mënmaholeye Şësü bële.

³³Ngër gungum le e, bübülémül, gëngër ëcënbar ëenşimañ şimañ ër Ar Gaf aróbé le, ëëngëclar maşëlar fayër ëëntakal masó le.

³⁴Ëng ar yó ñëmbédëké, adëm awum ogetó lañ weyf şóndóm fayër ëenbar le. Gungum e gëngër ëcënbar reñoñ lañ, mangëënmagemékünün Urün od hañ omënméyf. La wo wok bon ñünkëenem bon mammënyakaye letër ëjo boñ. Gëngër metëmëd, ëmmënyakaye.

1 Korent 12

¹Bübülémül, jóni gen gon ñündëkëenem gen bokor bon yënkoba Genjëm en Urün boñ emecas. Gon fërkem ëenlang oñ gang e bokor bon Urün boñ kidima bawo mëenfameyelañ weybalënga.

²Ëcënlang ñan wodëkëen bër pac pac lañ, karahañ tuñ yéd këenbedaya mürün man holedëkëen mañ. Mürün mungum fado maşas wok mangënkor maşas.

³Gungum e gon fërkem ëenlang gang e le oñ iyi gëngër Genjëm en Urün eñ amadõngün hal ale. Gëngër imakër hal ale gang omaduwén duwa üññüla le Şësü, ilang mage Genjëm en Urün eñ rekoma iyi omaduwén ngër kak le. Danañ ëng imakër hal ale gang owode amañ Şësü e Ar Gaf aróm ale, ilang Genjëm en Urün eñ golek han kaşabi ër hal awum hañ mañko ngër kak le.

- ⁴Mage gungum tuŋ owogole Genjëm en Urün eŋ. Mayën kobayën ce bokor bóndóm boŋ. Bokor bungum mage góyè e. Ataltar. Kono Genjëm en Urün gen giyé eŋ wo yënkëba bungum pécéŋ.
- ⁵Bindiyél ban eenmagóléne Ar Gaf ale Šésü baŋ kingiriŋ e kono ar e Ar Gaf ar bindiyél bingum ale ariyé tuŋ e. Gungum e Šésü. Wum këënrine bindiyél bingum.
- ⁶Ar kala gon kori oŋ to e kono Urün óriyé oŋ wo emayën fangar odiyal gindiyél gingum le.
- ⁷Ar holekëma Šésü kala Genjëm en Urün eŋ amayën gokor on bal bële ënlangal Genjëm en Urün eŋ dik óróm laŋ le. Gon yënalkoba gokor gungum oŋ pur obinaŋfal bër holekëma Šésü bërleŋ pécéŋ le e.
- ⁸Ariyé ale Genjëm en Urün eŋ wo këmayën gon obekor müfütütürünaŋ bal bële mande man Urün maŋ. Ariyé ale Genjëm en Urün eŋ wo yënkëma gon obekor maharaŋal bal bële.
- ⁹Ariyé ale Genjëm en Urün eŋ wo yënkëma holare ëfame le okor mëriyal gon rekoma Urün oŋ. Ariyé ale Genjëm en Urün eŋ wo yënkëma gang e obekor mafakën bër mëngekor bële.
- ¹⁰Ariyé ale Genjëm en Urün eŋ wo yënkëma gon okor mëriyal bon hišaŋak boŋ. Ariyé ale Genjëm en Urün eŋ wo yënkëma gang e obekor müsükél bal bële gon fëdkoma Urün oŋ. Ariyé ale Genjëm en Urün eŋ wo yënkëma gokor on okor maŋayëtéral iyi gokor oŋ goŋ šan Genjëm en Urün šalëk, goŋ han Ibilisa šalëk. Ariyé ale Genjëm en Urün eŋ wo yënkëma gokor on okor mašasal mande man malange maŋ. Ariyé ale Genjëm en Urün eŋ wo yënkëma gokor on okor mafëtëtéral gon šasëko ar ecas mande man malange mungum oŋ.
- ¹¹Kono Genjëm gen giyé eŋ wo rik gungum pécéŋ. Danaŋ wum wo yënkëma ar kala gon to gon ferkëma omayën oŋ.
- ¹²Hal ale gimal giyé müdëko kono gimal gingum bapak bapak e. Bapak baŋ mage giyé tuŋ e kono gimal eŋ giyé wo e. Ngër kak mëndërekëëne bé ëng Krist Ar Gaf aróbé ale. Bé ngër bapak ban gimal en wum eŋ eene. Wum e gaf ër gimal gingum le.
- ¹³Genjëm en Urün gen giyé eŋ wo rik haŋ géyekëëne ngër gimal en Krist. Gimal en Krist gen giyé eene kono bé bapak bapak eene ce. Ajo Ašüwif ewo. Ajo ar mage Ašüwif ewo. Ajo ahól ewo. Ajo mage ahól ewo. To to eene kono gimal giyé wo eene ce. Danaŋ Genjëm en Urün gen giyé eŋ wo dik óróbé laŋ.
- ¹⁴Gimal en hal eŋ mage gapak giyé tuŋ e. Bapak kingiriŋ e.
- ¹⁵Ëng itapar eŋ adedo: «Bawo mage eñüt eme, mambarayelaŋ šan gimal,» mangokor maŋayëta itapar eŋ han gimal kongol ër gon owocas maŋarayelaŋ laŋ oŋ. Gimal laŋ wo ebo.

- 16**Wala ëng ganëf aŋ adedo: «Bawo mage gingüs eme, mambarayelaŋ han gimal,» mangokor maŋayëta ganëf aŋ han gimal kongol ër gon owocas maŋarayelaŋ gimal laŋ oŋ. Gimal laŋ wo ebo.
- 17**Wala ëng gimal en wuj eŋ gingüs tuŋ yékëdo, graki ejekërdo? Mangekordo mëhér. Wala ëngëdo gimal en wuj eŋ ganëf tuŋ yékëdo, graki yék omegekafaldo jiñ wala graki yék omegepüaldo jiñ? Mangomekordo makafal jiñ wala mëfünal jiñ.
- 18-19**Gungum e gëngër gapak kala gon góyé yékëdo, mangogëdo gimal. Kono Urün of malëcëdelaŋ gimal en hal eŋ ngër kak. Kori ßapak ßan gimal ßaŋ pécëŋ to to ngër gang fërkëma le.
- 20**ßapak kingiriŋ riko, kono gimal giyé eŋ wo e.
- 21**Bawo gimal gen giyé eŋ wo e, gingüs aŋ mangomakor mare eñüt ed: «Eñüt, manepërelaŋ gen wuj eŋ.» Wala gaf le ce mangomakor mare itapar ed: «Itapar, manepërelaŋ gen wuj eŋ.»
- 22**ßapak ßan gimal ßan talaŋ naŋfa magelaŋ maŋada laŋ kono aňüd imüdé ßapak ßingum ce.
- 23**ßapak ßan mëënitëbüneye sobe ßaŋ këënihówe masopëteye ëng ßaŋëneŋ le. ßapak ßan talaŋ wo e ëng ßal ßële ßalu, obacëfële. ßingum aňüd ëënedëneye balënga.
- 24**Kono ßapak ßan maňüdelalaŋ mayom ßaŋ ßingum e ßan yararëk maŋada ßaŋ. ßapak ßan mëntëbüne ßal ßaŋ Urün of rik gang e ëënikówe madëneye ßapak ßingum ëng ßaŋëneŋ le.
- 25**Gungum lukëj gimal eŋ malértërelaŋ mëlértër. Danaŋ ßapak ßaŋ pécëŋ masopëter kësopeŋter.
- 26**Ëng gimal laŋ gapak giyé aŋ amatowël, ßaŋëneŋ pécëŋ ce obetowële. Ëng gapak giyé aŋ ßatëbüŋ, ßaŋëneŋ pécëŋ ce mëböy/këŋmaböy/obelëngal.
- 27**Wün pécëŋ gimal en Krist eŋ een. Ar kala gapak giyé an gimal en Krist eŋ ewo.
- 28**Urün of rikëbe ßal ßële ßër gingór gindóm. ßër talaŋ bëdaŋal ßër Êsü rikobe. ßër talaŋ kobiri büsükëlün ßër Urün. ßër talaŋ kobiri makaramoko man gindëy en Urün. ßër talaŋ kobiri ßër këri ßon hiŋaŋak. ßër talaŋ kobiri ßër horkëbe mafakën ßër mëngekor ßële. ßër talaŋ kobiri ßër këbißara ßal ßër anek ßële. ßër talaŋ kobiri büfüßën ßër ßingór ßan Krist. ßër talaŋ kobiri ßër horëk maßas mande man mënlange.
- 29**Kono maßidiyelaŋ pécëŋ góyé. To to rikobe. Gungum lukëj mage pécëŋ en bëdaŋal ßër Êsü. Mage pécëŋ en büsükëlün ßër Urün. Mage pécëŋ en makaramoko man gindëy en Urün. Mage pécëŋ horkën mëri ßon hiŋaŋak.
- 30**Mage pécëŋ horkënbe mafakën ßër mëngekor ßële. Mage pécëŋ horkën maßas mande man mënlange maŋ. Mage pécëŋ horkën mafëtëtër mande man mënlange mungum.

³¹Gungum e mangëenkor ënmüde bokor boŋ pécëŋ kono omënpër bokor bon hókëbe manañfa boŋëneŋ boŋ. Kono ëmmënpënnëne gon hókëbe majare bokor bungum boŋ pécëŋ oŋ.

1 Korent 13

¹Gëngër megolal bokor bon yënkönem Genjëm en Urün eŋ boŋ, añüd megolal ëng uŋal od. Gon reyalme ngër kak oŋ bawo gëngër mambiñalelaŋ bal bële, gon yó horne mëri ce nañfa magelaŋ. Gungum e fado ëng mekordo maşas mande man bal maŋ pécëŋ ëng man bëdñal bër Urün maŋ pécëŋ, kono ëng mambiñalelaŋ bal bële, gon horne maşas oŋ nañfa magelaŋ. Gon yó şasëme gëngër mambiñalelaŋ bal bële, ako e ngër obóyó or enebóyó cémüt ayüm. Ikére kono nañfa magelaŋ.

²Wala fado ëng ëmbekordo müsükél bal bële gon fëdkönem Urün oŋ, fado ëng milangëdo jiñ kala, fado ëng ako fameme tak tak bon yomëtëko Urün boŋ pécëŋ, kono ëng mambiñalelaŋ bal bële, gon emedi oŋ nañfa magelaŋ fado şigé. Fado ëng ëmmahole Urün od haŋ gëngër ëmmade mahóm maŋ okówa, ekówaye, ihinoŋ mambiñalelaŋ bal bële, holare üwum magelaŋ yó gon nañfak.

³Fado ëng ëmbeyënerarado bër anek bële bon müde me boŋ pécëŋ obinañfa, kono gëngër mambiñalelaŋ, magelaŋ yó gon nañfakem. Fado ëng mimaŋdo ënniñan ëng ñukudó haŋ mecës bawo araya ar Şésü eme, kono ëng mambiñalelaŋ bal bële, magelaŋ yó gon oninañfa.

⁴Uŋalër od ako e. Ar ñalkëbe bal ale muña le kohor. Ar ñalkëbe bal ale gen hal kala këmahañëlal. Mangomadógülal gen ayélüm. Mangoñañal. Mangoyak gaf üróm le.

⁵Ar ñalkëbe bal ale mangogé ar bewek. Mangomayand módógül gen hal. Mangomakutün hal jiñ gacëd.

⁶Ar ñalkëbe bal ale gëngër bal bële badi guññüla, mangomalëngal. Kono gëngër badi gonjekëla, omalëngale.

⁷Uŋal od këri haŋ ekor mumuña gon kala. Uŋal ówum këri haŋ ebo gang holekëjëma Krist gani. Uŋal ówum këri haŋ ebo gang samginékëj gani, gang muñakëj gani.

⁸Uŋal od or gani e. Mangokeca. Gokor on şotëko hal obekoral müsükélünal bal gon fëdkoma Urün oŋ okecaye délüm. Uşas or mande man mënlange bal od ce okecaye. Gokor on olang or jiñ oŋ ce okecaye.

⁹Gon ekecayal oŋ bawo gon langekëene gen Urün oŋ, talaŋ le tuŋ langekëene. Gon fëdkoba Urün ëënbipëde bal oŋ, talaŋ le tuŋ e. Mëënilangeyelaŋ pécëŋ bawo la wo wok gon mabipëde Urün od büsükélün büróm bële pur ënbitükél bal oŋ. Gungum mëënilangeyelaŋ wey.

¹⁰Kono gëngër abapëd Urün od pécëŋ gon obapëd oŋ, talaŋ ër ulang le ëng talaŋ ër osét le okecaye.

¹¹Ekësampël emecas. Ñan yédème ñañëso lañ, ngër ñañëso tuñ yéd mecas, danañ ngër ñañëso tuñ yéd miyidé. Kono gang rafème, mitëb méri ngër gang kori ñañëso ñañ le.

¹²Ganamët an bünjiñ bün Urün añ ngër ñañëso wome ganamët an bünjiñ büngum añ. Gon fameme oñ talañ le tuñ fameme. Ako e ngër eeneñadaraye dorongal èr sémük. Iluwe igas ed kono mangilu balënga. Bé ce mēenifameyelañ wey/balënga gen Urün eñ kono dëlüm èenmaluweye Urün od balënga ngër gang ewo le. Daro talañ wo langekëene ganamët gindóm añ kono dëlüm èenilangeye pécéñ ngër gang langëkoba Urün od pécéñ pécéñ le.

¹³Holare le, tamginare le èng uñalër od boño botas e kono uñalër od hókëbe bon bóki boñ pécéñ.

1 Korent 14

¹Ngër gungum le e, èengere hañ èenñalër kono omēnpër ce sobe Genjëm en Urün eñ omēnyën bokor boñëneñ. Gungum e omēnpër gokor on èenbekor mēfédal bal bële gindéy/gen fëdkomën Urün eñ oñ.

²⁻³Gon omēnkó mafèral sobe gokor on èenbekor mēféd bal bële gindéy/gen fëdkomën Urün eñ oñ bawo ar këbiféd bal gindéy/gingum ale bal bële košësün hañ ènmaabamb mahole Šésü. Ar ngër kak ale bal bële kobamb majomb. Danañ mëyifénür kobiyifénür. Kono ar ecas mande man malange ale mage bal bële košësün. Urün od košësün bawo magelañ ar ofame gon owocas oñ bawo gon owocas oñ gon mangolang hal owocas. Danañ Genjëm en Urün eñ këri hañ okor mašas mande mungum.

⁴Ar ecas mande man malange ale wum wo ebambaya jomb ganamët an Krist añ. Kono ar ebepéd bal bële gon fëdkoma Urün oñ ale bër gingór an Krist bële pécéñ kobamb majomb ganamët an Krist añ. Gungum e èengere hañ èengé bër ebepéd bal gindéy/gen fëdkobe Urün eñ.

⁵Anepër tigi wün pécéñ èenkor mašas mande man mēenlange mañ kono gon hókem mafèr oñ iyi èenbekor mēféd bal bële gon fëdkomën Urün oñ. Bawo ar këbiféd bal gon fëdkoma Urün ale, awum këbihó manañfa bal bële èng ar kēšas mande man malange ale, kucé èng la wo ewo ar obekor müfütütürün gon owocas oñ. Kenañ bër gingór an Krist bële pécéñ obibambaye majomb ganamët an wum Krist añ.

⁶Bübülémül, bóyé emēnnañfa èng meyéd milapal mašas mande man mēengelang gon emecas mañ? Magelañ yó gon emēnnañfa. Kono nañfa la wo e gēngër èmmēnpéd gon yomētëko Urün oñ wala gēngër èmmēnkarañ matoña man Urün man mēenlange mañ wala gēngër èmmēnpéd gon rekonem Urün oñ. Gungum pécéñ gēngër midi, omēnnañfaye kono ušas or mande man mēengelang od mangomēnnañfa.

⁷Ekësampël emecas gang e jamani èjo le. Gēngër iyérej oyér od, èng megeyér lañ mulu mañ balënga, mangēnkor mayaka bal bële. Wala koro le gēngër megepé lañ mulu lañ balënga, mangēnkor mayaka bal bële.

- ⁸Afaf ar kēfaf ipaf er ibüt ale gēngēr mapafelaŋ balēnga, bër ibüt bële mangēnkēñēlēraya ibüt laŋ.
- ⁹Ngēr kak wo ewo ce ar horēk maŋas mande man mēngelang bërleŋ maŋ ale. Gēngēr akal maŋas mande mungum, loo efame gon owocas oŋ? Magelaŋ. Ęng magelaŋ ar efame gon owocas oŋ, naŋfa la wo de? Magelaŋ. Gon owocas oŋ gon fu e.
- ¹⁰Mande man kēnŋas bal jamani ējo maŋ to to e kono bër kēŋas mande mungum bële mēlēngēnür kēnlēngēnür Ęng icasen.
- ¹¹Kono ar ecas mande man mamgelang ale gēngēr anicēsün, ganamēt an mande mōndóm aŋ ngēr adiyar kēmgé. Wum ce ngēr adiyar kogé ganamēt an mande mandam aŋ.
- ¹²Mangoyarar noŋ ēēngé ngēr bëdīyar hara mēēngelēngēnür laŋ. Gungum e ēēngere Genjēm en Urün eŋ omēnyēn bon ēēnbībaral bër gingór an Krist bële obībambal holare ganamēt an Krist aŋ.
- ¹³Gungum e ar ecas mande man magelang wum ale hara bër owocēsün bële ce mēngelangēlaŋ, añüd omacēmba Urün of omayēn gokor on obekor ce müfütütürünal bal bële mande man owocas mungum Ęnfame.
- ¹⁴Bawo gēngēr icēsünemama Urün of mande man mamgelang maŋ, Ęng kaŋabi le tuŋ kēmamaŋsēsün kono hara mamgelangēlaŋ gon emecas oŋ, mangoninaŋfa han kaŋabi eram.
- ¹⁵Bóyé ñüdük midi kenaŋ? Añüd Ęmmacēsün Urün of han kaŋabi eram hara noŋ gang emelang ce gon emamacēsün oŋ. Añüd Ęmmayümün ce han kaŋabi eram hara noŋ gang emelang gon emamayümün oŋ.
- ¹⁶Gēngēr ibēyējēma Urün of kaŋabi laŋ tuŋ Ęng megefamelaŋ wuj ar ecas, graki owode «amina» ar emekérné ale gēngēr imakēñēla mēbēy Urün of? Mangokor bawo mangolang gon bëykējēma Urün oŋ.
- ¹⁷Fado Ęng imabēy Urün of balēnga, ayélüm mangomabamb mahole Krist kongol er gon bëykējēma laŋ.
- ¹⁸Ęmmacēma Urün of bawo no kēmēnhó maŋas wün pécēŋ mande man mamgelang maŋ.
- ¹⁹Kono bër gingór an Krist bële Ęng babar, anepēcalal Ęmbikaraŋ bindéy ben mabiŋe ben Ęnfame Ęng lar Ęmbikaraŋ bindéy ben bišük ben mangēnfame gon emecas beŋ.
- ²⁰Bübülēmül, konyidé ngēr bēŋēso. Ęēngeyidé ngēr bër rafēk ganamēt an Urün aŋ kono ganamēt an emekēn aŋ ēēngé ngēr bēmbere, ngēr bër mēnlange emekēn.
- ²¹Bër mēnmaholeye Urün bële fado gēngēr babikér bal bële gang enecas mande mēniyar maŋ, kongol üwum laŋ tuŋ mangēnmahole Urün of. Kak reko Ar Gaf aróbé ale Urün of gakayiti gindóm laŋ. Aded: Ęmbidāŋalēde bëdīyar ēnyē Ęnbipēd bal

bëram bële mande mandam maŋ. Kono fado kak mangënnikérné èng icësünebebe ngër kak le. Ngër kak redëko Urün od.

²²Gungum e uŋas or mande man hal mangolang gon owocas maŋ od findér ènlangal bër mënmaholeye Ŝésü bële iyi Urün od obiméyè le e. Büwum tuŋ korin findé üwum. Mage bé bër holekëma Ŝésü korin gungum. Ipëd er gon ŝasëko Urün ed mangobinaŋfa bër mënmaholeye Ŝésü bële. Bé bër holekëma Ŝésü tuŋ e obanaŋfa gëngër ayélüm ipëdoba gon fëdkoma Urün oŋ.

²³Wün bër gingór an Krist gëngër ècënbar pécéŋ han reŋoŋ, gëngër pécéŋ ècënlapal maŋas mande man mëngelang maŋ, èng bayõgu bal büyéllum bër mënlange gon këenri oŋ wala bër mënmaholeye Ŝésü bële, mangëndedi ëmba bër fétuk een? Èndeye kay.

²⁴Kono èng pécéŋ ècënlapal maŋas gon fëdkomën Urün oŋ, adiyar ar mamaholeye Ŝésü ale èng ayõgu, kongol èr gon owokér laŋ omamëlale iyi amekën ewo le. Danaŋ omamëlale iyi Urün od omaméyè kongol èr gon mekënko laŋ.

²⁵Damiŋ gon yomdëko ŝan kaŝabi üróm oŋ olëc. Nñungum owodün haŋ otëm igas ed han elód omacëma Urün od, omabëy. Kisaŋ ode land ürón loŋo, loŋo wo ewo Urün od.

²⁶Bübülémül, ako nñüdük èngedi reŋoŋ ürón laŋ. Èng ècënbar reŋoŋ laŋ, ariyé arón èng amapër oyüm bulu èr nñugëdëko Dafid gakayiti an Urün laŋ le, awa, oyüm. Ayélüm èng amapër omënkaraŋ gakayiti an Urün aŋ, awa, omënkaraŋ. Ayélüm èng amapër omëntükél gon fëdkoma Urün oŋ, awa, omëntükél. Gëngër ayélüm amapër ocas mande man malange maŋ hara ogé ayélüm ar omënpütütürün pécéŋ gon owocas awum oŋ, awa, omëncësün. Kono bungum pécéŋ hara ogé gon obibamba bër gingór gindóm bële majomb ganamët an Krist aŋ.

²⁷Reŋoŋ laŋ gëngër icaseen mande man mënlange maŋ, bühi wala bësas tuŋ ecas. Ariyé omacëla arleŋ. Arleŋ gëngër acas, arleŋ obipütütürün bal bële gon owocas oŋ.

²⁸Gëngër noŋ magelaŋ ar obipütütürün, èëntëb hara mëncaselaŋ tengët lar barkëen wün bër gingór an Krist la. Èëncas kaŝabi laŋ èng Urün od tuŋ.

²⁹Wün büsükélün bër Urün, èëncas bühi bësas, bërleŋ ènñawe bindéy bingum èng toña ŝasëkëen wala mage toña ŝasëkëen.

³⁰Gëngër ariyé akal icasewo gon fëdkoma Urün oŋ, gëngër imbalingum ayélüm ce akal ocas gon fëdkoma Urün oŋ, ar sakalëk maŋas ale nñüdük oñëŋa omóm, omakérné ocas ar fédek mahal ale.

³¹Èënkore èëndayar marayar haŋ wün pécéŋ èenkëñëla maŋas gon fëdkomën Urün oŋ. Gungum e wün pécéŋ èënbamb mafame. Wün pécéŋ omënbambaye ce majomb.

³²Büsükélün bër Urün bële ènkore èntala koy lar fërkëbe èntëb maŋas la

³³Bawo Urün of gon yó riko gon yararék tuŋ kégé. Mangodi haŋ mangëenkérné reŋoŋ laŋ. Urün of kéri haŋ majomb món dóbé maŋ ofák.

³⁴Gungum e bësówar bële ënmóm yëm lar barkën bër gingór an Krist la. Mañüdelañ ëncas. Ngër gang šalëk gakayiti an Urün laŋ le, añüd ëndak küdüt ër bümürém.

³⁵Ëng abepër ënñünkülé jiñ, ar kala omañünkülé imürém gëngër babët šan iyanga. Mangoyarar asówar ale ocas lar barkën bër gingór an Krist la.

³⁶Šóndóndi šalëk gindéy en Urün eŋ? Wala ëmba wün tuŋ hérük? Ó ó ye. Mage han wün šalëk danaŋ mage wün tuŋ hérük.

³⁷Gon ñugünmëmën oŋ gon reko Ar Gaf oŋ e. Ar yó hašabik asükélün ar Urün ewo, ar yó hašabik Genjëm en Urün eŋ amayën gokor oŋ, ar yó ar e land ër wün añüd adém awum omaŋ kak le iyi gon ñugünmëmën oŋ gon reko Ar Gaf aróbé oŋ e.

³⁸Kono ëng ar yó wok ar mamamëlale gon ñugünmëmën oŋ gon reko Ar Gaf aróbé oŋ e, adém awum konmahérné.

³⁹Gungum e bübülémül, gon ñüdük omënpër oŋ, Genjëm en Urün eŋ omënyën gang e ëënbipëd bal bële gon fëdkomën Urün oŋ kono konbere bal bële bakëšas mande man mënlange gon enecas maŋ.

⁴⁰Gon kala ëëndi gang yararék le, gang ñüdük le.

1 Korent 15

¹Bübülémül, anepër ëmmenkuyütün gon langëdëkëën oŋ.

²Kongol ër gindéy genjekëla gen Šésü laŋ eenepë han oméy or Urün gëngër ëcënbo gang holekëën gon haraŋmëmën oŋ. Kono gëngër mëënbowelaŋ gang holekëën gindéy gingum, gon fu holekëën gon holekëën oŋ.

³Gon haraŋmëmën oŋ gon haraŋdëkonem Krist oŋ e. La wo e gindéy giyé gen hókëbe majare beŋëneŋ. Gindéy gingum gon e oŋ iyi Krist acës kongol ër biñüñüla ben bé laŋ, ngër gang ñugëdëkën büsükélün bër Urün bële komkom gakayiti an Urün laŋ owocës le.

⁴Bamayekën. Imbalingum Urün of amakënüt. Abët awuré dér ohe osasën ngër gang ñugëdëkën büsükélün bër Urün bële komkom gakayiti an Urün laŋ owokal le. Gungum e gindéy genjekëla gen Šésü eŋ gen fëddëmëmën eŋ gen hókëbe majare beŋëneŋ pécéŋ eŋ e.

⁵Gang bëtëko wuréko Šésü, amacaŋëtaf Piyer. Imbalingum ce šaŋëtafëkobe bëdaŋal büróm bërleŋ.

⁶Imbalingum ce kobišaŋëta gangam giyé bëraya büróm bële gang barkën ñan ñiyé. Bal bër holedëkëma ñungum bële bakó d bal makeme mójó. Bal büwum bëyëmbëk gang wurékën wokën kono bër talaŋ bacës.

- ⁷Imbalingum ce šaŋġetaġkoma Šak. Imbalingum abicaŋġetaġ ce beġaŋal būrom beġe pécéŋ.
- ⁸Gang šaŋġetakoġe bēn pécéŋ, daro konifédě mašaŋġeta no. No ce aġaŋal ar Krist wo eme kono mamgédelaŋ tuŋ gang yékēn beġaŋal bērleŋ le.
- ⁹Bawo masoron yéd bebetoron bēr gingór an Urūn beġe, epoy er beġaŋal bēr Šésū bērleŋ pécéŋ eme. Danaŋ maniñüdeġelaŋ ģnniyó aġaŋal ar Krist.
- ¹⁰Kono bawo Urūn of amakañġal gindam eŋ, anidi aġaŋal ar Krist. Bokor bon yó yēnkonem bon aninaŋfa sobe bawo megoled haŋ ģmbikó magole beġaŋal bēr wum Šésū bērleŋ pécéŋ. Kono mage ģng fanga ģram le tuŋ goledġeme. Urūn of baradġkem midi ģng bokor bon yó yēnkonem ako tuŋ bon hara noŋ maniñüdeġe. Ngēr kak fėġbebe bal beġe gindéy genjekġla gen Šésū eŋ.
- ¹¹Ngēr gungum le e, no ģng beġaŋal bēr Krist beġe jap gindéy genjekġla gen Šésū gen giyé eŋ kėbiġiharaŋ bal beġe. Gindéy gingum holekēen wūn ce.
- ¹²Mayedi ipėdebebe bal beġe iyi Urūn of amakēnūt Krist, abēt awuré le? Wūn ce dānaŋ kak wo fėġġebēmēn. Kenaŋ bawo bóyē le enede bēr talaŋ šondón šalaŋ iyi Urūn of mangobikēnūt bēšēsėk beġe ģnbēt ģnwuré dġlüm le?
- ¹³ģng mūnėġ e Urūn of mangobikēnūt bēšēsėk beġe ģnbēt ģnwuré, awa Urūn of mamakēnūtelaŋ Krist ce.
- ¹⁴ģngėdo Urūn of mamakēnūtėdoyelaŋ Krist, gon ebebepėġ bal iyi amakēnūt Krist oŋ mangobinaŋfa. Danaŋ gon holekēen oŋ mangomēnnaŋfa.
- ¹⁵⁻¹⁶Danaŋ bimakafal Urūn of bawo edeyebebe bal beġe iyi Urūn of amakēnūt Krist abēt awuré le. Kono gēngēr Urūn of mangobikēnūt bēšēsėk beġe ģnbēt ģnwuré, awa mamakēnūtėġelaŋ ce Krist ecēs laŋ.
- ¹⁷Gēngēr noŋ Urūn of mamakēnūtėdoyelaŋ Krist, gon holekēen oŋ mangomēnnaŋfado. Danaŋ ce Urūn of mangomēntėbūndo hake biññūġla ben wūn beŋ.
- ¹⁸Danaŋ ce bēr holedġkēma Šésū bēr šēsėk beġe ģnyėdoye han ñukudó.
- ¹⁹Gēngērdo gon samginėyēkēene ar kala ganamēt an Krist oŋ gon obanaŋfa jamani ģjo tuŋ edo, awa magelaŋ bēr hókėba mahañġl bė.
- ²⁰Kono mūnėġ e iyi Urūn of amakēnūt Krist. Abēt awuré le. Gungum e obemġlal bal beġe Urūn of obikēnūte bēr šēsėk beġe ģnbēt ģnwuré le.
- ²¹Ecēs eġ kongol ģr hal ariyé laŋ sakaldġk, gungum e Adaŋ. Ngēr kak wo ce sakalġk uhal or hal ecēs laŋ of kongol ģr hal ariyé laŋ, gungum e Krist.
- ²²ģng ilu bal beġe pécéŋ gang enecēs, bawo han Adaŋ šalkēn le enecēs. Ngēr kak wo ce enebēt muwuré ģng Krist pécéŋ bēr e or Krist laŋ beġe.

23Kono Urün od mangobikënüt bal bële pécéŋ gangam giyé. Ar kala watu üróm le wo owokal ecës laŋ. Krist sèkèlünkèbe mahal bal bële pécéŋ. Imbalingum Urün od obikënüte bër dëmko Krist bële tumar yó owobutu Krist.

24-25 Imbalingum ekeca jamani èjo. Haŋ watur ekeca le owolam Krist haŋ Urün od obekëñëla mamël bër ibüt bër wum Krist bële. Damiŋ ar gaf yó, damiŋ ar fangak yó, damiŋ büyüf bër fangak yó, pécéŋ obedëte Krist ilam laŋ. Urün od odiye haŋ bër ibüt Krist bële èndak küdüť masapar man wum Krist laŋ. Gëngër Urün od abekëñëla mamël bër ibüt bër Krist bële, wum Krist omamaşe ilam ed Urün od Asüm ale.

26Fayër omamaşe ilam ed le, ar ibüt aróm ariyé ar owopédé mamël ale ecës ed e. Gëngër amamël ecës ed, hal ale mangocës ce.

27Gon omamëlal ecës oŋ Krist ogé Ar Gaf ar hal kala èng Ar Gaf ar gon kala. Ngër kak le ñugèdèkën büsükélün bër Urün bële gakayiti an Urün laŋ. Kënre: Urün od odiye haŋ Krist Ar Dóŋóluko Urün ale ogé Ar Gaf ar hal kala èng gon kala. Ngër kak redèkën. Kono gëngër ècènkér Krist ogéye Ar Gaf ar hal kala èng Ar Gaf ar gon kala, konyidé iyi ogéye ce Ar Gaf ar Urün. Wum Urün Asüm ale e ar edi haŋ Krist Ar Dóŋóluko wum ale ogé Ar Gaf ar hal kala èng ar gaf ar gon kala.

28Gëngër gon kala adak küdüť èr Ar Dóŋóluko Urün ale, imbalingum wum Ar Dóŋóluko Urün ale ñañëso ñan Urün ñañ odake küdüť èr Urün. Kenaŋ Urün od olamale gon kala.

29Awa. Mebëte maşas ce gen uhal or hal ecës laŋ eŋ. La wo en sòndón ako kënri iyi gëngër ar holekëma Şésü ale alëm hara mënmañëmbelaŋ, ayélüm kënñëmb kongol èr ar lëmèk laŋ. Awa. Kono şaa e naŋfa èr oñëmb ówum le gëngër Urün od mangobikënüt bësësèk bële? Magelaŋ.

30Wala bé alo? Gëngër Urün od mangobikënüt bësësèk bële, naŋfa la wo de èr begeyafeyal magaf móndóbé maŋ bidiyal gole èr Urün le dër yó dër? Ó ó ye. Naŋfa magelaŋ. Bawo gëngër Urün od mangobakënütëdo ecës laŋ, naŋfa magelaŋ èr begeyafeyal magaf móndóbé maŋ pur bimagólénał Urün od.

31Bübülémül, dër yó dër masampe këmsampe kongol èr gon holemama Şésü laŋ. Danaŋ dër yó dër këneşot kókiyó èfaramè kongol èr holare üwum laŋ. Múnéd e. Urün od alang toña emecas. Danaŋ múnéd e ce anelëngal ganamët gindón aŋ bawo or Şésü Krist Ar Gaf aróbé laŋ een.

32Gëngër Urün od mangobikënüt bësësèk bële, şaa e naŋfa èr gon géyaldëme ikón er Éfes loŋo le? Şigé ènnidam bër ibüt bërám bële. Ako yéme ngër dëkorbe èng bonèk. Gungum pécéŋ mangoninaŋfado gëngër Urün od mangonikënüt ecës laŋ imbalingum. Gëngërdo Urün od mangobikënütëdo bësësèk bële ènbët ènwuré, toña e gon kënşas sanda laŋ oŋ: «Èënetówe haŋ, èënicabe haŋ bawo mangolëka èëneceşe. Gëngër ècëneceşe, akeca bawo mangëëniťutuwe, mangëënikale ce ecës laŋ.» Kak kënşas sanda laŋ bawo mënholeyelaŋ gëngër bacës, ènkale ce. Kono mage toña e mangëënikale ecës laŋ le bawo Urün od obikënüte bër şësèk bële ènbët ènwuré.

- 33**Konmaŋ ěnměnyũfě ganamět an uhal or hal ecěs laŋ aŋ iyi hal ale ěng acěs mangobět mahal ce le. Ginděy giŋũjũla ginguŋ oměnměkũnũne holare ũrũn le gěngěr ěcěnděk.
- 34**Ĕěnlũgũtě ganamět ginguŋ. Ĕěntěb emekěn er eenedi ed. Ĕěndi gon yararěk. Ŝũndũn la wo en běr talaŋ běr měnmalange Urũn od. Oměncěfěle eměměnde iyi měěnmalangelaŋ Urũn od kongol ěr emekěn er eenedi laŋ.
- 35**Ar maholeyelaŋ iyi gěngěr acěs hal ale okale ale oŋũne. Ode: «Graki obekor Urũn od měhěnũt běšěsěk běle ěnbět ěnwurě? Wala gimal gen graki enemũdě gěngěr abikěnũt?»
- 36**Ar eŋũn gunguŋ ale ar cěmũt kašabi e. Grake gen ulađ or gon masũ od? Ĕng ilađ gon masũ, bembey ben ladkěj beŋdi kědũg kěšal? Ó ó ye. Ben ladkěj beŋ ŋũdũk ocěs. Koto ěr ecěs iguŋ le gon e oŋ abět pur odũg olěmběta ogě baŋas, kenaŋ imbalinguŋ olěmběta ogě gon masũ.
- 37**Gěngěr malađ ej, bembey beŋ tuŋ ejelađ, ben kěnyũ běle beŋ wala bingělũm. Ĕng ilađej, mage gonũgěkě komkom ejelađ. Bembey beŋ tuŋ ejelađ.
- 38**Urũn od kěri haŋ bembey binguŋ olěmběta ogě oyamb ngěr gang fěrkěma le ěng adũg adaf.
- 39**Bon wurěk boŋ pěcěŋ ce mage gimal giyě en. La wo e gimal en hal ěng gimal en manapulu ěng gimal en ošěđ ěng gimal en uhal. Pěcěŋ to to e.
- 40**Bon e han urũn boŋ ce mage gũyě e ěng bon e jamani ějo boŋ. Han urũn la wo e giŋal eŋ ěng fěcěm le ěng mahor maŋ. Fado uyaraŋ or bũnguŋ od mage gũyě e. Akucěr. Uyaraŋ or bon e han urũn boŋ ěng uyaraŋ or bon e han elũđ boŋ to to e.
- 41**La wo e uyaraŋ or giŋal od ěng or fěcěm od ěng or mahor od. Fado mahor maŋ ce akucěr uyaraŋ or munguŋ od.
- 42**Ngěr kak e ce uhal or běšěsěk od. Gimal en mũděko hal eŋ ocěse. Kono ěng Urũn od akěnũt gimal eŋ, hal ale abět awurě, gimal ginguŋ mangocěs ce imbalinguŋ.
- 43**Ĕng bamayekěn hal ale elũđ laŋ, gimal ginguŋ mamagelaŋ ce fanga, đanaŋ mangoyaraŋ maŋada. Kono ěng Urũn od hěnũtěk gimal ginguŋ, oyarare maŋada, đanaŋ ocote fanga le.
- 44**Gimal en yekěnkěn ginguŋ gimal en jamani ějo eŋ e. Kono ěng Urũn od hěnũtěk bimal beŋ, bimal binguŋ ben owurěyal han urũn beŋ e. Gimal en iwurěyal jamani ějo eŋ la wo e. Gen iwurěyal han urũn eŋ ce la wo e.
- 45**Ngěr kak ŋugěđěkěn bũsũkělũn běr Urũn běle gakayiti an Urũn laŋ. Kěnre: Adaŋ hal ar sakal ale gang běykoma Urũn od, agěđ hal ar wurěk. Ngěr kak reděkěn gakayiti an Urũn laŋ. Kono la wo ewo Adaŋ ěr fěđěk mũyũgu, gunguŋ e Ŝěsũ. Ŝěsũ ũwum e ar kěbawurněn gani ale.

46-47 Urün of gon béykoma Adañ oñ, gimal eñ dónge béyko wey. Imbalingum komafürün genjëm eñ. Adañ ašan ar sakal ale elóđ ed béyalkoma. Urün of amayën gimal en owuréyal jamani ëjo eñ. Mamayëndelañ gimal en owuréyal han urün eñ komkom. Kono Adañ ühin le, gungum e Šésü, Ar Gaf aróbé ar šóluk šan urün ale e. Jóni amüđé gimal en owuréyal han urün eñ.

48 Hal kala amüđé gimal eñ ngër gimal en Adañ ër sakal kono bé bër eyé han urün imbalingum ënecoteye bimal ben ngër ar šóluk han urün ale beñ, gungum e Šésü.

49 Ngër gang mënderekëene ëng Adañ ër béyko Urün ëng elóđ le, ngër kak wo mënderekëene ce ëng ar šóluk han urün ale Šésü.

50 Bübülémül, gon fërkem mare oñ goño e. Bimal bindóbé beñ ben ñas ëng mayël e, gungum e ben jamani ëjo tuñ e. Ben ecës mašës tuñ e. Bawo ngër kak e, bimal bindóbé beñ mangoyarar han owolam Urün bawo lar owolam Urün la, magelañ gon ocës mašës.

51 Kono ëmmënpëde gon yomëtëko Urün jóni oñ. Gon yomëtëko jóni oñ iyi mangëenecëse mašëse pécéñ. Kono bé pécéñ Urün of obalëmbëte

52 gangam giyé camcambëc tumar yó hérekëene ipaf er eenepédé mafaf ed. Dér yó hérekëene ipaf igum, Urün of obikënüte bësësëk bële ënkál ënbët ënwuré hara mangëncës ce. Kenañ bé bër mëenecëseye wey bimal ben bé beñ olëmbëtaye ogé ben mangocës ce muk.

53 Gimal geño gen ecës mašës e, danañ ce gen ebër mëbër e kono Urün of olëmbëte ogé gen mangocës, danañ gen mangomekëna.

54 Gëngër Urün of alëmbët gimal eñ, agé gen mangocës hara gon ñugëkën büsükélün bër Urün gakayiti an Urün lañ oñ agé. Baded: Urün of amamël ecës ed pécéñ pécéñ.

55 Ecës, mangibamël ce. Ecës, danañ mangibatówülün ce. Ngër kak ñugëkën büsükélün bër Urün bële gakayiti an Urün lañ gen omël or ecës eñ.

56 Ecës ed kongol ër emekën er bal lañ ebekor bal bële mađam. Danañ emekën ed kongol ër masariya man Urün lañ lamalkëba.

57 Kono ëënmaböye Urün of, wum ar rik hañ ecës ed mangobamël ce bawo Ar Gaf aróbé ale Šésü Krist acës, abët akal ce ecës lañ.

58 Ngër gungum le e, bübülémül bër ñalme, ëënbo gang eenmadaya Ar Gaf aróbé ale Šésü. Eënbamb majomb ganamët an idi er gindiyél an Ar Gaf aróbé ale Šésü ed. Bawo ëcënlàng gindiyél an eenmadin Ar Gaf aróbé añ mage gan fu e bawo Urün of obakënüte. Danañ obabütélüne gon gólënekëenma oñ.

1 Korent 16

- ¹Ëcenniñüned ce gen obërün or bingóti pur ëenbifaral bal bër Urün bër anek bër e han ikón er Sérüsalem enj. Awa. Ëenbar bingóti bañ ngër gang fëdëbebe enbar bingór ban Krist ban e şan elód er Galati bañ le.
- ²Ako redëbebe. Anapas kala engebar bingóti engekót ngër gang barakobe Urün of şotëkën le. Awa. Wün ce ëengedi ngër kak. Gungum e eng metëmëd, metëk ecenbar bingóti bañ.
- ³Kenañ ëenbitala bër enbiñeyün bër e han Sérüsalem bële bingóti ban bërünkëenbe bingum. Eng metëmëd, embidañale bër salakëen büwum enbiñeyün. Bawo bër Sérüsalem bële mënbilangelañ bër eenedañal büwum, embiñugüne letër enbeyën pur enlang no dañalkëbe le.
- ⁴Kono eng añüd embibat, beyeye taw.
- ⁵Ako haşabime mikótün elód er Masëduwan ed. Gëngër mikótün, meyëde şondón şalañ.
- ⁶Ëmba şugo onepëre melëka şondón şalañ hañ okucé watur bëyëm le, kenañ mikucé. Eng muhucé eme, kenañ ëennibara gang e mikucé le.
- ⁷Gon emelëka oñ bawo eng meyëd şondón, onepëre melëka lañ eng amañ Ar Gaf aróbé ale. Danañ manepërelañ ëeniluwüre eng ohucé tuñ.
- ⁸Kono anepër mebo ikón er Éfes loñ hañ dér ofëla or Pentëkot
- ⁹bawo mecot gole ëfaramë. Gole üwum gon e oñ uharañ or gindéy en Urün enj e. La wo en kingiriñ bër ekérné gindéy en Urün enj loño kono la wo en ce bëyëmbëk bër egere akëmbifëd bal gindéy gingum.
- ¹⁰Ëmmañañalëd Timoté oyëd. Eng atëmëd şondón, ëenmañeyé balënga. Konmañüşümüté hañ omënyëñ. Gon eenmañeyéyal balënga oñ bawo ngër gang emegole no le wo kogole wum ce gindiyél an Ar Gaf aróbé ale Şësü añ.
- ¹¹Akëgëlañ ar omayawe. Eng ibutuwwewo, ëenmayékünëgu. Embecëla wum eng bübülemül bër ganamët an Krist bër emabótu bële.
- ¹²Apolos, ibülemül üróbé ër ganamët an Krist ëmmañyëñürëd ënyëd eng bübülemül bër ganamët an Krist bër eyëd bële kono ñaño ñaño mamapërelañ mayëd. Kono eng acot fere, oyëde.
- ¹³Kondak déy madak. Ëenlügüté. La wo en bër ibüt bürón kongol ër Şësü ar holekëen lañ. Ëenkër majomb mañ gen bër ibüt büwum enj. Ëëndëk bëñ gon holekëen gungum. Ëenkëmün majomb mañ.
- ¹⁴Gon yó eenedinür, ëengedinür wün wun eng uñal of.
- ¹⁵Ëcënlang Estëfanas eng ubaş óróm of sakalkëma mahole Şësü şondón gunand gon kënyó Akay lañ. Danañ bën këbesopëte bal bër Urün bële gon yó gon fërkëbe.

- 16** Bübülémül, ämmencëmba äënbimëñün Estéfanas äng ubaâ óróm od äng bër egole äng bën bële.
- 17** Anelëngal bawo land ürón bër talañ bayõgud gungum e Estéfanas äng Fortünatüs äng Akayüs. Bawo bayõgud, anibayëta gukac on dëkëdëkem oñ. Banidin bën ce gon yék äënnidindo wün oñ. Mangëënnekor mërin dër kala bawo mëngelañ loño.
- 18** Gungum e banibamb jomb ngër gang bambëkënmën majomb mañ wün le. Añüd äënbitébün bër ngër kak bële.
- 19** Bër bingór ban Krist ban e ðan elód er Asi bañ bamëncëma. Akilas äng Përisil äng bër gingór an Krist bër këbar reñoñ lañ ðóndóbün bële bamëncëma sobe uyat or Ar Gaf aróbé ale Êsüs lañ.
- 20** Bübülémül bër ganamët an Krist bër e loño bële pécëñ ce bamëncëma. Gëngër ëcënbär reñoñ lañ, äëngecëmar balënga ngër bërgibulum bër ganamët an Krist.
- 21** No Pol ce emëncëma. No kidíma ñugük êcëm ëjo.
- 22** Äng ar yó mamañale Ar Gaf aróbé ale Êsüs Krist, Urün od omañwéndo ðuwa üññüla le. Ar Gaf aróbé, iyõgu.
- 23** Ämmëncümbén Ar Gaf aróbé ale Êsüs Krist omënyëndo bonjekëla bon wum boñ ako tuñ hara noñ mamëññüde.
- 24** Danañ ämmëññal wün pécëñ bër e or Êsüs Krist lañ. Amina.

2 Korent

2 Korent 1

- ¹Wün bër gingór an Urün bër e şan Korent emmencëma. No Pol emencëma. Êcënlàng adañal ar Şésü Krist eme bawo Urün of furedéké migé adañal ar Şésü Krist. Emmencëma hali wün eng bal bër Urün bër e han elód er Akayi bële. Wün pecëñ emeñugün. Timoté ifülémül üróbé er ganamët an Krist loño ebe eng no. Wum ce emencëma.
- ²Danañ emmencümbén iyi Urün of Aba üróbé eng Şésü Krist Ar Gaf aróbé ale emnyendo bonjekëla bon bën bon ako tuñ hara noñ mamëññüde . Êndido hañ obo makaşabi mónón mañ gang dakëk.
- ³Ênmabëye Urün of. Wum e Asüm ar Ar Gaf aróbé ale Şésü Krist ale. Danañ wum e ar këhañälalédé sobe gindóbé ale. Wum e ar këbayüfëñür dér yó dér gëngër abakëyal jiñ ale.
- ⁴Gon kobayüfëñüral oñ pur bé ce bebekoral müyüfëñüral bër yó sêkëbe gang hëyalkëbe. Eng oyüfëñür or yüfëñüralkoba bé Urün of ebebeyüfëñüral ce bër hëyalédéké ngër bé bële le.
- ⁵Ngër gang sampëndékënma Krist le enbatampén ce bé bër emagólén Krist bawo igólénebema. Danañ gon enbatampén gungum, Urün of obayüfëñüre sobe bawo or Krist lañ ebe. Danañ şug ebetampe le wo ce obayüfëñür.
- ⁶Gungum e gon enbatampén gungum oñ pur bëmëñkor müyüfëñüral le e. Danañ pur bëmëñkor mabara ganamët an Urün añ. Danañ bawo Urün of ababara bé, omëmmälal omëñbaraye ce wün. Gungum e gëngër itampënenmën ngër gang sampëndékënba bé le, gëngër amëñbara Urün of, wün ce êñkore mumuña tampere üwum ngër bé le.
- ⁷Gungum e gëngër itampënenmën ce wün ngër bé le, abamälal Urün of omënyüfëñüre ce wün ngër gang yüfëñürdëkoba bé le.
- ⁸Bübülémül, gen tampere er fëddëbëmën eñ, anepër êñnlàng şug sampedëbe han elód er Asi le. Tampere üwum ako yédëkéba ngër dübbe idüb iparame. Binjidé bañ ayëmbëd sobe hañ këbere iyi mangëbekor mëdüb idüb igum. Abadañëtañ hañ këbere iyi mangëbekor ce muwuré.
- ⁹Gon yidédëbe tuñ iyi becëse. Gon sampeyaldëbe tampere üwum oñ pur akëbegehole magaf mónóbé mañ. Lar behole magaf mónóbé la, bimagehole Urün of tuñ bawo wum e ar horkëbe mëhënüt bësësëk bële ecës lañ ale.
- ¹⁰Wum rëcëdëkéba ecës lañ. Danañ wum ebadëc ce daro. Danañ bitamginé obadëce ce délüm.
- ¹¹Wün ce êñbakore mabaral eng oşümbén of. Gungum e êñbagecümbén iyi Urün of obadëc. Gëngër icümbëneenba iyi Urün of obadëc le, Urün of omëñkënéne. Gëngër amëñkënen, bal kingiriñ ëñmacëmaye Urün of kongol üwum.

12Land ürön la wo en bër kère iyi ahaf eme. Iyi danañ ayüfé ar bal eme. Kak kënşas kono mage kak eme déy. Anelëngal bawo ekoreme mare mambiñakelañ mëri bër pac pac bële guñüñüla şako wün. Èng gacëd gamëlëk añ këmri pécëñ gon këmri oñ. Gon emedi oñ mage èng osét or jamani èjo of emedi. Urün of barakem èng barker wum le hañ hormone mëri gon yararëk tuñ ganamët gindón añ.

13-14 Ngër kak eme. Danañ maletër man ñugünmëmën mañ ce ngër kak e. Magelañ gon ñugünmëmën maletër lañ gon èëntókal maharañ wala èëntókal mafame. Gungum e mammënñugünelañ la gon èmmënyüféyal. Fado gang wok mënnipatelañ malang, anemëlal iyi imbalingung èënnipate malange le. Gungum e èenkore mafame pécëñ gon emedi oñ èng gon haşabime mëri oñ le. Gungum e dër owobutu Ar Gaf aróbé ale Şésü dëróm wün ce omënlëngale gindam eñ ngër gang lëngalkem no jóni gindón eñ le.

15-16 Bawo anemëlal ganamët gingung, gëngër eyeyeme han elód er Maséduwan, meyède gindón añ oyé of, imbalingung ubutu of ce mibutuwe gindón añ. Gungum e èënebëteye muluwüre bingut biki. Gungum e oyé of mikaşabid èmmënlókól gang emeyé han elód er Maséduwan. Gëngër mekëñëla halañ, èng ibutuwe, mikale ce şondón. Kenañ èënnibara gang e meyé han elód er Şüdé.

17Meded meyède kono mamyéddëlañ. Bóyé rik yidëkëën wün gon wok mamyéddëlañ oñ? Bawo mamýidëñürdëlañ komkom hañ fayër şasëme meyède ledi wok mamyéddëlañ? Ó ó. Mage gungum déy. Miyidëñürëd wey komkom hañ fayër redëmëmën iyi meyède le. Wala èmba ngër gang kënri bër pac pac bële ledi ridëme? Bawo bën ako kënre iyi èndiye jiñ hara mënyidëñürdëlañ wey èndi le. Ngër kakdi ridëme? Ó ó. Mage kak ridëme.

18Amënmëlal gon yó reko Urün of odiye, odiye tuñ. No ce danañ ngër kak eme. Mangëmmënde iyi midiye jiñ hara mamkaşabidëlañ midi. Gungum e horkëën mahole pécëñ gon fëdmëmën oñ kofe gon harañmëmën oñ bawo toña e. Mamkafëkafëlañ.

19Gon harañbëmën gen Şésü eñ oñ ce mage bingaf e. Toña tuñ e. Şésü Krist ñañëso ñan Urün ñañ dër yó dër éyi tuñ ewo. Kotor éyi le gon e oñ iyi gon yó reko odiye, odiye tuñ. Mangobo madiyelañ. Makafëkafëlañ. Gen wum eñ harañdëbëmën no èng Silas èng Timoté.

20Wum Şésü Krist e ar këri gon yó reko odiye ale. Gungum e pécëñ gon rekoba Urün of obadine oñ, Krist abadin. Gungum e kongol èr gon rinkoba Krist lañ eenedeye amina bawo abadin gon rekoba obadine oñ. Gungum e èenmabëyé Urün of.

21Urün ówum rik hañ halekëëne bëñ ganamët an holare añ. Wum salakëba pur èënmagóléne.

22Danañ Urün of adi findé pur èënilangale iyi wum tuñ dëmkëba le. Danañ abadi ce findé pur obamëlal obadine gon reko obadine oñ. Findé úwum gon e oñ iyi Genjëm en wum eñ ayõgu adí makaşabi mónzóbé lañ.

²³Anepër ëmmënpëd gon hadëfëkem mebëtëd sôndón oñ. Danañ Urün of alang toña emecas. Münéd e le. Mambëtëddëlañ ce han wün han Korent ngër gang redëmëmën le. Kono gon hadëfëkem mebëtëd sôndón oñ akëmyëd ëmmënlëp ce hañ omënbamb masowël han majomb gen ganamët an emekën er ridëkëën eñ e. Münéd e, gungum hadëkem mebëtëd sôndón.

²⁴Kono konyidé bawo añüü ëmmënlëp, anepër migé alam arón ganamët an holare ürón añ. Mage gungum haşabime bawo milang holare ürón le akëm. Gon haşabime oñ ënegoleye taw ëng wün pur ëmmënbàra omënbamb malëngal.

2 Korent 2

¹Gungum e meded mangëmbëtëd ce jóni sôndón ëmmënlukulu bawo gëngër meyëd ce jóni, ëmmënlëpe ce ngër gang lëpëdëmëmën gan sakal añ le. Omënbëte ce masowël han majomb ngër gang sowëldëkëmën gan féddëme mayëd añ le.

²Gon wok manepërelañ ëmmënbët masówülünal oñ ce bawo gëngër ëmmëntówülün, mangomënlëngal gindam eñ. Gëngër mamënlëngalelañ gindam eñ, loo e omalëngal gindam eñ? Magelañ ar omalëngal gindam eñ.

³⁻⁴Gungum wok mamýëddëlañ wey. Lar meyëd mayëd la, ëmmëñgünëd letër le. Letër üwum gang harañkëën, amëntowëlëd han majomb. No ce gang emeñug letër üwum, anetowëlëd sobe han jomb hañ këmşap hañ këşal mangol mañ. Kono mage pur ëmmëntówülünal le ñugünalmëmën. Gon ñugünalmëmën oñ pur ëenlangal sobe ñalmëmën ñugünalmëmën. Danañ pur ëëndiyal gon ñüdük ëëndi ñugünalmëmën. Manepërelañ onetowël ce han jomb ganamët gungum gëngër metëmëd han wün. Gungum ñugünalmëmën komkom ganamët gungum pur ëng metëmëd sôndón hara mangëñnetówülün han jomb wün bër ñüdük ëëndi gon onelëngal malëngal ngër gungum kala magelañ. Anemëlalëd gëngër anelëngal no bawo imëñüneenma Urün of, wün ce omënlëngale. Gungum wok mayëddëlañ wey.

⁵Awa. La wo e sôndón ar mekëñëk ale. Wum rik hañ sowëlkëba bé pécéñ han majomb. Münéd e no sówülünko kono mage no tuñ sowëldëké han jomb. Wün ce amëntówülün kongol ër gon riko lañ. Kono mamdeyelañ wün pécéñ sówülünko, kono bete wün bër talañ amëntówülün.

⁶Danañ bëyëmbëk bër e land ürón bële bamaméyëd ar mekëñëk awum. Kono jóni oméyówum gur e bawo alëmbët kaşabi le ganamët an emekën er owodi añ.

⁷Jóni lar ëenmañamb mëméy la, ëenmatëbün hake. Danañ ëenmayüfëñür mëyüfëñür ce akëmayëmb masowël han jomb hañ omakocëhoca ce gen ganamët an Urün eñ.

⁸Gungum e ëmmëncëmba iyi ëenmañëñün ce uñal of.

⁹Ëmmëñgünëd büyé. Ëmmëñdëd iyi ëenmadët óron lañ ar mekëñëk awum. Gang ñugünmëmën, anemëlalëd iyi kabiriñ dër ñugünmëmën letër üwum, gëngër ëcëncot, ëëñmëñüne gen gon emëññugün eñ. Danañ gang şotëkëën letër üwum, ëcëñmëñünëd. Këenmarët. Gon reyaldëmëmën gan sakal ëenmadët oñ pur

ëmmënlókól milang ëmba ëënnimënjüne gon yó remëmën le e. Danañ milu ëcënnimënjün.

10Gungum e anemëlal ëënnimënjüne jóni ce. Awa. Bawo ar mekënek ale alëmbët kašabi le, atëb emekën er yéd kodi ed, ëënnmatëbün hake. Ogé gon langëkëën no ce ëmmatëbün hake le. Danañ Krist alang iyi ëmmatëbün hake le. Gon sëbüalmama hake oñ pur ëmmënbara

11akobayüfé Ibilisa. Ëcënilange tigi guññüla tuñ kohašabi Ibilisa obadi. Gungum e ëënnmatëbün hake ar mekënek ale bawo alëmbët kašabi le.

12-13 Awa. Gen mañe man han wün eñ ce iyi münéd e mambëtëddëlañ mayéd han wün ngër gang redëmëmën mëbëtëde mayéd le. Ëmmaded Tit oyéd omënlukulu. Kenañ gëngër amënlukulu, oyë han Tërowas, onipódu ngër gang yó een šalañ. Gang redëmama oyéd tuñ, këmhal. Këmyë han ikón er Tërowas gala pur ëmbipëdüre gindéy genjekëla gen Šésü eñ šalañ. Gang sëmme halañ, milu Šésü Ar Gaf aróbé ale alëc gangam añ. Gungum e adi hañ bër šalañ bële ce abepër mëhër gindéy genjekëla gen wum Šésü eñ. Kono fado kak, madakëdëlañ jomb eram le bawo mammatëkëdëlañ ibülémül üróbé Tit la. Awa. Bawo hañ jóni mamlangëdëlañ gang een le bawo mabiluwürelañ wey' eng Tit, këmbifédé bër holekëma Šésü bër e han Tërowas bële, daro këmyë han elóđ er bër Maséduwan ëmba ëmmatëke Tit šalañ. Awa. Këmmasëk šalañ. Koniféd gang een šalañ le.

14Ëmmacëma Urün od bawo anibara hañ ëmbemël bër ibüt bëram bële bawo or Krist lañ eme. Danañ adi hañ gëngër ipëdebebe bal bële gen Šésü eñ, bër talañ eholeyenma Šésü. Uharañ oram od ako e ngër bukafa bon hafëk kingiriñ.

15-16 Ngër gang lëngalkëbe bal bële gokafel oñ le, ngër kak këmalëngal Urün od gëngër ipëdebebe bal bële gindéy genjekëla gen Šésü eñ. Gëngër meyë ëmbipëd bal bër owopeyën Urün bële gindéy genjekëla gen Šésü eñ, bën këre gindéy genjekëla gen Šésü eñ mahaf hafëk bawo gindéy gungum ebepëd gang enepe oméy or Urün lañ le. Kono gëngër meyë, ëmbipëd bër mabepeyënelañ Urün bële gindéy gungum, bën këre iyi gindéy gungum makafelañ mahaf. Mëfën fënek ngër ñëmbür. Loo ekor mëri gindiyél an Urün añ sug ñüdük odi le? Magelañ ar okor eng mage Urün od barakëma.

17Makaramoko man talañ mahaf kënhaf uharañ lañ. Man talañ maharañ kënbiharañ bal bële pur ëncotal bingóti. Kono no, Urün od enëmebara eng fanga üróm le pur ëmmagólénal. Gungum këmsas toña tuñ yëngën Urün od bawo ar holekëma Šésü eme.

2 Korent 3

1-3 Konyidé ëmba pur miyakal gaf eram le emecasal ngër kak le. Mage gungum šasaldëme ngër kak le. Mage ngër büwum le eme. Bën gang sëmëdkën han wün, añüd ëñjéyéd letër ër ëënbekoral malangal bër en bële. Gungum e ëënbekor mahole. Danañ gëngër ikucéyen, añüd wün ce ëënbeyën letër pur ënlantal han bër eneyë bër ngër en bële. Kono no majareyelañ mimüde miñyéy letër le bawo wün e ngër letër eram.

Kongol ər gon goleko Urün od ürón lañ gəngər metəm han bikón bañëneñ, kənləng bal bële iyi ar eme ale kongol ər gon goledəme sòndón lañ. Ako e ngər ñugəko Krist kidima letər üwum kaşabi eram lañ. Letər ər ñugəko kaşabi eram lañ üwum ar kala okore mulu maharañ. Danañ mage ęg lankər le ñugalko letər üwum gakayiti lañ. Danañ mage mahañ man dáp dáp lañ ñugədəko ngər gang ñugədəko Urün od masariya mónóm mañ gan sakal añ le. Kono Urün or kəbiwurnén bal od səbalkəma Genjəm en wum Urün eñ oñug letər üwum kaşabi eram lañ.

⁴Aneməlal ganamət gingum pécéñ. Gon məlalkem oñ bawo Krist rik hañ məlalkem bingüs ban Urün lañ.

⁵⁻⁶Kono mage ęg fanga eram le horne məri gole üwum. Muk. Urün od barakem. Wum rik hañ horne məri gole ər wum le. Gole üwum gon e oñ oféd or bal iyi la wo e gipəd gangaşa land ər bé ęg Urün od jóni le e. Gen gipəd gangaşa gingum eñ Genjəm en Urün eñ səbalkem iyi əmbipéd bal bële. Gipəd gangaşa gon e oñ Genjəm en Urün eñ kəbiwurnén bal bële. Gipəd gangaşa gingum eñ ebebepeđ. Mambegepeđlañ iyi ëndaya masariya man Urün mañ. Masariya man Urün mungum gipəd gacəsal añ e. Gon wok mambegepeđlañ oñ bawo gəngər məndayayelañ tak tak, ęcəse ganamət an Urün añ.

⁷⁻⁹Watur səbalkobe Urün od Bər Isərayel bële masariya man wum Urün mañ le, balud fangar Urün le ęg gingub gaparame an Urün añ. Masariya mungum mahañ man dáp dáp lañ ñugədəko Urün od. Gang səbalkobe, Urün od abeded ëndaya tak tak masariya mungum. Abeded ce ar yó wok madayayelañ masariya mungum ənpaşere gani ęg Urün od. Danañ mangogé ar cüp ganamət an Urün añ. Danañ gang yənkoma Urün od Moyis masariya man wum Urün mungum, kisañ igas er Moyis ed awubéd ngər gingub. Gungum wok bal bële mənmageđekorlañ mañada cac kongol ər gon wubək igas idóm lañ kono gingub gingum mabodelañ gan gani. Ogebayəta ogebayəta hañ kəheca pécéñ. ęcənilange masariya man Urün mañ ayarar déy bawo Urün od kidima ləcək. Kono kongol ər idaya er masariya mungum lañ hal ale mangokor mafe. Danañ mangokor mège ar cüp. Ngər kak yéđük gipəd gacəsal añ. Awa. Kono jóni agé gipəd gangaşa añ. Gipəd gangaşa añ gon e oñ Genjəm en Urün eñ kodí óróbé lañ. Danañ wum kəbawurnén. Fangar gipəd gingum le akó pit fangar gipəd gacəsal le. Gon reyalme ngər kak oñ bawo kongol ər gipəd gacəsal lañ bal bële mangənkor mège bər cüp kono kongol ər gipəd gangaşa lañ bal bële əkore mège bal bər cüp ganamət an Urün añ. Gungum reyalme gipəd gangaşa añ amakó pit gipəd gacəsal añ.

¹⁰⁻¹¹Münéd e, gipəd gacəsal añ la wo yék gon yararək kono jóni ęcənimüdəye gipəd gangaşa añ. Uyarar or gipəd gangaşa gingum od hók mayarar pit ęg uyarar or gipəd gacəsal od. Gungum e gəngər ilu uyarar or gipəd gangaşa od şug e le, ekore mare gipəd gacəsal añ uyarar óróm od magelañ gon e. Uyarar or gipəd gacəsal od la wo yék kono maləkadeləñ. Imbalingum kəheca. Kono uyarar or gipəd gangaşa od noñ or gani e. Uyarar ówum akó mayarar pit ęg or ekeca maheca od le.

¹²Gungum e bawo bitamginé gipəd gangaşa gingum gan gani e, gungum wok mamgeyənlañ əmbikarañ bal bële gindéy en Urün eñ.

13Moyis gang lukoma Urün of, igas er wum ed awubëd kono ginguḅ gungum adëtaḁ imbalingum. Mabodëlaḅ. Gungum e fayër hecak le, Moyis mësüné yéd kotüné igas ed pur bal bële bakëlu ginguḅ gungum ibayëtaye oḅëg of le haḅ okeca le. Gungum yéd koyom Moyis igas er wum ed bakëlu le. No noḅ manegegëlaḅ ngër gang yéd këmagé Moyis le. No mangëmyom jiḅ yó jiḅ ngër gang yomdëko Moyis le. Ipëdebebe bal bële parakët gen gipëd gangaḅa eḅ.

14-15 Kono Bër Isërayel bële mënfamedëlaḅ iyi akeca gen gipëd gacësal eḅ jóni. Gon wok mënfamedëlaḅ oḅ bawo Urün of baḅḁëk makaḅabi mómódóbün maḅ bakëfame le. Danaḅ kak wokën haḅ daro. Makaḅabi mómódóbün maḅ ako e ngër sünkën ginjüm. Fado gëngër bakër masariya man Urün maḅ, mangënfame. Kono gëngër bamahole Krist, ënfameye.

16Gungum e ar yó holekëma Ar Gaf ale ako e ngër kaḅabi üróm le sünütëkën ginjüm. Gungum e aḅaḅëta. Okore mafame.

17Ar Gaf ar redëme ale, gungum e Genjëm en Urün eḅ e. Ar yó dik Genjëm gungum óróm laḅ, adëm awum acal ohól or masariya man Urün laḅ. Maboyelaḅ ohól or masariya mungum laḅ.

18Bé bër holekëma Sësü jóni noḅ mëënitünéyetünéyelaḅ magas mómódóbé maḅ ngër gang yéd kotüné Moyis le. Ako e ngër eeneluwe ginguḅ an igas er Ar Gaf aróbé ale Sësü aḅ. Gang eeneḅadaye igas igum, ëënegebambaye malëmbëtaye haḅ ëëniyéye ngër gang ewo wum le. Mage bé edi haḅ ëënelëmbëtaye. Genjëm en Urün eḅ edi haḅ ëënelëmbëtaye.

2 Korent 4

1Awa. Urün of anitëbal ofëḁ or bal gen gipëd gangaḅa of kono mage kongol ër gonjekëla gon rime laḅ sëbalkonem gole üwum. Bawo aniḅal le tuḅ sëbalkonem. Gungum wok manegekocëhocalaḅ haḅ mitëb gole ër sëbalkonem Urün le.

2Parakët emëmënpëḁ la wo en bër këri buḅüḅüla bon sëfëlëk boḅ. Danaḅ mëyüfé këḅiyüfé bal bële. Kono no mangedilaḅ ngër bën le. Gungum e bal bële obemëlal ar mahole eme le. No mage ngër bërleḅ le eme ganamët gungum. Mangëmlëmbët gindéy genjekëla gen Sësü eḅ pur ëḅbiyüféyal bal bële ngër gang këri bën le. Parakët tuḅ ebebepeḁ bal bële gindéy genjekëla gungum.

3Awa. Gëngër la wo en bër mënfameye gindéy genjekëla gungum, bawo han oméy or Urün or gani eneyë le wok mënfameyelaḅ.

4Bën bër mënmaholeye Sësü en. Büwum Ibilisa sëmünkëbe. Wum e or lamëk jamani ëjo ale. Gon sëmünalkobe oḅ pur bakëfame gindéy genjekëla gen Sësü eḅ le. Gindéy gungum ebapëḁ ūg yararko Sësü Krist le. Sësü üwum matëkëma Süm Urün.

5Gungum e gëngër ikaraḅemëmën gen Sësü eḅ, gon emëmënkaraḅ oḅ iyi Sësü Krist e Ar Gaf aróbé ale. Mangëmmënpëḁ jiḅ yó jiḅ gen gaf ëram eḅ ëng mage ëmmënde iyi

ar këmëngólén tuŋ eme. Gon emëmëngólén oŋ bawo wum Krist tuŋ fërkem ëmmamëŋün emëmëngólén.

⁶Alëka Urün od gang sakalko malëc jamani ëjo, imüď tuŋ yédük. Kirikiri magedelaŋ kono Urün od kore iyi kirikiri le ogé. Awa. Kirikiri le këgé. Ngër kak yédük ñungum. Ngër kak rikoba bé ce bër daro. Bé gan sakal aŋ imüď laŋ yédëyékéëne. Kono Urün od abawuď ëng ginguď an wum aŋ han makašabi mónóbé. Gon wubalkoba oŋ pur ëënekore muluwale šug yararko šug fangako Urün od le. Uyarar or Urün ówum ëëniluwe or Šésü laŋ.

⁷Ulang or uyarar or Šésü ówum ako e ngër batang. Batang bingum müďébe bé bër emagólén Šésü noŋ óróbé laŋ bawo bilang šug yararko šug fangako Šésü le. Kono bé ako ebe ngër bingunjé bangaf bawo bé kidima mabikëmelaŋ. Mabimüďeyelaŋ fangar bimakor mógólénal Urün od le. Èng fanga ëfaramë ër wum Urün le ebemagólénal Urün od. Fangar ngër üwum kala magelaŋ. Mage ëng fanga üróbé le ebemagólénal. Wum ebapangan haŋ bimakor mógólénal.

⁸Šan yó šaa ebeyë, itampënenba bal bële bawo igólénebema Urün od. Kono Urün od wok mamaŋdelaŋ ënbahadë bišipëď bal bële gen Šésü eŋ. Mahišaŋa këbahišaŋa bawo mabilangelaŋ gon ñüďük bidi kono mabakocëhocayelaŋ.

⁹Mëri kënbari guñüŋüla yó kono Urün od mangobatëb. Malókól kënlókól ënbadam le kono biwuré wey/haŋ jóni.

¹⁰Dër yó dër këbefër bal bële ënbadam ngër gang damďëkënma Šésü le bawo wum Šésü ebególén kono bimaŋ ngër kak le pur bal bële ënlang iyi Šésü abët muwuré le. Danaŋ iwurnénoba haŋ daro.

¹¹Münëď e biwuré haŋ daro kono bilang ce iyi bal bële abepër ënbadam bawo ipëdebebe gen Šésü eŋ. Gon maŋalbe biwuré ngër kak oŋ pur bal bële ënluwal óróbé laŋ iyi Šésü abët muwuré. Danaŋ ibarayoba mëhëmün bimal ben ecës mašës beŋ beŋo.

¹²Ngër gungum le e fado gëngër mašës ebe kongol ër gole ër ebemagólén Šésü laŋ kono wün ëënwuréye gani kongol ër gole üwum laŋ.

¹³Bé ce ako ebe ngër asükélün ar Urün ariyé bawo bé ce ipëdebebe bal bële gen Urün eŋ kongol ër holare üróbé laŋ. Asükélün awum amaholed Urün od. Gungum fëďďëkobe bal bële gen wum Urün eŋ. Ašükélün awum ako ñugëďëko. Komare Urün od: Urün, wuj holeme. Gungum wok mambitëbelaŋ mëfëď bal bële gen wuj eŋ. Ngër kak ñugëďëko. Awa. Bé ce ngër kak holebema Urün od ngër gang holeďëkoma wum le. Gungum wok mabitëbelaŋ mëfëď bal bële gen Krist eŋ.

¹⁴Gon ebebepëďal oŋ ce bawo bilang iyi Urün amakënüt Šésü Ar Gaf aróbé ale ecës laŋ. Ècënilange bé ce gëngër ëcëncëse, wum Urün obakënüte ce bé bër e or Šésü laŋ. Kenaŋ obaŋé bé pécëŋ ce lar ewo wum la.

¹⁵Pécéj gon sampeyalme oŋ pur omënnanfa wün le e. Nanfa üwum gon e oŋ iyi écënmahole Sésü. Danaŋ bal kingiriŋ gëngër bakér gen ubara or Urün ako tuŋ eŋ, ënmaholeye Sésü. Büwum gëngër bamahole Sésü, ënmagecëmaye sobe Urün od. Danaŋ ënmagebëye sobe.

¹⁶Gungum e bawo bal kingiriŋ ënmacëmaye Urün od imbalingum ënmaabëy, gungum wok manegekokëhocalaŋ fado gang ennëmetampén. Fado gang ebamba mabók gimal gindam eŋ kono Urün od onegebamb mëhëmün dér yó dér han jomb.

¹⁷Milang gon emetampe jóni oŋ mage gon sobe e. Danaŋ ér ekeca maheca e. Kono gëngër miwakile jóni, gon onëmeyën Urün imbalingum oŋ gon gani e. Ngër gungum kala magelaŋ. Danaŋ omakówe pit gon emetampe jóni oŋ.

¹⁸Gungum e mangëmyidénür gen gon emelu oŋ tuŋ bawo gon emelu gungum gon ekeca maheca e. Mage gon gani e. Kono gen gon mangokeca eŋ emeyidénür bawo gon gani e. Danaŋ gungum hók pit ëng gon emelu mulu oŋ.

2 Korent 5

¹Ngër gungum le e, manekocëhocayelaŋ fado gang langëme iyi gimal gindam eŋ ocëse le bawo imbalingum Urün od obayëne bimal bingaša beŋ. Bimal ben müdëyekëene jóni jamani ëjo beŋ ako e ngër diyekëene makunaŋ man binjüm haŋ ëëncote makunaŋ man eenediye gani laŋ. Gëngër écëncëse, bimal bindóbé ben jamani ëjo beŋ omekënaye kono imbalingum Urün od obayëne bimal bingaša. Ošot or bimal bingaša bingum ako mëndërek ngër eëncote makunaŋ mangaša man hëmëk lar ëënidïye la. Makunaŋ mungum Urün od kidïma béyüük. Mage hal béyüük. Gungum e makunaŋ mungum man gani e. Mangomekëna muk.

²Kono ñaŋo jamani ëjo tampere laŋ eene wey. Maŋucaye tuŋ eeneŋucaye faker gon fërkëba ëëniyiye han ewo Urün tuŋ iyi obayën bimal bingaša beŋ.

³Gon fërkëba oŋ benjëm bindóbé beŋ ocot bimal bingaša ben ewuré gani beŋ.

⁴Gon eeneŋucale oŋ bawo ëng bimal ben jamani ëjo beŋ woyekëene le e kono gon fërkëba oŋ iyi Urün od obayën bimal bingaša beŋ. Gon eeneŋucale gungum bawo gon eenetampeye jamani ëjo ako e ngër dübekëene idüb iparame. Kono mabapërelaŋ gëngër écëncëse, ëëneboye benjëm kere, gungum e iyi ëëneboye cémüt bimal. Gon fërkëba oŋ Urün od obayën bimal bingaša beŋ. Gungum e bimal bindóbé ben ecës beŋ ogéye ben ewuré gani beŋ.

⁵Loo hašabik gungum pécéj? Urün od hašabik. Wum edi haŋ olëmbët bimal bindóbé beŋ ngër kak. Danaŋ adi haŋ Genjëm en Urün eŋ adi óróbé laŋ. Odí or Genjëm en Urün óróbé laŋ od findé e obamëlal iyi olëmbëte bimal bindóbé beŋ ogé bimal bingaša bingum le.

⁶Ngër gungum le e, bawo Genjëm en Urün eŋ adi óróbé laŋ, abamëlal Urün od obayëne bimal bingaša beŋ gëngër écëncëse. Kono ñaŋo ëng bimal bacësal beŋ

woyekëene wey. Danaŋ ecënilange ce bawo eng bimal bacësal beŋ woyekëene, mangëenetëme wey han ewo Ar Gaf aróbé ale Sésü.

⁷Gon eenelangale eëncoteye bimal bingaša oŋ bawo kongol er holare laŋ eenelangale. Gungum holeyekëene iyi eëncoteye le. Mage bawo ecëniluwe wey bimal bingaša beŋ le holeyekëene eëncoteye bawo mēniluweylaŋ wey

⁸kono abamēlal eëncoteye. Gon fëcak oŋ eënitëbeye bimal beŋ beŋo eëniyiye eëniyéye han ewo Ar Gaf aróbé ale Sésü eng lar eeneboye jamani ejo gang eenetampeye la.

⁹Kono wuréyekëene šësekëene, abapër eëniyiye gon omalēngal Sésü gindóbé oŋ.

¹⁰Gon eëniyiye gon omalēngal Sésü ngër kak oŋ bawo bé pécéŋ eënikaleye yēngēn er wum Krist obañawe. Gon owoñawe oŋ iyi gon riyekëene jamani ejo oŋ emba naŋfa la wo de wala emba magelaŋ naŋfa. Kenaŋ déróm omabütélün ar kala gon nūdékēma oŋ.

¹¹Ngër gungum le e, bawo Ar Gaf aróbe ale Krist ar këbiñawe bal ale ewo, añüd bal bële enmayeŋ bawo obiñawe. Gungum emegere embipëd bal bële gindéy genjekēla gen Sésü eŋ ehole. Urün od alang eng gacëd gamëlëk aŋ këmmagólén. Danaŋ anemēlal wün ce ecēnlang ngër kak le.

¹²Gon šasaldēme oŋ mage pur miyakal gaf eram le šasaldēme. Kono gon šasaldēme ngër kak oŋ pur eënkör mašasal uyat oram oyekēla od. Danaŋ wün ce eënbekore mayaka bër ibüt bëram büwum. Bën noŋ gen genjekēla gen rikēn yēngēn bal eŋ tuŋ yédékēn mašas. Mēngedekorlaŋ mašas iyi majuku mōndóbün maŋ ayarar bawo mayararelaŋ majuku mōndóbün maŋ.

¹³Land ürön la wo en bër kēšas gen uyat oñüjüla oram iyi edeyen ar fétuk eme. Kono fado gang enede iyi ar fétuk eme, awa manihajuwelaŋ bawo no Urün od tuŋ emególén mage bën. Kono mage ar fétuk eme. Ar horëk mëyidénür balēnga tigi eme pur emmēnbara le.

¹⁴Ecēnlang Krist abañal. Uŋal ówum enēmekaraŋ emamagólén Urün od bawo abamēlal Krist acës kongol er bé bal pécéŋ laŋ. Gungum e bal bële pécéŋ bacës eng wum ak.

¹⁵Danaŋ bé bër holekēma Sésü ecēnebëte muwuréye eng wum ganamēt an Urün aŋ. Gon šësalko Krist kongol üróbé laŋ pécéŋ oŋ pur eëniyiye gon omalēngal wum oŋ šësalko. Gungum šësëko halko ecës laŋ. Mage pur eëniyiye gon obalēngal bé tuŋ šësalko.

¹⁶Ngër gungum le e, mambegeŋadalaŋ jóni bal bële ngër gang yéd bebeŋada gan sakal aŋ le. Gungum e mambegeŋadalaŋ kongol er gon müdékēn wala kongol er gon kēnri laŋ. Danaŋ fayër holemama Krist le, ngër gang kēnmaŋada Krist bër pac pac bële le yéd mamaŋada. Ako yéd mede iyi hal tuŋ ewo, mage Ar Dóŋóluko Urün ewo. Kono jóni mammaŋadaŋadalaŋ ngër kak. Ngër Ar Dóŋóluko Urün këmmaŋada.

¹⁷Ëng wum sêsedëyekëene, danaŋ ëng wum wo ce bêtëkëene mahale. Gungum e or Krist laŋ eene. Danaŋ ar yó ar e or Krist laŋ, hal awum ako ewo ngër ar woko mëbéy' Urün od. Gungum e hal aaša ewo. Urün od amayën owuré owaša hara or ocësal od akeca.

¹⁸Ako ridëko Urün od. Bër ibüt büróm yédëyekëene gan sakal aŋ kono wum wo ce rik haŋ bêtëkëba mëfëd ëng wum kongol ër ecës er sêsëko Krist laŋ. Jóni abatëbal iyi beye bibipëd bal bële gang e obekor mabët mëfëd ëng wum Urün le.

¹⁹Gungum e kongol ër Krist laŋ riko Urün od haŋ bêtëkëba mëfëd ëng wum Urün. Danaŋ abatëbün hake biññüla bindóbé beŋ. Danaŋ abatëbal bibipëd gindéy' genjekëla gungum.

²⁰Gungum e jorër Krist laŋ ebebepepëd bal bële kuɗ gang mëfëdër ëng Urün od le. Gëngër ipëdebebe, ako e ngër Urün od kidíma këbešëmbe ënmaŋ obebët mëfëd ëng wum. Gungum sëmabëmën ënhole gindéy' genjekëla gen Krist eŋ pur omënbët mëfëd.

²¹Ëcënlàng Sésü mañakëdelaŋ mamekën fado büyé. Kono gon mékününekëenna bé Urün od oŋ Urün od amaméyál Sésü ngër riko wum. Gungum e bawo or Krist laŋ eene, Urün od ade bër cüp eene.

2 Korent 6

¹Bé bër këbegole ëng Urün ebe. Gungum e bëmëncanjara akëenbo gang eenmamékünün Urün od bawo ëng mage gungum, gonjekëla gon rinkomën Urün oŋ ogéye gon fu rinkomën.

²Urün od kidíma säsëk gakayiti gindóm laŋ watur obedin bal gonjekëla gungum le. Kore: Gang sëkëk watu le, ëcënnecëmba iyi ëmmënbara. Danaŋ ëmmënkénënd. Déróm ëmmañaŋalëd Afeyën ale pur omënbara. Kak reko Urün od gen watur obedin bal bële gonjekëla le. Awa. Atëk jóni watu le. Ëënkérné gon emëmëncësün oŋ. Watur obedin Urün bal bële gonjekëla le jóni e. Gungum e watur obepeyën le jóni e.

³Ako fërkem ëmmagólén Urün od balënga sùg hormone le. Gungum wok hal mangocot gon onelëpal ganamët an gole üwum aŋ. Danaŋ manepërelaŋ mëri gon hal mangomaŋ onikérnéyal oŋ.

⁴Kono gon yó emedi ëng gon yó emecas midiye bal bële ënlu ende iyi balënga emamagólén Urün od le. Gungum e gëngër anecot guññüla, mimuñaye. Bóngélüm bal bële masampén yéd kënnëmetampén haŋ onikišaŋa gon emedi oŋ.

⁵Malëf ce yéd kënnëmelëf. Mahap yéd kënnëmekap ëng majoloko maŋ han kaso. Bóngélüm bal bër ikón bële pécéŋ mëdögül yéd këbedögül gindam eŋ haŋ obepër ënnidi guññüla. Bóngélüm magole yéd megole haŋ gimal gindam eŋ otókëraya. Mage büyé tuŋ ñakëdëkem mahe wac bawo Urün od yéd mególén le. Mage büyé tuŋ dëkëdëkem ñëmbé ñaŋ kongol ër gon yéd mamagólén Urün laŋ.

⁶Gungum pécéŋ findé e iyi Urün of emególén le kono mage gungum tuŋ e. Èng gacéd gamèlèk aŋ emamagólén. Danaŋ toña èr Urün le langème balènga. Danaŋ mekor muña le. Mahañèlal kènihañèlal gen bal eŋ. Genjèm en Urün eŋ kènidóngün. Èmbiŋal bal bële èng gacéd gamèlèk aŋ. Gungum pécéŋ findé e iyi ar kèmagólén Urün eme le.

⁷Toña èr Urün le tuŋ kèmbiharaŋ bal bële kono mage èng fanga eram le kèmbiharaŋ. Urün of kènibara pur èmbikaraŋ le. Bawo ar cüp eme ganamèt an Urün aŋ, or cüp ówum ako e ngèr mayanga man ibüt. Èng mayanga mungum kèmbemèlal bër ibüt bëram bële. Danaŋ mayanga mungum kèmfóngal gen bër ibüt bëram eŋ. Danaŋ èng or cüp ówum kèmmèlal guñüŋüla oŋ.

⁸Bóngélüm bal bële ibèyènem. Bóngélüm ibékülünenem. Bóngélüm edelayenem. Bóngélüm gonjekèla enecas gindam eŋ. Toña èr Urün le tuŋ kèbiŋibamb maharaŋ bal bële fado gèngèr bal bër talaŋ edeyen iyi mèyüfé ebebeyüfé bal bële.

⁹Bal bër talaŋ balang iyi Urün of emególén le kono bal bër talaŋ mènmaŋelaŋ Urün of emególén le. Bal bër talaŋ egereyen ènnidam kono haŋ jóni gang wuréme wome. Mage büyé tuŋ lèfèdèkènem kono mènndamelaŋ.

¹⁰Dér yó dér masowèl kènesowèl han jomb bawo bal bëyèmbèk wok mènholeyelaŋ gindéy genjekèla gen Sésü eŋ. Kono dér yó dér malèngal kènelèngal kongol èr gonjekèla gon rikonem Urün laŋ. No kidíma ar mammüdéye jiñ eme kono kongol èr gole eram laŋ bal kingiriŋ bër napulu en ganamèt an Urün aŋ. Múnéd e jamani èjo mammüdéyelaŋ jiñ yó jiñ kono ganamèt an Urün aŋ magelaŋ gon wok mammüdéyelaŋ. Gungum e amèl adaŋal ar Krist eme le. Bawo adaŋal ar Krist eme, gungum horkèen mahole iyi gon yó haraŋmèmèn gen gindéy genjekèla gen Sésü eŋ toña e.

¹¹Wün bër holekèma Sésü bër e šan Korent, parakèt fèdmèmèn gon e kašabi eram oŋ. Danaŋ èmmènjal sobe.

¹²Mangèmtèbüŋ uŋal óron of kono wün noŋ idiyeen ngèr mèenniŋalelaŋ.

¹³Èenniŋal no ngèr gang ŋalmèmèn wün le. Icèsünemèmèn ngèr bènèso bëndam een.

¹⁴Bübülémül, kongebarar èng bër mènmaholeye Sésü bële. Bër cüp èng bër mèngé bër cüp, graki ènkor mabarar èngé góyé? Mangènkor mabarar. Wala kirikiri le èng imüdeŋ, graki ogé gangam giyé? Mangokor mège.

¹⁵Krist èng Ibilisa obekorde mèfèdèr? Ó ó. Mangènkor mèfèdèr muk. Ngèr gungum le e, bër dèmkò Krist èng bër dèmkò Ibilisa mañüdeŋaŋ ènbarar èngé góyé.

¹⁶Mayedi ar holekèma Urün ale mangomad jiñ èr holekèn bër pac pac bële iyi Urün e le oŋé han kunaŋ èr Urün? Awa. Ngèr kak le wo e ce mangoyara ar holekèma Sésü ale oyè otawe obèy or urün or mage or múnéd laŋ. Bé kidíma bawo Genjèm en Urün eŋ adi óróbé laŋ, kunaŋ èr Urün eene. Ngèr kak reko Urün of gakayiti gindóm laŋ. Kore: Midíye or bal bëram laŋ. Bigéye gani èng bèn. Bèn ènnegede, Wuj Urün, wuj ebebéy. No Urün èmbegede, wün bal bëram een.

¹⁷Danaŋ Ar Gaf aróbé ale Urün od aded ce gakayiti gindóm gingélüm. Kobere bal büróm bële: Ënbedešet bër kéri emekën bële. Kongebarar eng bën. Kongeri emekën ed. Gëngër mëndiyelaŋ emekën ed, no mimaŋe iyi bal bëram een le.

¹⁸Danaŋ Urün or hók jiñ kala od ako reko Ëëngéye bëndëm bëndam. Ëmmëntopëteye ngër gang kobesopëte süm bëŋëso bündóm bëŋ le. Kak reko Urün od. Gungum redëmëmën kongebarar eng bër mënmaholeye Sésü bële.

2 Korent 7

¹Bëyëndamël, bawo Urün od ade obadine bonjekëla bungum pécéŋ, añüd ëënitëbe mëriye guñüŋüla oŋ. Gungum e guñüŋüla gon eenediye oŋ eng gon hašabiyekëene mëriye oŋ jap ëënitëbe mëriye. Danaŋ ëëniidiye gon cüp bawo ëcënmatébüne Urün od.

²Bübülémül, ëmmëncëmba iyi ëënniŋal le. Ñan yédëme sòndón laŋ, mammëñnakédelaŋ mëri guñüŋüla. Gonjekëla tuŋ yéd mëmëndi. Gëngër ikaraŋemëmën, toña ër Urün le tuŋ yéd mëmënkaraŋ. Mammëngedekaraŋlaŋ gon mage ganamët an Urün aŋ. Mammëngedeyüfélaŋ haŋ ëmmëntó.

³Münéd e la wo en land ürón bër kēšas iyi kak këmri kono mage kak e. Danaŋ bën rek mage wün. Gungum e mage pur ëmmënlöp le ñugünaldëmëmën ngër kak. Ëmmëñnak mëféd ëmmëñŋal le. Wuréyekëene šësekëene, ëmmëñŋal.

⁴Parakët emëmëncësün iyi anelëngal gindón eŋ ngër gungum kala magelaŋ. Ëcënnibamb jomb sobe. Gungum e fado gang emetampe, anelëngal gen wün eŋ sobe.

⁵Awa. Jóni gen ofédër or Tit gangam eŋ, gang šalme han ikón er Tërowas, këmyógu loŋo han elód er Maséduwan. Kono fado kak mamkordelaŋ mašata. Šan yó yëme, ëmbeték bër ibüt bëram. Danaŋ kašabi ëram le makordelaŋ mašak gen wün eŋ.

⁶Anekocëhocad kono Urün od aniyüfénür. Urün od wum ar këbiyüfénür bal ewo, wum yüfénürkem. Gon yüfénüralkonem oŋ iyi adi haŋ bipédër eng Tit.

⁷Kono mage gungum tuŋ. Tit anipéd ëcënmašamb wum jomb. Danaŋ ëcënded amënpër sobe ëëniluwüre eng no. Anipéd ce amëntowël han jomb gen emekën er ridëko ašan eŋ. Danaŋ anipéd ce ëcënniŋal sobe le. Gang fëdkonem ngër kak le, anelëngal ngër gungum kala magelaŋ.

⁸Gan sakal aŋ anetowëléd han jomb bawo mikér gang haraŋkëen letër ër ñugünmëmën le, amëntowëléd han majomb sobe kono mage gon lëka lëka sowëldëkëmën.

⁹Jóni anelëngal gen gon ñugünmëmën eŋ kono gan sakal aŋ manelëngaldelaŋ bawo ëmmëntówülünéd. Kono jóni anebët malëngal gen gon ñugünmëmën oŋ bawo amëñnaŋfa gon sowëlkëmën han majomb oŋ. Gon naŋfalkëmën oŋ bawo ëcënlëmbët makašabi maŋ gen emekën er e land ürón eŋ. Danaŋ amëntowël han makašabi ngër gang fërkëma Urün od le sowëldëkëmën. Gungum e ëcënlëmbët gon eenedi oŋ. Gungum e letër üwum amëñnaŋfa.

¹⁰Ako e. Gëngër abetowël bal bële han majomb gen guñüjüla on enedi eñ, gëngër balëmbët makaşabi mañ, batëb mëri guñüjüla gungum, Urün of obitëbüne hake. Ngër kak fërkëma Urün of iyi bal bële obetowël hañ ënlëmbët makaşabi mañ ganamët an emekën añ. Kono gëngër abetowël bal bër mënmaholeye Şésü han majomb gen guñüjüla on enedi eñ, ihinoñ mënmañelañ ënlëmbët makaşabi mañ ëntëb mëri guñüjüla gungum, Urün of mangobitëbün hake. Bër ngër kak bële ëncëse ganamët an Urün añ bawo mëngetëblañ mëri guñüjüla gungum.

¹¹Wün noñ mage kak yédëkëen. Gang harañkëen letër ër ñugünmëmën le, Urün of adi hañ amëntowël han majomb gen guñüjüla on riko aşan eñ. Amënpërëd sobe ëendi gon fërkëma Urün oñ. Amënpërëd ëënnipënün iyi balënga eenedi jóni le. Amëndógülëd gen guñüjüla gon riko aşan awum eñ. Ëcënyëñ ëmba ëmmëndiye jiñ. Amënpërëd meyëd ëmmënde balënga rikëen le. Danañ amënpërëd milang ëcënmaméy'ar mekënëk ale ngër gang remëmën ëënmaméy'le. Ngër kak fëñüñkëenem iyi balënga rikëen ganamët an ar mekënëk awum añ.

¹²Ñan ñugündëmëmën ñungum lañ mage pur ëënmaméy'ar mekënëk ale tuñ ñugünaldëmëmën. Danañ mage gen bër mekënëk eñ ce ñugünaldëmëmën. Kono Urün of alang iyi gen wün eñ yidëñürme le, gungum ñugünaldëmëmën. Gon ñugünaldëmëmën oñ ce pur Urün of omënpënün şug ñalkëenem le.

¹³Gungum e bawo ëcënnimëñün, ëcëndi gon redëmëmën oñ, gungum bambakem jomb. Danañ mage gungum tuñ. Anelëngalëd sobe gang sëmko Tit bawo wum ce amalëngalëd gen wün eñ bawo ëcënmakaca balënga. Danañ alu ëcënnimëñün. Gungum e ëcëndi gon redëmëmën ëendi oñ.

¹⁴Fayër yedko Tit han wün le ipëd yédëmama genjekëla gindón eñ. Gang yedko han wün, ngër gang redëmama le wo sëkëkomën. Gang bëtëko şandam fëdkonem gon sëkëko oñ, anelëngalëd. Mammëññakelañ mëfëd jiñ gon mage toña. Ngër kak le wo ce pécëñ gon fëdmama Tit gen wün eñ acal toña e le.

¹⁵Jóni Tit gëngër ayidëñür gen wün eñ malëngal këmalëngal bawo ëcëndi pécëñ gon redëmëmën ëendi oñ. Danañ amalëngal bawo ëcënmatopeite balënga. Danañ ëcënmatebün. Gëngër ayidëñür ganamët gungum, uñal or ñalkomën of mabamba ebamba.

¹⁶Gen gaf eram eñ anelëngal bawo jóni milang ëmmëñkor mahole pécëñ pécëñ.

2 Korent 8

¹Bübülëmul, anepër ëëñlang gon barakobe Urün of ako tuñ bër gingór an Krist bër e şan elóf er Maséduwan bële oñ.

²Tampere ëfaramë lañ en halañ kongol ër holare ër dëñkën or Şésü lañ. Kono fado gang enetampe şug kak, abelëngal sobe. Danañ bër anek şug bën mëngelañ jamani lañ kono fado kak mëñbikuyélalelañ bër anek bërleñ. Babibara sobe ëng gacëd gamëlek añ.

³Milang bër e şan elóđ er Maséduwan bële fado gang anekën, mën̄bikuyélalelaŋ bër anek bër e han elóđ er Şüde bële bawo no kidîma luk gon rikën oŋ. Gungum e babeyën şug horkën le haŋ kën̄bibëmbün mēbēmbün. Danaŋ magelaŋ ar haraŋđëkébe ënbeyën le. Bën kidîma fūrédüyéké ënbeyën le.

⁴Bën kidîma rekēba iyi abepër ënbeyën le. Danaŋ babacëmbad ëmba bimaŋ bën ce ënbegebara bër holekēma Şésü bër anek büwum ngër gang enbîbara bërleŋ le.

⁵Miyidéd şugo şigé tuŋ ënbar ënbeyën laŋ bawo bën ce bër anek en kono gang barkën bingóti bingum, akówéd şug haşabidēme ënbar le. Danaŋ fayër barkën bingóti bingum le, bamacëmbad Ar Gaf aróbé ale Şésü obîbara ënlang şug nūdük ënbeyën le. Imbalingum banede no ce iyi gon yó fēđbebe gen ibarër er bingóti eŋ obepère ëndi gungum. Bawo Urün od fūrédéké rikën gungum.

⁶Gungum e bawo bër holekēma Şésü bër e şan elóđ er Maséduwan bële badi ngër kak le, wün ce ëenkēñēla mabar bingóti ban sakaldëkéen mabar baŋ. Watur sakaldëkéen mabar bingóti bingum le, Tit amēnbarad. Gungum redēmama obētēđ omēnbamb mabara haŋ ëenkēñēla mabar bingóti ban sakaldëkéen mabar baŋ. Gon eenebaral bingóti bingum oŋ mage bawo bamēnkarahaŋ ëendi le e. Bawo kak haşabikēen wün le tuŋ e eenebaral.

⁷Gen wün eŋ ako e. Milang gen wün eŋ balēnga kēenmaraya Urün od. Genjēm en Urün eŋ barakēmēn gen holare eŋ. Gungum hēmēk holare ürön le. Danaŋ la wo en land ürön bal bër yenko Genjēm en Urün eŋ gokor on oharāŋ or gindéy en Urün oŋ. Danaŋ amēnbarad ce ëenfame gon şaŋētadēkomēn Urün od gan sakal aŋ oŋ. Danaŋ gon lume ce şóndón oŋ iyi amēnpēr ëenbîbara bal bële. Danaŋ ëcēnbaŋal ce sobe. Gungum pécēŋ eenedi. Jóni gon fērkem oŋ iyi omēnbamb mafēr gen ibarër er bingóti pur ëenbîbaral bër anek han elóđ er Şüde.

⁸Kono mangēmmēnde iyi ëenbar bingóti. Gon fērkem oŋ ëenlang tuŋ gon enedi bër holekēma Şésü bërleŋ jamani laŋ oŋ. Abepēr sobe ën̄bîbara bër anek bële. Gungum e gon fērkem oŋ ëendi wün ce ngër gang enedi bën le. Gungum e ocal iyi ëcēnbiŋal bër anek bële ëng gacēđ gamēlēk aŋ.

⁹Ëcēnlang gen uŋal or Ar Gaf aróbé ale Şésü Krist eŋ. Fado gang fangako sobe, đanaŋ magelaŋ gon wok madēmelaŋ kono amaŋ fado kak ogé ar anek pur obabaral. Gon maŋalko ogé ar anek oŋ pur bé ëenigéyale bër napulu ganamēt an Urün aŋ.

¹⁰Gungum e ako haşabime ëendi. Lēkakēđjo amēnpērēđ ëenbîbara bër holekēma Şésü bër anek bër e han elóđ er Şüde bële fayër bërleŋ le. Danaŋ balēnga sakaldëkéen mabar bingóti bingum.

¹¹Jóni ëenkēñēla mabar bingóti bingum ngër gang haşabidëkéen mabar le. Gan sakal aŋ amēnpērēđ sobe ëenbîbara. Awa. Ëenkēñēla mabar gon sakaldëkéen mabar oŋ ngër gang fērdëkēmēn le. Şug horkēenbe mabara le, şug kak nūdük ëenbar le.

- 12** Konhuyélal gëngër amënpër ëënbar bingóti baṅ pur ëënbíbaral bër anek bële le, awa, Urün od omalëngale gindón eṅ. Gëngër ëcënbeyën ŝug horkëën le, Urün od omalëngale. Danaṅ mangomënde iyi ëënbeyën ban mëënmüdeye.
- 13** Gon reyalme ëënbíbaral oṅ mage ëmmëntampén wün haṅ bërleṅ obeyëmba le emëmëndeyal. Mage kak haŝabime. Gon fërkem oṅ ar kala ëncot gur.
- 14** Jóni ban müdekëën wün baṅ ayëmb kono ban bër holekëma Ŝésü bër e han elód er Ŝüdé bële baṅ abitak. Gëngër bacot ban ëënbeyën baṅ, ŝugo obetëke. Délüm ŝugo wün ce omëntake, bën noṅ gëngër bamüde haṅ abeyëmba, ënmënbaraye ënmënbambe wün ce haṅ omëntëk. Gungum e ar kala omüde ŝug omatëk le.
- 15** Gëngër ëcëndi gungum, ogéye ngër gang ñugëkën gakayiti an Urün laṅ le. Ëcënlàng alëka Urün od abeyëned Bër Isërayel bële gon masó gon kënyó man oṅ han ijün. Ako ŝalëk gakayiti an Urün laṅ. Kënre: Ar barëk gon masó gon kënyó man kingiriṅ ale mangomayëmba bawo omalére ar barëk gon masó ŝigé ale. Danaṅ ar barëk gon masó ŝigé awum mangomatak bawo ar barëk gon masó kingiriṅ ale omalére. Ngër kak redëko Urün od ogé olér or gon ŝótëkën bal büróm od.
- 16** Awa. Gen Tit eṅ ëmmacëma Urün od bawo wum Urün golek han kaŝabi üróm haṅ wum Tit fërkëma ce omënbara ngër no le.
- 17** Gon owoyed ce han wün oṅ mage bawo ëmmaded oyed le tuṅ owoyed. Bawo amapër wum kidíma sobe oyed le owoyed.
- 18** Emmadaṅalëde ce ar omabatéd Tit ale. Ar emabatéd awum ar holekëma Ŝésü ewo. Danaṅ bër bingór ban Krist ban e loṅo baṅ bamatëbün sobe bawo ikaraṅobe bal bële gindéy genjekëla gen Ŝésü eṅ.
- 19** Kono mage gungum tuṅ. Bamatëbaléd ce onibatéd gëngër mayed eme miṅyéyë bingóti ban barkën baṅ han ikón er Ŝërüsalem. Bingóti bingum buña e. Gon ebebeṅyéyënal oṅ pur uyat or Ar Gaf aróbé ale Ŝésü odën. Danaṅ abapër bíbipëñün bër holekëma Ŝésü bër e ŝan Ŝërüsalem bële iyi bíbiṅal le. Iyi abapër bíbíbara le.
- 20** Bawo bingóti kingiriṅ e, bamaded ayélüm obabat bé ëng Tit obagé ŝede. Gon obabatal oṅ maḅapërelaṅ bal bële ënbalëp ganamët an bingóti bingum aṅ. Gungum e pécéṅ omël hara magelaṅ ar ocot fere ër obalëpal ganamët gungum aṅ.
- 21** Gon haŝabime oṅ bingüs ban Urün laṅ ëng bingüs ban bal laṅ ce omël ganamët an bingóti bingum aṅ.
- 22** Danaṅ la wo ewo loṅo ce ar holekëma Ŝésü ayélüm. Wum ce ëmmaṅalëde han wün. Ëmmañak malókól milang ëmba ar mahole ewo. Milang amapër sobe omagólén Ar Gaf aróbé ale Ŝésü le. Jóni bawo amamëlal wün ce amënpër ëënbar bingóti baṅ pur ëënbíbaral bër anek bële, amakó mafër oyed obibat bër eṅé bële.
- 23** Gen Tit eṅ ëmmatalad ce pur obibat bawo ayëndamël ewo. Danaṅ dér yó dér këbiyaŝëra no ëng wum. Ëng no këbegole pur bëmënbara. Gen bër bühi bër eyed ce

bër bingór ban Krist ban e loño bañ dañaldékébe. Kongol ér gon enedi lañ bal bële ibëyenma Krist. Gungum enediya gon enediye oñ.

²⁴Gungum e gëngër batëmëd bër emënbara ëenbar bingóti han wün bële, ëenbipënün iyi ëcënbiñal le. Kenañ bër bingór ban Krist bañ pécéñ ënlange ëcënbiñal le. Danañ obemëlale iyi añüd ëmmënbëy le.

2 Korent 9

¹Awa. Gen bingóti ban eenebar ëenbeyën bal bër Urün bër anek bër e han elód er Êsüdë bañ, mañüde lañ miñamb muñug ganamët gungum. Gon wok mañüdale oñ

²bawo milang amënpër sobe ëenbifara. Anelëngal gindón eñ. Gungum fëdfebe bër holekëma Êsüsü bër e loño han elód er Maséduwan bële iyi kabiriñ lëkakëdjo wün bër e han elód er Akay amënpëred ëenbifara bër anek büwum. Bër holekëma Êsüsü bër e loño bële gang hérkën iyi amënpër sobe le, bëyëmbëk ce abepëred ënbiñara.

³⁻⁵Kono ëmbidañalëde bër holekëma Êsüsü bësas ënyed sòndón pur ënmënbara ënkëñëla mañar bingóti ban sasëkëen ëenbar bañ fayër metëmëd le. No kidima meyëde imbaligum. Gëngër lañ e bër sòluk han elód er Maséduwan bër furedékë ënnibat, gëngër betëmëd, bën kidima ënluwe ëcënbar bingóti bañ ngër gang fëdfebebe kabiriñ alëka ëenbar le. Gungum fërkem ëenkëñëla mañar bingóti bañ ngër gang hañabikëen ëenbar le fayër metëmëd le hara metëk ëcënkëñëla mañar le. Danañ ar kala olange iyi mage bé harahañkëmën pur ëenbar le kono bawo wün kidima furedékë sobe ëenbifara bër anek bële le barkëen. Manepërelañ betëmëd hara mëenpatelañ mañar bingóti bingum. Bawo gëngër betëmëd, mëenkëñëlayelañ mañar, onecëfële land üróbün bawo ëmbeded ëcënbar le. Wün noñ omënkówe mañëfël bawo mëenkëñëladelañ mañar.

⁶Konhuyélal déy sanda ér omók le. Kënre: Asem ale gëngër acém kingiriñ, omóke kingiriñ. Kono gëngër macémelañ kingiriñ, mangomók kingiriñ. Ngër kak rekën. Ganamët an Urün añ ce ngër kak e. Gëngër ebeyën bër anek bële sigé tuñ pur ibibaral, Urün of omiduwéne sigé tuñ. Kono gëngër ebeyën kingiriñ, Urün of omiduwéne kingiriñ.

⁷Ar kala añüd oyidëñür sùg obeyën bër anek bële, kenañ obeyën. Kono gëngër eyënohe, akoyidëñür han kañabi iyi mamapërelañ obeyën. Danañ akobeyën kongol ér gon rekoma ayélüm tuñ iyi obeyën lañ kono obeyën bawo wum kidima furedékë obeyën le. Urün of amañal ar yó yënkëma ayélüm ëng ñëlënga. Gungum e gëngër eyënejëma hal jiñ, imayën ëng ñëlënga.

⁸Gëngër imayën ngër kak le, Urün of omekore mañara gon hók la. Gon omeyënal gon hók la oñ pur ebekor ce mañaral bërleñ le. Danañ gon omeyën oñ ekó gon fërkëme oñ.

⁹Gakayiti an Urün lañ bañugëd gen ar ngër kak eñ. Këññug: Sobe këmahañëlal gen bër anek gani. Gungum e awum këbifara bër anek bële ako tuñ. Ngër kak ñugëdëkën

gakayiti an Urün laṅ gen ar ngër kak eṅ. Gungum e gon yënalkoba Urün napulu oṅ pur eënbeyënere laṅ bërleṅ le yënalkoba.

¹⁰Mayedi Urün of këmayën ašém ale manaf man olad maṅ. Danaṅ mayën komayën gon masó gon otó oṅ. Ngër kak le ce komënbara Urün of manaf man šug fërkëmën le. Danaṅ Urün of omënbëmbüne gon eenemók oṅ. Gon omënbëmbünal oṅ pur eënbekor mabamb mafaral bër anek bële.

¹¹Urün of omënyëne napulu pur eënbifaral sobe. Danaṅ bër holekëma Šésü bër e han Šüdë bële gëngër bitëmëd bingóti baṅ sóndóbün, bal kingiriṅ land üróbün ënmacëmaye Urün of.

¹²Gungum e kongol ër ubara or bër anek bër e han ikón er Šérüsalem laṅ ëncote gon ñüdëkébe pur ënwuréyal oṅ. Mage gungum tuṅ. Bal kingiriṅ ënmacëmaye Urün of gen wün eṅ gen gon rikëën eṅ.

¹³Kongol ër gon barakëënbe laṅ ënmabëye Urün of bawo ëcënhole gindéy genjekëla gen Krist eṅ. Ënmabëye ce bawo ëcënbifaral bon müdëkëën boṅ bën ëng büyéllum ce.

¹⁴Danaṅ ënmëncümbéne han Urün omënbara. Danaṅ epërebe eënluwür. Gon fëralkëbe eënluwüral oṅ bawo Urün of agole makašabi mónón laṅ haṅ ëcënbifara sobe.

¹⁵Bé ce añüd eënmacëmaye Urün of sobe bawo abayën ñaṅeso ñónóm ñaṅ oyógu obapeyën. Hal magelaṅ ar okor mašas šug yararëk buña üwum le.

2 Korent 10

¹⁻²La wo en land ürón bër kënihafal ënde iyi gëngër ëcëniyéye ëng no, mañëkët këmñëkët gaf ëram le. İyi kono gëngër iñugünemëmën letër le, mëyéñülün këmmënyéñülün iyi ëmmënde ëmmënméye le. Ngër kak ennëmekafal këmri. Danaṅ bër kënihafal büwum edeyenem ce mage adaṅal ar Krist eme kono gungum pécéṅ bungaf tuṅ e. Adaṅal ar Krist eme. Danaṅ münéd e gëngër iñugünemëmën, mañëkët këmñëkët gaf ëram le. Danaṅ mahañëlal kënihañëlal gindón eṅ. Gungum emëmëncëmba konbihérné bër kënihafal büwum. Gungum wok mangëmmëncësün ngër gang këmbišësün bën le. Edeyen ce mëri këmri ngër gang kori ar pac pac ale le

³kono gungum ce mage kak e. Mamgedilaṅ ngër gang kori ar pac pac ale. Münéd e jamani ëjo wuréme. Kono fado gëngër abatakër ëng bër kënihafal bële, mangobatakër ngër gang këbisakër bër pac pac bële le.

⁴Mage ëng mayanga man ibüt man jamani ëjo maṅ ebebebütal. Ëng mayanga man yënkönem Urün maṅ ebebebütal. Gungum e Urün of enëmepangan ëng fanga üróm le. Ëng fanga üróm le emedët gon këfóngal oṅ pur ëmbemëlal.

⁵Ušas laṅ ebebemël. Gungum ebebebëñün ënlang iyi gëngër bayak magaf mónónbün maṅ ošas laṅ pur bal bële bakëmaholeyal Urün of, maṅop këmbeṅop ëmbede iyi

balap le. Danaŋ maɓara kɛmbiɓara ɓal ɓɛle haŋ ɛnlɛmbɛt gon eneyidɛnɔr oŋ ɛnyidɛnɔr gon fɛrkɛma Krist oŋ.

⁶Jóni mecɛla haŋ ar kala omapat mɛmɛŋɔn Krist gon yó rekoma odi. Gɛngɛr milang ɛcɛnmapat mɛmɛŋɔn Krist, watu úwum mikale ɛmbiméy'ɓɛr barɛk ɛnmaɛŋɔn ɓɛle.

⁷Anepɛr ɛɛnfame gang e le kidima. La wo en sɔndɔn ɓɛr ede ɓɛɗaŋal ɓɛr Krist en. Danaŋ edeyen no mage aɗaŋal ar Krist eme. Añúd noŋ ɛnfame iyi no aɗaŋal ar Krist kidima eme le.

⁸Anelɛngal gang emekor maɓas iyi Urún of sɛɓalkem migé aɗaŋal ar Krist ɓawo múnéd e. Gon sɛɓalkonem oŋ pur ɛmmɛnɓamb jomb ganamɛt an Urún aŋ. Manitɛɓalelaŋ pur midi gon omɛnkocɛhoca mahocɛhoca ganamɛt an Krist aŋ.

⁹Makaramoko man ɓinjúfé maŋ edeyen gɛngɛr iñugunemɛmɛn maletɛr maŋ, pur ɛmmɛnyɛŋúlunal emɛmɛnñugun kono mage pur ɛmmɛnyɛŋúlun emɛmɛnñugun.

¹⁰Gon reyalme ngɛr kak oŋ ɓawo ɓɛr talaŋ edeyen iyi no Pol gɛngɛr iñugunemɛmɛn, ɛng fanga kɛmmɛnñugun pur ɛmmɛnkarahaŋ ɛɛnnimɛŋɔn le. Kono gɛngɛr ɛcɛnigɛye ɛng wún, mulu kɛɛnlu mage kak eme le. Gungum ɛnɛnaɗa ngɛr mage hal eme. Danaŋ edeyen iyi naŋfa ɛr ɛɛnnikɛrné magelaŋ.

¹¹ɓɛr kɛre ngɛr kak ɓɛle añúd ɛnɓútɛlal kaɓabi. Ngɛr gang rekɛn kɛmgé gɛngɛr iñugunemɛmɛn letɛr le, ngɛr kak wo ce kɛmgé gɛngɛr metɛméd.

¹²Múnéd e mangɛmyó mare góyé eɓe ɛng ɓɛr ibút ɓɛram ɓɛle. ɓɛn iñaŋen iyi ɓɛyaraɛk en. Iyi ɓanikó. ɓɛr mɛntɛte en. ɓɛn ecas gon ñúdúk ɛndi ɓɛr emagólɛn Urún ɓɛle. Kenaŋ ɛnñaweya magaf mónɗɔɓun maŋ land úrɔɓun, ɛnde iyi ngɛr kak kɛnri ɓɛn.

¹³Kono no gɛngɛr icaseme gen gaf ɛram eŋ, mangɛmcas ngɛr gang kɛnɓas ɓɛn le. ɓɛn iñaŋen gon mɛndidi oŋ. Mage kak kɛmri kono gen gole ɛr sɛɓalkonem Urún le tuŋ kɛmɓas. Wún ce ɛcɛntawe han gole úwum. Wum Urún ɗaŋalkem han wún ɛmmagólɛn. Múnéd e.

¹⁴Gɛngɛr mamtɛmɗelaŋdo han wún, mañúdɛdɔɗelaŋ miyak gaf ɛram le mede iyi metɛméd sɔndɔn le kono metɛméd. Danaŋ no ɗɔnga sɛmɛɗɛk sɔndɔn ɛng ɓɛrleŋ le. No ɗɔnga fɛɗkɛmɛn gindéy'genjekɛla gen Sésü eŋ ɛng ɓɛrleŋ le.

¹⁵ɓɛr ibút ɓɛram ɓɛle iñaŋen gen gole ɛr rikɛn eŋ ihinoŋ mɛndidilaŋ. Kono añúd onelɛngal gen wún eŋ ɓawo ɛcɛnmahole Sésü kongol ɛr gon yɛɗɛme laŋ, gungum e ɛmmɛnpɛɗɛɗ gindéy'genjekɛla gen Sésü eŋ haŋ kɛɛnmahole wum Sésü. No fɛɗkɛmɛn gindéy'gingum, mage ɓɛr kɛnihafal ɓɛle. Danaŋ mitamginé iyi holare úrɔn le oɓambaye. ɛng abamba, ɛng amaŋ Urún of, ɛmmɛnkore maɓamb maɓara.

¹⁶Gon fɛrkem oŋ meyé ce ɛmbipɛɗúré ɓal búyélum ɓɛr mɛnkɛre wey'gen Sésü ɓɛle. Manepɛrelaŋ miyara gole ɛr owogole ayélum ngɛr gang kɛnri ɓɛn le. Gɛngɛr miyara gole ɛr ayélum, gungum e gɛngɛr mede no rik gon mamdiye, graki emeyak gaf ɛram le megede no rik le? Mangɛmkor.

¹⁷Gon emegere oŋ, ngër gang ñugëkën gakayiti an Urün laŋ gen obëy' or uyat or Urün eŋ le e. Bade: Lar ocas hal ale gen uyat óróóm oyekëla la Ocas gen uyat or Urün oyekëla. Gëngër hal ale elëngalema jiñ, Omalëngal kongol ër gon riko Ar gaf aróbé ale Sésü laŋ. Kak ñugëkën gakayiti an Urün laŋ. Ngër kak emedi no.

¹⁸Gungum e ar yó reko Urün of iyi ajo adaŋal ar Krist ewo, adém awum kidíma e adaŋal ar Krist ale. Mage ar rek ëng gindóm tuŋ adaŋal ar Krist ewo ale e adaŋal ar Krist ale.

2 Korent 11

¹Ëcënilange gëngër ibëy'éyéyej, ako kënre mitételaŋ. Kono fado gëngër midi ngër gang kori ar matéte ale bawo ibëy'éyéyeme gaf eram le, ëënnikérné tuŋ bawo omënnanŋfaye.

²No ce ëmmënŋal ngër gang ŋalkomën Urün of le. Mayedi arëm ale mamapërpërlaŋ ŋungutuŋ üróm le ëndak ëng aŋan haŋ fayër omacot aŋan le. No ce ngër arëm arón eme. No ce anepër ëënbo gang holekëënma wum Krist tuŋ haŋ dër emëmënné han ewo wum hara mëëndëkelaŋ uharaŋ or makaramoko man binjüfé of.

³Miyén ëmba makaramoko mungum ënmënyüféye haŋ ëënbo mangëënmamëñün Krist. Gungum e ënmënyüféye ngër gang yüfédekoma Ibilisa Ef le haŋ Ef komamékünün Ar Gaf aróbé ale Urün of. Ibilisa gonkarkari mëgëdëko pur omayüféyal.

⁴Gon reyalme ngër kak oŋ bawo la wo en sôndón bër emënkaraŋ gon haŋabikën bën ganamët an Sésü aŋ tuŋ hara mage gon reko Urün oŋ enmënkaraŋ. Uharaŋ óróbün of to to e ëng gon haraŋmëmën oŋ. Gon haraŋkënmën gen ganamët an Genjëm en Urün aŋ eŋ ce to to e ëng gon haraŋmëmën no oŋ. Gindéy' genjekëla gen Sésü gen haraŋkënmën eŋ ce to to e ëng gon haraŋmëmën oŋ. Danaŋ ëcënbikérné kono mañüdüdelanŋ ëënbikérné.

⁵Edeyen iyi bëdaŋal bër Krist bër hókem no sobe en kono mënnikówelaŋ déy' no. No hókëbe.

⁶Sugo ogéye münéd' mangëmkor maŋas balënga yëngën gimug an bal ngër bën le kono gen ulang or gindéy' genjekëla gen Sésü eŋ ëmbikó mafame sobe. Danaŋ kongol ër gon rime ŋasëme laŋ ëcënläng mifame le.

⁷Gen yobere ër no eŋ gang yëddëme sôndón gan sakal aŋ, gang haraŋdëmëmën, mammëngededelaŋ iyi ëënneyobe pur ëmmënkaraŋ. Gang rime ngër kak le, milapëdi, ëmba mage balënga rime bawo mammëndeyelaŋ ëënneyobe? Mamlapelaŋ. Gon riyalme ngër kak oŋ pur meñëkët gaf eram le ëmmëntébünal wün le rime.

⁸Gang yëddëme sôndón laŋ, mammëndededelaŋ ëënneyën bingóti ban miwuréyal baŋ kono mimadéd' bingóti ban yëndëkënem bër bingór ban Krist baŋëneŋ baŋ pur miwuréyal ñungum.

⁹Danaŋ gang yédème sòndón, gang hecadèk bingóti bandam baŋ, fado ñungum mammèdedelaŋ ènnibara. Bër holekëma Šésü bër e šan Maséduwan bële bayóguđ. Kënnibara bingóti ban miwuréyal bingum. Gungum horaldème miwuré hara mammèdedelaŋ ènnibara le. Mammëñakèdelaŋ mare ènnibara bingóti, danaŋ mangëmmënde ce muk ènnibara le.

¹⁰Toña tuŋ emecas ngër gang košas ce Krist toña le iyi elód er Akay laŋ magelaŋ ar onekor mare akëmšas èng ñëlënga iyi mëenneñakelaŋ mayobe gole èr Urün èr emedi sòndón le.

¹¹Konyidé bawo mammëñalelaŋ le wok manepërelaŋ ènneyobe. Urün of alang šug ŋalmëmën le.

¹²Mammëndeyelaŋ daro ènneyobe, danaŋ mangëmmënde ce bahal ènneyobe. Gon wok gon mammëngedeyal ngër kak oŋ, gungum e ènkoral malangal no èng bër kère bēdaŋal bër Krist en bële mage góyé ebe. Bën edeyen góyé ebe kono gëngër ikaraŋenbe bal bële, pur èncotal bingóti baŋ le tuŋ kënbiħaraŋal.

¹³Idiyen ngër bēdaŋal bër Krist en kono bakaf iyi mage bēdaŋal bër Krist en le. Ènmënyüfé le tuŋ hašabikën. Edeyen Urün of enególén kono bungaf enedi. Gen magaf mōndóbün eŋ tuŋ enegole. Idiyen ngër bēdaŋal bër Krist en kono bungaf tuŋ enedi. Mage bēdaŋal bër Krist en.

¹⁴Danaŋ manikišaŋayelaŋ gen gon kënri eŋ bawo Sataŋ gungum e Ibilisa kak wo kori ce wum. Gëngër abicaŋëta bal bële, malëmbëta kolëmbëta gang ewo le kidima ogé ngër adaŋal ar Urün gang ewuđ gimal gindóm eŋ pur obiyüféyal bal bële iyi adaŋal ar Urün ewo.

¹⁵Gungum e bawo ngër kak kori wum, akëbahišaŋa gëngër bër emagólén wum Ibilisa bële idiyen ce gonjekëla pur ènmënyüféyal le iyi Urün of enególén le. Kono imbalingum Urün of obiñaweye, obiméyé gen gon rikën eŋ.

¹⁶Mibütélé iyi konyidé ëmba ar mamtéte eme bawo iñaŋeme gen gaf eram eŋ. Kono fado gëngër ayélüm edeyewo iyi mamtételeŋ, èñwakile ènnikérné. Bër këhaf iyi bēdaŋal bër Krist en bële kënhérné. Awa. No adaŋal ar Krist kidima eme. Gungum e ènnikérné no ce. Awa. Èncëla no ce mimantiye šigé. Danaŋ gon ememanti oŋ toña e.

¹⁷Ècënlang no Krist yandème mëyëfëđ kono wum mamantimantilaŋ. Kono gangam gaŋo midiye ngër gang kënri makaramoko man binjüfé maŋ le. Bawo bën ŋalëk mamanti ngër kak le, no ce ëmbiyëfëđ bën iyi mimanti.

¹⁸Land ürón la wo en kingiriŋ bër emanti gen gole èr enmagólén Urün eŋ ngër gang kënmani bër pac pac bële le. Bawo bën këmani gen gon enmagólén eŋ, no ce mimanti gen gon emamagólén Krist oŋ.

- 19** Ëng ñëlënga këenbihérné bër këhaf bëdajal bër Krist en bële. Danañ ëcënmañ ëenkérné bingaf ben enmënkaraj beñ bawo edeyeen iyi bër sétük een ganamët an Urün añ. Gungum e bawo ëcënmañ gon eneñañ oñ, ëënmañ no ce miñañ.
- 20** Par ekësampël, gëngër makaramoko man binjüfé mañ bamënkarahañ ëënbimëñün, mëmëñün këënbimëñün ëng ñëlënga. Fado gëngër masó kënmënsó, mamañ këënmañ. Gëngër imantiyen, mamañ këënmañ ëënbikérné. Gëngër bamënbop, mumuña këënmuña.
- 21** Edeyen iyi no mangëmyó mëri ngër gang kënri bën le. Münéd e. Mangëmmëndi ngër gang kënmënri bën le bawo adajal ar Krist kidíma eme. Ar e adajal ar Krist ale mangomëndi ngër gang kënmënri bën le. Awa. Jóni no ce miñañe gen gon rime oñ ngër gang këññañ bër këhaf bëdajal bër Krist en bële gen gon enedi eñ le. Milang bal bële ënninadaye ngër ar matéte eme.
- 22** Bën iñañen bër Ébërë en. Awa. No ce dānañ ar Ébërë eme. Iñañen Bër Isërayel en, gungum e bal bër Urün en. No ce dānañ Ar Isërayel eme. Iñañen han afüsén aróbé Abëraham šalkën. Awa. No ce han afüsén awum šalme.
- 23** Iñañen bër emagólén Krist en. Awa. No emakó sobe mógólén Krist ëng bën le. Kono ngër ar fétuk emecas. Awa. No hókën madën han kaso ëng bën le. Bingut bingut lëfëkënem kongol ër bawo ëmmahole Šésü lañ. Bingut kingiriñ yédëme mašës kongol ër gon gólénmama Krist lañ.
- 24** Bingut binjó lëfëkënem bëlam bër Būsüwif bële ëng binguš beñ. Gangam kala bingut mafó masas ëng binjóng bina lëfalkënem.
- 25** Danañ bingut batas lëfalkënem ëng mat. Büyé kënnidupür ëng mahañ pur ënnidamal. Bingut batas fëradëme hóngi ër mëngé lañ, bingut batas bingum pécéñ gang emekëna hóngi ër mëngé üwum, emo han mëngé. Büyé gang mekënak hóngi le, këmdëka mat man hëmbëk mañ, mëngé lañ wodëme hañ sëkëk watur fëradëk hóngi ër mëngé le. Watu üwum wo ce šotëbebe bër ënniyicüt.
- 26** Danañ malóđ manjëmbëk yéd meyašëra pur ëmmagólén Krist le. Bingut kingiriñ yédëme mašës gang emeyašëra. Mitamped sobe kongol ër mën man šubahana lañ. Bóngélüm fëdërdëbe ëng bërek ëng fanga bële. Bóngélüm fado Būsüwif bële yéd keperédé ënnidam. Bóngélüm bër mënge Būsüwif bële yéd keperédé ënnidam. Bikón lañ wala han idümëđ pécéñ la wo yédëkem mecot gatana. Bóngélüm hóngi ër mëngé lañ aniñakëđ mëgé gatana. Bóngélüm ecot yédëkem ce gatana land ër bër hafëk bër holekëma Šésü en.
- 27** Danañ egole yédëme hañ metókëraya pur mecotal gon miwuréyal oñ. Bóngélüm mangedëkorlañ madak. Bongélüm šare le ëng ñëmbé ñañ yéd kemetampén. Mage büyé tuñ ñakëđëkem masampén ñëmbé ñañ. Bóngélüm bëyëm le yéd kemetampén bawo mammüdéđelañ binjüm.
- 28** Danañ binjüdé bañ ce yëmbëđëkem gen bër bingór ban Krist eñ.

²⁹Gungum e gëngër mikér kari makëmelan̄ ganamët an holare üróm aṅ, mahañëlal yéd kënemekañëlal gindóm eṅ haṅ onepër ëmmabara. Wala gëngër mikér ar holekëma Šésü ariyé ayélüm amapang haṅ amamékünün Urün od, módógül yéd kënemedógül kongol ër gon fangëkoma laṅ.

³⁰Manepërelaṅ mañaṅ gen gaf ëram eṅ kono gëngër ëcënlü gang emeñaṅ mañaṅ pur ëenlangal hal tuṅ eme le e. Danaṅ iñaṅeme ce gen gon enëmebékülün bal oṅ.

³¹Urün od alang toña emecas ganamët gungum. Mamgekafëlaṅ mahaf le. Urün ówum e Süm ër Ar Gaf aróbé ale Šésü. Wum ñüdük ëenmabëyé gani.

³²Awa. Ekësampël emecas jóni pur ëenlangal hal tuṅ eme le. Ako yékem büyé gon rik haṅ ënnekor maþékülün. Han ikón er Damas yédëme. Ñungum alam ar yéd kënëyó Arétas ale sëbaldëkëma ayélüm olam ikón igum. Awa. Ar sëbaldëko awum abedef masordâš mónóm maṅ ëncëla mañakan man ikón maṅ. Gëngër icaleme, ënedëk.

³³Kono meped. Gon fekem oṅ iyi bëyëndamël bëram baradëkem haṅ këmfë. Këbeyë han gakela an ikón. Gakela gungum ëng mahañ bëyëdëkën. Këbifang han tëṅ. Daro këmfëra ginól gaparame laṅ. Daro kënhap bingó beṅ ginól laṅ. Daro kënyak ginól gungum. Këññëkëd cok han elód. Ngër kak yicëtëdëkënem ikón laṅ. Gang sëmek ginól aṅ han elód, këmfërëta. Daro këmyë. Manecotëdëlaṅ alam ar ikón igum ale. Ngër kak fedëme. Ngër kak lukëen iyi hal tuṅ eme le. Gen gon enëmebékülün bal tuṅ oṅ emeñaṅ.

2 Korent 12

¹Añüd miþamb mañaṅ gen gaf ëram eṅ fado ga wok mangomënnan̄fa bawo mangëenmaṅ iyi añaṅal ar Krist eme kongol ër gon emeñaṅ laṅ. Awa. Ëmmënpëde jóni gon fëdkonem Ar Gaf aróbé ale Šésü ngër gonëkëd oṅ fado ga wok mamðakëdëlaṅ gokëd kidima ñungum. Gon emëmpëdäl ganamët gungum oṅ bawo la wo en šondón bër këre iyi Urün od abicësün bën ce ngër gonëkëd.

²Kono fayër ëmmënpëd gungum le, la wo e gon emëmpëd gen gaf ëram eṅ kono mage parakët emecas. Gen gaf ëram eṅ emebëta. Lar mede Krist annidënëd han tëṅ han ewo Urün la, këmre tuṅ ar holekëma Šésü dënëdko. Müli epóng mala hucék loṅo ëng dër dënëdëkoma han tëṅ. Han tëṅ halaṅ urün or eenekënyëye osasën od kënyó. Ëng gimal ak kidimadi dënëdëkoma wala genjëm en wum eṅ tuṅdi dënëdëkoma han Urün hara macëselaṅ mašës mamlangelaṅ. Urün od tuṅ langëk.

³⁻⁴Lar dënëdëkoma la, lar diko Urün la e. Alënga halaṅ. Gen odën eṅ emebütélé iyi ëmba ëng gimal akëdi dënëdëkoma ašan awum wala ëmba genjëm eṅ tuṅdi dënëdëkoma, Urün od tuṅ langëk. Ñan yédëko laṅ gon fëdkoma la Urün oṅ, Urün wok mamaṅdëlaṅ obibütélën bërleṅ.

⁵Gen ašan awum eṅ emeñaṅ kono gen gaf ëram eṅ manepërelaṅ miñaṅ. Gon emeñaṅal gen gaf ëram eṅ tuṅ oṅ iyi ëenlangal mammüdeyelaṅ fanga.

⁶Kono fado gëngër miñaŋdo gen gon dënëdkonem Urün eñ, mage ngër ar matéte emecas bawo toña e. Kono mangëmñaŋ ganamët gungum bawo miyéñ ëmba ëënnikó mësébün kongol ër gon yékem lañ. Gon fërkem oñ noñ ëënnitébün kongol ër gon rime lañ ëng kongol ër gon haraŋdëmëmën lañ.

⁷Münéd e Urün of anipédéd bünjiñ kingiriñ şalañ. Gungum e adi jiñ iyi akëmyak gaf ëram le kongol ër gon fëdkonem lañ. Gon riko oñ iyi amaŋéd adañal ar Ibilisa ale oyögu onegetampén. Ako yékem ngër enëmekôş gekôş. Gungum riko Urün of pur akëmyak gaf ëram le kongol ër pécëñ gon fëdkonem lañ.

⁸Bingut batas şëmbadëmama Ar Gaf aróbé ale Şésü omadët oram lañ adañal ar Ibilisa ar enëmetampén awum.

⁹Kono Şésü aniyakađ. Konere: «Ó ó. Mangëmmade oye le kono ëmmiřaraye hañ ekor mumuña. » Ngër kak yakadëkonem. Awa. Kongol ër ubara óróm lañ bal bële ënluwe iyi Urün of enëmepangan ëng fangar Şésü le. Gungum e anelëngal gen gon wok mammüdeyelañ fanga oñ bawo kongol ër gon mamkëme lañ bal bële ënluwe fangar Krist le. Wum enëmepangan ëng fangar emamagólénal le.

¹⁰Gungum e gëngër mamkëmelañ, Krist onibaraye ëng fanga üróm le. Wala gëngër bal bële icérenem wala gëngër ikëyálem wala gëngër itampénenem wala gëngër anikëyál bawo Krist emególén, anelëngal bawo gëngër mamkëmelañ, Krist onibaraye ëng fanga üróm le.

¹¹Ngër ar mamtéte şasëme gen gaf ëram eñ. Kono bawo wün wok mëënniřarayelañ uşas lañ, wün harahaŋkem micas ngër kak le. Münéd e. Ëng mage Ar Gaf aróbé ale enëmeřara, mangëmmënkör mařara. Kono gen bër rek bëdañal bër Krist bëřarame en eñ mënnikówelañ déy. Gungum e aňüdeđo ëëncasëđo gonjekëla gindam eñ.

¹²Wün nüdük ëëncasëđo uyat oram oyekëla bawo ëcënnilang. Gang yedëme şóndón, ëcënláng mitampéd kono miwakiled tampere üwum. Danañ mëfëñün këmmëñfëñün mëfindé mañ kingiriñ man ëënlángal adañal ar Krist eme mañ. Danañ bon hişaŋak boñ kingiriñ ridëme bon ëënlángal adañal ar Krist eme boñ.

¹³Mayedi góyë baramëmën ngër gang řarabebe bër bingór řan Krist řaŋëneñ le. Gon saltarëk oñ tuñ bawo mammëndeyelañ ëënniřara bingóti miwuréyal ngër gang řaradëkënem bërleñ le. Balëngadi rime ëmba mage balënga rime bawo mammëndeyelañ ngër kak le? Gëngër gungum emekën ed e, ëënnitébün hake.

¹⁴Awa. Bingut biki yedëme şóndón kono mammëndedelañ ëënniřara bingóti. Danañ atëk watur mayéd ce gatasën añ le. Gangam añ gañ ce mangëmmënde ëënniřara bingóti bawo mage kongol ër bon müdekkëen lañ emeyéd. Kongol ër wün lañ emeyéd. Gon fërkem oñ tuñ iyi ëënniřal. Ngër bëñëso bëndam een. Gungum e aňüd ogé ngër kak bawo mage bëñëso bëñ nüdük ëñbiřara bërëm bële gon ënwuréyal oñ. Bërëm bële nüdük ëëñřar bingóti pur ëñbiřaral bëñëso bündóbün bëñ. Bawo bëñëso bëndam een ganamët an Urün añ, aňüd ëmmëñřara pur ëëndaf ganamët an Urün añ.

¹⁵Gungum e gon yó müdème anepër ëmmënbara. Danañ gon yó horne mëri midiye pur ëmmënbara le. Bawo ëmmënñal ñug kak le, mañüdelañdi ënniñal no ce fado ëng ñigé e? Añüü kay.

¹⁶Mammëndedelañ ënniñbara bingóti pur miwuréyal. Kono la wo en sòndón bër kère mëyüfé emëmënyüfé pur mecotal bingóti bindón bañ miwuréyal le

¹⁷kono mage toña e. Mammëngeyüfélañ. No kidima mamgemadlañ bingóti bindón bañ pur miwuréyal. Danañ bër ñañaldème sòndón bële ce mambidañaldelañ pur mecotal bingóti bindón bañ.

¹⁸Ëmmaded Tit oyéd tuñ, omënlukulu. Danañ ëmmaded ce ibülémül üróbé ër ganamët an Krist omabatéd. Ëcënnalang awum bawo ëmmañakéd mañañal han wün ñalañ. Mayedi Tit mamëñakelañ mëyüfé pur ocotal bingóti bindón bañ? No ëng Tit gon góyé këbiyidëñür ganamët gungum. Mañibiyüféyüfélañ bal bële pur becotal bingóti bindóbün bañ.

¹⁹Konyidé gon ñasahme oñ ëmba pur ëende balënga rime ñasahme. Mage gungum ñasahme. Bübülémül bër ñalme, gon yó gon emedi pur ëñbamb maraf ganamët an Urün añ emediyal. Urün od alang ngër gang fërkëma Ñésü micas le ñasème.

²⁰Kono no miyéñ gëngër metëméd sòndón ñalañ ëmba mangëmmëntëk gang wokëenedi guññüla gon manepërelañ ëendi oñ. Gungum e gëngër metëméd, akëmmënsëk gang wokëenedéyër wün wün. Wala gang wokëmëncëlalër wün wün. Wala gang wokëmëndógülalër wün wün. Wala gang wokëenecasër wün wün. Wala gang wokëenekafalër wün wün. Wala gang wokëeneyak magaf mónón mañ. Wala gang wokëenedi gon mage reñoñ ër wün bër holekëma lañ. Gungum pécéñ manepërelañ ëmmëntëkéd gang wokëenedi. Kono gëngër ëmmëntëkéd gang wokëenedi guññüla gungum pécéñ, ëmmëndiye gon wok mamënpërelañ ëmmëndiyal oñ.

²¹Danañ ce miyéñ gëngër metëméd, onecëfële yëngën ër Urün gëngër milu mëngedilañ ngër gang ñüdük ëndi bër holekëma Ñésü bële le. Miyéñ ce gëngër metëméd, onetowële han jomb bawo bër talañ la wo wokën gang enmamékünün Urün od. Mamekën man wok mëntëbelañ mëri mañ iyi udak or bër wok mañüde od ëng udak or ëng mage arój od. Mamekën mungum wok mëntëbelañ mëri.

2 Korent 13

¹Bingut biki yéddème sòndón. Jóni gatasën añ hañabime mayéd kono gangam añ gañ pur ëmbiñawe bër wok emamékünün Urün bële emeyéd. Ëcënlalang gang ñüdük ogé ñawure üwum. Añüü ibiyó bëñede bëñas wala bühi bër luk gon mekënko oñ. Gëngër la wo en bëñede büwum, añüü bal bële ënmañawe, ënmaméy'ar mekënek awum. Ngër gang ñalëk gakayiti an Urün lañ gen ñawure eñ emedi gangam añ gañ.

²Dër féféde mayéd ëmbicanjaraf bëmekën bële ëntëb mëri emekën er enedi ed. Jóni fado ga wok mamgëlañ halañ, ëmbibütélëye mare ëntëb mëri emekën igum.

Gangam aŋ gaŋ gëngër meyêd hara haŋ jóni mëntëbelaŋ mëri, gëngër metëmêd, ëmmënméyê déy. Fado ariyé mangope oméy'ówum. Danaŋ mangëmmënyafe.

³Amënpër midi findër ëënlantal adaŋal ar Krist eme. Awa. Gëngër metëmêd ëng fangar Urün le, omënmëlale adaŋal ar Krist eme. Ëcënlant Krist amüde fangar omënméy'al le. Mabókelaŋ.

⁴Münêd gang fingëkënma os or lëmbënd laŋ, amëndëred ngër abók gimal kono Urün od amakënutêd ëng fanga üróm le. Kongol ër fanga üwum laŋ wuréko. No ce miñakêd masókëraya gang emamagólén Krist ngër gang sókërayadëko Krist le. Kono ëënluwe Urün od onipangane ngër gang fangankoma Krist le.

⁵Mamënmëlalelaŋ iyi no adaŋal ar Krist eme. Awa. Wün ce ar kala olókól gaf üróm le ëmba amahole Sêsü le wala ëmba mamaholeyelaŋ. Mayedi ëcënlant gëngër münêd e ëcënmahole le, Sêsü Krist adí órón laŋ? Kono gëngër mage münêd e ëcënmahole le, madiyelaŋ órón laŋ.

⁶Danaŋ gëngër ëcënlant şug fangankonem Krist le, mitamginé omënmëlal iyi adaŋal ar Krist eme.

⁷Kono maşëmba këmmaşëmba Urün od omënbara pur akëënmamékünün wum Urün piŋ. Gon këmmaşëmbal Urün omënbara ngër kak oŋ mage pur ocal iyi adaŋal ar Krist eme le. Pur omënbara ëëndiyal gonjekëla oŋ le këmmaşëmbal. Ngër kak fërkem fado gëngër bal bële edeyen iyi mage adaŋal ar Krist eme bawo mammënméy'elaŋ.

⁸Gungum e gëngër meyêd, gëngër metëk balënga eenedi, mangëmmënméy' bawo mage kongol üwum fangankonem Urün od. Gon fangankonem oŋ pur midiyal gon ocalal toña ër gindéy' genjekëla gen Sêsü eŋ. Manipanganelaŋ pur midi gon ohađe ocalal toña ër gindéy' genjekëla gen Sêsü eŋ. Danaŋ gëngër gonjekëla eenedi, mangëmmënméy' bawo idi er gonjekëla ed ŋalme. Bër emamëŋün Urün bële mabara tuŋ këmbibara.

⁹Anelëngal gëngër ëcënkëm ganamët an Urün aŋ. Gungum e gëngër imëŋüneenma Krist, anelëngal. Danaŋ gëngër imëŋüneenma, mangëmmënméy'. Gëngër mammënméy'elaŋ, milang bal bële ëndeye ëmmëntókal mëméy' kono manihajuwelaŋ ganamët gungum. Danaŋ ëmmacëmba Urün od iyi odido haŋ ëëngëbamb sobe maraf ganamët gindóm aŋ.

¹⁰Gungum ŋugünmëmën komkom letër ëjo fayër meyêd le. Gon fërkem oŋ ëëntëb mëri guñüŋüla on eenedi oŋ fayër metëmêd le. Gungum e gëngër metëmêd, mangëmmënkaraŋaŋ ëënnimëŋün ëng fangar sëbalkonem Krist. Ar Gaf aróbé ale Krist kidima sëbalkem fanga üwum. Gon sëbalkonem oŋ pur ëmmënbara ëëndaf ganamët an Urün aŋ. Manitëbalelaŋ pur midi gon obókën holare ürón le.

¹¹Bübülémül, loŋo emepédé. Ëëngere ëëndaf ganamët an Urün aŋ şug horkëen le. Ëëndi jiñ kala ngër müdékëen ulim óriyé. Omënpëdër mëfëdër. Gëngër ëcëndi gungum, Urün od omëndüwéndo düwa ëyekëla. Wum e ar rik haŋ ŋalërkëen wün wün ale. Danaŋ wum rik haŋ ëcëngé jam laŋ.

¹²Ëncëmar wün wün ëng osébün of ngër gang kënšëmar bërgibulum bër ganamët an Krist bële.

¹³Bal bër Urün bër e loŋo bële emëncëma.

¹⁴Ëmmëncümbén Urün of omëndüwéndo düwa ëyekëla. Gungum e ëmmëncümbén Ar Gaf aróbé ale Šésü Krist omakañëlaldo gindón eŋ. Danaŋ akëenhuyélal iyi Urün of Baba üróbé amënŋal le. Danaŋ Genjëm en Urün eŋ odiye haŋ ëënbo eyëndar laŋ ëng wum. Amina. Loŋo emepém letër ëjo. Pol

Galati

Galati 1

1-2 Wün bër bingór ban Krist ban e şan elóƒ er Galati ëmmëncëma. No Pol ëng bübülemül bër ebe ëng no loŋo emëncëma. No ñugünkëmën letër ëjo. Ëcënlàng adaŋal ar Şésü Krist eme bawo Şésü Krist ëng Urün of Baba üróbé salakem migé adaŋal aróm. Mage hal salakem. Urün or hënütëkëma Şésü Krist ecës laŋ of ëng Şésü bën kidima salakem migé adaŋal.

3 Danaŋ ëmmëncümbén iyi Urün of Baba üróbé ëng Şésü Krist Ar Gaf aróbé ale ënmëndindo bonjekëla bódóbün boŋ ako tuŋ hara noŋ mamëññüdëde. Danaŋ ëndido haŋ makaşabi mónón maŋ obodo gang ðakëk.

4 Şésü Krist üwum acës obadët emekën er bé laŋ. Gon şësalko rëtalkoba oŋ pur akëeneboye gang eenmamékününe Urün of ngër gang kënmamékünün bër pac pac bële jamani ëjo laŋ. Danaŋ gon şësalko rëtalkoba oŋ ce bawo Urün of Baba üróbé furedëké Şésü ocës obadët le.

5 Ëënma bëye Urün of haŋ dëre ëng dëre. Ogédo ngër kak. Amina.

6 Bübülemül, anikişaña déy gen wün eŋ. Kabiriŋ dër şólume órón laŋ gila dëróm şëbkëenna maraya Urün of. Wum noŋ rinkomën gonjekëla oŋ ako tuŋ hara noŋ mamëññüdëde. Gonjekëla gon rinkomën oŋ gon e oŋ amëntala ëëmahole Krist. Gang şëbkëenna maraya, ëcëndëk gindéy genjekëla gingélüm.

7 Kono gindéy genjekëla gen Şésü gingélüm magelaŋ. Giyé tuŋ e. Gindéy genjekëla gingum gen fëdmëmën eŋ e. Kono la wo en bër furedëké ënlëmbët gindéy genjekëla gen Şésü gen fëdmëmën gingum. Badi haŋ makaşabi mónón maŋ maðakelaŋ ganamët an gindéy gingum aŋ.

8 Ëënkérné. Gindéy genjekëla gen Şésü eŋ gen giyé tuŋ e. Magelaŋ gikin. Gungum e ar yó emënpëd gindéy genjekëla gen Krist gen to hara mage gen fëdbëmën aleka eŋ, adëm awum Urün of omapërdo han ñukudó ñan gani otampe şalaŋ gani. Fado bé gëngër bebëtëd mayed han wün, bëmënpëd gindéy genjekëla gen to hara mage góyé ëng gen fëdbëmën gan sakal eŋ, Urün of obapërdo han ñukudó ñan gani bitampe şalaŋ gani. Wala fado ogé adaŋal ar Urün ale kidima gëngër ayëddo amënpëd gindéy genjekëla gen to hara mage góyé ëng gen fëdbëmën gan sakal eŋ, Urün of omapërdo han ñukudó ñan gani otampe şalaŋ gani.

9 Ëmmënpëdëd laŋ büyé. Jóni ëmmënbütéléne ce. Ar yó emënpëd gindéy genjekëla gen Şésü gen to hara mage gen fëdmëmën gan sakal eŋ, Urün of omapërdo han ñukudó ñan gani otampe şalaŋ gani.

10 Bawo bóyé le ebebeduwén duwa üñüñüla le ngër kak le? Pur obelëngal bal bële gindam eŋdi emecasal ngër kak le? Ó ó. Mage pur obelëngal bal bële gindam eŋ emecasal ngër kak le. Pur omalëngal Urün of gindam eŋ le emecasal ngër kak le.

Gëngër idiyomedo gon obelëngal bal bële gindam eñ, mangëmbodo ar emagólén Krist.

11-12 Bübülémül, anepër ëenlang iyi gindéy genjekëla gen Êsü gen ebebepeď bal eñ Êsü Krist kidima fëdkem. Mage hal fëdkem~gindéy gingum. Danañ mage hal haşabik. Danañ mage hal haraŋkem. Êsü Krist kidima şaŋëtakem fëdkem gindéy gingum.

13-14 Ako enelangal mage hal haraŋkem gindéy genjekëla gen Êsü eñ. Mayedi ëcënkër gon yéď medi ñan yéď medaya gon sëkatëbe bé Bûşuwif lañ oñ? Keybën pécéñ no yéď këbekó maraya gon holebe bé Bûşuwif oñ. Gungum e maraya yéď medaya tak tak gon sëkatëme han büfüşën bëram oñ. Masampén yéď bebetampén sobe bër gingór an Urün bële. Fado manegedëkañëlallañ gindóbün eñ. Danañ egere yéďëme ëmbiñüfün.

15-16 Kono fado gang yéď bebetampén bër gingór an Urün bële, Urün od rik hañ mëlalkem iyi Êsü ñaŋëso ñan wum Urün ewo le. Ako ridëko Urün od. Fayër rëmkënem le, Urün od akaşabid migé adañal aróm. Kenañ anidin ako tuñ gonjekëla gon maniñüdeďe onidin oñ. Gungum e anitëbal migé adañal aróm. Gon sëbalkonem oñ pur meye ëmbipëď bal bër jamani bële gindéy genjekëla gen Êsü eñ. Gang sëbalkonem ngër kak le, mammadedëlañ hal iyi onibara hañ mifame gindéy gingum. Gon wok mammadeyaldëlañ oñ bawo Krist kidima fütütürünkem gindéy gingum.

17 Danañ mamýedëlañ ce han ikón er Êrüsalem ëmbilugu bëdañal bër Êsü bër yék fayër no bële ëmba ënnipütütürüne gindéy gingum. Kono kisañ haldëme, këmyë han elód er Arabi lar mëngélañ bal la. Gungum e mëngélañ la ce bër ënnipütütürün gindéy gingum. Imbalingum bëtedëme gikin añ han ikón er Damas.

18 Gang hucék müli matas, këmyë han ikón er Êrüsalem pur biluwür ëng Piyer bilangër kono mage pur onipütütürün gindéy genjekëla gen Êsü eñ yéďëme. Pur bilangër ëng wum Piyer le tuñ yéďëme. Eëcëlang wum ce adañal ar Êsü ewo kono mamlekadëlañ la. Make epóng mójó tuñ wodëbe la ëng wum Piyer.

19 Danañ ñan yéďëme şalañ lañ, mabiluwürdëlañ ëng bëdañal bër Êsü bërleñ ëng mage Şak ibulum er Êsü Ar Gaf aróbé ale. La ce ëcënlü bën ce mënnipütütüründëlañ gindéy gingum.

20 Urün od alang gon ñugünmëmën oñ münéd e.

21 Imbalingum gang luwürbe ëng Piyer han ikón er Êrüsalem, këmyë gan malód man kënyó Siri ëng Silisi añ.

22 Nungum bër bingór ban Êsü ban e han elód er Êüdé bañ mënnilangëdëlañ

23 kono bakërëď gindam eñ. Gon hërdëkën tuñ gindam eñ oñ iyi ar yéď kobitampén bën bër holekëma Êsü bële iyi alëmbët kaşabi le. Iyi mabodëlañ kak gang obetampén. Iyi lar obitampén la, jóni obegepeď bal bële gindéy genjekëla gen Êsü eñ.

²⁴Gang hérkën kak le, kënma bëy Urün of bawo melëmbët kaşabi le gen Şésü eñ, këmgé ar ebepëd bal gen Şésü ale.

Galati 2

¹Gang hucék müli epóng mala, këmbët han Şérüsalem. Barnabas batëdëkem. Danañ këmmare Tit ce obabat.

²Kono mage bawo bër magaf man gingór an Krist han ikón er Şérüsalem bële banıyó meyé le yédème. Gon yeyaldème şalañ oñ bawo Urün of rekem tuñ meyé le yeyaldème şalañ. Gang yebe sëmbe, këbiri reñoñ şapol ëng bër magaf bër gingór an Krist bële tuñ hara mëntaweyelañ bër holekëma Şésü bërleñ. Awa. Gang yebe reñoñ lañ, këmbifëd gindéy genjekëla gen Şésü gen ebebepëd bër mënge Bûşuwif bële eñ. Ako redëbebe iyi hal ale kongol ër holare lañ tuñ owope hara mage kongol ër idaya er masariya man Urün lañ owope. Danañ omëc of ce mataweyelañ ofeyën or hal lañ. Gindéy gingum këmbifëd bër mënge Bûşuwif bële. Gungum fëddëbebe bër magaf bër gingór an Krist bër şan ikón er Şérüsalem bële. Miyëñëd iyi ëmba şugo mangënmañ gen gon ebebekarañ bër mënge Bûşuwif oñ. Gëngër mënmañdowelañ, gon gólëndëmama Urün oñ ogédoye gon fu.

³Awa. Kënnihérné. Gang hérnékënem, bamañëd balënga yëd bebekarañ bal bële gindéy genjekëla gen Şésü eñ. Findé ër bamañ le bawo mëndedelañ añüd ënmamëc Tit ihinoñ Tit mage Aşuwif yëdëko. Gungum wok mënmañëcëdelañ.

⁴Gon şasalbe ëng bër magaf bër gingór an Krist bële şapol oñ bawo la wo yékën bër talañ land üróbün noñ iyi abepërdëd ënmamëc Tit. Bûwum badeñ iyi bûbülémül en ganamët an Krist kono mage kak en. Bamëg gingór an Krist lañ. Kono gon mëgalkën oñ pur ënlangal gon ebedi oñ bawo bical ohól or masariya man Urün lañ bawo or Krist lañ ebe. Gon fërkëbe oñ pur ënbabët ënbadi bühól bër masariya mungum. Ohól ówum gon e oñ iyi añüd ënıdayaye masariya mungum pur ënepeyale le hara mage ënmaholeye Şésü tuñ pur ënepeyale.

⁵Kono mañimañdelañ fado şigé gen omëc or Tit eñ. Gëngër bimañdo, gindéy genjekëla gen Şésü eñ olëmbëtëdo yék hara hal ale mangopedo kongol ër holare lañ tuñ. Gindéy gingum mangobodo ngër gang fëdbëmën le.

⁶La wo yëdëkën ce la bër yëd këbede bal bële iyi bëjo bër magaf bëfaramë en han bër gingór an Krist. Gëngër bër magaf bëfaramë en wala gëngër mage bër magaf bëfaramë en füt góyé en ganamët gandam añ. Bingüs ban Urün lañ bé pécëñ góyé eene. Awa. Bicas ëng bën. Gang şasëbe, mënnedeyelañ iyi gëngër ipëdëbebe bal bële gindéy genjekëla gen Şésü eñ, añüd metënd gen omëc eñ wala metënd gen masariya man Urün eñ.

⁷Balu iyi no Urün of dañalkem meyé ëmbipëd bër mënge Bûşuwif bële gindéy genjekëla gen Şésü eñ. Piyer noñ Urün of sëbalkëma iyi oyé obipëd Bûşuwif bële gindéy genjekëla gen Şésü eñ.

⁸Gungum e Urün of amañal Piyer oye obegepeď Būšuwif bële gindéy genjekëla gen Šésü eñ. No ce anidañal kono han bër mēnge Būšuwif dañalkonem meye embipëď gindéy gungum.

⁹Gungum e Šak eng Piyer eng Šaŋ bën bër hótëkën engé bër magaf han bër holekëma Šésü bële baluď iyi Urün of kidima sëbalkem gole üwum le. Gang lukën mëlalkëbe, babayën no eng Barnabas mañüt mañ këbedëkar sadı pur ogéyal findé abapëdër le. Bicasëď iyi no eng Barnabas beye han bër mēnge Būšuwif bibipëď gindéy genjekëla eñ. Bën noñ han Būšuwif eneyë ënbipëď.

¹⁰Gon sëndëďëkën tuñ akëbibihuyëlal bër anak bële han Būšuwif kono mangëmbikuyëlal bawo no kidima anepëred ëmbibara.

¹¹Awa. Imbalingum ñan yëďeme han ikon er Ancoș lañ, Piyer kohal. Koye ce halañ. Gang yëko šalañ, këmmalëp parakët yëngën bër holekëma Šésü bërleñ. Këmmare amekën. Ako yék.

¹²Gan sakal añ Piyer eng bër holekëma Šésü bër mēnge Būšuwif bële ñan ñiyé yëď kënetó. Piyer noñ Ašuwif ewo. Gungum e mañüdelañ ëntó ñan niyé eng bër mēnge Būšuwif bële. Awa. Giñal kënsëm bal bër dōñóluduko Šak bële. Bën noñ Būšuwif bër holekëma Šésü yékën. Danañ gon redëkën oñ iyi gëngër bër mēnge Būšuwif bële bamahole Šésü, holare üwum tuñ mangobepeyën, añüd ënbemëc ce. Awa. Gang sëmken han Ancoș, Piyer kosëb maye ëntó ñan ñiyé eng bër holekëma Šésü bër mēnge Būšuwif bële. Ayëñëď ëmba Būšuwif bër wok masëm ëmba ënmadeye iyi amamëkünün Urün of bawo eng bër mēnge Būšuwif ñan ñiyé yëď kënetó.

¹³Bübülëmul ganamët an Krist bër yék Būšuwif bër yék han Ancoș bële bën ce bamatalakëď mëyëfëď Piyer. Bawo bën ce Būšuwif yékën, bën ce kënsëb masó ñan ñiyé eng bër holekëma Šésü bër mēnge Būšuwif bële. Fado gang mëlaldëkëbe ayarar masó ñan ñiyé eng bër mēnge Būšuwif bër holekëma Šésü kono mëngededilañ ngër gang mëlalkëbe le. Awa. Kongol ër gon yékën mëri gungum fado Barnabas ce amayëfëďëď Piyer. Kënsëb masó ñan ñiyé eng bër mēnge Būšuwif bële.

¹⁴Miluď gon enedi oñ to e eng toña ër gindéy genjekëla gen Šésü le bawo Urün of góyë ñadakoba bé bër holekëma Šésü kala. Gang lume gon enedi oñ, këmmašësün Piyer yëngën üróbün pëcéñ. Këmmare: «Piyer, no eng wuj jap Būšuwif eje. Kono watur yëďëkëen eng bër mēnge Būšuwif, idi yëďëkëj ngër mage Ašuwif ej. Manamu man bër mēnge Būšuwif mañ yëď këjedaya. Danañ ayarar idi ngër kak. Awa. Ebët jóni ebede bër mēnge Būšuwif bële iyi añüd ëndaya manamu man eenediye bé Būšuwif mañ. Añüďëdi ebede ngër kak? Muk.» Ngër kak lëpëďëmama Piyër.

¹⁵Këmsënd. Këmmare Piyer: Piyer, bé Būšuwif eje. Mage bëmekën bër mëngedayalañ masariya man Urün mañ eje ngër bër mēnge Būšuwif bële.

¹⁶Kono jóni ilange iyi Urün of mangomade hal ale ar cüp ewo ganamët gindóm añ kongol ër idaya er masariya man Urün lañ. Kongol ër holare ër holekoma Šésü lañ komare Urün of hal ale ar cüp ewo. Awa. Bé ce imaholeye Šésü. Gungum e Urün of

ode iyi bër cüp eje kongol är holare üróbé laṅ hara mage kongol är idaya er masariya man Urün laṅ e ode Urün of bër cüp eje. Magelaṅ yó ar reko Urün of ar cüp ewo kongol är idaya er masariya mungum laṅ.

17 Abapër iyi Urün of odeye bër cüp eje bawo imaholeye Krist. Kono gëngër igéye bër cüp ngër kak, ganamët an masariya man Urün aṅ Bûsüwif bële edeyen bëmekën eje. Kristdi rik haṅ géyekëje bëmekën? Muk.

18 Gëngër mebët midaya masariya man Urün man sëbme maraya maṅ, watu üwum emegé amekën.

19 Ganamët an masariya man Urün aṅ jóni ako e ngër šësëme mašës ganamët gingum. Gon šësalmé oṅ mebët mikal miwuré ganamët an Urün aṅ le šësalmé. Gon bëtalme muwuré oṅ pur midiyal gon fërkëma Urün oṅ.

20 Ako mëndërëk ngër fingëkënba no ëng Krist os or lëmbënd laṅ. Mecës. Jóni mage no ewuré. Krist ewuré oram laṅ. Gon yó emedi jóni, idiyeme gang holemama ñañëso ñan Urün ñañ. Wum ṅalkem. Wum šësëk kongol eram laṅ.

21 Bawo Urün of abadin gonjekëla gon mabañüde oṅ ako tuṅ, danaṅ bawo amadõṅolu Krist oyõgu ocës kongol üróbé laṅ, mangëmde gonjekëla gungum mage jiñ e. Gëngër münéd e iyi hal ale okordoye mëgé ar cüp ganamët an Urün aṅ kongol är idaya er masariya man Urün laṅ, mededoye gon šësëko Krist oṅ gon fu e.

Galati 3

1 Wün bër šan elód er Galati, mëëntételaṅ. Bamënyüfé déy. Gan sakal aṅ ëmmënpëdëd tak tak gon rinkoba Krist gang fingëkënma os or lëmbënd laṅ oṅ.

2 Par ekësampël, kongol är ecës er wum laṅ Genjëm en Urün eṅ ayõgu adí órón laṅ. Gungum e góyé tuṅ emëmëññün. Bóyé rikëen haṅ yõguk Genjëm en Urün eṅ dík órón laṅ? Kongol är idaya er masariya man Urün laṅdi yõguko wala ëmba bawo kongol är holare laṅ ëcënmahole Šësü le yõguko díko órón laṅ? Mayedi kongol är holare laṅ tuṅ yõguko díko órón laṅ?

3 Koni mëëntételaṅ. Ècëntakalëd muwuré ganamët an Urün aṅ kongol är gon riko Genjëm en Urün laṅ. Awa. Ngër kak sakalkëen muwuré ganamët an Urün aṅ. Jóni alo? Èng mapanga mónón maṅdi hašabikëen ëendi gon fërkëma Urün oṅ? Koni mëëntételaṅ. Mangëendaf ganamët an Urün aṅ ngër kak.

4 Kingiriṅ sampekëen kongol är gon holekëenma Šësü laṅ. Mitamginé mage gon fu sampedëkëen.

5 Awa. Urün of rik haṅ Genjëm en wum eṅ ayõgu adí órón laṅ. Danaṅ idiyewo bon hišañak boṅ órón laṅ. Kongol är bóyé owodiyal bungum? Bawo ëcënmahole Šësü ledi owodi? Wala ëmba bawo idayayeen masariya man Urün maṅ le owodi? Mayedi bawo ëcënmahole Šësü le tuṅ owodiyal ngër kak?

⁶Awa. Gen Abëraham eḡ, graki yék haḡ reko Urün od iyi Abëraham ar cüp ewo ganamët gindóm aḡ? Êcënlang Abëraham agéd ar cüp ganamët an Urün aḡ kongol ër holare ër holekoma Urün laḡ. Êënkérné gon šalék gakayiti an Urün laḡ. Kënre: Abëraham amahole Urün od. Gungum reko Urün od Abëraham ar cüp ewo. Ngër kak šalék gakayiti an Urün laḡ.

⁷Gungum e bër holekëma Šésü ngër gang holedëkoma Abëraham Urün od le bële bën tuḡ e bënjësö bën Abëraham bën kidîma. Bën reko Urün od bër cüp en ganamët gindóm aḡ.

⁸Danaḡ gon reko Urün oḡ mage gen Bûšuwif eḡ reyalko. Urün od amapëdëd komkom Abëraham gindéy genjekëla eḡ. Gindéy gungum baḡugéd gakayiti an Urün laḡ. Urün od aded bër mënge Bûšuwif bële gëngër bamahole Urün od ngër gang holekoma Abëraham Urün od le, bën ce ëngéye bër cüp. Urün od ako rekoma Abëraham. Komare: Bambey ban jamani baḡ pécéḡ kongol ër wuj laḡ enecot duwa ëyekëla le. Ngër kak rekoma Urün od Abëraham.

⁹Awa. Abëraham kohole. Gungum e Urün od komaduwn duwa ëyekëla le. Gungum e bër yó holekëma Urün od ngër gang holekoma Abëraham le Urün od obiduwné büwum ce duwa ëyekëla le.

¹⁰Kono bër furedéké ëndaya masariya man Urün maḡ pur ëngéyal bër cüp bële alo? Obiduwnéde Urün od duwa ëyekëla le? Ó ó. Urün od mangobiduwn duwa ëyekëla le büwum. Duwa ünñüla le obeduwn. Ako šalék gakayiti an wum Urün laḡ. Kënre: Urün od omaduwné duwa ünñüla le ar yó wok madayayelaḡ masariya man wum Urün maḡ pécéḡ pécéḡ.» Ngër kak šalék gakayiti an Urün laḡ.

¹¹Êcënlang Urün od acas gang owogé hal ale ar cüp le. Aded: Ar e ar cüp ale bawo amahole Urün od, adém awum e ar ewuré ganamët an Urün ale. Ngër kak reko Urün od. Madedelaḡ ajo ar cüp ewo kongol ër idaya er masariya man Urün laḡ, muk.

¹²Kono gen masariya man Urün eḡ ako šalék gakayiti an Urün laḡ iyi ar edaya pécéḡ gon e masariya man Urün laḡ ale owuréye. Kono gëngër magedayalaḡ pécéḡ, Urün od omaduwné duwa ünñüla le.

¹³Añüdeö Urün od obaduwn duwa ünñüla le. Kono mangobaduwn duwa ünñüla le bawo gang fingëkënma Krist os or lëmbënd laḡ, Urün od amaduwn wum Krist duwa ünñüla le jorër oróbé laḡ. Duwa ünñüla üwum bé ñüdeðékëdo obaduwnédo. Gon duwnalkoma Krist duwa ünñüla oḡ bawo ngër kak reko Urün od ogé ar fingëkën gat ale. Ako ñugëðékën büsükélün bër Urün bële gakayiti an Urün laḡ. Kënre: Ar yó fingëkën gat laḡ, Urün od ce omaduwné duwa ünñüla le. Gungum duwnkoma Krist duwa ünñüla le Urün od. Ngër kak rëtekoba Krist duwa ünñüla ër masariya man Urün laḡ.

¹⁴Gon rëtalkoba duwa ünñüla oḡ obiduwn bër mënge Bûšuwif bële duwa ëyekëla ër duwnkoma Abëraham le. Danaḡ ar yó holekëma Šésü Krist, Urün od odiye haḡ Gënjem en Urün eḡ oyögu odí oróm laḡ. Pol abipëdëd bër holekëma Šésü bër e šan

elód er Galati bële gon yënalkobe Urün of Bër Isërayel bële masariya man wum Urün mañ.

15Awa. Bübülémül, ekësampël emecas jóni. Gëngër bal bühi badi gipéd land üróbün, gëngër abipédër, ariyé mangokor mërügüté gipéd lañ. Danañ mangokor masënd jiñ la. Ngër kak e gipéd an land ër bal añ. Awa. Gipéd an rikën Abëraham ëng Urün añ ce ngër kak yék.

16Urün of amadef Abëraham obidine wum ëng ar şalëk han wum Abëraham ale bonjekëla boñ. Mamadedëlañ bër şalëk şan Abëraham bële. Amadef ar şalëk han Abëraham ale. Gungum e mage bal kingiriñ owodin. Ariyé tuñ owodin. Awum e Krist.

17Ako e. Urün of adi gipéd an land ër wum ëng Abëraham. Imbalingum gang hucék müli makeme mala ëng mafó masas abitëbalëd bër Isërayel bële masariya man wum mañ. Masariya mungum ce gipéd e. Bawo adi gipéd gikin añ, adëtëdi gipéd gan sakal gan ridëkën Urün of ëng Abëraham añ? Muk. Madëtëdëlañ. Gipéd an riko Urün of land ër wum ëng Abëraham añ la wo wok.

18Abëraham acotëd gonjekëla gon rekoma Urün omayëne oñ. Graki şotëdëko? Kongol ër gon rekoma Urün omayëne lañ şotëdëko. Mage bawo masariya man Urün mañ yéd kodaya le şotëdëko.

19Gëngër kak e, bawo bóyë le lëcëdëko Urün of masariya mónóm mañ imbalingum? Gon lëcaldëko masariya mungum oñ bal bële ënlangal bëmekën en ganamët an wum Urün añ lëcaldëko. Urün of akaşabi masariya man wum mañ obipëd bal bële gon ëndi oñ ëng gon wok mañüdelañ ëndi oñ hañ dër koyõgu ar şalëk han Abëraham ale, gungum e Krist. Awum e ar reko Urün of ocote gonjekëla gon reko wum Urün omayëne Abëraham oñ. Graki riko Urün of hañ bal bële şotëkën masariya man wum Urün mañ? Urün of şëbalkobe bëdãñal bër wum Urün bële ënmayën Moyis. Moyis yédük ar şede ar Urün ale. Wum madëk yënkobe bër Isërayel bële.

20Ëcënlang gëngër bal bühi abepër ëndi gipéd añ land üróbün, ar şede enepëd obitükëlünëdür. Urün of noñ gang riko gipéd añ ëng Abëraham, ëng Abëraham kidima şasëdëkën. Bën bühi kidima ñëñak şasëk hara magelañ ar şede.

21Awa. Şugo ayélüm odeye iyi Urün of alëmbët kaşabi le ganamët an gonjekëla on rekoma Abëraham omadine oñ. Gungum e hal ale mangogé ar cüp ganamët an wum Urün añ kongol ër holare lañ tuñ. Kongol ër idaya er masariya man wum Urün lañ owogé ar cüp. Muk. Urün of malëmbëtelañ kaşabi le ganamët an gang ogé hal ale ar cüp añ. Mage gungum lëcaldëko Urün of masariya man wum Urün mañ. Gëngër alëcëdo sariya ër grako, ar yó rayak ogédoye ar cüp. Amadef Abëraham gang owogé ar cüp le, gungum e kongol ër holare lañ tuñ owogé ar cüp.

22Bé pécéñ emekën ed lamalkëba. Ngër kak şalëk gakayiti an Urün lañ. Gungum e Urün of abade obawurnéne kongol ër holare ër holeyekëenna Şésü lañ tuñ. Hara

gèngèr Urün of abaduwén duwa èyèkèla le èènilangeye kongol èr Êsüsü lañ tuñ duwénkoba. Mage kongol èr gon eenedayaye masariya lañ duwénkoba.

²³Fayèr sèkèk watur ènmahole bal bële Krist ènpeyal le, ako yék ngèr êokèkèba bé Bùsüwif bër holekèma Êsüsü masariya man Urün mañ wey/han kaso. Kono mage gani êokèkèba. Tumar yó holebema Krist watu üwum ebacokèt. Hañ watur reko Urün of iyi hal ale kongol èr holare lañ tuñ owope le êokèkèba.

²⁴Masariya man Urün mañ ako yék ngèr karamoko üróbé hañ fayèr yóguko Krist le. Gang yóguko, jóni Urün of ade bër cüp eene kongol èr holare lañ tuñ.

²⁵Gungum e bawo atèk watur eenepeye kongol èr holare lañ le, masariya man Urün mañ mabowelañ ngèr karamoko üróbé jóni.

²⁶Awa. Bawo ècènmahole Êsüsü Krist, wün pécéñ bènjeso bèn Urün een.

²⁷Gungum e Genjèm en Urün eñ rik hañ gékèèn ngèr hal ariyé èng Krist.

²⁸Bawo hal ariyé een èng Krist, góyé een ganamèt an Urün añ. Gungum e magelañ ar hókèma ayélüm. Ašüwif yó, ar mage Ašüwif yó, ahól yó, ar mage ahól yó, ašan yó, asówar yó pécéñ góyé een bingüs ban Urün lañ.

²⁹Bawo Krist démchèmèn, bènjeso bèn Abèraham een. Gungum e èèncote gon rekoma Urün Abèraham obeyène wum èng bër ecal óróm lañ bële oñ.

Galati 4

¹Gan sakal añ ako yédèyekèène ngèr bènjeso bëcan bèn bèn ebütèd goke on süm oñ. Ècènlàng ñan woko ñañeso lañ, fayida ngèr ahól ewo. Ocote goke on süm oñ imbalingum èng adaf, kono bawo ñañeso woko, matèkelañ ñan ocot lañ.

²Ñan woko ñañeso lañ, la wo en bër ematopète wum èng napulu üróm le hañ watur hašabiko süm obütèd le. Kono imbalingum gèngèr abütèd, mabowelañ ñañeso. Agé watu üwum afüsén. Ngèr kak e jamani èjo.

³La ce amèndèr èng bé ganamèt an Urün añ. Ñan yédèyekèène ngèr bènjeso lañ, ngèr bühól bër masariya man Urün yédèyekèène. Masariya mungum yéd kébapèd gon ñüdük èèni diye oñ èng gon mañude èèni diye oñ.

⁴Kono gang sèkèk watur reko wum Urün le, wum Urün amadóñólu ñañeso ñan wum ñañ obadèt or masariya mungum lañ. Bamadèm. Agé hal mèndèr bé. Danañ idaya yédèko masariya man Urün mañ.

⁵Gon dñólalukoma Urün Êsüsü oñ pur Êsüsü obadèt masariya man Urün lañ. Gon rètalkoba oñ pur èènekorale mègeye bènjeso bèn Urün bèn.

⁶Bawo bènjeso bèn Urün eene, Urün of adi hañ Genjèm en wum Urün eñ ayógu adi óróbé lañ. Genjèm gingum Êsüsü rik hañ yóguk dík óróbé lañ. Êsüsü awum ñañeso ñan Urün e. Abipèdèd bal büróm bële komkom iyi odiye. Genjèm gingum edi ce hañ ènimageyó Urün of Baba gèngèr ecèmbayenma wum Urün.

- ⁷Gungum e mage bühól wokëen jóni. Bënjëso bën Urün een. Bawo bënjëso bën Urün een, Urün of omënyëne gon obeyën bal büróm oŋ.
- ⁸Gan sakal aŋ mëenmalangëdelaŋ Urün of. Ñungum bühól bër büyüf yédëkëen. Bal bële büyüf büwum mürün mónóóbün maŋ rikënbe kono mage Urün kidíma e.
- ⁹Kono jóni ëcënmalang Urün of. Gang e kidíma doŋ, Urün of dónge langëkëmën. Bawo Urün of langëkëmën, bawo bóyé le fërkëmën ce ëënbët ëëngé bühól bër masariya man Urün maŋ? Mangëëndaf ganamët an Urün aŋ kongol ër idaya er masariya mungum laŋ. Danaŋ mangomënnanfa ganamët an Urün aŋ. Ëmba ëënbët ëëngé bühól bër masariya mungum ce fërkëmën?
- ¹⁰Ako eenedi ngër een bühól bër masariya man Urün iyi ëmba Urün of ode bër cüp een kongol ër gon eenedi laŋ. Mage Büsüwif een kono idiyeen ngër gang kënri Büsüwif bële le. Idayayeen masariya man make man mašata maŋ ëng man mépécém maŋ ëng man mapëla maŋ ëng man müli maŋ ngër gang kënri Büsüwif bële le. Gon eenediyal oŋ ëmba Urün of omalëngal gindón eŋ.
- ¹¹Miyëŋ ëmba mage gon fu haraŋmëmën gen Krist eŋ. Miyëŋ ce ëmba mangomënnanfa.
- ¹²Bübülémül, ëmmëncëmba ëëngé ngër gang eme no le. No mical ohól or masariya man Urün laŋ. Gungum e ëëngé ganamët an masariya man Urün aŋ ngër gang eme no le. Ñan yédëme šóndón laŋ gonjekëla tuŋ yéd këennemedin. Mëennegededilaŋ guñüŋüla.
- ¹³Bawo mamgedëkor le wodëme šóndón šalaŋ. Gungum hordëmëmën mëfëd gindéy genjekëla gen Šésü eŋ.
- ¹⁴Amënkëyalëd bawo mamgedëkor kono fado kak mëenniëkëkülündelaŋ. Danaŋ mëenniŋadadelaŋ ngër mamgé hal. Ako müdédëkëenem ngër eme adanjal ar Urün. Wala ako müdédëkëenem ngër eme no Šésü Krist kidíma.
- ¹⁵Sobo lëngaldëkëmën gindam eŋ ñungum. Milang magelaŋ gon wodëk mëennegededinlaŋ. Ëngëdo fado ëënkordoye marët bingüs bindón baŋ ënneyëndo no, ëëndëtëdo ëenneyën. Kono jóni alo? Bóyé rimëmën gon wok mamënlëngalelaŋ gindam eŋ?
- ¹⁶Ako mëndërek ngër eme ar ibüt arón jóni bawo ëmmënpëd toña ër gen gindéy genjekëla gen Šésü eŋ le.
- ¹⁷Milang šóndón šalaŋ la wo en bër furedëké ënlëmbët gindéy genjekëla gen Krist eŋ bële. Egereyen wün ëëngé bëraya büróbün kono gon hašabikën oŋ guñüŋüla e. Mangomënnanfa. Gon hašabikën oŋ abepër iyi ëënbakoñ bé ëënbatëb maraya, kenaŋ ëënbegedaya bën tuŋ.
- ¹⁸Ayarar ëënbegedaya bal bële gëngër gon hašabikën oŋ gonjekëla e. Ngër kak ñüdük ëëndi fado gëngër mangelaŋ šalaŋ.

19Bëñëso bëndam, ëmmënjal. Anepër ëëndaf enóng enóng ganamët an Urün aṅ. Mitamped gan sakal aṅ haṅ holekëenna Šésü. Ngër gang kosampe asówar ale edëm laṅ le sampedëme. Jóni mebët mitampe ngër kak haṅ ëënyõgu ëëndaf ganamët an Urün aṅ haṅ ëëngé wün ce ngër gang ewo Krist le.

20Anepër sobe ëënnigéye ëng wün halaṅ hara mangëmbamb mašas ngër gang emecas jóni le. Anikišaṅa gën wün eṅ. Metókal malang gon miyidënür oṅ. Pol abipëdëd bër e šan elód er Galati bële ekësampël ër Sara ëng Agar le pur ënlangal mage bühól bër masariya man Urün bële en. Bacal ohól ówum laṅ piṅ.

21Wün bër furedéké ëëndaya masariya man Urün maṅ pur omalëngal Urün gindón eṅ, jiñ emëmëññün. Mëënlangelanḍi gon šalëk bakayiti ban ñugëdëko Moyis ban kënyó ban masariya man Urün laṅ?

22Ako šalëk iyi Abëraham abimüdeḍ bësówar bühi ëng bëñëso büki. Ñaṅëso ñiyé ñaṅ asówar ar yéḍ këneyó Agar ale rëmdëkëma. Agar awum ahól yéḍëko. Ñaṅëso ñaṅëneṅ asówar ar yéḍ këneyó Sara ale rëmdëkëma. Sara awum mage ahól yéko.

23Awa. Sara Urün od redëkëma komkom iyi ocote gacëḍ. Gungum šotëdëko gacëḍ aṅ. Komarëm Isak. Agar noṅ ce košot gacëḍ hara Urün od mamadedelaṅ komkom iyi ocote gacëḍ. Awa. Ngër kak yéḍëkébe kidima bësówar bühi ëng bëñëso büki bën Abëraham bëṅ.

24Awa. Bësówar bühi büwum ako en ce ngër bipëd biki ban ridëko Urün baṅ. Gipëd giyé aṅ land ër wum ëng Abëraham ridëko Urün od. Gipëd gingum amëndër ngër Sara. Urün od adi ce gipëd giyé ëng Bër Isërayel bële han ekóm er kënyó Sinayi han elód er Arabi. Gipëd gingum amëndër ngër Agar. Gipëd gan mëndërëk ngër Agar gingum aṅ gon e oṅ masariya man Urün maṅ yék. Masariya mungum abekólëḍ Bër Isërayel bële. Gungum e bër edaya gipëd gan ridëkën Urün od ëng Bër Isërayel bële aṅ bühól bër masariya man Urün maṅ en.

25Agar ahól yéko. Ohól óróm od amëndër ngër gon yékëbe Bër Isërayel han ekóm er kënyó Sinayi han elód er Arabi oṅ. Ekóm er Sinayi igum šotëdëkën Bër Isërayel bële masariya man Urün maṅ. Këngé bühól bër masariya mungum. Ohól laṅ mëndërkën Agar ëng Bër Isërayel bële. Agar amëndër ce ngër Bër Isërayel bër dík han ikón er Šërüsalem ëng Bër Isërayel bërleṅ bawo jaṅ ohól laṅ en.

26Kono Agar awum mage wum e maan üróbé le. Sara e maan üróbé le. Bé ce han Šërüsalem diyekëene kono Šërüsalem üwum han urün e. Bëñëso bën Šërüsalem üwum bëṅ mage bühól yékën.

27Bëñëso bën Šërüsalem üwum ënbikówe bëñëso bën Šërüsalem ër jamani ëjo bëṅ. Ngër kak redëko asükélün ar Urün ale gakayiti an Urün laṅ. Ako ñugëdëko gen ikón er Šërüsalem üwum eṅ. Amacësün ikón ed ngër asówar. Ako rekoma. Komare: Asówar, ar mimamüdeýe ñaṅëso ej. Miñakelaṅ marëm kono omelëngal malënga bawo bëñëso bën ejecot bëṅ ënbikówe bëñëso bën asówar ar ñëṅak ašan bëṅ. Ngër kak

ñugëdëko asëkélün ar Urün ale iyi bënjësö bën Šérüsalem ër han tən bën ënbikówe bënjësö bën Šérüsalem ër jamani ëjo bën.

²⁸Bübülémül, ëcënläng Abëraham amacotëd ñañjësö ënmayó Isak le bawo Urün of redëkëma iyi omacote le. Awa. Ngër kak yékëën wün bënjësö bën Urün bën iyi bawo Urün of rek ëëngéye wün bënjësö bën wum le gékëën.

²⁹Awa. Ñungum Isëmayel ñañjësö ñan ahól Agar ñañ masampén yéd komatampén Isak. Daro ce ngër kak enbagnetampén bal bële bé bënjësö bën Urün bën rëmko Genjëm en Urün bën.

³⁰Kono bóyé redëko Urün of imbalingum gen ñañjësö ñan ahól eñ? Amadëd Abëraham: Ibida asówar ahól ale ëng ñañjësö ñan wum ñañ bawo ñañjësö ñan ahól ñañ mangocot gon gake. Ñañjësö ñan asówar ar mage ahól ñañ tuñ ecot gon gake. Ngër kak redëkoma Urün of Abëraham.

³¹Bübülémül, Agar ako ewo ngër gipëd an masariya man Urün añ kono bé mage šóndóm šalekëëne. Bé bënjësö bën Sara eene bawo bër holekëma Urün eene. Gungum e mëneboyeyelañ ohól or masariya man Urün lañ. Gungum e koneboye gang eenedayaye masariya man Urün mañ pur omalëngal Urün of.

Galati 5

¹Krist abadët ohól or masariya man Urün lañ pur ëëngéye pótón ganamët an masariya mungum añ. Gungum e koniriye ce ngër eene bühól bër masariya mungum. Gungum e ëëneboye ngër bër lëcëko ohól ówum lañ. Eëñibütélale kašabi akëënebëte ce marayaye masariya mungum.

²Ikéreen. No Pol kidíma emëncanjara. Gëngër amënpër ëëndaya masariya mungum, gon riko Krist oñ mangomëññañfa. Gungum e par ekësampël, gëngër amënpër ënmënmëc pur ëëngéyal bër cüp ganamët an Urün añ, gon riko Krist pur omëñpeyënal oñ mangomëññañfa.

³Mibütéleýe mašas ce, ar yó mañëk ënmamëc pur ogéyal ar cüp ñüdük odaya masariya man Urün mañ pécëñ.

⁴Wün bër egere Urün of omënde bër cüp een kongol ër idaya er masariya man wum Urün lañ ëcënpašër ëng Krist. Ako e ngër rekëën iyi mamënpërelañ Urün of omëñpeyën barker gonjekëla gon rinkomën ako tuñ hara noñ mamëññüdüde.

⁵Bé noñ kongol ër holare üróbé lañ samginéyekëëne Urün of odeye bër cüp eene ganamët an wum añ. Gungum samginéyekëëne. Genjëm en Urün eñ ebabara ëëñitamginéye.

⁶Bé or Šésü Krist lañ eene. Gungum e mëcëkëñba mënhamëcelañ mage gon sobe e. Gon e gon sobe oñ iyi ëëñiñalëre bawo ëcënmaholeye Šésü.

⁷Gan sakal añ maraya yéd këenedaya balënga toña ër harañmëmën le. Loo rik hañ sëbkëën maraya toña üwum?

- ⁸Mage Urün od rik haɲ sɛbkɛɛn maraya toña üwum. Wum yókɛmɛn ɛɛngé bal büróm. Hal ale rik haɲ sɛbkɛɛn maraya üwum.
- ⁹Uharɲ or hal awum od ako mɛndɛrɛk ngɛr fɛrkɛj lefir güpi laɲ. Fado ogé šigé tuɲ fɛrkɛj, owugüne farin le pécɛɲ. Gungum e uharɲ or hal ówum od fado ɛng mage kingiriɲ e, omɛnmékününe wün pécɛɲ gɛngɛr ɛcɛndɛk.
- ¹⁰Bawo or Ar Gaf aróbé Šésü laɲ eene, anemɛlal ɛɛnigéyeye kašabi üriyé ɛng no gen idaya er masariya man Urün eɲ. Anemɛlal ce ar rik haɲ maɖakelaɲ makašabi mónón ale, adém awum Urün od omaméyɛ.
- ¹¹Gen no eɲ Bùšuwif bële ikafen iyi mɛfɛɖ kɛmbifɛɖ iyi añüd ɛnbemɛc. Iyi mamɛc maɲ ce atawe ofeyɛn laɲ. Ngɛr kak kɛmbifɛɖ enekaf. Kono búbülémül, gɛngɛr ɛcɛnlu gang ennɛmetampɛn Bùšuwif büwum, ɛɛnlange gon enecas oɲ mage kak e. Bingaf tuɲ e. Mɛgéyal tuɲ ebegéyal bawo gɛngɛr ipɛɖɛbebe bal bële gang e ɛnpe le, ako tuɲ ebebepɛɖ iyi gɛngɛr bahole tuɲ Krist acɛs kongol üróbün laɲ le, Urün od obepeyene. Gungum tuɲ kɛmbifɛɖ. Mamgetɛndɛlaɲ gen mamɛc eɲ.
- ¹²Anepɛr déy bɛr edi haɲ makašabi mónón maɲ magedak laɲ bële ɛnyɛ ɛnmɛcaya ɛng gindóbün pécɛɲ.
- ¹³Búbülémül, Urün od mamɛnyówelaɲ ɛɛnbo ohól or masariya man Urün laɲ. Gon yówalkomɛn oɲ ɛɛncal ohól or masariya mungum laɲ, ɛɛngé pótóɲ ganamɛt an masariya mungum aɲ. Kono konyidɛ bawo pótóɲ een ganamɛt an masariya mungum aɲ, ɛɛnkore mɛri guñüɲula yó fɛrkɛma kašabi ɛr šalɛk han Adaɲ le. Lar ɛɛndi gungum, ɛɛngebarar wün wün hara gang ɲalɛrkɛɛn wün wün ce.
- ¹⁴Konhuyɛlal déy iyi góyé wo šasɛk masariya man Urün maɲ pécɛɲ. Kɛre: ɛɛnɖiɲal bɛrleɲ ngɛr gang ɲalayakɛɛn wün le. Ngɛr kak šasɛk masariya man Urün maɲ.
- ¹⁵Kono gɛngɛr etówülünüreen ecɛfünüreen wün wün ušas laɲ, ɛɛnbütɛlal kašabi. ɛng mage gungum, gingór an wün aɲ oyicüréyɛye. Pol abede bɛr e šan elód er Galati bële gɛngɛr Genjɛm en Urün eɲ lamalkɛbe, mangɛndaya kašabi ɛr šalɛk han Adaɲ le.
- ¹⁶Ako reme, ɛɛnmaɲ Genjɛm en Urün eɲ omɛnɖara ɛɛnkor mɛri gon fɛrkɛma Urün oɲ bawo gɛngɛr amɛnɖara, mangɛndaya kašabi ɛr šalɛk han Adaɲ le.
- ¹⁷Gon fɛrkɛma kašabi ɛr šalɛk han Adaɲ ɛɛnidiye oɲ, Genjɛm en Urün eɲ wok mangomapɛr ɛɛnidiye gungum. Ako mɛndɛrɛk ngɛr la wo e ibüt land ɛr gon fɛrkɛma makašabi mónón maɲ ɛɛndi oɲ ɛng gon fɛrkɛma Genjɛm en Urün eɲ ɛɛndi oɲ. Gungum e gɛngɛr ɛcɛnmaɲ omɛnɖara Genjɛm en Urün eɲ, mangɛnkor mɛri gon fɛrkɛma kašabi ɛr šalɛk han Adaɲ le.
- ¹⁸Gɛngɛr ɛcɛnmaɲ Genjɛm en Urün eɲ omɛnpɛɖ gon ñüdük ɛɛndi oɲ, ɛɛndiye gon fɛrkɛma Urün oɲ hara masariya man Urün maɲ mangomɛnlamal.

¹⁹Makëyëlaŋ malang gëngër hal ale idayayewo kaşabi ër şalëk han Adaŋ le. Ako kori gëngër idayayewo kaşabi üwum. Madak këndak ëng bër yand bële. Danaŋ madak këndak ce ëng ga wok mañude.

²⁰Danaŋ mëbëy kobibëy mürün maŋ hara mage Urün or münéd od. Danaŋ mëri kori odabari or bal od. Danaŋ mahoñ kobihon bal bële. Danaŋ maşasër kënşasër ëng bal bële. Danaŋ maşilal këmaşilal gon dëmko ayélüm oŋ. Danaŋ mayand këmayand módógül gen bal eŋ. Danaŋ mëri kori or gacéd od. Mëri kori onafigi od. Danaŋ mëri kori ce haŋ obipëşünédüral bal bële. Mëri kori bon şëfëlëk boŋ.

²¹Danaŋ maşab koşab han mapëla haŋ omadëk. Bomekën búngélüm ce mëri kori. Gungum pécéŋ kori hal ale gëngër idayayewo kaşabi ër şalëk han Adaŋ le. Emmënbütélëye maşanjara ce gon şanjaradëmëmën gan sakal oŋ iyi bër keri ngër kak bële mangëntëm lar owolam Urün la.

²²Kono gëngër imëñüneeŋma Genjëm en Urün eŋ, mangëendi ngër kak. Genjëm gungum odiye haŋ ëenñalër. Danaŋ odiye ce haŋ omënlëngal. Danaŋ odiye ce haŋ ëëngé jam laŋ. Danaŋ odiye ce haŋ ëënwakile. Danaŋ odiye haŋ ëënbibara bërleŋ. Danaŋ odiye haŋ ëënbidin bërleŋ gonjekëla. Danaŋ odiye haŋ bal bële ënmënhole.

²³Danaŋ odiye haŋ ëendi endëmaleŋ. Danaŋ odiye haŋ ëënkore mabar ëëndaya kaşabi ër şalëk han Adaŋ le. Gungum pécéŋ eenedi gëngër imëñüneeŋma Genjëm en Urün eŋ. Bër keri ngër kak bële mangëngub masariya man Urün maŋ.

²⁴Bé or Krist laŋ eene. Gungum e ako eene ngër fíngëkën os or lëmbënd laŋ makaşabi món dóbé man şalëk han Adaŋ maŋ. Gon fíngalkën os or lëmbënd laŋ oŋ akëëñiriye ce gon şalëk kaşabi üwum laŋ oŋ.

²⁵Bawo Genjëm en Urün eŋ ebawurnén, wum ñüdük obapéd gon ëëñidiye oŋ.

²⁶Gungum e bawo Genjëm en Urün eŋ wurnënkëba, koniyake magaf món dóbé maŋ. Danaŋ konbíbëkülüne ce bërleŋ. Danaŋ akëbagedógülal gen bërleŋ eŋ.

Galati 6

¹Bübülémül, gëngër ëcënmatëk ariyé arón gang omamékünün Urün od, wün bër emamëñün Genjëm en Urün eŋ ñüdük ëënkale ëëñma bara obët gangam an Urün laŋ kono ëendi endëmaleŋ. Danaŋ ëënbütélal kaşabi akëmëñfër wün ce ëendi ngër gang riko wum le.

²Ar kala omabara arleŋ ëndüñ idüñ er wum ed gëngër atéb. Gëngër ëcëndi ngër kak, ëënkore mëri gon fërkëma Krist oŋ.

³Ar yó yakëk gaf üróm le ode iyi abikó bërleŋ le ihinoŋ mabikówelaŋ, ayüféyé gaf üróm le ëng gindóm.

⁴Ar kala oñawe gaf üróm le ëng gindóm gon owodi oŋ. Gëngër ayarar, omalëngale gen gon riko oŋ. Kono akoñañ gon owodi oŋ hók mayarar ëng gon enedi bërleŋ oŋ.

- ⁵Danaŋ ar kala odübéné idüb er wum ed.
- ⁶Añüü bër ekérné mande man Urün bële ënbißara makaramoko mónzóbüün maŋ gonjekëla kala.
- ⁷Konyüféyé ëmba ëënmakore madëßal Urün od. Gon yó ladjëj emóke.
- ⁸Ëng iladej guñüñüla, guñüñüla ejemók. Guñüñüla gon ejemók gungum, ecës ed e iyi ecëse. Kono gëngër iladej gonjekëla, gonjekëla ejemók. Gonjekëla gungum gon e iyi Genjëm en Urün eŋ omiwurnéne gani.
- ⁹Konesóke idi er bonjekëla ed bawo gëngër iwakileyeene, ëënemókeye imbalingum.
- ¹⁰Awa. Eënmagedine hal kala gonjekëla kofe bëbañër büróbé bër ganamët an Krist bële. Ako féðékobe Pol maßanjara bër e ßan elód er Galati bële
- ¹¹Gon emëmëññugün jóni oŋ no kidíma ñugük. Eëcëlang no ñugük bawo biñug beŋ biparame e. Ngër kak këmñug.
- ¹²Büßüwif bër talaŋ egereyen ënmënkaraŋaŋ ënmënmëc. Gon enmënkaraŋaŋ oŋ pur bal bële obelëngal gen bën eŋ. Gungum enecasal gen mamëc eŋ. Balang gëngër bacas toña le iyi omëc od mataweyelaŋ ofeyën laŋ, Büßüwif bële ënbitampéne.
- ¹³Fado Büßüwif büwum mëngedëdayalaŋ tak tak masariya man Urün maŋ. Ihinoŋ abepër ënmënmëc ënkor mañaŋ iyi bamënmëc le.
- ¹⁴Kono no mangëmñaŋ muk ëng mage gen ecës er Êßüsü Krist Ar Gaf aróbé ale os or lëmbënd laŋ eŋ. Bawo becës ëng Êßüsü, ako mëndërek ngër mecës ganamët an bünjiñ bün jamani ëjo aŋ.
- ¹⁵Mamëc maŋ mage jiñ e ganamët an Urün aŋ. Gëngër bamënmëc wala gëngër mënmënmëcelaŋ, füt góyé e bawo omëc od mangomënbara ëënpe. Gon nañfakëmën ganamët an Urün oŋ iyi ëcëngé bal bëaßa. Gungum e gon ñüdük ëënfame oŋ.
- ¹⁶Ëmbicümbén bër edaya ngër gang remëmën bële iyi Urün od obeyëndo jam le. Danaŋ omakañëlaldo gindóbüün eŋ. Bër yó rayak bungum Bër Isërayel kidíma en. Gungum e bën e bal bër Urün bële kidíma.
- ¹⁷Gon emepédë maßas oŋ akonisampén ayélüm bawo gimal laŋ pécéŋ bimbulut eme kongol ër gon sampénkënem bal kongol ër gon emamagólén Êßüsü laŋ.
- ¹⁸Bübülémül, ëmmëncümbén iyi Êßüsü Krist Ar Gaf aróbé ale omëndüwéndo düwa ëyekëla wün pécéŋ. Amina. Pol

Éfes

Éfes 1

- ¹Wün bal bër Urün bër e şan Éfes şalaŋ ëmmëncëma. Ęcënmahole Şësü Krist sobe. No Pol şëmakëmën. Ęcënläng Urün of salakem migé adaŋal ar Şësü Krist.
- ²Danaŋ ëmmëncümbén iyi Urün of Baba üróbé ëng Şësü Krist Ar Gaf aróbé ale ënmëndindo bonjekëla boŋ ako tuŋ hara noŋ mamëññüdüde ëncot. Danaŋ ëndido haŋ majomb mónón maŋ obo gang đakëk. Amina. Bonjekëla bon yënkoba Urün kongol ër Krist laŋ boŋ
- ³Ęnma bëyë Urün of. Wum e Süm ër Şësü Krist Ar Gaf aróbé ale. Gon ënma bëyëale oŋ bawo abayën bonjekëla kala bon e şan lamko Krist la boŋ bawo or Krist laŋ eene.
- ⁴⁻⁵Gon yënalkoba bonjekëla bungum oŋ ce bawo kabiriŋ haŋ fayër lëcëko jamani le le abatalađ ëëniyéye or Krist laŋ. Gon salalkoba oŋ ce iyi ëëniyéye ngër bër mënmamékününeyelaŋ Urün bingüs bindóm laŋ. Gungum salalkoba. Danaŋ bawo abaŋal le haşabidëko obadi bëŋëso bündóm kongol ër gon riko Şësü Krist laŋ. Bawo amapër le tuŋ rikoba bëŋëso bündóm. Danaŋ amalëngal ce kongol ër gon rikoba bëŋëso bündóm laŋ.
- ⁶Gungum eenma bëyë Urün of bawo abaŋal sobe kongol ër gon riko Şësü ñaŋëso ñónóm ñan ŋalko laŋ. Urün of tuŋ féđëk malang şug ŋalkoba le.
- ⁷Bawo or Krist laŋ eene ce Urün of abadët ohól or biññüla laŋ kongol ër mayël man đëko wum Krist laŋ. Gëngër ëcënkër abadët ohól or biññüla laŋ, koto le gon e oŋ abatëbün hake biññüla bindóbé beŋ le e.
- ⁸Ha! Aşaŋal déy. Danaŋ abayën ce bokor bon ënekore malangale ëëni fameyale gon haşabiko mëri oŋ.
- ⁹⁻¹⁰Gan sakal aŋ Urün of ma bipëddëlaŋ bal bële gon haşabiko mëri oŋ kono jóni abapëđ ëënilange. Gon haşabiko mëri Urün oŋ gon e oŋ iyi odiye haŋ bon lëcëko boŋ pécëŋ jamani ëjo ëng haŋ şan ewo wum Urün ëndak küdüť ër Krist obilamal. Ęng atëk watur haşabiko le, odiye gungum pécëŋ.
- ¹¹Bawo bé ce or Krist laŋ eene, Urün of abatala ëëniyéye bal bürom. Fayër salakoba le ayidëđ obadiye ngër kak le bawo ngër kak fërdëkëma obadi. Gon yó owodi Urün of ngër gang fërkëma le tuŋ kori. Ngër gang haşabiko mëri le tuŋ kori. Magelaŋ ar këmaharaŋ odi gon owodi oŋ.
- ¹²Gon salalkoba oŋ ce kongol ër bé Büşüwif bër samginék Şësü e Ar Dónóluko Urün ale laŋ ënma bëyë bal bële Urün of ëngede iyi Urün of e afüşën. Urün of aparame sobe. Ęnma bëyë Urün of ngër kak le salalkoba.
- ¹³Awa. Wün bër mënge Büşüwif ce or Krist laŋ een jóni. Gang hërkëen gindëy gen toña eŋ, gungum e gindëy genjekëla gen Şësü eŋ, ëcënhole. Gang holekëenma Krist,

Urün of amadõjõlu Genjëm en wum eñ oyõgu odí órón lañ. Kabiriñ alëka Urün of aded omadõjõluwe. Jóni amadõjõlu. Gon dõjõlalukoma Genjëm gingum odí órón oñ findé e ëenlangal iyi Urün of dëmkëmën le.

14Bawo Genjëm en Urün eñ adi óróbé lañ, abamëlal iyi ëenecoteye bonjekëla bon rekoba Urün of obayëne boñ. Bùhól bër emekën eene hañ jóni. Kono gëngër Urün of abadët piñ emekën lañ bé bër dëmkõ, dëróm eenecote bonjekëla bon Urün boñ. Gon rinalkoba wum Urün gungum oñ, ëenmagebëyãle wum Urün ëenegedeye iyi Urün of aparame sobe.

15-16 Ako hërme gen wün eñ iyi ëcënbo gang holekëenna Êsüsü Ar Gaf aróbé ale. Danañ ëcënbiñal bal bër Urün bële pécëñ. Gungum e gëngër ëmmëncümbén han Urün, mašëma këmmasëma gen wün eñ.

17Danañ mësümbén këmëmësümbén han Urün omënyëndo kašabi ër ëenmakor malangal le. Odido hañ ëenmaabamb malang gang ewo le. Wum tuñ ñüdük ëenmaabëyë. Wum e Urün or Ar Gaf aróbé ale Êsüsü Krist of. Danañ wum e Baba üróbé.

18Mašëmba këmmasëmba ce obañët makašabi món dóbé mañ ëenekore mafameyale toña ër Urün le. Gëngër abañët makašabi mañ, ëenekoreye masamginéye ëenecoteye bon hutünkoba bé bal büróm boñ. Bon hutünkoba bungum bon yararëk sobe e. Bon ngër gungum kala magelañ.

19Mašëmba këmmasëmba ce Urün of ëenfame şug faramek fangar Urün ër kobabaral bé bër holekëma Êsüsü le. Urün of tuñ fédek malang şug fangako le. Fanga üróm le hók ëng fangar hal le. Fanga üwum góyë e

20ëng fangar hënütaldëkoma Urün of Krist ecës lañ le. Ëng fanga üwum wo ce dënëdalkoma Krist han ewo wum. Komahót gangop an eñüt etó er wum lañ. La rekoma oñëña ënlam ëng wum.

21Şalañ lamko Krist. Alam ar bëdãñal bër Urün pécëñ ewo. Danañ alam ar büyüüf kala ce ewo. Bër e han Urün han tëñ ëng bër e han güd şaño bële wum e alam aróbün. Ilam er wum Krist ed hók mafanga danañ ce hók mafarame fado malam man jamani mañ pécëñ le. Danañ mage daro tuñ lamko. Ilam idóm ed mangokeca. Er gani e.

22Danañ Urün of rikëma Êsüsü alam ar bon lëcëko boñ pécëñ jamani ëjo ëng hañ şan ewo wum Urün. Amatëbal ce Êsüsü ogé Ar Gaf ar bër gingór an Krist pécëñ. Gungum redëmëmën iyi mësümbén këmëmësümbén ce ëenfame şug faramek fangar Urün ër kobabaral bé bër holekëma Êsüsü le.

23Krist ar gaf ar bër gingór an wum Krist ewo. Bé bër gingór an Krist ako eene ngër gimal en wum Krist eñ. Wum ebapangan. Wum e ar fangak ngër gungum kala magelañ ale. Magelañ gon wok malamale.

Éfes 2

- ¹Gan sakal aŋ fayër holekëenna $\hat{S}$ ésü le, ako yékëen ngër bêsêsëk ganamët an Urün aŋ kongol ër biññüla bindón laŋ.
- ²Ñungum biññüla ßen enedi bër jamani ßeŋ yéd këenedi wün ce. Danaŋ Ibilisa yéd këenemëñün ñungum. Wum e ar gaf ar büyüf pécëŋ bër e han tëŋ ëng bër e han jamani šaŋo ale. Wum këbifang bër emabërun Urün bële obegede iyi ëndi guññüla tuŋ. Wum yéd këenemëñün.
- ³Kono mage wün tuŋ yéd kedi guññüla gungum. Bé pécëŋ yéd kedi buññüla bon ngër enedi bër jamani boŋ. Bon fërkëma kašabi êšësal üróbë boŋ yéd këenediye. Bon këmalëngal bimal bindóbë boŋ, ßungum yéd këenediye. Danaŋ bawo bëmekën eene kabiriŋ dér rëmkënba, Urün of amadógülëd gindóbë eŋ. Obaméydoye bé ce ngër gang obiméy bërleŋ le. Ngër kak yédëyekëene fayër holeyekëenna $\hat{S}$ ésü le.
- ⁴⁻⁵Kono fado gang yédëyekëene ngër kak, Urün of abaŋal ngër gungum kala magelaŋ. Ñungum ako yédëyekëene ngër bêsêsëk ganamët an Urün aŋ kongol ër gon bërünekëenna laŋ. Kono Urün of abakënüt, ababët muwurnén ëng Krist jóni. Ha! Urün of abaŋal déy. Kongol ër uŋal óróm laŋ rëtëkoba oméy óróm laŋ.
- ⁶Gang hënütëkoba Urün of ecës laŋ, ëng $\hat{S}$ ésü Krist bang hënütëkoba. Abadëned ce šan tëŋ. Kobahót ñan ñiyé ëng $\hat{S}$ ésü Krist ëenilame ëng wum šan ewo wum Urün šalaŋ. Bawo or wum $\hat{S}$ ésü Krist laŋ eene le rinkoba gungum.
- ⁷Gon rinalkoba ce gungum oŋ ëenilange gani šug ŋalkoba Urün of le bawo or $\hat{S}$ ésü Krist laŋ eene. Urün of tuŋ fédek malang šug ŋalkoba le.
- ⁸Gungum e kongol ër uŋal or ŋalkoba wum Urün laŋ feyënkoba oméy or wum Urün laŋ bawo ëcënmaholeye $\hat{S}$ ésü. Mage kongol ër gonjekëla on riyekëene bé laŋ feyënkoba. Ako tuŋ feyënkoba hara noŋ mabañüde obapeyën. Gungum e ofeyën óróbë of buña tuŋ e. Mage bawo jiñ riyekëene le feyënkoba.
- ⁹Gon feyënkoba ako tuŋ oŋ gungum e hal yó hal mangokor mamanti imbaligung ode iyi kongol ër gonjekëla gon riko wum laŋ feyalko. Gon e mangokor mamanti ngër kak oŋ bawo magelaŋ yó gon riko pur opeyënal gaf üróm le.
- ¹⁰Urün of rikëba bal bëaša bawo or $\hat{S}$ ésü Krist laŋ eene. Gon riyalkoba bé bal bëaša oŋ pur ëenegediyale bonjekëla boŋ. Alëka fayër rikoba bal bëaša le hašabiko iyi ëenegediye bonjekëla ßungum.
- ¹¹Ngër gungum le e, wün bër mënge Büşüwif, konhuyëlal déy ngër gang yédëkëen gan sakal aŋ fayër holekëenna $\hat{S}$ ésü le. Büşüwif bële mëbëkülün yéd kënmënbëkülün. Bomëcër yéd kënmënyó. Bën noŋ bëmëcëké yéd këneyówéyé bawo babemëc. Mamëc mónódbün mungum noŋ bimal ßeŋ tuŋ këlëmbët kono mamëc mungum mangolëmbët makašabi maŋ ganamët an Urün aŋ.
- ¹²⁻¹³Ëmmënbütéléye mare iyi konhuyëlal déy gang yédëkëen gan sakal aŋ le. Ako yédëkëen. Fayër holedëkëenna $\hat{S}$ ésü le, mage eyëndar laŋ yédëkëen ëng wum Ar Dónóluko Urün ale bawo mënmalangëdelaŋ fado. Danaŋ mage bal bër Urün

yédékëen ngër gang en Bër Isërayel bële le. Ñungum Bër Isërayel bële tuŋ yédük bal bër Urün. Danaŋ wün mëntawedelaŋ gipéd an ridékën Urün ëng bal büróm laŋ. Ñan yédékën Bër Isërayel bële ëng Urün od gipéd laŋ abipédëf gonjekëla on obedin oŋ. Kono wün mëntamginédelaŋ iyi ëenwuréye gani ëng Urün od le. Amëndangëtaf iyi mangëenpe oméy or Urün laŋ le. Omënméydoye. Danaŋ mënnmalangédelaŋ Urün or münéd od. Danaŋ sobe dëbërdékëen ëng wum. Kono jóni wün bër dëbërdék ëng Urün od, ëcëntar ëng wum Urün iyi bër gipéd büróm een kongol ër mayël man dëko Sésü laŋ.

14-16 Wum Sésü e ar gipéd gindóbé ale. Wum rik haŋ bëtékëba mëféd bé Bùsüwif ëng wün bër mënge Bùsüwif. Gon riko haŋ bëtalkëba mëféd oŋ bawo adët masariya man Urün maŋ. Kongol ër masariya mungum laŋ hoñredëyekëene bé Bùsüwif ëng wün bër mënge Bùsüwif. Kono gang sësëko os or lëmbënd laŋ kongol üróbé laŋ le rëtëko masariya mungum. Gungum sësalko Sésü akëeneboye gang hoñrekëene. Obapëdër mëfëdër le sësalko. Pur ëenigéye ngër hal ariyé bé Bùsüwif ëng wün bër mënge Bùsüwif le sësalko. Kongol ër ecës er wum Sésü laŋ riko Sésü haŋ bëtékëba mëféd ëng Urün od.

17 Gang riko haŋ fëdërkëba, ayõgu abapëd bé pécëŋ gindéy genjekëla gungum. Gindéy gungum gon e oŋ ababët mëféd ëng Urün od. Gungum e bé bër gipéd büróm ëng wün bër mage gipéd gindóm ababët mëféd bé pécëŋ ëng wum Urün.

18 Kongol ër ecës er Sésü laŋ mëlalkëba gëngër ecëmbayeenma Urün od Baba üróbé, obakérnye. Gon eenmakore mašëmbale Urün oŋ bawo Genjëm en Urün eŋ ebara ëenmacëmbaye le.

19 Gungum e, wün bër mënge Bùsüwif mage bëdiyar een jóni ganamët an Urün aŋ. Danaŋ mage bër pac pac een. Jóni bër odí eene wün bër mënge Bùsüwif ëng bé bër e Bùsüwif. Danaŋ bëŋëso bën Urün eene ëng bé.

20 Ako een ngër madkomën Urün od béyalkëmën kunaŋ üróm le. Bùsükélün bër Urün bële ëng bëdãŋal bër Sésü bële bën e gapaŋ aŋ. Wün noŋ e mahañ man owobéyãl kunaŋ maŋ. Sésü kidíma e igañ er ekëmün kunaŋ üwum ed.

21 Bawo or Krist laŋ eene, ako e ngër Sésü rik haŋ hëmëk kunaŋ ër béyalkoba üwum. Mangowuc. Danaŋ idiyewo haŋ obamb mafarame kunaŋ üwum haŋ ogé kunaŋ ër lar owodí Ar Gaf aróbé ale Sésü la kidíma.

22 Wün bër mënge Bùsüwif ce bawo or Krist laŋ een, Krist rik haŋ bararekëene ëng bé Bùsüwif bër holekëma Sésü pécëŋ haŋ géyekëene ngër kunaŋ ër lar ëenmabëyë Urün la bawo Genjëm en Urün eŋ dik óróbé laŋ.

Éfes 3

1 Awa. Kongol ër gon fëdünëdürkoba Urün bé Bùsüwif ëng wün bër mënge Bùsüwif laŋ, no Pol icümbënemëmën han Urün. Han kaso eme jóni bawo Urün od emególén.

Gole üwum gon e oŋ mēfēd kēmbifēd bēr mēnge Būšūwif bēle gindéy genjekēla gen Šésü eŋ.

²Milang ecēnkér Urün of anitēbal emmēnpēd wün bēr mēnge Būšūwif gindéy genjekēla gen Šésü eŋ.

³Danaŋ anipēd gon mabiñake mēfēd bal oŋ. Gon sakaldēme muñug ganamēt gungum oŋ jóni emecakēt muñug.

⁴Gēngēr ecēnkarāŋ gon ñugünmēmēn oŋ, ēēnlange mifame gon yomētēnkōnem Urün gen Krist eŋ oŋ.

⁵Bēr alēka büróbé bēle Genjēm en Urün eŋ mabiyomētēndēlaŋ gungum ngēr gang yomētēnkōba no ēng bēdaŋal bēr Šésü bērleŋ le ēng būsūkélün büróm bēr jóni bēle.

⁶Gon yomētēnkōba oŋ gon e oŋ iyi bēr mēnge Būšūwif gēngēr bahole gindéy genjekēla en Krist eŋ, bēn ēng bé Būšūwif ēēnigéyeye góyé, ēēnigéyeye ngēr gimal giyé. Gimal gungum bēr gingór an Krist bēle e. Danaŋ bēr mēnge Būšūwif ce ēēnecoteye ēng bé bonjekēla bon redēkobe Urün of obeyēne bal büróm boŋ. Gungum pécēŋ obadin bé bawo or Šésü Krist laŋ eene. Gungum yomētēnkōba Urün of jóni.

⁷Gungum rekonem Urün of embipēd bēr mēnge Būšūwif bēle gindéy genjekēla gungum. Kongol ēr gon ŋalkōnem Urün laŋ dēnkōnem gindiyél gungum. Danaŋ aneyēn fangar mekor mēriyal gindiyél gungum le.

⁸Anikišāŋa gon riyaalkōnem Urün of adaŋal aróm oŋ bawo mañūdelāŋ migé adaŋal aróm. Epoy er bal bēr Urün pécēŋ eme. Fado gang eme ar ngēr kak anedēn gindiyél gungum. Anede meye emmēnpēdūrē wün bēr mēnge Būšūwif gindéy genjekēla en Šésü eŋ. Gindéy genjekēla gungum gon e oŋ wum Krist abayēn bonjekēla boŋ sobe. Bonjekēla bungum ngēr gungum kala magelaŋ. Ngēr gang kēnjēmün sariya le haŋ ogedē le, ngēr kak yēmbēk bonjekēla bon Urün boŋ haŋ ogedē. Hal mangopat mafēl bonjekēla bungum bawo sobe e.

⁹Urün of wum ar lēcēk jamani ējo ēng bon e jamani ējo boŋ ayomēd gungum gan sakal aŋ kono jóni ayomēt, anede embipēdūrē bal bēle pécēŋ gon hašabiko mēri oŋ. Fado gang hašabiko kabiriŋ alēka gon owodi oŋ, mabipēdēlaŋ bal bēle kono jóni anitēbal embipēdūrē gungum.

¹⁰Gon hašabiko Urün oŋ iyi oyomēt jóni gon hašabidēko mēri oŋ pur pécēŋ ēnkore malang. Bēlam bēr gaf bēr e han ewo Urün bēle pécēŋ, bēyekēla yó ēng būñūñūla jap ēnlange. Ēnluwe šug sētēko Urün of le bawo ababar bé Būšūwif ēng wün bēr mēnge Būšūwif ēēnigéyeye gingór an wum Krist laŋ. Kongol ēr gon rikōba bé bēr gingór an Krist laŋ enelang bal bēle šug sētēko Urün of le.

¹¹Kak hašabidēko Urün of odi fayēr lēcēko jamani ējo le. Jóni Šésü Krist Ar Gaf aróbé ale ayōgu adi gon hašabidēko Urün oŋ pécēŋ.

12 Bawo ecënmaholeye Krist, danañ bawo or wum Krist lañ eene, eënmakoreye masanaye Urün od ošëma or Urün lañ hara mënnmayéñeyelañ mëyéñ. Danañ abamëlal obakérnéye.

13 Ngër gungum le emëmëncëmba akëmënhocëhoca bawo itampeyeme kongol ër ofëd or emëmënpëd wün bër mënge Bësüwif gindéy genjekëla gen Sësü lañ. Tampere ëram le omënnañfaye. Gungum e akëmënhocëhoca gon emetampe han kaso kongol ürön lañ oñ.

14 Ngër gungum le e, bawo Urün od adi hañ wün bër mënge Bësüwif ce ecëngé gingór an Krist lañ, gëngër icümbënemëmën han Urün Baba üróbé, mëšütën këšütën madëkëla mañ pur ëmmatëbünal

15 bawo wum dëmkëba bé pécéñ, bé bër e šan ewo urün ëng bé bër e šan elód šaño. Wum lëcëkëba. Gungum kënnmayówe Urün od Baba üróbé.

16 Gon emëmëncümbën han Urün oñ Genjëm en wum Urün eñ omënkëmün han majomb mónón sobe ganamët an wum Urün oñ. Gungum e omënkëmüne ëng fanga üróm le han majomb mónón ganamët an wum añ. Urün od apanga déy! Danañ fanga üróm le sobe e. Awa. Emmëncümbën han Urün iyi fanga üwum omënkëmündo.

17 Danañ ëmmëncümbën ce han Urün iyi Krist odí makašabi mónón lañ kongol ër holare ürön lañ. Danañ uñal or ñalkomën od omënkëmündo han majomb mónón ngër ga këhëmün gató añ bangal bindóm bañ le. Wala ngër gang këhëmün gapad añ kunañ le le, ngër kak emënkëmün uñal or Krist od wün ce. Bawo ecënläng Urün od ñalkëmën le hëmkëën ganamët gindóm añ.

18 Emmëncümbën ce han Urün eënfame tak tak ëng bal bër Urün bërleñ pécéñ ce šug ñalkoba Urün od le. Uñal ówum Urün od tuñ fédek malang šug ñalkoba le. Uñal ówum ayang sobe. Danañ abiš sobe. Danañ adaf sobe. Danañ atëm sobe.

19 Danañ ëmmëncümbën han Urün omënbarado hañ eënfame šug ñalkomën wum Urün le. Gon eenefameyal šug ñalkomën oñ bawo mujuku mónón mañ ogéye ngër gang e juku ër Urün le. Gungum e gon yó lëngalkëma Urün od, omënlëngale ce wün. Danañ eëndiye gungum. Danañ gon yó wok mamalëngalelañ Urün od, wün ce mangomënlëngal ganamët gungum. Danañ mangëendi gungum. Gungum šümbënmëmën han Urün eënfame šug ñalkoba Urün od le.

20-21 Bé bër e bër gingór an Krist eënmabëyé Urün od dér yó dér kongol ër gonjekëla gon rinkoba lañ. Eënmabëyé Urün od ce kongol ër gonjekëla gon rinkoba wum Sësü Krist lañ. Urün or eenebëyé ówum magelañ gon sókalko. Gungum e gon yó eyógu makašabi mónóbé lañ Urün od obakore mabara pit gon hašabiyekëene lañ. Wala gëngër ecënnacëmbaye Urün od obabara goñ, gon eenmacëmbaye oñ obakore mabara pit. Magelañ gon sókalko. Eñg fangar kogoleyal makašabi mónóbé le owodiyal. Ogédo ngër kak. Amina.

Éfes 4

¹Ngër gungum le emëmencëmba ëenmadaya Urün od ngër gang ñüdük bal bër Urün bële ëenmadaya le. Ëcënlang kaso laṅ loṅ eme kongol ër gon këmamagólén Ar Gaf aróbé ale Sésü laṅ. No šëmbakëmën ëenmadaya Urün od ngër gang rekomën wum Urün ëenmadaya le.

²Ëng idayayeenma, konyak déy magaf mónón maṅ. Lar ëënyak magaf mónón la, ëëñkët magaf mónón maṅ. Danaṅ konmanti. Konbegeri bal bële jiñ ëng fanga. Ëëngemuña. Ëënbegedin bërleṅ gon ënlangal ëcënbijal oṅ. Ëëndëkër biki gang ṅalërkëen wün wün.

³Genjëm en Urün eṅ rik haṅ gékëen hal ariyé. Ëëngere ëëndi haṅ ëënbo gang fëdërkëmën.

⁴Gon ñüdük oṅ bé bër holekëma Sésü ëënebowe gang fëdërkëba bawo bër gingór giyé eene. Danaṅ Genjëm en Urün gen dik óróbé laṅ eṅ giyé tuṅ e. Gon samginéyekëene bé bër salako Urün ëëniyéye bal büróm oṅ góyé wo e. Gungum e ëcënitamginéye ëëniyéyeye gani ëng Urün od kongol ër gon salakoḃa laṅ.

⁵Ar Gaf ariyé ale wo müdéyekëene. Gon holeyekëene oṅ góyé wo e. Oñëmb óróbé od óriyé wo e.

⁶Bé pécéṅ Urün óriyé od këniibëyé. Wum e Baba üróbé le pécéṅ, Bùšuwif yó bër mënge Bùšuwif yó pécéṅ, wum e alam aróbé ale pécéṅ. Wum eenebóléne. Wum edi óróbé laṅ pécéṅ. Urün óriyé ówum eenebëyé. Gungum e kongol ër gon eene góyé laṅ, añüü ëënebowe gang fëdërkëba.

⁷Münéd e gingór giyé wo eene kono gon yënkoba Krist oṅ mage góyé e. Ar kala amayën gokor kono šug hašabiko Urün od omayën le wo šug kak yënkoma.

⁸Danaṅ acal gakayiti an Urün laṅ iyi Krist obeyëne mubuña bal büróm bële. Ako šalëk. Kënre: Alam ar jamani ëjo ale gang mëlkobe bër ibüt büróm bële mašëko šóndóm, aḃiṅyé bër mëlko büwum. Danaṅ abeyën bal bële mubuña. Ngër kak šalëk gakayiti an Urün laṅ. Ngër kak riko Krist gang mëlkobe bër ibüt büróm bële. Kobidëned šan tēṅ šan ewo Urün. Ga sümëdkobe, abeyën bal bële mubuña.

⁹Awa. Bawo Krist han ewo Urün diko, gëngër ëcënkër adën han tēṅ, mayedi ëcënlang añükütégud wey šan elód šan güd šaṅo? Imbalingum kobët kodën.

¹⁰Krist ër ñükütégudük wum wo bëtëk ce mëdën han tēṅ han ewo Urün. Gon bëtalko mëdën oṅ iyi obilamal bal bële pécéṅ.

¹¹Gon yënkoba bé bër gingór gindóm oṅ iyi bal bër ënbaḃara bé yënkoba. Büwum bër talaṅ bëdāṅal bër Krist en, bër talaṅ bër ebetükél gon reko Urün en, bër talaṅ bër ebepëd bal bële gindéy genjekëla en Sésü en, bër talaṅ bër ebetopëte bër ebekaraṅ bër holekëma Sésü en. Bal büwum e bal bër yënkoba Krist ënbaḃara bé bër gingór an wum bële.

12Gon yënalkobe Krist bër ënbibara bër gingór an Krist oŋ, ënbikaraŋ bal bër Urün bërleŋ haŋ bën ce ënkor mëri gindiyél an wum Krist aŋ. Gungum e ënbikëmün bal bër Urün bële han majomb ganamët an Urün aŋ.

13Gëngër badi gungum, bé pécéŋ ëëniyéyeye góyé. Gon eenegéyale góyé oŋ bawo ariyé ale langekéëne, dānaŋ ariyé ale holeyekéëne, gungum e Sésü ñañëso ñan Urün ñañ. Danaŋ ëëniyéyaleye bër rafëk ganamët an Urün aŋ. Mangëëneboye ce ngër bëŋëso kono ëënidafeye ëëniyéyeye ngër gang ewo Krist le.

14Gon yënalkobe Krist bër ënbibara bër gingór an Krist oŋ ce pur akëëneboye bëŋëso bën kënyand müyüfé. Ëcënilange bëŋëso bëŋ këyand mamaŋ binjüfé. Ako en ngër hóngir mëngé ër eyëng ekoc ed oyë ŝaŋo oyë ŝaŋo. Mayand kënyand mahole gon yó hérkën. Wün noŋ konbo ngër bëŋëso büngum. Gungum e kongeyand mamaŋ binjüfé beŋ. Danaŋ aňüd ëëndaf ganamët an Urün aŋ. Gungum wok gëngër bayõgu makaramoko man binjüfé maŋ, mangënmënkör mëyüfé. Danaŋ gëngër ikaraŋenmën, mangëëndëk binjüfé bindóbün beŋ.

15Urün od mamapërelaŋ ëënbo ngër bëŋëso bër yandëkën mëyüfé. Gon fërkëma oŋ ëëndaf ganamët gindóm aŋ. Ëënbegepëd bal bële toña ër Urün le hara ëënbegecësün endëmalëŋ haŋ ënlang ëcënbijaŋ le. Gon eenediyale gungum oŋ pur ëëniyéyale ngër Krist. Wum e Ar Gaf ar gingór gindóbé ale. Gingór gungum ako e ngër gimal gindóm eŋ.

16Krist e Ar Gaf ar bé bër holekëma wum pécéŋ ale, bé e gimal gindóm eŋ. Ababar pécéŋ. Abadi gimal giyé. Gëngër ar kala idiyewo gindiyél an yënkoma Urün aŋ, gimal en Krist eŋ pécéŋ odufe ganamët an Urün aŋ. Danaŋ ëëniybambeye maŋalëre enóng enóng.

17Ngër gungum le emëmëncanlara uyaŋ or Ar Gaf aróbé laŋ, konri ngër gang këri bër pac pac bële le. Gon haŝabikën bën oŋ naŋfa magelaŋ.

18Imüď laŋ en. Danaŋ Urün od mabiwurnénelaŋ ganamët gindóm aŋ. Gon wok mabiwurnénaŋ oŋ bawo mënmalangelaŋ, dānaŋ akëmün banëf baŋ bakëmalang le.

19Gungum e bawo mënmalangelaŋ Urün od, gëngër bamamékünün, mageyõgulaŋ han makaŝabi iyi bamamékünün le. Gungum e magelaŋ yó gon këbefër mëri ëng mage ënmagemékünün Urün od kofé emekën er ganamët an odak or ga wok maňüde od ëng odak or ëng ar janane od. Mangobecëfël mëri buňüŋula bon ngër kak boŋ. Danaŋ elëngalebe gang enmamékünün Urün od ngër kak le.

20Kono wün noŋ mage kak haraŋkënmën gen Krist eŋ. Gon haraŋkënmën gen wum eŋ oŋ iyi maňüdelan ëëndi ngër gang këri bër mënmaholeyelaŋ Krist bële le.

21Anemëlal ëcënkër gen wum Krist eŋ. Gang holekëënma le, ëcënkaraŋ ngër gang ñüdük ëënmadaya wum Krist le. Gon haraŋkënmën oŋ góyé e ëng uharan or enbekaraŋ bal bërleŋ pécéŋ gen Krist eŋ. Toña tigi e. Ngër kak haraŋkënmën le.

- 22**Ako haraŋkënmën ce iyi ëëntëb maraya kaşabi êşësal ürön le. Ngër gang kodënüta hal ale binjüm bacësal bindóm baŋ odapëŋ le, ngër kak ñüdük ce wün ëëndënüta makaşabi macësal mónón maŋ. Gungum e ëëntëb maraya biññüla beŋ. Kaşabi êşësal üwum mëyüfé tuŋ këmënyüfé bawo amapër omënnekën le. Danaŋ amapër ce ëëndaya buññüla bon fërkëma wum boŋ
- 23**kono konmaŋ ëëndaya bungum. Lar ëëndaya bungum la, ëënmaŋ jóni Urün od omënyën ce makaşabi mangaşa. Gungum e mangëengeyidënür ngër gang kënyidënür bër pac pac bële le.
- 24**Gon haraŋkënmën gen Krist oŋ añüd ëëndëna ce makaşabi mangaşa mónón maŋ. Gungum e ëëndaya gon emënpëd makaşabi mangaşa mungum oŋ. Gungum e ëëngedi ngër bal bër müdëk makaşabi mangaşa. Bal büwum bër şédüték en, đanaŋ bër këmamëñün Urün en.
- 25**Ngër gungum le e, bawo ëcëndënüta makaşabi macësal mónón maŋ, đanaŋ ëcëndëna makaşabi mangaşa maŋ, ëëntëb bingaf beŋ. Gëngër ëcënmapëd jiñ ar holekëma Şësü ayélüm, ëënmagepëd gon toña tuŋ bawo bé pécëŋ hal ariyé eene. Oyararde ëënikafërale mahafërale bé bé? Mangoyarar déy.
- 26**Gëngër amëndögül gen ayélüm, kongebo haŋ olëka ngër kak. Eëngedişëd módögül maŋ camcambëc. Kongebo gang dögülkëmën ngër kak haŋ giñal eŋ omüd. Danaŋ konmaŋ módögül maŋ omëndën emekën laŋ.
- 27**Gon eenedişëdal módögül camcambëc oŋ pur akomënsot mëyüfé Ibilisa haŋ ëënmamëkünün Urün od kongol ër módögül mungum laŋ.
- 28**Eëŋ laŋ ewo land ürön arek, adëm awum otëb marka. Ogole haŋ ocotal gon owuréyal oŋ ëng gon obekoral mabaral bër holekëma Şësü bër anek bële oŋ.
- 29**Gëngër icaseen, kongeşas mande man omagéyal hal maŋ. Gungum e mecër maŋ ëng bendela beŋ ëng bingaf beŋ ëng bambes baŋ iyi man yó man omagéyal hal, kongeşas. Kono ëënbegecësün mande manjekëla maŋ, gungum e man ënmaşamb maholeyal Şësü maŋ. Danaŋ gëngër abikëyal bal bële, ëënbegecësün mande man obibaral lar hëyalkëbe la maŋ. Danaŋ gon yó gon eencas ogé gon obegebara gang e ënmagedaya Urün od le. Gungum e konmageşësün hal ale mande man omagéyal maŋ
- 30**bawo mande man ngër kak maŋ këmasowël Genjëm en Urün eŋ. Awa. Konmasówülün ngër kak bawo Genjëm gungum đík órön laŋ pur ëënlantal iyi Urün od đëmkëmën le. Danaŋ óróbé laŋ ebo Genjëm gungum haŋ đër owoyógu Krist obadët piŋ emekën laŋ.
- 31**Awa. Konmagedükëd hal jiñ. Akëengebo gang dögülkëmën. Kongeréyër wün wün. Kongeşërür wün wün. Danaŋ kongehafalër wün wün. Konmahon hal yó hal. Konmari guññüla. Gungum e ëëntëb mëri bungum pécëŋ bawo makaşabi mangaşa maŋ müdëkëen.

³²Lar eëndi ngër gang kënri bër müdék makaşabi macêşal la, eëngedi ngër gang kënri bër müdék makaşabi mangaşa bële. Gungum e añüd eënbegedi bërleŋ gonjekëla. Ar kala omakañëlal gen arleŋ eŋ. Urün of amëntëbün hake kongol ër ecës er Krist laŋ. Gungum e eëntëbünür hake wün wün ngër gang sëbünkomën Urün of wün hake le. Gungum pécéŋ ñüdük eëngedi bawo ëcëndëna makaşabi mangaşa maŋ.

Éfes 5

¹Ngër gungum le e, eënmayëfëde Urün of. Gungum e eëni diye ngër gang kori Urün of le. Ngër gang komayëfëd ñañëso ñañ süm ër ŋalkëma le, eënmayëfëde Urün of Baba üróbë ngër kak bawo abaŋal.

²Gang e eënmayëfëde le eëniŋalëre bé bé ngër gang ŋalkoba wum Krist le. Graki ŋalkoba Krist? Aabaŋal haŋ amaŋ ocës kongol üróbë laŋ. Ecës er wum ed şadaha e. Gen şadaha üwum eŋ Urün of amalëngalëd. Bawo Şësü abaŋal şug kak, bé ce añüd eëniŋalëre bé bé ngër kak.

³Bal bër Urün een. Gungum e eëndi ngër gang ñüdük ëndi bal bër Urün bële le. Gungum e konbar gañar ëng ar mage aróŋ ale. Danaŋ kongëbar ëng ar mañüde ale. Gen ofër or bon müdëko ayélüm eŋ akëmëngefër bungum.

⁴Mañüdelañ ce ocal mamëş mórdón laŋ mécër man aşan maŋ wala man asówar maŋ. Danaŋ ce mande man gen ubar or gañar maŋ wala mande man şëfëlek maŋ wala man cémüt naŋfa maŋ kongëşas mungum. Kongehodal ce ganamët an gen bësówar aŋ. Mande mungun pécéŋ mayararelaŋ maşas. Lar eëngecas ganamët gungum la, eënmagecëma Urün of gen gonjekëla gon duwénkomën oŋ.

⁵Konri biñüñüla bingum bawo ëcënläng déy iyi ar edi biñüñüla ben ngër kak ale mangotawe han ilam er enelam Krist ëng Urün laŋ. Gungum e damiŋ ar enëbar gañar ëng ar mage aróm ëng damiŋ ar ebar gañar ga wok mañüde, adëm awum mangotawe han ilam er Krist ëng Urün. Danaŋ damiŋ ar ecilalédë gon dëmko ayélüm oŋ ce mangotawe şan ilam igum. Gon wok mangotaweyal oŋ bawo gon şilalkëma oŋ ako e ngër urün óróm e.

⁶Urün of obiméyë bër edi ngër kak bële. Gungum e akëgëlaŋ ar omënyüfé iyi Urün of mangobiméyë bër emabërün bële. Obiméyë déy.

⁷Gungum e konmaŋ eënbarar ëng bër këri ngër kak bële haŋ wün ce eëndi gon enedi bën oŋ.

⁸Gon reyalme konmaŋ eënbarar ëng bër këri ngër kak bële oŋ bawo mëenboyelaŋ imüf laŋ. Jóni góyë een ëng Ar Gaf aróbë ale Şësü. Danaŋ ëcëngë kirikiri laŋ. Gungum e bawo kirikiri laŋ een, eëndi ngër gang kënri bër e kirikiri laŋ bële le.

⁹Gëngër ëcëndi ngër gang kënri bën le, bon yararëk tuŋ e eëndi. Danaŋ gon e gon cüp ganamët an Urün aŋ eenedi. Gungum e eëndi ngër gang kënri bër e kirikiri laŋ bële.

- 10**Danaŋ bawo kirikiri laŋ een, eëngere eënläng gon omalängal Ar Gaf aróbé ale Sésü oŋ, kenaŋ eëndi.
- 11-12**Gëngër ecënbilu bër e imüď laŋ gon enedi oŋ, konbarar eëndi emekën igum. Gon enedi bën oŋ wün mangomëññanfa ganamët an Urün aŋ. Kono lar eënbabar la, eënlëc buññüla bon enedi boŋ han kirikiri ënlängal bal bële gon ññüülük e gon enedi oŋ. Gon mëengebararal ëng bën oŋ bawo biññüla ben enedi şapol bër bërünkëma Urün büwum beŋ, fado gëngër ecëncas ganamët gingum, omëncëfële şako gëngër ecëndi.
- 13**Şapol kënri kono wün eëngelëc han kirikiri. Gon eenelëcal han kirikiri oŋ pur ënlängal bal bële şug ññüülük gon enedi bër bërünkëma Urün oŋ le.
- 14**Gon enelängal oŋ bawo kirikiri le këri haŋ jiñ kala olüy le. Ngër gungum le e, bër e imüď laŋ añüď eënbibürnüt ngër gang rekën bulu ër Urün laŋ le. Kënre: Wuj ar đakëk gokëď, ilügüté. Wuj ar şësëk, ikal ecës laŋ. Gëngër idi gungum, kenaŋ Krist omiwube ginguď gindóm aŋ. Ngër kak şalëk bulu laŋ gon ññüük odi ar e imüď laŋ oŋ.
- 15**Ngër gungum le e, eënbütélal kaşabi gen gon eenedi eŋ. Konri ngër gang kënri bër mëntéte bële, gungum e ngër bër e imüď laŋ bële. Bën bër cémüt makaşabi en. Konri ngër kak. Kono eëngedi ngër gang kënri bër müďëk makaşabi bële le.
- 16**Watur yó horkëen mëri gonjekëla oŋ, eëndi gungum kofe bawo jóni biññüla ben enedi bal beŋ ayëmb.
- 17**Ngër gungum le e, konri ngër bër cémüt makaşabi bawo mënlängelaŋ gon fërkëma Urün oŋ. Kono wün añüď eënläng gon fërkëma Ar Gaf aróbé oŋ, kenaŋ eëndi.
- 18**Gungum e konşab ëngoy'ëŋ haŋ omëndëk. Bawo gëngër amëndëk, bon şëfëlek tuŋ e eëndi. Kono eënmaŋ eënmatëb Genjëm en Urün eŋ omënpangan han makaşabi.
- 19**Gungum e gëngër amënpangan, eënbambër majomb wün wün ëng mulu man Dafid maŋ ëng mulu man ñugëkën bër holekëma Sésü maŋ ëng man ënmabëy'al Urün maŋ. Danaŋ eënmagebëy' Ar Gaf aróbé ale şug horkëen le gang eenmayümün han makaşabi.
- 20**Eënmagecëma Urün od' Asüm ale đër yó đër eënmagede amënlängal gon barakomën oŋ. Gëngër ecëmayeenma, eënmagecëma uyat or Ar Gaf aróbé ale Sésü Krist laŋ. Gungum pécëŋ eenedi gëngër ecënmaŋ Genjëm en Urün eŋ omënpangan.
- 21**Gen omëñün eŋ awa ar kala odak küďüt ër arleŋ bawo ecënmatëbün Krist.
- 22**Gungum e wün bësówar, ar kala omamëñün aşan aróm ale ngër gang mëñünkëenma Ar Gaf aróbé ale Krist le.
- 23**Gon eenbemëñünal oŋ bawo aşan ale e ar gaf ar asówar aróm ale ngër gang ewo Krist Ar Gaf ar bër gingór an wum Krist bële pécëŋ le. Bër gingór an wum Krist büwum gimal gindóm eŋ e. Acës pur obapeyënal le.

- ²⁴Ngër gang mënünkënma Krist jiñ kala bër gingór gindóm bële le, wün bësówar ce ar kala omamëñün așan aróm ale ngër kak le.
- ²⁵Awa. Wün bēșan, ar kala omañal asówar aróm ale ngër gang ñalkobe Krist bër gingór gindóm bële le. Ęcēnlu ŝug ñalkobe le bawo amañ ocēs obepeyēnal le.
- ²⁶Gon ŝēsalko oñ pur bër holkēma wum bële ęngéyal bal bër mēlek le e. Ngër gang kēnmalac așiyél ale fayēr oyē han așan aróm omēl gimal eñ le, ngër kak mēlēnkobe Krist bër holkēma būwum fayēr ęnyē ŝóndóm le. Krist noñ ęng gindéy genjekēla gen wum eñ mēlēnkobe. Omēlēn or bër holkēma od koto le gon e oñ iyi babipēd gindéy genjekēla gen wum Krist eñ hañ bahole. Ngër kak mēlēnkobe Krist.
- ²⁷Gon mēlēnkobe oñ pur obidēm obiñyéyē ŝóndóm ęngé ngër asówar aróm ŝan ewo wum. Gęngēr batēm, ęnyarare sobe ngër gang yararko așiyél ale le. Așiyél awum ar yararēk e. Danañ ela mamagelañ. Gungum e bër gingór an Krist bële ęngéye bër mēlek bër yararēk sobe.
- ²⁸Awa. Wün bēșan, ngër gang ñalkomēn Krist wün bër gingór an wum Krist bële le, ngër kak ñūdük ar kala omañal asówar aróm ale. Danañ ngër gang ñalko așan gimal gindóm eñ le, ngër kak ñūdük ce omañal asówar aróm ale. Așan ale ęng asówar aróm ale ako en ngër hal ariyé. Gungum e ar yó ñalkēma asówar aróm ale añalaya.
- ²⁹Mayedi magelañ ar ñakēk mahoñ gimal gindóm eñ? Kono masopēte kosopēte balēnga gimal gindóm eñ. Otówe. Odēnaye binjüm. Ngër kak ce kobasopēte Krist bé bër gingór gindóm. Danañ ibarayoba gon fērķēba oñ.
- ³⁰Gon kobasopēteyal oñ bawo bé e gimal gindóm eñ le.
- ³¹Awa. Gen așan ęng asówar gang en ngër hal ariyé eñ ñugēkēn gakayiti an Urün lañ. Kēññug: Așan ale obitēbe süm ęng lümbün omadēk asówar aróm ale. Kenañ ęngé bēn jap ngër hal ariyé. Ngër kak ñugēkēn.
- ³²Gindéy gingum wo e la koto ęfaramē ēr mabipēdelañ Urün od bal bële kabiriñ alēka le. Koto ęfaramē le gon e oñ Krist ęng ber gingór gindóm bële bağé ngër hal ariyé. Kono gen așan ęng asówar aróm ale eñ așan kala omañal asówar aróm ale ngër gang ñalayako le. Danañ asówar ale omatēbün așan aróm ale.

Éfes 6

- ¹Wün bēñēso, bawo or Ar Gaf aróbé ale Ŝésü lañ een, ęēnbimēñün büsórē ęng bülórē bawo añüd ęēndi gungum.
- ²Danañ sariya ēr Urün ariyé lañ ŝalēk iyi ęēnbítēbün le. Urün od kore: Ar kala obitēbün süm ęng lüm. Ngër kak reko Urün od. Sariya üwum lañ sakalko mașas Urün od iyi obidine gonjekēla bër edaya sariya üwum bële.
- ³Gon enbemēñunal oñ bawo gęngēr ęcēnbimēñün ngër kak, Urün od ade iyi obidine gonjekēla. Kore: Urün od omēnyēne jam le. Danañ omēnbēmbüne make mañ. Ngër kak reko Urün od.

⁴Wün büsum, konbiri gon obidógülal bëjësö bündón bëj gindón ej kono ëenbitëy balënga. Gungum e ëenbegebürnüt ëenbegekarañ ngër gang fërkëma Ar Gaf ale Sësü le.

⁵Wün bühól, ëenbitébün ëenbimëñün bëlam büron bële. Konri tuñ ngër sébünkënbe mësebün mandëk han makaşabi mëenbitébünelañ. Eëenbegególén bëlam büron bële ngër gang eenmagólén Krist le.

⁶Danañ konbimëñün tuñ bawo iñadayenmën. Kono fado gëngër mënmëngelulañ, ëenbimëñün bawo bühól bër Krist een. Wum wo eenególén. Gungum e ëenbimëñün dër yó dër şug horkëen le.

⁷Wün bühól, omënlëngal ce gang eenbególén bëlam büron bële le. Konri ngër eenbególén bal tuñ. Kono gëngër igólëenebe, ëenbigólén ngër gang eenmagólén Ar Gaf aróbé ale Sësü le şug horkëen le.

⁸Gon eenbególénal ngër kak oñ, bawo hal kala ahól yó ar mage ahól yó, gonjekëla yó riko, Ar Gaf aróbé ale Sësü omabütélüne.

⁹Wün bëlam ce, ëenbidi bühól büron bële balënga. Konbiyëñülün bawo ëcëlang Ar Gaf arón ale ariyé e gungum e Sësü. Şan urün ewo jóni. Danañ wum mabidiyelañ bal bële to to. Ahól ej wala alam ej, bal bële pécëñ góyé rikobe wum.

¹⁰Awa. Şigé wok mëkëñëla muñug. Awa. Eëenmañ Ar Gaf aróbé ale Sësü omënpangan bawo apanga déy ngër gungum kala magelañ. Gungum e ëenmañ omënpangan ëng fanga ëfaramé üróm le.

¹¹⁻¹³Eënimadë mayanga man yënkoba Urün mañ pécëñ. Kenañ eënedënaye pur eënepóngale gen guññüla on haşabiko Ibilisa obadi oñ bawo ibüt lañ eene ëng wum. Jamani ëjo gëngër sordaş le amëg ibüt lañ, añüd omađ odëna mayanga man ibüt mañ. Pur omapungünañ ibüt lañ le owođënal. Añüd oteba gateba añ. Odëna ce gaba ër opóngal ikól le. Masapar lañ opédé şipëđ bañ. Gaf lañ opugé gipug añ. Danañ oñyé ce gopóngaya oñ ëng dama le. Ngër kak kodëna sordaş le ëng amëg ibüt lañ omapungünañ. Bé ce ibüt lañ eene kono mage ëng bal bële eba ibüt ed. Ibilisa ëng büyüđ bële eba ibüt ed. Gungum e eënimadë mayanga man yënkoba Urün mañ pécëñ eënedënaye pur eënepóngale. Gon eenedënale oñ pur eënepóngale magaf mónđóbé mañ akobayüfé Ibilisa. Büyüđ bër eenebüte bële bër talañ büyüđ bër lamëk şan tëñ bër müdëk fanga en, bër talañ büyüđ bër fangak en, bër talañ büyüđ bër lamalkëbe bal bër jamani ëjo bër e imüd lañ en. Eëng büwum eba ibüt ed. Ngër gungum le e, bawo ibüt lañ eene ëng Ibilisa ëng büyüđ bële, eënmađ mayanga man yënkömën Urün mañ pécëñ, eëndëna. Gungum e gëngër Ibilisa ëng büyüđ bële bamënlapal mübüt watu kala, eënkore mahal bëj hara mëëngürelañ. Gëngër amëntakër, eënbemële.

¹⁴Ngër gungum le e, kongür déy gëngër bamënlapal. Eënkál bëj, eënkëmüné. Ako eëndëna mayanga man yënkömën Urün mañ. Eëntëba bateba şan toña bañ. Koto le gon e oñ eëncas toña le tuñ. Eëndëna ce magaba man opóngal ikól mañ. Kotor magaba mungum le gon e oñ eëndi gon yararëk.

- 15** Ëënpédé ce bipéd bañ. Koto le gon e oñ ëenkëñëlëraya ëënbipéd bal bële gindéy genjekëla gen Sésü eñ. Gëngër bahole, obebëte mëféd ëng Urün od.
- 16** Danañ dér yó dér ëënnéyé bopóngaya boñ. Bopóngaya bungum gon e oñ holare le e. Koto ër holare le gon e oñ holare ürön le emënpungün ëng ilëjalomën Ibilisa ar ññjülük ale ëng beñël beñ. Beñël ben omënlëjal Ibilisa beñ ngër ben ñnukudó e. Bopóngaya bungum këñüfün beñël ben ñnukudó bingum. Gungum e ëënbo gang holekëënma.
- 17** Ëënpugé bipug ban ibüt ban ofeyën bañ. Gungum e omënmëlal Urün od amënpëyën le. Ëënmaď ce dama ër gindéy genjekëla gen Sésü le. Dama üwum Genjëm en Urün eñ yënkëmën. Gungum e ëënbibütal Ibilisa ëng büyüď bële ëng gindéy en Urün eñ.
- 18** Danañ ëënmagecëmba Urün od dér yó dér gang omënbara Genjëm en Urün eñ ošëmba lañ. Kondak déy. Danañ konmasëb mašëmba Urün od. Gëngër ecëmbayeenma, ëënbegecümbén ce bal bër Urün bële pécëñ.
- 19** Danañ ëënegecümbén no ce iyi Urün od onibara milang gon ññüď micas gëngër iñaweyenem oñ. Gëngër mikal enóng ër joñwuró, ëmbeyó müfütütürün gon mënlängëdëlañ bal bële alëka gen ganamët an gindéy en Urün eñ hara mangëmyëñ mašas.
- 20** Gungum dañalkonem Urün od meye ëmbipéd bal bële gindéy genjekëla gen Sésü eñ. Kongol üwum dënkënem han kaso. Ëënegecümbén han Urün ce iyi ëmbipéd bal bële parakët gindéy genjekëla eñ hara mamyëñelañ mašas. Pol abipédé bër e šan Éfes bële
- 21-22** Awa. Ëëmadañalëď Tišik oyed šondón ce. Ëcënmalang ayëndamël üróbé ëng ibülémül üróbé ewo ganamët an Krist añ. Wum balënga komagólén Ar Gaf aróbé ale Sésü. Ëng atëmëď, omënpëde gon yédëkem šaño oñ ëng gang eme jóni le. Gungum emadañalëď šondón ëënläng gang ebe no ëng bër ebe ëng no bële. Danañ omënbamba majomb.
- 23** Ëëmbecëmba Urün od Asüm ale ëng Sésü Krist Ar Gaf aróbé alë ëndido hañ omënpëdër wün bër holekëma Krist pécëñ. Danañ ënmënbarado ëëñalër wün wün. Ëndido hañ ëënbibamb mahole Urün od ëng Sésü.
- 24** Urün od obiñaldo damiñ bër ñalkëma gani Ar Gaf aróbé ale Sésü Krist bële ëng uñal or gani od. Amina

Filip

Filip 1

- ¹No Pol ñng Timoté emëncëma wün bal bër Urün bër e şan Filip pécëŋ. Ęcënläng bé bër këmagólén Şésü Krist ebe. Bëmëncëma ce wün büfüşén bër gingór an Krist ñng wün bër këbîbara bër holekëma Şésü bële. Bé pécëŋ or Şésü Krist laŋ eene.
- ²Ęmmëncümbén han Urün iyi Urün of Baba üróbé ñng Ar Gaf aróbé ale Şésü Krist ënmëndindo ðonjekëla ako tuŋ hara noŋ mamëññüdüde. Ęndido haŋ obo gang ðakëk majomb mónón maŋ.
- ³Anelëngal gindón eŋ ngër gungum kala magelaŋ. Tumar yó huyütëme gindón eŋ, maşëma këmmaşëma Urün or emebëŷ of ëmmade iyi anelëngal gen wün eŋ ngër gungum kala magelaŋ.
- ⁴Danaŋ tumar yó emëmëncümbén, ñng ñëlënga këmmëñşümbén.
- ⁵Gon këmmëñşümbénal ñng ñëlënga oŋ bawo ibarayeenem mëfëd bal bële gindëŷ genjekëla gen Şésü eŋ. Gungum e kabiriŋ dër hërkëen gindëŷ genjekëla gungum holekëenma haŋ daro, ibarayeenem mëfëd gindëŷ genjekëla gungum.
- ⁶Déróm sakalko Urün of magole makaşabi mónón laŋ. Danaŋ anemëlal iyi Urün of okëñëlaye gole ër sakalko magole üwum dër owobutu Şésü Krist. Gungum lëngalkem gen wün eŋ ngër gungum kala magelaŋ.
- ⁷Añüd onelëngal gen wün pécëŋ eŋ. Gon lëngalkem oŋ gon e oŋ bawo wün pécëŋ ibarayeenem gole ër sëbalkonem Urün midi le. Urün of barakem haŋ ebebekor mëfëd bal bële gindëŷ genjekëla gen Şésü eŋ haŋ mëlalkëbe toña e haŋ holekën bëŋ gindëŷ gungum le. Eme kaso eme han pac, ipëdebebe bal bële gindëŷ genjekëla gungum. Gole ër ofëd or bal gindëŷ genjekëla gen Şésü laŋ wün ce ëcëntawe bawo ëcëññîbara mëfëd bal bële gindëŷ genjekëla gungum. Gungum ñalmëmën sobe.
- ⁸Danaŋ Urün of alang ëmmëñŋal ngër gang ñalkomën Şésü Krist le.
- ⁹Awa. Danaŋ maşëmba këmmaşëmba Urün of odi haŋ ëenbîbamb maŋal bal bële ñng wum Urün. Danaŋ ëenmaðamb malang Urün of. Danaŋ ëenðamb ce maðayëtër gon e gonjekëla ñng gon e guññjüla oŋ.
- ¹⁰Gungum e ëenkor masala gon hók mayarar mëri oŋ. Gëngër ëcëntala ëendi gonjekëla, ñng atëk dër owobutu Krist, ëëngëyale bëmëlëk pir hara mangogé gon omëñlëp Urün of.
- ¹¹Gon emamacëmbal oŋ ce iyi Şésü Krist omënbara haŋ ëenkor mëri gon cüp tuŋ. Danaŋ añüd ëendi gon cüp gungum. Gon ñüdük ëëndiyal gon cüp gungum oŋ pur bal bële gëngër balu gon eenedi oŋ, ënmatëbünale ënmaðëŷe Urün of kongol ër gon eenedi wün laŋ. Gungum şëmbamama Urün of omëndin.

12 Bübülémül, ecënlàng han kaso eme. Kono anepër ëmmënpëd' ëënlàng fado gang eme han kaso şaño, bal bër ekér gindéy' genjekëla gen Şésü bële mënbayëtayelañ mabayëta. Mabamba bambakën enóng enóng.

13 Ubamba or emede ówum gon e oñ bal kingiriñ loño balang gon dënalkënem han kaso. Fado masordâş man kësëla iyanga er alam ar Bër Rom mañ balang iyi kongol ër ofëd' or bal gindéy' genjekëla en Şésü lañ dënkënem han kaso.

14 Bübülémül bër e ikón edo bële pécëñ balu gon barakonem Urün ñan eme kaso ñañ ñaño loño. Bawo balu gungum, bëyëmbëk ibamben mahër majomb mañ hañ enbëbamb mëfëd' bal bële gindéy' genjekëla gen Şésü eñ hara fado mëngeyëñlañ ënbipëd' le. Gungum reme iyi bër ekérné gindéy' genjekëla gen Şésü bële ibambayen enóng enóng le.

15-17 Münéd' e bër holekëma Şésü bër e loño bële ipëdenbe bal bële gindéy' genjekëla gen Şésü eñ. Kono bër ebepëd' bal gindéy' genjekëla gen Şésü gungum bële mage pécëñ en bër mëlédéké bacëd'. Bër talañ ëng bacëd' bamëlëk kën bifëd' bal bële gindéy' genjekëla gen Şésü eñ. Baniñal danañ balang loño dënkënem han kaso kongol ër gon ebebepëd' bal gindéy' genjekëla gen Şésü lañ. Gindéy' gungum gen toña tuñ e. Kongol üwum ce enbepëdüre bën ce bal bële gen Şésü eñ. Kono bër talañ ipëdenbe bal bële gindéy' genjekëla gen Şésü eñ ëng bacëd' bamala bawo idógülalebe gen no eñ. Abepër ce iyi ënnikó mëmüde bën bal bële. Gungum enbepëdüre. Bayidé gëngër mikér banikó maşot bal bële iyi obambaye tampere le kaşabi ëram lañ ñan eme han kaso ñañ ñañ. Gungum enegere ënbipëd' bal bële gen Şésü eñ.

18 Kono no gon fërkem oñ iyi ënkér bal bële gindéy' genjekëla gen Şésü eñ tuñ. Füt góyé tuñ e enbepëd' ëng gacëd' gamëlëk wala enbepëd' ëng gacëd' gamala. Füt góyé tuñ e . Gon jarek e, ipëd' er bal gen Krist ed'. Bawo ipëdenbe, anelëngal ngër gungum kala magelañ. Danañ onelëngale sobe ce

19 bawo milang pécëñ gon enëmegé bahal oñ oninañfaye han enóng le. Gon ënëmenañfal oñ bawo icümbëneenem han Urün, danañ Genjëm en Urün eñ ce ibarayonem. Genjëm gungum Şésü Krist rik hañ dik óróbé lañ.

20 Mitamginé mangonecëfël micas gen Şésü eñ. Anepër ëmbicësün bëlam bële parakët gen Şésü eñ hara mambiyëñelañ. Gungum fërkem mekër jomb le midiyal gon odën uyat or Krist oñ dër yó dër kofe jóni ër eme kaso loño. Gungum e şësëme, wuréme danko tuñ uyat or Krist od' odën.

21 Gon wuréyalme oñ pur ëmmakoral mógólénañ Krist. Gëngër mecës ce danañ, onikówe mayarar bawo meyëye bigé ëng Krist.

22 Kono gëngër mebo gang wuréme le, mekore mabamb gole ëram ër ipëd' er bal gindéy' genjekëla gen Şésü le. Anikëyal malang gon fërkem onigé iyi mecës bigé ëng Krist wala miwuré ënigeyëye ëng wün pur ëmmënbamb mabara.

23 Ako e ngër enëmeñopër mañopër han kaşabi ëram. Anepër mecës bigé ëng Krist.

- ²⁴Kono gon omënkó manañfa wün oñ gëngër mebo gang wuréme pur ëmmënbara.
- ²⁵Ngër gungum le e, bawo anemëlal mangëmcës wey, milang miwuréye. Danañ milang ce meyéde ëëneboye ëng wün. Gon emeboyal loño oñ pur ëmmënbara ëënbamb maraf ganamët an holare ürón añ. Danañ ce gëngër mebo loño, ñëlënga ñóndón ñañ ogebambaye enóng enóng.
- ²⁶Ngër gungum le e, gëngër mical kaso lañ, migé sòndón, omënkówe malëngal ngër gungum kala magelañ. Gon emënlëngal oñ kongol ër gon barakonem Urün şalme lañ emënlëngal. Ngër kak emënlëngal gang een or Şésü Krist lañ.
- ²⁷Gon yó gon emëngé, ëëndi ngër gang ñüdük ëndi bër holek gindéy genjekëla gen Krist bële. Gungum e yédme mamyéde, mikér ëcënkál bën ganamët an Urün añ. Ëëngere hañ bal bële ënhole gindéy genjekëla gungum. Ako e ngër een ibüt lañ land ër wün ëng bër barëk ënhole toña ër holekëen gen gindéy genjekëla gen Şésü eñ le. Ëënkáp giyé, ëëndi giyé ëënbibüt
- ²⁸hara mëënbíyëñelañ bër emënbüt gen ganamët an gindéy genjekëla gungum bële. Ëënkër majomb mañ. Gungum e gëngër balu bër mënmaholeye Şésü bële iyi mëënbíyëñelañ, obigéye findé ër ënlangal iyi Urün od obiméyë gani le. Wün noñ omëngéye findé ër ëënlàngal iyi Urün od mangomënméy le. Omëndëte oméy ówum. Urün ówum e or këri hañ ëënkër majomb. Danañ omëndëte.
- ²⁹Gon koriyal Urün ngër kak oñ bawo amënbuña mubuña müki mañ le e. Buña ër sakal le gon e oñ iyi amañ ëënmahole Krist. Buña ühin le gon e oñ amañ ëëntampe kongol ër gon holekëenma Krist lañ. Gungum eenetampe ngër kak le.
- ³⁰Ëcënlú gon enmëntampén bër barëk ënhole gindéy genjekëla gen Şésü bële ngër gang sampëndëkënem no ñan yédëme sòndón lañ. Danañ hañ jóni tampere üwum wo wokënem etampén bal bër ngër kak bële.

Filip 2

- ¹Bëyëndamël, ëcënlàng iyi Krist íbarayomën. Danañ íbambomën jomb bawo ëcënlàng iyi amëññal le. Danañ ëcënlàng iyi eyëndar lañ een ëng Genjëm en Urün eñ. Danañ sobe emakañëlal Urün od gindón eñ.
- ²Gungum e ëëngedi gon onelëngal no ngër gungum kala magelañ. Gon e onelëngal ngër kak oñ omënpëdër mëfëdër wün wün. Danañ ëëññalër mañalër wün wün. Danañ ëëngé ce ngër een kaşabi üriyé. Gungum e gëngër ëcëngé ngër kak, onelëngale gindón eñ ngër gungum kala magelañ.
- ³Gon yó gon eenedi, konri jiñ ër ëënbikówal bërleñ. Konri ce jiñ ër ëënkoral mayakal magaf mónón mañ. Lar ëëndi gungum la, añüd ëëññëkët magaf mónón mañ. Ëënbikó mësébüñ bërleñ ëng lar ëënkó mësébüñ magaf mónón la.
- ⁴Konyidé gen gon omëññañfa wün oñ tuñ. Ëëngeyidénür ce gen gon obinañfa bërleñ oñ.

- ⁵Lar ëenyidénür gen gon omënanfa wün oñ tuñ, ëëndi ngër gang ridëko Êsü Krist le. Ako riko.
- ⁶Êsü fado gang ewo Urün kidima madedëlañ iyi añüd obo ngër kak, ogé Urün tuñ.
- ⁷Danañ amañëd koñëkët gaf üróm le Hañ kogé hal. Danañ kogé ce ahól.
- ⁸Gang géko hal, abambëd mañëkët gaf üróm le hañ komañ ënmaðam le. Fado ecës er os or lëmbënd ed mañdëko.
- ⁹Gungum dënëdkoma Urün of han tēj han ewo wum omatébünañ. Komasañ uyañ or hókébe mëséb majat mañënēj of, gungum e uyañ or Ar Gaf of. Êsü e Ar Gaf ar hal kala ëng jiñ kala ale.
- ¹⁰Gon sapalkoma Urün of Êsü Ar Gaf oñ pur ar kala ocütén maðëkëla mañ, ode iyi Êsü Urün ewo. Gungum e bër e han urün bële ëng bër e han elóð şaño bële ëng bër e han bësësëk bële ëncütén maðëkëla mañ bën pécéñ ënmağebëŷ Êsü Ar Gaf aróbé ale.
- ¹¹Danañ pur ar kala ode iyi Êsü Krist tuñ e Ar Gaf aróm ale. Kongol ër gon enmatébünañ Êsü Krist ngër kak lañ odëne sobe uyañ or Urün of. Ngër kak enmatébün Urün of Asüm ale. Gungum reyalmëmën ëññëkët mağaf mónón mañ ngër gang ridëko Êsü Krist le, gungum e odënañ uyañ or Urün of Asüm ale of.
- ¹²Bëyëndamël, ñan yédëme şóndón lañ ëcënnimëñünëd. Gon hók majare oñ ëënnikó mëmëñün jóni ër mangelañ şóndón şalañ. Gon fërkem ëënnimëñünañ oñ ëëndi ngër gang kënri bal bër feyënko Urün. Büwum gëngër idiyen gon fërkëma Urün oñ, mësébün kënmasébün Urün of. Danañ mañëkët kënñëkët mağaf mónóðün mañ yëngën Urün of. Awa. Eëndi ngër gang kënri büwum le.
- ¹³Gon ëënkoral mëriyañ ngër gang kënri bën le oñ bawo Urün of egole han makaşabi mónón. Gon owogolal han makaşabi mónón oñ pur omëngepër mafer kidima ëëndi gon fërkëma wum Urün oñ. Danañ mağe omënpër mafer tuñ. Wum Urün wo ce egole hañ ëënkör mëri gon fërkëma ëëndi oñ. Gungum e gëngër agole makaşabi mónón lañ, ëënkore mëri ngër gang kënri bal bër feyënko wum Urün bële.
- ¹⁴Gon yó gon eenedi, ëëngedi hara mëënkosokosorelañ gen gon eenedi eñ hara mëëngedéŷerlañ.
- ¹⁵Gon eenediyañ ngër kak oñ pur ëëngéyañ bëñëso bën Urün bën mëlëk. Danañ ëëngé bër mangënmënkör malëp bër pac pac bële. Danañ ëëngé ce bër yéréréðéké majomb. Danañ ëëngé bër e bal kidima. Eëndi land ër bër pac pac bër edi guñüñüla tuñ. Kono wün ako mëndërkëën ngër mahor man e han urün man ewuð jamani ëjo mañ bawo wün ebewuð bër pac pac bële.
- ¹⁶Gon reyalmë wün ebewuð ngër gang këwuð mahor mañ oñ gon e oñ ipëdeenbe bal büwum gindéŷ genjekëla gen Êsü eñ e. Gindéŷ gungum ebewurnén bal bële ganamët an Urün añ. Gungum e ëënbipëd bal bële gindéŷ gungum. Gëngër ibambeenbe mëfëd

bal bële ngër kak le, dër obayógulu Krist onelëngale gindón eñ bawo ocale iyi gole ër goledëme sòndón le iyi mage gon fu goledëme le.

17Danañ okore mëgé iyi ënnidame kongol ër holare ër dënme han Êsü lañ. Kono fado gëngër banidam, onelëngale kongol üwum.

18Danañ bé pécéñ obalëngale.

19Mitamginé ëng amañ Ar Gaf aróbe ale Êsü mangolëka ëmmañañalëd Timoté oyëd le. Gon emamañañalëd oñ pur ëënlàng wün ce gang eme no loño le, no ce milang gang een wün şalañ le. Gëngër ayëd abutu Timoté, onipëde milang gëngër yamo wo een wün şalañ ce. Gëngër mikér yamo wo een, onibambaye jomb.

20Land ër bër ebegole ëng no magelañ ar fùredéké omënbara şug fërkëma omënbara wum Timoté le. Wum mól e ar këbiyidë góyé ëng no gen wün eñ. Gungum emamañañalëd wum.

21Bërleñ noñ mage kak en. Bën gen bopër bóndóbün eñ tuñ eneyidë. Mënyidënyüridënyürlañ gen gon fërkëma Êsü Krist ëndi oñ.

22Kono ëcënlàng wum Timoté adi gon ëënlàngal iyi wum ar mahole ewo oñ. Gon eenelàngal ar mahole ewo oñ bawo begole balënga ëng no ñan ñiyé gang ebebepeđeré bal bële gindéy genjekëla gen Êsü eñ. Fado gang enbañop bal bële, manitëbelañ hañ jóni mabara. Ngër kak eenelàngal iyi ar mahole ewo le. Ngër gang këngole süm ëng ñañëso ñóndóm ñañ le, ngër kak ebegole no ëng Timoté ñan ñiyé.

23Gungum e gëngër milang gemëlëk gen şaño, gungum e gëngër milang iyi ënnitëbütëde han kaso wala mangënnitëbütëd, mikaşabi ëmmañañalëde Timoté oyëd omënpódu wün ce ëënlàng gemëlëk.

24Danañ anemëlal iyi Êsü Ar Gaf aróbé ale odiye hañ meyëd no kidima. Mikómüri mangolëka sobe meyëd.

25Gen ibülémül üróbé Épafërodit eñ noñ gon haşabime oñ añüd obëtëd şalañ. Écënmadóñólud iyi oyógu onibara gon yó fërkem. Épafërodit üwum ëng no këbegole. Mabara konibara bebeñop bal bër ebehadë bal ënkérné gindéy genjekëla gen Êsü bële

26kono ëmmaded iyi obëtëd jóni. Gon reyalmama obëtëd sòndón oñ bawo amakac sobe gen wün eñ le e. Danañ kaşabi üróm le amekëna bawo ëcënkér iyi atëber.

27Münëd yék, atëberëd hañ şigé ocës kono Urün od amakañëlal gindóm eñ. Danañ mage gen wum eñ tuñ hañëlalëkëma. Gindam eñ ce hañëlalëkëma bawo amapakën. Macëselañ. Èng alëmdo, onibambado yék masowël kono apak. Macëselañ.

28Ngër gungum le e, anepër sobe ëmmañañalëd camcambëc sòndón şalañ oyëd ëënmalu wum kidima ëënlàng iyi apak le. Gëngër ëcënmalu, omënlëngale. Danañ gëngër milang wün amënlàngal le, obayëtaye ce no osowël or jomb ëram od.

²⁹Gëngër atëméd, ëënmakaca déy balënga ngër gang këënbihaca bër holekëma Êsü bërleŋ le. Fado ga wok makëñëlayelaŋ wey gole ër daŋaldëkëënma laŋ, mage tana e. Ëënmakaca tuŋ balënga. Ëënbitébün wum ëng bal bër egole ngër gang kogole wum bële

³⁰bawo ŋigé ocës kongol ër gole ër omagólén Krist laŋ. Ayafe gaf üróm le pur onibaral no gon wok mangëënnëkor mabara wün oŋ. Kono jóni ëmmadeye obëtéd. Milang omënlëngale sobe gen gungum eŋ.

Filip 3

¹⁻²Bübülémül, omënlëngal ngër gungum kala magelaŋ bawo Ar Gaf aróbé ale Urün of démkëmën. Awa. Ëmmëndëf ëënbütélal kaŋabi ganamët an makaramoko man binjüfé aŋ. Gon reyalëmëmën ëënbütélal kaŋabi gen bën eŋ oŋ bawo ikaraŋenbe bal bële iyi holare ër dënkën han Êsü le kéré iyi mangobepeyën. İyi añüüd ënbëméc ce maméc pur ënpeyal. Bër ngër kak bële bëri bër buññüla en. Maŋat en. Ëmmënpëdëf büyé gen bën eŋ. Jóni ëmmënbütéléne iyi ëënbütélal kaŋabi gen bën eŋ. Ako mayarar ëmmënbët muñgün iyi ëënbütélal kaŋabi bakëmënyüfé. Danaŋ gëngër ëmmënbët muñgün, mangënmënkör mëyüfé ëng uharaŋ óróbün of.

³Bën edeyen iyi bal bër Urün en bawo babëméc. Kono bé kidíma e bër mëcëk bële bawo bé kidíma bal bër Urün eene fado ga wok mënbamëcelaŋ bimal beŋ. Gon géyalekëëne bal bër Urün oŋ bawo Genjëm en Urün eŋ ebara ëënmabëyé Urün of kidíma le. Bal bër Urün eene ce bawo bé elëngaleba ngër gungum kala magelaŋ bawo or Êsü Krist laŋ eene. Danaŋ mëëneholeyeyelaŋ manamu man sëkatekëëne ngër maméc maŋ pur mungum ëënepeyale.

⁴Ngër gang eme no ngër ako kidíma, mekordoye mahole bon emedi bon mepeyal le. Ëngëdo laŋ e ar yidék iyi okordoye mafe kongol ër bon horko mëri laŋ, awa magelaŋ ar onikódo no mafe ganamët gungum.

⁵Gon holedëme mepeyale oŋ gon e oŋ bawo han bal bër salako Urün gungum e han Bër Isërayel ŋalme. Gungum holedëme iyi mepeyal le. Gungum e ngër gang këbiri bé Bësüwif le, gang rëmkënem, gang sëkëk make mójóng matas, banëméc. Ar Isërayel pir eme. Han gañamb an Isërayel gan kënyó Beŋŋameŋ ŋalme. Bal bëram bële bër Ébërë bële pir e, gungum e Bër Isërayel bële pir e. Gon holedëme ce mepeyal oŋ bawo han gingór an Bësüwif bër kënyó Bëfarisiyeŋ yédëme. Afarisiyeŋ ar yéd kedaye masariya man Urün maŋ balënga yédëme.

⁶Maraya yéd medaya masariya mungum tak tak haŋ këmbisampén bal bër gingór an Krist bële bawo bën mëngedayalaŋ tak tak masariya mungum ngër gang yéd medaya no le. Ganamët an or cüp or owocot hal gëngër idayayewo masariya man Urün maŋ, magelaŋ ar onekordo malëp no onede iyi mamgedayalaŋ balënga. Gëngër kongol ër gungum pécëŋ laŋ emepedo, meholedoye iyi no mepedoye le.

- ⁷Gungum pécéŋ ako yidédème iyi ganamèt an Urün aŋ oninaŋfaye le bawo onekore mafeyèn le. Kono mandèk mangoninaŋfa gungum ganamèt an Urün aŋ. Kongol èr gon rikonem Krist laŋ emeŋada bungum pécéŋ jóni ngèr mage jiñ e.
- ⁸Danaŋ mage gungum tuŋ. Jóni jiñ kala ako ñadame ngèr mage jiñ e ganamèt an Urün aŋ. Gon emeŋadál ngèr kak oŋ pur èmmalang Êsüsü Krist Ar Gaf aram ale. Ulang or Krist pur mepeyal of hók mayarar pit èng gon yéd medi gan sakal pur mepeyal oŋ. Bawo anepèr èmmalang Krist, gon yó gon hašabime mèriyal pur Urün of odeyal iyi ar cüp eme, gon fu këmŋada jóni. Ngèr ßonkañkañ tuŋ këmŋada. Gungum pécéŋ gon fu emeŋada pur onidémal Krist.
- ⁹Gon emeŋadál gon fu gungum pur migéyal ce órom laŋ ar cüp. Gon emegéyal ar cüp oŋ iyi mage kongol èr idaya er masariya man Urün laŋ emegéyal ar cüp. Kongol èr holare èr dëndème or Êsüsü laŋ emegéyal ar cüp. Or cüp ówum Urün of yènkèbe bër holekema Krist bële. Kongol èr or cüp ówum laŋ hormama malang Krist.
- ¹⁰Danaŋ gon hókem jóni mafèr oŋ iyi èmmalang Krist. Koto èr olang or Krist ówum of gon e oŋ anepèr fangar Krist èr halalko ecès laŋ le ogole oram laŋ onipangan. Danaŋ anepèr ce mitampe ngèr gang sampeko wum le. Danaŋ anepèr ce mecès kongol üróm laŋ ngèr gang šesèko wum kongol eram laŋ le.
- ¹¹Gon fèralkem mecès kongol üróm laŋ oŋ bawo milang gèngèr mecès, onikènüte wum imbalingum ecès laŋ le.
- ¹²Konyidè iyi èmba èmmalang Krist pécéŋ ngèr gang ñüdük èmmalang le. Mammalangelaŋ ngèr kak wey. Kono gon emegere oŋ èmmaŋbamb malang Krist bawo wum salakem iyi èmmalang le.
- ¹³Bübülémül, mangèmde mecot, gungum e mangèmde èmmalang Krist ngèr gang ñüdük èmmalang le. Gon emedi oŋ tuŋ igüreme ngèr gang kogür ar kègür igüd ale le. Igüd igum tuŋ emegür. Mamgekódanétalaŋ miŋada han epyó. Danaŋ mamgeyidénürlaŋ gen gon rime eŋ.
- ¹⁴Lar mebo miyidénür gen gon rime la, añüd megere migür metèm mecot gon emegürèl oŋ. Gon emegürèl gungum gon e oŋ iyi èmmaŋbamb malang Krist enóng enóng haŋ dér emecès. Watu üwum Urün of oniyówe iyi meye bigé han ewo wum bawo Êsüsü Krist acès pur onepeyèn le. Danaŋ gèngèr bigé èng wum Krist, èmmalange Krist ngèr gang ñüdük èmmalang le.
- ¹⁵Bé bër rafèk ganamèt an Urün aŋ ñüdük ènegeyidénüre ngèr kak le. Gèngèr laŋ e ar mageyidénür ngèr kak ganamèt gungum, awa, gungum ce Urün of omapütütürüne awum han kašabi üróm haŋ ofame.
- ¹⁶Gon ñüdük ènidiye oŋ, ènidiye gon fèñükoba Urün oŋ.
- ¹⁷Bübülémül, èennidaya no ngèr gang emamadaya Krist le. Bëmènpènün gang ñüdük èenmadaya wum Krist le. Awa. Èènbageyèfèd ngèr kak.

¹⁸Gon emëmënpëdal ngër kak oŋ bawo ëng mage gungum, ŝugo ëënbidayaye bër mënmedayalaŋ balënga Krist bële. Ëcënilange sobe en bër ngër kak bële. Edeyen bër holekëma Ŝësü en kono mënmedayalaŋ balënga. Bër ibüt bër uharaj or holekëën gen ecës er Ŝësü os or lëmbënd laŋ en. Bingut kingiriŋ fëdmëmën gen bën eŋ. Jóni ëmmënbütélëne mësësün gen bën eŋ haŋ gang enëmepesal mangol maŋ iyi ëënbütélal kaŝabi gen büwum eŋ.

¹⁹Han ñukudó ñan gani eneyë bawo bën bon këbelëngal mëri boŋ e urün óróbün od. Gen gon ñüdük obecëfël maŝëfël eŋ bën malëngal këbelëngal mëri. Ngër gang kënyidëñür bal bër pac pac bër jamani ëjo bële tuŋ kënyidëñür ce bën.

²⁰Kono noŋ bé odi óróbé od mage loŋo e. Odi óróbé or gani od han urün e. Ar Gaf aróbé ale Ŝësü Krist tuŋ ŝëlayekëëne obayógu. Wum e Afeyën aróbé ale.

²¹Danaŋ amüde fangar odial bungum pécéŋ le bangaf bindóm laŋ. Olëmbëte bimal bindóbé ben makëme ben ecës maŝës beŋ obütélal bimal ben mangocës ben yararëk sobe ngër gang e gimal gindóm gen yararëk sobe eŋ le. Ëng fangar owodiyal obët jiñ kala bangaf bindóm laŋ le owolëmbëtal bimal bindóbé beŋ. Ngër gungum le emëmëncëmba, konfiraya bër mënmadayaye Krist bële. Ëënnidaya no.

Filip 4

¹Bëyëndamël, ëmmëñjal sobe. Danaŋ anikac déy. Wün edi haŋ enëmelëngal gindón eŋ ngër gungum kala magelaŋ. Sobe lëngalkem gang ebebepeď bal bële gindón eŋ le. Bübülémül, bawo ëmmënpëdeď gang ñüdük odi ar emadaya Ar Gaf aróbé ale Ŝësü le, ëënbo gang holekëën beŋ gon haraŋmëmën gen Krist eŋ. Danaŋ ëëngedaya gungum.

²Éfodi ëng Sintis, ëmmëncëmba omënpëdeď mëfëdeď bawo Ar Gaf aróbé ale Ŝësü dëmkëmën.

³Aŝan, wuj ce ëmmecëmba ibibara haŋ obipëdeď mëfëdeď bësówar büwum. Wuj ar ejegoleye ëng no, anemëlal ëñjibaraye haŋ bësówar bëjo obipëdeď. Gungum e ëmmecëmba, ibibara bësówar büwum bawo baniñak mabara no. Babibara ce Këlëmaŋ ëng bër këbegole ëng no bële ipëď er bal gindéy genjekëla gen Ŝësü ed. Bër ebegole ëng no bële mangëmyó majat mónódbün maŋ pécéŋ. Kono wün ëcëñlang iyi Urün od añug majat mónódbün maŋ gakayiti gindóm laŋ lar ñugëko majat man bër wurnénko gani la. Bër ngër kak bële añüd obipëdeď mëfëdeď. Gungum e, aŝan, ibibara bësówar büwum haŋ obebët mëfëdeď.

⁴Bübülémül, omëñlëngal ngër gungum kala magelaŋ bawo Ar Gaf aróbé ale Ŝësü dëmkëmën. Ëëncëla, ëmmënbütélëne ce. Omëñlëngal malëngal ngër gungum kala magelaŋ.

⁵Omëñkañëlal gen hal kala bawo mangolëka Ar Gaf aróbé ale Ŝësü obayógu.

⁶Awa. Konyëmbën binjidé baparamë baŋ. Lar ëëngé binjidé baparamë bingum la, ëënmagedambal tuŋ Urün od gon yó hiŝaŋakëmën gang eenmacëmba Urün od. Ëënmagecëmba omëñbara. Danaŋ ëënmagecëma iyi amëñlëngal gindóm eŋ le.

- ⁷Gängär ecëndi gungum, Urün of odiye hañ omënbayëta binjidé ban wün bañ. Gungum e odiye hañ ofak makaşabi man wün mañ, wün bër e or Şësü Krist lañ. Gungum e fado ëng amënkëyal sobe, odiye hañ ofak makaşabi mónón mañ kono mangëenfame gon koriyal hañ ofak makaşabi mónón oñ.
- ⁸Bübülémül, gon emëmënpédé mësësün oñ iyi ëënbütëlal kaşabi kongeyidënür gen guññüla on enedi bal oñ. Lar ëëngeyidënür gen guññüla gungum la, ëëngeyidënür tuñ gen gon yararëk gon enedi bal oñ. Danañ ëëngeyidënür gen gon ñüdük bal bële ënbëý mëbëý oñ. Gungum e ëëngeyidënür gen toña ër ganamët an Urün le. Ëëngeyidënür ce gen gang e ëënmatebün Urün of le gon ñüdük mësëbün oñ. Ëëngeyidënür gen gon e gon mëlëk tuñ. Ëëngeyidënür gen gonjekëla gon omalëngal hal oñ. Awa. Pécëñ gen ganamët an bindëý bingum añ tuñ ñüdük ëëngeyidënür. Kongeyidënür gen gon e guññüla piñ.
- ⁹Bon harañdëmëmën boñ pécëñ ëëngedi bungum. Bon hérkëën şasëme boñ ëng bon lukëën rime boñ ëëngedi bungum tuñ. Bungum pécëñ e ëëngedi. Gungum e ëëngé taw wün ëng Urün of. Danañ odiye hañ ëëngé jam lañ.
- ¹⁰Bëyëndamël, anelëngal sobe gen buña ër bingóti ban yünéludëkëënem bañ. Mecota jóni. Ñan şotame lañ, anelëngalëd gindón eñ sobe. Danañ sobe şëmadëmama Ar Gaf aróbé ale Şësü gen wün eñ, këmmare iyi anelëngal gindón eñ le. Gon lëngalkem oñ bawo ecënnipënün ce iyi amëнкаñëlal gindam eñ bawo ecënniyünëlu bingóti bingum. Münëd e, kabiriñ alëka wok mëëndiyelañ gon milangal iyi mëënniküyélalelañ oñ kono anemëlalëd iyi amëнкаñëlal gindam eñ le. Gang e ëënnibara tuñ wok mëënmüdelelañ
- ¹¹kono jóni ecënnipënün ohañëlal órón of. Anelëngal ganamët gungum kono manepërelañ ëënyidënür bawo miane le e. Mage kak e déý. Ako e. Gon yó gékem malëngal kënelëngal. Melëca banamët bingum pécëñ. Gungum wok binjidé ban anere bañ mayëmbelañ oram lañ.
- ¹²Miñak mëgé anere lañ. Danañ miñak ce mëgé oşot lañ. Melëca gen olëngal or gon yó gon şotëme. Fado ëng mimüde gon masó hañ aneyëmba wala fado ëng anedëk ñémbé ñañ hañ. Fado ëng migé ar napulu wala migé ar anak. Gon yó gon em, melëca ganamët an olëngal or bungum añ pécëñ.
- ¹³Mage ëng fanga eram le enëmekor mëgé ngër kak le. Ëëng fangar Krist le enëmekor mëgéyal ngër kak le. Wum Krist enëmepangan hañ enëmekor mëgé ngër kak le. Gungum lukëj magelañ gon mamkore mëri.
- ¹⁴Kono fado kak, balënga rikëën bawo ecënnibara watur hëýalkem le.
- ¹⁵Danañ, wün bër e şan Filip ecënleng gang yék watur sakalmëmën maharañ gindëý genjekëla gen Krist eñ han wün le. Gang halme şalme han elód er Masëduwan, magelañ ar baradëkem bingóti ëng mage wün. Bër bingór ban Krist bërleñ mënnibaradëlañ.

- 16**Fado ñan yédème han ikón er Tesalonik laṅ, əcənniyünélud bingóti bingut bingut ban miwuréyal.
- 17**Ēenkérné balənga. Mage bawo gang fərkem əcənnibuñal ce bingóti baṅ le emecasal ngər kak le. Gon fərkem kidima han kaşabi eram oṅ gon e oṅ iyi Urün of omənbütélündo gonjekəla kongol ər gon barakəenem laṅ.
- 18**Anepər əcənlang iyi buña ər bingóti ban yünélukəenem baṅ anitumóduu Épafərodit. Buña üwum ako pit bon fərkem laṅ. Buña ürón ako mēndərək ngər şadaha ər lüçünkəenma Urün ər bukafa bon hafək sobe boṅ. Buña üwum Urün of akana. Danaṅ amaləngal gen gon yünélukəenem oṅ.
- 19**Bəyəndaməl, omənməlal Urün or emebəy of omənyəne bon fərkəmən əcənwuréyal boṅ pəcəṅ. Urün ówum amüdə napulu ər şubahana ər omənbəral le. Napulu üwum owomađ omənbəral pəcəṅ bon fərkəmən boṅ. Gon omənbəralal oṅ bawo or Şəsü Krist laṅ een.
- 20**Gungum e əcənmabəyə Baba üróbé Urün of dər yó dər. Ogédo ngər kak. Amina.
- 21**Ēənbəcəma bal bər Urün bər e la bəle, gungum e ar holekəma Şəsü Krist kala. Bübülémül bər kəbegole əng no bəle baməncəma ce.
- 22**Bal bər Urün bər e loṅo bəle pəcəṅ baməncəma. Kofe bal bər Urün bər kəgole han iyanga er alam ar jamani pəcəṅ bəle baməncəma.
- 23**Ar Gaf aróbé ale Şəsü Krist oməndindo bonjekəla bódóm boṅ ako tuṅ hara noṅ maməññüdəcə boṅ. Ogédo ngər kak. Amina.

Kolos

Kolos 1

1-2 Wün bübülémül ganamët an Krist bër e şan Kolos, bëmëncëma. No Pol adañal ar Şésü Krist ëng Timoté ibülémül üróbé ganamët an Krist emëncëma. Wün bal bër Urün bër emadaya Krist dër yó dër een. Wün şëmabe ñugünbëmën letër ëjo. Ęcënlàng adañal ar Şésü Krist eme bawo Urün of salakem migé adañal aróm. Bëmëncëma hali. Danañ bëmëncümbén Urün of Baba üróbé ëng Şésü Krist Ar Gaf aróbé ale ënmënyëndo bonjekëla bøndóbün boñ ako tuñ hara noñ mamëññüdëde. Ęndido ce hañ obo gang dákëk makaşabi mónón mañ. Ogédo ngër kak. Amina. Ako şëmakoma Pol Urün of gen bër e şan Kolos eñ

3 Bëyëndamël, gëngër icümbénebëmën han Urün, maşëma këbimaşëma wum Urün gen wün eñ. Urün ówum e Süm ar Ar Gaf aróbé ale Şésü Krist.

4 Gon ebemacëmal oñ bawo bikér ëcënmahole Şésü Krist, danañ iñaleenbe bal bër Urün pécëñ. Gungum këbimaşëma Urün gen wün eñ.

5 Kabiriñ dër hérkëen gindéy genjekëla gen Şésü gen münéd eñ ëcëntamginé ëëncote bonjekëla bon hutünkomën Urün han ewo wum boñ pécëñ. Kongol ër gon samginékëen gungum lañ ëcënmahole Krist bën. Danañ kongol üwum lañ ce ëcëñbiñal bal bër Urün bële pécëñ.

6-8 Ayëndamël aróbé Épafëras fëdkëba iyi Genjëm en Urün eñ adi hañ ëcënbekor mañal bal bële. Dër yó dër këbimagólén Krist ëng bé pur omëññañfa wün. Wum fëdkëmën gindéy genjekëla gen Şésü eñ. Mage han wün tuñ yëdëk gindéy gungum. Gindéy gungum gen uñal or ñalkoba Urün eñ e. Han bal bër jamani lañ pécëñ yék. Bër dëkëk gindéy gungum ëngëbamba enóng enóng. Danañ elëmbëten gon enedi oñ. Gungum e gonjekëla enedi jóni lar yéd kënedi guññüla la. Wün ce ngër kak yékëmën gang hérkëen dëkëkëen gindéy gungum. Gungum e gëngër ëcëmbayebema Urün of, maşëma këbimaşëma dër yó dër gen wün eñ.

9 Ngër gungum le e, kabiriñ dër hérbe gen wün eñ icümbénebëmën han Urün dër yó dër. Gon ebemacëmba Urün oñ odi hañ ëënfame gen gon fërkëma ëëndi oñ. Gon eenefameyal oñ Genjëm en Urün eñ edi hañ ëënfame pécëñ pécëñ gon fërkëma Urün oñ. Genjëm en Urün gungum dík órón lañ.

10 Gon ebëmëncümbénal oñ ëënkore mëri ngër gang ñüdük odi ar dëmko Ar Gaf aróbé ale Şésü le. Gon eenediyal gon ñüdük ëëndi oñ pur omalëngal Urün gen wün eñ pécëñ pécëñ. Gungum e icümbénebëmën ëënkore mëri gonjekëla kala ñüdük ëëndi oñ, danañ ëëñmabamb malang Urün of.

11 Icümbénebëmën ce iyi Urün of omënpangan sobe han majomb mónón ëng fanga ëfarame üróm le ngër gungum kala magelañ. Gon omënpanganal oñ ëënkore mumuña jiñ kala. Danañ ce ëënkore mawakilé ganamët an Urün añ ëng ñëlënga.

12Icümbénebēmēn ce ēēnmakor mašēma Urün of Baba üróbé bawo wum rik hañ eenekore masawe ye ilam er Urün lar e kirikiri la bé bal bër Urün pécéñ. Gungum pécéñ kēbēmēnsūmbén dēr yó dēr.

13-14 Wum lēcēkēba bangaf ban Ibilisa lañ. Ēcēnlang gan sakal añ imüf lañ yédēyekēēne bawo ilam er Ibilisa lañ yédēyekēēne. Būhól bër Ibilisa yédēyekēēne ilam igum kono Urün of abadēt. Kenañ aḅapēr han ilam er ñañḅeso ñóndóm ñan ḅalko ñañ. Jóni kirikiri lañ eene. Krist e alam aróbé ale. Kongol ēr gon riko Krist lañ gang šēsēko dēko mayēl mónóm mañ lañ rēcēkoba. Orēc or bangaf ban Ibilisa ówum gon e oñ Urün of abatēbün hake biññūla ben bé beñ.

15Urün Asüm ale or mangēnmakor mulu bal ewo. Kono gēngēr ēcēnmalu Krist, ēcēnlang gang ewo Urün of kidima le bawo Krist Süm Urün wo matēko pécéñ pécéñ. Danañ Krist Ar Gaf ar jiñ kala ēng hal kala ewo

16bawo wum lēcēk jiñ kala ēng hal kala. Urün of Asüm ale sēbalkēma olēc le. Gon e han urün ēng gon e han elódf šaño, gon eenekore muluwe ēng gon mēēnegekore muluwe pécéñ Urün of sēbalkēma olēc. Danañ bër fangak ēng bër e bēlam bër han urün bēle pécéñ sēbalkoma obelēc. Odēnal uyat ór wum Krist of le sēbalkoma Urün of olēc Krist jiñ kala.

17Hañ fayēr yék jiñ kala le, Krist agéd. Wum kēri hañ obamba mēgé jiñ kala. Gungum lukēj ce Krist ar gaf ar gon lēcēko Urün kala ewo.

18Danañ wum Krist ar gaf ar bër gingór an Krist ale ewo ce. Bër gingór an Krist būwum wum ako ewo ngēr ar gaf aróbün. Bēn noñ ako en ngēr gimal gindóm. Wum kēri hañ bër holekēma būwum ēnwurē ganamēt an Urün añ. Wum e ar gaf ar bër owokēnūt Urün of ecēs bēle. Gon hēnütalkoma Urün of Šésü oñ pur ogé ar gaf ar jiñ kala ēng hal kala.

19Gon eenelangale ngēr kak ewo Krist le oñ bawo amamat Süm pécéñ pécéñ. Gon matakoma Süm pécéñ pécéñ ngēr kak oñ bawo wum Urün Asüm ale kidima dik óróm lañ. Gon díyalko óróm lañ oñ bawo kak salako.

20Danañ Urün of akašabidf Krist ogé ar obipēdünēdūr bal bēle ēng wum Urün ale. Akašabidf obipēdünēdūr ce ēng jiñ kala pécéñ bon lēcēko boñ madēk bal madēk būnjiñ būn e han elódf šaño ēng būn e han urün. Ako riko gungum. Krist acēs os or lēmbēnd lañ. Ade mayēl mónóm mañ. Ngēr kak fēdünēdūrkoḅe Urün of ēng jiñ kala ēng hal kala. Jóni agé jam le land ēr Urün of ēng bon lēcēko boñ kongol ēr mayēl man Krist lañ. Bawo Krist rik hañ fēdünēdūrkoḅe Urün of ēng bon lēcēko boñ, Urün of rikēma ar gaf ar jiñ kala ēng hal kala.

21Bübülēmül, wün ce hañ fayēr holekēēnma Šésü le, ēcēnpašērēdf ēng Urün of. Mamēnpēdērdēlañ. Danañ bër ibüt bër Urün yédēkēēn bawo guññūla tuñ yéd kēēneyidē. Danañ guññūla tuñ yéd kēēnedi.

22Kono jóni Urün od adi haṅ amēnbēt mēfēd ēng wum. Ako riko. Krist ayōgu. Agé hal okor mašēs ngēr gang kēnsēs bal bële le. Acēs. Ngēr kak riko haṅ bētēkēmēn mēfēd ēng Urün od. Gon bētālkēmēn mēfēd ēng wum oṅ ēēngé bër mēlēk pécēṅ pécēṅ ganamēt an wum aṅ dēr omēnmēšēde šóndóm.

23Kono añüd ēēnbo gang holekēēn gindéy genjekēla gen hérkēēn gen Šésü eṅ. Akēmēngé biki biki ganamēt gingum. Añüd ēēnbo ce gang samginékēēn iyi Urün od omēnyēne gon reko omēnyēne oṅ ngēr gang hérkēēn le. Gindéy gingum babipēdūrē bal bër jamani bële pécēṅ. No Pol ce ngēr kak ebebepepēdūrē. Gungum e gole ēram iyi ipēd er bal gindéy gingum ed. Ngēr gungum le e, ēēnbo gang holekēēn gindéy gingum.

24No kidīma anelēngal gon ebetampe oṅ bawo tampere üwum omēnnaṅfaye wün. Tampere üwum Krist hašabidēk mitampe pur obiṅanfa bër e gimal en wum Krist bële pécēṅ. Wün ce ēcētawe bër e gimal en Krist büwum. Bër e gimal en Krist bële büwum e gingór an Krist aṅ. Gon emetampeyal oṅ bawo mampatelaṅ masampe šug hašabiko Krist mitampe le.

25Urün od anitēbal ēmbigólén bër gingór an Krist büwum. Gole üwum gon e oṅ ēmmēnpēd wün bër mēnge Būšüwif gindéy en Urün eṅ pécēṅ.

26Gindéy gen emēmpēd wün jóni eṅ bal bër alēka bële pécēṅ mēnlangēdelaṅ. Ako yék ngēr gundó bawo ñungum Urün od malēcēdelaṅ gindéy gingum kono jóni alēc. Abipēd bal büróm bële.

27Gungum e Urün od hašabik obipēd gon yomētēko oṅ. Gon yomētāko Urün gungum oṅ gon e oṅ iyi jóni Krist edī or wün bër mēnge Būšüwif laṅ. Toña üwum gon yararēk haṅ ngēr gungum kala magelaṅ. Ako e ngēr batang baparamē. Ako e ngēr jiñ ēr šerēk haṅ. Ngēr gungum le e, bawo Krist adī órón laṅ, abamēlal iyi gēngēr ēcētēm šan Urün, Urün od omēnyararēne sobe.

28Ngēr gungum le ebebepepēd hal kala gen Krist eṅ. Danaṅ ēng mande man sētük maṅ kēbimašanjara. Maharaṅ kēbimaharaṅ bon ñūdük odi boṅ. Gon ebediyal ngēr kak oṅ, hal kala ar e or Krist laṅ opat maraf ganamēt an Urün aṅ. Gungum e gēngēr ēcēnikale enóng er Urün, ēēnigēyeye bër rafēk ganamēt gindóm aṅ.

29Gole üwum emegere mēri ēng fanga ēfaramē ēr fangankonem Krist le. Fanga üwum enēmebara gole ēr emedi le.

Kolos 2

1Wün ce anepēr ēmmēnpēd ēēnlang šug gereme ēmmēnbara wün ēng bër ikón er Lawodisé bële ēng bër holekēma Šésü bër mēnniñake mulu bële pécēṅ.

2Gon emegereyal magoleyal šug kak oṅ ēmmēnbambal majomb wün ēng bën pécēṅ. Danaṅ ēēngéyal góyé bawo ēcēṅalēr wün wün. Danaṅ wün pécēṅ ēēnkoral mafameyal pécēṅ pécēṅ gon yomētēko jóni Urün ganamēt an Krist aṅ oṅ. Gindéy en

Krist eḡ yomëtëko gungum pécëḡ. Ofame or gon yomëtëko gungum of ako e ngër šotëko hal ale batang. Omanaḡfaye sobe. Gungum emegere magole ngër kak.

³Krist tuḡ e ar okor mëri haḡ ëëñifameye gon yomëtëko oḡ. Gon yomëtëko oḡ ako e ngër batang. Jiñ ër šerëk e.

⁴Gungum pécëḡ emëmënpëd ëëñlang, gungum wok hal mangomëñkor mëyüfé ëng ohaḡ or binjüfé of. Ohaḡ or binjüfé ówum gëngër ëcëñkër, šugo ëëndeye toña e mandëk mage toña e. Binjüfé tuḡ e.

⁵Fado ga wok mëëñgéyeyelaḡ ñan ñiyé, dër yó dër mëyidénür këmyidénür gen wün eḡ ëmba mangëñmënyüfé. Danaḡ anelëñgal bawo milang ëcëñbo gang fëdërkëën. Danaḡ anelëñgal ce bawo ëcëñmadëk Krist bëḡ le.

⁶Danaḡ ce ëcëñmaḡ iyi Šésü Krist e Ar Gaf arón ale. Gungum e bawo ëcëñmaḡ Krist Ar Gaf arón ale e, ëëñgedi ngër gang këñri bër e or Krist laḡ bële.

⁷Ëëñbo gang holekëën bëḡ gon haraḡkëñmën gen Krist eḡ. Danaḡ ëëñmabamb mahole. Danaḡ omëñbamb mamëlal toña e gon haraḡkëñmën gen Krist eḡ le. Danaḡ ëëñmagecëma watu kala Urün of gonjekëla gon rinkomën oḡ. Ëëñmagede amëñlëñgal gen gonjekëla gon rinkomën eḡ ngër gungum kala magelaḡ.

⁸Kono ëëñbütëlal kašabi. La wo en makaramoko man furedëké ëñmëñdi bühól büróbün maḡ. Gungum e abepër ëëñgé bëraya büróbün kongol ër gon enmëñkaraḡ laḡ kono uhaḡ or ówum mage or münëd e. Danaḡ mangomëñnaḡfa bawo gon kënyidé bal oḡ tuḡ enbëkaraḡ bal bële hara mage gon reko Urün oḡ. Uhaḡ or ówum han bal tuḡ hërkën wala han büyüd bër elam jamani ëjo. Uhaḡ or ówum mage góyé e ëng uhaḡ or Krist or sëkatëkëën of. Ngër gungum le e, konbihérné bër emëñkaraḡ gon sëkatëkën han bal tuḡ büwum. Bóyé omëñnaḡfa ëëñbikëñné bën? Mangomëñnaḡfa jiñ yó jiñ. Gungum e konbihérné.

⁹Ako hërkëën gen Krist eḡ iyi Krist agé hal. Danaḡ amamat Süm pécëḡ pécëḡ.

¹⁰Wum Krist e ar gaf ar bër müdëk fanga ëng ar gaf ar bër elam han urün bële pécëḡ. Bawo eyëñdar laḡ een ëng Krist, Urün of amënyën bonjekëla bóñdóm boḡ pécëḡ ako tuḡ hara noḡ mamëññüde. Magelaḡ gon wok mamënyënelaḡ bawo or Krist laḡ een.

¹¹Gëngër makaramoko mungum edeyenmën iyi añüd ëñmëñmëc haḡ fayër ëëñcot pécëḡ gon fërkëma Urün omënyën oḡ le, konbiyaka. Mage kak e. Bër mëcëk bër münëd een ganamët an Urün aḡ bawo or Krist laḡ een. Omëc or këñri bal of ëng omëc or kori Krist of mage góyé e. Omëc or këñri bal of omëc or gimal of tuḡ e. Omëc óron of Krist kidíma rik, mage hal. Ako riko iyi adët fangar kašabi ëšësal ürön le.

¹²Omëc or kidíma of ako mëñdërek ce ngër oñëmb or ñëmbëkëñmën of. Oñëmb ówum ako yék ngër yekëñkëñmën taw ëng Krist han gambenen. Imbalingum Urün of amëñkëñüt bang ëng Krist ecës laḡ. Gon hëñütëkomën oḡ bawo ëcëñhole Urün of amüdë fangar omakëñütal Krist ecës laḡ. Gungum hëñütëkomën ce bang ëng Krist. Ngër kak mëñdërek ëng oñëmb or ñëmbëkëñmën of. Gungum e konbihérné bër

emēnde iyi añüd ěnmēmēc haŋ fayēr ēēncot pécēŋ gon fērķēma Urūn omēnyēn oŋ. Mage kak e. Urūn of amēnyēn pécēŋ. Magelaŋ gon wok mēēncote ganamēt an Urūn aŋ bawo or Krist laŋ een.

13Mūnéd e iyi mēnge Būšuwif een. Mēmēmēcēdelaŋ. Gan sakal aŋ fayēr holekēēnma Šésū le, ngēr bal bēr šēsēk ganamēt an Urūn kongol ēr emekēn idóbūn laŋ yédēkēēn. Kašabi ēr šalēk han Adaŋ le lamaldēkēmēn. Kono fado gang yékēēn ngēr bēr šēsēk ganamēt an Urūn le, Urūn of amēnwurnén ēng Krist. Danaŋ abatēbūn hake bé ēng wūn biñūŋūla bindóbé beŋ. Osēbūn or hake biñūŋūla bindóbé of rik haŋ wuréyekēēne ganamat an Urūn aŋ.

14Kono mage kak yédēyekēēne gan sakal aŋ. Kongol ēr biñūŋūla bindóbé laŋ ako yédēyekēēne ngēr eba dōndōŋ ēng Urūn of. Mangēēnekore mayobeye dōndōŋ ūwum. Ako e ngēr ñugēkēn gakayiti laŋ dōndōŋ ūwum. Daro Krist koyōgu. Komaf gakayiti gingum. Kobare dōndōŋ ūwum bawo ayobe. Ako e ce ngēr gang fingēkēnma Krist os or lēmbēnd laŋ šēsēko, baping ce la gakayiti gan yobeyalko dōndōŋ aŋ. Ēng ecēs ēr wum of yobeko dōndōŋ ūwum.

15Danaŋ kongol ēr gon riko Krist gang šēsēko laŋ, Urūn of abemēl bŷyūd bēr fangak bēle ēng bēr lamēk jamani ējo bēle. Kobihana fanga ūróbūn le. Daro kobešēfēlēn bawo Urūn of adi haŋ bal bēle pécēŋ balu abemēl ēng ecēs er šēsēko os or lēmbēnd laŋ of.

16Gungum e bawo Urūn of abemēl bŷyūd bēr fangak bēle ēng bēr lamēk jamani ējo bēle, konbiyaka bēr fŷrédéké ēēndaya masariya mōndóbūn maŋ. Bēn balēc masariya mōndóbūn laŋ iyi gon ēnkor masó ēng gon ēnkor mašab ēng gen watur ñūdŷk ēēnmagebēŷ Urūn of le. Ako kēnre iyi añūd ēēntawe mapēla man kēnma bēŷal Urūn laŋ. Wala ēng apēl fécēm le, añūd ēēnmagebēŷ Urūn of. Wala ēng atēk dēr kēnšata Būšuwif, añūd ēēnmagebēŷ Urūn of. Mawatu mungum rekēn iyi añūd ēēnmagebēŷ Urūn of. Edelayenmēn bawo mēēngedayalaŋ masariya mungum. Kono konbihérné.

17Gon reyalme akēēnbihérné oŋ bawo masariya mungum ako e ngēr gocólu. Mage jīñ ēr kidīma e. Mūnéd e la wo yék masariya man Urūn ganamēt gingum. Danaŋ alēka bal bēr Urūn bēle yéd kedayā masariya mungum. Jóni Krist ayōgu. Wum e ar mūnéd kidīma ale. Bawo or Krist laŋ een, mañūdelaŋ ēēndaya gon e ngēr gocólu tuŋ oŋ.

18Konbihérné ce bēr emēndela bēle bawo mēēnbegebēŷlaŋ bēdaŋal bēr Urūn bēle ngēr gang kēēnma bēŷ Urūn of le, danaŋ bawo mēēngeñēkētēlaŋ magaf mōndón maŋ. Bawo mēēngedilaŋ ngēr gang fērķēbe le, gungum enmēnlēp. Bēr emēnkaraŋ ngēr kak le edeyen Urūn of fēdkēbe jīñ gonēkēd laŋ. Iñāŋen kongol ēr gon yidēkēn hašabikēn oŋ kono mañūdelaŋ ēñāŋ bawo kašabi ēr šalēk han Adaŋ le ebelamal haŋ ēnyak magaf mōndóbūn maŋ. Gungum e konbiyaka.

19Konbegehérné ce bawo mēnbegekaraŋlaŋ bal bēle gon e toña oŋ ganamēt an Krist aŋ. Gon e toña ūwum gon e oŋ iyi wum Krist e Ar Gaf ar gimal gindóm ale. Gimal gindóm bēr gingór an bēr holekēma Krist aŋ e. Urūn of edi haŋ edaf gimal gingum. Ar Gaf aróbé ale Šésū edi haŋ bēr e gimal gindóm bēle ēnwuré. Wum wo ce edi haŋ

obo gang e bapak ban gimal gindóm baŋ. Gungum e gimal gindóm eŋ edaf ngër gang hašabiko Urün od le. Bën noŋ mage gimal en Krist laŋ en. Gungum e konbihérné.

²⁰Ako eene ngër šësekëene ëng Krist. Gungum e pótóŋ eene ganamët an idaya er masariya man lëcëkën bal man rekën Urün od lëcëk maŋ. Masariya món dóbün maŋ maboyelaŋ gang lamalkëba. Gungum e akëeneboye gang woyekëene edaya masariya mungum ngër mage pótóŋ eene ganamët gungum.

²¹Masariya món dóbün laŋ šalëk iyi konsó goŋo. Konšab goŋo. Konlókól goŋo. Fado mabaka, konbaka.

²²Masariya mungum bal bële tuŋ lëcëk, mage Urün od. Gungum e konraya masariya mungum. Masariya mungum kēšas gen büngiñ bün ekeca maheca büŋ tuŋ. Ihinoŋ Urün od lëcëk büngum ëenegolale wala ëenetówale.

²³Bën gon enedi ënma bëyal Urün oŋ iyi ëññëkët magaf món dóbün maŋ. Danaŋ itampénayayen ëng gindóbün. Gëngër ëcënlú gon enedi oŋ, ëëndeye batét. Kono konraya masariya mungum bawo ëng ëcëndaya mungum, guñüŋüla gon fërkëma kašabi ër šalëk han Adaŋ tuŋ eenedi. Masariya mungum mangomënbara ëenbo hara mën mamékününelaŋ Urün od. Gungum e konbihérné bër ecas ngër kak bële.

Kolos 3

¹Lar eenbikérné la, ëenkérné gon reko Urün gen wün eŋ. Ade amënkënüt ëng Krist. Gungum e amënwurnén ganamët an wum Urün aŋ. Gungum e bawo Urün od amënwurnén, ëengeyidénür gen gon e han urün bawo Krist halaŋ ewo. La ñëŋako šató ër Urün gang lamkën taw ëng wum Urün la.

²⁻³Gungum e omëngepër gon e han urün bawo ëcëncës ëcënbët muwuré bingüs ban Urün laŋ. Danaŋ or Krist laŋ eene šalaŋ. Owuré or šalaŋ od hal mangokor mulu. Kono akëmënfër ëëndi biñüŋüla ben kënri bal bër e jamani ëjo beŋ bawo ako een ngër bër šësëk ëng Krist ganamët an biñüŋüla bingum aŋ.

⁴Krist e ar emënwurnén gani ale. Gungum e gëngër iyóguwewo, ëënyóguwe taw ëng wum. Déróm bal bële pécéŋ ënmënlúwe ngër gang een le kidíma. Danaŋ ënlúwe gang yararkëen góyé ëng wum.

⁵Gungum e koniriyale buñüŋüla boŋ ëng bimal bindóbé beŋ. Buñüŋüla bungum gon e oŋ: udák or ar yand od, udák or ar mañüde od ëng ori or bon mayarare od. Danaŋ akëbašilal gon dëmko ayélüm oŋ bawo gëngër idiyeene gungum, gon šilalkëba oŋ ogéye ngër Urün óróbé od.

⁶Akëëni riye ngër kak bawo Urün od amadógül gen bër edi ngër kak bële haŋ obiméyé.

⁷Kak yédf këënediye haŋ fayër holeyekëënma Krist le.

⁸Kono akëëneboye ngër kak. Eënitëbe módógül maŋ. Akëënmadiye hal guñüŋüla. Akëëni riye onafigi od. Akëënbíšére bal bële.

- ⁹Danaŋ akëenegekafere bé bé. Akëeniriye buññüla bungum bawo ëcenedënütaye kaŋabi ër ŋalëk han Adaŋ le. Ngër gang kodënüta hal ale binjüm bacësal bindóm baŋ odapëŋ le, ngër kak dënütayekëene kaŋabi üwum. Danaŋ akëeniriye buññüla bungum bawo ëcënitëbe mëriye buññüla bon ŋalëk kaŋabi üwum boŋ.
- ¹⁰Joni kaŋabi ëaŋa ër yënkoba Urün le madëkëene dënayekëene. Ako e ngër Urün od ababët muwurnén gikin aŋ owuré owaŋa. Gon rinalkoba Urün ngër kak oŋ ëenmabambe malange bé Urün od le rinalkoba. Gang eenmabambe malange le, ëenegebambeye mëgéye ngër gang ewo le, wum ar lëcëkëba le.
- ¹¹Gang eenewuréye ëng kaŋabi ëaŋa le, ëcënilange Krist mól e ar jarek. Münéd e bé bër holekëma Őésü mage bal büriyé eene. Bé bër talaŋ Bësüwif eene. Bé bër talaŋ mënge Bësüwif eene. La wo en bëdiyar bële ëng büdi bële. La wo en bër mapat bële ëng bër ikón bële. La wo en bühól bële ëng bër mënge bühól bële. Kono jamani ëjo pécéŋ magelaŋ ar jarek ëng mage Krist tuŋ. Krist wum hókëba majare ëng hal kala ëng jiñ kala. Wum dik or bé bër holekëma wum laŋ. Pol abede bër holekëma Őésü iyi ëndi gonjekëla kofe ëñjalër bën bën.
- ¹²Bübülémül, Urün od abatala ëëniyéye bal bürom. Danaŋ abañal haŋ ngër gungum kala magelaŋ. Gungum e ëëniyéye bër hañlälédéké gen bal. Eëniyéye ce bër ñalkëbe mabara bal. Eëniyéye ce bër ñëkëtëk magaf mónóóbün. Eëniyéye ce bër horëk mumuña. Eëniyéye bër dasëk. Gon ëëniyéyale ngër kak oŋ bawo Urün od abatala abañal le.
- ¹³Akëbageyand módógül gen bërleŋ eŋ. Eënetëbünëre hake bé bé biññüla ben eenediyëre beŋ. Ngër gang sëbünkoba hake Ar Gaf aróbé ale Őésü le, ëënitëbünëre hake ngër kak.
- ¹⁴Gon hók majare gungum pécéŋ oŋ ëëniñalëre bé bé. Uñjalër od këri haŋ obapëdër mande maŋ.
- ¹⁵Krist adi haŋ abapëdër bé bé. Gungum e ëëneboye ngër gang fëdërkëba. Gon ñüdük ëëneboya ngër kak oŋ bawo ako eene ngër bapak ban gimal en Krist. Danaŋ ëënmagecëmaye Urün ëënmagedeye abalëngal gen bonjekëla bon rinkoba boŋ.
- ¹⁶Danaŋ ëënmaŋ gindéy genjekëla gen Krist eŋ emënpëd gon ñüdük ëëndi oŋ ëng gon ñüdük ëëniyidëñüre oŋ. Gungum e ëënkaraŋër wün wün ëng osët od. Danaŋ ëëngebüñütër wün wün. Eënmageyümün ce Urün od mulu man ëënmabéyal wum Urün maŋ. Man eeneyümün maŋ man ñügëdëko Dafid wala man barakobe Genjëm en Urün bër holekëma Őésü malëc maŋ e. Mulu man yó langëkëen ëënmabéyal Urün od e, ëënmageyümün. Gëngër iyümüneenma Urün od, ëënmagecëma ëënmagede iyi amënlëngal gindóm eŋ mulu laŋ.
- ¹⁷Gon yó gon eenedi gon yó gon eenecas, ëëndi pur odën uyat or Ar Gaf aróbé ale Őésü Krist od. Danaŋ ce ëënmagecëma Urün od Baba üróbé iyi amënlëngal kongol ër gonjekëla gon rinkomën Krist laŋ.

¹⁸Wün bësówar, ar kala odak küdüť er ařan aróm. Ngër gang ñüdüť endi bësówar bër holekëma Ar Gaf aróbe ale řésü bële, ëendi ngër kak.

¹⁹Wün bëřan, ar kala omañal asówar aróm ale. Danañ ëënbetopëte balënga. Konbegesampën masampën.

²⁰Wün bëñëso, ëënbimëñün büsóre ëng büloré gen gon kala. Gëngër ëcëndi gungum, omalëngale Ar Gaf aróbe ale řésü gindón eñ.

²¹Wün büsüm, konbibüñüt bëñëso büñdón bëñ hañ ëcëndi hañ obidógül bawo gëngër ëcëndi gungum, obekocëhocaye.

²²Wün bühól, ëënbimëñün bëlam büron bële gon kala. Fado gëngër mënyeyelañ ënmëñada gon eenegole oñ, ëënbimëñün. Konbimëñün tuñ bawo amënpër obelëngal gindón eñ. Ëng mëmëñün eenbe, ëënbimëñün ëng gacëđ gamëlëk añ bawo ëcëñmatëbün Ar Gaf aróbe ale řésü.

²³Gon yó gon eenbedin, ëënbidin ngër eenmagólén Ar Gaf aróbe ale. Konbirin ngër eenbedin bal tuñ. Danañ ëng mapanga móñdón mañ pécëñ eenbególén bawo Ar Gaf aróbe ale eenególén, mage bal tuñ.

²⁴Gon eenmagóléñal Ar Gaf aróbe ale ëng mapanga móñdón oñ bawo wum e ar emëñbütelün bonjekëla bon hutünkomën wün bal bürom boñ.

²⁵Kono gëngër ariyé arón amamëkünüñ Urün od, Urün od omañaweye. Omabütëlüne gon mëküñnkoma oñ bawo ganamët gindóm añ magelañ ajo ëng ajo. Pécëñ góyé ñadakobe.

Kolos 4

¹Wün bëlam bër müđëkébe bühól, ëënbimüđë balënga bühól büron bële ngër gang ñüdüť le bawo ëcëñlang wün ce ëcëñmamüđë ar emëñlam han ewo Urün. Gungum e řésü.

²Ëënmagecëmba Urün od đër yó đër. Konmasëb mařëmba. Danañ kondak madak. Gëngër ecëmbayeenma Urün od, ëënmagecëma ce gen bonjekëla bon rinkomën boñ.

³Danañ ëënnigecümbén no ce han Urün olëc gangam an ëmbekoral mëfëđal bal bële gindéy genjekëla gen Krist eñ. Bawo ipëdebebe bal bële gindéy gungum le đëñkëñem han kaso. Gindéy genjekëla gungum gon e oñ gon yomëtëko Urün od ganamët an Krist oñ e.

⁴Ëëñnicümbén ce han Urün ëmbekor mëfëđüréré bal kingiriñ tak tak bawo kak sëbalkonem Urün od ëmbipëđ.

⁵Ëëñbütelal kařabi gen gon eenedi yëñgën bër pac pac oñ. Gëngër agé gangam an ëëñbipëđal bal bële gen Krist eñ, ëëñbipëđ.

⁶Gungum e gëngër ekodeen, ëëñkod balënga. Gangodë gindón añ ogé ganjekëla. Gungum e ëëñlang gang e ëëñmayaka hal kala gen ganamët an gon holekëen eñ oñ.

- ⁷Gen gaf eram eņ, emmađaňalëđ Tişik oyëđ sôndón pur omënpëđ ëënläng gang eme loňo le pëcéň. Ęcënläng ibülëmul üróbë ganamët an Krist aň ewo. Danaň ayëndamël eram ewo. Balënga omagólén Ar Gaf aróbë ale Šësü ngër gang emamagólén no le.
- ⁸Gungum emamađaňalëđ Tişik pur ëënläng gang ebe loňo le. Danaň omënbamb jomb le ce emamađaňalëđ.
- ⁹Ęng Onësim eneyëđ. Wum ce ibülëmul ër ňalme ewo. Ar emagólén Urün balënga ewo ce wum. Ęcënmalang bawo ariyé arón e. Pur ënmënpëđ pëcéň gon yëkéba loňo oň đaňalëđbebe bën bühi Tişik ëng Onësim. Gëngër batëmëđ, ënmënpëđe.
- ¹⁰Arisëtark ar ebe kaso ëng no ale amëncëma. Mark ibulum ër Barnabas wum ce amëncëma. Ęmënpëđëđ gen Mark eň. Ęng atëmëđ sôndón, ëënmakaca balënga.
- ¹¹Šësü ar kënyó Šüsëtüs ale wum ce amëncëma. Wum ëng Arisëtark ëng Mark land ër Büšüwif bër holekëma Šësü bër e loňo laň, bën bësas tuň ebemagólén Urün od ëng no ganamët an ilam idóm aň. Danal ibambenem jomb ganamët an Urün aň.
- ¹²Ępafëras ariyé arón amëncëma. Ar emagólén Šësü Krist ewo. Mëšümbën komënsümbën han Urün dër kala omënbardo ëënkál cüp ganamët an Urün aň. Icümbënomën ce ëëndi pëcéň gon fërkëma wum Urün oň hara ce ëëngé bër rafëk ganamët an Urün aň. Hara amënmëlal ce gen gon holekëën ganamët an Šësü eň. Ngër kak komënsümbën.
- ¹³No šede eme iyi ëng fanga omëngólén gole ër Urün le wün ëng bër e han ikón er Lawodisé bële ëng bër e han ikón er Iyërapolis bële.
- ¹⁴Lük wum ce amëncëma. Ayëndamël üróbë ër ňalekëëne sobe ewo. Danaň ayära ar bal ewo ce. Démas wum ce amëncëma.
- ¹⁵Ęënbecëma bübülëmul bër ganamët an Krist bër e han Lawodisé bële ëng Nimfa ëng bër këbar han iyanga idóm reňoň bële.
- ¹⁶Gëngër ëcënkëňëla maharaň letër ëjo, ëënbüyünél bër gingór an Krist bër e han Lawodisé bële ënkaraň bën ce. Letër üyëlüm ce ñugünbebe bër e han Lawodisé bële. Gëngër bakëňëla maharaň, ënmënyünélëde wün ce ëënkaraň letër üwum.
- ¹⁷Ęënmade Aršip okëňëla gole ër đambalkoma Ar Gaf aróbë ale Šësü le.
- ¹⁸No Pol emëncëma. Šëcëm ëjo ëng eňüt er no ed kidima ñugëme. Konhuyëlal ëënnicümbën bawo kaso laň eme. Ęmëncümbën iyi Urün od omënyëndo bonjekëla bon wum boň ako tuň hara noň mamëññüdeđe. Ngër kak féđëme letër ëjo. Pol

1 Tesalonik

1 Tesalonik 1

¹Wün bër gingór an Krist bër e şan Tesalonik, bëmencëma. No Pol ëng Silas ëng Timoté emëncëma. Wün bër dëmkën Urün of Baba üróbé ëng Şésü Krist Ar Gaf aróbé ale, bëmencëma. Emmëncümbén Urün of omëndindo bonjekëla bon wum bon ako tuş hara noş mamëññüde. Odido haş obo gang đakëk majomb mónón maş.

²Maşëmba këbimaşëmba Urün of Baba üróbé gen wün eş iyi omënbara. Gëngër ecëmbayebeba, maşëma këbimaşëma ce gen wün eş bimade iyi abalëngal gindón eş.

³Gon këbimaşëmal oş bawo ikuyütebe holare ürón le ëng uşal órón of ëng tamginaré ürón le. Gungum e kongol ër holare ër holekëenna Şésü laş eenmagólén Urün of. Danaş kongol ër uşal or şalkëenbe bal laş eenbebaral bal bële. Danaş kongol ër tamginaré ër samginékëen laş eenewakile tampere ër eenetampe le. Gungum pécéş këbihuyüt gen wün eş gëngër ecëmbayebeba Urün of gen wün eş.

⁴Bübülémül bër şalko Urün, bimacëma Urün of ce gen wün eş bawo bilang wum salakëmën ëngé bal büróm.

⁵Gang yedëbe şóndón, bëmënpëdëf gindéş genjekëla gen Şésü eş. Genjëm en Urün eş kidima ce baradëkéba ëng fanga üróm le gang ebëmënpëd gindéş gungum le. Gungum mëlalkëmën gindéş en hërkëen eş gen toña eş e. Eëcnhole. Ngër kak langëbe iyi Urün of salakëmën ëngé bal büróm le. Eëcnlang gon yed bedi watur yedëbe şóndón oş. Gon omënaşfa wün oş tuş yed bedi.

⁶Bilang Urün of salakëmën ëngé bal büróm le ce bawo iyëfëdeenba bé ëng Ar Gaf aróbé ale Şésü. Gungum e fado gang enmëntampén bër pac pac bële kongol ër gon holekëenna Şésü laş, eëcnbo gang holekëen gindéş genjekëla gen Şésü eş. Danaş amënlëngal bawo Genjëm en Urün eş ce barakëmën haş lëngalkëmën fado ëng itampënenmën. Ngër kak eenbayëfëd.

⁷Bër holekëma Şésü bërleş gang lukën iyi amënlëngal fado gang enmëntampén le, iyëfëdenmën bën ce. Bër yed këmënyëfëd büwum bën ce han elód er wün wo en, gungum e han elód er Maséduwan. Danaş bër holekëma Şésü bër e şan elód er Akay bële ce iyëfëdenmën.

⁸Kono mage bën şalaş tuş hëruk gindéş en Urün eş kongol ër gon eenedi laş. Şan yó şaa bakér bal bële iyi eëcnmahole Urün of le. Fado gang wok mambipëdëlaş eëcnmahole Şésü kono bakér, danaş balang.

⁹Icasen bal bële gen gon këenri eş iyi eëcnlëmbët makaşabi maş gen mürün man holedëkéen eş. Gungum e eëcnbitëb maraya mürün mungum. Kenaş eëcnmahole Urün or kidima or këbiwurnén bal of. Ówum këenbëş. Ówum këenmëşün. Kak këenri.

¹⁰Danaŋ ecëncëla obutu or Êsü Héyém ér Urün od. Êsü üwum gang sêsëko, imbaligum Urün od amakënüt. Abët awuré. Wum ebadët oméy or gani or obiméy Urün od bal laŋ. Oméy ówum mangolëka obiméy.

1 Tesalonik 2

¹Bübülémül, ecënläng mage gon fu yedëbe sôndón. Naŋfa la wo yék bawo ecënmahole Êsü.

²Ecënläng ce guññüla šotëdëkëba han ikón er Filipi le fayër yedëbe sôndón le. Babatampénéď, đanaŋ babacéréď halaŋ. Awa. Bicalëď la. Këbeyëď sôndón. Gang sëmëďbe sôndón šalaŋ, bër talaŋ babalókólëď mëyéñülün ëmba bëmëntëbe mëfëď gindéy genjekëla gen Êsü eŋ. Kono Urün od adid haŋ këbihap majomb maŋ haŋ këbëmënfëď gindéy genjekëla gingum.

³Gëngër ipëdebebe bal bële gindéy genjekëla gingum eŋ, gen toña eŋ këbibifëď. Mabikafëkafëlaŋ. Danaŋ mabibiyüféyüfëlaŋ. Èng bacëď bamëlëk baŋ këbibifëď.

⁴Gon këbibifëď bal dër yó dër oŋ iyi gon fërkëma Urün bibipëď bal oŋ këbibifëď. Gon sëbalkoba Urün bibipëď bal gindéy genjekëla gen Êsü eŋ oŋ bawo ahole bibipëde le e. Mage pur obelëngal bal bële gindóbë eŋ le ebegere. Pur omalëngal Urün od gindóbë eŋ le ebegere. Wum e ar langëk gon e makašabi môngóbë laŋ ale.

⁵Ecënläng dër fëdbëmën gindéy genjekëla gen Êsü eŋ, mabëmëncësündëlaŋ bindéy ben omënlëngal malëngal gindóbë eŋ tuŋ. Danaŋ Urün od alang mabëmënpëďëlaŋ ce pur becotal bingóti.

⁶Ecënläng ce mage pur ëënbabëy'al wün wala ayélüm le fëdbëmën.

⁷Kono èng abapërdo, bëmëndedoye ëënbabëy bawo bëďaŋal bër Krist ebe kono mabëmëndëďëlaŋ ngër kak. Abakañläl gindón eŋ. Ngër gang komasopëte asówar ale ñaŋëso ñóndóm ñaŋ le, ngër kak sopëtebëmën.

⁸Danaŋ kongol ér gon ñalbëmën laŋ abapër bëmënbara gon yó gon omënnanfa. Gungum fërkëba bëmënpëď gindéy genjekëla gen Urün eŋ.

⁹Bübülémül, mayedi ecënkuyüt gila ga wacak haŋ omüď giñal eŋ yëď begole bindiyél ban yükék baŋ pur becotal bon biwuréyal boŋ. Gungum wok mabëmëndübënelaŋ idüb er ganamët an gon masó aŋ watur ebëmënpëď gindéy genjekëla gen Êsü gen fëdkoba Urün eŋ le.

¹⁰Urün od šede ewo, đanaŋ wün ce ecëngé bëšede büróbë gen gang yëď begole sôndón eŋ. Balënga ridëbëmën. Ngër gang e omalëngal Urün od le tuŋ ridëbëmën. Magëlaŋ gon ridëbe šalaŋ gon obakor malëpal hal.

¹¹Ecënläng ngër gang kobisëy balënga süm bëñëso bündóm bëñ le, ngër kak ridëbëmën ce wün.

¹²Gungum e mabamb yéd bëmënbamb majomb ganamët an Urün aṅ. Mëyüfénür yéd bëmënyüfénür, bëmënded ëëndi gang e omalëngal Urün of gindón eṅ le. Wum Urün rekëmën ëënyõgu ëëntawe ëënlan eṅ wum. Ilam igum er yararëk sobe e ngër gungum kala magelaṅ.

¹³La wo e ce gon ebemacëma Urün of gen wün eṅ. Gang fëdbëmën gindéy genjekëla gen Sésü eṅ, ëcënkër ëcënhole ëcënded iyi mage gindéy en hal tuṅ e. İyi geṅo gindéy en Urün kidíma e le. Danaṅ münéd e. Èṅ gindéy gingum Urün of egolalewo han makaṣabi man wün bër holekëma Sésü.

¹⁴Bübülémül, ëcëntampe ngër gang sampedëkën bingór ban Krist ban dëmko Urün ban e han elód er Súdë baṅ le. Bingór bingum Búsüwif bële yéd këbetampén. Wün noṅ bër pac pac bër e sòndón šalaṅ bële emëntampén.

¹⁵Búsüwif bër alëka bële babidaméd búsükélün bër Urün bële. Búsüwif bër jóni bële bamadaméd Ar Gaf aróbé ale Sésü. Danaṅ bé ce itampénenba. Kongol ër gon enedi laṅ Urün of mamalëngalelaṅ gindóbün eṅ. Bër ibüt bër bal pécéṅ en

¹⁶bawo balókóléd mèri jiñ bakëbiféd bal bële gindéy en Urün gen obepeyënal eṅ. Búsüwif büwum ëngemekën sobe haṅ awa jóni Urün of amadógül gindóbün eṅ. Obiméyë.

¹⁷Bübülémül, abakac déy gindón eṅ bawo ëcënipašëre. Mage ñan ñiyé eene. Bër ibüt büróbé bër e šalaṅ bële rówukëba. Këbiguru šaṅo kono mabëmënkuyélalelaṅ déy. Abakac sobe. Begered begered ëmba bekordoye mayéd bëmënlukulu.

¹⁸Abapëred mayéd. No Pol kidíma noṅ megered bingut bingut meyéd šalaṅ le kono Sataṅ rik haṅ mamkorelaṅ mayéd.

¹⁹Gon fërkëba beyéd bëmënlukulu oṅ bawo kongol ër wün laṅ ebalëngal sobe. Danaṅ bitamginé ëënboye gang holekëënma Ar Gaf aróbé ale Sésü haṅ dér owobutu. Gungum e gëngër Sésü abutu, gëngër aṅawe gon golebe oṅ, obabütélüne gonjekëla gon golebe sòndón oṅ. Kongol ër wün laṅ obabütélün.

²⁰Danaṅ bawo ëcënbo gang holekëënma Sésü, haṅ jóni iñaṅ wobe gen wün eṅ, danaṅ elëngal wokeba.

1 Tesalonik 3

¹Awa. Gungum e gëngër mabekorelaṅ mašëla hara mabilangelaṅ gang een le, bicas no ëṅ Silas bebo loṅo han ikón er Aten.

²Danaṅ bimadaṅaléd Timoté, ibülémül üróbé ganamët an Krist sòndón omënlukulu. Timoté üwum magólén komagólén Urün of ngër bé le. Gole üróbé üwum gon e oṅ oféd or bal gindéy genjekëla gen Krist of e. Gon daṅalëdbema Timoté oṅ omënbamb majomb ganamët an Krist aṅ haṅ ëënkëm ganamët gindóm aṅ.

³Danaṅ bimadaṅaléd ce pur akërëta holare ër Sésü le kongol ër gon eenetampe laṅ. Gen osampe or bé bër holekëma Sésü eṅ ëcënlam iyi Urün of maṅëk ëënitampeye le.

- ⁴Nān yédèyekèene bang èng bé laṅ, bēmēnpēdēf komkom iyi ènitampeyeye le. Awa. Ècēnlang abagēf ngēr kak le bawo ècēnitampede.
- ⁵Gungum e bawo mangēmkor mabo hara mamlange gēngēr ècēnbo gang holekēēnma Šésü le, èmmaḍaṅalēf Timoté sōndón milang èmba gang holekēēnma Šésü wo wokēēn. Miyēṅēf iyi èmba Ibilisa amēnyüfé haṅ kēēnmasēb maraya Šésü kongol èr tampere laṅ. Gēngēr ècēnmatēb maraya Šésü hara amekēn gole èr golebe sōndón šalaṅ le.
- ⁶Awa. Timóte ayēf. Abutu. Abapēf gindéy genjekēla gen wūn eṅ. Gindéy gungum gon e oṅ iyi gang holekēēnma Šésü wo wokēēn. Danaṅ ècēnṅalēr wūn wūn. Abapēf ce iyi mēēnbakuyélalelaṅ, danaṅ ècēnbaṅal. Wūn ce amēnkac gindóbé eṅ ngēr gang hacēkēba bé gen wūn eṅ le.
- ⁷Bübülémül, bawo gang holekēēnma Šésü wokēēn, ababamba majomb fado gang ebetampe sobe.
- ⁸Makašabi mónóbé maṅ adak jóni bawo ècēnmahole bēṅ Ar Gaf aróbé ale Šésü.
- ⁹Abalēngal haṅ mabimakorelaṅ mašēma Urün of gen wūn eṅ ngēr gang ṅüdük bimacēma le. Kongol èr wūn laṅ lēngalkēba haṅ ngēr gungum kala magelaṅ. Gungum ebemacēma Urün of.
- ¹⁰Gümüf e gümedēb e mašēmba kēbimašēmba Urün of haṅ iyi èmba omaṅe beyēf bēmēnlukulu ḍanaṅ bēmēnbamb holare ürón le.
- ¹¹Bebecēmba Urün of Baba üróbé èng Ar Gaf aróbé ale Šésü Krist èndido haṅ gang e bekor mayēf le.
- ¹²Bēmēncümbén ce iyi Ar Gaf aróbé ale Šésü odido haṅ èēnbamb maṅalēr wūn wūn, ḍanaṅ èēnbibamb maṅal bal bële pécéṅ haṅ otēk šug ṅalbēmēn wūn le.
- ¹³Gon šümbénbēmēn oṅ iyi Šésü omēnkēmündo sobe han majomb mónón. Gungum e èng babutu Ar Gaf aróbé ale Šésü èng bal büróm bële pécéṅ, èēngéye bër mangēnmēnkör malēp bal, ḍanaṅ èēngéye ce bal bër cüp ganamēt an Urün of Baba üróbé aṅ.

1 Tesalonik 4

- ¹Bübülémül, bēmēnkaraṅēf gang ṅüdük èēndi pur omalēngal Urün of le. Awa. Idiyeen. Kono bēmēncēmba uyaṭ or Ar Gaf aróbé ale Šésü laṅ iyi èēnbamb mēri.
- ²Ècēnlang gon haraṅbēmēn oṅ, gon rekoba Ar Gaf aróbé ale Šésü oṅ haraṅbēmēn.
- ³Gungum e èēngé bër mēlēk ganamēt an Urün aṅ ngēr gang en bër dēmko wum Urün bële le, gungum e kondak èng ar mage arón ale.
- ⁴Lar èēndak èng ar mage arón la, ašan kala omatopēte asówar aróm ale balēnga ngēr gang ṅüdük le, ngēr gang rekēn Urün of èng bal bële omatopēte le.

- ⁵Akëmënfër ëëndak ëng ar mage arón ale ngër gang këndakëra bër pac pac bële le.
- ⁶Danañ kondak ëng asówar ar ibulu ër ganamët an Krist ale. Gungum emekën iparame e. Ako e ngër imadeka asówar ar ibulum ale. Bëmëndedf ëënbütélal kaşabi. Gëngër aşan ale amamékünün ibulum ganamët an udak aņ, Ar Gaf aróbé ale Şésü omaméséne.
- ⁷Urün of salakëba kidima ëëniidiye ngër gang kënri bër dëmko wum Urün bële. Mabatalayelañ ëënegedake ëng bër mënge bësówar büróbé bële.
- ⁸Ar yó wok mamañelañ maraya uşas ówum, Urün of kidima owobërün, mage hal ale tuñ. Urün of e ar rik hañ Genjëm en Urün eñ dik órón lañ ale. Genjëm gungum gen mëlëk e. Gungum e añüd ëëniyéye bër mëlëk ganamët an Urün aņ bawo ar dik óróbé lañ ale ar mëlëk ewo.
- ⁹Awa. Jóni gen uñal or ganamët an bübülémül aņ emecas. Mededf mangëmmënñugün ganamët gungum bawo Urün of haraņkëmën iyi ëëññalër wün wün le.
- ¹⁰Danañ ëcënbıñal ce bër elódf er wün er kënyó Maséduwan bële pécëñ. Gungum reyaldëme mangëmmënñugün ganamët gungum le. Kono jóni ëmmënñugüne ëënbamb mañalër enóng enóng pit lar ñalërdëkëen la.
- ¹¹Bëmëncëmba ce ëëngé bër dásëk. Kongefëra makaju man mamënbarelañ ce. Kongé bëfüyëk. Danañ ëëngegole ngër gang redëbëmën le.
- ¹²Ëng ëcëngole balënga, fado bër pac pac bële ënmëntébüne. Danañ ëënmüdf bon fërkëmën boñ hara mëncëmbayelañ maşëmba ëëncotal.
- ¹³Bübülémül, abapër ëëñlang gang e gen bër holekëma Şésü bër lëmëk eñ. Gungum wok mangëënbidëdf bal bürón bër lëmëk bële ngër gang kënbidëdf bër pac pac bële bal büróbün bër lëmëk bële le. Bën gëngër balëm, mëntamginéyelañ iyi ënkale ce ecës lañ ngër gang samginéyekëene bé le.
- ¹⁴Bé bër holekëma Şésü ëcëneholeye iyi Şésü acës danañ imbalingum Urün of amakëñütëdf ecës lañ le hañ abët muwuré le. Imbalingum Şésü kodën han ewo Urün. Danañ obutuwe ce jamani ëjo. Gungum holeyekëene iyi Urün of obikëñüte ce bal bër holekëma wum Şésü bër lëmëk bële fayër obidëñëdf bër wurék bële le.
- ¹⁵Gon emëmënpëdf jóni oñ gon fëdkonem Ar Gaf aróbé ale Şésü oñ e.
- ¹⁶Bé bër wurék watur obayógu lu Şésü le mangëënbikaşe masëme han ewo Urün bër lëmëk bële. Ako egé. Adañal ar Urün ar hókëbe mafanga bërleñ pécëñ ale ocase jiñ. Danañ ipaf er Urün ed opafe ëëñlangale iyi atëk ënkale bër holekëma Şésü bële ecës lañ le. Kenañ Şésü ocóluwe han Urün, oñükütëguwe han bacal. Imbalingum odaye bimal ben bër lëmëk beñ iyi okale ecës lañ. Kënañ olëmbët bimal bindóbün beñ ogé bimal ben mangocës. Kenañ obidëñëdf ëng bimal ak han bacal.
- ¹⁷Kenañ imbalingum Urün of obadëñëde bé bër wok ga wuréyekëene watu üwum. Eëñmatëkeye han bacal şalañ Ar Gaf aróbé ale Şésü la. Kenañ ëëñikucëñeyeye ëng wum

Ŝésü han ewo Urün. Gungum e ëëniyé imbalingum gani ëng wum han ewo wum Urün ŝalaŋ. Kak reko Urün od ebagé.

¹⁸Awa. Bawo kak ebagé le, ëëneyüfénürüre bé bé ëng bindéy ben gen obutu or Ŝésü beŋ.

1 Tesalonik 5

¹⁻²Bübülémül, anepër ëmmënbamb mëfëd gen watur owoyógu Ŝésü obiñawe bër mënmaholeye bële obiméy le. Fado gëngër mammëñgünelaŋ ganamët gingum, ëcënläng bawo ëmmënpëdëd. Ngër gang koyógu arek ale gümüd gümüd endëmaleŋ mangimalanga le, ngër kak owobutu ce Ar Gaf aróbé ale Ŝésü. Watur hal mayüdüre owobutu Ŝésü le owobutu.

³Watur yidékën bal bële jam laŋ en le, watu üwum ebegé gatana gaparame. Ëng atëk watur odëm asówar ale le, basowël ar edëm le camcambëc këmasakal. Ngër kak emëndër gatana gaparame gan ebegé bal gingum. Ŝésü camcambëc oyóguwe obiméy. Danaŋ bër mënmaholeye Ŝésü bële mangënpe oméy or Urün laŋ muk.

⁴Bübülémül, wün noŋ mage imüf laŋ een ganamët gingum. Gungum e ëng atëk dér owobutu Ar Gaf aróbé ale Ŝésü, mangomënkishaŋa bawo ëcënlänga komkom obutuwe le. Arek ale ëng amëg kunaŋ laŋ odeka, adëm ar kunaŋ ale mëhiŝaŋa këmahiŝaŋa ëmba graki mëgëko le. Wün noŋ mangomënkishaŋa ëng abutu Ar Gaf aróbé ale Ŝésü bawo ëcënläng iyi obutuwe le.

⁵Wün pécéŋ ëng bé kirikiri laŋ eene. Mage imüf laŋ eene.

⁶Gungum e konbo gang dakëkëën ngër gang këndak bër pac pac bële le. Ëënibütelale kaŝabi.

⁷Ëng amüf, watu üwum këndak bal bële, watu üwum këñŝab haŋ obedëk.

⁸Bé noŋ bër e kirikiri ër gümëdëb eene. Ëënibütelale kaŝabi. Mayedi ëcënläng gon kori sordâŝ ëng ayë han ibüt oŋ. Madëna kodëna binjüm ban opóngal gaf üróm baŋ. Gungum e madëna kodëna gaba ër opóngal ikól le, danaŋ opugé gipug an opóngal gaf aŋ. Bé noŋ la wo e gon ebapóng oŋ. Gungum e holare üróbé le ëng uŋal óróbé od ëng tamginaré üróbé le. Gungum e ëënmaŝambe maholeye maŋale Urün od. Ëëniŝambe ce masamginéye ëëneyeyeyé oméy or Urün laŋ le. Gungum ebapóng.

⁹Mage obaméy gani han ñukudó haŝabidëko Urün od. Obapeyën kongol ër Ar Gaf aróbé ale Ŝésü Krist laŋ haŝabidëko.

¹⁰Ŝésü acës kongol üróbé laŋ ëëniwuréyale gani ëng wum. Gungum e gëngër ëcëniwuréye watur owobutu le wala gëngër ëcëncëse fayër obutu le, füt góyé e. Ogéye ëcëniwuréye gani imbalingum ëng wum.

¹¹Gungum e ngër gang eeneyüfénürür wün wün le, ëëgebamb mëyüfénürür ngër kak ëng bindéy bingum.

- 12**Bübülémül, bëmencëmba ëënbitébün bër emagólén Urün land ürón bële. Bën lamalkëmën ganamët an Ar Gaf aróbé ale Sêsü aṅ. Danaṅ bën emënbürnüt.
- 13**Gungum e ëënbitébün sobe. Danaṅ ëënbiṅal kongol ër gon enmënbara laṅ. Danaṅ omënpëdër wün wün ce. Danaṅ kongedéyër.
- 14**Bübülémül, bëmencëmba ëënbegeede bëfüyék land ürón bële ëngole. Danaṅ ëënbiyüfénür bër ekócéhócédé bële. Danaṅ ëënbegebara bër mëndafe ganamët an Krist bële haṅ ëndaf. Danaṅ ëëngé bër mëenleñe.
- 15**Kongemaṣar mamaṣar. Danaṅ ëëngedinür wün wün gonjekëla. Danaṅ hal kala ce ëënmagedin gonjekëla.
- 16**Omëngelëngal dër yó dër.
- 17**Danaṅ ëënmagecëmba dër kala Urün od.
- 18**Gon yó gon emëngé, ëënmagecëma Urün od. Kak fërkëma Urün od ëëndi wün bër e or Sêsü Krist laṅ.
- 19**Kongeri gon mangokor magole Gënjëm en Urün eṅ makaṣabi mónón laṅ.
- 20**Gungum e konbékülün gon fëdkomën asükélün ar Urün oṅ.
- 21**Kono ëëngelókól gëngër gon owocas oṅ toña ër Urün le wo e. Gëngër gonjekëla e, ëëngedaya gungum.
- 22**Ëënkówa emekën kala.
- 23**Ëmmëncümbén iyi Urün or ebayën jam od kidíma odido haṅ ëëngé bër cüp ngër gang ewo wum le, ëëngé ce bër mëlëk. Gungum e makaṣabi maṅ ëng benjëm beṅ ëng bimal beṅ pécéṅ ogé ben mëlëk hara mëëngemekënlaṅ. Mage daro tuṅ ñüdük ëëngé bër cüp. Haṅ dër owobutu Ar Gaf aróbé ale Sêsü Krist ñüdük ëëngé bër cüp.
- 24**Urün or rekëmën ëëngé bër cüp od omënbaraye haṅ ëëngé kak. Gon eenelangal omënbaraye oṅ bawo gon yó reko odiye, mëri kori.
- 25-26**Bübülémül, ëëngecëmar wün wün ëng uṅal. Danaṅ ëënbagecümbén ce bé han Urün.
- 27**Uyat or Ar Gaf aróbé ale Sêsü laṅ emëmënde iyi ëëndi haṅ bër holekëma Sêsü bër halaṅ bële ënkér letër ëjo le.
- 28**Ëmmëncümbén iyi Ar Gaf aróbé ale Sêsü Krist omënyëndo bonjekëla bóndóm boṅ ako tuṅ hara noṅ mamëñüdüde. Amina.

2 Tesalonik

2 Tesalonik 1

- ¹Wün bër gingór an Krist bër e şan Tesalonik, bëmencëma. Urün of Baba üróbé eng Şésü Krist Ar Gaf aróbé ale dëmkëmën. No Pol eng Silas eng Timoté emencëma.
- ²Ëmmencümbén iyi Urün of eng Şésü Krist enmënyëndo bonjekëla bon bën boŋ ako tuŋ hara noŋ mamëññüde. Ëndido haŋ obo gang dakëk makaşabi mónón maŋ. Ako obeñawe Urün of bal bële eng abutu Krist
- ³Bübülémül, añüd bimagecëma Urün of dër yó dër gen wün eŋ bawo holare ër holekëenna Urün le ibambaye sobe. Münéd e añüd bimagecëma ganamët gungum. Danaŋ uŋalër or ŋalërkëen of ce ibambaye enóng enóng.
- ⁴Gungum e bé kidíma abalëngal gen wün eŋ. Danaŋ ipëdebebe bingór ban Urün baŋëneŋ abalëngal le bawo ëcënbo gang holekëenna Şésü le fado gang enmëntampén bal bële.
- ⁵Bawo holare ürón le abo ga hëmëk fado gang enmëntampén bal bële, findé e Urün of obiñaweye bal bële ngër gang ñüdük le. Wün ce omëññaweye, omëndeye iyi wün bër ñüdük ëënmëg ilam er wum Urün laŋ een.
- ⁶Danaŋ omënmésëne. Gungum e obitampéne bër emëntampén wün bële.
- ⁷⁻⁸Wün bër eenetampeye eng bé Urün of obayëne jam le. Watur obacaŋëta Ar Gaf aróbé ale Şésü le gang owocolu han urün, watu üwum obamésën. Eng bëdaŋal bër Urün bër fangak bële eneyógu taw gang ewo land ër idémel iparame er ñukudó ed. Bër mabepëre enmalang Urün bële eng bër barëk ënhole gindéy genjekëla gen Ar Gaf aróbé ale Şésü bële, büwum owoméy
- ⁹haŋ obemekën gani. Koto ër omekën or gani of gon e oŋ iyi mangëngé ñan ñiyé eng wum. Danaŋ mangëngal şug fangako Urün of le eng şug yararko Urün of le.
- ¹⁰Danaŋ dër owobutu, obiméyë. Déróm bal büróm bër holekëma bële ënmabëyë. Danaŋ ënmatébüne. Wün ce ënmabëyë danaŋ ënmatébüne bawo ëcënhole gindéy genjekëla gen Şésü gen fëdbëmën eŋ.
- ¹¹Gungum e müşümbén këbëmëñşümbén dër yó dër han Urün iyi ëëndi ngër gang ñüdük odi ar holekëma wum Şésü ale. Gon ebemacëmba wum Urün oŋ odido haŋ ëënmamëñün haŋ ëëndi ngër gang rekomën ëëndi le. Odido haŋ gonjekëla kala haşabikëen mëri, ëëndi. Gonjekëla gungum idiyeen kongol ër gon holekëenna Şésü laŋ.
- ¹²Ngër kak edën uyat or Şésü Ar Gaf aróbé of kongol ürón laŋ. Wum noŋ e ar edi haŋ edën uyat órón ale. Barker Urün or eenebëyë laŋ eng Ar Gaf aróbé ale Şésü Krist laŋ egé gungum.

2 Tesalonik 2

- ¹Bübülémül, ecélayeene jóni obutu or Ar Gaf aróbé ale Êsüsü Krist od. Watur owobutu le ëënibareye ëng wum ãan ewo wum. Kono bal bër talañ edeyen iyi Êsüsü abutu le kono bëmëncëmba
- ²akëgemekëna camcambëc makaãabi mónðón mañ bawo mabutuwelañ wey. Gungum e fado ogé asükélün ar Urün ale rekëmën iyi Êsüsü abutu le, konhole. Wala gëngër ëcënkér no kidíma rek iyi Êsüsü abutu le wala letër lañ ñugëme iyi Êsüsü abutu le, konhole bawo mage münéd e. Mabutuwelañ wey.
- ³Konmañ ënmënyüfé déy fado ãigé iyi Ar Gaf aróbé ale Êsüsü abutu le. Mangobutu wey ëng mage bal kingiriñ bërünkëma wey Urün od, ðanañ ar ñüñülük ale ðóngá eyógu. Awum Urün od omapëre han ñukudó ñan gani omaméy.
- ⁴Awum omapëre bal bële ënmabëy wum tuñ ngër ewo Urün. Mangomañ ënmabëy Urün óyélüm ëng mage wum tuñ. Ðanañ oðeye wum hókébe mafanga müürün mañëneñ pécéñ. Fado han kunañ ër Urün omëge oñëña ode iyi wum Urün ewo le.
- ⁵Mayedi ëmmënpëðëð gungum pécéñ ñan yédëme sòndón lañ?
- ⁶Kono la wo e jiñ gon balañkëma wey akohor móyógu ar ñüñülük awum. Ëcëlang gon balañkëma oñ. Gon balañkëma gungum oñ omabalañe wey hañ oték watur reko Urün oyógu ar ñüñülük awum le.
- ⁷Kono fado jóni ar ñüñülük ale ipangobe bal bële iyi ënmabëürün Urün od. La wo ewo ar emabalañ wey ar ñüñülük awum. Ðanañ omabalañe hañ oték watur omadët Urün od ar emabalañ awum le.
- ⁸Gëngër aték watur reko Urün od oyógu ar ñüñülük awum le, ar ñüñülük awum obicañëtaye bal bële. Ëng abutu Ar Gaf aróbé ale Êsüsü imbalingungum ñawure lañ, mangomakañëlal gindóm eñ. Omadame ëng fanga üróm le. Fanga üwum sobe faramek. Fado ogé magóm tuñ gómkoma, omadame.
- ⁹Ëng abicañëta ar ñüñülük ale, Ibilisa ar kënyó ce Satañ ale omapangane hañ okor mëri bon hiãaÑak yand boñ ëng mëfindé yand man obiyüféyal bal mañ.
- ¹⁰Ogedi guññüla yó gon obiyüféyal bër ðékëk gangam an han ñukudó bële. Büwum mangënhole, ðanañ mangëñjal toña ër Urün ër obepeyënal le.
- ¹¹Gungum e Urün od odiye hañ mangënkör mabayëtër gon e toña oñ ëng gon e bungaf oñ. Ëndëke bungaf bungum ënde münéd e.
- ¹²Gungum e bër mënholeye toña bële ëng bër këlëngélédé gen emekën bële, Urün od obiñaweye obiméy. Ako en bër salako Urün obepeyën ãan Tesalonik bële
- ¹³Bübülémül, wün bër ñalko Urün, añüd bimagecëma Urün od ðér yó ðér gen wün eñ. Gon ebemacëmal oñ bawo amëntala ëëntawe han bër sakalko obepeyën oméy or Urün lañ. Kabiriñ alëka salakomën. Kenañ Genjëm en Urün eñ rik hañ gékëen bal bër Urün.

¹⁴Bëmënpëd gindéy genjekëla gen Sésü eñ. Ngër kak yókomën Urün od ëënhole. Gon yówalkomën oñ wün ce bal bële ënmëntébün lañ ngër gang eenmatébün Ar Gaf aróbé ale Sésü Krist le.

¹⁵Gungum e kongol ër gon rinkomën Urün lañ ëëndëk bëñ uharañ or harañbëmën od. Uharañ ówum bëmënkarañëd ðanañ bëmëññugünëd ce letër lañ.

¹⁶⁻¹⁷Èmmëncümbén Ar Gaf aróbé ale Sésü Krist ëng Urün od Baba üróbé ëndido hañ omëñbamba majomb mónón lañ. Èmëñbarado ëëndi gonjekëla tuñ. Danañ ëmëñbarado mañas bon yararëk tuñ. Bën ñalkëba. Uñal ówum obabambaye han majomb gani. Bën rik hañ ëcënitamginéye ëñbadine bonjekëla boñ. Amina.

2 Tesalonik 3

¹Bübülémül, la wo wok gon ebëmënpëd oñ, gungum e ëëñbagecümbén han Urün. Gungum e ëëñmagecëmba Urün od bebëkor mëfëd bal kingiriñ gindéy genjekëla gen Urün eñ. Danañ gëngër bakër, gëngër bahole, ëndeye gindéy gungum genjekëla e ngër gang rekëen wün le.

²Èëñmagecëmba Urün od ce obadët ðangaf ðan bal bër ññüñlúk sobe lañ. La wo en bal bër ngër kak ðawo mage ar kala holek gindéy genjekëla gen Urün eñ.

³Kono fado ga wok ar kala mamaholeyelañ Ar Gaf aróbé ale Sésü, wün ëcëñmakor mahole ðawo ar mahole ewo. Gon yó reko odiye, odiye tuñ. Gungum e omëñkëmüne han majomb. Danañ odiye hañ Ibilisa ar ññüñlúk ale mangomëndi jiñ.

⁴Abamëlal idiyeen gon redëbëmën ëëndi oñ ðawo ëcëñmahole Sésü.

⁵Èmmëncümbén Ar Gaf aróbé ale Sésü odido hañ ëëñlang ðug ñalkomën Urün od le. Odido ce hañ ëëncëla obutu or Krist od gang muñakëen ñan eenetampe lañ.

⁶Bübülémül, bëmënde uyat or Ar Gaf aróbé ale Sésü Krist lañ ëëñmadešëta ibülémül ër yó füyék. Ar ngër kak ale magedilañ ngër gang harañbëmën le. Gungum e ëëñmadešëta.

⁷Ècëñlang gang ebe bé le. Añüd ëëñbayëfëd bé ðawo bé mage bëfüyék yédëbe ñan yédëbe šóndón lañ. Magole yéd begole hañ biluwas pur becotal gon ðiwuréal oñ.

⁸Gon masó yó šotëbe šóndón, mëyic yéd beyic. Gümüd e gümëdëb e magole yéd begole becotal gon ðiyical gon masó oñ. Gungum wok mañëmëndübëndelañ idüb igum ganamët an bé añ.

⁹Danañ mage ðawo mañüdelañ ëëñbayën gon masó oñ ako tuñ wok mañëmëndübëndelañ. Añüd ëëñbayën. Gon riyaldëbe gungum oñ pur ëëñbageyëfëdäl le riyaldëbe gungum.

¹⁰Danañ ñan yéyekëene ëng wün lañ, bëmëndëd ar yó wok mamañelañ magole, konmayën gon masó oñ.

11 Biker la wo en sôndón bër e bëfuyék. Mënggolelaṅ. Danaṅ mafëra kënfëra makaju man bal büyélüm laṅ hara fado ëng mënbipëdëlaṅ.

12 Awa. Wün bër këri ngër kak, ëënbütélal kašabi. Bëmënde uyat or Ar Gaf aróbé ale Šésü Krist laṅ kongefëra makaju man bërleṅ laṅ. Danaṅ ëënggole ëëngcotal gon ëëntó oṅ.

13 Wün bübülémül, konsëb mëri gonjekëla oṅ muk.

14 Eënkaraṅ letër ëjo reṅoṅ laṅ. Ar yó hérük gon ñugünbëmën letër ëjo laṅ oṅ odaya gungum. Eëng mamaṅelaṅ maraya, ëënmated awum. Eënmadesëta haṅ omacëfël omaṅ odaya.

15 Konmaṅadaṅ ngër ar ibüt arón kono ëënmabürnüt ngër gang kënmabürnüt ar e ibulu ürón ale. Ako šümbënkobe Pol bër e šan Tesalonik bële

16 Awa. Ar Gaf aróbé ale Šésü e ar këri haṅ ođak jomb ër hal le. Eëmmëncümbén odido haṅ makašabi mónón maṅ obo gang đakëk đër yó đër. Gon yó gon emëngé, obodo ga đakëk makašabi mónón maṅ. Eëngédo ëng wum.

17 No Pol kidima emëncëma. Eëng eñüt er no ed ñugëme šëcëm ëjo. Eëng ëcënlu biñug beṅ beṅo, ëënlange no ñugük šëcëm ëjo le. Mүнéd e iyi letër ëjo šandam šalëk le.

18 Eëmmëncümbén Ar Gaf aróbé ale Šésü Krist omënyëndo bonjekëla bon wum bon ako tuṅ hara noṅ mamëññüdüdë. Amina.

1 Timoté

1 Timoté 1

¹Timoté, emmecëma. No Pol emecëma. Ilang adañal ar Šésü Krist eme bawo Urün od Asüm ale eng Šésü Krist bën salakem migé adañal ar wum Šésü. Urün ówum e Afeyën aróbé ale. Šésü Krist noñ ar samginéyekëene obapeyën ale e. Bën salakem migé adañal ar Šésü.

²Timoté, ako ej ngër ñañëso ñandam kidima gana2mët an holare er holekëjëma Šésü añ bawo no barakëme hañ rafëkëj ganamët an Urün añ. Emmecëma hali. Danañ emmicümbén Urün od Baba aróbé eng Šésü Krist Ar Gaf aróbé ale enmeyëndo bonjekëla bóndóbün boñ ako tuñ hara noñ mamiñüdüde. Danañ obikañëlaldo gen wuj eñ. Èndido hañ jomb ürój le obo gang dakëk.

³Timoté, ñan yédëyekëje han ikón er Éfes lañ fayër haldëme meye han elód er Maséduwan le, emmitëbëd ebo han Éfes šalañ. Awa. Emmibütéléye mare iyi ebo la le. Gon fëralkem ebo halañ oñ pur ebegekor mëbürnüt makaramoko man talañ man e šalañ mañ le e. Gon ejëbebürnütal oñ bawo uharañ or enbekarañ bën bal od to to e eng gon harañbebe no oñ. Bën bingaf tuñ enbekarañ bal bële. Gungum redëmeme ebo šalañ ebegede makaramoko mungum enbitëb maharañ bal bële bon to.

⁴Ebegede ce èntëb masëbën mëñimbibiliñdiñ man ganamët an bon lécëko Urün boñ. Ebegede ce enbitëb maharañ bal bële bon mage boñ. Uharañ or bon mage ówum gon e oñ enbegekarañ bal bële bon mëngedide bër alëka bër Bër Isërayel boñ. Gon kënsëbën gen bën eñ duk tuñ e. Mangokeca. Kono nañfa er enkérnyal bal bële bungum le magelañ. Gungum e ebede enbitëb maharañ bal bële bungum. Bóyé këšal uharañ óróbün ówum eng mage ñündéyër tuñ. Bal bële gëngër bakër gon enbekarañ makaramoko mungum oñ, méréyër kënréyër bën bën ganamët gungum. Gon enbekarañ makaramoko mungum oñ, mangobibara bal bële enfame gang obepeyën Urün od bal bële oméy or wum Urün lañ le. Holare le tuñ ebebara hañ enfame gang enepe le.

⁵Gon reyaldëme makaramoko mañ enbitëb maharañ bungum oñ pur bër holekëma Šésü bële enñalër mañalër bën bën eng lar engedéyër méréyër la. Ar këri jiñ kala eng kašabi hara mangomalëp kašabi üróm ale, danañ ar holekëma Šésü kidima ale, adém awum tuñ obekor mañal bal bële ngër gang fërkëma Urün od le.

⁶Bër talañ bër këbiharañ bal gon to büwum bakuy. Batëbüt gangam an uñal or bal añ. Gungum e babitëb mañal bal bële. Engedéyër tuñ gen gon mangobinañfa bal eñ.

⁷Abepër engé makaramoko man masariya man Urün man ñugëko Moyis mañ. Danañ bën bayüde ifameyen gon enbekarañ bal oñ kono mënfameyelañ. Danañ fado ebey ed wok mënfameyelañ. Gungum redëmeme, Timoté, ebo halañ ebegebürnüt makaramoko man ebekarañ bal to eng gon harañbebe mañ.

⁸Bé noŋ ecēnilange gon sēbalkoba Urün od masariya mónóm laŋ oŋ. Masariya mungum ayarar gēngēr ecēnidiyale gon sēbalkoba Urün od ēēnidiyale oŋ.

⁹Kono bawo bóyé le sēbalkoba Urün od masariya mungum? Mabitēbalelaŋ pur obedēkal bal bē e bē cūp bēle le. Mage gungum sēbalkobe. Gon sēbalkobe oŋ pur obedēkal bēmekēn bēle le e. Loobēn e bēmekēn būwum? Bēr e bēmekēn bēle gungum e bē mēndayadayaŋ masariya man Urün bēle ēng bē ebar ēndi gon fērkēma Urün bēle ēng bē mēnmagebēy/Urün bēle ēng bē kēbidam bal bēle ēng bē kēbidam fado bērem būróbūn bēle. Būwum pécēŋ bēmekēn en. Gen bal bē kēri ngēr kak eŋ sēbalko Urün od masariya mónóm maŋ obedēkal.

¹⁰Danaŋ ce gen bē kēbar gañar ēng mage būróbūn bēle ēng bē kēbar gañar ga wok mañūde bēle ēng bē kēbedēk bal ēnbiyicé pur ēngé būhól bēle ēng bēhaf bēle ēng bē kēhaf ñawure bēle ēng bē kēri gon šalēk uharāŋ or Urün laŋ bakēri bēle. Uharāŋ or Urün ówum or münéd e. Gen bal bē ngēr kak eŋ sēbalko Urün od masariya mónóm maŋ obedēkal.

¹¹Uharāŋ or Urün or münéd od ebebekaraŋ bal bēle gēngēr ipēdebebe gindéy/ genjekēla gen Šésū eŋ. Urün od sēbalkem ēmbipéd bal bēle gindéy/ genjekēla gungum. Urün ówum ñūdük ēnmabēy bal bēle ngēr gungum kala magelaŋ. Danaŋ wum kēri haŋ bal bēle obelēngal.

¹²Ēmmacēma Šésū Krist Ar Gaf aróbé ale bawo anehole haŋ anitala ēmmagólén. Ēmmacēma ce bawo anipangan haŋ mekor mēri gindiyél an sēbalkonem aŋ.

¹³Fado gang yéd medi guñūŋūla, anidin gungum pécēŋ. Fayēr holemama Šésū le noŋ marela yéd mamadela. Danaŋ masampén yéd mamatampén. Danaŋ mēšér yéd mamacér. Kono fado kak amakañēlal gindam eŋ bawo mamgedēlangēlaŋ gon yéd medi oŋ bawo ñungum mammaholedelaŋ Šésū.

¹⁴Kono fado gang yéd mamadi guñūŋūla Šésū Ar Gaf aróbé ale, anidinéd gonjekēla gon ngēr gungum kala magelaŋ. Danaŋ adi haŋ ēmmahole. Danaŋ adi ce haŋ ēmbiŋal bal bēle. Bawo or Šésū Krist laŋ eme le rikonem gungum.

¹⁵Ako kēre dānaŋ münéd e gon enede oŋ iyi Šésū Krist ayōgud jamani ējo obepeyēn bēmekēn bēle. Mage obepeyēn bē cūp bēle yōgaluko. Danaŋ ar kala añūd ohole gindéy/ gungum. Han bēmekēn bē yōguko Ar Gaf ale obepeyēn, no hókēbe mamekēn bērleŋ pécēŋ.

¹⁶Kono gēngēr ilu iyi Šésū Krist amakañēlal gindam eŋ le, ilange gon hañēlalkēma oŋ ēnluwale bal bēle iyi akor muña le e bawo amakañēlal gindam eŋ le. Gungum e gēngēr no anekor mumuñén, obekore mumuñén bērleŋ ce. Bēr emahole Šésū imbal indam bēle, bē owowurnén Urün gani bēle ēnkore mulu gindam eŋ šug hañēlalkēma Šésū Krist le.

¹⁷Ēēnmabēyē Alam aróbé ale Šésū, ēēnmatébūne gani. Wum e Alam ar gani ale, ar mangocēs, ar hal mangomakor mulu ale. Wum tuŋ e Urün. Amina.

¹⁸Timoté wuj ñañeso ñandam, emmitëbale ebede makaramoko mañ iyi enbitëb maharañ bal bële bon mage boñ. Gon ememetëbal idi oñ góyë e ëng gon šasëdëkën büsükélün bër Urün alëka idi oñ. Ikuyüt wa gon šasëdëkën oñ. Mande man šasëdëkën mungum omibambe jomb hañ igé sordafër Urün ër yararëk.

¹⁹Edëk bëñ gon holekëj oñ. Gëngër amepër jiñ mëri kono kašabi ürój le amepop, kori gon hašabikëj mëri gungum. Bawo bër talañ noñ badi gon ñopëkébe makašabi mónóóbün mañ oñ. Bamekëñëd. Danañ holare üróbün le ce amekënad.

²⁰Bühi bër e bër ngër kak bële, Iméné ëng Alešandër kënbiyó. Embepër bangaf ban Satañ lañ obiméy. Gon fëralbebe bangaf ban Satañ lañ oñ ënlang iyi bakëbikarañ bal bële gon mage ganamët an Urün añ oñ e.

1 Timoté 2

¹Timoté, ibipëd bër holekëma Šésü bële gon emepëd oñ. Gan sakal añ ebede gëngër babar reñoñ lañ, ënmagecëmba Urün od gen bal pécëñ eñ. Ënmagecëma ce gen gonjekëla gon rinkobe eñ. Danañ ënbegecumbén bal bële pécëñ.

²Danañ ënmagecumbén ce alam yó ar gaf yó pur okor olam balënga hara ëëniyé bakacac hara omañ ce ëënmabéyë Urün od.

³Gëngër icumbénebe bal bële pécëñ, Urün or feyënkëba od ade ayarar, dānañ omalëngale ce.

⁴Wum fureréké hal kala olang toña ër opeyal le. Danañ amapër ar kala ope.

⁵Wum Urün óriyé tuñ ewo. Magelañ óyélüm ce.

⁶Danañ ar rik hañ bëtékëbe mëfëd bal bële ëng Urün od ale, ariyé tuñ e, gungum e Šésü Krist. Ayógud jamani ëjo. Agé hal. Acës oyobeyal emekën er rikën bal ed pécëñ. Watur hašabiko Urün od ocës le šëšëdëko. Ecës er wum ed findé e Urün od amapër hal kala ope oméy or wum Urün lañ le.

⁷Bawo Urün od amapër hal kala ope, anidañal meyë ëmbipëdüré bër mënge Bësüwif bële gindéy genjekëla gen münéd eñ. Danañ ëmbede ce ënhole gindéy gungum. Iyi münéd e wum dāñalkem meyë ëmbipëdüré gindéy gungum le. Danañ mage bungaf emecas ce.

⁸Timoté, gon fërkem oñ šan yó šaa en bër holekëma Šésü bële, gëngër babar reñoñ lañ, bëšan bële ñüdük ënmagecëmba Urün od. Kono bëšan bër šaa ñüdük ënmagecëmba Urün od? Bër emadaya Urün balënga bële bën ñüdük ënmagecëmba Urün od hara noñ mabidógüldógüllañ gen bal eñ hara gang fëdërkëbe gang yëlkën mañüt mañ.

⁹Gen bësówar bër holekëma Šésü eñ gëngër babar reñoñ lañ, gon fërkem oñ bësówar büwum ëngedëna binjüm ban ñüdekëbe. Danañ ëngemüdüréyë balënga. Bakëdëna ban šerëk. Danañ bakëdapal gumbal gon šerëk wala bakëwuné gangoy gan batang wala gangoy gan mahañ man šerëk man kënyó perël. Bakëgeri ngër kak.

¹⁰Mañüdelañ bal bële ënbede bësówar bër holekëma Êsü bële bëyararëk en kongol ër binjüm ban dënarkën lañ tuñ. Gon ñüdük ogé oñ bal bële ënbede bësówar bër holekëma Êsü bële bëyararëk en kongol ër bonjekëla bon kënri lañ. Bësówar bër këre Urün or münéd of enebëy bële, büwum ñüdük ëngedi bonjekëla bungum.

¹¹Reñoñ lañ añüd bësówar bële ëññëña yëm hara bakësasëra, ënbegekerné tuñ mëhérné makaramoko mañ. Danañ ënbimëñün bësan büfüsën bër gingór an Krist bële.

¹²Mammañelañ bësówar bële ënbegekarañ bësan bële gindéy en Urün eñ. Mammañelañ ce danañ ënbilamal bësan bële. Añüd ëngeñëña yëm tuñ reñoñ lañ.

¹³Mangoyarar bësówar bële ëngé bër gaf bër bësan bawo gang lécëkobe Urün of bal oñ, Adañ dónge lécëdëko Urün of. Imbalingum ce lécëdëkoma Ef. Gungum e bawo ašan ale dónge lécëdëko Urün of, gungum wok mañüdelañ bësówar bële ënbilamal bësan bële.

¹⁴Danañ mañüdelañ bësówar bële ënbilamal bësan bële bawo mage ašan ale yüfëdëko Ibilisa. Asówar ale yüfëdëko hañ komamékünün Urün of.

¹⁵Gungum kënsampe bësówar bële edëm lañ kono Urün of obepeyëne. Añüd ënbo gang holekënma Êsü. Danañ añüd ënbiñal bër holekëma Êsü bërleñ. Danañ añüd ënbo bër cüp. Gëngër badi gungum, Urün of obepeyëne.

1 Timoté 3

¹Timoté, ehole gon ememepéd oñ bawo münéd e, gungum e ašan yó fütédéké ogé afüsën ar bër gingór an Krist, gole ër fërkëma le gole ëyekëla e.

²Ako ñüdük ogé ar e afüsën ar bër gingór an Krist ale. Añüd ogé ar madidi gon ënmalëpal. Gungum e ogé ar ñërkëma asówar ariyé tuñ hara mamañangañangalañ ar janane. Ogé ar horëk mumuña. Ogé ce ar sébünkën bal. Ogé ce ar horkëbe mayekën bëdiyar balënga. Ogé ce ar horkëbe maharañ bal bële gen Urün eñ.

³Kono akogé ar ñalëk ušaá. Danañ akogé ar ñalëk ibüt. Danañ akogé ar ñalëk ñündéyër. Akogé ce ar ñalëk bingóti.

⁴Kono ogé ar horkëbe masopëte balënga ubaâ óróm of ëng bëñëso bündóm bëñ. Ogé ar edi hañ bëñëso bündóm bëñ ënmamëñün, ënmatébün.

⁵Gon ñüdük ogé ar horkëbe masopëte balënga ubaâ óróm of ëng bëñëso bündóm bëñ oñ bawo ëng mabekorelañ masopëte balënga, graki obekor masopëte bër gingór an Urün bële? Mangobekor.

⁶Danañ akogé ar wokëma mahole Êsü ale. Gëngër agé afüsën kisañ, ñugo oyake gaf üróm le. Ëng ayak gaf üróm le, Urün of omañaweye ngër gang ñawedëkoma Ibilisa gang yakëko gaf üróm le le.

⁷Ar e afüſén ar gingór an Krist ale ce añüd bër pac pac bële ənmañ iyi hal e. Ëng mage gungum ənmadelaye. Danañ gëngër amapër obipëd gen Urün eñ, mangënmakérné. Ngër kak fërkëma Ibilisa ogé le. Gungum ñüdük ənmañ bër pac pac bële ar e afüſén ar gingór an Krist ale hal e.

⁸Gen ar këbîbara bër holekëma Ŝésü bële eñ ce ako ñüdük ogé. Awa. Añüd ogé ar cüp. Danañ akogé nafiği. Akogé ce ar ñalëk uſaḅ hañ omadëk. Danañ akogé ar fïrédéké odi gindiyél an Urün pur ocotal bingóti.

⁹Kono ogé ar dëkëk bëñ matoña man fëdkoba Urün mañ hara han kaſabi mamagélañ biki biki ganamët an matoña mungum.

¹⁰Ar fïrédéké ogé ar këbîbara bër holekëma Ŝésü ale, fayër otakal gole üwum le, bër holekëma Ŝésü bërleñ ənmalókól wey ënlang gang ewo le. Gëngër bamalókól, gëngër batëk ar yararëk ewo, watu üwum e otakal mëri gole ër ubara ówum le.

¹¹Aſan ar këbîbara bër holekëma Ŝésü ale asówar aróm ale ce ñüdük ogé ar cüp. Danañ akogé nafiği. Danañ ogé ar horëk mumuña. Ogé ar keri gon yó reko odiye. Ngër kak ñüdük ogé asówar awum.

¹²Awa. Aſan ar këbîbara bër holekëma Ŝésü ale añüd ogé ar ñërkëma asówar ariyé tuñ hara mamañangañangalañ ar janane. Ogé ar horkëbe masopëte balënga ubaſ óróm od ëng bëñëso bündóm bëñ. Ngër kak ñüdük ogé ar këbîbara bër holekëma Ŝésü ale.

¹³Ar yó këbîbara bër holekëma Ŝésü bële balënga, adém awum ənmatébüne bër holekëma Ŝésü büwum. Adém awum obegepëd bal bële iyi ar holekëma Ŝésü ewo hara mabiyéñelañ obipëd.

¹⁴⁻¹⁵Timoté, mikaſabi meyed ëmmilukulu kono gëngër maniyandelañ mayed, ecote bete letër ëjo. Gëngër ikarañ letër üwum, ilange gang ñüdük odi ar e ubaſ or Urün lañ ale. Ubaſ or Urün od bër gingór an Urün or wurék gani añ e. Bën edi fere akëlëmbëta toña ër Urün ër holekën üwum.

¹⁶Matoña man fëddëkoba Urün man holeyekëene mañ man sébük e. Ako e matoña man Ŝésü man holeyekëene mungum. Urün od agé hal. Genjëm en Urün eñ e ſede iyi hal ar cüp ewo le. Danañ bëdañal bër Urün bële ce bamalu hal awum jamani ëjo. Bër holekëma Ŝésü bële ce babipëdüre bal bër jamani bële gen hal awum eñ. Danañ bër jamani bële ce bamahole. Danañ Urün od ce amadëned han ewo wum. Komasébün ſalañ. Mungum e matoña man sébük man holeyalekëene gen Ŝésü mañ.

1 Timoté 4

¹⁻²Genjëm en Urün eñ acasëd parakët gon egé imbalingum oñ. Aded iyi bal bër talañ ëntëbe mahole matoña man Urün mañ. Kenañ ëngholeye gon enbekarañ makaramoko man binjüfé oñ. Uharañ or kënbiharañ bal makaramoko mungum od, uharañ or büyüf bër këbiyüfé bal od e. Makaramoko mungum fado gëngër bamekën, mabeñopërñopërlañ han makaſabi iyi gon rikën oñ iyi emekën e le.

- 3-4** Gon enbekaraŋ makaramoko man këbiyüfé mungum oŋ iyi bër holekëma Êsü bële mañüdelañ ënmađer. Urün of noŋ aded iyi eñer ed ayarar. Danaŋ ikaraŋenbe ce bal bële iyi la wo e gon masó on wok mamaŋelaŋ Urün of engetó bal oŋ. Kono gon enbekaraŋ gungum mage balënga enbekaraŋ bawo gon yó lëcëko Urün of pécéŋ gon yararëk tuŋ e. Danaŋ gon masó kala ce ayarar masó. Êënmagecëmaye tuŋ Urün of wey'haŋ fayër ëënetówe le.
- 5** Êcënilange gon masó kala ayarar masó bawo Urün of šasëk ngër kak gakayiti gindóm laŋ ayarar masó le. Danaŋ ayarar masó bawo ecëmayeyeenma Urün of ganamët gungum.
- 6** Timoté, ebegekuyütün bübülemül bër ganamët an Krist gon haraŋdëmeme oŋ. Wuj ce gaf ürój le egekaraŋ, egeyidënr gen matoña man holeyekëne bé bër holekëma Êsü maŋ. Danaŋ egedaya gon haraŋkëj oŋ. Êng idi ngër kak, holare ürój le obambaye. Danaŋ igéye ar emagólén Êsü Krist balënga.
- 7** Kono wuj, kohérné mëñimbibiliŋdiŋ man enetëbën bal ganamët an Urün mungum bawo mungum man bingaf tuŋ e. Egekaraŋ wuj gen matoña man holekëj eŋ. Edëk bën uharañ or rayakëj ówum. Danaŋ êng idi gungum pécéŋ, ikëme ganamët an Urün aŋ.
- 8** Ecorët er bangal ed ominañfaye jamani ëjo bawo gimal eŋ okëmüne. Ayarar gëngër idiyej gungum. Kono gon hók mayarar oŋ ošorët or kašabi ganamët an Urün of e. Ošorët or kašabi ówum gon e oŋ imagemëñün Urün of. Gëngër imamëñün, ominañfaye daro, đanaŋ ominañfaye ce bahal. Naŋfa ër bahal üwum gon e oŋ owuré or gani of e. Urün of rek omiwurnéne gani.
- 9** Toña e déy gon fédfédëme mare oŋ iyi ošorët or kašabi ganamët an Urün of ce ominañfaye. Danaŋ añüd ar kala ohole.
- 10** Gungum ejëmagólén Urün of sobe bawo imahole Urün or wurék of. Wum e Afeyën ar bal pécéŋ ale kofe bër holekëma Êsü bële.
- 11** Ibikaraŋ bal bële gon redëmeme oŋ. Ebede ëndaya gon ejëbekaraŋ oŋ.
- 12** Laŋar ej kono fado kak komaŋ hal omiyawe bawo mage afüšën ej, laŋar ej. Idi gon ënmitëbünal oŋ. Gungum e imadaya Urün of balënga. Gëngër bër holekëma Êsü bële bamilu gang ejëmadaya Urün of, obepëre bën ce ënmadaya ngër kak. Gon yó rekëj, gon yó rikëj, gang ejëbiŋal bal bële, holare ürój le, or cüp or wuj of, gëngër bal bële balu gungum, ënlange gang ñüdük ënmadaya Urün of le.
- 13** Loŋo êng fayër meyéd le, ebegekaraŋ bër holekëma Êsü bële gala gakayiti an Urün aŋ reñoŋ laŋ. Ebegepëd iyi ëndaya gungum le.
- 14** Urün of yënkëme gokor gungum. Awa. Ibikaraŋal bal bële. Gokor gungum đanaŋ büsükélün bër Urün bële babitükélëd bër holekëma Êsü bële reñoŋ laŋ iyi Urün of sëbalkëme gokor gungum le. Danaŋ dëróm ce büfüšën bër gingór an Krist bële bamidambalëd mañüt maŋ iyi ogé gon langëkën bal bële iyi Urün of sëbalkëme gokor gungum le.

¹⁵Awa. Egere idaya gokor gungum. Ëng egereyej, bal bële ënluwe íbambej maraf ganamët an Urün aṅ le. Danaṅ ënluwe íbambejma mahor maraya Urün od le.

¹⁶Ibütélal kaṣabi akimasëb ce maraya Urün od balënga. Danaṅ íbütélal ce kaṣabi gen uharṅ órój eṅ. Gungum e toña le tuṅ ejëbekaraṅ. Ëng idi bungum jap, mangitëbüt gangam an Urün aṅ. Danaṅ bër emekérné bële ce mangëntëbüt.

1 Timoté 5

¹Timoté, ako e ejedi gen emekën er bër holekëma Êsü eṅ. Gëngër bëṣan büfüsën bamamékünün Urün od, kobelëp malëp. Lar ebelëp malëp la, íbicësün tuṅ mësësün ngër gang kimašësün sóré le. Malabar maṅ noṅ ëng bamekën, íbicësün ngër gang kibišësün bubulu bürój le.

²Bësówar büfüsën bële ëng bamekën, íbicësün ngër gang kibišësün lórébün le. Mucungutuṅ maṅ ëng bësówar bële ëng bamekën, íbicësün ngër gang kibišësün bubulu bësówar bürój le.

³Gen asówar ar holekëma Êsü ar yó lëméðéké aṣan aróm ale dānaṅ ar mamamüðéye ar omabara eṅ, ebegede bër holekëma Êsü bële ënmaḡëbara ar ngër kak ale.

⁴Kono ëng asówar awum abimüðé bëṅëso bën rafëk wala bünjém, bën ñüdük ënmatëy lar ënmabara bër holekëma Êsü la. Ngër kak reko Urün od. Ngër gang yéð kobetëy asówar ale bëṅëso bündóm bëṅ le, ngër kak ñüdük ënmatëy ce wum ëng adaf. Gungum e ënmabütelün mësëy bawo abitëy. Gëngër baði gungum, Urün od omalëngale gindóbün eṅ.

⁵Gëngër ar lëméðéké aṣan aróm ale mabimüðéyelaṅ bal büróm, gëngër mëngelaṅ bër ënmabara, asówar awum otamginé Urün od omabaraye gang e owuré le. Danaṅ omagecëmba dër yó dër omabara le.

⁶Kono asówar ar lëméðéké aṣan aróm ale gëngër idiyewo gon omalëngal gaf üróm le tuṅ hara magedilaṅ gon fërkëma Urün oṅ, gimal eṅ owuréye kono noṅ ako ewo ngër ar mawuréyelaṅ ganamët an Urün aṅ. Asówar ar ngër kak ale bakëmabara bër holekëma Êsü bële.

⁷Timoté, ípipëð bër holekëma Êsü ëndi ngër kak. Gungum wok bal bële mangëcot gon ënbelëp.

⁸Gon holeyekëene oṅ ëënbíbaraye bëbañër büróbé bële. Gungum e gëngër la wo ewo land ürón ar wok magemanṅaṅ obíbara bëbañër büróm bële kofe bubulum büróm kidíma ëng bër en iyanga éðiyé bële, adëm awum mamaṅelaṅ odi gon holeyekëene oṅ. Ar holekëma Êsü ar ṣaa wok mangomabara hal aróm ale? Magelaṅ. Mayedi fado bër pac pac bële fëcakëma bawo bën ce masopëte kënbesopëte bal büróbün bële?

⁹Iñug majat man bësówar bër lëméðéké bëṣan büróbün bër ñüdük ënbíbara bër holekëma Êsü maṅ. Gungum e gëngër mënbimüðéyelaṅ bër ënbíbara, iñug majat man bësówar büwum maṅ. Gungum e iñug majat man bër sëkéðéké müli mafó

mójóngiyé bële. Ëng mëncotelañ müli man şug kak, koñug majat mónóóbün mañ. Danañ ibiñug ce bër müdédékëma aşan ariyé bële tuñ.

10Bër langëkën bal bëjo bonjekëla kënri bële, ibiñug. Bonjekëla bon kënri bungum bon e boñ iyi babitëƴ bënëso bündóóbün bën balënga. Danañ masopëte yéd kënbetopëte bëdiyar bële balënga. Danañ ibara yékënbe bal bër Urün bële gon yó gon e. Danañ mëri yéd kënedi gon yó gon e ënbibaral bal bële. Fado masapar man bal bër Urün mañ malaß yéd kënelaß. Maßara yéd këneßara bër sampek bële. Magere yéd kënegere ënbibara bal bële gon yó gon e. Bësówar bër ngër kak bële e iñug majat mónóóbün mañ. Büwum ñüdük bër holekëma Şésü bële ënbegeßara.

11-12 Kono bësówar bër lëmedéké bëşan büróóbün bër mabetëke müli mafó mójóngiyé bële, koñug majat mónóóbün mañ. Ëng akal makaşabi mónóóbün mañ ganamët an uđak añ, obepëre ënmañanga aşan ayélüm ce kono noñ bamaded Krist iyi mangënyé ce aşan ayélüm. Gëngër babeñër ce, ënmekëne bawo mëndiyelañ gon redëkënma ëndiye oñ.

13Kono mage gungum tuñ. Gëngër bër holekëma Şésü bële ibarayenbe bësówar bër mabetëke müli mafó mójóngiyé bële, bësówar büwum ëngéye bëfüyék. Mangëngole. Ako tuñ e ëngeyaşëra mayanga lañ. Ëngéye manafigi. Ëngepëraye makaju man mabibarelañ.

14Gungum e gon fërkem oñ bësówar bër lëmedéké bëşan büróóbün bër mabetëke müli mafó mójóngiyé bële ënbebët mañër ce. Danañ ënbegeđëm bënëso ëng amañ Urün ođ. Ëntopëte mayanga mónóóbün mañ. Gëngër badi ngër kak, bër pac pac bër hoñkëba bële mangëncot gon ënbadela bé bër holekëma Şésü.

15Gon emedeyal ngër kak oñ bawo bësówar bër lëmedéké bëşan bër talañ batëbüt gangam an Urün añ. Gon fërkëma Satañ oñ tuñ enedi jóni. Gungum redëme añüd ënbebët mañër ce.

16Awa. Asówar ar holekëma Şésü ale ëng agé lümbün büróóm abilëm aşan aróóbün ale wala ibulum ësówar ëng agé amalëm aşan aróm ale, wum ñüdük obibara gëngër okore. Mangoyarar obitëbëral tuñ bër gingór an Krist bële ënbegeßara lar obibarado wum la. Gungum e gëngër abetopëte, bër gingór an Krist bële ënbekore maßara bësówar bër lëmedéké bëşan bër mënbimüdeye bëbañër bër ënbibara bële.

17Timoté, ebede bër holekëma Şésü bële ënbitëbün ënbegeyobe büfüşën bër lamëk gingór an Krist bële balënga. Kofe bëlam bër ebekarañ bal gindëƴ en Urün bële ñüdük ënbitëbün ënbegeyobe.

18Gen yobere ër bëlam büwum eñ büsükélün bër Urün bële ce bañug gakayiti an Urün lañ. Bade: Gëngër bal bële emóken ëng bikëƴ bañ, bakëhap mamëş mañ pur bakësó gon masó oñ. Ëënbitëb ënyákëra ñan enemók ñungum. Danañ bañug ce: Ar emególén ale añüd imayobe gon ñüdekëma oñ. Ngër kak ñugëkën büsükélün bër Urün bële gen yobere ër bëlam eñ.

- ¹⁹Gëngër ar holekëma Êsü ariyé akal ade afûsén ar bër gingór an Krist ajo amekën, kohole camcambëc gon şasëko hal ariyé awum tuŋ oŋ. Êng mage bühi bësas şasëk rek balu gon mekënko oŋ, kohole gon şasëko hal ariyé tuŋ oŋ.
- ²⁰Kono gëngër la wo en bal bühi bësas bër ede afûsén ajo amekën, ibiyó bër holekëma Êsü bële pécëŋ ënbar reŋoŋ laŋ. Gëngër babar, ibipëd gon mekënko afûsén awum oŋ. Gëngër toña e amekën le, imalëp afûsén awum yëngën ër bën pécëŋ. Gëngër imalëp yëngën ër bën pécëŋ, büfûsén bër wok bële ënyëŋe mëri gër gang riko wum le.
- ²¹Timoté, ibiñawe büfûsén bële ngër gang redëmeme le. Urün od alang. Êsü Krist ce alang. Bëdãŋal bër Urün bële balang. Bën pécëŋ e macede mandam maŋ meded ibiñawe ngër kak le. Ênjimëŋün. Gëngër iñaweyejëbe büfûsén bële, kogesëf ginóngóm giyé tuŋ. Ebegeñawe ngër gang ñüdük le hara mage ajo ëng ajo.
- ²²Danaŋ komayand masala ar ogé afûsén ar bër gingór an Krist ale. Egecëla wey olëka fayër imatala le, kenaŋ imadambal mañüt maŋ, ede ajo afûsén ar bër gingór an Krist ewo. Êng imatala camcambëc, ëng amekën, wuj ce itawe emekën er owodi imbalingum laŋ. Ekówa emekën igum.
- ²³Timoté, koşab mëngé kere. Êng icabej mëngé, egebarër ëng gëngoŋ gëmbara ëŋ şigé ngër bëşal bawo gacëd aŋ këmiyand masowël.
- ²⁴Awa. Gen afûsén ar gingór an Krist eŋ ce komagesala camcambëc ar ogé afûsén ar bër gingór an Krist ale bawo mangiyand malang gang e juku üróm le. Bal bër talaŋ ëng bamekën, ocale kisaŋ bamekën le fado fayër Urün od obiñawe bal bële le. Kono bër talaŋ ëng bamekën, mangocal kisaŋ bamekën le. Han ñawure ër Urün tuŋ ecal bon talaŋ bon mekënkën boŋ. Imbalingum enelang bal bële.
- ²⁵Ngër kak en ce bër edi bonjekëla bële. Bër talaŋ ëng badi bonjekëla, bal bële ënlange kisaŋ badi le. Bër talaŋ ëng badi, magelaŋ ar këlu badi le kono ocale imbalingum bonjekëla bon rikën boŋ. Bawo kak e, mangilang camcambëc gang e juku ër hal. Gungum reyalmente, fayër imatala ar ogé afûsén ar bër gingór an Krist ale le, egecëla wey olëka ilang gang e juku ër adém awum le.

1 Timoté 6

- ¹Timoté, ibikaraŋ bër holekëma Êsü bër e bühól bële ebede ënbitébün bëlam büróbün bële. Gëngër babitébün, bër pac pac bële mangëncot gang e ënmekën uyat or Urün od ëng uharãŋ óróbé od.
- ²Fado gëngër bëlam bër bühól büwum bër holekëma Êsü en, añüd bühól büróbün bële ënbitébün hara bakëbibékülün bëlam büwum bawo bubulum en ganamët an Krist aŋ. Gungum e añüd bühól bële ënbegególén balënga bëlam büróbün bële şug horkën le bawo bëlam büwum bubulum en ganamët an Krist aŋ. Danaŋ bër ŋalkën en. Gon ënbegególénal şug horkën oŋ bawo obinaŋfaye bëlam büróbün bële.

- ³La wo en makaramoko man këbiharaŋ bal bële hara noŋ uharanŋ óróbün od to e ëng uharanŋ or Ar Gaf aróbé ale Êsü Krist od. Uharanŋ or Ar Gaf aróbé od or hérekëene holeyekëene gan sakal od or münéd e.
- ⁴Makaramoko man to mungum bayak magaf món dóbün maŋ. Bër mënlange jiñ en. Danaŋ mëntételaŋ. Baŋal mërýër gen gon holekën eŋ. Mëdógüalalër këbidógüalalër. Danaŋ mërýër kënrýër. Mëriyër kënriyër onafigi od. Danaŋ mënholereŋ.
- ⁵Mënyidënyüridënyürlaŋ balënga. Danaŋ mënlangelaŋ gon e toña oŋ. Gon yidékën oŋ gëngër ikaraŋenbe bal bële gen Urün eŋ, ëngéye bër müdék napulu kono mage balënga yidékën.
- ⁶Ar edi gon omalëngal Urün ale gëngër amalëngal gen bon müdéko wum eŋ hara mangomacilal obamb ce mašot góngélüm, adëm awum amüde napulu ëfaramë ganamët an Urün aŋ.
- ⁷Dër rëmkënba jamani ëjo, bangaf koloŋ rëmkënba. Dër eenecëse, bangaf koloŋ enbayekën.
- ⁸Gungum e ëng ëcënimüdeye gon masó, ëng ëcënikélütéye, obalëngal bawo gur e gon šotekëene oŋ.
- ⁹Kono ar furedéké ogé afaramë jamani ëjo ale obütélal kašabi déy bawo gopër on ogéyal afaramë oŋ omadëke. Mangocal bangaf ban gopër gungum laŋ. Gopër gungum mangomananfa. Danaŋ gopër on ogéyal afaramë oŋ omamekëne hal awum.
- ¹⁰Emekën kala kori hal ale bawo aŋal bingóti baŋ le kori. Bër holekëma Êsü bër talaŋ abepër sobe ëngé bër müdék napulu haŋ batëb maraya uharanŋ or holeyekëene od kongol ër gon fërkëbe laŋ. Gungum e etowëlebe han majomb bawo abepër ënpanga.
- ¹¹Kono wuj, hal ar Urün ej. Kori ngër gang kënri bal büññüla bële le. Egere igé ar cüp. Egere igé ngër gang kogé ar këri gon fërkëma Urün ale. Ebo gang holekëjëma Êsü. Ibiŋal bër holekëma Êsü bërleŋ. Imuña gang ejëmadaya Urün od. Ebetopëte bal bële balënga.
- ¹²Holare le ako mëndërek ngër igüd. Ëng amepër etëm, añüd igür balënga. Awa. Timoté, igür balënga haŋ ecotal owuré or gani od. Kohuyélal Urün od salakëme omeyën owuré ówum. Danaŋ icasëd yëngën bal kingiriŋ imahole Êsü le.
- ¹³⁻¹⁴Timoté, idaya gon redëmeme oŋ. Urün or emawurnén jiñ kala od ëng Êsü Krist balang iyi ëmmeded iyi idaya le. Êsü üwum amapëdëd Pons Pilat ar emañawe ale parakët gon e toña oŋ. Ëng idiyej gon redëmeme oŋ, idi balënga haŋ bal bële bakëmelëp. Idi ngër kak haŋ dër owobutu Ar Gaf aróbé ale Êsü Krist.
- ¹⁵Ëng atëk watur owobutu Êsü Krist le, Urün od odiye haŋ obutu. Wum e Urün or eenebëye od. Wum tuŋ elam. Alam ar bëlam pécëŋ ewo. Danaŋ Ar Gaf ar bër gaf pécëŋ ewo.

- 16**Urün od tuŋ e or ewuré gani od. Gingub laŋ diko. Gingub gingham awub haŋ bal bële mangënmakor masana. Magelaŋ ar ñakëkëma mulu, danaŋ magelaŋ ar omakor mulu ce. Ëënmatébüne gani. Fanga üróm le mangokeca muk. Amina.
- 17**Timoté, ebede bër müdék napulu ëfaramé jamani ëjo bële bakëyak magaf mónóóbün maŋ bawo bapanga le. Bakëhole napulu ër müdëkën üwum. Oôt gamod e. Maheca këheca. Lar ënhole napulu la, ënmahole Urün od. Wum ebayën jiñ kala ako tuŋ obalëngal.
- 18**Ebede bër müdék napulu bële ënbegecimal bal bële bonjekëla boŋ. Ebede bakëgé bër hujük kono ëngé bër yënëk.
- 19**Gëngër bagé bër yënëk, Urün od obibütélüne bonjekëla boŋ imbalingum. Ngër kak enecot owuré or gani or kidima od.
- 20**Timoté, etopëte balënga gon sëbalkome Urün oŋ. Kongebarar ëng makaramoko man binjüfé maŋ maŋ. Gon enede oŋ iyi uhaŋaŋ óróbün od or osét e kono mage kak e. Naŋfa magelaŋ. Or binjüfé tuŋ e. Danaŋ mage góyé e ëng uhaŋaŋ or holeyekëene od.
- 21**Makaramoko mungum bakuy. Batëb maraya uhaŋaŋ or münéd od. Awa. Ëmmicümbén han Urün omiduwéndo düwa ëyekëla le. Amina. Pol

2 Timoté

2 Timoté 1

¹⁻²Timoté, emmecëma. No Pol emecëma. Ilang Urün of salakem migé adañal ar Sésü Krist. Gon salakonem oñ onidañal meyê embipëdüre bal bële gindéy genjekëla eñ. Gindéy genjekëla gingum gon e oñ iyi Urün of ade ar yó holekëma Sésü Krist ënwurëye gani ëng wum Urün. Timoté, emmiñal ngër gungum kala magelañ. Ako e ngër ej ñañëso ñandam ganamët an Urün añ bawo kongol eram lañ holekëjëma Sésü. Timoté, emmecëma hali. Danañ mësümbén këmmišümbén iyi Urün of Baba üróbé ëng Sésü Krist Ar Gaf aróbé ale ënmidindo gonjekëla ako tuñ hara noñ mamiñüdüde. Danañ obikañälaldo gen wuj eñ. Danañ ëndido ce hañ kašabi ürój le odak. Gungum këmmišümbén.

³Timoté, mëbëy këmmabëy Urün of ngër gang yéd kënmaëy bër alëka bëram bële le. Gëngër ebëyemama, han kašabi eram manegenopërilañ iyi ëmmamékünün Urün of. Danañ gümüdf e gümëdëb e mašëma këmmašëma Urün of gen wuj eñ bawo wuj ce imahole Sésü.

⁴Timoté, ñan fédfëdëmeme iyi mayeme lañ, ametowëlëd han jomb hañ kišap. Gungum e gëngër mikuyüt gungum, mafër kënefër iluwüre pur ekofëtare. Milang gëngër iluwüre, onelëngale ngër gungum kala magelañ. Kono mage gen gungum tuñ këmhuyüt.

⁵Mëhuyüt këmhuyüt ce gen holare ürój eñ. Gëngër mikuyüt iyi imahole Sésü le, mašëma këmmašëma Urün of kongol ër gon holekëjëma lañ. Fayër holekëjëma Sésü le, lóré Ünisbün ëng ijé Loyisbün ce bamaholed Sésü. Anemëlal kidima wuj ce imahole Sésü ngër gang holedëkënma bën le. Holare ürój le mage ër bëmëš tuñ e. Èr münéd e. Gungum šëmamama Urün of gen holare ürój eñ.

⁶Timoté, bawo holare ürój le ër münéd e, ngër gang yéd këjëmagólén Urün of le, emmecëma iyi imabamb mógólén Urün of balënga ëng gokor on yënkome wum Urün oñ. Dër yënkome Urün of gokor gungum, ëmmidambalëd mañüt mañ pur bal bële ënlangal Urün of yënkëme le. Gungum e imabamb mógólénal Urün of.

⁷Gon reyalme imabamb mógólén balënga oñ bawo Urün of adi hañ Genjëm en wum Urün eñ ayõgu adi óróbé lañ. Gon odi óróbé lañ oñ mage pur ëëniyéñe ëënmagóléne Urün of le. Gon diyalëk óróbé lañ oñ pur obabara ëënmagekore mógólénale ëng fanga le díko óróbé lañ. Genjëm gingum këri hañ ëëniñalëre bé bé. Danañ mëri ce këri hañ ëënekore mumuñaye jiñ kala.

⁸Gungum e bawo Genjëm en Urün gingum adi órój lañ, akëmešëfël mašëfël kongol ër gon ejëbepëd bal gen Ar Gaf aróbé ale Sésü lañ. Omelëngal malëngal gon ejëbepëd oñ. Danañ akëmešëfël mašëfël gen no eñ bawo han kaso eme. Kono ëng fangar omepangan Urün le imañ itampe ngër gang emetampe no kongol ër gon ebebepepëd bal gindéy genjekëla gen Krist lañ le bawo Urün of emepangan.

⁹Urün ówum feyënkëba. Wum salakëba ëëniyé bal büróm, danañ ëëniyé gon fërkëma wum tuñ. Kono mage kongol ër bonjekëla bon eenediyé bé lañ feyënkoba. Kongol ër gon haşabiko obapeyën lañ tuñ feyënkoba. Danañ bawo amapër obadin gonjekëla ako tuñ hara noñ mabañüdüde tuñ le feyënkoba. Orin or gonjekëla ako tuñ od gon e oñ iyi fayër lëcëko Urün od jamani ëjo le haşabidëko obadin gonjekëla bawo or Şésü Krist lañ eene.

¹⁰Fado gang haşabidëko obapeyën kabiriñ alëka, maşapëdelañ wey komkom ëënilange gon haşabiko oñ. Kono jóni ëcënilange bawo Afeyën aróbé ale Şésü Krist ayógu jamani ëjo abapeyën. Danañ adët fangar ecës le. Gungum e fado gëngër ëcëneceşe, ëënikaleyé ce. Danañ abapëd gindéy genjekëla gen Şésü eñ. Gindéy gungum ebawub. Danañ ar yó holek gindéy gungum owuréye gani.

¹¹Gindéy genjekëla gungum sëbalkonem Urün od migéye adañal aróm iyi meye ëmbipëdüre bal bële gen Şésü eñ. Gindéy gungum ebebekarañ bal bële.

¹²Kongol ër ipëd er bal gindéy gungum lañ dënkënem bal bële han kaso. Danañ kongol üwum lañ ce enëmetampén kono manegecëfëllañ kongol ër gon eme kaso lañ bawo ëmmalang Urün od. Wum holeme. Fado gaf ëram le kidima yënmama onetopëte. Danañ anemëlal onekore masopëte hañ otëk dër obutu Krist. Ngër gungum le e, Timoté, wuj ce akëmeşëfël maşëfël ibipëdüre bal bële gindéy genjekëla gen Şésü eñ.

¹³Edëk bëñ toña ër Urün ër haraņmeme no le. Uharañ ówum or münéd od e. Ibikarañ bërleñ ngër gang haraņmeme no le. Danañ imabamb mahole Şésü. Ibibamb ce mañal bal bële bawo or Şésü Krist lañ ej. Idi ngër kak.

¹⁴Urün od sëbalkëme ibikarañ bal bële gindéy genjekëla gen Şésü eñ. Wuj ce egere déy hañ bal bële bakëlämbët gindéy gungum. Genjëm en Urün en dík óróbé eñ omibaraye gang e obo gindéy gungum ngër gang e le hara mangënlëmbët bal bële.

¹⁵Ilang bër holekëma Şésü bër elód er Asi bële pécëñ banitëbüñ. Fado Fişel ëng Hermoşen bën ce banitëbüñ.

¹⁶Kono Onésifor manitëbüñelañ ngër gang sëbüñkënem bërleñ le. Gungum e ëmmacümbén Ar Gaf aróbé ale Krist obibarado wum ëng ubas óróm od bawo mabara yéd konebara kaso lañ loño. Fado mamagedecëfëllañ kongol ër gon dënkënem han kaso lañ.

¹⁷Ñan yóguko han ikón er Rom loño lañ, aniñangarad hañ koneşiña han kaso loño. Gang šiñakonem, ibara yédëkonem.

¹⁸Kongol ër gon barakonem lañ ëmmacëmba Urün od omabarado wum Onésifor dër obañawe Şésü bé bër holekëma wum Şésü. Ilang tigi mage loño han ikón er Rom tuñ baradëkonem. Bapak kingiriñ baradëkonem ce ñan yédëme han ikón er Éfes lañ.

2 Timoté 2

- ¹Timoté wuj ñañeso ñandam, imañ Urün od omikēmün ganamēt an wum Urün aṅ. Or Ŝésü Krist laṅ ej. Gungum e ekore mēhēmüné ngēr kak le bawo Krist omibaraye.
- ²Ëñjiñakēd mēhēr gang ebebekaraṅ bal kingiriṅ gindéy genjekēla gen Urün eṅ. Awa. Gindéy gen hérkēj gingum, ibipēd bal bër holekēj langēkēj ěnkale iyi ěnbikaraṅ bërleṅ gon haraṅkējēbe oṅ. Danaṅ ebegekaraṅ haṅ ěnbekor maharaṅ bërleṅ gon haraṅkējēbe oṅ.
- ³Timoté, taw igéye ěng no osordaṣ laṅ. Gungum e igé sordaṣ ěyekēla ěr Ŝésü Krist. Ar e sordaṣ ěyekēla ěr Ŝésü Krist ale muña le kohor.
- ⁴Jamani ějo sordaṣ gēngēr imēñunoma ar gaf aróm ale mapērapēralaṅ makaju man bër mēnge masordaṣ laṅ. Gon fērkēma ar gaf aróm oṅ tuṅ kēmafēr odi. Awa. Idi ngēr wum le. Gungum e egedi ngēr gang fērkēma Ar Gaf aróbé ale Ŝésü le tuṅ.
- ⁵Timoté, igé ce ngēr agūr afarame ale. Agūr afarame ale gon kēmafēr oṅ iyi ocot gon koṣot ar haṣēk masēm igūd ale. Kono gēngēr madayayelaṅ masariya man igūd maṅ, mangocot. Awa. Timoté, igūr balēnga ngēr agūr afarame ale. Gungum e wuj ce ecot gon koṣot agūr afarame oṅ.
- ⁶Timoté, igé ce ngēr gang kori ašém afarame ale le. Ašém afarame ale dōnga koṣot gokēd gōndóm oṅ ěng bërleṅ le. Timoté, igé ngēr ašém afarame awum pur ecotal. Gēngēr idi ngēr kak, Urün od omibütélüne gonjekēla.
- ⁷Iyidēnūrej gen gon rememe oṅ. Gēngēr iyidēnūrej ganamēt gingum, Ar Gaf aróbé ale omibaraye haṅ ifame gungum pécēṅ.
- ⁸Kohuyélal iyi Ŝésü Krist ar alēka aróm ale Dafid yék. Ŝésü agēd hal. Danaṅ acēs kono Urün od amakēnūt ecēs laṅ. Gindéy gen uhal or Ŝésü Krist ecēs laṅ eṅ ebebekaraṅ bal bēle. Kohuyélal mēhuyélal gindéy gingum. Lar ikuyélal mēhuyélal gindéy gingum la, ibikaraṅ maharaṅ bal bēle gindéy gingum.
- ⁹Gindéy gingum ebebekaraṅ no bal bēle. Gon ebebepeḍal bal gindéy genjekēla gingum oṅ sampeme haṅ kēnnedēn han kaso haṅ kēnnihap ěng majoloko maṅ ngēr eme amekēn. No horkēn madēn han kaso kono gindéy en Urün eṅ mangēnkor madēn han kaso. Fado loṅo ěr hapēkēnem ěng majoloko loṅo, ipēdēbebe bal bēle gindéy genjekēla gingum.
- ¹⁰Gungum e miwakile mitampe tampere ěr emetampe üwum kongol ěr bër salako Urün obepeyēn oméy or wum Urün laṅ. Gon emewakileyal oṅ pur Ŝésü Krist obepeyēn bēn ce. Gēngēr abepeyēn, ěngéye gani ěng wum Urün. Lar ewo Urün la, lar yararēk ngēr gungum kala magelaṅ e. Kongol ěr gungum pécēṅ laṅ ememaṅal mitampe.
- ¹¹Bindéy ben emeñug jóni beṅ Gon kēnšas bal ganamēt an bé ěng Krist oṅ münéd e. Ekore mahole. Ako kēnre: Bawo ěcēnecēse ěng wum Krist ěñiwuréyeye ce ěng wum.

- 12**Bawo ecëniwakileye tampere le ganamët an holare üróbé aṅ, eënilameye eng wum. Kono gëngër ecënmafaëtaye ecënmadeye mage Ar Gaf aróbé ewo, wum ce obaifaëtaye obadeye mage bëraya büróm eene.
- 13**Okore mëgé bé mëenidiyediyaṅ gon rekoba eëniidiye oṅ. Kono wum Urün gon yó reko odiye, odiye tuṅ. Mangobët ekër epoy. Bawo bóyé le owodi? Bawo ar malëmbëtëlämbët ušas óróm ewo. Danaṅ mangolëmbët gang ewo le. Bindéy bingum pécéṅ münéd e.
- 14**Timoté, ebegekuyütün bër holekëma Šésü bële uharṅ or haraṅdëmeme od. Danaṅ ebegecaṅjara makaramoko maṅ eng ikaraṅenbe bal bële bakëgedëcëdër gen mëñimbibiliṅdiṅ mómódóbün man sëkatëkën eṅ bawo naṅfa magelaṅ la. Bër këhérné bindéy ben enedëcëdër bingum bële mangobinaṅfa. Danaṅ mangobiḃara endaf ganamët an Urün aṅ. Ebókün er holare üróbün tuṅ e ikérné er bindéy bingum ed. Gungum ebegekuyütün bër holekëma Šésü bële uharṅ or haraṅdëmeme od.
- 15**Imadin Urün od gole er sëbalkome le balënga. Gole er sëbalkome Urün üwum gon e oṅ ibikaraṅ bal bële balënga gindéy en Urün gen münéd eṅ. Gungum e gëngër Urün od alókól gole ürój le, mangomecëfël yëngën üróm bawo balënga gólënkëjëma. Danaṅ bawo imagólén balënga, omibëyé. Omedeye, Timoté, balënga gólënkëjëma. Déróm omelëngale déy.
- 16**Kobara ušas or bër këmabékülün Urün laṅ, or e to eng matoña man holeyekëje maṅ. Naṅfa magelaṅ. Danaṅ bër këšas ngër kak bële ënbambe mëdëbër eng Urün od.
- 17**Ušas or ngër kak od or ñüñülük e. Ako e ngër šëngën er bërëk. Ušas ówum mamekën këmekën holare er bër holëkëma Šésü bër talaṅ. Bal bühi bër këbiharaṅ ngër kak bële Himéné eng Filet këñbiyó.
- 18**Bën batëbüt gangam an toña er Urün aṅ, kenṅ engedaya gon mage. Ako enede iyi ohëñüt or bër holekëma Šésü ecës laṅ od akucé iyi Urün od abikëñüt bër holekëma Šésü bële. Gon enecas oṅ bingaf tuṅ enecas. Kongol er uharṅ ówum laṅ bër holekëma Šésü bër talaṅ mëñholeyelaṅ balënga toña er Urün le. Holare üróbün le makëmelaṅ.
- 19**Kono fado gang enemekën bëhaf büwum, la wo wok la jiñ ga hëmëk, gungum e gapaf an riko Urün aṅ. Gapaf gungum gon e oṅ gingór an Krist gan riko Urün aṅ e. Ecënilange gapaf gungum gan hëmëk e bawo Ar Gaf aróbé ale šede ewo iyi ade abilang bër dëmkó wum bële. Danaṅ šede ewo ce iyi ar yó reko Ar Gaf aróbé ale wum dëmkëma, añüd adëm awum otëb mëri biñüñüla beṅ.
- 20-21**Timoté, ar sëbëk maraya guñüñüla ale tuṅ horkëma mógólén Urün od balënga. Sanda emecas gen bé bër holekëma Šésü eṅ. Bé ako eene ngër mópóti man han kunaṅ er afarame maṅ. Mópóti mungum mage gole üriyé koriyal. Man talaṅ man sapëkën eng batang eng bingóti maṅ, mungum mapëla laṅ këñsabal. Man talaṅ man fësëkën mat eng man béyalkën gumak maṅ, mungum e man këñsabal dër yó dër han iyanga maṅ. Gungum e ar yó sëbëk mëri biñüñüla beṅ ako ewo ngër mópóti man sapëkën

batang eng bingóti mungum. Ogéye ar horkëma mógólén Urün od balënga. Ogéye ce ar mëlëk ganamët an Urün aṅ, ar omanaṅfa Ar Gaf aróm ale. Danaṅ okore ce mëri gonjekëla kala.

²²Gungum e, Timoté, igé ar ngër kak. Danaṅ igür mägür biñüñüla ben këbefër mëri malaḅar beṅ. Egedi gon cüp tuṅ. Imahole Urün od. Danaṅ ibiṅal bal bële. Egere omënpëd eng bër këmaḅëy Ar Gaf aróbé ngër gang ñüdük bële.

²³Kobara uṣas or magelaṅ naṅfa ówum or bër mëngelang gon enecas laṅ. Ilang gon ecal uṣas or ngër kak laṅ. Gungum e ñündéyër tuṅ këṣal uṣas ówum. Gungum e kobara uṣas or ngër kak laṅ.

²⁴Ar këmagólén Urün ej. Ar e ar këmagólén Urün ale mañüdeleṅ endéyër eng bal bële ganamët gingum. Mañüdeleṅ ce obikutün bal bële gacëd gon yó rikënma oṅ. Gon ñüdük odi oṅ omakañëlal mahañëlal gen bal eṅ. Danaṅ añüd ce obekor maharaṅ bal bële balënga.

²⁵Gëngër bal bële elëpenma, añüd obikaraṅ endëmaleṅ. Ëmba ſugo Urün od obibaraye ënlëmbët makaṣabi maṅ ënmaṅ gon obikaraṅ oṅ iyi toña ër Urün le e.

²⁶Gëngër bamaṅ toña ër Urün le e, makaṣabi mónzóbün maṅ obutuwe. Ëncale gimbiñar an laṅkobe Ibilisa laṅ. Gon laṅalkobe oṅ ënmamëñün wum le tuṅ laṅalkobe. Kono eng bakër gindéy genjekëla gen ſésü eṅ, ënlëmbëte makaṣabi maṅ, ëncale gimbiñar an Ibilisa laṅ. Ngër gungum le e, wuj ar këmagólén Urün, ibikaraṅ balënga.

2 Timoté 3

¹⁻²Timoté, ibütëlal kaṣabi. Eng atëk make man fédëk jamani ëjo maṅ, obakëyale déy kongol ër biñüñüla ben enedi bal bër pac pac laṅ. Bal büwum ako enedi watu üwum. Ëññale magaf mónzóbün maṅ. Danaṅ ëññale ce bingóti baṅ. Ëññaṅe mañaṅ. Danaṅ ce ënyake magaf mónzóbün maṅ tuṅ. Engecërür bën bën. Danaṅ mangënbimëñün bërëm büróbün bële. Mangobelëngal gen bal eṅ fado eng baḅidin gonjekëla. Mangëmatëbün Urün od.

³Mangobegekañëlal gen hal ayélüm. Mangënbitebün hake bal bële. Ënbegekafal bal büyélüm gon mage. Biñüñüla ben yó fërkëbe mëri engedi. Ënbegetampén bal bële. Mangëñjal gon e gonjekëla oṅ.

⁴Camcambëc ënbegeyaëta bëyëndam büróbün. Mangëngeyidëñür wey haṅ fayër ëndi jiñ le. Ëndeye bën hókébe bërleṅ le. Gon obelëngal bën tuṅ enedi eng lar ëndi gon omalëngal Urün la.

⁵Ëndeye ce iyi Urün od enedaya, kono mënmagedayalaṅ bawo mënmaṅelaṅ ënmayën Urün od makaṣabi mónzóbün maṅ olëmbët eng fanga üróm le haṅ ënmahole. Ngër kak enedi bal bële make man fédëk jamani ëjo maṅ. Bal bër këri ngër kak bële ebegegür mägür.

⁶Bal büwum bër talaŋ makaramoko man binjüfé en. Edeyen iyi toña ér Urün le enbëkaraŋ bal bële, mandëk bingaf beŋ tuŋ enbëkaraŋ. Ako kënri makaramoko mungum. Ënmëg han mayanga. Ënbege de bër mayanga bële iyi ënbikaraŋ gindéy en Urün eŋ yékën, mandëk ënbikaraŋ bingaf beŋ yékën. Ënbiyüfé bësówar bër yandëk madëk bindéy ben bingaf bële camcambëc. Bësówar büwum mëmëkünüñ kënmemëkünüñ sobe Urün od. Mamekën mungum baŋal mëri. Danaŋ bopër bëndóbün boŋ këbedëcëd sobe haŋ ënmamëkünüñ Urün od.

⁷Ogepër ënkér bindéy ben ganamët an Urün ben mëññake mëhér. Kono fado gang enekér bindéy bingaša, mangëñkor mafame toña ér Urün le. Gungum kënbehör mëyüfé makaramoko man binjüfé maŋ bësówar büwum camcambëc.

⁸Kono mage makaramoko mungum sakaldëk maŋop toña ér Urün le. Ilang alëka la wo yékën bal bühi bër yéd keŋop toña ér Urün le. Gungum e Šanes ëng Šambëres. Bën toña ér Urün ér yéd kocas Moyis le yéd këneŋop. Ngër kak yéd kënedi. Haŋ jóni ce la wo wokën bër keŋop toña ér Urün bële. Bal bër ngër kak büwum bacal makašabi. Mëngeyidënurlaŋ balënga gen Urün eŋ. Gon rekën iyi toña ér Urün e oŋ bingaf tuŋ e.

⁹Kono ngër gang šotëdëkëbe Šanes ëng Šambëres le, obecote ce makaramoko mungum. Gon ebëcot oŋ Urün od olëce bingaf bëndóbün beŋ han pac haŋ bal bële ënlu. Gungum le rememe ebegegür mëgür bal bër ngër kak bële.

¹⁰Timoté, ngër kak en makaramoko man binjüfe maŋ. Kono wuj, kori ngër gang kënri bën le. Ënjegeyëfëd no. Ilang uhaŋ or haraŋdëbebe bal od. Ilang juku eram le. Ilang gon këmri oŋ. Danaŋ ilang gon hašabime mëri oŋ pécëŋ. Ilu šug holemama Urün od le ëng šug muñame tampere laŋ le. Ilang šug ŋalbebe bal bële le. Danaŋ ilang ce šug wakileme le.

¹¹Ilang šug sampënkënem le kofe han ikón er Ancoš ëng han ikón er Ikoniyüm ëng han ikón er Lisëtër. Kono Ar Gaf aróbé ale anedëc tampere üwum pécëŋ.

¹²Kono ce mage no tuŋ enetampën bal bële ngër kak. Ar yó holekëma Krist omadaya Urün od balënga kala enetampën ngër kak le.

¹³Kono graki obigé büññüla bële ëng bëyüfé bër bal bële? Bal büwum ënbambaye mëññüñl enóng enóng ëng oheca or jamani od. Danaŋ ënbegeyüféye bal bërleŋ. Kono bën ce bal büyélüm ëngeyöguwe ënbiyüfé bën ce. Ngër kak ebegé bal büwum.

¹⁴Kono wuj Timoté, ebo gang holekëj matoña man haraŋkëj maŋ. Gon ejebo ngër kak oŋ bawo ifilang bër haraŋkëme bële. Danaŋ ebehole ce. Ilang ce gon haraŋkëme oŋ iyi münéd e. Korët holare le bawo

¹⁵kabiriŋ ñaŋëso ilang gon e gakayiti an Urün laŋ oŋ. Itët ganamët an Urün aŋ kongol ér gon haraŋkëj laŋ haŋ ifame gang owope hal ale le oméy or Urün laŋ le. Ilu kongol ér holare ér holekoma Šësü Krist laŋ le tuŋ owope hal ale. Gungum e ebo gang holekëj matoña man haraŋkëj maŋ.

¹⁶Gakayiti an Urün gan harañkěj aŋ bindéy ben Urün beŋ kidima e. Gungum e obanaŋfaye gëngër ëcënbikaraŋe bërleŋ toña ër Urün le. Gon e obanaŋfaye ce oŋ obabaraye ëënbikaraŋe bal bële gindéy genjekëla gen Šésü eŋ. Danaŋ obabaraye ëënbicanjaraye bërleŋ gëngër idiyen guñuñula oŋ. Obabaraye ce ëënbekore mëbürnüt bër huyük bële. Obabaraye ce ëënbikaraŋe bal bële gang e ënmadaya Urün od balënga ngër gang ñüdük le. Ngër kak ebanaŋfa gakayiti an Urün aŋ.

¹⁷Gon yënalkoba Urün od bindéy ben wum kidima beŋ oŋ pur ar holekëma Urün kala okoral mëriyal gole ër Urün le. Bindéy ben Urün bingum edi haŋ okor mëri gonjekëla kala. Gungum e, Timoté, ebo gang holekěj matoña man harañkěj mungum.

2 Timoté 4

¹⁻²Timoté, ibikaraŋ bal bële gindéy genjekëla gen Šésü eŋ. Gon fëdmeme oŋ gon sébük e. Ilang Urün od kidima ejególén. Wum kidima iluwome gang ejëmagólén. Danaŋ Šésü Krist ce ejególén. Wum ce iluwome gang ejëmagólén. Ilang Šésü üwum obutuwe. Ëng ayõgu, obiñawe ye bal bër mënmaholeye wum bële pécéŋ, bër wurék watur owobutu bële ëng bër šësëk ñungum bële. Bën pécéŋ owoñawe. Imbalingum owolam Šésü jamani ëjo. Gungum e bawo ilang Urün od kidima ejególén, ibikaraŋ balënga bal bële gindéy genjekëla gen Šésü eŋ. Gon fëdmeme oŋ goŋ gon sébük e. Gëngër abepër ënkérné wala fado gëngër bade matëkelaŋ wey gan ënkérné, wuj ibikaraŋ tuŋ. Gëngër ikaraŋejëbe, uharañ laŋ bóngélüm ebegelep. Bóngélüm ebegebürnüt. Bóngélüm ibibamb majomb. Ngër kak ñüdük ibikaraŋ hara gang wakilekej muñakěj gang ejobekaraŋ.

³Danaŋ añüd ibikaraŋ jóni bawo ëng abamba, bal bële mangobepër mëhérné matoña man Urün man münéd maŋ. Lar ënkérné matoña man Urün man münéd la, ënbiyówe makaramoko müngélüm ënyõgu ënbikaraŋ gon fërkëbe mëhérné oŋ hara mage toña ër Urün le e.

⁴Danaŋ ëntëbe maraya toña ër Urün le. Ëndëke mëñimbibiliŋdiŋ man mëndërëk ëng toña ër Urün maŋ, mandëk gon dëkëkën bungum bungaf e.

⁵Timoté, kori ngër kak. Mumuña kimuña dër yó dër. Iwakile tampere ër ejetampe le. Ebegepëd bal bële gindéy genjekëla gen Šésü gen ënpeyal eŋ. Idi gole ër sébalkome Urün le pécéŋ.

⁶Gon emedeyal ngër kak oŋ bawo atëk watur onimëšëd Urün le. Kono mage guñuñula e bawo mekëñëla gole ër sébalkonem wum Urün le.

⁷Gungum e ganamët an gole ër ipëd er bal gindéy en Urün aŋ, megered ëmbipëd kud gang sébalkonem Urün ëmbipëd le. Gole ër sébalkonem üwum mekëñëla. Ohëñëla or gole ëram od ako mëndërëk ngër ar egür igüd hara makalelaŋ fayër otëm lar fërkëma okal la. Mekëñëla gole ër Urün le hara gang wome ga holemama Šésü.

⁸Jóni Ar Gaf aróbé ale anikutün gonjekëla. Gon hutünalkonem oŋ bawo ar cüp eme le hutünkonem. Ar Gaf aróbé ale ar këbiñawe bal balënga ewo. Danaŋ dër obeñawe bal,

balënga obeñawe. Wum këyën gon hutünkonem oñ kono mage no tuñ owoyën. Ar yó ñalëk obutu or Krist od adëm awum omayëne wum ce gonjekëla gon hutünkoma oñ.

⁹Timoté, egere iyõgu camcambëc bawo mabeboyelañ bal kingiriñ loño.

¹⁰Démas anitëbüral no loño gole ër Urün le bawo bopër bon jamani boñ hókëma mafër. Ayë han ikón er Tesalonik. Kresans ëmmañañalëd han elódf er kënyó Galati. Tit wum këmmañañal han elódf er kënyó Dalmati.

¹¹⁻¹²Tişik wum ce ëmmañañal han ikón er Éfes. Ëng Lük tuñ wobe loño. Gungum e gëngër iyõguwej, imañyégu Mark bawo onekore mañara gole ër Urün ër emedi loño le.

¹³Danañ inyégu gangaba gaparame gan bëyëm gan sóbume han iyanga er Karpis añ han ikón er Tërowas. Inyégu ce bakayiti ban Urün bañ kofe bakayiti ban Urün ban banar bañ.

¹⁴⁻¹⁵Ibütélal kañabi ganamët an asap ar kënyó Alekësandër añ. Anidi guñüñüla. Ar Gaf aróbé ale oniméséne ñug ñüdük le bawo ëng fanga ñopëko gindéy genjekëla gen Sésü gen ebebepëdf bal eñ.

¹⁶Timoté, ako yék ñawure eram ër sakal le loño han Rom. Ñan ñawekonem ar ñawekem ale gan sakal añ, magelañ ar yõgudük pur oniyékén. Pécëñ banitëbütedf. Urün od obitëbündo hake bën pécëñ.

¹⁷Kono mage mól yédëme. Ëng Ar Gaf aróbé ale yédëbe. Anipanganëd hañ horbebe mëfëd bër mënge Büsüwif bër yék la bële pécëñ gindéy genjekëla gen Sésü eñ. Déróm Ar Gaf aróbé ale anedët tana ëfaramë üwum. Ako mëndërek ngër rëtëkonem bëmëš ër gacaro lañ.

¹⁸Danañ Ar Gaf aróbé ale onedëte ce guñüñüla kala oniñé han ilam idóm han ewo wum. Ëënmañyëdo hañ dëre ëng dëre. Ogédo ngër kak. Amina.

¹⁹Ëmbecëma Përisil ëng Akilas ëng ubaš or Onésifor od.

²⁰Érasët han ikón er Korent woko. Tërofim wum han ikón er Milet sëbmama bawo magedëkor.

²¹Egere itumu hañ fayër otumu watur bëyëm le. Übülüs ëng Püdans ëng Linüs ëng Këlója ëng bübülemül bër ganamët an Krist bërleñ pécëñ emecëma.

²²Timoté, omecëlado Ar Gaf aróbé ale. Timoté wuj ëng bër holekëma Sésü bër e halañ bële pécëñ ëmmëncümbén han Urün. Ëmmacëmba Urün od omëndin gonjekëla ako tuñ hara noñ mamëññüdedë. Loño emepédé muñug. Pol

Tit

Tit 1

¹Tit, emmecëma. No Pol emecëma. Ilang ar këmagólén Urün eme. Danañ ilang adañal ar Šésü Krist eme ce. Gon dañalkonem oñ meye ëmbibara bër salako Urün od obepeyën bële ënmañamb mahole Šésü. Gon dañalkonem ce ëmbibara ënbamb malang matoña man Urün mañ. Gon ebebepëdal matoña mungum oñ pur ëndiyal gonjekëla gon fërkëma Urün oñ le e.

²Gëngër bahole matoña mungum, ëntamginéye ënwuréye ëng Urün od gani. Fayër lëcëko jamani ëjo le, wum Urün aded obiwurnéne gani. Urün or rek obiwurnéne gani ówum or makafëkaf ewo. Gon yó reko odiye, mëri kori. Gungum mëlalkëbe iyi obiwurnéne gani.

³Gang sëkëk watur hañabiko obipëd bal bële gen uwuré or gani ówum eñ, Urün od Afeyën aróbé ale anidañalëd meye ëmbipëdüre bal bële gindéy'en obiwurnén gungum. Gindéy' gungum gon e oñ gëngër bamahole Šésü, ënwuréye gani ëng Urün od. Gindéy' gungum dañalkonem meye ëmbipëdüre bal bële.

⁴Tit, wuj emeñugün letër ëjo. Ñañëso ñandam ej ganamët an holare añ bawo kongol ër gon fëdmeme gindéy' genjekëla gen Šésü lañ holekëj. Gon góyé oñ holeyekëje ëng no. Emmicümbén han Urün Asüm ale ëng Šésü Krist Afeyën aróbé ale ënmeyëndo bonjekëla bon bën boñ ako tuñ hara noñ mamiñüde. Danañ ëndido hañ obo gang dakëk jomb ürój. Gon sëbalkoma Pol Tit odi han gandamb an Këret oñ

⁵Tit, egole yedëyekëje bang gindiyél an Urün an ganamët an bingór ban Krist ban e han gandamb an Këret bañ. Imbalingum këmhal. Këmye. Këmmisëb halañ ekëñëla gindiyél an Urün an sakaledëyekëje magoleye añ. Danañ këmmisëbal ibitala bër ëngé büfüsén bër gingór an Krist ikón kala ngër gang redëmeme le. Emmipëdëd ce gang ñüdük ogé ar e afüsén ar bër gingór an Krist ale le.

⁶Gungum e añüd ogé ar madidi gon ënmalëpal. Gungum e ogé ar ñërkëma asówar ariyé tuñ hara mamañangañangalañ ar janane. Bëñëso bündóm bëñ ñüdük ëngé bër holekëma Šésü. Danañ bakëgé bëñëso bën mekënak. Èngé bëñëso bën mëñünkëbe büsüm.

⁷Gon ñüdük ogéyal ar madidi gon ënmalëpal oñ bawo gindiyél an sëbalkoma Urün añ owodi. Èng ikér iyi ogé ar madidi gon ënmalëpal oñ, gungum e akogé ar yakëk gaf üróm. Danañ akogé ce ar yëndédéké módögül wala añab afarame wala ar ñalëk mübüt. Akogé ce ar ñalëk bingóti hañ omamékünün Urün od ocotal. Ar ngër kak ale akogé afüsén ar bër gingór an Krist.

⁸Kono ar ñüdük ogé afüsén ar bër gingór an Krist ale iyi ogé ar këbesopëte bëdiyar bürom bële balënga. Ogé ar ñalëk mëri gonjekëla. Ogé ce ar horëk mumuña. Ogé ar cüp.

⁹Añüü odëk bëñ gindéy en Urün gen harañko gen toña eñ. Ëng adëk bëñ, obekore mabamb majomb bër holekëma Êsüsü bële ëng matoña man obinañfa ganamët an Urün mañ. Danañ omakore müfütütürün ar eñop matoña mungum ale.

¹⁰Afüsën ar bër gingór an Krist ale añüü ogé ngër gang rememe le bawo sobe en bër ebar ënhole matoña man Urün bële. La wo en bër ebekarañ bal bële bindéy ben mangobinañfa beñ. La wo en bër këbiyüfé bal bële ëng uharañ óróbün od. Bër këri ngër kak bële, bëyëmbëk BÛsÛwif bër holekëma Êsüsü en bër ede iyi omëc od atawe ofeyën or hal lañ bële. Gungum ñüdük afüsën ar bër gingór an Krist ale ogé ar obekor mañop obicédüt obede iyi ënbitëb maharañ bal bële gungum ale.

¹¹Tit, wuj ce ibicësün ebete ënbitëb maharañ bal bële ngër kak oñ. Pur ëncotal bingóti tuñ enbekarañ gungum. Kongol ër gon enbekarañ lañ bër holekëma Êsüsü bër yék iyanga la bële pécéñ batëbüt holare ër dëkëdëkën le. Gungum rememe ibicësün ebete ënbitëb maharañ ngër kak.

¹²Fado ar Këret ariyé ar sétük ale abütélé gen gang en bën bër Këret eñ. Ako reko. Kore: Bër Këret bële bëhaf tuñ en, danañ bër ngër bonëk en, danañ bëfüyéék en, danañ bër ñalëk masó gon masó kingiriñ en. Ngër kak reko asükélün aróbün ale gen bën eñ.

¹³Awa. Gon reko asükélün awum gen bën eñ münéd e. Ngër kak en. Gungum e ebegelëp kidíma ebete iyi bër holekëma Êsüsü bër dëkëk bindéy ben bikafac bingum bële bakuy. Ëng ebelëp, gëngër balëmbët makaşabi mañ, imbalingum ënholeye balënga.

¹⁴Gungum e ce mangënhole mëñimbibiliñdiñ man kënsëbën BÛsÛwif mañ. Mangënhole ce gon fëdkënbe makaramoko man huyük mungum oñ. Bër huyük büwum batëb maraya toña ër Urün le.

¹⁵Ar yérérédëké kaşabi ale gon yó gon e kaşabi üróm lañ gon yararëk tuñ e. Kono ar mamayararelañ kaşabi ale ar mamaholeye Êsüsü ale magelañ gon yararëk kaşabi üróm lañ. Gon yó yidëko gon yó e kaşabi üróm lañ gon mayarare tuñ e.

¹⁶Bër ngër kak bële edeyen iyi bamalang Urün od kono kongol ër buññüla bon enedi lañ ocale mënmalangelañ Urün od le. Bër ngër kak bële Urün od abekoñ. Mëngemañlañ toña ër Urün le. Danañ mangënkör ce mëri gonjekëla.

Tit 2

¹Kono wuj Tit, kobiharañ bër holekëma Êsüsü bële ngër gang kënbiharañ makaramoko man binjüfé mungum le. Ibikarañ uharañ or münéd od ngër gang ñüdük ibikarañ le.

²Gungum e ebete bëşan büfüşën bële iyi bakëgeşab hañ obedëk uşab od. Bal bële mangënbitebün gëngër abedëk. Añüü büfüşën bële ëngedi gang e bal bële ënbegetëbün le. Ebete ce iyi ëngé bër muñak. Iyi ëngé ce bal bër holek matoña man Urün mañ balënga, ëngé bër ñalkëbe bal, danañ akëbigé biki biki ganamët an gon holekën añ. Awa. Ibikarañ büfüşën bële ngër kak.

- ³Gen bésówar büfúsén eṅ ce ebede iyi ɛngedi ngër gang ñüdük ɛndi bal bër Urün bële le. Iyi bakégé bër ṅalék bendela. Danaṅ bakégé bër édékédé dudo ɛr uṣaḃ. Bakémër uṣaḃ od haṅ obegedudo murudo. Gon ñüdük ɛndi bésówar büfúsén oṅ ɛnbegekaraṅ bétówar bëñlëma bëṅ gang e ɛngedi bon yararëk boṅ le.
- ⁴Bon yararëk bon ɛnbekaraṅ bungum gon e oṅ iyi ɛnɓipéd gang e ɛnɓiṅal bëṣan büróbün bële ɛng bëṅëso bündóbün bëṅ.
- ⁵Ënɓibürnüt gang e ɛngé bër yérérédéké mujuku, gang e ɛnyekënër mayanga mónóóbün maṅ balënga, gang e ɛngé bër mëṅünkëbe bëṣan büróbün. Gëngër imëṅünenbe, bal bële mangënkör mare iyi gindéy en Urün eṅ mayararelaṅ kongol ɛr gon ɛnbemëṅün bëṣan büróbün laṅ. Ëndeye gindéy gingum ayarar.
- ⁶Tit, ibikaraṅ malaḃar maṅ ce gang e ɛnkör mumuña le.
- ⁷Gon yó ejedi, egedi gon yararëk. Gungum e gëngër ɓamilu, obepëre ɛnmiyëféd le. Ëng ikaraṅjébe, ebegekaraṅ toña ɛr Urün le tuṅ ɛnlang gon ejëbekaraṅ oṅ gon sobe e.
- ⁸Gëngër toña tuṅ ejëbekaraṅ, bër ibüt bürój bële mangënkör mare iyi mage balënga ejëbekaraṅ le. Danaṅ obecëfële ɓawo mëncotelaṅ gon e ɛnmënkör marela.
- ⁹Tit, ibikaraṅ ce bühól bër holekëma Šésü bële ɛnbegemëṅün bëlam büróbün bële. Gon yó ɛnbedin ogé gon lëngalkëbe bëlam büróbün büwum tuṅ. Ebede bühól bële ce gon yó gon rekënbe bëlam büróbün bële ɛndi iyi ɛnkäl ɛngedi ɛnbegemëṅün kisaṅ hara mëncasërelaṅ maṣasër wey/haṅ fayër ɛndi le.
- ¹⁰Bakëbegedeka ce. Lar ɛnbedeka la, ɛngedi gon ɛnbeholeyal. Ënbegedin gindiyél aṅ bëlam büróbün bële balënga. Gungum e bal bële ɛngëbëy uhararaṅ or Urün Afeyën aróbé od, ɛngede iyi koni ayarar uhararaṅ ówum.
- ¹¹Gon reyaldëmeme ibikaraṅ bër holekëma Šésü ngër kak oṅ ɓawo Urün od ɓipéd bal bële iyi hal kala okore mafe kongol ɛr gon hañlalkëma Urün laṅ tuṅ.
- ¹²Gon ebekaraṅal ngër kak oṅ ce ɓawo kongol ɛr uhañläl ówum laṅ eenelangale gon ñüdük ɛëniɓiye oṅ ɛng gon mañüde ɛëniɓiye oṅ. Gon mañüde ɛëniɓiye oṅ gon e oṅ iyi emekën ed e, danaṅ akëḃafër maṣot ɓopër buññüla bon jamani ëjo boṅ. Urün od obabaraye ako tuṅ akëëniɓiye bungum. Gon ɛëniɓiye oṅ gon e oṅ iyi ɛënimuñaye, ɛënegediye gon cüp, ɛëniɓiye ce gon yó fërkëma Urün od jamani ëjo.
- ¹³Gon eendiayale ngër kak oṅ ɓawo eeneçëlaye obutu or Šésü Krist od. Awum e Urün ofarame óróbé od ɛng Afeyën aróbé ale. Wum samginéyekëëne obutuwe. Ëng ɓutu, ɛng fanga owobutu.
- ¹⁴Kongol üróbé laṅ yóguduko jamani ëjo gan sakal aṅ. Acës. Gon šësalko oṅ obadëtal fangar emekën laṅ pëcéṅ, danaṅ ɛëniçéyale bal büróm bër ṅalék mëri bonjekëla. Gungum šësalko.

¹⁵Bungum pécéñ ejëbekarañ bër holekëma Sésü bër e şalañ bële. Ibiyüfénür. Ar gaf aróbün ej şalañ. Èng balap, ebegecësün ebegede bakëri ce. Danañ añüd ebegecësün ngër kak. Danañ komañ ënmiyawwe hañ ënmibékülün.

Tit 3

¹Tit, ibikuyütün bër holekëma Sésü bër e halañ bële ënbe gemëñün bëlam bürobün bële. Ebede ce ënbegebara bëlam büwum mëri gonjekëla yó fërkëbe mëri.

²Ebede ce bakëbegerela bal bële. Danañ bakëgeréyër ëng bal bële. Danañ obegekañläl gen bal eñ. Danañ bakëgeyak magaf mónóóbün mañ.

³Gon ejëbekuyütünal oñ bawo bé ce gan sakal añ ngër bër pac pac wo yédëyekëene. Bër mëntéte ganamët an Urün añ yédëyekëene, bër bërünkëma Urün yédëyekëene. Ècënikuyde. Mage şago le rayayedëyekëene bon yéd këbalëngal bé boñ. Gon yó yóguk makaşabi mónóóbé lañ yéd këenediye. Emekën ed tuñ yéd këenediye. Mëşilal yéd këbacilal bon dëmkën bërleñ boñ hañ ëënikale ëënbimékününe. Danañ ëcënekoñëredë ëng bal bële. Ngër kak yédëyekëene.

⁴Kono fado gang yéd këenediye gungum, Urün of amakañlälëd gindóóbé eñ. Danañ abañalëd hañ kobafeyën.

⁵Kono mage kongol ër gonjekëla gon eenediye lañ feyëndëkoba. Kongol ër uhañläl or wum lañ feyënkoba bawo amakañläl gindóóbé eñ le. Ako feyënkoba. Genjëm en Urün eñ lacëkëba. Koto ër olac ówum gon e oñ iyi abadëm edëm ikin ed. Gungum e abawurnén. Uwuré ówum owaşa e.

⁶Urün of amatëbal Sésü Krist Afeyën aróóbé ale odi hañ Genjëm en Urün eñ oyógu odi óróóbé lañ.

⁷Gon diyalëk Genjëm gingum óróóbé lañ oñ iyi ëëniyéyale bër cüp ganamët an wum añ. Bawo Urün of amakañläl gindóóbé eñ, gungum eenegéye bër cüp. Danañ ëënekoreye muwuréye gani ëng wum. Ècënitamginéye ëënecoteye owuré ówum.

⁸Gungum pécéñ ëënekoreye maholeye münéd e. Gungum e anepër ibipëd bër holekëma Urün bële gungum pur ëngegere mëri bonjekëla boñ. Bonjekëla bon enegere mëri bungum bon yararëk e, danañ bon obinañfa bal e. Bungum ñüdük ëngedi.

⁹Gen masariya man Urün man ñugëdëko Moyis eñ gëngër bër e şalañ bële abepër ëndéyër ganamët an masariya mungum añ, kogefëra déy ñündéyër ñungum. Danañ gëngër icasen gen majat man bër alëka bër Bër Isërayel eñ, kogefëra ce uşas ówum. Bungum pécéñ kongeréyëral mërëyëral bawo nañfa ër ëncasëra magelañ la. Gon fu tuñ enecasëral.

¹⁰Ar ebepëşünëdüür mamañ bër holekëma Sésü ale imacësün büyé hañ mühi, imade akobifëşünëdüür. Gëngër mamañelañ mësëb, imadët órón lañ. Gon ejëmadëtal oñ bawo

11ilang ar ngër kak ale atëbüt gangam an Urün aḡ. Danaḡ alang emekën laḡ ewo kono magetëblaḡ emekën igum.

12Ëmmadeye oyëd Artémas wala Tişik ariyé aróbün obëtal gala órój laḡ. Ëng atëmëd, iwakile eyëd han ikón er Nikopolis. Ënjetëke halaḡ bawo halaḡ emebo watur bëyëm le.

13Gen bëdiyar bürój eḡ Sénas wum ar langëk masariya man bër Rom maḡ ëng Apolos gëngër edodëten mañe maḡ, fayër eyëd le, gon yó šotëkéj ebeyekëna.

14Bër e bal bër Urün bële añüd ce ënmër mëri bonjekëla boḡ. Gungum e gëngër la wo ewo ar anak šóndóbün šalaḡ, ënmabara. Gungum e ënbekor manaḡfa bal bële.

15Bër ebe ëng no loḡo bële pécéḡ bemecëma. Ebede bëyëndamël büróbé bër holekëma Šésü bër e šalaḡ bële iyi bebecëma. Ëmmëncümbén han Urün omënyëndo bonjekëla bon wum boḡ ako tuḡ hara noḡ mamëññüde. Amina.

Filémoŋ

Filémoŋ 1

- ¹Filémoŋ, bemecëma. No Pol ëng Timoté ibülémül üróbé ganamët an Krist emecëma. Ilang no han kaso eme kongol ër gole ër emamagólén Šésü Krist laŋ. Ayëndamël, gole üwum wuj ce ënjiñakëd maŋara. Bemecëma hali
- ²kono mage wuj tuŋ šëmabe. Bebecëma ce bër këbar reŋoŋ han iyanga er wuj bële pécëŋ. Bimacëma ce Apiya ibülémül ësówar ganamët an Krist ëng Aršip ar yéd begole ëng bé ale. Wun pécëŋ bëmëncëma.
- ³Ëmmëncümbén iyi Urün of Baba üróbé ëng Šésü Krist Ar Gaf aróbé ale ënmëndindo gonjekëla ako tuŋ hara noŋ mamëññüdüde. Ëndido ce haŋ ëenbo jam laŋ. Pol ako šëmakoma Urün of gen holare ëng uŋal or Filémoŋ of
- ⁴Filémoŋ, gëngër ecëmbayemama Urün of, mašëma këmmašëma dër yó dër gen wuj eŋ.
- ⁵Gon këmmašëmal oŋ bawo ebo gang holekëjëma Šésü Ar Gaf aróbé ale bën. Danaŋ ibiŋal bal bër Urün bële pécëŋ. Gungum šëmamama Urün of gen wuj eŋ.
- ⁶Mašëma këmmašëma ce Urün of bawo eyëndar laŋ eene kongol ër holare üriyé ër holeyekëjëma Krist laŋ. Ecëmbayemama Urün of iyi kongol ër eyëndar igum laŋ ikówe malang bonjekëla bon yënkoba Urün of bé boŋ pécëŋ bawo or Krist laŋ eene. Gungum šëmbamama Urün of.
- ⁷Ibülémül ganamët an Krist, mašëma këmmašëma Urün of bawo ibiŋal bal bër Urün bërleŋ. Uŋal or ŋalkëjëbe of abibamba jomb bën pécëŋ. Ganamët gingum anelëngal sobe. Danaŋ anibamba ce jomb. Kongol ër bungum pécëŋ laŋ emamacëma Urün of gen wuj eŋ. Ako šëmbakoma Pol Filémoŋ omaŋara gen Onésim eŋ
- ⁸Filémoŋ, la wo e gon fërkem ënjiŋara oŋ. Bawo aŋaŋal ar Krist eme, ëmmekordo yék mare tuŋ ënjiŋara kono manepërelaŋ mëri ngër kak.
- ⁹Ilang afüšën eme. Danaŋ ce han kaso dënkënem kongol ër gole ër emamagólén Šésü Krist laŋ. No afüšën ajo ar e han kaso ememecëmba ënjiŋara bawo ënjiŋal.
- ¹⁰Gon ememecëmba oŋ ënjiŋara gen ahól arój Onésim eŋ. Ako ewo ngër ñaŋëso ñandam ganamët an Krist aŋ jóni bawo no fëdkëma gindéy genjekëla gen Šésü eŋ haŋ holeko. Ñan eme kaso loŋo laŋ, watu üwum fëdmama gindéy genjekëla gingum.
- ¹¹Ahól arój yédëko gan sakal aŋ. Ilang koto ër uyat óróm le gon e oŋ naŋfa e, kono watur yédëko ahól arój le, magelaŋ gon yéd komaŋfa kono jóni ar naŋfa ewo. Mage wuj tuŋ owoŋanfa. Inaŋfayonem no ce.
- ¹²Ëmmaded wum ar naŋfakem ar ŋalkem sobe ale iyi obëtëd šóndój. Ëng atëmëd, imakaca balënga.

- 13** Anepëréd obo loño oníbara han kaso loño. Gungum e oníbarado bawo wuj megelan loño. Mangënjikordelan maþara. Gungum fërdëkem obo loño
- 14** kono manepërelan ëmmade obo oníbara ëng mage wuj mañëk. Gungum e gëngër idi gon fërkem oñ, ogé bawo wuj fërdëké hara mage no harahañkëme. Gungum redëmama obëtéd wey sòndój.
- 15** Awa ce gon wok mammadeyelan obo loño, ðugo Urün od rik hañ Onésim magedelan han wuj mepécém man dantañ man hucék mañ iyi ogé ar holekëma Sésü. Gungum e ëng abëtéd, imakor mëmüdé gani.
- 16** Jóni mage ahól arój tuñ ewo ngër gang yéko gan sakal añ le. Jóni íbulu ürój e ce ganamët an Krist añ. Danañ íbulémül eram ër ganamët an Krist ce ewo. Emmañal déy. Kono milang, imakówe ce mañal bawo mage ahól arój tuñ ewo, íbulu ürój ewo ce ganamët an Krist añ. Gungum redëmama obëtéd han wuj.
- 17** Gungum e gon fërkem ëñjibara oñ bawo ayëndamël eram ej, imakaca ngër gang kënjihaca no le. Gungum sëm bameme.
- 18** Gëngër amimékünün wala gëngër adëka jiñ, awa ëñjipéd tuñ. Meyobeye.
- 19** No Pol kidima emeñugün loño iyi ëmmeyobeye. Eñjibara ngër kak akëmmihuyütün ëñjimüden jiñ. Kongol ër no lañ holekëjëma Sésü ðotëkéj owuré or gani od. Gungum ngër dóndój e. Danañ gon eba oñ amakó ëng gon müdenkome Onésim oñ.
- 20** Gungum e íbulémül, bawo or Ar Gaf aróbé lañ eje, idi gon sëm bameme oñ. Gëngër idi gungum, oní bambaye jomb.
- 21** Danañ anemëlal idiye gon rememe oñ. Gungum ememeñugün bawo milang mage mahaca tuñ ejëmakaca. Imadine pit ohaca or rememe imakaca lañ. Ako fédekoma muñugün Pol Filémoñ
- 22** Awa. Jóni góyé tuñ wok ëñjidin. Gungum e ëñjyékünürün kunañ ër bëdiyar le bawo mitamginé Urün od omikénéne gon ejëmacëmba oñ iyi ënnitëbüt han kaso meyéd ðan wuj halañ. Gëngër banitëbüt, meyédë. Gungum e ëñjyékünürün komkom kunañ ër bëdiyar le.
- 23** Awa. Bé bër e loño bëmëncëma. Épafëras amëncëma wuj ëng bër holekëma Sésü bër e halañ bële. Loño ebe han kaso ëng no kongol ër gole ër ebemagólén Sésü Krist lañ.
- 24** Danañ bër emagólén Urün ëng no loño bële bamëncëma ce. Gungum e Mark ëng Arisëtark ëng Démas ëng Lük e büwum.
- 25** Emmacümbén Ar Gaf aróbé ale Sésü Krist omëndido gonjekëla ako tuñ hara noñ mamëññüdüde. Goño emepédë muñug. Pol

Ébèrè

Ébèrè 1

¹Alèka Urün of módòṅólu yéd kobedòṅólu búsukélün büróm bële ènyògu ènbipèd bër alèka büróbé bële gon fèrkèma ènlang oṅ. Danaṅ mage büyé tuṅ dṅóludèkobe ènyògu ènbipèd. Bingut bingut dṅóludèkobe ènyògu ènbipèd. Danaṅ mage ariyé tuṅ yéd kodòṅólu. Búsukélün kingiriṅ yéd kodòṅólu. Danaṅ mage gangam giyé dṅólukobe ènbipèd bër alèka büróbé bële gon fèrkèma wum Urün ènlang oṅ. Ajo daro ajo bahal yéd kobedòṅólu.

²Ngèr kak yéd kodi Urün of alèka. Kono daro èr ekeca jamani èjo le Urün of amadòṅólu ñañeso ñóndóm ñan mól ñañ oyògu obapèd gon fèrkèma wum Urün èènilange oṅ. Awa. Ñañeso ñungum sèbaldèko Urün of olèc jamani èjo èng urün or eenekèjéye of odò. Awa. Kolèc. Danaṅ Urün of salakèma odèm damiṅ bon e jamani èjo boṅ èng bon e han urün boṅ. Awa. Danaṅ gungum pécéṅ adém.

³Ñañeso ñungum idiyewo bon démko bungum boṅ obo ngèr gang e le èng gindéy gen fangak gindóm eṅ. Danaṅ gèngèr ècèniluwe ŝug yararko ñañeso ñungum, èènilange ce ŝug yararko Süm Urün le. Ako matèkoma Süm èng uhal ak. Ngèr gang ewo Urün of le, ngèr kak wo ewo wum ce. Awa. Ñañeso ñungum ayògu jamani èjo. Gon yògaluko oṅ pur ocès le yògaluko. Kongol èr ecès er wum laṅ obakor Urün of mèsèbünal hake biññùla ben bé bal beṅ. Gang ŝèsèko, imbalingum kohal ecès laṅ, kenāṅ kodèn han urün. Gang dènko, koyè. Koñèṅa ŝató èr Süm Urün ènlam èng wum Urün or magelaṅ mahor. Ngèr kak ewo ñañeso ñan Urün ñan dṅóluko Urün oyògu obapèd gon fèrkèma Urün èènilange oṅ.

⁴Awa. Urün of rik haṅ Ŝésü ñañeso ñóndóm ñañ abikó bédāṅal bër Urün bële. Ŝug hókobe bèn le, ŝug kak wo hók ce uyat or Ŝésü ñañeso ñan Urün of èng uyat or adaṅal ar Urün of.

⁵Danaṅ ècènilange ñañeso ñungum abikó bédāṅal bër Urün bële bawo gon obecèsün Urün of bédāṅal büróm oṅ èng gon omacèsün ñañeso ñóndóm oṅ mage góyé e. Èènkèrné gon rekoma Urün of ñañeso ñóndóm oṅ gon mabedeye bédāṅal büróm oṅ. Urün of amadèd Ŝésü: Ñañeso ñandam ej. Daro migé sóré ürój. Ngèr kak redèkoma Urün of Ŝésü. Awa. Urün of abütélé maŝas ce gen ñañeso ñóndóm eṅ. Kore: Süm üróm eme. Danaṅ wum ñañeso ñandam ewo. Ngèr kak redèko Süm Urün gen Ŝésü ñañeso ñóndóm eṅ. Gen bédāṅal büróm eṅ noṅ madedelaṅ iyi bènṅeso bündóm en. La ce ècènlú Ŝésü abikó bédāṅal bër Urün bële bawo wum tuṅ yóko Urün iyi ñañeso ñóndóm. Mabiyódelāṅ bédāṅal büróm bële bènṅeso bündóm.

⁶Kono mage gungum tuṅ. Ga sèkèk watur omadòṅólu Urün of Ŝésü Ŝaro üróm han jamani ŝaṅo le, Urün of abedèd bédāṅal büróm bële. Kobere: Bédāṅal bèram pécéṅ, añüid èènmabèy Ŝaro èram ngèr gang kèènnibèy no Urün le. Ngèr kak redèkobe bédāṅal büróm bële Urün of ènmabèy Ŝésü ñañeso ñóndóm ñañ ngèr wum.

⁷Danaŋ ako ŝalëk ce gakayiti an Urün laŋ gen bēdāŋal būróm eŋ. Kēnre: Urün od mēri kori haŋ bēdāŋal būróm bēle ēngé ngēr ekoc. Gungum e ēngeyē camcambēc ngēr ekoc. Bēdāŋal būwum bēgólén būróm en. Bóngélüm Urün od mēri kori haŋ ēngé ngēr ñukudó. Gungum e ēnmekēn ngēr ga kēmekēn ñukudó le. Ngēr kak reko Urün od iyi bēdāŋal būróm bēle bēgólén būróm tuŋ en.

⁸Kono ganamēt an Ŝésü ñaŋěso ñóndóm aŋ Urün od aded iyi alam ewo. Ako ŝēsünkoma Ŝésü. Komare: Urün, ilam er wuj ed er gani e. Balēnga lamalkējēbe bal bēle. Ngēr gang ñūdük íbilamal bal bēle le wo lamalkējēbe.

⁹Iŋal gonjekēla gon enedi bal oŋ. Danaŋ ekoñ guñūñūla gon enedi oŋ. Gungum sēbūnmeme no Urün órój pit lar sēbūnbebe bēyēnda būrój la. Osēbūn ówum rik haŋ lēngalkēme ngēr gungum kala magelaŋ.

¹⁰Danaŋ Urün od amaded ce ñaŋěso ñóndóm ñaŋ: Wuj Ar Gaf, gan sakal aŋ gang sakalkēj mēbēy'jiñ kala, wuj lēcěk jamani le. Danaŋ wuj bēy'ük urün or eenekēŋéye od ēng mañüt man wuj maŋ.

¹¹Bon lēcěkēj bungum pécēŋ mangobo gani. Kono wuj eboye gang wurékēj gani. Elód ed ēng urün or eenekēŋéye od ocēsale ngēr ga kēsēsäl ginjüm aŋ le.

¹²Danaŋ ipónüre ngēr gang kēnfónür bal bēle gangaba gacēsäl aŋ le. Danaŋ elēmbe ce ngēr gang kēnlēmb bal bēle binjüm bacēsäl baŋ ēnmađal bangaša baŋ. Kono wuj ñaŋěso ñādam, mangelēmbēt muk kono eboye gang ej le gani. Danaŋ iwuréye gani.

¹³⁻¹⁴Danaŋ Urün od ako sēndünkoma ñaŋěso ñóndóm ñaŋ. Komare: Iyógu. Eñēŋa loŋo ŝató eram ilame ēng no haŋ tumar yó kēmbemēl bēr ibüt būrój bēle haŋ ēnyógu ēndak kūdüt ürój. Ngēr kak redēkoma Urün od ñaŋěso ñóndóm ñaŋ kono Urün od mabiñakelaŋ mēsēsün bēdāŋal būróm bēle ngēr kak le. Gungum lukēen iyi ñaŋěso ñān Urün ñaŋ ēng bēdāŋal bēr Urün bēle mage góyē en. Ŝésü ñaŋěso ñān Urün ñaŋ hókēbe sobe bēdāŋal bēr Urün bēle. Danaŋ bēdāŋal bēr Urün bēle benjēm ben kēmagólén Urün tuŋ en. Danaŋ Urün od módóŋólu kobidóŋólu ēnyógu ēnbegebara bēr owopeyēn bēle. Kono Ŝésü ñaŋěso ñān Urün ñaŋ ewo. Gungum lukēen Ŝésü ēng gole üróm le hók majare sobe ēng bēdāŋal bēr Urün bēle ēng gole üróbūn le.

Ébērē 2

¹Gungum e bawo Ŝésü abikó bēdāŋal bēr Urün bēle, añüd ēēneboye gang holeyekēene bēŋ toña ēr hérékēene gen Ŝésü ēng gen ofeyēn or feyēnkoba wum Ŝésü le. Kono wūn bēr hērük mēēnholeye, ēēnbütélal kašabi. Éng mage gungum ēēndēbēre ēng toña úwum.

²Ēcēnilange Urün od sēbalkēbe masariya man Urün maŋ bēdāŋal bēr wum Urün bēle pur ēnmayēn Moyis. Masariya mungum man münéd e. Gungum e añüd ēndaya Bēr Isērayel bēle. Danaŋ ēcēnilange bēr mēngedaya masariya mónóm bēle Urün od abiméyéd ar kala oméy'šug ñūdük omaméy'le.

3-4 Ngër kak méyďékobe Urün of bër barëk ëndaya masariya man wum Urün mañ bële. Bé alo? Ar Gaf aróbé ale Šésü fëdkëba gindéy genjekëla gen wum Šésü eñ. Gindéy gungum lañ langekëene ngër gang owope hal ale oméy or Urün lañ. Awa. Jóni gëngër ëcënedeye ofeyën ofarame ówum mage jiñ e, ëcëníbékülüne ofeyën ówum. Gëngër ëcënbare ofeyën ofarame or yënkoba Ar Gaf ówum, mangobaméyďi Urün of ngër gang méykobe bër alëka büróbé bër bërünkëma bële le? Éyi. Obaméyë wo. Gen ofeyën ofarame ówum eñ Ar Gaf aróbé ale Šésü dónge fëdkëba. Ofeyën or Urün ówum ayarar sobe. Bër hérkëma Ar Gaf aróbé ale bële babapëď gon fëdkobe gen ofeyën ówum eñ iyi münéd e. Watur fëdkëmba üwum, Urün of adid bon hişajak boparame pur ëëniluwale fanga üróm le. Ngër kak mëlalkëba ce toña e gindéy gen ofeyën óróbé gen fëdkobe Ar Gaf ale bër hérnékëma eñ. Danañ Urün of abayën ce bokor bon Genjëm en Urün boñ ngër gang haşabiko wum le. Gungum pécëñ adi pur obemëlal bal bële iyi münéd e gindéy en hérkën gen ofeyën óróbé eñ. Ngër gungum le e, gëngër ëcënbare madëke ofeyën ofarame or feyënkoba Ar Gaf aróbé ale ówum, kenañ Urün of mangobaméyďi ngër gang méyďékobe bër alëka büróbé bër bërünkëma bële le? Éyi. Obaméyë. Gungum biki magelañ. Gungum e ëcënilange bawo Urün of abiméyëď bër barëk ënkérné gon sëbalkobe bëďaňal bër wum Urün bële oñ, obakówe mamëlal obiméyë bër barëk ënkérné gon fëdkobe ñaňëso ñan wum ñañ.

5Awa. Ècënilange imbaligum Urün of olëce jamani ëaşa. Kono loobën sëbalko Urün of ënlam jamani üwum? Mage bëďaňal bër Urün bële sëbalko ënlam. Hal ale sëbalko olam han jamani ër eyögu ër emecas ëjo. Gungum e ganamët an ilam er jamani üwum añ, bal bële babikó bëďaňal bër Urün bële. Bawo Šésü agé hal ce, la ce ëcëniluwe iyi abikó bëďaňal bër Urün bële le.

6Ganamët an ilam er hal jamani ër eyögu le añ asükélün ar Urün ariyé aňug gakayiti an Urün lañ. Komare Urün: A! Anikişaña. Urün, bóyë ewo hal ale gon yidënrükëj gen wum eñ şug kak oñ? Bóyë ewo hal ale gon hañëlalkëme gindóm oñ? Hal tuñ ewo.

7Ñungut hucék imañëkët hal ale hañ bamakó mësëb bëďaňal büröj bële. Kono jóni imabëy, danañ imatëbün balënga.

8Idi hañ agé ar gaf ar bon lëcëkëj pécëñ. Ngër kak reko Urün of iyi hal ale ogéyë ar gaf ar bon lëcëko jamani pécëñ. Èng ikér Urün of adi hañ hal ale agé ar gaf ar bon lëcëko Urün pécëñ, ilange pécëñ e. Magelañ gon wok mamalamale. Kono mëëniluweyelañ wey hal ale gang lamalko bon lëcëko Urün boñ pécëñ. Gon eeneluwe oñ iyi ga sëbünkoma Urün of Šésü le.

9Münéd iyi jóni Urün of amañëkët ñaňëso ñóndóm ñañ Šésü hañ bamakó bëďaňal bër Urün bële. Gon riyalko ngër kak oñ pur ocës Šésü obinañfa bal bër jamani bële bawo Urün of abiñal le. Danañ jóni ëcëniluwe gang riko Urün of hañ ënmañëy bal bële Šésü hañ ënmatëbün balënga kongol ër tampere ër sampeko Šésü hañ şësëko lañ. Gungum riko Urün of.

10Urün ówum lëcëk jiñ kala. Danañ wum keri hañ obo ngër gang e le. Awa. Aňüd obitümëď bëñëso bën wum Urün bëñ kingiriñ han uyarar or Urün. Bëñëso bën Urün

bɛŋ bɛr holekɛma Ŝɛsũ bɛle en. Gon horalko mɛriyal gungum oŋ bawo adi haŋ Ŝɛsũ sampeko pur obekor mɛgɛ ar ebekoral mɛdũngũnal gangam an eneyɛyal han Urũn aŋ.

¹¹Gungum e ar ebedungũn ale ɛng bɛr dungũnko bɛle pɛcɛŋ sũm ũriyɛ en. Gungum lɛngalkɛma Ŝɛsũ ce haŋ yókobe bal bũwum bũbulum bũróm.

¹²Ëcɛnlang amalɛngal ganamɛt gindóbũn aŋ bawo Ŝɛsũ amade Urũn od: A! Urũn, ɛmbipɛdɛ bũbũlɛmũl bɛram genjekɛla gen wuj ɛŋ. Danaŋ ɛmmibɛyɛ watur barkɛn bal bũrój ɛnmibɛy/le.

¹³Atɛndɛf ce. Kore gen Urũn ɛŋ: Midambe holare ɛram le or Urũn laŋ. Atɛndɛf ce: Loŋo eme land ɛr bɛŋɛso bɛn Urũn bɛn yɛnkonem wum Urũn. Ngɛr kak langekɛɛne iyi Ŝɛsũ amalɛngal obiyó bɛŋɛso bũwum bũbulum bũróm.

¹⁴Awa. Bũbulum bũróm bal en. Gungum e Ŝɛsũ bagɛ góyɛ ɛng bɛn iyi agɛ hal kidima ngɛr bɛn le. Gon géyalko hal oŋ ocɛs pur omakor mamɛlal Ibilisa le e. Ibilisa ũwum rik haŋ bal bɛle pɛcɛŋ enecɛs.

¹⁵Gon rɛtalko fangar Ibilisa oŋ gungum wok bal bɛle mangɛnbo gang eneyɛŋ gen ecɛs ɛŋ. Gan sakal aŋ ako yɛkɛn ngɛr bũhól bɛr ginjɛŋ an ecɛs bawo bayɛŋ ecɛs ed. Kono gang ŝɛsɛko Ŝɛsũ, abedɛt ohól or ginjɛŋ an ecɛs igum laŋ. Mangɛnyɛŋ ecɛs ed jóni.

¹⁶Gomɛlɛk e pur obabara bɛ bɛr ŝalɛk han Abɛraham le yógaludɛko Ŝɛsũ. Mage obibara bɛdaŋal bɛr Urũn bɛle le yógudɛko. Graki haŝabidɛko odi pur obakor mabara bɛ le? Pur obabara bɛ le gɛko ar gaf ar bɛsũmɛd bɛr macadaha aróbɛ okoral malɛc ŝadaha ɛr obatɛbũnal Urũn od hake biñũŋula bindóbɛ bɛŋ le.

¹⁷Gungum e ce añũd Ŝɛsũ ogɛ hal okoral mɛgɛ ar gaf ar bɛsũmɛd bɛr macadaha aróbɛ. Ar gaf awum ar hañɛlalɛdɛkɛ gen bɛ bal ewo. Danaŋ ɛɛnekore madɛne holare le óróm laŋ iyi obagególɛne han urũn. Gungum géyalko hal ogɛyal ar gaf ar bɛsũmɛd bɛr macadaha.

¹⁸Jóni Ŝɛsũ obakore mabara bɛ bɛr elókólɛdɛ emekɛn ed. Gon obakoral mabaral oŋ bawo wum ce atamped ngɛr gang kɛɛnisampeye bɛ le ñan yɛkoma malókól Ibilisa ɛmba omamɛkũnũne Urũn laŋ. Gungum e Ŝɛsũ wum ar yɛdũk ngɛr gang eene bɛ bal ale wum wo e obakor mabara bɛ bɛr elókólɛdɛ emekɛn ed.

Ébɛrɛ 3

¹Bũbũlɛmũl, Urũn od yókɛmɛn ɛɛngɛ bal bũróm. Danaŋ amadónjolu Ŝɛsũ oyógu ogɛ ar gaf ar bɛsũmɛd bɛr macadaha aróbɛ ale ganamɛt an gon holeyekɛɛne aŋ. Gen wum ñũdũk ɛɛngeyidɛnũr bawo

²amamɛŋũn Urũn od. Gungum e adi balɛnga gole ɛr ar gaf ar bɛsũmɛd bɛr macadaha ale ngɛr gang sɛbalkoma Urũn od odi le. Moyis, wum ce amamɛŋũn Urũn od bawo wum ce adi balɛnga gole ɛr sɛbalkoma Urũn od le. Gungum e abibara Bɛr Isɛrayel bɛle ngɛr gang redɛkoma Urũn od le. Awa. Toña e Ŝɛsũ ɛng Moyis jap bamamɛŋũnɛd Urũn od

3-4kono bakucér. Şug hucérkèn abéy' ar kunaŋ ale èng kunaŋ èr béyko le, şug kak hucérkèn Şésü èng Moyis. Mayedi gèngèr ilu kunaŋ le, ilange kisaŋ hal béyùk le? Danaŋ mayedi imakówe mèbèy' ar béyùk kunaŋ ale èng lar ibèy' kunaŋ èr béyko la? Kono ar kèbéy' jiñ kala ale Urün od e awum. Awa. Gungum e bawo bal bële móhó kènmahó mèbèy' ar ebéy' kunaŋ ale èng lar ènbèy' kunaŋ èr béyko la, añüd èenmakó mèbèy' Şésü èng lar èenmabèy' Moyis la. Gon ñüdük ènmabèy' Şésü oŋ bawo Şésü e ar ebéy' kunaŋ èr Urün ale. Kunaŋ üwum koto le gon e oŋ iyi bal bër Urün bële e. Kono wum Moyis ar kègole ar han kunaŋ èr Urün tuŋ yédèko. Şésü noŋ abéy' ar kunaŋ üwum ewo. Mayedi abéy' ar kunaŋ ale hók èng ar kèyè tuŋ magole han kunaŋ ale? Gungum reyalmè iyi Şésü hók èng Moyis le. Awa. Moyis amamèŋün Urün od ngèr gang komamèŋün ahól ale alam aróm ale le. Danaŋ adi tak tak gon sèbalkoma Urün od odi kunaŋ èr Urün laŋ oŋ. Èng ikér gang owocas gen kunaŋ èr Urün eŋ gen Bër Isèrayel eŋ owocas. Bèn yédük bal bër Urün ñungum. Gen bèn eŋ owocas. Gole èr yéd komagólén Urün le ako yék ngèr findé pur ilangal gon obapèd imbalingum Urün oŋ.

5Moyis ako yéko ngèr ahól ar Urün han kunaŋ èr Urün

6kono Krist mage ahól ewo. Wum ñañeso ñan Urün ñañ kidíma ewo. Adid' pécéŋ gon sèbalkoma Süm Urün oŋ. Gungum e atopète balènga kunaŋ èr Urün le. Èng ikér gang owocas gen kunaŋ èr Urün eŋ gen bé eŋ owocasal ngèr kak le. Bé kunaŋ èr Urün eene gèngèr ècèneboye gang hèrekèène makaşabi maŋ ganamèt an bër ibüt büróbé aŋ. Danaŋ gèngèr ècèneboye gang samginéyekèène, èenecote bonjekèla bon reko Urün obadine boŋ. Gen bonjekèla bungum ebalèngal.

7-8 Ngèr gungum le e, añüd èenikérnéye gon şasèko Genjèm en Urün eŋ alèka gakayiti an Urün laŋ oŋ. Ako reko. Kore: Gèngèr Urün od amèncèsün daro, konri ngèr gang ridèkèn bër alèka bürón bële le. Bër alèka büwum bakèrèd gon şèsünkobe Urün han ijün oŋ. Fado gang hérdèkèn, mènmaŋdelaŋ maraya. Danaŋ bakèmunèd banèf baŋ haŋ kènmabèrün Urün od. Kono wün noŋ konhèmün banèf baŋ ngèr gang hèmündèkèn bèn le. Danaŋ konmalókól Urün od ngèr gang lókóldèkènma bèn le. Büyé bamalókólèd Urün od ènlang èmba odiye gon redèko odiye oŋ. Wün, konmalókól Urün od ngèr kak le.

9Urün od ade: Ñungum bër alèka bürón bële malókól yéd kènemelókól ènlang èmba bang wo wobe èng bèn. Fado gang ludèkèn bonjekèla bon rindèbebe han ijün boŋ gon sèkèk müli mafó mala, fado kak malókól yéd kènemelókól.

10Gungum dógüldèkem gen bèn eŋ pas. Danaŋ meded babar ènnidaya.

11Anidógülèd pas haŋ kèmrè mangènmèg han elód er yekènrème no bicata èng no. Mangèmlèmbèt kaşabi le muk gon şasème oŋ. Ngèr kak reko Urün od ebegé bër mènmaholeye bële.

- 12** Bübülémül, eënbütélal kašabi akégélaŋ land ürón ar müdfék juku üññüla bawo ar müdfék juku üññüla ale Urün or ewuré gani of kobërin. Ar müdfék juku üññüla awum gungum e ar mamaholeye Šésü e.
- 13** Gon ñüdük eëndi akégé ngër kak oŋ, eëngëbambër wün wün majomb jóni ër omëncësün Urün eënmamëñün loŋo. Gon eenebambëral wün wün majomb oŋ akégélaŋ ar omayüfé emekën eď haŋ okëmün ganëf aŋ.
- 14** Eënmaholeye Krist bëñ gan sakal aŋ. Gëngër eëneboye gang holeyekëenna ngër kak haŋ dër eeneceëse, eëniyéyeye ñan ñiyé ëng wum Krist ilam er wum laŋ.
- 15** Ngër gang fëdmëmën gon šalëk gakayiti an Urün laŋ. Këre: Daro, gëngër Urün of amëncësün, konhëmün banëf baŋ ngër gang bëründëkëma Urün of bër alëka bürón bële han ijün le. Ngër kak šalëk gakayiti an Urün laŋ.
- 16** Loobën hërnëdëkëma Urün of hara noŋ mënmanďelaŋ ëndi gon redëkobe oŋ? Mayedi bër alëka bürón bële pécéñ e? Bër alëka büwum Moyis baradëkobe gang enecal han elód er Éšipët le. Bën hërnëdëkëma Urün of kono mënmanëñündëlaŋ.
- 17** Gen loobën ce dógüldëkëma Urün of gon sëkëk müli mafó mala han ijün šalaŋ? Mayedi gen bër mékünündëkëma eŋ dógüldëkëma? Éyi. Gen bën eŋ dógüldëkëma. Büwum šësëradëk han ijün. Gen büwum eŋ dógüldëkëma Urün of.
- 18** Loobën redëko Urün of: Bal bëjo mangënmëg muk han elód er ebebeyën ënyé bicata ëng no? Mayedi bër bëründëkëma wum Urün büwum redëko ngër kak le? Éyi. Gen bën eŋ reyaldëko ngër kak le.
- 19** Gungum luwekëene, mënkorďelaŋ mëmëg bën lar yékünürünkobe Urün of ëncatado ëng wum la bawo babar ënmahole.

Ébërë 4

- 1** Ošata or rekobe Urün Bër Isërayel ëncataye ówum, jóni ade bé ecata ošata ówum. Kono eëniëbütélale kašabi akégélaŋ ariyé aróbé ar obo macatayelaŋ.
- 2** Bé pécéñ eënikéred gindéy genjekëla gen Urün eŋ ngër gang hërdëkën bën ce han ijün le. Büwum noŋ bakërëď tuŋ kono mabinanďadëlaŋ bawo mënholedëlaŋ gon hërkën oŋ.
- 3** Bé bër hëruk holek tuŋ eënekoreye mašataye ëng Urün of. Ošata ówum Urün of akëñëla alëka, gungum e kabiriŋ dër hëñëlako Urün of malëc jamani ëjo le hëñëladëko. Kono bawo Bër Isërayel bële mënholedëlaŋ, bën wok mëncatadëlaŋ. Urün of ako redëko gen bën eŋ. Kore: Ñan dógüldëkem gindóbün laŋ, meded muk. Mangënmëg han elód er redëbebe ëmbeyëne ëncata. Ngër kak redëko Urün of iyi Bër Isërayel bële mangënmëg, ďanaŋ mangëncata.
- 4** Eënilange Urün of kidima acataď bawo acal gakayiti an Urün gingélüm gen ohe ójóŋg óhin eŋ. Ako šalëk iyi Urün of acataď ohe ójóŋg óhin of. Koto ër ošata ówum le gon e oŋ Urün of acataď magoledëlaŋ bawo akëñëla malëc pécéñ gon hašabidëko

maléc oŋ. Danaŋ akaşabid ce Bër Isërayel bële ëncata kono mëncatadelaŋ. Ëcënilange mëncatadelaŋ bawo ako redëko

⁵gen oşata or Bër Isërayel bër bërünkëma od. Aded: Mangënmëg muk han elód er ebebeyën ëncata. Ngër kak redëko. Gon wok mangëncatal oŋ bawo mënholedelaŋ gon rekobe oŋ.

⁶Bër sakalëk mëhér gindéy genjekëla gen Urün büwum mënmëgëdelaŋ han elód igum ëncata. Gen bóyé le wok mënmëgëdelaŋ? Gon wok mënmëgëdelaŋ oŋ bawo mënholedelaŋ gon redëkobe Urün oŋ. Kono la wo en bër emëg ëncata, gungum e bër holek gon reko Urün bële.

⁷⁻⁸Münéd e noŋ Ŝosüwé abitüméd bër alëka büróbé Bër Isërayel bële han elód er redëkobe yëndëkobe Urün od ëncatado. Kono Ŝosüwé makordelaŋ mëri jiñ haŋ ëncata ngër gang haşabidëko Urün od ëncata le. Ëcënilange mëncatadelaŋ bawo imbalingum Urün od abëtéd maşas gen ohe óyélüm or enecata bal büróm imbalingum od. Urün od komare Dafid obitükél bal bële gon şasëko gen ganamët an ohe ówum eŋ. Awa. Ëmmënbütéléye müfütütürün gon ñugündëmëmën letër ëjo gen ohe ówum eŋ: «Daro gëngër Urün od amëncësün, ëënmamëñün. Konhëmün banëf baŋ haŋ ëënbar ëënmamëñün.» Ngër kak redëkobe Dafid bal bële iyi oşata or bal bër Urün od la wo wok.

⁹Gungum e bal bër Urün bër këmamëñün wum Urün bële ënkore maşata. Oşata ówum ako mëndërek ngër gang şatadëko Urün od dér hëñëlako maléc jamani ëjo le.

¹⁰Ar yó şatakën ëng wum Urün, adëm awum ocataye ganamët an gole üróm aŋ. Ngër gang şatadëko Urün od dér hëñëlako maléc jamani le, ngër kak owocata adëm awum bawo gole üróm le akeca.

¹¹Ngër gungum le e, ëënegereye déy haŋ ëënicataye ëng Urün od. Akëgélaŋ land üróbé ar obo mëncatayelaŋ ëng wum Urün od ngër gang wodëkën mëncatadelaŋ Bër Isërayel bële bawo mënmaholeyelaŋ le.

¹²Añüd ëëniमाणe gon şësünkoba Urün oŋ. Uşas or Urün ówum or wurék e bawo wum Urün ar wurék gani ewo. Danaŋ amüdé fangar okoral mëriyal gon fërkëma wum Urün oŋ. Bon yó ŋakëk dama le banamët ban jap, uşas or Urün od hók maŋak. Danaŋ uşas ówum okore mabayëtër land ër kaşabi ëng jomb ër hal. Danaŋ okore maléc gon e kaşabi ër hal oŋ ëng gon hótëko jomb üróm laŋ oŋ.

¹³Magelaŋ gon mangolu Urün od. Bon lëcëko Urün boŋ pécéŋ alu alang ngër gang e le. Magelaŋ gon hişaŋakëma Urün od. Wum e ar eñawe ale, ar kala omapéd gen gon riko eŋ. Gungum e añüd ëëniमाणe uşas or şësünkoba Urün od.

¹⁴Ëënedëke bëŋ gon holeyekëëne oŋ bawo ëcënmamüdéye ar e ar gaf ar bësüméd bër macadaha afarame ale. Asüméd ar macadaha afarame awum Ŝésü ñañëso ñan Urün ñaŋ e. Awum han ewo Urün dënko. Asüméd ar macadaha afarame awum Ŝésü ñañëso ñan Urün ñaŋ e.

¹⁵Asümëdf awum amakañëlal gen bé bër mënikëmeye ganamët an Urün eñ. Wum Êsü ce Ibilisa amalókólëdf ëmba omamékününe Urün of ngër gang kobalókól bé le kono amatókal. Mamakordëlañ mëri hañ Êsü omamékünün Urün of.

¹⁶Gungum e bawo asümëdf aróbé ale alang gang eene le, ëënmakoreye masanaye Urün of ošëmbe lañ hara fado mangobadëkër osana lañ yëngën ër wum ar ñalkëba bé bal. Gon eenmatanale oñ, bawo amakañëlal gindóbé eñ le e. Danañ obabaraye watur yó këbahëyal bé le.

Ébërë 5

¹Ëcënilange gang owogé hal ale ar gaf ar bësümëdf bër macadaha. Urün of këmasala ariyé land ër bal büróm ar egé ar gaf ar bësümëdf bër macadaha. Wum Urün sëbalkëma gole ër fërkëma omagólén jorër bal büróm pécéñ ënmagóléndo lañ. Gungum e iyi obilücün macadaha mañ han Urün kongol ër gon mékününkënma Urün lañ.

²Ar gaf ar bësümëdf bër macadaha awum hal tuñ ewo. Danañ amekën ewo. Gungum horkëma mahañëlal gen bër këmamékünün Urün bële hara mage mamañ enmamékünün Urün of.

³Danañ ce bawo ar gaf ar bësümëdf bër macadaha ale mëmékünün komamékünün Urün of, añüd wum ce omalücün Urün of macadaha man ganamët an emekën er owodi wum ed wey, ngër gang omalücün gen ganamët an mamekën man bërleñ eñ.

⁴Bal bële mësébüñ kënmasébüñ ar e ar gaf ar bësümëdf bër macadaha ale. Gungum e magelañ ar okor mare iyi no migé ar gaf ar bësümëdf bër macadaha pur oyak gaf üróm le. Urün of tuñ këmasala ar egé ar gaf ar bësümëdf bër macadaha awum. Ngër kak yédëkëma Aroñ ar gaf ar bësümëdf bër macadaha ar sakal ale. Mage wum hašabidëk ogé ar gaf ar bësümëdf bër macadaha. Urün of saladëkëma ogé ar gaf ar bësümëdf bër macadaha awum.

⁵Ngër kak wo ce saladëkoma Urün of Êsü Krist ogé ar gaf ar bësümëdf bër macadaha. Mage wum Êsü hašabidëk ogé ar gaf ar bësümëdf bër macadaha pur bal bële ënmatébüñ. Urün of saladëkëma. Ako saladëkoma. Komare: Wuj, ñañëso ñandam ej, daro migé Sóre ürój.

⁶Urün of amade ce gapak gañëneñ: Asümëdf ar macadaha ar gani ej ngër gang yéko Melkisédek le. Ngër kak rekoma Urün of Krist.

⁷Danañ añüd Êsü ogé asümëdf ar macadaha aróbé. Mage bawo Urün of tuñ sëbalkoma ogé le yéko ar gaf ar bësümëdf bër macadaha. Añüd ogé ce bawo amamëñün Urün of pécéñ pécéñ. Mayedi ëcënkuyüt watur yédëko Êsü jamani ëjo le mašëmbe yéd komacëmbe Urün of tengët gang owocap? Gon yéd komacëmbe oñ iyi omapeyën ecës lañ. Alangëdf Urün of tuñ e omakor mafeyën ecës lañ Kono amapëred odi gon fërkëma Urün oñ hara mage gon fërkëma wum tuñ oñ. Danañ Urün of amakërnëdf bawo amañ odi gon fërkëma wum Urün oñ.

⁸Ĕcēnlang Ŝésü mage ñañjeso ñan hal tuŋ ewo. Ñañjeso ñan Urün kidfima ewo. Kono fado kak, añüd olēca gon e omēñün or Urün oŋ kongol ēr gon sampeko laŋ.

⁹Ŝésü gang hēñēlako mēri pécēŋ gon yōguko laŋ, agéd kisaŋ afeyēn ar gani ar bal bēr mēñünkēma.

¹⁰Danaŋ amatalad Urün od ogé asüméd ar macadaha afarame aróbé ngēr gang yéko Melkisédék le.

¹¹Gen Ŝésü ar gaf ar bēsüméd bēr macadaha eŋ la wo wok kingiriŋ gon fērkem ēmmēnpéd oŋ kono anikēyal gang e ēmmēnpütütürün ēēnfame le bawo mēēnyandēyandēlaŋ mafame.

¹²Kabiriŋ alēka holekēēnma Ŝésü. Añüdedo ēēndafēdo ganamēt an Urün aŋ haŋ ēēngé makaramoko man gindéy en Urün, kenaŋ ēēnbikaraŋdo bal büyélüm. Kono lar ēēngédo makaramoko la, kēmēnfēr ēēnbo wün gang enmēnkaraŋ maharaŋ. Gungum e amēnpēr ēnmēnkaraŋ matoña man Urün man hérkēēn gan sakal maŋ. Lar ēēngé bēñjeso bēn etó gon masó la kēēnbo ngēr bēñjeso bēn eyer ebēr.

¹³Ar yó wok eyer ebēr, awum ñañjeso woko. Madafelaŋ ganamēt an Urün aŋ. Mangobayētēr wey gon e gonjekēla ēng gon e guññūla.

¹⁴Kono bēr rafēk ganamēt an Urün bēle bēn e ēntó gon masó oŋ. Bēn e ēnkor mabayētēr goŋo gonjekēla e, goŋo guññūla e. Gon enekor mabayētēral oŋ bawo bēn ori or bonjekēla od kēnsala ēngedi. Gungum emēmēnpéd iyi ēēngé bēr rafēk ganamēt an Urün aŋ.

Ébērē 6

¹Ngēr gungum le e, ēēnikaraŋe karaŋ ēr ñüdük okaraŋ ar rafēk ganamēt an Urün ale le. Gungum e ēēnitēbe wa mēbütéléye uharāŋ or matoña man gen Ar Dōŋóluko Urün man hérekēēne gan sakal maŋ. Uharāŋ ówum gon e oŋ iyi hal ale añüd olēmbēt kašabi le gang e ope oméy or Urün laŋ. Gan sakal aŋ aded kongol ēr bonjekēla bon owodi laŋ opeye oméy or Urün laŋ. Kono ori or bonjekēla bungum od mangomapeyēn hal ale. Kongol ēr holare laŋ tuŋ owope.

²Uharāŋ or matoña man sakal ówum ce gen mafasaŋ man oñēmb od maŋ e. Danaŋ ēcēniñake maharaŋe gen odambal or mañüt or hal ocotal gokor on Urün oŋ. Danaŋ ēcēnikaraŋe ce hal ale ēng acēs, obēte mahal ce ecēs laŋ. Ĕng akal ecēs laŋ, ar mamaholeye Ŝésü ale Urün od omañaweye. Gēngēr amañawe, omaméyē gani han ñukudó ñan gani. Gungum pécēŋ haraŋdēkēnmēn gan sakal aŋ. Awa. Jóni ēēnitēbe mēbütéléye ganamēt gingum. Kenaŋ ēēnitakale mašase gen oharāŋ or ar rafēk ganamēt an Urün od eŋ. Gungum e ēēnkorāŋ marafal.

³Danaŋ ēēnidafeye déy ganamēt an Urün aŋ ēng amaŋ Urün od.

⁴⁻⁶Awa. Land ēr bé la wo en bēr wubük gingub an Urün gan sakal aŋ. Danaŋ bamaŋ iyi gindéy en Urün eŋ toña ēr Urün le e. Danaŋ balókoléd balang buña ēr yēnkobe

Urün le ayarar sobe. Danañ Genjëm en Urün eñ ayõgud' adi óróbün lañ. Balókólëd ce balang iyi gindéy'en Urün eñ genjekëla e. Danañ balangëd' ce gen fangar ilam er Urün eñ. Danañ mënboyelañ imüf lañ ganamët gungum. Gungum pécéñ balangëd'. Bër ngër kak bële gëngër bade mënmaholeyelañ Êsüsü jóni, ênkorde malëmbët makaşabi mañ ênmabët mahole Êsüsü? Muk. Mangënkör ênmabët mahole. Bawo obët or odamb holare or Êsüsü lañ od, ako e ngër bëtëkoma mëfing Êsüsü ñañëso nan Urün ñañ os or lëmbënd lañ. Ako mëndërëk ce ngër riko gon ênmaðëşal Êsüsü bal bële. Gungum e bër ngër kak bële mangënkör malëmbët makaşabi mañ ênmabët mahole Êsüsü.

⁷Sanda emecas ganamët gungum. Êng ilaðej ufat od, êng atüb gütüb üñ balënga, odüge gon masó gon ladhëj oñ. Gon masó gungum obinañfaye bëşëm bële. Ufat ówum danañ Urün od' oduwéne duwa ëyekëla le.

⁸Kono gëngër ilað ufat od, adüg makóş êng gucam tuñ, elód igum magelañ yó gon nañfak. Danañ mangolëka Urün od' oduwéne duwa üññüla le. Danañ obóde.

⁹Bëyëndamël bër ñalme, fado gang ebecas gen elód er magelañ nañfa ed, abamëlal mage ngër kak een wün. Gangam an yék han ofeyën or gani lañ een.

¹⁰Urün od' ar cüp ewo. Mangokuyëlal bonjekëla bon rikëen bon olangal iyi ëcënmañal boñ. Bonjekëla bungum gon e oñ iyi ibara yékënbe bubulu bër ganamët an Urün bële. Danañ hañ jóni kak wokëenedi. Gungum pécéñ Urün od' mangokuyëlal. Gungum mëlalkëba gangam an yék han ofeyën or gani lañ een.

¹¹Gon fërkëba oñ ar kala land ürón ogebamb mëri ngër gang kori le hañ dër owocës. Gëngër ëcëndi ngër kak, gon samginékëen oñ ëëntëke pécéñ han Urün.

¹²Mabapërelañ ëëngé bër fëyék ganamët an oraya or Urün añ. Gon fërkëba oñ ëëniðiye ngër gang kënri bër holekëma Êsüsü bër emuña le. Kongol ër holare üróbün lañ êng kongol ër gon horkën mumuña lañ bacot bonjekëla bon rekobe Urün obeyëne boñ.

¹³⁻¹⁴Mayedi ëcënkuyüt gon yékëma Abëraham gen ganamët an gon redëkoma Urün od' omayëne eñ? Urün od' ako redëkoma Abëraham. Komare: Omemëlal ëmmiduwéne duwa ëyekëla le. Êmbilaşëne gañamb an wuj añ. Gang redëkoma gungum, adef iyi wum Urün kidíma şede ewo odiye bawo magelañ ar en gur pur omayó ogé ar şede aróm iyi odiye gon redëkoma Abëraham omayëne oñ.

¹⁵Kono Urün od' mamadindëlañ kisañ gon redëkoma omadine oñ. Fado kak Abëraham amuñað. Bawo amuñað, acëlað hañ Urün od' komayën gon redëkoma omayëne oñ. Gungum e bé ce añüd ëënimuñañe ngër gang muñaðëko Abëraham le.

¹⁶Bal bële êng idéyëren, gëngër ariyé amabesal Urün od, êng ade no êng Urün od, añüd okeca uşas od' bawo amabesal. Danañ ar bésenko ale añüd omamëlal kisañ gon şasëko oñ toña e.

¹⁷Awa. Urün od' ce amapëred' bal bële obemëlal iyi odiye gon yó reko odiye. Awa. Acasëd' obidine bal bër talañ bonjekëla boñ. Awa. Amapëred' obemëlal iyi bal bër reko

ëncot bonjekëla bële iyi münéd e ëncote. Bawo amapëred obemëlal ëncote, acaséd iyi obidine. Danañ acas ce iyi wum kidîma sêde ewo obidine.

¹⁸La wo e bindéy' biki ben mangokor malëmbëta muk. Gindéy' gen sakal eñ gon e oñ ëng Urün of ade goño midiyé tuñ, awa odiye. Gikin eñ gon e oñ ëng ade wum kidîma sêde ewo odiye, odiye tuñ. Bindéy' biki ñingum mangokor malëmbëta muk. Ogéye tuñ bawo Urün of mañakelañ mahaf, danañ mangokaf ce. Gungum e bé bër güruk sôndóm ðamarayekëenna obamëlal kidîma Urün of obadine tuñ gon reko obadine oñ. Gungum e ëenedëke bëñ gon samginéyekëene oñ.

¹⁹⁻²⁰Tamginaré üwum mangobadàngëta muk. Oboye gani. Ako mëndërek ngër hóngi ër mënge ër defëkën pur akéye ñüngélüm. Ar defëk hóngi ale amamëlal iyi hóngi le oboye ñan ñiyé lar defëko la. Ngër kak mëndërek ce tamginaré üróbé le. Tamginaré üróbé le gon e oñ iyi abamëlal Urün of obadine gon reko obadine oñ bawo Sésü ar samginéyekëene ale agé ar gaf ar bësüméd bër macadaha ar gani ngër gang yédëko Melkisédek le. Gungum e Sésü komëg han kunañ ër Urün ër e han urün, daro kohucé han enóng han kunañ ër hók mamël ganamët an Urün lar ewo Urün la. Wum dónge mëgëk fayër mëgekëene bé le. Gon mëgalko oñ obabara bé le mëgaldëko. Kongol ër gon obabara lañ mëlalkëba iyi ënekoreye mëmëge bé ce lar ewo Urün la ošëmbe or Urün lañ.

Ébërë 7

¹Awa. Gen Melkisédek eñ wum alam ar ikón er kënyó Salem ale yédëko. Danañ asüméd ar macadaha man Urün or hók jiñ kala ale ce yédëko. Büyé Melkisédek komahaca Abëraham gang owocólu Abëraham han ibüt. Ibüt igum mëldëkobe Abëraham bër ibüt büróm bële ëng bëlam büróbün bële. Awa. Melkisédek kënféd ëng Abëraham. Awa. Gang fëdëkën, Melkisédek komaduwén Abëraham duwa ëyekëla le.

²Awa. Gang duwénkoma duwa ëyekëla le, Abëraham komad mayanga man hanakobe bër ibüt büróm mañ. Kolér. Komayën Melkisédek farila le pur omatébünal. Awa. Koto ër uyat or Melkisédek le gon e oñ iyi alam ayekëla. Danañ Melkisédek alam ar ikón er Salem ale yédëko. Koto ër uyat or ikón er Salem of gon e oñ jam le e. Gungum e Melkisédek alam ar ikón er jam kënmayó ce.

³Melkisédek üwum mamagédelañ süm. Lüm ce mamagédelañ. Hal aróm yó magédelañ jamani ëjo. Mënmadëmdelañ marëm. Danañ mangocës. Danañ agé asüméd ar macadaha ar gani. La mëndërdëkën ëng ñañëso ñan Urün ñañ Sésü bawo wum ce asüméd ar macadaha ar gani ewo.

⁴Ëcënludi şug faramëko Melkisédek le? Fado Abëraham ar alëka aróbé ale amayëned farila ër bon madko ibüt lañ boñ pur omatébünal.

⁵Kono noñ Bëléfi bër e bësüméd bër macadaha bële tuñ ñüdük ëncot farila üwum. Ako şalëk masariya man Urün lañ iyi Bëléfi bër e bësüméd bër macadaha bële tuñ ñüdük ënmañ farila ër bubulum büróbün le gungum e Bër Isërayel bële.

⁶Wum Melkisédek noŋ mage han gañamb an Bèléfi šaldëko. Kono fado kak wum Abëraham ër ðuwénko Urün of ðuwa ëyekëla, amayënëf farila le ðawo alu wum Melkisédek hókëma. Gungum yëndëkoma farila le omatébünal. Gang yëndëkoma Abëraham Melkisédek farila le, Melkisédek amaduwénëf ðuwa ëyekëla le Abëraham.

⁷Abamëlal pa land ër ðal bühi, hal ar emaduwén arleŋ ale ðuwa ëyekëla le hók mësëf ëng ar owoduwén ale. Gungum lukëj, ðawo Melkisédek amaduwén Abëraham ðuwa ëyekëla le, gungum mëlalkëba Melkisédek hókëma Abëraham. Fado gang sébündëkoma Urün of Abëraham haŋ rekoma omadine ðonjekëla ðoŋ kingiriŋ, fado kak Melkisédek hók mafarame sobe sobe.

⁸Bèléfi bële ëng Melkisédek jap bër yédf kecot farila en. Kono gon saltarëk land ër bën ëng Melkisédek oŋ ðawo Bèléfi bële ðal tuŋ en. Mage bër ewuré gani en. Bër ecës mašës en. Kono wum Melkisédek ër yëndëko Abëraham farila owuréye gani, mangocës mašës muk. Ngër kak šalëk gakayiti an Urün laŋ iyi owuréye gani. La luwekëene Melkisédek hókëbe sobe Bèléfi bële.

⁹⁻¹⁰Danaŋ gon eenelangale iyi Melkisédek abikó Bèléfi oŋ ðawo Léfi kidima ce amayënëf Melkisédek farila le. Ako yék. Ñan yëndëkoma Abëraham Melkisédek farila laŋ, mënmadëmdëlaŋ wey/Léfi. Kono ðawo Abëraham yék ar alëka ar Léfi ale, ako mëndërek ngër yënkoma Léfi Melkisédek farila le. Gungum le mëlalkëba Melkisédek abikó Abëraham ëng Léfi le.

¹¹Gon emekó masëdf ëenfame oŋ iyi gon sëkatekëene ganamët an obëy/or Urün aŋ oŋ jóni Urün of alëmbët. Gungum e bër šalëk or Léfi laŋ bële mënboyelaŋ bësumëdf bër macadaha ðawo ayélüm bëtalëk óróbün laŋ. Gon lëmbëtalko Urün gang e ënma bëy/oŋ ðawo gole ër yédf kënegole Bèléfi le mangobanaŋfa bé Bër Isërayel ëenidafe ganamët an Urün aŋ ngër gang fërkëma Urün of le. Ècënilange Urün of akašabid omalëmbëte ar e asümëdf ar macadaha ale ðawo kabiriŋ alëka acasëdf iyi oyóguwe asümëdf ar macadaha ar to ar mangocal han gañamb an Léfi. Danaŋ asümëdf awum ogéye ngër Melkisédek. Asümëdf awum ayógu df jóni jamani laŋ. Gungum e Šésü. Mayedi ëcënilange masariya man Urün laŋ šalëk bër ecal han gañamb an Léfi bële ëngéye bësumëdf bër macadaha?

¹²Gungum e Urün of gëngër abelëmbët bër e bësumëdf bër macadaha bële, fok olëmbëte ce masariya man Urün maŋ ganamët an ar egé asümëdf ar macadaha ale. Šésü e ar e asümëdf ar macadaha aaša awum. Mage góyé en ëng bësumëdf bër macadaha bër sakal bële. Bën han gañamb an Léfi šalkën kono Šésü asümëdf aaša ewo. Mage han gañamb an Léfi šalko ngër bën le. Moyis acasëdf gan sakal laŋ iyi bër šalëk han gañamb an Léfi tuŋ ñüdük emagólén wum Urün.

¹³Kono Šésü mage san gañamb gingum šaldëko. Han gañamb an Šüda šaldëko.

¹⁴Gañamb gingum Moyis macasëdfelaŋ iyi ar ecal han gañamb an Šüda ale okore mëgé asümëdf ar macadaha kono Urün of amadi Ar Gaf aróbé ale Šésü asümëdf ar macadaha ar gani. Gen awum eŋ šasëdfëko kabiriŋ alëka gakayiti an Urün laŋ iyi

ogéye asümed' ar macadaha ar gani. Awa. Urün od acaséd aléka gang ñüdük ënmabéy' le gakayiti an wum Urün laɲ. Danaɲ la wo yékën bësümed' bër macadaha büyélüm bër ënbibara bal bële ënmabéy' Urün bële. Kono jóni amalëmbët ar e asümed' ar macadaha ale. Bawo amalëmbët, alëmbët ce pécéɲ gang e ënmabéy' Urün od le. Urün od acaséd komkom iyi Ŝésü Ar Gaf aróbé ale ogéye asümed' ar macadaha ar gani. Jóni agé gon ŝasédëko Urün oɲ.

15 Amël jóni gon yéd' mecás oɲ bawo asümed' ar macadaha ayélüm ayõgu ar ngër Melkisédek. Gungum e Ŝésü.

16 Ŝésü üwum agé asümed' ar macadaha aróbé ale bawo ar gani ewo. Gan sakal aɲ Urün od aded' masariya man wum Urün laɲ iyi asümed' añüü ocal han gañamb an Léfi. Ŝésü noɲ mage gañamb gungum ŝalko. Gungum e magedelaɲ asümed' ar macadaha bawo han gañamb an Léfi ŝalko. Gon géyalko asümed' ar macadaha aróbé ale oɲ bawo ar gani ewo.

17 Aléka Urün od aded' ar ewuré gani ale e okor mëgé asümed' ar macadaha ar gani ale ngër gang yéko Melkisédek le. Ako rekoma Urün od Ŝésü. Komare: Igé asümed' ar macadaha ar gani ngër gang yéko Melkisédek le. Ngër kak redëkoma Urün od Ŝésü. Gungum e bawo Ŝésü ar gani ewo, agé ce asümed' ar macadaha ar gani ale. Gungum mëlalkëba osümed' or macadaha or Ŝésü od hók majare ëng osümed' or macadaha or bër ŝalëk han gañamb an Léfi od. Eëncëla. Mibambe mëfëtëtër gen osümed' or macadaha eɲ.

18 Sariya ër ŝaldëk ar egé asümed' ar macadaha üwum le ëšësal e jóni. Danaɲ mabegedenaɲfalaɲ bal bële.

19 Gon e mabegedenaɲfallaɲ oɲ bawo idaya er masariya man Urün ed' makordelaɲ mëri haɲ hal ale okor mëgé ar cüp ganamët an Urün aɲ. Kono jóni Urün od adi haɲ ëcënitamginéye ëëncoteyé gon hók mayarar oɲ. Kongol ër gon samginéyekëëne laɲ ëënmakoreye masanaye Urün od ëënicase ëng wum.

20-21 Eënkérné metënde ce gon ëënlantal gon saltarëk osümed' or macadaha or Ŝésü od ëng osümed' or macadaha or bërleɲ od. Ako géko Ŝésü asümed' ar macadaha ale. Urün od kidíma ŝasédëk ogéye Ŝésü asümed' ar macadaha. Danaɲ ade iyi wum ŝede ewo iyi mangolëmbët gon ŝasëko oɲ. Bërleɲ noɲ ñan yédëkën bësümed' bër macadaha laɲ, Urün od macasédelaɲ ngër kak iyi ŝede ewo gen osümed' óróbün eɲ. Gen Ŝésü eɲ tuɲ Urün od rek iyi ŝede ewo le. Ako ŝalëk gakayiti an Urün laɲ gang géko Ŝésü asümed' ar macadaha ale le. Urün od komare Ŝésü: No Urün Ar Gaf rek ŝede eme iyi Mangëmlëmbët gon rememe oɲ. «Igéye asümed' ar macadaha ar gani. Ngër kak redëkoma Urün od Ŝésü ogéye asümed' ar macadaha ar gani. Danaɲ ngër kak mëlalkëba osümed' or macadaha or Ŝésü od hók mayarar ëng osümed' or macadaha or bërleɲ od le.

22 Bawo Urün od kidíma ade iyi ŝede ewo, mangolëmbët gon reko iyi Ŝésü e asümed' ar macadaha ar gani oɲ. Gungum mëlalkëba Urün od obayëne pécéɲ gon reko

obayëne oŋ. Abamëlal ce gipëd gangaša gan land ër Urün ëng bal aŋ e gan hók mayarar ëng gipëd gacësal gan ridëkën Urün ëng Bër Isërayel aŋ.

²³La wo e ce gon saltarkën bësümëd bër macadaha bële ëng Šësü laŋ. Bësümëd bër macadaha sobe yëd kënegé bawo ajo ëng acës, obëtal ajo, ajo ëng acës obëtal ajo. Ngër kak tuŋ yëd kënelëmbër.

²⁴Kono Šësü gang yōguko yéko asümëd ar macadaha, ar gani yéko. Magelaŋ ar ebëtal óróm laŋ.

²⁵Gungum e bawo Šësü ar gani ewo, gungum hordëkobe mafeyën gani bër eyë han Urün ënmabëy bële. Wum ebepeyën kongol ër gon riko wum Šësü laŋ bawo awuré gani obegecumbén han Urün.

²⁶Gungum e Šësü e ar gaf ar bësümëd bër macadaha ar ñüdëkëba ale. Ar mëlëk ewo. Danaŋ madidilaŋ guñüŋüla. Danaŋ mamamékününmékününlaŋ Urün od. Danaŋ mënboyelaŋ ñan ñiyé ëng bëmekën bële. Urün od komamad Šësü, komadënëd šan ewo wum pur ëenmatëbüne.

²⁷Mage góyé en ëng bësümëd bër macadaha bër jamani ëjo bële. Bësümëd büwum bëmekën en. Mëlücün këmalücün Urün od dër yó dër macadaha man gen mamekën móndóbün eŋ fayër ënmalücün Urün od macadaha man gen mamekën man bal eŋ. Kono Šësü madidilaŋ gungum bawo mamekënmekëlaŋ. Gang šësëko Šësü, ecës er wum ed ako e ngër šadaha. Šadaha üwum büyé tuŋ lëcëko pur obanaŋfal bé bal gani.

²⁸Bësümëd bër macadaha bër yék watur masariya man Urün bële noŋ mënkordeŋaŋ mëri pécéŋ gon fërdëkëma Urün ëndi oŋ bawo bal tuŋ yëdëkën. Gungum lukëj Šësü hókëbe sobe sobe bawo wum ar gani ewo. Kono masariya mungum ngër alam aróbé yék. Kono gang hucék watur lamaldëkëbe masariya man Urün le, Urün od amadi ñaŋëso ñóndóm ñaŋ ar gaf ar bësümëd bër macadaha ar gani ar okor mëri pécéŋ gon ñüdük odi oŋ. Bawo Urün od šasëdëk ogé kak le, kak wo yëdük.

Ébërë 8

¹Bon šasekëene boŋ pécéŋ gon hók majare oŋ iyi ëcënmamüdéye ar gaf ar bësümëd bër macadaha ar ngër Melkisédek. Gungum e Šësü. Ar gaf ar bësümëd awum han urün ewo gang ñëŋako šató ër Urün gang lamkën ñan ñiyé ëng wum Urün or hókëma mafanga jiñ kala.

²Halaŋ wo ewo han kunaŋ ër Urün ër ginjüm ër e šan tëŋ gang omagólén Urün od. Kunaŋ üwum Ar Gaf aróbé ale Urün od rik, mage hal.

³Gole ër ar gaf ar bësümëd bër macadaha le gon e oŋ iyi omagelücün Urün od macadaha maŋ. Urün od sëbalkëma gole üwum. Ngër gungum le e, añüd ar gaf ar bësümëd bër macadaha aróbé ale Šësü ce omüdé gon omalücün Urün od šadaha ngër gang yëd kënemüdé bësümëd bër macadaha bër alëka bële le.

⁴Gëngër jamani ëjo yédékodo, mangogédo asüméd ar macadaha bawo loño wo en loño bër këmalücün Urün od macadaha bële ngër gang reko Urün od masariya man wum lañ le. Kono Sésü ar gaf ar bësüméd bër macadaha aróbé ale mage jamani ëjo omain Urün od macadaha mañ.

⁵Bësüméd bër macadaha büwum noñ jamani ejo enmagólén Urün od. Kunañ ër Urün lañ yéd këmagólén. Kono lar enmagólén Urün la amëndër tuñ şigé ngër kunañ ër Urün ër e han urün kidima le kono mage góyé e. Moyis watur haldéko odi kunañ ër Urün ër e han ijün le, Urün od amacsünéd. Komare: Ibütélal kaşabi. Idi pécéñ ngër gang fëñündëmeme watur yédékëj şan ekóm le. Ngër kak şësündékoma Urün od Moyis. Danañ Moyis adid pécéñ ngër gang fëñündékoma Urün od le.

⁶Kono jóni gon riko Sésü asüméd ar macadaha oñ hók majare ëng gon rikën bësüméd bër macadaha bër alëka oñ bawo han kunañ ër han tëñ ër hók mayarar owogole. Danañ gipéd gangaşa gan riko Sésü land ër Urün ëng bal añ hók mayarar ëng gipéd gacésal gan yék land ër Urün ëng Bër Isërayel añ. Gipéd gangaşa gungum hók mayarar bawo gon reko Urün od obayëne oñ hók majare ëng gon redékobe Bër Isërayel obeyëne oñ. Gungum e ngër gang hók mayarar gole ër Sésü le ëng gole ër bësüméd bër macadaha bërleñ le, ngër kak le wo ce hók mayarar gipéd gangaşa añ ëng gacésal añ le.

⁷Gipéd gan sakal gan lécëko Urün añ bal bële mabekordëlañ mayararën balënga ganamët an Urün añ ngër gang ñüdük le. Gungum wok mabinañfadëlañ. Gëngër obekordoye marayarën balënga gipéd gan sakal añ, Urün od mangolécëdo ce gipéd gikin añ.

⁸⁻⁹Kono gipéd gungum mabekorelañ marayarën bal bële. Eëcnilange mangokor le bawo Urün od abelëp bal büróm bër yédük gipéd gan sakal bële. Ako reko Ar Gaf aróbün ale Urün od. Kore: Midid gipéd gan sakal añ dér dëkébebe eñüt lañ lécëbebe han elód er Éşipët. Kono mëndayadëlañ gipéd gungum ngër gang ñüdük le. Gungum lukëj no ce sëbëbe masopëte. Gungum e imbalingum midiye gipéd gangaşa añ land ër no ëng bal bër Şüda ëng bal Bër Isërayel. Gipéd gangaşa gungum mangogé góyé ëng gipéd gan rime gan sakal añ land ër no ëng bër alëka büróbün añ.

¹⁰Danañ Ar Gaf aróbün ale Urün od atënd: Ako e gipéd gangaşa gan emedi land ër no ëng Bër Isërayel imbalingum añ. Mangogé góyé ëng gan sakal añ le. Ako e ngër fërme masariya mandam mañ makaşabi móndóbün lañ. Danañ ako e ngër ñugëme masariya mandam mañ majomb móndóbün lañ. Migéye Urün or enebëy' od. Bën noñ ëngéye bal bëram.

¹¹Déróm ar kala onilange madëk ñañëso yó, afüşén yó. Pécéñ ënnilange. Gungum e hal mangomakarañ ayélüm omade onilang no Urün bawo pécéñ ënnilange.

¹²Danañ ëmbitëbüne hake biññüla bindóbün beñ. Danañ mangëmyidëñür gen gon mékününkënem oñ. Ngër kak redéko Urün od gen gipéd gangaşa eñ.

¹³Ëng ikér gang owocas Urün of gen gipéd gangaša eḡ, gipéd gan sakal aḡ agé gacésal. Gon e gocésal oḡ mangolëka okecaye.

Ébërë 9

¹Ako yéd kënmaḡyál Urün of gipéd gacésal laḡ. Ñungum la wo yék masariya man yéd kënedaya bal bële ënmaḡyál Urün maḡ. Danaḡ la wo yék ce kunaḡ ër ginjüm ër yéd kënmaḡyál Urün of jamani ëjo laḡ. Urün of abipédéd pécéḡ gang fërkëma ëndi kunaḡ üwum le.

²⁻³Awa. Bër Isërayel bële badi kunaḡ ër Urün le ngër kak. Kënhaḡ ginjüm land ër kunaḡ pur obayëtëral ogéyal makunaḡ müki. Kunaḡ ër sakal le ër mëlëk yéd këneyó. Kunaḡ üwum biliḡ la wo yédük lampo ër móg le. La wo yédük la tabël ër këndambal ëmburó ër e to ganamët an Urün le. Ngër kak yédük han kunaḡ ër sakal. Ëng ikucé ginjüm gan haḡkën land ër kunaḡ aḡ, han kunaḡ ühin ejemëḡ. Kunaḡ üwum ër hók mamël ganamët an Urün yéd këneyó.

⁴La wo hótédëkën lar kënmalücün Urün of macadaha man bukafa bon maḡan maḡ la. Batang kéré riyaldëkën lar yéd këneḡan bukafa la. La wo yédük ce kunéḡ ër sapëkën batang. Kunéḡ üwum kunéḡ ër gipéd kënyó bawo han biliḡ la wo yék mahañ mühi man ñugëkën masariya man gipéd an ridëkën Urün of ëng bal büróm maḡ. Danaḡ póti ër riyaldëkën batang la wo yédük ce han biliḡ. Gon masó gon kënyó man oḡ la wo hótédëkën póti üwum. Biliḡ kunéḡ üwum ce la wo yédük ošet or müdédëko Aroḡ or bëtédëk malët bañas of.

⁵Yék gatënd an kunéḡ laḡ hótédëkënbe bër yëfëdkën ngër bër wurék bër bambaf bühi gungum e bër kënyó bëšërübeḡ bële. Land üróbün ilüye gingub an Urün aḡ. Bambaf bindóbün baḡ kësën gatënd an kunéḡ aḡ. Yék gatënd an kunéḡ gingum yéd kënebiš bësumëd bër macadaha bële mayël man macadaha maḡ. Macadaha mungum mëlücün yéd kënmalücün Urün of pur obitëbünal Urün of hake bal büróm bële biñüḡla bindóbün beḡ kongol ër mayël mungum laḡ. Kono jóni mangëmkor muḡug loḡo pécéḡ ngër gang yédük le bawo obiše.

⁶Ngër kak yédük mayanga man yék kunaḡ ër Urün maḡ. Büyé tuḡ yekënërkën mayanga mungum. Gang yekënërkën, imbalungum bësumëd bër macadaha bële dér yó dér mëmëḡ yéd kënemëḡ han kunaḡ ër Urün ër sakal ënmaḡólën Urün of ngër gang sëbalkobe le.

⁷Kono kunaḡ ër han enóng le ar gaf ar bësumëd bër macadaha ale tuḡ yéd kemëḡ la. Danaḡ büli kala büyü tuḡ yéd komëḡ. Danaḡ mangomëḡ ëng mage mayël man šadaha maḡ owoḡé. Ëng amëḡ, aḡüü obiš la mayël maḡ kongol ër emekën er riko wum laḡ wey haḡ fayër obiš kongol ër mamekën man rikën Bër Isërayel laḡ.

⁸Ëng ilu gang yéd komëḡ ar gaf ar bësumëd bër macadaha ale tuḡ han kunaḡ ër Urün ër hók mamël, Genjëm en Urün eḡ amapëredë ëënilangale magelaḡ wey gangam an ënkoral bal bële mayeyal ënmëḡ han kunaḡ ër Urün ër hók mamël. Ar gaf ar bësumëd bër macadaha ale tuḡ horëk mëmëḡ.

⁹Kunaŋ ər Urün ər jamani ɛjo le Urün of abipɛnunal bal bɛle ngɛr gang e jóni land ər bɛn ɛng wum Urün of le. Ako e land üróbün. Ar kɛmabɛy' Urün ale gɛngɛr amamɛkúnün Urün of, mɛlúcün komalúcün Urün of macadaha maŋ ganamɛt an mamekɛn mónóm aŋ. Kono fado ɛng alɛc macadaha mungum, adɛm awum mangomamɛlal Urün of amatɛbün hake kidima.

¹⁰La wo e ce masariya man ɛnlangal Bɛr Isɛrayel bɛle osó or ñúdük ɛntó of ɛng ušab or ñúdük ɛncab of ɛng gang e ɛnlaba ɛnmɛlɛnaya ganamɛt an Urün aŋ le kono masariya mungum ganamɛt an gimal en hal aŋ tuŋ e. Kašabi ər hal le mangomɛl ganamɛt an Urün aŋ kongol ər idaya er masariya mungum laŋ. Masariya mungum mage man gani e. Fayɛr olɛc Urün of gangam gangaša aŋ le tuŋ egé.

¹¹Awa. Jóni Krist ayɔgu ogé ar gaf ar bɛsümɛd bɛr macadaha ale. Bawo wum e ar gaf ar bɛsümɛd bɛr macadaha aróbɛ ale, wum rik haŋ šotekɛɛne bonjekɛla bon reko Urün obayɛne boŋ. Gole ər ar gaf ar bɛsümɛd bɛr macadaha ale le owodi han kunaŋ ər Urün ər ginjüm ər e han Urün. Urün of rik kunaŋ úwum, mage hal. Gungum e mage jiñ ər jamani ɛjo e. Kunaŋ úwum hók mayarar ɛng ər e han jamani šaŋo le. Awa. Gang mɛgɛko Krist kunaŋ úwum, kohótün.

¹²Komɛg han kunaŋ ər hók mamɛl ganamɛt an Urün aŋ. Büyé tuŋ mɛgɛko. Mangobɛt ce mɛmɛg bawo akɛñɛla gon mɛgɛdɛko oŋ. Gang mɛgɛko, maŋɛdɛlaŋ mayɛl man manapulu maŋ. Mayɛl mónóm man lɛcɛko dɛko pur obapeyɛnal gani maŋ kidima ŋɛdɛko.

¹³Mayɛl man manapulu maŋ mamɛlɛn yɛd kemɛlɛn bimal ben bal beŋ ɛnmakoral mɛbɛy'al Urün of. Ako yɛd kɛnedi. Gɛngɛr bɛsümɛd bɛr macadaha bɛle babibiš ɛng mayɛl mungum, mamɛl yɛd kɛnemɛl bimal beŋ ganamɛt an Urün aŋ. ɛng mayɛl man bembó wala man bikɛy' bacan maŋ yɛd kɛnbibišal bal bɛle. Danaŋ mamad yɛd kɛnmamad, kɛnmaŋan. Kɛnmad ce icóruc er gikɛy' gacar gingum gan yɛd kɛneŋan ed ɛnlem ɛnbibišal bal bɛle.

¹⁴Ñungum gungum yɛd kɛnekor mɛgɛ bɛmɛlɛk bimal beŋ ganamɛt an Urün aŋ. Gungum langekɛɛne ganamɛt an mayɛl man manapulu man yɛd kɛnmalúcün Urün maŋ aŋ naŋfa la wo yɛk bawo baɡɛ bɛmɛlɛk ganamɛt an Urün aŋ. Awa. Gɛngɛr la wo yɛk naŋfa ər mayɛl mungum, ɛɛnyidɛnür tuŋ iyi mayɛl man Krist maŋ hókɛba manaŋfa bawo mage bimal ben bal beŋ tuŋ kɛmɛlɛn. Makašabi man bal maŋ kidima kɛmɛlɛn. Gang šɛsɛko Krist dɛko mayɛl mónóm maŋ, mungum hókɛba manaŋfa ɛng mayɛl man manapulu maŋ le. Genjɛm en Urün en gani eŋ rik haŋ yɛk ecɛs er Krist ed ngɛr lúçünkoma Krist Urün of šadaha ər ñúdük le. Mayɛl man Krist maŋ obamɛlɛne gon sókalɛk obamɛlɛn manamu man yɛd kɛɛnediye obamɛlɛnal ganamɛt an Urün maŋ. Gen bóyɛ le dɛko Šɛsü mayɛl mónóm maŋ? Gon deyalko oŋ obadɛcal manamu man mabagenañfalaŋ maŋ. Bawo abadɛc, ɛɛnmakoreye magólɛne Urün or kɛbiwurnɛn bal od.

¹⁵Kongol ər šadaha ər Krist laŋ wum Krist adi gipɛd gangaša land ər bal bɛr Urün ɛng Urün of. Gungum e kongol ər gipɛd gangaša gingum bɛr salako Urün ɛngɛ bal büróm

bële ënwuréye gani ngër gang redëko ënwuré le. Gon enecotal owuré ówum oŋ bawo Krist acës obedëcal mamekën man ridëkën ñan yédük gipëd gacësal laŋ.

16-17 Gen olér or bon sëbütekën bal bëšësëk oŋ ako kënri iyi muñug kënñug komkom gakayiti laŋ gen gipëd eŋ haŋ fayër ëncës le gang e ënlangal bal bürom bële gang e ënlér bon müdédëko boŋ le. Kenaŋ okót gakayiti gingum haŋ dër košës. Ëng acës, imbalingum ënye ënlókól gakayiti an ñugëdëko gingum. Gëngër baŋada, kenaŋ ënlér ar kala ngër gang ñugëko ar wucëk ale šug ñüdük ocot ar kala le. Kono gakayiti gingum mangobinaŋfa bal bële ëng mage ar napulu ale šësëk.

18-19 Awa. Ngër kak wo yédük ce gipëd gan sakal an ridëko Urün land ër wum ëng Bër Isërayel aŋ. Añüd ocës napulu le ode mayël mónóm maŋ ogéyal findé iyi acës le. Ako rikën. Gan sakal aŋ babedëngëd bëkëy' bëcan bën sakal bën olabar bëŋ. Gang dëngëkënbe, Moyis kobifëd bal bële masariya man Urün maŋ. Gang hëñëlakobe mëfëd, komad mayël maŋ, kobarër ëng mën maŋ. Komad os or kënyó hisop or hapëkën moboy mambara man mape od. Koñëmb mayël laŋ. Kobibiš bal bële. Kobiš ce gakayiti an ñugëdëko masariya man Urün aŋ.

20 Imbalingum kobere: Kongol ër mayël maŋo laŋ Urün od odiye gipëd land ër wün ëng wum. Eëndaya gon rekomën oŋ. Ngër kak redëkobe.

21 Imbalingum Moyis komad ce mayël maŋ. Kobiš ce kunaŋ ër Urün ër ginjüm le ëng mayanga man kënma bëyäl Urün maŋ. Ngër kak sakaldëk gipëd an sakal aŋ ëng mayël.

22 Danaŋ ëng elókól masariya man Urün laŋ, iluwe gang ñugëkën iyi fayida mayanga man yéd këmagólénal Urün maŋ pécëŋ ëng ibiš mayël man šadaha maŋ, mamël yéd kemël ganamët an Urün aŋ. Gen osëbün or hake or hal od ce ngër kak e. Ëng mage mayël man manapulu maŋ dëkën, Urün od mangobitëbün hake biñünjula bindóbün bëŋ.

23 Gungum e mayanga man kunaŋ ër Urün ër jamani ëjo maŋ añüd omëlën mayël man macadaha maŋ. Kono la wo e ce mayanga man kënma bëyäl Urün han kunaŋ ër Urün ër han tëŋ man mëndërëk ëng man e šan elód šaŋo maŋ. Kono mayël mungum mangomëlën mayanga man e han Urün maŋ bawo mungum hók sobe ëng mayanga man e han jamani šaŋo maŋ. Gungum e añüd ogé mayël man hókëma majare man manapulu mungum. Gungum e añüd mayël man Krist maŋ wo omëlën mayanga mungum.

24 Krist gang lëmko, mayeyelaŋ han kunaŋ ër Urün ër hók mamël ër e jamani ëjo. Kunaŋ üwum mëyëfëd tuŋ yëfëddëkën kunaŋ ër Urün kidima ër e han tëŋ le. Mage la mëgëko. Han ewo Urün cok yëko. La ewo jóni dúp ër Urün gang obabara.

25 Awa. La wo e ce gon saltarëk land ër Krist ëng bësumëd bër macadaha bërleŋ le. Krist büyé tuŋ yëko mëgëko han urün kono ar gaf ar bësumëd bër macadaha ale mage büyé tuŋ mëgëdëko han kunaŋ ër Urün ër hók mamël. Büli kala büyé yéd komëg. Ëng

amëg, añüd oñéyé mayël man manapulu man lücünkoma Urün macadaha mañ. Krist noñ mage büli kala yéd koyé. Büyé tuñ yédëko ëng mayël mónóm mañ han urün.

²⁶Ëngëdo büli kala yéd koyédo ëng mayël mónóm mañ ngër gang yéd këneyé bësümëd bër macadaha bële le, añüd otapedo kabiriñ dér lécëko Urün of jamani le hañ daro. Kono büyü tuñ yógudëko ëng ekot er jamani ed ocës. Gon yógaludëko oñ olëc gaf üróm le ngër şadaha. Ecës er wum ed ako e ngër şadaha. Kongol ër şadaha üwum lañ sëbünalkobe Urün of hake biññüla ben bal beñ.

²⁷Awa. Ganamët an bé bal añ Urün of rek iyi hal kala büyü tuñ owocës. Ëng acës, imbalingum Urün of omañaweye.

²⁸Ngër gang koşës hal kala büyü tuñ le, ngër kak ce şësëko Krist büyü tuñ ogéyal şadaha ër odëtal emekën er bal kingiriñ. Danañ obutuwe ce gikin añ kono mage edët er emekën lañ owobutu. Gon owobutalu oñ obepeyën bër şëlakëma hañ oyógu bële.

Ébërë 10

¹Awa. Masariya man Urün mañ amëndër şigé tuñ ëng bonjekëla bon obayën Urün imbalingum boñ kono mage góyé e. Ako e ngër gocólu on bonjekëla tuñ. Şigé tuñ mëndërek. Gungum e ar këmalücün Urün şadaha ale mangokor mëgé ar yararëk ngër gang fërkëma Urün of le kongol ër idaya er masariya man macadaha lañ büli kala.

²Gëngër ar këmalücün Urün şadaha ale okordoye mëgé ar yararëk kongol ër idaya er masariya man macadaha mungum lañ, ogeyidëdoye kaşabi lañ iyi Urün of amatëbün hake kongol ër idaya er masariya mungum lañ. Kono hal ale magogé ar yararëk kongol ër idaya er masariya man macadaha lañ.

³Macadaha mungum noñ mëhuyütün këbihuyütün bal bële büli kala gon mëkününkënma Urün oñ. Gungum gokuyütünaya tuñ e, gungum mangobekor mëşëbünal hake biññüla beñ.

⁴Urün of mangobitëbün bal bële hake biññüla bindóbün beñ kongol ër gon enmalücün wum Urün macadaha lañ. Gon mangobitëbünal hake oñ bawo mayël man bikëy/bacan mañ ëng man bembó mañ mangodët emekën er hal ed muk.

⁵⁻⁶Gungum e gang hóluko Krist han urün oyógu jamani ëjo, komare Urün of: Urün, milang mamepërelañ bal bële ënmilücün macadaha mañ man mañan yó ëng man ibitëbünal hake yó mamepërelañ. Mamelëngalelañ gen macadaha mungum eñ. Kono ënjoyën gimal gen migéyal no kidima şadaha.

⁷Gungum redëmeme: Urün, meyeye midi ngër gang fërkëme le. Ngër gang ñugëdëkën büsükëlün bër wuj Urün bële gakayiti an wuj lañ midi le, ngër kak emedi. Ngër kak redëkoma Krist Urün of.

⁸Mayedi gan sakal añ Krist amade Urün of iyi alang Urün of mamapërelañ đanañ mamalëngalelañ ganamët an macadaha man enmalücün bal bële añ, man mañan ëng man enmalücün obitëbünal hake mañ. Fado gang şalëk masariya man Urün lañ iyi

añüü ãnmalüçün Urün of macadaha mungum, ade jóni mamalãngalelañ ganamët an macadaha mungum añ.

⁹Krist ga šasëko ngër kak, kosënd. Komare Urün of: Urün, ako reme, meyëye midi ngër gang fërkëme le. Ngër kak redëkoma. Kisañ dëróm rëtëko Urün of macadaha man enedi bal mañ hanako šadaha ër lëçëko Krist le

¹⁰ɓawo Šësü Krist adi pëçëñ gon fërkëma Urün oñ. Gungum e Urün of abatëbün hake biññüla ben bé beñ kongol ër šadaha üriyé ër riko Krist lañ. Šadaha üwum gon e oñ ecës er wum Šësü Krist ed e. Kongol üwum lañ sëbünkoba hake Urün of. Ngër kak nañfakëba bé kono gole ër bësumëd bër macadaha bërlenñ le mangobanañfa ngër kak.

¹¹Awa. Asümëd ar macadaha kala mëri yëd kodi dër yó dër gindiyél gindóm añ gang halko kunañ ër Urün lañ. Danañ mëlüçün yëd komalüçün Urün of macadaha man müyé mañ kono Urün of mangomatëbün hake amekën ale kongol ër macadaha mungum lañ. Danañ gëngër ikër asümëd ar macadaha ale akal gang omagólén Urün of, ilang gole üróm le makecayelañ. Ëng akëñëlado, oñeñadoye.

¹²Krist noñ büyé tuñ lëçëko gaf üróm le šadaha Urün of obitëbünal hake gani biññüla ben bal beñ. Gang lëçëko šadaha üwum le ngër kak hëñëlako gole üróm le. Koyë. Koñëña eñüt etó er Urün ënlam ëng wum Urün. La ewo gani jóni ɓawo akëñëla gole üróm le. Gungum ñëñako mañëña.

¹³Kabiriñ dëróm la ñëñako šëlakoma tuñ Urün of hañ obemël bër ibüt büüróm bële ëndfak küdüü üróm.

¹⁴Gungum mëlalkëba šadaha üriyé üwum mëlënkëbe gani ganamët an Urün añ bër sëbüngo hake biññüla bindóbün bële. Mañüdelañ malëc ce šadaha üyélüm.

¹⁵Ngër kak ce redëkoba Genjëm en Urün eñ. Kore:

¹⁶Urün of Ar Gaf ale ade: Ako e gipëd an ebedi ëng bën imbalingum añ. Gipëd gingum gon e oñ mepëre masariya mandam mañ majomb mónzóbün lañ. Danañ miñuge makašabi mónzóbün lañ.

¹⁷Imbalingum kobët ce kore: Mangëmkuyüt muk biññüla ben bën beñ ɓawo ëmbitëbün hake. Ngër kak redëko.

¹⁸Gungum langëkën, gëngër Urün of abitëbün hake bal bële biññüla bindóbün beñ, nañfa magelañ ër enmabët mëlüçün ce šadaha ër obitëbünal hake.

¹⁹Gungum e bübülemül, kongol ër šadaha ër mayël man Šësü lañ abamëlal ëënekoreye ëëniyiye ëënmatanaye Urün of. Gan sakal añ Urün of la wo yëko han kunañ ër hók mamël ganamët an wum Urün añ. Oyë han kunañ üwum ako yëk ngër oyë han ewo Urün kidima.

²⁰Šësü acës abët awuré pur akëbahadë mayë šalañ. Danañ ababëñütün gangam gangaša gan ëëniyiya le han Urün añ.

- 21** Ęc nmam d ye ar gaf ar b sum d b r macadaha ar e ar gaf ar kunaŋ  r Ur n  r e han Ur n ale. Gungum e  s s .
- 22** Gungum e eenmakorale masanaye Ur n od bawo Ur n od abat b n hake. M  niy neyelaŋ iyi Ur n od obam y . Danaŋ abalac  ng m n man m l k maŋ. Gungum e  c nig ye b m l k ganam t an Ur n aŋ. Gungum e  enmatanaye Ur n od  ng gac d gam l k gang holeyek enma b ŋ.
- 23**  eneholeye b ŋ gon samgin yek ene  enecote oŋ bawo abam lal Ur n od odiye gon reko odiye oŋ. Gen tamginaré uwum eŋ eenbep de bal b le.
- 24** Ar kala ogeyid n r gang e  enegeyif n r re b  b  ganam t an uŋal aŋ  ng ganam t an idi er bonjek la aŋ. Gungum e gang eeneyif n r re b  b   eniŋal re. Danaŋ  enegeyif n r re b  b   enidin re bonjek la boŋ.
- 25** Danaŋ konis be mabare  nan  niy  reŋoŋ laŋ ng r gang s bk n mabar b r talaŋ le. Kono  enegebamb re majomb kofe bawo at wu watur obay gulu Ar Gaf ar b  ale  s s  le.
- 26** G ng r  c nilange to nar ganam t an gind y  genjek la gen  s s  eŋ le, hinoŋ  enmagem k n ne Ur n od mamaŋ, magelaŋ  adaha  y l m  r od tal mamek n mungum.
- 27** Danaŋ magelaŋ gon  enekore m riye  ng mage  eniy e tuŋ gang  elayek ene  awure  r Ur n le  ng om y  or  nukud   aparame  nan gani od.  ng  nukud   nungum obem y  Ur n od b r ib t b r m b le.
- 28**  c nlang gang y d k enmadiye b  B r Is rayel ariy  ar b   ng abar odaya masariya man Moyis maŋ. G ng r amam k n n Ur n od, d naŋ g ng r baɡ  b sede b hi b sas b r luk gon mek nko b le, ma am y d k nma am awum kisaŋ fado mangobika l l gindóm eŋ. Ng r kak y d k beg  b r y  m k n nk ma Ur n od mamaŋ.
- 29** Kono  ng laŋ e ar mamat b nelaŋ  s s   naŋ so  nan Ur n  naŋ, om y  or wum od ek  m  n j l  ng om y  or ar bar k odaya masariya man Ur n maŋ ale. Danaŋ  ng laŋ e ar yawek may l man d ko  s s  man riyalko gip d ganga a maŋ mage ji  e, Ur n od omam y . Danaŋ om y  or omam y  ad m awum od ek   ng or y d k nmam y  B r Is rayel ar y d k mam k n n Ur n mamaŋ ale. Danaŋ ar y   srk ma Genj m en Ur n eŋ Ur n od omam y . Genj m en Ur n gungum f dk ba gen uŋal or Ur n eŋ. Om y  or omam y   wum ek  or m y kobe B r Is rayel b r m k n nd k ma Ur n mamaŋ b le.
- 30**  c nilange sobe famek om y   wum bawo Ur n od aded wum kid ma obim y . Aded: No e ar k bim y  bal ale.  c nlang ce aded: No e Ur n, no e ce Ar Gaf ale. Danaŋ  mbi aweye bal b ram b le  mbim y . Ng r kak red ko Ur n od.
- 31** Gon y ŋ l k e g ng r Ur n or k biwurn n bal od oba awe obam y . Gungum e  eni t lale ka abi ak eniriye haŋ  eni bare  enmaholeye  s s  pur obapey n le.

³²Kono èengekuyüt ce gen müli man hucék mañeneñ eñ man ridëkomën wün Urün of bal bër kirikiri mañ. Mëëndëtédelañ holare le fado gang yéƒ kënmentampén sobe.

³³Bóngélüm itampén yédëkënmën bal bële sobe. Gungum e icér yédëkënmën yëngën bal. Elëf yédëkënmën. Búngélüm fado ëng mënmëntampéndelañ wün kidíma, eyë yédëkëen èëngé ñan ñiyé ëng bër sampek ngër kak bële.

³⁴Eyë yékëen ce èenbarar bal bër Urün bër dënkën kaso bële. Fado gëngër bal bële bamënkana bon dëmkëen boñ pécéñ, elëngal yékëmën bawo ëcënlàng Urün of amënkótün bon hók mayarar bon gani bon e han urün boñ. Gungum yéƒ këmënlëngal fado gëngër bamënkana bon dëmkëen boñ.

³⁵Gungum e akëbók majomb mónón mañ gëngër ikëyálemën kongol ër gon holekëen lañ. Urün of omënbütélüne jiñ ëfaramé.

³⁶Èënbamb mumuña èëndi gon fërkëma Urün oñ. Gëngër ëcëndi gungum, Urün of omënbütélüne gonjekëla.

³⁷Ako reko Urün of gakayiti an wum lañ. Kore: Mangolëka otumu ar eyõgu ale. Mangolükégu. Obutuwe kisañ. Gungum rekomën Urün of èënbamb mumuña bawo mangolëka oyõgu Ar Dónóluko Urün ale.

³⁸Ako reko Urün of ce. Kore: «Kono hal aram ar e cüp ganamët an no ale owuréye kongol ër holare ër holekonem lañ. Kono ar yó sëbkem maraya, Adém awum mangonelëngal gindóm eñ. Ngër kak šalëk gakayiti an Urün lañ.

³⁹Kono bé bër holekëma Šésü bër fek eene. Mage ngër bër sëbkëma maraya Urün hara mangënpe eene.

Ébërë 11

¹Awa. Kono bóyë kënre kak le iyi ëcënmaholeye Urün of? Mayedi holare üwum gon e oñ abamëlal Urün of obayëne gon samginéyekëene obayëne oñ. Danañ abamëlal gon mangëënekore muluwe oñ wey'agé.

²Bër alëka bële kongol ër holare ër dënkën šan Urün lañ Urün of ade balënga rikën. Danañ amalëngalëƒ gindóbün eñ.

³Bé kongol ër holare üróbé lañ eenelange Urün of mašas tuñ šasëko pur ocal jamani ëjo ëng bon e han urün boñ. Gungum e bon lëcëko Urün bon elüy boñ pécéñ mamadelañ jiñ pur olëcal. Mašas tuñ šasëdëko. Kisañ kégé.

⁴Kongol ër holare üróm lañ lüçündëkoma Abel Urün of šadaha ër hók mayarar ëng ër lüçündëkoma ibulum Kayëñ le. Gungum e kongol ër holare üróm lañ Urün of ade iyi Abel ar cüp ewo. Danañ Urün of amakénëñëƒ šadaha ër lëcëko le pur èënilangale Abel ar cüp ewo le. Danañ ce kongol ër holare üróm lañ gon riko Abel oñ ako e ngër hañ daro icësün wokoba.

⁵Kongol ər holare üróm laŋ Énok Urün od mēšēddēkoma šóndóm hara malēmdelaŋ mēlēm. Ako šalēk gakayiti an Urün laŋ gen Énok eŋ iyi Urün od amalēngalēd gen wum eŋ fayēr mēšēddēkoma le.

⁶Hinoŋ əcēnilange Urün od gen ar holekēma eŋ tuŋ kēmalēngal. Mangomalēngal gen ar yó wok mamaholeye eŋ. Gungum e ęg ikér Urün od amalēngal gen hal eŋ, etēke amahole wum Urün le lēngalkēma gindóm eŋ. Ar yó fūrédéké omabēy/Urün od añüd omamēlal Urün od la wo ewo, đanaŋ omamēlal ce Urün od omabütélüne adēm awum ce bonjekēla boŋ.

⁷Awa. Kongol ər holare üróm laŋ Nowé amamēñünēd Urün od. Gang hérko gon šēsünkoma Urün oŋ gen mēn man šubahana man rekoma eyógu maŋ, fado ga wok maludelaŋ wey, kofēs hóngi ər mēngé le. Kēnfēra la wum ęg ubaš óróm od. Kēnfe. Gungum pécēŋ kongol ər holare üróm laŋ tuŋ ridēko. Kongol ər holare ər Nowé laŋ bēmekēn bēle balud óróm laŋ, đanaŋ balangēd iyi Urün od obiméyē le. Kongol ər holare üróm laŋ ce redēko Urün od iyi Nowé ar cüp ewo.

⁸Awa. Kongol ər holare üróm laŋ Abēraham amamēñünēd Urün od đér rekoma iyi otēb elód er wum ed owuté elód igélüm. Elód igum redēkoma Urün od iyi omayēne odēm le. Awa. Ako yékēma Abēraham. Urün od amade okal okówa elód er wum laŋ. Awa. Abēraham kohal. Kohówa la fado ga wok Urün od mamapēddelaŋ wey han owoyē.

⁹Kongol ər holare üróm laŋ tuŋ maŋđēko oyē odí elód er redēkoma Urün od omayēne laŋ. Kono ngēr adiyar wo didēko la, mage ngēr adi kidíma bawo mage kunaŋ ər béy/béy didēko. Kunaŋ ər ginjüm laŋ wo didēko. Ngēr kak wo ce didēkēn ce Isak ñaŋěso ñóndóm ñaŋ ęg ijém ašan Šakob. Bēn ce Urün od abedēd obeyēne elód igum ëndēm ngēr gang redēkoma Abēraham le.

¹⁰Gon maŋaldēko Abēraham odí ngēr kak oŋ bawo atamginé odiye han ikón er gani er yékünürünkoma Urün.

¹¹Abēraham akucéd ñan omacot ñaŋěso laŋ. Danaŋ asówar aróm ale ce apušéné. Danaŋ asówar awum mañakēdelaŋ marēm piŋ. Kono bawo Abēraham amamēlalēd Urün od odiye gon rekoma odiye oŋ iyi omayēne ñaŋěso ngēr gang rekoma omayēne le, Urün od amabarađ Abēraham omacot ñaŋěso.

¹²Gungum e bawo amahole Urün od fado gang hucédēko ñan omacot ñaŋěso laŋ, or ašan awum laŋ šaldēkēn bal bēr lašēdēk haŋ mangibipat mafēl büwum. Ngēr mahor man e han urün maŋ ęg ngēr inini er tintir géy ed lašēdēkēn bal büwum. Ngēr kak yédēkēn bēr šaldēk óróm bēle.

¹³Bal bējo pécēŋ bamaholed Urün od kono fado gang wokēn gang holekēnma Urün od haŋ šēsēkēn, mēncotēdelaŋ gon rekobe Urün ęcote oŋ. Ako e ngēr lukēn ęg holare üróbün le gon egé oŋ. Danaŋ abelēngalēd ęcote le. Bacas parakēt iyi balang iyi bēđiyar en jamani ęjo laŋ.

- 14**Bër ede parakët iyi bëdiyar en jamani ëjo bële gon enecasal ngër kak oṅ bawo elóḏ er lar ëndi gani eneñanga enecasal ngër kak le.
- 15**Gëngër abikacëdo han elóḏ er sòlukën, ënkordo yék mabët halaṅ
- 16**kono mën bëtëdëlaṅ bawo abepëred' elóḏ er hók mayarar han ewo Urün ed. Gen bën eṅ Urün of amalëngalëḏ bawo iyó yékënma wum Urün óróbün. Ècënilange iyi Urün óróbün e bawo abiyékünürünëḏ ikón er lar enedí la.
- 17-18**Awa. Kongol ër holare üróm laṅ Abëraham amalücünëḏ Urün of héyém Isak şadaha ñan lókóldëkoma Urün of ëmba omamëṅüne laṅ. Wum Urün redëkëma Abëraham omalücün héyém Isak şadaha. Isak noṅ ñañëso ñan mól ñan yënkoma Urün Abëraham ñaṅ yék. Danaṅ Urün of amadëḏ Abëraham: Or Isak laṅ enecal bal bër redëmeme ënlaşe sobe büwum. Ngër kak redëkoma Urün of Abëraham. Kono fado kak amaṅëḏ Abëraham omalücün Urün of ñañëso ñungum.
- 19**Gon maṅaldëko oṅ bawo amamëlalëḏ iyi Urün of omakore mëhënüt ar şësëk ale obët owuré le. Gungum e amamëlalëḏ iyi gëngër Isak acës, Urün of omakore mëhënüt le. Gungum e bingüs ban Abëraham laṅ ako yék ngër Isak acës, danaṅ Urün of amakënüt ecës laṅ.
- 20**Kongol ër holare üróm laṅ Isak abiduwénëḏ duwa ëyekëla le Şakob ëng Ésawu. Duwa ëyekëla üwum gon e oṅ abiduwénëḏ iyi Urün of obidine bahal gonjekëla oṅ.
- 21**Kongol ër holare üróm laṅ Şakob gang sëkëk watur ocës le, abiduwénëḏ duwa ëyekëla le bëṅëso bën Şosef bëṅ. Danaṅ komabëy'Urün of gang hëmunalko oşët of.
- 22**Kongol ër holare üróm laṅ Şosef haṅ fayër lëmko le, acasëḏ komkom gen Bër Isërayel eṅ iyi ëncale han elóḏ er Ésipët le. Bawo alangëḏ olëme fayër ëncal le, gungum sëbalkobe komkom gon ñüdük ëndi oṅ. Alang gëngër alëm, ënmayekëne kes laṅ. Gungum sëbalkobe gëngër Bër Isërayel bële icalen or Ésipët laṅ, ënṅyë kes ër mey'man wum le. Gëngër batëm lar eneyë la, ënyekën la kes üwum.
- 23**Kongol ër holare üróbün laṅ bërëm bër Moyis bële gang rëmkënma, bamayomëḏ Moyis gon sëkëk mëpécém matas bakëmadam bër Ésipët bële le. Gon yomaldëkënma oṅ ce bawo baluḏ Moyis ñacan ñañjekëla ewo le. Danaṅ mënyëṅdëlaṅ gon reko alam iyi ënbidam bëṅëso bëcan bën Bër Isërayel oṅ.
- 24**Kongol ër holare laṅ Moyis gang rafëko, mamaṅdëlaṅ obo odëm or şungutuṅ ër alam ar Ésipët laṅ.
- 25**Okordo yék mabo han iyanga er alam gang lëngalkëma, gang omamëkünün Urün of. Kono mamaṅdëlaṅ obo la. Atalad okówa la oye ëntampe ëng bal büróm bële, gungum e ëntampe ëng Bër Isërayel bële. Bën yëdük bal bër Urün ñungum.
- 26**Moyis üwum amapëcalal ënmaṅada bal bële ngër mage hal ewo kongol ër Krist laṅ ëng lar omüde napulu ër Ésipët pécëṅ la. Gon horalko mëyidëñüral ngër kak oṅ bawo atamginëḏ Urün of omabütëlüne imbalingum bonjekëla boṅ han urün.

- 27**Kongol ər holare üróm laṅ Moyis koşal elóđ er Éşipět laṅ. Mage bawo amayəṅ alam ar Éşipět ale ɛng móđögül mónđóm maṅ le şalko. Bawo amaholed Urün od le şalko. Gungum horko məri bawo ako yékəma ngər amalu Urün or hal mangomakor mulu od. Gungum horko mahər jomb le haṅ şalko.
- 28**Kongol ər holare üwum laṅ fayər şalkən Bər Isərayel bële elóđ er Éşipět laṅ le, abipədəđ iyi ɛntakal məri ofəla or oyüñüté or Urün od. Kobere ce ɛnbedəng mape maṅ, kenaṅ ɛnlüm mayəl mungum mañakan laṅ. Gon enelümal mayəl oṅ ɛng alu adañal ar Urün ar kəbidam bal ale mayəl maṅ ñakan laṅ, obiyüñütéye bëcaro bən Bər Isərayel bəṅ hara mabidamelaṅ. Ngər kak ridəkən Moyis ɛng Bər Isərayel bële.
- 29**Kongol ər holare üróbün laṅ Bər Isərayel bële kənyicüté géy ər kənyó géy ɛbara le ejərək. Kono bər Éşipět bële gang sakalkən mëyicüté ɛnbidaya Bər Isərayel bële, mən maṅ kəbət kəfədər kec ngər gang yék le. Kəbesó.
- 30**Kongol ər holare ər dənken Bər Isərayel bële or Urün laṅ gang bətakən bapangət ban ikón er Şériko baṅ make mójóng müki, bapangət bingum kəwuc.
- 31**Danaṅ kongol ər holare üróm laṅ asówar aşaga ale Rahab abikacaf balənga Bər Isərayel bər yədək ɛnlókól elóđ er wum şapol bële. Gungum wodək mənmadamdelaṅ Bər Isərayel bële watur damdəkənbe bər mənmaholeye Urün han ikón er Şériko bële.
- 32**Ha! Bóyé ce emetənd gen bər holekəma Urün eṅ? Mangəmbamb maşas gen bən eṅ bawo oləkaye fayər mekəñəla maşas le. Gungum e mangəmkor məbütelé pécəṅ bon ridəkən Gədəyoṅ ɛng Barak ɛng Samsoṅ ɛng Şefété ɛng Dafid ɛng Samüyel ɛng büsükəlün bər Urün bərleṅ boṅ.
- 33**Kongol ər holare üróbün laṅ bər talaṅ babemələđ bal bər malóđ müngəlüm bële. Bər talaṅ bagəđ bëñawe bər Bər Isərayel. Bər talaṅ bacotəd gon rekobe Urün ɛncote oṅ. Bər talaṅ bakorəd mabaṅ maməş man mapereme maṅ bakəbehor məriyal jiñ.
- 34**Kongol ər holare üróbün laṅ bər talaṅ babepərəđ muñukudó maparame laṅ kono mənbođdelaṅ. Bər talaṅ bapeyəd odam or ɛng madama laṅ. Bər talaṅ Urün od abikəmünəd bər sókərayak bimal bële. Bər talaṅ kəngé masordaş man hémək haṅ kənbeməl masordaş man bər sakərkəbe maṅ haṅ kənbira.
- 35**Kongol ər holare üróbün laṅ bəsówar bər talaṅ Urün od abikənütəd bəşan bürobün bële. Kənbət muwuré. Bal büyélüm noṅ fado gang holedəkənma Urün od, Urün od mabibaradelaṅ ngər gang baradəkobe bərleṅ le. Bər talaṅ bawakiled ɛnbitampən bər ibüt bürobün bële haṅ ɛnbidam ɛng lar ɛnmayəəta Urün oróbün od ɛnpe la. Gəngər bamayəətado Urün od, mangənbitampəndo. Kono mənmayəətadelaṅ bawo abepəcalal ɛncəs iyi Urün od obikənüt imbalingum, obeyən owuré or hók mayarar od ɛng lar ɛnmayəəta la.
- 36**Kongol ər holare üróbün laṅ büyélüm bal bële babedəşəd. Danaṅ kənbələf haṅ. Büyélüm kənbihap ɛng majoloko maṅ. Daro kənbədən han kaso.

³⁷Büyelüm kënbidupür eng mahañ hañ kënbidam. Bër talañ kënbirang land eng mäsi. Bër talañ kënbidam eng madama. Bër talañ ganar an napulu tuñ yéď kenedëna. Bër talañ bër anek yékën hara anere üwum akucéréď sobe eng bërleñ le. Bër talañ sobe yéď kënbitampén. Mënbegeđeñadalañ ngër en bal.

³⁸Kongol ér tampere ér enetampe bawo bamahole Urün lañ bër talañ fado mën müdeyelañ makunañ man lar endak. Han mëyün eng han mahóm yéď këneyaşëra. Bitimba lañ yéď kënedak. Büwum péceñ babikó mayarar bal bër jamani ëjo bële hañ mañüdeleñ engé ñan ñiyé.

³⁹Gen büwum eñ Urün od amalëngalëď bawo bamañ ëntampe bawo bamahole le. Ade iyi balënga rikën. Kono fado kak magelañ eng ariyé ar šotëďëk wey gon redëkobe Urün obeyëne oñ.

⁴⁰Gon wok mabeyënalelañ oñ wey bawo akašabi obadin bé eng bën le gon hók mayara oñ. Gon hašabiko oñ ëëniyéye gangam giyé eng bé ngër gang fërkëma Urün od ëëniyéye le.

Ébërë 12

¹Ëcënilange bër alëka bürobé bër holedëkëma Šésü bële daro han ewo Urün en. Injëdeguwenba gang eenmadayaye Šésü le. Ngër gungum le e, ëënidape péceñ büngiñ bün ebahade ëënidayaye gangam an Urün büñ. Ëënitëbe mëriye ce mamekën man këëniyande mëriye. Ëëniwakileye ëëneperënyaye igüď er fërkoba Urün ëëniyéye igum.

²Danañ eng igüreyeene, ëënidambe bingüs bindóbé bañ or Šésü lañ tuñ. Wum dónge holekëma Urün od péceñ péceñ. Ngër kak fëñünkoba bé gang ñüdük ëëmaholeye Urün od le. Gungum e ëëmaholeye Urün od ngër gang holekoma Šésü le. Amuña otampe ocës os or lëmbënd lañ fado gang sowëlëk šëfëlëk šug gungum kala magelañ. Mayidëñurelañ osampe ówum eng ošëfël ówum jiñ e. Gon yidëñürko tuñ gen ñëlënga ñan emalëngal epoy igum ñañ. Jóni eng Urün od lamkën gang ñëñjako eñüt etó er wum Urün lañ.

³Ëënyidëñür šug sampënkënma Šésü bëmekën bële kongol ér gon hoñkënma lañ. Gon eënyidëñüral oñ pur akëmënhocëhoca gëngër itampeyen hañ ëëmatëb maraya Urün od.

⁴Gon reyaldëmëmën akëmënhocëhoca oñ bawo mënmentampënelañ wey hañ ënmëndam madam ngër gang sampënkënma damkënma Ar Gaf aróbé ale Šésü le.

⁵Konhuyëlal gon fëdkomën Urün wün bëñëso bündóm pur omënbamb jomb oñ. Ako šësündëkomën ngër gang komašësün asüm ale ñañëso ñóndóm ñañ le. Komare: «Héyémül, ibütëlal kašabi, koñada ngër mage jiñ e gëngër Urün od Ar Gaf arój ale amibürnüt. Danañ ce akëmehocëhoca gëngër Urün od amitëy

⁶bawo Ar Gaf ale ar ñalko ale tuñ kosëy. Mamatëy/teylañ ar mamañale ale. Danañ ar yó mañko Urün od iyi ajo ñañëso ñóndóm ñañ ewo, omatëyé.» Ngër kak šësünkomën Urün od.

- ⁷Ènmuña osëy'ówum ngër gang kënmuña bënjësò bënj gëngër babitëy' būsūm büróbūn bële le. Kongol ër osëy'or Urūn ówum laŋ eenelang iyi Urūn od ngër bënjësò bündóm dëkëkomën le. La wo dewo ñañjësò nan mamatëy'elaŋ sūm? Ó ó. Magelaŋ. Urūn od Baba üróbé ewo.
- ⁸Gëngër abatëb hara mabatëy'elaŋ ngër gang kobesëy'asūm ale bënjësò bündóm bënj le, mage bënjësò bündóm kidíma eene le e. Bënjësò bën gucam eene.
- ⁹Ènikuyüte wa ëmba mayedi bëbaba bër jamani loŋo mësëy' kënbasëy' gëngër ëcënbimékününe? Kono fado kak mabahadehadelaŋ ëenbitëbüne. Bawo kak këeniriye gen bëbaba büróbé bër jamani ëjo bële, Baba üróbé ër han urūn alo? Mañüdelanđi ëenimaŋe obatëy'le? Anüd ëenimaŋe obatëy'le. Gungum e ëeniwuréye gani.
- ¹⁰Bëbaba büróbé bër jamani ëjo ñan yédëyekëëne bënjësò laŋ, mësëy' yéđ kënbatëy' ngër gang fërkëbe ënbatëy' le. Kono Urūn od obanaŋfa le kobasëy'al ëenigéyale bëmëlëk ngër gang ewo wum amëlëk le.
- ¹¹Gëngër Urūn od itëy'oba, watu üwum mangobalëngal bawo gon sowëlëk e. Kono imbalingum bé bër sëyko gëngër ëcënelëmbëte makašabi maŋ gen ganamët an gon eenediye aŋ oŋ, ëeniluwe naŋfa le ganamët an osëy'ówum aŋ. Naŋfa üwum gon e oŋ iyi ëenigéye jam laŋ. Danaŋ ëenegediye gon yararëk tuŋ. Gungum sëy'alkoba Urūn od.
- ¹²Ngër gungum le e, ëenkër majomb. Èenkëmün ganamët an Urūn aŋ.
- ¹³Èëndëk bënj gangam an Urūn aŋ pur bër mënkëme ganamët an wum Urūn bële ënbamb mëhëm ganamët an wum Urūn aŋ.
- ¹⁴Èenlókól ëengere omënpëdër ëng hal kala. Danaŋ ëengé bëmëlëk ganamët an Urūn aŋ. Gon reyalmë ëengé bëmëlëk oŋ bawo ar yó wok mamële ganamët an Urūn aŋ, adëm awum wok mangogé han ewo Urūn Ar Gaf aróbé ale šako omalu.
- ¹⁵Èënbütélal kašabi akëgélaŋ ar mamamëñüne Urūn od. Wum ar këhañëlalédé sobe gindóbé eŋ ewo. Danaŋ akëgélaŋ ar ogé ngër genjem. Genjem gingung gëngër apëra ginif laŋ, mën maŋ pécéŋ këfün. Awa. Akëgé ar ngër kak land ürón bawo gëngër agé, omënmékününe bëyëmbëk land ürón.
- ¹⁶Danaŋ ëënbütélal kašabi akëgélaŋ land ürón ar ogé adakërara ar bër yand. Danaŋ ëënbütélal kašabi akëgélaŋ ce land ürón ar obo mamatëbünelaŋ Urūn od ngër gang ridëko Ésawu le. Mayedi ëcënläng Ésawu amayicalëđ ibulum üróm ëbakëla ofüsën óróm od ocotal gon masó góyé tuŋ. Ngër kak bëkülündëko or šaro óróm od gungum e ofüsën od. Gungum e gon ñüdük ocot bawo Šaro ewo oŋ aŋada ngër mage jiñ e. Danaŋ matëbündelaŋ.
- ¹⁷Imbalingum koñëŋa. Koyidëñür. Kolëmbët kašabi le. Këmafër obët mašot. Ècënläng epoŋ igum amapërdëđ sūm omađuwén duwa ëyekëla ër ñüdekëma wum Šaro le. Fado ogé mašap šapëko haŋ pur ocotal, akucé yék. Mangokor malëmbët gon ridëko oŋ. Gungum e bé ce konibëkülüne gon yënkoba Urūn oŋ ngër gang bëkülünko Ésawu le.

- 18**Gëngër etanayeenma Urün od, mangëenmatana ngër gang sanadëkënma Bër Isërayel bële le. Bën han ekóm er lar yéko Urün la er kënyó Sinayi şalañ sanadëkënma hara noñ gang ebód. Gang müdmüdedük sobe. Ekoc iparame ce mëri yék.
- 19**Mëhër yédëkën ce mapaf mañ. Bakéred ce dānañ ulim or Urün od. Gang hërkënma, bamacëmbad Urün od iyi akobişësün ce.
- 20**Gon şëmbaldëkënma akobişësün oñ bawo sobe yëñülük mëhër sariya ër yéko maşas Urün üwum le iyi e hal e fado gimacar akosana ekóm lañ. Ar yó sanak, ëenmadupür ëng mahañ hañ ënmađam. Ngër kak yék sariya ër yéko maşas Urün le.
- 21**Gon lukën oñ sobe yëñüldük. Ęcënläng şug yëñülük le bawo fado Moyis ade ayëñëđ hañ ogedüg mürüg. Ngër kak yédëkébe Bër Isërayel bële han ekóm.
- 22**Kono wün noñ mage ekóm er ngër kak lañ sanadëkëen. Ekóm er kënyó Siyoñ ed sanadëkëen lar e ikón er diko Urün or këbiwurnén bal gani la. Ikón igum er kënyó Şërusalem han urün e. La ce dikën bëđañal bër Urün bële. Bëđañal muwuli muwuli en la.
- 23**Ęcënbıtana ce bër gingór an bër holekëma Şësü añ gang barkën ëng ñëlënga. Bën e bëcaro bën Urün bëñ. Majat mōndóbün mañ la wo ñugëkën gakayiti lañ han urün. Ęcënmatana ce Urün od wum ar ebeñawe bal pécëñ. Danañ ëcënbıtana bal bëyekëla bër e han urün bële. Bal büwum ngër gang ñüdük ëngé le en. Mangënmamëkünün ce Urün od bawo bamëg ikón igum.
- 24**Ęcënmatana ce Şësü. Wum rik hañ gék gipëd gangaşa land ër Urün ëng bal bële kongol ër mayël man dëko wum Şësü lañ. Mayël man dëko Şësü mungum hók mayarar ëng man dëko Abel mañ bawo kongol ër mayël mungum lañ Şësü amade Urün od obadin gonjekëla.
- 25**Ęenbütëlal kaşabi konbar ëenmakërné Urün wum ar emëncësün. Bër bardëk ënmakërné Moyis wum ar yéd këbetükél bal gon reko Urün ale, büwum Urün od abiméyëđ. Bé alo? Gëngër ëcënbıbare ëenmakërnéye Şësü ar e han Urün ar ebapëđ gen Urün ale, mangobaméyëđi Urün od? Abamëlal, gungum biki magelañ. Urün od obaméyë kongol üwum lañ.
- 26**Konhuyëlal Urün od gang şasëko tuñ han ekóm er Sinayi, elód ed pécëñ adügëđ. Kono jóni Urün od abapëđ gon owodi imbalıngum oñ. Kore: Epoý eñ geñ midügüne ce elód ed gikin añ kono mage elód ed tuñ emedügün. Elód ed ëng urün od jap emedügün. Ngër kak redëko.
- 27**Koto ër orügün or elód le ce gon e oñ iyi damıñ bon lëcëko Urün od jamani boñ odüge dëróm kenañ epoý igum omuléne hara watu üwum ilam er Urün tuñ ebo. Ilam igum mangodügün bawo er gani e. Gungum e ëenbütëlal kaşabi. Konbar ëenmakërné Urün od.

²⁸Ēēnmacēmaye Urün od bawo amaṅ iyi imbalingum ēēnilame ēng wum. Ilam igum er mangokeca e. Ēēnmabēyē Urün od, danaṅ ēēnmatébūne ngēr gang ṅūdūk ēēnmatébūne le. Gungum e omalēngal gen obēy'ówum eṅ.

²⁹Gon reyalēmēmēn ēēnmabēyē ngēr gang ṅūdūk le oṅ bawo Urün óróbé od ako ewo ngēr ṅukudó ṅan ebód omulénal gon ebód ewo.

Ébērē 13

¹Ēēnṅalēr wūn wūn ngēr gang ṅūdūk ēnṅalēr bērgibulum bēr ganamēt an Krist bēle gani le.

²Danaṅ konhuyélal ēēnbegekaca balēnga bēdīyar bēr eyōgu sōndón bēle. Bēr alēka bürón bēle ikaca yédékēnbe bēdīyar büróbūn bēle. Danaṅ bēdīyar būwum talaṅ mage bal tuṅ yédékēn. Bēdaṅal bēr Urün yéd kēnegé bēr talaṅ. Bēr alēka bürón būwum noṅ mēngedēlangēlaṅ bēr talaṅ bēdaṅal bēr Urün en le.

³Danaṅ konbihuyélal ce bēr holekēma Ŝésū bēr e han kaso bēle kongol ēr holare üróbūn laṅ. Gungum e ēēnbegebara omēnkañlāl gindóbūn eṅ ngēr een bang ēng wūn han kaso. Konbihuyélal ce bēr etampe kongol ēr holare üróbūn laṅ bēle ngēr enmēntampén wūn le.

⁴Wūn pécéṅ ēēntébūnūr eñēr laṅ. Gungum e kongedakērara ēng bēsówar bēr mage bürón wala bēšan bēr mage bürón bēle. Nērkēj, meñēre kongedakērara ēng asówar ar mage arój. Nērkēnme, mēnmeñēre kongedakērara ēng ašan ar mage arój. Gon remēmēn kongedakērara oṅ bawo Urün od obiñaweye bēr kēri ngēr kak bēle obiméyē.

⁵Konṅal bingóti baṅ hébé. Lar ēēnṅal bingóti baṅ hébé la, ēēngede amēnlēngal gen ban šotékēēn baṅ. Gungum e añūd omēnlēngal gen bon мүдékēēn barakomēn Urün eṅ bawo Urün od ade: Mangēmmentēb piṅ hara mammēnbarayelaṅ. Mangēmmentāp muk. Ngēr kak reko Urün od.

⁶Gungum e ar kala okore mare hara mayējelaṅ. Odeye: Ar Gaf ale Urün od onibaraye. Gungum wok mangēmyéṅ gen guñūñūla yó hašabiko hal onidi bawo Urün od mangonitēb ako hara manibarayelaṅ. Ngēr kak horko mare ar kala.

⁷Konbihuyélal makaramoko man haraṅkēmēn gindéy' genjekēla gen Ŝésū man sakal maṅ. Ēēngeyidēnūr gen bēn eṅ. Bēn maraya yéd kēnmadaya Ŝésū balēnga ṅan wurédékēn laṅ. Ēēngeyidēnūr ganamēt gingum. Danaṅ ēēnbegeyēfēd ngēr gang holedékēnma Urün od le.

⁸Ŝésū Krist mangolēmbēta muk. Ngēr gang yéko alēka le, ngēr kak wo woko ce daro. Danaṅ ngēr kak owobo gani.

⁹Ēēnbütélal kašabi gen uharāṅ or makaramoko man binjūfé maṅ. Kondēk uharāṅ óróbūn ówum. To e uharāṅ óróbūn ówum ēng or hérkēēn holekēēn od. Oharaṅ or hérkēēn holekēēn ówum omēnnaṅfaye. Gon omēnnaṅfal oṅ Urün od obabambe jomb ganamēt an wum aṅ ako tuṅ hara noṅ mabañūdēdē. Gungum e obanaṅfaye. Kono

idaya er masariya man gen goŋo etó wala goŋo kosó ed mangobabamba jomb ganamët an Urün aŋ. Naŋfa magelaŋ.

10Kono bé Šésü e šadaha er fédék üróbé le. Wum šesëk obapeyënal le. Ar holekëma Šésü ale tuŋ e okor masó šadaha üwum. Fado bësümëd bër macadaha bële gëngër mage bër holekëma Šésü en, mangënkor masó.

11Ëcënläng iyi büli kala la wo e ce šadaha er kënmalücün Urün od obitëbünal bal hake le. Ako egé šadaha üwum. Asümëd ar macadaha ale komadëng gikëy aŋ. Daro koŋë mayël mungum han kunaŋ er Urün er hók mamël kono ñas ñan šadaha ñungum mëngedëtólaŋ. Iné yédëkën han pac er ikón ëndëkën ënŋan obód muruk.

12Ecës er Šésü ed amëndër ëng šadaha üwum. Ngër gang yéd këneŋé ñas ñaŋ han pac er ikón le, ngër kak ce šesëko Šésü han pac er ikón. Gon šesalko oŋ obitëbünal hake biñüŋüla ben bal beŋ kongol er mayël man dëko wum laŋ.

13Ngër gungum le e, ëëniyiye han pac er ikón lar békülünkënma Šésü la ëënimaye bé ce bal bële ënbabëkülün ngër gang békülünkënma wum le.

14Gon eeneyëyale halaŋ oŋ bawo jamani ëjo mëënimüdëyeyelaŋ ikón er gani. Gungum le eenëŋangaye ikón er gani ed.

15Ëënmagebëye Urün od gani. Lar ëënmalücüne Urün od macadaha la, ëënmagebëye gani. Obëy ówum ako e ngër šadaha er eenmalücüne Urün od gani. Obëy ówum ako e iyi ëënegedeye Šésü e Ar Gaf aróbé ale kongol er gon riko laŋ.

16La wo e ce macadaha man lëngalkëma Urün maŋ. Mungum e ori or bonjekëla od. Gungum e konhuyëlal mëri bonjekëla boŋ. Ëëñbarar wün wün bawo ori or gungum od ako e ngër macadaha man këmalëngal Urün maŋ.

17Ëënbimëŋün büfüsën bër gingór an Krist bële. Ëëngedaya gon rekënmën ëëndi oŋ. Gon eenbimëŋünal oŋ bawo bën etopëte gang e ënmënkor mabara ganamët an Urün aŋ le. Urün od sëbalkëbe ëndi gole üwum. Imbalingum obiñüne kuđ gang sopëtedëkënma le. Gëngër ëcënbimëŋün, ënkore mëri gindiyël gungum ëng ñëlënga. Gëngër mëënbimëŋünelaŋ, mangënmakor mógólén Urün od ëng ñëlënga. Danaŋ mangomëñnaŋfa.

18Ëënbagecübén han Urün. Abamëlal makašabi món dóbé maŋ amël ganamët an Urün aŋ. Danaŋ abapër mëri gon fërkëma Urün oŋ watu kala.

19Gon emëmënkó mašëmba oŋ gungum e ëëñnicübén han Urün odi haŋ mekor mabëtëd šóndón hara malëkayelaŋ.

20-21Ëëmmacëmba Urün wum e ar këri haŋ bal bële ëngé jam laŋ od. Urün ówum hënütëkëma Ar Gaf arobé ale Šésü ecës laŋ. Wum Šésü e ahadac afarame ar bé mape mónóm ale bawo adë mayël mónóm maŋ ogéyal šadaha. Kongol er mayël mungum laŋ riyalko gipëd an gani aŋ. Gon emamacëmba Urün oŋ omëñbarado bonjekëla kala. Gon omëñbaral oŋ gungum e ëënkoral mëriyal gon fërkëma wum oŋ. Wum kidíma okore magole han makašabi món dóbé haŋ ëënekore mëriye gon omalëngal wum oŋ.

Ŝésü Krist obabaraye haŋ ëëni diye gon omalëngal Urün oŋ. Ëënmabëye gani. Ogédo ngër kak. Amina.

²²Bübülémül, ëmmëncëmba ëënkérné balënga mande man emënbamb jomb man ñugünmëmën letër ëjo maŋ bawo mabiŋelaŋ sobe.

²³Ogé gon langëkëën iyi ibülémül üróbé Timoté bamatëbüt. Han kaso dëndëkënma kongol ër ipëd er bal gindéy en Urün laŋ. Gungum e gëngër atumu haŋ fayër meyëd le, beyëde taw ëng wum.

²⁴Ëënbecëma büfüŋën bër gingór an Krist bürón bële pécëŋ ëng bubulu bürón bër ganamët an Krist bële pécëŋ la. Ëënbede iyi bübülémül bër e han elód er Itali ŋümëgukëmën.

²⁵Urün od omënpënuŋdo uŋal or ŋalkomën od. Loŋo emepëm letër ëjo.

Ŝak

Ŝak 1

- ¹Wün bër holekëma Ŝésü bër ŝalëk han bañamb epóng biki ban Bër Isërayel ban yicüréyéék jamani bañ ëmmëncëma. No Ŝak emëncëma. Ëcënläng ahól ar Urün ëng Ŝésü Krist Ar Gaf aróbé ale eme. Ëënmacëmba Urün od omënbara osét or gang e ëënkore mumuña gëngër itampeyeen
- ²Bübülémül bër ganamët an Krist, omënlëngal malëngal sobe gëngër itampeyeen matampere manjëmbëk bawo ëcënmahole Ŝésü.
- ³Ëcënläng watur eenetampe le gëngër ëcënbó gang holekëënma Ŝésü, ëënkore mumuña gen tampere üwum eñ.
- ⁴Danañ ëënkore mañamb mumuña hañ obamba muña le órón lañ. Gungum e ëëngekor mumuña jiñ kala. Muña le odiye hañ omënmëlën uhal órón od ganamët an bünjiñ pécéñ añ hara magelañ gon obo mamële.
- ⁵Kono gëngër itampeyej, milangelañ gang e ekor mumuña, awa, imacëmba Urün od omibara le. Gon ejëmacëmbal oñ bawo Urün od këbibara sobe bër këmañëmba obibara bële. Danañ mangomabékülün ar yó emacëmba.
- ⁶Danañ gëngër ecëmbayejëma Urün od, ehole omibaraye le. Bawo gëngër biki biki ej han kañabi üroj ëmba omibarade wala mangomibara, awa, mangomibara. Ako ej ngër mëngé man géy man eyëñëdër ekoc oyé ñaño, oyé ñaño.
- ⁷Hal ar edi biki biki awum akosoro mëyidé Urün od Ar Gaf aróbé ale omayëne gon ñëmbakoma oñ
- ⁸bawo adém awum gon yó halko mëri, dëkër dëkër këmagé kañabi lañ.
- ⁹Ëng lañ e ibülémül üróbé ganamët an Krist ër anek jamani ëjo ar mënmatëbüne bal bële kongol ër gon aneko lañ, omalëngal malëngal bawo Urün od inñadayoma ar anek awum ngër afarame ganamët gindóm añ.
- ¹⁰Danañ ce ibülémül ër müdék napulu jamani ëjo omalëngal malëngal bawo Urün od Ar Gaf aróbé ale adi hañ añëkët gaf üróm le. Oñot óróm od ako mëndërek ngër gopëter.
- ¹¹Ëng mëdëb mañ etëke, kisañ gopëter oñ odore okecaye oyarar óróm od, oyere owuc. Afarame ale ce ngër kak kowuc watur ewo oñot lañ. Gungum e ocëse watur owocot le.
- ¹²Ñëlënga lañ owogé ar yó wakilek tampere le hara gang woko ga dëkëkoma Urün od watur owotampe le bawo Urün od omakutüne gonjekëla. Gonjekëla gungum gon e oñ Urün od obiwurnéne bër ñalkëma wum bële gani. Idëcëd er emekën ed
- ¹³Gëngër ayélüm idëcëdëma emekën ed, adém awum akore iyi Urün od enëmepang ëmmamékünün. Gon wok mañüdelañ odeyal ngër kak oñ bawo mangimakor mafang

Urün of odi guñüñüla. Biñüñüla beñ mangomakor mëdəcəd. Danañ Urün of mangomapang hal ale omamékünün. Gungum wok mangoyarar hal ale ode iyi Urün of fangëkëma omamékünün le.

14-15 Kono ako e. Hal ale gëngër amapër sobe odi guñüñüla, ogebambe mëyidénür ganamët gungum. Gopër gungum kidîma këmadënal hal ale hañ omamékünün Urün of. Mayedi ilu emekën ed ecal gopër gungum lañ? Emekën igum ogebamba hañ. Èng aparame sobe, ecës ed ecal.

16 Bübülémül bër ganamët an Krist, konyüféyé iyi Urün of omapange hal ale hañ omamékünün wum Urün.

17 La mangodi. Gonjekëla tuñ kobarin Urün of. Gon kala gon sôluk han urün gon yararëk e. Gungum e gokor on yararëk kala èng buña ëyekëla kala Urün of këbabara. Wum lëcëk binguß ban e han urün bañ. Binguß bingum mëri këri bakód bakód. Malëmbëtarlëmbëtarlañ. Kono Urün of wum mage ngër bamód bañ le ewo bawo wum malëmbëtëlëmbëtëlañ gon haşabikoba mërin oñ. Gonjekëla gon haşabikoba mërin oñ mangolëmbët muk hara obowoñ mabadinelañ.

18 Urün of akaşabid obawurnén ganamët gindóm añ èng ganamët an gindéy genjekëla gen Sésü añ. Gungum e gëngër ëcënekére gindéy gungum, gëngër ëcëneholeye, ëenepeyale oméy or Urün lañ. Gon feyënalkoba ngër kak oñ ëëniyéyeye bër sakalko mëdém. Ako ñüdük okérné danañ odaya hal ale gon şalëk gakayiti an Urün oñ

19 Bübülémül bër ganamët an Krist bër ñalme, ëcënlàng gon emëmënpëd oñ. Gungum e ar kala omapër sobe okér gindéy en Urün eñ. Danañ akëmënyand bëmëş. Danañ akëmënyand módögül

20 bawo hal ar yéndédéké módögül ale mangoyand mahor mëri gon fërkëma Urün oñ.

21 Gungum e ëëntëb mëri damiñ buñüñüla bon e makaşabi mónón boñ. Danañ ëëntëb mëri bünjiñ bën şëfëlëk bën ganamët an Urün bën. Lar ëëndi gungum la, ëëndişëd magaf mónón mañ, ëënmañ ëëndaya gindéy en Urün eñ. Gindéy gungum fërko Urün of makaşabi mónón lañ. Gindéy gungum gëngër ëcënhole, omënkore mafeyën.

22 Konyüféyé iyi gëngër ëcënkérné mëhérné tuñ gindéy en Urün eñ iyi omëñnañfaye. Añüd ëëndaya kidîma gon hérkëen şalëk gakayiti an Urün lañ oñ.

23 Bawo ar yó ekérné mëhérné tuñ gindéy en Urün eñ hara noñ magedayalañ gon şalëk gakayiti an Urün lañ oñ, adém awum ako mëndërko ngër ar ñadërayak dorongal hara noñ mayekënërelañ gon luwéyéko mayararelañ oñ.

24 Gëngër añađeraya tuñ, mayekënërelañ gon luko mayararelañ oñ ayë tuñ, kisañ okuyélale pelew gon luwéyéko mayararelañ oñ. La oñaða or dorongal ówum nañfa magelañ. Ngër kak mëndërko ar ekérné tuñ mëhérné gindéy en Urün eñ hara magedayalañ ale.

²⁵Kono ar yó hérnék rayak balënga masariya man šalëk gindéy' genjekëla en Šésü mañ, adëm awum omađuwéne duwa ëyekëla le Urün od. Masariya mungum ebadët ohól or masariya man Moyis lañ.

²⁶Ëng lañ e ar yidék iyi balënga komaraya Urün od hinoñ bëmëš le mamayararelañ, ayüféyéyé ëng gindóm. Oraya or Urün óróm od magelañ yó gon nañfak.

²⁷Ako ñüdük odi ar komaraya kidima Urün od Baba üróbé ale. Ar komaraya Urün kidima ale mabara kobibara bër etampe bële. Gungum e obibara bëhañëlëk bër mën bimüdé büsüm ëng bülüm bële ëng bësówar bër lémédéké bëšan bële. Danañ ce ar emadaya Urün od kidima ale mangomayand mëmékünün Urün od. Ngër kak reko Urün od odi ar emadaya wum kidima ale.

Šak 2

¹Bübülémül bër ganamët an Krist, ëcënmahole Šésü Krist Ar Gaf aróbé ale. Ëcënmatébün. Bawo kak holekëënma sébünkëënma, añüdedi ëënbedëk bal bële to to ganamët an Urün añ? Muk. Mañüdelañ. Añüd ëënbedëk góyé.

²Par ekësampël afarame ale komëg han kunañ ër këënbar reñoñ lañ gang bakako gañütëñüt an batang, gang dënañko binjüm banjekëla. Danañ ar anek ale ce komëg han reñoñ gang dënañko binjüm ban bacëkëk.

³Gëngër ëcënmakó mësébün afarame ale ëng ar anek ale, gungum e gëngër ëcënmade afarame ale iyi oñëña han bañuñ ban këññëña bëfaramë la, kono ëcënmade ar anek ale iyi obo mangal wala oñëña dup ürón elóf lañ,

⁴gëngër kak këënri, ëënlàng tuñ to to dëkërkëën wün wün kidíma. Danañ guñüñüla këënri bawo mëëndëkërelañ wün wün góyé. Gungum pécëñ ëmba ëëncotale jiñ or afarame lañ le riyalkëën.

⁵Bübülémül bër ganamët an Krist bër ñalme, ëënkérné balënga gon emëmënpëd oñ. Ako reme, Urün od abitala bër anek jamani ëjo bële ëngé bër müdék jiñ bingüs ban wum Urün lañ kongol ër holare ër dënkën óróm lañ le. Danañ abitala bën ënmëg ilam er wum Urün lañ. Ilam igum hutüko bër ñalkëma bële.

⁶Kono wün ecënbibékülün bër anek bële. Ëmba mayedi bëfaramë bër mënmaholeye Šésü bële emëntampën, emëñné han ñawure? Éyi, bën e.

⁷Mayedi bën ecas biñüñüla ben uyat or Šésü ar sébünkëën dëmkëmën ale od?

⁸Ilam er Šésü lañ la wo e masariya kingiriñ. Üriyé le ako e. Këre: Imañal ar odi arój ale ngër gang ñalayakëj wuj le. Gëngër idayayeen sariya üwum, balënga këënri.

⁹Kono gëngër ëcënbëdëk bal bële to to, sariya üwum omëndëke bawo ëcëntëbüt sariya ër Urün le.

¹⁰Ar yó rayak masariya man Urün mañ sëbko sariya üriyé tuñ madayayelañ, Urün od omalëpe ngër sëbko maraya masariya mañëneñ pécëñ.

- 11**Urün of rek: Kondak asówar ar mage arój. Danañ ade ce: Komadam hal. Ngër kak reko. Gungum lukëj fado gëngër mëngedakëlañ asówar ar mage arój kono ëcënmadam hal, Urün of omënlëpe ngër ar madayayelañ masariya mañ pécëñ.
- 12**Urün of obañawe ye kongol ër bon eenecase lañ ëng kongol ër bon eenediye lañ. Ëng sariya ër rëtalkoba oméy or Urün lañ le obañaweyal. Bawo ëng sariya üwum obañawe ye, ëëni bütélale kaşabi gen gon eenecase ëng gen gon eenediye oñ.
- 13**Dër obiñawe Urün of bal bële, ar yó wok mamakañëlalelañ gen arleñ eñ Urün of ce mangomakañëlal gindóm eñ. Kono ar yó hañëlalédéké gen bërleñ eñ mangoyéñ ñawure ër obiñawe Urün of bal bële le. Bawo mahañëlal këmahañëlal gen bal eñ, Urün of ce omakañëllale gindóm eñ dër obiñawe bal bële.
- 14**Bübülémül bër ganamët an Krist, boyé nañfak hal ale ode iyi ammahole Krist, hinoñ madidelañ ngër gang kori ar holekëma Şésü ale le? Magelañ gon nañfak. Opede oméy or Urün lañ kongol ër gon reko tuñ iyi amahole Şésü lañ? Muk. Mangope.
- 15-16**Wala gëngër ibulu ëşan wala ësówar ër ganamët an Urün aane ganamët an mëkélüté añ, gëngër ëcënmüdé binjüm ban ëënmaabaral bañ hara noñ mëënmaabarayelañ binjüm bingum, ëënmagede tuñ iyi Urün of omayëndo binjüm ban odëna bañ, omanañfade ar anek awum? Mangomanañfa. Wala ganamët an gon masó añ omanañfade ar mamüdéye gon masó ale gëngër ëcënmüdé gon masó oñ kono mëënmaabarayelañ, ëënmagede tuñ iyi Urün of omabarado gon otó oñ? Bawo mëënmayënelañ binjüm wala gon masó gon owuréal oñ, magelañ gon omanañfa adëm awum.
- 17**Ngër kak wo e ce gen holare eñ. Gëngër ede tuñ imahole Şésü megedilañ bonjekëla bon kori ar holekëma Şésü bon, holare ürój le ako e ngër ër şësëk bawo magelañ gon enañfa.
- 18**Kono gëngër ariyé anede ape oméy or Urün lañ bawo bonjekëla kori, arleñ noñ anede ape oméy or Urün lañ bawo amahole Şésü, graki ebebeyaka? Ako emamayaka ar rek amahole Şésü ale hinoñ magedilañ gon milangal iyi amahole Şésü oñ. Ëmmade: No mekor midi bonjekëla bon pur mekoral mëfëñünal ëmmahole Şésü. Wuj alo ëng megedilañ ce bonjekëla bon, ënjekorde mëfëñün imahole Şésü le? Mangekor.
- 19**Mayedi ehole iyi Urün óriyé tuñ e? Balënga holekëj. Kono fado büyüf bële ce bahole ngër kak le. Danañ ilu büyüf bële gang enedüg faker gon yëñkën bawo balang Urün of obiméyé.
- 20**Wuj ar cémüt kaşabi ajo, ikérné. Ëmmipëdé jiñ gon omemëlal toña e gon ememedede oñ. Holare ër dënkëj or Şésü le magelañ gon nañfak gëngër megedilañ bonjekëla bon kongol ër gon holekëj lañ.
- 21-22**Ëcënlang gon yékëma Abëraham afüşën aróbé ale. Urün of amaded Abëraham omalücün Isak ñañëso ñóndóm ñañ şadaha. Boyé ridëko Abëraham? Amamëñünëd Urün of bawo amahole le. Bawo amamëñünëd, Urün of amakótëd Abëraham ar cüp.

Mayedi ecēnlu kongol ər gon holedēko laŋ mēnjündēkoma Urün od. Holare ər ngēr kak le ər münéd e. Mage holare ər bēmēs tuŋ e.

²³Gang riko gungum, gon šalēk gakayiti an Urün laŋ oŋ agéd. Ako šalēk. Kēnre: Abēraham amahole Urün od. Gungum hótēdēkoma Urün od ar cüp. Ngēr kak rekēn. Danaŋ amayó Abēraham ayēndam üróm.

²⁴Mayedi ecēnlu Urün od amakót hal ale ar cüp kongol ər gon ridēko ñan holedēkoma Urün laŋ? Mage kongol ər gon reko ahole laŋ tuŋ hótēkoma ar cüp.

²⁵Mayedi ngēr kak hótēkoma Urün od Rahab ce ar cüp? Rahab asówar ašaga yéko. Danaŋ mage Ar Isērayel yéko. Büyé bër daŋalkēn Bēr Isērayel bële gang sēmkēn han iyanga idóm, Rahab abikacad. Danaŋ abedēcéd ecēs laŋ bangaf ban bër fūrédédēyéké ěnbídám laŋ. Imbalingum kobibara haŋ kēnhor mabēt šóndóbün. Kobifēnün gangam an ěndēk ěnbētal han daka üróbün aŋ hara mabecotelaŋ tana gangam laŋ. Kongol ər gon riko Rahab bawo amahole Urün laŋ, Urün od amakótéd Rahab ar cüp.

²⁶Gen bé bal, gimal en hal cémüt genjēm owuréde? Mangowuré. Gen holare or Šésü ər münéd eŋ, okorde mēgé holare ər münéd hara ori or bonjekēla mataweyelaŋ le? Mangokor mēgé. Holare ər ngēr kak le ako e ngēr ər šēsēk. Magelaŋ yó gon enaŋfa.

Šak 3

¹Bübülémül, konyēmb makaramoko man gindéy en Urün maŋ bawo gon obiñün Urün od makaramoko oŋ ekó ěng gon obiñün bër mēnge makaramoko bële oŋ. Kofé bé makaramoko ěng mēnidiyeyelaŋ gon haraŋekēenbe bërleŋ oŋ, obañüne. Gungum e konyēmb bër fūrédéké mēgé makaramoko bële.

²Mayedi bé pécéŋ mēmékününe kēenmamékününe Urün od kingiriŋ? Magelaŋ ar wok mamámékününelaŋ Urün od kingiriŋ. Kono ar kala añüd olókól masēda gon ñüdük mašas tuŋ bawo gēngēr la wo ewo ar wok mamámékününmékününlaŋ Urün od ušas laŋ, adém awum adaf sobe ganamēt an Urün aŋ. Danaŋ mangomámékünün Urün od ce kongol ər emekēn igélüm laŋ. Gungum e gēngēr akor masēda gon owocas oŋ, akor ce masēda pécéŋ gon owodi oŋ.

³Jiñ ər ěfaramē ekor masēda. Ako e gen mapandac eŋ. Mahape kēenbihape mapandac maŋ ěng bingó beŋ mamēs laŋ pur ěēnbibürnütale ěnyé gan fērkēba bé aŋ. Gungum lukēj fado imad gingó genkēs, imabürnütal napulu ěfaramē.

⁴Wala mókóngi maparamē man mēn maŋ ce ngēr kak wo e. Gon yó faramēk ñamana ñankēs tuŋ kēbürnüt oyé gan fērkēma oyé ar kēgüréd ale. Wala fado gēngēr ekoc iparamē edēb hóngi ěfaramē üwum le, kono ñamana ñankēs ñaŋ kēbürnüt oyé gan fērkēma oyé ar kēgüréd hóngi üwum.

⁵Awa. Idém er hal ed ce ngēr kak e. Maparamēyelaŋ kono ěēnbekoreye mēmékününale bal bële omanti laŋ. ěcēnlang gang e ñukudó ñaŋ ěng ekót iparamē ed le. Ñañel ñiyé ñan ñukudó ñaŋ okore madēkēn ekót iparamē ed haŋ obód pécéŋ.

⁶Awa. Idém er hal ed ako mëndèrèk ngër ñañel ñan ñukudó ñungum. Gèngèr guññùla ejecas fado èng ùigé tuñ ùasèkèj, ibimékününe bal kingiriñ. Ako e ngër Ibilisa emebara ibimékünün kongol èr gon ùasèkèj lañ. Danañ ocale ùug ññùlùk e kaùabi urój le. Danañ mabalèngèn kèbalèngèn uhal or hal od pécèñ.

⁷Hal ale mahor kobehor mèsèy' bon idüméd' bon pécèñ èng bocègèùèg bon èng bon masapar mala bon èng uhal od. Danañ abitéy'.

⁸Kono magelañ ar kèhor mèsèy' idém ed omamèñün bawo sobe ññùlùk. Watur yó gang jindék tuñ e. Ako e idém er hal ed ngër malac man gonkarkari bawo omakore maðam hal.

⁹⁻¹⁰Idém édiyé ed wo kèenmabèy'ale Urün od Ar Gaf aróbé ale èng Baba üróbé. Danañ mahore kèenehore èenebète èenbiduwénale duwa uññùla le bal bèle, ihinoñ Urün od lècèkèbe bal búwum. Mèndèr wum lècèkobe. Bé noñ ècènekóðañètaye, èenbegeðuwéne duwa uññùla le. Idém édiyé lañ kèùal bindéy' benjekèla beñ èng biññùla beñ. Bùbùlémül, mañùdelañ èenidiye ngër kak.

¹¹⁻¹²Bùbùlémül, ècènnakèdi mulu ikawud' océù mèn man lèngak èng makaca gangam giyé? Ó ó. Mangogé muk. Wala ècènnakèdi mulu gat an kènyó ganak añ, gang rêmèk mandèmel man gat an kènyó olifiyé mañ? Ó ó. Mangogé muk. Wala gat an mandèmel man kènrìyal gèngoy' gèmbara añ ècènnakèdi mulu iyi gang rêmèk mandèmel man gat an kènyó ganak mañ? Ó ó. Mangogé muk. Danañ ginif an mèn man mangad' añ océùde ce man lèngak gangam giyé? Ó ó. Mangogé muk. Bé alo? Idém ed añùdèdi ocas gonjekèla èng guññùla gangam giyé? Ó ó. Mañùdelañ. Añùd èenicase gonjekèla tuñ.

¹³Gèngèr lañ ewo land ürón hal ar rek iyi atét le, awa odi gonjekèla gon obekoral mèfèdal bal bèle iyi atét le oñ. Danañ èng ipèñunobe bal bèle osét óróm od gon ènlangal atét oñ, akoyak ce gaf üróm le.

¹⁴Kono gèngèr idógülaleme sobe gen bërleñ wala amepèr uyat órój tuñ odèn, kosoro mamanti ede iyi no mitét le. Bawo gèngèr imantiyej iyi itét le, ikaf bawo mitételañ.

¹⁵Osét or ejede iyi itét ówum mage han Urün ùalèk. Osét ówum or jamani èjo tuñ e. Han Ibilisa ùalèk. Ngër gang fèrkèma kaùabi uññùla le ejedi.

¹⁶Lar yó sèkèkèjèbe bal bèle gang dógülalkèbe wala fèrkèbe majat mónðóbün mañ edèn, la etèke emekèn kala. Danañ mangetèk jam la.

¹⁷Kono osét or kobeyèn Urün bal od mage kak e. Ar yó müdék osét ówum mangènmakor malèp bal bèle. Adém awum mabitakère èng bal bèle. Danañ obipèdère ce èng bal bèle. Danañ obiyidénüre ce gen bal eñ. Danañ mamañ komañ ce obikèrné bal bèle. Ar èmahañèlal gen hal ewo. Mabedèkelañ bal bèle to to. Danañ mèrin kobirin gonjekèla. Mabidiyelañ ce onafigi od.

¹⁸Gèngèr ibipèdünédür bal bèle, ako e ngër jam le ladkèj. Gon ejemok oñ, idi er gon fèrkèma Urün oñ e.

Şak 4

- ¹Awa. La wo e mübüt maŋ ãng mēñëndéyēr maŋ land ürón. Boyé ŋóyuk mübüt mungum? Mayedi bopēr buññüla bon e makaşabi mónón boŋ ŋóyuk?
- ²Bóngélüm ãng amēnpēr jiñ kono mēñcotalaŋ, mafēcalal kēmēñfēcalal ēñmadam hal ale pur ēñcotal. Wala ãng amēncilal jiñ mēñcotalaŋ, madókór kēñdókór wala mēreyēr kēñreyēr haŋ ēñcotal gon fērkēmēn oŋ. Ëng ilu ga wok mēñcotalaŋ gon fērkēmēn oŋ, Urün od wok mēñmacēmbayelaŋ omēnyēn.
- ³Wala gēngēr ēcēñmacēmba Urün od mēñcotalaŋ, bawo amēnpēr gen magaf mónón tuŋ le e. Gon fērkēmēn oŋ gon omēñlēngal wün tuŋ fērkēmēn. Gungum wok Urün od mamēñkēñkēñkēñlaŋ.
- ⁴Wün bēr sēbkēma maraya Urün, mēñlangelaŋdi bēr edaya bünjiñ bün jamani ējo bēle bēr ibüt bēr Urün en? Gungum e ar yó edaya bungum, adi gon ogéyal ar ibüt ar Urün.
- ⁵Münéd e. Ako reko Urün od gakayiti an wum laŋ iyi Urün od abayēn Genjēm en Urün eŋ pur odi óróbé laŋ. Gon yēñalkoba oŋ amapēr sobe ēññigéye eyēñdar laŋ ãng wum Urün tuŋ.
- ⁶Urün od yēñkēba Genjēm en wum eŋ. Danaŋ obabambe mayēn bonjekēla bóñdóm boŋ ako tuŋ hara noŋ mabaññüde ēñmakoreye marayaye. Ako şalēk gakayiti an Urün laŋ iyi obabaraye le. Urün od ade iyi wum e ar ibüt ar bēr yakēk magaf mónódbün. Ade ce obeyēne bonjekēla bóñdóm boŋ ako tuŋ hara noŋ mabiññüde bēr ñēkētēk magaf mónódbün bēle.
- ⁷Gungum e ēññak küdüt ēr Urün. Ëñkēmüné han majomb mónón Ibilisa akomēñmēl. Gēngēr ēcēñkēmüné, Ibilisa omēñtēbe ogür bēdeñb.
- ⁸Ëññmatana Urün od. Gēngēr itanayeenma Urün od, Urün od omēñtanaye wün ce. Wün bēmekēn, bēr biki biki bējo, ēññtēb buññüla bon eenedi boŋ. Danaŋ ēññmēlēn makaşabi mónón maŋ ganamēt an Urün aŋ.
- ⁹Danaŋ omēñgetowēl han makaşabi. Danaŋ aññüde ēññcap maşap haŋ kongol ēr emekēn er mekēñkēñ laŋ. Lar ēññdeş madēş la aññüde ēññcap maşap. Danaŋ omēñtowēl han makaşabi ãng lar ēññgé ñēlēnga la.
- ¹⁰Ëññak küdüt ēr Ar Gaf aróbé ale Urün. Gēngēr ēcēñdi gungum, Urün od oyake magaf mónón maŋ.
- ¹¹Bübülémül bēr ganamēt an Krist, konrelar marelar. Ar yó relaxēma ibulum wala lēpēkēma gen gon riko oŋ, adēm awum mage ibulum tuŋ relaxo lēpēko. Sariya ēr Urün le ce relaxo lēpēko. Ar edi ngēr kak ako mēñdērēk ngēr ade iyi sariya ēr Urün le guññüla e. La maboyelaŋ ar edaya sariya üwum. Ako mēñdērēk ngēr ede wuj ebeñawe bal bēle.

- ¹²Kono Urün od mól këléc masariya maṅ. Danaṅ wum kēñawe ocas gang e le. Wum tuṅ horkēma mēméy hal ale wala omapeyēn. Wün mañüdelañ eēnmadela íbulu le.
- ¹³Eēnnikérné jóni wün bër emanti eenede: «Daro wala bahal eēnikaleye loṅo, eēniyíye gikón gingélüm eēnigéye šalaṅ büli, kenaṅ eēniyicéyeye bociñji pur eēnecotale bingóti. Ngër kak eeneccas kono mañüdelañ eēncas ngër kak.
- ¹⁴Mēenlangelaṅ gon egé daro wala bahal ohal órón od. Make man wün maṅ ako mēndērēk ngër bopoyel bon bingunjé. Ñungut tuṅ iluwe, ēng alēka šigé ilēmēral. Ngër kak mēndērēk make man hal maṅ. Mayēmbelaṅ. Danaṅ camcambēc kēhucé.
- ¹⁵Lar eēnmanti gon eenedi oṅ ēng dēr eenedi la, eēnde: «Ēng amaṅ Urün od Ar Gaf aróbé ale, gēngēr ēcēniwuréye, kenaṅ eēnidiye goṅ wala goṅ.»
- ¹⁶Kono jóni iyakeen magaf móndón maṅ haṅ eēnemanti mamanti. Iyak er gaf ngër kak ed emekēn e ganamēt an Urün aṅ.
- ¹⁷Ngër gungum le e ar yó langēk gonjekēla on ñüdük odí oṅ hara noṅ madiyelaṅ gungum, adēm awum amamékünün Urün od. Šak ako šanjarakobe bēfaramē bër jamani ējo bēle ēnbütélal kašabi.

Šak 5

- ¹Awa jóni eēnkérné wün bēfaramē bër mēnmaholeye Šésü. Eēncap komkom kongol ēr makata man emēnyōgu wün laṅ.
- ²Napulu ürón le omekēnaye. Danaṅ binjüm ban šerēk bindón baṅ ēnṅatēre bingór beṅ.
- ³Ngër gang kēyála ibol ed le, ngër kak oyálaye batang bindón baṅ ēng bingóti bindón baṅ pécéṅ. Gon yalak gungum ogéye findé ēcēnmüdé napulu ēfaramē le. Mēēnbeyēnelañ bër anēk bēle eēnbifaral. Ogéye ce findé ēr gon omēnméyál Urün od.
- ⁴Ikéreen. Eēcēnbar eēnbeyobe bër emēnmókün mapat móndón bēle. Bër emēnmókün büwum eṅeren bawo mēēnbeyobeyelaṅ gon mókünkēnmēn oṅ. Gon eneṅer gungum oṅ apēra banēf ban Urün laṅ iyi akér gon eneṅer gungum. Urün or hérük ówum Ar Gaf ar hókēma mafanga ēng jiñ kala ale ewo.
- ⁵Gen bacēd bindón tuṅ eēneyidēnür. Magelaṅ yó gon rayakēēn ēng mage ñlēnga ñóndón tuṅ. Mayedi manapulu maṅ gon kēnyákēral oṅ pur bimal bindófbün beṅ oyán le e? Mandēk mēnlangelaṅ bahal ēnbedēnge le. Ngër kak mēndērēkēēn bër müdēk napulu ēfaramē bēle. Eēngētopēte magaf móndófbün maṅ tuṅ, mandēk mangolēka Urün od obiñaweye.
- ⁶Eēcēnbiñawe bal bër cüp bēle. Eēcēnde ēcēs ed ñüdekēbe. Eēcēnbidam. Bēn noṅ mēnkorelaṅ marēc magaf móndófbün maṅ küdüť ürón pur ēnpe.
- ⁷Bübülémül bër ganamēt an Krist, eēnwakile. Eēnmuña haṅ otēk watur owobutu Ar Gaf aróbé ale Šésü le. Eēnṅada wa ngër gang kowakile ašém ale le. Eēng alad,

imbalingum owakile ocëla haŋ gon masó on ladko oŋ odüg odaf odëm otüg omók. Mašëla košëla haŋ otüb bütüb bün uša büŋ ëng bün buru büŋ.

⁸Ngër kak le e wün ce añüd ëenwakile. Eënuña bawo obutu or Ar Gaf aróbé ale Šésü od mangolëka.

⁹Bübülémül bër ganamët an Krist, konrelar wün wün. Gungum wok Urün od mangomënméy. Ako mëndërek ngër ñakan laŋ halko bawo atëk omëñawe le.

¹⁰Bübülémül bër ganamët an Krist, eënkuyüt wa ngër gang muñadëkën büsükélün bër Urün bër šasëk gindéy en Ar Gaf aróbé ale Urün bële. Bën bamuñad fado ñan yéd kënbetampén laŋ. Wün ce eëndiyëfëd bën. Eënuña ngër gang muñadëkën bën le.

¹¹Edeyeyeene ñëlënga ñaparamë laŋ en bër ewakile bër emuña bële. Eëcëñak mëhér ngër gang muñadëko Šob le fado watur yéd kotampe le. Danaŋ ce eëcënkér bonjekëla bon rindëkoma Ar Gaf aróbé ale Urün imbalingum boŋ. Bonjekëla bungum Ar Gaf aróbé ale amadinëd Šob bawo Urün od ar hañëlalédéké gen bal ewo. Danaŋ ar horkëbe mëñyé balënga bal ewo.

¹²Bübülémül bër ganamët an Krist, gon emëmënkó mašanjara oŋ kongebesä gambes piŋ. Gungum e konbesal urün or eenekënyéye odo wala elód ed wala kongebesal jiñ yó jiñ. Gëngër icaseen, eëngecas toña le tuŋ hara gëngër gon yék e, eënde éyi toña e hara mëntëndelaŋ gambes. Gëngër danaŋ gon mage e, eënde tuŋ ó ó mage kak e hara la ce mëntëndelaŋ gambes aŋ. Eëncas toña le tuŋ hara mënbësayaŋ gambes. Gungum wok mangomëñawe Urün od bawo ikaf ga besakëj.

¹³Gëngër ariyé arón itampeyewo, omacëmba Urün od omabara. Gëngër laŋ e land ürón ar e ñëlënga laŋ, omayümün Urün od mulu man omabëyäl maŋ.

¹⁴Gëngër ariyé arón atëber, obiyó büfüšën bër gingór an Krist bële ënmacümbén han Urün. Gëngër bamacümbén, ënmakoš gaf laŋ móg maŋ uyat or Ar Gaf aróbé ale Šésü laŋ.

¹⁵Gëngër bamacümbén gang holekën omapakën le, Ar Gaf aróbé ale omapakëne ar magekor ale. Gëngër agé amamékününëd Urün od, Urün od omatëbüne hake biñüñula ben wum beŋ.

¹⁶Gungum e eëngedérténür wün wün mamekën mónón maŋ. Danaŋ eëngëcümbénür wün wün. Gungum e eënpak. Hal ar cüp ale ëng amacëmba Urün od, ošëmba óróm ówum sobe këgole.

¹⁷Éli asükélün ar Urün yéko kono fado kak, hal wo yéko ce ngër gang eene bé le. Wum Éli amacëmbad Urün od sobe iyi akësüb gütüb. Danaŋ Urün od amakénëñëd. Kësëb mëšüb gon sëkëk müli matas ëng talaŋ.

¹⁸Imbalingum amabëtëd mašëmba obët müsüb. Këlapal müsüb ngër gang yéd ketüb le. Gon ladkën imbalingum oŋ këdüg, kërëm. Gungum lukëen, hal ar cüp ale ëng amacëmba Urün od, ošëmba ówum sobe këgole.

¹⁹Bübülémül bër ganamët an Krist, okore mëgé ariyé arón otëbüte toña ër Urün le. Gëngër atëbü, añüd ayélüm oyë omabürnüt hañ obët maraya toña üwum.

²⁰Ar bürnütëkëma awum amapeyën ar sëbütedëk toña ale ecës lañ. Danañ adi gon Urün od omatëbünal hake biñüñüla bindóm benjëmbëk. Koy loño emepédé muñug. Şak

1 Piyer

1 Piyer 1

¹Bübülémül, émmencéma. No Piyer emenñugün letër èjo. Èmmencéma hali. No adañal ar Êsü Krist eme. Wün bédíyar een han malódf man jamani man kënyó Pont èng Galati èng Kapados èng Asi èng Bitini. Gon reyalme bédíyar een oñ iyi bawo odi óron od kidíma mage jamani èjo e. Odi óron or kidíma od han Urün e. Mage bal bër jamani èjo een. Bal bër Urün een bawo Urün od salakëmèn

²èengé bal büróm. Bawo wum furedéké oméntala le salakomèn èengé bal büróm. Ako riko. Aléka Urün od Asüm ale akaşabídf oméntala. Gon yidédéko kabiriñ aléka oñ adi jóni bawo améntala. Kenañ Genjëm en Urün eñ amënmëlën ganamët an Urün añ. Gon mëlënalkomèn oñ èenmamëñjunal Êsü Krist le e. Danañ gon mëlënalkomèn oñ ce omëntébünal Urün od hake biññüla bindón beñ kongol èr mayël man deko wum Êsü lañ. Gungum mëlënalkomèn. Èmmencümbén iyi Urün od omënbambëdo mërin gonjekëla ako tuñ hara noñ mamëññüde. Danañ obambëdo mëdekën majomb mónón mañ.

³⁻⁴Èenmabëye Urün od bawo amakañlal gindóbé eñ. Urün Asüm ale wum e Süm èr Ar Gaf aróbé ale Êsü Krist. Wum hënütékëma Êsü Krist ecës lañ. Kongol èr gon hënütalkoma Krist ecës lañ le wurnéalkoba ganamët an wum Urün añ. Kongol èr owuré ówum lañ samginéyekëene èenetëkeye bonjekëla bon hutünkoba Urün han ewo wum boñ. Osamginé ówum mangobadangëta muk. Gungum mëlalkëba èenetëkeye bonjekëla bon hutünkoba bungum. Bonjekëla bungum bon ngër gungum kala magelañ boñ e. Bonjekëla bungum bon gani e. Mangomekëna. Danañ mangokeca. Danañ mangobayëta. Bungum hutünkoba bé bal büróm.

⁵Wün, bawo ecënmahole Krist, Urün od ecëlayomèn èng fanga üróm le èenbo gang fekéen le. Dër ekeca jamani èjo obipëñüne bal bële pécéñ iyi abapeyën le. Gungum ñüdük èenmabëye Urün od.

⁶Kongol èr gon samginékëen èencote lañ lëngalkëmèn ngër gungum kala magelañ. Fado gang ñüdük èentampe sobe wey, amënlëngal. Tampere üwum mage tampere üriyé tuñ eenetampe. Kono matampere mungum mage man gani egé. Kongol èr matampere man enmëntampén mungum lañ mamëngelëngallañ jóni.

⁷Gon eenetampe gungum ako mëndërek ngër emënwar ñukudó gang omënlókól Urün od ëmba toña e ecënmahole Êsü le. Gatang añ gëngër amepër ilang gëngër gatang kidíma e, mayedi mafër këñfër ñukudó lañ hañ olüg pur ilangal gëngër gatang kidíma e le? Awa. Gatang añ noñ jiñ èr këheca maheca e. Gëngër gatang añ malókól kënlókól ñukudó lañ ënlangal gëngër gatang kidíma e, kenañ wün alo? Mangomënlókóldi Urün od olang gëngër holare ürón le èr münéd e le? Omënlókóle. Holare ürón üwum hók majare èng gatang gungum le. Gungum e omënlókóle Urün od èng tampere le. Gëngër ecëntampe, gëngër acal holare ürón le münéd e, bal bële ënmabëye Urün od ënmatébüne, dënañ uyat óróm od ocale. Dër owobutu Êsü Krist egé ngër kak le.

⁸Ŷésü Krist üwum noŷ mēenmañakelaŷ mulu kono fado kak ēcēnmañal. Danaŷ mangēenmakor mulu jóni kono ēcēnmahole. Bawo ēcēnmahole, gungum lēngalkēmēn ngēr gungum kala magelaŷ. Hal mangokor maŷas ŷug lēngalkēmēn le.

⁹Gon lēngalalkēmēn oŷ bawo Urün od epeyēnomēn le e. Gon omēnpeyēnal oŷ bawo ēcēnmahole le e.

¹⁰⁻¹¹Gen ofeyēn óróbé ówum eŷ kabiriŷ alēka būsükélün bēr Urün bēle facasēd. Baded iyi Urün od omakañēlale gindóbé eŷ haŷ obapeyēn. Gon horkēn maŷasal ngēr kak oŷ bawo Krist rik haŷ Genjēm en Urün eŷ yóguk dīk óróbün laŷ obegepēd gen wum Krist eŷ. Gon fēdkobe oŷ iyi añūd otampe Krist. Kēnaŷ imbalingum Urün od omatébüne sobe. Kono Genjēm en Urün eŷ mabipēddelaŷ parakēt ar e ar ebepeyēn bal ale, gungum e Krist. Mabipēddelaŷ ce dēr obepeyēn bal kidīma. Gungum ñangaradēkēn bakayiti ban Urün laŷ ēmba ēnciñaye kono mēnciñadelaŷ.

¹²Mēfēd yéd kēnbipēd bal bēle gon fēdkobe Urün oŷ kono gon fēdkēnbe oŷ ogéye baŷal. Gungum wok mabinañfadelaŷ bēn. Bé bēr daro enēñfédé. Daro agé gon fēddēkēnbe alēka oŷ. Urün od amadōŷólu Genjēm en Urün eŷ oyōgu odī or bēr holekēma Ŷésü laŷ. Gang yóguko, abipangan ēnbipēdūrē bal bēle gang e ēndi haŷ ēnpe oméy or Urün le. Gang fangankobe, kēnyē. Kēnmēnfēd. Ngēr kak hérkēen gindéy genjekēla gen Ŷésü eŷ holekēen fekēen. Gindéy gen feyēnkēmēn gingum fado bēdāñal bēr Urün bēle ce abepēr ēnfame kono mēnkordēlaŷ mafame.

¹³Ngēr gungum le e, kongol ēr bonjekēla bon rinkomēn Urün laŷ ēēndēcēd makaŷabi maŷ. Gungum e ēēndamb makaŷabi mōndón laŷ gungum iyi ēēndi gon fēr kēma Urün oŷ tuŷ. Ēēndēk bēŷ gon holekēen oŷ. Ēēnkoraya. Urün od ade omēnbuñaye ŷan enóng dēr owobutu Ŷésü Krist. Buña üwum ofeyēn órón od e. Iyi ēēntamginé gungum tuŷ.

¹⁴Ēēnmamēñün Urün od bawo bēñēso bōndóm een. Wum e Sórē ürón. Gungum e, kongeraya bopēr buññūla bōndón bon ngēr gang yéd kēenedaya fayēr langēkēenma Urün od le

¹⁵kono ēēngedaya bopēr bonjekēla bon. Gungum e ēēngedi gonjekēla tuŷ. Urün od yókēmēn ēēnyōgu ēēngé bal büróm pur ēēngedi gonjekēla gon fēr kēma wum oŷ. Bawo wum ar mēlēk ewo, ēēngedi gon mēlēk ngēr gang ewo wum le.

¹⁶Gon e ēēnigéyale bēr mēlēk oŷ bawo ako rekoba Urün od gakayiti gindóm laŷ. Kore: Ēēngé bēmēlēk ganamēt an no aŷ bawo ar mēlēk eme. Gonjekēla tuŷ kēmri. Ngēr kak ŷalēk gakayiti an Urün laŷ iyi añūd ēēnigéye bēmēlēk le.

¹⁷Gēngēr ecēmayeeyeenma Urün od, Baba üróbé kēenmayōwe. Urün ówum añawe ar bal pécēŷ ce ewo. Danaŷ gēngēr iñaweyoma hal ale, balanga komañawe. Gon yó riko hal ale e guññūla e gonjekēla, balēnga komañawe hara mage ajo ēng ajo. Ar eñawe awum kēeniyōwe Baba üróbé oŷēmba or wum Urün laŷ. Gungum e bawo Urün óróbé od añawe ar jamani ējó pécēŷ ewo, danaŷ Baba üróbé ewo, ēēnmatébüne ñan eene bēdīyar jamani ējo laŷ.

18-19 Gon eenmatébünale oḡ bawo abayic eng mayël man deko Krist maḡ. Gan sakal aḡ mēri yéd kēenedi gon sēkatēkēen han būfūshēn bēer alēka būrón oḡ. Owuré ówum mamēnnaḡfayelaḡ. Kono Urün od abayic. Gon yicalkoba oḡ mage eng būnjiñ būn ekeca maheca ngēr bingóti wala ngēr batang yicalkoba. Eng mayël man deko Krist maḡ yicalkoba. Mayël mungum hal mangokor maḡsas ūḡ ūserēk le. Urün od tuḡ langēk ūḡ ūserēk le. Krist ako ewo ngēr ñape ñan lūcūnkēnma Urün od ūadaha ñan cēmūt ela ñan yararēk pir ñaḡ. ūadaha ūwum Urün od akana.

20 Fayēr lēcēko jamani ējo le, Urün od salakēma Krist oyōḡu ocēs obapeyēnal le kono mage dēróm yōḡuko. Daro yōḡuko obapeyēn.

21 Kongol ēr gon riko Krist laḡ holeyekēenma ce Urün od. Wum Urün hēnūtēkēma ūsēsū ecēs laḡ. Danaḡ amatébūn sobe. Gon riyalko gungum oḡ iyi ēēnmaholeye wum Urün. Danaḡ ēēnitamginéye ce ēēnecoteye gon reko obadine oḡ. Ngēr gungum le e, ēēnmatébūne Urün od make man eene bēdīyar jamani ējo laḡ.

22 Ecēnhole gindéy genjekēla gen ūsēsū eḡ. Gindéy gingum toña ēr Urün le e. Bawo ecēnmahole, ecēngé bēer mēlēk ganamēt an Urün aḡ. Danaḡ ecēnḡalēr ngēr bērgibulum. Uḡal ówum noḡ gon ñūdūk ogé oḡ ogé or mūnéd hara mage or mēyūfēr. Ngēr gungum le e būbūlēmūl, ēmmēncēmba ēēnḡalēr sobe ngēr ēēntówūr masówūr.

23 Gon eeneḡalēral ngēr kak oḡ bawo bērgibulum een kongol ēr gon rēmkomēn Urün eng gindéy en wum laḡ. Ako yékēmēn. Gang hērkēen holekēen gindéy gingum, amēndēm Urün od. Arēm aróbé awum Urün od mage ar ecēs maḡsēs ewo. Ar ewuré gani ewo. Gindéy en rēmalkomēn gingum mangolēmbēta muk. Gani tuḡ ebo toña ūwum.

24 Gon reyalme gindéy en Urün gingum mangolēmbēta muk oḡ bawo ngēr kak ñūḡēdēkēn gakayiti an Urün laḡ. Ako ñūḡēdēkēn iyi gindéy en Urün eḡ mangolēmbēta muk. Urün od ade: «Hal ale mangowuré gani. Ako ewo ngēr gucam bawo mangolēka, oyēre haḡ okeca le. Uyarar or hal od ako e ngēr uyarar or bopēter. Obayētaye. Mangobo gani. Ngēr kak ewo ce hal ale. Wum ce mage ar gani ewo.

25 Kono gindéy en Ar Gaf ale Urün eḡ noḡ mage kak e. Gingum mangokeca. Danaḡ mangolēmbēta muk. Gani ebo.» Ngēr kak reko Urün od gindéy en wum Urün eḡ gen gani e. Gindéy gingum wo fēdkēmēn haḡ holekēen.

1 Piyer 2

1 Ngēr gungum le e, bawo bēmēlēk een, ēēntēb mēri guñūḡula kala. Danaḡ ēēntēb bingaf bēḡ. Konbefolal mafolal bal bēle. Akēmēnšilal gon dēmko hal oḡ. Konbegehafal bal bēle. Gungum pécéḡ ñūdūk ēēntēb mēri bawo bēmēlēk een jóni.

2 Danaḡ omēnpēr masó gindéy en Urün eḡ ngēr gang kēbefēr bēmbere bēḡ mayer ebēr ed sobe eng abedēk ñémbé ñaḡ le. Gindéy en Urün gingum gen toña kere e. Bingaf magelaḡ. Danaḡ gēngēr amēnpēr masó gindéy gingum ngēr kak, ēēndafe ganamēt an

Urün aŋ. Ngër gang rafënkëma ñambere ñaŋ kongol ër gon yerko ebër laŋ oŋ, ngër kak emëndafën ce gëngër etóween gindéy' gingum ngër kak le.

³Gon emënpër masó gindéy' gingum oŋ bawo ëcënmalókólëd Ar Gaf aróbé ale Sésü ëenlang gang ewo le, ðanaŋ ëcënlàng ar yararëk sobe ewo le. Gungum e ëcënlàng gonjekëla tuŋ kori.

⁴⁻⁵Ëënmatana Ar Gaf aróbé ale Sésü pur ëënmabéy'. Wum ako ewo ngër igañ er emënwurnén. Igañ igum rekën noŋ bal bële iyi naŋfa magelaŋ kono Urün of ade igañ er salako igum er šerëk e. Wün noŋ ako een ngër mahañ man wurnénko Urün. Gungum e ëënmaŋ Genjëm en Urün eŋ omënbéy'al kunaŋ ër lar owodi wum la. Alëka babéy'ëd kunaŋ ër Urün ër lar ënmagelücün wum Urün macadaha la. Kono bé daro mabagelaŋ kunaŋ ër lar ëënmagelücüne Urün of macadaha la. Bé daro añüd ëënmagebéy'e mëbéy'e tuŋ Urün of. Obéy' ówum e macadaha mónzóbé maŋ. Gëngër idiyeyeene mungum, Urün of omalëngale gindóbé eŋ. Danaŋ okanaye macadaha mungum bawo ðangaf ðan Sésü Krist laŋ eene.

⁶Gen Sésü iyi ngër igañ ewo eŋ ako šalëk gakayiti an Urün laŋ. Urün of ade: Mitalad' igañ er šerëk er hók majare. Mekót igañ igum gapad' an kunaŋ eram ër e han ikón idam er kënyó Siyoŋ laŋ. Ar yó holekëma ocote gon remama ëmmayëne oŋ. Ngër kak reko Urün of gen Sésü eŋ iyi wum e igañ igum le.

⁷Wün bër holekëma Sésü, igañ igum omënnanŋfaye déy! Acal ce gakayiti an Urün laŋ gen igañ igum eŋ. Igañ igum bëbéy' bër kunaŋ bële bayawed'. Baded' mangoyarar mëbéy'al kunaŋ le kono noŋ Urün of wum mayawedelaŋ igañ igum. Atébünëd' sobe. Kori igañ igum ogé er hók majare mëbéy'al kunaŋ üróm ed' ëng maŋëneŋ le.

⁸Acal ce gakayiti an Urün laŋ gon ebegé bër mënmaholeye Sésü oŋ. Ako šalëk. Kënre: Igañ igum abibëd' haŋ bawuc. Ngër kak rekën gakayiti an Urün laŋ. Gon wucalkën oŋ bawo mënmaŋdelaŋ ënhole gindéy' genjekëla gen Sésü eŋ. Urün of hašabidëk obibëd' haŋ ënwuc bawo mënmaholedelaŋ le.

⁹Kono wün noŋ Urün of salakëmën ëëngé bal büróm. Danaŋ wün ako een ngër bësumëd' bër macadaha bër alam arón ale Urün of. Osümëd' or macadaha órón ówum gon e oŋ obéy' or Urün of e. Danaŋ bal bëmëlëk een ganamët an Urün aŋ. Urün of kidima dëmkëmën. Gon salalkomën oŋ ëënbegepëd' bal bonjekëla bon rinkomën boŋ le e. Gan sakal aŋ imüd' laŋ yédëkëën kono Urün of amënlëc imüd' igum. Amënkót ginguð gindóm gan yararëk laŋ.

¹⁰Gan sakal aŋ mage bal bër Urün yédëkëën kono jóni ëcëngé bal büróm. Gan sakal aŋ Urün of mamakañëlaldelaŋ gindón eŋ kono jóni ikañëlalema gindón eŋ.

¹¹Bëyëndamël bër ŋalme, bëdiyar een jamani ëjo. Mage büd' een. Gungum e ëmmëncëmba konri bopër buñüŋüla bon emënpër boŋ. Ako mëndërek ngër ibüt laŋ een ëng bopër buñüŋüla bungum.

¹²Añüd ëëngedi bonjekëla tuŋ gëngër ëcëngé land ër bër pac pac. Gungum e gëngër bamënkafal jóni edeyen buñüŋüla tuŋ eenedi, ënluwe bonjekëla tuŋ eenedi le. Gëngër

balu bonjekëla tuŋ eenedi, ëndartéye ënde iyi bonjekëla tuŋ këenri le. Dér owobutu Urün od obiñawe bal bële, bër emënkafal jóni bële ëndeye balënga ridëkëen. Danaŋ ënmabëye Urün od.

13Awa. Eënmamëñün alam kala bawo ngër kak fërkëma Ar Gaf aróbé ale. Gëngër alam ar jamani ëjo pécéŋ ewo, añüd eënmamëñün.

14Wala gëngër alam awum abidaŋal bëfaraŋ büróm bële ënmënlamal, añüd eënbimëñün bëfaraŋ büwum. Gon obedaŋalal bëfaraŋ oŋ ënye ënbiméy' bëmekën bële wala ënbibëy' bër edi gonjekëla bële. Gungum e eënmamëñün alam kala.

15Gon eënmamëñünal oŋ bawo Urün od amapër eëndi haŋ ënmëntëb marela bër pac pac bële. Bër mëntété ganamët an Urün en kono kongol ër gonjekëla on eenedi wün laŋ bën wok mangëncot gon ënmënkafal oŋ ëng gon ëmëndela oŋ.

16Wün mage bühól bër bal een. Pótóŋ een kono konre bawo pótóŋ een, eënkore mëri guñüŋüla kala. Gon wok mangëenkor oŋ bawo bühól bër Urün een. Gungum e eëndi gon ñüdük odi ar e ahól ar Urün.

17Eënmatëbün hal kala. Eënmaŋal ar holekëma Sésü kala. Eënmayëŋ Urün od. Eënmatëbün ce alam ar jamani pécéŋ ale.

18Wün bër e bühól, eënbimëñün bëlam bürón bële, danaŋ eënbitébün sobe. E ar yararëk wala e ar mayarare eënmamëñün. Gëngër bëlam bürón bër yérérédéké mujuku en, eënbimëñün. Gëngër bagé bëlam bürón bële bër hañëlalédéké gen bal en, eënbimëñün. Kono fado gëngër bëlam bër mabiyarare mujuku en, eënbimëñün.

19Okore mëgé itampënenmën bëlam bürón bële kongol ër gon enmënkafal laŋ kono gëngër ëcënuña bawo ëcënläng kak fërkëma Urün od, Urün od omënbëye.

20Kono gënger bamënlëf bëlam bürón bële kongol ër guñüŋüla gon rikëen laŋ, gëngër ëcënuña la, Urün od mangomënbëy'. Gon ñüdükëmën wo e. Kono gënger bamënlëf kongol ër gonjekëla gon rikëen laŋ, gëngër ëcënuña, Urün od omalëngale. Omënbëye.

21Urün od sëbalkëmën eënuña ëng itampeyeen kongol ër gonjekëla gon eenedi laŋ. Gon sëbalkomën eënuña oŋ bawo Krist ce ataped' pur obanaŋfal bé le. Gon muñalko ënmatampën oŋ ebapënnün gang ñüdük eënimuñaye bé ce gëngër itampënenba le hara bé ce eënimuñaye ngër gang muñako wum le.

22Bóyë riko Sésü obapënnünal iyi añüd eënmayëfëdäle?

23Gon riko oŋ gang enmacér, mabimaşadelaŋ mëşër. Gang enmatampën, madedëlaŋ obimaşaye. Kosëb haŋ omamëşën Urün od wum ar këñawe ngër gang ñüdük le. Wum mamañakëdëlaŋ mëmëkünün Urün od. Danaŋ mañakëdëlaŋ mahaf muk.

24Kono gang fingëkenma os or lëmbënd laŋ, adübëd' emekën er bé ed. Gang enmatampën, bamagañed' ce. Oméy' ówum or ñüdükëba eënitampeye bé kongol ër biñüŋüla bindóbé laŋ sampedëko wum. Kongol ër gon sampeko gañekënma laŋ

yé/alekèene bé ganamèt an Urün aṅ. Gon maṅko sampeyalko oṅ pur èenitèbe mèriye biññùla beṅ le e. Danaṅ èenigediyale bon cùp ñan wuréyekèene laṅ. Gungum pécéṅ riko Krist obapèñunal gon ñüdük èenidiye èenmayèfédale oṅ.

²⁵Ako yédèyekèene ngèr mape man sèbètèk gangam huyèkèn ùñakèn gangam aṅ, bètèkèn han adém aróḃün ar ebekadac. Gungum bètekèene bé ce han ahadac aróḃé ar ebacèla iyi akèbaṣot jiñ. Ahadac awum e Sésü.

1 Piyer 3

¹Awa. Wün bèsówar, ngèr gang ñüdük èenmamèṅüne bé bër holekèma Sésü alam kala le, ngèr kak ñüdük wün ce èenbimèṅün bèsan bürón bële. Gon ñüdük èenbimèṅünal oṅ gèngèr aṣan aróḃ ale maholeyelaṅ wey gindéy genjekèla gen Sésü eṅ, ṣugo oholeye gèngèr alu gonjekèla gon ejèmadin oṅ. Fado gèngèr mimadeyelaṅ mare omahole Sésü le, oholeye

²bawo iluwewo gang ejèmadin gonjekèla gon ñüdük imadin oṅ. Danaṅ oluwe ṣug sèbünkèjèma le.

³⁻⁴Bèsówar, jóni gen oyekènar órón eṅ emecas. Èèndèna gon e gani ganamèt an Urün aṅ, gungum e èèngere èèngé bèsówar bëyekèla kongol èr mujuku man yararèk man müdèkèen laṅ. Kongere èènyekèna pur ènmènbèyál bal bële tuṅ. Gungum e kondapal bombal bon ṣerèk magaf mónḃón laṅ. Konwüné bangoy ban riyalkèn gatang baṅ. Danaṅ kongere ce èènyekèna. Gungum e kondèna binjüm ban ṣerèk. Gon reyalmè konri ngèr kak oṅ akègèlaṅ ar ode asówar ajo ar yararèk ewo kongol èr gon yekènarko laṅ tuṅ. Gungum remèmèn kongere èènyekènar pur ènmènbèyál bal bële tuṅ. Kono èèngere bal bële ènde iyi bèsówar bëjo bëyekèla en kongol èr mujuku mónḃün laṅ. Ako kori asówar ayekèla ale. Kaṣabi üróm le oñèṅaye. Danaṅ odase. Oyekèla or ngèr kak od mangomekèna. Or gani e. Asówar ar ngèr kak ale ayekèla kidíma ewo déy. Oyekèla or ngèr kak od Urün od ade iyi jiñ èr sobe e.

⁵Awa. Añüü èèngé bèsówar bër dásèk bawo bèsówar bër alèka büróbé bële kak yédèkèn. Bèsówar büwum bal bër Urün yédèkèn. Danaṅ batamginéd Urün od obidine gonjekèla gon reko obidine oṅ. Oyekèla óróbün od mage kongol èr bimal bindóbün laṅ tuṅ yédük. Omèṅün or bèsan büróbün od yék ce oyekèla óróbün od. Mèmèṅün yéd kènbimèṅün bèsan büróbün bële

⁶ngèr gang yéd komamèṅün Sara aṣan aróm ale Abèraham le. Danaṅ móyó yéd komayó Sara Abèraham alam aróm. Wün ce gèngèr idiyèen bonjekèla boṅ, dānaṅ gèngèr mèèngèyèṅlaṅ ce buññùla bon enmèndi bèsan bürón bër mènmaholeye Urün bële boṅ, wün ce èèngéye bènṣo bèn Sara bèn.

⁷Bèsan, èenbiṅeyé balènga bèsówar bürón bële bawo ècènlàng makèmlaṅ bimal bindóbün beṅ ṣug wün le. Danaṅ èenbitébün ce bawo Urün od omènwurnéne wün jap gani han ewo wum. Owuré ówum noṅ buña èr Urün le e. Kongol èr gon sèbünkèenbe laṅ gèngèr ecèmbayeenma Urün od, omènkèrnéye gon yó ṣèmbakèenma oṅ. Kono gèngèr mèenbitébünelaṅ, mangomaṅ omènkèrné gèngèr ecèmbayeenma.

⁸Gon emëmënpédé mësësün wün pécénj oŋ omënpédër mēfēdēr. Danaŋ omënkāñēlalēr mahañēlalēr. Danaŋ ēēñjalēr wün wün ngēr bērgibulum. Danaŋ ēēññēkēt magaf mōndón maŋ.

⁹Gēngēr bal bēle bamēndi guñūñūla, konbēgemaša guñūñūla kono ēēnbegedin gonjekēla. Gēngēr bamēncér, konbēgemaša mēsér. Danaŋ ēēnbegeduwén duwa ēyekēla le. Ngēr kak fērkēma Urün of ēēngedi. Gon eenbeduwénal duwa ēyekēla oŋ Urün of omēnduwéne wün ce duwa ēyekēla le.

¹⁰Urün of fūrédéké ēēndi gonjekēla. Ako šalēk gakayiti an wum Urün laŋ ganamēt gingum. Kēnre: Ar yó fūrédéké omalēngal sobe ñan wuréko laŋ, otēda balēnga gang owocas le. Gungum e akošas guñūñūla. Danaŋ akohaf bingaf beŋ.

¹¹Danaŋ otēb mēri guñūñūla oŋ. Danaŋ ogedi gonjekēla. Danaŋ ogere haŋ obipédēr ēng bal bēle.

¹²Añūd odi gungum bawo Ar Gaf aróbé ale ecēlayobe bēr cūp bēle iyi akēbešot jiñ. Danaŋ dēr yó dēr mēhérné kohérné gon enmacēmba oŋ kono Urün of ar ibüt ar ar kēri guñūñūla ewo. Ngēr kak šalēk gakayiti an Urün laŋ ganamēt an idi er gonjekēla aŋ.

¹³La wo dewo ar kēmēnsampén gēngēr idineenbe bal bēle dēr yó dēr bonjekēla boŋ? Ó ó ye. Magelaŋ.

¹⁴Kono fado gēngēr agé itampénenmēn kongol ēr gon eenedi gonjekēla laŋ, Urün of odiye haŋ omēnlēngal gēngēr itampénenmēn. Gungum e konbiyéŋ bēr emēntampén būwum. Danaŋ konyēmbēn binjidé baŋ ganamēt an gon enmēntampén aŋ.

¹⁵Ēēnmatébün Krist sobe. Danaŋ ēēnmamēñün ngēr ar gaf arón. Danaŋ ēēnyidénür komkom gang e ēēnbiyaka bēr yó emēññün gen gon samginéyekēne oŋ. Gungum e gēngēr iyakayeenbe, ēēnbiyaka balēnga hara mēēnyakelaŋ magaf mōndón maŋ. Danaŋ ēēnbitébün.

¹⁶Gon yó gon eenedi, ēēndi balēnga hara mēēnlēpayayelaŋ han makašabi mōndón iyi ecēnmekēn. Ēēngedi gonjekēla tuŋ bawo bēraya bēr Šésü een. Gungum e bēr emēnkafal emēnlēp bēle gēngēr acal bungaf rikēn le, imbalingum obecēfēle kongol ēr gon hafalkēmēn gungum laŋ.

¹⁷Kono gēngēr Urün of mañēk ēēntampe, akó mayarar ēēntampe kongol ēr gonjekēla gon eenedi laŋ ēng lar ēēntampe kongol ēr guñūñūla gon eenedi laŋ.

¹⁸Gon reyalme akó mayarar ēēntampe kongol ēr gonjekēla laŋ oŋ bawo Krist ngēr kak sampeko iyi kongol ēr gonjekēla gon riko laŋ. Tampere ēr sampeko üwum iyi büyé tuŋ šēsēko oyobeyal emekēn idóbé ed. Mangocēs ce. Wum ar cūp acēs obabētal mēfēd ēng wum Urün bé bēr mēēnigéyeye bēr cūp. Ar cūp awum dāmken bal bēle kono imbalingum Genjēm en Urün eŋ amakēnüt ecēs laŋ.

¹⁹Awa. Fayër hënütëkoma Genjëm en Urün eñ le, Êsüsü ayëd lar e benjëm ben bësësëk la. Bën ako en ngër kaso wey hañ otëk watur obiméy Urün of le. Gang yëko Êsüsü şalañ, abipëdëd iyi obiméyë le.

²⁰Benjëm bingum bal yédëkën watur yëko Nowé le. Benjëm bingum ben bër mën mamëñündëlañ Urün beñ e. Gungum e bër mënholedëlañ gon yéd kobepëd Nowé gen Urün eñ bële e. Urün of mabiméyde lañ wey bal bële kisañ. Kono gang hëñëlako mëfing hóngi ër mëngé le Nowé, Urün of abimulénëd bal bële pécëñ ëng mage bal büjóng bësas bër mëgëdëk hóngi ër mëngé bële. Bër fedëk büwum mënyëmbëdëlañ. Gon feyaldëkën oñ bawo bamëgëd hóngi ër mëngé lañ le feyaldëkën.

²¹Gang yöguk mën man şubahana mañ, bën baipayëd oméy or Urün ówum bawo hóngi ër mëngé lañ mëgëdëkën. Ngër gang fedëkën bën oméy or Urün lañ hóngi ër mëngé lañ le, ngër kak mëndërëk ce oñëmb óron of. Bamëñëmb mëngé lañ. Gon ñëmbalkënmën oñ mage pur omëlal bimal bindón beñ le ñëmbalkënmën. Oñëmb ówum findé tuñ e. Oñëmb or münëd of gon e oñ bawo ëcënlang iyi makaşabi mónón mañ amël ganamët an Urün añ e kongol ër bawo Urün of amëntëbün hake biññüla bindón beñ lañ. Gëngër ëcënlü Urün of gang sëbüñkomën hake biññüla bindón beñ, bawo amañ iyi Êsüsü ayobe emekën er bé ed le e. Gungum hëñütalkoma ecës lañ.

²²Gang hënütëkoma Êsüsü ecës lañ, abët han ewo Urün. Koñëña şató ër Urün gang lamkën ëng wum Urün ñan ñiyé. Fado bëdañal bër Urün bële ëng bëlam bëfame bër e han urün bële imëñünenma.

1 Piyer 4

¹Awa. Fayër bëtëko Krist han ewo Urün le, atampe os or lëmbënd lañ. Gungum e bawo atampe, ëenkër komkom majomb mónón mañ bawo wün ce ëëntampeye. Gon eenekëral oñ bawo ar yó sampënkën hañ sókërayak gimal eñ sowëlkëma kongol ër gon holekoma Krist lañ, adëm awum acal ohól or emekën lañ. Mage karahañ omamékünün Urün of jóni.

²Gungum e bawo ëcëncal ohól or emekën lañ, ëëndaya gon fërkëma Urün oñ ñan wokëen ga wurékëen jamani ëjo lañ hara mëendayayelañ bopër buññüla bon jamani ëjo bon emapër mëri bimal bindón boñ.

³Fayër holekëenma Êsüsü le, mëengëdedayalañ gon fërkëma Urün oñ. Mëmékünün yéd këenmamékünün. Gungum yéd këmënpër ëëndak ëng bër yand bële. Maşab yéd këenecab hañ omëndëk han mayanga ëng han mapëla. Mëbëy yéd këenbibëy mürün man reko Urün bakëbibëy bal mañ. Obëy or mürün ówum Urün of akoñ. Mëri yéd këenedi buññüla boñ ngër gang ñalkën mëri bër pac pac bële le. Watur yéd këenedi gungum le jóni akeca. Gur e.

⁴Kono bër pac pac bële noñ ikişañayebe bawo mëengebarlañ ëng bën ëendi buññüla bungum. Gungum enmënkafal enmëndela

⁵Kono Urün od obiñaweye büwum. Ëng aték ñawure le, obiñüne gen gon mékününkënma oñ. Ënkalale ðanañ obiñaweye obiméy. Ðanañ mangolëka Urün od obiñaweye bal bële pécéñ bër wurék ëng bësësék.

⁶Bësësék büwum bër talañ bakér gindéy genjekëla gen Sésü eñ fayër sësékën le hañ bahole. Gon sësalkën oñ bawo ecës ed giméy an hal kala e kongol ër gon mékününkoma Urün lañ. Gungum sësékën kono fado gang sësékën, benjëm bindóbün beñ macësédelañ. Awuré şan ewo Urün ngër gang wuréko Urün od le bawo bamahole Sésü.

⁷Münéd'e, mangolëka jamani ëjo ëng bon e jamani ëjo boñ pécéñ okecaye. Gungum e ëenmuña. Ðanañ ëendi hañ obayëta binjidé baparamé bañ hañ ëenmakoral maşëmbe Urün od ngër gang ñüdük le.

⁸Kono gon hók majare oñ ëenñalër wün wün sobe bawo gëngër ecënñalër, ëengetëbünëre hake buññüla bon eenediyër wün wün boñ pécéñ.

⁹Ðanañ ëentopëter wün wün balënga hara gang lëngalërkëmën.

¹⁰Urün od abayën bokor bóndóm bon yand boñ kono mage pur obañafa bé le tuñ yënalkoba. Gon yënalkoba oñ iyi ëenbifarale bër holekëma Sésü bërleñ ce le e. Gungum e gon yó gon eenediye, añüd ëenidiye pur bal bële ënmabéyál wum Urün. Gungum ñüdük ëenbifarale bokor bungum balënga. Ðanañ Ëenmabéyë Urün od gani ëng fangar wum Urün le bawo magelañ ar hókëma wum mafanga. Ogédo ngër kak. Amina.

¹¹Ar yënko Urün gokor on obekoral mëfédal bal gindéy en Urün oñ ale, obipéd gindéy gingum tuñ hara matëndelañ gindéy gen haşabiko wum eñ. Ar yënko gokor on omakoral mañaral ayélüm oñ, omañaral ëng fangar yënkoma Urün le. Gungum e gon yó gon ëenediye, añüd ëenidiye pur bal bële ënmabéyál wum Urün bawo or Sésü Krist lañ eene. Awa. Ëenmabéyë Urün od gani ëng fangar wum Urün le bawo magelañ ar hókëma wum mafanga. Ogédo ngër kak. Amina.

¹²Bëyëndamël bër ñalme, amënkéyál sobe bawo jóni itampënenmën sobe kono akëmënhişaşa gungum. Konyidé iyi mañüdeleñ wün ëentampe.

¹³Lar omënkishasha la, omënlëngal malëngal bawo ecënbara tampere ër Krist lañ. Gungum e ëng ayõgu Krist ëng fanga üróm le, omënlëngale ngër gungum kala magelañ.

¹⁴Gëngër bamëncér kongol ër gon holekëenna Krist lañ, añüd omënlëngal malëngal. Gon emënlëngal oñ bawo Genjëm en Urün eñ dik órón lañ. Genjëm gingum gen fangak, ðanañ gen yararék e.

¹⁵⁻¹⁶Gëngër bamëntampén kongol ër gon holekëenna Sésü lañ, akëmënsëfël maşëfël kongol üwum kono ëenmabéy tuñ mëbéy Urün od bawo bal bër Sésü Krist këmënyó. Kono gëngër bamitampén bal bële kongol ër adam ar bal ej lañ wala kongol ër arek ej

laŋ wala kongol ər ari ar guñüjüla ej laŋ wala kongol ər afëra ar makaju man bal ej laŋ, kongol ər gon ñüdük wo enmetampén.

¹⁷Awa. Atëk watur obeñawe Urün od bal pécéŋ le. Bé bëñëso bën Urün wey owotakal mañawe. Gëngër fado bé bëñëso bën Urün ce obañawe, kenaŋ bër hérük gindéy genjekëla gen Sésü barëk ënhole bële alo? Mangobiñawedi bën ce? Éyi. Obiñawe bën ce. Danaŋ obiméyë sobe bawo bakër gindéy genjekëla gungum kono mënholeyelaŋ.

¹⁸Ako šalëk gakayiti an Urün laŋ. Këre: Omakëyale ar cüp ale fayër ope le. Gëngër amakëyäl wum ar cüp ale ope, kenaŋ ar mage acüp ale alo? Opede? Mangope. Gungum e bër emamékünün Urün bële ëng bër mënmagebëy Urün bële alo? Èpede han oméy or Urün? Mangënpe. Obiméyë. Danaŋ bën sobe obeméy. Ngër kak šalëk gakayiti an Urün laŋ ganamët an giméy aŋ.

¹⁹Ngër gungum le e, ar yó sampek kongol ər gon maŋko Urün laŋ iyi obamb mëri gonjekëla oŋ. Ngër kak owopër gaf üróm le bangaf ban Urün laŋ. Wum e ar lëcëkëba bé bal ale. Wum e ar këri gon yó reko odiye ale.

1 Piyer 5

¹⁻²Wün büfüšën bër gingór an Krist, ëmmënbamb mëšësün iyi ëënbetopëte bal bër Urün bële balënga. Ècënläng no ce afüsën ar gingór an ngër kak eme. No kidima ludëkëma Krist gang enmatampén. Dër owobutu Krist, Urün od odiye haŋ bal bële pécéŋ ënde ha! Sésü aparame déy. Danaŋ dëróm ennëmetébün no ce. Gungum emëmbamb mëšësün iyi ëënbetopëte balënga bal bër wum Urün bër sëbalkomën bële. Gon eenbetopëteyal oŋ ogé bawo wün furedéké ëënbetopëte le e. Konbesopëte kongol ər gon enmënkaraŋ laŋ. Konbesopëte ce bawo amënpër ëëncotal bingóti baŋ le tuŋ. Gon eenbetopëteyal oŋ ogé tuŋ bawo amënpër ëënbibaral le e.

³Konbiri bër sëbalkomën Urün ëënbetopëte bële ngër bühól bürón. Èëngedi tuŋ gonjekëla gon ëmënkör mëyëfëdal bal oŋ.

⁴Gëngër ëcëndi gungum, gëngër ayógu Sésü, obayëne gon mayën ngër gang kënbeyën bër hašek igüď bële ënbitébünal le. Sésü wum e ahadac afarame ar hókëba bé bëhadac pécéŋ ale. Gon obayën gungum mangomekëna. Gon gani egé, gon ngër gungum kala magelaŋ.

⁵Wün malabar, ëënbimëñün büfüšën bër gingór an Krist bële. Wün pécéŋ afüsën yó labar yó añüd ar kala oñëkët gaf üróm le gen arleŋ eŋ hara magelaŋ ar rek iyi no hókëma arleŋ. Ako šalëk gakayiti an Urün laŋ gen oñëkët or magaf eŋ. Kënre: Urün od ar ibüt ar bër yó yakëk magaf mómódóbün ewo. Danaŋ ikañëlalema ce gen bër ñëkëtëk magaf mómódóbün eŋ. Ngër kak šalëk gakayiti an Urün laŋ gen oñëkët or magaf eŋ.

⁶Ngër gungum le e, èëntëb iyak er magaf mónón ed. Èëññékët magaf mónón mañ küdüť eñüt er Urün er fangak lañ. Gon eeneñékëťal magaf mónón oñ ßawo èng atëk watur haßabiko Urün od oyak magaf mónón mañ le, oyake.

⁷Danañ gon eeneñékëťal magaf mónón oñ èenmadambal Urün od gon hëyalkëmën kala le e. Lar èenñëña èengeyidëñür mëyidëñür la, èenmagedambal Urün od. Gëngër ècënmadambal Urün od, omënbaraye gon hëyalkëmën oñ ßawo amakañëłal gindón eñ.~Ngër kak eeneñékët magaf mónón mañ.

⁸Èënbütëłal kaßabi gen Ibilisa ar ibüt arón ale eñ. Kondak déy ßawo Ibilisa iyaßërayewo ngër gang koyaßëra gacaro añ gang owoñer. Gon owoyaßëral oñ omañangara ar holekëma Êsü pur omekën holare üróm le.

⁹Kono konri ngër gang fërkëma wum Ibilisa èëndi le. Èenmadëka Urün od bëñ. Èenbo gang holekëenma Êsü bëñ hara mamëngeñopërlañ han makaßabi mónón. Danañ konbihuyëłal déy ßubulu ßër ganamët an Krist ßër etampe jamani ëjo pécëñ kongol ër gon holekën lañ ngër gang eenetampe wün le.

¹⁰Kono tampere ër eenetampe jóni üwum mage ër elëka malëka e. Make man dantañ tuñ e tampere üwum. Imbalingum Urün od odiye hañ èenkëmün majomb mañ, dantañ èëngé bëyëy ganamët an Urün añ. Danañ omënkëmüne ganamët an holare ürón añ hañ holare ürón le mangobayëta. Urün od ñalkëmën ngër gungum kala magelañ. Wum yókëmën èenyögu omëntëbün wün èng Krist ñan ñiyé han gani. Danañ omëntëbüne ßawo ßangaf ßan Êsü Krist lañ een.

¹¹Awa. Èenmabëyé Urün od gani èng fangar wum Urün le ßawo magelañ ar hókëma wum mafanga. Ogédo ngër kak. Amina.

¹²Gon ñugünalmëmën oñ pur èmmënbamb majomb. Danañ pur èmmënpëd iyi Urün od kidíma amëññal. Gëngër ècënlu tuñ ßonjekëla ßon rinkomën ßon, omënmëłale iyi amëññal le. Èenbo gang holekëen bëñ gindëy gingum. Silas ibülémül üróbé barakem muñug letër ër mot ëjo. Èemmahole déy.

¹³Èëmëncëma no èng ßër gingór an Krist ßër e han ikón er Babilon bële. Èën ce Urün od salakëbe èngé bal büróm ngër gang salakomën wün le. Mark ñañëso ñandam ñan ganamët an Urün ñañ ce amëncëma.

¹⁴Èërgibulu een. Gungum e ßaa yó fëdërkëen, èengecëmar èng uñal. Èemmëncümbën wün ßër e or Krist lañ pécëñ èëngédo jam lañ. Loño emepédé muñug letër ëjo no Piyer.

2 Piyer

2 Piyer 1

- ¹No Simoŋ Piyer emēñgün letēr ējo. Wün bübülēmül bër ganamēt an Krist, ěmmēncēma. ěcēnlang iyi adāŋal ar Ŝēsü Krist eme. Danaŋ wum kēmgólēn. Wum e Afeyēn aróbé ale. Danaŋ wum e Urün or kēēnibēyē od. Wum rik haŋ holekēēnma bēŋ ngēr gang holebema bé le. Danaŋ góyē kobarin ganamēt an holare aŋ bawo ar cüp ewo.
- ²Ěmmēncümbén Urün od omēnbarado ako tuŋ hara noŋ mamēññüdüdē. Danaŋ odido haŋ obo majomb mónón maŋ gang dākēk bawo ěcēnbilang Urün od ěng Ar Gaf aróbé ale Ŝēsü.
- ³Urün od barakēba ěng fanga üróm le ěēnekore mēriyale gonjekēla on fērkēma wum Urün oŋ. Gon eenekorale mēriyale oŋ bawo ěcēnmalange Urün od le e. Ulang ówum edi haŋ ěēnekorale mēriyale gonjekēla gon fērkēma wum Urün oŋ hara mēēnidiyelaŋ guññüla. Wum yókēba ěēnitaweŋe han osēbün or obatébün bé bal büróm.
- ⁴Abadin bonjekēla bon rekoba obadine boŋ. Bonjekēla bungum bon ngēr gungum kala magelaŋ, danaŋ obanaŋfaye sobe. Gon rinalkoba oŋ obabara ěēnicale ohól or bopēr buññüla bon bal bër jamani ējo laŋ. Danaŋ ěēnegediye gon cüp ngēr gang kori Urün od le.
- ⁵Ngēr gungum le e, bawo Urün od adi gungum pécēŋ, mañüdelan ěēnmaholeŋe Ŝēsü tuŋ hara mēēnitēbeyelaŋ mēriye buññüla bon kēēniriye boŋ. Gungum e ěēngere ěēnmüdü mujuku manjekēla ganamēt an Urün aŋ. Gungum e ěēnkor mēri gonjekēla dēr yó dēr. Danaŋ ěēnmaŋbamb ce malang Urün od enóng enóng.
- ⁶Danaŋ ěēnbamb ce mumuña. Danaŋ ěēnbamb mēri bon fērkēma Urün boŋ tuŋ.
- ⁷Omēnbamb mahañēlal gen bubulu eŋ. Ěēnbamb maŋalēr wün wün ngēr gang kēñalēr bērgibulum le. Ngēr kak ñüdük ěēndi.
- ⁸Danaŋ ěēnbamb mēri ngēr kak ce enóng enóng. Gungum e bal bële ěnlange holare ürón le mage ēr fu e. Omēnnaŋfaye. Gungum e gēngēr íbambēen mēri ngēr kak enóng enóng, ěēnmaŋbambe malang Ŝēsü Krist. Ulang ówum omēnnaŋfaye bawo ěēndiye gonjekēla gon fērkēma Urün oŋ kongol üwum.
- ⁹Kono ar yó wok magedilaŋ ngēr kak dēr yó dēr, ar ŝémük ewo ganamēt an Urün aŋ. Mangokor mulu bēdēb bawo akuyēlal Urün od amatēbün hake biññüla bindóm beŋ.
- ¹⁰Gungum e bübülēmül, ěēnbamb ěēngere ěēndi gonjekēla. Gon eenediyal gungum oŋ ěnlange bal bële münéd e Urün od salakēmēn yókomēn ěēngé bal büróm. Gēngēr ěcēndi gungum, mangēēnmatēb maraya Urün od.
- ¹¹Danaŋ Urün od omēnkacaye omēnde ěēnmógu han ilam er gani lar owolam Ŝēsü Krist la. Wum Ŝēsü e Ar Gaf aróbé ale ěng Afeyēn aróbé ale.

- ¹²Gungum pécéŋ ecēnlang. Danaŋ amēmēlal toña e le. Kono fado gang langēkēen, mikašabi emmēnkuyütün ganamēt gungum.
- ¹³No kidīma anemēlal añüü emmēnkuyütün emmēngede añüü eēnyidēnür ganamēt gungum watur wome gang wurēme jamani ējo le.
- ¹⁴Ŝésü Krist Ar Gaf aróbé ale anipēd parakēt iyi mangolēka mecēs le.
- ¹⁵Gungum emedi fere er eēnkuyütal gungum pécéŋ dér yó dér fado eng mecēs.
- ¹⁶Bēmēnpēdēd iyi Ar Gaf aróbé ale Ŝésü Krist ar fangak ewo le. Danaŋ obutuwe jamani ējo. Bé bēdaŋal bē Ŝésü bé kidīma luk eng bingüs bindóbé baŋ ūg fangako Ŝésü le. Gungum e bawo bēmēnpēdēd gon lube oŋ, pécéŋ toña e. Mage ngēr űimbibiliŋdiŋ űan sūbününbēmēn tuŋ pur bēmēnyūféyal e.
- ¹⁷⁻¹⁸Bilang münéd e gon fēdbēmēn oŋ bawo bimakér Urün od Baba üróbé gang omabēy Ŝésü sobe. Urün od kobare bé bē yédük la. Kore: Ajo űaŋeso űandam űan űalme sobe űaŋ ewo. Danaŋ anelēngal gindóm eŋ sobe. Bé kidīma bikér ulim ówum gang ūóluk han ewo Urün. Watu üwum baŋ yédēbe eng wum Ŝésü han ekóm er mēlek ganamēt an Urün.
- ¹⁹Bilang ce münéd e Ar Gaf aróbé ale Ŝésü Krist ar fangak ewo le. Danaŋ bilang münéd e obutuwe jamani ējo le bawo ngēr kak űügēdēkēn būsükēlün bē Urün bēle gen Krist eŋ. Góyé e gon űügēkēn bēn oŋ eng gon haraŋbēmēn bé gen ganamēt an obutu or Ŝésü eŋ. Danaŋ münéd e obutuwe le. Eēnkérné balēnga bindéy bēn būsükēlün bē Urün bingum. Gēngēr ecēnkér ecēnfame, eēnkore mabayētēr gēngēr toña e wala mage toña e gon eenekér oŋ. Bingum ako e ngēr lampó er ewuŋ imüf laŋ eēnluwal gan eeneyé aŋ. Owube haŋ owaca. Eng awaca ginguŋ an Krist aŋ omēnwube han makašabi ngēr gang kēwuŋ ibuya ed haŋ fo owaca le.
- ²⁰Añüü eēnfame eēnbayētēr balēnga iyi gon űügēkēn būsükēlün bē Urün oŋ mage gon hašabikēn bēn oŋ šasēkēn űügēkēn.
- ²¹Osükēlün or Urün od mage han kašabi er hal šalēk. Han Genjēm en Urün šalēk. Wum rik haŋ horkēn mašas gon fērkēma Urün encas oŋ. Imbaligum kēñug.

2 Piyer 2

¹Alēka land er Bēr Isērayel la wo yékēn bē redēk iyi bēn būsükēlün bē Urün en le, mandēk bakaf. Mage būsükēlün bē Urün yédēkēn bawo mage gon yéd kobepēd Urün oŋ yéd kēnbetükēl bal bēle. Awa. Ngēr gang yédēkēn alēka būsükēlün bē binjüfé han Bēr Isērayel le, engéye ce bašal šondón makaramoko man fūrédéké enmēnkarāŋ bingaf bēn hašabikēn bēn bēŋ. Gēngēr ecēnkér gon enmēnkarāŋ oŋ, eēndeye iyi toña er Urün le enmēnkarāŋ, mandēk bingaf tuŋ enmēnkarāŋ. Gon enekarāŋ oŋ iyi enŋope ende iyi Ar Gaf aróbé ale Ŝésü Krist macēselaŋ pur obayical bé le. Gēngēr ecēndaya uharāŋ ówum, holare ürón le omekēnaye. Danaŋ eēnmatēbe maraya Ŝésü. Gungum e bawo makaramoko mungum bingaf bēŋ tuŋ enbekarāŋ bal bēle, mangolēka Urün od obiméy.

²Land ürön bal kingiriñ enholeye gon enmënkarañ makaramoko mungum oñ. Kongol är gon enehole bingaf bingum lañ, büwum endiye buññüla bon šëfëlëk kingiriñ ngër gang kënri makaramoko mungum le. Gungum e engedake eng bër mage bürobün bële. Danañ engedake ce eng bër mañüde bële. Bawo eng balu buññüla bon enedi makaramoko mungum boñ, bën ce ënyëfëdë, engediye buññüla bungum. Gungum e kongol är buññüla bon enbeyëfëd lañ, bër pac pac bële endeye mayararelañ endaya gangam an eneyeyal han Urün añ.

³Makaramoko mungum bañal bingóti bañ hañ obepër encot kingiriñ. Gungum e obepëre ënmëntétal wün eng mëñimbibiliñdiñ mónóóbün mañ pur encotal bingóti bindón bañ kongol är uharañ óróóbün lañ. Bër ngër kak bële kabiriñ alëka wo yidédëko Urün od obiméyë le. Danañ mangolëka obiméyë. Danañ muk mangobo mabiméyëlañ.

⁴Ëcënlang kidima obiméyë Urün od makaramoko mungum bawo mëméyë kobiméyë bër yó mékününkëma. Fado bëdñal büróóm bële gang bëründëkënma, mabiyafedelañ. Kobiméyë. Kobefërëd han gukat gon sémük lar e imüd la. Kobihap eng majoloko mañ ënbo la hañ dér obiñawe obiméyë.

⁵Danañ ëcënlang kidima obiméyë makaramoko mungum bawo bal büññüla bër yédük watur yédëko Nowé bële abimulénëd eng mën man šubahana mañ. Kono Nowé eng bal büjóng bühi bër yédëkën eng wum bële Urün od abepeyënëd. Nowé üwum ar cüp yédëko. Danañ mëfëd yéd kobipëd bal bële ënmahole Urün od kono mënmañdelañ. Gungum méyëdëkobe Urün od.

⁶Danañ ëcënlang Urün od obiméyë makaramoko mungum bawo abiñawed bër Sodom eng bër Gomor bële, ade iyi añüd obiméyë kongol är gon mékününkënma lañ. Awa. Abimulénëd. Danañ amulénëd ce bikón bindóóbün bañ. Këbód hañ këheca. Këgé icorëc. Ngër kak fënünkobe Urün od bal bële obiméyë bër yó mékününkëma ngër gang mékünündëkënma bër mënmañjündë alëka bële le.

⁷⁻⁸Bër cüp bële noñ abepeyënëd. Lot ašan ar cüp ar ganamët an Urün ale yédëko. Gungum e Urün od amapeyënëd. Danañ amadëtëd or bër Sodom eng bër Gomor lañ. Fayër rëtëkoma la le, Lot ilu yédëko gang enmamékünün Urün od le. Danañ ikér yéko ce gen buññüla bon yéd kënedi eñ. Bon mékünündëkënma Urün boñ ayëmbëd. Kongol är gon yéd kënedi lañ wum Lot etowël yékëma dér yó dér han kašabi. Gon yéd këmatowël wum Lot oñ bawo wum Lot ar cüp yédëko. Mamagedelëngallañ gen buññüla bon yéd kënedi eñ.

⁹Bawo Urün od abedëtëd Lot eng Nowé lar hëyaldëkébe la, abamëlal ce Ar Gaf aróbë ale alang gang e obedët bër e bër cüp bër ganamët an wum bële tampere är enetampe lañ le. Obamëlal ce Urün od itampénobe bër mënge bër cüp bër šësëk bële hañ otëk dér obeñawe kidima bal bële pécéñ le.

¹⁰Bal bër mënge bër cüp bële pécéñ obiméyë kofe bër enedakëra eng bër yand eng bër mañüde bële eng bër mënmañe Urün od obilamal bële. Bën owokó mëméyë eng bëmekën bërleñ le. Eng ilu gang méyëkobe Urün od bëmekën bële le, ilang tuñ

obiméyē ce makaramoko man binjüfé maṅ. Makaramoko mungum mangēnyēṅ mēri buñūṅūla yó fērkēbe. Danaṅ ēnyake magaf mōndóbūn maṅ haṅ ēnbeyówe malēp fado bēr fangak bēr e han ewo Urūn bēr lamēk jamani ējo bēle.

11Bēdaṅal bēr Urūn bēle noṅ fado gang hókēnbe mafanga bēr fangak bēr e han ewo Urūn bēr kēlamal jamani ējo bēle, mēnbelēpēlēpēlaṅ makaramoko mungum yēngēn ēr Ar Gaf aróbé ale Urūn od.

12Danaṅ makaramoko mungum fado ga wok mēnfameyelaṅ toña ēr Urūn le, edeyen tuṅ iyi bungaf e. Ngēr bimacar en. Mayedi ēcēnlang bimacar beṅ mēnyidēnūryidēnūrlaṅ gon nūdūk ēndi oṅ. Gon fērkēbe bēn oṅ tuṅ kēnri. Ngēr kak mēndērkēn ce makaramoko man binjüfé mungum. Mēnyidēnūryidēnūrlaṅ gen gon enedi oṅ. Gon fērkēma bimal bindóbūn beṅ oṅ tuṅ kēnri. Gungum e ngēr gang kēnbidam bal bēle bimacar beṅ le, ngēr kak ce obidam Urūn od makaramoko mungum.

13Gungum e Urūn od obitampéne makaramoko mungum ngēr gang sampénkēnbe bal bērleṅ le. Makaramoko mungum sobe kēbelēngal gēngēr idiyen bopēr buñūṅūla bon fūrédéké bimal bindóbūn boṅ. Gēngēr etówen, masó kēnsó haṅ oyēmb. Gēngēr icaben, maṣab kēnsab haṅ obedēk. Gēngēr idaken ēng bēsówar, madakēra kēndakēra ēng bēr yand. Bopēr buñūṅūla bungum kēnri. Danaṅ mēncēlacēlalaṅ omūd fayēr ēnmekēn le. Danaṅ mangobecēfēl mēri gungum yēngēn bal. Gēngēr ēcēnbar os or Puk laṅ, bēn ce móyogu kēnyógu ēēnbar. Danaṅ kongol ēr guñūṅūla on enedi bēn laṅ ēnmēndelaye wūn ce bēr pac pac bēle. Osawe óróbūn od ako e ngēr gang langēkēj kēyé genjem eṅ ēng apēra mēngé laṅ le. Mēn maṅ pécēj opūne.

14Mañangara kēnbiñangara bēsówar bēr yand bēr ēndak. Gungum tuṅ e makaṣabi mōndóbūn laṅ. Mangobelēngal ēng mēnmagemékūnūnlaṅ Urūn od. Bēr mayēmbē holare bēle mēyüfé kēnbüyüfé ēng uharāṅ óróbūn od haṅ bēn ce ēnmamékūnūn Urūn od. Mēšilal kēbišilal gon mūdēkēn bērleṅ oṅ. Danaṅ ošilal ówum mabamba kēbamba tuṅ enóng enóng. Kongol ēr guñūṅūla gungum laṅ Urūn od obiduwéne dūwa ūñūṅūla le.

15Makaramoko man binjüfé mungum batēb maraya gangam ganjekēla aṅ. Bakuy haṅ kēndēk gan dēkēdēko Balam aṅ. Balam ūwum ñaṅēso ñan Bosor ñaṅ yéko. Danaṅ asükélūn ar Urūn yéko ce kono aṅalēd bingóti baṅ. Bawo aṅalēd bingóti le maṅdēko odi guñūṅūla. Guñūṅūla gungum gon e oṅ iyi oyē obiduwén dūwa ūñūṅūla le bal bēr Urūn bēle pur ocotal bingóti. La mēndērkēn makaramoko man binjüfé maṅ bawo bēn ce idiyen guñūṅūla pur ēncotal bingóti baṅ.

16Kono Urūn od adid haṅ fali ēr fangēdēko Balam laṅ kohor maṣas ngēr hal. Fali noṅ napulu ēr macasēcas e kono Urūn od rik haṅ horko maṣas. Awa. Fali ūwum komaṣēsūn Balam haṅ komalēp. Komare iyi ngēr ar fētuk owodi. Awa. Ngēr kak lēpēdēkoma Urūn od Balam ulim or fali laṅ. Gang lēpēkoma, kisaṅ Balam kosēb guñūṅūla gon haṣabidēko mēri dēróm oṅ. Madidelaṅ.

¹⁷Makaramoko mungum gon enbekaraŋ bal oŋ mangobibara bal bële haŋ ënkore mëri gon fërkëma Urün oŋ. Gungum e uhararaŋ ówum mangobinaŋfa ganamët an Urün aŋ. Ako en ngër makawud man bok. Loo e okor mašab la mëngé? Magelaŋ ar horëk bawo abo. Ako en ce ngër bacal ban epašër hara mangotüb. Bal bële mangëncot gütüb ün fërkëbe ün. Ngër kak en makaramoko mungum. Gon enbekaraŋ bal oŋ mangobinaŋfa bër ekérné bële. Gungum e gëngër Urün od iméyóbe, obiŋéye obekót lar obiméy la han e gimüdf fado kepëdf gatal mangilu.

¹⁸Makaramoko mungum gëngër babikaraŋ bal bële, mare kënre gon enbekaraŋ oŋ gon sobe e. Mandëk naŋfa magelaŋ bawo mangobibara bër ekérné büwum haŋ ënkore mëri gon fërkëma Urün oŋ. Ako enbekaraŋ bal bële iyi ënkore madak fado ogé mage bësówar büróbün bële wala ënkore mëri guñüŋüla yó fërkëma kašabi ër šalëk han Adaŋ le. Gungum pécéŋ bade iyi mage emekën e. Ngër kak kënbiyüféyal bal bële. Bër yüfékën büwum noŋ mësëb wokën mëri buñüŋüla bon kënri bër pac pac boŋ. Jóni ebëten ce mëri.

¹⁹Makaramoko mungum ako enbede bal büwum iyi gëngër badaya uhararaŋ óróbün od, mangënbo bühól bër masariya man Urün. Èngéye pótóŋ ganamët gungum. Gungum e gëngër abepër ëndi guñüŋüla yó gonjekëla yó, ënkore mëri. Ngër kak enbekaraŋ bal bële, ihinoŋ fado makaramoko mungum mage pótóŋ en. Bühól bër makašabi müñüŋüla man šalëk han Adaŋ en. Ècënilange bühól en le bawo gon yó lamalkëme, alam arój e.

²⁰Gan sakal aŋ makaramoko man binjüfé mungum gang hérkën gindéy genjekëla gen Šésü eŋ, badey iyi bahole le. Batëbëdf mëri buñüŋüla bon këmekën juku ër hal boŋ bawo balangëdf ngër gang ewo Ar Gaf aróbé ale Šésü Krist le, kono jóni ebëten mëri buñüŋüla bungum. Bungum tuŋ enekor mëri jóni. Gungum e bawo bamatëb maraya Krist, bakó müñüŋül jóni ngër gang ñüñüldëkën gan sakal aŋ le fayër langëkën gen Šésü eŋ le.

²¹Akó mayarardo bakëlangëdo gang kori hal ale gonjekëla gon fërkëma Urün oŋ le. Kono bawo balang gang ñüdük ëndi gungum le, batëb maraya, Urün od obiméyë pit lar obiméy bër mëññake mëhér gangam an Urün bële la.

²²La wo e masanda müki man sëkatekëene. Danaŋ münëdf e gen bën eŋ. Sanda ër sakal le gen jëŋat šasalkën iyi jëŋat le ëng idëcëdfërema oyokor od, ëng ayokor, obëte masó gon yokorko oŋ. Sanda ühin le gen hose šasalkën. Hose le gëngër imalac haŋ amël, mangobo gang mëlko. Obëte ce han gumak obalëngëna. Awa. Ngër kak rikën makaramoko mungum. Batëbëdf mëri guñüŋüla oŋ gan sakal aŋ kono jóni ebëten mëri guñüŋüla on yëdf kënedi oŋ.

2 Piyer 3

¹Bëyëndamël bër ŋalme, letër ëjo ühin ër ñugünmëmën le e. Maletër jap müki ñugünmëmën ëënbët ëënyidëñür balënga gen toña ër Urün ër haraŋkëñmën eŋ. Gungum ñugünmëmën maletër müki mungum ëmmëngëkuyütünaŋ gon langëkëen oŋ.

²Gungum e èenkuyüt gon şasëkën büsükélün bër Urün bër alëka oñ. Danañ èenkuyüt ce gon fëdkënmën bëdañal bër Şésü oñ. Gon fëdkënmën oñ gon rekomën èëndi Şésü oñ e. Wum e Ar Gaf aróbé ale èng Afeyën aróbé ale.

³Gan sakal añ añüd èenfame èng atëk dër ekeca jamani ëjo le, bal bële ènmëndëşe bawo ècënhole iyi Krist obutuwe le ce. Bal büwum bër këri buñüñüla bon yó fërkëbe en.

⁴Èndeye: «Ha! mayedi Şésü aded obutuwe? Kono hañ jóni mabutuwelañ, danañ mangobutu. Kabiriñ cacan ñahalbën hañ daro magelañ gon lëmbëtak jamani ëjo. Kabiriñ dër lëcëko Urün of jamani le hañ daro malëmbëtayelañ.» Ngër kak wo wok. Ngër kak kënre bal bër këri buñüñüla bële.

⁵Kono mage kak e. Bakaf. Baded magelañ gon lëmbëtak jamani ëjo kono balang tigi jamani ëjo maboyelañ ngër gang yëdük gan sakal añ le kono mabepërelañ èndarte ènde alëmbëta le. Ako yëdük jamani ëjo gan sakal añ. Alëka Urün of maşas tuñ şasëdëko. Këgé urün or eenekëñéye of odo kongol ër gon şasëko lañ. Gang lëcëko Urün of jamani ëjo, kobayëtër mën mañ èng elód ed. Kori hañ elód ed kësäl mëngë lañ.

⁶Èng mën mungum ce ridëko imbalingum hañ mulënkobe bal bër jamani bër alëka bële pécëñ èng bon wurék boñ pécëñ.

⁷Èng fangar gindéy en Urün le lëcalko Urün of jamani ëjo èng urün or eenekëñéye of odo. Èng fangar gindéy gingum le ce owodi hañ urün or eenekëñéye of èng elód ed obo hañ dër obeñawe obiméy bër mënmaholeye bële. Déróm owodëkën urün of èng elód ed obód.

⁸⁻⁹Bëyëndamël bër ñalme, konhuyélal déy gon emëmënpëd jóni oñ. Ako e, make mañ èng müli mañ mañadã man Ar Gaf aróbé lañ gon góyé e. Omüf óriyé of ako e ngër e müli wuli mañ, füt gon góyé e. Müli wuli ako e ngër e omëf óriyé of, füt gon góyé e. Gungum e konyidé bawo Urün of madifelañ wey gon redëko odiye oñ iyi mangodi. Bal bër talañ ngër kak kënre iyi mangodi kono mage kak e. Amëndër ngër Urün of rik hañ ar Gaf aróbé ale hódéréguco. Kono gon wok mayógaluwelañ wey oñ bawo sobe muñako. Gungum şëlako wey ëmba bal bële ènlëmbëte makaşabi mañ ènmahole bawo mamapërelañ hal yó hal oyë han ñukudó ñan gani. Gon fërkëma oñ hal kala olëmbët kaşabi üróm le omahole. Gungum wok mayóguwelañ wey obiñawe bal bër jamani bële.

¹⁰Kono mangobo gani hara Ar Gaf aróbé ale Şésü mayóguwelañ. Oyóguwe. Èng ayógu, dëróm obiñaweye bal bële obiméyë. Oyógu óróm of ako egé yel yel ngër gang koyógu arek ale hara mangimalanga le. Déróm urün or eenekëñéye of olëme, mangëëniluwe ce. Gëngër alëm, dëróm owudë gang epis le. Urün of odiye hañ bon e han urün boñ gungum e giñal eñ, fécëm le, mahor mañ èng jamani ëjo èng pécëñ bon e jamani ëjo lañ obódë hañ okeca.

11Bëyëndamël, ëngeyidénür. Bawo Urün of omuléne jiñ kala ngër kak, bóyé ñüdük ëendi? Mayedi añüd ëenmatëb mëmékünün Urün of, danañ ëendi dër kala bonjekëla ngër gang kënri bër cüp bële le. Ëendi ce gon omalëngal Urün of gindón eñ le.

12Kono ohe or obeñawe Êsü bal of matëkelañ wey. Ówum eenecëla. Amënpër sobe oyögu le. Ohe ówum Urün of salak. Wum şasëk dër owoyögu Êsü. Déróm Urün of oñane urün or eenekëñéye of ëng ñukudó obód hañ okeca. Bon e han urün boñ olüge ñukudó lañ.

13Kono bé bër holekëma Êsü ëcënitamginéye imbalingum Urün of olëce urün or eenekëñéye owaşa of ëng elód igaşa ed ngër gang reko le. La enedi bal bër cüp bële tuñ.

14Gungum e bëyëndamël bëram bër ñalme, bawo gungum şëlakëen, ëengere ëendi gon yararëk tuñ. Gungum e dër owobutu Krist, Urün of omëññada ngër bër cüp bër mënmekënmekën. Danañ omëntëkat gang een eyëndar lañ ëng wum.

15-16 Konhuyélal déy Ar Gaf aróbé ale amuña gen buññüla bon enedi bal boñ. Mabiméyëlañ kisañ. Gon muñako oñ bawo amapër hal kala olëmbët kaşabi le ope oméy'óróm lañ dër owoyögu obiméy'bal bële. Ganamët gingum ibülémül üróbé Pol ër ñalekëene ce amëññugün letër le. Gon ñugünkomën oñ gon góyé e ëng gon ñugünmëmën oñ ganamët gingum. Urün of amabara ofame gon ñüdük omëññugün letër lañ oñ. Bon ñugëko maletër boñ bon talañ akéy mafame. La wo en bër talañ bër mënlange matoña man Urün bër e biki biki gen gon holekën eñ bële. Bal büwum gëngër ipütütürünenbe bërleñ gen gon hëyëk mafame gon ñugëko Pol oñ, elëmbëtëren mamañ koto ër gon haşabiko maşas Pol oñ. Bapak ban gakayiti an Urün bañëneñ ce mëri kënri ngër kak. Bawo idiyen gungum, Urün of obimuléne.

17Bëyëndamël bër ñalme, ëcënläng ëngéye makaramoko man elëmbët koto ër gakayiti an Urün le. Gungum e, ëënbütélal kaşabi bakëmënyüfé hañ ëëntëb gon dëkëkëen bën holekëen oñ.

18Kono ëënbamb mëri gonjekëla ngër gang riko Êsü Krist le. Wum e Afeyën aróbé ale. Ëënmabamb mëyëfëd. Ëënmabëyé Ar Gaf aróbé ale jóni hañ dëre ëng dëre. Amina. Ogédo ngër kak. Loño emepédé muñug letër ëjo no Piyer.

1 Şaŋ

1 Şaŋ 1

¹⁻²Bübülémül bër ganamèt an Krist, èmmèncèma. No Şaŋ emènñugün. Gen Krist ar gani eŋ emèmènñugün letër èjo. Wum fèdkèba gang owowuré hal ale gani èng Urün of le. Fayër yéko hal le, èng Süm Urün of yédèkèn. Imbalingum yòguko jamani èjo. Awa. Ñan yédèko jamani èjo laŋ, bimakér. Danaŋ èng bingüs bana baŋ luwürbe. Fado mabaka bimabaka. Bé şede ebe bé kidima bimalu haŋ bimabaka ar gani awum le. Gen wum eŋ emèmènñugün.

³Danaŋ bé eyèndar laŋ ebe èng Asüm ale Urün of èng Şésü Krist ñañeso ñan wum Urün ñaŋ. Gon ebèmènpèdal gen ar gani awum oŋ wün ce èenigéyeye eyèndar laŋ èng bé.

⁴Gen gungum eŋ ebèmènñugün bé pécéŋ obalèngal le.

⁵Gon emèmènpèd jóni oŋ gon fèdkoba Krist oŋ e iyi Urün of ar kirikiri ewo. Gon yówalkènma Urün of ar e kirikiri oŋ bawo ar kèri gonjekèla tuŋ ewo. Mamekènmekènlaŋ muk.

⁶Gungum e bé ce añüd èenidiye gonjekèla ngèr gang kori ar e kirikiri ale le. Gèngèr eyèndar laŋ eene èng Urün of, gonjekèla tuŋ eenediye. Kono gèngèr ècènedeye eyèndar laŋ eene èng Urün of, ihinoŋ gang eenediye gon kori ar e imüd laŋ oŋ, bungaf tuŋ eenediye. Danaŋ mèènegediyelaŋ gon rekoɓa Urün of èenidiye oŋ. Gon eenece oŋ èng gon eenediye oŋ pécéŋ bungaf tuŋ e.

⁷Kono gèngèr ècèndidiye gonjekèla ngèr gang kori ar e kirikiri ale le, èenigéyeye eyèndar laŋ èng wum. Danaŋ mayël man Şésü ñañeso ñan Urün maŋ obamèlène ganamèt an Urün aŋ. Omèlèn ówum gon e oŋ Urün of obatèbüne hake biññüla bindóbé beŋ pécéŋ kongol èr mayël man deko Şésü laŋ. Gungum e añüd èenidiye gonjekèla ngèr gang kori ar e kirikiri ale, kenaŋ èeneboye eyèndar laŋ èng wum.

⁸Kono ariyé okore mare iyi wum mamamékününmékününlaŋ Urün of. Ar kère ngèr kak ale akuy. Mamaŋ salako odèk bungaf boŋ. Danaŋ mamaŋelaŋ gon reko Urün oŋ iyi hal kala amekèn ewo le.

⁹Kono gèngèr ècènmadérténe Urün of biññüla bindóbé beŋ, Urün of obatèbüne hake. Danaŋ ce obamèlène ganamèt an wum aŋ. Danaŋ sariya ema obatèbüne hake bawo Krist ayobe emekèn idóbé ed. Danaŋ abamèlal obatèbüne hake biññüla bindóbé beŋ bawo gon yó reko odiye, mèri kori. Aded obatèbüne hake. Awa. Obatèbüne hake. Gungum e añüd èenmadérténe Urün biññüla bindóbé beŋ pur wum Urün obatèbünal hake.

¹⁰Kono okore mège lar omadértén Urün of la, ariyé ode iyi mamagemékününlaŋ Urün of. Ar yó rek ngèr kak le, adèm awum aŋop sariya èr reko Urün iyi hal kala amekèn ewo le. Ècènlàng Urün of makafèkafèlaŋ. Gungum e ar yó rek mamagemékününlaŋ

Urün od, mamaŋelaŋ toña er šasëko Urün iyi hal kala mëmékünün komamékünün wum Urün le.

1 Šaŋ 2

¹Bëŋëso bëndam ganamët an Urün, letër ëjo emëmënñugün iyi akëenmamékünün Urün od le. Kono gëngër ëcënmamékünün, Urün od omëntëbüne hake. Gon omëntëbünal hake oŋ bawo ëcënmamüdëye ar këbabara han wum Urün. Ar këbabara awum Šësü Krist ar cüp ale e. Gon kobabara oŋ gëngër ëcënmamékününe Urün od, mare komare iyi obatëbün hake le.

²Gon obakor mabaral oŋ bawo wum šësëk kongol er emekën idóbé laŋ le. Ecës er wum ed e šadaha. Šadaha üwum yobeyalko emekën idóbé ed. Kongol er ecës er wum laŋ Urün od obatëbüne hake biññüla bindóbé beŋ. Kono mage kongol er emekën idóbé laŋ tuŋ šësëko. Kongol er emekën er bal bër jamani laŋ pécéŋ šësëko. Gungum e bawo acës oyobeyal biññüla bindóbé beŋ, konmamékününe ce Urün od.

³Abamëlal ëcënmalange Urün od le. Gon mëlalkëba gungum oŋ bawo idayayeene masariya man wum Urün maŋ le e. Ngër kak mëlalkëba iyi ëcënmalange Urün od.

⁴Gungum e ar yó rek iyi amalang Urün od, ihinoŋ magedayalaŋ masariya mónóm maŋ, adëm awum akaf. Danaŋ mage münéd e iyi amalang Urün od le. Danaŋ madëkelaŋ toña er Urün le.

⁵Kono ar yó mënñükëma Urün od, obamëlale adëm awum amaŋal Urün od kidíma le. Gëngër ëcënmamëñüne Urün od ngër kak le, ëenelange eyëndar laŋ eene ëng Urün od le.

⁶Gëngër ëcënedeye iyi eyëndar laŋ eene ëng Urün od, añüd ëenmamëñüne wum Urün ngër gang mënñükoma Krist le.

⁷Bëyëndamël bër ŋalme, ëenñalër wün wün. Gen uŋalër ówum eŋ Urün od kidíma rekëba sariya üróm laŋ iyi ëëniñalëre bé bé. Kono sariya üwum mage ëaša e bawo kabiriŋ alëka hérkëen sariya üwum. Gungum e kabiriŋ dër holekëenma Šësü hérkëen langëkëen sariya üwum. Gungum yówalme sariya üwum ëšësal le

⁸kono noŋ sariya üwum ëaša e ce. Gon emedeyal ëaša e ce oŋ bawo Krist maraya yéd kodaya sariya üwum bawo abiŋal bal bële le. Ëng ilu gang eeneñalër wün wün, wün ce idayayeen sariya üwum. Gungum reyalme ëaša e ce le. Sariya üwum ëaša e ce bawo imüd ed obayëte. Imüd er šaa ebayët? Imüd er emekën er wün ed ebayët. Danaŋ kirikiri er idi er gonjekëla ed ogebambaye óron laŋ enóng enóng.

⁹⁻¹⁰Loo e kirikiri laŋ? Ar ñalkëma íbulum üróm er ganamët an Krist ale, adëm awum e kirikiri laŋ. Bawo kirikiri laŋ ewo, mangomamékünün Urün od. Loo e ar mage kirikiri laŋ ale? Ar yó rek kirikiri laŋ ewo ihinoŋ mamaŋalelaŋ íbulum üróm er ganamët an Krist aŋ, adëm awum e ar mage kirikiri laŋ ale. Imüd laŋ woko haŋ jóni.

11Danaŋ ar yó hoñkëma ibulum üróm ér ganamët an Krist, adém awum mage kirikiri laŋ ewo. Imüď er emekën laŋ woko. Omagemékünün tuŋ Urün od. Gang omamékünün Urün od, imüď laŋ ewo. Magelangëlaŋ gan oyé aŋ bawo imüď ed šémünkëma.

12-14Bëŋëso bëndam bën ganamët an Urün, gon emëmëññugünal oŋ bawo ëcënmalang Urün od Sórë ürón le e. Danaŋ ce Urün od amëntëbün hake biññüŋla bindón beŋ kongol ér gon riko Krist laŋ. Gungum emëmëññugün. Wün bër rafëk ngër büfúsën ganamët an Urün, gon emëmëññugünal oŋ bawo ëcënmalang ar e gani ale. Wün bër rafëk ngër malaŋar ganamët an Urün, gon emëmëññugünal oŋ bawo ëcënkëm ganamët an holare aŋ. Danaŋ idayayeen gindéy'en Urün eŋ. Danaŋ ce ëcënmamël ar ññüŋlök ale Ibilisa. Gungum emëmëññugün.

15Bübülémül bër ganamët an Krist, konŋal buññüŋla bon kënri bal bër jamani ëjo boŋ. Konŋal ce bopër bon müďëkën bal büññüŋla bër jamani bëjo boŋ. Ar yó ŋalëk bungum, mamaŋalelaŋ Baba üróbë Urün od bawo hal ale mangokor maŋal jap gangam giyé.

16Ako e biññüŋla ben kënri bal bër jamani ëjo beŋ. Mafër këbefër mëri bon obelëngal bën boŋ tuŋ. Gëngër balu gon fërkëbe ëncot oŋ, mëšilal këbišilal sobe. Danaŋ obepëre ëncot. Danaŋ mañañal këbeñañal ce gen gon šotëkën eŋ. Ngër kak kënri bal bër jamani ëjo bële. Kono wün bëŋëso bën Urün, ëcënlang Urün od mamapërelaŋ ëëndi ngër kak le. Kono bal bër jamani ëjo bële ngër kak këbefër mëri bawo ngër kak en.

17Kono wün, konri ngër gang kënri bën le. Gungum e konŋal bon ŋalkën bën boŋ bawo jamani ëjo mage ér gani e. Okecaye. Danaŋ mage jamani ëjo tuŋ ekeca. Pécëŋ bon e jamani ëjo bon fërkëbe bal boŋ ce okecaye. Kono bër edi gon fërkëma Urün bële, büwüm ënwurëye gani ëng wum Urün.

18Wün bëŋëso bëndam bën ŋalme ganamët an Urün een. Ogé gon langëkëën, šaša okeca jamani ëjo. Ëcënkër ar emabüt Krist ale oyöguwe jamani ëjo. Fado jóni bër ibüt bër Krist kingiriŋ baýögu. Ngër kak eenelange iyi akó mósówu oheca or jamani ëjo od.

19Bër ibüt bër Krist büwum masawe yéd kënetaŋe mareñoŋ mónóóbë laŋ. Kono mage góyé yédëyekëëne ëng bé bër holekëma Šésü. Gon langalekëëne mage góyé yédëyekëëne ëng bé oŋ bawo bacal gingór gindóbë laŋ. Gëngër góyé eenedo ëng bé, mangëncaldo gingór gindóbë laŋ. Danaŋ ëneboyedoye ñan ñiyé ëng bé. Kono gëngër ëcënlu gang šalkën óróbë laŋ yékën ñüngélüm, ngër kak eenelangale mage bër holekëma Šésü yédëkën le.

20Wün pécëŋ ëcënlang toña ér Urün le bawo Genjëm en Urün eŋ adí órón laŋ.

21Bawo ëcënlang toña ér Urün üwum, gungum emëmëññugün. Mangëmmëññugündo gëngër mëñlangëdoyelaŋ toña ér Urün üwum. Danaŋ ëcënlang toña ér Urün le mage góyé e ëng uhaŋaŋ or bingaf od.

²²Ēcēnilange Ŝésü Ar Dóńóluko Urün ale ewo. Gungum e ar yó rek iyi Ŝésü mage Ar Dóńóluko Urün ale ewo, adém awum ahaf afarame ewo. Danań ar ibüt ar Ar Dóńóluko Urün ale ewo ce bawo mamańelań iyi Urün od Süm ar Ŝésü ewo le.

²³Ar yó wok mamańelań iyi Ŝésü Ar Dóńóluko Urün ale ewo, adém awum mage eyēndar lań en ēng Süm Urün od. Kono ar yó mańēk iyi Ŝésü Ar Dóńóluko Urün ale ewo, adém awum eyēndar lań en ēng Urün Süm ar Ŝésü.

²⁴Kono wün noń ēēnbo gang holekēēn gindéy genjekēla gen Ŝésü gen hérkēēn kabiriń gan sakal eń. Gindéy genjekēla en Ŝésü gungum gon e oń iyi Ŝésü Ar Dóńóluko Urün ale ewo. Gēngēr ēcēnbo gang holekēēn gungum, ēēnboye eyēndar lań ēng Ŝésü ñańēso ñan Urün ñań. Danań ēēnboye ce eyēndar lań ēng Süm Urün od.

²⁵Bēr wok eyēndar lań ēng ñańēso ñan Urün bēle, Ŝésü Krist ade obiwurnéne gani.

²⁶Ganamēt an bēr fūrédéké ēnmēnyüfé gen Krist bēle ań emēmēñugün ēmmēcanjara.

²⁷Konbihérné. Mańūdelań bēn ēnmēnkarāń. Genjēm en Urün eń tuń ñūdük ogé karamoko ürón le. Genjēm gungum dık órón lań. Wum emēnkarāń pécēń gon ñūdük ēēnlang oń. Ngēr gang harańkomēn rekomēn ēēnbo or Krist lań le, ēēnbo ngēr kak. Gon emēmēnkarāń gungum tońa tuń e. Bingaf magelań la.

²⁸Bēńēso bēn űalme, ēēnbo or Krist lań. Gungum e watur yó obayōgulu Ar Dóńóluko Urün ale mangēēnmayēne. Danań mangobacēfēl yēngēn üróm. Ēcēnilange Urün od ar cüp ewo.

²⁹Gēngēr ēcēnilange Urün od ar cüp ewo, ēēnilangeye ce ar edi bon yararēk ale ñańēso ñan Urün ewo le.

1 Ŝań 3

¹Koni abańal Urün od Baba üróbé hań abade iyi bēńēso bündóm eene le. Danań múnéd e iyi bēńēso bündóm eene le. Ŝug kak űalkoba Urün od hań abadi bēńēso bündóm. Kono bēr pac pac bēle noń mēnlangelań bēńēso bündóm eene bawo mēnmalangelań Urün od Baba üróbé.

²Bēyēndamēl bēr űalme, jóni bēńēso bēn Urün eene kono Urün od mańapēdelań wey gang obalēmbēt imbalingum le. Kono ēcēnilange gēngēr Krist iyōguluwoba, ēēnigēyeye ngēr gang ewo wum le bawo ēēnmaluweye bé kidıma gang ewo le.

³Ar Dóńóluko Urün ale ar mēlēk ewo. Mamekēnmekēnlań. Gungum e ar yó samginék ogéye ngēr gang ewo wum le, ogéye ar mēlēk ngēr gang ewo wum le.

⁴Ar yó mēkүнүnkēma Urün od, adém awum atēbüt sariya ēr Urün le bawo emekēn ed gon e oń osēbüt or sariya ēr Urün od e.

⁵Ēcēnlang Krist ayōgu oyobeyal sinji ar emekēn ad. Ayobe. Danań wum kidıma mamamēkүнүndēlań Urün od. Danań mangomamēkүнүн ce piń.

- ⁶Gungum e ar yó en eyëndar laŋ ãng wum, adém awum mangomamékünün Urün od. Ar yó emamékünün Urün od, adém awum mamaluwelaŋ wey Urün od. Danaŋ ce mamalange laŋ.
- ⁷Bëŋëso bëndam bën ganamët an Urün, konmaŋ hal omënyüfé haŋ ëënmamékünün Urün od. Ar këri gon yararëk ale ar cüp ewo ngër gang ewo Krist le.
- ⁸Kono ar yó edi emekën ed, Ibilisa e süm üróm le bawo idiyewo ngër gang kori süm Ibilisa le. Ako kori Ibilisa. Kabiriŋ gan sakal aŋ mëmékünün yéd komamékünün Urün od. Kono gungum yóguko Šésü ñaŋëso ñan Urün ñaŋ odët emekën er riko wum Ibilisa ed.
- ⁹Ar e ñaŋëso ñan Urün kidíma ale mañüde laŋ omamékünün Urün od bawo juku ër Urün le wo müdëko. Danaŋ mangokor omagemékünün Urün od bawo ñaŋëso ñan Urün ewo.
- ¹⁰Ar këri gon cüp ale ãng ar ñalkëma ibulum üróm ër ganamët an Urün ale, adém awum e ñaŋëso ñan Urün ñaŋ. Kono ar magedi gon cüp ale ãng ar mamaŋale ibulum üróm ër ganamët an Urün ale, adém awum mage ñaŋëso ñan Urün ewo. Ngër kak le eenelange ar e ñaŋëso ñan Urün ale ãng ar e ñaŋëso ñan Ibilisa ale.
- ¹¹Ëëñjalër wün wün. Gungum fëdkënmën kabiriŋ gang sakalkëën mëhër gindéy genjekëla gen Krist eŋ haŋ jóni.
- ¹²Danaŋ konri ngër gang riko Kayéŋ le. Wum Kayéŋ ñaŋëso ñan Ibilisa yéko. Danaŋ amadaméd ibulum Abel. Bawo boyé le damkoma? Gon damalkoma oŋ bawo wum Kayéŋ guññüla yéd kodi, hinoŋ ibulum Abel gon yararëk tuŋ yéd kodi. Gungum damaldëkoma.
- ¹³Bübülémül bër ganamët an Krist, gëngër ëcënlü gon ridëkoma Kayéŋ Abel oŋ bawo amakoñ le, akëmëñhišaŋa ce wün gëngër bër mëmaholeye Šésü bële bamëñkoñ ngër kak le.
- ¹⁴Bé noŋ ëcëñbiŋale бүбүлэмүл бэр ганамэт ан Крист бөле. Bawo ëcëñbiŋale, ëcëñlange mëëneboyeyelaŋ ngër bëšësek ganamët an Urün aŋ. Bër wurék eene ganamët an Urün aŋ.
- ¹⁵Ar hoñkëma ibulum üróm ër ganamët an Krist ale, adém awum ašësek woko ganamët an Urün aŋ. Ar hoñkëma ibulum üwum ale, adam ar bal ewo reko Urün od. Danaŋ ëcëñlange mangëñwuré ãng Urün od ñan ñiyé.
- ¹⁶Kono graki eenelange gang ñüdük ëëñjalëre bé bé le? Gëngër ëcëñluwe gon riko Krist oŋ, ngër kak eenelange. Ako riko Krist. Ayógu jamani ëjo. Acës kongol üróbé laŋ. Gon riyalko gungum oŋ langalekëëne gang e uŋal or kidíma od le. Uŋal óróm od gon e oŋ iyi abaŋal haŋ amaŋ ocës kongol üróbé laŋ. Bé ce añüd ëëñimaŋe ëëñecëse ëëñbiŋarale бүбүлэмүл бэрлэŋ.

17-18 Běņěso bėndam bėn ganamėt an Urün, mañüdelañ uñal or eenbeñale bėrleñ of ogé or bėmėš tuñ. Añüd ogé or münéd. Uñal or münéd of gon e oñ gėngėr imalu ibulu ěr anek, gėngėr imüdé gon imabaral oñ, imabaral. Kono gėngėr imatėb mimabarayelañ, mamikañėlalelañ gen awum eñ, ekorde mare imañal le? Muk. Mangekor mare bawo mimabarayelañ. Konbiñal bėrleñ ngėr kak le. Gungum e ěėnñalėr mañalėr kidıma hara mage uñal or bėmėš tuñ.

19-20 Gėngėr ěcėniñalėre ngėr kak le, obamėlale iyi Urün of ar toña ale kidıma dėmkėba le. Danañ gėngėr ecėmbayeyeenma Urün of, ofake makaşabi mındóbė mañ. Gėngėr han makaşabi mındóbė icėsüneba iyi bėmekėn eene le, Urün of hókėba malang. Danañ magelañ gon wok malangelañ ganamėt gındóbė añ.

21 Gungum e bėyėndamėl bėr ñalme, gėngėr makaşabi mındóbė lañ mabagecėsunlañ iyi ěcėnmamėkününe Urün of le, ěėnmakoreye maşėmbaye hara mėėniyėñeyelañ iyi mangobakėrnė le.

22 Gon yó šėmbayekėėnma, obayėne bawo idayayeyeene masariya mındóm mañ. Danañ obayėne ce bawo idiyeyeene gon omalėngal gındóbė oñ.

23 Gon rekoba ěėnidiye oñ iyi ěėnmaholeye ñañěso ñındóm ñañ Šėsü Krist. Danañ ěėniñalėre bė bė ngėr gang rekoba Krist le. Gungum rekoba ěėnidiye.

24 Bėr edaya masariya man Urün bėle eyėndar lañ en ěng Urün of. Ako eenelangale iyi eyėndar lañ eene ěng Urün of le iyi Genjėm en Urün gen đık óróbė lañ edi hañ eenelangale iyi eyėndar lañ eene ěng Urün of le.

1 Šañ 4

1-3 Bėyėndamėl bėr ñalme, la wo en makaramoko kingiriñ man binjüfé mañ land üróbė. Ikafen iyi Genjėm en Urün eñ fėdkėbe gon enbekarañ bal oñ. Gungum e bawo la wo en makaramoko kingiriñ man ngėr kak mañ jamani lañ, gėngėr karamoko üyėlüm ayógu šóndón, gėngėr edeyewo Genjėm en Urün eñ barakėma ocas gon owocas oñ, konmahole kisañ. Ako e ěėndi hañ ěėnlang gėngėr münéd e iyi Genjėm en Urün eñ đık óróm lañ wala madiyelañ. Gėngėr atėmėđ karamoko üwum šóndón, ěėnmañün parakėt gėngėr amañ iyi Šėsü Krist ayóguđ jamani ějo agė hal le. Gėngėr amañ, ěėnlange iyi Genjėm en Urün eñ đık óróm lañ. Danañ Genjėm gıngum emabara gon omėnkarañ oñ. Kono gėngėr mamañelañ iyi Šėsü Ar Dóñóluko Urün ale ewo le, mamañelañ ce Šėsü agė hal le, adėm awum Genjėm en Urün eñ madiyelañ óróm lañ. Danañ mage Genjėm gıngum emabara gon omėnkarañ oñ. Ar yó wok mamañelañ iyi Šėsü Ar Dóñóluko Urün ale ewo le, adėm awum ngėr ar ibüt ar Ar Dóñóluko Urün ale koyidė. Mayedi ěcėnkėr iyi ar ibüt ar Krist ale oyóguwe le? Münéd e. Danañ jóni ayógu bawo fado jóni la wo ewo jamani lañ. Ngėr gungum le e, konmahole karamoko kala ar ede iyi Genjėm en Urün eñ đık óróm lañ.

4 Kono wün bėñěso bėndam, Urün of dėmkėmėn. Ako e ngėr ěcėnbemėl makaramoko man binjüfé mañ bawo mėėnholeyelañ gon harañkėnmėn oñ. Ngėr kak mėlkėėnbe.

Gon mëlalkëenbe oŋ bawo Genjëm en Urün gen dik órón laŋ eŋ hók mafanga ëng Ibilisa wum ar dik or bal bër jamani ëjo laŋ.

⁵Makaramoko mungum bal bër jamani ëjo tuŋ en. Gungum e uharaj óróbün od ngër uharaj or bal bër jamani ëjo tuŋ e. Gungum enemaŋ bal bër jamani bële ënbikérné.

⁶Bé noŋ mage ngër bal bër jamani ëjo eene. Bër langëkëma Urün eene. Danaŋ Urün od démëkëba bé. Gungum e ar yó langëkëma Urün od, Urün od démëkëma. Danaŋ obakérnéye. Ar yó wok mamalange Urün od, adëm awum mangomakérné Urün od. Genjëm en Urün eŋ ar toña tuŋ ewo. Danaŋ Ibilisa ar ðingaf ewo. Ngër kak eenelange ajo Genjëm en Urün dik óróm laŋ, ajo Ibilisa dik óróm laŋ le.

⁷Bëyëndamël bër ŋalme, ëëniŋbambe maŋalëre bé bé. Gëngër ëcëniluwe ëcënekore maŋalëre bé bé, ëënilange bawo Urün od edi haŋ ëënekore maŋalëre le e. Ar yó ŋalkëbe bubulum büróm bër ganamët an Urün aŋ, adëm awum ñaŋëso ñan Urün ewo. Danaŋ amalang Urün od.

⁸Kono ar yó wok maŋalëlaŋ bubulum büróm bër ganamët an Urün aŋ, adëm awum mamalange laŋ Urün od bawo Urün od ar ŋalkëbe bal tuŋ ewo.

⁹Ako fëniŋkoba Urün od ŋug ŋalkoba le. Amadõŋólu ñaŋëso ñóndóm ñan ñiyé ñaŋ oyõgu jamani ëjo, ocës kongol üróbé laŋ. Gungum e ëënekore muwuréye gani ganamët an Urün aŋ kongol üróm laŋ.

¹⁰Ako e uŋal or kidima od. Mage bé dõnga ŋalkëma Urün od. Wum dõnga ŋalkëba bé. Uŋal óróm od rik haŋ dõŋólukoma ñaŋëso ñóndóm ñaŋ oyõgu ocës oyobeyal emekën idóbé ed. Gungum e jóni Urün od obakore mësëbün hake ðiññüla ðindóbé beŋ. Gungum e uŋal or kidima od.

¹¹Bëyëndamël bër ŋalme, bawo Urün od abaŋal ŋug kak, bé alo? Mañüdelanđi ëëniŋalëre ce bé bé? Añüð kay.

¹²Magelaŋ ar ñakëkëma mulu Urün od. Gëngër ëcëniŋalëre bé bé, Urün od adi óróbé laŋ. Danaŋ odiye haŋ ëëniŋale bal bële ngër gang ŋalkobe wum le. Gëngër ëcëniŋalëre bé bé, ëëniŋalëre ce Urün od ngër gang haŋabiko ëëniŋale le. Danaŋ eyëndar laŋ eene ëng Urün od.

¹³Abamëlal eyëndar laŋ eene ëng Urün od bawo adi haŋ Genjëm gindóm eŋ ayõgu adi óróbé laŋ.

¹⁴Danaŋ amadõŋólu ñaŋëso ñóndóm ñaŋ oyõgu ocës pur obepeyënal bal bër jamani bële. Danaŋ bimalu ñaŋëso ñungum kidima. Êde ebe bimalu le.

¹⁵Ar yó dartek iyi Êsü ñaŋëso ñan Urün ñaŋ ewo le, adëm awum eyëndar laŋ enegé ëng Urün od.

¹⁶Danaŋ ëcënilange ëcëneholeye iyi Urün od abaŋal le. Danaŋ ëcëneholeye iyi mangobatëb maŋal muk. Urün od ar këniŋal bal ewo. Urün od gon yó riko ëng uŋal od

kori. Gungum e ar yó ñalkébe bal bële kongol ér uñal ówum lañ en eyëndar lañ èng Urün od. Ako eenelange iyi ècënbiñale bal bële ñug haşabiko Urün od èenbiñale le.

17Gèngèr aték dér obañawe Urün od, gèngèr mënnmayéñeyelañ Urün od, déróm eenelange iyi ècënbiñale bal bële ñug haşabiko Urün od èenbiñale le. Danañ ce mangèenmayéñe Urün od bawo ècënbiñale bal bële ngèr gang ñalkoñe Sésü le.

18Ar yó langèk iyi Urün od amañal le, adém awum mangomayéñ Urün od. Gungum e gèngèr ècënbiñale bal bële ngèr gang haşabiko Urün od le, mangèenmayéñe Urün od. Gon enmayéñal bal bële Urün oñ èmba obiméyè le e. Gungum e gèngèr ikér Kari amayéñ Urün od, ilang mabiñalelañ bal bële ngèr gang haşabiko Urün od le. Gon yéñalkoma Urün oñ èmba ñugo Urün od omaméyè le e.

19Ècënmañale Urün od bawo wum dónge ñalkéba.

20Gungum e gèngèr ècènedeye ècënmañale Urün od ihinoñ mënnbiñaleyelañ bübülemül bër ganamèt an Krist, ècènikafe. Graki le eenmakore mañale Urün od wum ar mënnmageluwe, eenbekoñe bërleñ bër eeneluwe bële? Bingaf tuñ e.

21Danañ Urün od abade ar yó ñalkéma wum, añüd obiñal ce bubulum bërleñ.

1 Şaņ 5

1Ar yó holek Sésü Ar Dónjóluko Urün ale ewo, ðanañ ahole ce Urün od e Süm ar Sésü le, adém awum ñañeso ñan Urün ewo. Ècènilange ar yó ñalkéma süm ér bèñeso obiñale ce bèñeso bündóm bèñ. Gungum e ar yó ñalkéma Süm Urün od, obiñale ce bèñeso bündóm bèñ.

2Ako eenelange ècënbiñale bèñeso bèn Urün bèñ. Gèngèr ècënmañale Urün od, ðanañ gèngèr idayayeene masariya mónóm mañ, èenilangeye ècënbiñale bèñeso bèn Urün bèñ.

3Gèngèr ècènidayaye masariya man Urün mañ, ngèr kak enelang bal bële ècënmañale Urün od le. Danañ mangobakéyál maraya masariya mungum.

4Ñañeso ñan Urün kala okore mare iyi mangodaya biññüla ben enedaya bër jamani èjo bèñ. Gon okor mareyal ngèr kak oñ bawo amahole Krist le e.

5Magelañ ar okor mare ngèr kak èng mage ar holek iyi Sésü ñañeso ñan Urün ñañ ewo. Awum e ar okor mare mangodaya biññüla ben enedaya bër jamani èjo bèñ.

6Sésü Krist e ar yóguk jamani èjo ale. Danañ bamañèmb mëngé lañ. Imbalingum bamaping os or lèmbènd lañ. Ñungum şaldèk mayèl mónóm mañ hañ koşes. Genjèm en Urün eñ şede ewo münéd e bamañèmb, ðanañ şede ewo ce iyi münéd e mayèl mañ ce acaléd óróm lañ gang şesèko. Bër talañ edeyen iyi bamañèmb Sésü mëngé lañ le kono macèşelañ. Èngaf tuñ e. Bamañèmb Sésü. Danañ acès. Danañ Genjèm en Urün eñ şede ewo münéd e bamañèmb, ðanañ acès le. Ècènilange iyi Gènjèm gungum toña tuñ koşas le.

- ⁷Urün of abimüde bēsede bēsas pur ēēnilangale toña gen Šēsü enj le.
- ⁸Bēsede būwum gon e oñ Genjēm en Urün enj ēng mēngé man ñēmbēkēnma mañ ēng mayēl man dēko dēr šēsēko mañ. Bēn ce gon góyē šasēkēn gen Šēsü enj.
- ⁹Gēngēr hal ale ade šede ewo gen gon luko hērko oñ, madēke kēēnedēke gon šasēko oñ. Awa. Urün of ade šede ewo gen Šēsü enj. Gon reko Urün of ganamēt an Šēsü oñ iyi šede ewo noñ hók mamēl ēng gon reko hal oñ. Gungum e añüd ēēnedēke gon fēdkoba Urün of ganamēt an Šēsü ñañeso ñóndóm añ.
- ¹⁰Gungum e ar yó holek iyi Šēsü ñañeso ñan Urün ewo, adēm awum ahole ce gon reko Urün of ganamēt an wum Šēsü añ. Kono ar yó wok maholeye iyi Šēsü e ñañeso ñóndóm ñañ, ako e ngēr reko iyi Urün of akaf bawo wum kidíma rek iyi Šēsü ñañeso ñóndóm ewo le.
- ¹¹Ako fēdkoba Urün gen owuré enj iyi abawurnén gani. Kongol ēr ñañeso ñóndóm lañ wurnénkoba Urün of.
- ¹²Ar yó ar en eyēndar lañ ēng ñañeso ñan Urün ñañ owuréye gani. Ar yó wok mēngelañ eyēndar lañ ēng ñañeso ñan Urün ñañ, adēm awum mangowuré gani ēng Urün of.
- ¹³Wün bēr holek Šēsü ñañeso ñan Urün ewo emeñugün ēēnlangal münéd e Urün of amēnwurnén gani ganamēt gindóm añ le. Gungum emēmēñugün.
- ¹⁴⁻¹⁵Gungum e gēngēr ēcēnmacēmbaye Urün of obabara gon fērkēma obabara oñ, abamēlal obakérnyē dānañ obadine gon šēmbayekēēnma oñ.
- ¹⁶Gēngēr imalu ibulu ganamēt an Urün gang owomekēn emekēn er langēkēj Urün of mangomadam madam ed, imacümbén ganamēt gingum han Urün. Gēngēr imacümbén, Urün of mangomaméyal ēng ecēs ed. Danañ mangogé tana imacümbén ar emekēn ngēr kak ale. Kono emekēn igélüm la wo e gēngēr idi, Urün of omiméyale ēng ecēs ed. Gēngēr imalu ibulu gang owodi emekēn er ngēr kak ed, mangēmmede imacümbén.
- ¹⁷Toña e iyi emekēn kala er sébük e. Kono mage emekēn kala komaméyal Urün of ar mekēnek ale ēng ecēs ed.
- ¹⁸Ñañeso ñan Urün kala Urün of e Süm üróm le. Ēcēnilange ñañeso ñan Urün ñañ mangomamékünün Urün of dēr yó dēr. Gon wok mangomamékünün dēr yó dēr oñ bawo Šēsü ñañeso ñan Urün ñañ epóngayoma iyi akomamékünün Urün of le. Gungum e Ibilisa ar ñññülük ale mangomakor mēri guññüla.
- ¹⁹Ēcēnilange bēñeso bēn Urün eene. Danañ ēcēnilange ce bēr jamani ējo bēle ar ñññülük ale lamalkēbe.
- ²⁰Danañ ēcēnilange ce ñañeso ñan Urün ñañ ayōgu jamani ējo. Danañ ababara ce ēēnmalange Urün or münéd of. Danañ ce ēcēnmalange kidíma gang ewo le. Or Urün

laŋ eene ɓawo or Ŝésü Krist ñañëso ñan Urün laŋ eene. Wum e Urün or kidima od. Magelaŋ ayélüm. Wum tuŋ ebawurnén gani.

²¹Bëñëso ɓën ŋalme, kondëk uharañ or makaramoko man binjüfé od. Gon enmënkarañ gen Urün ëng gen Krist oŋ mage münéd e. Ngër kak emepédé muñug letër ëjo. no Ŝañ

2 Şaŋ

2 Şaŋ 1

¹No Şaŋ afüßen ar bër gingór an Krist ale emëñugün letër ëjo wün bër gingór an Krist aŋ şalaŋ. Urün od salakëmën ëngé bal büróm. Wün emëñugün. Danaŋ wün emecëma letër ëjo. Danaŋ ëmmëñal. Danaŋ mage no tuŋ ŋalkëmën. Bal bër langëk toña ër Urün gen Şésü bële pécëŋ ce bamëñal.

²Gon ŋalalbëmën oŋ bawo bé pécëŋ ëcënilange ëcëneholeye toña ër Urün le. Danaŋ ëcëneboye gang holeyekëene gani toña üwum.

³Danaŋ ëmmëncümbén Urün od Baba üróbé ëng Şésü Krist ñaŋëso ñan Urün ñaŋ ëñbadindo bonjekëla bóndóbün bonŋ ako tuŋ hara noŋ mabañüdüde. Danaŋ obikañëlaldo ce gindóbé eŋ ako tuŋ. Danaŋ ëndido haŋ ëëniyéye jam laŋ. Gon enbadinal gungum pécëŋ oŋ bawo idayayeene toña ër Urün le e. Danaŋ ce ëcëniñalëre bé bé.

⁴Wün bër holekëma Şésü, ëmmëñal. Danaŋ anelëngal gen wün eŋ bawo mikér wün bër talaŋ idayayeen toña ër Urün le ngër gang rekoba Baba üróbé Urün od ëënidayaye le.

⁵Jóni ëmmëncëmba ëëndi gon rekoba Urün oŋ. Gon rekoba ëëniyiye gungum oŋ gon e oŋ iyi ëëniñalëre bé bé. Gungum e sariya ër emëñugün ëënidayaye le. Sariya üwum noŋ mage ëaşa e bawo sariya üwum ëcënilange kabiriŋ watur holeyekëenma Şésü le.

⁶Uŋal or kidíma od gon e oŋ iyi ëënidayaye masariya man Urün maŋ. Sariya üriyé ër ñüdük ëënidayaye le gon e oŋ iyi ëëniñalëre bé bé.

⁷Gon reyalëmën ëëñalër wün wün oŋ bawo jamani ëjo bayëmb bër ebeyüfé bal gen Şésü bële. Danaŋ büwum mënmaŋelaŋ Şésü Krist agé hal kidíma le. Danaŋ gungum enbëkaraŋ bal bële iyi mage toña e Şésü agé hal le. Bër këbiharaŋ bal ngër kak bële bëyüfé bër bal en. Danaŋ bër ibüt bër Krist en.

⁸Ëënbütélal kaşabi bakëmënyüfé büwum. Gëngër bamënyüfé ëëñperdiye gon gólënkëenma Urün oŋ. Danaŋ Urün od mangomënbütélün pécëŋ gon gólënkëenma oŋ.

⁹Gungum e ar yó haraŋkëmën sëndëko gon macase Krist oŋ, adëm awum mage eyëndar laŋ en ëng Urün od. Kono ar yó holek gon haraŋkobe Krist bal oŋ hara matëndelaŋ masënd, adëm awum eyëndar laŋ en ëng Süm Urün od ëng Şésü ñaŋëso ñóndóm ñaŋ le.

¹⁰Gungum e gëngër karamoko üriyé atëmëd şóndón, gëngër gon obëkaraŋ bal oŋ ëng gon haraŋkoba Krist oŋ mage góyé e, konmahaca. Fado şëcëm le konmaşëma ngër gang kënşëmar bër holekëma Şésü bële le.

11Ar yó sêmakëma ngër ewo ar holekëma Krist, adém awum atawe emekën er wum laŋ.

12A! sobe e bon fêrkem ëmmënpëd boŋ. Gungum e apëca meyêd ëëniluwüre ëng lar ëmmëññugün muñugün la. Danaŋ mitamginé meyêde ëmmënlukulu. Gëngër meyêd, ëënekodëye. Gungum e obalëngale bé péccéŋ ngër gungum kala magelaŋ.

13Bër gingór an Krist bër e loŋo bële ce bamëncëma. Bën ce bër salako Urün ënmahole Sêsü bële en. Loŋo emepédë muñug. no Sâŋ

3 Şaŋ

3 Şaŋ 1

- ¹⁻²No Şaŋ afüşén ar bër gingór an Krist loŋo ale ëmmecëma wuj Gayüs. Ibülémül ër ganamët an Krist ej. Danaŋ ëmniŋal kidíma déy hara mage bëmëš tuŋ. Ayëndamël, ëmmicümbén Urün of omidindo gonjekëla kofe odido haŋ gimal eŋ ogé giŋéy. Ganamët an Urün aŋ noŋ milang hëyëy ej. Danaŋ ëmmicümbén hara gimal en wuj eŋ ce ogédo giŋéy ngër gang e kaşabi üröj le hëyëy ganamët an Urün aŋ le.
- ³Gon langalme iyi hëyëy ej ganamët an Urün aŋ bawo malëkayelaŋ bër holekëma Şésü bër talaŋ bayöguŋ şandam. Banipëd iyi idayayej balënga toña ër Urün le. Awa. Gang hërme gungum lëngaldëkem sobe han kaşabi.
- ⁴Gëngër ikéreme tuŋ iyi bëŋëso bëndam bën ganamët an Urün bëŋ idayayenma Urün of balënga, sobe kënelëngal ngër gungum kala magelaŋ.
- ⁵Ayëndamël, ibarayejëbe bër holekëma Şésü bër eyaşëra ënbipëdüüré bal gindéy genjekëla gen Şésü bële. Fado ga wok miŋilangelaŋ, gëngër batëm han wuj, mabara kibibara. Ngër kak le langëme balënga ejëmadaya Krist.
- ⁶Bër baradëkëj ngër kak bër talaŋ batumu loŋo. Gang sumukën, babapëd bé bër gingór an Krist gan e loŋo iyi ibiŋal le. Balënga rikëj. Danaŋ ngër gang sakalkëjëbe mabara le, ëmmecëmba ibibamb mabara. Danaŋ gëngër bakal muhucé en, ebegeyekëna gëngër ikucéyen.
- ⁷Gon nüdük ibibaral ngër kak oŋ bawo bayë ënbipëdüüré bal bële gen Şésü eŋ. Gungum e gëngër abepër jiñ ër ënwuréyal, mangënbicësün bër mënmaholeye Şésü bële iyi ënbibara.
- ⁸Gungum e bé bër holekëma Şésü wo nüdük ëënbibaraye gon ënwuréyal oŋ. Gon eenbebarale oŋ bé ce ëënitaweje han gindiyél gindóbün gan enbepëdüüré bal bële toña ër Urün le.
- ⁹Ëmbiñugünëd büyé bër holekëma Şésü bër e şalaŋ bële. Ëmbeded iyi ibibara bër holekëma Şésü bër eyaşëra ënbipëdüüré bal gindéy genjekëla gen Şésü bële. Kono Diyotëref mamaŋdelaŋ okaraŋ letër le tengët bawo wum furedëké ogé afüşén ar bër gingór an Krist ale halaŋ. Danaŋ makërnëdëlaŋ ce gon remama oŋ.
- ¹⁰Danaŋ ce marela konerela. Danaŋ ce idiyewo onafigi of kono mage gungum tuŋ kori. Bër holekëma Şésü bër eyaşëra ënbipëdüüré bal gindéy genjekëla gen Şésü bële ëng bayë şalaŋ, mabikacakacalaŋ. Danaŋ mamaŋelaŋ bër holekëma Şésü bërleŋ ce ënbikaca. Bër furedëké ënbikaca bal büwum mafër këmafër obida reŋoŋ laŋ. Gungum e gëngër meyëd, ëmbipëde bër holekëma Şésü bërleŋ parakët gon kori oŋ.
- ¹¹Ayëndamël, kobiyëfëd bër këri buñüŋüla bële kono ibiyëfëd bër këri bonjekëla bële. Ilang ar këri gonjekëla ale, adëm awum Urün of dëmkëma. Ar këri guñüŋüla ale mamalangelaŋ Urün of. Danaŋ mage Urün of dëmkëma awum.

¹²Gen Démétérüs noŋ ar kala genjekëla gindóm koŋas. Ëng ilu gang owodi gon fërkëma Urün oŋ, ilang hal ayekëla ewo. No ce ðanaŋ ŝede eme hal ayekëla ewo le. Danaŋ ilang gëngër micas gen Kari eŋ, toña tuŋ emecas.

¹³Dër ñugünmeme letër ëjo la wo yédük bünjiñ kingiriŋ bün fërdëkem ëmminugün ëmmipëd. Kono gungum pécéŋ manepërdëlaŋ ëmminugün letër laŋ jóni. Mecëlaye

¹⁴bawo mitamginé mangolëka meyëde han wuj iluwüre. Ñungum ekodëye.

¹⁵Ëmmicümbén Urün oð omeyëndo jam le. Bëyëndamël büróŋ bër e loŋo bële pécéŋ bamecëma. Ebecëma bëyëndamël bëram bër e ŝalaŋ. Loŋo emepédé muñug no Ŝaŋ

Ŝüd

Ŝüd 1

- ¹No Ŝüd emëncëma. Ēcënläng iyi ahól ar Ŝésü Krist eme. Danaŋ íbulum ér Ŝak eme. No emëññugün wün bër ŋalko Urün Baba üróbé. Danaŋ wum salakëmën eëngé bal büróm. Danaŋ Ŝésü Krist ŝelakëmën iyi eënbo gang holekëënma wum Ŝésü le haŋ dér obabutulu hara mëëndëtelaŋ holare le óróm laŋ.
- ²Ēmmëncümbén han Urün omakañëlaldo sobe gindón eŋ. Danaŋ odido haŋ majomb mónón maŋ odak. Danaŋ odido haŋ eënläng ŝug ŋalkomën wum Urün le. Gungum emëmmëncümbén.
- ³Bëyëndamël bër ŋalme, anepëred sobe emmëññugün gen ofeyën or feyënkoba Urün eŋ. Kono lar emmëññugün gen ganamët gingum la, milu añüd emmëññugün kisaŋ gen matoña man Urün man haraŋdëmëmën eŋ. Gon emmëññugünal oŋ eënbo gang dëkëkëën bëŋ matoña mungum. Danaŋ eënbegeŋop bër furedéké ënlëmbët matoña mungum bële. Matoña mungum büyé tuŋ sëbalkoba Urün of bé bal büróm. Gon sëbalkoba büyé tuŋ ngër kak oŋ bawo Urün of amapër matoña mungum obo ngër gang sëbalkoba le hara akëgélaŋ ar lëmbëtëk.
- ⁴Gon reyalme eëndëk bëŋ matoña mungum oŋ bawo makaramoko man talaŋ bamëg mareñoŋ mónóbé laŋ. Makaramoko mungum noŋ man mënmalange Urün en. Danaŋ gon enbakaraŋ bé oŋ mage toña ér Urün le enbakaraŋ. Binjüfé beŋ tuŋ enbakaraŋ. Binjüfé bingum gon e iyi ayarar eënmagebambe mëmékününe Urün of bawo abaŋal haŋ abatëbün hake biññüla bindóbé beŋ. Gungum e ayarar eënmagebambe mëmékününe Urün of emekën kala kofe mamekën man gen ganamët an udak or yand aŋ. Gon eënmagebambe mëmékününale Urün oŋ gungum e Urün of obabambe maŋal le. Gungum e iyi obabambe mësbün hake biññüla bindóbé beŋ. Ngër kak kënre. Danaŋ ngër kak kënri kono mage ngër kak e. Bingaf e. Mangoyarar eënmagemékününe Urün of kofe ganamët an udak or ar yand aŋ. Danaŋ gen omëñjün or Ŝésü Krist eŋ makaramoko man binjüfé mungum mënmagemëñjünlaŋ. Hinoŋ wum e Ar Gaf aróbé ale. Danaŋ wum e Alam aróbé ale. Kabiriŋ alëka Urün of acasëd gakayiti gindóm laŋ iyi obiñaweye bal büwum, danaŋ obiméyé ce.
- ⁵Gon emecas jóni oŋ mage gon mëenlange e. Gon langëkëën kabiriŋ alëka wo emecas. Wün pécëŋ eëcënläng kono anepër emmënkuyütün gan sakal aŋ gen gon rinkobe Ar Gaf aróbé ale Urün of Bër Isërayel oŋ. Ñungum bühól yédëkën han elód er Éšipët. Awa. Imbalingum Urün of koberët ohól or yédëkën ówum. Danaŋ kobelëc han elód er Éšipët. Kono fado kak imbalingum bal bër talaŋ mënmaŋdelaŋ ënmahole Urün of. Bër bardëk ënmahole büwum bële abimulëñëd pécëŋ imbalingum.
- ⁶Anepër emmënkuyütün ce gon yékëbe bëdäŋal bër Urün bële oŋ. Gan sakal aŋ bën pécëŋ yéd këmagólén Urün of kono imbalingum bër talaŋ mënmaŋdelaŋ ënbo gang enmagólén. Kënmasëb mógólén. Bëdäŋal bër Urün büwum Urün of kobedëk. Kobihap bëŋ ëng majoloko man mangënkor mafëta maŋ. Kobimađ. Kobeñëkët šan

güf han e imüf. Şalaŋ enebo haŋ dër obeñawe Urün of, kenaŋ obeméy. Oméy ówum ofarame egé.

⁷Anepër ëmmenkuyütün ce gon rikobe Urün of bër bikón ban Sodom ëng Gomor bële ëng bër dik dup ër bikón bingum bële oŋ. Büwum mëri yédf kënedi ngër gang yédf kënedi bëdãŋal bër Urün bër remëmën hapëko Urün of ëng majoloko bële. Gungum e madakëra yédf kënedakëra ëng bal bër yand bële. Danaŋ badakëra yédf kënedakëra ce ëng bal bër wok mañüde ëndak bële. Kono Urün of abiméy bal büwum han ñukudó ñan gani. Gëngër ëcënkér abiméy le, ar yó emamékünün Urün of obütélal kaşabi, wum ce omamélal iyi Urün of omaméyë wum ce.

⁸Awa. Ngër gang rikën bër Sodom ëng Gomor bële le, ngër kak kënri ce makaramoko man binjüfé maŋ. Danaŋ edeyen Urün of abicësün gonëkëdf laŋ iyi ayarar ëndak ëng bër yand wala ayarar ëndak ëng bër ga wok mañüde. Mage emekën e rekën. Ngër kak hafëkën. Danaŋ mënmaŋelaŋ Urün of e Ar Gaf aróbün ale. Icärenbe ce bëdãŋal bër Urün bële.

⁹Ihinoŋ fado bën bën wok mëncérërcérërlaŋ. Ëcënläng gang yékëbe Mişel ar gaf ar bëdãŋal bër Urün ale ëng Ibilisa le. Gang lëmko Moyis, Mişel ayédf iyi omayekën le. Ibilisa noŋ mamaŋdelaŋ omayekën le. Awa. Badëcëdërëdf gindéy wum ëng Mişel kono Mişel mamayódelaŋ mëşër Ibilisa. Ako tuŋ redëkoma Ibilisa iyi Ar Gaf ale Urün of omiñawedo, danaŋ omiméydo. Ngër kak mëldëkoma Mişel Ibilisa hara mamacérelaŋ mëşër.

¹⁰Kono makaramoko man binjüfé maŋo mënfameyelaŋ gen Urün eŋ ëng gon e han ewo Urün oŋ ihinoŋ ëngecër gungum. Gon kënri oŋ ako mëndërëk ngër gang kënri bimacar beŋ le bawo gon yó yóguk makaşabi mónódóbün laŋ kënri. Danaŋ mënyidënyüridënyürlaŋ fayër ëndi jiñ le. Ngër kak en bal bëjo. Kongol ër biññüla ben enedi laŋ Urün of obimuléne.

¹¹Urün of obiméyë makaramoko man binjüfé mungum ce bawo badëk gangam an dëkëdëko Kayéŋ aŋ wum ar dãmkekëma ibulum. Awa. Makaramoko mungum mënmaŋelaŋ maraya gangam an Urün aŋ. Danaŋ idayayen gangam an dëkëdëko Balam aŋ. Ëcënläng gon yédf kodi Balam oŋ. Pur ocotal bingóti yékobe maharaŋ Balam bal bële gang e ënmakor mëmékünün Urün of le. Makaramoko mungum ce ngër kak enbekaraŋ bal bële gang e ënmamékünün Urün of. Danaŋ pur ëncotal bingóti baŋ le enbekaraŋ ngër kak le. Danaŋ ibërünenma Urün of ngër gang bëründëkoma Kora le. Ngër gang dãmkomma Urün of Koré gang bërünkoma wum Urün le, ngër kak wo obedãm büwum ce.

¹²Gon şëfëlëk e makaramoko man binjüfé mungum ëëntawe şimaŋ ër këënsó haŋ fayër ëëntó osó or Puk le. Osó ówum or këënhuyütal ecës ër Şësü ed e. Danaŋ mëngedeyëŋlaŋ masawe. Magaf mónódóbün tuŋ kënsopëte han osó or Puk ówum. Mënyidënyüridënyürlaŋ gen bërleŋ eŋ. Ako en makaramoko man binjüfé maŋ ce ngër bacal ban bódük faşërëk hara mangotüb. Bacal ban ngër kak baŋ mangobinaŋfa bal bële. Bën ce kak en bawo naŋfa magelaŋ uharlaŋ óróbün laŋ. Ako en makaramoko

man binjüfé maṅ ce ngër bat ban madëmdëm watur ñüdük odëm le. Danaṅ bat bingum ban lodëtak yërëk e. Bat bingum mangobinaṅfa bal bële. Bën ce ngër kak en. Bën ce mangëbinaṅfa bal bële bawo naṅfa magelaṅ uharāṅ óróbün laṅ.

13Ako en makaramoko man binjüfé maṅ ce ngër mën man géy man eyüngélé man balëngëk. Géy le ëng adi ekoc ed sobe, mañor këñor mën man tintir géy maṅ. Gon ñorëk gungum noṅ gon balëngëk tuṅ e. Bën ce ngër kak en. Bon këñri bën boṅ bon šëfëlëk tuṅ e. Ako en makaramoko man binjüfé maṅ ce ngër mahor man hotëk sëbütek gangam gindóm maṅ. Mahor mungum mangomakor mabara hal ar furedëké olangal gan owoyé aṅ. Bal büwum ce mangoyarar ënbidüngün bal bële ënbipëñün gangam an Urün aṅ bawo bën kidíma bakuy. Mëñlangelaṅ gangam gungum. Danaṅ Urün od abikótün lar obiméy imbaligungum gani la han imüf. Imüf igum fado kepëf gatal mangilu.

14Énok ar alëka aróbé ale ijëmašan ñahal ër Adaṅ acasëf komkom gang obiméy Urün od bal bër kak bële le. Ako redëko. Kore: Èënkérné. Urün od Ar Gaf aróbé ale ënyóguwe ëng bëdaṅal bürom bële mëmiliyon mëmiliyon.

15Gon eneyógalu oṅ obiñawe obiméy bër bërünkëma wum Urün bële pécëṅ. Kongol ër biñüñüla bindóbün ben rikën ëng mécër man šerkënma Urün laṅ obiméyál. Ngër kak reko Énok iyi Urün od obiméyë.

16Makaramoko man binjüfé maṅ dér yó dér marela këñmarela Urün od. Danaṅ bopër buñüñüla bóndóbün boṅ tuṅ këñraya. Danaṅ iyaken magaf móndóbün maṅ. Danaṅ iyümünönenbe bal bële ëncotal gon fërkëbe oṅ. Bal ngër kak bële redëko Urün od obimeyë le.

17-18Wün bër ṅalme, ëenkuyüt wa gon fëdkëñmën bëdaṅal bër Šésü Krist Ar Gaf aróbé ale bële oṅ ngër gang egé watur ekeca jamani ëjo le. Baded iyi ëng atëk make man ekeca jamani ëjo maṅ, ëngéye bal bër këmadëš Urün bële. Büwum bër ibüt bër Urün en. Danaṅ bopër buñüñüla bóndóbün boṅ tuṅ enedaya. Danaṅ ëñmëndëše wün ce.

19Bal bër ngër kak bële ëngereye haṅ ëñmëñpëšünëdüre wün wün. Danaṅ kašabi üróbün ër šalëk han Adaṅ le lamalkëbe. Mage Genjëm en Urün eṅ lamalkëbe bawo madiyelaṅ óróbün laṅ. Ngër kak en bal bëjo.

20Kono wün bër ṅalme, ëëñbamb maraf ganamët an holare ër holekëñma Urün aṅ. Gon holekëñ oṅ toña ër Urün ër fëdkëñmën bëdaṅal bër Šésü bële le e. Èëñmagecëmba Urün od ëng fangar yëñkomën Genjëm en Urün le.

21Èëñmadaya Urün od ngër gang ñüdük omadaya ar ṅalko Urün ale. Danaṅ ëëñmadaya ngër kak gang šëlakëñ obutu or Ar Gaf aróbé ale Šésü Krist od. Gëñgër ababutulu, ëëñiwuréyeye ëng wum gani bawo amakañëlal gindóbé eṅ.

22Èëng laṅ e ar edi biki biki gen holare ër dëñko han Šésü le, omëñkañëlal gindóm eṅ.

23 Ëng laŋ e ar maŋëk uhaŋ or binjüfé od, ëënmadët óróbün laŋ ngër gang kënmafërët ar wucëk ñukudó ale le. Ëng laŋ e ar këri emekën er udak or bër yand od, omënkañëlal gindóm eŋ. Kono ëënbütëlal kaŋabi wün ce konri ngër gang kori wum le. Danaŋ ëënkoñ gon owodi wum oŋ.

24-25 Êsü Krist Ar Gaf aróbé ale akor mëri haŋ mangëënmamékünün Urün od. Danaŋ omënkore mëñé han Urün hara ëëntëme sôndóm cémüt emekën. Danaŋ omënlëngale yëngën ër wum Urün or e kirikiri laŋ. Ëmmacëmba Urün od iyi Êsü Krist odido haŋ bal bële ënmatëbün wum Urün, ðanaŋ ënmaëy. Ënmaŋdo wum tuŋ müdék fanga kabiriŋ daro haŋ baŋal. Ënmaŋdo wum tuŋ e Urün. Danaŋ ënmaŋdo wum tuŋ e Afeyën aróbé ale. Ogédo ngër kak. Amina. Loŋo emëmënpédé muñugün. Êsüd

Oféd or gen Êsüsü en

Oféd or gen Êsüsü en 1

¹Wün bër bingór binjóng biki ban Krist ban e han elód er Asi, èmmèncëma. Urün of amapër èënilange gon egé bahal oñ. Gungum redëkoma Êsüsü oyé obapéd bé bër këmagólén wum. Danañ mangolëka ogé gon fëdkoba oñ. Bawo no ce ar këmagólén Êsüsü eme, Urün of amadõjolu adañal aróm ale oyõgu onipütütürün no ce gon egé bahal oñ.

²Pécëñ bon lume boñ èng bon hérme boñ ñugëme letër èjo lañ.

³Ar yó ekarañ tengët reñoñ lañ gon ñugëme gen gon egé bahal oñ, adém awum omalëngale. Danañ ar yó hérük rayak gon ñugëme oñ, adém awum ce omalëngale bawo mangolëka ogé gungum.

⁴No Şañ emèncëma wün bër bingór binjóng biki ban Krist ban e han elód er Asi bañ. Danañ èmmèncübén Urün of omëndindo bonjekëla bóndóm boñ ako tuñ hara noñ mamènñüdüde. Odido hañ obo majomb mónón mañ gang dakëk. Duwa üwum Urün or bapak batas of omëndüwéndo duwa èyekëla le. Gungum e Urün Asüm ale wum ar gani omëndüwéndo duwa èyekëla le. Danañ Genjëm en Urün en omëndüwéndo duwa èyekëla le. Wum e ar kënyó ce benjëm binjóng biki ben halëk enóng èr gañuñ an Alam aróbé ale Urün beñ.

⁵⁻⁶Danañ Êsüsü Krist ce omëndüwéndo duwa èyekëla le. Wum e ar mahole ale. Wum sakalko mëhënüt Urün of ecës lañ hara mangocës ce. Wum e Ar Gaf ar bër gaf èng Alam ar bëlam bër jamani pécëñ. Magelañ ar hókëma. Bën bësas ènmëndüwéndo duwa èyekëla le. Èënma bëyë wum Êsüsü Krist dér yó dér èng fanga üróm ak. Abañal, danañ abadëc ohól or emekën lañ èng mayël mónón man lücünkoba deyënkoba mañ. Danañ adi hañ ècënilame èng wum. Adi ce hañ ècëniyéyë bër këma bëy Süm Urün. Amina.

⁷Èënbütélal kaşabi. Êsüsü obutuwe ñawure lañ facal lañ. Danañ hal kala omaluwe gang owobutu le. Fado bër hósëdëkëma èng fitikar bële ènmaluwe. Bañamb ban jamani bañ pécëñ èncapë sobe bawo obiméy le owobutu. Münéd e. Urün of odido ngër kak.

⁸Ar Gaf aróbé ale Urün or hókëma mafanga èng jiñ kala of ade wum e ar kënyó Alfa èng Oméga ale bawo magelañ dér sakalko mëgé, danañ magelañ dér owopédé. Gungum e ar gani kënmayó ce.

⁹No Şañ emèncëma wün bër e bingór ban Krist ban e han elód er Asi bañ. Ifülémül ürón eme ganamët an Krist añ. Kongol èr holare üróbé lañ ènnëmetampén no bër pac pac bële ngër gang ènmëntampén wün le. Añüd èënimuñaye tampere üwum gang eenecëlaye ilam er Êsüsü er jamani èjo ed. Şaño eme han gandamb an kënyó Patëmos. Şan gandamb şaño nõyukënem dënkënem han kaso kongol èr gon ebebepeð bal gindéy en Urün èng gindéy genjekëla gen Êsüsü lañ.

¹⁰Anapas aṅ ohe or këenmabëye Ar Gaf ale Šésü od Genjëm en Urün eṅ adi haṅ milu jiñ ngër eme gonëkëd hara noṅ mamdakëdelaṅ maḍak gokëd. Këmher ulim od tengët epoḽ idam. Ulim or herme od ako herme ngër fafëkën ipaf tengët bawo awud sobe.

¹¹Ar ecas ale anede: --Iñug muñug gon yó ejelu imbalingum. Èng iñug, imadajal ar oṅë bakayiti bingum han bingór ban Krist ban e bikón ban kënyó Éfes èng Sëmireṅ èng Pergam èng Tiyatir èng Sard èng Filadelfi èng Lawodisé laṅ. Gëngër bacot, ènkaraj ènlang gon e bakayiti bingum laṅ.

¹²Këmhódañëta. Gang hódañëtame, këmmalu ar enëmecësün ale. Këmlu ce gang hótërakën malampó mójóng müki man riyalkën batang maṅ.

¹³Këmmalu land èr malampó mungum ar mëndërëk ngër hal gang halko. Danaṅ gangaba gaparame dënadëko gang sebako ce ikól laṅ gateba gan sapëkën èng batang.

¹⁴Gumbal góndóm oṅ gang fešek lët. Bingüs bindóm baṅ gang barëk ngër ñukudó.

¹⁵Masapar mónóm maṅ ako yék mëñëg ngër gomból gokoforo gon lügünkën daro gókën èng karaṅ le. Ulim óróm od èng ikër ako yék muwuḍ ngër edübër mëngé èng fanga.

¹⁶Gang müdëko mahor mójóng müki eñüt etó laṅ. Dama èr ñakënkën banamët baṅ jap biki këşólu bëmëş üróm laṅ. Igas idóm ed ako yék muwuḍ ngër mëdëb man etëk giñal en gaf.

¹⁷Gang lumama, këmwucüné masapar mónóm laṅ pur èmmatëbünal. Këmgé ngër ar şësëk. Konibaka èng eñüt etó er wum ed. Konere: --Koyëṅ. No ar gani eme. Fayër yék jiñ kala le, no migëd. Jiñ kala okecaye hara no meboye gang wuréme.

¹⁸Mecësëd kono mebët mikal miwuré gani. No müdëk mukundiṅ man ñakan ñan lar en bëşësëk la. Gungum e no lamalkëbe bëşësëk bële.

¹⁹Awa. Iñug gon ememepëd gon egé jóni oṅ èng gon egé başal oṅ.

²⁰Jóni èmmipütütürüne gon lukëj oṅ. Koto èr mahor mójóng müki man lukëj eñüt etó idam maṅ gon e oṅ ekor kala gingór an no Krist aṅ e. Danaṅ gingór kala la wo yëkobe adajal ar Urün. Koto èr malampó man batang man lukëj maṅ gon e oṅ bingór binjóng biki ban no Krist baṅ e. Gungum e lampó kala gingór an no Krist aṅ e.

Ofëd or gen Šésü eṅ 2

¹Šésü konere èmmiñugün wuj adajal ar Urün ar e han gingór gindóm gan e han ikón er Éfes ale. Gon fërkëma obipëd bër gingór gindóm oṅ rekonem èmmiñugün. Šésü ar rekem èmmiñugün ale wum e ar müdëk mahor mójóng müki eñüt etó ale. Wum e ar eyaşëra land èr malampó mójóng müki man sapëkën èng batang ale. Wum ako rekomën wün bër e han Éfes. Komënre:

²--Milang pécëj gon rikëen oṅ. Milang ëcënmuña gang eenetampe bawo ëcënnehole. Milang şug gólënkëenem le. Mëenmaṅdelaṅ èngé land ürón bal büññüla bër ede

bêdajal bëram en mandëk mage bêdajal bëram en. Êcënbelókólëd hañ këenlang iyi bakaf, mage bêdajal bëram en le.

³Êcënwakile masampe kongol ëram lañ. Danañ mamënkocëhocadëlañ gen tampere üwum hañ ëënnitëb maraya. Anelëngal ganamët gingum.

⁴Kono la wo e gon wok manelëngalelañ gen wün eñ. Jóni mëënniñalelañ ðug ñaldëkëënem gan sakal añ le.

⁵Ëënkuyüt wa ngër gang ñaldëkëënem gan sakal añ le bawo mage kak wokëen gang ñalkëënem le. Êënlëmbët makaşabi mónón mañ ganamët gingum, ëënebet mañal ngër gan sakal añ le. Gëngër mëënlëmbëtelañ makaşabi mañ, meyëdë. Medët lampó ürón ër sapëkën ëng batang le la pur ëmmënméy.

⁶Kono balënga rikëen bawo ëcënkoñ guñüñula gon enedi bër Nikolayit oñ. Danañ no ce mekoñ gungum. Şésü kosënd. Kobere:

⁷“Ar yó furedéké ofame, okérné gon obede Genjëm en Urün eñ bër gingór an no Krist bële. «Ako mëndërek ngër een ibüt lañ wün ëng guñüñula oñ. Ar yó mëlëk guñüñula oñ adëm awum ëmmayëne otó gató gan ëng etó iwuréye gani añ. Gat gingum sardiñe ër ridëko Urün of han Eden lañ yék.» Ngër kak rekobe Şésü bër e han Êfes bële. Ako rekobe Şésü bër gingór gindóm bër e şan ikón er Sëmirën bële

⁸Şésü kosënd. Konere, ëmniñugün wuj adajal ar Urün ar e han gingór gindóm gan e han ikón er Sëmirën ale. Gon fërkëma obicësün bër gingór gindóm oñ rekonem ëmniñugün. Ar rekem ëmniñugün ale ar gani ewo. Fayër yék jiñ kala le, agéd. Jiñ kala okecaye kono wum obowe ga wuréko. Mangokeca. Wum e ar şësëk bëtëk wuréko ale. Wum ako rekomën wün bër e han Sëmirën. Komënre:

⁹Milang ðug sampënkënmën bër pac pac bële le. Milang ðug anekëen jamani ëjo le, kono ganamët an Urün añ ëcënmüde napulu ëfaramë han urün. La wo en şóndón bër ede iyi bal bër Urün en. Kono mage bal bër Urün kidíma en. Bër gingór an Satañ en. Danañ icasen ganamët gindón añ gon mage.

¹⁰Konyeñ gon enmëntampën bër pac pac oñ. Ibilisa odiye hañ ënmëndën wün bër talañ han kaso. Ngër kak omënlókól ëmba ëënnitëbe mahole. Êëntampeye make epó. Kono konnisëb mahole fado gëngër mađam enmën kongol ër gon holekëënem lañ. Gëngër ëcënbo gang holekëënem le, midiye hañ ëëntëk gonjekëla şandam. Gonjekëla gungum gon e oñ iyi Urün of omënwurnéne gani. Şésü kosënd:

¹¹“Ëënbütélal kaşabi gen gon obede Genjëm en Urün eñ bër bingór ban Krist bañ bële. «Ako mëndërek ngër een ibüt lañ wün ëng guñüñula oñ. Ar yó mëlëk biñüñula bindóm beñ, adëm awum mangocës gikin añ muk.» Ako rekobe Şésü bër gingór gindóm bër e şan ikón er Pergam bële

¹²Şésü kosënd. Konere ëmniñugün wuj adajal ar Urün ar e han gingór gindóm gan e han ikón er Pergam ale. Gon fërkëma obipëd bër gingór gindóm oñ rekonem

ëmminügün. Krist er rekem ëmminügün wum e ar müdék dama er ñakënkën banamët bañ jap biki ale. Wum ako rekomën wün bër e han Pergam. Komënre: --

13Milang şan dıkëen şalañ lar lamko Satañ la een. Fado kak idayayeenem balënga. Ariyé arón ar yéd kënedaya no, gungum e Antipas yéd këmayó. Bamađamëđ bawo mëfëđ yéd kobepëđ bal bële gen no Şésü eñ. Kono fado gang dãmkenma wum Antipas, wün noñ mënniýaëtadelañ.

14Anelëngal gindón eñ kono la wo e gon eenedi şalañ gon manelëngale. Ęcënmañ ëngé land ürón bër dantañ bër kënraya uharañ or aşan ar yéd këneyó Balam od. Uharañ ówum gon e oñ ade mage emekën ed e oyák or ñas ñan macadaha od ëng odakëra or bër yand od. Gungum e uharañ or Balam od. Balam üwum amakarañëđ Balak. Balak koyé. Kobiharañ Bër Isërayel bële. Uharañ ówum holekën. Gungum enedaya. Ngër kak mékününkënma Urün od bër Isërayel bële. Wün bawo ëcënmañ ëngé land ürón bër dantañ bër edaya uharañ ówum, manelëngalelañ gindón eñ.

15Danañ la wo en land ürón bër edaya uharañ or bër Nikolayit od.

16Ęenlëmbët makaşabi mañ. Ęëntëb maraya uharañ ówum. Ęng mage gungum meyëde ëmbibüt bër dëkëk uharañ or bër Nikolayit ëng bër dëkëk uharañ or Balak bële od ëng dama er këşal bëmëş eram le. Dama üwum gindéy en Urün eñ e. Şésü kosënd:

17“Ęënbütélal kaşabi gen gon obede Genjëm en Urün eñ bër gingór an no Krist bële.» «Ako mëndërek ngër een ibüt lañ wün ëng guññüla oñ. Ar yó mëlëk biññüla ben wum beñ ëmmayëne otó gon masó on kënyó man gon yomme wey oñ. Danañ ëmmayëne igañ epeşa ed. La ñugëme uyat óróm owaşa od. Magelañ ar olang uyat ówum ëng mage adëm ar uyat.”

18Şésü kosënd. Konere no Şañ ëmminügün wuj ađañal ar Urün ar e han gingór gindóm gan e han ikón er Tiyatir ale. Gon fërkëma obipëđ bër gingór gindóm oñ rekonem ëmminügün. Ar rekem ëmminügün awum ñañëso ñan Urün ñañ e. Bingüs bindóm bañ ako mëndërek ngër idëmel er ñukudó. Masapar mónóm mañ ako eñëg ngër gomból gokoforo gon lügünkën gókën ëng karañ. Wum ako rekomën wün bër e han Tiyatir. Komënre: --

19Milang pécéñ gon eenedi oñ. Milang ëcënjalër wün wün. Danañ ëcënbo ga holekëenem. Igóléneenem. Imuñayeen gang eenetampe kongol eram lañ. Danañ gonjekëla gon eenedi jóni oñ hók ëng gon rikëen gan sakal oñ. Anelëngal gindón eñ

20kono la wo e góyé gon wok manelëngalelañ gen wün eñ. La wo ewo la asówar ënmayó Şésabel. Ade asükélün ar Urün ewo kono akaf. Iyüféyobe bal bëram bër kënigólén bële ëng uharañ óróm od hañ banimékünün. Uharañ ówum gon e oñ ade mage emekën ed e oyák or ñas ñan macadaha od ëng odakëra or bër yand od. Kono uharañ óróm mage or toña e. Emekën ed e. Gungum e ar yó edaya uharañ ówum, animékünün. Wün noñ ëcënmañ asówar awum ogé land ürón omëngekarañ ngër kak.

21Mecëlad hañ ëmba asówar awum olëmbëte kaşabi le ëntëb madakëra ëng bër yand bële kono mamañelañ olëmbët kaşabi le.

²²Gungum e midiye hañ odak gètèber. Bër kënbar gañar èng wum bële ce èmbitampéne sobe gèngër mënlëmbëtelañ makaşabi mañ gen bon enedi èng wum eñ.

²³Bëñëso bën asówar bën èmbidame. Gèngër èmbidam, bër gingór gandam bële pécéñ ènlange iyi magelañ gon mamlange. Gon yó fèrkëma hal mëri èng gon yó yidëko mëri, malang këmlang. Şug yó mékünükonem hal ale, şug kak emamaméy.

²⁴«Kono wün bër talañ bër ikón er Tiyatir, mëenmekëndelañ ngër bërleñ le. Danañ mëenholedelañ uharañ or asówar awum od. Mëenkarañdelañ gon kënyó uharañ or Satañ od. Gungum e mangëmtënd gon ñüdük èëndi oñ èng mage

²⁵ëenbo gang holekëenem hañ meyéd.

²⁶Ar yó mëlëk biññüla bindóm beñ gungum e ar yó manimékününelañ ðanañ onimëñün balënga hañ okot jamani ëjo, mimañe bibilamal bal bër jamani bële èng no.

²⁷Èng oşët or iból od owolam. Koto èr oşët or iból igum le gon e oñ iyi èng fanga èfarama üróm le obelamal bër jamani bële. Ngër gang këyand mélé gingunjé èng elëfej èng iból ed le, ngër kak obemël camcambëc bër jamani bële èng fanga üróm le hañ ènmamëñün.

²⁸Ar yó mëlëk biññüla bindóm beñ gungum e ar yó wok manimékününelañ, adém awum èmmayëne ibuya ed. Ibuya igum findé e amël emekën ed le gungum e manimékününelañ.

²⁹«Ar yó fùrédéké ofame, okérné gon obede Genjëm en Urün eñ bër gingór an no Krist bële.»

Oféd or gen Şésü eñ 3

¹Şésü kosënd. Konere èmmiñugün wuj adañal ar Urün ar e han gingór gindóm gan e han ikón er Sard ale. Gon fèrkëma obipéd bër gingór gindóm oñ rekonem èmmiñugün. Wum ar rekem èmmiñugün, wum e ar müdék benjëm ben Urün binjóng biki èng mahor mójóng müki mañ ale. Wum ako rekomën wün bër e han Sard. Komënre: --Milang pécéñ bon eenedi boñ. Bal bële edeyen iyi ècënwuré ganamët an Urün añ ihinoñ mëenwuréyelañ.

²Gon eenedi jóni bingüs ban Urün lañ oñ mage balënga eenedi. Èënlügüté. Èënbët mëri bonjekëla boñ ngër gang yéd këenedi le.

³Èënkuyüt gon hérkëen oñ gon harañbëmën oñ. Èëndaya gungum. Èënlëmbët makaşabi mónón mañ gen ganamët an biññüla ben eenedi eñ. Èëntëb mëri biññüla bingum. Èënlügüté. Gèngër mëenlügütéyelañ, meyède èmmënméy. Gèngër mayéd eme, ngër gang koyé arek ale le emeyéd. Mangëënilanga watur emeyéd üwum.

⁴Kono land ürón han Sard la wo en bër mënbalëngënelañ binjüm bindóbün bañ. Koto èr mënbalëngënelañ binjüm le gon e oñ iyi mënnimékününelañ. Bang ebeyaşëra èng no gang ðënakën binjüm bapeşa bañ bawo añüd biyaşëra èng no le.

⁵«Ako mēndērēk ngēr een ibüt laṅ wūn ēng guñūṅūla oṅ. Ar yó mēlēk biñūṅūla bindóm beṅ, adēm awum odēnaye binjūm bapeša ban ngēr kak baṅ. Uyat óróm od gakayiti gan ñugēko Urūn od majat man bēr ewuré gani ēng wum laṅ e. Mangēmdēt muk uyat óróm od. Yēngēn Baba ēng bēdāṅal būróm bēle medeye ajo araya aram ewo.

⁶“Ar yó fūrédéké ofame, okérné gon obede Genjēm en Urūn eṅ bēr bingór ban Krist bēle.

⁷Ŝésü kosēnd. Konere ēmmiñugūn wuj adaṅal ar Urūn ar e han gingór gindóm gan e han ikón er Filadelfi ale. Gon fērkēma obipēd bēr gingór gindóm oṅ rekonem ēmmiñugūn. Ar rekem ēmmiñugūn ale wum e ar kēnyó ar mēlēk ganamēt an Urūn ale. Wum e ar kēri gon yó reko odiye ale. Wum e ar mūdēk kundij ēr alam ar kēnyó Dafid ale. Koto ēr kundij le gon e oṅ wum ecas ar emēg lar owolam Urūn la. Ēng acok pur akomēg hal le, magelaṅ hal ar okor mašokēt haṅ obaṅēt. Ēng acokēt, magelaṅ ar okor mašok ce. Wum ar mūdēk kundij ēr Dafid ale ako rekomēn wūn bēr e han Filadelfi. Komēnre: --

⁸Milang gon eenedi oṅ pécéṅ. Miḃaṅēt ñakan ñaṅ pur ēēnmēg. Magelaṅ ar okor mabaṅ. Milang fanga ūrón le mayēmbelaṅ kono ēcēnnimēṅūn. Mēēnni/aētayelaṅ.

⁹La wo en halaṅ bēr gingór an Sataṅ bēle. Edeyen Būšuwif en iyi gungum e bal bēr Urūn en kono bakaf. Mage bēr gingór an Urūn laṅ en. Bēr gingór an Sataṅ laṅ en. Midiye haṅ ēnyē ēndāk kūdūt ūrón ēnlang ēmmēṅal le.

¹⁰Ēcēnwakile gang eenetampe ngēr gang redēmēmēn ēēnwakile le. Gungum e gēngēr ēmbitampén bēr jamani bēle, midiye haṅ ēēnpe tampere ūwum.

¹¹Mangolēka meyēd. Ēēndēk bēṅ gon holekēēn oṅ. Gungum e magelaṅ ar omēnkana gonjekēla on emēmēnbütēlūn kongol ēr holare ūrón laṅ.

¹²Ar yó mēlēk biñūṅūla bindóm beṅ midiye haṅ adēm awum obo gani han kunaṅ ēr Urūn or emebēy. Ngēr orēd or rēdkēn~han kunaṅ ēr Urūn obo gani la, ngēr kak owobo la. Mangocal. Miñuge gimal gindóm laṅ majat matas. Óriyé od uyat or Urūn or emebēy od e. Uyat óhin od uyat oram owaša od e. Uyat osasēn od uyat or ikón er Urūn or emebēy od e. Ikón igum Őérusalem ēša le e. Ikón igum oñükütēguwe šan elód šaṅo. Urūn or emebēy od edi haṅ oñükütēgu.

¹³“Ar yó fūrédéké ofame, okérné gon obede Genjēm en Urūn eṅ bēr bingór ban Krist bēle.”

¹⁴Ŝésü kosēnd. Konere ēmmiñugūn wuj adaṅal ar Urūn ar e han gingór gindóm gan e han ikón er Lawodisé ale. Gon fērkēma obipēd bēr gingór gindóm oṅ rekonem ēmmiñugūn. Ar rekem ēmmiñugūn ale ar kēnyó Amina ale e. Ar toña ewo. Danaṅ ar mahole ewo. Wum e Ar Gaf ar jiñ kala ēr lēcēko Urūn ale. Wum ako rekomēn wūn bēr e han Lawodisé. Komēnre: --

¹⁵Milang pécéñ bon ridékëen boñ. Kongol ér gon eenedi lañ milang mënniñalelañ. Danañ mënnekoñelañ ce. Gunand een. Gon onikódo mafër ëende iyi ëcënniñal wala mënniñalelañ.

¹⁶Kono bawo gunand een, ëmmënyokore piñ.

¹⁷Iñañeen napulu müdékëen. Jiñ kala müdékëen. Magelañ gon fërkëmën. Kak eeneñañ. Ihinoñ mëngelangëlañ wün bër hañëlëk een iyi bër anek een, ðanañ bër šémük een, ðanañ lëblëb een.

¹⁸Bawo kak een, gungum emëmënde omënpër ëenyic batang kere šandam ëënmüdé napulu ganamët an Urün añ kidîma. Ëenyic ce bëšal bër këënlüm bingüs bële pur ëëncémütéyal ce. Danañ ëënyõgu, ëenyic bangaba bapeša šandam, kenañ ëëndëna bingum pur ðakëmëñšëfël gëngër bal bële bamënu.

¹⁹Bër ñalme bële malëp këmbelëp, ðanañ mëbürnüt këmbibürnüt. Gungum e ëënlëmbët makašabi mañ. Konbo gunand.

²⁰Ñakan lañ halme megekoñkoñ. Ar yó hérkem, bëñütünkonem ñakan ñañ, la ememëg betó bang ëng no.

²¹«Ako mëndërek ngër een ibüt lañ wün ëng guñüñula oñ. Ar yó mëlëk biñüñula bindóm beñ mimañe oñëña gañuñ gandam lañ bilame ëng no ngër gang mëlbebe bër ibüt bëram bële lamalbebe ëng Baba.

²²“Ar yó furedéké ofame, okérné gon obede Genjëm en Urün eñ bër bingór ðan Krist bële.»

Ofëd or gen Šésü eñ 4

¹Awa. No Šañ këñigé ce ngër eme gonëkëd kono noñ mamðakelañ gokëd. Këmlu gangol an šan Urün añ gang bañëtak. Ar šësünkem gan sakal ale ar müdék ulim or ngër ipaf ale, awum konere: --Idónu. Ëëmmipëñüne gon egé bašal oñ.

²Konidëñëd Genjëm ën Urün eñ. Këmgé šan ewo wum Urün. Këmmalu Urün of gang ñëñako gañuñ an koñëña wum alam lañ.

³Ginguñ an wum Urün añ ako bardëk ngër gang barëk mahañ man šerëk man kënyó šasëp ëng sarduwen mañ le. Gañuñ an ñëñako awum lañ céy' këmlu šamðak le céy'. Šamðak üwum ako yék muwuñ ngër igañ er šerëk er kënyó émeród. Igañ igum gañasëñas e.

⁴Gañuñ gingum céy' la wo yék ce bañuñ mafó mühi ëng bana. Gañuñ kala la wo ñëñadëko afüšën. Ar kala ginjüm gapeša ðënadëko. Danañ ar kala gipug an alam gan batang fugédëko.

⁵Këmlu iñéljël gang ecólu gañuñ an alam lañ. Këmhër ekeñ eñ gang ekeñ. Këmlu enóng er gañuñ gang ebód binal binjóng biki beñ. Bingum findé ér benjëm binjóng biki ðen Urün beñ e.

⁶Enóng er gañuñ ce këmlu mën man géy mañ. Ako mëlëk ngër igañ er šerëk er kënyó kërísëtal ed. Céy'ër gañuñ an lume la wo yékën bon wurék buna banamët ban jap bana. Bimal ben bën beñ pécéñ bingüs yék.

⁷Gon sakal oñ amëndër ngër gacaro. Gukin oñ amëndër ngër gikëy' gacan. Gutasën oñ igas er wum ed amëndër ngër igas er hal. Gunaën oñ amëndër ngër hóngórón'ër eyayara han tēñ.

⁸Gon kala amüde bambaf binjóng giyé. Bambaf bingum bingüs tuñ yék. Bon wurék bon buna bungum mëyümün kënmayümün Urün od gümüd e gümëdëb e. Èngede: «Ar Gaf aróbé ale Urün or hókëma mafanga jiñ kala od ar mëlëk ewo, ar mëlëk ewo, ar melëk ewo. Ar gani ewo iyi agéd bakajo. Danañ ogéye ce daro. Danañ ogéye ce bašal. Ar gani ewo.» Ngër kak enmayümün Urün od.

⁹Bon wurék bungum ënmagebéy'ënmagetébün ënmagecëma Urün or ñëñak gañuñ od or wurék gani od.

¹⁰Watu kala enmayümün Urün od bon wurék bungum, büfüsën bër mafó mühi ëng bëla bële mëwucüné kënwucüné küdüť er ar ñëñak gañuñ ale pur ënmabéy'al. Wum e ar wurék gani ale. Büfüsën bër mafó mühi ëng bëla bële ënmagebéy'. Ènmagelüngün bípug ban bën bëlam bañ lar ñëñako Urün la. Koto er olüngün or bípug le gon e oñ bamañ wum e alam aróbün ale. Ènmageyümün. Èngede:

¹¹«Urün or Ar Gaf aróbé, wuj ñüdük ënmibéy'bal bële. Wuj ñüdük ënmitébün kongol er fanga ürój lañ. Jiñ kala wuj lécëk. Bawo amepër ogé le lécëkëj jiñ kala. Jiñ kala awuré kongol ürój lañ.» Ngër kak enmayümün Urün od.

Oféd or gen Šésü eñ 5

¹Awa. Këmlu gakayiti gan hódkën lómlóm eñüt etó er ar ñëñak gañuñ lañ ale. Gakayiti gungum gang ñugëkën ar pac le ëng ar biliñ le jap. Gakayiti gungum ëng kaña er mañana le holekën bingut binjóng biki pur bakëhor maharañ bal bële.

²Këmmalu adañal ar Urün ar fangak gang owokeñ sobe ëng fanga. Ogeñün: --Loo ñüdük okolët okódët gakayiti añ gaño okarañ?

³Kono han urün šaño ëng han güd'han elód'ëng han lar en bësësëk macaldëlañ ar ñüdük okolët okarañ gakayiti gungum ale.

⁴Micap sobe bawo macalelañ ar ñüdük okolët gakayiti gungum ale.

⁵Kono afüsën ariyé ale koyé, konere: --Košap bawo la wo ewo ar ñüdük okolët okódët gakayiti añ gaño okarañ. Gungum e Šésü. Wum ñüdük okolët bawo abemël bër ibüt büróm bële. Šésü üwum e ar kënyó gacaro ale. Han gañamb an Šüda šalko. Danañ afüsën aróm ariyé Dafid yéd këmayó. Wum ñüdük okolët bawo abemël bër ibüt büróm bële.

⁶Këmmalu Ñape gang halko enóng er gañuñ. Bon wurék bon buna boñ ëng büfüsën bële céy'ër Ñape ñungum yékën. Ñape ñungum amëndër ngër ñan dëngëkën madëng.

Müji müjóng müki eng bingüs binjóng biki müdédëko. Bingüs binjóng biki bingum benjëm binjóng biki ben Urün beŋ e. Benjëm bingum daŋalko Urün od'oye jamani laŋ pécéŋ.

⁷Ñape ñaŋ koye han ar ñeŋak gaŋuŋ. Komad gakayiti gan müdëko eñüt etó laŋ aŋ.

⁸Gang madko gakayiti gingham, bon wurék bon buna boŋ eng büfüsén bër mafó mühi eng bëla bële kënwucüné küdüť er Ñape pur enmatébünal. Ar kala ga müdëko gon ngër koro. Danaŋ ar kala ga müdëko gimból gan sapëkën eng batang gang jümünkën bukafa bon maŋan boŋ. Koto er bukafa le gon e oŋ gon šëmbakënma bal bër Urün bële Urün oŋ e.

⁹Bon wurék bon buna boŋ eng büfüsén bële kënmayümün Ñape ñaŋ bulu eäša. Ako yümündëkënma enmagebëyal. Kënmayümün: «Ñape, añüd imad gakayiti aŋ ekolët ikaraŋ bawo bamidam. Kongol er mayël man dékëj laŋ yicëkëjêbe bal bër bañamb ban jamani baŋ talaŋ eng bal bër mande man jamani maŋ talaŋ. Bën baŋé bal bër Urün.

¹⁰Idi haŋ baŋé bër enmagekor mërin Urün óróbé od' gon yó fërkëma. Bal büwum enbilamale bal bër jamani ëjo bële. Ngër kak yédëkënma mëyümün Ñape ñaŋ.

¹¹Ëmbilud ce bëdaŋal bër Urün duk. Muwuli muwuli yédëkën. Magelaŋ ar obekor mafël büwum faker gon yëmbédëkën oŋ. Kënhal céy' er gaŋuŋ an Urün eng céy' er bon wurék bon buna eng büfüsén. Këmbihér bëdaŋal büwum

¹²gang enmayümün Urün od' tengët. Kënmayümün: «Ñape ñan dëngëkën ñaŋ añüd bimabëy' kongol er fanga üróm laŋ eng napulu ëfame üróm laŋ eng osét óróm laŋ. Ngër kak ñüdük bimabëy'. Añüd bimatébün bimabëy' belëc uyat óróm od'» Ngër kak yédëkënma mëyümün Ñape ñaŋ.

¹³Këmbihér gang eneyüm bon wurék boŋ pécéŋ, bon e han urün boŋ eng bon e han elód' boŋ eng bëšësëk bële eng bon e mëgëy' boŋ pécéŋ gang eneyüm bulu. Ako yékën mëyüm: «Ëënbibëy'e gani ar ñeŋak gaŋuŋ ale eng Ñape ñaŋ. Ëënbitébüne gani. Kongol er fanga üróbün laŋ eenbebëy'e eenbetébüne. Ngër kak yékën mëyüm.

¹⁴Bon wurék bon buna boŋ kënbiyaka bër eyüm bële «Urün od' odido ngër kak. Urün od' odido ngër kak. Amina.» Büfüsén bële kënwucüné küdüť er Urün eng Ñape pur enbitébünal. Kënbibëy'.

Oféd' or gen Šésü eŋ 6

¹⁻²Awa. Këmmalu Ñape ñaŋ gang owokolët kaña er sakal le. Gang holëtëko, këmhér ulim or gon wurék góyé gang emade ar fangalkëma fandac ëfeša ale iyi oyögu. Ulim ówum ako mëndërëk ngër ekeñ er urün. Gang rekoma oyögu, ar fangalkëma fandac ëfeša awum koyögu. Awa. Gang hërme ulim or gon wurék od', këmŋadara. Këmmalu ar fangalkëma fandac ëfeša ale gang müdëko ofid'. Urün od' komafug gipug an alam aŋ. Gang fugëkoma, košal koye obemël ce bër ibüt büróm bële.

3-4 Awa. Ñape ñañ koholët kaña ühin le. Gang holëtëko, këmhér gon wurék gukin oñ gang omayó ar fangalkëma fandac ühin ale oyõgu. Koyõgu. Fandac ühin le ëbara yék. Awa. Urün od komayën dama ëfame. Danañ amatëbal odi hañ obitëkënëdër bal bër jamani bële hañ ëndämër sobe ibüt lañ.

5 Awa. Ñape ñañ koholët kaña ësasën le. Gang holëtëko, këmhér gon wurék gotasën oñ gang omayó ar fangalkëma fandac ësasën ale oyõgu. Awa. Koyõgu. Këmñadara. Këmmalu ce fandac ëbala. Ar fangalkëma ale gang müdëko eñüt lañ gon kënfeseyal gon masó oñ.

6 Këmhér jiñ ngër ulim land ër bon wurék gang omade ar fangalkëma fandac ale. Kore: «Fitina ër ñémbé le ogéye déy. Gungum e gon masó oñ ošere. Omüd od kër ejegole fayër ecotal kilo ër güpi ün gon masó gon kënyó bële. Wala omüd od kër ejegole fayër ecotal mëkilo matas man gon masó gon kënyó ors.» Kono šinji ër móg man kënyó olifiyé man kënlügal mañ ëng gëngoý gëmbara ëñ mangobamba šinji le.» Gungum hërdëme gang owocas.

7 Awa. Ñape ñañ koholët kaña ëlaën le. Gang holëtëko, këmmahér gon wurék gunaën oñ gang omayó ar fangalkëma fandac ëlaën ale oyõgu. Awa. Koyõgu.

8 Këmmalu fandac ëñasëñas gang fangalkëma ar kënyó ecës ale. Gon kënyó lar en bëšëšëk la oñ yédëkëma maraya. Urün od abitëbal iyi ënyë ënbidam bal bër jamani bër talañ. Ëng bayë, ëngeyašëra ënbegepël bal bësas kala, kenañ ënmađam alaën ale. Bër talañ ëng madama mañ yéd kënbedamal. Bër talañ ëng fitina ër ñémbé ëfame le yéd kënbidamal. Bër talañ ëng botëber boñ yéd kënbedamal. Bër talañ ëng bonëk boñ yéd kënbedamal. Ngër kak yéd kënbedam bal bër talañ.

9 Awa. Ñape ñañ koholët kaña üjówün le. Gang holëtëko, këmlu küdüt lar kënmalücün Urün od macadaha la benjëm ben bal bër damkën beñ. Gon damaldëkënbe oñ bawo ipëd yédëkënbe bal bële gindéy en Urün gen Šésü eñ.

10 Benjëm ben bal büwum beñ ogeñer. Ënmagede Urün od: «Urün, ar magelañ mahor ej, ar mëlëk pir ej, ar këri gon yó rekëj idiye ej, hañ idé šëlakëj ibiñawe bër jamani bële ibamëšën gon damkënba oñ?»

11 Awa. Urün od kobeyën ar kala gangaba gapeša ëndëna. Kobere ënwakile ëncëla šigé obimëšëne, kono bër ibüt bürobün bële ënbi bambe wey madam bër këmagólén Urün bële fayër obimëšën le. Ëng batëk šug hašabiko Urün od ënbidam le, obimëšëne pécéñ gangam giyé.

12 Awa. Këmmalu Ñape ñañ gang owokolët kaña üjóng üriyé le. Gang holëtëko, elód ed kërüg sobe. Giñal eñ këñëf. Këmüdmüdë pécéñ. Këyëm juk. Fécëm le këbar ngër mayël.

13 Mahor mañ këhot, këdat han elód. Awa. Ekoc ipamare ëng akótu, mandëmel man gat mañ odate. Fado mandëmel man gat an kënyó ganak man matëge mañ ëng akótu

ekoc ipamare ed madat kédát. Ngër gang kédát mandëmel mungum le, ngër kak ce kédát mahor mungum ce.

¹⁴Urün or eenekënyéye od këmüdmüde fado kepéd gatal mangilu. Urün ówum kéhóda lómlóm ngër gakayiti gan lómlóm. Ekóm kala gandamb kala kërëta. Mabodëlañ lar yék la.

¹⁵Ar mamaholeye Sésü kala koyé. Kofol bitimba lañ ëng land ër mahañ maparame man ekóm. Alam yó, ar gaf yó, ar fangak yó, ar gaf ar masordâs yó, ar müdék napulu yó, ahól yó, ar mage ahól yó pécéñ kënyé. Këñfol.

¹⁶Ëngede: «Mahóm, mahañ, ëënbayom bakëbalu Urün od wum ar ñëñak gañuñ ale ëng Ñape ñañ Sésü bawo ajüm módógül mónóóbün mañ hañ abepër ënbaméy. Gëngër babalu, ënbaméyë.

¹⁷Ohe or ënbaméyal od sèkëk. Loo e okor mafe oméy ówum? Magelañ.»

Oféd or gen Sésü en 7

¹Imbalingum këmbilu bëdañal bër Urün bëla gang halkën şan mabañ mala man jamani. Ibañ kala adañal ariyé yék. Kënri hañ bakoc bana ban jamani bañ akëri elód lañ ëng géy lañ ëng bat lañ. Fado gañas giyé akëyüñgür ekoc ed.

²⁻³Këmmalu ce adañal ar Urün ayélüm gang owođen şafëliñal gang müdeko gon obidiyal bal bële findé oñ. Urün or ebewurnén bal od yëndëkëma gole üwum. Adañal awum kobere tengët bëdañal bër bëla bër sëbalko Urün ënmekën elód ëng géy bële: «Ëëncëla. Konsëbüt wey bakoc bañ omekën bat bañ ëng elód ed ëng géy le. No ëng bër enëmebara bële bißidiye mëyüñ lañ mëfindé mañ bër këmagólén Urün óróbé bële. Gëngër bebekëñala mëri mëfindé mungum, awa ëëntëbüt bakoc bañ. » Ngër kak rekobe.

⁴Mikér bal şug rikënbe findé mëyüñ lañ le. Bëşan muwuli keme ëng mafó mala ëng bëla yékën. Han bañamb ban Bër Isërayel ban epóng biki bañ şaldëkën bal büwum.

⁵Gañamb kala bal muwuli epóng müki şaldëkën ënbidi findé iyün lañ. Gañamb an Şüda añ bal muwuli epóng müki şaldëkën. Gañamb an Rüben añ bal muwuli epóng müki şaldëkën. Gañamb an Gad añ bal muwuli epóng müki şaldëkën.

⁶Gañamb an Aser añ bal muwuli epóng müki şaldëkën. Gañamb an Nefëтали añ bal muwuli epóng müki şaldëkën. Gañamb an Manasé añ bal muwuli epóng müki şaldëkën.

⁷Gañamb an Siméyoñ añ bal muwuli epóng müki şaldëkën. Gañamb an Léfi añ bal muwuli epóng müki şaldëkën. Gañamb an Isakar añ bal muwuli epóng müki şaldëkën.

⁸Gañamb an Sabüloñ añ bal muwuli epóng müki şaldëkën. Gañamb an Şosef añ bal muwuli epóng müki şaldëkën. Gañamb an Beñşameñ añ bal muwuli epóng müki şaldëkën. Gañamb kala bëşan muwuli epóng müki şaldëkën. Pécéñ pécéñ bëşan muwuli keme ëng mafó mala ëng bëla ridëkën findé le mëyüñ lañ.

⁹Imbalingum këmɲadà, këmbilu gimug an bal aɲ. Faker gon yëmbëkën tuɲ hal mangobekor mafël. La wo yédëkën bër gañamb kala ëng bër gambey' kala ëng bër gande kala. Enóng er gañuɲ an alam lar ñëɲako Urün la ëng enóng er Ñape la haldëkën. Gimug an bal gingum gang dënakën bangaba bapeša gang müdëkën mañüt laɲ bakes baɲ.

¹⁰Ëngeɲer tengët. Ëngede: «Urün óróbé or ñëɲak gañuɲ an wum of ëng Ñape ñaɲ bën feyënkëba.»

¹¹Büfüsën bële ëng bon wurék bon buna boɲ kënhal céy'ër gañuɲ. Bëdãɲal bër Urün bële ce kënhal céy'üróbün. Kënwucüné bën pécéɲ ënmagebëy'Urün of. Ëngede:

¹²«Münéd' e. Münéd' e. Ëënmagebëye Urün of bawo wum e ar ñüdük mëbëy' ale. Ëënmagetébüne Urün óróbé of ëng ósét óróm of ëng fanga üróm le gani. Münéd' e.»

¹³Afüsën ariyé koniñün no Şaɲ: --Loobën e bër dënak bangaba bapeša bëjo? Ëmba şaa şólukën?

¹⁴Këmmayaka. Këmmare: --Mamlangelaɲ. Wuj langëk. Konere: --Éyi. Milang. Tampere ëfame laɲ yédëkën han jamani kono jóni bacal. Kënlaɲ bangaba bindóbün baɲ mayël man Ñape laɲ haɲ këfeş.

¹⁵Bawo balaɲ haɲ apeş, gungum horkën mahal enóng er gañuɲ an Urün ënmagególén gümüf' e gümedëb e han kunaɲ üróm. Bang enegé ëng ar ñëɲak gañuɲ ale. Danaɲ obetopëte akëbeşot ce jiñ.

¹⁶Mangobedëk ce ñémbé muk. Mangobedëk ce şare muk. Mangobitampén ce muk mëdëb maɲ.

¹⁷Gungum pécéɲ mangobigé bawo Ñape ñaɲ ebetopëte. Ñape ñungum enóng er lar koñëɲa Urün olam la ewo. Obipëñüne mën man makawud' maɲ. Mën mungum gëngër bacad, ënwuréye gani ëng wum. Mangëncap ce bawo Urün of odëte bon yéd' këbetampén boɲ pécéɲ.

Oféd' or gen Şésü eɲ 8

¹Awa. Ñape ñaɲ koholët kaña üjóng ühin le. Gang holëtëko, kësëmşëmé han urün gon sëkëk talaɲ ër lër hara mawudelaɲ jiñ yó jiñ. Magelaɲ ar yék maşas.

²Gang hucék watu üwum, këmbilu bëdãɲal bër Urün büjóng bühi bër halëk enóng er Urün bële. Daro Urün of kobeyën ar kala ipaf ed.

³La wo yék la lar kënmalücün Urün of macadaha la. Ëng batang sapëkën. Enóng er gañuɲ an koñëɲa Urün olam la yék. Adãɲal ar Urün ayélüm amüdé gimból an sapëkën batang. Awa. Koyë. Kohal lar kënmalücün Urün of macadaha la. Urün of komayën adãɲal awum curay kingiriɲ opër gimból laɲ. Koto ër curay üwum gon e oɲ oşëmba or Urün or kënmaşëmba bal büróm of e.

- ⁴Gokóc on curay oñ kédën han Urün. Gungum e koto le gon e oñ Urün od akér gon šëmbakënma bal oñ.
- ⁵Imbalingum adañal ar Urün ale komad gimból an curay añ. Komad ñukudó ñañ lar kënmalücün Urün od macadaha la. Kohug hañ kējüm ñukudó ñañ gimból lañ. Gang jümüko, kodópu eng fanga han güd šaño. Gang dópuko, urün od kēheñ. Danañ kēñéñél. Elód ed ce kērug sobe.
- ⁶Awa. Bēdañal bër Urün bër büjóng bühi bër müdék mapaf bële kēnyekēnēr mapaf mónóóbün mañ.
- ⁷Adañal ar Urün ar sakal ale kofaf. Gang fafēko, kēlapa müsüb gütüb ün mahañ eng ñukudó ñan barērken eng mayël. Gapak giyé gan elód er jamani añ eng bat bañ kēbód. Gucam oñ pécéñ ce kēbód. Bapak biki ban elód bañ eng bat ban wodék bañ mabódeñ.
- ⁸Adañal ar Urün ahin ale kofaf. Gang fafēko, komad ñukudó ñaparama ñan faramek šug ekóm ñañ. Kodópu han géy.
- ⁹Gapak giyé gan dópaldēko mēn man géy mañ kēlēmbēta mayël. Bapak biki tuñ wodék malēmbētañ mayël. Gapak giyé gan bon wurék bon e géy er lēmbētañ mayël lañ boñ kēñsēs. Lar en botas kala góyé košēs. Bapak biki la wodēken mēncēsēdeñ. Danañ makóngi man mēngē mañ ce lar e makóngi matas kala, üriyé le kēmo.
- ¹⁰Adañal ar Urün asasēn ale kofaf. Gang fafēko, ekor iparame er yék muwub ngēr ginal ed kēhot, kēfat. Kēwucal gapak giyé gan mübühēb añ eng gan makawud añ. Bapak biki bañēneñ wodék mawucaldeñ.
- ¹¹Ekor er daték igum omēš kēnyó bawo amēš. Bawo adat mēn lañ, mēn mungum kēmeš. Man wodék mañ mamešēlañ. Bal bëyēmbēk gang šabkēn mēn mameša mungum bacēsērad.
- ¹²Adañal ar Urün alaēn ale kofaf. Gang fafēko, gapak giyé gan giñal añ eng gan fécém añ eng gan mahor añ kēmüdmüde. Bapak biki ban wodék bañ mamüdmüdeñ. Mēlēr man ñüdük owaca mañ gapak giyé kēmüdmüde. Mēlēr man ñüdük ogé gümüd mañ ce gapak giyé añ kēmüdmüde. Gungum e magedēlañ mulüy fécém le eng mahor mañ. Bapak biki bañēneñ wodék mamüdmüdeñ.
- ¹³Imbalingum kēmñadara. Kēmmahér hóngórōñ üriyé gang owocēg han tēñ ogecas tengēt, ogede: «Kata. Kata. Kata ēfame ebegé bal bër jamani bële. Gēngēr bapaf bēdañal bër Urün bēsas bër mēnpafe wey bële, obigēye kata ēfame bal bër jamani bële.»

Oféd or gen Šésü eñ 9

- ¹Adaŋal ar Urün ajówün ale kofaf. Këmlu ekor ed gang datëk elóf laŋ. Gang datëk, ekor igum këhal. Këyé han gukat gon sémük lar en büyüf la. Këšokët. Këbaŋët gukat gungum.
- ²Gang šokëtëko baŋëtëko, këšólu gokóc. Gokóc on šaldëk gungum ako mëndërdëk ngër gokóc on usaŋ or ebód. Giñal eŋ ëng urün or eenekëŋéye od magedelaŋ hal ar okor mulu faker gon yëmbëk gokóc gungum.
- ³Awa. Gokóc on yék mašal gungum, Urün od abelëcëd ce bingór. Bingór bingum kobifangan pur ënbitampénal bal bële. Osowël or enbetampén ówum ako mëndërek ngër fedkome sañel.
- ⁴Urün od abeded bakëgesó bingór beŋ gucam oŋ ëng gon masó oŋ ëng bat baŋ. Ënbegetampén tuŋ bër mënbidiye findé ër rikobe Urün bal büróm mëyüŋ laŋ bële. Gungum yékënbe masampén bër mënge bal bër Urün bële.
- ⁵Urün od abeded ce bakëbidam~mađam bër mënbidiye findé üwum le. Ënbitampén masampén tuŋ gon sëkëk mëpécém mójó. Bingór beŋ ëng baŋiŋas bal bële osowël od ako mëndërek ngër fedkome sañel.
- ⁶Watu üwum bal bële obepëre ëncës kono fere ër ënkoral mašësal le magelaŋ. Mangënkor mašës.
- ⁷Bingór bingum ako mëndërkën ngër mapandac man yekënarëk maye ibüt. Kënfugé gon mëndërek ngër bïpug ban bëlam ban sapëkën batang. Magas maŋ ako mëndërek ngër igas er hal.
- ⁸Gumbal góndóbün oŋ ako mëndërek ngër gumbal on bësówar gon bišük oŋ. Mañanga mónđóbün maŋ ako mëndërek ngër mañanga man gacaro.
- ⁹Bingór bingum bopóngaya bon móhól bon ibüt boŋ müdédëkën. Bungum bon moból yék. Danaŋ bamüde bambaf. Ibüt laŋ gëngër mapandac maŋ bamëg gang enedëcëd masaret maŋ, ikere gang ewud sobe. Owud ówum ako mëndërek ngër owud or bambaf ban bingór bingum.
- ¹⁰Bocëb boŋ ako mëndërek ngër bocëb bon büpid iyi ëng bungum enbepedal bal bële. Ëng bocëb bungum enbetampénal bal bële gon sëkëk mëpécém mójó.
- ¹¹La wo yékobe ar gaf. Ar gaf awum ar gaf ar gukat on sémük kënmayó. Ar gaf awum adaŋal ar Ibilisa yéko. Amüde majat müki. Mande man Ébëre laŋ Abadon kënmayó. Mande man Gërek laŋ Apoliyon kënmayó. Kono makoto man majat mungum maŋ góyé e. Gungum e koto le gon e oŋ iyi Amekën ewo.
- ¹²Kata ër sakal le këhucé. Këbo makata müki maŋ.
- ¹³Awa. Adaŋal ar Urün ajóng ariyé ale kofaf. Ga fafëko tuŋ, këmhër ulim gang ecólu mabaŋ mala man lar kënmalücün Urün od macadaha la. Lar kënmalücün Urün od macadaha maŋ la, batang sapëdëkën. Danaŋ enóng er Urün yék. Danaŋ ibaŋ kala la wo yék oyi.

14Ar ecas ale komašesün adañal ajóng ariyé ale. Komare: «Eyé. Ibikapët majoloko mañ bēdañal bër Ibilisa bëla bër hapēdēkēn han bühēb ēfame ēr kēnyó Ūfērat bële.»

15La hapēdēkēnbe hañ dēr yó komare Urün od obepēt. Bawo atēk watur oyé obepēt le, adañal ar Urün ale koyé, kobefēt pur ēnyé ēnbidam bal bër jamani bële. Lar en bal bēsas kala ēnmađam ariyé.

16-17Bēdañal bër Ibilisa bër bëla bële babimüdeđ masordāš. Masordāš mungum yēđ kēbedam bal bër jamani bële. Mēmiliyon makeme müki yēkēn. Gon langalme šug kak yēkēn oñ bawo mēfēđ fēdkēnem le e. Gang fangalkēnbe mapandac mañ, mungum ngēr gonēkēđ lubebe. Masordāš mungum badi gon obepóng móhól móndóbün lañ. Bopóngaya bungum bumbara ēng bumbulawula ēng bocéyšéy yēđük. Magaf man mapandac mañ ako mēndērdēk ngēr magaf man gacaro. Mamēš lañ ñukudó ēng gokóc yēk mašal. La wo yēk ce mašal jiñ ēr fūnük ngēr fērēkēn jiñ ñukudó lañ.

18-19 Lar en bal bēsas kala ēnmađam ariyé, lar en bal bēsas kala ēnmađam ariyé. Ēng gon ecal mamēš man mapandac mañ ēng bocéb bóndóbün boñ yēđ kēnbedamal bal büwum. Bocéb bóndóbün boñ ako mēndērēk ngēr magaf man bonkarkari. Ēng magaf mungum yēkēnbe mañasal bal bële ēnbidam.

20Kono bal bër wodēk ga wurēkēn bële fado gang lukēn gungum, mēnlēmbētelañ makašabi móndóbün mañ ganamēt an mürün man holedēkēn añ hañ ēntēb mayara. Mēnbitēbelañ mēbēy ce büyüđ bële ēng mürün man sapēkēn batang mañ wala man sapēkēn bingóti mañ wala man sapēkēn iból er kēnyó bērons mañ. Danañ mēnbitēbelañ mēbēy mürün man fēsēdēkēn ēng mahañ mañ ēng mat mañ. Mürün mungum noñ mangēnlu. Danañ mangēnkér. Danañ ce mangēnkor mayē kono mēnbitēbelañ mēbēy.

21Danañ bal bële mēntēbelañ mēri buññüla bon yēđ kēnedi boñ. Idam wodēkēnbe bal bële. Idi wokēn odoréjo óróbün od. Ibar wokēn gañar ēng bēsówar bër mage büróbün bële. Danañ edeka wodēkēn. Bungum pécéñ mēnlēmbētelañ makašabi mañ hañ ēntēb mēri gungum.

Ofēđ or gen Šésü eñ 10

1Awa. Kēmmalu adañal ar Urün ar hēmēk ayélüm gang owoñükütēgu han elód šaño. Gacal añ dulédēko ngēr dēnako gangaba. Košangapa šamđak le. Igas idóm ed ako yēk muwuđ ngēr gang kēwuđ giñal. Masapar man wum mañ ako mēndērēk ngēr ñukudó ñan ebód.

2Kēmmalu ga müdeko ñakayiti ñan hódkēn lómlóm ñamañētēké eñüt lañ. Gang halko, itapar etó ed hótēko géy lañ. Itapar ibay ed gang hótēko han elód.

3Ulim óróm od ako yēk muwuđ ngēr icap er gacaro. Gang šapēko, kēheñ urün od bingut binjóng biki.

4Gang heñēk, anepērēđ muñug gon hērme oñ kono Urün od konere akēmñug. Danañ akēmmafēđ ce hal gon hērme oñ.

- ⁵Awa. Aɗaŋal ar lume ar halëk itapar édiyé han géy'ëng édiyé han elóɗ ale koyél eñüt etó eɗ han urün.
- ⁶Kobesa. Kore no ëng Urün oɗ. Urün or besaldëko oɗ or wurék gani oɗ e. Wum læcëk urün or eenekëŋyé oɗ ëng pécéŋ bon e han urün boŋ. Wum læcëk ce elóɗ eɗ ëng pécéŋ bon e šan elóɗ boŋ. Wum læcëk géy' le ëng pécéŋ bon e šan géy' boŋ. Aɗaŋal awum besaldëkëma Urün ówum. Kosënd. Kore: --Urün oɗ mangocëla ce. Odiye gon redëko alëka odiye oŋ.
- ⁷Gëngër aɗaŋal ar Urün ajóng ahin ale apaf, ogéye gon hašabiko Urün kabiriŋ alëka oŋ. Gon hašabiko Urün oŋ mamapëdelaŋ hal kabiriŋ alëka kono jóni abipëɗ büsükélün büróm bële. Büsükélün büwum bër këmagólén Urün en. Odiye jóni gon fëdkobe kabiriŋ alëka odiye oŋ.
- ⁸Awa. Këmhër ce ulim or Urün oɗ gang enëmede: --Eyë. Imad' ñakayiti ñan hódkën ñan müdëko aɗaŋal ar Urün ar halëk gang dambëko itapar édiyé yëk géy'laŋ, édiyé eɗ hótëko han tinti ër géy'ale. Eyë. Imakana ñakayiti ñungum.
- ⁹Awa. Këmyë han aɗaŋal ar Urün awum. Këmmare: --Ënjoyën ñakayiti ñaŋ. Aɗaŋal awum konere: --Imad'. Iyak. Ëng iyákej, omiyümale ngër mañana bëmëš laŋ. Kono ëng ekolej, omemešale han gacëɗ.
- ¹⁰Këmmaɗ' ñakayiti ñungum eñüt er aɗaŋal ar Urün laŋ. Këmyák. Ngër mañana yékem müyümal bëmëš laŋ. Kono gang holme, han gacëɗ sobe mešalkem.
- ¹¹Awa. Ga yákëme, aɗaŋal awum konesënd ce. Konere: --Añüɗ ibitükél ce bal bër malóɗ man jamani bële gen gon ebegé bën ëng bëlam büróbün oŋ.

Ofëɗ or gen Šésü eŋ 11

- ¹Awa. Aɗaŋal ar Urün ale koneyën os or miñüñal oɗ. Konere: --Eyë. Ijüñ kunaŋ ër Urün le ëng lar këmalücün Urün oɗ macaɗaha la. Ebepël ce bër këmaɓëy'Urün bër e la bële.
- ²Kono iyanga er kunaŋ ër Urün laŋ lar kënbar bër mënmagebëy'Urün la, koŋüñ déy'la. Bën elam la jóni bawo babemël bër ikón bër Šérüsalem bële. Ikón igum Urün oɗ aŋal. Kono mage gani enelam la. Haŋ otëk mëpécém mafó mala ëng müki tuŋ enelam. Gungum e haŋ otëk müli matas ëng talaŋ.
- ³Watu üwum enelam bër mëlkëbe bër ikón bële. Déróm obidaŋale Urün oɗ bëšan bühi bële ënbipëɗ bal bële gindóm eŋ haŋ watu üwum okucé. Bëšan büwum ëndënye binjüm ban ngër gang këndëna bër këmadëɗ ar lëmëk baŋ.
- ⁴Bëšan bühi büwum ako en ngër bat biki ban kënyó olifiyé baŋ. Ako en ce ngër malampó man móg maŋ. Bëšan büwum han enóng er Urün halkën. Wum e Ar Gaf ar lamëk jamani ëjo ale.
- ⁵Awa. Ar yó furedëké obidi guñüñula, mamëš móndóbün laŋ këšal ñukudó. Ëng ñukudó ñungum enmaɗamal awum.

- ⁶Urün of abipangan bēšan būwum hañ ěnbekor masampénal bal bër jamani bële watur enbetükél bal bële gon fėdkobe Urün oñ. Gon fanganalkobe Urün bēšan būwum oñ pur ěnkoral mēriyal hañ akēsüb gütüb üñ. ěnkore ce malėmbėt mēn mañ ogé mayěl. ěnbekore masampén bal bële ěng bėtėber yand watur yó fėrkėbe. Urün of rik hañ horkėn mēri ngēr kak.
- ⁷Gang hēñėlakėnbe mēsükél bēšan būhi būwum bal bële gon rekobe Urün oñ, koşólu gimacar gukat on lar en būyüđ la. Kėbisakėr ěng bēšan būwum. Gimacar gıngum kobemėl jap. Kobıđam.
- ⁸Kono mangėnyekėn majeñ man bēšan būwum mañ. ěnbitėbe boloñ ěr ikón iparame lañ. Ikón igum fingėđkėnma bal bële Ar Gaf ar bēšan būwum ale os or lėmbėnd lañ. Gungum e Šėsü. Kongol ěr gon sampėnkėnbe bal bër Urün lañ, ikón igum ěnyówe ce uyat or ikón er Sodom wala uyat or elóđ er ěŞıpėt.
- ⁹Bal bër jamani bële pécėñ, gañamb kala, gambey' kala, bër malóđ man jamani bële pécėñ ěnluwe majeñ man bēšan bër damko gimacar mañ gon sėkėk make matas ěng talañ hara mēnbeyekėnelañ.
- ¹⁰Obelėngale hañ bawo bēšan būhi bër yėđ kėbetampén sobe bal bële balēm. Bēšan būwum yėđ kėbetükél gon rekobe Urün bal oñ. Bal bër jamani bële ěnyėnürėye mubuña bawo abelėngal gon šėsėkėn bēšan būwum oñ.
- ¹¹Kono ěng akucé make matas ěng talañ mungum, Urün of obikėnüte bēšan būhi būwum ěnbėt ěnwurė ěnkál. Bal bër ebelu bële ěnyėñe sobe.
- ¹²Bēšan būwum ěnmakėre ariyé han urün gang obede tengėt: «ěėndónu.» Awa. ěndėne han urün gang eneyė gacal lañ. Bër ibüt büróbün bële ěnkale ěnbegėñada gang eneyė le.
- ¹³Watu üwum elóđ ed odüge sobe. Makunañ man ikón man talañ owuce. Makunañ epó kala owuce kunañ üriyé. Makunañ epó kala owuce üriyé. Bal muwuli mójóng müki ěncėse. Bër fek bële ěnyėñe sobe. Danañ ěnmabėyė Urün of.
- ¹⁴Gakata gikin añ kėhucé. Kisañ gatasėn añ ce kėsumu.
- ¹⁵Adañal ar Urün ajóng ahin ale kofaf. Gang fafėko, kėmhér gang enecas tengėt bër e han urün bële, gang enede: «Ar Gaf aróbé ale Urün ěng Ar Dóñóluko Urün ale Šėsü babėtal or bėlam bër jamani lañ. Ar Dóñóluko Urün ale lamalkėbe bal bër jamani bële hara ilam igum er gani e. Mangokeca.
- ¹⁶Büfüsėn bër mafó mühi ěng bėla bër ñėñak enóng er Urün bële kėnhál. Kėnwucüné enóng er Urün. Kėnmabėy'.
- ¹⁷ěnmagede: «Urün Ar Gaf aróbé, wuj ar hókėma mafanga jiñ kala, Bemecėma. Wuj ar gani, bemecėma bawo íbapėnün fanga ürój le. Íbitakal jóni malamal bër jamani bële.

¹⁸Bal bër jamani bële këbidögül gen wuj eñ bawo atëk watur ejëbeméy le kongol ër gon dógülkëme lañ. Atëk watur ejëbeñawe bëšësëk bële le. Atëk ce watur ibimulén bër këbifang bal iyi ënmimékünün wuj Urün bële. Atëk ce watur ibibütélün bonjekëla boñ bër këmigólén wuj bële. Bër këmigólén bële büsükélün bürój bële e. Ibibütélüne ce bonjekëla boñ bal bürój bële pécéñ. Gungum e ibibütélüne bër këmibëy, bëfaramé yó bër mage bëfaramé yó. Ngër kak rekënma.

¹⁹Ñungum kunañ ër Urün ër e han urün le ñakan ñañ këbañëta. Kes ër lar hótëkën gipéd an riko Urün ëng bal büróm añ la këlüy. Ogeñéñél han urün. Ogekeñ. Ogedüg elód ed. Ogetüb gütüb ün mahañ gëparame.

Oféd or gen Šésü eñ 12

¹Gon hişañak goparamé lume han urün. Gon hişañak gungum asówar yék gang dënako giñal eñ. Ako mëndërdëk ngër halko fécé m lañ yék. Gang fugéko şangap ër mahor epóng müki.

²Danañ ëng gacéd yédëko. Edëm lañ ñëñadëko ogeñóca bawo masowël yékëma.

³Gon hişañak gukin oñ ce lume han urün. Ningininga ëfaramé ëbara le lume. Magaf mójóng müki ëng müji epó müdédëko. Gaf kala la wo yék gipug an alam.

⁴Ogekóc mahor mañ ëng gocéb góndóm oñ ëng akal mañe lañ. Lar yó e mahor matas, okóc ekor édiyé odópu han elód şaño. Awa. Koyë. Kohal enóng er asówar ar yék mañóca edëm lañ ale. Gon haldëko la iyi asówar ale gëngër amadëm ñambere ñañ, ningininga le omakoldo ñambere ñungum kisañ.

⁵Awa. Asówar ale komarëm ñacan. Ñacan ñungum obilamale bal bër jamani bële pécéñ ëng ošet or iból od. Gungum e obilamale ëng fanga. Awa. Gang rëmkënma ñambere ñungum, kisañ Urün od komadënéd han tëñ han ewo wum Urün ënlam ëng wum. Ningininga le mamacotadëlañ mahol ñañëso ñungum.

⁶Asówar ale kogür han ijün lar yekënerënkoma Urün ogé la. Kobo la make wuli ëng makeme müki ëng mafó mójóngiyé. Urün od komasopëte make mungum la.

⁷Awa. Ibüt ed këgé han urün. Adañal ar Urün ar kënyó Mişel ale ëng bëdñañal bër Urün bërleñ kënbibüt ningininga le ëng büyüf bële.

⁸Kono Mişel ëng bëdñañal bër Urün büwum hódëkébe mafanga. Kënbemël. Kënbira iyi bakëbo han urün.

⁹Kënbidópu ningininga ëfaramé üwum ëng büyüf bële han elód şaño. Ningininga üwum gonkarkari gon alëka ce këmnyó. Ibilisa ëng Satañ këmnyó ce. Wum e ar këbiyüfé bal bër jamani ale pécéñ.

¹⁰Imbalingum këmhër ulim tengët han urün. Ako hërme: «Atëk watur obepeyën Urün od bal bële le. Jóni Urün or ebebéy od abapënün fanga üróm le gang enbilamal bal bële le wum ëng Ar Dóñóluko wum ale Šésü. Ibilisa ar këberela bübülemül büróbé

ale bamadët han urün. Bamada oyê han elód. Marela yéd kobedela bübülemül büüróbé omüf od kër dér yó dér enóng er Urün.

¹¹Bübülemül büüróbé büwum bamamël Ibilisa barker mayël man deko Ñape laŋ eng barker gindéy/en Urün gen šasëkën laŋ. Abepëcalal ëncës eng lar ënmayäeta Urün la.

¹²Gungum e wün bër e šan tēŋ han urün omënlëngal. Kono wün han elód eng han géy, kata ëfaramë een bawo Ibilisa añëkëtaď šóndón. Amadógül pas gindón eŋ bawo alang mangolëka oyê han ñukudó ñan gani. Gungum hérme.

¹³Awa. Ningininga le gang langëko bamadópu han jamani šaŋo, komaraya asówar ar rëmkëma ñacan ale.

¹⁴Urün od amayënéď asówar awum bambaf ban hóngoróŋ ëfaramë okor müsügal oyê han ijün han yekënerënkoma Urün. Ëng atëm halaŋ, Urün od omatopëtëye müli matas eng talaŋ. Ningininga le mangomacota šalaŋ.

¹⁵Gang hucék müli mungum, ningininga le kosëp mëngé. Ngër bühëb yék mašal mën mungum iyi ëmba omacotaye asówar ale mën mungum omané omató

¹⁶kono elód ed këmabara asówar ale. Këyibé elód ed. Këšab mën mungum. Mamacotayelaŋ asówar ale mën mungum.

¹⁷Awa. Imbalingum ningininga le këmadógül pas gen asówar eŋ. Koyê oyekënar obibüt bër rëmkö asówar bërleŋ. Bëŋëso bungum masariya man Urün maŋ enedaya, danaŋ bahole bëŋ toña ër fëdkobe Šésü le.

¹⁸Ningininga le kohal tintir géy/laŋ.

Ofëď or gen Šésü eŋ 13

¹Awa. Këmmalu gimacar eŋ gang owocólu han géy. Müji epó eng magaf mójóng müki müdëďëko. Kofugé bipug ban bëlam epó baŋ. Oyi kala gipug giyé yék. Gaf kala mécer man šërkoma Urün maŋ ñugëďëkën.

²Gimacar gen šóluK géy/gingum ngër gindóndó mëndërdëko. Masapar mónóm maŋ sobe faramëk. Danaŋ moboy kingiriŋ ema. Bacale bindóm baŋ ako bišük yüsüsedük ngër bacale ban gimacar en kënyó urs eŋ. Bëmëš le këgé ngër bëmëš ër gacaro. Ningininga le amapanganëď gimacar gingum eng fanga üróm le. Komari alam. Komasëbal ënlam eng wum.

³Gaf üriyé ër gimacar le la wo yék gimbulut. Ëng ilu šug gañëďëkënma le, edeye acësëď kono abët akal. Bal bër jamani bële pécëŋ abikišaña bawo apak awuré. Kënmaraya gimacar gingum.

⁴Ënmagebëy/ningininga le ngër Urün bawo ningininga üwum amapangan gimacar eŋ. Ënmagebëy ngër Urün ce gimacar gingum. Ëngede: «Magelaŋ ar en gur eng gimacar eŋ geŋ. Magelaŋ ar omakor mëbüt omamël.

- ⁵Ningininga le adi haŋ gimacar eŋ kohor mamanti iyi amakó Urün od fanga le. Danaŋ omagecér Urün od. Amabarađ olam müli matas eng talaŋ.
- ⁶Komalapal mēšér Urün od. Ogemekēn uyat or Urün od eng uyat or kunaŋ ər Urün od. Obegecér ce bër e han urün bële.
- ⁷Urün od amatēbüt gimacar eŋ obibüt bal büróm bële haŋ obemēl. Danaŋ amatēbal ogé alam ar bal bër jamani pécéŋ, gañamb kala eng gande kala eng elóđ kala.
- ⁸Bal bër jamani bële pécéŋ enmabēyē gimacar gingum ngēr Urün kucé bër ñugēko Urün od majat mōndóbün maŋ gakayiti an Ńape bële. Gakayiti gingum laŋ Urün od aňug majat man bër ewuré gani eng wum maŋ. Ńape ñungum bamadēngēđ yéđük haŋ fayēr lēcēko Urün od jamani le le. Ńape ñungum Ősüsü e iyi wum damdēkēn fayēr lēcēko Urün od jamani ējo le.
- ⁹Wün bër ekaraŋ gakayiti aŋ gaŋ, ēenkérné.
- ¹⁰Ar yó hašabiko Urün od enmadēk enmadēn han kaso, enmadēke ēenmadēn han kaso. Ar yó kēbidam bal bële eng dama le, adēm awum enmadame ce wum eng dama le. Gungum e bal bër Urün bële ñüdük enwakile enbo gang holekēnma Ősüsü.”
- ¹¹Awa. Kēmmalu ce gimacar gingélüm ga šóluko elóđ laŋ gang müđēko müji müki man ngēr man hōndōŋ kono ulim óróm od ako yéđük muwuđ ngēr ulim or ningininga.
- ¹²Gimacar gikin eŋ kogé afaraŋ ar gimacar gen sakal eŋ. Gikin eŋ kori haŋ bal bër jamani bële enmagebēy gimacar gen sakal eŋ gen gañekēn eng dama šēsēko bētēko wurēko eŋ. Gimacar gingum enebēy ngēr Urün.
- ¹³Gimacar gikin eŋ kori mēfindé eng bon hišaŋak boparame. Fado ñukudó ñaŋ eng ade oňükütēgu han elóđ, oňükütēguwe gang eneŋada bal bële enlu.
- ¹⁴Urün od amaŋ gimacar gikin eŋ odi mēfindé mungum. Kongol ər mēfindé mungum laŋ gimacar gingum abiyüfé bal bër jamani bële gang enmaŋada gimacar gen sakal eŋ. Gimacar gikin eŋ kobere bal bële enpēs gon mēndērēk ngēr gimacar gen sakal eŋ. Gēngēr badi, enmatēbünal gimacar gingum. Gimacar gingum bamagañed eng dama le haŋ kēnmadam kono kobēt kowuré.
- ¹⁵Gimacar gikin eŋ odiye haŋ gon fēsēkēn mēndēr ngēr gimacar gen sakal eŋ owuré okor mašas. Urün od mañēk gimacar gikin eŋ okor mēri ngēr kak le. Gon fēsēkēn mēndēr ngēr gimacar gen sakal eŋ mare yēko iyi ar yó barēk omabēy gon fēsēkēn gungum enmadam.
- ¹⁶⁻¹⁸Gimacar gikin gingum amakaraŋ ce hal kala omaŋ omadi findé eňüt etó laŋ wala iyüŋ laŋ. Findé ər yéđ kēnedi le gon e oŋ uyat or gimacar od e. Uyat or gimacar gingum od, mapēl e. Mapēl mungum gon e oŋ bingut batas mójóngiyé mójóngiyé mójóngiyé kēnmayó. Ar yó sētük okore malang mapēl man gimacar gingum maŋ bawo koto ər mapēl mungum le bal e. Hal kala harahaŋdēko gimacar gikin eŋ odi findé üwum eňüt etó laŋ wala iyüŋ laŋ. Gungum e alam yó, ahól yó, ar müđēk napulu

yó ñng ar anak yó, hal kala harahañdëko odi. Ar yó wok mamüdeyelañ findé üwum eñüt etó lañ wala iyüñ lañ mangokor mëyic jiñ. Danañ mangokor ce mëyicé jiñ.

Ofëd or gen Šésü eñ 14

¹Awa. Këmñada. Këmmalu Ñape ñañ gang halko ekóm er kënyó Siyoñ lañ. La wo yékën la ce bëšan muwuli keme ñng mafó mala ñng bëla bële. Büwum pécéñ Urün od añugëd uyat or Ñape ñng uyat or wum Süm Urün óróbün mëyüñ mónóóbün lañ.

²Këmhér ulim han urün. Ulim ówum ako yék muwuñ ngër edübër mëngé ñng fanga. Amëndër ce ngër ekeñ er urün. Amëndër ce ngër enepe koro.

³Bëšan muwuli keme ñng mafó mala ñng bëla bële kënyüm bulu ëaša enóng er gañuñ an Urün ñng enóng er bon wurék buna ñng büfüsën. Han bal bër jamani ëjo bëšan büwum bër feyenko Urün od tuñ hordëk maharañ hañ ënkör mëyüm bulu üwum.

⁴Bëšan büwum mëñnakëdelañ mañar gañar ñng asówar. Ñape ñañ maraya yéd kënedaya. Gan yó yéko yéd këmadaya. Bën e bër sakalko Urün od mafeyën land ër bal bër jamani pécéñ. Urün od ñng Ñape ñañ dëmkëbe. Bën ako en ngër gon masó on sügük sakal gon yënkënma bal bër Urün Urün od šadaha oñ. Ngër kak en bën ganamët an Urün añ ñng ganamët an Ñape añ.

⁵Bëšan büwum danañ mënkafëkafëlañ. Bër cüp en.

⁶Imbalingum këmmalu adañal ar Urün ayélüm gang owoyašëra han tëñ han urün. Urün od amatëbalëd obegepëdüré bal bër jamani bële gindéy genjekëla gen wum eñ gen gani eñ. Bal bële pécéñ owopëdüré. Bër malód yó ñng bañamb yó ñng mande yó, bal bër jamani bële pécéñ obegepëdüré.

⁷Obegeede tengët: «Eënmayéñ Urün od. Eënmatëbün wum bawo atëk watur obiñawe bal bële obiméy le. Eënmabëy wum ar lëcëk urün od ñng jamani le ñng géy le ñng makawuñ mañ ale.» Gang hëñëlako mašas, adañal ar Urün ar sakal ale koyë.

⁸Gang yéko, ahin ale koyógu. Ogede: «Awuc. Awuc makunañ man ikón iparame er kënyó Babilon mañ. Bër Babilon bële badi hañ bal bër jamani bële pécéñ bacab gëngoy gëmbara gündóbün ëñ. Koto ër icab er gëngoy ed gon e oñ iyi bal bële badakëra ñng bër janane bële. Kongol ër bomekën bungum lañ Urün od obiméyë bër ikón igum bële.» Gang hëñëlako mašas, adañal ahin ale koyë.

⁹⁻¹⁰Awa. Gang yéko adañal ahin awum ce, koyógu ce asasën ale. Gang yóguko, koñer: «Urün od omaméyë ar yó bëykëma gimacar eñ ngër Urün ñng ar yó bëyëk gon fësëkën mëndër gimacar oñ ngër Urün danañ ce ar yó mañëk ënmadi findé üróm le iyüñ lañ wala eñüt lañ, adëm awum Urün od omaméyë gang dógülkëma sobe. Omatampëne ñng ñukudó yëngën er bëdañal bürom bële ñng yëngën ër Ñape ñañ.

¹¹Gokóc on ñukudó ñan obiméyál ñañ ñan gani e. Gümüd e gümedëb e ëntampëye ñukudó ñungum bër bëykëma gimacar bële ñng gon fësëkën gon mëndër gimacar

gingum oŋ ngër Urün. Danaŋ Urün of omaméyê ar yó maŋëk ënmadi findé ër uyat or gimacar gingum of iyüŋ idóm laŋ.

¹²Bal bër Urün bële ñüdük ënwakile. Büwum e bër edaya masariya man Urün bële bër emadëk bëŋ Šésü hara mënmatëbelañ mahole bële.

¹³Awa. Këmhër ulim han urün gang enëmede: --Iñug. Gon ejeñug oŋ: «Obelëngale bër ecës kabiriŋ daro haŋ bahal bële gang holekënma Ar Gaf ale. Genjëm en Urün eŋ atënd. Ade: «Éyi. Ngër kak e bawo ëncataye gen ganamët an gon sampekën aŋ. Danaŋ bonjekëla bon rinkënbe bal boŋ Urün of mangokuyélaŋ.»

¹⁴Awa. Këmŋadâ. Këmlu gacal gapeša. Ar ngër hal gang ñëŋako gacal laŋ gang fugëko gipug an sapëkën batang. Komüdë woroto ër ŋakëk le eñüt laŋ.

¹⁵Awa. Aďañal ar Urün ayélüm ce košólu kunaŋ ër Urün ër e han urün laŋ. Komašësün tengët ar ñëŋak gacal ale. Komare: «Ikal. Emók bawo atëk omók of. Gungum e atëk ñawure le. Èng Urün of abiñawe, obiméyê».

¹⁶Ar ñëŋak gacal ale kohal. Kohaš. Komók.

¹⁷Aďañal ar Urün ayélüm ce košólu kunaŋ ër Urün ër e han urün laŋ. Awum ce komüdë woroto ër ŋakëk.

¹⁸Košólu ce aďañal ar Urün ayélüm lar kënmalücün Urün of macadâha la. Awum këyekën ñukudó ñan lar kënmalücün Urün of macadâha la. Gang šóluko, komare tengët ar müdëk woroto ër ŋakëk ale: «Imad woroto ër ŋakëk le. Ekócal mandëmel man gat an kënriyal gëngoy gëmbara aŋ bawo atüg.»

¹⁹Awa. Aďañal awum koyê. Kohóc mandëmel maŋ. Kofër lar kënšügal mandëmel maŋ ocal mën la. Gungum pécéŋ findé e ngër kak obiméyê Urün of bër ñüñülük bële. Mandëmel man enecügal maŋ bal bër ñüñülük e. Urün of obiméyê bër ñüñülük bële bawo amadógül gindóbün eŋ.

²⁰Obidame ďamët ër ikón. Ocale mayël maŋ sobe. Uraf or mayël man šalëk atëk metër ëng talaŋ. Ogepes. Gon epes mayël oŋ atëk mëkilo makeme matas. Ngër kak obiméyê obidam Urün of bër ñüñülük bële.

Ofëď or gen Šésü eŋ 15

¹Awa. Këmlu han urün ce gon hišaŋak goparame. Gon hišaŋak gon lume gungum gon e oŋ iyi la wo yékën bëďañal bër Urün büjóng bühi. Büwum ebetampén bal bële ëng makata mójóng müki man epédë maŋ. Èng mungum obitampénaŋ Urün of bal bële, kenaŋ obekëñëla mëméyê. Gëngër abiméyê, imbalingum omatise módógül man wum Urün maŋ.

²Danaŋ ëmbiluf ce bër mëlkëma gimacar eŋ ëng gon fësëďëkën mëndër gimacar gingum oŋ. Gon mëlaldëkënma oŋ bawo mënmaŋďelaŋ ënmaďëyê ngër ewo Urün. Uyat or gimacar gingum of gon e oŋ bapak batas mójóngiyé mójóngiyé mójóngiyé kënmayó. Bër mëldëkëma gimacar gingum bële ďup ër géy haldëkën. Géy üwum ako

yék hal hal gang barék ngër ñukudó. Kënmüdé bon mëndèrèk ngër makoro mañüt lañ. Urün od yëndèkèbe mungum ënmüdé.

³Bulu ër lécëko Moyis wum ar yéd këmagólén Urün le, gungum e bulu ër lécëko Ñape le, yédékën mëyüm. Ako yékënma mëyümün Urün od: “Wuj, Urün Ar Gaf aróbé or hókëma mafanga jiñ kala, gon yó rikëj goparame këgé. Danañ sobe këbahişaña. Wuj, ar lamëk gani, gon yó rikëj gon cüp e. Balënga kiri.

⁴Ar Gaf, magelañ ar omeyó. Ar kala omibëyë bawo wuj tuñ e ar cüp. Bal bër malód man jamani bële pécéñ ënyóguwe ënmiëyë. Balu bon rikëj boñ pécéñ bon ñüdük e. Ngër kak yékënma mëyümün Urün od bulu lañ.

⁵Imbalingum këmñada ce. Këmlu han urün kunañ ër Urün ër ginjüm le. Këmlu ce han biliñ ñakunañ ñan Urün ñan hók mamël ganamët an Urün añ ñañ lar yéko Urün od la gang bañëtak. Këmlu la ce kunéñ lar e masariya man Urün la.

⁶Kunañ üwum kënsólu bëdañal bër Urün bër büjóng bühi bële gang müdékën makata mójóng müki mañ. Bëdañal bër Urün büwum binjüm bapeşa lët hañ enjög mënjög dënadëkën. Bateba ban batang sebadëkën.

⁷Awa. Bon wurék bon buna boñ góyë kobeyën bëdañal büwum masam mójóng müki man sapëkën batang mañ. Adañal kala itam édiyé müdédeko. Masam mungum gëngoy gëmbara jümdük. Gëngoy gungum findé ër módógül man Urün or ewuré gani od mañ yék.

⁸Ginguñ an Urün añ ëng fangar Urün le këri hañ kunañ ër Urün le jümük gokóc. Magelañ hal ar hordëk mëmëg kunañ ër Urün üwum watu üwum. Kono gëngër babekëñëla masampén bëdañal bër Urün büjóng bühi bële bal bële ëng makata mójóng müki mañ, watu üwum hal ale okore mëmëg ce kunañ üwum.

Oféd or gen Šésü eñ 16

¹Awa. Këmhër ulim gang sóluk han kunañ ër Urün gang ebede bëdañal bër Urün bële tengët: «Ëënyë. Ëëndë jamani lañ masam mójóng müki man jümük ëng módógül man Urün mañ.”

²Awa. Adañal ar Urün ar sakal ale koyë. Kodë itam er módógül man Urün er müdédeko wum ed jamani lañ. Gang deko, këşal biwug ban sowëlëk ogecal bongomb. Biwug bingum këbigé bal bër riko gimacar findé mëyüñ wala mañüt bële ëng bër emabëy gon fësëkën mëndër ngër wum gimacar oñ.

³Awa. Imbalingum adañal ar Urün ahin ale ce koyë. Kodë itam er müdédeko ed géy lañ. Mën mungum këlëmbëta. Këdak ngër mayël man ar šësëk. Bon wurék bon géy boñ pécéñ kënsës.

⁴Awa. Adañal ar Urün asasën ale ce komaraya. Koyë. Kodë itam er müdédeko ed mëbühëb lañ ëng makawud lañ. Mën mungum ce këlëmbëta mayël.

- ⁵Awa. Këmhér adañal ar Urün ar e ar gaf ar mêngé man e jamani ale gang omade Urün od: «Ar mëlèk ej, ar gani ej. Balënga ñawekëjëbe méykëjëbe.
- ⁶Bal bër pac pac bële babidam bal büroj bële ëng büsükélün büroj bële. Både mayël món dóbün mañ. Bawo både mayël man bal büroj mañ, añüd ëncab ce mayël mañ.”
- ⁷Gang sasëko ngër kak le, ako e ngër këmhér lar këmalücün Urün od macadaha la gang emayaka emade Urün od: «Urün Ar Gaf aróbé or hókëma mafanga jiñ kala, münéd e. Balënga ñawekëjëbe méykëjëbe.”
- ⁸Awa. Adañal ar Urün alaën ale ce koyë. Kodé itam er müdédëko ed han giñal. Urün od kori hañ mëdëb mañ këbamba hañ obegenan bal bële ngër ñukudó.
- ⁹Kono fado kak mënmañdelañ ënlëmbët makaşabi mañ iyi ënmabëy Urün od. Kënmalapal mëşér Urün od bawo abitampénañ ëng mëdëb mañ.
- ¹⁰Awa. Adañal ar Urün ajówün ale koyë. Kodé itam er müdédëko ed elód er owolam gimacar lañ. Elód er lamko igum këmüdmüde. Gang deko, bal bële kënlapal mañas mëdém món dóbün mañ kongol ër gon enetampe lañ.
- ¹¹Kënmaşér Urün od kongol ër gon enetampe lañ ëng kongol ër basowël lañ. Kono fado kak mënmañdelañ ënlëmbët makaşabi mañ gen guññüla gon rikën lañ.
- ¹²Awa. Adañal ar Urün ajóng ariyé ale ce koyë. Kodé itam er müdédëko ed bühëb ëfarame ër kënyó Èfërat lañ. Gang deko bühëb lañ, mën man bühëb üwum mañ këbo. Gungum e bëlam bër şafëliñal bële ëng masordaş món dóbün mañ ënkor móyógu mëyicüté bühëb üwum.
- ¹³Imbalingum këmbilu büyüf büññüla bësas bër mëndërek ngër mapëco. Ariyé bëmëş ër ningininga lañ sóludëko. Arleñ koşólu bëmëş ër gimacar lañ. Asasën ale koşólu bëmëş ër gimacar gikin lañ. Gimacar gingum ar hafërayalëk iyi asükélün ar Urün yédëko.
- ¹⁴Büyüf büwum bakor mëri bon hişañak. Kënyé han bëlam bër jamani pécëñ. Kënbere ënbar bal bër jamani bële ñan ñiyé ënmabüt Urün or hókëma mafanga jiñ kala od. Dër egé ibüt igum ohe ówum ohe ofarame kënyó. Dërom Urün od obiñawe obiméy bal bële pécëñ.
- ¹⁵⁻¹⁶Awa. Büyüf bële kënbibar bal bër jamani bële ëng bëlam bürobün bële pécëñ ñan ñiyé lar kënyó mande man Ébërë lañ Armagédoñ la. Awa. Wün bër ekarañ gakayiti añ gañ, gon emëmëññugün oñ goñ Şésü emëncësün. Amënde: «Èënbütélal kaşabi. Ngër gang koyógu arek ale mangimalanga iyóguwewo le, ngër kak emeyógu. Mangëñnilanga dër emeyógu. Omalëngale ar yó wok madakelañ gokéd gang owocëla obutu oram od. Danañ adëna binjüm bindóm bañ. Gungum wok mangomacëfël ngër gang këmaşëfël ar e lëblëb ale gëngër bal bële bamalu.

¹⁷Awa. Adañal ar Urün ajóng ahin ale koyé. Kodé itam er müdédéko ed ekoc lañ. Urün od košas tengët lar koñëña olam han kunañ ër Urün la. Kore iyi bakëñëla mađe masam mañ.

¹⁸Kisañ këlapal mëñëlñél karac. Daro okeñ gaparame. Elód ed ce kërüg. Şug rügük le, mañakelañ mërüg elód ed şug kak le.

¹⁹Gang rügük elód ed, gikón gaparame gan kënyó Babilon añ këlérétér bingut batas. Makunañ man e bikón ban jamani mañ këwuc pécéñ. Ngër kak huyütalko Urün od gen mamekën man bal bër Babilon mañ. Danañ kori hañ këñşab gëngoyf gëmbara gën wum ëñ. Koto ër oşab or gëngoy gëmbara gündóm ëñ gon e oñ iyi abiméyf gang dógülkëma sobe.

²⁰Gang rügük elód ed, gandamb kala këlëm. Mahóm mañ këwuc.

²¹Urün od kolapal módópu gütüb ün mahañ man sébük mañ obegedótalu bal bële. Mahañ mungum maparame yék. Man talañ aték oséó od mëkilo mafó mala. Bal bële kënmaşér Urün od kongol ër mahañ man dópalukobe lañ.

Oféd or gen Şésü eñ 17

¹Bëdañal bër Urün büjóng bühi bër müdédük masam mójóng müki bële ariyé aróbün koyógu. Konere: --Iyógu. Ilu gang omañawe omaméyf Urün od caga ëfaramé le. Caga üwum gon e oñ bal bër ikón iparame er kënyó Babilon ed e. Ikón igum e lar fédèrèk mëbühëb manjëmbék la. Gon yówalme caga oñ koto le gon e oñ ganamët an Urün añ bamatëb mëbéyf Urün or münéd od. Ënbegebëyf mürün man mage münéd mañ. Ngër gang komasëb aşan ale asówar aróm ale oyé ëndak ëng asówar ayélüm, ngër kak sëbkënma mëbéyf Urün od, yekën ënbibëyf mürün müngélüm. Gungum yówalkoma Babilon caga.

²Bëlam bër jamani bële ëng bal bër ikón igum bële maşar yéd kënebar gañar. Danañ bër jamani bële ce maşab yéd këneçab hañ obedék gëngoyf ën caga ëñ. Kenañ maşak yéd kënedak ëng caga üwum. Danañ bañaléd maşak ëng wum. Gungum yówalkobe Urün od bër ikón igum bële caga.

³Şañ kore: --Ako yékem ngër lume jiñ gonëkéđ kono mamđakëđelañ gokëđ. Adañal ar Urün ar şësünkem ale koniñé han ijün. Gang sëmbe, këmmalu caga le gang fangalkoma gimacar gimbara eñ. Gimal en gimacar gingum lañ pécéñ la wo ñugëđékën méçér man Urün mañ. Gimacar gingum amüde magaf mójóng müki ëng müji epó.

⁴Awa. Caga le adëna binjüm bambara gang wünéko egula lañ banjarar ban batang ëng mahañ man şerék man kënyó perël ëng mahañ man şerék müngélüm. Eñüt lañ gang müdeko póti ër sapékën batang. Póti üwum ajüméd biññüla ben riko beñ. Biññüla bingum odak or ëng bëşan bër mage büróm od e.

⁵Iyün er wum asówar lañ bañugéd uyat or ikón er kënyó Babilon ed. La wo yék koto ër Babilon le kono mënlëçëđelañ koto üwum. Ako ñugëkën iyün lañ: «Babilon

ëfaram e. Lüm ar macaga. Danañ lüm ar ßuññüla kala jamani lañ ßawo ßóndóm sakalëk maßal guññüla kala.”

⁶Këmmalu caga le gang owocaß mayël man bal ßër Urün ßër ðamkën bal ßële mañ. Bal ßër Urün ßüwum ßër holekëma ßésü ßër mënmayaëtaye ßésü ßële yék. Gang ßaßko, ako yékëma ngër ðëkëkëma ußaß. Gang lumama caga le, anikißañað sobe.

⁷Kono añañal ar Urün ale konere: --Akëmihißaña gen asówar ajo eñ. Ëmmipëde koto ër asówar le ëng ër gimacar gen fangalko eñ. Gimacar gingum magaf mójóng müki ëng müji epó müdédëko.

⁸Gimacar gen lukëj eñ awuréd kono maboyelañ ga wuréko jóni ßawo acës. Kono obëte okal opürütëgu imbalingum gukat gon sémük lañ. Gukat gungum ßër ßësëk ßële e la. Awa. Gimacar gingum gëngër acólu, imbalingum Urün of omaðame. Bal ßër jamani ßële obikißañaye gen gimacar gingum eñ ßawo awuréd kono imbalingum acëséd kono abët awuré ce imbalingum. Awa. Bal ßër jamani ßüwum mangëntawe ëng ßër ewuré gani ëng Urün of imbalingum ßële. Gon wok mangëntaweyal oñ ßawo fayër lëcëko Urün of jamani ëjo le, mañugëðelañ majat mónóðün mañ gakayiti gindóm lañ ngër gang ñugëko ßër ewuré gani ëng wum ßële le.

⁹Añüð iyidénür balënga gen koto ër gimacar gingum le. Magaf mójóng müki man gimacar mañ makoto müki e. Koto üriyé le gon e oñ mahóm mójóng müki e. Gaf kala ekóm e. Mahóm mójóng müki mungum koñëña caga le. Koto ühin ër magaf mójóng müki man gimacar gingum le gon e oñ bëlam büjóng bühi ßële e.

¹⁰Bëlam büjó ßële ilam er ßën eð akeca. Ariyé lamëk jóni. Ajóng ahin ale malamelañ wey. Ëng alam, Urün of mangomañ ilam er wum eð olëka.

¹¹Gimacar gingum awuréd alëka kono jóni acës. Imbalingum obëte owuré. Alam ariyé ar bëlam büjóng bühi ßër sakal yéko. Ëng abët awuré, olame ce ogéye alam ajóng اساسën ale. Awum Urün of omaméyë gani.

¹²Müji epó man lukëj mañ koto le gon e oñ bëßan epó ßër elam imbalingum ßële e. Ilam idóðün eð ëng er wum gimacar eð mangolëka okucé ngër lër üriyé tuñ. Gungum e mangolëka okeca ilam er ßën eð.

¹³Gon góyé eneyidë bëßan epó ßër elam imbalingum ßële. Ënmañe ënmahole gimacar gingum iyi ënmagemëñün.

¹⁴Gimacar eñ ëng bëlam ßüwum ënmagebüte Ñape ñañ. Kono Ñape ñañ ëng ßër emadaya Ñape ßële ënbemële gimacar eñ ëng bëlam ßüwum ßawo Ñape ñañ magelañ ar hókëma mafanga. Ar Gaf ar ßër gaf ewo. Danañ Alam ar bëlam ewo. ßër emadaya Ñape ßële wum salakëbe ënmahole. Danañ babo gang holekënma.

¹⁵⁻¹⁸Añañal ar Urün ale kosënd. Konere: --Mëbühëß man fëðerëk man lukëj lar ñëñako caga la koto le gon e oñ iyi bal ßër jamani ßële e mande yó malóð yó. Koto ër caga le gon e oñ ikón iparame er kënyó Babilon eð e. Alam ar ikón igum ale obilamale bëlam ßër jamani ßële pécëñ. (v 16) Müji epó man lukëj mungum e bëlam

epó bële. Bùwum èng gimacar eḡ ènmakoñe caga le. Gungum e ènmakanaye bon dèmko boḡ pécéḡ. Ènmadènüte binjùm ban dènaḡo baḡ ènmatëb lëblëb. Danaḡ ènmadame. Gèngër bamadam, ènmayàke. Bombey' bódóm boḡ ènḡane. (v 17) Gungum pécéḡ enmadi. Èndeye bèn fùréðéké ènmadi ngër kak le. Danaḡ ènmagedaya gimacar eḡ bawo bèn fùréðéké ènmadaya ngër kak le. Kono gon riyalkèn oḡ gon fërko Urün of makaḡabi mónðóbün laḡ e. Kongol èr gon enedi laḡ ogéye gon reko Urün ogéye kabiriḡ alëka oḡ.

Oféd or gen Êsü eḡ 18

¹Imbalingum këmmalu adaḡal ar Urün ayélüm ar fangak gang owoñükütégu han elóð ḡaḡo. Gingub an wum aḡ këwuð jamani le pécéḡ.

²Koḡer. Kore: --Awuc. Awuc. Makunaḡ man ikón iparame er kënyó Babilon maḡ awuc. Jóni bal bële mangèḡé la. Büyüð yand èng bocéd bon mamëlelaḡ ganamët an Urün boḡ dík la. Ikón er wucük laḡ ce baðí bocéd bon mënyararelaḡ maḡaða boḡ.

³Gon omekënal ikón igum oḡ bawo caga le adi haḡ bal bër malóð man jamani bële pécéḡ baðab uḡab óróm of haḡ abedëk. Uḡab ówum gon e oḡ obëy' or mürün man mage münéd e of e. Bëlam bër jamani bële èng bal büróbün bële èng wum caga le yéd kënedak. Bër këyicé bocinji bële ce bacotéd bingóti kingiriḡ or caga üwum laḡ bawo boḡër sobe fërdëkéma ḡónðóbün.

⁴Këmmahér Urün of gang obicësün bal büróm bër e han Babilon bële fayër wucük makunaḡ man Babilon maḡ le. Kobere: Bal bëram, èncólu han ikón er Babilon. Gungum wok mangënnimékünün ngër gang ennëmémékünün bër ikón bële le. Gungum wok mangëmmëméméy' ngër gang ebebeméy' bèn le.

⁵Gon ebebeméy'al bër Babilon oḡ bawo ako e ngër bomekèn bóndóbün boḡ adaf haḡ aciñ han urün bawo ayëmb. Mikuyüt bomekèn bon rikèn boḡ.

⁶Danaḡ èmmënméséne bon sampénkënmën boḡ. Danaḡ èmbiméy'e pit lar sampénkënmën la. Gèngoy' gëmbara gën yënkënmën bër Babilon bële èḡ èmbeyëne bèn ce èncab pit lar ḡabkëen wün la. Koto èr èmbeyëne gèngoy' gëmbara pit lar yënkënmën wün la gon e oḡ iyi èmbiméy'e pit lar méy'kënmën wün la.

⁷Caga le gungum e bër Babilon bële bamanti. Edeyen napulu üróbün le ëfaram e. Êug mantikèn iyi baḡanga le, êug kak wo no Urün ebebemaḡa tampere le èng bon sowëlëk boḡ. Caga üwum ako owomanti jam laḡ ewo, edeyewo alam asówar ar fangak ale ewo. Alam awum ogemanti kaḡabi laḡ mage ar ðapëkéma aḡan aróm ewo. Mangomadéd hal muk. Ngër kak owomanti caga üwum kaḡabi laḡ.

⁸Bawo ngër kak owomanti, délüm giñal giyé omacote gakata gaparame haḡ ngër ocës maḡës. Danaḡ odédë. Omadëke fitinar ñëmbé. Urün of omamuléne èng ñukudó ñaḡ. Gungum pécéḡ emagé déróm bawo Urün ar këmañawe omaméy' ale Ar Gaf afaram ewo.

- ⁹Bëlam bër jamani bër yéd kënedak ëng wum bële bër yéd kecot napulu sôndóm bële ënluwe gokóc on ebód er ikón er Babilon oñ. Gëngër balu, ënmaðëde ëncape. Ënyëje gëngër balu gang sampeko le.
- ¹⁰Ënkale bédëb. Ëngecap: «Wayno. Wayno. Babilon ikón er fangak, Urün of ajan camcambëc muruk.»
- ¹¹Bër këyicé bocinji bële ënmacape caga üwum. Ënmaðëde bawo magelañ jóni ar eyic bocinji bóndóbün boñ.
- ¹²Bocinji bungum bon e batang ëng bingóti ëng mahañ man šerëk man kënyó perël ëng mahañ man šerëk müngélüm. La wo yék ce binjüm bambara ban bëlük ëng ban niloñ. La wo yék ce binjüm ban šerëk bapeša hañ eñëg mëñëg. La wo yék ce mat man këhaf man gat gan kënyó sitëroñ mañ ëng mayanga man riyalkën mañanga man beñu mañ ëng mat man šerëk mañ. La wo yék ce bimból ban kënyó bërons ëng ban kënyó fer ëng mahañ man šerëk man kënyó marbër mañ.
- ¹³La wo yék ce bon mafër bon kënyó kanel ëng bon mafër boñëneñ ëng bokafa bon kënyó mër ëng bon kënyó curay boñ. La wo yék ce gëngoñ gëmbara ëng móg man gat an kënyó olifiyé mañ ëng güpi ün bëlük ëng gon masó gon kënyó bële oñ. La wo yékën manapulu mañ ëng mape mañ ëng mapandac mañ ëng mašaret man këndëcëd mapandac mañ. Fado bal bële yéd këneyicé ëngé bühól. Bocinji bungum pécéñ yéd koyic caga le.
- ¹⁴Awa. Bër këyicé bocinji bële ëngecësün ikón ed ngër hal. Kënmare: «Amekeca. Mameboyelañ bopër bon yararëk bon këmefër boñ. Akeca napulu ürój le ëng bon keðëna omiyararën boñ. Mangecot ce muk.»
- ¹⁵Bër yéd këmayišëdál asówar ale bonjanga bungum bële ënkale bédëb. Ënyëje bawo balu šug owotampe le. Ëncape. Ënmaðëde.
- ¹⁶Ëngeñer: «Wayno. Wayno. Ikón iparame, wuj binjüm ban šerëk bañ yéd këjedëna bapeša hañ eñëg mëñëg ëng binjüm bambara ce kono daro imëge kata lañ. Batang yéd këjewüné ëng mahañ man šerëk man kënyó perël ëng mahañ man šerëk müngélüm kono daro kata lañ ej.
- ¹⁷Daro amekëca pécéñ. Lër üriyé tuñ hucék, akecad pécéñ. Bër mókóngi man mën bële gungum e ar gaf ar hóngi kala, ar eyë hóngi lañ kala, ar eyüñg hóngi kala, ar këšot gon owuréyal ëng mókóngi mungum, büwüm pécéñ ënkale bédëb er ikón.
- ¹⁸Gëngër balu gokóc on ecal ikón iparame igum gang ebód, ëndeye: «A! Ikón iparame edó mañakëdelañ mëgé ikón iparame šug edó.»
- ¹⁹Ënlënge icürdédé ed odat magaf móndóbün lañ. Koto er elëng er icürdédé ed le gon e oñ abetowël sobe han majomb bawo ikón ed abód. Ëngecap. Kënlapal mëdëd ngër gang kënmaðëd hal ale ëng alëm le. Ëngeñer. «Wayno. Wayno. Ikón iparame yéd kënecot napulu le bër müdék mókóngi bële bawo gëngër bañë bocinji boñ han ikón,

bër ikón igum bële yéd këbeyic bocinji bungum. Kono lër üriyé tuñ hecak gungum pécéñ. Amekëna.”

²⁰Wün bër e han ewo Urün omënlëngal bawo amekëna ikón igum. Bal bër Urün ëng bëdãñal bër Sésü ëng büsükélün bër Urün omënlëngal bawo Urün od añawe ikón igum. Amënmésén.

²¹Kisañ adañal ar Urün ar fangak ale komad gangañ gaparame. Kofër han géy' ëng fanga. Komašësün Babilon ngër hal. Komare: «Babilon, ëng fangar şug kak enmemulénal bal bële hañ imbalingum gëngër bamiñangaraye, mangënmilu ce.

²²Mangogé órój lañ mulu man ofëla mañ wala mangikér ce oyér gang eneyér. Danañ mangënpé ce koro le han wuj. Majali mañ mangënyüm ce mulu mónódóbün mañ han wuj. Ar horék mécé mangogé ce han wuj. Danañ mütüñ mañ mangënkér ce han wuj muk.

²³Gingub an lampó ër móg añ mangowub ce han wuj. Eñër mangogé ce han wuj. Ngër kak ejetampe. Danañ bër këyicé bonjanga bër dik han wuj bële bëfaramé yédékën han jamani. Æng bunang bon langëkéj bon ibiyüfé bal bër jamani bële pécéñ.

²⁴Kono Urün od amulén ikón igum bawo bal bër ikón igum bële babidam büsükélün büróm bële ëng bal büróm bële ëng pécéñ bër damkën jamani lañ bële.

Ofëd or gen Sésü en 19

¹Imbalingum këmhér gon ngër mañer man bal kingiriñ han urün gang eneñer, gang enede: «Ænma bëy' Urün. Wum tuñ ñüdük ënma bëy'. Wum tuñ e Afeyën ar bal ale. Wum tuñ müdék fanga. Wum tuñ ñüdük ënma bëy' bal bële

²bawo amañawe caga le. Danañ balënga ñawekoma méy/koma. Caga ër şélédéké uyat le, wum mekënkëbe bal bër jamani ëng udak or ëng wum od. Gungum ñawekoma Urün od méy/koma. Danañ Urün od abimésén bër yéd kémagólén bële bawo caga le damkëbe.”

³Bal kingiriñ bër e han urün bële kënbët. Këñjer ce: «Ænma bëy' Ar Gaf aróbé ale bawo ibódé ikón er Babilon ed gani. Danañ gokóc on ebódal ikón oñ idëne han Urün.”

⁴Büfüsën bër mafó mühi ëng bëla bële ëng bon wurék buna bon kënwucüné pur ënmatébünal. Kënma bëy' Urün od wum ar lamalék gani han urün. Ængeñer: «Urün od odido ngër kak. Amina. Ænma bëy' Urün Ar Gaf aróbe ale. Ænma bëy' Urün Ar Gaf aróbé ale.» Ngër kak yédékën mañer.

⁵Awa. Ulim këşal gañuñ an ñëñako Alam aróbé ale Urün lañ. Këre: «Wün bër kémagólén Urün, wün bër yëñkëma madék bëlam e hañ bër mage bëlam e, ënma bëy' Urün óróbé od.”

- ⁶Imbalingum këmher gang ewuf ngër enejer bal kingiriñ. Ako yék muwuf ngër edubër mëngé ëng fanga wala ngër ekeñ iparame. Ako yékën mañer: «Ëënma bëyë Ar Gaf aróbé ale bawo wum lamalék. Wum e Urün or hókëma mafanga jiñ kala od.
- ⁷Obalëngale sobe. Danañ ëënma bëyë Urün od bawo aték eñer er Ñape ed. Êsü Krist e Ñape ñungum. Añiyél ale ayekënar oyë han Ñape eñer lañ.
- ⁸Bamayën añiyél awum odëna binjüm ban balkën macodé ban mëlëk hañ fešek lët hañ eñëg mëñëg. Koto ër binjüm bingum le gon e oñ iyi bon cüp bon rikën bal bër Urün boñ e.
- ⁹Imbalingum adañal ar Urün ale anede: --Iñug muñug iyi obelëngale bër yó yóko Urün od ëntawe ñimañ ër eñer er Ñape lañ. Kosënd. Kore: --Münéd' e. Urün od kidima ñasëk obelëngale le.
- ¹⁰Awa. Gang hërme, këmwucüné küdüüt ër masapar man ar fëdkem lañ pur ëmmabëyal ngër Urün. Kono konere: --Konjibëy' no. Imabëy' Urün od tuñ. No ar këmagólén Urün eme ngër gang ej wuj le. Gungum e konjibëy'. Bé ëng bër këraya balënga toña ër fëdkoba Êsü bële bé pécéñ bër këmagólén Urün tuñ eene. Genjëm en Urün eñ këbabara ëënbipëde bërleñ gon fëdkoba Êsü oñ kono bé pécéñ bër këmagólén Urün tuñ eene. Gungum e imabëy' Urün od tuñ.
- ¹¹Këmlu han urün gang bañëtak. Këmmalu fandac ëfeña gang fangalkoma Êsü wum ar kënyó ar këri gon yó reko odiye ale. Ar toña këmayó ce bawo balënga kobïñawe kobiméy' bal bële. Danañ añüd obibüt bër ibüt bürom bële.
- ¹²Bingüs ban wum bañ ako barëk ngër ñukudó. Gaf lañ la wo yék bipug ban kofugé alam bañ sobe. Gon fugéyalko bipug bingum oñ bawo alam ar bëlam pécéñ ewo. Gimal en wum lañ bañugéd' uyat órom od, danañ wum tuñ langëk uyat ówum.
- ¹³Kono la wo e uyat or langëdëkën bal od. Uyat ówum Gindéy' en Urün e. Gangaba gan dënaako añ ñëmbëkën mayël man bal bër damko lañ.
- ¹⁴Masordáñ man e han urün mañ maraya yékënma gang fangalkënbe mapandac mapeña mañ ga dënakën binjüm ban balalkën macodé ban mëlëk hañ eñëg mëñëg bañ.
- ¹⁵Bëmëê üróm lañ ñaldëk dama ër ñakëk le ër obemëlal ibüt lañ bal bër jamani bële. Imbalingum obilamale ëng ošet or iból od, gungum e obilamale ëng fanga. Urün or hókëma mafanga ëng jiñ kala od amadógül pas. Ngër gang kënsügal mandëmel man këriyal gëngoy' gëmbara mañ hañ ocal mën mañ le, ngër kak obicügal bal bër jamani bële hañ ocal mayël mónóbüñ mañ. Ngër kak obidam.
- ¹⁶Gangaba lañ ëng ohób lañ bañug uyat órom od. Ako ñugëdëkën: «Alam ar bëlam pécéñ ëng Ar Gaf ar bër gaf pécéñ.»
- ¹⁷Awa. Këmmalu adañal ar Urün ale gang halko giñal lañ. Koñer. Kobere bocëd boparame boñ pécéñ: «Ëënyë. Ëënbär ñan ñiyé. Urün od omënyëne ñimañ ëfaramë le.

¹⁸Ĕĕnkore mayák ñas ñan bal bër sêsëk ñañ, ñan bëlam ëng ñan bër gaf bër masordâs ñañ ëng ñan bëfaramë ëng ñan mapandac ñañ ëng ce ñan bër këbifangal mapandac ñañ ëng ñan bal pécéñ, madëk bühól e bër mënge bühól e, bëfaramë ëng bër mënge bëfaramë pécéñ. Ñas ñungum ĕĕnkore mayák. Ĕĕnyë. Ĕĕnyák.» Awa. Kĕnbar ñan ñiyé bocëd boparamë boñ pécéñ.

¹⁹Imbalingum këmbilu gimacar en sakal eñ ëng bëlam bër jamani bële ëng masordâs mónóóbün mañ gang barkĕn ñan ñiyé ĕnbibüt ar fangalkĕma fandac ĕfëša ale ëng masordâs mónóm mañ.

²⁰Kono Ŝësi wum ar fangaldĕkĕma fandac ĕfëša ale kobedĕk gimacar eñ ëng ar hafĕrayaldĕk wum asükĕlün ar Urün ewo ale. Awum yéd kedi bon hišanañak boñ pur bal bële ĕnmaholeyal gimacar eñ le. Ĕĕng bon hišanañak bungum yéd kobiyüféyal bal bële hañ ĕnmañ ĕnbidi findé ĕr gimacar le. Danañ abiyüfé hañ kĕnmabëƴ gimacar eñ ngĕr Urün. Ar fangalkĕma fandac ĕfëša ale gang dĕkĕkobe gimacar eñ ëng asükĕlün awum, kobefĕr han géƴ ĕr ñukudó ĕnbo ga wurékĕn gani la.

²¹Bëlam bër jamani bële ëng masordâs mónóóbün mañ ar fangalkĕma fandac ĕfëša üwum ale kobidam ëng dama ĕr ŝalĕk bĕmĕŝ üróm le. Gang damkobe büwum, bayógud bocëd boñ pécéñ. Kĕnyák ñas ñan bal bër damko ñañ hañ kĕnmĕd.

Oféd or gen Ŝésü eñ 20

¹Awa. Kĕmmalu adañal ar Urün ale gang oñükütégu han elóƴ ŝaño ga müdĕko kundin ĕr ocokal gukat on sémük le. Amüdé ce joloko ĕfaramë pur omakapal Ibilisa.

²Komadĕk Ibilisa. Ibilisa üwum ningininga ce kĕnmayó ëng gonkarkari gon alĕka oñ ce kĕnmayó. Satañ ce kĕnmayó. Awa. Gang dĕkĕkoma, adañal ar Urün ale komahap ëng joloko le.

³Komafĕr gukat lañ la iyi obo la hañ otĕk müli wuli. Gang fĕrkoma, kobañ gukat oñ. Komaŝok. Kori findé ĕr hal akoŝokĕt. Gungum wok Ibilisa mangobekor ce mëyüfé bal bële ëng mage müli wuli mungum hucék. Imbalingum añüd adañal ar Urün ale omacokĕt ocólu kono mangolĕka imbalingum omaĕt maŝok.

⁴Awa. Han ewo Urün la wo yédĕkĕn bër holekĕma Ŝésü. Büwum ñan yédĕkĕn jamani ĕjo lañ badangĕd magaf mónóóbün mañ. Gon damalkĕnbe oñ bawo mëfĕd yéd kĕnbepĕd bal bële gen Ŝésü eñ. Ĕĕng ce bawo bahole gindéƴ en Urün eñ le damaldĕkĕnbe. Bër rangĕdĕkĕn magaf mónóóbün büwum mĕnmabëƴdelañ gimacar eñ ngĕr Urün. Mĕnmabëƴdelañ ce gon fĕsĕkĕn mĕndĕr ngĕr wum gimacar oñ ngĕr Urün. Mĕnmañdelañ bal bële ĕnbidi findé ĕr gimacar le mëyün lañ wala mañüt lañ. Gungum damdĕkĕnbe kono babĕtĕd muwuré. Bĕn ce ĕnlame bang ëng Krist gon sĕkĕk müli wuli. Benjĕm ben bal büwum beñ ludĕme. Büwum sĕbalko Urün od ĕnlam ëng wum Krist gang ñĕñakĕn ilam lañ.

⁵⁻⁶Bĕn pécéñ bacĕsĕd kono Urün od abikĕnütĕd. Babĕt muwuré. Ohĕnüt óróbün ówum ohĕnüt or sakal od kĕnyó. Lĕngaldoĕbe bal bër Urün bër hĕnütĕko Urün sakal

bële bawo mangënyê han ñukudó ñan gani. Danaŋ ënbigóléne Urün od ëng Krist. Danaŋ ënlame ëng wum müli wuli. Bëšëšëk bër wodëk bër mënmaholeye Šësü bële mënkaldeŋ wey watu üwum. Ëng akucé müli wuli mungum obikënuŋe Urün od ënkala bal büwum ënyê han ñukudó ñan gani. Oyê or halaŋ od ecës ikin ed kënyó.

⁷Ëng akucé müli wuli mungum, añaŋal ar Urün ale omatëbüte Ibilisa ar kënyó ce Sataŋ ale kaso ër yéko laŋ ocal.

⁸Ëng acal, oyeye obiyüfé bal bër jamani bële pécéŋ. Bal bër jamani bële Gog ëng Magog ce yéd kënbüyó. Gëngër abiyüfé, obibare ñan ñiyé ënmabüt Urün od. Bal büwum ako yëmbëdëkën ngër inini er tintir géy. Magelaŋ ar obekor mafël olang šug en le.

⁹Gëngër abibar, ënyêye ënkótün elód er Bër Isërayel ed. Ënkale céy ër ikón er Šërüsalem ikón er ŋalko Urün ed lar en bal bürom la pur ënbibüt. Gëngër bakal la, Urün od odiye haŋ ñukudó ñaŋ oñükütëgu han elód šaŋo obidamal obijaŋ haŋ ënkeca.

¹⁰Ibilisa wum ar këbiyüfé bal ale Urün od omapëre han géy ër ñukudó ñan gani. La dõnga fërkobe Urün od gimacar gen sakal eŋ ëng ar hafërayaldëk iyi asükëlün ar Urün ewo ale. Ñukudó ñungum enetampe gani gümüd e gümëdëb e.

¹¹Imbalingum këmmalu Urün od gang ñëŋako gaŋuŋ gapeša lar koñëŋa olam la. Jamani ëjo ëng urün or eenekëŋeye od odó këlëm hara mangilu ce.

¹²Këmbilu bal bër šësëk bër mënmaholeye Šësü bële pécéŋ gang halkën enóng er gaŋuŋ an Urün obiñawe. Bal büwum pécéŋ bër müdëk jiñ bële ëng bër anek bële haldëk la. Bakayiti ban ñugëkën gon rikën bal büwum baŋ këñbaŋët. Gakayiti gaŋëneŋ ce këñbaŋët. Gakayiti ginguŋ gan ñugëdëko Urün od majat man bër ewuré gani ëng wum laŋ yék. Bër haldëk la bële majat mómódün maŋ magedelaŋ la. Bër šësëk bër mënmaholeye Šësü büwum Urün od obiñawe. Šug ñugëkën bakayiti laŋ gon rikën oŋ le, šug kak wo obeñawe obiméy.

¹³Bëšëšëk bër mënmaholeye Šësü bële pécéŋ la wo yékën han ñawure. Gungum e bër lëmëk han géy bële la wo yékën. Bër yédük lar en bëšëšëk la bële la wo yékën la. Ëng bër lëmëk yekëkën han bambenen bële la wo yékën. Bër lëmëk bële pécéŋ la wo yékën la. Ar kala Urün od amañawe kongol ër gon ridëko laŋ.

¹⁴Danaŋ Urün od obimadë bëšëšëk büwum, obepëre han géy ër ñukudó ñan gani. Géy üwum ecës ikin ed kënyó.

¹⁵Gon obepëral han géy üwum oŋ bawo majat mómódün maŋ magelaŋ gakayiti gan ñugëdëko Urün od majat man bër ewuré gani ëng wum laŋ.

Ofëd or gen Šësü eŋ 21

¹Imbalingum këmlu urün owaša od ëng jamani ëša le. Urün ošësal od ëng jamani ëšësal le adëtarëd. Géy le ce adëtarëd. Mabodelaŋ.

- ²Këmlu ce ikón er Sérüsalem igaša er ñalko Urün ed gang sòluk han ewo Urün gang eñükütégu han elóđ šaño. Ikón igum ako yararék mañada ngër dënako ašiyél ale binjüm bangaša ban yararék ban oyéyal han ašan aróm bañ.
- ³Këmhér ulim gang sòluk lar koñëña Urün la gang ede tengët: «Kabirin daro Urün od jóni odiye land èr bal. Büwum egé bal büróm bële. Wum Urün kidima èngéye èng bal büwum ñan ñiyé. Danañ wum Urün tuñ enebëý'jóni.
- ⁴Danañ wum Urün ce omëte mangól mañ bingüs ban bal lañ. Danañ mangëncap ce. Danañ magelañ ar ocës ce. Magelañ ar omacap ce ar lëmëk. Magelañ ar otampe ce. Gungum pécéñ la wo yék jamani èšësal lañ kono jamani èšësal üwum adëtar.
- ⁵Urün od wum ar ñëñak gañüñ ale kore: «Jóni midiye jiñ kala hañ ogé gongaša. Kosënd. Konere: --Iñug gon hérkëj oñ bawo bindéý bindam beñ ben toña e. Danañ bingum e ben mahole beñ.
- ⁶Kosënd ce. Kore: --Akeca. Danañ no e ar kënyó Alfa èng Oméga ale. Koto èr Alfa le gon e oñ no e ar sakal ale. Koto èr Oméga le gon e oñ no e ar epédé ale. Gungum e no e ar gani ale. Ar yó šarék èmmayëne mën man ikawud mañ ako tuñ. Èng acab, owuréye gani.
- ⁷Ar yó mëlëk biñüñüla bindóm beñ èmmayëne bonjekëla bon reme bon ako tuñ. Danañ migéye Urün or owobëý. Wum ogéye ñañëso ñandam.
- ⁸Kono èmbiméýe bër yéñük ènnidaya jamani èjo bële èng bër yáëtakem no èng gon holkën ganamët gandam oñ èng bër këđak èng bër mage büróbün bële èng bër këbidam bal bële, èng bër këđak èng bër janane bële èng muduréjo mañ èng bër këhole mürün müngélüm hara mage no tuñ bële èng bëhaf bële pécéñ. Büwum pécéñ no Urün èmbiméýe. Èmbepëre han géý' èr ñukudó. Gungum e ecës ikin ed hara ènwuré halañ gani.
- ⁹Bëdañal bër Urün büjóng bühi bër müdédük masam mójóng müki man jümük makata bële ariyé aróbün koyõgu. Konere: --Iyiyé. Èmmipëñüne ašiyél ar owoñër Ñape ale.
- ¹⁰Awa. Genjëm en Urün eñ kori hañ ngër eme gonëkëđ, ihinoñ mamđakëđelañ gokëđ. Awa. Gonëkëđ lañ adañal ar Urün ale konijé han ekóm er rafëk han tëñ. Konifënün ikón er Sérüsalem igaša lar diko Urün la gang sòluk han urün eñükütégu han elóđ šaño.
- ¹¹Kongol èr gingub an Urün lañ ikón ed akirkiré. Gingub gungum awub ngër igañ er šerëk er kënyó šasëp ed. Igañ igum ibara e. Ako fešëk ngër igañ èr kënyó kërissetal ed.
- ¹²Gapangët gandafa la wo yék céý' èr ikón. La wo yék mañakan epóng müki gakela lañ. Ñan kala kohal adañal ar Urün. Ñan kala këññug uyat or gañamb an bal bër Bër Isërayel. Gungum e ñakan kala uyat or gañamb giyé ñugëđëkën.

- 13**Ako yék mañakan mungum. Šabuḅ le kégé matas, šamay le kégé matas, šëmëgiñal le kégé matas, šafëliñal le kégé matas.
- 14**La wo yék bangañ ḅaparamë epóng biki. Bingum yék gapaḁ an gapangët an ikón aṅ. Gangañ kala bañug uyat or aḁaṅal ar Šésü.
- 15**Aḁaṅal ar Urün ar šësünkem ale amüḁëḁ ošet or gatang or oṅüñal. Ošet ówum owonüñal ikón eḁ ëng gakela an ikón aṅ ëng mañakan man ikón maṅ ce.
- 16**Kas kare yék ikón eḁ. Uraf oḁ ëng uyang oḁ ëng obiș oḁ góyë yéḁük. Ganamët kala makilometër muwuli müki ëng makeme müki yéḁük.
- 17**Koṅüñ oraf or gapangët oḁ. Mașagone keme ëng mafó mala ëng mala yéḁük. Ngër gang kënñüñ ḅal ḅële le ṅüñḁëko aḁaṅal ar Urün ale.
- 18**Gapangët gingum igañ er kënyó šasëp riyaldëkën. Makunaṅ man ikón maṅ ḅatang kere sapëḁëkën. Ako yék hal hal ngër dorongal.
- 19**Gapangët gingum mahañ maṅ dérëndëkën. Ayarar maṅaḁa ḅawo ëng mahañ man šerëk dérëndëkën. Majat man mahañ mungum maṅ gon e oṅ igañ er kënyó šasëp ëng igañ er kënyó safir ëng igañ er kënyó agat ëng igañ er kënyó émërod ëng igañ er kënyó onikës ëng igañ er kënyó sarduwen ëng igañ er kënyó kërisolit ëng igañ er kënyó bërîl ëng igañ er kënyó topas ëng igañ er kënyó kërisopëras ëng igañ er kënyó tirkëwas ëng igañ er kënyó amëtisët.
- 21**Danaṅ la wo yék ce mahañ man kënyó perël. Gangol kala perël yék. Boloṅ ëfaramë ër ikón le ḅatang kere riyaldëkën. Ako yék hal hal.
- 22**Ikón igum laṅ mangogé kunaṅ ër Urün. Ar Gaf aróḅë ale Urün or hókëma mafanga jiñ kala oḁ ëng Ñape ñaṅ la wo ḁíkën ikón igum. Gungum e mañüḁelaṅ ogé kunaṅ lar ëñḅeḅëyḅ ḅal ḅële Urün oḁ ëng Ñape la ḅawo ḅën ce la kidîma wo ḁiḁëkën ikón igum.
- 23**Danaṅ ikón laṅ mañüḁelaṅ ogé ginguḅ an giñal aṅ wala gan fécéḁ aṅ ḅawo ginguḅ an Urün aṅ ëng gan Ñape aṅ ewuḅ ikón igum.
- 24**Bal ḅër jamani ḅële ëng ḅëlam ḅër jamani ëjo ḅële ënkore mayëyal ginguḅ gingum.
- 25**Déróm mangogé imüḁ. Kirikiri tuṅ egé gani. Gungum wok mangënḅaṅ mañakan man ikón igum maṅ. Bëlam ḅër jamani ḅële ëñṅóyuwe napulu üróbün le ikón igum.
- 26**Bal ḅër jamani ḅële ce ëñṅóyuwe napulu üróbün le ëng mubuña man šerëk mónḁóbün maṅ han biliṅ ënmayën Urün oḁ.
- 27**Bër ñugëkën majat mónḁóbün maṅ gakayiti an Ñape ḅële tuṅ egé la. Gakayiti gingum e lar ñugëko Urün oḁ majat man ḅër ewuré gani ëng wum maṅ. Kono gon mamële ganamët an Urün oṅ mangogé la. Ar këri gon šëfélëk wala ayüfé ar ḅal ale mangogé la.

Ofëḁ or gen Šésü eṅ 22

- ¹Awa. Aɗaŋal ar Urün ale konifënün ce bühëb. Ar yó šabëk mën man bühëb mungum owuréye gani. Mën mungum ako mëlëk ngër igañ er kënyó kërissetal ed. Bühëb üwum küdüť lar lamkën Urün od ëng Ñape la šalëk.
- ²La wo yék gangam land ër ikón igum. Land ër gangam gingum la rayadëk ce bühëb üwum ogepes mën mañ. Šató ër bühëb ëng šamay ër bühëb pécéñ la wo e bat ban gëngër etó mandëmel mónóm mañ iwuréye gani. Bat bingum bingut epóng biki kërëm büli kala. Gungum e fécémm kala kërëm. Ëng bañas ban bat bingum bañ këñbiyaral bal bër jamani bële.
- ³Gonjekëla tuñ e la. Gon yó ðuwénko Urün od ðuwa üññüla le mangogé ikón igum. Lar këññëña Urün od ëng Ñape la land ër ikón e. Danañ bër këmagólén wum Urün bële ënmaðëye.
- ⁴Danañ ënmaluwe Urün od kidima ëng bingüs bana bañ. Uyat óróm od ogéye mëyün mónódbün lañ.
- ⁵Imüď ed mangogé ce. Bër e la bële mangobepër gingub an lampó wala gingub an giñal bawo Ar Gaf ale Urün od ebewuď. Danañ ënlame la gani ëng wum Urün.
- ⁶Aɗaŋal ar Urün ale konere: --Bindéy' beño münéd' e. Ekore mahole. Urün od Ar Gaf ale amaɗaŋaléd' aɗaŋal aróm ale obipéd' bër këmagólén bële gon egé hara mangolëka oñ. Urün ówum edi hañ Genjëm en Urün eñ odí or büsükélün büróm lañ. Gon riyalko kak oñ obibara hañ ënbekor mësükél bal bële gon šasëko Urün oñ.
- ⁷⁻⁸Šésü konere: Ëcënkérđi? Mangolëka miyöguwe. Ar yó rayak gon ñugëkën gakayiti añ gaño gen gon egé bašal oñ, adëm awum omalëngale. No Šaň hérük bungum pécéñ. Danañ no luk. Gang hérme lume bungum, këmwucüné küdüť ër aɗaŋal ar Urün ar fédkem bungum ale ëmmaðëydo ngër Urün.
- ⁹Kono aɗaŋal awum konere: --Kori gungum. Imaðëy' Urün od tuñ. No ar këmagólén Urün tuñ eme ngër gang een wuj ëng büsükélün bër Urün bërleñ le. No ce ngër kak tuñ eme. Ngër gang kënmağólén Urün od bër edaya gindéy' gen e gakayiti añ gaño, ngër kak emamağólén no ce.
- ¹⁰Aɗaŋal ar Urün ale kosënd. Konere: --Koyom gon ñugëkëj oñ bawo mangolëka fayër ogé le. Idi hañ bal bële ënlang gon e gakayiti añ gaño oñ. Bindéy' bingum ben reko Urün mangolëka ogé beñ e.
- ¹¹Bawo mangolëka fayër ogé le, ar edi guññüla ale odi guññüla. Ar mëlëk ganamët an Urün ale odi gonjekëla.
- ¹²Šésü kore: --Ikéreen. Mangolëka meyéd'. Ëng meyéd', ëmmaðütélüne ar kala gon riko oñ gon e gonjekëla gon e guññüla.
- ¹³No Alfa ëng Oméga kënniyó. Koto ër Alfa ëng Oméga le gon e oñ no e ar sakal ale ëng ar epédé ale. Fayër yék jiñ kala le migéd'. Ëng akeca jiñ kala, migéye.

- 14**Obeləngale bər yó labək bangaba bindóbün hañ mələk bële. Bawo balaḅ hañ aməl, añüd ənməg mañakan man ikón lañ. Ęnkore masó mandəmel man gató an gəngər etó iwurəye gani mañ.
- 15**Bər mənlabə bangaba bindóbün bële mangənməg ikón igum. Urün of wok mangomañ ənməg. Bər mamañelañ ənməg bële, bər kədək əng ga wok mañude bële əng bər kədək əng bər janane bële əng bər kəri bunang əng bər kəri odurəjo bële əng bər kəbidam bal bële əng bər kəbibəy mürün bële əng bər ɲalək mahaf bële, bən wok mangomañ Urün of ənməg ikón igum. Šésü kosənd:
- 16**«No Šésü emadañal adañal aram ale han wün bər bingór bandam omənpəḅ bindéy bingum. Han gañamb an Dafid šalme. Ako eme ngər ibuya.»
- 17**Genjəm en Urün eñ əng ašiyəl ar Šésü ale kənmare Šésü: «Iyǒgu.» Ar yó hérük gakayiti añ gaño omade Šésü oyǒgu. Ar yó šarək fūrédəké mən man əng icab iwurəye gani mañ oyǒgu ocaḅ. Buña emamayən mən mungum. Mangoyic mēyic pur ocaḅ.
- 18**No Šaṅ eməncanjara, ar yó hérük gindéy gen gon egé bašal gen e gakayiti añ gaño oñ, obütəlal kašabi. Ar yó səndək gindéy gen e gakayiti añ gaño eñ, Urün of omaméyē. Danañ omatəndürüne makata man ñugəme gakayiti añ gaño mañ óróm lañ.
- 19**Ar yó bayətək gindéy gen e gakayiti añ gaño eñ, Urün of omabəyətüne bonjekəla bon reko omayəndo boñ. Bonjekəla bungum gon e oñ mangokor masó gat an əng etó iwurəye gani añ. Danañ mangokor mēdi ikón er ɲalko Urün er kənyó Šérüsalem lañ. Bonjekəla bon ñugəme gakayiti añ gaño boñ omabəyətüne Urün of.
- 20**Šésü wum ar fədkem bungum pécəñ ale ade: Münəḅ e. Meyədə. No Šaṅ kəmare: Amina. Ar Gaf aram, iyǒgu. Ęmmacəmba Urün of iyi Ar Gaf aróbé ale Šésü obeyəndo bal büróm bële pécəñ bonjekəla bon wum boñ ako tuñ hara noñ mabeñüdədə. Urün of odido ngər kak. Amina.

Esclarecimento

Trata-se de iniciativa particular, com os seguintes objetivos: (i) colaborar para divulgação dos diversos textos bíblicos disponíveis, e, (ii) facilitar o acesso a esses textos, inclusive por meio de download.

Todo esforço em tornar a Palavra de Deus acessível a todos, em quaisquer localidades e falantes das mais diversas línguas, precisa ser um objetivo de todos os que são guiados pelo Espírito Santo. Ele inspirou o profeta Jeremias a dizer “não ensinará jamais cada um ao seu próximo, nem cada um ao seu irmão, dizendo: Conhece ao SENHOR, porque todos me conhecerão, desde o menor até ao maior deles, diz o SENHOR” (Jer. 31:34).

Jesus, também, falou assim: “e será pregado este evangelho do reino por todo o mundo, para testemunho a todas as nações” (Mat. 24:14).

Muitas organizações foram constituídas com o propósito de fazer a Bíblia disponível nas diversas línguas. Não é uma tarefa simples. Anos de trabalho, dedicação e entrega são necessários para esta tão extraordinária missão.

O texto deste trabalho está disponível na internet, em páginas eletrônicas de organizações que produzem ou divulgam bíblias, sem acréscimos de notas ou comentários. Assim, reconhecendo e respeitando os direitos que possuem sobre seus trabalhos, incumbe a todos os que amam a Palavra de Deus, o esforço em contribuir para amplificar sua divulgação.

Se possível, faça download do texto, para que sejamos, também, guardiões da Bíblia, e, com isso, preservando-a para as futuras gerações.

Divulga a Palavra de Deus, ela mostra o Caminho e permite a todos, que se conheça Sua vontade, em todos os lugares e épocas.

Marcel da Glória Pereira
2021, Vitória/ES - Brasil